

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ — JEUDI 1 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2871

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ԱՄՈՒԼ

Այստեղ եւ ամէն տեղ, Հօկի գործունէութեան զեկուցումնե-րէն կամ առաջադրուած բանաձեւերէն ո՛րն ալ կարդաք, եզրա-կացութիւնը մէկ է,— Ձեր դիմացը կը գտնէք ոչ թէ հայրենիքի օգնութեան մարմին մը, այլ ինքնուրոյն կուսակցութիւն մը:

Մինչ Հօկէն առաջ ունէինք Հօմը (Հայրենիքի Օգնութեան Մարմին), որուն կը մասնակցէին բոլոր հոսանքներն անխտիր:

Հաստատուած՝ 1920ի աշնան, այդ մարմինը չկրցաւ երկար գործել Պոլսոյ մէջ, 1922ի արտագաղթին հետեւանքով. սակայն զանազան գաղութներու մէջ տեւեց մինչեւ 1924–1925, երբ արդէն ցաներ էին Հօկի սերմերը:

Հօմ թէ Հօկ, անունը չէր որ սիրտ եւ արիւն պղտորեց, այլ բովանդակութիւնը:

Սկիզբէն իսկ գրուելով կուսակցական – հաւատաքննական գետնի վրայ, նախկին Հօմէն այս ծաղրանկարը ինքն իր մէջ գտաւ իր այլասերման բոլոր տարրերը:

Ան մանրացուց, անճանաչելի դարձուց ոչ միայն գաղափա-րը, այլ եւ գործը: Արագօրէն դարձաւ թթու գործիք մը կուսակ-ցական – քաղաքական պայքարի, սեփակա՞ն աշխարհահայեաց-քով: (Թղթատեցէք «Վերելք»ի հաւաքածոն եւ ուրիշ հրատարա-կութիւններ):

Երկար թարթափումներէ եւ «գաղափարական» ելեւէջներէ յետոյ, անցեալ տարի էր որ Երեւանի կեդրոնէն հրահանգեցին ամ-փոփուիլ միայն օգնութեան եւ շինարարութեան գործին մէջ:

Այդ հրջաբերականը կրցա՞ւ փոխել տիրող հոգեբանութիւնը եւ ուղղութիւնը:

Պատասխանը փնտռեցէք այն բանաձեւերուն եւ որոշումնե-րուն մէջ, որ տրուած են Ֆրանսայի Հօկի Ե. պատգ. Ժողովին կողմէ եւ որոնց գլխաւորները արտատպուեցան «Յառաջ»ի մէջ:

Ինչպէս կը տրամադրեն այդ բանաձեւերն ու որոշումները եւ ինչպէս կ'ապացուցանէ գործնական կեանքն ալ, Հօկը օժտուած է կուսակցական կազմակերպութեան մը բոլոր ստորոգելիներով:

Եւ իբրեւ այդպիսին, կը կատարէ այնպիսի գործեր, որոնք հեռաւոր կապ անգամ չունին հայրենիքի օգնութեան եւ վերաշի-նութեան հետ:

Պատճառը այն է որ, ծրագիրը մշակուած է ոչ թէ արտասահ-մանի, այլ Երեւանի մէջ: Եւ նշանախօսքերը կը յղացուին, բանա-ձեւերը կը մշակուին ոչ թէ հայրենիքը վերաշինելու, այլ գաղութ-ները խմորելու, խառնելու համար: Մինչեւ իսկ «հօկեան» սերունդ արտադրելու համար:

Ապացո՞յց, — բայց ո՞ր մէկը յիշել:

1. Հիւրանոցի մը շինութեան համար հաւաքուած 45,225 ֆրանքը գիրքի, թերթի, թռուցիկներու եւ վարչական ծախքերու յատկացնել, հայեցնել արտասահմանի մէջ — կեդրոնին հրա-հանգով:
2. «Հօկեան դպրոցներ բանալ, օժտուած ընդհանուր ծրագրով»:
3. Եթէ կարելի չէ դպրոց բանալ, «ձեռք առնել» եղածները, կամ «առնուազն մեր ազդեցութեան ենթարկել»:
4. Մարզական Միութիւններ կազմել, ճեղքելով, կազմալու-ծելով եղածները:
5. Մտաւորականներ եւ ուսանողներ որսալ:
6. Թատերախումբեր, երգչախումբեր, Կին – Բաժիններ եւ Երիտ. Հօկեր կազմել:
7. Հօկի անդամները մտցնել Հայր. Միութիւններու մէջ, «որ-պէսզի տանին համապատասխան աշխատանք, հաշուետու մնալով իրենց հօկեան մասնաճիւղերուն»:
8. «Հօկի ջանքերով Հայր. եւ Վեր. Միութիւններէն եւ այլ բարեկամ կազմակերպութիւններէն պատուիրակութիւն մը ու-ղարկել Խ. Հայաստան»:
9. «Աւելի մեթոտիկ կերպով զարկ տալ Փիզ – կուլտուրական աշխատանքներուն եւ դիւրացնել անոնց կապը Խ. Հայաստանի մարզիկներուն հետ»:
10. Ներգաղթի ցանկեր կազմել ըստ հայեցողութեան, ար-տաքսման դատապարտուած թշուառներն անգամ իր բարեհաճու-թեան ենթարկելով:

Արդար եղէք եւ պատասխանեցէք,— Այս հոգեբանութեամբ խմորուած, այսպիսի որոշումներով եւ բանաձեւերով առաջնոր-դուած կազմակերպութիւն մը կրնա՞յ կոչուիլ Հայրենիքի օգնու-թեան կոմիտէ: Կրնա՞յ անկեղծօրէն, արդիւնաւորապէս ծառա-յել հայրենիքին, իր շուրջը համախմբելով արտասահմանի բոլոր պիտանի տարրերը:

Իբրեւ պատասխան, յիշեցէք ամենավերջին փաստը, Ներգաղ-թի եւ բնակարանային ֆոնտի պատկերազարդ խայտառակութիւ-նը,— 150,000 ֆրանք երկու տարուան մէջ: Այն ալ՝ իրեն հետ ու-նենալով Բարեգործականը եւ ուրիշ շռնդալից անուններ:

Զարաչար ձախողելով իր բուն կոչման, իր բնական դերին մէջ, այս երկդիմի կոմիտէն կը ճգնի վարկ շահիլ ուրիշ ճակատ-ներու վրայ:

Եւ ահաւասիկ մարզական մարզականի դէմ, դպրոց դպրոցի դէմ, Հայրենակցական Հայրենակցականի դէմ:

Ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ՝ Հայրենակցականները շատ ա-ւելի համեստ եւ արդիւնաւոր գործունէութիւն կը ցուցնէին, երբ Հօկը չէր թունաւորած մթնոլորտը, սկսելով Ամերիկայէն:

Սողոսկելով յետին գիւղական միութեան մէջ, ան Ամերիկա-յէն Ֆրանսա փոխադրեց մանրէ մը, որ կը սպառնայ վարակել, տասնորդել բոլոր Հայր. Միութիւնները, եւ անճանաչելի բջիջ-ներու վերածել զանոնք:

Նոյն իսկ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փարիզի պատմութեան մէջ Հօկին չա-րաչուք պոչն է որ կ'երեւայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Յուսախաբութիւն եւ ժամանակ շահելու փորձեր

Երէկ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը, քննելու համար իտալեւ-հապէշական վէճը, որ անելի մը յանգած է: Վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Լավալ Փարիզի մէջ մօտ մէկ ժամ խորհրդակցեցաւ Անգլիոյ պատուիրակին հետ: Տեսակցութիւնը շարունակուեցաւ Ժընեւ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տեսակէտները հաշտեցնելու եւ ելք մը գտնելու համար: Պ. Լա-վալ մեկնելէ առաջ յայտարարեց թէ իր եւ Պ. Իտընի առաջին տեսակցութեան արդիւնքը միտական եղաւ, խնդիրը քննելով երկու երկիրներուն գիրքերը հաշտեցնելու տեսակէտէն: Սակայն եւ այնպէս Լոնտոնի մէջ Պ. Լավալը կը նկատեն իբրեւ արար Իտալիոյ, Հապէշիստանի եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ: Արդ, իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Լավալ Փարիզէն մեկնելէ առաջ յայտներ է որ իր գլխաւոր ճիգը պիտի ըլլայ թոյլ չտալ որ եւ է ընդհարում եւ ժամանակ շահիլ մինչեւ օգոստոս 25, երբ նորէն պիտի գումարուի Ա. Դ. Խոր-հուրդը: Ֆրանսայի վարչապետը, որ ծանօթ է իր զգոյշ դիւանագիտութեամբ, կը կարծէ թէ մէկ ամսուան շահը կենսական կարեւորութիւն ունի: Այդ յոյսը հիմնուած է այն հաւատքին վրայ թէ եղանակային եւ տնտեսական դժուարու-թիւնները ծանրապէս պիտի ազդեն Իտալիոյ վրայ, որ նուազ անհաշտ պիտի ըլլայ օգոստոսի վերջը քան հիմա: Արդարեւ, Փարիզի մէջ մինչեւ այն կարծիքն ունին թէ զինուորական պատրաստութիւնները ծանր հարուած մը տուած են Իտալիոյ վարկին: Թուրքիոյ քարիւղի արտադրիչները եւ անգլիացի ար-տածիչները վերջերս մերժած են նոր ապրանք ղրկել, մինչեւ որ դրամը կան-խիկ չվճարուի: Փարիզի մէջ փոխառութիւն մը կնքելու ձեռնարկը ընդունե-լութիւն չէ գտած, իսկ Լոնտոնէն բնաւ յոյս չկայ:

Եթէ յետաձգման խնդիր դրուի, Անգլիա պիտի ուզէ ապահովութիւն ստա-նալ թէ Իտալիա մէկ ամսուան ժամանակաշրջանը չպիտի օգտագործէ նոր զօրք եւ ռազմանիւթ ղրկելու համար: Հաւանական չէ որ Իտալիա այդպիսի խոստում տայ: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը փափուկ է եւ շատ ծանր դեր մը կ'իյնայ Պ. Լավալի:

300 ռմբաձիգ օդանաւ Եթովպիոյ դէմ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՐԱԽԱՅ ՄԸ ԱՊՏԱԿԵԼՈՒ ՊԷՍ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ»

Մինչ դիւանագիտական աշխատանքները կը բազմապատկուին մայրաքա-ղաքներու եւ Ժընեւի մէջ, Իտալիոյ լաւագոյն օդանաւորդները զբաղած են աշ-խարհի ամէնէն արընթաց օդանաւերը կարգի դնելու Միլանի գործարաններուն մէջ: Կ'ըսուի թէ այս օդանաւերէն (Մարչէթթի) 300 հատ պիտի գործածուին Հապէշիստանի մէջ, եւ թէ նոյնիսկ հաւանական է որ անոնք Արեւելեան Աֆրի-կէ սուրան խմբովին: Այս նոր տեսակները, որոնք երբեք ցոյց տրուած չեն որ եւ է օտար թղթակցի, կրնան 2240 լիպրա ծանրութեամբ պայթուցիկ փոխա-դրել: Արագութիւնն է՝ ժամը 360 քիլոմեթր: Պայթուցիկներով բեռնաւորուած, կրնան 2000 մղոն սուրալ առանց կանգ առնելու: Այս ռմբաձիգներէն 50ը ճամ-բայ հանուած են միանալու այն միւս օդանաւերուն որ խմբուած են հապէշա-կան սահմանին վրայ: Աւելի վերջը ուրիշներ ալ պիտի ղրկուին, համաձայն Ժընեւի խորհրդակցութեանց ելքին:

Իտալիոյ առաջնակարգ օդանաւորդներէն մէկը հետեւեալ յայտարարու-թիւնն ըրաւ.— «Հապէշիստանի հետ պատերազմը պզտիկ տղայ մը ապտակե-լու պէս պիտի ըլլայ: Վար իջնելու եւ կազոլինի կայաններ կը պատրաստուին մեզի համար, հետախուզական եւ քարտէսագրական աշխատանքներ կատար-ուած են մեզմէ առաջ անցած 200 օդանաւերու կողմէ: Երբ անոնք ազդանշան տան, մենք պատրաստ ենք ռումբով»:

Մէկ խօսքով, Իտալիոյ բոլոր օդանաւորդները այժմ զբաղած են նախա-պատրաստական աշխատանքներով, միշտ այն հաւատքն ունենալով թէ ամէ-նէն վճռական դերը կ'իյնայ ռմբաձիգ օդանաւերուն:

Միայն տնտեսական արտօնութիւններ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նոր առաջարկներ եղած են Եթովպիոյ կայսեր, խաղաղութեամբ լուծելու համար վէճը: Այսպէս, թելադրուած է Եթովպիան դնել միջազգային հոգատարութեան մը տակ, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան: Այս հոգատարութեան շնորհիւ, կարգ մը տնտե-սական արտօնութիւններ պիտի տրուէին Իտալիոյ, առանց քաղաքական կամ հողային որ եւ է առանձնաշնորհի, պայմանաւ որ Հապէշիստան ապահով-ուի որեւէ օտար յարձակման դէմ: Այդ պարագային, կայսրը բոլորովին ազատ պիտի ըլլայ ընտրելու իր խորհրդականներն ու փորձերը, Ազգերու Դաշնակ-ցութեան բոլոր անդամներուն մէջէն:

Հեռագիրը կ'ըսէ թէ հապէշական կառավարութիւնը որ եւ է պատասխան չէ տուած այս առաջարկներուն: Միայն թէ կայսրը հասկցուցեր է որ հակա-ռակ չէ եւրոպական ազդեցութեան մը, պայմանաւ որ միայն տնտես. համա-գամանք ունենայ: Կայսրը աւելցուցած է թէ Եթովպիա կը նախընտրէ բարգա-ւաճ ըլլալ Եւրոպայի հովանաւորութեան տակ, փոխանակ աղքատ ապրելու կատարեալ անկախութեան մէջ:

Եգիպտացի եւ թուրք սպաներ կ'արձանագրուին

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Եգիպտոսի հանրային կարծիքը ջերմապէս կուսակից է Հապէշիստանի դատին: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, համակրանքը օրէ օր կը շեշտուի: Ղպտիներու պատրիարքը, որ միեւնոյն ատեն Եթովպիոյ հո-գեւոր պետն է, ժողովի հրաւիրած է ղպտի հասարակութիւնը, միջոցներ խոր-հելու եւ գործնական համակրանքը յայտնելու համար Եթովպիոյ:

Իսլամ երիտասարդներու ընկերակցութիւնը վիթխարի միթինկ մը սարքած է մասնակցութեամբ Իսլամներու եւ Ղպտիներու, յանձնաժողով մը կազմելու եւ Եթովպիոյ անկախութիւնը պաշտպանելու համար: Մեծ թիւով եգիպտացի եւ թուրք սպաներ, որոնք հանգստեան կոչուած են, կը ջանան զինուորագրուիլ հապէշական բանակին մէջ:

Միւս կողմէ, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ գարիի գնին բարձրացու-մը տեղական հրապարակներու վրայ: Այս բարձրացումը հետեւանք է Իտա-լիոյ մեծաքանակ գնումներուն: Կ'ըսուի թէ ամբողջ բերքը սպառելու վրայ է եւ Եգիպտոս պիտի հարկադրուի դուրսէն գարի գնել սուղ գիներով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Ր ԴԱՐՈՒՆ ՄԷՋ Կ'ԱՊՐԻՆՔ

Ցիրուցա՞ն ժողովուրդ...

Այսպէս կը մտածեմ տխրութեամբ, յուսահատութեամբ եւ ընդվզումով:

Երեւակայեցէք,— կ'երկրաշարժանան բոլոր ժողովուրդները, կը յեղափոխականանան բոլոր ազգերը, կ'աշխուժանան բոլոր պետութիւնները, ընդհ. պատերազմէն ի վեր: Հոգեպէս կը նորոգուին, տեղ կը տանան, ի՛նչ խոյանքներ ցոյց կու տան ահա քանի տարիէ ի վեր: Արեան փոխ-ներարկում մը պէս Ռուզվէլթը գա-ղափարներ փոխ կ'առնէ Մոսկուայէն, Հիթլէրը Հռոմէն, ազգայնականը հա-մայնավարէն, եւ բոլորը իրենց գի-րենք կ'աշխատին պատշաճեցնել այս դարուն, այս Մե՛ծ Դարաշրջանին:

Իսկ մե՞նք:

Ինչպէս ՅԱՌԱՋ քանիցս ցոյց տը-ւաւ խմբագրականներով, ճգեր ենք որ կղերապետութիւն մը հաստատուի մեր գլխուն վերեւ: Ոչ թէ տեղ - քայլ, այլ ճիշդ ու ճիշդ ետ - քայլ: Նահանջ մը դէպի Միջին - Դար:

Երեւակայեցէք, Անթիլիասի փա-կեղներէն (ստուգապէս թէ՝ *փակ — ուղեղներէն*) Շահէ արքեպիսկո-պոս ելեր ըսեր է հիմնավարականով.

— Մտաւորական չէ այն, ով ան-կիւն մը նստած խեթի կը նայի եկե-ղեցիին (*Յառաջ*, 20 յուլիս):

Tiens! սակայն մեզի ծանօթ չէ սա-կաւին որ կղերակա՞ն մը պիտի վաւե-րացնէր մարդոց մտաւորականութիւ-նը: Ա՛, 20րդ դարը շատ բան կրնայ ըսել Միջին Դարու մասին, բայց եր-բեք Միջին Դարը 20րդ դարու մասին:

Այս դարաշրջանը, որ աշխարհակա-նացած է գերազանցապէս, իր մտաւո-րական արժէքներուն մասին իբրեւ քննիչ կղերական մը պիտի չկոչէ ա-պահովաբար:

Ինծի կը թուի թէ Ալէլուիաներու դպրոցին հասցուցած այս «մտաւորա-կանը» իր յատկանիշը կը պարտի այն երեւոյթին, որ մեր մէջ տակաւին Միջին Դարու մշուշ կայ:

Վկայ իր զեկոյցը:

Ամերիկայի հայ հարուստներէն Գա-րակէօզեան, Կիւլպէնկեան եւ Քիւրք-ճեան 50,000 տոլար նուիրած են Ան-թիլիասի վանքին:

Երբ ամէն կողմէ ներգաղթի աղա-ղակ կը բարձրանայ, երբ Ֆրանսայէն Սուրիա հայ անգործներու օգնու-թեան կոչը կը լսուի, երբ Յունաստա-նէն մինչեւ Եգիպտոս հարստահար-ուած հայ որբերու ճիչը սիրտ կը պատռէ,— լսող չկայ: Բայց յիսո՜ւն հազար տոլար կը տրուի հաստատու-թեան մը, որպէսզի այնտեղ ալէլուիա կարդացուի:

Ա՛, ընդվզեցուցի՞չ է:

Ա՞զգ ենք թէ...

Մտաւորակա՞ն ենք թէ...

Հարուստներ եւ հոգեւորներ, կը կարծէ՞ք թէ ժամ շինելն ու ալէլուիա կարդալն է, որ պիտի ճշդէ ժողո-վուրդի մը մտաւորական արժէքը, թոյլ տուէք ըսել ձեզի, որ Թուրքիոյ մէջ մզկիթի կարդացողները մտաւո-րական հարստութիւն մը չստեղծեցին երբեք:

Խնդիրը այդ չէ, սակայն,

Թող մզկիթի կարդան կամ ալէ-լուիա, բայց չմոռնան ազգին ներքա-կան կարօտութիւնը: Վերջերս ամերի-կեան թերթի մը մէջ (*Հայաստանի Կոչնակ*, 25 մայիս) կը կարդայի, որ Նիւ - Եորքի Հայերը, չգոհանալով երկու եկեղեցիներով, երրորդ մըն ալ շինեցին 75,000 տոլար արժէքով:

Եօթանասունհինգ հազա՞ր տո-լար: Եւ խորհիլ, որ այդ դրամով գիւղ մը կը շինուէր Հայաստանի մէջ:

Ալ շա՛տ է այս: Քանի՞ տարի է, որ կը շարունակուի այս «շինարարու-թիւնը»: Այս ազգը, «մտաւորական» կամ «մեծ» ըսելով՝ պիտի ճանչնայ միայն անո՞նք որ Մեծն Ներսէսէն ի վեր վանք ու ժամ կը շինեն: Ե՞րբ պի-տի կերպարանափոխուի այս ժողովուր-դը հոգիով, ե՞րբ շինարարութիւն մըն ալ մեր հոգիներուն մէջ, երիտասար-դացնելու եւ դարաշրջանին հետ հա-ղորդելու համար մեզ:

Ա՜խ, ե՞րբ:

ԱՐԱԶ

47 հայ կամաւորներ Եթովպիոյ մէջ

«Թան» կը գրէ թէ Եթովպիա ծնած 47 Հայեր խնդրած են զինուոր ար-ձանագրուիլ հապէշական բանակին մէջ: Բոլորն ալ ստորագրած են իրենց յանձնառութիւնը եւ կայսեր ներկայացուցած:

Ասորիներու եւ Հրեաներու տեղաւորումը

ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ մարդպետը, որ այժմ Ֆրանսա կը գտնուի, հետեւեալ յայտարա-րութիւններն ըրած է Եգիպտոսի թերթերուն, Ասորիներու եւ Հրեաներու տե-ղաւորման, ինչպէս եւ երկրին քաղաքական եւ տնտեսական կացութեան մա-սին.—

— «Ասորիներու Սուրիա տեղաւորումը որ ներկայիս կատարուելու վրայ է, որոշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խնդրանքին հետեւանքով: Անկէ զատ Ֆրանսական եւ սուրիական իշխանութիւնները անպատեհութիւններ չտե-սան այդ տեղաւորման մէջ, տրուած ըլլալով որ նորեկ գաղթականներ պիտի հաստատուին այնպիսի շրջանի մը մէջ (Ճէզիրէ) որ ներկայիս անմշակ եւ գրե-թէ անբնակ հողամաս մըն է: Ասորիները պիտի աշխատին արդասաբեր դարձը-նել զայն, զբաղելով երկրագործութեամբ եւ իրենց շահէն կարեւոր մաս մը պիտի նպաստէ ամբողջ երկրին:

Հրէական ներգաղթը զանգուածային չպիտի ըլլայ այլ անհատական: Հո-ղային կամ այլ մենաշնորհներ չպիտի շնորհուին սիոնական կազմութիւններու: Ներ-գաղթողները անհատապէս իրաւունք պիտի ունենան երկրին մէջ հաստատուե-լու, պայմանաւ որ որոշ դրամագլուխի մը տէր ըլլան»:

Սուրիոյ վարչաձեւը փոխելու խնդիր չէ եղած երբեք:

Սակայն մեր յարաբերութիւնները Հիճազի հետ կատարելապէս բնականոն են: Պէտք է ըսել որ սուրիացի ազգայնականները բոլորն ալ համաձայն չեն միապետութեան հաստատման շուրջ: Հանրապետականութիւնը անիրագործելի երազ մըն է:

Վերջերս սուրիական մամուլը բուռն վիճաբանութիւններ արծարծեց քա-ղաքական եւ վարչական ապակեդրոնացման կարծեցեալ ծրագրի մը շուրջ եւ բռնեցաւ թէ վարչապետ Շէյխ Թաճէտտին պաշտօն ստանձնած է յիշեալ ծրագիրը Փարիզ արտաքին նախարարութեան փոխանցելու: Ասիկա զրոյց մըն է: Սուրիական նոր համադաշնակցութիւն ստեղծելու խնդիր չկայ:

Տնտեսական խնդիրներուն անցնելով Պ. տը Մարթէլ յայտարարած է.—

Ֆրանսայէն վերադարձիս, զարկ պիտի տամ տնտեսական ծրագրիս գոր-ծադրութեան, որով հովանաւորեալ երկիրները պիտի կարենան լաւապէս պայ-քարիլ ներկայ տագնապին դէմ: Հիւսիսային Սուրիոյ երկաթուղին երկարե-ցինք մինչեւ Թէլ Քոչէք, իրաքեան սահմանագլուխին վրայ: Նոր գծի բացումը տեղի ունեցաւ անցեալ յունուարին: Ներկայիս մտադիր ենք գիծը երկարել մինչեւ Մուսուլ, որպէսզի կարելի ըլլայ Իրաքէն Միջերկրականի ափը փո-խադրել «Պրիթիշ Օյլ»ի կողմէ արտահանուած ծանր տեսակի նաւթերը:

Անապատային երթեւեկը դիւրացնելու համար բարեկարգեցինք Դամաս-կոս — Պաղտատ ուղին: Ուրիշ բազմաթիւ շինութիւններ ալ կը կատարուին:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՍՏՈՒՄ ՄԸ ՄԻՋՈՑԻՆ ՄԷՋԷՆ

Գրեց՝ ՎԵՐԾԱՆՈՂ

Շատ չէր անցեր ժամանակը Փանամայի մեծ գայթակղութեան վրայ, երբ քառասուն եւ աւելի տարիներ առաջ ռումբի պէս Ֆրանսայի, նոյն Ֆրանսային մէջ պայթեցաւ Տրէյֆիւսի Գործը կամ, մէկ բառով, Գործը (l'Affaire):

Քիչ ատենէն ստացաւ համաշխարհային հանգամանք, եւ արթնցուց այնպիսի հետաքրքրութիւն մը՝ որ համազօր է պատերազմի մը նախօրեակին յարուցած հետաքրքրութեան, եւ սակայն՝ տարիներով:

Փանաման ներքին փտութեան, ապականութեան մէջ կը սահմանափակուէր, ճիշդ Սթավիսքիի այլանդակ ու ապշեցուցիչ գայթակղութեան պէս: Տրէյֆիւսի գործը կը սպառնար վայրկեանէ վայրկեան միջազգային հանգամանք առնել գերմանեւֆրանսական պատերազմի մը կասկածներով: Ֆրանսայի ազգային պաշտպանութեան վաւերական եւ կենսական թուղթեր դաւաճանի մը կողմէ ծախուած էին օտար պետութեան մը, որ ոչ այլ ոք էր՝ այլ նոյն ինքն Գերմանիա, որ 1870 թուականէն ի վեր համօրէն Ֆրանսայի մղձաւանջը դարձած էր, եւ մինչ նոյն թուականին պարտութեան վրէժը լուծելու համար, բոլոր բովանդակ Ֆրանսացիները՝ իբրեւ մէկ մարդ՝ պատեհ վայրկեանին կը սպասէին, եւ ահա Ֆրանսացի մը անոր կը ծախէ ազգային կեանքին պատիւը, իտէալը:

Գործը տարիներ տեւեց անակնկալ յայտնութիւններով՝ որոնք կուգային մերթ ընդհանուր ապականութիւն մը հրապարակել Ֆրանսական բարքերուն մէջ, մերթ բանակին ու քաղաքականութիւնը վարող մասնաւորներու ընչաքաղցութեան, միանգամայն թուլամորթութեան ապացոյցը տալ: Ինչպէս Փանամայի գայթակղութեան «ծաղկեալ» շրջանին «մեծափոր չէքառուներ»ը (les gros chéquards) ծակէ ծակ կը սողոսկէին, ճիշդ Սթավիսքիի այժմ գրեթէ փակուած գործին միջոցին եղածին պէս, Տրէյֆիւսի գայթակղութիւնն ալ մինչեւ իսկ ամօթահար բրած էր պարկեշտ եւ հայրենասէր զինուորականները, որոնց համբաւին եւ անմեղութեան դէմ կը գոռար մեծ մասը Ֆրանսական լրագրութեան, որ իր միջազգային պաշտօնակիցներէն շատ աւելի դիւրագրգիռ, դիւրաբորբոք եւ բառ այնմ ալ դիւրաթարշամ, յաճախ կը փչէր քան թէ կը լուսաւորէր: Մինչեւ որ հանրային կարծիքին պղտոր ու բաղում ջուրերէն սրտառուչ անկեղծ ու զօրեղ երկնաչունչ ձայն մը, Զոլային, Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՄ (j'accuse): Եւ ինչ ամբաստանութիւններ... եւ ինչ ակներեւ համարձակութեամբ: Գայթակղութեան եւ զրպարտութեան ոգին, որով կը գործէին անոնք որոնց տրուած էր «արդարութիւն» բաշխելու պաշտօնը, պահիկ մը թուեցաւ յաղթել նաեւ Զոլայի, որ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, մինչ խեղճ Տրէյֆիւս Գրեաորեւաններու հսկողութեամբ Գիղասաւ Գիղասաս կ'ապաշխարէր, Հեփեստոսի նման կողոպտող արդարութեան մը սրահներուն մէջ:

Երբ գրեթէ ամէն երկրի մէջ «ներքին» արդարութիւնը այնքան կը յամենայ, ոչ միայն կը յամենայ, այլեւ կը թիւրի, դուք, միամիտ սիրելիներս, ալ ի՞նչ կը սպասէք «միջազգային» արդարութենէն: Վկայ, Ամենակալին աջեւ, Լոզանի հեթանոսական արդարութիւնը...

Բայց, վերջապէս, քանի որ ըսել պէտք է, Ֆրանսական յաղթական խղճմտանքը, խանձարուրքի մէջ թալաթոսուելէ վերջ, վճռեց Տրէյֆիւսի անմեղութիւնը, թէեւ... բուն յանցաւորներ մէջտեղ չհանուեցան այնքան յայտնապէս, որքան հանուած ու դատապարտուած էր անմեղ մը:

×

Բայց ներքին եւ միջազգային եւրոպ-ամերիկեան արդարութիւններուն արժէք զնելու տղուտկալի իմաստասիրութեան համար չէր որ ներեցի ես ինծի՝ հինգ տասնեակ տարիներու մշուշին մէջէն ոստում մը փորձել: Այլ աչքի առջեւ բերելու, տեսակ մը շարժապատկերի մէջ դողացնելու Տրէյֆիւսի գործին առթիւ Կ. Պոլսոյ եւ Գաւառի Հայութեան սիրտը այնպէս՝ ինչպէս կարելի է տալ զայն մեր ներկայ զգացողութեան ու երկմիտ կացութեան մէջ: Մարդ ճիշդ հիմա 70 տարեկան պէտք է ըլլայ, նոյն գործին ատեն Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայ տարրին մտայնութիւնը յիշելու եւ պատկերացնել աշխատելու համար: Այսօր այդ դժուարին ու ապերախտ աշխատանքին տակ կը տրորուիմ յօժարակամ, արդի արի ու վճռակամ սերունդին — երիտասարդութեան — ծառայութիւն մը մատուցանելու՛ նպատակով:

Փանամայի գայթակղութիւնը այնքան սաստիկ հետաքրքրութիւն չէր արթնցուցած մեր ժողովուրդին ծոցին մէջ, ինչպէս բինք, որքան Տրէյֆիւսի գործը գրգեց: Կ. Պոլսոյ Հայ լրագրութիւնը, մանաւանդ Բիւզանդիոն, անսովոր թռիչք մը ստացաւ: Չէր հասներ ամէնուն: Միշտ աւելի թերթ: Միշտ աւելի մանրամասնութիւն: Բիւզանդիոնի բաժանորդներուն թիւը բարձրացաւ հազարի, հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ մինչեւ այն ատեն անլուր յաջողութիւն մը: Ամէն օր եօթը երկար սիւնակ, Գործին վերաբերեալ հարց-պատասխաններով: Փարիզի «Թան»ը գրեթէ ամէն առաւօտ «Բիւզանդիոն»ի մէջ կը տեղափոխուէր, եւ Ֆրանսացի դատաւորներուն արդարասիրութեան չափն ու սահմանը արդէն իսկ հայ ընթերցողներուն դատարանին կ'ենթարկուէր, Պոլիս թէ գաւառներ:

Ամէն կուսակցութեան եւ կարծիքի տարբերութիւններէ պահիկ մը զերծ կացուցէք զիս, Պ. Խմբագիր, ձեր տասնամեակի երջանիկ թուականին առթիւ, որպէսզի բաց մեր Նոր Սերունդին, որ Գործին ատեն դեռ ծնած իսկ չէր, թէ Տրէյֆիւսի դատավարութեան յարուցած հետաքրքրութիւնը Հայուն համար պարզ ու սովորական դասի մը հետաքրքրութիւնը չէր, որ կուգայ յանկարծ ու կը դադրի, երբ երկար տեւէ, այլ այն հետաքրքրութիւնը, որ տարիներով վառ մնաց եւ որուն խանձողը կը մըխար միշտ հայ միտքին մէջ, թէ արդեօք, այս Գործին հետեւանքով, միջազգային կնճռոտութիւն մը պիտի ծագէ՞ր, վերջապէս: Փութամ ըսել, առանց այլեւայլի, եւ առանց վախնալու որ եւ է հերքումէ, թէ Հայոց հանրային կարծիքը, Թրքական հարստահարութիւններէն, հալածանքներէն, մեծ ու փոքր ջարդերէն, թուրք լակոտներու այպն ու կատականքէն այնքան զզուած, այնքան զայրացած էր, որ բաղձատարած ակն ունէր միջազգային խառնաշփոթութեան մը, խորհելով, եւ իրաւամբ, թէ հարստահարողը ուղղակի կամ անուղղակի պիտի պատժուէր, դաս մը պիտի առնէր եւ ինչպէս եղաւ 1877–78ի Թուրքեւռուս պատերազմին հետեւանքով, քրիստոնեայ ժողովուրդը — խեղճ Հայը — համեմատական արդարութեան եւ թուլացումի պիտի հասնէր: Եւ տեսէք մանաւանդ որ այսպէս խորհող ու սպասող ժողովուրդը դարձեալ, հակառակ ամէն նեղութիւններու, իր շարժուն եւ անշարժ ստացուածքը ունէր, Թուրքիոյ ներքին ու արտաքին վաճառականութեան կարեւոր մասը իր ձեռքին մէջ կը գտնուէր, եւ սակայն ... եւ սակայն, հայրենասիրական զգացումէ, անկախութեան տարտամ բայց բնազդական գիտակցութենէ մղուած, կը հետեւէր ու կը հետեւէր միշտ աւելի բուռն, միշտ աւելի խանդավառ, միշտ աւելի յուսալից, իրողութիւններուն հետ յարափոփոխ, քանի որ դաւաճանութեան վաւերաթուղթերէն օգտուող Բերլին ուշագրաւ ջղայնութիւն մը կը պարզէր երբեմն:

Փանամայէն հաց չէր ելլեր Հայ հանրային կարծիքին համար: Ներքին խնդիր մը, մէկը այն գայթակղութիւններէն, որոնք յաճախ կը կէտկէտեն ժողովրդավար երկրի մը վարչական անիւը: Արդէն Փանամայէն ոչ շատ առաջ ալ Կրէվի նախագահին փեսան Վիլսոն՝ իր աներ պապային թուլութենէն օգտուելով պատուանշաններ ... առեւտուրի տուած էր ինքզինքը եւ դրամ դիզած: Անոնցմով չէր արթնար Հայը իր քունէն, ցնցուելու պէտք ունէր արտաքին շփոթութիւններու մղձաւանջով:

Եթէ Գործը ազգային պաշտպանութեան հետ կապ չունենար եւ, ասով իսկ, գերմանեւֆրանսական յարաբերութիւնները փափուկ հանգամանք չստանային, Հայ ընթերցողը, ապահով եղէք, այնքան պիտի չզգածուէր բնաւ:

Իբրեւ ապացոյց միեւնոյն եղելութեան, կրնանք վերակոչել յիշատակը ռուսեւճափոնական պատերազմին: Նոյն մտայնութիւնը մեր ամէնուս համար: Մոսկովը կրնար տապալիլ, արդէն փլչելու ճամբան բռնած էր, արդէն Եւրոպայի ամէն ազգերը, գլխաւորութեամբ Անգլիոյ, ցանկալու փորձեր կ'ընէին, մանրաքայլ այլ առաջադէմ — մարթ գգելու համար, այդ անխիղճ խաղախորդները: Եւ խեղճ միամիտ կամ աւելի, տկարամիտ այն Ցարը եւ իր սարքը, Անգլիայէն խաբուելով, իր միլիոնաւոր զաւակները Կորպութեան լեռներէն ու կիրճերէն քալեցուց ու քալեցուց հեռուհեռուէ անօրացած միլիոնները, որոնք ... Փէչթա պիտի երթային, Աւստրիոյ գործը լմնցնելու, եւ, ի փոխարէն, անգլեւֆրանսական նաւատորմիղը, մինչ այս մինչ այն, Տարտանէլէն ներս պիտի մտնէր եւ Պոլիսը հանդիսաւորապէս պիտի յանձնէին Մեծին Պետրոսի ժառանգորդին, ի վարձ Փրզիմիսլի արշաւանքին: Ռուս Ցարը պարկեշտօրէն կատարեց իր յանձնառութիւնը: Անգլիա դրժեց: Ռուսիա յեղաշրջուեցաւ այս ուխտադրժումին իսկ հետեւանքով: Ուխտադրժում մը որ ոչ միայն բարբարոս Թուրքը կանգնեց կանգնեց քաղաքակրթութեան ... փլատակներուն վրայ, այլ բոլշեւիկ կոչուած անհատատ, կասկածելի եւ սպանող վարչաձեւ մը նուէր բերաւ խառնակեաց դիւանագիտութեան: Մնացեալը գիտէ Նոր Սերունդը:

Եւ այս Նոր Սերունդին հայրերն ու մեծ հայրերը ճիշդ նոյն քաղաքական յուզումնալից շարժումներով էր որ կը հետեւէին այնքան հետաքրքրութեամբ Տրէյֆիւսի գործին, ռուսեւճափոնական պատերազմին, ինչ կերպով որ մենք հետեւեցանք վերջին պատերազմին (կամ վերջինթեր պատերազմին) Տարտանէլներու կեղծ ամբակածումին, Սեւրի սեւհոգի սատանայութիւններուն եւ կը հետեւինք այսօր իսկ մեր միջազգային տնտեսական, քաղաքական անկայուն անստոյգ կացութեան:

Կը հետեւի ուրեմն թէ, աւելի հին պատմութիւնները ձգելով, վերջին կէսդարեան հետաքրքրութիւնը դեռ բնաւ կորուստ նպատակի մը չէ հասած, եւ մեր նախորդ սերունդները նոյն հետաքրքրութիւնը ժառանգ ձգեցին Նոր սերունդին, սա տարբերութեամբ սակայն, որ նախորդները, համեմատաբար, լաւ վիճակի մը մէջ էին եւ մութին մէջէն միայն կը դիտէին իրերը, եւ իրողութիւններէն կը ջանային հանել իրենց ցանկացած հետեւութիւնները: Բայց Նոր սերունդը, լոյսերուն մէջէն իսկ դիտելով իրերը, այսօր ալ աւելի անհանգիստ է, աւելի վրդովեալ օրեր կ'անցընէ, եւ ինչո՞ւ չէ, քանի որ կը տեսնէ ափաչկարայ որ ոչ միայն իր քաղաքական ցանկութիւնները իրականանալէ հեռի են, այլ չունի իսկ իրաւական վիճակ մը, չունի հանգարտ բարձ մը՝ ուր գլուխը դնէ, «Թուղթի» մտահոգութիւնը իր ուղեղը կը պայթեցնէ, փախիա կ'ըլլայ հեռուհետէ: Եւ աւելի յաւէն՝ այն որ իր հնհնուքներուն, տառապանքներուն, տեսակ մը հալածանքներուն մէջ իր ծոցածին հարազատները առհա կը ձուլուին, ցեղին համար անդէտ, նոյն իսկ իրենց անմիջական հայրերուն զօրավանդէն զուրկ:

Ու այս ամէնը՝ Շնորհաց 1935 Թուին, մէկ միլիոն զոհերուն բացօթեայ հրեղէնումէն ՔՍԱՆ տարի վերջ միայն, երբ, միաժամանակ, Պոլսոյ եւ գաւառի Հայոց գերեզմաններէն նոյն զոհերուն ծնողներն ալ պղծուա՜ծ: Ու այս ամէնը ի փառս եւ ի գովեստ եւրոպ-ամերիկեան օգնական քաղաքակրթութեան ...

Ու չըսե՛նք, տակաւին թէ մնացորդ հայութիւնը բնակավայր մեր հետաքրքրութեամբ կը հետեւի եւ պիտի հետեւի բոլոր ալար մոլոր, պարզ կամ բարդ իրողութիւններուն, մինչեւ որ յանգին արդարութեան, մարդկային, մարդավայել, արդարութեան ճառագայթները ձգելով երկինքի աստղերուն ...

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Օրուան դէպքերը այնքան կը հրմշտկեն իրար որ յաճախ կենսական խնդիրներն իսկ աննշմար կ'անցնին:

Մեզի համար վերջին երկու շաբաթներու ամէնէն ուշագրաւ պարագան Թուրքիոյ վարչապետ Զօր. Ըսմէթի քննական պտոյտն էր, որ այնքան խորհրդաւոր կերպով կատարուեցաւ Հայաստանի հին եւ նոր սահմաններու երկայնքին ու լայնքին:

Երեւութապէս սովորական իրողութիւններ են այսպիսի քննական պտոյտները, սակայն եթէ քիչ մը աւելի խոր թափանցենք, բաւական խորհրդաւոր պարագաներ կը տեսնենք «Արեւելեան Նահանգներու» քննական պտոյտին մէջ, իբրեւ մէկ պզտիկ օղակը քաղաքական բարդ մեքենային եւ զինուորական սիստեմին:

Գիտենք թէ բոլոր երկիրներու մէջ, դիւանագիտական մարմինները, ինչպէս եւ գլխաւոր սպայակոյտերը շոգիի վրայ են: Բացի այն սուր պայքարէն որ գոյութիւն ունի, մեծ պատերազմի յաղթողներու եւ պարտեալներու միջեւ, յաճախ արտաքին խոշոր պատճառներ կուգան աւելի եւս մղում տալ նոր զինարշաւին: Երէկ Հիթլէրն էր, այսօր Մուսոլինին է որ վառօդի հոտ կը ցանէ ամենուրեք:

Արդարեւ Իտալեւհապէշական կնճիռը այնքան վտանգաւոր է որ, անխախ կը շահագրգռէ բոլոր երկիրները, ինչպէս հեռաւոր Ճափոնը կամ առաւել եւս Թուրքիան, որ խիստ ուշադիր եւ զգոյշ՝ սորվուած է հետեւիլ դէպքերուն:

Ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, թէ ինչպէս ասկէ առաջ Իտալիան անգամ մը եւս իրարանցումի մատնեց Թուրքիան: Այն ատեն ինքը Մեծն Քամալը կատարեց քննական պտոյտ, Միջերկրականի սահմաններուն վրայ եւ սաստկաւ ենթարկեց ծովեզերեայ ամրութիւններուն արժէքը:

Թուրքիան այսօր դարձեալ սարսռական անորոշ պայքարի մէջ է: Այդպէս է թէ արեւմուտքի ու արեւելքի սահմաններուն վրայ, թէ մայր երկրի մէջ:

Ակներեւ է Թուրքերու վարած քաղաքականութիւնը Թրակիոյ մէջ: Հոն մեծ աշխատանք կը կատարուի նախ հոն թուրք ազգաբնակութիւնը տեղաւորելու, միւս կողմէ զինուորական ուժերը բազմացնելու: Կը յիշուի թէ ինչպէս օգտուելով յունական վերջին յեղափոխութեան ստեղծած անորոշ վիճակէն, Թուրքերը բաւական նոր զօրամասեր տեղաւորեցին Թրակիոյ սահմաններու վրայ, իսկ հիմա ալ Քըրք-Քիլիսէի մէջ նոր ամրութիւններ կը կառուցանեն:

Բուն երկրի մէջ, այս օրերս Թուրքերը ուշադրութիւն կը դարձնեն [illegible] նաւային ուժի զարգացման, Թ[illegible] քերն ալ համոզուած են թէ վա[illegible] պատերազմի խոշորագոյն զէնքը օդուական սաւառնակն է եւ այդ [illegible] մէջ ալ չպիտի ուզէին վ[illegible] գծի վրայ մնալ: Արդէն այդ նպա[illegible] կին համար զօրաշարժի ենթարկ[illegible] են դրամատուները, գործարան[illegible] եւ զանազան հաստատութիւն[illegible] Սաւառնակի Միութեան [illegible] դեկոյցէն կ'իմանանք թէ այդ [illegible] տակով հաւաքուած գումարը կը [illegible] նի մօտ մէկուկէս միլիոն ոսկի[illegible]

×

Անցնինք այժմ դէպի արեւ[illegible] սահմանները: Այնտեղ, ինչպէս [illegible] անե, կը շրջագայի վարչապետ[illegible] մէջ Ինէօնիւ, ընկերակցութ[illegible] արտաքին գործավար Րիւշտի Ար[illegible] անշուշտ նաեւ զանազան մասնագ[illegible] ներու, զինուորականներու եւ [illegible] գիրներու:

Ամէնէն առաջ նկատի առնել[illegible] որ Ըսմէթ զինուորական մարդ [illegible] Թուրքիոյ յաղթական զօրավար[illegible] մէկը, հետեւաբար անոր այցել[illegible] նը պարզ տնտեսական, վարչական [illegible] տակներով բացատրելու չէ, մանա[illegible] շատ ռազմավարական նշանակ[illegible] բով: Այս կասկածը շատ [illegible] հիմնաւորուի, երբ նկատի առն[illegible] վարչական ու գործավարը [illegible] յարմարութիւնները եւ մա[illegible] գիւղութիւնները ունէին, իրենց [illegible] կան գործերը կատարելու մեծ [illegible] զաքներու մէջէն, օգտուելով գի[illegible] ճանապարհներէն, մինչդեռ [illegible] կ'անցնին սահմանամերձ այն[illegible] վայրերէն ու դարձդարձիկ ճան[illegible] պարհներէ ուր մենք ռազմակա[illegible] շատ հետաքրքրական եւ բաւա[illegible] տակտիկական ուսումնասիրութ[illegible] ներ կը տեսնենք:

Հետեւինք Ըսմէթի ուղեւորութ[illegible] խանակ Վանէն ուղղակի Երզրում[illegible] նելու նախ քննութեան կ'ենթար[illegible] Գայլագիտ եւ Ալաշկերտի հով[illegible] Գանէ այդտեղէն գիւղութեամբ [illegible] նար ամէն Դիատին - Ղարաքիլ[illegible] Ալաշկերտ - Երզրում գլխաւոր ճան[illegible] պարհը, մինչդեռ կը կազմէ խոշոր [illegible] գիծ մը բռնելով Օրդով - Իգդ[illegible] Կաղզուան - Սարիղամիշ եւ Երզ[illegible] գիծը:

Ցուլիս 15ին կ'այցելէ Դիատ[illegible] Գրղըլ - Տիզա երկու գլխաւոր կա[illegible] ները, Դիատին, Գայլագիտ - Երզ[illegible] Վան - Սուրմալու ճանապարհներ[illegible] գինուորական կարեւոր հանգո[illegible] իսկ Գրղըլ - Տիզա Թափարէզի ն[illegible] ւար կիրճին մօտ նոյնքան կարե[illegible] կայան մը:

Իգտիր գալու համար Ըսմէթ [illegible] ցած է Կիւրճի Բուլաղէն, Ձիւ[illegible] լեռնանցքէն իջնելով, բնակա[illegible] ուսումնասիրելով ճանապար[illegible] բու արդի վիճակը եւ անոնցմէ օգ[illegible] ւելու հնարաւորութիւնները: Այ[illegible] տի սարքուէն անցած [illegible] Ըսմէթ գոհունակութեամբ [illegible] այդ աշխարհի ամայութիւնը, [illegible] աարար եւ ապահովութիւնը, քանի-

ԶԳՈ՛ՅՇ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Վեներական հիւանդութիւնները գլխաւորաբար երկուք են.— Սիֆիլիզը (փռանկախտ) եւ ջերմամիզութիւնը (պլէնօրաժի, պէլ - առդուէյլըզը):

Այն անձերը, որոնք կը վարակուին այս հիւանդութիւններով՝ յաճախ չափազանց անհոգութեամբ, պէտք է ճանչնան այն վտանգները եւ հետեւանքները, զորս կը պատճառեն այդ հիւանդութիւնները:

ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ.— Սիֆիլիզը, որուն առաջին վէրքը (կարծր կեղ) ժամանակաւորապէս երեք շաբաթէն երեւան կուգայ, բազմաթիւ արկածներ յառաջ կը բերէ մորթին վրայ (վէրքեր, հերաթափութիւն), հաղաթաղանթներուն վրայ (բերնի եւ կոկորդի վէրքեր, որոնք չափազանց վարակիչ են), աչքի հիւանդութիւն եւայլն, եւ յետագային, քանի մը տարի ետք, յաճախ յիմարութիւն, անդամալուծութիւններ, կուրութիւն եւ զանազան ծանր հիւանդութիւններ:

Ան ենթակայ կ'ընէ նաեւ խլիրդին (քանսէռ) եւ հիւծախտին:

Շատեր կը մեռնին այսպէս 15, 20 կամ 30 տարի առաջ առնուած եւ չխնամուած կամ գէշ դարմանուած փրանկախտի հետեւանքով:

Կնոջ մօտ, վերոյիշեալ արկածներէն զատ, վիժում կը պատճառէ. Եթէ տղաք աշխարհ գան, մարմնի տձեւութիւններ կը ներկայացնեն, տկար կ'ըլլան եւ ժառանգական ուրիշ թերութիւններ կ'ունենան (յիմարութիւն, լուսնոտութիւն եւայլն):

Ոգելից ըմպելիները եւ շռայլ կեանք մը անհամեմատ կ'աւելցնեն սիֆիլիզին չարաղէտ հետեւանքները:

Ջերմամիզութիւնը, զոր յաճախ կատակի կ'առնեն, ծանր բարդութիւններ կրնայ պատճառել յօդերուն եւ ծննդամիզային գործարաններուն մէջ: Այր մարդուն մօտ, ամորձիքներու բորբոքումը կրնայ ամուլ դարձնել զինք:

Կնոջ մօտ, ջերմամիզութիւնը գլխաւոր պատճառն է արգանդի եւ ձուարաններու բորբոքումին, որ յաճախ վիրաբուժական գործողութիւն կը պարտադրէ, ինչպէս նաեւ ամլութիւն:

Ջերմամիզութեան թարախը եթէ աչքին դպի, ծանր բորբոքում յառաջ կը բերէ: Շատ մանուկներ ասոր հետեւանքով կուրացած են:

Ջերմամիզութիւնը երբեմն շատ երկար կը տեւէ, ըլլայ այր մարդուն, ըլլայ կնոջ մօտ եւ քրոնիկ կը դառնայ, առանց կորսնցնելու իր վարակիչ հանգամանքը:

Ուրեմն սիֆիլիզը եւ ջերմամիզութիւնը պատճառ կ'ըլլան շատ մը տանջանքներու, մտահոգութիւններու եւ վէճերու անհատին համար, կը քայքայեն ընտանիքը եւ կը տկարացնեն հայրենիքը:

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԸ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՎԱՐԱԿԵՆ.— Սիֆիլիզը եւ ջերմամիզութիւնը չափազանց վարակիչ են: Վարակուածները պարտաւոր են սեռային յարաբերութիւն չունենալ, եւ շատ զգոյշ ըլլալ շուրջիններու հետ առօրեայ շփումներու պահուն: Սիֆիլիզը կրնայ փոխանցուիլ համբոյրով, արդուզարդի առարկաներով, գաւաթներով, քանի մը հոգիի կողմէ բերան տարուած ծխելով, նուագի գործիքներով, խաղալիքներով: Ջերմամիզութեան թարախով աղտոտած ձեռքերը կրնան վարակել աչքերը:

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ.— Ամէնէն ապահով միջոցը այն է, որ բարոյականութիւնը կը յանձնարարէ,— սեռային յարաբերութենէ հեռու մնալ մինչեւ ամուսնութիւն: Ժուժկալութիւնը առողջութեան չի վնասեր, մինչդեռ սեռային չափազանցութիւնները կը սպառեն: Մնայուն ժուժկալութիւնը կ'օգնէ սեռային ժուժկալութեան:

Այսուհանդերձ անոնք որ չեն ուզեր այս խորհուրդներուն հետեւիլ, վարակման հաւանականութիւնները կը նուազեցնեն, եթէ երբեք սեռային յարաբերութենէն անմիջապէս վերջ խնամով օճառով եւ լուան ծննդական գործարանները:

Այր մարդիկը աւելի երաշխաւորուած կ'ըլլան հիւանդութեան դէմ, եթէ երբեք օճառումէ ետք գործածեն մասնաւոր օծանակ մը (pommade préservatrice), որ կը կանխարգիլէ թէ սիֆիլիզը եւ թէ ջերմամիզութիւնը:

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԲՈՒԺԵԼ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Վեներական ախտերու, մասնաւորաբար սիֆիլիզի դէմ, ունինք զօրաւոր եւ ազդեցիկ դեղեր: Հետեւաբար վարակուածները իրապէս կրնան բուժուիլ, այն պայմանով որ կանոնաւորապէս եւ պէտք եղած տեւողութեամբ ենթարկուին լաւ դարմանումի մը: Որքան կանուխ սկսի դարմանումը, այնքան կ'աւելնան ապաքինելու հաւանականութիւնները:

Եթէ ֆրանկախտաւոր մը այս կերպով դարմանուի, յետագային կրնայ ամուսնանալ եւ զաւակներ ալ առողջ զաւակներ ունենալ:

Ընդհակառակն, եթէ առանց բժիշկին արտօնութեան ամուսնանայ, զազրելի գործ մը կ'ընէ, որովհետեւ իրեն վստահող մանկամարդ աղջիկը կ'ենթարկէ վարակման եւ մայրութեան հաճոյքներէն զրկումի եւ ծնելու այնպիսի զաւակներ, որոնք վշտի եւ մտահոգութեան աղբիւր մը պիտի դառնան իրենց ծնողքին համար:

Անոնք որ վեներական հիւանդութիւններէ վարակման վտանգին կ'ենթարկուին, պարտաւոր են սեռային յարաբերութենէն ետք, քանի մը օր կամ քանի մը շաբաթ ուշադրութիւն ընել, եւ եթէ ամենափոքր կասկածելի նշան մը տեսնեն, պէտք է անմիջապէս դիմեն բժիշկին, առանց կեղծ ամօթի:

Այդ քննութենէն առաջ, ոչ օծանակ, ոչ բէնթիւտ ո՛չ ալ զանազան փոշիներ:

ՊԷՏՔ Է ԽՈՒՍԱՓԻԼ ԳԷՇ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄՆԵՐԷ.— Պէտք չէ գեղագործին դիմել, որ հիւանդութիւնները չէ ուսումնասիրած եւ առաւել կամ նուազ յարմար դեղեր կուտայ հիւանդներուն, որոնք խաբուսիկ ապահովութիւն մը կ'ունենան, եւ շատ դրամ ծախսելով հանդերձ, իրականին մէջ առանց խնամքի կը մնան:

Վտանգը նոյնքան մեծ է, երբ հիւանդները կը դիմեն կարգ մը դարմանատուներու եւ ենթադրեալ «մասնագէտներու», որոնք ահագին ըէքլամ կ'ընեն թերթերու մէջ եւ ամէն տեղ, թղթակցութեամբ կը դարմանեն հիւանդները եւ կը շահագործեն զանոնք՝ խոստանալով արագ բուժում, զոր անկարող են կատարել: Այս շառլաթանները ահագին չարիք կը պատճառեն ժողովուրդին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայու նշոյլ չմնաց հոն, իսկ Քիւրտերն ալ այնպիսի հարուած մը ստացան որ երկար ժամանակ մտահոգութիւն չէին կրնար պատճառել:

Յուլիս 17ին Ըամէթ, Իգտիր է եւ այս անգամ կ'ընտրէ աւելի հետաքրքրական ճանապարհ մը, — Կաղզուանի ուղղութիւնը, Սարիղամիշ մտնելու համար: Այդ ճանապարհը որ կ'անցնի Արաքսի հոսանքն ի վեր, կը կազմէ Իգտիր - Կողբ - Կաղզուան - Բէգլի Ահմէտ (Կարս) գլխաւոր գիծը, որ ռազմական մեծ նշանակութիւն կը ներկայացնէ, Կարսի դէմ պաշարողական գործողութիւն կատարելու տեսակէտէն: Իգտիրէն 20 քիլոմէթրի վրայ գտնուող Քիւլլիւջի մօտ է եւ Գարագալա կամուրջը: Շատ հետաքրքրական է գիտնալ թէ ինչո՞ւ փոխանակ Իգտիրէն ուղղակի Մարգարայի կամուրջով եւ գլխաւոր ճանապարհով Հայկ. հողը մտնելու, բաւական թատերական «յանպատրաստից» հանդիպում մը ուզեր են ցոյց տալ, — Գարագալէէն սահմանը անցնիլ եւ ներս հրաւիրուիլ …

Գարագալէէն անցնողը ուղղակի Սարդարապատ կը մտնէ: Թուրք զօրամասը արդեօք Սարդարապատի ամրարանը գիտէ՞ր, թէ ոչ իրական ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏին նայեցաւ ուր 17 տարի առաջ անհատ ու վճռական գոտեմարտին մէջ, հայ ռազմիկը կը գլխատէր Թուրք հաւաքերծը: Թերթերէն խմացանք որ Հայաստանի վարչապետը բացակայ եղեր է իր օգնականը ընդունած է Թուրք վարչապետը: Ո՞վ գիտէ թէ օգնական Ալի Մէհմէտով ինչ արտասանեց ընդունելութեան եւ ինչ ցնծութեամբ … կատարեց Ըամէթին…

Յուլիս 18ին Թուրքիոյ վարչապետը Սարիղամիշ - Վէյիսքար - Հասան - Գալէ գծով Էրզրում կը մտնէ ժողովրդական մեծ խանդավառութեան մէջ: Բնականաբար Էրզրումի մէջ, Ըամէթ աչքէ անցուց զօրամասերը, բերդի ամրութիւնները, ինչպէս նաեւ բոլոր զինարանները:

Իսկ յուլիս 19ին, Ըամէթ Թորթումի ճամբով Կարս կը մեկնի, հետեւելով այն ուղղութեան զոր Էնվէր ընտրած էր իր յանդուգն յարձակողականին համար, 1914ին:

×

Այսպէս ուրեմն, ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ գիշակեր թռչունը մինչ մեռնողին շուրջը պտոյտ կուտայ, երբ որ իր որսին վրայ կը հակէ, վարչապետ Ըամէթ Ինէօնիւ եւս ալ կը դառնայ, ձախ կը դառնայ, սակայն գլխաւորաբար հայկական սահմանամերձ շրջանները եւ ճամբաները կը չափչփէ:

Արդեօք ի՞նչ հեռաւոր եւ մերձաւոր նպատակներ հետապնդելու: Թող ընթերցողը թոյլ տայ մեզ, այդ բոլորէն որոշ եզրակացութիւններ հանելու —

Ա.— Իտալօ-Հապէշական վէճը հետզհետէ դէպի պատերազմ կ'ընթանայ: Բնականաբար այդ կրակը, շատ մը երկիրներ պիտի բոցավառէ: Սակայն Իտալիա պարտուի կամ ոչ եւ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, մանաւանդ Թուրքիա սպառնացուած է մինչ պատերազմ եւ արթուն հսկել: Եթէ Իտալիան յաղթէ, Թուրքիոյ համար կրնայ վտանգաւոր կացութիւն առեղծուիլ, իսկ եթէ պարտուի, գուցէ Թուրքիան առիթը գտնէ կրակէն իրեն շագանակներ բաժին հանելու: Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է որ Թուրքիան զօրաւոր եւ պատրաստ ըլլայ Թրակիոյ, թէ Հայաստանի սահմաններուն վրայ:

Բ.— Գոյութիւն ունի Թուրքեւ-խորհրդային բարեկամութիւն եւ դաշինք: Հետեւաբար առ այժմ երկու երկիրներու միջեւ թշնամութիւններ անհաւանական են: Սակայն Ռուսաստան կրնայ կրակի մէջ իյնալ ուրիշ ճակատներու վրայ եւ պէտք զգալ Թուրքիոյ օժանդակութեան: Այստեղ առաջ հրապարակ կուգայ Թուրքիոյ «պահակի դերը» Անդրկովկասի ճակատի վրայ … Ըամէթը սահմանները դեգերած առանց այդ ծրագիրը որոնց:

Գ.— Եթէ այդ կացութիւնը իրականանայ, արդեօք Անդրկովկասի ժողովուրդները հանդարտութեամբ պիտի կրնա՞ն տանիլ Թուրքիոյ պահակութեան ծանր լուծը: Մանաւանդ հայ ժողովուրդը ի՞նչ սրտով կրնայ ապահովութիւն ստանալ իր դարաւոր ոխակալ թշնամիէն: Գուցէ դէպքերը այնպէս դասաւորուին որ իրօք Ռուսաստանը հեռու մնայ — ինչպէս անցեալին մէջ— եւ այս անգամ Վրաստանն ու Հայաստանը հարկադրուին արդարադ ինքնապաշտպանութեան դիմել հաւաքաբար: Արդեօք այդ «սեւ կէտը» — ինչպէս կը բնորոշէ Թուրք մամուլը, Հայաստանի զինքը— խոցող վտանգ չը՞ պիտի դառնայ Թուրք բանակին համար: Ըամէթի զինուորական աչքը, այդ հնարաւորութիւնները եւ անոնց արդիւնք միջոցները ուսումնասիրեց այս անգամ տասը տեղէ հայկ. սահմանները չափչփելով:

Զարաշուք հով մը կը փչէ մեր գլխուն վերեւ: Հայ ժողովուրդն ալ, իր կարգին, պէտք է արթուն եւ զգոյշ մնայ:

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջրարաշխութիւն

— • —

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք. —

Ինչպէս յայտնի է, Հայաստան ծածկուած է հին ու նոր առուներու, ջրանցքներու խիտ ցանցով: Մեր ժողովրդական տնտեսութեան համար ոչ միայն նոր ջրանցքներու կառուցումը, այլ եւ հիններու վերաշինութիւնն ու պահպանումը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Հողային գործավարութեան ջրատնտեսութեան վարչութիւնը այս տարի ջրաբաշխական աշխատանքներու վրայ կը նախատեսէ ծախսել երեք միլիոն ռուբլի: Այդ գումարը պիտի տրուի պետական պիւտճէէն եւ ջրային տուրքէն: Աղէկ դաս, Մոսկուա 910.000 ռուբլի վարկ բացած է Հայաստանի ջրանցքներու հիմնական վերանորոգութեան համար, իսկ 900.000 ռուբլի փոքր շինարարութիւններու համար: Մինչեւ յուլիս 1, ջրանցքներու վերաշինութեան ասպարէզին մէջ կատարուած է 50.000 խոր. մեթր հողային աշխատանք (տարեկան ծրագրին 80 առ հարիւրը), 900 խոր. մեթր քարային աշխատանք (30 առ հարիւրը), 13.000 խոր. մեթր ամբարտակ (40 առ հարիւրը), մաքրուած է 729.000 խոր. մեթր առու (90 առ հարիւրը): Հիմնական վերանորոգութեան տեսակէտով, մեծ աշխատանք կատարուած է գլխաւորաբար Այգըր լիճին մայր առուին, Գնդեվազի, Վաղարշապատի, Շիրակի ջրանցքներուն մէջ: Ընդարձակուած են մաքրուած ամբարշաղախով պատուած այդ ջրանցքները, որով ապահովուած է այլ եւս 30.000 հեկտար հողամասի ոռոգումը: Նկատելով որ Հայաստանի ոռոգման ցանցը քիչ է ուսումնասիրուած, այս տարի մասնագիտական քննութիւններ պիտի կատարուին այդ ուղղութեամբ: Այդ քննութեանց նպատակն է պարզել ոռոգման ցանցին կարողութիւնը, ծաւալը, ոռոգուող ներկայ տարածութիւնը, ընդարձակման կարելիութիւնները:

Զանազան ջրանցքներու թեթեւ վերանորոգութեան վրայ կը նախատեսուի ծախսել 600.000 ռուբլի, որուն 300.000ը յատկացուած է Մարտունիի շրջանի Աղբեռման գիւղին շրջակայ հողերուն ոռոգման, իսկ մնացածը միւս շրջաններուն մէջ: Կարեւոր աշխատանքներ կատարուած են նաեւ Նոր Բայազետի Բասարկեան, Սարուխան, Փաշաքենդ եւ Քիզալքրզ գիւղերու 300 հեկտար հողամասի ոռոգման համար:

Կիրովականի շրջանի Հաջիգարա եւ Դարբաս գիւղերու մօտ 440 հեկտար տարածութեան համար կը շինուի 15 քիլոմէթր նոր ջրանցք, 10.000 խոր. մեթր ծաւալով:

Այս աշխատանքները լիովին կ'աւարտին աշնան: Աղիզբեկովի շրջանին մէջ Գնդեվազ գիւղին մօտ կը վերաշինուի 26 քիլոմէթր երկար ջրանցք մը, որ բացուած էր Ժ. դարուն (928 Թուականին): Այս ջրանցքը այժմ կ'ոռոգէ 400 հեկտար տարածութիւն: Իսկ լրիւ վերանորոգութենէ վերջ՝ կ'ոռոգէ 800 հեկտար:

Քանաքեռի

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔԻՆԱՐԱՆԸ

— • —

Նոյն թերթին մէջ կը գրեն —

Մենք կը գտնուինք Քանաքեռէն դէպի Հրազդան գետը տանող սարալանջին վրայ փռուած այգիներէն մէկուն մէջ: Հեռուէն կ'երեւի լայնատարած Արագածն իր ձիւնապատ գագաթներով: Մեր չուրջը այգին մէջ, կը տարածուին ծաղկանոցներ, որոնց կեդրոնը՝ մեծ աւազանը իր շատրուանով: Օդը լեցուած է մեր երկրի երջանիկ մանուկներուն ուրախ, աղմուկով:

Այս այգին մէջ կը գտնուի մանուկներու առաքինարան մը:

Նախադպրոցական տարիքի մանուկներու այդ առաքինարանը պիտի գործէ երկու հերթով եւ պիտի սպասարկէ 240 երախաներու: Առաքինարանին համար կառուցուած է 28 սենեակէ բաղկացեալ երկյարկ շէնք մը: Մանուկներու ննջարանները գեղեցիկ են, լուսաւոր եւ մաքուր: Առաքինարանը ունի ատամնաբուժարան, բուժարան, ակումբ ուր կան դաշնամուր, բազմատեսակ խաղալիքներ, մանկական գիրքեր եւն.: Այգին մէջ շինուած է ճաշարան մը, ուր երախաները լաւ սնունդ կը ստանան, եւ կազմակերպուած ձեւով կ'անցընեն իրենց ժամանակը: Շատերը 10 օրուան ընթացքին ծանրութեամբ աւելցած են 500—1500 կրամ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ֆրանսայի շրջանը

— о —

Կիրակի օր ամբողջ Փարիզի ժողովուրդը ոտքի ելած էր, տեսնելու համար Ֆրանսայի շրջանին մասնակցող հեծելանւորդներուն մուտքը Փարիզ: Մրցորդները կիրակի առաւօտ պիտի մեկնէին Քանէն (221 քիլոմէթր), եւ Փարք տէ Փրէնս պիտի հասնէին ժամը 4ին:

Փորթ Մէն Քլուի եւ Փորթ տը Վերսայլի գծին վրայ հազարաւոր ժողովուրդ կ'երթեւեկէր: Ոստիկանութիւնը միաւոր եւ հետիոտն աչալուրջ հսկողութիւն կը կատարէր, որ եւ է միջադէպ մը կանխելու համար:

Ժամը 1ին արդէն Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ 50.000 հոգի անհամբեր կը սպասէր ժամանող հեծելանւորդները դիտելու: Մինչեւ այն ատեն մարզադաշտին վարչութիւնը կազմակերպած էր միջազգային ուրիշ մրցում մը, մինչեւ հեծելանւորդներուն ժամանումը:

Փորթ տը Վերսայլէն մինչեւ Մուլէն (39 քիլոմէթր), հազարաւոր ժողովուրդ ճամբաներուն երկու եզերքը խռնուած՝ կիզիչ արեւին տակ կը սպասէր:

Ձայնարձակները վայրկեանէ վայրկեան կ'աւետեն ճամբու ընթացքին տեղի ունեցած մրցումները: Ժամը ճիշդ 2ին ձայնարձակը աւետեց թէ հեծելանւորդները Նանթ մտած են խմբովին, եւ խումբին գլուխը կը գտնուի Ֆրանսական խումբը առաջնորդութեամբ Լը Կրէվէյի: Ժողովուրդը սկսաւ խելայեղօրէն ծափահարել, անլռելի դարձնելով ձայնասփիւռը:

Նանթէն հինգ քիլոմէթր անդին, մենամարտը կը սկսի Ֆրանսացի Լը Կրէվէյի եւ չորս օտար հեծելանւորդներու Ռ. Մաէսի, Մորէլլիի, Վէրվաէքի եւ Փոլ Շոքի միջեւ: Հինգը մէկէն արագ շարժուելով մը փախուստ կուտան խումբէն եւ կը սկսին իրար հետապնդել: Եւ այսպէս կը հասնին մինչեւ Փուասի բլուրը գիւղը, որ Փարիզէն 27 քիլոմէթր է: Այնտեղ Լը Կրէվէյի հեծելանիւը կ'աւրուի եւ մինչեւ նորոգելը հինգ վայրկեանի յապաղում մը կ'ունենայ: Չորսը՝ տեսնելով այս դէպքը կը սկսին աւելի արագ քշել եւ կը հասնին Փարթ տը Վերսայլ, խելայեղ ծափերու մէջ: Այստեղէն անդին է որ «Դեղին Շապիկ»-ը կուրծքի ամէն ջանք կը թափէ իր հակառակորդը՝ Մորէլլին ետ ձգելու համար, եւ կը յաջողի: Արագ վայրկեանով մը կը խոյանայ դէպի [illegible], այն յոյսով թէ մօտեցած է Փարք տէ Փրէնսի (5—6 քիլոմէթր):

Արդէն շրջանին մասնակցող ամբողջ մարզական թղթակիցները եւ հեծելանւորդներուն հետեւող ինքնաշարժները հասած էին Փարք տէ Փրէնս եւ գրաւած իրենց յատկացուած տեղերը: Եւ ահա ձայնարձակին վերջին աւետաբերութիւնը թէ «Դեղին Շապիկաւորը» ներս կը մտնէ եւ իր պատուոյ շրջանը կ'ընէ, արժանանալով խելայեղ ծափերու: 55 երկվայրկեան վերջ կուգայ իր հակառակորդը, Իտալացի Մօրէլլին, շրջապատուած Վերվաէքէն եւ Փոլ Շոքէն: Ճիշդ հինգ վայրկեան վերջ մուտք կը գործէ ամբողջ խումբը, գլուխն ունենալով Լը Կրէվէյը:

Ժողովուրդին փափաքին վրայ շրջանին յաղթականը եւ Անթօնէն Մաներ պատուոյ շրջան մը կատարեցին, որոնց կը հետեւէին Իտալական խումբէն մնացած երկու հեծելանւորդներ, Մորէլլի եւ Թէզան:

Այսպէս ամբողջ շրջանին մասնակցող խումբը:

Արտասովոր էր Ռոմէն Մաէսի եւ իր մօրը ողջագուրումը:

Մաէսի տարած յաղթանակը իրապէս գնահատելի է անոր համար, որ ինչպէս 1924ին Իտալացի Պէթէքիա, եւ 1928 Լիւքսէմպուրկցի Նիքոլա առաջին հանգրուանէն մինչեւ վերջը կոնակէն չհանեց «Դեղին Շապիկը»:

Ահա ընդհ. դասաւորումը.— Ռոմէն Մաէս՝ 4338 քիլոմէթր ճամբան կտրած է 141 ժամ 32 վայրկեան, Մորէլլի՝ 141 ժամ 49 վայրկ. 52 երկվ., Վերվաէք՝ 141 ժամ 56 վ., 6 երկվ., Սիլվէր Մաէս 142 ժամ 7 վայրկ. 24 երկվայրկեան:

ՀՐԱՆԴ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.

— • —

«Նայիրի», Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 յուլիս).

— «Փառատօնը այս Միութեան, վերջերս դժբախտաբար քառանկիւն մէկ անիւի վերածուած ըլլալ կարծես:

Ամէն մի հայրենասէր Հայ, սրտի անհուն կսկիծ կը զգայ, տեսնելով թէ ինչպէս երբեմն չէին ու կենդանի այդ կազմակերպութիւնը, այսօր իր հոգեվարքը կ'ապրի, կարգ մը անբարեխիղճ մարդկանց ստորերկրեայ աշխատանքներուն շնորհիւ:

Մեր խօսքը կը վերաբերի յատկապէս Փարիզի շրջանի Հ. Մ. Ը. Մ.ին. որովհետեւ, ինչքան որ գիտենք, մարզական այս գեղեցիկ կազմակերպութիւնը շատ աւելի առողջ կեանք եւ պայծառ կերպարանք ունի, օրինակ Սուրիոյ, Պալքաններու եւ նոյն իսկ Ֆրանսայի զանազան շրջաններու մէջ, քան ինչ որ անմխիթար ու ողբալի կերպով կը տեսնենք Փարիզի մէջ:

Ինչո՞ւ արդեօք:

Կը թուի թէ ժողովրդական առանձին հատուածականութիւնը այստեղ շատ ցցուն է.

— ձուկը գլխէն կը հոտի:

Արդարեւ, այս վերջին երկու տարուան ընթացքին, անհնար եղաւ բոլորովին մէկ միատարր, ներդաշնակ եւ հեղինակաւոր մէկ մարմին որ կտրուկ կերպով վերջ տար աջէն ու ձախէն եկող զանազան խայծաւորումներուն, միօրինակ կերպով եւ տիրաբար վարէր Միութեան բոլոր գործերը եւ սկզբունքներն ու մարզանքին նուիրուած հայ երիտասարդութեան պատրաստէր հայրենասիրական, գաղափարական եւ մանաւանդ հայկական մէկ ոգիով:

Իրօք ի՞նչ կայ աւելի գեղեցիկ, աւելի օգտակար ու անհրաժեշտ, — մանաւանդ գաղութներու մէջ — քան այն որ լայն հնարաւորութիւն ստեղծուէր մեր հայ պատանիներուն ամէն կողմերուն մէջ գնելու ազգային, հայրենասիրական մարզ մը գաղափարը, հայելի անոնց բարոյական արիութիւնը ժողովրդական խանդերու հետ, կրթէր ու գաղափարական ըմբռնում հայկ. լեզուով, մշակոյթով եւ աւանդութիւններով, անոնցմէ պատրաստելով ապագայ հայ քաղաքացիներ:

Այսպէս կը հասկնանք մենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի էութիւնը եւ գործը: Եւ այդպէս պէտք էր ըլլալ:

Այսպէս չէ դժբախտաբար իրական պատկերը Փարիզի մէջ: Եղաւ ժամանակ նոյն իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը, շնորհիւ մէկ քանի մութ տարրերու, անիմաստ որոշումը տուաւ որ սկաուտները ոչ մէկ հայկական հանդէսի կամ հաւաքոյթի մասնակցին, որպէս թէ այդ վառվռուն պատանիները նոյն ժողովուրդի միս ու արիւնէն կազմուած չըլլային եւ իրենց բարոյական ու հոգեկան սնունդը իրենց արենակիցներէն չըստանային: Բարեբախտաբար շատով առողջ միտքը յաղթանակեց Շրջ. վարչութեան ծոցին մէջ եւ այդ սխալ որոշումը փոխուեցաւ:

Բայց ահա դարձեալ ճահիճը չար ձեւեցաւ, երբ սկաուտները բուն իսկ Շրջ. Վարչութեան որոշումով գացին մասնակցելու Ապրիլ 11—24ի եւ Մայիս 28ի ազգային հանդէսներուն:

Մենք որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը շատ մօտ կը համարինք մեր սրտին, ընդունելով զայն իբրեւ նախադպրոցական մէկ կազմակերպութիւն եւ ծանօթ ըլլալով անոր բոլոր ծալքերուն, պիտի առաջարկէինք գործնական մէկ քանի քայլեր, կարենալ կասեցնելու համար այդ Միութեան մէջ յառաջացող քայքայման գործը:

Ա.— Լուծել ներկայ Շրջ. Վարչութիւնը որ նախ իր բազմանդամ եւ զանգուած վիճակով, կատարեալ բաբելոն մը կը ներկայացնէ իր անդամներու միջեւ տիրող գաղափարական տարամերժութեամբ:

Բ.— Անոր փոխարէն ընտրել սակաւաթիւ, շարժուն եւ ճկուն պատասխանատու օրկան մը որ կարճ ժամանակուան մէջ, ջանար Ֆրանսայի շրջանի Հ. Մ. Ը. Մ.ը սարքի հանել եւ նոր պատգամաւորական ժողով մը հրաւիրելով ծնունդ տար իրապէս կենդանի ու հեղինակաւոր գերագոյն մարմնի մը:

Գ.— Այդ գերագոյն մարմինը բաղկէ վերամշակել յարաբերութիւնները տասնամեակի եւ զանազան շրջաններու հետ, կենդանի կապ եւ ընդհանուր ուղեգիծ մը գտնելու Հ. Մ. Ը. Մ.ական բոլոր առողջ տարրերուն հետ:

Դ.— Իսկ մինչ այդ, գոնէ Փարիզի մէջ, տիրող անհասաւար երեւոյթը չէզոքացնելու համար, մեր կարծիքով անհրաժեշտ է ամբողջապէս մեկուսացնել սկաուտական մարմինը՝ աթլէթիզմէն:

Սկաուտիզմի մէջ մենք կը տեսնենք շատ աւելի գաղափարական եւ հայեցի դաստիարակչական գործ, քան թէ աթլէթիզմի ուր տեղ կրնան երթալ բոլոր [illegible] եւ առանց [illegible]»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Տէր Մինասը ու նրա անպաշտօն գործակիցը՝ Ջանան հօրքուրը:

Ո՞ր ընտանիքի դուռը չէ զարկած Ջանան հօրքուրը, ո՞ր կնոջ ճակատի շարոցէն ոսկի, գլխինքէն մարգարիտ, մատներէն մատանի, ականջներէն օղ, ծնուկէն գրամ չէ անցած Ջանան հօրքուրի ձեռքով եկեղեցու գանձին: Ո՞ր հարսն ու աղջիկը պատուէր չէ ստացած Ջանան հօրքուրէն՝ ձեռագործ բաներ եկեղեցու բարեզարդութեան համար:

— Տո՛ւէք, ձե՛ր մատաղ, մէկ հատ ոսկի շարոցէն պակաս, մէկ հատ մատանի մատէն պակաս, տասը մարգարիտ գլխէն պակաս, ձեր գեղեցկութենէն բան չի պակսեցնէ, ձեր արեւէն շող չի պակսեցնէ: Տուէք, ժամի համար է, մէկի տեղ տասը, տասի տեղ հարիւրն Աստուած կուտայ ձեզ:

Ու տալիս են Կարսի Հայուհիները, տալիս են տանց ցաւի, տալիս են այրերէն գաղտնի, որովհետեւ այրերն էլ իրենց հերթին աւել են ու պիտի տան դեռ: Ժամ պիտի շինեն, յետոյ դպրոց, յետոյ թատրոն …

Պիտի շինե՛ն, պիտի շինե՛ն, պիտի շինեն: Տէր Մինասը ամէն պատարագի քարոզ է խօսում, ամէն պատարագի եկեղեցու շինութեան պնակն է շրջեցնում ու միշտ լեցուն հոգաբարձութեան դառնում:

Ետոյ, շա՛տ յետոյ պիտի հասկնայի, թէ ինչո՞ւ Ջանան հօրքուրը սիրում էր պատարագը Տէր Մինասի: Ջանան հօրքուրը սիրում էր կենդանի գործը.— «Տէր Մինասը մէկն էր, որ իր խօսքը մարմնաւորում էր կենդանի գործով»:

Եկեղեցու հիմնարկէքի օրն է:

Քաղաքը տօնի մէջ է:

Շուկաները փակ են:

Ժողովուրդը՝ մեծ ու պզտիկ փողոցն է: Արհեստակցական միութիւնները շարքեր են կազմել, վարպետները ոսկեզօծ շղթաները կրծքերին, քայլում են շարքերի առջեւէն: Միութիւնների դրօշները գոյնզգոյն, իրենց արհեստը ներկայացնող խորհրդանիշներով փողփողում են վեհօրէն:

Արհեստնե՛ր, արհեստնե՛ր, արհեստնե՛ր … Արհեստաւոր է ժողովուրդը հայ: Դաւուլ - զուռնան, թառն ու քեմանչան, դափ ու թմբուկ …

Նուա՛գ, ցնծութի՛ւն …

Ու ժողովո՛ւրդ, ժողովո՛ւրդ, ժողովո՛ւրդ … Կտուրները ձրի են, ով ուզում է նստի, երթայ, ձիերը ձրի են, ով ուզում է նստի խաղցնէ:

Եկեղեցու հողին մերձակայ տների դռները բաց են, ով ուզում է թող տանիք բարձրանայ, բարձրէն հանդիսութիւնը տեսնելու համար: Սրտերը բաց են, քէն ու ոխ չկայ, եղբայրութի՛ւն է, եղբայրութի՛ւն, եղբայրութիւն …

Եկել են քոյր եկեղեցիների հոգեւորականները, ներկայացուցիչներ են ուղարկած նոյն իսկ մահմետականները: Հաւաքուած, պատրաստ են բոլորը:

Ահա եւ կիների խումբը, Ջանան հօրքուրը առջեւէն, մի քլունկ ձեռքը հպարտ ու երջանիկ: Գծուած է եկեղեցու հիմքը, նշանակուած չորս անկիւնները, ուղանի տեղը:

Սկսում է օրհնութիւնը:

Վարդապետ ու քահանայ, սարկաւագ ու դպիր զգեստաւորուած, խաչ ու խաչվառ, ծնծղայ եւ բուրվառ, խունկ ու կնդրուկ, շարժման մէջ: Մաղթանք, օրհնութիւն, շարական … Թափօրը դառնում է հիմքի շրջագծով: Հեռուն զօղանջում են հայկական զանգերը: Վերջացած է կրօնական արարողութիւնը: Ժողովուրդը երգում է «Տէր կեցո» … ու հազարաւոր բերաններ կանչում են, — կեցցէ՛ հայ ազգը, կեցցէ՛ Հայոց Հայրիկը, կեցցէ՛ Կարսը …

«Կա՛րսը … Կա՛րսը … Կա՛րսը» …

Արձագանգում են Կարսի լեռ ու դաշտերը:

Ժողովրդի ներկայացուցիչները՝ քլունկները ձեռքերինին՝ կանգնած են եկեղեցու հիմքի չորս անկիւններում: Ցուպումէն դողում են ձեռքերը, կրծքերը իջնում են ու բարձրանում, սպասում են հարուածի նշանին:

Տրւում է նշանը: Խորհրդաւոր լռութեան մէջ իջնում են քլունկները, ճեղքւում է հողը եկեղեցու չորս անկիւններին: Ու անկիւնի մէկը ճեղքողն է Ջանան հօրքուրը:

— Բարո՛վ սկսեցինք, բարո՛վ վերջացնենք … ողջունում է ժողովուրդն իրար: Գրկւում են, համբուրւում, ուրախութենէն լալիս են ու ծիծաղում:

— Շինում ենք, պիտի շինենք, պիտի շինենք … Էլ սկսուած է հիմքի աշխատանքը: Հարիւրաւոր քլունկներ, լոմեր, բահեր շարժւում են հիմքի շարքերն ի վեր: Կիներ ու մանուկներ կողովներով, պարկերով, գոգնոցներով հող ու քար են հանում փոսերէն:

Նուագածուները նուագում են ազգային եւ գեղջկական երգեր, աշխատողները երգում են իրենք:

Աշխատում են երգելով ու աշխատանքի տօն է այդ օրը:

Ջանան հօրքուրը քլունկ է զարնում ու խրախուսում է հարս աղջիկներին:

— Ջա՛ն աղջիկներ, ժիր աշխատեցէք, էկող կնունքը էս ժամում կատարենք:

Ու հարս աղջիկ, մայր ու մամիկ, պառաւ ու մանուկ ժիր ու աշխոյժ հող ու քար են հանում բացւող փոսերէն: Հայ եկեղեցու, հայ շէնքի հիմքը պիտի փորուի, պիտի իջնի խորը, խո՛րը ու պիտի լեցուի Հայի կարծր չափ առուր շաղախով, որ ոչ մարդկային ուժը քանդէ, ոչ իսկ տարերքի ուժը խորտակէ: Ջա՛ն Հայեր, խորացրէ՛ք հիմքերը, խորացրէք ու խորքէն շինէք, որ ձեր շինածը ոչ մարդը քանդէ, ոչ էլ տարերքը: Ցօղնում են գործաւորները, քլունկ ու բահ առնում են յաջորդները, ու այդ բախտին սպասում են հարիւրները, քլունկի մէկ հարուած զարնել, մէկ բուռ հող հանել Հայի շէնքէն:

Ու հայ քրտինքը հոսում, խառնւում է հողին, հիմքը օծւում է հայ աչքերի ճառագայթներով, հայ ուժը թաղւում է այնտեղ, շէնքի հետ ապրելու համար:

Ճաշի ժամն է:

— Դադա՛ր, դադա՛ր, դադա՛ր … Բանուորները թողնում են քլունկ ու բահ: Վազում են ջրերին, լուացւում են հապճեպ, անօթի են, օ՜, այդ անսովոր, ուժեղ աշխատանքը բացել է բոլորի ախորժակը:

Ճա՛շ, ուտելի՛ք, հա՛ց:

Փա՛ռք Աստուծոյ, առատ է, առա՛տ:

Մատաղ, փլաւ:

Քանի - քանի երինջներ, գառներ, աքաղաղներ ու աղաւնիներ են մատաղ եղած այդ օրը հայ շինարարութեան:

Ո՞ր տանտիկինը մի պղինձ կերակուր չէ ղրկած այդ օրը կամաւոր բանուորներին:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(10)

ձեպել Տրիպոլի մէջ, որ իր երաշտութեամբ յայտնի շրջան մըն է, ջրաբաշխական աշխատանքները վերջացած ամիս մը առաջ։ Նպատակ ունինք Որոնդէս գետին ջուրերը օգտագործել անջրդի հողամասերու ոռոգման համար եւ խճուղիներու ցանցը կատարելագործել Սուրիոյ եւ Լիբանանի յառկայէս Պաղեստինի հետ հաղորդակցութիւնը դիւրացնելու համար։ Ջանքեր կը թափուին նաեւ երկրի երկրագործական բերքը որակի թէ քանակի տեսակէտէն բարելաւելու համար։

Գերմանիա պաշտօնապէս բողոքեց

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՀԱԿԱՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԻՆ ԴԷՄ

Գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնական բողոքագիր մը ղրկեց Մ. Նահանգներու կառավարութեան, «Պրէմէն» շոգենաւին մէջ կատարուած ցոյցին դէմ, որ ատեն հիթլէրական դրօշը վար առնուելով, նետուեցաւ ալեկոծ գետին մէջ։ Բողոքագիրը գերմաներէն է եւ կը պահանջէ քննութիւն բանալով, երեւան հանել եւ պատժել դէպքին պատասխանատուները։ Գերմանիա պայման չէր դրած ներողութիւն խնդրել, բայց Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին փոխանորդը դեսպանատուն երթալով, ցաւակցութիւն յայտնեց։ Կը կարծուի թէ ամերիկեան կառավարութեան պատասխանը պիտի հիմնուի Նիւ Եորքի ոստիկանութեան տեղեկագրին վրայ, որուն համաձայն ցոյցերէն առաջ ազդարարուած էր գերմանական ընկերութեան որ այցելուներ չընդունին շոգենաւին մէջ, բայց նկատի չէ առնուած։

Նիւ Եորքի քաղաքապետը բողոքագրին յանձնումէն անմիջապէս վերջը ծանոյց թէ ցուցարարները պիտի պատժուին։

150 միլիոնի խարդախութիւն մաքսատան մը մէջ

310 անօթեւ զէնքերու եւ ռազմանիւթի այլակերպութեան, աւազի եւ խիճի վերածման գայթակղութիւնը դեռ չպարզուած, ահա նոր դէպք մը, նոյնքան շանդալից։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ 150 միլիոն Ֆրանքի խարդախութիւն կատարուած է, դարձեալ Հավրի նաւահանգիստին մէջ։ Խարդախութիւնը գործուած է ի վնաս տուրքերու վարչութեան, երեք տարուան ընթացքին։ Պատասխանատու կը համարուին ոչ միայն զանազան արտածիչներ եւ ներածիչներ, այլեւ կարգ մը պաշտօնեաներ։ Խարդախութիւնը գործուած է մանաւորապէս օտար ծխախոտներու եւ գլանիկներու վրայ, մաքսատան մէջ։

Նոյնինքն քաղաքապետին խոստովանութեամբ, խարդախութիւնը կատարուած է բազմաթիւ ապրանքներու վրայ, մաքսէն փախցնելու համար։ Այժմէն ծանր ամբաստանութեան տակ են 13 մաքսային քննիչներ։

Թուրքիոյ օդանաւային ապառազինութիւնները

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Տէրպիի դրութեամբ վիճակախաղ - ծիար - չաւ մը (Սուփիսթէյք) պիտի կազմակերպուի Թուրքիոյ մէջ, գնելու համար 500 օդանաւերու շինութեան ձեռնարկին։ Ասով պիտի վերսկսին ձիարշաւները, որոնք ընդհատուած էին երկար ատենէ ի վեր։

⁂ Պատերազմի ատեն Թունաւոր կազերու դէմ ժողովուրդը պաշտպանելու միջոցներ ձեռք կ'առնուին։ Այս մասին կազմուած յանձնաժողովը իր գործը կը շարունակէ, մասնագէտին գլխաւորութեամբ։ Յանձնախումբը մանաւորաբար կը քննէ հին ջրամբարներն ու նկուղները, զանոնք ապահով պատսպարաններու վերածելու համար։ Այս պարագան կարելի է Իսթանպուլի, Սկիւտարի եւ Գատըգիւղի համար, բայց Բերայի համար կարելիութիւն չկայ, որովհետեւ այս շրջանակին մէջ ընդարձակ ջրամբար կամ նկուղ չի գտնուիր։ Այս շրջանակին մէջ, ստորերկրեայ ընդհ. պատսպարաններ պիտի շինուին։

Անկէ զատ, կանոնագիր մը կը մշակուի որով, պատերազմի միջոցին, յատուկ պաշտօնեաներ ժողովուրդին մէջ գտնուելով, անոնց պիտի օգնեն պատսպարանները երթալու, դիմակ գնելու եւ վիրաւորները իսկոյն հիւանդանոց փոխադրելու համար։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, «ընկերվարական միութիւն», որ կը բաղկանայ երեք հոսանքներէ, իր կազմակերպչական ժողովը գումարեց անցեալ օր, նախագահութեամբ նախկին վարչապետ Պ. Փոլ Պոնքուրի։ Յայտարարութիւնը ընդհ. ժողովի պիտի ներկայացուի հոկտեմբերին։ Գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ պաշտպանել հանրապետութիւնը, փարատել տագնապը, փրկել խաղաղութիւնը»։

ՌՈՒՍ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄԸ, Լիվանեւսկի մօտերս թռիչք մը պիտի կատարէ Մոսկուայէն Սան Ֆրանչիսկօ, հետեւելով հիւսիսային բեւեռի ուղղութեան։

35.000 ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ վիթխարի ցոյց մը կատարեցին անցեալ օր, Փարիզի գլխաւոր սրահներուն մէջ, բողոքելով հրամանագիր - օրէնքներուն դէմ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱԳՐԵՆ թէ կառավարական հրամանագիր մը չեղեալ կը նկատէ այն կաշկանդումները որոնց ենթարկուած էին դատապարտեալ կոլխոզնիկները։ Ասոնք պիտի կրնան ընտրել իրենց բնակավայրը եւ անցագիր ստանալ։

ՍԻԹՐՕԷՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ գործարանները գոց պիտի մնան օգոստոս 1էն 5 եւ 9էն 20։ Ուրիշ խօսքով, օգոստոսի ընթացքին բանուորները շաբաթը հազիւ 24 ժամ պիտի աշխատին։ Կը վախցուի որ աշխատավարձքն ալ կրճատուի։ Անցեալ տարի երբ գործարանը տագնապի մատնուած էր, արձակուած 22.000 բանուորներէն վերահաստատեցին միայն 8000 հոգի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԶՈԼՈՆԲԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողով 1 Օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՊԱՆԵՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 1ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր. Քաշանի Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին նաեւ Արդութեան խումբի ընկերները։ Օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ԱՈՒՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի դասախօսական ժողովը 2 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Յ. Խաչատուրեանի բնակարանը։ Կը խօսի ընկեր Հ. ՑՈՐՄԻՑԵԱՆ։

Գրասա

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Դուրեան» Գրադարանը։ Ստիպողաբար կը հրաւիրուին Կոլէժ, Կեփին եւ Վարուժան խումբերու բոլոր ընկերները։

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ՝ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Օգոստոս Կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան տարեդարձի առթիւ

կը նախագահէ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

կը խօսի ընկեր ԺՈԱՆՍ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Այցելութիւն Իշխան Արղութեանի շիրիմին Շավիլի Գերեզմանատան մէջ

Գեղարուեստական բաժին։ կը նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ։

ՃԱՇ եւ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ։

Փօն տը Սէվրէն առնել 1 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել Puits sans Vin։ կամ Մոնփարնասէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ։

Խանասորի Արշաւանք

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Պանեօ-Բաշանի ԱՐԾԻՒ ԵՆԹ. կողմէ

4 Օգոստոս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ (ՐԻՒ ԲԱՐՄԱՆԹԻԷ

Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԿՈՄՍ (ՓԱՓԱԶԵԱՆ) ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ընկեր Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը

Գեղարուեստական բաժնի մէջ կան նոյնպէս երգախառն ֆանթէզի, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ։

Խիստ գիւրամատչելի գիներով ՊԱՂ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ.

Հաղ. միջոց.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել Պանեօ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՌՈԲԷՆՍՈՆ Chez Fiquet «Au Grand Arbre»

ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ. ԵՐԳ. ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ.

Անծրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ։

Հաղ. միջոցներ.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Րոպէնսոն (վերջաւորութիւն)։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ.

ԹՐՔՈՒՀԻ ՄԸ ԳԻՒՂԱՊԵՏ նշանակուեցաւ Կէլէմէնի (Անատոլու)։ Իր առաջին գործն եղաւ հրաման արձակել որ կիները նետեն իրենց քօղերը։

65 ՏԱՐԵԿԱՆ ԳՈՐԾԱՒՈՐ մը, Փիէռ Փոռչէ, երեքշաբթի առտու 19րդ Թաղամասի քաղաքապետարանը գացած էր, արձանագրուելու համար։ Սանդուխէն վար իջած ատեն, յանկարծ ատրճանակը քաշելով առանց որ եւ է ազդարարութեան ապաննեց քաղաքապետական ոստիկան մը, Պասօ, 35 տարեկան, որ վեր կ'ելլէր։ Յետոյ ատրճանակը իր գլխուն ուղղեց եւ փռուեցաւ զոհին քով։ Դրացիները վկայեցին թէ երկար ատեն անգործ մնացած ըլլալով, կիսախելագար վիճակ մը ունէր։ Գրպանէն գտնուեցաւ հետեւեալ երկտողը.— «Իմ արարքս որ եւ է պատճառ չունի։ Զոհը ընտրուած էր վիճակով, բանուորներու վեց գաս թշնամիներու մէջէն»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (140)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Մուրատը ընդունեց ոսկիները։ Քաւոր Պետրոսը շարունակեց.

— Դու կը հանդիպիս Համբի եւ Աւազակապետի հետ Օ..., քաղաքում։ Նրանք այնտեղ կը սպասեն քեզ։ Յետոյ միասին կը գնաք մեր հայրենիքը։ Նրանք երկուսն էլ լաւ մարդիկ են։ Խորհուրդ եմ տալիս քեզ՝ չբաժանուել նրանցից, միասին կը սկսէք գործել ու աշխատել։ Քաղցր է աշխատանքը հայրենի հողի վրայ...։

Բոլոր այդ խօսակցութեան ժամանակ Մուրատը նկատում էր եւ մի աւելի մեծ փոփոխութիւն քաւոր Պետրոսի բնաւորութեան, հայեացքների եւրոպայական յատկութիւնների մէջ։ Առաջ նա գործում էր չարը միայն չարութեան համար, թէեւ նրա գործողութիւնները կատարւում էին՝ ոբաշուած, հասատա եւ գիտակցական նպատակներով։ Իսկ այժմ նա, կարծես, օրօրւում էր այդ երկու մտքերի մէջ, մի՞թէ աւելի լաւ չէ՞ր լինի, որ չարութիւնը չարութեամբ արմատախիլ անելը՝ գաստիարակութեան նոյն եղանակը չէ՞ր լինի, երբ վարժապետը աշխատում է կրթել եւ բան սովորացնել անպիտան աշակերտին ծեծի եւ պատիժների ուժով։ Քաւոր Պետրոսը հակւում էր երեւում դէպի զղջում, դէպի ուղղութիւն. բայց նրան կասկածեցնում էր այն միտքը, թէ ինչո՞ւ ինքը առաջին քայլն անէ եւ ուղղուի, թէ ինչո՞ւ ինքը զիջում անէ ուրիշների չարութեան դէմ, մինչդեռ դրանով իրան մի անպախտ զոհի վիճակի մէջ չէ՞ դնի։ Երբ մարդիկ խաբում են, նա էլ պէտք է խաբէ, երբ մարդիկ հարստահարում են, նա էլ պէտք է հարստահարէ։

Կառքի ձիանները փոխել էին, անիւները ձիւթով օծել էին, եւ պատրաստ էր իջեւանի բակում։ Նէնէն զարթնել էր, եւ յոգնածութիւնից կարդգուրուած, վազեց նա կառքի մօտ, եւ առանց Մուրատի օգնութեան, ինքը ցատկեց, նստեց նրա մէջ։

— Նէնէ, ձեռք տուր այդ օտարականին, դա իմ վաղեմի բարեկամն, — ասաց Մուրատը։

Նէնէն մեկնեց ձեռքը։ Քաւոր Պետրոսը բռնելով ասաց.

— Դուք երկուսդ էք արժան էք միմեանց։ Նախախնամութիւնը, զանազան փորձանքների միջից անցկացնելով ձեզ, կրկին հանդիպեցրեց միմեանց։ Օրհնում եմ ձեր ամուսնութիւնը եւ բախտաւորութիւն եմ ցանկանում։

Մուրատը ընկաւ նրա գիրկը, եւ արտասուքը աչքերում, երկար աղաչում էր, խնդրում էր նրան, որ նստէ իրանց հետ կառքը եւ միասին վերադառնան իրանց հայրենիքը՝ Պարսկաստան։ Բայց քաւոր Պետրոսը դարձեալ մերժեց, ասելով.

— Դուք գնացէք, Տէր ընդ ձեզ, ես դեռ բոլորովին չեմ վերջացրել իմ գործը... գուցէ հեռուից աւելի պիտանի կը լինեմ ձեզ...։

Մուրատը նստեց։ Կառքը շարժուեցաւ։ Քաւոր Պետրոսը բաւական տեղ ոտքով գնաց նրանց հետ։ Յետոյ կրկին ձեռք տալով Նէնէին, կրկին համբուրուելով Մուրատի հետ, բաժանուեցաւ։ Նա բիշը կանգնած նայում էր նրանց ետեւից, մինչեւ կառքը բոլորովին անհետացաւ նրա աչքերից։ Այդ ժամանակ միայն դժբախտ թափառականը ճանապարհը ծռեց եւ բռնեց դիմել դէպի մի այլ կողմ։

Երեք ամիս անցել էր այն օրից։

Պարսկաստանի Սալմաստ գաւառում, Սաւրա գիւղից ոչ այնքան հեռու (որը Մուրատի հայրենի գիւղն էր) տարածուած էին հին աւերակներ։ Արաբական ճաշակով կառուցուած մի հոյակապ մինարէթ միայն կանգնած էր մնացել այդ տխուր աւերակների մէջ։ Նրա բարձր կամարների ներքոյ թագաւորում էր մշտական ամայութիւն եւ խաւար։ Զղջիկները եւ վայրենի ագռաւները միայն երբեմն այցելում էին այդ անբնակ մինարէթի գերեզմանատան լռութիւնը։ Բայց մի գիշեր այնտեղ լոյս է բերեւում։ Ցատակի վրայ վառւում էր խարոյկ եւ նրա լուսաւորութեան մէջ շարժւում էին անորոշ ստուերներ։ Եթէ մեր ընթերցողը համարձակութիւն ունենար եւ գաղտնի կերպով մօտենալով մինարէթին, նրա կիսաւեր դռնից նայէր ներսը, անպատճառ կը տեսնէր նոյն դէմքերը, որոնք ծանօթ են նրան, որոնց ճանաչում է նա, սկսեալ նրանց պատանեկութեան հասակից։ Այնտեղ էին Մուրատը եւ Ջալալը (աւազակապետը) երկուսն էլ զէյթունցու հագուստի մէջ կերպարանափոխ եղած։ Այնտեղ էին Մուրատի մանկութեան երեք ընկերները՝ Կարօն, Ասլանը եւ Սագօն, մշեցոց ծպտեալ հագուստով։ Այնտեղ էր պատանի Ֆարհատը, որ նոր էր ընկել այդ շրջանի մէջ։ Այնտեղ չէր միայն Համբը։

Մինարէթը շատ հեռու չէր այն վայրերից, այն այգիներից եւ այն ձեռնատունկ անտառներից, որոնց մէջ Մուրատը իւր պատանեկութեան հասակում, իբրեւ փախստական, ապաստան գտաւ։ Որպէս տեսանք այդ, յիշատակարանի սկզբում, այն ժամանակ նա վարում էր բաւական կասկածաւոր կեանք իւր երեք ընկերների՝ Կարօի, Ասլանի եւ Սագօի հետ։ Այնուհետեւ աղէտաւոր հանգամանքները բաժանեցին այդ փոքրիկ օրիկաններին եւ ձգեցին կեանքի տարբեր ճանապարհների վրայ։ Թափառելով առ խարհից աշխարհ, երկրից երկիր, եւ անցնելով զանազան դառն փորձերի միջից, տասնեւերկու տարուայ անջատումից յետոյ, — վաղեմի ընկերները կրկին հանդիպում են միմեանց միեւնոյն մինարէթի մէջ, որ մանկութեան հասակում նրանց թաքստի տեղը, նրանց սիրելի որջն էր։ Երկու օր մնացին այնտեղ, իսկ երրորդ օր մինարէթը դարձեալ դատարկ էր, դարձեալ ամայի էր։ Ի՞նչ եղան նրանք, ո՞ւր գնացին, — այդ կը տեսնէ ընթերցողը մեր մի այլ աշխատութեան — «Կայծերի» մէջ...։

(Վերջ)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ամդամական ժողովը 4 Օգոստոս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Րիւ Տոմինիքէն, 3րդ յարկ 14 թիւ սենեակը։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի, 4 օգոստոս, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվառ Տիւկոմիէ, Պար Մօնմօնթայի սրահին մէջ, Փարիզի կայարանի դէմը, սանդուխներէն վար ձախ։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN ÉN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 2 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2872

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ...

Այսօր, 2 օգոստոս, այն օրն է երբ լոյս տեսաւ «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին թիւը, հոկիկ ծաւալով մը եւ շատ համեստ առաջադրութիւններով։

Այս առթիւ ծրագրուած բացառիկ թիւը լոյս պիտի տեսնէ կիրակի օր։ Այնպէս որ, անպատշաճ բան պիտի ըլլար կանխել։ Խմբագիրէն շատ առաջ, իրենց մտածումները գրի առած են թերթին աշխատակիցները, կարգի սպասելով։

Եւ որովհետեւ շատ է խճողուած այդ բացառիկը — 8 էջ — թոյլ տուէք այս տեղ արտատպել «Յառաջ»ի առաջին թռուցիկը, եւ քանի մը հատուածներ՝ առաջին խմբագրականէն,— իբրեւ նիւթ պատմութեան եւ ... խորհրդածութեան։

1925 *օգոստոս 1ին լոյս կը տեսնէր հետեւեալ թռուցիկը, ծանուցանելով թերթին երեւումը.*

— «Յառաջ»ը կուգայ իրական պահանջ մը լրացնել Ֆրանսայի մէջ, ուր արդէն 40,000ի կը հասնի մեր հայրենակիցներուն թիւը։

«Յառաջ»ը պիտի ըլլայ հայելին ոչ միայն Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան ու Միջին Եւրոպայի հայկական կեանքին, այլ եւ համահայկական օրկան մը, լրացնելով օրուան թերթի մը բոլոր պահանջները։

«Յառաջ»ի մէջ լայն տեղ պիտի տրուի ՀԱՅԱՍՏԱՆի, գաղութներու եւ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ամենավերջին լուրերով։

Իբրեւ տեղական թերթ ՅԱՌԱՋ պիտի հետեւի Ֆրանսայի եւ հարեւան երկիրներու ներքին բոլոր անցուդարձերուն, քաղաքական, տնտեսական թէ գրական։

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, որոնք ջիղն են արդի լրագրութեան, պիտի կազմեն ՅԱՌԱՋի կենդանի մէկ բաժինը։

ՅԱՌԱՋը պիտի վայելէ աշխատակցութիւնը շատ մը ծանօթ գրողներու, Ֆրանսայէն եւ արտասահմանէն։

×

Խմբագրականին մէջ,— «ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ»— «Յառաջ» կը շեշտէր մասնաւորապէս.

— «Ամէն բանէ առաջ, մեր գործը պիտի ըլլայ պաշտպանել այն բոլոր սրբութիւնները որոնք շունչ կուտան ժողովուրդներու եւ վառ կը պահեն անոր հաւատքը՝ լաւագոյն օրերու համար։ Գաղթերը հանգրուաններ են, ուր նետուած ենք ակամայ, դէպքերու բռնադատման տակ, մինչեւ որ կարենանք հասնիլ մեր հայրենիք։ Մեր ձեռքն է նուազագոյն չափին վերածել այս անխուսափելի չարիքը, կազդուրուելով ֆիզիքապէս եւ նիւթապէս, եւ ներշնչուելով սեփական հայրենիքի գաղափարէն։ Այս հիւրընկալ այլ համայնակուլ ափերուն վրայ, մեր հայրենակիցները պիտի ջանան զարգացնել իրենց ազգային գիտակցութիւնը, պահել լեզուն որ միակ թանկագին աւանդն է, ուժ տալ մայրենի դաստիարակութեան, գրականութեան եւ արուեստին, մոռնալ շատ մը ասիական ունակութիւններ եւ նորոգուիլ այս նոր կեանքի բարիքներով։

Ամէն գաղթ, իր շատ մը չարիքներուն հետ, ունի բարիքներ ալ, կը բաւէ որ արթուն ըլլանք, չտարուինք խաբուսիկ երեւոյթներէ, եւ ամուր պահենք մեր ազգային անհատականութիւնը։

«Յառաջ» պատկերը պիտի ըլլայ իր շրջանի կեանքին, բայց միաժամանակ կանոնաւոր արձագանգը այն բոլոր անցուդարձերուն որ տեղի կ'ունենան այս շրջանէն դուրս, Հայաստանի մէջ եւ գաղութէ գաղութ։ Բոլորովին տեղական թերթի մը հանգամանքը չի գոհացներ մեզ»։

ԵՐԲ ՕՐԱԹԵՐԹ ԵՂԱՒ

Արդէն հիմնաւորուած, 1927 Յունուար 1ին «Յառաջ»ը լոյս կը տեսնէր իբրեւ օրաթերթ,— յանդգնութիւն մը՝ ոչ միայն Փարիզի, այլ եւ այդ ժամանակաշրջանին համար, քանի որ դեռ նոր սկսած էր գործազրկութեան առաջին փոթորիկը։

Քանի մը գլուխներ ալ այդ առթիւ հրատարակուած խմբագրականէն, գաղափար մը տալու համար գծի զարգացման եւ օրուան մտահոգութեանց մասին.—

«Ծնած՝ անմիջական պահանջէ մը, այս թերթին առաջին հոգը եղաւ հաղորդակցութեան կապ մը դառնալ ցիրուցան բազմութիւններու միջեւ, ներկայացնելով ինչ որ կայ եւ կը կազմուի այս գաղութին մէջ։ 1923ի սկիզբն էր որ Ֆրանսան դարձաւ լուրջ կայան մը, թափառական գաղթականութեան համար։

... Հակառակ մեր կամքին, այսօր 50–60,000 հայութիւն խաբխափ ձգած է այս ընդարձակ տարածութեան վրայ, անխնայ վատնելով իր կենսական հիւթը, տարրական ապրուստի մը համար։ Բազմազան են այս կացութեան չարիքները, եւ ինչ որ կը փորձուի ամէն կողմէ, մամուլով եւ կազմակերպութեամբ, կորուստը սահմանափակելու աշխատանք մըն է։ 1919էն, ցիրուցան բազմութիւնները հաւաքելու եւ մէկտեղ կեդրոնացնելու խնդիրը կար սեղանի վրայ։ Եօթը տարի յետոյ, այդ ծրագիրը օրակարգի վրայ պահելով եւ հետապնդելով հանդերձ, իբրեւ անմիջական գործ, նո՛յն բազմութիւնները, եւ մանաւանդ սերունդը ՀԱՅ պահելու գրողներու, Ֆրանսայէն եւ արտասահմանէն»։

«ՅԱՌԱՋ» ուզեց աջակցիլ այդ աշխատանքին, միշտ արծարծելով ազատ եւ անկախ հայրենիքի գաղափարը, պահանջելով բանալ Հայաստանի դուռները, ուժ տալ հայկական խօսքին ու գիրին, խրախուսելով ամէն ձեռնարկ որ կը նպաստէ ինքնագիտակցութեան զարգացման եւ հայկական մշակոյթին։

Մեր ուժերուն համեմատութեամբ գործադրելով ամբողջական ծրագրի մը զանազան մասերը, մենք մասնաւոր հետաքրքրութեամբ պրպտեցինք հայ աշխատաւորութեան հոգերն ու բաղձանքները, անոնց համբաւները, տնտեսական վիճակն ու տառապանքը։ Եւ թերթը մտերիմ շունչով մը կապուեցաւ իր ընթերցողներուն հետ, որոնց մեծ մասը աշխատաւորներ են։

Ու «Յառաջ»ը եղաւ նաեւ ժամադրավայրը բոլոր անոնց որ գիր ունին եւ սիրտ»։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կ'ՈՒԶԵՆ ՄԷԿ ԱՄԻՍ ԺԱՄԱՆԱԿ ՇԱՀԻԼ

Իտալիա պիտի դադրեցնէ՞ իր զինուորական պատրաստութիւններն ու առաքումները

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը բաւական տագնապալի ժամեր անցուց իր բացման նիստին մէջ, որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր։ Գործին ծանրութիւնը ինկած էր Ֆրանսայի վարչապետին վրայ, որ կը ջանար ճկուն բանաձեւ մը գտնել եւ ժամանակ շահիլ։ Կ'առաջարկուէր որ Իտալիա եւ Եթովպիա վերսկսին իրաւարարութեան բանակցութիւնները, հինգերորդ անգամ մը ընտրելով մասնաւոր յանձնախումբին համար։ Այսպէս բուն խնդիրը յետաձգելով մինչեւ օգոստոս 25, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, որոնք դաշնագիր մը ստորագրած են 1906ին, պատեհութիւն պիտի ունենային խորհրդակցելու եւ ելք մը գտնելու։ Ճամբան հարթելու համար բուն ժողովասրահէն աւելի զուբան էր որ խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին, մտերմական խօսակցութիւններով։

Երբ նիստը բացուեցաւ, Իտալիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ ներկայ ժողովին միակ նպատակն է ելք մը գտնել որպէսզի իրաւարար յանձնախումբը վերսկսի իր աշխատանքը։ Իր կառավարութիւնը հակառակ չէ որ այդ աշխատանքը շարունակուի մինչեւ օգոստոս 25, բայց էական պայման կը դնէ խնդիրը սահմանափակել Վալ-Վալի միջադէպին շուրջ եւ սահմանային խնդիրներ չյարուցանել։ Եթովպիոյ ներկայացուցիչը յետաձգումը ընդունելով հանդերձ, յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնուած է Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւններուն առթիւ եւ թէ Վալ-Վալի միջադէպը աննշան խնդիր մըն է։ Եթովպիա կ'ուզէ որ աւելի լայն գետնի մը վրայ կատարուին բանակցութիւնները։

Ասոր վրայ, Պ. Լավալ միջամտելով, դիտել տուաւ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը մայիս 25ին որոշած էր արտակարգ ժողով գումարել, եթէ իրաւարարութեան բանակցութիւնները ձախողէին, ուստի անհրաժեշտ է որ բոլոր պատուիրակները, եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները բանաձեւ մը գտնեն, արժեցնելու համար մայիս 25ի որոշումը։ Պ. Լավալ ինք արդէն պատրաստած էր այդ բանաձեւը, ինչպէս ըսինք։

Այդ մասին խորհրդակցելու համար, նիստը յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան։ Եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ամբողջ իրիկունը եւ գիշերուան մէկ մասը անցուց մասնաւոր բանակցութիւններ կատարելով պատուիրակներուն հետ։ Մասնաւորապէս երկար խօսեցաւ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն հետ։ Առաջինը կը պահանջէր որ Իտալիա հանդիսաւորապէս կրկնէ իր յանձնառութիւնը՝ զէնքի զօրութեան չդիմելու։ Իտալիոյ ներկայացուցիչը պատասխանեց թէ այդ յանձնառութիւնը կը տանէ միայն մինչեւ օգոստոս 25, թուական մը որ նշանակուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման համար, եթէ ելք մը գտնուած չըլլար։ Անգլիոյ ներկայացուցիչը դիտել տուաւ թէ Իտալիա 1928ի իտալօ-հաբէշական դաշնագրով յանձն առած է զէնքի չդիմել, եւ այս՝ առանց պայմանաժամ նշանակելու։

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Անգլիա մասնաւորապէս կը պնդէ որ յետաձգման պարագային Իտալիա ոչ զինուոր փոխադրէ, ոչ ալ ռազմանիւթ։ Իսկ Իտալիա բոլորովին անընդունելի կը գտնէ այս պահանջը։

Իտալիոյ նպատակները Եթովպիոյ մէջ

«Փոփոլօ տ'Իթալիա»ի մէջ հրատարակուած խմբագրական մը, որուն հեղինակութիւնը կը վերագրուի Մուսոլինիի, կը պարզէ Իտալիոյ հիմնական նպատակները Եթովպիոյ եւ արեւելեան Ափրիկէի մէջ։ Յօդուածը կ'ըսէ.—

«Մենք Եթովպիա չենք երթար գերութիւնը ջնջելու կամ իբրեւ սպիտակ ցեղին արտօնեալները ընդդէմ սեւ ցեղին։ Գերութեան ջնջումը մեր քաղաքականութեան հետեւանքը պիտի ըլլայ, բայց ոչ նպատակը։ Նոյնը կրնանք ըսել քաղաքակրթութեան համար։ Ան մեր քաղաքականութեան արդիւնքը պիտի ըլլայ, բայց այդ չէ մեր նպատակը։ Մենք տրամադիր չունինք սեւամորթներուն դէմ։ Մենք ֆաշականներս կ'ընդունինք ցեղերու գոյութիւնը, անոնց տարբերութիւնները եւ նուիրապետութիւնները, բայց փափաք չունինք ներկայանալու իբրեւ գրօշակիրները սպիտակներու եւ սեւերու պայքարի մը։ Իտալական ձեռնարկին երկու հիմնական շարժառիթներն են ծաւալման եւ զինուորական ապահովութեան կենսական պահանջները։ Այս երկու պահանջներէն ծագած հարցին լուծումը չի կրնար մասնակի ըլլալ. որովհետեւ, ծաւալում մը որ չէ ամրապնդուած զէնքով, կամ թեւարկութիւն մը որ զրկուած է զինուորական պաշտպանութենէ կրնայ աղէտի յանգիլ, ինչպէս եղաւ քառասուն տարի առաջ։ Աւելի դառն, ցորչափ չէ անհետացած Եթովպիոյ զինուորական սպառնալիքը, մեր գաղթավայրերուն ապահովութիւնը վտանգուած կը մնայ։ Միայն Իտալիան կրնայ զատել թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի հասնի այդ ապահովութիւնը, որովհետեւ վտանգի պահուն ոչ ոք պիտի ունենանք մեր կողքին։ Հաւանաբար ճիշդ հակառակը պիտի պատահի։ Զինուորական բացատրութեամբ, հարցը միայն մէկ լուծում կրնայ ունենալ,— Ժընեւի հետ, առանց Ժընեւի կամ Ժընեւի դէմ։ Մեր գործողութեան միւս բոլոր շարժառիթները կարեւոր են, բայց վճռական չեն»։

Նոր սլաքներ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ

Ուրիշ իտալական թերթ մը, «Թրիպունա», բուռն յօդուած մը կը հրատարակէ ծերակուտական Տավանծաթիի ստորագրութեամբ։ Յօդուածագիրը, որ ծանօթ է իբրեւ հեղինակաւոր մէկ արտայայտիչը ֆաշական կարգ ու սարքին, պարզելով իտալօ-հաբէշական վէճին պատճառները, կը բացագանչէ.

— «Ազգերու Դաշնակցութիւնը անկարող եղաւ մէկ հատիկ կարեւոր հարց լուծելու եւ ընդհակառակն երեւան եկաւ երկդիմի դերով։ Ան առանց նկատի առնելու իր անյաջողութիւնները, խոչընդոտ մը կը կազմէ համաշխարհային յարաբերութեանց, մանաւանդ եւրոպական խնդիրներու մէջ։ Եթէ Սթրէզայի քաղաքականութիւնը երկու հակառակ հետեւանքներ ունեցաւ, ինչպէս Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ ուղղակի համաձայնութիւնը նաւային սպառազինութեանց համար եւ հակաիտալական գործունէութիւնը Եթովպիոյ վէճին մէջ, ատոր մէկ պատճառն ալ Ազգերու Դաշնակցութեան երկդիմի ընթացքն է»։

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար որ եւ է արգելք դնել այն որոշումներուն զորս միայն Իտալիան կրնայ տալ, եւ կը հարցնէ.

— «Մուսոլինիի Իտալիան չի՞ նար, հանդարտօրէն վճռական գործունէութեամբ մը, Եւրոպան փրկել այս ճնշիչ եւ ապուշ երկդիմութենէն որ կը կոչուի Ազգերու Դաշնակցութիւն»։

Այս յօդուածը եւ ուրիշ հրատարակութիւններ կ'ապացուցանեն թէ Իտալիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ ալ հաւատք չունին Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ։

Եթովպիոյ կայսեր գոհարեղէնները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հայլէ Սէլասիէ, Եթովպիոյ կայսրը, որ ինքզինքը Սաբայի թագուհիին ուղղակի շառաւիղը կը համարի, Լոնտոն ղրկած է իր գոհարեղէնները, ապահովութեան համար։ Այդ գոհարեղէնները խոշոր հարստութիւն մը կը կազմեն։ Շատերը անգին են, սերունդէ սերունդ փոխանցուած 300 միհապետներու կողմէ։ Արքայական թագը կը պարունակէ կարգ մը անտաշ ադամանդներ եւ զմրուխտներ։ Ապարանջանները, օղերը եւ ուրիշ զարդեղէններ ճոխութեամբ կը փայլին թանկագին քարերով։

Ալիւրի խնդիրը Ֆրանսայի մէջ

Կառավարութիւնը կը շարունակէ միջոցներ խորհիլ, ալիւրը աժանցնելու համար։ Մսավաճառներու պատուիրակութիւնը վարչապետին ներկայանալով, բացատրեց թէ անկարելի է 10 առ հարիւր կրճատել բոլոր միսերուն գինը։ Մսավաճառներուն կարծիքով կարելի է զեղչել միայն 5 առ հարիւր, բայց այդ ալ կախում ունի խանութներու վարձքին կրճատումէն։

Երկրին մէջ արտադրուած շաքարին հիմնական գին որոշուեցաւ 176 Ֆրանք (100 քիլօն), ինչ որ կը նշանակէ 9 Ֆրանք զեղչ։ Արտադրիչները հաւանեցան իրենց շահը 45 Ֆրանքէն իջեցնել 30 Ֆրանքի (հարիւր քիլօյի վրայ)։ Առով փոքրաքանակի քիլոյին գինը զեղչուած պիտի ըլլայ 20 սանթիմ։

Նախարարական վերջին ժողովին մէջ հրամանագիր մը ստորագրուեցաւ, գինեգործներու պաշտպանութեան համար։ Նոր օրէնքին համաձայն, գինեգործներուն վճարուած գինը պիտի աւելնայ, իսկ փոքրաքանակի գինը կարելի եղածին չափ անփոփոխ պիտի մնայ։ Միւս կողմէ, կառավարութիւնը տեսակ մը մենաշնորհի պիտի ենթարկէ ալքոլի գնումն ու վաճառումը։

4000 գործազուրկներու ցոյցը Լոնտոնի մէջ

Յուլիս 31ի գիշերը հարիւրաւոր գործազուրկներ տեղաւորուեցան Լոնտոնի քաղաքապետարանին առջեւ, եւ առտուն ժամը 8.30ին 4000 հոգի խուժեցին դէպի ներս։ Ոստիկանութիւնը եւ քանի մը պաշտօնեաներ չկրցան դիմադրել այս մարդկային ալիքին։ Հարիւրաւոր գործազուրկներ բարձրացան քաղաքապետարանի փառաւոր սանդուղներէն վեր, որոնք վերապահուած են մեծ հանդիսութեանց, եւ տարածուեցան առաջին յարկի հացկերոյթներու սրահին մէջ։ Ոստիկանները ի զուր կը ջանային համոզել. «Աշխատանք կ'ուզենք», կ'աղաղակէին չորս հազար բերաններ։ Մէկ ժամ վերջը օգնական ուժ հասած ըլլալով, գործազուրկները հեռացան։

Դէպքին պատճառը այն էր որ պատին վրայ փակցուած ազդով մը քանի մը բանուորներ կը փնտռուէին, սրահներու նորոգութեան համար։

ԽԵՂԴՈՒԱԾ ՏՂՈՒՆ ԴԻԱԿԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

Վիէն, 31 յուլիս (Յառաջ) — Ինչպէս գրած էի, 13 տարեկան հայ տղայ մը խեղդուեցաւ Ռոնի մէջ, անցած շաբաթ։ Դիակը գտնուեցաւ երէկ, երեքշաբթի կէսօրէն վերջ, Վիէնէն 6—7 քիլոմեթր հեռու։ Նամակիս մէջ մոռցած էի յիշել փոքրիկին Սամուէլ Հացագործեանը որ պատուհանէն ինկնալով մեռաւ։ Ուրեմն այս մէկ տարուան մէջ արկածի զոհ գացած են ոչ թէ հինգ, այլ վեց հայ մանուկներ։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊԻ ԾՈՎ՝ ԹԱՌՈՎ ՈՒ ԵՐԳՈՎ

Կառ տը Լիոն, չորեքշաբթի գիշեր։ Անկիւն մը խառնուած են հայ կիներ, այրեր եւ, մանաւանդ, մանուկներ։

Քսանուրթ մանչեր եւ աղջիկներ օդափոխութեան պիտի երթան, դէպի Միջերկրական, մէկ ամսուան համար։ Գիշերը երկու մանուկներ ալ պիտի միանան Լիոնէն, իսկ ուրիշներ՝ Մարսէյլէն։ Կազմակերպիչը՝ Հ. Կ. Խաչ։

Ժպիտ՝ բոլորի դէմքին վրայ։ Անշուշտ լացողներ ալ կան, բայց ոչ թէ գացողներուն, այլ հոս մնացողներուն մէջ։

Ընտրութիւնը կատարուած է իւրաքանչիւր մասնաճիւղի յանձնարարութեամբ, նախընտրելով տկարներն ու անճարները։

Արդ, չունեւոր տուներ կան, որոնց երկու — երբեմն զաւակներէն մէկը միայն առնուած է։ Ուրեմն բաժանում քոյրերու եւ եղբայրներու։ Եւ լաց.— «Ես ալ կ'ուզեմ երթալ»...

Բոլոր գործողութիւնները կատարուելէ յետոյ, կայարանի խառնիճաղանջին մէջ, խումբը կ'առաջնորդուի շոգեկառք։

Շարժելու տեղ չկայ։ Երեք յատուկ ուսանողական կառախումբեր տարուած են միեւնոյն ժամուն, դէպի Նիս։ Բարեխնամ Կ. Խաչի վարչութիւնը կանխաւ ապահոված է իր սաներուն տեղը, առանձին վակոնի մը մէջ։

Ու կը խուժեն, կը խառնուին բոլորը մէկ, պայուսակներով ու կապոցներով։

Նոյնքան բազմութիւն ալ վարը կը սպասէ, ողջերթի համար։

Մեկնումի ազդանշանը տրուած է արդէն։ «Երթաս բարով, գաս բարով»։

Յանկարծ եղանակ մը գլգլուն։ Գաբեթինը թառն առած, եկեր է կայարան, ճամբու դնելու իր հինգ տարեկան աղջնակը, որ արդէն համբաւ շինած է Փարիզի բեմերուն վրայ, իբրեւ վարպետ պարուհի։

Մանուկ - շրջիկները կ'ոգեւորուին եւ... «Մեր հայրենիք»ը պատուհանէն թափել կուտայ միւս ուղեւորները։ Զարմանք եւ հետաքրքրութիւն՝ բոլոր դէմքերուն վրայ։ Անշուշտ փարմանալի խօսքեր ալ կը փոխանակուին,— «Ո՞ր աշխարհէն են այս տղաքները։ Ի՞նչ երգ է այս...»

Երկու ամազոններ, մէկ - մէկ գլանակ՝ իրենց բերնին, տարօրինակ ջերմութեամբ կը դիտեն ու կը ցուցնեն երգողները, կախուելով պատուհանէն։

Դիմացի կառախումբին ուղեւորներն ալ խռնուեր են պատուհաններուն առջեւ։

Խորհրդածութի՞ւններ,— բայց ժամանա՞կն է։ Թառը կը հատաչէ, հայկական կանչերու վերջին վանկերը կ'արձագանգեն կայարանի կամարին տակ,— եւ կառախումբը կ'անհետանայ։

Մանուկները կ'երթան դէպի ծով, դէպի արեւ։

Պիտի ըսէք,— Բայց քանի՞ հոգի, հազարներու մէջէն։

Է՜հ, ուրիշ բան է հարցնել, բարի կամ չար ժպիտով մը. եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ նստիլ ու կազմակերպել, 30ը 130ի վերածել։ Ինչո՞ւ չէ, նոյն - իսկ 1300ի։

ՎԱՀԷ

ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

(ՕՐ. ՔԱՐԷՆ ԵԷՓՓԷԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Հայ ազատագրական շարժման ընկերվական շրջանին արդէն, ասկէ շուրջ յիսուն տարի առաջ, անոր ղեկավարները ունէին յստակ գիտակցութիւնը, որ ամէնէն հերոսական ջանքերով իսկ մեր դատը պիտի չկրնայ բարեյաջող լուծման յանգիլ, եթէ նկատի չառնուին անհրաժեշտ արտաքնական պայմանները եւ զանոնք փոխելու միջոցներ չխորհուէին։

Իրաւ է, հայ ժողովուրդին վէճը, դոնէ սկիզբները, Թուրքիոյ հետ էր միայն, եւ անկէ էր միայն մեր պահանջը։ Բայց հայ շարժումը երբեք չէր մոռնար, որ՝ Թուրքիա ըսելով՝ հասկնալու էր ոչ թէ իր բռնատիրութիւնը Հայաստանի վրայ տարածած օսմանեան կայսրութիւնը միայն, այլ այն ամբողջ թանձր կծիկը, որուն մէջ խառն կը խաչաձեւէին բոլոր մեծ պետութեանց քաղաքական եւ տնտեսական շահերը։

Ըստ այնմ ալ, ուրեմն, վարելու էր հայ ազատագրութեան դատը, մէկ կողմէն կազմակերպելու եւ շարժելու էր հայութեան հարուածող կարողութիւնը, իսկ միւս կողմէն ջանալու էր խաղաղ միջոցներով ի նպաստ այդ դատին դարձնել կամ առնուազն չէզոքացնել արգելիչ ազդակները։

Եւ հայ շարժումը սկիզբէն ի վեր իր գործունէութիւնը բաժնած էր երկու կարգի, այն է՝ զուտ յեղափոխական-մարտական եւ, անոր զուգահեռ, քաղաքական - քարոզչական։ Ու եթէ առաջին կարգի գործելակերպը անմիջականօրէն կը թելադրուէր հայ կեանքի պայմաններէն եւ ժողովուրդի տրամադրութիւններէն, քաղաքական պրոպագանդը յաջողութիւն կը խոստանար շնորհիւ այն համակրանքին, որ գոյութիւն ունէր շատ մը եւրոպական երկիրներու մէջ հայութեան հանդէպ։

Այդ ուղղութեամբ կատարուած առաջին իսկ փորձերը այնքան խոստմնալից էին, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մասնաւոր ուշադրութիւն նուիրեց պրոպագանդի գործին, եւ ներկայ դարու սկիզբի տարիները, 1901 - 1905, հայասիրական շարժման ամէնէն բեղմնաւոր ժամանակաշրջանը կազմեցին։ Կարճ ատենի ընթացքին Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Սկանտինաւեան երկիրներու մէջ իրարու յաջորդեցին կարգ մը ձեռնարկներ, որոնք բուռն հետաքրքրութիւն յառաջացուցին եւրոպական հանրութեան մէջ հայկական դատին հանդէպ եւ, ինչպէս կը թուէր, այլեւս հաստատ հիմերու վրայ դրին հայանպաստ պրոպագանդին գործը։

Յիշենք քանի մը դրուագներ միայն։ Ընկերվարական Միջազգայինը 1901-ին տեղի ունեցած իր համագումարին մէջ բանաձեւ մը կը քուէարկէ ի նպաստ Հայ դատի շուտափոյթ լուծման։ Ֆրանսացի երեսփոխան Մարսէլ Սամպա խորհրդարանին մէջ հարցապնդում կ'ընէ հայկական հալածանքներու մասին, դատապարտելով ոչ միայն Թուրքիոյ վայրագութիւնները, այլեւ ֆրանսական կառավարութեան անտարբերութիւնը։ Փարիզի մէջ հիմը կը դրուի «Pro Armenia» հանդէսին, որուն խմբագրութիւնը իր մէջ կը հաշուէ Ժորէսի, Անաթոլ Ֆրանսի, Քլեմանսոյի, Փրեսանսէի եւ Փիէր Քիյարի նման փայլուն անուններ։ 1902-ին «վերաքննական» ընկերվարութեան հիմնադիր հռչակաւոր Էտուարտ Պերնշթայն Պերլինի մէջ քանի մը հազար ունկնդիրներու առջեւ կը խօսի Հայ Դատի մասին, եւ իր բանախօսութիւնը լոյս կը տեսնէ առանձին գրքոյկով՝ «Հայ ժողովուրդի տառապանքը եւ Եւրոպայի պարտականութիւնները» խորագրին տակ։ Նոյն թուականին ընկերվարական երեսփոխան Կրանշտաուէր Ռայխսթակի առջեւ կը պարզէ հայ ժողովուրդի վիճակը ու կը պահանջէ, որ գերման կառավարութիւնը միջամտէ վերջ տալու համար թրքական սարսափներուն։ Քանի մը ամիս ետք, Պերլինի Ֆիլհարմոնիի մէջ տեղի ունեցած «Հայկական երեկոյթ»ին կը խօսի Քոփենհակէնէն հրաւիրուած աշխարհահռչակ գրագէտ - քննադատ Կէորկ Պրանտես, որու փայլուն ճառը նոյնպէս կը հրատարակուի իբրեւ առանձին գրքոյկ՝ «Հայաստան եւ Եւրոպա» անունով։ Ապա ծանօթ գերման քաղաքական գործիչ եւ հայասէր տոքթ. Փաուլ Ռորպախ, որ այսօր նախագահն է «Հայ-գերման ընկերութեան», վերադառնալով իր երկարուղ ճամբորդութենէն դէպի Հայաստան, ընտրեալ հասարակութեան առջեւ դասախօսութիւններ կ'ընէ հայութեան եւ անոր դատի մասին։

Մինչ այդ, կարգ մը ուրիշ երկիրներու պէս, Շուէտի մէջ եւս կը կազմուի հայասիրական կոմիտէ, նշանաւոր Հիալմար Պրանթինկի ղեկավարութեամբ, իսկ Ֆրանսայի մէջ ընկերվարականներու հետ ձեռք ձեռքի կ'աշխատի հայութեան համար Տենի Քոշէն նման եռանդուն պաշտպանողականը։

Պէտք կա՞յ խօսելու այն բացառիկ երեւոյթի մասին, որպիսին էր գերմանացի տոքթոր Յոհաննէս Լեփսիուս, Հայ Դատին եւրոպական առաջնորդը, իր կատարած հսկայ գործը, որ ծանօթ պէտք է ըլլայ ամէն մէկ հայու, անխզելիօրէն կը կապէ իր անունը ոչ միայն մեր դատին, այլեւ հայութեան վերջին քառասնամեայ պատմութեան հետ։

Անկեղծ, անշահախնդիր եւ յանձնառու անձնուէր հայասէրներու ամբողջ սերունդ մը առեղծուեցաւ՝ Քրիստոնէերու, Փրեստանէնէներու եւ մասնաւանդ Լեփսիուսներու ազնուութիւններով։ Անարդարութիւն պիտի ըլլար, եթէ հոս չյիշէինք երկու անուն եւս — գերման երեսփոխան Քարլ Լիպքնեխթ, որ՝ հակառակ վերջին շրջանի իր համայնավար տրամադրութիւններուն՝ առիթ չէր փախցներ ձաղկելու, Թուրքիոյ մէջ թէ այլուր, թուրք բարբարոսները եւ գերման ու ընդհանրապէս եւրոպական կառավարութեանց թոյլատու վերաբերումը անոնց հանդէպ, եւ Պերլինի համալսարանի Փրոֆէսոր Յոզէֆ Մարքուարտ, որուն հայասիրութիւնը մոլեռանդութեան կը հասնէր։

Այս սերունդը փոխարինող չեղաւ։ Պատերազմը եւ յետպատերազմեան շրջանը, իրենց յառաջացուցած նիւթական եւ ոգեկան տակնուվրայութիւններով, ոչ միայն փոխեցին Հայ Դատին պայմանները, այլեւ հրապարակ հանեցին այնպիսի ցաւոտ խնդիրներ, որոնք անխուսափելիօրէն իրենց վրայ պէտք էր կեդրոնացնէին աւելի կամ նուազ զգայուն եւ գաղափարականօրէն տրամադրուած տարրերու ուշադրութիւնը։ Եւ հայասէրներու շարքերը յաւելում չունեցան, աւելին, նախկինները ալ, տարիքի եւ ծանր աշխատանքի բեռը չկրցած, հետզհետէ հեռացան այս աշխարհէն, ու մնաց հազիւ տասնեակ մը երբեմնի փառաւոր փաղանգէն։

Ու այսօր անոնցմէ ամէնէն անձնուէրը, Օր. Քարէն Եէփէ, նոյնպէս հրաժեշտ կ'առնէ հայ ժողովուրդէն, որուն նուիրած էր իր ամբողջ կեանքը։ Ջինջ, պայծառ եւ անշահախնդիր սպասաւոր մը, որ շաղախուեցաւ մեր ժողովուրդին եւ իր հոգիով ու երազներով դարձաւ տիպար հայուհի մը՝ այս բառին ամէնէն ազնուական առումով։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՈՎ Է ԴԱՏԱՒՈՐ

Հասարակաց ձայնը անհեդ է. ան ժամանակին լաւեն մեկնութիւն չէր տար. ժամուլը կամ առաջնորդը եւ կամ քարոզիչները ինչոր խօսէին կ'ընդունէր իբրեւ աւետարանի ճշմարտութիւն։ Սակայն ներկայիս քանդուած է անոր այդ հաւատքը։ Ան չի հաւատար իր առաջնորդներուն, ան անկեղծութիւն չի տեսներ իր ուսուցիչներուն խօսքերուն մէջ։ Ու կ'ուզէ ըմբոստանալ, կ'ուզէ բողոքել, սակայն աչուղ Ղուլ Յովհաննէսին պէս շուարած կը հարցնէ.

— Քու դանդաղան ես ո՞վ ասեմ, սահարքար (սէր, տիրական) չկայ,— Արդար գրեմ, դատաստան խմանամ։

Որով ի՞նչ ընելու է. հոգո՞ց հանելու է, ամ՞ն քաշելու է... եւ սառով կը լմնայ։ Այս է հայ հասարակութեան յուսահատ կացութիւնը։

Քանի, քանիներ ինձ, ձեզի ծանօթ են մեր բարեկամներէն որոնք այդ յուսահատութեան մէջ կը հառաչեն։

Այդ է կացութիւնը, տխուր, յուսահատ կացութիւնը, դարմանին վրայ խորհողներ չկա՛ն, սակայն ոչ մէկ դարմանիչ։ Ամէնէն ցաւալին, — նոյն իսկ անոնք որ քիչ մը ի վիճակի են կիրքերը մարելու, անոնք ալ իւղ կը թափեն կրակին վրայ։ Այս կէտը կրնա՞ն ուրանալ այդ դիմակաւոր փարիսեցի պատուելիները եւ գերդօն առաջնորդները։ Արդար, անձնուէր եւ անկեղծ հովիւը իր հօտէն կը վանէ հուրը սխեբիմ եւ առանց խտրութեան ի սիրտ սրտէ կը սիրէ իր հօտը համօրէն։

×

Ներկայիս լրջմիտ ազգասէր անձեր, յուսահատ կացութենէն, վիրաւոր սրտիւ պէս կ'առանձնանան եւ երանի կը կարդան անցնող գացող նահատակներուն, որոնք չեն տեսած իր անոնց ցեղին գիտակցական անձնասպանութիւնը։

×

Իմաստունները չեն կրցած լուծել, մեկնութիւն տալ անձնասպանութեան։

Երջանիկ են խուլերը որ չեն լսեր անէծքները որ կը կարդայ հայրը որդւոյն, եւ որդին իր հօրը։ Երջանիկ են այն կոյրերը, որոնք չեն տեսներ դաւանային վայրագ ոճրագործութիւնները։

Ամէնէն եռանդուն գործիչը, կացութենէն յուսահատ կը նախանձի վիճակին այն մենակեցին որ ամէն կապ խզած այս աշխարհէն, ճգնարանը դրախտ բրած է իր անձին, իսկ խոտով լցուած խուցին՝ կեանքին ընկեր ու կին։

Երբ հանրութիւնը փոթորիկէն բռնուած՝ եւ ալեատարար ձեռքերու կը կարօտի, անհասարակոյս անհատին չէզոքացումը, քարուիրս անձնապաշտ կղզիացումը դատապարտելի է։ Տունը երբ կը բռնկի, բոցածուխ կ'ըլլայ, ո՞ր անդամը հոն կրնայ ժամանել իր հանդիստ անտարբեր առանձնական կեանքին վրայ։ Ահաւասիկ հինգ 1915-էն սկսեալ եւ կը շարունակուի, կարելի՞ է անտարբեր մնալ։ Մանաւանդ կարելի՞ է լռել եւ չբողոքել երբ տեսնենք որ տունէն ոմանք ղեկավարելով մաքրով ալ աւելի կ'արծարծեն հրդեհը որ մեր շէնքը հիմնայատակ կը քանդէ։

Կեանքը նշանակութիւն չունի, ոչինչ կ'արժէ եթէ հանրութեան օգուտ մը չի բերեր։ Անձնապաշտին կեանքը կուսեան պորտաբոյծն է, վաղը ակութեան պարտաբոյծն է, վաղը անոր գիակը պիտի շահագործեն գերեզմանի որդերը։ Առանձնանալ պարզապէս հանգիստ ապրելու համար, եւ մուրալով յագենալ, պատուաւոր գործ չէ։ Ով քիթոն երեւայ ուսեալ ղեկավար կը պատուիրէր Սկեւռացին։ Հոս չեմ ուզեր վիրաւորել ոչ մէկ ազգասէր, ոչ մէկ բարեմիտ ճակատագրականօրէն տկար անձ որ անգոր աշխատութեան կարող չէ գործ ճարել ու ապրիլ. այլ անոնց է իմ խօսքս, որոնք իրենց ծնողքին քրտնաջան վաստակովը կ'ապրին կամ մուրացկանութիւնը ապրուստի միջոց կը գործածեն. անոնք թշնամիի խօսքեր ընդունելու չեն իմ այս բառերը. չքաւութիւնը կամ թերութիւնները չզգամոլը բարեկամ չըլլար երբեք, խարազանել սիրելիներուն թերութիւնները բարեկամութիւն է ու բարիք է։ Չմոռնանք Ոսկեբերանի խօսքը. «Լաւ է գան բարեկամաց քան գգուեն թշնամեաց»։

×

Քիչ մը առաջ կամ քիչ մը վերջը պիտի հասնինք մեռեալներու կարաւանին. անկէ առաջ հարկ է կարգաւորել մեր հաշիւը։ Պատմութիւնը դատաւորը պիտի ըլլայ մեր անցեալ կեանքին. ան պիտի քննէ, պիտի դատէ եւ կամ գնահատէ մեր գործերը։

Մեռեալներու կարաւանին մէջ մտած պիտի երթանք առաջ։ Ու չենք գիտեր թէ ժառանգութեան ո՞ր դատարկ անկիւնին մէջ պիտի նետուինք. ասոր վրայ աւելորդ է մտածել։ Աւելորդ չէ սակայն այժմէն ջանալ եւ գործել յօգուտ հանրութեան, յօգուտ ազգին եւ մեր պատկանած ընկերութեան, գործել գործեր որոնք անմոռանալի մնան, գործել գործեր որոնք չմոռցնեն գործողին յիշատակը։

Ի՞նչ կ'ըլլայ վաղը, այդ անծանօթ է։ Ցոյցը մեզ չի խաբեր, արտեր որ մտերին են բարիք ընելով, մահը երբ անոնց բերնին մէջ հող կը լեցնէ, յիշատակն անոնց յոյսերու մէջ լոյս կը լեցնէ։

×

Բանակին ալ, ռամկավարին ալ, ու մեծ մարդասպաններն ալ կը ժառանգեն հող, համբաւ, բայց գերեզմանէն անդին անոնց անունը անէծքներուն մէջ կը թաղուի։

Ցաւալի է ըսել, որ երկրիս վրայ տակաւին այսօրէն օրէնքով դատապարտեալներ կը կատարուին, չարին վարձք ամէն բարիք, լաւին գրկանք ամէն անուակ։

×

Դուն քու գործերուդ եղիր արդար դատաւոր։ Մահէդ վերջը՝ մի մտածեր թէ հողին տակ կրծող որդերը՝ առնէ՞ն, թէ օտարկին կեր կ'ըլլան։ Սակայն հոգ չմտած եղիր անկա՞ն բարի ամէնուն հետ, որ հողին տակ պառկած ատեն, արդարութեան ի նշան գերեզմանիդ վրայ բուսնի կոյս ճերմակ սիրուն ծաղիկը, անունը ձիւնծաղիկ։

ՇԱՏՐՈՒԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պանդխտութեան առաջին տասնամեակը շատոնց լրացաւ իր այնքան մռայլ պատկերներով։

Արդէն երկրորդ տասնամեակը մտած ենք, առանց բարեխնդեան երեւոյթներու։ Տարագրութիւնը կապոյտ շան մը պէս կը խածնէ մեր մարմինը։ Եւ, տարուէ տարի, մեր ազգային եւ ցեղային նկարագիրը կ'աղճատուի օտար համայնակուլ յորձանքներու մէջ…

Եթէ սիրտ ունինք, ականջ ունինք, բարի եղէք հայկական զաւառները երթալ։ Դուք հոն պիտի տեսնէք բազմաթիւ երիտասարդներ որոնց ծախու են հանած ցեղային նկարագիրը։ Անոնք վարակուած են շատ վտանգաւոր հիւանդութենէ մը։ Հասկցող չհասկցող ամէն հովէ կը փչէ — մանաւանդ քաղաքականութենէ։ Պարզ լրագիր մը գծուար կարդացողը քաղաքականութենէ կը խօսի…

Ո՞ւր է այն երիտասարդութիւնը, որ ներշնչեալ նուած գրականութեան եւ արուեստի մասին մտատանջուէր, խորհէր եւ ստեղծագործէր։

Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք, թէ մեր երիտասարդներէն շատեր ի՞նչ կը կարդան, ի՞նչ կը փնտռեն օրուան լրագիրներուն մէջ — հասարակ լուրեր, քաղաքականութեան վերաբերեալ բաներ։ Եւ որովհետեւ յաճախ սխալ կը հասկնան, կրնար եզրակացնել հետեւանքը։

Այդ երիտասարդութիւնը, մանաւանդ նորահաստատ սերունդը երկու բաժնուած է հայ գրական ստեղծագործութեան, կ'արհամարհէ ինչ որ հայկական է, եւ շատ անգամ հայ անունի գրագէտի մը կամ նկարիչի մը անունը կը նախմացնէ օտար հասարակ լրագրողի մը անուան քով։ Ահա թէ ինչպէս սերունդը, մանաւանդ 20–25 տարիքը լրացուցած սերունդը, ամբողջովին կ'օտարանայ մեր արմատներէն եւ անմխոն յեղուին անծանօթ աշխատանքները։

Բայց ո՞վ է պատասխանատուն այս բոլորին, եթէ ոչ նոյն ինքն այն սերունդը, որ 30–40ի մէջ մեր ազգային ճակատագիրը վարել կ'ուզէ։

Ինչո՞ւ այդ սերունդը կը վարանի գէթ գրականասիրական ընկերակցութիւն մը մարակը բոցնել նորահաս երիտասարդութեան գլխուն։

Մեր նորաբողբոջ երիտասարդներն ու պատանիները հայ մշակոյթին եւ արմենական ցեղին կապելու ազդու մէկ միջոցը, հայ գրականութեան տարածումն է, գաւառներու մէջ։

Ես պիտի առաջարկէի գրական կրթական շաբաթօրեայի մը ջահը վառել անյապաղ, յանուն նոր սերունդին փրկութեան։

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՏԱՒՈՐ ԲԵՐՔԸ

Հրատարակուած պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն 1934 տարւոյ ընթացքին կառավարական Տէփոյին յանձնուած են 15.399 հրատարակութիւն, գիրք եւ հանդէս. Ասոնցմէ 2581 վէպ, 212 բանաստեղծութիւն, 236 գրականութիւն, 266 գեղարուեստ, 676 պատմութիւն։ Ամէնէն բարձր թիւը ունի բժշկական գիտութիւնը որ 2606 թիւը կը կրէ։ 1934ի ընդհ. գումարը քանի մը հարիւր միայն պակաս է 1932ի եւ 1933ի ընդհ. գումարէն։ Ուրեմն հակառակ տնտեսական տագնապին գրենական բերքը անխախտ կը կենայ պատնէշին վրայ։

«Առանց ֆօղի Թուրքա

«Լ'Էնթրանսիժան» կը հրատարա կէ իր մէկ աշխատակցին յօդուա շարքը այս խորագրով։ Ընդհանր պէս հաւատալի ու բարեկամ տպաւորութիւններ խմբագր այս յօդուածաշարքին կարեւոր ներ պիտի տանք յաջորդաբար։

ՄԱՀԱՄԵՐՁ ՊՈԼԻՍԸ

Ժամանակին Պոլիս մտնող ճամբ ին կը ցուցնէին Այա — Սոֆիա րէթը։ Հիմա ցոյց կուտան Մուս ֆա Քէմալի արձանը Սարայ — Պ նիի եզերքը, պարտէզներուն մէ ծաղրը, մենակեաց, դանդուած հրամայական արձան մը։

Նոր Թուրքիան գործն է եւ վ գամայն վէպը այս մարդուն կանգնի Եւրոպայի արեւելքը մեր դարաշրջանին մեծագոյն կան մարդոցմէն մին։

Տեղ մը ուր Գուրանը կ'ա մարդկային ամէն պատկերացում, նոր արձանը — առաջինը կանգնող Մարգարէին այս հողին վրայ — նախան պատկերն է անձկութեան, որ կը բազմապատկուի ամէն ձե բով, բոլոր հանրային վայրերու րայ, Անատոլուի բոլոր քաղաքներ րուն մէջ։

Երիտասարդ հանրապետութ Թագլով Ռահիզլուի հանրային քաշուած ենթերէի ասպանդաններ վրայ դժուարին կենցաղի մը, մայլէս փախած Թուրքիոյ գինոյ Պոլիս անցեալն է, էնքիւլին գան, այսպէս կը հաւատան եւ կ'աշխատին Թուրքերը։

Ու կողմն ալ զանուա, արեւ ու արեւմուտքի բանալին հոն է։ կիրներու նոր հաւասարակշռութ մէջ որ կը ձգտի հաստատել (Ֆրանսայի) դէմ, վերադարձ Թո քիա՝ հեծեալ Եւրոպայի ու Ա վրայ, կրնայ որ մը նմա ալ մէկ կամ միւս կողմը…

×

Աթամոյ, հոգեվարք է… պատմականօրէն այս քաղաքը հոգ վարք է 2000 տարիէ ի վեր։ Իր փ քին ու իր դժբախտութեան հա աշխարհի մէջ միակ աշխարհակ կան դիրքը ունի, ամէն ցանկութի ամէն պատերազմ անոր կ'ուղղուի։

Քաղաքին ամէնէն բնոյթ պատ արահին մէջ եմ։ Կը ճաշեմ։ Ո՛չ թիլ, ոչ ձայնասփիւռ … ի՞նչ կ ուրեմն. երգիչներ, վիճիլներ, քան ակթռ ու պնակ կոտրելը գէթ տասսարդին պակսեցեր միայն կը չէր այս ընդարձակ դաստիարա մէջ։ Պանիրս չիկրած՝ գացի տանելու Մեծ — Շուկան՝ հոն թիւն գտնելու փափաքով։

Ափսո՛ս։ Հիմա մարդ ինքզինք կորսնցնէր Մեծ — Շուկային մէջ միջակէս գիտ շրջապատուելին նորդներ եւ խանութպաններ ալ ին թէ բան չէին ծախեր, կիրառ երկար ատենէ ի վեր … պզտիկ խանութներուն խորքը վաճառողները մնացած էին, հետաքրքիրներու։

Բարեկամ մը յորդորից եր կինեւրու սրահը բէժամնի, պատմո լով կանոնէն սեղ վարձել. Բայց հասալ սիրուն սապատեր ըին վերջին սպասեակները ձեռնա ձեռքերով փոխեա կը հրամցն ինծմէ դատ մարդ չկար. Տարա գամ մը՝ երբ գնորդ (փոխ — փոխ) բազմութիւն կը լեցուի։ Ինձմէ քանի մը հոգի եկան եւ մեկնե այնքան արագ որքան արագ ճ չին։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՅԻԼԷ ՍԵԼԱՍԻԷ Ա. ԿԱՅՍՐ ԵԹՈՎՊԻՈՅ

Correspondance d'Ethiopie ամսաթերթէն (յունուար - փետրուար 1931) կը թարգմանենք հետեւեալ յօդուածը, որ նկարագրութիւնն է Հայիլէ Սելասիէ Ա. կայսեր թագադրութեան.—

Եթովպիոյ արքի արքայական տան ծագումը կը հասնի, ըստ աւանդութեան, մինչեւ Սաբայի թագուհիին եւ Սողոմոնի հանդիպման օրերը։

Սողոմոնի եւ Սաբայի թագուհիին սիրակցութենէն ծնաւ Մենելիք Ա., որ թագաւորեց Եթովպիոյ մէջ 962 — 930 (Ն. Ք.)։

Արքայական այդ հին տունէն, Մենելիք Բ. կայսեր (1889 — 1913) աղջիկը, կայսրուհի Զաուտիթու երբ մեռաւ 2 Ապրիլ 1930ին, յաջորդ օրն իսկ արքայական թագի Գեր. Խորհուրդին կողմէ Եթովպիոյ կայսր եւ թագաւոր թագաւորաց հռչակուեցաւ Նէկուս Թաֆարի Մաքոննէնը, առնելով Հայիլէ Սէլասիէ Ա. անունը, որ թարգմանի Զօրութիւն Երրորդութեան։

Թագադրութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ 2 Նոյեմբերին։

Միաժամանակ թագուհին հռչակուեցաւ կայսրուհի, իսկ կայսեր առաջինեկը, Ասֆաո Ուոսսէն, գահաժառանգ - իշխան։

1930 տարուան Ապրիլ ամսուն, Նէկուս Թաֆարի Մաքոննէնի բանակը նահանջի մատնած էր ռաս Կուգսայի բանակը։ Ռաս Կուգսա ապստամբութիւն յայտարարած էր Թիկրէի նահանգին մէջ, մերժելով ճանչնալ կեդրոնի կառավարութիւնը։ Իշխան Կուգսայի նահանջով, Նէկուս Թաֆարի Մաքոննէնի առջեւ կը բացուէր կայսրութեան ուղին։

Արդի կայսրը 42 տարեկան է։ Իրբեւ գահաժառանգ - իշխան եւ խնամակալութեան անդամ, կայսրուհի Զաուտիթուի կողքին՝ Նէկուս Թաֆարի Մաքոննէն բաւական փորձառութեան տիրացած էր արդէն երկրին կազմակերպութեան մէջ։ 1924ին ճամբորդութիւն մը կը կատարէ դէպի Եւրոպա, ուսումնասիրելու համար արդիականութեան բարիքները։ Այնուհետեւ կը սկսի բարեկարգութեան շրջան մը Եթովպիոյ համար, — եւրոպացի սպաներ կը բերուին բանակը կազմակերպելու եւ մարզելու համար, Ֆրանսացի օդաչուներ՝ օդանաւային հաղորդակցութիւն մը հաստատելու համար երկրին մէջ, նախարարական պաշտօններ կը ստեղծուին, երկրագործական դպրոց մը կը բացուի Ամպոյի մէջ, հիւանդանոցներ կը հիմնուին, կրօնական ազատութիւն կը շնորհուի փոքրամասնութեանց, ինչպէս եւ տեղացի Հրեաներուն, ծանօթ՝ Ֆալաշա անունով։ Եթէ 1919ին ընդամէնը 3 ինքնաշարժ կար մայրաքաղաքին մէջ, ներկայիս աւելի քան 800 ինքնաշարժներ կան, որ շրջան կ'ընեն երկրին մէջ՝ ջորիներու, ուղտերու եւ էշերու ճամբաներուն վրայ։ Երկրին խորերէն մայրաքաղաք կը բերուին անընդհատ ոսկի, մորթ, մեղրամոմ, եւայլն։ Ցորղով ծածկուած խրճիթներու տեղ, մայրաքաղաքին մէջ կը հիմնուին քարաշէն տուներ եւ խանութներ։ Եւրոպացիները եւս կը շատնան երկրին մէջ։ Յոյները մեծամասնութիւն կը կազմեն։ Այնուհետեւ կուգան Ֆրանսացիները, Գերմանացիները, Իտալացիները, Զուիցերիացիները, Աւստրիացիները, Շուէտացիները, Հայերը, Արաբները, Հնդիկները։

Կայսեր թագադրութենէն շաբաթներ առաջ, գիշեր ցերեկ կ'աշխատէին բանուորները, ճարտարապետները, բնակարան շինելու համար հիւրերուն, զորս կայսրը հրաւիրած էր յատկապէս։

Յաղթութեան կամարներ շինուած էին ամէն կողմ, տուները դրօշազարդուած եւ ծաղկազարդուած։ Ատիս Ապէպա տօնական երեւոյթ առած էր։ Ամէն երկրէ պատուիրակութիւններ կը հասնէին, ներկայ ըլլալու համար թագադրութեան։ Կայսրը անձամբ կայարանին մէջ բարեգալստեան գնաց անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական գնդապետներուն։ Այլ երկիրներու պատուիրակութիւնները դիմաւորելու գնաց գահաժառանգ — իշխանը, հազիւ 20 տարեկան։ Հիւրերուն ի պատիւ կայսրը հանդէսներ սարքեց, զօրահանդէսներ կատարեց, ձիարշաւներ կազմակերպեց։ Բրիտանական պատուիրակութիւնը միասին բերած էր անգլիական նուագախումբը, որ նուագահանդէսներ տուաւ։ Գ ցերեկցի մը ղեկավարութեան տեղական նուագախումբը եւս իր զանդը ցոյց տուաւ։

Թագադրութեան նախօրէին, պատուիրակութեանց եւ մայրաքաղաքին ազնուական դասուն ներկայութեան՝ Ս. Գէորգի հրապարակի կատարուեցաւ Մենելիք Բ.ի արձանին բացումը։ Կայսրը խօսեցաւ, գովաբանելով իր խորդին արժանիքները։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ թանաքով եւ մելանով։

1923էն ի վեր, կամայ ակամայ 400 հազար հոգի մեկնած է Պոլսէն: Մեծ համամբ Յոյները, յետոյ հին վարչա-ձեւին համակիրները եւ օտարական-ները: Տասը տարի առաջուան 500նոց ֆրանսական գաղութէն քանի մը հա-րիւր մնացած են: Պարապը կը մեծնայ ամէն օր ամէն կողմ: Պաշտօնական թիւերու համաձայն, հինգ տարի ա-ռաջ 2120 ակաչարժ (թաքսի) կար, իսկ այժմ 550 միայն:

Հանգուցեալ կամ կէս հանգուցեալ, խալիֆա-սուլթաններու եւ փաշի-թիլյառներու քաղաքն է այս ուր ընթրիկները կը վերածուէին ջար-դի եւ ջարդերը ոչնչացումի, ուր ժամանութիւնները, շքեղանքն ու ան-կումը, իրարու կը խառնէին միջին դարն ու նոր ժամանակները:

— Եթէ Թուրքիա փոխուած է Պոլսէն կողմը, բան է կողքն, ա-ռաջ է գեռ Անատոլուի մէջ:

Եւ Թուրքիան Թուրքերուն տալով կայքն զատապարտեց Բիւզանդիոն-Պոլիսը:

Հոգեվարք է ան, բայց նոր կեանք մը կը սկսի Աթաթուրքի մէջ: Այս հին մայրաքաղաքը չի կրնար մեռնիլ, որուսականները որ անկէ բաժնուիլ, չեն ուզեր աչք կ'ընեն կենդանիներ-րուն ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

ԼԻՈՆ, 29 յուլիս (Յառաջ) — Ինչ-պէս ամէն տարի, այս տարի ալ Լիոնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարան-դեան» կոմիտէն իր տարեկան դաշ-տահանդէսը սարքած էր 28 յուլիս կի-րակի, «Փէկս Պէնիթ» այս Մուշի անտառին մէջ, զով, գլգլան ջուրով առուակի մը ափը:

Թէեւ նոյն օրը անցի կ'ունենային ուրիշ երեք դաշտահանդէսներ (Գա-լուսի, Մեծ Նորգեղի Վերաշ., Արար-կիր Ենթ.), սակայն, հոծ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու մեր ձեռ-նարկը:

Կիրակի առաւօտ ժամը 7.30էն բազ-մութիւն մը մեծերու եւ փոքրերու խառնուած են Փլաս Կիշտաի վրայ, դաշտ մեկնելու պատրաստ: Վարձը-ւած խաշոր օթոքարերը կը լեցուին, եւ դաշտ կը մեկնին իրարու ետեւէ: Օ-թոքարերը չեն բաւեր: Փլասին վրայ խառնուած է բազմութիւնը: Բոլոր, արտաքին բոլորին կողմէ: — Ինչո՞ւ, փեցի տեղ տասը հատ չվարձեցիր, ինչո՞ւ այսպէս, ինչո՞ւ այնպէս ...

Համաձայն կ'ընենք ընկերութեան կեդրոնը — «Կիրակի է, արամադրե-լի կառք չունինք դժբախտաբար»: Եւ չառերը հօս կը դառնան ու ուրիշներ ալ դանազան միջոցներով դաշտ կը մեկնին:

Լա Մուշը փերածուած է բանակա-վայրի:

Վարդավա՜ռ ...

Տարօն ենք կարծես, Ս. Կարապետի սարալանջերուն վրայ փռուած, մեր առեղծուածային նախահայրերուն գերեզ-մաններուն քովիկը, մեր ձորերուն մէջ մեր պուրակներու եւ լեռներու բարձ-րաւէժ կատարներուն վրայ:

— «Հէ՜յ կեանք աշխա՜րհ ...»

Փէկս Պէնիթ լա Մո՞ւշ: Մշոյ Սուլ-թան Ս. Կարապետ ... ո՞ւրկից ուր:

Ինչպէս հայ աշխարհին մէջ, տարին անգամ մը, հայ քաղաքացին, հայ գիւղացին, հայ հասարակութիւնը փերջապէս կը բարձրանային մինչեւ Տարօն, մինչեւ Մուրատատուր Ս. Կարապետ: Այստեղ ալ, այս սեւ օրե-րուն, այս օտար երկնքին ներքեւ հայ-րենակարօտ բազմութիւնները կուգան անտառի մը խորը, պուրակի մը ափը ապրելու եւ վերյիշելու անցեալ կեանքն ու ապրումները:

Այս հոգին էր որ կը տիրապետէր կիրակի, Լա Մուշի բարձրաւանդա-կին վրայ:

Ահա դաշտը իր ծառերով ու գլգլան առուակով: Դաշտին չորս անկիւնները արգէն փռուած են խարոյկները: Ե-րիտասարդներ չկան այդ խարոյկնե-րու շուրջ, այլ տարէցներ են որ, դա-նազան ձեւի մսեղէններ կը պատրաս-տեն կրակին վրայ: Տեղ տեղ կեր ու խում, երգ ու պար, ժպիտ եւ ծիծաղ: «Մասիս» ձայր դեկավարութեամբ Սասունցի Էրոյին կը նուագէ հայերէն ու ֆրանսերէն կտորներ: Մէկ կողմը Պոլսէն մինչեւ Պրուսա, Իզմիր, Պարտիզակ, իրենց ձուկ ու ձիթապը-տուղով: Խարբերդ, Արաբկիր, Բա-լու, Զարասնճատ մինչեւ Մշոյ Սուլ-թան Ս. Կարապետ իրենց չիր-չիւփ-թէով եւ լորգէ-կովանով:

Հանելի մթնոլորտ մը վերջապէս որ կը խանդավառէ մարդս, հոգի, թեւ կուտայ անոր զգացումներուն:

Ամէնէն լուրջ, ամէնէն ծանրախոհ մարդն անգամ այդ օրը կը դառնայ կէս գինով: Գինով օդէն, արեւէն, մթնոլորտէն:

Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ քանի մը խօսք կ'ընէ ընկ. Մ. Մ.: Նախ շը-նորհակալութիւններ կը յայտնէ ներ-կայ բազմութեան: Ներողամտութիւն հայց թերիմացութիւններուն հա-մար, յետոյ քանի մը խօսքով կ'ոգե-կոչէ անցեալը, կը վերարծարծէ ար-բաղան յիշատակը բոլոր մեռնողնե-րուն: «Վիճակը, կացութիւնը զոր պարտադրեր են մեզի այսօր, վերջ-նական կարգադրութիւն մը չի կրնար ըլլալ բնաւ: Մեր սուրբ հայրերէն ուխտ մը եւ պատմութիւն մը փոխան-ցուած է մեզի: Այդ ուխտը, այդ պատ-մութիւնը ինքը գաղթաշխարհի երի-տասարդութիւնը առած է իր ուսե-րուն վրայ, հետեւաբար պատմութիւ-նը իր վերջին խօսք չէ ըսած Հայոց արդար դատին մասին: Եթէ մենք ե-րիտասարդներս վճռած ենք գնալ առէբ կանգնիլ մեր պատմութեան ու ուխ-տին, գուր են բոլոր մեր թշնամինե-րուն չար փորձերը»:

Եւ այս չէն ու զուարթ մթնոլոր-տը մինչեւ երեկոյեան ուշ ատեն փե-րադարձին օթոքարերուն մէջ, մինչեւ քաղաքին կեդրոնը, մինչեւ Փլաս Կի-շտա, կը լսուին ազգային եւ յեղա-փոխական երգեր:

Արդարեւ օր մը անցուցինք որ կա-րելի էր «օրը» հաշուել:

Կ'իմանամ որ ժողովուրդին փափա-քին ընդառաջ երթալով կոմիտէն ո-րոշած է երկրորդ դաշտահանդէս մը եւս սարքել քանի մը շաբաթէն:

Շնորհակալութիւններ յանձնա-խումբին այս հանդէսին, յաջողու-թեան դոյզին համար:

Հայրենի Պատանի

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՀԱՇԻՒԸ

— • —

(1932 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԷՆ ԵՒ ԴԱԴՐԱԾ 1934 ԴԵԿՏ. 31ԻՆ)

ՄՈՒՏՔ — Ֆր.

1932 յունուար 1, բաց նախորդ հաշ-ւոյ պատրաստ (տեսնել «Յառաջ», 28 ապրիլ 1932) — 15.943.03

Ա. Կոմիտաս վրդ.-ի առեղծագոր-ծութեան եկամուտներ

1932 մարտ, Պոլսոյ «Կոմիտասի Օր» յանձնախումբի ծախսած նոթանե-րու եւ կենսագրականներու հասոյ-թէն — 7205.15

Պուէնոս Այրէսի Սպենդիարեան երգչախումբի համերգի զուտ հասոյ-թը (ապրիլ 14) — 3257

Փարիզի «Կոմիտաս» երգչախումբի համերգին յայտագրերու վաճառման հասոյթէն — 200

Պոլսոյ «Կոմիտասի Օր» Յանձնա-խումբի ապագրած վարդապետի կեն-սագրականին՝ Փարիզ, Նիս եւ այլուր վաճառումէն — 3330.75

2. Կոմիտաս վրդ.-ի երկերու վաճառ-ման փոխարժէք — 1797

Բ. Կոմիտաս վրդ.-ի համար ստաց-ուած նուէրներ — 3830

Գ. Ընթացիկ հաշւոյ տոկոս Քրէ-տիտ Լիոնէ — 54.87

Դ. Կոմիտաս վրդ.-ի Պատարագին տպագրութեան ծախուց ի հաշիւ մե-կենաս Գ. Հայկազն Վարդանեանի ա-ռաջին վճարումը — 5000

Ընդհ. — 40.617.80

1933 — Ֆր.

1 Յունուար 1932 տարիէն փոխան-ցուած պատրաստ — 27.440.30

Ա. Կոմիտաս վրդ.-ի առեղծագոր-ծութեան եկամուտներ

1. Մարտ 31 Թէհրանի Երիտ. ա-կումբի 1932ի համերգէն — 900

Ապրիլ 12, Պոլսոյ «Կոմիտասի Օր» Յանձնախումբէն Բ. անգամ — 1200

Յուլիս 12, Դաւրէժի Կուլտուրական Միութեան համերգէն — 1500

Աթէնքի Հայ Միութենէն — 1254

Գահիրէի Կոմիտասի Օր հանդէսի հասոյթը — 5431.10

Պորտոյի Օր. Մ. Բարայեանի հա-մերգէն — 212

2. Կոմիտաս վրդ.-ի երկերու վա-ճառման փոխարժէքներ — 1276

Բ. Կոմիտաս վրդ.-ի համար ըս-տացուած նուէրներէ — 4100

Գ. Ընթացիկ հաշւոյ տոկոս Քրէ-տիտ Լիոնէ — 35.15

Դ. Կոմիտաս վրդ.-ի Պատարագի տպագրութեան ծախուց մնացորդ մա-սը Գ. Հայկազն Վարդանեանէ — 6500

Վարդապետի անտիպ գործերէն տետրի մը տպագրութեան համար Մարսէյլի Սրահ. Միութեան Ըն-կերը — 2500

Ընդհ. գումար — 52.348.55

1934 — Ֆր.

Յունուար 1, 1933 տարիէն փոխան-ցուած պատրաստ — 25.230.80

Ա. Կոմիտաս վրդ.-ի առեղծագոր-ծութեան եկամուտներ

1. Ռումանիոյ ԴԹ. Խաչի վարչու-թենէն — 210

2. Կոմիտաս վրդ.-ի երկերու վա-ճառման փոխարժէքներ — 465

Բ. Կոմիտաս վրդ.-ի համար ստաց-ուած նուէրներ — 2600

Գ. Ընթացիկ հաշւոյ տոկոս Քրէտ. Լիոնէ — 86.50

Դ. Կոմիտաս վրդ.-ի անտիպ գործե-րէ տպագրուած 6րդ տետրակի ծա-խուց մնացորդը՝ Մարսէյլի Սրահ. Միութենէն — 350

Ընդհ. գումար — 28.942.30

1935 — Ֆր.

Յունուար 1, պատրաստ Քրէտ. Լիոնէի մօտ — 18.100

Գանձապահի մօտ — 152.75

Ընդհ. գումար՝ — 18.252.75

ԵԼՔ — Ֆր.

1932

Ա. Վարդապետին համար Վիլժուիֆի հիւանդանոցին վճարուած 1932 յունուար 1էն դեկտ. 31, 365 օր, օրա-կան 31 Ֆր. 48 սնթ. եռամսեայ վճա-րումներով — 11.525.70

Բացէն մրգեղէնի համար հակողին ղրկուած — 400

2 վերարկուի կերպաս եւ պատրաս-տութիւն — 367.50

Հագուստ եւ ճերմակեղէն — 213.80

Ընդհ. գումար՝ — 12.507

Բ. 1931 յունիս 28ի երգահանդէսի առթիւ մնացորդ ծախքի վճա-րում — 500

1932 տարւոյ ընթացքին նամակ եւ նոթաներու համար փոստի ծախ. 170.50

1933ի փոխանցուած պատ-րաստ — 27.440.30

Ընդհ. գումար՝ — 40.617.80

1933

Ա. Վարդապետին համար Վիլժուիֆի հիւանդանոցին վճարուած 1933 յունուար 1էն դեկտ. 31, 365 օրական 28 Ֆր. 02 սնթ. եռամսեայ վճարում-ներով — 10.231.65

Բացէն մրգեղէնի համար հակողին ղրկուած — 300

Օգոստ. 10, 2 վերարկուի կերպաս եւ պատրաստութիւն — 382.50

Բ. Պատարագի տպագրութեան ամ-բողջ ծախքը — 11.908

Ժողովրդ. երգերու 6րդ տետրի տպագրութեան ծախքը — 2840

Գ. Պոլիս գտնուած վարդապետի ձե-ռագրաց մէկ մասին եւ երաժշտագի-տական գրքերու՝ երեք անուակով Փարիզ փոխադրութեան ծախք 1020

1933 տարւոյ ընթացքին նամակ եւ նոթաներու առաքմանց եւ հեռագրե-րու փոստի ծախք — 185.60

Վարդապետը քննելու համար գեկտ. ամսոյ մէջ Տոքթ. Բօլօեանի ընկերա-ցող փրոֆ. Լէնէլ Լավասթինի վը-ճարուած վկայական այցերէն — 250

1934ի փոխանցուած պատ-րաստ — 25.230.80

Ընդհ. գումար՝ — 52.348.55

1934

Ա. Վրդ.-ին համար Վիլժուիֆի հի-ւանդանոցին վճարուած 1934 յուն-ուար 1էն դեկտ. 31, 365 օրական, 26 Ֆր. 86 սնթ. եռամսեայ վճարում-ներով — 9.810.05

Բացէն մրգեղէնի համար հակողին ղրկուած — 400

Ճերմակեղէնի վճարուած — 118.50

Բ. վարդապետին ձեռագիրներէն Պոլսոյ մէջ մաս մը ձեռք անցնելու համար եւ մաս մը փոստով փոխա-դրութեան համար վճարուած — 335

1934 տարւոյն ընթացքին փոստի ծախք — 26

Ընդհ. գումար՝ — 10.689.55

1934 դեկտ. 31ի պատրաստ զը-րամ — 18.252.75

Ընդհանուր՝ — 28.942.30

Կոմիտասեան Յանձնաժողովի ճա-խագահ՝ Վաղմ. Եպիսկոպոս

Գանձապահ՝ Ա. Գ. Հարենց

11 յուլիս 1935

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԹԻԼ ԿԱԹԻԼ ...

— • —

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ը ինտեռ-եսով խորհրդածութիւններ կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 յուլիս).

— «Ներգաղթի նոր աւետիսը տը-րուած է, բայց տակաւին ճշդուած չէ թուականը, թէեւ արդէն անկէ ձայներ կը բարձրանան թէ ներգաղթը պիտի կատարուի յառաջիկայ աշնան:

Ճշդուած չէ նաեւ վայրը, ուրկէ պիտի մեկնին գաղթականները, թէեւ բոլորներ կան թէ ներգաղթը այս ան-գամ պիտի կատարուի Ֆրանսայէն:

Ճշդուած է, սակայն, ներգաղթող-ներու թիւը — ընդամէնը 1200 հո-գի, այսինքն կաթիլ մը՝ ծովին մէջ..

Երբ քարերն անգամ լեզու առած էին կամ ոտքկավարները նոյն իսկ «լսել՝ Երեւան» կ'աղաղակէին, ըր-նաւ այս «կաթիլ»ը չէր որ կը պա-հանջէին Երեւանէն:

Գործադրկութեան, յետին թշուա-ռութեան, ընդհանուր սահմանումով մը՝ հայրենազրկութեան ահաւոր տագնապ կ'ապրի գաղթահայութիւ-նը իր ապաստան գտած բոլոր երկիր-ներու մէջ եւ փրկութեան մէկ ելք միայն կ'առաջարկուի հայ կեանքի անխուիր բոլոր հատուածներէն:

Փրկութեան այդ ելքը ներգաղթն է, Ու ներգաղթին սպասողները 1200 հո-գի չեն, այլ տասնեակ հազարներ, բի-րաւորներ գաղութին մէջ:

Հայ կեանքի բոլոր հատուածները, — ոտքկավարներն ալ անոնց կար-գին հաշուած — բացառաբար խոր-հրդային իշխանութիւնը պատասխա-նատու կը համարին ներգաղթի ձգձգ-ման: Ու խորհրդային իշխանութիւ-նը փաստաբանողներն անգամ ի վիճա-կի կը համարին զայն արագ ու ծա-ւալուն ներգաղթ կազմակերպելու: Ու ամէնքը մէկ, ներգաղթին կուտան ամէն ուղղութեամբ համազգային բարիքի բնաւորութիւն: Բարիք՝ հայ-րենիքի տնտեսական, մշակութային, նոյն իսկ քաղաքական զօրացման հա-մար: Բարիք՝ հայրենազուրկ տարա-գրութեան տառապանքին բնական ու բանական վախճան մը դնելու տե-սակէտէն:

Արդ, երբ այսքան սուր ու յստակ կերպով դրուած է ներգաղթի պա-հանջը, ինչո՞ւ Երեւանը «կը լսէ» հա-մազգային այդ պահանջի մէկ շեշտը միայն եւ ոչ թէ անոր ամբողջ բո-վանդակութիւնը: Ինչո՞ւ ոչ միայն այսքան ուշ, այլ եւ այսքան քիչ: Ին-չո՞ւ կաթիլ մը միայն ջուր կը հրամ-ցնէ հայրենիքի վերադարձով պապա-կող բազմութիւններուն, երբ 1200ի փոխարէն տասնեակ հազարներու կը հասնի թիւը այդ ծարաւէն տանջող-ներուն եւ երբ խորհրդային իշխա-նութիւնը բոլոր հնարաւորութիւն-ներն ունի կաթիլներու փոխարէն գաղթականական գետերով ոռոգելու հայ հայրենիքի տնտեսական, մշա-կութային եւ քաղաքական անջրդի տափաստանները:

Ոչ: Գաղթահայութեան պահանջը այդ չէր ու խորհրդային իշխանու-թեան կրցածը այդքան չէր:

Ամբողջ երկուքուկէս տարի գաղ-թահայութիւնը յոյսերով եւ խոս-տումներով օրօրել յետոյ, վերջին պահուն միայն 1200 հոգիի հայրենիք վերադարձի արտօնութիւն տալ, ներ-գաղթի պահանջին կապիտ ապտակ-ղումն է միայն եւ նոյնքան կոպիտ ծաղր մը՝ նետուած գաղթահայու-թեան երեսին»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վէպ ստանալ եւս

— • —

Նիկոմիդիոյ բազմերախտ սամոյ-նորդ Սահիանեան արք. Բոմակեան-նի մահուան առթիւ տարեկիցին ա-ռթիւ, Լիոնի «Նիկոմիդացիներու Խնամատարութեան» Միութիւնը, Քալաֆաթեան (Յունաստան) Հայ Կ. Խաչի Զաւար-եան վարժարանի ազքատ սաներէն վե-ցը կ'որդեգրէ, այդ նպատակին յատ-կացնելով 300 ֆրանք:

(Կ.Թ.Ի.)

ՈՐՉԱՓ ՏՈՒՐՔ ԿԸ ՎՃԱՐԵՆՔ

ՎԻՇ ՍԱՆ ԽԻՍ

Ֆրանսերէն թերթի մը քննութեան համաձայն Ֆրանսացի մը երեք օր-ուան վրայ մէկ օր կ'աշխատի պետու-թեան համար: Թէ ինչպէս:

Մէկ լիտր գինիէն տուրք կ'առնէ 22 սանթիմ, քիլօ մը շաքարէն 1.05, լիտր մը ոսկէն 11.43, ծրար մը ազէն՝ 0.63, լէգէ մը քացախէն՝ 0.35, մէկ լիվրը սուրճէն 3.20, մէկ թայլէթ շոքօլայէն՝ 0.85, մէկ լիտր կաթէն՝ 1. մէկ ծրար չիգորէն՝ 0.40: Արով, տանտիրուհի մը որ 58.50 կը վճարէ այս բոլորին 22.61ը կ'առնէ տուրքը, այսինքն հարիւրին 39ը:

Ուրեմն, Ֆրանսայի մէջ, մարդ ե-րեք օրուան վրայ մէկ օրը կ'աշխատի վճարելու համար միայն անուղղակի տուրքերը:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԵՒ ՊՈՒԼՂԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

«Ծումհիւրիէթ»ի Սօֆիայի թղթա-կիցը կը հաղորդէ թէ Ֆիլիպէի բան-տը նետուած են Ռոստի գիւղէն 13 թուրք երիտասարդներ, այն ամբաս-տանութեամբ թէ գիւղին Թուրքերը գաղթելու կը դրդէին եւ սահմանէն մարդ կը փախցնէին: Բանտարկուած-ներէն խիստ ծեծ մը ուտէլէ վերջ, ու-թը հոգին ազատ կը ձգուին բայց հին-գը դեռ բանտն են: Բանտը մնացող-ներէն մէկը Ռոստի գիւղի թրքական դպրոցի առաջ ուսուցիչն է, մէկն ալ կրթական մարմնին գանձապետը, միւսներն ալ գիւղին ամէնէն հարուստ մարդոց տղաքը եւ ամէնէն զարգա-ցածներն են:

ԱՂՄՈՒԿԻՆ ԴԷՄ.— Ոստիկանական անօրէնը հրամայեց որ ինքնաշարժնե-րը այլ եւս չգործածեն իրենց փո-ղերն ու ձայնատու ուրիշ գործիքնե-րը, Փարիզի մէջ առաւօտեան ժամը 8էն առաջ եւ գիշերը ժամը 10էն վերջ: Թերթերը գոհունակութիւն յայտնե-լով որ քանի մը ժամ հանգիստ կը տրուի ժողովուրդին, կը թելադրեն ամբողջովին ջնջել փողահարութիւ-նը, որպէսզի կառքերը առիթ ունենան ա-ւելի ուշադիր ըլլալու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

»»» · · «««

Առատ է գինին, օղին, գարեջուրը, օշարակը ... Համայնական է այդ օրի ճաշը:

Շրջակայ բակերում, պատերի շը-ւաքներում փռուած են գորգերն ու կապերտները, բացուած են սփռոց ներոցները, շարուած են պնակներն ու գաւաթները, տանտիկինները տեւ են աներէն առատօրէն, որ բան չպակսի: Նստած, կորած, օրի՞ հոգը. էդ էլ թող մտածել լինի օրուան մեծ տօնին: Առատ է, առատ ամէն բան. ամէնին կը բաւէ: Հայ աղջիկները դաշտային ծաղիկներով զարդարել են սեղաննե-րը: Ծաղիկնե՞ր. Կարմիր դաշտերում ու լեռներում ծաղի՞կ կը պակսի: Դեռ մէկ օր առաջ խումբ, խումբ եկեր են լեռները ծաղիկ ժողվելու:

Երկի՞ւղ, ի՞նչ երկիւղ.

Հայ աղջիկները վստահ են, որ ի-րենց այտերն աւելի գունեղ են, քան ծաղիկները, որ իրենց շունչն աւելի բուրաւէտ է, քան լեռնային վարդին, որ իրենց հայեացքն աւելի հմայիչ է, քան բոլոր ծաղիկների տեսքը:

Բազմատութեան համար են բերել, այդ ծաղիկները, այո, ու վստահ են որ յաղթանակն իրենցն է:

Մատուցուել են այդ օրը սեղաննե-րին հայ աղջիկներն ու նորահարսերը, ու գիտեն որ իրենց ձեռքով հրամցուած գինին, նեկտարէն աւելի կազդուրիչ պիտի լինի:

Նստել են ով ուր կամեցել է, ով ուր տեղ է գտել: Հնչում է երաժշտու-թիւնը, կլկլում է երգը, բաքբաղում են բաժակաճառերը ու դատարկւում դաւաթները:

Ի՜նչ եղբայրութիւն, ի՞նչ ուրախու-թիւն, ի՞նչ ներդաշնակութիւն հոգի-ներում:

Դեռ լեցուն են սեղանները, դեռ լե-ցուն են խմիչքի տակառներն ու շիշե-րը, բայց էլ ուտող, խմող չկայ, կշ-տացել են, յագեցել: Կատակ կայ, ծի-ծաղ կայ, երգ կայ ...

— Եյէ՛ք, ...

Կանչում են վարդապետները, ու կամաւոր բանուորները թողնում են ուրախութեան առատ սեղանները ու վազում են գործի:

— Թա՛ք, թրա՛ք, թա՛ք թրա՛ք ...

Քլունկներն են իջնում:

— Թա՛մբ, թո՛ւմբ, թա՛մբ, թու՛մբ:

Քարեր են դուրս նետում:

— Սը՛Ա սըԱ...

Հողն է դուրս թափւում:

Ու իջնում են, իջնում են փոսերը դէպի երկրի խորքը:

Երեկոյ. դադար:

Նոյն հանդիսութիւններով, արհես-տակցական միութիւն առ միութիւն, երգով ու նուագով դառնում են դէպի տուն:

Ու գանգերը զօղանջում են, զօղան-ջում, օրհնում են արդար աշխատանքը հայ մարդու:

Այնուհետեւ օրեր ու շաբաթներ ամէն մէկ արհեստակցական միութիւն մէկ օր է նուիրում հիմքի աշխատանքնե-րին:

Ու ամէն օր նրանց սնունդը հոգում է ժողովուրդը, եփում, թափում, հա-ւաքում, մաքրում է հայ կինը:

Եկեղեցին շինւում էր քառանիստ տան քովը, եւ թողել էր մեր տունը եւ շարաթներով նրանց տունն էր մնում:

Ջանան հօրքուրն էլ թողել էր բաղ-նիքը, ամէն օր յունաուօրութեան գործի էր մինչեւ բանթող: Ինքն աշխատում էր տղամարդու հաւասար ու իրեն հետ աշխատցնում նաեւ գործի եկած կի-նոր: Եւ էլ իր զաւակների՝ Լորիս-Մելիքով ու Լազարովի հետ չէր հետա-նում Ջանան հօրքուրի փէշերի քո-վէն, աշխատանք էին խաղում:

×

Դպրո՜ց, դպրո՜ց, դպրո՜ց ...

Մի անմոռանալի, մի մեծ տօնի օր հայ մանուկի համար:

1905 Թ. 1 սեպտեմբեր:

Բաց են հայ դպրոցները. հայ լե-զուն, հայ պատմութիւնը, հայ երգն ու ատենութիւնը էլ բռնութեան տակ չեն, անվախ ու աներկիւղ կարող է սովորել, հնչեցնել այն հայ մանուկը: Դպրոցը երկյարկանի, սեւ փիրաքարէ շինուած մի փառաւոր շինութիւն: Գի-խաւոր մուտքը, պատշգամները Մի-խայլովսկի փողոցի վրայ: Ո՜, որքան սիրելի է այն մեզ:

Սակայն նրա ներսում մի մեծ վէրք կայ: Ընդարձակ մի սրահ, կիսատ, անաւարտ, տանիքը բաց է պատու-հանները առանց փեղկի եւ ապակու: Տխուր ու ճնշող մի տեսարան: Թա-տերասրահն է այն, որ ռուս կառավա-րութեան հրամանով՝ կիսատ է մը-նացած:

Պիտի չինուի՞, պիտի լրանա՞յ, ե՞րբ:

Հազարաւոր մանուկներ, աղջիկ, տղայ, եօթէն տասնեւչորս, տասն-հինգ տարեկան, զուգէ կան աւելի մեծեր, ի՞նչ արած, չէ՞ որ մինչ այդ փակ էին հայ դպրոցները ու հայ մա-նուկը զուրկ էր հարազատ լեզուի ուս-մունքէն:

Հարիւրներ, հազարներ են մանուկ-ները. ամէնքը, ամէնքը փափաքում են ոտք դնել հայ տաճարէն ներս:

— Մեծ է, չեն ընդունում։

Գանգատւում է մի մայր, արցունք-քըն աչքերում:

— Ցանցանքն ի՞նչ է, ո՞ւր սովորե-ցնէի հայ լեզուն. ես անգրագէտ եմ, հայրը նոյնպէս: Մեծերի համար թող առանձին դասարան բանան, մինակ իմինս չէ, իմինիս պէս շա՜տ, շա՜տ կան:

— Այո, շատ շատ կան, նրանց մեջ-քը Թուրք Ճիգը, մի օր իր զաւակներն էլ մերինների պէս մայրենի լեզուի կա-րօտովը տանջւին՝ անիծում է մի պա-տաւ:

Ոչ, անկարելի է, մէկ դպրոցում բո-լորին տեղաւորել. առայժմ շատերը ճիգը ծում՝ տուն պիտի դառնան:

Առաջին կարգ՝ Ա.Բ.Գ. Դ. Ե. Զ. Է. Ը. Թ....

Երկրորդ կարգ՝ Ա. Բ. Գ. Դ. Ե. Զ.

Երրորդ կարգ՝ Ա. Բ. Գ. Դ.

Չորրորդ, հինգերորդ Ա. Բ. Գ...

Անվերջ են դասարանների թիւը, շատ են ուսուցիչները: Տնօրէն, փոխ-տնօրէն, ուսուցիչ, ուսուցչուհի ...

Դրսէն եկած մարդիկ են, ուսեալ, (զաղտնի փախուստով՝ յեղափոխա-կան):

Մանուկներն ուրախ՝ երջանիկ ձայ-նում են իրար:

— Աշխէ՛ն, ո՞ր կարգն ես:

— Առաջին՝ Գիմ.

— Կարօ, ո՞ր կարգն ես:

— Երկրորդ՝ Դա ...

Ուսում, լեզու, գիտութիւն, պատմութիւն, պատմութի՜ւն, Հայկ Արամ, Վարդան, երգ, (փակեցէք պա-տուհանները):

«Մեր հայրենիք», «Զէյթունցիներ»... Հայ կեանք:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԻՋԱՆԴ

(11)

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՕԴԱՆԱՒԵՐ պիտի շինուին Անգլիոյ մէջ, միայն ծովեզերքներու եւ նեղուցներու պաշտպանութեան համար։ Այս օդանաւերը պատերազմի պարագային պիտի ջանան ետ մղել առեւտրական նաւատորմին դէմ եղած օդանաւային յարձակումները։

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՃԱՌԱԳԱՅԹ ՄԸ հնարուած է Նիւ Եորքի մէջ։ Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, կարելի պիտի ըլլայ մարտանաւ մը դիւրաւ ճշդել 90 քիլոմեթր հեռուէն։ Քանի փորձեր կատարուեցան եւ բոլորն ալ յաջողեցան։

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՈՒԶԱՆԱՒ ՄԸ ընկղմեցաւ Ֆինլանտայի ծոցին մէջ, իր 55 նաւաստիներուն հետ, որոնք ամբողջովին նաւային զպրոցներու աշակերտներ էին։

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑ ՊԱՏԿԵՐԻՆ փոխարէն, որ 300 տարիէ ի վեր կը ներկայացուի Օպէրամմէրկոյի մէջ (Պավարիա), պիտի հաստատուի նոր ներկայացում մը, «Հունձքը»։ Այն թերթերը որ այս լուրը կուտան, կ'ըսեն թէ խաղին նիւթը պիտի ըլլայ արիական աղջկան մը հրապուրումը Հրեայի մը կողմէ։

ՉՈՐՍ ԳԵՐՄԱՆ մայրաքաղաքներ եւս հինգ ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան եւ 155.000էն 55.000 մառք տուգանքի դատապարտուեցան, 225.000 մառք փախցուցած ըլլալով։ Տուգանքներու գումարն է 270.000 մառք (22.500 անգլ. ոսկի)։

ՄԵԾ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ծագեցաւ Պիզայի մէջ (Թուրքիա), զինավաճառի մը խանութէն։ Հրդեհը արագօրէն տարածուելով, 130 տուներ եւ 50 խանութներ մոխիր դարձան։ Մարդկային կորուստներ չկան։

Ֆ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մարզական շարժման մասին զեկուցում մը տուաւ այն պատուիրակութիւնը որ գացած էր ուսումնասիրութիւններ կատարելու։ Ներկայ էին երկու հազար ունկնդիրներ։ Այդ զեկուցման համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը Ֆիզիքական կրթութեան երմասցոյցը 120 միլիոն ռուբլիէն (1934) բարձրացուցած է 240 միլիոնի։ Մարզադաշտերու թիւը 2000էն բարձրացած է 4000ի եւն..։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԵԾԵԼԱՆԻՒԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Ամէն տարուան պէս, այս տարի ալ Զարեզլարքի գիշեր Սթատ Պիւֆալոյի մարզադաշտին մէջ կատարուեցաւ գիշերային հեծելանիւի մրցում մը, որ կը կոչուի «Փըթի Թուր տը Ֆրանս»։ Ներկայ էին 30,000 հոգի։ Այս մրցումին կը մասնակցին Շրջանին «Աստղերը»։ Բոլոր մրցումներուն մէջ Ֆրանսական խումբը տարաւ ջախջախիչ յաղթանակ մը, ստանալով պարգեւներ եւ յաղթութեան դափնին։ Մրցումները տեւեցին մինչեւ գիշերուան ժամը 1։

Այսպիսի մրցումներ տեղի պիտի ունենան նաեւ Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։

⁂ Երեքշաբթի գիշեր Պրիւքսէլի մէջ (Պելժիա) տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը ի պատիւ Ֆրանսայի Շրջանին յաղթականին եւ իր ընկերներուն։ Հեծելանուորդները կայարանին մէջ դիմաւորուեցան հազարաւոր հանդիսատեսներու կողմէ որոնք ծաղիկներ կը նետէին։ Յաղթականները առաջնորդուեցան Հեծելանիւի Դաշնակցութեան կեդրոնը, ուր Լէոփոլտ Թագաւորին կողմէ հազարապետ Վան տէն Հովէլ, ոսկի շքանշան մը յանձնեց։

⁂ Սպանիոյ եւ Իտալիոյ թէ մարզական եւ թէ քաղաքական թերթերը կը պահանջեն պատիժներ սահմանել իրենց ազգային խումբերուն մասնակցող հեծելանուորդներուն, որոնք մըրցումը լքած են առանց որ եւ է պատճառի։

⁂ Ֆրանսայի Շրջանի մրցումը ըսկսելէն ի վեր (1903) շահած են հետեւեալ ազգերու պատկանող հեծելանուորդները.—

1903ին, Ֆրանսացի՝ Մորիս Կարէն, 1904ին՝ Ֆրանսացի՝ Հանրի Կորնէ, 1905ին՝ Ֆրանսացի Լուի Թրուսըլիէ, 1906ին՝ Ֆրանսացի Ռընէ Փոթթիէ, 1907ին եւ 1908ին, Ֆրանսացի՝ Լուսիէն Փըթի - Պրըթոն, 1909ին, Լիւքսէնպուրկցի՝ Ֆրանսուա Ֆապէր, 1910ին, Ֆրանսացի՝ Օկթավ Լափիզ, 1911ին, Ֆրանսացի՝ Կիւսթավ Կարիկու, 1912ին, պելճիքացի՝ Օտիլ Տէֆրայ, 1913ին եւ 1914ին, պելճիքացին Ֆիլիփ Թիս, 1915 — 1918 մրցում տեղի չէ ունեցած ընդհ. պատերազմի հետեւանքով։ 1919ին, պելճիքացի, Ֆիրմին Լամպօ, 1920ին, պելճիքացի՝ Ֆիլիփ Թիս, 1921ին, պելճիքացի՝ Լուի Սիէօր, 1922ին, պելճիքացի՝ Ֆիրմին Լամպօ, 1923ին, Ֆրանսացի՝ Հանրի Փէլիսիէ, 1924ին եւ 1925ին՝ իտալացի Օթավիօ Պոթէքիա, 1926ին, պելճիքացի՝ Լուսիէն Պիւիս, 1927ին եւ 1928ին, Լիւքսէնպուրկցի՝ Նիքոլա Ֆրանց, 1929ին, պելճիքացի՝ Մորիս Տըվաէլ, 1930ին, Ֆրանսացի՝ Անտրէ Լըտիւք, 1931ին, Ֆրանսացի՝ Անթօնին Մանեն, 1932ին, Ֆրանսացի՝ Անտրէ Լըտիւք, 1933ին, Ֆրանսացի՝ Ժորժ Սփէշէր, 1934ին, Ֆրանսացի՝ Անթօնին Մանեն եւ 1935ին, պելճիքացի՝ Ռոմէն Մաէս։

Ինչպէս կը տեսնուի, Ֆրանսացիները տարած են 14 յաղթութիւն, Պելճիքացիները՝ 10, Լիւքսէնպուրկցիները՝ 3, իսկ Իտալացիները՝ 2։

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին նաեւ Արշալոյս Թեան խումբի ընկերները։ Օրակարգ.— Պատգամաւորի բնտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Թավրիզ խումբի դասախօսական ժողովը 2 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Յ. Խաչատուրեանի բնակարանը։

կը խօսի ընկեր Հ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ։

Գալաա

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անաագ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Դուրեան» Գրադարանը։ Սախպաղարար կը հրաւիրուին Կորշէ, Կեփին եւ Վարուժան խումբերու բոլոր ընկերները։

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ՝ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Օգոստոս կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ

եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան տասներորդ ճակատագրի առթիւ

կը նախագահէ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

կը խօսի ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Այցելութիւն Իշխան ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ շիրիմին Շավիլի գերեզմանատան մէջ

գեղարուեստական բաժին։ Կը նուագէ Թադէոս ՌՈՒԲԷՆ։

ՃԱՇ եւ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆՔԵՐ

Փօն տը Սէվրէն առնել 1 թիւ ծանրակառքը եւ իջնել Puits sans Vin։ կամ Մօնփարնասէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ։

Խանասորի Արշաւանքը

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Գաննէօ-Բաշամի ԱՐՄԻԻ ԽՄԲ. կողմէ

4 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ (ՌԻՒ ԲԱՐՄԱՆԹԻԷ

Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԿՈՄՍ (ՓԱՓԱԶԵԱՆ) ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ընկեր Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

«ԷԼ ՄԻ ՄՂՕԹԻՐ»ը

գեղարուեստական բաժնի մէջ կան նոյնպէս երգախառն ֆանթէզի, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ։

Խիստ գիւրամատչելի գիներով ՊԱՂ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ ծանրակառքը եւ իջնել Գաննէօ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՌՈՊԷՆՍՈՆ *Chez Fiquet «Au Grand Arbre»*

ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ, ԵՐԳ, ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Ընծրեւի պարագային ծանդէսը կը շարունակուի յարաւէից ընդարձակ սրահին մէջ։

Հաղ. միջոցներ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) *եւ իջնել Ռոպէնսոն (վերջաւորութիւն)։*

Մ Ո Ւ Տ Ք 3 Ֆ Ր Ա Ն Ք

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»

(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ ուն մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ կը հրատարակուի ամէն Հինգշաբթի. աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու. աշխարհի բոլոր մասերէն։ Պարբերաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու։

Գին՝ 2 Ֆր.։ Տարեկան բաժնեգին՝ 80 Ֆր., վեցամսեայ՝ 45 Ֆր. (Ֆրանսա եւ գաղութներ)։

Հասցէ — 150, Champs - Elysées, Paris.

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԳԻՏԻ ՔԱՐՈԶԷ

— • —

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին Արք. Յովսէփեան նոր վերադարձած ըլլալով Լոնտոնէն, պիտի քարոզէ կիրակի, 4 Օգոստոս, Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բոմոնի Հայր. Մ.թիւնը իր շրջանի բոլոր անդամներու կողմէ իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Գ. Կարապետ Տիրատուրեանի եւ իր ազգականներուն՝ Եուշանիկ Տիրատուրեանի տիսուր մահուան առթիւ։

Վարձու է

Վարձու է Rue Dambasle (Փարիզ. 15). փավիյոնի մը մէջ յարկաբաժին մը, 3 սենեակ. խոհանոց. կամ մէկ սենեակ, մէկ խոհանոց. ջուր, կազ, W. C. եւ օթօի համար առանձին տեղ։ Դիւրամատչելի գին։ Ժամադրութեան համար դիմել՝ Boghosianի. 25՝ Rue Chaptal. Cachan (S.)։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՕՐՖԵԱՑԻ Հայրենակց. Միութ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ... ժողովը 4 Օգոստոս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ռիւ Սամբրիէյէն, 3րդ յարկ ... սենեակը։ Կը խնդրուի անդամ ու ոչ-անդամ հայրենակիցներէն ... կայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ ...

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութեան ընդհ. ... կան ժողովը կիրակի, 4 Օգոստոս կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ... Տիւկոմիէ. Պար Մոնմօնթալի ... հին մէջ, Փարիզի կայարանի ... մօտ, սանդուխներէն վար ... ծախս Օրակարգ՝ վարչութեան ... րութիւն։ Ներկաներու թիւը ... մասնութիւն պիտի համարուի

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը ... Օգոստոս, կիրակի կէս օրէ ... ժամը 2.30ին Հայ Ակումբին մէջ, Ռիւ Գարնօ, Ալֆորվիլ։ Բոլոր ... բնակիցներէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։ Ներկաներու թիւը ... մասնութիւն պիտի համարուի

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)   17, Rue Dameame, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Դ Ի Մ Ա Ց Ի Լ Ո Յ Ս Ը

Մի կիրակի իրիկուն էր, Տուլիօ Բուստին այդ սենեակը վարձել էր չուրջ երկու ամիս առաջ։ Տան տէրերը, տիկին Բիանկին, քարտուղար մի պառաւ եւ Կլօթիլդը, իր աղջիկը՝ գրեթէ հասուն տարիքով, երբեք իրեն չէին տեսնում։ Սովորութիւն ունէր ամէն առաւօտ կանուխ վեր կենալ եւ վերադառնալ իրիկունը ուշ ժամանակ։ Գիտէին որ դատական նախարարութեան մէջ էր աշխատում. գիտէին նաեւ, որ օրէնագէտի վկայական ունէր։ Եւ այս էր բոլորը։

Ոչինչ իր փոքրիկ սենեակի մէջ ցոյց չէր տալիս թէ բնակուած էր, ոչ մի բան սեղանի վրայ, պատուած մի թուղթ, կամ մոռացուած մի լրագիր, աթոռների վրայ՝ ամենափոքրիկ մի տաբատ, օձիք կամ մոռացուած մի փողկապ՝ երբեք։

Բիանկիները, մայր ու աղջիկ, վախենում էին, թէ մի գուցէ կորցնեն նրան։ Շատ գժուարութիւն էին քաշել վարձու տալու այս չնչին սենեակը, իր միակ պատուհանով, որ մի նեղ փողոցի վրայ էր բացւում։

Մայր ու աղջիկ ուզում էին իրենց վարձակալին գոհացնել բացառիկ հոգածութեամբ։ Սպասումի միջոցին պատրաստել էին մի չարքօրագիրներ։ «Այսպէս պիտի անենք իրեն... այսպէս պիտի ասենք...»։ Սակայն ծրագիրները զուր անցան, իրենց վարձակալը «աներեւոյթ» էր եղել։

Եթէ գիտենային, թերեւս պիտի հասկանային անմիջապէս, որ իրենց վախերը անհիմն էին։ Տխուր եւ մութ այդ փոքրիկ սենեակը, ուր երբեք մուտք չէր գործել օդի շունչը կամ լոյսի ճառագայթը, հիանալիօրէն ներդաշնակում էր վարձակալի խառնուածքի հետ։ Փողոցը Տուլիօ Բուստին միշտ միայնակ էր քայլում, առանց նոյնիսկ մարդասիրացների երկու անհրաժեշտ ընկերներին, — ծխախոտի եւ գաւազանի։ Ձեռքերը

գրպանը, յօնքերը պատած, գլխարկը իջեցրած մինչեւ քիթը, թւում էր, թէ նա կեանքի հանդէպ տնուցանում էր ամենից մութ ոխը։

Գրասենեակում երբեք չէր խօսում երբեք չէին տեսել նրա սրճարան մտնելը։ Նոյնիսկ խուսափում էր լուսաւոր եւ բանուկ փողոցներից, կորուելու համար ամենից ամայի թաղերի մութ փողոցների մէջ։

Որ եւ է ակամայ շարժում, ոչ իսկ իր դէմքի ամենափոքր կծկումը, չէին մատնում մտածումները, որ կլանում էին նրա ցաւը, որի մէջ փակուած էր թւում։ Սակայն, այդ ծածուկ ցաւը եւ իր ճակատի տակ բոյն դրած տխուր մտածումները, դրոշմուած էին իր ամբողջ դէմքի վրայ։ Իր հոգու այս մենութիւնը կարդացւում էր իր աղօտ աչքերի անձկալից նուաղման, իր նիհար դէմքի տժգունութեան եւ իր խիտ ու անխնամ մօրուքի մէջ, որ վաղահասօրէն ճերմկել էր։ Տուլիօ Բուստին երբեք չէր գրում եւ երբեք նամակ չէր ստանում։ Ոչ մէ թերթ չէր կարդում։ Երբեմն, յանկարծակի, երբ անծրեւից բռնուէր, կը շարունակէր նոյն քայլով քայլել, կարծես մի բան պատահած չլինէր։

Ի՞նչ կարող էր անել կեանքի մէջ, ոչ ոք չէր իմանում։ Թերեւս ինքն իսկ չը գիտէր։ Կարծես ոչ պայծառ էր եղել եւ ոչ էլ երիտասարդ։ Վայրագ տխուրցաններ, որոնց ականատես է եղել մանուկ հասակից, եւ որոնք տեղի էին ունեցել իր տան մէջ, հօր անառակաբարութիւնն ու բիրտ բռնակալութիւնը, ցամքեցրել էին իր մէջ կեանքի բոլոր սերմերը։

Իր մօրը սպանեցին ամուսնու սոսկալի վայրագութիւնները եւ նրա մահից յետոյ ընտանիքը ցրուել էր։ Աշխարհի վրայ մենակ մնացած, տառանջական էր դարձել, տանջել, ցաւել, եւ անհաւատալի ջանքերով կարողացաւ մի պաշտօն ապահովել։

Հիմա այլեւս չէր տառապում, թըւում էր թէ տանջւում էր իրականութեան մէջ, սակայն նոյնիսկ ցաւի ըզգացումը բթացած էր նրա մէջ։ Յաւալի մտածումների մէջ թաղուած էր երեւում է, սակայն, մի բանի վրայ չէր մտածում։ Երբ իրիկունները ամայի փողոցներում թափառում էր, լոյսերն էր համրում, ուրիշ ոչինչ եւ կամ դիտում էր իր շուքը, կամ լսում իր քայլերի աղմուկը։ Երբեմն, ապարանքների, պարտէզների առջեւ կանգնած, ժամերով դիտում էր նոճիները, որոնք իրեն պէս գոց եւ մութ էին։

Այդ կիրակին, յոգնած լինելով իր հեռաւոր պտոյտից, որոշեց, հակառակ իր սովորութեան, տուն դառնալ։ Տակաւին շատ կանուխ էր ընթրիքի համար։ Աւելի լաւ էր որ սպասէր սենեակի մէջ, մինչեւ որ բոլորովին մթնէր։

Բիանկիների համար դա մի հաճելի անակնկալ էր։ Կլօտիլդը ձեռքերը զարնելով խորհում էր, նշանաւոր ծըրագիրներից ո՞րը գործադրութեան պիտի դնէին։ Մայր ու աղջիկ խորհըրդակցում են սակայն յանկարծ Կլօտիլդը ոտքովը գետնին, իսկ ձեռքովը ճակատին է զարնում։ Ախ, Աստուած իմ, իսկ ճրագը, ճրագը։ Ամէնից առաջ պէտք էր մի ճրագ տանէին իրեն, — անշուշտ լաւագոյնը, մէկ կողմ գրուած, յախճապակից, ծաղիկներով զարդարուած եւ գեղեցիկ լուսամփոփով։ Եւ ճրագը վառեց ու մեղմ զարկեց վարձակալի դուռը։ Ցուցամիտ դողում էր, այնպէս որ լուսամփոփը շարժւում էր եւ զիպչում ապակուն, որից ճրագը սկսում էր մխալ։

— Թոյլ կը տա՞ք։ Ճրագը բերել ձեզի...

— Ոչ, շնորհակալ եմ, պատասխանեց Բուստին ներսից։ Պիտի դուրս գնամ հիմա։

— Սակայն, գիտէ՞ք, պարոն, ... լաւ չէ որ մութում նստէք։

— Ոչ, շնորհակալ եմ։

Նստած էր փոքրիկ բազմոցին, ... ղանի եզերը... Բաւական երկար ... նաց այդպէս անշարժ, աչքերը ... բացած մթան մէջ, որ թանձրան... եւ իրեն բոլորովին ծածկում էր...

Յանկարծ լոյս եղաւ։

Յանկարծակի եկած, իր նայուա... շուրջը պտտեցրեց։ Այո, իր սենեա... յանկարծ լուսաւորուած էր, լու... ւորուած էր անշուշտ եւ խաղաղ լոյսով, որ նմանում էր խորհրդա... թագուհու։ Ի՞նչ էր ուրեմն, ի՞նչ... պատահել։

Ա, անհաւատալի... Մի ճրագ էր վ... ւած դիմացի տանը։ Մի օտար կեան... նշոյլ էր, որ ներս էր սպրդել ցր... խաւարը, դատարկութիւնը իր կ... թեան մենութեան մէջ...

ԼՈՒԻՋԻ ՓԻՐԱՆՏԷԼԼՕ

(1)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹՆԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
3
ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI
3 Août
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2873

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ . . .

Մտքի եւ սրտի եղբայրակցութեան տօն մը սարքուած է Սոֆիայի մէջ, օգոստոս 18ին, նախաձեռնութեամբ Հայ-Պուլկար կոմիտէի մը:

Տօնը՝ պուլկար բանաստեղծ Փէու Եավորովի արձանին բացման եւ Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան 30ամեակին:

Պատահական զուգադիպութիւն մը չէ որ իրարու կը կապէ այս երկու անունները, — Եավորով եւ Քրիստափոր, ինչպէս կեանքի մէջ, նոյնպէս յիշատակի հանդէսի մը առթիւ:

Տաղանդաւոր զաւակները երկու բախտակից ժողովուրդնե-րու, մէկը՝ բանաստեղծ, միւսը՝ յեղափոխական, մէկը՝ խոռվք, միւսը՝ փոթորիկ, Եավորով եւ Քրիստափոր իրար կը լրացնեն՝ ե՛ւ իրենց տառապանքով ե՛ւ խոյանքով: Ե՛ւ միտքով ե՛ւ գործքով:

Ծառա՜նց ազատագրուած էր Եավորովի հայրենիքը, իսկ Հայաստանը կը մնար լուծի տակ, — եւ սակայն պուլկար բանաստեղծը «Հայերը» երգեց ճիշդ այնպէս ինչպէս եթէ ծնած հայկական աստղի, սեւ աստղի տակ:

Եւ Քրիստափորը, որ տարիներով ման էր եկած երկրէ երկիր, չունեցաւ աւելի գեղեցիկ ներշնչարան եւ ամուր կռուան, քան եղբայրակից ժողովուրդը:

Ժամանակները շատ բան փոխեցին, 1905էն ասդին: Եւ մենք ունեցանք ամէնէն անագորոյն դաժանութիւնը աշխարհատարած պատերազմին, երբ անհաւատալին պատահեցաւ, իր պատմական, բնական ճամբէն բոլորովին տարբեր ճակատի մը վրայ նետուեցաւ Պուլկարիան:

Եւ սակայն, հոգեկան կապը մնաց անխախտ՝ ժողովուրդէ ժողովուրդ:

Թէեւ չարաչար յուսախաբ, արիւնլուայ եւ կէս առ կէս անճրուած, այդ իսկ գիրքին պատճառաւ, այս հալածական ժողովուրդը գիտցաւ զանազանել անհատական փարիչներու քաղաքականութիւնն ու ժողովուրդի մը հոգին:

Ան այդ գիտակցութիւնն ունէր իր պատմութեան ամէնէն ծանր օրերուն: Ատոր համար էր որ, շատ ալ չզարմացաւ, երբ, 1922ի աղէտալիին առեն, ամէնէն առաջ ջախջախուած Պուլկարիան բացաւ իր դուռները, քսան հազար հայ գաղթականներ ընդունելու համար:

Եւ դուռները բացուեցան ճիշդ այնպէս ինչպէս 1895–96ին, — առանց վերապահութեան:

Անշուշտ ուրիշ բարեկամ երկիրներ ալ, ինչպէս Ռումանիան եւ մանաւանդ ուժասպառ Յունաստանը հայ փախստականներու օգնութեան հասան նոյն եղբայրական յօժարութեամբ: Բայց, չմոռնանք որ անպարտելի էր տարբերութիւնը, — պատերազմը ճակատներու բաժնած էր մէկը եւ միւսը:

Դարերու տառապանքը, միեւնոյն արիւնազանգ լուծին ազդած ըմբոստացումը, ազատագրական պայքարներու նոյն գիծն ու թափը, գործակցութիւն՝ բազմաթիւ յեղափոխական ճակատներու վրայ, — այս բոլորը խորապէս խմորած, յաճախ նոյնացուցած են երկու ժողովուրդներու հոգին: Եթէ կ՚ուզէք՝ ստեղծած են Հայ-Պուլկար հոգեբանութիւն մը, որ չազդուիր օրուան հովերէն:

Շատ ճիշդ կը նկատէ օգոստ. 18ի տօնին առթիւ հրատարակուած կոչը.

— «Գիտենք, որ Եավորովի արձանին բացումը Սփիւռքի բովանդակ հայութեան սիրտը կը լեցնէ խանդաղատանքով: Եւ այդ ո՛չ թէ անոր համար, որ Եավորովը «Հայերը» քերթուածի հեղինակն է կամ մէկ գործակիցը հայ նորագոյն հերոսամարտի առաքեալ Քրիստափոր Միքայէլեանի, այլ որ «Եավորով» անունը հայ-պուլկարական եղբայրակցութեան խորհրդանշանն է:

Եավորովը յաւիտենական հոգեւոր կամուրջ մըն է Պուլկարիոյ եւ Հայաստանի միջեւ:

Ան խորհուրդ մըն է երկու ժողովուրդներու անցեալի եղբայրակցութեան. խորհուրդ մը նաեւ անոնց գալոց պատմութեան:

Թո՛ղ այս խորհուրդով ապրին պուլկար եւ հայ սերունդները»:

Ինչ որ ալ վերապահած ըլլայ «գալոց պատմութիւնը» երկու ժողովուրդներուն, անոնց երկնքին վրայ պայծառ աստղ մը պէտք է պլպլայ յեղափոխական գիտակցութեան եւ գործակցութեան յիշատակը:

Որքան ալ տարբեր ճակատագիրներու յանգած ըլլան երկու ժողովուրդները, պատմութիւնը պիտի վկայէ թէ անոնց լաւագոյն զաւակները միշտ միասին եղան, ազատութեան ճամբուն վրայ, երգով թէ գործքով:

Վկայ նաեւ օգոստոս 18ի տօնակատարութիւնը, իբրեւ այլաբանական պատկեր մը մտքի եւ սրտի մտերմութեան:

Եթէ չունենայինք ուրիշ որ եւ է յիշատակարան, Եավորովի արձանը — հայկական ձեռնարկ — եւ Քրիստափորի գերեզմանը Սոֆիայի մէջ, եւ այն մենաւոր ծառը որ կը մնայ Վիտոշի պատմական սարալանջին վրայ, պիտի բաւէին պատմելու անցորդին.

— Այս երկու ժողովուրդները, թէեւ ծնած տարբեր աստղերու տակ, տարիներ եւ տարիներ խառնեցին նոյն երգերով ու տենչերով, — անվհատ պայքար յանուն ազատութեան:

Օգոստ. 18ի տօնը կազմակերպուած է մեծամէ հեռու, Սոֆիայի մէջ: Բայց այդ չի նշանակեր թէ ան պիտի ունենայ տեղական հանդամանք:

Ընդհակառակն, մենք բոլորս խանդաղատանքով կ՚ողջունենք միացեալ տօնախմբութիւնը երկու հզօր դէմքերու, որոնք նոյն անյաղթ եւ ամենի երգը թնդացուցին տարբեր ճամբաներով, բայց հաւասար ուժգնութեամբ:

Անոնք, Եավորով եւ Քրիստափոր, ոչ միայն խորհրդանշաններ են, այլ եւ ուղենիշ, ազատութեան ճամբուն վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՅՈՒՍԱՆ ՀԱՄՈԶԵԼ ԻՏԱԼԻԱՆ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻԱՆ

Նորէն լաւատես հով մը կը փչէ Ժընեւէն, իբրեւ արդիւնք Պ. Լավալի եւ Իտընի թափած ջանքերուն: Երէկ իրիկուան թերթերը կը ծանուցանէին թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակներուն միջեւ, միջին բանաձեւի մը վրայ եւ կը սպասուի Հապէշիստանի պատասխանին:

Ֆրանսայի վարչապետը եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը հինգշաբթի օրն իսկ բուռն գրագեցան միջին բանաձեւ մը խմբագրելու, կարելի եղածին չափ խնայելով Իտալիոյ դիւրազգածութեան: Ցետոյ լուր առին թէ Մուսոլինի չպիտի կրնայ պատասխանել ուրբաթէն առաջ: Ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ Մուսոլինի բրտօրէն պիտի մերժէ որ եւ է իրաւախոհութիւն: Արդարեւ, «Առաջնորդը», որ հեռախօսով ուղղակի հաղորդակցութեան մէջ է Ժընեւի պատուիրակներուն հետ, առաջին առթիւ վճռապէս մերժեց կարգ մը առաջարկներ: Այս մերժումէն վերջը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները եւ ուրիշներ նորէն ժողովի նստան, խմբագրելու համար այնպիսի բանաձեւ մը որ գոհացում տար բոլորին, գանէ մէկ ամիս ժամանակ շահելով: Եւ սկսան գրագիլ յետին մանրամասնութիւններով, հիմնուած՝ 1906ի դաշնագրին վրայ: Գլխաւոր դժուարութիւնը այն էր որ Մուսոլինի կը մերժէր որ եւ է վերջնական յանձնառութիւն, թէ մէկ ամսուան եւ թէ յառաջիկային համար: Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակները համաձայնած ըլլալով, կարելի եղաւ կանխել բանակցութեանց խզումը: Պ. Լավալ միշտ կը պահէր իր լաւատեսութիւնը: Երբ Իտալիա եւ Եթովպիա վերջնապէս ընդունին բանաձեւը եւ Ա. Դ. Խորհուրդը վաւերացնէ զայն, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա բանակցութիւններ պիտի կատարեն 1906ի դաշնագրին հիման վրայ: (Եթովպիա չուզեր ճանչնալ այս դաշնագիրը): Իսկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը սեպտեմբերին նորէն պիտի քննէ հարցը:

Իտալիա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ — Մտատանջութիւն եւ պատրաստութիւն

Հակառակ տիրող լաւատեսութեան, իտալական թերթերը կը շարունակեն բացատրել թէ որ եւ է լուծում չի կրնար գոհացում տալ Իտալիոյ, եթէ չի լրացներ երկու հիմնական պահանջներ, — ապահովութիւն եւ ծաւալում: Այս արտայայտութիւնները ուղղուած են Անգլիոյ դէմ: Միեւնոյն առեն իտալական մամուլը գոհունակութիւն կը յայտնէ Գերմանիոյ չէզոքութեան համար: (Հերքուեցաւ այն տեղեկութիւնը թէ Գերմանիա օգնած զինած է Եթովպիոյ):

Միւս կողմէ, Իտալիա կը շարունակէ իր զօրաշարժը եւ նեղանաւորական կարգադրութիւնները: Կառավարութիւնը կարծես կը ձգտի երկիրը յարմարցնել պատերազմի վիճակին, շարժման մէջ դնելով զինուորական եւ դրամական ուժերը: Օգոստոս 1ին գործադրութիւն մը հաստատուեցաւ տագնապի թերութեան համար: Ուրիշ հրամանագրով մը պետական մենաշնորհ կը հաստատուի հանքածուխի եւ կարգ մը մետաղներու համար, որպէսզի կարելի ըլլայ գոհացնել ազգայինպաշտպանութեան պէտքերը, առանց շատ խախտելու տնտեսական հաւասարակշռութիւնը: Այս մենաշնորհը յանձնուած է տնտեսական նախարարութեան: Յուլիս 5ին հրամանագիր մը կ՚արգիլէր շրջաբերութեան հանել միամեայ դանձատոմսեր, հարիւրին 4 տոկոսով: Օգոստոս 1ին նոր հրամանագիր մը հարիւրին 5ի բարձրացուց տոկոսը, Միեւնոյն առեն շրջաբերութեան հանուեցան 10 լիրնոց դրամատոմսեր, որոնք ենթակայ չեն մետաղադրամի հրաշխաւորութեան, ինչպէս միւս թղթադրամները:

Հապէշուհիները դրամ կը ժողվեն ջուրերով

Ատտիս-Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ մայրաքաղաքի բարձր դասէն հինգ հարիւր կիներ ջորիներու վրայ նստած՝ պտտեցան քաղաքէ քաղաք, դրամ հաւաքելու համար: Անոնք անդամներն են կիներու «Ծէֆէյ Մէհապէր» ընկերութեան եւ օգոստոս 1ին, շարք մը հայրենասիրական ճառերէ յետոյ, հաւաքեր էին 32.000 թալէր, իսկ 120.000 թալէր ալ արձանագրած:

⁂ «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ատտիս-Ապէպայէն.— Անեւտրականներու գործադուլը դադրեցաւ յուլիս 31ի առտուն, եւ խանութպանները, հայ, յոյն, հնդիկ, օտարեւ ռուս եւ սուրիացի, վերսկսան իրենց առեւտուրը: Գործադուլը մասնակի էր եւ հետեւանքը այն եղաւ որ կայսրը այժմ աւելի ուժգնօրէն կ՚ընդդիմանայ Մարիա Թէրէզայի թալէրին արժեզրկման:

Հապէշիստանի ամէն կողմերէն կամաւորներու զօրագունդեր կը համախմբուին ռազմագիտական կէտերու վրայ: Տեղատարափ անձրեւները եւ ցեխը կը դժուարացնեն տեղափոխութիւնները: Բայց եւ այնպէս փութայ պնդութեամբ կը շարունակուին զինուորական պատրաստութիւնները: Դիւանագիտական տեսակէտով հանդարտութիւն կը տիրէ Հապէշիստանի պալատական շրջանակներուն մէջ: Ազգերու Դաշնակցութեան հապէշական պատուիրակութիւնը լայն իրաւասութիւններ կը վայելէ, միեւնոյն առեն կանոնաւոր թղթակցութիւն պահելով կայսեր հետ: Այս վերջինը կեցած է բացորոշ դիրքի մը վրայ. կը մերժէ որ եւ է հոգատարութիւն, ազգային կամ միջազգային: Կայսրը այս տեսակէտին վրայ կանգնած է ոչ միայն անկախութիւնը չկորսնցնելու համար, այլեւ վախնալով պալատական դաւերէ, որոնք անմիջապէս պիտի վերսկսին: Այդ պարագային իր արդիականացման քաղաքականութիւնը պիտի փճանայ, իսկ օտար խորհրդականներու պաշտօնավարութիւնը հակառակ շարժում պիտի ստեղծէ: Ուրիշ բազմաթիւ պատճառներով անընդունելի կը համարուի որ եւ է օտար հսկողութիւն: Այնպէս որ, Ժընեւի հապէշական պատուիրակութիւնը միշտ պիտի ընդդիմանայ այս կարգի առաջարկներու, եւ պիտի բանակցի միայն երկրորդական արտօնութիւններու համար:

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.— Շաքարի գործարանը նորէն կ՚արձակէ: Մեր թաղը քիչ անգործ մնաց, չնորհիւ Քոաէր եղբայրներու վակոնի գործարանին որ բաւական Հայեր առաւ իր նախկին գործաւորներէն: Մնացած անգործներն ալ կ՚օգտուին փոխադարձ օգնութեան սնտուկէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ

Տասը օրէ ի վեր «ընտանեկան» վէճ մը՝ «Ցառաջ»ի խմբագրատան մէջ, վարչութեան գրասենեակէն մինչեւ տպարանը, տասնամեակի բացառիկ թիւին հրատարակութեան առթիւ:

Միայն Ֆրանսայէն եկած նիւթերը կը բաւեն լրացնելու 12 էջ «Ցառաջ»: Եւ դեռ կուգան: Ի՞նչպէս տեղաւորել:

Բոլորն ալ կը մեղադրեն խմբագիրը:

— Ցանցանքը քաղդ է: Շատ ձգձգեցիր: Քանի որ տասնամեակը օգոստոս 1ին կը լրանար, անհրաժեշտ էր ազդարարել երկու, գոնէ մէկուկէս ամիս առաջ, որպէսզի նիւթերը ժամանակին հասնէին եւ կարելի ըլլար հանգիստ շարել զանոնք: Այն առեն կը-նայիր 24, առնուազն 16 էջ հանել:

— Ճիշդ է, առաջին յայտարարութիւնը հրատարակեցինք յուլիս 11ին, պայմանաժամ նշանակելով մինչեւ 25: Առանց խորհելու որ . . .

— Միայն ա՞յդ է յանցանքդ: Պէտք էր մասնաւոր նամակներ տալ եւ գրգռել բոլոր աշխատակիցներուն, նիւթեր բաժնել, ժամանակ տալ դրանց ու հասցնելու: Մինչդեռ դուն գոհացար չոր ու ցամաք յայտարարութեամբ մը, մեծ մասին յիշեցնելով ատէի վրայ, ճամբան հանդիպած առեն, կամ հեռախօսին գլուխը կանչելով, հեռախօսէ գրկուած քանի մը աշխատակիցներու ալ երկտող մը գրելով: Կարելի՞ է այսքան տմտնալ բացառիկ տասնամեակի մը առթիւ:

— Ի՞նչ նշանակութիւն ունի տասը տարին, այս համառօտ ակնարկութեան մէջ:

— Տասնամեակը մեր տօնն է, դուն մի՛ խառնուիր:

— Հիմա յանցանքները կամ տեսակէտները ճշդելու ժամանակ չէ: Սեղանի վրայ ունիմ 12 էջի նիւթ, պատրաստ: Գ. Գ. Ե. եւ Զ. էջերը շարուեցան եւ տպուեցան կիրակի օր, (14 առաջադրութիւն): Այսօր կը շարեն Բ. եւ Է. էջերը, ի՞նչպէս պիտի տեղաւորենք, կարելի չէ նոյն իսկ երկու էջ աւելցնել, 8ը վերածելով 10ի, առանց խանգարելու օրուան գործը: Բ. էջը բռնած է պաշտօնին, չորրորդ էջը՝ միջին սերունդը, մէկ մասը յետամնացելով, երկու էջէն աւելի կը բռնեն «Ցառաջ»ի շրջանաւարտները . . .

— Աւելցածին մէկ մասը պահէ յաջորդ կիրակի օրուան: Դեռ ուրիշներ ալ կուգան:

— Այո, բայց ո՞րը պահել, ո՞րը յետաձգել: Կ՚ուզէի օգոստ. 11ի ամբողջ թիւը յատկացնել «շրջանաւարտներուն», կը վախնամ որ վշտանան, որովհետեւ, ամէնէն աւելի անոնք նեղդադարու եղած էին, երկու-երեք շաբաթ առաջ գրելով, միւսներէն կան որ դեռ երէկ հասան . . .

— Ըսէք մը գործեցիր, հիմա քաշէ: Իսկ պատրիները՞ր:

Բանաստեղծներ վերջացած չէ տակաւին, մինչ տպաշատ Արամը կ՚աղաղակէ թէ 2րդ եւ 7րդ էջերն ալ շարուած են, պատրաստ՝ գլանի տակ նետուելու . . .

— Շաքար մը քաշեցինք, տրտունջ՝ նեղն սկսան:

ՎԱՀԷ

Վերջին Կիրակի

ՅԱՌԱՋԻ Բացառիկը ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ առթիւ

ՎԱՂԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ, ԲԱՂԿԱՑԱԾ՝ ՈՒԹ ԷՋԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ 47 ԵՐԷՑ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒ (ՄԷԿ ՄԱՍԸ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ). ԳԻՆԸ ԿԸ ՄՆԱՅ ԱՆՓՈՓՈԽ):

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆ"

(ՀԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ 1867ԻՆ)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ԿԸ ՍԿՍԻՆՔ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՒ ԶԱՓԱԶԱՆՑ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ ՄԸ, ՈՐՈՒՆ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆՆ ԱՆԳԱՄ ՄՈՌՑՈՒԱԾ Է ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ:

Կարեւոր վիճաբանութիւն մը Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ

Հինգշաբթի օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, օրուան քաղաքական հարցերու մասին: Աշխատաւորական խմբակցութեան եւ ազատականներու վարիչները քննադատելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը, պահանջեցին որ Անգլիա արիաբար կատարէ իր յանձնառութիւնները, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, այլապէս նոր պատերազմ մը պիտի պայթի, աղէտ մը դառնալով ամբողջ աշխարհի համար: Ազատականներու ներկայացուցիչը մասնաւորապէս ծաղկեց Անգլիոյ թուլութիւնը Իտալիոյ հանդէպ, զայն վերագրելով Սթրէզայի մէջ տրուած խոստումներու: Ուրեմն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ձեռքերը կապուած են: Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ հապէշական խնդիրը չէ քննուած Սթրէզայի մէջ, երեք պետութեանց կողմէ: «Ֆրանսական կառավարութեան պատասխանը անշուշտ կրնայ տրուիլ միայն Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովին մէջ. բայց կրնամ հաւաստել թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը այդ ուղղութեամբ յանձնառութիւնը չէ ստանձնած Իտալիոյ հանդէպ: Կ՚ընդունիմ թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պէտք է միջոցներ ձեռք առնեն, որպէսզի ապահովութիւն ներշնչեն Իտալիոյ: Մենք հապէշական խնդիրը քննեցինք ոչ թէ ուրիշ պետութեանց գլխուն ճառ խօսելու, մեղադրանքներ կամ անոնց սկզբունքներուն հակառակ տեսակէտներ տեղացնելու համար: Մենք իրատես եւ գործական դիրք մը բռնեցինք, ընդունելով հարցին բարդութիւնը, բայց վճռելով չմոռնալ որ եւ է բանաւոր ջանք, խուսափելու համար պատերազմէն: Դիւրին է արհամարհել բոլոր անոնք որ համաձայն չեն ձեզի հետ: Բայց ենթադրենք թէ այդ դիրքին հետեւանքը ըլլայ կործանել, յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, միջազգային գործակցութեան հիմերը, ենթադրենք թէ այդ դիրքը ջլատէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Այդպիսի հաւանականութեանց առջեւ, ձեր ջատագոված յանդգնութիւնը պիտի դառնար ոճրապարտ յիմարութիւն մը: Ցետոյ, չպիտի հասնէիք ձեր հետապնդած նպատակին: Հեռու՝ պատերազմը կանխելէ, դուք պիտի աւելցնէք անոր ծաւալումը: Կարելի չպիտի ըլլայ սահմանափակել Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ զինուորական գործողութիւնները: Այդպիսի թշնամութեանց հետեւանքները շատ աղետալի պիտի ըլլան: Պատերազմը երկար

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Ցուլիսի այս տաք օրով ուխտի կ'երթամ այն տաճարին որ չկայ այլ եւս. կ'երթամ յիշատակներով հարուստ այն վայրը Հոգիիս մէջ մարուող ճրագները նորէն վառելու։

Կ'անցնիմ մութիմ փողոցներէ Ժընեւի, ուր տարիներ առաջ ուսանող ընկերներ բնակած են, աշխատած ու երազա՜ծ։ Ցուլիսեան կիրակի օր մըն էր, ճիշդ 24 տարի առաջ այսօրուան պէս արեւաշող ու տաք, կ'անցնէի ինձ անծանօթ փողոցներէն երթալու համար «Դրօշակ»ի խմբագրատունը։

Անմոռանալի Ռոստոմը Էրզրումէն բաժնուած առնես իսկ ուղեցոյց ընդգծած էր այս ճամբան. Ժընեւի կայարանէն մինչեւ Ռոն – Փոան, յետոյ Թրամուէյի գծով rue du Carouge-ի ծայրը մինչեւ Արվ գետի կամուրջը որ Ժընեւը կը բաժնէ իր մեծագոյն արուարձան Փարուժէն. ապա դէպի ձախ՝ գետեզերքէն մինչեւ Chemin de la Roseraie ...

Հասած եմ արդէն հոն, ուր Արվը 3—4 մեթր բարձունքէ վար կ'իջնայ յանկարծ խճալուր աղմուկով, պղտոր ջուրերով։

Քառորդ դար է, Ռոզըրէ փողոցին այս անկիւնը կանգ առի պահ մը յուզուած ու խանդավառ՝ սրտիս արագ բաբախումը հանդարտեցնելու։ Եւ կանգ կ'առնեմ դարձեալ հիմա տարբեր յուզումներով ու կարօտով համակուած։

Թիւ 29 տան առջեւն եմ, ոչինչ է փոխուած, միեւնոյն շէնքը, միեւնոյն պարտէզը հազիւ թէ խնամուած։

Դրան կողմը տան ճակատի փորուածքի մը մէջ Ս. յարկը Վէնիւսի կիսանդրին հազիւ նշմարելի։

Բայց չկայ սկուտեղը ճերմակ որու վրայ սեւ տառերով գրուած էր շուրջբոլոր rédaction du «Droschak»։ Իսկ մէջ տեղը հայերէն «Դրօշակ»։

Ցանկապատին կռթնած անյայտ կարօտով կը նայիմ պարտէզին. ահա հովի չաղանակներն որու ստուերախիտ ճիւղերուն տակ կը հաւաքուէինք երբեմն։ Հոս էր որ 1912ին Եր. Դաշնակցական Ուս. Միութեան համագումարէն վերջ մասնակցողները նըկարուեցան խմբովին ...

Ռոզըրէ փողոցէն դէպի Շամփէլ կը բարձրանամ, չն հարուստ եւ ազնուական Թաղամասը Ժընեւի, rue Beau – Séjour 3, «Դրօշակ»ի վերջին տունը։

Հոս յիշատակները աւելի կը խորանան, կը Թարմանան։ Շնորհիւ Ժընեւի դաշնակցական «Զանգ» խմբի անդամներուն, «Դրօշակ»ի խմբագրատունը տեսակ մը ժամադրավայր էր Ժընեւի երիտասարդ մտաւորականութեան ու գաղութի անդամներուն։ Շատեր կ'օգտուէին անոր գրադարան ընթերցարանէն։

Կիրակիները մանաւանդ «Դրօշակ»ի տունը տեսակ մը եկեղեցի էր ուր կը փութային կուսակցականն ու չէզոքը, համակիրն ու հակակիրը։

Ընթերցասրահին մէջ տեղի կ'ունենար մեկնումի խրախճանքը այն ընկերներուն որոնք իրենց ուսումը կամ արձակուրդը աւարտելէն վերջ, դէպի երկիր կը մեկնէին, դէպի աշխատանք ու գործունէութիւն։

Խրախճանքներ որ կը տեւէին երբեմն մինչեւ առաւօտ, ճառեր, երգեր, կենացներ, մաղթանքներ։

Առնեք որ կը յիշե՞ք։

Իւրաքանչիւրը կ'ոգեւորուէր, կը սրտապնդուէր, կը տաքնար։ Եւ ինչ խրախոյս նորերու համար որոնք ի տես երէցներու մեկնումին իրենք ալ կը տենչային այդ օրերուն ...

×

Կէս օրը անցած է արդէն, այս պահուն էր որ կիրակի օրեր խմբագրատունէն դուրս կ'ելլէին խումբով։ Հակառակ ճաշի ժամուն անոնք դեռ կ'ուշանային չկրնալով բաժնուիլ այդ տաք խանդավառ մթնոլորտէն։

Երիտասարդ ընկերներու հետ էին շատ անգամ փորձառու երէց ընկերներ, հոն էր երբեմն երիտասարդութիւնը սիրող եւ անով ոգեւորուող պատկառելին Վարանդեան, Արամը ընկերակէր իր խրախուսիչ ժպիտով, Ռուբէնը հեզ ու համեստ ամէնուն հանդէպ բարեացակամ. Խէչօն իր խըրոխտ, պարթեւ հասակով։

Հոն էր մանաւանդ անբացակայելին եւ ամէնուն սիրելի Տիգրանը (Արզումեան), որ իր սրամիտ կատակներով կը խնդացնէր բոլորը, իր ճառագայթող էութեամբ կը տաքցնէր սիրտերը ...

Ի զուր կը սպասեմ որ անոնք դուրս ելլեն պարտէզի վանդակապատ դուռնէն։ Լուռ, ինքնամփոփ կ'ապրիմ անոնց հետ պահ մը, կարծես կը տեսնեմ անոնց սիրելի ու լուսաշող դէմքերը, կը լսեմ անոնց քաղցրահնչիւն արձագանգող ձայները ...

Անոնցմէ շատեր չկան այլ եւս։ Գաղափարէ, հայրենիքի ազատագրման ճամբան զոհուողներու յիշատակը վառ կը մնայ սակայն բոլոր անոնց մէջ որոնք դեռ կը յիշեն։

Ինքնամուէր անձեր հերոսներ, Թոյլ տուէք որ պաշտամունքս մատուցանեմ ձեր անգին յիշատակին, ձեր անյայտ ու ցիրուցան աճիւններ։

ՃԱՄԲՈՐԴ

ՀԱՅ ՍՈՒՐԸ

—o—

Ոչինչ հովանի այնպէս հաճոյ է հայրենեաց, որպէս զհովանին զինուց քաջաց»։

ԽՄԲ. — Ընկ. Գ. Նժդեհի ճառը պուլկարահայ Գր. խաչի Զ. պատգամ. ժողովին մէջ (Պուրկազ), երբ իրեն յանձնուեցաւ Ամերիկահայ Կ. խաչի պատգամ. ժողովին նուիրած «պատուայ սուրը».—

Ամէն անգամ երբ սրի վրայ կը դընեմ ձեռքս՝ կը վերյիշեմ մէկը մեր ազգային աւանդութիւններից.

— «Տրդատ Մեծը, իր կեանքի մայրամուտին, քաշեց իր մէջքէն յաղթութիւններով սրբացած սուրը եւ ձգեց Սեպուհ լեռների ստորոտը։ Սուրը, սակայն, չհասաւ գետին, այլ մնաց կախուած օդի մէջ խաչի ձեւ, որի շուրջը դեռ այսօր էլ բոլորաձեւ մի լոյս է փայլում — լոյսը Լուսաւորչի կանթեղի։

Այսպէս հայ սուրը՝ խաչ, սուրը՝ լոյս, սուրը՝ խորհուրդ։

Սուրը, որ իր մէջ միացնում է այժմ, հաւատքը եւ լոյսը դէպի յաւիտենականութիւն տանող բոլոր ճամբաները։

Սուրը, որ «գետին չընկաւ»։

Ինչ խորի՛ն խորհուրդ։

Զգիտեմ, մեր ցեղն դառ, չգիտեմ մի ուրիշը, որի սուրը՝ խաչի եւ լոյսի վերածուէր, որի սուրը գետին ընկած չլինէր։ Համբուրենք, մտովի համբուրենք այն բոլոր ձեռքերը, որոնք արիաբար հայ սուրը սեղմած, այն բոլոր բազուկները, որոնք վաղը եւ յաւիտեան դա գործի պիտի դնեն յանուն մեր ցեղի»։

Դառնալով ներկայ քաղաքական վայրկեաններուն ընկ. Գ. Նժդեհ ըսաւ.

— «Վահանն պաշտպան է բռում պաշտպանողի»։

Այդ ասութիւնը ճշմարտութիւն է ընչում եւ այսօր։ Պատերազմի ուրուականից խռովուած ազգերը խաղաղութիւն են քարոզում, բայց սուրի վրայ է իրենց անհանգիստ ձեռքը։

Քառորդ դար է, ինչ մարդկութիւնը մի ողբերգական հարկադրանքով գործով հերքում է այն, ինչ որ քարոզում է խօսքով։ Սրերը յոտոյի վերածելու փոխարէն, նա դեռ բնազդօրէն իր դաշտերը ճեղքող գութանները սրերի է վերածում։ Դեռ ամէն ազգ արթուն հսկում է իր երկրի սահմանագլխին իր սրին կռթնած։

Ամէն երկիր, յաղթական թէ պարտեալ, իր անծանօթ զինուորի գերեզմանն ունի, որը այլ բան չէ խորհըրդանշում, եթէ ոչ սուրը, սրապաշտութիւնը։ Ալանները — դասական Հայաստանի հարեւանները — կը պաշտէին մի մերկ սուր՝ թաղուած գետնի մէջ։ Աւելի սրապաշտ է միջօրեայ մարդկութիւնը — այն տարբերութեամբ, որ այսօր սուրը թաղուած է ցեղերի հոգու մէջ։

Բոլորը այսօր սրի կարիք ունեն, այն էլ ամէնից հաստ սուրին։ Ֆըրանսան մի նոր Ռոլան, մի Պոնափարթ կ'երազէ, Գերմանիան՝ մի նոր Զիկֆրիտ, մի Ֆրեդրիխ Մեծ, Ռուսիան՝ Իլիա Մուրոմեց, Պետրոս Մեծ, Թէկուզ կարմիր։ Սրանց հսկայ ուժին եւ քաջութեան, սրանց ծանր սուրին կարիք ունեն ազգերը, որովհետեւ դեռ սուրն է իշխում աստուածաբար դեռ սուրին է վերջին խօսքը, արեւը, իրաւունքը։

Դեռ այսօր էլ հայրենիքները աւելի պէտք ունին Պալլասայ պատերազմողի քան Աթենասայ գիտականի, աւելի քաջութեան, քան ուսման, աւելի հզօրութեան, քան գրքի։ Դեռ այսօր էլ «քաջաց բաժին է սուրը»։

Ընդհանրացնելով իր խօսքը, ընկ. Նժդեհը շարունակեց.

— «Մեր երկրագնդի վրայ դեռ անընդհատաբար կախուած կը մնայ ճակատագրի պաղ սուրը։ Կայ սակայն եւ ոգու սուրը, որպիսին եղաւ Տըրդատի սուրը։ Սուր է եւ գրիչը, երբ դա գրուած է Ալիշանի, Ահարոնեանի, Վարուժանի ձեռքը, երբ դա գտնւում է այնպիսիների ձեռքում, որոնց պայքարաշունչ ոգին գիտէ դրահ հագնել, որոնց ձեռքի մէջ շղթաների վրայ սուրը կարող է եւ փշրուել, բայց ոչ տկարանալ, ժանգոտել, վաճառուել։ Խաղաղութեան մէջ գործող սուր է գրիչը, ճշմարտութեան սուրը, որ մարդկութեան եւ ազատութեան գործին կը ծառայէ։ Սուր է եւ խօսքը, Աստուծու սուրը, որ գիտէ գրնդալ անկաշառ շրթունքների վրայ եւ փոթփոթալ արիաշունչ առաքեալի, գործիչի, ղեկավարի աչքի, հայեացքի եւ կեցուածքի մէջ։

Սուրը, նուիրեալն թէ հողեւոր, միշտ էլ ենթադրում է յաղթ բազուկ, առնական ճակատ, մեծ հոգի։

Սուր ունէր նա, որ 12 ձկնորսներով կենաց եւ մահու կռիւ յայտարարեց հեթանոս աշխարհին եւ սարսեց, կործանեց նրանց։

«Արիացէ՛ք», քառն դար առաջ կը քարոզէր Նազովրեցին։ Հոգեբանօրէն դա առել է՝ մէջքդ սուր կապիր եւ դուրս արի կռուի չարի, խաւարի, վատութեան դէմ։

«Մի երկնչիք», կը քարոզէր մարդու եւ Աստուծու որդին։ Իսկ դա առել է եղէք մարտիկ։ Առել է բաւական չեն կրաւորական առաքինութիւնները, որպէսզի մարդս մարտիկ դառնայ։ Դա առել է մի նահանջէք վտանգների եւ պատասխանատուութեանց առջեւ, որքան էլ որ նրանք մեծ լինեն։ «Ես սուր եմ բերել աշխարհ»,— ասաց նա որ սարսափահար առաքեալի «Ե՞ս» երթարծին պիտի պատասխանէր դըրմարդօրէն՝ Հաստ, նորէն խաչուելու։ Սուր ունէր Կարթագինէի ամեհի որդին, որ դեռ ինը տարեկան, երդուեցաւ հայրենի աստուածների սեղանի առջեւ՝ յաւիտենապէս ատել յաւիտենական քաղաքը — Հռոմը։ Սուր ունէր, ուխտ ունէր իր դժբախտութեան օրերին Հայաստան ապաստանած Անիբալը, որի հրավառ ատելութիւնը վարեց իր բոլոր մտածումները, գործերը, ճակատամարտները, Թշնամի երկրի դէմ։

«Զէն, սուրը եւ ճակատագիրը չեն սրւում։ Նրանց պէտք է տիրապետել գիտենալ, նրանց պէտք է տէր լինել, արժանի լինել։

Որքան ձեռեր են փճանում վատ ձիւղերի տակ, որքան ճակատագրեր մարդկային վատութեան շնորհիւ մըռնում են չարքադրուած, որքան սրեր ժանգոտում են անարի եւ անարժան ձեռքերի մէջ։

Սուրը, հայ սուրը կրելու արժանի են նրանք միայն, որոնք իրենց շունչը, ոյժը, քաջութիւնը առանում են իրենց ցեղէն, որոնց հայեացքն ուղղուած է ցեղի վսեմ բարձունքներին, որոնք տկարութիւն չունեն իրենց սուրը դարձնելու անարգ եւ երկչոտ թշնամիների դէմ, որոնց յաղթելը պարծանք չէ։

Տրդատի սուրը, ուժ եւ լոյս, գործածելու արժան են միայն նրանք, որոնց համար օրէնք է իրենց կտակը գրել իրենց վէրքերի արիւնով, իրենց սրի պատեանի վրայ. նրանք որոնք մի երազ, մի իղձ, մի ուխտ ունեն,— մեռնել մի դառ ճակատամարտում, հայրենի զօրքերի ցնծացին աղաղակների տակ, յաղթութեան թեւերի մէջ։

Խօսելով Հ. Կ. Խաչի ԺԴ. ընդհ. պատգամ. ժողովի կողմից իրեն տըուած սրի մասին, ընկ. Նժդեհը ասաց.

—«Անպատմելի է սուրը, երբ դըւում է զինուորի ձեռքը, կապւում զօրականի մէջքը մօր կողմից։ Խորապէս յմբռնում եւ ապրում եմ հայ կնոջ, հայ մօր մեծագոյն կազմակերպութեան կողմից ինձ տրուած սուրի խորհուրդը։ Ընդունում եմ դա որպէս պարտականութեան նշանակ՝ ինձ համար։ Իսկ որպէս յարգանքի արտայայտութիւն՝ դա համարում եմ դըւած հայ մօր կողմից, իմ միջոցաւ իր եօթվէրք եւ հերոսական որդուն — Դաշնակցութեան։ Ընդունում եմ հայ մօր սուրը եւ մտովի դա դնում այն բոլորի գերեզմանների վրայ, որոնք արժանաւորապէս կրեցին հայ ռազմիկի անունը, որոնց սուրը, գետին չընկաւ։ Ընդունում եմ,— ես վաղուց ընդունել եմ սուրը որպէս ճակատագիր։ Թող դա մեր անհայրենիք օրերում հայ ռազմիկների համար լինի այն, ինչ որ էր խաչը Պօղոս Առաքեալի համար։ Առաքեալն իր տկարութեան պահերին հայեացքը կ'ուղղէր խաչին եւ կը լեցուէր քարոզելու եւ տառապելու վճռականութեամբ։ Տարագրութեան մէջ, ուր Հայաստան առեղծող ռազմիկները վիրաւոր առիւծի պէս իրենց վէրքերն են լիզում, ուր վերջին սինլքորը հոնարար կախում եւ անցնում է այն ամէնի վրայով, որ սուրբ է մեր ցեղի կեանքում — սուրն ինձ համար կը մնայ այն, ինչ որ եղաւ խաչն առաքեալի համար։ Զգուանքի ու դառնութեան վայրկեաններին հայեացքս սուր կը փնտռէ, քանզի երբ ձեռքս սրիս դնեմ՝ կը հաւատամ, թէ չպիտի մեռնեմ հեռու հայրենի լեռներից — կը հաւատամ թէ սրիս կռթնած մէկ էլ պիտի հսկեմ Հայաստանի սահմանների վրայ։

Թիֆլիզի հերոս Էպամինոնդասը գերագոյն երջանկութիւն կը համարէր՝ յաղթանակել քանի դեռ կենդանի են իր ծնողները։

Իմ սրբութիւնն է՝ իմ ծնողը։ Կ'ուզէի, որ այդ սրբութեան օրով յաղթանակէր հայ սուրը։

Ընկ. Նժդեհ, բուռն ծափերու մէջ վերջացուց իր իմաստալից բանախօսութիւնը, բանախօսութենէն վերջ, սրահի խուռներամ բազմութիւնը միաբերան երգեց «Մշակ Բանուորը», հանդիսականները փութացին շնորհաւորել ընկ. Նժդեհը եւ ըրին կարգ մը բարեմաղթութիւններ իր հետապնդած նպատակներուն համար։

«Մշակ Բանուոր»էն վերջ սկսան ներուականն պարերը, որոնք շարունակուեցան մինչեւ գիշեր։

Ընկ. Նժդեհին նուիրուած «Պատուոյ Սուր»ին վրայ մակագրուած է՝

«Նուէր՝ Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի ԺԴ. ընդհ. պատգ. ժողովին կողմէ ընկ. Գ. Նժդեհին, 1 յուլիս 1934»։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՏԻՊԱՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կիրակի է։

Առաւօտէ ի վեր չար հով մը փըչի կը ցանէ քաղաքին վրայ, անցորդներուն քիթ բերանը ծեփելով։ Փողոցները կը նօսրանան։ Քամին բռնած է ասպարէզը։

Այսօր, քանի մը տեղով դաշտահանդէս կազմակերպած են։

Կէսօրէ յետոյ հանրակառք կ'առնենք ու կ'իջնենք Սէն - Ժիւլիէն՝ Լա - Ֆրէպիէրի պարտէզը, ուր մեր պատանիները պիտի տօնեն իրենց տարեդարձը։

Դրան երկու կողմերը կը փողփողին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյները։

Օրուան աննպաստ օդին եւ մեր գըլխէն դասական դարձած հուչակաւոր խաչաձեւումներու պատճառով, ըսպասուած բազմութիւնը չենք գտներ այնտեղ։ Թերեւս ասոր համար ալ հանդէսը որոշուած ժամանակէն քիչ մը ուշ բացուեցաւ։

Պատանիները գործի վրայ են։ Ամէն մէկ իր որոշուած պարտականութեան գլուխն անցած կը սպասարկէ։

Հանդէսին իրենց մասնակցութի[ւնը] կը բերեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաու[տները] եւ Հայ Արենուշներու երկու ներկ[ա]յացուցիչներ (մնացեալները գացեր[ին] Հայ – Արենուշներու դաշտահանդէսին տեղի կ'ունենար միեւնոյն օրը)։

Բացումը կը կատարէ Զ. Ռ. [...] նուագախումբը, «Մեր – Հայրեն[իք]»ով։ Ցետոյ, բեմ կուգայ Պատ[...] Անդրիկեան Հ. Ց. Դ. Պատանեկան [Միութ]ութեան 11 տարուան գրաւոր զեկ[ոյցը] տալու։

Ահա այդ զեկոյցին գլխաւոր գիծ[ե]րը։

— «Հ. Ց. Դ. Պատանեկան Մի[ու]թիւնը իր 11րդ տարեդարձը կը [տօնէ] այսօր։ 1922ի սփիւռքի օրերուն [Մար]սէյլի մէջ կը հաւաքուի հոն [...] թիւն մը։ Այն առենուան մեր երի[տա]սարդութիւնը, գիտակից իր ազգ[ային] աւանդութեանց եւ ոգիի պա[հպա]ման, 17 պատանիներով հիմը կը [դնէ] «Պատանի Միութեան», 14 [...] 1924ին։

«Պատանի Միութիւն»ը իր [...] դրութիւնէն ետք կը բազմացնէ իր [ան]դամներու թիւը եւ իր ծրագիր[-կա]նոնադրին մէջ կը զետեղէ [...] եւ ֆիզիքական կրթութեան վեր[աբե]րեալ յօդուած մը։ Կը կազմէ [...] Ֆութպոլի խումբեր եւ պզտիկ [...] թացք մը։ Ասոր հետ համըն[թաց] հիմնէ գրադարան մը ու դաստիա[րակ]ական ժողովներու շարք մը։

Այսպէս Պատանի Միութ[իւնը] 1924 — 1925 չէզոք գետնի վրայ [գոր]ծելէ ետք, ինքզինքը բաւական [...] կը զգայ դառնալու եւ իր ուղղութ[իւնը] ընդգրկելու։

Աւելի զօրաւոր եւ լաւագոյն [...] ծելու համար, լայնօրէն մտածել[է ետ]ոյ, 1925 դեկտեմբեր 26ի ընդհ. [ժո]ղովին մէջ ինքզինքը հռչակեց Հ[. Յ.] Դ. Պատանեկան միութիւն։ Ար[...] Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէէն որ Պատ[ա]նեկան Միութիւնը իր հովանաւոր[ու]թեան տակ առնէ։ Անմիջապէս [...] իր բացման հանդէսը, նախագահ[ու]թեամբ ընկեր Աւետիս Ահարոնեան[ի]։

Դեկտեմբեր 26էն ետքն էր որ Պա[տանի] Միութեան գործունէութիւնը [...] բեղմնաւորուեցաւ։ Ունեցաւ իր [...] փական սկաւմը, ճոխացուց իր [գրա]դարանը, սկիզբը դրաւ վիճաբան[ա]կան եւ դասախօսական ժողովներ[ու] շարքի մը, իր անդամներու եւ [...] տարբերուող հասարակութեան [...] մեծ խանդավառութիւն առթեց[...] Աշխատած է վառ պահել ազգ[ային] գիտակցութիւնը եւ առողջ - հայ [...] լու ոգին։

Իր ամենամեծ հոգն եղած է իր [գրա]դարանի ճոխացումը։ Այս[...] 1924ին ունէր մօտ 40 կտոր գիրք[...] այսօր ունի մօտ 1700 կտոր գի[րք]։ Գաղութին ժողովրդական միակ [...] գրադարանն է իր ճոխութեամբ եւ [...] ժէքսուր գիրքերով։

Գրադարանէն կ'օգտուին, [...] հաշուով, տարեկան 200 [...] տարուան ընթացքին կարդացուած [...] մօտ 25.000 կտոր գիրք։ Ասոնց մեծ[ա]գոյն մասը ազգային եւ յեղափոխա[...] կան կեանքէ՝ Րաֆֆիի, Ահարոնեա[...] նի, Սերենցի, Շիրվանզադէի [...] գործերէն։

Միայն 1934ին կարդացուած է 290[...] կտոր գիրք։

Մէկ տարուան ընթացքին գնուած [...] մօտ 4500 Ֆր. գիրք։

Այժմ գրադարանը ունի 8000 Ֆր[...] արժողութեամբ գիրքեր։

1929ին էր որ գաղափարն ունեցա[...]

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՑԻՒԷ ՍԷԼԱՍԻԷ Ա. ԿԱՅՍՐ ԵԹՈՎՊԻՈՅ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցաջորդ օրը, 2 Նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 7ին սկսաւ Օծման արարողութիւնը Ս. Գէորգի կաթուղիկէին մէջ, դեսպաններու, մայրաքաղաքի ազնուականներու եւ կղերականներու ներկայութեան։

Կայսեր իշխանութեան նշանակները ցուցադրուած էին եկեղեցին խորանին վրայ,— Թագը Թանկագին քարերով պսպղուն, սուրը, մականը, երկրագունդը, մատանին, երկու ոսկեղէն նիզակներ, պատմուճանը, ոսկեպատ Աստուածաշունչ մը։ Միւռոնին խառնած էին եօթը անուշահոտութիւններ։ Օծման օրէն առաջ, ամբողջ շաբթուան ընթացքին, քահանայական եօթը դասեր, իւրաքանչիւրը եօթը քահանայէ բաղկացեալ, գիշեր ցերեկ եւ անդադար կ'երգէին Դաւիթի քառասուներուն սաղմոսները։ Օծման նախօրէին, իրիկունը, կայսրն ու կայսրուհին կաթուղիկէ գացած էին եւ գիշերը լուսցուցած եկեղեցիին մէջ։

Օծման արարողութիւնը սկսաւ արքեպիսկոպոսին քարոզով. (Արքեպիսկոպոսը արաբերէն լեզուով կ'աղօթէր ու կը խօսէր, մինչ արեղայ մը կը թարգմանէր ամհարերէնի)։

— Իշխաններ եւ նախարարներ, մեծամեծներ եւ զօրականներ, զօրք եւ ժողովուրդ Եթովպիոյ, դուք վարդապետներ, քահանաներ եւ ուսուցիչներ գիտէք անշուշտ որ մեր կայսրը, Հայիլէ Սէլասիէ Ա., այստեղ ներկայ, կը սերի Մենելիք Ա. կայսեր դերդաստանէն,— Մենելիքի, որ զաւակն է Սաբայի Թագուհիին եւ Սողոմոնի, արքայական դերդաստանի մը, որ անոնց շէջումի անեւեց դարերու ընթացքին, մինչեւ Սահլիէ Սէլասիէ Թագաւորին օրերը եւ մինչեւ մեր օրերը։

Այսօր, հանդիսաւոր այս պահուն, երբ պիտի օծեմ Զինք, եւ Ան, շնորհիւ եւ կամօքն Տեառն, կայսերական Թագով պիտի պսակէ իր գլուխը, կը խնդրեմ ձեզմէ որ հնազանդիք Իրեն, օժանդակէք Իրեն, որպէսզի կարենայ յաջողիլ Իր առաքելութեան մէջ, նիւթական թէ բարոյական, երկրին յառաջդիմութեան եւ կրօնքի պահպանութեան համար, նպաստէք իրեն, որպէսզի Իր Թագաւորութեան շրջանին Եթովպիան բարգաւաճի գիտութեան եւ իմաստութեան մէջ, պահպանուի Եթովպիան դրօշը իր սահմաններէն ներս, վերջապէս դուք օգտակար ըլլաք Իրեն, բոլոր այն գործերուն մէջ, որ պիտի ներշնչուին այդ խոհէալով։

Ցետոյ սկսաւ հարց - պատասխանը.

— Ձերդ կայսերական վեհափառութիւն, կը ցանկա՞ք երդում ընել թէ կը յարգէք այն բոլոր օրէնքները եւ պատուիրանքները, զորս դրած է ուղղափառ եկեղեցին, որ գոյութիւն ունի Եթովպիոյ մէջ Աբրահա եւ Ասաքբէհա սուրբ թագաւորներուն ժամանակէն ի վեր։

— Այո՛, յօժար եմ երդում ընելու թէ պիտի յարգեմ Բարձրեալին օժանդակութեամբ, Աղեքսանդրիոյ ուղղափառ կրօնքը, որովհետեւ այդ կրօնքին մէջ ծնած եւ մեծցայ մինչեւ այսօր։

Ցետոյ կայսրը երդում ըրաւ որ պիտի հետեւի երկրին օրէնքներուն։ Թէ Մեծամեծներու Խորհուրդին օժանդակութեամբ՝ պիտի պաշտպանէ Եթովպիան կայսրութեան ամբողջականութիւնը, պիտի նպաստէ ժողովուրդին բարգաւաճումին։

Այնուհետեւ արքեպիսկոպոսը կայսեր յանձնեց սուրը եւ սկսաւ օծումին, աղօթելով միաժամանակ.

— Ո՛վ ամենատէրը Աստուած, յաւիտենական եւ անպարտ զօրութեամբ այս միւռոնին մէջ իջեցուր մխիթարիչ Սուրբ Հոգին, որպէսզի փառաւորուի եւ սրբագործուի Եթովպիոյ կայսրը, օծեալ սուրբ միւռոնով։ Զօրացո՛ւր իր բազուկը, որպէսզի կարենայ յաղթել կայսրութեան թշնամիներուն։ Սուրբ Լոյսով պսակէ զինք, որպէսզի փայլի երկնքի աստղին պէս սուրբ Թագաւորներու միջեւ։ Ո՛վ ամենատէր տէր, ինչպէս դուն օծեցիր երբեմնի Թագաւորները, նահապետները եւ մարգարէները, որպէսզի կառավարեն եւ ուսուցանեն Իսրայէլի ժողովուրդը, օծէ եւ այժմ, այդ օրհնեալ օրերուն նման, ու սրբագործէ Հայիլէ Սէլասիէն, քու ծառադ, զոր դուն ընտրեցիր։ Ուժ տուր իրեն, եւ մեզի շնորհած կարողութեամբդ օծուած՝ թող կայսր ըլլայ Եթովպիոյ։

Զօրացուր զինք Սուրբ Հոգիովդ, լեցուր իր հոգին իմաստութեամբ, յարատեւութեամբ, արդարադատութեամբ եւ տէրոջ վախով։ Այժմ եւ միշտ, ամէն։

Երբ արքեպիսկոպոսը կայսեր գլխուն վրայ դրաւ Թագը, Հայիլէ Սէլասիէ ոտքի ելաւ եւ բարձրաձայն արտասանեց Դաւիթի սաղմոսը.

— Ես ամէնէն փոքրն եմ եղբայրներուս մէջ։

Այս արարողութենէն վերջ, գահաժառանգ իշխանը ծնրադրեց հօրը առջեւ, մինչ արքեպիսկոպոսը կը հարցնէր.

— Ցօժա՞ր ես, կեանքիդ ամբողջ տեւողութեանը ընթացքին, ծառայելու կայսր հօրդ։

— Ամբողջ սրտովս կը հպատակիմ, որովհետեւ կ'ըսէ Աստուած. «Պատուէ քու հայրդ եւ մայրդ»։

Ու մինչ իշխան Ասֆաու կը համբուրէր իր հօրը ձեռքը, հնչեց ազգային քայլերգը, իսկ դուրսը կը պայթէին Թնդանօթի 101 հարուածները։

Այնուհետեւ կատարուեցաւ կայսրուհիին Թագադրութիւնը եւ կայսրուհին կոչուեցաւ Ուէյզէթ Ղիորղիս։

Արարողութիւնները վերջացան կէսօրին։

Հունգարական վեց ձիեր յաղթական կը տանէին կայսեր կառքը զինուորներու սկօսի մը մէջէն, կայս[եր] կառքին ետեւէն մեծ հիւրերու կառքերը մինչեւ պալատ։

Այս ամբողջ արարողութեանց ընթացքին, Ադիս — Աբէպայի երկնքին մէջ Թռիչքներ կը կատարէին օդանաւերը։

ԾԻԾԱՂ

Արշակ եւ Ավրամ, գիշեր ատեն կ'անցնէին Ղալաթիոյ ամայի եւ մութ փողոցներէն։ Գող մը կը կեցնէ զա[...]նոնք, սպառնացայտ ատրճանակ[ով] մը։

— Էֆէնտի՛, կ'ըսէ Հրեան գողին, Թոյլ տուր, դէթ մէկ վայրկեան, գրամապանակս բանամ եւ մէջը նա[...]յիմ ...

Արտօնութիւն կը տրուի։

Եւ Ավրամ դրամապանակէն հանէ քանի ոսկի եւ կ'երկարէ Հայուն [...]

— Արշա՛կ, առ 20 ոսկին [...] պարտքս սրբէ ...

— Թող մնայ, Ավրա՛մ, եւ եթէ նե[...] ես, 20 ոսկի եւս փոխ տամ ...

հրատարակել «Գոյամարտ Օրացոյց»ը որ ամփոփ պատկերն ըլլայ մեր ազգային կեանքին: Ուրախ ենք ըսելու որ մեծ ժողովրդականութիւն գտաւ: Վեցերորդ տարին է որ յաջորդաբար կը հրատարակենք. Իսկ 1936ինն ալ մամուլի տակ է ու լոյս պիտի տեսնէ սեպտեմբեր 15ին

«Գոյամարտ Օրացոյց»ը միակն է իր տեսակին մէջ: Ան կը պարփակէ ազգային — յեղափոխական գրուագներ իրենց թուականներով: Բոլոր դաւանութիւններու մէջ տարածուած է ու տարուէ տարի աւելի կը ծաւալի:

Միութեան մէջ մտած են երկու հարիւրէ աւելի անդամներ: Անոնք տոգորուած են ազգային եւ յեղափոխական զգացումներով: Շնորհիւ ընկերական պտոյտներու եւ դաստիարակչական ու վիճաբանական ժողովներու, բոլոր անդամներու մտային մակարդակը բարձրացած է:

Իր անդամները չնորհիւ կազմուած է շատ մը մասնաճիւղեր Փարիզ, Տէսին, Լիոն, Վալանս, Կարտան, Պուլվառ Օտոս, Սէն Լու, Հեռաւոր Ամերիկա (Տիթրոյիթ) եւ Պոլսա:

Ցարգելի ծնողներ, գրկեցէք ձեր զաւակները Պատ. Միութեան մէջ, զանոնք կրթելու ազգային վառ ոգիով, իրենց տալով ազգային գիտակցութիւն, դաշնակցական անձնուրացութիւն եւ անշահախնդրութիւն՝ փրկելով զանոնք այլասերման վտանգէն:

Մէջընդմէջ քանի մը երգ եւ արտասանութիւններէ յետոյ, կը հրաւիրուի օրուան բանախօսը՝ ընկ. Պ. Հիւսեան.

Պիտի ջանամ ամփոփել իր բանախօսութիւնը

— «Տասնըմէկ տարի առաջ, Մարսէյլի մէջ, ուրիշ կազմակերպութեանց կողքին, ծնունդ առաւ եւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը.

Ասիկա առիթ տուաւ շատերու բուռն քննադատութեան եւ յարձակման անցնելու մեր դէմ:

Անոնք կ'ըսէին թէ պէտք չէ թողլ տալ մեր պատանիներուն որ քաղաքականութեամբ զբաղին: Այս՝ թերեւս ներելի ըլլայ ուրիշներու, որոնք պետականութիւն ունին, բայց երբեք մեզի:

Ո՛չ, սիրելի հայրենակիցներ, այս հալածական եւ աստանդական վիճակի մէջ մեզի ներելի է այս եւ ուրիշ ձեռնարկներ: Մեր ժողովուրդը իրաւունք ունի ազգային կազմակերպութիւններով եւ ուրիշ ձեռնարկներով իր գոյութիւնը պաշտպանելու: Մեր այս քաղաքական դրութիւնը իրաւունք կուտայ Դաշնակցութեան իր թեւարկութեան տակ առնելու Պատ. Միութիւնը:

Բայց դժբախտաբար, Պատ. Միութիւնը եղած է ոչ միայն դաշնակցական՝ այլ եւ ամբողջ ազգային եւ կուսակցական Պատ. Միութիւն: Իր կազմակերպած վիճաբանական ժողովներով ան կը հրաւիրէր մեր հակառակորդ կուսակցութեան անդամները եւ մտքերու բախում կ'ունենար անոնց հետ. Դաստիարակչական ժողովներով կը նպաստէր զանգուածներու մտային մակարդակի բարձրացման:

Այս ամբողջը նկատի ունենալով, Պատ. Միութիւնը կը դառնայ ազգային Պատ. Միութիւն: Բովանդակ մարդկութեան ապագան եւ յոյսը կը կեդրոնանայ իրենց պատանիներուն վրայ:

Այս հոգեբանութիւնը, ընդհ. համաշխարհային պատերազմէն յետոյ, աւելի արմատ ձգած է եւ պետութիւն մը այնքան չի զբաղիր իր բանակով՝ որքան իր պատանիներով եւ երիտասարդութեամբ: Օրինակները աւելորդ են, միայն յիշենք Ֆաշական Իտալիան եւ Հիթլէրական Գերմանիան:

Այսօրուան քաղաքական իրաւունքներու պաշտպանները ներկայ պատանիներն են: Ուրեմն ի՞նչպէս կարելի է որ մենք անտեսենք պատանիները երբ քաղաքական դատ ունինք լուծելիք: Ապագան, վաղը թերեւս մենք չտեսնենք, բայց ներկայ պատանիներու պատրաստութեամբ է որ պիտի արժեւորուի:

Մեր նոր սերունդի ֆիզիքական առողջութիւնը ապահովելու համար, պէտք է զանոնք մղենք դէպի մարզական կազմակերպութիւնները:

«Առողջ միտք, առողջ մարմնի մէջ»:

Եթէ կ'ուզենք որ մեր պատանիները մտքով հասուն ըլլան, ապա ուրեմն պէտք է որ անոնք ունենան զօրաւոր մարմին:

Չեն պակսիր մարզական միութիւններ, ինչպէս Հ.Մ.Ը.Մ.ը որ սփիւռքի մէջ զօրաւոր արմատներ ձգած է, հայ արիները, սկաուտական կազմակերպութիւններ: Անհրաժեշտ է ուժ տալ եւ զօրացնել զանոնք:

Դաշնակցութիւնը ընդունեց հայ պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան բարոյական եւ մտային զարգացման գործը, ֆիզիքականը ձգելով մարզական կազմակերպութեանց:

Սիրելի հայրենակիցներ, Պատ. Միութիւնը կ'ընթանայ այն գաղափարով եւ ուղիով ինչ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Եթէ հայ ժողովուրդը համաձայն է այն տուեալներուն որոնց քանի մը խօսքով անդրադարձայ, ապա ուրեմն պէտք է որ զօրացնէ Պատ. Միութիւնը. Պէտք է ձեր զաւակները արձանագրէք Պատ. Միութեան, որպէսզի անոնք զերծ մնան թէ բարոյապէս եւ թէ ազգային անխարդախ նկարագրով.

Համաշխարհային վիճակը մռայլ է եւ մեր ժողովուրդը յուսահատած վիճակ ունի: Բայց մի վհատիք, եղէք սրտով ամուր, ինչպէս մեր պատանիները:

Կեցցէ՛ ազատատենչ հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, կեցցէ՛ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը»:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին երկու հայ արտիստներ, արտասանութեամբ եւ երգով ու Պատ. Միութեան անդամներ:

Ցնծոյ սկսաւ եւրոպական պարերը տեւելով մինչեւ ուշ ատեն:

Ն.Մ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԱՅԲԵՆԱՐԱՆ

— • —

Թուրքիոյ կրթական գործավարութեան կողմէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին այբենարանի մրցման համար: Մրցման պիտի մասնակցին շատ մը ուսուցիչներ եւ մասնագէտներ: Գործավարութեան պաշտօնական գրացանկին մէջ արդէն իսկ 40է աւելի զանազան հեղինակներու այբենարաններ կան: Մրցումէն վերջ, այն երկը որ առաջնութիւն շահի, գործավարութիւնը զայն պիտի տպէ եւ վաճառման իրաւունքը ի հաշիւ գործավարութեան՝ հրատարակիչի մը պիտի յանձնուի: Մինչեւ երկրորդ մրցում մը բոլոր նախակրթարանները այդ գիրքը պիտի գործածեն:

Համաձայն միակերպ գրքի օրէնքին ձեռնարկուած է նախակրթարանի ընթերցանութեան գրքերու տպագրութեան: Միւս գրքերուն համար մրցում մը պիտի կազմակերպուի, եթէ գործավարութիւնը հարկ դատէ:

Գործավարութիւնը ճիգ կը թափէ որ նախակրթարանի գիրքերը հարազատ Թուրքերէնով ըլլան: Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, կ'ըսէ Թուրքերէն «Թան», այդ գիրքերուն հարազատ Թուրքերէնով ըլլալն ու գիտական բացատրութեանց Թուրքերէնի վերածուիլը պիտի սրբուի այն ատեն, երբ Թուրքերէն լեզուի քննիչ ժողովը վերջացնէ իր աշխատանքները:

ՎԱՅՐԵՐ ԿԱՆ ՍՈՒԱՆՑ ԲԺԻՇԿԻ

═ o ═

Սալահատտին Կիւնկէօր կը գրէ — Տէնիզլիէն Ֆ. Աստյ ստորագրութեամբ նամակ մը ստացայ: Խօսելով իմ դժգոհութիւններուս մասին, կը գրէ — «Եթէ դուք այդպէս գանգատիք, մենք ի՞նչ ընենք: Տէնիզլի 50—60 հազարնոց գաւառակները դեղարանէ իսկ զուրկ են: Օրինակ, Աճըփայանը որ 7000 բնակիչ ունի (գաւառակ) առանց բժիշկի է...»: Այս տողերուն վրայ կ'աւելցնեմ հետեւեալը.— Աճըփայանը ոչ առաջինն է ոչ ալ վերջինը որ կը գանգատի բժիշկի պակասէն: Անատոլուի բազմաթիւ քաղաքները դեղարանէ եւ բժիշկէ զուրկ են: Մե՞ղք: Ով դուք բժիշկներ որ Պոլսոյ ծայրամասերը անգործ կը թափառիք, Անատոլուն ձեզի կը սպասէ:

Ի ՂԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— • —

Դամասկոսի ոճրագործ առեանին առջեւ տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը երեք ամբաստանուած Դաշնակցականներու, որոնք կը մեղադրուէին, շնորհիւ կարգ մը սուտ վկաներու, իբրեւ պատասխանատու՝ անցած տարի Դամասկոսի եկեղեցիի շրջափակին մէջ պատահած կռիւին եւ գործուած ոճիրին: Դատարանը, անպարտ արձակեց մեղադրուածները:

Իր կարեւորութեան համար ստորեւ կը հրատարակենք մէկ մասն այն ճառին, որ արտասանած է պաշտպան փաստաբան Բատուֆ.—

«Ցաւալի է, պարոններ, որ հայ առաքինի եւ աշխատասէր ժողովուրդը, որ իր արիւնը թափեց այնքան ազնիւ դատերու ի խնդիր, իր համբաւը արատէ իր հակառակորդ խմբակցութեանց ոճրային գրգռութեանց պատճառով: Հայկական դրօշը, որ ծածանեցաւ պատերազմի դաշտերուն վրայ, Ֆրանսական եռագոյնի կողքին եւ որ այսօր զետեղուած է Էնվալիտի մէջ, Մառնի եւ Վէրտէօնի դրօշներուն հետ մէկտեղ, դրօշ մը, որուն ծածանման ներքեւ հարիւր հազար հայ կամաւորներ հերոսաբար ինկան Ֆրանսայի եւ քաղաքակրթութեան դատին համար, պէտք է արժանի պահուի իր փառաւոր անցեալին:

Մեզ մեղադրեցին ազգային խորհրդանշանը պարզած ըլլալու յանցանքով եւ զայն անարգեցին՝ պատառատ-բակուն դրօշ անուանելով:

Հոն, ուր ուրիշ մը նախատինք կը գտնէ, մենք այնտեղ գովասանք միայն կը տեսնենք: Մենք ամէն ինչ կորսնցուցած ենք, պարոններ, մեր արտերը՝ ուր ցորենները կը ծփային անհուն տարածութիւններու վրայ, մեր օճախները՝ ուր դարաւոր ժամանակներէ ի վեր յարգի էին նահապետական առաքինութիւնները: Մենք քշըուեցանք մեր հայրերու երկրէն եւ Կովկասի բարձունքներէն մինչեւ Կիլիկիոյ արգաւանդ դաշտերը երկարող տարածութեանց վրայ մէկ միլիոն Հայեր նահատակուեցան ... Մենք ճանչցանք աքսորի դաժան հողերը:

Արդ, ի՞նչ կը մնայ մեզի, եթէ ոչ դրօշ մը, այսինքն իտէալին պաշտամունքը, այսինքն յոյսը, որ կը վերապրի տակաւին մեր մէջ, հակառակ բոլոր դագանային տանջանքներուն, հակառակ աւերիչ քարոզութիւններու: Ասիկա յայտ է անկախ Հայաստանի մը: Ոչ, պարոննե՛ր, հայկական դրօշը ապստամբական դաւադիր խորհրդանշան մը չէ: Ան կը պարզուի իբրեւ սեփական արժանիքի գնահատման նշան: Ճիշդ այս է պատճառը ահա, որ հայ համայնավարները չեն կրնար ներել մեզի» ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

— • —

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, (Ցառաջ).— Այս տարի Փօն տ'Օպնա խնջոյքով մը տօնեց Խանասորի 38րդ տարեդարձը: Որոշուած ժամուն սրահը լեցուած էր ընկեր համակիրներով:

Ուրախալի առիթ մըն էր Վալանսի ընկերներու ներկայութիւնը:

Ճաշէն վերջ սեղանապետ ընկեր Ն. Կրկըեան խօսք տուաւ ընկ. Մ. Բարխեանի, որ բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը.— «Թէեւ Դաշնակցութիւնը կազմակերպած էր արշաւանքը, բայց հոն էին բոլոր խաւի մարտիկներ, հոն էր հնչակեան Փարամազն ու Սեւ Մելքոնը. Երկրի ատոապանքը միացուցած էր բոլոր հոսանքները, բայց այսօր Փարամազի կուսակիցները կ'ուրանան ազգային բոլոր սրբութիւնները: Հոգ չէ, Դաշնակցութիւնը կը մնայ հաւատարիմ իր ուխտին, մինչեւ իրականանան Հայոց երազները»:

Երկրորդ խօսողն էր ընկ. Ցակոբ Տէր Սարգիսեան (Վալանսէն), որ թելադրեց ընկերներուն մնալ պահակ ազգային բոլոր սրբութիւններուն, եւ պահել զանոնք իրենց բարձրութեան վրայ: Ընկ. Գ. Դանիէլեան որ կը հսկէր կարգապահութեան, խօսելու իրաւունքը թողուց ընկ. Մ. Բարխեանին, իսկ այս վերջինը փոխանակ խօսելու երգեց «Ես ընկայ իմ Գիւղերու մէջ»:

Մթնոլորտը ելեկտրականացած էր, երբ ներս մտաւ ընկ. Սարգիս Գիլայեան (Ռոմանէն), երկու հիւրերով: Երիտասարդ ընկերը իր կոկիկ բանախօսութեամբ ոգեւորեց ներկաները, շեշտելով.— «Պաշտպանենք մեր ազգային բոլոր սրբութիւնները մինչեւ որ օր մը յանձնենք իր իրական տիրոջ»

Մէջընդմէջ կ'ըլլային խմբերգներ Երգեցին ընկերուհի տիկին Լուսին Կարապետեան, եւ տիկին Նուարդ Կրկըեան:

Աճուրդի դրուեցան ողջ նապաստակ մը, եւ շիշ մը շամփանիա: Գոյացաւ 100 ֆր.: Ընկ. Ցարութիւն Կարապետեան շահեցաւ նապաստակը, իսկ Ս. Թօփալեան՝ գինին: Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 6ին:

Մ. Բարխեան

⁂ Աստուծոյ համաձայն «Ցառաջ»ին կը յանձնեմ Փօն տ'Օպնայի մէջ զգացած տպաւորութիւններս եւ հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ «Կարին» ենթակոմիտէին, մեզի հանդէպ եղած ջերմ հիւրասիրութեան համար: 100 քիլոմեթրէ աւելի ճանապարհ կտրելով, յոգնած էինք եւ ուժասպառ, արեւին կիզիչ ճառագայթները մեզ անապատականներ էին դարձուցեր ...Անօթի էինք եւ ծարաւ, անմիջապէս տղաքը մեզ հրամցուցին փառաւոր ճաշ եւ պատուական գինի: Ակումբին սրահը պատկառանք կ'ազդէ ամէնէն անզգամին իսկ վրայ: Սեղանապետի մէկ նշանին վրայ սրահը կը թնդայ «Իբրեւ Արծիւ», «Դարձեալ փայլեցէք», «Աշակ բանուոր», «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» խմբերգներով:

Փօն տ'Օպնայի ենթակոմիտէն Արտէշի բարձունքներուն մէջ նետուած ովասիս մըն է ազատութեան ծարաւի Հայորդիներուն համար: Հոս է որ շրջանի ընկերները եւ համակիրները կուգան յագեցնել ծարաւի հոգիները Հակառակ միացեալ ճակատի կատաղի պայքարին, յոյսը կրկին ծիլեր կ'արձակէ: Ցեղապաշտական անբունդը, ապրիլեան սաները երբեք չպիտի մոռնան Թրքահայ դատը: Մեր բոլոր ընկերները պայքարի դիրքերու վրայ են, ոչ մէկ նահանջ: Մենք եռագոյնը բարձր բռնած յառաջ քալենք իբրեւ նոր սերունդ:

Ս. Գիլալի

ՄԱՄՈՒԼ

Միս Նիփի

— • —

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 յուլիս).

— «Տարիներ շարունակ, հեռու իր հայրենիքէն եւ իր սիրելիներէն, հեռու Դանիոյ քաղցր երկնքի կապոյտէն եւ քաղաքակրթութեան յարաբերաբար ընձեռած վայելքներէն, Միս Նիփէ ապրեցաւ Հալէպի մէջ, կուրծք տալով ամէն տեսակ դժուարութեանց եւ մտահոգութիւններու, որոնք անխուսափելի հետեւանքը կը կազմէին ձեռնարկին, որուն այնքան ազնուօրէն ու ձեռնհասութեամբ լծուած էր անիկա:

Հայութիւնը վերջին կէս դարու ընթացքին իր կրած ծով զրկանքներուն եւ ծով տառապանքներուն մէջ, շատ անգամ իր բախտին լքուեցաւ մեծերէն, բայց կ'ուզենք քրիստոնեայ մեծ պետութիւններէն: Ասոր հակառակ, սակայն, շարունակ գտնուեցան առաքինի, ազնիւ եւ մարդասէր հոգիներ, որոնք մեր կրած զրկանքներով յուզուեցան, որոնք մեր ցաւերով տառապեցան եւ մեր կողքին, մեզի հետ եւ հոգեւին՝ լծուեցան մեր անհաշիւ եւ անհամար կարիքները դարմանելու հրամայական աշխատանքին:

Քանի՞նե՛ր եւ քանիներ Սուրիոյ, Լիբանանի մէջ եւ այլուր, իրենց կեանքը կը պարտին անձնուէր եւ հայասէր այն ջանքերուն, որոնց մարմնացումը եղաւ Միս Նիփէ: Ան կազմակերպեց սիսթեմաթիկ եւ լուրջ աշխատանք մը, որուն նպատակն էր ամէն օր եւ ամէն առթիւ փնտռտուքներ կատարել սահմանէն անդին ու ամէն ամէն կողմ արաբ եւ քիւրտ հարէմներու մէջ լքուած Հայուհիներու մասին: Ի գին ամէն զոհողութեան՝ ան ազատեց զանոնք վերջնական կորուստէ, վերադարձնելով զիրենք հայութեան ծոցը:

Սոսկ պաշտօնական համակրանքի շրջանին մէջ սահմանափակուած չէ իր գործը, ոչ ալ երկու յոգնածի եւ արտասանուած զուրգուրալից երկու ճառի մէջ: Այս պիտակով տխրօրէն հայասէրներու բանակի մը կողքին, միս Նիփէ մեր դատին իրենց անմիջական եւ գործնական օժանդակութիւնը բերող սակաւաթիւ դէմքերու մէջ տիպար հոգի մը կը մնայ:

Իր ձեռնարկը իբրեւ արդիւնք մարդասէր եւ հայասէր Եւրոպացիներու նիւթական զոհաբերութեան, մեզի համար կ'արժեւորուի այն տեսակէտով մանաւանդ, որ ան պատահական բնոյթ եւ հանգամանք չէ կրեր, ընդհակառակն, արդիւնք էր ծրագրուած տեսակէտի մը, որ զուտ մարդասիրական էր մնալով հայասիրական:

Ան չմոռնեցաւ բարեգործի անունին ներքեւ թաքնուած «հայասէր»ի այն միւս տիպարին, որ իր ալիւրով ու հացով, իր դրամով ու նպաստով աշխատեցաւ հայութեան չքաւոր եւ կարօտ խլեակներուն հոգին որսալ, հեռացնելով զանոնք իրենց մայր եկեղեցիէն կամ ապազգայնացնելով զիրենք պարզապէս, օր ցերեկով, մեր ջարդարարներուն անդոյ եւ չակերտաւոր «առաքինութեանց» մասին բարբանջելով.

Ուստի իր գործը պիտի մնայ գեղեցիկ ու բարձր եւ իր անունը կապուած մեր վերածնունդի ճիգերուն:

Միս Նիփէ, կամքի, անձնուիրութեան եւ կենդանի նուիրման մարմնացում մը ահա, որ կը բաժնուի մեզմէ, լուսաւոր հետք մը ձգելով արիւնով եւ արցունքով թաթաւուն ժամանակակից մեր պատմութեան մէջ:

Իրմով մենք կը կորսնցնենք մեծ եւ իրական բարեկամ մը, որ գիտցաւ ճանչնալ մեր ցաւերը, սուզիլ անոնց խորը եւ իր լարուած աշխատութեան շնորհիւ վառ պահել ուշադրութիւնն իր գործին շուրջ բոլոր իր այն հայրենակիցներուն, որոնք այս պահուս, մեզի հետ կ'ողբան իր վաղահաս մահը»:

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍ

1535ին Տոն Փետր տը Մոնդոզի նաւատորմը կը հասնի հոն ուր կը բարձրանայ հիմա Պուէնոս Այրէս քաղաքը: Ձիերու հօտայ բազմութիւն մը կը թափառէր այնտեղ. Քաղաքին հիմնադիրները կ'աշխատին ընտելացնել այս ձիերը: Սակայն ժամանակ մը վերջ բնակչութիւնը խուճապով հեռացաւ քաղաքէն, առանց միասին կարենալ տանելու ձիերը:

11 օգոստոս 1580ին Տոն Ժուան տը Կարէ վերստին կը հիմնէ քաղաքը, 60 գաղթականներով, որոնք կ'ընտելացնեն դարձեալ վայրի ձիերը: Այսպէս կը տեսնուի որ Հարաւ. Ամերիկա ձիերու հայրենիքն է հինէն ի վեր:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Ծառն դպրոց, մանչ, աղջիկ, քոյր եղբայր ենք ամէնքս, նոյն դասարանում, քով քովի նստած: Դպրոցում եւ վերադառնալիս իմ սիրելի խաղընկերներս՝ Լորիս - Մելիքովն ու Լազարովը: Նրանք մեր դասարանում չեն, բայց ի՞նչ փոյթ. չէ՞ որ դպրոցից դուրս միասին ենք: Նրանք, երկու եղբայրներն էլ, իրենց մօր նման՝ միշտ գեղեցիկ են, առաջնորդ: Վազքի մէջ առաջին, Թռիչքի մէջ առաջին, խաղի մէջ առաջին, չարութեան մէջ առաջին, պատիժ կրելու մէջ առաջին, վէճք տալու եւ վէճք առնելու մէջ առաջին: Մի խօսքով կրակ ու պատիժ: Ցաճախ խաղի մէջ կռւում ենք իրար հետ, խռովում, բայց այդ չի խանգարում, որ նրանք միշտ իմ պաշտպանը լինեն, երբ ուրիշը փորձէ ինձ նեղացնել:

Այդպէս երեք տարի շարունակ մենք ապրեցանք քով քովի նոյն դպրոցում, նոյն միջավայրում, նոյն հողով ու նոյն չուանով.

Դեռ խաղացինք, բեմի վրայ յաճախ այր եւ կին եղանք, թագաւոր ու թագուհի դարձանք, թշուառ ու հարուստ եղանք, բայց կեանքում միշտ քոյր եւ եղբայր մնացինք

Երեք տարի յետոյ ես թողեցի Կարսի դպրոցը, գացի Թիֆլիզ ուսումս շարունակելու: Լորիս - Մելիքովն ու Լազարովը դպրոցի շրջանը լրացնելով մտան արհեստաւորաց վարժարանը, արհեստ սովորելու համար:

Այնուհետեւ միայն ամառն էինք հանդիպում Կարսի անուշ «Ամառում»:

×

Տարիներ անցան: Եղաւ պատերազմ, եղաւ յեղափոխութիւն, եղաւ աւեր, եղաւ մահ ու հոսեց արի՛ւն, արի՛ւն .

Այդ բոլորը եղաւ, որպէսզի հայ աշխարհը մէկ անգամ էլ կործանուի հիմնայատակ, որպէսզի հայ ազգը մէկ անգամ էլ կոտորուի, արիւնաքամ լինի, հողին հաւատարիմ, մոխիրներին խառնուի, ու յաղթական զօրքերի երիվարների հանած փոշիների հետ՝ աշխարհի չորս ծագերին ցրուի:

Ու այդ բոլորը եղաւ, որ պատմութիւնը մէկ անգամ էլ ստուգէ թէ հայ ազգը փիւնի՞կ է, վերստին կը ծնի՞, կ'ապրի՞, թէ աստուածների հետ նրա հոգին էլ մեռել է ու էլ չի յառնի երբեք: Պատմութիւնը սպասում է, ու հայ ազգը իր վերջին կամքը դեռ չի յայտնել

— Կը յայտնէ:

1918 թիւ. Կարսը յանձնուած Թուրքին: Բարեկամները խաբել են՝ բարեկամի հաւատարիմ, բարեկամութեան հաւատացող իրենց հայ ընկերին՝ ու Կարսը յանձնել են Թուրքին, Հայի ոսոխին:

— Հայր կրկին Թուրքի մականի տա՞կ

— Ո՛չ, ո՛չ:

Նահանջ, փախուստ:

Մի կայսեր կամք դաւաճանութեան համար հրդեհեց Հռոմը:

Մի ժողովրդի կամք՝ ատելութեան բոցով հրդեհեց Կարսը:

Մի քաղաք հրդեհուած, կրա՛կ, բոց ... Այրուեց, այրուեց ու տաքբակների վերածուեց:

— Թուրքին չէն քաղա՞ք:

Աւերակների կոյտ, թո՛ղ վայելեն:

Ու Կարսի ժողովուրդը ցաւով կոնակ դարձրած իր գեղեցիկ քաղաքին՝ բռնեց գաղթի ճամբան:

Կարից Սեւ ծովը, ինչպէս կուպրի գետ գեհէնի, ու հասաւ Թուապսան: Ջուրը թաչօնների պէս ցրուեցին ու իջան այնտեղ, ուր իջեցրին իրենց թեւերը խոնջացած:

Հասան Արմաւիր, Եկատերինոտար, Ռոստով, Նոր Նախիջեւան:

Առաջին հերթին Ն. Նախիջեւան հասան 7—8 հազարի չափ գաղթականներ: Տեղացի Հայերը գովելի ընդունելութիւն ցոյց տուին իրենց բնաւեր հարազատներին:

Անմիջապէս կազմակերպեցին գաղթականների խնամատար մարմիններ, ընդունեցին, տեղաւորեցին, հագցրին ու պարենաւորեցին, նոյն իսկ շատերին գործ հայթայթեցին կարճ ժամանակի ընթացքում:

Ն. Նախիջեւան հասած գաղթականը թշուառ չմնաց:

Ես էլ Ն. Նախիջեւանում էի, աշխատում էի գաղթականական գրասենեակին կից մի հիմնարկութեան մէջ:

Կարսեցիներն ուրախ էին, որ մի հայրենակցուհի ունէին տեղացիներին ծանօթ:

Դիմում էին իմ միջամտութեան, որ եւ է դժուարութեան առթիւ:

Այդ օրերին շատ էին իմ ծանօթ բարեկամները:

Մի օր էլ դուրս կանչեցին ինձ՝ թէ հօրքուրդ է ուզում քեզ տեսնել:

Հօրաքո՞յր: Ես հօրաքոյր չունէի:

Դուրս ելայ տեսնելու «հօրաքոյր»ս: Ջանան հօրքուրն էր:

Կարօտով վիզս փաթթուեց, լացեց ու համբուրեց ինձ:

Նա բաւական ծերացած էր, մազերն սպիտակած էին, դէմքը խորշոմած, աչքերի փայլը մարած: Բայց կեցուածքը դեռ ուղիղ էր ու շարժուձեւը հպարտ:

Վրայ - գլուխը լաւ չէր. Թշուառութիւնն ակնյայտնի էր:

— Ջանան հօրքուր, դու ո՞ւր էիր մինչեւ հիմա:

— Ես էլ Արմաւիրում էի, որդիներիս հետ: Բոլշեւիկների ջարդը ինձ էլ ձգեց այստեղ: Լսեցի այստեղ լինելդ, եկայ տեսնելու քեզ: Բոյիդ մեռնեմ, ի՞նչ աղջիկ ես եղել, երանի մայրդ ողջ լինէր ու տեսնէր քեզ:

(Մայրս վաղուց մեռած էր):

— Շատ լաւ արիր, որ եկար, եթէ ես գիտենայի այստեղ լինելդ՝ ես կը գայի քեզ գտնելու:

Նա նորէն համբուրեց ինձ:

— Առանձի՞ն ես, Ջանան հօրքուր, տղերքդ ո՞ւր են:

— Լազարովս զինուոր տարան Գերմանի ճակատը կռուի, գնաց ու չեկաւ, բոյն սպաննուել է:

Ջանան հօրքուրը սրբեց արցունքը ու քիթը վեր քաշեց՝ նոր արցունքներն արգիլելու համար:

— Իսկ Լորիս - Մելիքով կամաւոր գնաց: Ասացին Վանի գաղթականների հետ Պարսկաստան է անցել: Չգիտեմ, կուգէ

Նա թօթվեց ուսերը հաւատք չունենալով, թէ վերջինը գոնէ ողջ է:

— Ռուսի թախտը քանդուի, հաւաքեց, տարաւ մեր երիտասարդ տղաները, ու մի օր էլ մեզ տուեց Թուրքի բերանը: Մեզ արեց բնաւեր ... Իր տունը քանդուի, ինքը մեզնէն դէշ օրի հասնի:

Անիծեց Ջանան հօրքուրը, իր մայրական կուրծքը ծեծելով:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(12)

տեւէ թէ կարճ, Իտալիոյ յաղթութեամբ վերջանայ թէ Եթովպիոյ, ծանր հարուած մը պիտի հասցնէ Ազգերու Դաշնակցութեան, պիտի փճացնէ պատերազմէն ի վեր կատարուած աշխատանքները, որ կը ձգտին բանի ուժին տեղ հաստատել իրաւարարութիւնը»։

Վերջացնելով, արտաքին նախարարը կրկնեց թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ըմբռնէ Իտալիոյ ծաւալման պէտքը եւ թէ պատերազմէն ի վեր ապացուցուած է թէ իր համակրանքը պարզ խօսքերէն աւելի անդին կ'անցնին։

Ռուսիան կը դադրեցնէ տոկոսներու վճարումը

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը օգոստոս 1էն հարկադրուեցաւ դադրեցնել արտաքին պարտքերու տոկոսին վճարումը, դրամ չգտնելով։ Համապատասխան գումարները դրուած են ազգ. դրամատան մէջ, բայց կարելի չէ լէյերը օտար դրամի վերածել։

Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան
Բարեկամութիւնը միշտ առուր

Յուլիս 27ին Մոսկուայէն մեկնեցաւ Ճէլալ Պայար, Թուրքիոյ տնտեսական գործավարը, որ գացած էր ուսումնասիրելու Խ. Միութեան տնտեսական եւ ճարտարարուեստական կեանքը։ Այս առթիւ արտաքին ատուտուրի գործավար Ռոզէնկոլց հրաժեշտի փառաւոր հացկերոյթ մը տուաւ Ճէլալ Պայարի։ Ներկայ էին զօրավար Վօրօշիլով եւ ուրիշ բարձրաստիճան անձեր։ Ռոզէնկոլց իր ճառին մէջ վեր հանեց Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան մեծ կարեւորութիւնը՝ խաղաղութեան ամրապնդման տեսակէտով։ Այս բարեկամութիւնը երեւան կուգայ նաեւ երկու երկիրներու տնտեսական յարաբերութեանց մէջ։

Ճառախօսը յոյս յայտնեց որ Թուրքիոյ ճարտարարուեստին մէջ Խ. Միութեան բերած գործակցութիւնը եւ օգնութիւնը պիտի շարունակէ ամրապնդուիլ եւ զարգանալ։ Ցետոյ վեր առաւ կարեւոր դերը զոր Քամալ Աթաթիւրք եւ Թուրք կառավարութիւնը կը կատարեն թուրքեւսովետ բարեկամութեան մէջ։ Շեշտեց նաեւ կարեւորութիւնը Ըսմէթ Ինէօնիւ եւ Րիւշտիւ Արասի Մոսկուա կատարած այցելութեան, ինչպէս նաեւ Զօր. Վօրօշիլովի Թուրքիա ըրած ուղեւորութեան։

Ռոզէնկոլց յետոյ բաժակ պարպեց Թուրք հանրապետութեան, անոր սիրալիր պետ Աթաթիւրքի, Թուրք կառավարութեան եւ Ճէլալ Պայարի կենացը։

Իր կարգին ճառ մը խօսելով, Ճէլալ Պայար շնորհակալութիւն յայտնեց իր գտած սրտագին ընդունելութեան համար եւ վեր հանեց իր տեսած մեծ յառաջդիմութիւնները որ ուրախութեամբ կը լեցնեն սիրտերը Թուրքերուն, որոնք իրական բարեկամներն են Խ. Միութեան։ Ճէլալ Պայար յոյս յայտնեց որ առաջիկային ալ պիտի շարունակուի խորհրդային փորձառութեան եւ թեքնիքին բարեկամական օգնութիւնը՝ Թուրքիոյ ճարտարարուեստացման գործին մէջ։ «Կը խոնարհիմ ձեր մեծ իրագործութեանց առջեւ։ Ցարգանքով կ'ողջունեմ մեծ ղեկավար Սթալինի անունը եւ բաժակս կը պարպեմ երկու երկիրներու բարեկամութեան համար»։

—o—

Վ. ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ, կինը եւ զաւակը՝ Քերիւսքօ կարեւոր գումարներ կորսնցուցած են ամերիկեան Թրավէլըրս դրամատան սնանկութեան մէջ։ Կ'ըսուի թէ տղան 75.000 անգլ. ոսկիի աւանդ մը ունէր նոյն դրամատան մէջ։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. Ցալտարիս ինքնաշարժի արկածի մը հանդիպեցաւ, արուարձանէ մը Աթէնք վերադարձած ատեն։ Վարչապետը եւ իր կինը ազատեցան թեթեւ վէրքերով։

ԻՏԱԼԻԱ ԴՐԱՄ ԿԸ ՓՆՏՌԷ — Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իտալական կառավարութիւնը ուզած է փոխառութիւն մը կնքել անգլիական հրապարակին վրայ, բայց չէ յաջողած։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄՏԱՑԱՆՔ

ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պառ. — 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկին Զէմ — 300։ Կար-գադրեցինք։
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ, Ա. Թոր. — 35։
ՖՈՆԹԷՆ, Վ. Փ. — 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլ — 50։
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Թուր. — 35։
ՄՈՆ, Մատաղ — 40։
ՔԱՆ, Վ. Գր. — 30։
ԳԱՆԵԺՕ, Օր. Թէք — 50։
ԱԼԸՄԱՆԸ, Ժ. Քէշ — 35։
ՔՐԷՕԶՕ, Յ. Ա. — 35։
ԹԱՐԱՐ, Գ. Յ. — 70։
ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, Ն. Յ. — 35։
ՓԱՐԻԶ, Տիկ. Շ. — 35։
ՓԱՎԻՅՕՆ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Ա. Գալֆ. — 35։

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

—•—

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին, իր դպրոցներու ամավերջի առիթով, 4 Օգոստոս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Լիոնի քաղաքապետարանի սրահը։ Կը նախագահէ Գ. ՎՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, դպրոցներու երկսեռ աշակերտներու կողմէ։ Մուտքը ազատ է։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին նաեւ Արլուեան խումբի ընկերները։ Օրակարգ. — Գաղափարական ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր։

Գանաստ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Դուրեան» Դրոշակատանը։ Սոփիազարար կը հրաւիրուին Կոբշէ, Կեփին եւ Վալրուժան խումբերու բոլոր ընկերները։

ՓՐԻՎԱՅԻ Ցառաց խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր, Շաբաթ իրիկուան ժամը հիշդ 5ին Շալամոնի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Ընկերներ կարօ Գ. Երանեան եւ Յակոբ Երանեան դառն վշտով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 1 օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին։

Թաղման օրը եւ ժամը յաջորդիւ։

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Հովանաւորութեամբ՝ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ
4 Օգոստոս կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ
եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան տասներորդ տարեդարձի առթիւ։
Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ
Կը խօսի ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
Այցելութիւն Իշխան Արղութեանի շիրիմին Շավիլի գերեզմանատան մէջ
Գեղարուեստական բաժին։ Կը նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ։
ՃՈԽ եւ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ։

Փոն տը Սէվռէն առնել 1 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել Puits sans Vin. կամ Մոնփարնասէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ։

Խանասորի Արշաւանքը

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Գանեժօ-Բաշանի ԱՐՇԻՒ ԵՆԹ. կողմէ
4 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ (Րիւ Բարմանթիէ)
Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԿՈՄՍ (ՓԱՓԱԶԵԱՆ) ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Կը ներկայացուի՝ ընկեր Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը
Գեղարուեստական բաժնի մէջ կան նոյնպէս երգախառն ֆանթէզի, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ։
Խիստ գիւրամատչելի գիներով ՊԱՂ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ.

Հաղ. միջոց. — Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել Գանեժօ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի կողմէ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
ՌՈԲԻՆՍՈՆ Chez Fiquet «Au Grand Arbre»
ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ, ԵՐԳ, ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ.
Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ։

Հաղ. միջոցներ. — Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Րոպէնսոն (վերջաւորութիւն)։
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ.

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (Հիմնուած 1931ին Մարսէյլ) եւ օժանդակութեամբ՝ «ՄԱՍԻՍ» ՖՐԱՆՍԱՅԻ և ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, տեղի պիտի ունենայ այսօր (3 օգոստոս) Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ ՊԼԱՄԳՐԱՑԻ նորաշէն եւ գեղատեսիլ պարտէզներուն մէջ, մասնակցութեամբ հռչակաւոր BROADWAY-JAZZի։

Պարերը կը ղեկավարէ Մարսիլիահայերուն ծանօթ՝ փրոֆ. Զ. ՑԱՎՈՒՇԵԱՆ։ Տեղի կ'ունենան ճաշերի անակնկալներ, պէնկալեան հուր, լուսավառութիւն, հրախաղութիւն եւ ծրի մեծ թօմպոլա բոլոր ներկաներուն։

Մուտք՝ այրերու 10 ֆրանք (կանխաւ 8 ֆրանք), կիներու 8 ֆր. (կանխաւ (8 ֆրանք) տոմսակները կը ծախուին DELTO կօշիկի վաճառատունը, 12, Rue Colbert, Marseille.

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՔԱՐՈԶԷ

—•—

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին Արք. Յովսէփեան նոր վերադարձած ըլլալով Լոնտոնէն, պիտի քարոզէ կիրակի, 4 Օգոստոս, Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիւլէրցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 4 Օգոստոս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Րիւ Գարնօ, Ալֆորվիլ։ Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։ Ներկաները թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 4 Օգոստոս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 10, Րիւ Տոմինիքէն, 3րդ յարկ 14 թիւ սենեակը։ Կը խնդրուի անդամ առ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի, 4 օգոստոս կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլը Տիւկոմիէ, Գար Մոնփմոնթայի ...հին մէջ, Փարիզի կայարանի ... մօտ. տանղուխներէն վեր ... ձախ։ Օրակարգ՝ վարչութեան ...րութիւն։ Ներկաներու թիւը ...մասնութիւն պիտի համարուի։

Վարձու է

Վարձու է Rue Dambasle ... թիւ 15, փավիյոնի մը մէջ յարկաբաժին մը, 3 սենեակ, խոհանոց ... մէկ սենեակ, մէկ խոհանոց, ... W. C. եւ օթօի համար առանձին ... դիւրամատչելի գին։ Մամանրութեանց համար դիմել՝ Boghosian ... Rue Chaptal, Cachan (S.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԴԻՄԱՑԻ ԼՈՅՍԸ

—o—

Երկար ժամանակ մնաց այսպէս, հիմնալով այդ փայլի վրայ, իբրեւ անմեկնելի մի հրաշք, մինչեւ մի զօրեղ մղձաւանջ սեղմում էր իր կոկորդը։ Կամաց-կամաց, այդ անկիւնից վերականգնանացաւ իր տան, իր մանուկ հասակի եւ իր մօր յիշատակը։ Իր համար դա կարծես հեռաւոր մի արշալոյսի շող էր, որ ճառագայթում էր իր հոգու եւ գիշերուան մէջ։

Ոսկի հլաւ, առաջացաւ դէպի պատուհանը եւ գազանի, ապակիների միջից դիտեց դիմացի պատուհանը, որտեղից գալիս էր լոյսը։ Տեսաւ փոքրիկ մի ընտանիք, բոլորած՝ ճաշի սեղանի շուրջը, երեք տղաները եւ հայրը արդէն նստած էին, իսկ մայրը տակաւին ոտքի վրայ սպասարկում էր նրանց... Մնաց զմայլած հետեւելով այդ ընտանիքին, բոլորովին մոռացած՝ իրենը։

Այդ օրից սկսած, ամէն իրիկուն դըրասեննակից դուրս գալուն, փոխանակ կորսուելու իր մենաւոր պառյաների մէջ, բռնում էր իր տանը ատեղ ճամբան եւ ամէն իրիկուն սպասում էր իր սենեակի մթութեան մէջ, որ դիմացի ճրագը գաղցօրէն սփռէ այդ չալոյսի լոյսը։ Եւ, ապակիների ետեւին մնում էր մուրացկանի պէս, ճաշակելու անասհման հաճոյքով ընտանեկան միջավայրի այդ անուշ ու թանկագին զգացումը, որ ուրիշները վայելում էին եւ որը ինքն էլ վայելել էր, երբ տղայ էր, մի քանի տարիներ, երբ մայրը... իր մայրը... ինչպէս դիմացինը... եւ լաւ էր լինում...

Այս հրաշքն էր, որ իրականացել էր իր տխուր գոյութեան մէջ, դիմացի այդ տան լոյսից։ Մութ վախը որ ճնշում էր այդքան տարիներից ի վեր իր հոգին, փարատել էր այդ խաղաղ փայլից։

Եւ սակայն, Տուլիօ Բուսոնին չէր խորհել, թէ ինչ տարօրինակ կապկանների ծնունդ էին տալիս իր տանտիրուհին ու նրա աղջկայ մօտ, մթան մէջի իր այդ երազանքները։

Երկու անգամ Կլօտիլդը իրեն հրաւէր էր բերել, սակայն ի զուր։

Միթէ հիւա՞նդ էր։ Կլօտիլդը համարձակել էր հարցնել իրեն զորովալի ձայնով, դռան ետեւից երկրորդ անգամին։

— Ոչ, շատ լաւ եմ։

Վերջապէս, համբերութիւնը կորցրեց եւ մի օր բանալիի ծակից նայելով նրա նայեց։ Մեծ զարմանքով տեսաւ վարձակալի սենեակի մէջ շուքը, որ ծագում էր դիմացի տան լոյսից, ճիշդ Մաձձինիի յարկարաժինից։ Այն ժամանակ Կլօտիլդը բոլորովին տակն ու վրայ եղած, վազեց իր մօրն աւետելու մեծ եղելութիւնը։

— Սիրահարուած է Մարգարիտայի վրայ... Մարգարիտա Մաձձինին է սիրահարած...

Մի քանի օր յետոյ, երբ Տուլիօ Բուսոնին սպասում էր ինչպէս միշտ, թաքնուած, զարմանքով տեսաւ դիմացի տան սեղանատան մէջ, որտեղ ընտանիքը պատրաստւում էր ընթրելու — այս անգամ բացակայ էր հայրը իր տանտիրուհու ու նրա աղջկայ ներս մտնելը։ Նրանք, երբ հէն բարեկամուհիներ ընդունեցին։ Մի անենթադրում Տուլիօ Բուսոնին յանկարծ քաշւեց պատուհանից, յուզուած ու շնչատ։

Երիտասարդ մայրը եւ երեք զաւակները միաժամանակ վեր էին բարձրացրել իրենց աչքերը եւ նայում էին դէպի իր պատուհանը, Անտարակոյս, երկու կիները իր մասին խօսել էին...

Եւ այն ժամանա՞կ։ Ամէն բան պիտի վերջանար։ Հետեւեալ իրիկունն իսկ անկասկած պիտի փակեն պատուհանը։ Եւ հետեւեալ երեկոյից սկսած իրեն չպիտի լուսաւորէր այլեւս այդ քաղցր լոյսը, որով ապրում էր, լոյսը, որ իր անմեղ հեշտանքն էր, իր կեանքի բալասանը...

Սակայն այդպէս չեղաւ...

Նոյն իրիկունը, երբ լոյսը այնտեղ մարեց եւ մի քիչ սպասելուց յետոյ, զգուշութեամբ բացեց իր պատուհանը, որպէսզի սենեակը օդ առնի, տեսաւ դիմացի պատուհանին անմիջապէս եւ կամաց բացուիլը, եւ բացւեցի միջից մայրը, որ թերեւս հետաքրքրութիւնից մղուած Բիանկիների իրեն բոլոր ասածներից յետոյ։

Մթան մէջ, հազիւ կարող էր մէկը միւսին երեւակայել։ Սակայն ինքը ժամանակից ի վեր գիտէր, որ գեղեցիկ էր արդէն, գիտէր իր լարման ներքի շնորհը, իր սեւ աչքերի փայլակները, իր կարմիր շրթունքների ժպիտը...

Փորձեց ինքն իրեն տիրել եւ ներս մտնել, սակայն պէտք եղած ուժը չունէր։

Իսկ նա, պատուհանը փակելուց առաջ մրմնջաց — «Բարի իրիկուն»։

Ինչ տարօրինակ եւ զօրաւոր ձգողութիւն էր արել նրա վրայ իր կեանքի գաղտնիքը։

Երբ աւելի ուշ, փակեց իր պատուհանը, վստահ էր, առանց գիտենալու թէ ինչու, որ յաջորդ իրիկուն, հազիւ լոյսը մարած, պիտի գար կրկին, այնտեղ իրեն ընկերանալու։ Եւ այդպէս էլ եղաւ։

Այդ օրից սկսած Տուլիօ Բուսոնին չէր ուզում այլեւս, որ դիմացի լոյսը վառի։ Անհամբեր սպասում էր մարելուն։

Սիրոյ կիրքը, որ անծանօթ էր իրեն, անկասկածելի եւ բուռն կերպով խուժում է այս մարդու սրտից ներս, որ այնքան ժամանակ կեանքի լուսանցքի վրայ էր մնացել, տխրապետեց նաեւ այն կնոջ, արմատախիլ արաւ նրան ու քշեց փոթորիկի պէս։

Այն օրը, որ Բուսոնին թողեց իր սենեակը, ռումբի պէս պայթեց այն լուրը, թէ դիմացի տան երրորդ յարկի տիկինը լքել է իր ամուսնուն եւ իր երեք զաւակներին։

Փոքրիկ սենեակը պարապ մնաց։ Եւ դիմացի սեղանատան լոյսը շարաթներով չվառեց։

Ցետոյ, լոյսը կրկին երեւաց տխուր սեղանի վրայ, որի շուրջը նստում էին դժբախտութիւնից ընկճւած հայրը եւ վշտահար երեք փոքրիկ տղաները։

Քիչ ժամանակ յետոյ, մի իրիկուն, Բիանկիները յանկարծակի եկան՝ տեսան յուզուած, շլմորած, իրենց տարօրինակ վարձակալի նրա մտնելը։ Ի՞նչ կուզէր — փոքրիկ սենեակը, եթէ վարձուած չէր, ոչ իրեն համար որպէս սոսկ բնակի...

Որպէսզի գար մէկ ժամւայ համար միայն, մի քանի վայրկեաններ, գաղտնի ամէն իրիկուն։

Ահ... շնորհ... շնորհ... այն դժբախտ մօրը, որ ուզում էր իր զաւակներին տեսնել վերստին։ Ալ Բիանկիները չէին ուզում ընդունել...

Վերջապէս ընդունեցին, պայմանով որ մէկը չիմանայ... եւ հետեւեալ իրիկուն ներս մտաւ գողերի պէս։ Ու սենեակը մթութեան մէջ եւ սպասեց... Հեռուից այդ լոյսը իրենց տեսարանը տեսաւ մէջ...

Անհաւատալի, վերջապէս... Սակայն Բիանկիները Տուլիօ Բուսոնին չկարողացաւ տանել նրա փայլը։ Այս լոյսը մա որքան սառն, կասկածոտ ու տխուր էր թւում իրեն։ Իսկ կինը, դէպի մէջ խեղդուած հեկեկանքներով գեցրեց իր պապակը։ Նետւեց բացւածքը, թաշկինակը սեղմած շրթունքներին... Իր զաւակները... ...ակները... Այնտեղ, ... սեղանի շուրջը...

Մօտեցաւ նրան, որպէսզի ... դառնայ իրեն, եւ, երկուսը մնացին, գրկւած, ... թաղնւած՝ վանդակների ... էին։

ԼՈՒԻՃԻ ՓԻՐԱՆՏԷԼԼՕ

(Վերջ)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» Փարիզի եւ Երեւանի Յառաջի ... Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ . . . 140 փրանք 70 փրանք 35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա . 250 » 130 փրանք —
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ . . . 200 փրանք 100 փրանք

ԿԻՐԱԿԻ
4
ՕԳՈՍՏՈՍ
4 Août
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2874

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ՎԱՐԴԵՐՆ ՈՒ ՓՈՒՇԵՐԸ

.. Ահաւասիկ «Յառաջ»ի թիւ մը, որ կը յորդի գովասանական տողերով եւ խանդավառ ծափերով, որոնք իրրեւ չմեղմուող կ'ողջունեն տասնամեակի մը բոլորումը

– Դուն իրաւունք չունիս խառնուելու. ձգէ որ արտայայտուինք այնպէս ինչպէս կը թելադրեն մեր զգացումներն ու մտածումները:

Ուրեմն գրաքննութենէ ազատ, «մուքսանենք» թիւ մը...

Եթէ հասարակութիւնը կամ «Յառաջ»ի գիծը խանգարուած է, կարելի է ճարել մեղմացուցիչ պարագայ մը,— Ծափերը կ'իյնան բոլորին վրայ, քանի որ միասին տարինք տասնամեայ աշխատանքն ու վաստակը: Անոր դառնութիւններն եւ երանութիւնները

X

Թոյլ տուէք, ուրեմն, որ խմբագիրը ինքն ալ օգտուի տօնին պարգեւած անխղճմտութենէն:

Այո, խմբագրին համար, ինչ որ գրի առնուած եւ տպուած է այս էջերուն մէջ եւ դեռ կրնայ շարունակուիլ, տասնամեակի առթիւ, աւելի շատ կը ներկայացնեն խուրձ մը բաղձանքներու եւ անհնարու, ծանրացնելով «Յառաջ»ի բեռն ու դերը:

Ի՞նչ եղաւ հիմնական հոգը «Յառաջ»ի, տասը տարուան ընթացքին. իրրեւ թերթ

— Ստեղծել ինքնուրոյն գիծ մը, երիտասարդ ու արդիական, եւ ազգութեան եւ արդարութեան եզրակներով Զարգացնել քննական ոգին, միջազգային մտածելակերպ՝ ազգային, յեղափոխական թէ քաղաքական հարցերու մէջ:

Անշուշտ ծծելով նոյն ակունքէն.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

Ո՞րքան յաջողեցաւ այս ճամբուն վրայ:

Տասնամեայ պատմութիւնը կ'ըսէ.—

«Յառաջ»ը չունեցաւ ակարութիւն, երբ հարկ էր զարնել, յանուն արդարութեան եւ ազատութեան:

Ոչ գոյն, ոչ չէզոք, ոչ ալ սրբազան կիրք պակսեցաւ անոր էջերուն մէջ, երբ կ'ուզէր տալ խանդավառութեան մը աւիշը հասնելու.

Արհամարհանքն եղաւ իր ամէնէն հատու զէնքը, իբրեւ պատասխան ամբոխի խուժանավարութեանց:

Եթէ խանդավառեց, չուզեց բանեցնել լուցկի մը նաւթով յորդին մէջ:

Եթէ զարկաւ, միեւնոյն ատեն լացաւ, ի տես անպարտելի, անըմբռնելի ապականութեանց

Միջավայրին սեղմումները եւ մարդոց փառասիրութիւնը յաճախ կտրեցին «Յառաջ»ի թեւերը:

Ամէն պարագայի մէջ, «Յառաջ»ը փորձեց ակօսներ բանալ: Անվհատ ցանեց եւ հերկեց, ձգտելով միշտ մնալ մաքուր ու ..:

Պատմութեան կը մնայ զատել վարդն ու փուշը, այս ցանքին:

X

Եթէ «Յառաջ»ը ժառանգորդն է բնօրէն անհատական աւանդի մը, կը նշանակէ թէ տաղանդներ է գեր մը, որ իրեն կը պարտադրէ ոչ միայն ինքնահաւան հաւատարմութիւն, այլեւ յարաճուն ճիգ: Ձգտում՝ նորոգելու աւանդը եւ ապահովելու անոր ներդաշնակութիւնը՝ օրուան պահանջներուն հետ:

«Յառաջ»ը, իր շուրջը համախմբուած կամ իր ներշնչած աշխատակիցներով, այս տասը տարիներու ընթացքին կրցաւ տրամադրել իր առաջադրութեանց եւ տարբերութեան մէկ մասը միայն:

Մնացեալը — եւ դեռ աւելին — կը մնայ պարտական:

Անոր ձայնը շատ հեռուները կը հասնի, արթնցնելով անոնք որոնք չեն գոհացած:

Ան, տասը տարի վերջն ալ, դեռ չէ կրցած ապահովել կազմակերպուած աշխատակցութիւն եւ լրացնել իր իսկ ծրագրած բաժինները:

Եթէ ան ունի շօշափելի արժանիքներ, այդ ոչ թէ ինքնաբաւականութիւն մը կը կազմէ, այլ կը յիշեցնէ ուրիշ պարտականութիւններ, քանի որ իրեն վիճակուած է լոյս տեսնել բուն իսկ Եւրոպայի սրտին վրայ:

Ի՞նչ օգուտ որ եւ է տասնամեակէ, երբ ամբողջ սերունդ մը կը հալի մեր աչքերուն առջեւ, անզօր կատաղութեամբ: Ըմբռնատացած՝ իր իսկ արժանիքներուն գիտակցութենէն, այսինքն անոնց բանի ամլութենէն:

X

Տասը տարի վերջն ալ, «Յառաջ»ը կը պահէ նոյն գիծը — քիչ խոստանալ, բայց կատարել ինչ որ յանձն առած է:

Ան ունի արդար յաւակնութիւններ, բայց ոչ շռնդալից եւ անամէջ հաւատքներ:

Ան իր բեռը չալկած կ'ուզէ քալել միեւնոյն ինքնավստահութեամբ, եւ շատ աւելի լայն բանալով իր թեւերը:

Գօտեպնդուած՝ յեղափոխական եւ յառաջապահ սերունդի մը ներշնչումներով, ան իր ճամբան պիտի կորէ ուժերու կեդրոնացման ձգտումով, բայց միշտ անխախտ պահելով իր եւ իր սերունդին ինքնուրոյն գիծը:

Այս առթիւ, եթէ իր շուրջը կը տեսնէ բազմութիւն մը դաւանակիցներու եւ ուղեկիցներու որ կը հեւան իրեն հետ, օրը օրին, չի մոռնար նաեւ անոնք որ չիջեցան նոյն ճամբուն վրայ:

Եղբայրական ողջոյն բոլորին, եւ պատուանք մը խունկ՝ անոնց որ բաժնուեցան անդարձ:

Շ.

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷ — 2 ՕԳՈՍՏՈՍ 1935

«Յառաջ»ի խմբագիր ընկեր Շ. Միսաքեանին

Սիրելի ընկեր,

Տասը տարի առաջ, տարապայման ծանր հանգամանքներու մէջ, երբ Հայկական Սփիւռքը դեռ անկերպարան էր ու քաոսային, եւ ֆրանսահայ գաղութը, անկազմակերպ ու ալեկոծ, հազիւ բռնած էր հաւաքական կեանքի ուղին, գօտեպնդուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան վստահութեամբ եւ ընկերներու ու գաղափարակիցներու աջակցութեամբ, դուք հիմը դրիք «Յառաջ»ի, որ պիտի ըլլար«հայելին ոչ միայն Ֆրանսայի, Արեւմտեան ու միջին Եւրոպայի հայկական կեանքին, այլեւ համահայկական օրկան մը», որ պիտի ներկայացնէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան միտքն ու խօսքը, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարներու լոյսին տակ պիտի ցոլացնէր հայ կեանքը:

Տասը տարի է անցած այդ օրէն, եւ ահա թափուած ջանքերու պտուղը: «Յառաջ»ը այլեւս դարձած է հայ մամուլի ընտանիքի լաւագոյն անդամներէն մէկը, ծրաջան եւ հաւատաւոր մարտիկը Դաշնակցական գրչի բանակին, անվեհեր դրօշակիրը Դաշնակցական գաղափարախօսութեան:

Մասնաւորապէս մեծ է «Յառաջ»ի դերը Եւրոպայի շրջանին համար: Այսօր եւրոպահայ կեանքը աներեւակայելի է առանց «Յառաջ»ի: «Յառաջ»ը եւրոպահայ աշխատաւորութեան բերանն ու զարկերակը միաժամանակ: Իբրեւ արթուն պահակ, «Յառաջ»ը կեցած է մեր կողքին, որպէս վահանակիրը Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ար. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի, թարգմանը անոր գաղափարներուն, արտայայտիչը անոր ապրումներուն, ջատագովն ու պաշտպանը անոր գրաւած դիրքերուն:

Մե՛ծ է Դաշնակցական մամուլի գործը տարագիր հայութեան մէջ: Հո՛ս, ուր հաւաքական կեանքը մատնուած է կեդրոնախոյս տարրերու կիրքին ու քմահաճոյքին, ուր պառակտման ոգին եւ ուծացման հակումները կը վարակեն ու կը կազմալուծեն ազգային մարմինը, եւ ուր հայ ժողովրդի կենսական բնազդը, ուժերու հզօր լարումով մը, մահու եւ կենաց պայքար կը մղէ յանուն ինքնապաշտպանութեան,— շինարար եւ քայքայիչ ազդակներու այս անօրինակ գօտեմարտին մէջ, Դաշնակցական մամուլը առաջին դիրքերու վրայ է միշտ, շինարարութեան դրօշին տակ, գլխաւոր ախոյեանը ազգային գոյութեան ու զարգացման ապահովութեան: Եւ «Յառաջ»ը՝ անոր առաջաւոր պահակը:

Սիրելի ընկեր, Հ. Յ. Դ. Ար. Եւր. Կեդր. Կոմիտէն հպարտ է արձանագրելու այս ամէնը եւ, յանուն իր շրջանի բոլոր ընկերներու, ողջունելու «Յառաջ»ի տասնամեայ տարեդարձը: Մեր ամէնաջերմ բաղձանքն է, որ այս տասնամեակը դառնայ նոր հանգրուան մը աւելի ուժգնօրէն հնչեցնելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ տարագիր երիտասարդութեան ձայնը, մինչեւ իրական ազատագրումը միացեալ հայրենիքի, ուր պիտի ծաղկին մեր բոլոր նիզերն ու ստեղծագործութիւնները:

Շրջապատուած ընկերներու, ընթերցողներու եւ աշխատակիցներու գուրգուրանքով եւ աջակցութեամբ, «Յառաջ»ը պէտք է մնայ իր դիրքերուն վրայ, իբրեւ արթուն եւ եռանդուն դրօշակիրը Հ. Յ. Դաշնակցութեան:՝

Ընկերական ջերմ բարեւներով՝
Հ. Յ. Դ. ԱՐ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Սիրելի ընկեր Շաւարշ Միսաքեան

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 օգոստոս.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջաններու բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ, անսահման բերկրանքով եւ արդար հպարտանքով կ'ողջունենք ձեզ եւ ձեր բոլոր խմբագիր, աշխատակից, գործակիցները, Յառաջի հրատարակութեան տասնամեակի առիթով:

Լիայոյս ենք, որ Եւրոպայի առաջին հայ օրաթերթը, «Յառաջ»ը պիտի դառնայ նաեւ առաջին օրաթերթը Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի:

Կեցցէ՛ «Յառաջ»ը:

Սրտագին շնորհաւորանքներով եւ ընկերական սիրալիր բարեւներով՝ *Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷ*

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ,

ՓԱՐԻԶ, 3 օգոստոս.— Ֆր. Կ. Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով կը շնորհաւորէ «Յառաջ»ի արդիւնաւէտ գոյութեան տասնամեակը: «Յառաջ»ը պատուով կը կատարէ իրեն վիճակուած խոշոր դերը ֆրանսահայ գաղութին մէջ: Կը մաղթենք ծաւալուն եւ յարատեւ գործունէութիւն:

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

Մեր շնորհաւորութիւնները կը միացնենք գրողներու այս համերգին մէջ, «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ: Առաջին օրէն մենք է որ շարած ենք թերթը, եթէ ուրիշներ շարադրած են զայն: Տասը տարի Մեսրոպեան տառերը շարեր ենք ու ցրուեր, խանդավառ եւ անձնուէր, ինչպէս «Յառաջ»ի ոգին:

Գրաշարներ՝ ԱՐԱՄ ԵՌՓԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԵՒ ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր գրականութեան պատմութեան մէջ շրջաններ կան, որոնք անուն կ'առնեն թերթերէն: Այսպէս է որ շրջան մը կամ գրական սերունդ մը կը կոչուի *Հայրենիք*ով, շրջան մը *Ազատամարտ*ով:

Հայոց գրականութեան պատմութեան մէջ *Յառաջ* եւս պիտի յիշատակուի անպայման՝ իր անունը տալով շրջանի մը, երբ յայտնուեցաւ յետպատերազմեան խումբ մը գրողներ.

Արդարեւ «*Յառաջ*»ն էր, որ հրապարակ նետեց Շահան Շահնուրը, Փայլակ Միքայէլեանը, Օհան Կարօն, Ն. Զարեանը, Լաւր, Կ. Մխեանը, Արամայիս Սրապեանը, Շ. Նարդունին, Ն. Պէշիկթաշլեանը, Ռուբէնը եւ ուրիշ շատեր, ինչպէս եւ դեռ բազմութիւն մը նորահասներու, որ կը խռնուին *Յառաջ*ի շունչին տակ — «Շրջանաւարտներ», որոնք տակաւին խմբովին սատարագրութեամբ կը պատմեն ինչ որ կը պարտին *Յառաջ*ի:

Մեր գրականութեան պատմութիւնը չի կրնար *Յառաջ*ի չկապել նաեւ *Յարդգողը*, որ իր ուժերը բացաւ այս թերթին մէջ, իր մօտաւորագոյնը կէսը կատարելով որքան անշուք վիճակի մը մէջ, նոյնքան եւ այստեղ: Ի՜նչ հարկ յիշելու անունները անոնց, որ բէնե դառնանքով եւ ծկթագրաւ այլազան՝ *Յարդգողին* միջոցաւ կապ կը պահէին *Յառաջ*ի հետ (Կեսավրեան, Սարաֆեան, Կաքաւեան եւ ուրիշներ):

Որկոր աշխատանք է բանաձեւել *Յառաջ*ի գրական հանգամանքը, որ մշակուած է տասը տարիներու ընթացքին, բայց եւ իր ներշնչումով կը մտնէ աւիշը որ կուգայ *Ազդակ*էն:

Եւ, յանուն պատմութեան՝ պէտք է արձանագրել որ, *Ազդակ* ներշնչման աղբիւր մը եղաւ *Ազատամարտ*ի եւ *Մեհեան*ի համար:

Այսպէս ուրեմն, *Յառաջ* կը ներկայացնէ, մեր գրականութեան մէջ, այն շղթայաւոր աւիշը, որ երբ երիտասարդացուց հայ գրականութիւնը, երբեք չխզեց անոր կապը անցեալին հետ:

Յառաջ սովորական թերթ մը չէ, վասն զի կրնայ պարծիլ վարդապետութեամբ մը, ինչպէս քաղաքական, նոյնպէս գրական կեանքի մէջ:

Ապրի՛ *Յառաջ*ը:

ԱՐԱԶ

Բացառիկ թիւ ՅԱՌԱՋԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿին առթիւ

«ՅԱՌԱՋ»ի այսօրուան թիւը կը բաղկանայ ութ էջէ, հետեւեալ բովանդակութեամբ

ԱՌԱՋԻՆ ԷՋ

ՆԱՄԱԿ Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ.— «ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԷՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ՝ Ա. Գիւլխանդանեան.— 2. «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ՝ Վահան Փափազեան.— 3. «ՅԱՌԱՋ»Ի ԴԵՐԸ՝ Բժ. Յ. Տ. Դաւթեան.— 4. ՈՂՋՈ՛ՅՆ՝ Ալ. Խատիսեան.— 5. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ՝ Մ. Վրացեան.— 6. «ՅԱՌԱՋ»Ի ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ՝ Հր. Սամուէլ:

ԵՐՐՈՐԴ ԷՋ

7. ԳԱՀԱԿ ԵՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝ Մ. Սասունի.— 8. ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՈԳԻՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԷՋ՝ Հրաչ Սարգսեան.— 9. ՄՏԵՐԻՄ ՆԱՄԱԿ՝ Ե. Ճ. Սիրունի.— 10. ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԴԵՐԸ՝ Լ. Զօրմեան

ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋ

11. «ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ՝ Մկրտիչ Պարսամեան.— 12. «ՅԱՌԱՋ» ԵՒ ԻՐ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ը՝ Ծ. Նարդունի.— 13. ՃԱԿԱՏԷ ՃԱԿԱՏ՝ Յակոբ Տէր Յակոբեան

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԷՋ

14. «ՅԱՌԱՋ»Ի ԼԵԶՈՒՆ՝ Նշան Պէշիկթաշլեան.— 15. ԲԱՐԵՒ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ՝ Պերճուհի.— 16. ՓԱՐԻԶԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը ԵՒ ԻՐ ՆԱԽՈՐԴՆԵՐԸ՝ Բենօ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԷՋ

17. «ՅԱՌԱՋ»Ի ԴԵՐԸ ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ՝ Աշոտ Արծրունի.— 18. ՆԱՄԱԿ «ՅԱՌԱՋԻ»՝ Տ. Բաղդասարեան.— 19. ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿ «ՅԱՌԱՋ»Ը՝ Վահան Համբարձումեան.— 20. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ը՝ Գ. Ֆրունձեան:

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԷՋ

21. ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂԸ՝ Հր. Բալուեան.— 22. «ՅԱՌԱՋ»Ը՝ Ա. Ռուբէնեան.— 23. «ՅԱՌԱՋ»Ի ԳԻԾԸ՝ Հր. Վիչապեան.— 24. ՏԱՐԱԳԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ը՝ Արշաւիր Խանէտանեան.— 25. ՄԻՆՉԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ՝ Մ. Թաթուլ.— 26. «ՅԱՌԱՋ»Ը ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՅԱՐԿԻՆ ՆԵՐՍ՝ Մ. Գարակէօզեան.— 27. ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒ «ՅԱՌԱՋ»Ը՝ Յ. Գուրնազեան:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԷՋ

28. ԵՍ ԱԼ Կ'ՈՒԶԵՄ ԽՕՍԻԼ՝ Գ. Ծերեկեան.— 29. ՈՂՋՈ՛ՅՆ ՔԵԶ՝ Ն. Գալէ: 30. ՏԱՍՆԱՄԵԱՅ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ՝ Ա. Հաբէշեան:

Տեղի անձկութեան պատճառաւ, ստացուած ուրիշ բազմաթիւ յօդուածներ յաջորդ կիրակի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Լման 72 ժամ տեւած բանակցութիւններ կատարելէ յետոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ պատուիրակները վերջապէս համաձայնեցան բանաձեւի մը վրայ որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ լուծել Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ ծագած միջադէպը, առանց քրքրելու բուն սահմանագլուխի խնդիրները: Եթովպիոյ պատասխանէն վերջը, Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի վաւերացնէ այս որոշումը, եւ 1906ի դաշնագրին ստորագրող պետութիւնները մօտերս ժողով պիտի գումարեն Փարիզի մէջ, հիմնովին ուսումնասիրելու համար բուն հապէշական խնդիրը: Այս բոլոր ձեռնարկներուն նպատակը պիտի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել վիճելի խնդիրները, այլապէս անխուսափելի կը համարուի պատերազմը.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Տասը տարի առաջ, 1925 թւին օգոստոսի ին, «երկար վարանումներէ եւ պրպտումներէ յետոյ», ինչպէս գրւած է «Յառաջ»ի առաջին խմբագրականի մէջ, սկսւում է հրատարակւել «Յառաջ»ը շաբաթը երեք անգամ:

Ահա թէ ինչպէս էր բնորոշում ինքը «Յառաջ»ը իր հրապարակ գալու պատճառները եւ նպատակը: «Ամէնէն նոր գաղութն է այս շրջանը, բայց կեանքը կը ձեւաւորուի հետզհետէ, իսկ այդ ձեւաւորման հիմնական ազդակներէն մէկը պիտի ըլլայ մամուլը»: Յետոյ, «մեր նպատակը պիտի ըլլայ պաշտպանել այն բոլոր սրբութիւնները, որոնք չունին կուսած ժողովուրդներու եւ վատ կը պահեն անոր հաւատքը», «զարգացնել ազգային գիտակցութիւնը», «պահել լեզուն, ուժ տալ մայրենի գրականութեան եւ նորոգել նոր կեանքի բարիքներով»:

Ահա այս համեստ, բայց էական նպատակներով է ծնւել «Յառաջ»ը: Եւ տասը տարի շարունակ, առանց շեղւելու իր նպատակներից, նա շարունակել է իր գործը:

Այո, տասը տարի, դա մի երկար, շատ երկար ժամանակաշրջան է մեր մամուլի պատմութեան համար, որովհետեւ մեր մէջ, մանաւանդ գաղութներում ինչպէս ծնւում են սունկի պէս հայ թերթերը, նոյնպիսի արագութեամբ մեռնում են առաջին չնչին խոչընդոտից.

Տասը տարի, առանց շեղւելու իր սկզբունքներից «Յառաջ»ը անխոնջ մեղուի պէս թռել է քաղաքներ, աւաններ, հասել է գործարաններում քրտնաջան աշխատող հայ բանւորին, գիւղական խրճիթների մէջ միայնութիւնից տառապող հայ երիտասարդին եւ ամէն տեղ անդադար ներշնչել է նրանց, որ նրանք Հայ են, որ այս օտար հորիզոններում աւելի սերտ կերպով պիտի կառչեն հայ լեզուին, հայ մշակոյթին, հայ պատմութեան, երբեք չպէտք է յուսահատւել եւ պիտի հաւատալ ապագայ լուսաւոր յաւերին:

«Յառաջ»ը որ իր արտաքինով յիշեցնում է Թիֆլիսի, Երեւանի, Կարնոյ մէջ հրատարակուած «Յառաջ»ները, իրօք հանդիսացել է այդ «Յառաջ»ների շարունակութիւնը եւ ամէն կերպ ձգտել է կատարել նոյն դերը Ֆրանսայի եւ առհասարակ Եւրոպայի գաղութին համար, ինչ որ կատարում էին նախկին «Յառաջ»ները մայր հայրենիքի համար:

Այդ է պատճառը, որ «Յառաջ»ը Ֆրանսայի հայ աշխատաւորութեան համար դարձել է միակ սիրելի օրկանը:

Եվ ապրել է այդ աշխատաւորութեան հետ, ով ծանօթ է նրանց կեանքին, տեսած եւ զիտած պիտի լինի, թէ ինչպիսի անհամբերութեամբ այդ աշխատաւորութիւնը սպասում է «Յառաջ»ին եւ մի առանձին հետաքրքրութեամբ կարդում է մի ծայրից միւսը. «Յառաջ»ը իրանց համար եւ՛ դասագիրք է եւ՛ ընթերցանութեան գիրք եւ՛ լրատու օրաթերթ:

Դրանով պիտի բացատրել որ «Յառաջ»ը իր հրատարակութիւնից 17 ամիս վերջը, այսինքն 1927 թւին դարձել էր արդէն օրաթերթ, մեծացրել էր ծաւալը եւ հրատարակւում է մինչեւ այսօր անխափան: Շնորհիւ այն տաք վերաբերմունքի, որ «Յառաջ»ը ունի դէպի աշխատաւոր հայ ժողովուրդը, ստեղծւել է փոխադարձ կապ ֆրանսահայ աշխատաւորութեան եւ «Յառաջ»ի միջեւ, որով հնարաւորութիւն է տրւել երեւան գալու բազմաթիւ նոր ուժերի, որոնք անվարժութեամբ շարժել սկսելով իրենց գրիչը, ժամանակի ընթացքում դարձել են գնահատելի գրողներ

Անշուշտ անհնար է լրագրական մի յօդուածի մէջ մի առ մի թւել այն կարեւոր աշխատանքները, որոնք կատարւել են «Յառաջ»ի միջոցով այս 10 տարւան ընթացքին, սակայն անկարելի է չմատնանշել որ «Յառաջ»ը իր գաղափարական աշխատակիցների ջանքերի շնորհիւ, լրջմիտ կերպով արծարծել է տառել մեր կեանքի բոլոր հարցերին, բարեխղճօրէն եւ անկեղծօրէն մօտեցել է բոլոր խնդիրներին, վերլուծել է բոլոր երեւոյթները համաձայն մեր կեանքի պայմանների, չի գնահատել եւ չի ստորադասել գաղութում գրուած հայութեան կարգաւորութիւնները եւ այսպիսով անհրաժեշտ դէպքերում իբրեւ իրական դրօշակիր աշխատել է նոր ուղիներ ցոյց տալ եւ յաճախ եղել է զսպանակ, կասեցնելու համար անտեղի յուզումները եւ կրքերը:

Եւ այժմ երբ լրացել է մի տասնամեակ եւ թեւակոխում ենք երկրորդ տասնամեակը, երբ մեր քաղաքական պայմանները դեռ եւս մնում են նոյն անորոշ եւ անստոյգ կացութեան մէջ եւ մենք հարկադրւած նստած ենք ափերին, Մայր Արաքսի ցաւերով ենք տառապում, «Յառաջ»ը դեռ եւս անելիքներ շատ ունի, քանի որ խաւարը թանձր է եւ լոյսի շողերը թոյլ են եւ անշէջ:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ԻՆ
(ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

Տասնամեակիդ օրը, քալած-անցած անհնարին ճամբաներուդ մասին պէտք էր գրել երկար, որովհետեւ դիւրին չէր մաքառիլ բիւր խոչընդոտներու դէմ՝ անխուսափելի տարագիր հայ հաստուածի կեանքին մէջ:

«Յառաջ»ը տասնամեայ պայքարներու մէջ՝ ի գին՝ պահպանութեան մեր սրբի ու կորովի ցեղի անաղարտ դիմագծին, մեր ազգային արժէքներու եւ լուսաւոր հեռանկարի, ազատ հայրենիքին:

Այս մեծագոյն ծառայութիւնը չէ որ կ'ուզէի վեր հանել:

«Յառաջ»ը դրօշակն է Շ. Միսաքեանի: Տասը տարի ան մարմնացուց անոր անձնանուիրութեան՝ երիտասարդ սերունդին հոգիներուն մէջ:

Ու որքա՜ն սուղ նստաւ անոր այս տասը տարիներու պայքարը:

Շաւարշը մոլեռանդ մըն է իր արուեստին, գործին ու իր արծարծած ու պաշտպանած գաղափարներուն: Եւ մոլեռանդներ արդէն միայն կրնան գործ տեսնել ու իրենց եսուէն շարքերը քաշել:

Պէտք են մոլեռանդ հաւատաւորները մանաւանդ ներկայ զաժան տարագրութեան մէջ, այնքան հազուագիւտ, այժմ, երբ մարդոց հաւատք եւ հոգեկան հաւասարակշռութիւնը խախտուած՝ կորանցուցած են իրենց խարխուլ աշխարհի զառաքկութեան մէջ

Թիւերը դիտեն Շաւարշին ֆիզիքական ու հոգեկան տառապանքը իր գործին համար:

«Յառաջ»ը անոր բովանդակ էութիւնն է ու անոր համար ան կը տանի բազմաթիւ զրկանքներ ու կը զոհէ ամէն ինչ ... Զօրեղ զաղանակէ մը լարուած մեքենայ մըն է, որ գիշեր-ցերեկ կը բանի անհոգ բայց,— հաւատաւոր, որ ապարդիւն չեն իր ջանքերը, ու այդպէս է:

Գացէք շրջանները եւ կը տեսնէք թէ երիտասարդութիւնը որպիսի՛ խանդավառութիւն ունի անոր գործին հանդէպ:

Կ'արժէ, որ անոր համար Շաւարշը աւելի տառապի, աւելին զոհաբերէ եւ վաղը լինայ յանուն իր գաղափարին:

Ձէ՞ որ այդպէս են եղած հանրային աշխատանքի վաստակաւորները, յաղթանակող ժպիտը իրենց դէմքին:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԴԵՐԸ

Շնորհաւորելով սիրելի «Յառաջ»ը իր անցուցած տասնամեակի առթիւ, կը ցաւիմ որ նա ստիպւած եղաւ աշխատելու օտարութեան մէջ, ոչ հայրենիքի մթնոլորտում (ինչպէս իր աւելի բախտաւոր նախորդները «Յառաջ»ը Կարնոյ մէջ եւ «Յառաջ»ը Թիֆլիսի մէջ), սակայն նա պակաս արդիւնաւէտ եւ օգտակար չեղաւ, որովհետեւ գերազանցապէս հայ արդար դատին նուիրուած օրկան է, ինչպէս որ հանդիսանում է այդ դատը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ նրա գործունէութեան ուղին ու ծուէը կազմում է այն ճշմարիտ գաղափարը, որ հայ ցեղի բնականոն զարգացման համար, ներկայ ընկերային պայմաններում, անհրաժեշտ է հայ պետական կազմին, որ հայկական պետութիւնը զօրաւոր կրնայ դառնալ միայն եւ միայն հայ ցեղի զաւակների բարգաւաճմամբ եւ զօրութեամբ: Եւ նկատելով որ նրանց երկու երրորդը ցրուած է Հայաստանէն դուրս, հայկական պետութեան հիմնական կոչումը եւ մըտահոգութիւնը կը պահանջէ՝ հաւաքել իր շուրջը բոլոր Հայերին հաւաքաբար, որոնք իրենց զգում են Հայ եւ աշխատում են արժեցնել այդ անունը դրսի եւ օտար ժողովուրդների մէջ, որ եթէ պատմութեան անյաղթելի կամօք վերածնւել է հայկական պետութիւնը, նրա հիմքը պիտի կազմաւորեն այն ուղղին ոգին, ուղղին միտքը եւ ճիգերը, ուղղին անօրինակ տառապանքները եւ վերապրանքները, որ հայ ցեղը ապրել է եւ ապրում է, որ նրան է միայն յատուկ, որ նրա նկարագիրն է կազմում, որ Հայաստանի մեծաշէնից եւ մեծազօրող չընքեր, գործարաններ, համալսարաններ, թատրոններ, շարժանկարներ, հիւանդանոցներ, երաժշտանոցներ մշակութային համաշխարհային տըմէջ կ'ունենան եւ գեղեցիկ են միմիայն այն դէպքում, եթէ նրանց կառուցման մէջ հայ ցեղի ստեղծագործող հանճարին անկաշկանդ մասնակցութիւն է դրւած, եթէ նոքա միայն կապւած չեն մուծուած իբրեւ մարքսեան-լենինեան բովից անցած ձեւեր, որոնք գեղեցկութեան եւ մշակոյթի հետ ոչ մի առնչութիւն չունին, որպէս անհատականութիւն մեռցնող բթացնող, ծայրայեղօրէն նիւթապաշտ ուղղութիւններ:

ՈՂՋՈՅՆ

Այսօրուան օրը, երբ մեր սիրելի բարեկամ ընկ. Շաւարշը եւ իր աշխատակիցները կրնան բարոյական խորունկ գոհունակութեամբ յետադարձ հայեացք նետել անցած ճամբուն վրայ,— մենք ընթերցողներս եւ իր բարեկամները առանձին հաճոյքով կ'ողջունենք իրենց հերոսական ճիգը: Զափազանցութիւն չէր ըլլար, եթէ ըսէինք, որ այդ հանրային–քաղաքական մեծ գործը հետեւանք է աժուր հաւատքի, անխոնջ կամքի, անսպառ եռանդի եւ անչէջ ոգեւորութեան:

Որպէս «Յառաջ»ի ծննդեան վկաներէն մէկը, կրնամ հաստատել, թէ գլխաւոր — եթէ ոչ միակ — դրամագլուխը, որ այն ատեն մուծուեց նոր գործին մէջ, եղած է Շաւարշի տաղանդը, դէպի թերթին ունեցած սէրը եւ գործին շուրջ երիտասարդ ուժեր համախմբելու կարողութիւնը: Ընթերցող հասարակութիւնը զգաց այդ ուժը եւ սիրով ու հետաքրքրութեամբ մօտեցաւ թերթին:

Եթէ «Յառաջ»ի տասնամեայ աշխատանքն ու ձեռք բերած արդիւնքները ներկայացնելու լինենք, կը տեսնենք, որ ան եղած է արթուն պահակը հայ տարագիր զանգուածներու: «Յառաջ»ը կոչ կ'ընէր չվհատիլ, չյուսահատիլ ու ժերը եւ աժուր պահել դրօշները: Անխնայ կը հարուածէր դաւաճանութիւններ, կեղծիքն ու թուլութիւնը: Անընդհատ կը ջատագովէր աշխատանքը, եղբայրութիւնը եւ միութեան գաղափարը: Կը խարազանէր մոլի եւ ոգիի ընկրկումն ու անտարբերութիւնը: Եւ այդ բոլորն ունեցաւ արդիւնք: Նոր սերունդը կը սիրէ «Յառաջ»ը եւ անոր մէջ կ'որոնէ իր ուղիները: ×

Թերթին մէջ յատուկ տեղ է յատկացուած մեր քաղաքական կեանքի երկու կարեւոր խնդիրներուն՝ մեր Դատի պաշտպանութեան եւ խորհրդային Հայաստանին: «Յառաջ» բարձր է բռնած մեր ազգային եռագոյն դրօշը եւ անշէջ կ'արծարծէ «Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի» գաղափարը: Իր հաւատքը կը փոխանցէ նաեւ ուրիշներու, որպէսզի տարիներու դառնութիւնները եւ ժամանակաւոր անյաջողութիւնները պատճառ չդառնան շեղելու ազգային իտէալի շիտակ ուղիէն: Նոյն ոգիով կը շարունակենք նաեւ այսուհետեւ, մինչեւ որ այդ դրօշը կը ծածանի միացեալ Հայաստանի մէջ՝ իր շուրջ համախմբելով ամբողջ հայութիւնը:

Սակայն, ազգային իտէալին հաւատարիմ մնալու Անհրաժեշտ երդումը արգելք չէ եղած, որ «Յառաջ»ը ուղղամիտ եւ անկողմնակալ ներկայացնէ մեր պետականութեան կորիզը կազմող՝ այսօրուան Հայաստանի իրական պատկերը: Ան ուժգնօրէն կը դատապարտէ խորհրդային կեանքի յոռի կողմերը եւ ուրախութեամբ կ'արձանագրէ լուսաւոր երեւոյթները գիտութեան, մշակոյթի եւ այլ մարզերու մէջ: Ան կը մղէ սիրել այսօրուան Հայաստանը,— ինչպէս որ մայրը կը սիրէ իր հիւանդ զաւակը: «Յառաջ»ը գիտէ տարբերել յաւերժական երկիրը անցողակի վարչաձեւէն:

Ով որ ծանօթ է այն դժուարին պայմաններուն, որոնց մէջ յարատեւ աշխատանք է տարուած, ով որ գիտէ թէ որչափ ճիգ ու եռանդ է սպառած այդ մեծ գործը, ան ի խորոց սրտի այսօրուան օրը պիտի գոչէ՝ — Կեցցէ լոյսը, անկցի խաւարը:

Առօր հետ մէկտեղ, մենք՝ ընթերցողներս, բարեկամներս ու ընկերներս չմոռնանք նաեւ մեր պարտականութիւնը — ամէն կերպ խրախուսել թերթը, անոր շունչ տալու եւ իր գործակիցներուն՝ համակրական վերաբերումով, աշխատակցութեամբ, ամէն միջոցներով եւ այն հաւատքով, որ կեանք տուաւ «Յառաջ»ին եւ որով կ'իմաստաւորուի անոր գոյութիւնը:

Կեցցէ «Յառաջ»ը, կեցցէ խմբագրական այն ընտանիքը, զոր կը գլխաւորէ Շաւարշ:

Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կեցցէ «Յառաջ»ը որ պայքարելով բազմաթիւ ազգային, տնտեսական եւ ընկերային խնդիրների շուրջը, բոլորը կ'ընթարկէր Հայաստանի, իբրեւ հայ ցեղի պետականութեան զարգացման եւ զօրացման: Այդ պայքարը արդէն տուած է իր պտուղները եւ համայնավար գաղափարախօսութիւնը հետզհետէ նահանջում է ազգային տարրերի առաջ:

ԲԺ. ՅՈՎ. ՏԷՐ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Տասնամեակը տարագրութեան պայմաններում հրատարակւող մի թերթի համար իրական յոբելեան է: Եւ «Յառաջ»ի յոբելեանի առթիւ, ի հարկէ, շատ կարծիքներ կը յայտնուին ու գնահատութիւններ կը լինին ֆրանսահայ առաջին հայ օրագրի մասին: Ինձ համար «Յառաջ»ի մէջ ամէնէն գնահատելին՝ նրա ազատամտութիւնն է — ազա՛տ մտածել եւ ազա՛տ արտայայտել: Մտքի եւ խօսքի ազատութիւնը ստեղծագործութեան առաջին պայմանն է: Առանց ազատութեան չկայ կեանք: «Բաց եւ ազատ խօսքը, ասում է ռուս մեծ հրապարակագիր Ա. Գերցէնը,— մեծ գործ է: Առանց ազատ խօսքի չկայ ազատ մարդ»: «Յառաջ»ը տասը տարի, կարելի է ասել, մոլեռանդօրէն ազատ խօսքի ջահակիրը եղաւ գաղթահայ աշխարհում, հաւատարմօրէն արտայայտելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան աշխարհահայեացքի գլխաւոր սկզբունքը — առանց մտքի եւ խօսքի ազատութեան չկայ ազատ մարդ:

Երկրորդ հիմնական գիծը «Յառաջ»ի տասնամեայ կեանքում, ըստ իս, երիտասարդութիւնն է — երիտասարդ ուժերի համախմբումն ու քաջալերանքը: Մանաւանդ դասաւի երիտասարդութեան: Անշուշտ, պատահականութեան արդիւնք չէ, որ տարէց գրիչները քիչ են երեւում «Յառաջ»ի էջերում, եւ տիրական տեղը պատկանում է նոր ուժերին, որոնք թերթի էջերում ոչ միայն սովորեցնում, այլ եւ սովորում են: Նախ եւ առաջ իրենք են սովորում: «Յառաջ»ը մի տեսակ դպրոց է, ուր բարձր ուսում չըստացած երիտասարդները սովորում են գրել: Քանի՜ քանի նոր ուժեր երախտագիտութեամբ են արտասանում «Յառաջ» անունը, որ կեանքի մաժանելի այս պայմաններում օգնեց իրենց ոտքի կանգնելու եւ հանրային կեանքի անդաստանում օգտակար մշակ դառնալու:

Երիտասարդութեան գերակշռող գնրից բխում է «Յառաջ»ի երրորդ [...] ծը — աշխուժութիւնը: «Յառաջ»ը կարգամական թերթ չէ, նա [...] պայքարի գործիք է: Հուժկու, [...] վռում, յաճախ յախուռն, աւելի [...] շարժուող ու նախայարձակ [...] ւած գիրքերը պաշտպանող, [...] յուղուող, իր գրական մոգերն [...] ռաճապրութիւններն էլ բանալ [...] բովից անցկացնող — ա՛յն ամէն [...] որ սիրելի է երիտասարդութեան ընթերցող լայն զանգուածներին.

Այստեղից եւ «Յառաջ»ի ժողո[...] դականութիւնը: Ֆրանսահայ ըն[...] ցողը ուրիշ թերթեր կարդում է [...] պարտականութեան, «Յառաջ»ը համար բնական պահանջ է: [...] է, որովհետեւ արտայայտիչն է [...] գու տրամադրութեան [...]

Ճիշդ է ասուած՝ «Յառաջ»ը ֆրա[...] տահայ թերթ է, ծնունդը ֆրանսահայ մթնոլորտի, արտայայտիչը ֆրանսահայ աշխատաւորութեան մտքի եւ [...] քի: Այն ճիգը, որով խմբագրութիւնը ձգտում է միշտ կապուած մնալ ֆ[...] րանսահայ մթնոլորտին, անշուշտ [...] րոչ չափով տեղականացնում է [...] թը, թուլացնում նրա համահայկական դերը, բայց միւս կողմից անհատական բարձունքների է հասցնում նրա [...] խատանքը իր միջավայրում՝ [...] րէն բոլոր թերթերից ամէնէն [...] «Յառաջ»ն է կապուած իր միջավայրի [...] պորտին: Այսօր լիովին իրականացած է այն խոստումը, որ տասը տարի առաջ, գործի ձեռնարկելիս, խմբագրութիւնը տալիս էր ընթերցողութեան — «Յառաջ»ը մեր թերթն [...] պատկերը մեր կեանքին, արձագանքը մեր բաղձանքներուն եւ տրտունջներուն»:

«Յառաջ»ը, ասում են, անհատական ձեռնարկ է: Հարկաւ, որոշ [...] բացահայտութեամբ պէտք է ընդունել այս խօսքը: Որովհետեւ, իր էութեամբ, «Յառաջ»ը դաշնակցական գործ է իր թիկունքին ունի Դաշնակցութիւնը որպէս բարոյական [...] ցուկ, դաշնակցական գաղափարա[...] իբրեւ աղբիւր եւ գործունէութեան դաշտ: Անհատական է այն իմաստով, որ նրա հրատարակութեան [...] ծանրութիւնը ընկած է մէկ անհատի ուսերի վրայ:

Պէտք է այստեղ խոստովանել [...] «Յառաջ»ը գրուած է շատ ամուր ուսերի վրայ: Ընկ. Շ. Միսաքեան [...] տասը տարուան յամառ աշխատանք[...] քով ամենափայլուն կերպով [...] տեց, որ հաւատն ու կամքը [...] իսկ շարժելու ընդունակ են:

Այսօր «Յառաջ»ը ոտք է դրել իր կեանքի երկրորդ տասնամեակ[...] մէջ: Ի՞նչ կարելի է բաղձալ այդ [...] շանաւոր օրուայ առթիւ: Այն ինչ [...] մարդ կարող է բաղձալ իր ամենա[...] տիկ բարեկամին — առողջ ու երկար կեանք, յարատեւ աշխատանք ու [...] նուաճումներ:

Նոր նուաճումներ հայ մշակոյթ[...] եւ հանրային կեանքի ասպարէզ[...]
Նոր յաղթանակներ հայ ժողով[...] ստեղծագործութեան բնագաւառում[...]

Ս. ՎՐԱՑԵԱ[...]

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ (հեռագիր) — Ձեր [...] նամեակին առթիւ ջերմագին [...] թանքներ: Երկրորդ տասնամեակը [...] սիրենք տօնել Հայաստան —

ԳՈՒԼԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԾԱԳՈՒՄ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Արդէն տասը տարի անցեր է այն օրէն ի վեր, երբ հիմ դրուեցաւ այս թերթին:

Ի՞նչ էր կացութիւնը տասը տարի առաջ:

Աւելի կանուխէն Փարիզ եկածները 1922ի վերջերէն սկսեալ կը տեսնէինք արդէն թէ՝ Փարիզի դիմագիծը կը փոխուի հետզհետէ. Իզմիրի աղէտը մինչեւ Ֆրանսական ափերը կը նետէր հայութեան բեկորները: 1923ին Պոլսոյ պարպումը դաշնակիցներէն՝ բոլորովին նոր գոյն մը տուաւ հայկական Փարիզին, աւելի ճիշդը հայկական Ֆրանսային:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը շատ հինէն Փարիզի մէջ ունէր կոմիտէութիւն մը, բաղկացած առաւելապէս համալսարանական ուսանողներէ: Վերջին տարիներուն կապ կը պահէր նաեւ Մարսիլիոյ Դաշնակցական կազմին հետ: 1923ին Պոլսէն, Իզմիրէն եւ գաւառէն հասած նոր ընկերներ եկան ստուարացնել կուսակցական շարքերը եւ շատ չանցած մէկէ փոխարէն բազմաթիւ խումբերու բաժնուեցաւ Փարիզը, արուարձաններն ալ զատ: Իսկ «գաւառ»ին մէջ նորանոր մարմիններ ստեղծուեցան:

Միւս կողմէ Սուրիայէն եւ Յունաստանէն Ֆրանսայի զանազան ագարակներուն մէջ, հանքերն ու գործարանները լեցուեցան հայ բանուորներով: Բազմաթիւ հայրենակիցներ եւ ազգականներ բաժնուեցան իրարմէ՝ իյնալով տարբեր շրջաններու մէջ: Կը ճանչնամ սրբեր, որոնք մնացին ագարակներու մէջ, մինչ իրենց մայրն ու քոյրերը հարիւրաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գործարաններու բանուորուհի դարձան.

Այս ցիրուցան հայորդիները իրար միացնող, հայկական կեանքի անցուդարձերը պատկերացնող կենդանի եւ երիտասարդ թերթի մը հրատարակութիւնը անյետաձգելի պահանջ մը դարձած էր շատոնց: Մինչեւ այդ, ժամանակուոր եկեղեցին էր միակ ժամադրավայրը Փարիզի հայութեան: Կիրակի եւ տօնական օրերուն, մարդիկ ժամ կը վազէին՝ ազգականներ, ծանօթներ եւ բարեկամներ տեսնելու համար: Հանդէսի, ժողովի, թատրոնի հրաւէրներն ու թռուցիկները եկեղեցիին շնորհիւ միայն կարելի կ'ըլլար հասցնել հայ հասարակութեան:

Եւ ահա օր մըն ալ — 1925ի յունիսի վերջերթեր կիրակին — ձեռք ձեռք կը խլուէր մանիշակագոյն թուղթի վրայ տպուած գեղեցիկ թռուցիկ մը, որ կը ծանուցանէր թէ՝ Օգոստոսի սկիզբը Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէ «ՅԱՌԱՋ» թերթը, առ այժմ շաբաթը երեք անգամ:

Եւ «Յառաջ» կատարեց խոստումը, 1925 օգոստոս 1ին (թուագրուած օգոստոս 2) լոյս աշխարհ հանելով իր առաջին թիւը:

Մեծ էր խանդավառութիւնը եւ անհամբերութիւնը. «Յառաջ»ի ներշնչած յոյսը՝ մանաւանդ երիտասարդ սերունդին: Միջավայրը հասունցած էր եւ հողը լաւա՜նց պատրաստուած՝ ջերմօրէն ողջունելու համար անոր ծնունդը:

Առաջին թիւէն սկսեալ անընդհատ հինգ տարի իբրեւ խմբագիր աշխատած ըլլալով «Յառաջ»ի մէջ, այսօր անկեղծօրէն կը խոստովանիմ որ այդ հինգ տարիները կեանքիս լաւագոյն օրերը եղած են:

Ես հոն առիթը ունեցայ մօտէն հետեւելու յետպատերազմեան մեր նոր սերունդի ճիգերուն՝ հայ մնալու եւ մանաւանդ մաքուր խօսելով մը մնալու մասին: «Զաւակը գրաւեց»ը ամէնէն կենդանի օրինակը դարձաւ «Յառաջ»ին: Մրցանակներէն հայու դուրս նետուած գեղահաւ պատանիներ այդ օրինակին յանպատրաստից խմբագիրներն եղան: Ու շնորհիւ «Յառաջ»ի անխնայ այլ բարեխիղճ սրբագրութեանց, հետզհետէ անոնք վարժուեցան գրել «Յառաջ»ի լեզուով եւ ուղղութեամբ: «Յառաջ»ը իսկական դպրոց մը եղաւ անոնց համար:

×

Ինչպէս առհասարակ հայերէն ամէն թերթ, «Յառաջ»ն ալ ծնունդ առաւ նիւթական խիստ ծանր պայմաններու մէջ: Փարիզի ամենահին տպագրիչին՝ հանգուցեալ Կ. Յ. Ներսէսի տպարանին մէջ լոյս տեսան առաջին թիւերը, մինչեւ մօտ երեք ամիս: Հին չէնքի մը բակին մէջ երկու մութ ու խոնաւ սենեակներ կը կազմէին ամբողջ տպարանը: Մէկ սենեակին մէջ տեղաւորուած էին մեքենաները: Միւսը՝ բաժնուած էր երեք մասի, առաջինը՝ մէկ մեթր երկարութեամբ՝ խմբագրատունն էր, մուտքի դրան առջեւ, երկրորդը՝ վարչութեան գրասենեակ, երրորդ մասն ալ՝ գրաշարատունը: Օդէ եւ լոյսէ զուրկ էին երկու մասերն ալ, քանի որ պատուհան չկար:

Երբ այցելու մը գար «խմբագրատուն», մէկն ու մէկը պէտք է ոտքի վրայ գիր դրէինք՝ մեր աթոռը հիւրին հրամցնելու համար: Ու «Յառաջ»ի շատ մը թիւերը այսպէս ոտքի վրայ խմբագրուած են:

«Վարչութեան» վիճակը աւելի փայլուն չէր: Մէկ հոգի առանձին բաւուած էր թերթ ծալլել, հասցէները գրել, կապոց շինել, դրօշմը փակցնել, նամակատունը յանձնել եւ հաշուապահութիւն ընել: Ազատ ժամերուն ալ պէտք էր ծանուցում փնտռել եւ գանձումներ ընել:

Բարեբախտաբար «Յառաջ»ը բոլորին սրտին մօտիկ էր: Անիկա անհատական ձեռնարկ մը չէր, այլ հայութեան ամէնէն հարազատ ներկայացուցիչին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէկ պաշտօնաթերթը: Ունեցանք բազմաթիւ անձնազոհ ընկերներ, որոնք իրենց ազատ ժամերը տրամադրեցին թերթ ծալլելու եւ վարչական գործերուն օգնելու: Այդ անձնուիրութիւնը տեւեց երկար ու շարունակուեցաւ յարմար տպարան փոխադրուելէ վերջ ալ:

Ահա՛ այս պայմաններուն տակ էր որ հասակ նետեց ու զարգացաւ մեր սիրելի «Յառաջ»ը, դառնալով տարագիր հայութեան ամէնէն սիրելի եւ փնտռուած թերթը:

Տասներեքը ամիս իբրեւ երկօրեայ հրատարակուելէ վերջ, 1927ի սկիզբը դարձաւ օրաթերթ, հակառակ [...] տական այն ծանր պայմաններուն [...] րոնց ենթարկուած էր ֆրանսահայութիւնը՝ իբրեւ հետեւանք 1926ի [...] րան նիւթական աննախընթաց [...] նայքին:

Ու տարուէ տարի աստիճան մը [...] աւելի զարգացաւ, ծաւալը մեծցաւ հասնելով այսօրուան վիճակին: «Յառաջ» գիտցաւ իր շուրջ բոլորել գրական նոր սերունդի լաւագոյն ներկայացուցիչները: Թերթը ճոխացաւ [...] մազան դրութիւններով, յանձնուած կարող ու պատրաստուած աշխատակիցներու:

Այսօր հպարտ է «Յառաջ» տօնել իր տասնամեակը:

Որքան ատեն որ տարագիր է հայութիւնը օտար ափերու տակ, այնքան ատեն «Յառաջ» առաջնորդ մը պիտի հանդիսանայ անոր, ցոյց տալով անոր ճշմարիտ ճամբան, որ այս ժողովուրդը պիտի տանի դէպի ազատութիւն ու անկախութիւն: Դէպի դարաւոր հայրենիքը իր հայրերուն:

Ու երբ իրականանայ այդ սուրբ [...] տէալը, «Յառաջ» պիտի դառնայ [...] պի հոն՝ ուրկէ եկած էր, [...] Երեւան:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊԱՀԱԿ ԵՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

—•—

Քաղաքակիրթ ազգերու կեանքի խոշոր ազդակներէն մէկն է մամուլը։ Անոր դերը չէ կրնար եւ ամէն առիթով ժամանչել անոր բացառիկ դիրքն ու կարեւորութիւնը ժողովուրդներու զարգացման եւ բարեկրթման մէջ։

Մամուլը այն հզօր պահակն է որ բուն վիճակուած է մշտարթուն հսկել հանրային-քաղաքական բարոյականի վրայ եւ անողոք քննադատութեան են թարկել բոլոր այն սայթաքումները ու չեղումները որոնք, դիտուած քաղաքական որոշ դաւանանքի մը պրիզմակէն, կրնան աղետաբեր հետեւանք ունենալ պետական ու հանրութեան բնականոն զարգացման տեսակէտէն։

Միաժամանակ մամուլը այն անկասելի առաջնորդն պէտք է ըլլայ որ շրտակուանալով եղածներն ու կատարուածները, կը հետապնդէ նոյնն ու աւելի կատարելը, կը խթանէ ընկերային բարեկրթումը, կը հրահրէ եւ կ'առաջնորդէ աւելի լայն եւ արժէաւոր բարենորոգումներ, քայլ մը աւելի մօտենալու համար դէպի այն կատարելագործ ազատութիւնն ու տնտեսական արդարութիւնը որ ընկերային արիւնոտ պայքարներու դրդապատճառներն են եւ մարդկային իմաստն ու նպատակը։ Պահակ եւ առաջնորդ, ահա երկու բառով մամուլի ընկերային դերն ու առաքելութիւնը։

Բայց այս երկու գերազանցօրէն օգտաշատ ընկերային պաշտօնները կատարելու համար մամուլը պէտք է ունենայ ուղիղ առաջնորդ մը, առանց որուն ան ընդունակ պիտի չըլլար կատարելու պահակի, եւս առաւել առաջնորդի դերը։ Իր դերը արժանաւորապէս կատարելու համար մամուլը պէտք է ունենայ ամբողջական աշխարհահայեացք մը, անդրդուելի կամքն ու սրտացաւ համոզում։ Ասա երբորդ եւ ճակատագրական, առանց որու ան պիտի դատապարտուէր խարխափելու, վաճառուելու, խորացնելու անպարգեւ տգիտութիւնը եւ ծառայելու յիմարան յաւերժացնելու համար սուտն ու թշուառութիւնները։

Բովանդակ իր գոյութեան առաջին տասնամեակի, «Յառաջ» դաւանանքով կրնայ պահ մը կանգ առնել դիտելու համար իր կտրած ճամբան։ Անդրադառնալով իր կեանքի եւ իր մղած պայքարի գրուածներուն, «Յառաջ» կրնայ արդար հպարտութեամբ հաստատել որ ընդունակ եղած է արժանաւորապէս կատարելու պահակի եւ առաջնորդի դժուարին դերը, վասն զի, ամէն բանէ առաջ, ինքը արտայայտիչը եղած է յեղափոխական դաւանանքի մը, այն կուռ աշխարհայեացքին որով կը ներշնչուին եւ որուն համար գոհաբերելու պատրաստ են բազմահազար հաւատացեալ բազմութիւններ։

Աչքերը յառած հայրենիքին եւ որպէս պահակ, «Յառաջ» փարած է մաքուր հայ պետականութեան յարն ու բարին, անողոք քննադատութեան ենթարկելով ամէն անտեսում, ամէն սայթաքում, հայ ճիգի արդար արժեւորման ամէն թերացում։ Այս պէս միայն կարելի է լաւագոյնս եւ նշմարտապէս բարեկամական ծառայութիւն մատուցանել հայ հայրենիքի տեւական շահերուն եւ հայ աշխատաւորութեան ապագայ վերելքին։ Արդարութեամբ պէտք է դիտել եւ արձանագրել որ «Յառաջ» հետզհետէ աւելի լայն եւ ծրագրուած ձեւով կ'անդրադառնայ մայր երկրի մօտիկ անցեալի քէպքերու վերլուծման եւ ներկայի խորհուրդներուն։

Ականջը դրած Սփիւռքի սրտին, «Յառաջ» ունկնդրած է «խոնարհ ձայներուն», արտայայտած է «խուլ ցաւերը», այնպիսի ապրումներով որ կարելի է ըսել թէ իր էջերը կը ցոլացնեն հայրենազուրկ հայութեան վերջին տասնամեակի պատմութիւնը։

Սիրտը լեցուն հայրենիքով եւ առաջնորդի դերին մէջ, «Յառաջ» մատնանշած է, անդադրում եւ անխոնջ, հայրենի հողին այն կատարակումները, հայրենի ճիգին այն անհաշիւ վատնումները, տնտեսական, քաղաքական թէ ռազմական այն թերիները որոնց սրբագրութեամբ աւելի ուժ, աւելի կենսունակութիւն եւ ապահովութիւն պիտի ստանար մեր հայրենիքը։

Իսկ Սփիւռքին մէջ որքա՜ն ճիգ պահելու համար թափառական հայութեան ցեղային դիմագիծը, որքա՜ն եռանդի յայտնաբերում, որ վառ մը նայ հայրենի աւանդութիւններու քաղցր յիշատակը, որքա՜ն սիրայեղ լինելէ հրահրելու համար ազգային արժէքներու սէրն ու պաշտպանումը եւ հաւատքի ամենօրեայ այնպիսի բոցավառում՝ ապրեցնելու համար հայ պետականութեան լուսաւոր տեսլականը։

Հայրենազաւ ուժերը այդ նուիրական աշխատանքի դէմ ծառանալու տխուր պաշտօնն ստանձնած են. անոնք պիտի ճգնին դժուարացնել փրկութեան լաստերուն մասը ու մաս կազմաւորումն ու խաղաղ գնացքը դէպի փրկութեան ափերը։ Բայց կասեցնել բոլոր բացասական ուժերուն, «Յառաջ» պիտի մնայ պատնէշին վրայ, աւելի ինքնավստահ եւ աւելի խանդավառ քան երբեք, պէտք է շարունակէ դաստիարակել, իր ինամուած բազմառով, հայրենասէր զանգուածները եւ զանոնք հաղորդել հայ մշակոյթի անկորնչելի նշխարներով, պիտի շարունակէ ունկնդրել եւ արտացոլացնել զանգուածի ցաւերուն եւ յոյսերուն. անխոնջ՝ պիտի պայքարի վառ պահելու համար բազմութիւններու հոգիին մէջ հայ պետականութեան փրկարար խարիսխը եւ լուսաւորելով իր ուղին մեր դաւանանքի լուսարձակովը, «Յառաջ» պիտի շարունակէ կատարել իր դժուարին այլ արգասաւոր աշխատանքը, որպէս արթուն պահակ եւ անկաշառ առաջնորդ։

Ս. ՍԱՐՈՒՆԻ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՈԳԻՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԷՋ

«Յառաջ»ի տասնամեակը տօն մըն է, եւ տօները անպայման կեանքի ընթացքին վերանորոգում, վերապրում կը նշանակեն։

Հաւատքի, զոհաբերումի նուիրուած ամէն ձեռնարկ անխուսափելիօրէն յիսնագործ ակնարկ մը ունի նետելիք, իր կարելիք ճամբան դիտարկելու համար. տեսակ մը նոր թափ, նոր կորով պարտադրելու համար ինքզինքին։ «Յառաջ» կրնայ հպարտ ըլլալ իր տասնամեակը տօնելով, որովհետեւ այս դժոխային պայմաններուն մէջ, հայութեան այս անպատում կոտորակումին աղջեւ տասը տարին պզտիկ յաւիտենականութիւն մը կը ներկայացնէ։

Երբեք ազգ մը այսքան յուսախաբ չէ եղած ամբողջ ազգերու պատմութեան մէջ, երբեք որ եւ է ժողովուրդ այսքան դաժան դէպքերու յորձանքին չէ մատնուած, այլ սակայն անվհանդ եւ հաւատքով թրծուած, կուրծք տուած է բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ փորձանքներուն, «Յառաջ» կրնայ պարծենալ որ այդ հաւատքը արսկած է։

Լեզուն ազգի մը կենսունակութեան միակ աղբիւրն է։ Ամէն ազգ հոգի մը ունի որ ուրիշ ազգերուն հոգիին չի նմանիր, այդ հոգին խօսեցնելու համար լեզու մը ունի, ինքնայատուկ, գեղահիւս լեզու մը. «Յառաջ» այդ լեզուն, տասը տարի հոյակապ գրասանդներով եւ հրաշափառ հնչիւններով թրթռացուց եւ մեղուահաւ կաթիլներով սնունդ տուաւ իր բազմահազար ընթերցողներուն։

Գաղթական գրականութիւնը անորոշ նական, չրսեմ հակարնական պայմաններու մէջ ապրեցաւ մամուլին պէս վերջին տասնամեակին եւ ինչ որ տուաւ, պարզապէս հերոսական ճիգերու արդիւնք են անոնք, կորսուած մայր երկիրէն, ոտքին տակի հողը «երերուն եւ տատանուող», իր հետագոյն ճամբան մշուշներու մէջ կորսուած, մինչդեռ իր անմիջական ուղեկիցներն կախարդիչ, լուսաւոր եւ օտար, դաւճանող վտանգ ստեղծագործելու պատեհապաշտի մը անծանօթ հաւատքովը, չինեց սակայն իր մանաւոր ուղին, տոկաց դայն անպատմելի տառապանքներով եւ զրկանքներով, եւ ծաղկեցուց այս օտար հողին վրայ ինքնայատուկ եւ ուժեղ գրականութիւն մը, որ հայ գրական պատմութեան մէջ պիտի ունենայ անկասկած իր շնորհալի տեղը եթէ ապագայ պատմաբանները գիտակցօրէն վերլուծեն այս շրջանը։

«Յառաջ» օրաթերթը կրնայ մեծ պարծանք մը ունենալ որ առաջնակարգ դեր մը կատարած է այդ ուղղութեամբ, մասնաւորապէս կիրակի թիւերուն մէջ։

Կանոնաւոր գրական հանդէսներ շատ քիչ ունեցանք։ Շատեր վաղահասօրէն թառամեցան, օրաթերթերը այդ պակասը լրացնելու կոչուած եղան. «Յառաջ» երկիւղած եւ ջերմեռանդ մատուցումով քաջալեր եղած է։ Հայ գաղթային գրականութիւնը երախտագիտական պարտք մը ունի «Յառաջ»ի հանդէպ։

Ձեմ յիշեր ո՞ւր կարդացած եմ. «Երջանկութիւնը կը նմանի ազնուական պանդոկի մը, հոն բնակողը հետը բերելու է այն բաները որոնց պէտք ունին»։

Ակամայ միտքս եկաւ այս հատուածը, «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ բան մը գրելու նստած ժամանակս։

Անշուշտ հոս երջանկութիւնը իր դրական իմաստով պիտի վերցնենք։ «Յառաջ» մտաւորական պանդոկի մը պէս կանգնած է գէպի հայաստան ասնող պողոտային վրայ։

Այնպէս որ թելադրութիւններ ըրած ատենս, մասս պիտի խառնեմ անպայման։

«Յառաջ»ի գրական, գեղարուեստական բաժինը դժբախտաբար պատահականութիւններու ենթարկուած է։ Արդարեւ իր աշխատակիցները թերացումներ ունեցան, սակայն դիւրաւ չմեղադրենք զանոնք, կեանքի անողոք պարագաները բոլորովին փոխած են գրողին հոգեբանութիւնը։

Գաղթահայ գրողներուն մեծամասնութիւնը արուեստ ու գրականութիւնը պերճանք կը նկատէ, քանի որ հազուագիւտօրէն անոնք գրական վաստակով կ'ապրին, պէտք է օգնել, համոզել գրողները, պէտք է հետապնդել զանոնք, որպէսզի արտադրեն, ստեղծագործեն, անոնց իւրաքանչիւրին վրայ պարտաւորութիւններ դնելու է, ի հարկին ստիպելու է որ չթուլնան, չթուլնան, չընկրկին։ Արուեստագէտները մեծ երախաներ են, նիւթական եւ բարոյական նոգերու ցանցին մէջ բռնուած են ու գամուած։ Անոնց դասալքումը եւ այլասերումը աւելի արագ կը կատարուի քան ժողովուրդինը, որովհետեւ անոնք աւելի դիւրազգած են եւ աւելի շուտ վհատող։

Անցեալները ծանօթ հայ վաստակաւոր գրագէտ մը մեղքնալով կը խօսէր նոր սերունդին տկարութեան մասին, տեսակ մը գոհէր որ հակառակ տիրող աննախանձ պայմաններուն, հիանալի յամառութեամբ գրական ասպարէզն ապարէզին կապուած են եւ տակաւին խանդավառ ցնցումներ ունին։ Այսքան անտարբեր մթնոլորտ ինկած վհատեցուցիչ կրնայ ըլլալ։

— Ես, ըսաւ այդ երանելի գրողը, երբ նորավէպ մը կը գրէի Պոլիս, պատերազմէն շատ առաջ, հետեւեալ օրը կամուրջին վրայ թէ Սկիւտար տանող շոգենաւին մէջ, հազարաւոր բարեկամներ եւ հիացողներ ձեռքս կը սեղմէին եւ այդ խանդավառ արտամադրութեան տակ ուրիշներ կը հասցնէի «Հայրենիք»ին։

Ներկայ սերունդը եթէ նիւթական անկեալութիւններ չունի, բարոյական ալ կը պակսի դժբախտաբար։ Ամենամեծ գրողներն ալ հիացումի եւ գնահատական խօսքերու պահանջը կը զգան, մանաւանդ ընթերցող կ'ուզեն, բազմապատկուած ընթերցող։ Մոլիէր նոյն իսկ իր սպասուհիին կը կարդար իր թատերգութիւնները, պատանելով անոր հիացիկ բացագանչութիւններուն, աւելի ոգեւորուելու համար։

«Յառաջ» ուրեմն այս բացառիկ դերն ալ կատարելու կոչուած է, վառ պահելու համար հայ արուեստին արբաղան հուրը, «Յառաջ»ի մէջ արուեստը իր բոլոր կալուածներով, իր բոլոր երանգներով հիւրընկալուած է, թէեւ անկանոն, թէեւ բախտին ձգուած, սակայն անուրանալի է որ գաղթահայ գրականութիւնը, եւ արուեստը գեղեցիկ ստեղծագործութիւններով ճոխացաւ, արժէքաւոր գործեր տեսանք հոն։ Ի՞նչպէս որ տանց չմաղթենք որ «Յառաջ» երկար կեանք ունենայ ու աւելի հարստանայ, բարգաւաճի։

Այս բոլորէն անդին կայ ուրիշ լուսաւոր գիծ մը «Յառաջ»ի տասնամեակ խուրձին շուրջ, որ զայն կը պարփակէ, կ'ընդգրկէ ոսկեհիւս երիզի մը կախարդական պզուցուածքով։ Ան — շուշտ միշտ արուեստի մասին է մեր մտածումները

«Յառաջ» նորերու հանդէպ ցոյց տուաւ եղբայրական սէր եւ համակրանք, գիտցաւ գնահատել նոր սերունդը որ կը բարձրանար յետպատերազմեան սփիւռքին մէջ։ Նորագոյն արուեստի ոգին թարմ շունչով եւ սաւառնաթեւ ափրասպէ թեւ հոն։ «Յառաջ»ի մէջ տիրող արուեստի ոգին հայկական մտահոգութիւններու եւ ապրումներու բիւրեղացած տեսիլն է, մարդկային ազնիւ կլիմայի տակ հասունցած ու հրաշագործուած։ Արուեստն ու գրականութիւնը կեանքի անմիջական սաղմնաւորումին ենթարկուած է, սակայն յետոյ անհատին երկունքէն կ'անէ մարմին եւ հոգի, կը սնանի նոյն այդ անհատին ներքին յոյզերուն համայնապատկեր եւ հրաշագործ շունչով, բայցզայն ձեւաւորելու եւ գոյն տալու համար արուեստագէտը կը դնէ իր անհատականութիւնը՝ բաղադրուած եւ լուծուած համայնքին հետ։

«Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւերու հաւաքածոն բաղադրեն կենդանագիրը պիտի մնայ մասնաւորապէս ֆրանսահայ գրական ստեղծագործութեանց, անոր վէտվէտուն յոյսերուն, անոր տառապանքին, կրքոտ պայթումներուն վերջապէս անոր կենսունականութեան եւ տարագրի ապրումներուն։

Հեգնա՞նք արդեօք, ազգերու այս դժոխային թոհուբոհին աղջեւ, այս փոթորկայոյզ ծովերուն վրայ ուր հայ գրականութիւններ կը տիրապետեն, հայ արուեստը իր բոլոր մարգերով փարոսի մը պէս կը վառի։

— Ինչո՞ւ վախնալ ովկիանոսէն, բաւ է Եպիկտետ, երբ տաշտ մը ջուրին մէջ կրնաս խեղդուիլ։

Հայկական տաշտը կրնայ ովկիանոսներուն վրայէն նաւարկել, եթէ հաւատքի անհամբերը ծովուն ալիքներուն պէս մշտահոլով եւ մշտանորոգ կը ջնէ եւ կը տանի դէպի հայրենի նաւահանգիստը։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՄՏԵՐԻՄ ՆԱՄԱԿ

—•—

Սիրելի «Յառաջ»,

Լսեցի որ աշխատակիցներդ ձեռնարկեր են տասնամեակդ տօնելու գեղ մը յօդուածով։ Էհ, այդքանն ալ բան մըն է այս ապերախտ դարուն մէջ։ Ի՞նչ կ'ընէիր եթէ ընաւ անոնց միտքը չիյնար տասը տարուան խոնջէնքդ, եւ սպասէիր քսան տարիդ լրանալուն ... Փառք տուր նորէն որ աշխատակիցներ ունիս որոնք յոգնութիւնդ գիտեն, ու կը համրեն ամէն մէկ տարին զոր «Յառաջ»ը կ'անցընէ։ Զարկ'րը, ժողերուդ ճերմակներն է որ կը համրեն, — գիտնա՛ս, — զաղտուկէն հրճուելով սրտանց։ Ու գամեդ չափ պզտիկ գուն թէ երիտասարդ եւ. տարիները աչքդ կը խոթեն ու համած թերթերուդ թիւը։ Կը հեգնեն երիտասարդութիւնդ, ու յոգնութեանդ վրայ կը խնդան։ Ու գիտե՞ս ով են ամէնէն աւելի տարիներդ մատնանշող այդ չարաճճիները. անոնք որ այս՛, գեռ չեն ծերացած, բայց երիտասարդ ալ եղած չեն երբեք ... Այսինքն մեր նոր սերունդը ...Անոնք որ չապրած ծերացան ... Անոնք որ պիտի մեռնին չծնած

Ինչ որ է։ Բան մը ըսեր գուն անոնց։ Թող կարծեն թէ կը ծերանաս գուն, ու իրենք երիտասարդ են միշտ գոնէ իրենց ակռաներովը։

Բայց ի՞նչ լաւ կ'ըլլար եթէ աշխատակիցներէդ առաջ կամ գոնէ անոնց հետ տասնամեակդ տօնէին նաեւ բաժանորդներդ ու գործակալներդ։ Տասնամեակդ այն ատեն իրա՛ւ տասնամեակ կ'ըլլար, հոգեկան ծանրութիւնը պահ մը իրա՛ւ չէիր զգար գուն.

X

Սկսեր էի սանկ մտերմական նամակ մը գրել այսօր քեզի։ Կը տեսնեմ որ տակաւ կ'երկննայ, կը ճապաղի, .. յօդուած կը դառնայ։ Ի՞նչ ընենք, այս մեր սերունդին բախտն է, ոչ նամակ գրել սորվեցանք, ոչ ալ յօդուած. երկուքը իրար կը խառնենք շատ մը. տակէ է որ մեր խօսակցութիւնն ու ճառը իրար կը նմանին. ճառելու տեղ կը խօսինք, ու խօսակցելու ատեն կը ճառենք. վա՜խ եմ ըսեր, մեզ լսողին ու՝ կարդացողին .. համա՞ եթէ գիտնան թէ մեր գործն ալ ճառ է ...

Զգէ ուրեմն որ ըսեմ ըսելիքս. եթէ նամակի տեղ կը գնես, կարդա՛ ու նետէ զամբիւղը. իսկ եթէ յօդուած կը նկատես, տար նստեցուր հիւրերուդ քով։ Փեսան, հարսնիքին օրը, հիւրերուն մեծին - պզտիկին, ազգին ու աղուորին չի նայիր. չիտակ սալօն կը տանի

«Յառաջ», բարեկա՛մս, իրա՞ւ լրացաւ Փարիզ անցուցած այդ քու տասը տարիդ ... Այդքան շո՞ւտ կ'անցնին ուրեմն պանդխտութեան մեր տարիները։ Բայց, աւա՜ղ, քաշողը ի՛նք միայն գիտէ քաշածը։ Երե՞ք հազար ու ա՛լ աւելի խմբագրական գրել, որպէսզի ազգը միշտ իր կեցած տեղը մնայ, ու միշտ իր գիտցածը ընէ, օ՜, զարհուրելի բան է։ Ամէնէն քիչը տասը հազար յօդուած սրբագրել, որպէսզի անզգամ թղթակիցները միշտ շարունակեն գրել միեւնոյն սխալները, առոր ոչ թէ թերթ հանել, այլ նահատակութիւն կ'ըսեն։ Աչքէ անցընել տասը տարուան մէջ անուազն հարիւր հազար հայերէն թերթ, ու միշտ տեսնել անոնց մէջ միեւնոյն կիրքը, տասը չէ միայն յոբելեանը կը տօնեն, այլ ոսկի արձանն ալ քիչ է այդ մարտիրոսութեան համար։

X

Զգիտեմ «Յառաջ»ը որքան պիտի պատուէն իր շուրջինները։ Բայց, գիտցած ըլլաս, տրտմահաճմանք չա՞ս կը ջուրցուրայ վրադ։ Դո՛ւն բացիր անոր աչքերը։

Առաջ երբոր Փարիզ կ'ըսէին՝ կը վազէր մեր բերնին ջուրը։ Երնէ՜կ կուտայինն անոնց որ գոնէ անգամ մը տեսեր են Լուվրը, Վէրսայլը, Թուրէյֆէլը, Շան - զ'էլիզէն։ Փարիզ, մեզ համար, Լոյս - Քաղաքն էր, որ լոյսով կը մկրտէր ծոցը մտնողը։ Դուն մեզ ճանչցուցիր բուն Փարիզը, իր ծուխովն ու սեւութեամբը

Ա՛լ հիմա մենք յոյս չենք դներ Փարիզի մեծն մարդոցը վրայ, որոնց շշունչն անգամ երբեմն պատգամ էր մեզի։ Շատ շատ կը խղճանք մեր հին օրերու միամտութեանը վրայ, երբ Փարիզէն կը սպասէինք հայ ազգին փրկութիւնը

Դուն մեր աչքերը բացիր, ու ցոյց տուիր որ այդ Փարիզի մեծերն ալ խեղճ մարդիկներ են մեզ պէս, որոնք իրենց քիթէն անդին երբեք տեսած չեն, ու որոնք իրենց դռնապանէն զատ ուրիշ Ֆրանսացի չեն ճանչցած, ու անոր քանի մը ապուշ խօսքը մեզ կլլեցուցած են իբրեւ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը ..

Հեռուէն սուրբը, կ'ըսեն զօրաւոր կ'ըլլայ. Բայց մենք հեռուի տիրացուներն անգամ սուրբի տեղ կ'առնենք եղեր

X

«Յառաջ», բարեկա՛մս, մէյ մը ետեւդ կը նայի՞ս։ Մէյ մը կը թղթատե՞ս դուն ալ տասը տարուան հաւաքածոներդ։ Տասը տարուան մեր պանդխտութեան զարհուրանքը կայ հոն գրուած. Տասը տարուան մեր վէճերը, մեր մտահոգութիւնները, մեր ներքին վէրքերը, զորս այսօր ալ դեռ թարմ թարմ կարելի է կարդալ իւր առօրեայ նիւթ։ Օ՜, դեռ կանուխ է, անոնցմէ ամչնալու համար։ Յաջորդ սերունդն է որ պիտի պժգայ անոնցմէ, եթէ սակայն հասնի այդ սերունդը.

Ու ի՞նչ կորուստներ արձանագրուած են այդ տասը տարուան հաւաքածոյիդ մէջ։ Զոհերը զորս պանդխտութիւնը մեզմէ խլեց, եւ որոնց տեղը լեցնող մը պիտի չըլլայ, աւա՜ղ։ Ամէն ափի վրայ մեռել ցանեցինք, ու ծածկեցինք հողով

Հապա նոր նոր աղա՞ը որոնք «Յառաջ»ի մէջ հասակ նետեցին այդ տասը տարուան մէջ։ Երբեք հպարտ չէ՞ս տղոց համար որ հասունցան ծոցիդ մէջ ու հիմա կ'ազմկեն կամ կ'երգեն իրենք ալ հրապարակի վրայ։ Ի՞նչ պիտի ըլլային անոնք եթէ «Յառաջ»ը իր գիրկը բացած չըլլար։ Օ՜, գիտեմ, եղան եւ ... Ֆըլյը Եւլոզները, բայց հո՛գդ. աշխարհի բանն է. չի յաջողիր ամէն թուխս ..

X

Կարծեմ երկարեցի նամակս. յոգնածի չափն ալ անցաւ ... Ու ահա կը վերջացնեմ ..

Շատ չհաւատաս ճառերուն՝ զորս պիտի արտասանեն տասնամեակիդ առթիւ։ Յառաջուածներու ալ շատ չհաւատաս, գինովութեան ատեն բռուած խօսքերը գինովութիւնն ալ կ'առնէ կը տանի ..

Ցոյցդ դիր առողջութեանդ ու .. սիկառներուդ վրայ։ Անո՛վ է որ պիտի գիմանայ «Յառաջ»ը

Եթէ մաղթանքը փոր կը կշտացնէ, իմ կողմէս տասը նո՛ր տարի ...

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԴԵՐԸ

—о—

Հայ կեանքի բացառիկ պայմաններր գրած են նաեւ հայ լրագրութիւնր բացառիկ դիրքի մէջ։ Ինչպէս միւս ազգերու թերթերը, ան կը կատարէ լրատուութեան իր պարտականութիւնր միջոցներու ներած չափով. ինչպէս միւսները՝ ան ալ ունի իր դաստիարակչական բաժինը, քաղաքական եւ ընկերային խնդիրներու շուրջ ուսումնասիրութիւններ, գիտական, առողջապահական, մարզական տեղեկութիւններ, եւն. որոշ քաղաքական հոսանքի մը կը պատկանի, հիմնական տեսակէտներ ունի, որոնց կը պաշտպանէ իր արտայայտութիւններր մեղմ կամ չքչուած ձեւով, բաս թերթի ղեկավարութեան տրամադրութիւններուն։ Արուեստը՝ մասնաւորաբար գրականութիւնը արհամարհուած ու անտեսուած բաժին մը չէ հայ թերթին համար, հոն են հիներն ու նորերը, խնյօյներն ու խեներ։

Սակայն լրագրութեան կոչումը անոնց մէջ չի կայանար միայն, հիմնական ու թերեւս ամէնէն կարեւոր տեղը կը գրաւէ թերթի մը համար, ընտրութիւնը, ուսումնասիրութիւնը, արտայայտութիւնը մեծ ու պզտիկ բոլոր գէպքերուն ու խնդիրներուն այն կեանքին, որուն ծնունդն է։ Այդ արտայայտութիւններն են որ կը կոչուին հանրային կարծիք եւ որուն ընդ առաջ պարտաւոր են երթալ ղեկավար շրջանակները.

Արտասահմանի հայ լրագրութեան մօտէն կամ հեռուէն հետաքրքրուող մը շատ մտքեր ու շատ նիւթեր կը տեսնէ հայ կեանքին կապուած։ Դիտողութիւններ կամ գովասանքներ կանգնած ազգային մարմիններու եւ միութիւններու գործունէութեան մասին, հայ զանգուածներու նիւթական, ֆիզիքական, բարոյական կեանքի զովելի ու պարսաւելի կողմերու մասին բազմաթիւ կարծիքներ, Հայաստանի ներքին կեանքին տեղեկութիւններ, Հայաստանի կառավարութեան գործերու եւ մտադրութիւններու, ներգաղթի, վերաշինութեան, քաղաքական ձգտումներու, մշակութային սկզբունքներու մասին թեր ու դէմ տեսակէտներ ու տակաւին ին — չե՛ր ..

Կան այս բոլորը եւ լաւ է որ կան, բայց ինչո՞ւ համար։ Տեղեկատուութեան հանգամանքէն դուրս, թերթեր կը հրատարակեն այս բոլորը առաւելապէս նկատողութեան յանձնելու համար պատասխանատու եւ ղեկավար անձերու եւ մարմիններու։ Ցաւ հոն է որ այդ մարմինները չկան, կամ եթէ կան՝ արհամարհանքով կը մօտենան թերթերու արտայայտութիւններուն ու կարծիքներուն։ Կարդացա՞ծ էք հայ թերթերու մէջ Հայաստանի կառավարութեան կողմէ տրուած որ եւ է հերքում, ստոյգ ու սխալ լուրի մը առթիւ. Թերեւս անհիման բայց յատկանշական երեւոյթ է, որովհետեւ արտասահմանի մամուլին ու հետեւաբար հանրային կարծիքին հանդէպ ցոյց տրուած արհամարհանքին ապացոյցն է։ Այս տեսակէտէն միամտութիւն մը կայ հայ թերթերու վարիչներու մօտ, որոնք հայ կեանքի ցաւերը հրապարակ դնելով կը սպասեն անոնց դարմանումին։ Միամտութիւն մը յօդուածագիրներու, որոնք սխեմաներ կը մրցնեն առաջարկ մը ներկայացնելու համար։ Միամտութիւն մը ընթերցողի մօտ, որ իր ցաւերուն արտայայտութիւնը կարդալով թերթին մէջ, սփոփանք մը կը զգայ ու տարտամ հաւատք մը կ'ունենայ

Հոս է հայ մամուլինբացառիկդէմքը։ Պիտի շարունակէ ունենալ ան այդ միամտութիւնը, պիտի շարունակէ ան պարզել հայ ցաւը, քրքրել վէրքը, առաջարկներ պիտի ներկայացնէ անդոյ եւ անորոշ հասցէներու ուղղուած, որովհետեւ այս ձեւը ամէնէն ուժեղ եւ ազդուն է հայ մարդը կապելու հայ հանրային կեանքին։ Թերթի մը լուրերը, խրատականները, ուսումնասիրութիւնները, նոյնիսկ արուեստի եւ գրականութեան բաժինը կը կարդացուին տեսակ մը կրաւորական հոգեբանութեամբ, այդ բոլորը օտար թերթէ թերեւս աւելի լայն ձեւով կըրնան ստացուիլ, բայց ինչ որ ընթերցողի մէջ dynamisme մը կը մղէ, ինչ որ զայն կը կապէ հայ կեանքին, գործօն մասնակցութիւնը կը բերէ անոր, ան ալ հայ թերթին ամէնէն աննպատակ նկատուած այս բաժինն է։

«Յառաջ»ի ամէն օրուան թիւերը ապացոյցը կուտան այս տեսակէտին իր լայն հասկացողութեամբ եւ գիտակցութեամբ։ Ֆրանսահայ կեանքը մասնաւորաբար իր բոլոր արտայայտութիւններով հոն է. Փարիզի կամ գաւառի որ եւ է մտաւորական կամ աշխատաւոր հոն կը դիմէ, իր ցանկութիւնները, առաջարկները, թելադրութիւնները կամ քննադատութիւնները արտայայտելու համար։

«Յառաջ»ի տասը տարուան հաւաքածոն կրնայ կենդանի պատմութիւնը տալ այդ ժամանակամիջոցի ֆրանսահայ գաղութի ծաղման, զարգացման ու բարեկրթումին, ու այս դերով խսկապէս կ'արդարացնէ ժողովրդական թերթի որակումը։ Գաղութին թերթը ըլլալէն զատ, ընդհանուր հայկական խնդիրներու շուրջ դիրք ճշդելու եւ տեսակէտ արտայայտելու իր առողջ կեցուածքով ան կոչումն ունի արտայայտիչը ըլլալու արտասահմանեան հայութեան ստուար զանգուածին, որ նպատակ ու խռէալ կը հետապնդէ առանց դադրելու իրապաշտ ըլլալէ, որ գիտէ գործել ու աշխատիլ միայն օգտակար ծրագիրներու համար, որ կոյր ու մոլեռանդ չէ ժամանակի ու պայմաններու ծանր պարտադրութիւններու տակ չկարենալ ոգորելու չափ վհատական ու օգտակարը։

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

ooooo

Երիտասարդ ձգտումներու թարգմանը.— Գործը եւ գործողը.— Երեք հանգրուաններ.— Երիտասարդ հայ սերունդը.— Հայ հրապարակագրութիւնը երէկ եւ այսօր.— Մայրենի լեզուի եւ մշակոյթի ուրիշ արժէքներու պաշտպանութիւնը.— Ժողովուրդին համար եւ ժողովուրդով:

Երբ հայ պատմագիր մը մեր մշակոյթի պատմութիւնը ուսումնասիրել ուզէ եւ գլուխ մը նուիրել արտասահմանի մամուլին ու լրագրութեան, ստիպուած է մանրամասնօրէն պրպըտել «Յառաջ»ի տասը տարիներու հաւաքածոները մասնաւորաբար:

Ոչ միայն դրական եւ գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական վաւերական մը պիտի հանդիպի, այլ հոն պիտի գտնէ մեր ցեղին ստեղծագործ ոգիին կենդանի վկայարանութիւնը, միեւնոյն ատեն, օտար հորիզոններու տակ իրեն պարտադրուած անբնական մահուան դէմ կռուելու գիտակցութիւնը:

Մենք ժամանակակիցներս չենք կրնար գնահատել ազգային գիտակցութեան եւ ինքնապահպանման բնազդէ բոլո՛ր ազդակները, որոնք կ'արտայայտուին զանազան ձեւերով. Յաջորդ սերունդներուն վերապահուած է այդ գեղեցկութիւնը ըմբռնելու պարտականութիւնը: Մեզի կը մնայ ոգեւորութեան եւ խանդավառութեան հաճոյքը զգալ Գործի մը հանդէպ, որուն տասնամեակը կը լրանայ այսօր:

«Յառաջ» օրաթերթը ոչ միայն քաղաքական կուսակցութեան մը գաղափարախօսը կը նկատեմ, այլ՝ կենդանի մէկ ձայնը մրրկավար եւ հալածական, ամէն իրաւունքներէ զրկուած եւ ապագան անորոշ երիտասարդութեան մը, որուն ձգտումներուն եւ երազներուն, բողոքներուն ու ըմբոստութիւններուն հաւատարիմ թարգմանը կրցեր է ըլլալ ու մնալ վերջին տասնամեակի ընթացքին: Այս դրական գիծը, գաղափարական այս երեւոյթը միայն պիտի բաւէր, որ, անկախ համոզումներու տարակարծութիւններէն, հայ երիտասարդութեան ստուար մէկ մասը ճանչնար զայն իբրեւ իր հոգեկան պահանջներուն արտայայտիչը:

Որովհետեւ ամէնուն տրուած չէ երիտասարդութեան երազներուն ու պայքարներուն մշտական թարգմանը հանդիսանալ: Դատել, տրամաբանել, կռուիլ ու որոնել երիտասարդական մշտավառ հաւատքով, սիրել ժողովուրդը եւ պաշտպանել անոր ազատ իրաւունքները դարձաւ երիտասարդի վայել անձնուիրութեամբ ու քաջութեամբ

Երբ այս գեղեցիկ ու դրական գիծերը կը նկատեմ «Յառաջ»ի գոյութեան հիմնաքարերը, չեմ կրնար ուշադրութենէ վրիպեցնել նաեւ Գործողը, որ իր արտէն ու հոգիէն, շատ բան դրած է հոն, ապրած, քրտնած ու տառապած անոր հետ եւ անոր համար: Իր «Զանգակին երգը» չա՛ս ծանօթ բանաստեղծութեան մէջ, ազատութեան երգիչը՝ Շիլլէր, ըսած է. «Գործը փառաբանութիւնն է գործողին»: Այս պարագան պատշաճեցնելով, պիտի ըսենք, որ «Յառաջ»ի իմաստը, իբրեւ կենդանի օրկան եւ երիտասարդ օրաթերթ, արժէք կ'ըստանայ այնչափով որչափով որ խմբագրին աշխարհահայեցքը կը դառնայ իր հիմնական նկարագրին մասը: Տուէք թերթը ուրիշի մը, պայմանդրէք գծուած ու ձեւուած սահմաններէն դուրս չգալ, եւ սակայն շուտով պիտի զգաք տարբերութիւնը երկու ղեկավարներուն, որոնք իրենց անհատականութեան դրոշմը միայն կրնան տալ իրենց խնամքին յանձնուած գործին:

«Յառաջ»ը Շաւարշ Միսաքեանի անհատականութեան դրոշմը կը ներկայացնէ, անոր նկարագրին, աշխարհահայեացքին եւ ըմբռնումներուն կենդանի արտայայտիչն է: Այս երեւոյթը բացատրելու եւ հասնելու համար այսօրուան հանգրուանին, պէտք է ակնարկ մը նետել երէկին վրայ, իբրեւ առաջին հանգրուան, որ պիտի յանգէր այսօրուանին տրամաբանական գծով, եւ որուն այնքան հաւատարիմ մնացեր է «Յառաջ»ի խմբագիրը.

Սահմանադրութեան յաջորդող միամիտ խանդավառութեան շրջանն է այդ, 1908, երբ Շաւարշ Միսաքեան, ողբացեալ Գեղամ Բարսեղեանի հետ «Ազդակ» Երիտասարդ շաբաթաթերթը *կը հիմնէր: Գիտակցութեան, ինքնամփոփման, վերանորոգման եւ իտէալի ճամբաներուն ուխտաւորը կը դառնային: Կը փորձէին գծել նոր կեանքի մը սկզբունքները, գալիք յեղափոխութեան, աշխատանքին, բաղցուկին ու միտքին ներբողը կը հիւսէին, եւ* «Նոյնազգաց ու նոյնախոհ երիտասարդութեան մէկ շրջանը» *ներկայացնելու ձգտումովը կը մտահոգուէին:* Ազդակը *կը դառնար հանրային դաստիարակութեան, ժողովրդապետական իրաւունքներու պաշտպանութեան, միտքերու վրայ թանձրացող տգիտութիւնը փարատելու հայրենաշէն իտէալին նուիրուած օրկանը, մի՛շտ երիտասարդ, յանդուգն, յարձակող, քննադատող եւ միշտ ճշմարտութեան ի խնդիր:*

Մեծ պատերազմի ընթացքին ահաւոր փորձութեան ենթարկուելով, որուն մանրամասնութիւնները կարդացինք այս էջերուն մէջ իսկ, նոր գիտակցութեամբ ու փորձառութեամբ, վերանորոգող ու վերադնահատող այս ձգտումները կեանքի կը կոչէ զինադադարին յաջորդող առաջին ամիսներուն, իբրեւ երկրորդ հանգրուան, *վարելով «Ճակատամարտ» օրաթերթը:* Երրորդ հանգրուանը *«Յառաջ» օրաթերթով պատմութեան կ'անցնի:*

Այս երեք հանգրուաններու միջոցին, Գործողն ու գործը նոյնանման *գաղափարախօսութեան ներկայացուցիչները կը հանդիսանան, եւ առով իսկ ապէտք կը տեսնեն բոլոր այն պայքարները, գաղափարներն ու վարդապետութիւնները, որոնք կը քարոզուին ու մեկնաբանուին: Նկարագրի այս անփոփոխ ու հաստատ գիծն է, որ «Յառաջ»ին տուած է նաեւ անկաշառ, ուղիղ, ժողովրդապաշտ ձգտումներ հետապնդողի արդար կոչումը: Ներքին այդ բնազդին, հաւատումներու մասին իր ունեցած արդարութեան եւ գեղեցկութեան զգացումն է, որ Գործողը կը դարձնէ յաճախ մոլեռանդ մը, կրօնական նուիրականութեան հասնելու աստիճան:*

Առաջին հանգրուանէն մինչեւ վերջինը, նոյն գաղափարախօսութեան երիտասարդական թափը՝ «Յառաջ»ի եւ իր խմբագրին հիմնական արժանիքներէն մէկը պիտի մնայ: Շա՛տ դժուար է եթէ ոչ անկարելի երիտասարդական հաւատաւորի խանդավառութիւնը պահել հակառակ երեսնամեակի մը փորձառութիւններուն, յուսախաբութիւններուն եւ պարտութիւններուն, որոնք անխուսափելի կերպով կապուած կը մնան հանրային ամէն մէկ գործիչի կեանքին, իբրեւ մէկ մասնիկը հաւաքականութեան եւ անոր վիճակուած դառն ճակատագրին:

Երիտասարդական այս ձգտումը չէր կրնար չանդրադառնալ երիտասարդ այն սերունդին վրայ, որ գրական կամ հրապարակագրական մարզերուն մէջ, կը բաժնէր թերթին ճակատագիրը, կամ իրենք կը միացնէր անոր: Այս էր պատճառը, որ օտար հորիզոններու մէջ, այս երրորդ հանգրուանին *հետ զուգընթաց, կը կազմուէր երիտասարդ սերունդ մը, որ իր պահանջներով, դժգոհութիւններով, ձգտումներով, խոյանքներով ու երազներով, իր անունը անկէ կը զատէր եւ իրմէ անոր կը բերէր իր մտքին վաստակները, տեսակ մը եղբայրական եւ ընկերական ներդաշնակութիւն ստեղծելով: Այդ ներդաշնակութիւնը շօշափելի չէ անշուշտ, բայց կը զգացուի, եւ երեւան կուգայ ամէն անգամ որ գեղեցիկ առիթ մը ներկայանայ:*

Հաստատելու համար այս տեսակէտը, կը բաւէ աչքէ անցընել «Յառաջ»ի տասը տարիներու հաւաքածոները, կազմել վիճակագրութիւն մը, եւ արձանագրել բոլոր այն անունները, որոնք որ եւ է ձեւով իրենց աշխատակցութիւնը բերեր են, եւ ձեռնարկին յաջողութեան մասնակցած, երիտասարդական նոյն հաւատքով ու խանդավառութեամբ: Աչքի կը զարնէ մասնաւորաբար պաշտամունքը հանդէպ մեր մայրենի լեզուին, աւանդութիւններուն, գրականութեան եւ արուեստին:

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն մանաւանդ «Յառաջ»ի խմբագրականները, քանի որ լեզուի եւ արտայայտութեան մասին է խօսքը: Երբ հանգրուանէ հանգրուան վերջին երեսնամեակի Հայ հրապարակագրութիւնը նկատի առնենք, հետեւեալ ձեւով կը ներկայանայ ան: Բիւզանդ Քէչեանի հրապարակագրութիւնը քաղաքական կամ տնտեսական անտեսութեան, աշխարհագրութեան կամ պատմութեան դասի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր, թուականներով, պատմական փաստերով եւ անուններով ծանրաբեռնուած, դանդաղ ու ծոյլ ընթերցումի համար գրուած: Գրիգոր Զոհրապինը ուրիշ էր, փաստաբանական, յարձակողական կամ պաշտպանողական, ըմբոստ եւ հատու: Թուրքին Զարդարեանինը գրագիտութեան կամ գեղեցկագիտութեան կենդանի նմոյշ էր, ծանրախոհ, մտածուած, իբրեւ թէ գրական արձակ էջի մը համար տառապէր արուեստագէտը.

Շաւարշ Միսաքեանինը իր ժամանակը կը յատկանշէ: Արագութեան դարաշրջանին, հեւ ի հեւ, ոստոստուն կեանքի ոճն է անորը: Կարճ, կտրուկ, չափի վրայ ձեւուած, ուր յաճախ բառերն ու նախադասութիւններ ամբողջութիւն մը կ'արժեն.

Այս ոճը, սուսանուկի ու ձայնափիւռ գործիքի ոճն է, նաեւ տողաշար մեքենային, երբ գրաշարը սեղանին առջեւը կեցած, էջ էջի վրայ կ'առնէ ու կը տանի յանձնելու ամենակուլ մեքենային: Ինչ որ ըսած ու գրի առած են, գացեր է արդէն, տարածուած ալիքներու պէս:

«Յառաջ»ի խմբագրականները հայ հրապարակագրութեան ամէնէն արդիական գործերը կը յատկանշեն, երբ ուրիշներ յիսուն տարի առաջուան Երգը կ'երգեն.

Եւ վերջապէս, «Յառաջ» ժողովրդական ցաւերուն եւ իրաւունքներուն նուիրուած օրաթերթն է «ժողովուրդին համար եւ ժողովուրդով» *նշանաբանը նուիրական է անոր համար. Այս է պատճառը, որ անողոք է ան, երբ կը տեսնէ, որ հանրային իրաւունքներուն դէմ ոտնձգութիւն կ'ըլլայ: Իր այս անկեղծութիւնը շատ անգամ հասկնալի դարձեր է հակառակորդներուն կողմէն իսկ, թէեւ ժամանակ անցնելէ վերջ միայն.*

Մեր ամէնուն կեանքն է «Յառաջ»ինը, հանգրուանէ հանգրուան, *ի խնդիր արդարութեան, ճշմարտութեան եւ հայրենի հողի:*

Ո՞ւր պիտի յանգի այս վերջին հանգրուանը,— *ապագան միայն պիտի տայ անոր պատասխանը. Մինչ այդ քայլենք հաւատքով ու խանդավառութեամբ, մշակոյթի արժէքներու ջահը միշտ կենդանի պահելու համար:*

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՔ

ՄԻԼԱՆ.— «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ պիտի ուզէի ես ալ իմ համեստ բաժինս բերել, բայց դժբախտաբար, ներկայիս այնքան զբաղած եմ որ չեմ կրնար կատարել փափաքս: Ամէն պարագայի չեմ ուզեր ուշացնել շնորհաւորութիւններս «Յառաջ»ին, որ այս տասը տարուան ընթացքին այնքան օգտակար գործ կատարեց ազգային տեսակէտով, իսկ ապագային համար՝ ջերմ մաղթանքներ կ'ընեմ ալ աւելի մեծ յաջողութիւններու:

Զապէլ Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ ԵՒ ԻՐ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ը

—•—

Կը վկայեմ.—

Յառաջ այն առաջին թերթն է, որ, նախանձախնդրութեան օրերուն,— երբ ամէն Հայ յուսահատած էր այլեւս Արտաւազդի լեռնէն եւ Հայաստան կը փնտռէր... Թուրանի տափաստաններուն վրայ թէ... Փարակուայի ցարաստաններուն մէջ,— անխախտ մնաց իր հաւատքով եւ հետաքրքրութեամբ հանդէպ Արարատեան Հայաշխարհին.

Եւ տասը տարի շարունակ, իր Հայաստան սիւնակով, «Հայաստան սիրել» սորվեցուց:

Կ'առնեմ այս բացատրութիւնը,— «Հայաստան սիրել»: Որքան գիտեմ, այս բացատրութիւնը առաջին անգամ գործածեցին մեր դպրոց չտեսած մտաւորականները, *եղբարք ի չարչութիւն: Այդ «Հայաստան սիրողներ», սակայն, մինչեւ այսօր չկրցան ապացոյց մը տալ իրենց Հայաստանասիրութեան:*

Ահա Երեւանի սրճարանները, *կարծեմ Հօկ կը կոչուին,— որոնք զանազան թերթեր հրատարակեցին արտասահմանի մէջ: Թէեւ ամէն աղբիւր ունէին երկրի մէջ կատարուած աշխատանքներուն մասին, սակայն երբեք, օր մը սրանց, չկրցան* լուր քաղել ու տալ: *Հայաստանի թերթերէն կ'առնէին էջ մը, կուտային գրաշարին, եւ յանձնել: Ոչ մէկ ճիգ իրենց արտայայտութիւնները դարձնելու յստակ եւ պայծառ, ոչ մէկ ջանք թափանցելու յօդուածներէն ներս՝ տեղեկութիւն մը առնելու տալու համար արտասահմանի հայ ընթերցողներուն: Եւ խորհիլ, որ այս մարդիկը կը վճարուէին՝ Հայաստանը ճանչցնելու համար մեր տարագիր բազմութեան:*

Ահա Ռամկավարները,— կը հետեւին Դաշնակցական թերթերուն՝ Դաշնակցական թերթերէ առնելու համար Հայաստանի լուրերը:

Պարկեշտ թող ըլլան եւ խոստովանին, որ իրենք, Ռամկավարները, Հայաստանի իրենց լուրերուն մեծ մասը կ'առնեն կ'արտատպեն «Յառաջ»ի քաղուածքներէն:

Ուրեմն, «Յառաջ» նախ ձրի ուսուցիչ մըն է ապերախտ «Հայաստանասէրներուն», անոնց սորվեցնելու համար սիրել Հայաստանը:

Սիրել Հայաստանը կը նշանակէ ճանչնալ ու ճանչցնել զայն: Եւ «Յառաջ», տասը տարի է, կ'աշխատի նկարագրել Հայաստանի գիւղերը, արտատպել հայ գրողներու աշխատանքները, հաշուական թուային տպաւորութիւնները, վերջապէս քաղել ճարտարարուեստական, գիւղատնտեսական, անասնապահական, լեռնագրական, հողագիտական, պատմագրական, շինարարական, մարզարանական, ճարտարապետական, քիմիական, ազգագրական, հանքաբանական, թատերական, դպրոցական, երաժշտական, վիճակագրական ամէն տեղեկութիւն՝ սարքելով ու զատելով յօդուածներու, գիրքերու, ուսումնասիրութիւններու, թարգմանութիւններու մէջէն.

Այսպէս է, որ «Յառաջ» հրա… է՝ լուրեր տալով Հայաստանի վե… քին մասին կամ սրանէն… նին հայ արհեստները Մարքսեան… մեքենայ մը կը կարծեն կազմա… պութիւնը, որ կոչուած է վար… հայ ժողովրդեան ճակատագիրը.

Թէ ո՛րքան անտարբեր է վերա… մունքը, զոր ցոյց կուտայ «Յառաջ» հանդէպ Հայաստանի, ամէն որ… ապացոյցով մը կը հաստատուի՝ «Յառաջ»ի քաղուածքները, հայ… սանի թերթերէն առնուած, «Յառաջ»ի լեզուով յատկացած պայծառացած, կ'երթան կ'արտատ… ուին «Հայաստանասէր» մամու… մէջ եւ ամիս մը վերջ կը վերադառ… Փարիզ, անգամ մը եւս արտատպ… լու համար տեղւոյս թերթերուն… Չէ՞ որ արտատպումը այլեւս… ռաջին չէ:

Եւ սակայն, «Հայաստանասէր… րը չկրցան երբեք Հայաստանը… Ինչո՞ւ:

Վասնզի ոչ թէ միայն հրապարա… գիրներ չեն իբրեւ հակառակորդ… չարժող այս պարոնները, այլեւ… նութենէ խոյս տուող անկարել… մարդիկ, որ, իրենց չարչի… րութիւններուն հետաքրքրութեան… նահան սիւնակ յատկացնելով, որ… նոյնիսկ իրենց բաժինը ու… չհաւատալով:

Այսօր, տասը տարուան հոսանքէն վերջ, «Յառաջ» կը պարծի իր «Հայաստան» սիւնակով, որովհետեւ… սիւնակին մէջ հատորներով գրակ… նութիւն եւ ծանօթութիւն ամբար… է Հայաստանի մասին:

Ի՞նչ է «Յառաջ»ի դիրքը հանդէպ Հայաստանի:

Այս թերթին էջերէն ոչ ոք գէ… տաղապարուած է ռուսական օլիգարխ սիստեմ, *այնքան ատեն որ կը տեսն… ներկայ պայմանները. Սակայն… րանակ քննադատութիւններ կը… ութին այդ* օլիգարխիական մոլեռ*դութեան մասին, իբրեւ ընդդիմ… դիր: Տեսնուած է որ կարգ մը… րականներ չափազանցութեան կը հ… ցնեն արդիւնաւորութիւնը,— աչ… տեցէք Թաթ ոտքը: Այս հիւանդ… թեան դէմ, «Յառաջ»ի կեցուածք կ'արժէ արդէն ամբողջ քաղաքականութիւն մը:*

Ի՞նչ կ'արտայայտէ այդ կեցուածքը:

Արարատեան Հայաստանը յանձնելով Հիւսիսի հովանաւորութեան մինչեւ որ փոխուին պայմանները, մերոնք աւարտեն իրենց աշխատ… թիւնը պետականութեան դպրոց… մէջ,— «Յառաջ» չի կրնար… յանձնել Թրքահայ դատը, որուն… ռանդորդը կը մնայ Սփիւռքը: … հրաժեշտ է կազմակերպել… Սփիւռքը որովհետեւ Սփիւռքով… այն կ'արժեւորէ Թրքահայ դատը… եթէ Հայաստանն է որ պիտի… դավանէ՝ իբրեւ խարիսխ, եթէ…

ՃԱԿԱՏԷ ՃԱԿԱՏ...

═•═

Միշտ հակառակ ճակատներու վրայ եղած ենք Շաւարշ Միսաքեանի հետ:

Երկուքս ալ դեռ անպեխ եւ ապաղուն, Պապը-Ալիի պողոտային վրայ, իրարմէ հարիւր մեթր հեռու, ինք Սուրհանդակի *խմբագիր էր, ես անոր հակառակորդ թերթին՝* Մանզումէի: *Անգլիերէն թերթերը թեւին տակ, ամէն օր, որոշ ժամերուն, առտու իրիկուն, պաշտօնակալի մը ճշդապահ լրջութեամբ կ'անցնէր, աժգոյն բաւական չափ սպիտակ իր դէմքը մշտապէս անժպիտ, իր քաղաքական լուրերը թարգմանելու. իսկ ես թուրքերէն թերթերէն ներքին լուրերը կը շինէի՝ անկարգ անկապ աշխատանքի եղանակով մը:*

Անխօս, անայլայլ, մարդախոյս, ինք իր մէջ պատնիշուած, մենակեաց ըլլալու կոչումով այս տղան ի՞նչպէս ինկեր էր խմբագրական եռուզեռ ու յարաբերակից կեանքին մէջ, կը խորհէինք:

Կը խորհէինք... չէինք կրնար խօսիլ իրեն հետ, որովհետեւ, Սկիւտարի շոգենաւին ժամանակացոյցը յարգելու իր ճշդապահութենէն չեղած չէր, սրճարան չէր գար, ճաշարանը չէինք կրնար հանդիպիլ, եւ մինչ Գեղամ Բարսեղեան — Դաշնակցութեան մէջ իր մենտորն ու կնքահայրը — ամէն կիրակի, ամէ՛ն օր այնքան կը սիրէր պզտիկ քէֆեր սարքել Մաճէճէլ ծառին բակին մէջ կիլլակաձայն քէպապ ճաշակելու, կամ Բերայի քանի մը անկիւնները խմիչքի սեղաններով հաճոյանալու, հաւաքելով միշտ գրոգրոցներ, Միսաքեան խուսափուկ թռչուն մըն էր այդ երկինքին մէջ: Կ'երեւի շատ պզտիկուց սերտեր էր խորհիլ իր անձին ու անհատական հաճոյքներէն դուրս բաներու վրայ...:

X

1908ի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը իր դիմագիծը փոխեց յանկարծ:

Նախ, կուսակցութեան յանձնարարութեամբ ընկերոջ մը հետ բացաւ Արծիւ գրատունը, *որ սակայն հակառակ իր յաջողութեան՝ երկարակեաց չեղաւ:*

Ետքը, Միսաքեան որ մինչեւ այն ատեն շատ քիչ բան ստորագրած էր Պոլսոյ մէջ, եւ մեր ամէնուս պէս ո՛չ քերթուած կը գրէր ոչ պատմուածք, Գ. Բարսեղեանի հետ գլուխ կանգնեցաւ երիտասարդական շաբաթաթերթի մը՝ Ազդակի, *որ կուգար իրական պէտք մը գոհացնել իր նոր ոգիով, յեղափոխական կեցուածքով եւ ընթացական ճաշակով*

Հոս ես հակառակ գիծին վրայ չէի, այլ իր իսկ ճակատին մէջ, բայց... լուսանցքին վրայ, քանի որ ուղղափառութիւնը կը պակսէր ինծի:

X

Ես չեմ յիշեր, ինք կը պատմէ:

Սահմանադրութեան հռչակումին վրայ, քանի որ Դաշնակցական ընկերներով շրջապատուած էի, կիրակի մը կը հաւաքուինք Գում-Գափուի դուրսի վարժարանին սրահը — իմ նախակրթարանս — կազմելու տեղական կոմիտէն:

— Այդ օրը երբ նախաձեռնարկ եկար, ու անգամ մըն ալ չերեւցար, կ'ըսէ խնդալով

Ես ի՞նչով եմ մեղաւոր երբ ամէն յոյս չի թափանցեր ուղեղիս մէջ...

Որով, ճակատները զատուած էին դարձեալ

X

Ես պատմեմ, գուցէ ինք չյիշէ:

Կը տեսնէ՞ք սա հսկայ տղան որ այնքան թեթեւօրէն ըսեմ կը բարձրանայ, կօճակները կը կոճէ յանդուգն, ակնոցը քիթին կը զետեղէ հեղինակօրէն՝ բոլոր սրահին ապարէզ կարդալու յաւակնութեամբ մը, գիտէ՞ք, այն որ այնքան գիրեաւ գաղափարներու հիմը պայքարի ասպարէզներուն կ'ազացանէ, այն զուռնա երիտասարդն է որ երբ առաջին անգամ, իր կուսակցական պետերուն թելադրանքով, ասպարէզին վարժութեան համար բեմ ելաւ, դողաց, դողդղաց, կակազեց ու յեղուափակ վար իջաւ կաս կարմիր:

Գնա շնորհաւորէք հիմա իր կամեցողութեան յամառութիւնը:

X

Պոլիս երկար չմնաց, մէկ տարի «Ազատամարտ»ի մէջ խմբագրելէ յետոյ, զինքը Կարին ղրկեցին վարելու Դաշնակցութեան թերթը՝ Յառաջը:

Հոն էր որ իրապէս սկսաւ իր պատասխանատու հրապարակագրի գործը, հոն բրաւ քաղաքականգործիչի իր մարզանքները եւ եթէ չեմ սխալիր, հոն էր որ վերջնապէս կազմուեցաւ ինքն ու իր ոճը:

Իր խմբագրականներու հիւսուածքը ժառանգութիւնն է Դաշնակցական մամուլի առաջնորդողներուն: Թրքահայ լրագրութիւնը կարճ, կտրուկ նախադասութեան ձեւը չէր որդեգրած մինչեւ Սահմանադրութիւն: Հայրենիքի եւ Բիւզանդ Քէչեանի գրողները, ազգիւ տարբեր իրարմէ, ձեւով մօտ էին: Հատուածներու երկարութիւնը եւ փաստերու յաջորդական խտացումը խրտչելի չէին: Անոնք իրենց ընթերցողութեամբ, առանց սահմանագծի կ'ըսէին, ուսումնասիրական ձեւով կ'արտայայտուէին (Քէչեան երբեմն ամբողջ էջ մը կը գրէր Շաբաթօրեայ իր խմբագրականները), իսկ Դաշնակցական մամուլը աւանդութիւն մը ունէր, ամէն օր գրել, բայց չափ մը պահել, որչափ որ կարելի էր:

Փաստ մը ահա թէ Թուրահայերը կարգապահ, զինուորական մարդիկ են վերջապէս, իսկ Թրքահայերը համեմատաբար պաշը-պօզուք···

Եւ Շաւարշ իր կարգին, աւանդութիւն մը չընեց ճիփ-ճիշդ սիւնակ մը գրելը (իր նախորդները երբեմն պակաս, երբեմն աւելի ալ կը գրէին) ուրուն մէջ կը մնայ անզգրուելի...: Արդէն, կրնանք ըսել թէ, Շաւարշ, միակ բանին մէջ ուր չափը չի կրնար անցնիլ, իր խմբագրականներուն սիւնակն է...:

«Յառաջ»ին համաձայն գրելու պարտաւորութենէն իր գրիչը երբեմն կը տարուղի կրկնութիւններու վրայ, բայց ընդհանուր հագուածքն ու կեցուածքը նոյնն են, խնամեալ, կուռ եւ հատու: Առոյգ, ախորժելի, անտաղտուկ ոճ, որ թերթին ամէնէն կարդացուած բաժինին կը վերածէ իր նախանձելիք: Իսկ երբ կը հակառակախօսէ՝ կարծես մերկ դաշոյն մը կը ճօճանակէ օդին մէջ: Կոշտ ժայթքումներ, պատկերներու յանկարծական ցուցադրումներ եւ բառերու ինքնատիպ երգիծական պլլանքներ հրթիռի պէս կը պրիսմակեն իր արձակին պարզ երկինքը: Դժբախտաբար շատ քիչերը կը յիշեմ — Կարմիր կըտուց, պտակաւոր սողուն, քոսոտ քուռակ, կարմիր—կանաչ մսագործներ, Կալցի Օսման···

X

Ինչպէս Սահմանադրութեան, անկէ տասը տարի յետոյ, 1918ի Զինադադարին նոր գոյնով մըն ալ դուրս եկաւ Շաւարշ:

Բանաստեղծի քղամիդ էր հագեր... Խոստովանիմ որ իր քերթուածները ընկալեալ երգերէն, չափածոյ եղանակներէն տարբեր էին, անձնագրոյժ ու հոգեխառն:

Նորագարթ լար մըն էր այս կ'երեւի իր հոգիին մէջ, որ սակայն շատ խըզուեցաւ, վասնզի, կը խորհիմ, պէտք էր կանգնիլ Հայ Մամուլի պատնէշին վրայ որ պարպուած էր իր այնքան գեղեցիկ ու սիրելի ուժերէն, եւ արիւնի մէջ ինկած դրօշի վեր բռնելու կոչումը կը պատկանէր իրեն որ իր նահատակ երէցներէն ու ընկերակիցներէն հրաշքի մը պատահականութեամբ միայն անջատուած էր:

X

Ահա դարձեալ ճակատ ճակատի: «Ճակատամա՛րտ»:

Ես իմ զէնքս չեմ ուղղած իրեն անձնապէս, բայց որովհետեւ իր պատնէշին դէմ կը կռուէի, ան իր զօրականը այդ ամբոցէն, երբեմն իր ծանր հրետանին կ'ուղղէր իմ ալ վըրաս:

Քեմալական արշաւանքին վրայ խուճապային փախուստի պահուն էր: Ամէն կողմէ խելացնոր ձախողութիւն հայոց դատին: Այդ մոլեգին խառնամուժին մէջ յուսահատական կանչեր կ'արձակէի, թէ հայոց համար հայրենիք մը պէտք է փնտռել, ծովերէ, ովկիանոսներէ անդին: Եւ անոր անկարելիութեան առջեւ, տարփողէի Հայերու Ֆրանսա գաղթը այն համոզումով թէ՝ Արեւելքի միշտ ջարդը մեզ պիտի ընկճէ, իսկ Արեւմուտքի մէջ գէթ մարդավայել խաղաղ մահով մը կը վերջանանք

Այս երկու խնդիրներուն առթիւ Շաւարշ կրակ չխնայեց որ չտեղար գլխուս:

Փառք Աստուծոյ որ, այդ թնդանօթաձգութենէն չսպաննուեցայ, այլ թէ ոչ, այսօր, Յառաջի մէջ … դարձնելու պարտաւորութիւնը ի՞նչպէս գրած պիտի ըլլար Թիկունքս...

X

Դէպքերու կատակերգութիւն

Շաւարշ հակառակ իր պայքարին երկու տարի յետոյ, ինքն ալ Փարիզ ժամանեց...:

Տարբերութիւնը սա էր որ ես ինք զինքս փրկելու համար եկած էի, ան եկաւ ուրիշները փրկելու: Թոյլոր գաղութ մը կար Ֆրանսա, ժառանգականութիւն մը եւ երիտասարդութիւն Գործիչին ու հրապարակագրին համար մշակելի, գործածելի գետին, առանց դժուարութիւններէ վախնալու, առանց միջավայրին ապիկարութենէն ընկրկելու, մէկ հարուածով վճռականօրէն վերահաստատեց իր երիտասարդական տաք շրջանին սիրական թերթը՝ Յառաջը:

Այս բարոյալքող, խաթարիչ կազմալոյծ միջավայրին մէջ … տարի, տա՛ս երկար … տարիներ, նիւթական ու բարոյական …

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԼԵԶՈՒՆ

« Յառաջ »ի հայերէնը...

Անիկա կը նմանի գեղեցիկ ու կը – թուած աղջկան մը լեզուին...

Անոր համար կ'ըսեմ.

— Լեզուդ ուտեմ, «Յառաջ»... ան ի՜նչ անոյշ, ան ինչ բարկ, ի՜նչ ուժ – գին, հատու, տպաւորիչ եւ կատար – եալ է իբրեւ լեզու։

Ան անմահ եւ սուրբ դեր մը խաղաց մեր նոր գրականութեան մէջ։ Առանց « Յառաջ »ի՝ արդի հայերէնը պիտի բուրէր թաթխուն։ Նոր գրողներէն շա– տեր - որոնց համար գործիք մըն էր միայն լեզուն — հասկցան թէ անիկա դրօշ մըն է, զէնք մըն է, արժէնու – թեան գեղարուեստական ամբողջութիւնն ու մեհեանն է, խորախորհուրդ բո – վանդակութիւնով եւ առհաւական ա– ռարկայութիւններով։

Լեզուն ցեղին դիմագիծն է եւ ան – հատին ալ։ « Յառաջ »ի լեզուն ազգային քաղաքակրթութիւնն է մեր վերջին տասնամեակին։

Եւ թող չվշտանան մեր բոլոր օրա– թերթերը, երբ ըսեմ թէ անզուգական կը մնայ Յառաջ լեզուն թէ ներկայ եւ թէ անցեալ լրագրութեան մէջ։

« Յառաջ »ի լեզուն երկիր մըն է ուր կ'արտագրէ մեղր, պտուղներ, ծա – ղիկներ, երաժշտութիւն, բուրումնա– ւէտութիւն, լոյսեր եւ ահագնագործ փաթթիկներ.

Կորուկ, ուժգին, արագ, հատու, կարճ բայց կատարելատիպ կնիք մը ունի իր հայերէնը, որուն հայոցէն կ'անցնին իր աշխատակիցներուն եւ թղթակիցներուն նախադասութիւն – ները։

— Հայերէն է « Յառաջ »ի հայե – րէնը. Այնտեղ կարելի չէ գտնել ո՛չ ֆրանսաբանութիւն, ոչ թրքաբանու– թիւն, ոչ անգլիաբանութիւն։

Շատեր այս ուղղութեամբ կը փա – ռաբանեն « Ազատամարտ »ը։ Բայց թող անգամ մը ներկայ հասկցողու – թեամբ եւ աչքով թղթատեն այս եր– կու թերթերը ու այն ժամանակ որո – շապէս պիտի զգան «Յառաջ»ի տեան լե– զուի առաւելութիւնները։

Մեր ամբողջ լրագրութեան մէջ ան– զոյգ դիրք մը ունի «Յառաջ»ը իր մաքրամաքուր, մանրաւոյթ եւ ար – դիւնաւէտ արժէքներովը։

Փա՜ռք «Յառաջ»ին իր այս աստ – ուածընտիր առաքելութեան մէջ բրած առաջնորդութեան համար...

Քանզի, մենք ազգայնականներս, հայրենիքէն խոկ առաջ, իբրեւ գերա – գոյն սրբութիւն կը դաւանինք մեր լեզուն, մեր «Մեծասքանչ» հայերէնը։ Եւ առանց այլեւայլի կը յայտնենք թշնամութիւն բոլոր այն կազմակեր – պութիւններուն եւ թերթերուն դէմ որոնք ագիտութեամբ ու անփութու – թեամբ կ'աղաւաղեն մեր անպղծելի եւ ոսկեղենիկ բարբառը։

Լեզուն մեր մեծագոյն մշակոյթն է ու մեծագոյն գեղարուեստը։ Լեզուն մեր բանակն է ու մեր սէրը։ Մեր ամ– բողջ զօրքն ու զէնն ու զարդն է լեզուն։ Անիկա ոգին է ցեղին։ Առանց անոր ոչնչահեծ կ'ըլլայ արժէն ժողովուրդը.

Եւ կրկին փա՜ռք «Յառաջ»ի լե – զուին, որուն իւրաքանչիւր նախա – դասութեան վրայ լոյս կը խաղայ ո– րուն իւրաքանչիւր բառին վրայ կայ– ծակ կը ցոլայ եւ իր սիւնակներէն Մաշտոց – Մեսրոպեան զմռսուած անու– շաւէտ գոլորշիներ կը բարձրանան

Գայլտեւու չափ կը սիրեմ «Յառաջ»ի լեզուն։

Այնտեղ յարգուած է մեր Քերակա– նութիւնը, հիւրասիրուած է մեր Ուղ– ղագրութիւնը եւ Բառ նստած է իր ոս– կի խարխուխ։

Քաւանիրոդ գարու Արժէնն է որ կ'երգէ ու կ'աղաղակէ անոր սիւնակ – ներէն իր ինքնատիպ արուեստով։

« Յառա՜ջ », « Յառա՜ջ », եւ լեզ – ուական Արարատէն մեր կ'ելլէ մեր ձայնը, մեր գրոյր, մեր ոգին, մեր աղաղակութիւնը։

« Յառա՜ջ » եւ աստղերուն ու Աս – տուծոյ կը հասնի մեր լեզուն։

Հայրենի հովերը կը բանան իր թեր– թերը... խմբագրական, յուշեր եւ յօդուածներ. .

Հոգիս երջանկութիւնով կը ցողայ կարդալով իր մէկ յօդուածը, արտա – սուքներս կը յորդին իր տառերուն վը– րայ եւ երանութիւնս կը ծաւալի իր սիւնակներուն վրայ։

Լեզուական այս վերելքը խանդա – վառութեան կը հրաւիրէ զիս եւ հե – տեւելու իր գեղեցիկ քայլերուն։

Եւ աղաղակելու.

— «Յառաջ », չեմ մաղթեր որ ա – ւելի վեր ելլես, սակայն կը մաղթեմ որ վար չիջնես։

Եռա՜լ եւ կեցցե՛ս

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

յատամն է որ պիտի կենդանացնէ՝ շինարարական իր տենդով, Սփիւռքն է նոյնպէս որ պիտի աւիշ տայ Արա – րատի ծաղկումին, Սփիւռքն է դարձ – եալ որ թափ պիտի տայ Արաքսի բազ– կերակին

« Հայաստանասէրներէն, — որոնք ամէն դատ կը զոհեն Արարատեան հա– յաշխարհին,— « Յառաջ » կը տար – բերի անով որ ընդունակ է ամէն նուի– րումի վասն Հայաստանի, մնալով ջերմեռանդ պաշտպան մը Սփիւռքի դատին.

Հայոց Պատմութիւնն ալ այդ չէ՞ որ կ'աւանդէ ,— յաճախ երկրին ծայրա – մասերն էին որ իրենց ծանրութեամբ կը պահէին հաւասարակշռութիւնը, ինչպէս մեր գաղութներն եղան (Թիֆ– լիս, Պոլիս, Վենետիկ), որ ծայր տը– ւին մեր զարթօնքին եւ գրական վե – րածնունդին։

«Յառաջ »ի տասնամեակին առթիւ, երբ ինծի կը տրուի բանաձեւել իր « Հայաստան » սիւնակին քաղաքա – կանութիւնը, չեմ կրնար գտնել ա – ղաղակը որ կը վերծի սրտէս.—

Կեցցէ՛ Հայաստան։

Եւ թող միշտ վառ մնայ Թրքահայ դատին հրաքը, մինչեւ որ խաղաղին միլիոնաւոր նահատակներու հոգինե – րը։

Եւ կեցցէ՛ « Յառաջ »ի ոգին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲԱՐԵՒ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

«Յառաջ»ը տասը տարեկան է այսօր։ Հայ թերթի մը համար մանաւանդ օրաթերթի մը համար տասը տարին պատկառելի տարիք մըն է։ Անհամար ծնող ու մեռող հայ թերթերու քով տասը տարի ապրած թերթ մը յար – գանքի արժանի երեւոյթ մըն է մեր կեանքին մէջ։

Ասկէ տասը տարի առաջ երբ իմաց– ուեցաւ որ Շաւարշ Միսաքեանը թերթ պիտի հրատարակէ, բոլորս ալ յոռե– տես էինք։ Վեց ամիս չի տեւեր կ'ը – սէին ծանօթները։ Ես, աւելի աստա– ձեան, մէկ տարի կեանք կուտայի « Յառաջ »ին, այս հեւ ի հեւ կյանող ու կործանող պայմաններուն մէջ։ Սխալած էինք։ «Յառաջ» ապրե– ցաւ, մեծցաւ ծաւալով, օրաթերթ ե– ղաւ եւ իր կենսունակ երեւոյթը ցոյց կուտայ որ պիտի շարունակէ ապրիլ։

Թերթի մը խմբագիր ըլլալ հայ կեանքի մէջ, ապերախտ գործ մըն է։ Երկու բանաստեղծութիւն գրող բա – նաստեղծ մը գովեստ կը ստանայ։ Երեք պատմուածք գրողը գրախօսա – կաններու կ'արժանանայ։ Միայն հայ խմբագիրն է որ, իր տաժանելի իր կեանքին մէջ ոչ միայն չի գնահատ – ուիր, այլեւ կը հարուածուի, կը քը– նադատուի. Ընթերցողները կարդալէ վերջ, թերթը մէկ կողմ կը գցեն ա – ռանց վայրկեան մը խոկ անդրադառ– նալու թէ ինչ դժուարին աշխատանքի արդիւնք է այդ թերթը։ «Յառաջ» ամ– բողջ տասը տարիներ քալեց այդ դժ– ուար ճամբէն։ Անվուլա վրիպում – ներ ունեցաւ, երբեմն յախուռն եղաւ եւ իր խարազանը երբեմն իջաւ նաեւ անոնց գլխուն որոնց պէտք էր խը – նայէր, բայց առանց կ'ըսէ. «Ջի սխալիր ան որ չի գործեր»։ Արդար ըլ– լալու համար ըսենք, սակայն որ եթէ «Յառաջ» երբեմն չափազանցեց, եր– բեք դիտաւորեալ չէր, ոչ ալ չարա – մտութեամբ։ Անաչառ ըլլալու փա – փաքն էր, որ «Յառաջ»ը երբեմն շատ յառաջ տարաւ ·

Քիչ վերը ըսի, որ մեր կեանքի պայ– մաններուն մէջ թերթի մը հրատարա– կութիւնը շատ դժուար է։ Ցոյց տալու համար թէ մեր ժողովուրդը որ աս – տիճան տարբեր է այն միջավայրէն ուր փոթորիկը զինք նետեց, համեմա– տենք մեր լրագիրներու անունները տեղական լրագիրներու անուններուն հետ։ Հայ լրագիրներու անունները կանչ մը, հրաման մըն են ինչպէս «Յառաջ»ն է, կամ միտք մը, փափաք մը գաղափար մը խորհրդանշող, ինչպէս «Հայրենիք», «Բուսաբեր», «Ապա – գայ», «Պայքար», «Հորիզոն», «Նոր Օր». Եթէ տեղական թերթերու պէս մեր թերթերն ալ կոչուէին «Թերթ», «Պզտիկ Թերթ», «Փարիզ-Կէսօր» կամ «Փարիզ երեկոյ» անոնք չպիտի յար – մարէին մեր հոգեբանութեան, մեր զէմքի արտայայտութեան։ Անուննե– րու այս տարբերութիւնը պատահա – կան չէ։ Փոքր ու աննշան երեւցած այս տարբերութիւնները իրենց հոգեբա – նական խոր պատճառներն ունին։ «Փարիզ երեկոյ» կոչուած թերթը հարիւր հազարներով կը ծախուի. Նոյն փողոցին անկիւնը 3—4 ծախողներ կան եւ բոլորն ալ կը սպառեն իրենց թերթերու խուրձ ծրարները։ Այդ թերթին կամ միւսներուն ամենահա – մեստ աշխատակիցն անգամ բարեկե– ցիկ կեանք մը ունի։ Որովհետեւ թեր– թը կը պատկանի ժողովուրդի մը որ հասած է, իր տեղն ունի, ան, միայն լուրեր կ'ուզէ կամ, ծայրայեղ պարա– գային, զարգանալ կ'ուզէ։ Իսկ հայը երբ թերթը ձեռքը կ'առնէ, լուրէ ա – ւելի, մխիթարութիւն մը, եղարտին դարման կը փնտռէ։ Ցաւալի է ան հայ թերթը որ այդ սփոփանքը կը բերէ։ Այսօր հասունութեան հասած «Յառաջ»ը գիտէ հայ ընթերցողը ո – գեւորել, սփոփել, յուսադրել։

Ահա թէ ինչու, ես ալ իբրեւ մէկը այդ ընթերցողներէն ուզեցի իմ յար – գանքի խօսքս ըսել «Յառաջ»ի համար եւ «Յառաջ»ի մէջ։

ԳԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը ԵՒ ԻՐ ՆԱԽՈՐԴՆԵՐԸ

— o —

Փարիզի «Յառաջ»ը որ բոլորեց իր տասնամեակը, ընդհանրապէս հայ եւ առանձնապէս մեր դաշնակցական մամուլի պատմութեան մէջ պէտք է գրաւէ իր ուրոյն պատուաւոր տեղը, որովհետեւ տասը տարի շարունակ բեղնաւոր աշխատանք է կատարել գաղթահայ աշխարհում, եւ արժա – նաւոր ժառանգորդն է, մեր բուն երկ– րի մէջ պատմական դեր կատարած Թիֆլիզի, Կարինի եւ Երեւանի ՅԱ – ՌԱՋՆԵՐԻ

Եթէ այսօրուայ յոբելեարը արքայ կամ կաթողիկոս լինէր, իրեն կը կո – չէին ՅԱՌԱՋ ՉՈՐՐՈՐԴ։ Բայց աւելի նպատակայարմար է անուանել ՅԱ – ՌԱՋ - Փարիզի։ Կամ Փարիզի ՅԱՌԱՋ, ինչպէս յաղթական զօրավարների ան– ուան փակցնում են իրենց գրաւած վայրի անունը, իբրեւ մեծագոյն փառ– քաւորութիւն

Արժէ մի քանի խօսք նուիրել, Փա– րիզի «Յառաջ»ի ծննդեան տասնամ – եակի առթիւ, իր փառապանծ նա– խորդներին։

ԹԻՖԼԻԶԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ցարական բռնակալ կառավարու– թեան հալածանքի պատճառով, մին– չեւ ռուսական առաջին մեծ յեղափո– խութիւնը (1905), Ռուսաստանում գոյութիւն ունեցող բոլոր յեղափոխա– կան կուսակցութիւնները, որոնց թը – ւում եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը զուրկ էին սեփական ազատ մամու – լից։ Այս էր պատճառը որ մեր գրող ընկերները աշխատակցում էին գլխա– ւորապէս Գ. Արծրունու հիմնած ա – զատամիտ «Մշակ» թերթում։

Շնորհիւ 1905ի յեղափոխութեան, ցարական կառավարութիւնը ստիպ – ուեցաւ իր պատմական հոկտեմբեր – եան Ցայտարարութեամբ խօսքի, մա– մուլի եւ ժողովների ազատութիւն շը– նորհել։ Եւ չանցած մի քանի ամիս (1906), Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Բիւրօն Թիֆլիզում հրատարակեց Կովկասի մէջ իր առաջին օրինաւոր օրաթեր – թը, «Յառաջ»։ Անոր գլխաւոր սիւնե– րըն էին Ա. Ահարոնեան, Միք. Վա – րանդեան, Համօ Օհանջանեան, Գ. Խա– ժակ, Եղ. Թոփչեան եւ մի շարք ան– ուանի ընկերներ։ Որպէսզի կարելի լի– նի գաղափար կազմել թէ ինչպիսի խոշոր դեր է կատարել Թիֆլիզի «Յա– ռաջ»ը, պէտք է պատկերացնել ռու – սական առաջին յեղափոխութեան փո – թորկալից շրջանը. Կովկասում դեռ նոր հալուեյարգարի ենթարկուած հայ - թաթարական ընդհարումները, որի մէջ զգալի դեր կատարեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

1905 թուի վերջին յետադիմական շարժումը յաղթող էր հանդիսացել եւ սկսել էր կատաղի հալածանք բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնների դէմ։ Իսկ վերջիններս պարտուած բը– նակալութեան դէմ վարած ճակատի վրայ, պարտուածներին յատուկ սո – վորութեամբ, ընդդիմադիր կուսակ - ցութիւնները աւելի մեծ թափով բռնկան իրար դէմ պայքարել։

Հայ քաղաքական կեանքի մէջ էլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ ընդհանուր ճակատ էին կազմել հայ կղերամիտ – ները, պահպանողականները, սոցիալ դեմոկրատ մեծամասնական եւ փոք – րամասնական թեւերը, այսպէս կոչ – ուած հայ սոց. դեմոկրատները, սոց. յեղափոխականները։ Եթէ աջերը մե – ղադրում էին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր յեղափոխական եւ ընկերվարական գործունէութեան պատճառով, ես – դէկները ու էս–էրները էլ Հ. Յ. Դ-ը համարում էին մանր բուրժուական կուսակցութիւն։ Եթէ այս բոլորի վը– րայ աւելցնէինք եւ այդ ժամանակ – ները Հ. Յ. Դ-ից պոկուած միհրա – նականների եւ անջատականների պայ– քարը դարձեալ Հ. Յ. Դ. դէմ, կար– ծեմ պարզ կը լինի թէ «Յառաջ»ին եւ թէ իր յաջորդներին ինչպիսի խոշոր դեր էր վերապահուած ·

Թիֆլիզի զինուորական նահանգա – պետի հրամանով «Յառաջ»ը փակուե– ցաւ, որին յաջորդեց «Զանգ»ը։ Նոր թերթի առաջին խմբագրականից յի – շում եմ ընկ. Ա. Ահարոնեանի վեհա– շունչ լեզուով գրած հետեւեալ բա – նաստեղծական տողը.

—Զանգ, ղօղանջիր վեհի ու բա՜րձր...

ԿԱՐԻՆԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Թրքական սահմանադրութեան հռ– չակումից յետոյ է, որ Հ. Յ. Դաշ – նակցութիւնը, եւ միւս յեղափոխա – կան կուսակցութիւնները հնարաւո – րութիւն ունեցան իրենց օրինաւոր (լեգալ) մամուլը ունենալ։ 1908ի աշ– նան ռուս բռնակալ իշխանութիւնը ուժեղ հալածանք սկսած ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, մեր ամե– նատաղանդաւոր հրապարակագիրնե – րից մէկը, ընկ. Եղ. Թոփչեան, ձեր– բակալութիւնից մազապուրծ ազատուած, Թիֆլիզից կ'անցնի Երկիր, եւ կը հաս– տատուի Բարձր - Հայքի մայրաքա - ղաք Կարինում եւ կը սկսի հրատարա– կել «Յառաջ»ը, որ դադարեց մեծ պատերազմի պատճառով։ Թէ որքան բեղնաւոր եղած կը լինի Կարինի «Յա– ռաջ»ի դերը համիտեան դաժան լծից ազատուած թրքահայ ժողովուրդի քա– ղաքական եւ մշակութային մարզերի մէջ, կարծեմ շատ պարզ է բոլոր նը– րանց համար, որոնք ծանօթ են թր - քահայ կեանքի հարուստ ապրում - ներին 1908ից մինչեւ 1914ը։ Կարինի «Յառաջ»ի անդրանիկ խմբագիր ընկ. Եղ. Թոփչեանի եղերական մահից յետոյ, խմբագրի պաշտօնով իրար յաջորդեցին ընկ. ընկ. Միք. Վրաց - եան, Շաւարշ Միսաքեանը, Փիլոս- Մարալը եւ Լիպ. Աւետիսեանը։

ԵՐԵՒԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Հայաստանի հանրապետական իշ - խանութեան օրով, մայրաքաղաք Երե– ւանում, որպէս Հ. Յ. Դ. օրկան լոյս էր տեսնում «Հայաստանի Աշխատա – ւոր» օրաթերթը, հանգ. ընկ. Վահան Խորէնիի խմբագրութեամբ, որին 1919ի աշնանը յաջորդեց «Յառաջ»ը, ընկ. Միք. Վրացեանի խմբագրու – թեամբ։ Յաջորդ տարին ընկ. Ս. Վը– րացեան նախարարական պաշտօն ըս– տանձնելով,«Յառաջ»ի խմբագիր եղաւ մի առ ժամանակ «Ուսաբեր»ի արդի խմբագիր ընկ. Վ. Նաւասարդեանը եւ ապա «Հայրենիք»ների այժմեան խմ – բագիր ընկ. Ռ. Դարբինեանը։

Թէ Երեւանի «Յառաջ»ին ինչ կա – րեւոր դեր վիճակուեց կատարել պատմական մի այնպիսի շրջանին, ինչպիսին է 1919 եւ 1920 թուական– ները, ազատ եւ անկախ Հայաստանի մէջ, որտեղ դարձեալ ղեկավար դերը վիճակուած էր Հ. Յ. Դաշնակցու – թեան, նոյնպէս պարզ է բոլորին հա– մար։ Հայաստանի խորհրդայնացման պատճառով Երեւանի «Յառաջ»ը ըս– տիպուեցաւ քաշուել ասպարէզից ·

ՓԱՐԻԶԻ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Սրանից ուղիղ տասը տարի առաջ, Փարիզի եւ արուարձանների դաշնակ– ցական ընկերները հաւաքուելով Փա– րիզի սրճարաններից մէկի մէջ,երկար ու բարակ, թէր ու դէմ վիճաբանու - թիւնից յետոյ, ձայների մեծամաս – նութեամբ, յանձնարարուեց ընկ. Շ. Միսաքեանին, մեր ընկերական բա – րոյական աջակցութեամբ կուսակցա– կան թերթ հրատարակել։ Ընդգծեցի ձայների մեծամասնութեամբ խօսքը, որովհետեւ փոքրամասնութիւնը եւ այս թւում մի քանի փորձուած հին ընկերներ,վախենում էին որ մեր գաղ– թական վիճակում, մեր հրատարա – կելիք թերթը անկարող է լինելու իր դրամական հաւասարակշռութիւնը պահել եւ խոշոր ծախքի դուռ է բա – նալու մեր կուսակցական սնտուկի համար։ Բարեբախտաբար մեծամաս– նութեան լաւատեսութիւնը արդա – րացաւ շնորհիւ «Յառաջ»ի խմբագիր ընկ. Շ. Միսաքեանի եւ իր բազմաթիւ աշխատակիցների, թղթակիցների ու բարեկամների անդուլ աշխատանքի եւ նիւթական ու բարոյական զոհողու – թեանց։

Մեր սիրելի «աՅառաջ»ին մէկ մաղ – թանք միայն ունիմ.

— Ապրիս մինչեւ այն երանելի օրը, որ դու էլ մեր հայրենաբաղձ ժողո – վուրդի հետ միասին, հնարաւորու - թիւն կ'ունենաս վերադառնալու մեր կարօտած Հայաստան - դրախտավայ– րը եւ մայրաքաղաքի եւ կամ գաւա – ռական կենտրոններից մէկի մէջ քո մշտնջենական խարիսխը ձգես, մկր – տուելով քո նոր վայրի անունով — Ե– րեւանի, Շիրակի, Վանանդի, Վաս - պուրականի, Տարօնի կամ . .

ԲԵՆՈ

Համակրանք

Մեծայարգ

Պ. Շաւարշ Միսաքեան,

Թոյլ տուէք « Յառաջ»ի տասնամ – եակի առթիւ շնորհաւորել Ձեզ եւ Ձեր աշխատակիցներն ու յայտնել իմ շատ բարեմաղթութիւններից գէթ մէկը՝ տեսնել « Յառաջ »ի հրատա – րակումը ոչ թէ օտար վայրերում, այլ մեր հայրենիքում - Հայաստա – նում։ Կեանքը յարատեւ շարժումն է, ու ժամանակները յաճախ անսպասելի կերպով փոփոխւում են, երբեք չյու– սահատուինք որ ազգային ու մարդ - կային լուսաւոր իտէալների իրակա – նացման համար, կուգան կը հասնին աւելի նոր, աւելի բարեյաջող պայ – մաններ... Այդ յոյսը « Յառաջ »ի ոյժն է եղած ու թո՞ղ կորովի և ամուր մնայ նրա Յոյսը, նրա այդ հաւատ – քը ...

Անկեղծ ողջոյններով

ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Ժնեւ

ժառանգութիւններու մէջ. անայլայլ, անսայթաք, անպարտաւ, գիշերը եւ ցորեկը իրարու հետ շփոթ, թուղթի ու գրիչի անբաժանելի, անկարեկիր ագրուածը, անկարելին խոստացողը, ահա՛ Շաւարշը, ահա իր «Յառաջ »ը։

Ահա՛ Գործը իր արձանային պար – զութեամբը։ Յառաջի հաւաքածոն կենդանի յիշատակարանն է հայգաղ– թաշխարհին հին ու նոր ցաւերուն, ուր ցեղին անդրդուելի խոյանքն լոյսը կը փարոսէ միանգամայն։ Այս ընդ– հանուր գիծէն զատ, Յառաջ, մասնա– ւոր կերպով ալ, փրկարար գոտի մը եղաւ ֆրանսական ովկէանին մէջ խեղ– դուելու դատապարտուած յարմու – թեան մը, գոտի, որ հայերը եղերքը պահեց ազգութեան, իսկ զաւակներու անխուսափելի ընկլուզումը կը տաղ – տապէ յապաղեցնելու։

Մեր մամուլին պատկերը ա՛յս է այժմ հայ գաղթաշխարհին մէջ եւ ա– ռաւելապէս այս պէտք է մնայ իր նը– շանաբանը։

×

Դէպքերու ուրիշ կատակերգու – թիւն։

Մենք որ իրարու շատ մօտ չէինք ապրած եւ «թշնամի բանակներու կը պատկանէինք, օր մը միացանք... մի– եւնոյն յարկին տակ։ Գաղափարական գետնի վրայ անհաշտ՝ գործնական հո– ղի վրայ շուտով համաձայնեցանք եւ Յառաջը եկաւ տապանակալից շրջանի մը, նորաբաց տպարանիս յառաջդի – մութեան աղբակ մը գտնելու։ Ան – կե՛ղծ։

Սպասեցէք, հաշիւս դեռ փակած չեմ իրեն հետ։

×

Կը կենայ միշտ գլխիս վրայ ու կը կրկնէ

— Այս ի՜նչ դատալիք ես եղեր դուն։ Աւելի դէշ բան մը, մեռնի՞ր ես։ Ծ՞րը արիւնդ քիչ մը պիտի եռայ, յարու – թի՛ւն առ քիչ մը։ Քեզ ազատ կը ձգեմ ուզածդ գրելու...

Պատասխանս.

— Կը վախնամ, սիրելի Շաւարշ, որ այդ յարութիւնը որ ինծի կը թելադ – րես՝ Խորհրդային Երկրին մէջ բժիշկ– ներու կողմէ կատարուող եւ քանի մը ամիսը անգամ մը կրկնուող « մեռել– ներու յարութեան » փորձին պէս ըլ – լայ։ Քանի մը շարժում, խլրտում եւ դարձեալ անշարժութիւն։

Խոստովանիմ որ չէ մեռած եւ չի կրնար մեռնիլ օրագրողի յոյզը սրտիս մէջ, որովհետեւ իմ ամենաթարմ սա– րիքիս գեղեցկագոյն խոյանքն թրթ ա– ցումն է ան։ Ցաճախ մեր կեանքի անյանդգնութեանց եւ խեղաթիւրու – մին առջեւ արիւնս եռ կ'ելլէ, ջիղերս կը պրկուին, բայց ակռաներս վրայ բռունցքի հարուած մը կը վանէ ամէն «մոլորանք»։

Օրագրողը, գինեն, լուղորդի կը նը– մանի, ջուր տեսնելուն՝ անմիջապէս բաճկոնը կը նետէ եւ ջրասոյզ ըլլալ կը ցանկայ։ Բայց եթէ այդ ջուրը հա– մաձայն չըլլա՛յ բաղումին շարժում – ներուն ·

Ես անհոսանք ջուրի մէջ լողալու վարժ, երբ ինքզինքս գետի մը հո – սանքին մէջ գտնեմ, չեմ կրնար ինք– զինքս ազատ պահել, կա՛մ պէտք է քշուիլ եւ կամ անձայարանոց եզերք ապաստանիլ։ Յառաջ յորձանուտ ջուր մըն է, կը նետեմ որ չի կրնամ իմ լու– ղորդութիւնս հոն փորձի ենթարկել։

Ես անպատասխանատու մարդ մըն եմ, դրօշակ չունիմ, տարանջատ գա– ղափարներ ունիմ որ երկաթուղիի գի– ծին վրայէն չեն քալեր։

Դուն քաղաքական համայնքի մը կը պատկանիս, դրօշակ ունիս, պատաս– խանատուութեան բեռներ շալկած ես, նուիրուած մըն ես՝ որչափ ալ թէեւ շըլլաս, ըսէ՛, իրարու հետ ինչպէս կրնանք քալել, որչափ ալ իրարու ան– կեղծութեան վրայ անխախտ ըլ – լանք։

×

Իր բարեմիտ նկարագրին անբաժան մասն է այն լրջութիւնը որով կը վե– րաբերուի իր ասպարէզին, ասպարէզ՝ որ փերեզակութեան է փոխուած, ուր խոյանքները պոռնկացած են, եւ ուր լարախաղացութիւնը լաւագոյն ար - ժանիքն է արդիական յաջողութեան։

Կը մոռնայ ամէն գրկանք՝ երբ լաւ բան մը գրէ, քաակին դառնութիւ– նը կը ներէ երբ գեղեցիկ նիւթ մը ձեռք է բերած իր թերթին համար։ Երբ ուրիշներ, իր տեղը, պիտի կըր – նային իրենց համար դիւրաւոր կեանք մը շինել, ինք իր չունեցածն ալ կը զոհաբերէ, պատրաստ է անօթի անմահին մեռնելու՝ բաւ է որ ինք իր տէրն ըլլայ, իր առաջին սիրոյն, իր առջինեկ զաւակին, Յառաջին մօտն ըլ– լայ։ Ցանուն այդ խոյանքին կը զոհէ շահերը, կը հանդուրժէ զրկանքները։

Եւ կրնայ հպարտանալ իր այս գա – ւակովը։ Յառաջ աշխարհի ամէն կողմ լոյս տեսնող հայ լրագիրներու բազ– մութեան մէջ լաւագոյնն է, իր խը – նամքի եւ բովանդակութեան, համա – ռօտ գրաւէքներու իսկ կարծի – քով։

Տարբեր ալ չպիտի կրնար ըլլալ, քանի իր բնատուր արժէքը դարբ – նուած էր պոլսահայ դպրոցին մէջ, լաւագոյն եւ տիպար դպրոցը հայ մա– մուլին։

Խոշոր ոսկեզօծ բարենիշ մը ուրիշ – մըն, իր անհատականութեան։

Բառը բաց, կրնամ կրկնել։ Իր չէզո– քալ անհատականութենէն զատելով, իր խառնուածքը այնքան ալ ընդու – նակ չեմ գտներ կուսակցականու – թեան։ Բայց, ինք, ներքնապէս, կ'ե– րեւի զատ է հասարակաց գիծ մը իր եւ կուսակցական հոսանքին միջեւ։ Ոչ անհատապաշտ, ոչ աղանդաւոր։ «Հէթմանոս» մը, «բարբարոս» մը ու – րեմն ինչպէս երբեմն կը ստորագրէր.

×

Ես, հակակուսակցական մարդ, կ'ուզէ՞ք որ պահ մը փառք տամ կուսակցութեան...։

Կը հաւատամ որ կուսակցական — հասարակականութիւնը, ինչպէս խա– քախտը, ծաւալած է ամէն տեղ։ Ար - տաքոյ կուսակցութեան չիք փրկու – թիւն։ Անհատները զանգուածօրէն կը թափուին ընդհանրական հոսանքներու մէջ։ En série մարդկութիւն մը զարգանալու վրայ է, ուր. անհա– տը, տաղանդը, որչափ ալ նկարագրով ուժեղ, դատապարտուած է անտես – ուելու, անշքանալու, մահանալու . . Արժէքը՝ կը մոխրանայ՝ երբ ամբող - ջութեան մը մաս չի կազմեր, եւ մո– խիրը կ'արժեւորուի կուսակցական շղաշխով, մինչեւ իսկ կուռքի կը վե– րածուի։

Բայց, կը մոլորիմ... ։ Շատ կ'ա – զաչեմ ընթերցողներէս որ չեզեալ հա– մարեն այս քանի մը տողերս,

Եւ թող փառք տան որ Շաւարշ Մի– սաքեան կուսակցական է, քանի որ, առանց այդ հողին ու նեցուկին այն – քան տաղանդաւոր այս հրապարակա– գիրէն այսօր դաշտի մը անկիւնը, զօսացած ծառ մը միայն մնացած կ'ըլ– լար։

×

Ձեղնել համարեմ ուրեմն ես ալ իր պատկանելութիւնը, եւ խանդաղա – տանքով ողջունեմ եղբայրակից մը, եղբայրակից ո՛չ միայն հին բայց միշտ սիրական ասպարէզի մը, այլ նաեւ եղբայրակից այն սերունդին մէջ, գա– ղափարական պաշտամունքը իր երի – կամունքին խոյր կրող վերջին սե - րունդին, որուն անհաշիւ, եւ աննիւ– թապաշտ նշոյլներէն դեռ պահուած կը կենան անոր սեւացած, կնճռոտած ճակատին բիրտ ակօսներուն մէջ, երբ աշխարհ բարոյականէ ըկլուած է մայ– թաղիճի պէս, երբ նկարագիրը փողո– ցի աղբ է դարձեր, եւ երբ գեղեցիկ բանի մը հասնելու համար զրկանքի պատրաստակամութիւնը բորոտու – թեան չափ զազիր կը տեսնուի։

×

Հոս «անուշ տեղը » կը վերջացնեմ, որովհետեւ միտքս ինկաւ թէ՝ չափ սահմանուած էր գրողներուն։

Վերերն ալ, տեղ տեղ, գիտեմ, «ան– ցուցի չափը»։ Ես ի՞նչ ընեմ երբ, իբր պնդացած անկախ մը, չափի ու կարգի վրայ գաղափար չունիմ։

Ուստի, պիտի խնդրեմ Շաւարշէն իր տասնամեակի ցուցափեղկին մէջ զիս կախել այնպէս անկապ անկա – պակից, «չափու վրայ» եղած լաւա - գոյններուն հետ քով քովի։

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԴԵՐԸ
ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

—•—

Հայաստանը աշխարհագրականօրէն կը գտնուի Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ։ Քաղաքականապէս մեր Հայրենիքի ճակատագիրը կապուած է այդ երկու պետութիւններու հետ։ Թէ Ռուսիոյ խորհրդային կառավարութիւնը եւ թէ Թուրքիոյ քէմալական վարիչները թշնամի են հայ դատին եւ, հետեւաբար, կը ներկայանան իբրեւ հակառակորդներ հայ ազգային քաղաքական ծրագիրներուն։ Ուրեմն մեր գլխաւոր պայքարը ուղղուած է խորհրդային եւ քէմալական հակահայ քաղաքականութեան դէմ։

Բնական է, որ երբ մէկու մը դէմ պայքար կը մղուի, նախ եւ առաջ պէտք է ճանչնալ դիմացինը։ Երբ իրազեկ կը դառնաս հակառակորդին դաղտնիքներուն, պայքարդ կէս առ կէս կը դիւրանայ։ Քաղաքական — յեղափոխական պայքարը ենթակայ է նոյն օրէնքներուն։ Եթէ պայքարող կողմը չէ ճանչցած թշնամի պետութիւնը, ծանօթ չէ հակառակորդ ժողովրդի հոգեբանութեանն ու ձգտումներուն, չի հետեւիր դիմացի երկրին ներքին ու արտաքին փոփոխութիւններուն, անտեղեակ է անոր իրական կացութեանը եւ յարմար չէ անոր ուժը,— իր տարած պայքարը կը կորսնցնէ իմաստը։ Բաւական չէ գիտնաս, թէ ինչ կ'ուզես ինքդ։ Պէտք է աւելի լաւ գիտնաս, թէ ինչ կ'ուզէ եւ ինչ կը հետապնդէ դիմացինդ։ Իսկ այդ հնարաւոր է, երբ մանրակրկիտ կ'ուսումնասիրես հակառակորդդ։

Այս տեսակէտէն Դաշնակցական մամուլին վրայ խոշոր եւ ծանր պարտականութիւն կ'իյնայ։ Խոշոր, որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միակ հայ կազմակերպութիւնն է, որ հաւատարիմ մնալով իր կոչումին, չէ հրաժարած հայկական դատէն եւ իր բոլոր ուժերը լարած, կը ջանայ որ եւ է լուծում տալ անոր։ Եթէ կուսակցութիւնը յանուն հայ դատի կը տանի գործնական աշխատանք եւ կը վարէ հայ ազգային քաղաքականութիւնը, ապա մեր մամուլը պէտք է որ անկախութեան գաղափարը հայ ժողովրդի սեփականութիւնը դարձնէ, ներշնչէ անոր յոյս ու հաւատք եւ զանգուածները դաստիարակէ քաղաքական պայքարի արդիւնական ոգիով։

Ծանր պարտականութիւն, որովհետեւ նախ կը գտնուինք դժնդակ պայմաններու մէջ եւ երկրորդ՝ մեր թշնամիները մեզմէ լաւ եւ շատ աւելի ուժեղ կ'երեւնան։ Մանաւանդ, թշնամիի ուժեղ եւ թոյլ կողմերը, ճիշդ ներկայացնել անոր իսկական դէմքը եւ պատուել դիմակը, չծածկել ընթերցողէն հակառակ կողմի ձեռք բերած յաջողութիւնները, ցոյց տալ հակառակորդին հայկական շահերու տեսակէտէն վնասակար եւ օգտակար ընթացքը, խուսափիլ միակողմանի ընթացքէ եւ ըլլալ անաչառ,— ահա այն դժուարին գործը զոր իր վրայ է առած Դաշնակցական մամուլը։ Միայն վերը մատնանշուած պայմաններու տառացի գործադրութեամբ է, որ մենք պայքարի շիտակ ուղեգիծ կ'որդեգրենք։

Մենք պէտք է խորապէս ըմբռնենք այն դժուարութիւններն ու խոչընդոտները, որ մեր առջեւ կը տեսնենք։ Գլխաւոր խոչընդոտն այն է, որ մենք անմիջական կապ չունինք Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ հետ։ Դաշնակցական թերթերը այդ երկու երկիրներու մէջ սեփական թղթակիցներ չունին եւ բռնադրուած են օգտուիլ կամ ռուսական ու թրքական թերթերէն եւ կամ թէ օտար մամուլէն։ Իսկ իրենց թերթերը նկատի առնելով Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ տիրող մենատիրական կարգերը, թերի են եւ միակողմանի։ Օտար մամուլն ալ շատ յաճախ անտաչառ չէ եւ դէպքերը կը լուսաբանէ համաձայն իր երկրի շահերուն եւ իր անձնական համակրանքի ու հակակրանքի։ Ուրեմն անհրաժեշտ է սուր հայեացք եւ խորաթափանց միտք ունենալ՝ ճիշդ հասկնալու եւ ըմբռնելու համար այդ երկիրներու մէջ անցնող — դարձող դէպքերը։ Եւ որը կարեւոր է, միշտ պահպանել չափի դգացումը՝ չչափազանցելու եւ չթերագնահատելու մեր եւ հակառակորդի ուժերը։

Իսկ գլխաւոր դժուարութիւնն այն է որ թէ Ռուսիան եւ թէ Թուրքիան իրենց ներքին կառուցուածքով նախկին մեր գիտցած երկիրները չեն։ Պատերազմէն վերջ ռուսեւթուրք ժողովուրդներու կեանքը կրեց արմատական փոփոխութիւններ։ Թուրքիան այդ «Հիւանդ մարդը» այսօր ազգային վերածնունդի ուղին է բռնած, իսկ Ռուսաստանի ներկայ կեանքը նորութիւն մըն է համաշխարհային պատմութեան մէջ։ Ոչ միայն այդ երկու դարաւոր թշնամի պետութիւնները ներկայիս սերտ բարեկամական յարաբերութիւններ են մշակած, այլ եւ իւրաքանչիւրն առանձին առնելով, պատմական նոր ուղիներով կը քալեն։ Մեր վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ ոչ միայն ուսումնասիրել ռուս եւ թուրք ժողովուրդներու նոր կեանքը, այլ եւ ցոյց տալ, թէ այդ փոփոխութիւնները ինչ չափով օգտակար կամ վնասակար են հայկական շահերուն։

Այդ բոլոր դժուարութիւններով մէկ տեղ, մենք ունինք մեծ առաւելութիւն մը։ Դաշնակցական բոլոր թերթերը հնարաւորութիւն ունին օգտուելու ոչ միայն օտար մամուլէն, այլ եւ առանձնապէս ռուսերէն եւ թուրքերէն թերթեր։ Մեր խմբագիրներու մէկ մասը կը տիրապետէ ռուսերէն լեզուին (Հայրենիք, Յուսաբեր, Ալիք, Արմենիա, Ազատ Խօսք), իսկ միւս մասն ալ թուրքերէնի՝ (Յառաջ, Նոր Օր, Հորիզոն, Ազդակ, Ասպարէզ եւ Արազ)։ Առնէ զատ իւրաքանչիւր թերթի շուրջ համախմբուած են աշխատակիցներ, որոնք օտար որ եւ է լեզուին հետ մէկտեղ, գիտեն նաեւ ռուսերէն կամ թուրքերէն։ Ուրեմն ամէն հնարաւորութիւն կայ հետեւելու խորհրդային եւ քէմալական մամուլին։ Կը մնայ ցանկութիւն, կամք եւ աշխատանք։

Ունեցա՞ծ է այդ յատկութիւնները «ՅԱՌԱՋ»ը։

Պատասխանելէ առաջ, չկրնենք մէկ պարագայ։ Այն, որ «Յառաջ» կը հրատարակուի Փարիզի մէջ, ուրկէ խօսքով աշխարհիս կեդրոնը։ Եւ յետոյ, Փարիզ հարուստ է դաշնակցական մտաւորական տարրերով։ Այս իսկ բաւական է, որ միւսներու բաղդատմամբ, աւելի խստապահանջ ըլլանք «Յառաջ»ի հանդէպ։

Իմ համեստ կարծիքով, «Յառաջ» իր պարտականութիւնը լիովին կատարած է հանդէպ Թուրքիոյ եւ քիչ բացած Ռուսաստանի մասին։ Զեմ ուզեր ըսել, թէ անտարբեր է դառնուած դէպի Ռուսիան եւ չէ հետաքրքրուած ռուսական կեանքով։ Այլ թէ այն հրնարաւորութիւններով զորս ունի «Յառաջ», կրնար շատ աւելին ընել։ Մանաւանդ որ իբրեւ Փարիզ հրատարակուած թերթ, անոր ձայնը կշիռ ունի նաեւ միւս գաղութներու մէջ։ Ուրիշներէ աւելի ինծի ծանօթ են «Յառաջ»ի դժուարութիւնները։ Բայց միւս կողմէ պէտք չէ անտեսել, որ մեր հայրենիքը կը գտնուի Ռուսիոյ տիրապետութեան տակ եւ վերջինիս մէջ յառաջ եկած ամէն երեւոյթ, այս կամ այն ձեւով կ'անդրադառնայ նաեւ Հայաստանի վրայ։ Ալ չեմ խօսիր այն մասին, որ Արեւ-Հայաստանի ճակատագիրն ամբողջովին կապուած է ռուսական քաղաքականութեան հետ։ Ուրեմն, «Յառաջ»ը մասնաւոր կարեւորութիւն պէտք է ընծայէ ռուսական բաժնին։

Իսկ Թուրքիան «Յառաջ»ը կը ներկայացնէ լրիւ ու շիտակ։ Ան կը ստանայ թէ քէմալական թերթեր եւ թէ պրպտումներ կը կատարէ օտար թերթերու եւ հրատարակութիւններու մէջ։ Օրը օրին կը հետեւի Թուրքիոյ ներքին ու արտաքին կեանքին, կ'արձանագրէ կատարուած յեղաշրջումները եւ ցոյց կուտայ գնահատական եւ քննադատական վերաբերում։ Եւ որ շատ գովելի է, «Յառաջ» Թուրքական խնդիրը կը լուսաբանէ առանց կանխակալ կարծիքներու։

Թուրքիան մեզ համար խոշորագոյն փորձաքարն է։ Մեր մէջ դեռ կան մարդիկ, որոնք չեն ուզեր տեսնել Թուրքիոյ իրական դէմքը եւ կը յամառին չըմբռնել անոր ներքին պատմական մեծ յեղաշրջումը։ Շատ յաճախ մեր մամուլի մէջ կը կարդանք հեգնանքի ու արհամարհանքի արտայայտութիւններ։ Այդ վերաբերումը պատճառ կը դառնայ, որ չնչին երեւոյթները մեծնան եւ անոնց յոյժ ներշնչեն, իսկ ընդհակառակն, ամենուրեն կարեւոր արժէք ներկայացնող ու կեանքը արմատապէս յեղաշրջող երեւոյթները։

«Յառաջ» ոչ միայն ճիշդ կը դիտէ թրքական կեանքը եւ շիտակ ուղիի վրայ է կեցած, այլ եւ իր խմբագրականներու մէջ կը հրահրէ ընթերցող զանգուածները դառ առնել թշնամիէն ու ոչ միայն պայքարիլ, այլ եւ անոր զուգընթաց սորվիլ։ Սա իր ամէնէն գնահատելի գիծն է, որ պէտք է ընդհանուր օրինակ ծառայէ։

Շնորհաւորելով «Յառաջ»ի տասնամեակը, ցանկանք որ նոյն ճիգը երեւան բերէ նաեւ Ռուսիոյ կեանքի ուսումնասիրութեան առնէ։

ԱՇՈՏ ԱՐՏՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿ «ՅԱՌԱՋ»Ի

—•—

Սիրելի «Յառաջ»,

Հաճոյքով պիտի ուզէի իմ զգացումներս յայտնել քու տասնամեակի առթիւ հրատարակուելիք բացառիկ թիւին մէջ։

Մի սպասեր որ գեղեցիկ ու գեղարուեստական գրուածք մը յօրինեմ։ Ընդհանրապէս սակաւախօս եմ եւ մրլատ թառերուս մէջ։ Սակայն ներէ որ երկու խօսքով սիրտս հոսեմ քու տօնիդ։

Գիտեմ այն դժուարին պայմանները որոնց մէջ տասը տարի առաջ, քանի մը հոգի չունէր եւ հոգի տուին քեզի։ Սակայն գիտեմ նոյնպէս, այն անսահման հաւատքը եւ հզօր կամքը որ ցոյց տուիր, միշտ կենդանի մնալու համար։

Իրօք Ֆրանսայի շրջանին մէջ, այս վերջին տասնամեակին քանի՜ քանի՜ պարբերականներ, օրաթերթեր, ասեկէ պէս ծլան, բայց բոլորն ալ իրարու եւեւէ անհետացան, կամ մնացողներն ալ իրենց գաճաճ վիճակէն չկրցան հասակ նետել, զարգանալ։

Իսկ դուն, սիրելի «Յառաջ», այնպիսի ուժեղ պատուանդանի վրայ կանգնեցար որ, ամէն կամ ձախէն եկած բոլոր ապերախտ յարձակումներուն եւ ամէն տեսակ փոթորիկներուն դէմ յանդիման, միշտ անսասան մնացիր եւ կը մնաս յաւէտ։

Ցաճախ ներկայ եղած եմ չէզոք խաւերու, կուսակցական շրջանակներու եւ երիտասարդներու միջեւ տեղի ունեցած զրոյցներուն եւ անոնց կարծիքը լսած «Յառաջ»ի մասին։ Բոլորն ալ անվերապահ վստահութիւն եւ համակրանք ունին։

Բոլոր խնդիրներու մասին իւրայատուկ արտայայտութեան ձեւ մը ունիս որ շիտակ է, համարձակ եւ անկեղծ։

Քու ծառայը, նիւթերու դասաւորումը եւ զանոնք ներկայացնելու ձեւը, շատ աւելի գոհացուցիչ եւ ապաւորիչ են քան ուրիշ որ եւ է թերթ — գոնէ մեր շրջանին մէջ։

Եւ յետոյ ինչ որ կարեւոր է, բոլոր հանրային եւ քաղաքական երեւոյթներու հանդէպ քու առանձին ախտաճանաչութիւնն ունիս, որ յաճախ արդար է եւ ստոյգ։

Բազմապիսի եւ լայն տեղեկութիւններ կուտաս հայ ժողովուրդը հետաքրքրող բոլոր կենսական խնդիրներու շուրջ։ Մասնաւորապէս գաղթահայ կեանքի մէջ տեղի ունեցող ախտաւոր երեւոյթներու հանդէպ դաստիարակիչ է եղած քու խօսքը եւ լուրջ։

Մեր ժողովուրդի եւ մեր դատին հետ կապ ունեցող բոլոր յարակից հարցերը, մասնաւորապէս Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի ազգային, տնտեսական, քաղաքական առօրեայ պատկերը ամէն որ կարելի է գիտել քու էջերուն վրայ եւ հետեւիլ ամենայն հետաքրքրութեամբ։

Մէկ խօսքով, դուն արթուն պահակն ես հանրային կարծիքին ամէն օր, ամէն ժամ։ Շարունակէ քալել լաւ, բարոյական, եւ խարազանէ անխնայ սուտն ու կեղծիքը։ Քու յեղափոխական շունչով խրախուսէ ու խանդավառէ օտար ափերու վրայ գտնուող այս աքանչելի բայց դժբախտ երիտասարդութիւնը եւ անոր մէջ գիր ինքնապաշտպանութեան, մարտունակութեան եւ հայրենիքի գաղափարը։

Որովհետեւ գիտեմ քու բարոյական բարձրութիւնն ու ներքին խանդավառութիւնը։ Քու հայկականութիւնը եւ գեղեցիկ նշանախօսքերը միայն տասը տարուան պատմութիւն չունին։ Քու արմատները աւելի հին են, քան, երեսուն տարուան կեանք ունին։ Անոնք ծլած ու զօրացած են հայկ. բարձրաւանդակի անապական հողին մէջէն։ Քու երկունքը Հայաստանի անդնդախոր ձորերու եւ լեռներու մէջ կատարուած է եւ ոչ թէ այս անբարոյ մայթերու վրայ։ Եւ ատոր համար ալ, սիրելի «Յառաջ», դուն բարձր ու վեհանձն ես, ինչպէս մեր հայրենի լեռները, քու դէմքդ պայծառ է միշտ, ինչպէս հայրենի կապուտակ եւ աստղազարդ երկինքը եւ քու խօսքդ ջինջ ու յստակ է, ինչպէս ջուրը կարկաչուն առուակներու Բիւրակնի լեռներուն…

Մէկ փափաք ունիմ, սիրելի «Յառաջ», կը մաղթեմ որ քսանամեակդ հայրենի աշխարհի մէջ տօնենք։

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿ «ՅԱՌԱՋ»Ը

—o—

Տասնամեակ մը բոլորեց «Յառաջ»ը։

Ի՞նչ փոյթ, սակայն, տարիքը։ Գրի ու գրականութեան, մշակոյթի ու պատմութեան ջահերու արժէքը, տարիներով չէ որ կը չափուի։ Արժէքը՝ արժէք է, ժամանակին հետ եւ ժամանակին մէջ։

Ուշադրաւ են սակայն «Յառաջ»ի նախաքայլերը։ Պատմենք քանի մը խօսքով

Տարագիր էինք ամէնքս ալ։

Անապատներէն, Փոքր Ասիոյ խորքերէն, Պոլսէն, Իզմիրէն, Կովկասէն ու Կիլիկիայէն հալածական ու սաստանդական, հովերուն մէջ հայրենիք, ծովերուն մէջ ապաստան կը փնտռէինք։ Ամայացած էր մեր հայրենիքը, փշրուած էին մեր յոյսերն ու թեւերը։ Վհատած, ալեկոծ հոգիով, ղարիպի ցուպին յենած, կանգ կ'առնէինք հոն՝ ուր դուռ մը կը բացուէր, կայան կը դարձնէինք հոն՝ ուր աշխատանք կը գտնէինք։

Վտարանդի հայութեան ապաստան ։Հայրենիքներ։նէ մէկն ալ Ֆրանսան եղաւ։

Շուտով հաւաքուեցանք քով քովի, գլուխ գլխի։ Անապատ «կը փնտռուէր» ներով իրար գտանք, բնտանիք կազմեցինք, գաղութ դարձանք։

Ցաւութեան ու վհատութեան օրերն անցան, կամ աւելի ճիշդ, մոռացութեան տրուեցան։ Պահանջները բազմացան։ Արցունքը ցամքեցաւ, գրի ու գրականութեան ծարաւն ու տենդը բռնեց ամէնքը։

Ցաւեր չա՞տ ունէինք։ Մեր բնաւեր ժողովուրդը աղօթել կ'ուզէր՝ տաճար չունէր, գրել կ'ուզէր՝ թերթ չունէր։

Եւ ահա «Յառաջ»ի հրատարակութիւնը։ Նախ երկօրեայ եւ փոքրածաւալ, ապա օրաթերթ եւ մեծածաւալ։ Ամէնքս ալ գուրգուրանքով ու խանդաղատանքով կարդացինք զայն, փնտռեցինք, զգացինք անոր պահանջն ու անհրաժեշտութիւնը։ Եւ «Յառաջ», օրէ օր կազդուրուած, յանդգնօրէն կը բախէր հայ տարագիր մարդու մոռցուած խրճիթի դուռները։

Ֆրանսայի հեռաւոր քաղաքներէն, գիւղերէն ու ագարակներէն հայկական կորսուած բնակոններու արտառոց ճիչեր կը հասնէին խմբագրատուն։— «Ձայներ գաւառէն»,— յուզիչ ու ցեղաբոյր էջ մը, որ մեր սառնապակուած ժողովուրդի խոնարհ գաւակներն կը հնչեցնէ ամէն օր։

«Յառաջ»ը քաղաքացիական իրաւունք էր ստացած։ Ալ կանթեղը վառ էր։ Հոն պլպլացին ու կը պլպլան մեր առօրեայ հոգերու, կրթական ու ազգային ցաւերու, քաղաքական ու կուսակցական անցուդարձերու, բազմապիսի հանդէսներու եւ հաւաքոյթներու, միութիւններու, այլազան կազմակերպութիւններու, մէկ խօսքով Հայկական Արտասահմանի եւ Հայաստանի երփներանգ ջահերը։ Մեր կեանքի բոլոր երեսները, վա՛տ թէ լաւ, օրինակի՛ թէ պախարակելի, մամուլի էջերէն, «Յառաջ»ի էջերէն կարդացինք, տեսանք, յուզուեցանք, քաջալերուեցանք ու վհատեցանք։ «Յառաջ»ը օրերուն ու դէպքերուն հետ ցոլացուց մեր դէմքը, հայ դէմքը, այնպէս, ինչպէս որ պէտք էր, անհրաժեշտ էր, անխուսափելի էր

«Յառաջ»ը յենած Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամրակուռ դաւանանքի ու հաւատքի վրայ, դարձաւ ցեղաշունչ եւ հայրենաշունչ գաղափարներու անվհանդ սերմնացանը։ Եւ ատոր համար սիրուեցաւ ու տարածուեցաւ, եւ «Յառաջ»ն ապրեցաւ ժողովուրդի շունչով, ժողովուրդն ապրեցաւ «Յառաջ»ի ոգիով ու քարոզով։

Ճիշդ է որ մեր ժողովուրդը սէր ու գուրգուրանք չունեցաւ գիրքի հանդէպ, ճիշդ է որ մեր գրատուները փոշեպատ մառաններ դարձան, բայց ճիշդ է նմանապէս, որ մեր ժողովուրդի ազգային - կուսակցական գիրքերը, դպրոցներն ու կրթական վառարանները դարձան մեր թերթերը։ Մեր ժողովուրդը, իրերու եւ պայմաններու բերումով իր ազգային - մշակութային մկրտութիւնն ստացաւ բացառաբար մամուլի միջոցաւ։

Լա՞ւ ըրաւ թէ վատ, այդ չէ հարցը։ Մեր մէջ հին է ցաւը, թերթախտը —, սակայն հարազատ է իբրեւ դաստիարակչական միջոց ժողովրդական զանգուածներուն համար։ Եւ պէտք չէ զարմանալ, երբ ամէն գրիչ բռնող անվարան գրանց մը կը հասցնէ խմբագրատուն։ Անշուշտ, միայն թերթի խմբագիրները գիտեն թէ ինչպիսի՜ ձեռագիրներ ու նիւթեր հիւր կուգան խմբագրատուն… Անզգալ տաղէ, շաղէ, ուղղէ, սրբագրէ, յապաւումներ ու յաւելումներ ըրէ, որպէսզի դէպք մը, երեւոյթ մը, իրողութիւն մը հարազատ ու ընթեռնելի վիճակի մէջ ներկայացուի հանրութեան։ Խմբագրատունէն ներս կարծիք ու կաղապար մտածումները, «Ջար-դը»՝ ինչպէս կ'ըսեն սովորաբար, շատ յաճախ կատարեալ օրհնութիւն մըն են դարձած, պահպանելու համար հարազատ հայ լեզուի՝ «մեծաւքանչ»ի, «ռակեղէն»ի

Ո՛չ գրողը թող դժգոհի եւ ոչ ալ քրտնաթոր «ջարդարար»ը, որովհետեւ այդ անսեթեւեթ ու անպաճոյճ լեզուներու տակ, յաճախ այնպիսի ճշմարտութիւններ, գրուածքներ ու պատմութիւններ կը հեւան, որ կը խռովեն խմբագիրն ու ընթերցողը։

Այդպէս են «Յառաջ»ի եղեռնապատումի ցնցող էջերը։

Թրքական անլուր բարբարոսութեան զոհերն է որ լեզու առած կը խօսին ու կը պատմեն։ Եւ կը պատմեն չիկահեր բառերով, կը նկարագրեն քստմնելի դրուագներ, հրէշային սարսափներ, որոնց ընթերցումն իսկ անհնարին ողբերգութիւն մըն է։

Ո՞վ կրնայ կարդալ այդ դրուագները, մեր ցեղի եղերական բռնագաղթի պատմութիւնը, առանց հոգեկան անհուն խռովքի…

Աւա՜ղ, տակաւին մինչեւ այսօր, չկրցանք զանոնք հաւաքել եւ հատորներու վերածել։ Այնքան անճրկեցանք, որ այսօր, մեր դարաւոր ոսոխը, ամբարտաւան լեզուով, յուշագրութեան ձեւով ինքն է որ կը պատմէ, շրջելով դէպքերն ու դերերը։

Այս տասնամեակին մէջ շնչաւ, չդադրեցաւ միութիւն մը մարմին, ձիարշաւներու եւ գոհարեղէններ «հերոս» միլիոնատէր մը, որ բան գործ դարձնէր, վերապրողներու ... նէն քաղելու համար մեր նահատակ... ներու մրմունջները։ Քանի տար... անցած եւ տակաւին ոչ մէկ յուրջ... կը կատարուի։

Խոստովանինք, որ այս գետնին ... րայ օտարները շատ աւելի մեծ ... ռայութիւն են մատուցած, քան մեզ... Ֆրանց Վերֆէլները, Տոքթ. Լեփ... ուսները, լորտ Պրայսները, ... Կիպպոնները, Մորկանթաու ... Կրէֆորդները, Նէփէնները, Պէտ... Ռօհնէքները եւ դեռ ուրիշներ, ... գիրքերով, յօդուածներով թերթ... րով ու քարոզներով հայրենային ... ծիք պատրաստեցին ամէն տեղ, ... կայն մենք մեզ մոռցանք եւ չկրցա... արժեցնել մեր տառապանքը։

«Յառաջ»ը այդ տեսակէտէն բա... ռիկ աշխատանք կատարեց բանա... իր էջերը հայկական տառապանք... առջեւ։ Ցեղասպանին, որ եւ է պա... մագիր, ուղէ - չուղէ կանգ պիտի ... նէ «Յառաջ»ի հատորներուն ա... ջեւ, գրելու համար Հայոց պատմ... թեան այդ մարմրեգին շրջանը։

«Յառաջ»ը տակաւին շատ մեծ ... ունի կատարելիք ... հայու... թեան մէջ։ Որքան անմիջականօրէն ... վկանդ բոլորեց ան իր տասնամեա... կեանքը, նոյնքան անխորտակելի ... այլայլ պէտք է շարունակէ իր ... բան, դառնալով լուսաւոր փարոս... րըն մըն տարագիր հայութեան։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ...

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ը

—•—

ՊԵՐԼԻՆ,— Տարեդարձները եթէ տարիներու սակ կլոր թիւ մը ներկայացնէին, չէր արժեր գրադիլ անոնցմով։ Բայց անոնք կենդանի մղիչ ուժ մը կը դառնան, եթէ մարդ յետադարձ ակնարկ մը նետէ, ինքնամփոփ վերլուծում մը ընէ կատարուած գործերու մասին, եւ անկէ ալ նոր միտքեր եւ խորհուրդներ հանէ։

Աւելին, այն ատեն տարեդարձը կը դառնայ մեկնակէտ։

^

«Յառաջ»ի տասնամեակն է արդէն եւ գաղթական Հայերս կը զգանք թէ մենք ալ իրեն հետ տասը տարի անցուցեր ենք մեր գլխէն։ Սակայն ի՜նչ վէճերու, տառապանքի եւ պայքարներու տասը տարիներ… Ցոյսեր, երազներ եւ կապիտ իրականութիւն մը,— դարձեալ գաղթական, դարձեալ անհայրենիք եւ անպաշտպան։

«Յառաջ»ի սկզբնաւորութեան ատեն հայ մարդը դեռ նոր հաստատուած էր օտար երկիրներու մէջ։ Բայց հացին ճամբան հազիւ գտած, իր աչքը կ'ուղղէր դէպի ազգային չարժում մը, որ պիտի գար սփոփեցնելու գաղթականի իր թոյլ տրամադրութիւնը։ Ուղղակի պէտք ունէր ատոր եւ «Յառաջ» միակ օրկանն եղաւ Արեւմտեան Եւրոպայի հայ գաղթականութեան մէջ, որ լաւատես եւ գիտակից ազգայնութիւն մը ցոլացուց իր երկօրեայի էջերէն։ Կարծես «Ճակատամարտ»ն էր որ Փարիզի մէջ կը շարունակուէր ալ աւելի ազատ։ Եւ այդ ճակատամարտը, այդ կռիւը դէպի յոյս, արդարութիւն եւ ազատ, անկախ ազգային գոյութիւն մը, կը հմայէր, կը տանէր իր հետ ամբողջ գաղթական մը — ազգայնական հայութիւնը։

X

Քանի մը հոգի քով - քովի եկած, մարդիկ կը կազմէին միութիւն մը եւ կ'երթային «Յառաջ»ի ոգեւորիչ ուղիով, որովհետեւ այդ ուղին իրենցն ալ էր, որովհետեւ ինչ որ կը խորհէին եւ կը զգային տպուած կը գտնէին «Յառաջ»ի մէջ սեւով ճերմակի վրայ…

Այդ օրերու «Յառաջ»ը լեցուն է նորանոր «Երիտասարդաց»ներու լուրերով։ Եւ «Յառաջ»ի ամբողջ հաւաքածոն ոչ միայն մեր տասնամեայ պատմութիւնն է, այլ եւ հոն իրար կ'ողջունեն ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայ երիտասարդ մարդիկ՝ իրենց եռանդով, ազգանուէր գործունէութեան պատրաստակամութեամբ, գրականութեամբ, մտածումով, վերջապէս «բանիւ եւ գործով»։

Պէտք է խոստովանինք որ այդ ընդհանուր ոգեւորութիւնը, տասը տարի վերջ, կասած կը գտնենք։ Ձկայ այն երիտասարդական յարձակման եւ մրցումի տրամադրութիւնը։ Թէ ի՞նչու այս այսպէս է, երկա՜ր խորհիլ տուած է ինծի։ Եւ կը գտնեմ որ պատճառը Հայերուս ծայրայեղ, շատ ոգեւորուող եւ շուտ յոգնող բնաւորութիւնը չէ միայն, այլ մանաւանդ մեր անձնասիրութիւնը, խարդաւանքը եւ հաղափողխտութիւնը…

Աւաղ, շատ բաներ քերած ենք մեզ հետ Թուրքիայէն եւ Կովկասէն, մ... չեւ օտարութեան եւ անհայրենիք... յավինճակը — Օտարին առջեւ զգ... նուկ, իրարու դէմ զազան եւ ազա... Ունակութիւններ, որոնք միշտ վն... սած են մեզի եւ արգելք եղած ... հաւաքական ուժ մը դառնալու։ Ըն... հանրապէս անհատներ, հին կուսակ... թաւած են ասոնք — անդին եւ ... գործեն » առանց կամ պակաս իր... մտութեամբ, մանաւանդ ասպարէզներ... քէն իրենց շուզած մարդիկը, ... անգամ երիտասարդութիւնը — ... այս, ի հեճուկս ամբողջ աշխարհի... բաղոյն ուղղութեան — թերեւս վ... նալով նորահաս մրցակցութիւններ...

Պէտք եղած է որ ուղղամիտ եւ ... չահախնդիր շատ մարդիկ քաշուին ... րենց սկսած եւ սիրով վարած ազգ... յին գործէն, որովհետեւ կուսակ... եւ քսումներու վճիռը այդպէս կ...

Ձէզոքացնե՜լ… ահա՛ բառ մը, ... մեր մէջ տառացի եւ շարունակ ... գործադրուի ամէն ձախ եւ ձախէն... անհատ անհատի դէմ եւ խմբակ խ... բակի դէմ, միշտ փոխադարձաբար...

Անշուշտ իր մէջ նուիրում ... մեր երիտասարդութիւնը շատոնց ... բած կ'ըլլար այդ կռւաքերը, եթէ ... փոփ ազգային հաւաքական կեանք ... ունենայինք, բայց, այսօր ալ, ... դադրելու յուսալէ այդ արդար վէ... ռը, որ ուշ կամ կանուխ պիտի ... գործադրուելու երիտասարդ... ձեռքով, մեր ուշադրութիւնը կ'երթ... աւելի նոր սերունդի մը, որ իր կա... գին կը հասնի, զարգացած՝ գիտել... ներով եւ պիտանի արհեստներով ... բայց անոր մէջ կը պակսի ազգային ... Մայրենի լեզուի ուսուցման եւ ա... գային դաստիարակութեան ջամբ... մեր անկազմակերպ եւ ողբալի կաց... թիւնը մեզ դրած է այս իրական... թեան առջեւ։

Եւ այժմ, «Յառաջ»ի տասնամեա... կին առիթով կը հարցնեմ թէ ո՞վ ... աւելի յարմար է այդ Ազգայինը զ... նելու, եւ հրահրելու առաջին եւ յա... ջորդ երիտասարդ սերունդը, ... «Յառաջ»ը, իր կրակոտ խմբագր... կաններով եւ երիտասարդ «Յառաջ»... կան ծներով։

Տասնամեակ է։ Եւ որպէսզի ... տարեդարձը մեկնակէտ մը ըլլա... պէտք է ըսեմ որ բացարձակ անհր... ժեշտութիւն է այլեւս սրբուած ... խատակիցներու եւ թղթակիցներ... գրական եւ հայեացքի ազատութի... աւելի քան մինչեւ հիմա։ Որքան ... րանան «Յառաջ»ի կապերը երիտա... սարդութեան հետ, նոյնքան ... վստահութեամբ կրնայ նայիլ «Յա... ռաջ» նոր նուաճումներու։ Եւ ... առեն «Յառաջ» սատարած պիտի ... լայ նաեւ — հաւատարիմ իր կոչ... մին — ազատ եւ մաքուր երիտասա... մտաւորական սերունդի մը կազմ... թեան, որուն բացը այնքան զգալի ... արդէն։ Վերջապէս, ինչպէս ... ժողովուրդներու մէջ ընդունուած ... մեր մէջ ալ ուշ կամ կանուխ, թերեւ... մեծ ապազգայիներիտասարդ սերունդ... է որ պիտի գայ գիրքերը բանալու...

Կեցցէ՜ հայ երիտասարդութիւնը եւ «Յառաջ»ը։

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂԸ

— о —

Այսօր ճիշդ տասը տարի է, ամէն մէկս որ վար կ'իջնենք տառուն կառոյցէն, զոհաբանուէին մեզի կ'երկարէ «Ցառաջ»ի թերթիկը։ Գոնէ ես անոնցմէ մէկն եմ որ սիրուած եւ փնտռուած դէմքի մը կարօտով կը դիմաւորեմ թերթը. Ու նոյնութեամբ անինթարթ մը մէջ հագիւ ասհեցուցած «Մեր Ձօնքերէն» մինչեւ յետին յայտարարութիւնները, կ'անհետացնեմ զայն գրպանիս մէջ՝ խուսափելու համար անմխիթար սպառումի վախէն։

Այո, ճիշդ տասը տարի է որ փարիզեան ստարաստեց միջավայրերին ու ալանիչ մթնոլորտին մէջէն ամէն առտու «Ցառաջ»ը կուգայ հայու պայծառ սիրով, հայերէն բառերով մեզի տալու յոյսի փափաքը։

Ձեմ գիտեր թէ Փրանսահայ գաղութին ներքին դէմքը ինչ գոյն կ'ունենար, եթէ այս կենդանի օդակը պակսէր մեզի...

Բայց խօսինք իրականութենէն։ Ուրիշ հագիւ ոսկեբերնս այս մայթի — բան՝ «Ցառաջ»ն ալ հասաւ. արդէն մեր եռեւէն ներկայ թիւով՝ յատեր պիտի պրպտեն գրական ուշխատանքը գոյ կատարեց, կամ արժանիքները որ արտաքերեց այս միջոց ջղուտ, երիտասարդական ալինով բարախուն մամուլը։ Ինծի համար իր այս բոլոր արժանիքներէն գերիվեր է կէտ մը որ փնտռուած կը պարտադրէ այդ ալ «Ցառաջ»ին բարոյական մակարդակն է։ Արդարեւ տասը տարի առաջ, իր առաջին թիւով ինչ տեսակէտներ, ինչ առաջադրութիւններ եւ ինչ գաղափարականութիւն որ ցուցադրեց՝ մինչեւ ներկայ թուականը մնաց առանց հաւասարիմ, անշեղ եւ այդ բոլորը դէպի բարձրութիւն առաջնորդող։ Ձեմ գիտեր որ բանաստեղծն է բառ թէ՝ «Ամէն մէկ բողքի փայլուն ատողերէն է կազմուած»։ «Ցառաջ»ն ալ ամենայն համարձակութեամբ կրնայ ըսել «Ամէն մէկ բողքս բարոյական չինիչ տարրերէն է կազմուած»։ Ասիկա պզտիկ հարեւանցի մոռնեալիք արժանիք մը չէ մամուլին, եւ մասնաւորապէս հայ մամուլին համար։ Անիկա ամէն օր եւ ամէն ժամ փորձութեան առիթներ ունի իր առջեւ։ Տակաւ նկարագիրները կրնան այս յարատեւութիւնը դիմաւորել ու «Ցառաջ»ը իրաւամբ կրնայ այսօր ըսել «Փորձն կատարեցի»։

«Ցառաջ»ը քանի որ անհատական թերթ մը է, այս հայուագիտ արժանիքին — հաղուագիւտ՝ նկատի առնելով ներկայ աղճատուած մեր բարքերն ու վիճակը — ենթահողը ճշդելու համար խմբագրին կեանքը պէտք է նկատի առնել։

Այս բարոյական կոթողին փաստարկումները շատ չատ են։ Անոր տարիներ առաջ իր թերթին բացած հանգանակութիւններն որոնց իւրաքանչիւրը հարիւր հազարներու յանգեցան։ Ուրիշներ նման ձեռնարկներու համար շրջագումներ ու «էջաչեստներ» կը պատրաստեն, սակայն «Ցառաջ»ը կատարեց այդ աշխատանքը զուտ իր բարոյական հեղինակութեամբ, ձեռք բերելով նախատեսուածին կրկնապատիկը։

Այսօրուան բացառիկին սիւնակները թանկագին են, կարելի չէ երկար խօրհրդածել։ Բայց միեւնոյն ատեն կարելի չէ բերել ըսել միայն ներկայ արդիւնքը նկատի առնելով։ Նրման պարագաներու անհրաժեշտութիւն մըն է բաղդատական եզրեր փնտռել։

Եթէ պրպտենք «Ազատամարտ»ը կարապետող «Ազդակ»ին էջերը, հոգէն արդէն կը նախզգանք այսօրուան «Ցառաջ»ին աբի եւ կեանք հնարող չունեցր որ յաղորդաբար թափանցեր է «Արեւմարտեններու եւ «Ճակատամարտեններու ընդմէջէն հասնելու համար այսօրուան հասուն բարձրութեան։ Կեանք հնարող բաժ, ու ասիկա տեղին է երբ վերյիշենք բանտի կաշկանդուած կացութեան մէջ խսկ իր սառբագրած յօդուածները «Նոր կեանք»ին մէջ, «Գաւառացիին Յալիսէ խրիմ հանրմին դէմ» վերնագրով եւ Շանթեան ՄԷԿԸ ստորագրութեամբ։ Այդ յօդուածները բաւական եղան որ երիտասարդութիւն մը կերտէ Պոլսոյ մէջ, հմայքը հասցնելու համար մինչեւ փարէզեան— իր բառով — լուսաւորչական պղտամաները։

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՑԱՌԱՋ»Ը

''ՅՍՌԱՋ..Ը

•

1925 թիւն է, Պրակա ենք։ Մի խումբ ուսանողներ, կտրուած Հայոց աշխարհից, ժողովրդից։Հայութեան՝ մեզ կապող օղակներն են հայերէն թերթերը։ Թերթեր աշխարհի չորս կողմից։ Ամերիկայից, Հայաստանից, Եգիպտոսից, Սուրիայից, Ցունաստանից, Պուլկարիայից, Թուրքիայից եւ Ռումանիայից։ Մէկ օր էլ թերթ ենք ստանում Փարիզից՝ «Ցառաջ»։

Ընտանի են «Ցառաջ»ի տառերը։ Կարինի, Թիֆլիզի, Երեւանի «Ցառաջ»ն է, նոյն կրակի բոցեր ցայտող ճակատը։ Երկրի հուրը, Հայոց լեռների եւ դաշտերի բոյրը իր էջերի մէջ։ Հայ աշխարհը չունչ առած թափառում է Փարիզի մէջ եւ կայան գտնում «Ցառաջ»ում։

Հեռու ենք Փարիզից, հայկական գաղութից, սակայն իր հետ ենք հոգիով։

Տարիները, վազող գետ, յաջորդում են իրար ու մեր կապը «Ցառաջ»ի հետ ամրանում, սերտանում է։

Պուլկարիա ենք, Սոֆիա, կարօտ ու խարոտ փնտռ՝ «Ցառաջ»ը այնտեղ է, բազմած «Դաշնակցութեան» գրադարան — ընթերցարանի սեղանի վրայ։ Երիտասարդ աւիւնով արդէն՝ գաղափարական առաւ անոնք է մատակարարում գաւառի նոր սերունդին։

Տառապանքը ալրած հոգիները համակ եռանդ, ծարաւի են «Ցառաջ»ի հայրենաշունչ խօսքին։ «Ցառաջ»ը սիրուած թերթն է գաղափարական երիտասարդութեան։ Առաւ նիւթ հայրենիքի, ժողովրդի, Դաշնակցութեան մասին, պայքար հակառակորդներու, թշնամիի դէմ։ Գեղեցիկ դրականութիւն գրաւէր հասարակութեան համար։

Ամփոփ է «Ցառաջ»ը, սակայն բազմազան իր բովանդակութեամբ։ Գնահատել գիտէ ժողովուրդը «Ցառաջ»ը ու նաեւ գուրգուրալ նրա վրայ։

Փոլյանի մէջ «Ցառաջ»ը ստանում են շաբաթը 3 անգամ (զոյգ)։ Սպասումի օրերը հոգեմաշ են գաւառացիներու համար ու հոգեպարար՝ թերթը ստանալու օրերը։

Նոր օրերի առաջնակի պէս «Ցառաջ»ը պտտում է գաւառի աղայոց տուները։ Ամէն տեղ «Ցառաջ»ը կը տեսնես, «Ցառաջ»ի ազդեցութիւնը կը զգաս։ Կուսակցական թէ հանրային, ժողովրդական, անհատական թէ ընտանեկան խօսակցութեան ժամանակ «Ցառաջ»ը ղեկավարող ուղղութիւն եւ տուն տուողն է։ Փարիզի մէջ նստողները չեն տեսնում «Ցառաջ»ի տիրապետող ազդեցութիւնը։ Պէտք է գնալ գաւառ, հեռաւոր գաւառ, Պուլկարիա՝ Ցաւգօվօ, տեսնելու, հասկնալու, ըմբռնելու մեծութիւնը «Ցառաջ»ի։

Ժամանակներ են անցնում, հեռաւոր Պուլկարիայից տեղափոխւում ենք Փարիզ։ Համայնիարհային մեծ քաղաք՝ քաոսի մէջ «Ցառաջ»ը տեսնում ենք կարծես փոքրացած, կզկտած։ Ամենակուլ ծուլարանը մաշում է բոլորին ու կեանքը դառնում աննրկատ, անիմաստ։ Թւում է թէ մաշուել ենք եւ մենք հոգիներով, սակայն սխալ եզրակացութիւններ ենք անում։

Կուգան 1932—33—34ի պայքարի օրերը։ Ծանօթ հակահայրգապահական չարժումի օրերն են, հակադաշնակցական խաժամուժի շրջանն է, Դուրեանի սպանութեան առթիւ Դաշնակցութեան դէմ, համայնավարներու գաւազիր սագրանքներն են։ «Ցառաջ»ը յառաջապահ զինուորի պէս պատնէշի վրայ է ու ժողովուրդի չիտակ հայրենասէր մասը իր հետ, իրեն ապաւէն։

Գործերի բերումով Ֆրանսայի հայկական գաղութներն ենք պտտում ու նորից տեսնում, զգում «Ցառաջ»ի փրկարար դերը։ Մարսէյլ՝ Սէրեկեանի հետքերն են փնտռում «Ցառաջ»ն գնելու համար, Թօմա՝ Պիյալի մարշէն վերջանալուն, Վալանս՝ Գ. Գալուստեանի, Տէսին՝ Վ. Հիւսեանի գործարաններից ելլելուն, Լիոն՝ Ենկիւլի ոեծանիի ուերոներ ծայնին, ամէն տեղ, ամէն առաւօտ սրտատրոփ ցրուիչին են սպասում խապրիկներ լսելու «Ցառաջ»ից։ Խապրիկներ Հայոց աշխարհից, արհաւիրքից, երկրից եւ Սփիւռքից։

Գաւառի մեր գաղութները փոքրիկ կղզիացած Հայաստաններ են ու «Ցառաջ»ը հովուող քահանայ, կառավարող գիւղապետ ու հովանաւորող հայր է։

Ամէնքի հետ է «Ցառաջ»ը, բոլորին խօսք առող, սիրտ առող։

Նոր օրերի մոգպետ՝ ալօթքի է նստում ժողովրդի հետ, հոգիի աչքերով տեսնում նրա ցաւերը ու ամոքիչ բալասաններով ալիքացնում նրա վէրքերը։ Այսպէս է «Ցառաջ»ը, ամէն տեղ, ամէնքի հետ, ամէն ինչի մասին եւ ամէնքի համար։ Կ'ուրախանանք ի սրտէ եւ շնորհաւորում կը մենք «Ցառաջ»ին իր կատարած աշխատանքի եւ խաղացած դերի համար։

Ա. ՕՐԲԱՐՏԵԱՆ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԳԻԾԸ

— о —

Ի՛նչ չուտ կը սահին տարիները։ Դեռ երէկ էր որ տօնեցինք «Ցառաջ»ի հազարթուեակը։ Այսօր տասնամեակն է արդէն բոլորհեր պատտերին.

Ժամանակը կը սուրայ կարծես։ Ան ալ հեւք ունի։ Ձախորդ եւ դաժան օրերու հեւքը՝ մեր կեանքին նման։ Կ'ապրինք տենդահար, եւ անկէ յառաջ կը ապառենք դէպքերու զարգացման, որպէսզի խուռվը վերնայ հոգիներէն, եւ վերագտնենք անդորրութիւնն ու խաղաղութիւնը սրտերուն։

«Ցառաջ»ն արտայայտութիւնն է այդ հեւասպառ կեանքին։ Մենք մեր պատմութեան եղերական մէկ պահուն, եւ չուտով պարտադրեց ինքզինքը Անձնուէր, զարգացող եւ դաշակալից հոգիներուն վրայ՝ դառնալով պահանջ։ Արդարեւ պահանջ մը լրացուց ե գիտցաւ խօսիլ սրտերուն, անկեղծօրէն եւ ջերմութեամբ։ Մեր անօրինակ կեանքը անոր էջերուն մէջ գտաւ իր ճշմարիտ արտայայտութիւնը՝ իր բազմապիսի գոյներով եւ երանգներով։ Դարձաւ տասնամեայ պատմութիւնը Հայկական Սփիւռքին, անոր ալրումներուն եւ յոյզերուն։ Ձգնաժամերէ արծանագրեց անոր չարն ու բարին, ազդակը դառնութեան եւ ընդվզումի։ Համատարած վհատութեան այս օրերուն, աշխատեցաւ բարձր պահել կորովը ապրողիր բազմութիւններուն։ Ներշնչեց հաւատքը վաղուան կարելիութիւններուն, եւ գիտակցութիւնը հոգեկան ուժին եւ ցեղային առաքինութեանց։ «Ցառաջ»ի հանդամանքը եղաւ պայքար բոլոր ճակատներուն վրայ, տոկալ եւ յարատեւել ամէն գնով, Հայ մնալ եւ ապրիլ Հայաստանին համար։ Այդ հաւատամքին ծառայեց եռանդով եւ համոզումով։

«Ցառաջ»ը կը կրէ նաեւ դրոշմը գարուն։ Արագ է անոր պէս։ Իր մեծածաւալ լեզուով կարծես կը սուրայ եւ կը տիրապետէ։ Արդի հայ հրապարակագրութեան ամէնէն կատարեալ եւ ինքնատիպ ներկայացուցիչներէն մէկն է ան։ Պարզ, վճիտ եւ սահուն լեզու մը՝ ազատ բոլոր ճապաղութիւններէ եւ խրթնաբանութիւններէ, «Ցառաջ»ն իր ընտիր լեզուով կը յիշեցնէ հայրենի աղբիւրներու զուլալ ջուրը, առուակներուն քաղցրահունչ կարկաչը եւ վարարուն գետերուն սահանքը։ Իր լեզուն ունի նաեւ ճարտասանական կառուցուածք, կանոնաւոր եւ ներդաշնակ գիծեր, սլացիկ եւ հալանի։ Մայրենի լեզուն է ան, որ ոչ անդորր ունի չրթներուն եւ ոչ ալ չպար դէմքին։

Ան քաղցր է երգի մը պէս։ Արեւահամ հացն է, որ ամէն երեկոյ փուռէն դուրս կ'ելլէ, եւ որ կը ճաշակես տաք-տաք, մինչեւ յետին փշրանքն՝ առանց համադամի մը պահանջն զգալու.

Սակայն, ամէն բանէ առաջ, «Ցառաջ»ն արտայայտիչն է դաշնակցական գաղափարականութեան պաշտօնական բեմն Եւրոպայի շրջանի մեր կազմակերպութեան եւ ամէնէն առաջապահ օրկաններէն մէկը դաշնակցական մամուլին։ «Ցառաջ»ն շրջան մը չէ որ կը ներկայացնէ։ Անոր խօսքը կշիռ ունեցաւ մեր հանրային կեանքին մէջ։ Ան եղաւ թունդ Դաշնակցական, առանց թթու մը ըլլալու։ Հաւատարիմ կուսակցութեան գաղափարին եւ աւանդութեանց, տասը տարի անընդհատ արծարծեց տեսակէտներ, որոնցմէ չատերը հանրային սեփականութիւն դարձած են այսօր։ Այդ տեսակէտները կը բխին Դաշնակցութեան հիմնական քաղաքականութենէն։

«Ցառաջ»ը կուսակցական իբրայատուկ գիծ մը ունի սակայն։ Ան արտայայտութիւնն ու ժառանգն է սերունդի մը, որ առաջնակարգ դեր ունէր կատարելիք մեր հանրային եւ կուսակցական կեանքին մէջ, եւ որ առանց իր խօսքը ըսելու խեղդուեցաւ մեծ եղեռնի ճապաղիքներուն մէջ։Այդ սերունդը իր աճիւններէն պիտի վերածնի վաղը եւ պիտի ունենայ նոյն հաղորդականութիւնն ու նուիրումը, նոյն անանձնական եւ անչահախնդիր խառնուածքը եւ զոհաբերութեան միեւնոյն ոգին։ Այդ սերունդը, որ վաղը պիտի կազմէ ամէնէն գործօն տարրը մեր կուսակցութեան, իր մէջ կը կրէ արդէն նախատարրը հոգեբանական փոփոխութեան մը, որ անհրաժեշտ է ինչպէս հանրային, նոյնպէս եւ քաղաքական կեանքի մէջ։ Վերանորոգման եւ վերազգաստացման հարկադրանքն է այդ, որ կը բխի Դաշնակցութեան առողջ բնազդէն եւ կեանքի հարկադրանքէն։

Անհատի քանի մը բնորոշ գծեր «Ցառաջ»էն տասնամեակի առթիւ։ Մտածումներս սպառած ըլլալու գոհունակութիւնը չունիմ եւ ոչ ալ ամբողջական պատկեր մը տուած ըլլալու յաւակնութիւնը։ Տպաւորութիւններու չարքէն դուրս մնացին սկատայ, չատ մը նիւթեր, որոնց համար հարկ էր թէ տեղ եւ թէ ժամանակ։

Հոգեկան թշուառութեան եւ համատարած ապականութեան այս օրերուն սակայն, «Ցառաջ» երեւան բերաւ առաքինութիւններ, որոնք պատիւ միայն կը բերեն դաշնակցական մամուլին եւ կ'արժեցնեն անոր ըմբռնումը մամուլի դերին եւ պարտականութեան մասին։ Ան գիտցաւ արհամարհել անպարոյ կեղուածքը չատ մը հակառակորդներու, որոնք հոգի կու տային հերասնալու համար։ «Ցառաջ» այդ պատիւը չընծայեց իրենց։ Եղաւ հպարտ եւ խրոխտ, ինչպէս նաեւ պարկեշտ՝ քաղաքական եւ կուսակցական պայքարներու մէջ։

«Ցառաջ» խղճամիտ է իբրեւ լրագրող, գաղափարապաշտ՝ իբրեւ հրապարակախօս եւ ազնուական՝ իբրեւ արտայայտիչը մարդկային մտածման եւ բարոյականին։

Մենք հպարտ ենք իրմով։

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՏԱՐԱԳԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ինչո՞ւ այս տասնամեակը։ Եւ ինչո՞ւ այս բացառիկը.

Ինչո՞ւ այս կայքը՝ տասը տարիներու վերջակէտին.

Եւ ինչո՞ւ այս ուշադրութիւնը՝ դէպի համեստ թուականը օրաթերթի մը գոյութեան։

Քսանամեակ մը, երեսնամեակ մը, քառասնամեակ մը եւ յիսնամեակ մը յմբռնելի են եւ արդարանալի՝ իբր թուական։

Ուրեմն ինչո՞ւ հպարտութեան, գոհունակութեան և ուրախութեան յատտասնամեայ այս բխումը։

— Տարագիր հայութեան տարագիր թերթն է «Ցառաջ»։

Մի փորձէք փնտռել ուրիշ պատասխան։

Գաղթական Հայուն թերթն է «Ցառաջ»։

Հայուն որ չունի հայրենիք։ Այո, որ չունի հայրենիք։

Հայուն՝ որ չունի դեսպան։ Հիւպատոս չունի։ Ու չունի իրաւական կացութիւն։

Հայուն՝ որ ունի պաշտպաններ։ Բայց չունի պաշտպանող մը։

Իսկ «Ցառաջ» ինչպէ՞ս կրցեր է տասը տարի ապրիլ։ Այնպէս՝ ինչպէս տարագիր Հայը, որ անով կը սնանի։

Գացէք տեսակցելու խմբագրին, «փարչապետին», տպարանատէրին, մեքենավարին եւ գրաշարին հետ, պիտի իմանաք թէ՝ «Ցառաջ» ինչպէ՞ս կարեր է տասնամեայ ճանապարհ։

Անկարելի էր կանգ չառնել։ Ջընծայ։ Ջհպարտանալ։

«Ցառաջ»։ Սիրուած ու փնտռուած թերթը հայ գաղթականին։

Ինչո՞ւ։

Վասնզի, հարազատ ցոլքն է ան ցեղային ոգիին։

Վասնզի, հզօր եւ խիզախ երգն ու կանչն է ան ցեղային չունչին։

Վասնզի, արի եւ ազատ արտայայտութիւնն է ան մեր մտածումներուն, մեր զատումներուն եւ մեր զգացումներուն։

Վասնզի, ալեկոծ ծովն է ան եւ անհապաղ հրաւիրիր բոցավառ՝ խռովայոյզ հայութեան։

Վասնզի, պայքարի մարտկոցն է ան։ Ու մեկնակէտը՝ չէչտակի եւ սլացիկ նիզակին։

Վասնզի, ոգեւորութեան երիտասարդ ակունքն է ան։ Ու երիտասարդ է ամէն Հայ, որ խանդավառանքով զայն կը կարդայ, ինչ տարիքի ալ պատկանի։

Վասնզի, մեր լեզուին սիրոյ, գուրգուրանքի եւ պաշտամունքի մարմնացումն է «Ցառաջ»։

Խատապահանող «ոստիկանն»ը մեր լեզուին, — միակ կռուանը մեր պահպանման։

Մայր սիւնե՞րը այս չէնքին։ Զոյգ մը հոգի, երէցն Շաւարշ եւ կրտսերն Շաւարշ։

Կարելի չէ անտեսել, անշուշտ, խոնարհ այլ անհրաժեշտ միւս բոլոր օժանդակներն անանուն։

Տոկալու մեր տենչանքին, կամքին ճիչն է «Ցառաջ»։ Հայ տարագիր ու գաղթական Հայը։ Կը մնայ ու կը պայքարի ուրեմն տարագիր «Ցառաջ»ը։

ԱՐՇԱԻՒՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՄԻՇՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ

— • —

Սիրելի «Ցառաջ»,

Տասնամեայ հասակիդ հասած, առողջ, հասուն եւ մաւաշունչ խոստմնալից ապագայով մը, արդար հպարտութեան, խանդավառութեան եւ սիրոյ մթնոլորտ է ստեղծուեր շուրջդ։ Խմբեր են քովդ քովի բազմաթիւ ընկերներ եւ բարեկամներ՝ այլազան նկարագրի, խառնուածքի, նախասիրութեանց եւ պահանջի տէր մարդիկ։ Շատերը անոնցմէ՝ իրենց գեղեցիկ եւ արժէքաւոր տողերը պիտի ստորագրեն տասնամեակի թիւիդ մէջ։ Անոնք անտարակոյս պիտի տան այն արժանի գնահատութիւնը, որ պիտի ցոլացնէ կտրած ճամբադ, քու դերդ մեր այնքան դժնդակ կեանքին մէջ։

Անոնցմէ զատ սակայն կայ բազմութիւն մը, «Ցառաջ»ի «ժողովուրդը», ինչպէս կը կրկնենք յաճախ։ Ան լուռ է եղեր միշտ եւ կը սիրէ լռել միայն։ Իր լռութեան մէջ իսկ սակայն ան կենդանի խօսքն իսկ է քու բոլոր էջերուդ, «Երկու Խօսքէն սկսած մինչեւ քու չորրորդ էջի «յայտարարութիւններդ» եւ «փնտռտուքներդ»։

Կը հաւատամ որ առանց այս լուռ բազմութեան, դուն չպիտի յաջողէիր քայլ մը իսկ յառաջանալ այս լքեցուն եւ անբարոյացած պղտամաներուն մէջ, տարագրութեով Հայոց բարձրաւանդակէն, ջինջ ու կենսատու միջավայրէն։

Ցառաջանալդ նախ իբրեւ ոգեկ մը, ատրենաբար պատանեկան եւ երիտասարդական աշխուժութեամբ եւ եռանդով, մինչեւ հասուն ու թրծուած մարդու ներկայ կեցուածքդ, կրցար հասատել այս հանդիսաւոր պահուն որ գերազանցապէս արդիւնք է լուռ բազմութեան բարոյական ուժին.

Իմ հաշուով այս իրականութիւնն է, որով կարելի է բացատրել ոչ միայն քու անցեալ տասը տարիներու յաջողութիւնը, այլ եւ իրական այն զրամագլուխը, որ հիմք պէտք է ծառայէ յառաջիկայ նոր նոր տարիներուդ։

Այս երկու խօսքի սահմաններուն մէջ, յիշելով այս իմ սրտին խօսող պարագան, ջերմ բաղձանք մը ունիմ տեսնել «Ցառաջ»ի գոյութեան մէջ վերը յիշուած ազդեցութեան խորացումը։ Թող որ «Ցառաջ»ի միակ հրապարակութիւնը, միակ գոհունակութիւնը զանիայ խօսիլ այն լեզուով եւ այն եղանակով, որով կը խանդավառուի, որուն կ'ունկնդրէ, եւ կը հաւատայ մեր այս սքանչելի լուռ զանգուածը։

Որքան շատ ըլլայ յաջողութիւնը այդ ուղղութեամբ, այնքան շատ աւելի համարձակութեամբ «Ցառաջ» պիտի յառաջանայ այն ճամբէն, որ պիտի առաջնորդէ այս ժողովուրդը՝ լքեցուն պղտամաներէն դէպի Հայոց բարձրաւանդակը...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ը
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՅԱՐԿԷՆ ՆԵՐՍ

— • —

Փողոցի դրան վրայ հաստատուած նամակատուփը՝ առաւօտեան կանուխ պահէն կ'ընդունի այցելութիւններ, բնակիչներն ամէն մէկ անգամ փոխն ի փոխ կը նայի եւ պրպտող աչքերով կը փնտռէ չատ փափաքելի իր մը, իրենց հեռաւոր սիրելիներէն նամակ չեն սպասեր անոնք, առօրեայ մտերիմ մը կամ խորհրդատու մը փնտռողի ձեւը հագած է անոնց դիմագիծը. մանաւանդ կիրակի եւ տօն օրերուն, երբ տան բնակչութիւնը ամբողջ ներկայ է եւ կեանքը իր բնականոն վիճակը ստացած է, փողոցին անցնող ցրուիչի առուերը կը խանդավառէ անոնց աչքերը, տան ամէնէն պզտիկը կը սուրայ սանդուղներէն վար, ուժգնօրէն կը զարնէ դուռը, կը խլէ «Ցառաջ»ը նամակատուփէն եւ զայն վեր բռնած յաղթական կը վերադառնայ, գիտէ որ այդ թերթը անցեալներու գուրգուրանքին առարկան է. սեղանին մէջտեղ բացուած է, բոլորը շրջապատած են զայն, «Երկու Խօսք»ը կը լափուի չուտով, հրմշտուք մը կը սկսի, մէկը կ'ուզէ կարդալ «Օրը Օրին»ը, ուրիշ մը կ'ուզէ գրական բաժինը ամբողջենել, բնտանիքի ծերուկը ակնոցը աչքերուն լրջօրէն կը մօտենայ չորրորդ էջի թերթօնի բաժնին եւ այս լուռ պայքարը կը տեւէ վայրկեաններ։ Այսպէս կը կատարուի համեստ հաղճեայ կերպով բոլոր էջերուն։

«Ցառաջ»ը պէտք է մնայ ամբողջ օրը սեղանին վրայ, կը ծալլուի, կրկին կը բացուի, անսպառ նիւթ ունի ան իր մէջ։

Իսկ երկուշաբթի օրերուն չունչ մը, բան մը կենսական պակաս է ընտանեկան յարկէն ներս ու կ'անդրադառնաս անմիջապէս կ'ըմբռնես պատճառը այդ օրուան զրկանքին։«Ցառաջ»ը բացակայ է։

Հիւանդ մը կայ տան մէջ, անոր երկարող ժամերը մեղմացնելու միակ դարմանը կը նկատուի «Ցառաջ»ի ընթերցումը.

Երբ ընտանեկան բոլոր խօսակցութիւնները սպառած են, Ցառաջը «պայապէս կը դրէ» նախաբանով նոր նիւթ եւ նոր խօսք ստեղծուած է տան մէջ։ Բայց տեսէք ինչ խնամքով կը ծալլէ տանտիրուհին «Ցառաջ»ի հին թիւերը։ Ան մասունքի պէս կը դնէ սնտուկին մէջ, կը պահէ ամիսներ եւ նոյն իսկ տարիներ, ոչ ոք կը համարձակի որ ան իրնայ գետին եւ կոխոտուի եւ կամ նետուի անկիւն մը իբր ոչ կարեւոր առարկայ։ Հայ մայրիկը իր մանուկ զաւկին համար կը պահէ այդ սիրած էջերը.

Օտար երկնքի տակ ծնած, օտար դաստիարակութեան ենթարկուած հայ պատանին, հազիւ հայերէն այբուբենը սորված է՝ կը սկսի հեգելով կարդալ «Ցառաջ»ի խմբագրականները։ Ծնողքներու երջանկութիւնը եւ մխիթարական ազգային հպարտութիւնը կը կազմեն այդ հայերէն եւ մանաւանդ «Ցառաջ»ի հայերէնի ընթերցումը, ուր լեզուի յստակութիւնը եւ ներդաշնակութիւնը հասած են իրենց կատարելութեան։

Հայ ընտանիքի նամակատուփը առանց «Ցառաջ»ի ինչ տխուր եւ մըթաստուեր անկիւն մըն է։

Ընտանիքի սեղանը առանց «Ցառաջ»ի կը դառնայ առանց աղի եւ առանց լոյսի։

Հայ լեզուի մշակոյթը գաղութի ընտանիքներու մէջ ինչ թշուառ է առանց անոր։

«Ցառաջ» բոլոր ընտանիքներէն ներս՝ քու ճակատիդ գիրին ձեւով մշտական մոմերին ես եւ կը տարածես առինքներէն եւ հոգիներէն ներս մշակոյթին եւ հայ գիրին անուշ սարսուռները։

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒ «ՅԱՌԱՋ»Ը

›››‹‹‹

ԼԻԱՍԱՆ (Ալպանիա) — Տասը տարի առաջ, 1925ի ամառն էր, երբ կը պնդէինք, կ'աշխէինք որ Ծ. Մ. ձեռնարկէ թերթի մը հրատարակութեան եւ վերջ ի վերջոյ կը նեղանայինք տեսնելով իր յամառ մերժումը։Անհա մէկը որ չէր ուզեր իր մասնագիտութեան հեռանալ։ Անոր մտատանջութիւնները մեզ երբեք չէին կրնար համոզել, ո— րովհետեւ թերթ հրատարակած չէինք երբեք, նոյն ալ բոլորովին անծանօթ գաղութի մը մէջ։

Վերջ ի վերջոյ մենք յաղթեցինք։ Եւ տասը տարի առաջ օգոստոս 2ին լոյս տեսաւ «Ցառաջ»ի առաջին թիւը, երկար ու ատժանելի երկունքէ մը յետոյ։ Այդ օրերուն ես մեկնեցայ Լիոն, գպրոցական արձակուրդը ազգականներուս մօտ անցընելու համար։ Լիոնի մեր երիտասարդ ընկերները եւս, լըսած ըլլալով հանդերձ կը կասկածէին «Ցառաջ»ի մօտալուտ հրատարակման մասին։ Ես զիրենք հանգստացուցի եւ ապահովեցի որ օգոստ. 2ին պիտի տեսնենք «Ցառաջ»ը։

Եւ այդպէս ալ եղաւ։ Օգոստոս 2ին երջանիկ իրիկուն մը տըցակ մը «Ցառաջ» կը հասնի հացէխանոր, մամ, որո՞ւ բաժնեմ։ Խենթեցած էինք։ Խենթեցած՝ որովհետեւ մէկ թիւէն 2—3 օրինակ մէկին գնողներ եղան։ Ես իսկ իմ հաշւոյս կ'ուզէի քանի մը հատ վար դնել։ Անապատի մէջ օրերով առանց ջուրի մնացող ու ովասիս հասնող պապակեալներու կը նմանէինք։ Անոր վրայ աւելցուցէք երիտասարդութիւնը, խանդավառութիւնը, Դաշնակցութիւնը միջավայրը։

Լիոնի մէջ հանդիսաւ խանդարուած էր, կ'ուզէի ժամանակէն առաջ Փարիզ երթալ ու տեսնել «Ցառաջ»ը իր «կազմածներով»։

Գացի եւ տեսայ

Փարիզի մոռցուած մէկ թաղը Rue Pascal թիւ 65, հանդուցեալ Ներսէսի նեղ ու մութ տպարանը։ Ներքեւ մը։ Մեքենան կը բանի թիք թաք, թիք թաք, թիք թաք։

Խմբագրութիւն եւ վարչութիւն մէկ սեղանի վրայ։ Հրանտ Սամուէլը իբրեւ միայնուն խմբագիր իր անկիւնը գրաւած էր չատ խաղաղ կերպով։ Արդէն մեր խմբագրատան մէջ ան եղած է միակ մարդը որ աղմուկին կարեւորութիւն չի տար, չի ալ գրավեր եւ կող-զացողով։

Կարօ Ուլուղլեանը տասներեքը տարու երիտասարդի մը պէս աղդին ան — դին կը վազվզէ ու «կամաւորներու» հետ հասցէ գրել կը սորվեցնէ։ Ես ալ

անմիջապէս գործի լծուեցայ։ Խմբագիր, պաշտօնեայ եւ օգնութեան փութացող մեր երիտասարդ ընկերները անխոնջ հաճոյքով կը վարէին այս գործը։ Ոչ ոք դժգոհ էր, ոչ ոք կը տրտնջար։

Այդ խլուսակին մէջ «Յառաջ»ը բոլորեց իր երկու-երեք ամսուան նախնական շրջանը եւ յետոյ փոխադրուեցաւ Լաֆայէթ, նորահաստատ «Մասիս» տպարանը։ Նոր խմբագրատունը հայկական թաղերու մօտ ըլլալով, «կամաւոր»ներու թիւը բազմապատկուեցաւ։ Հոն այցելողներու միակ հաճոյքն էր թերթ ծալել կամ հասցէ գրել։ Նախկին նախարարներ անգամ թերթ ծալած են։ Շաւարշը ինքն ալ կամ ծրար կը շինէր կամ հասցէ կը գրէր, գլանիկը բերնին։

1927։ «Յառաջ» օրաթերթ։

Սարսափելի տագնապ կայ։ 250 ֆրանսական ֆրանքը մէկ անգլիական ոսկի։ (Այսօր 75)։

Գործազրկութիւն։ Ժողովուրդը կը սորվի crise բառը։

Բայց եւ այնպէս սովի ժամանակ մարդիկ աւելի շատակեր կը դառնան։ Ու տեղի տալով ագահ ընթերցողներու տրտունջին, «Յառաջ» կը վերածուի օրաթերթի։ «Յառաջ»ի արտակարգ յանդունգութիւնը Շաւարշին մօտենալ տուած էր 1925ի իր վարանումները։

Այնուհետեւ նոր շրջան մը կը սկսէր նոր խանդավառութեամբ մը։ Ու «Յառաջ»ը քալեց ամբողջ տասը տարի անսայթաք, պայծառ դէմքով ու ազդուեց ուղղութեամբ։

Իր այս ուղղութիւնը շատ անգամ ցամքեցուցած է «Յառաջ»ի հիմնական աղբիւրները։ Թող խօսին այն բազմաթիւ առեւտրականները որ փորձած են իրենց ուզած եղանակով գնել ծանուցումներ կամ հարանիքի, նշանտուքի նկարագրութիւններ։

Ո՛չ մի խմբագրին միջոցին չանդրադարձ չունի «Յառաջ»ի միջոցաւ։ Ընդհակառակն, եթէ ունէր չնչին եկամուտ մը, այն ալ «Յառաջ»ը կը տրնէր։

«Յառաջ»ը նաեւ միջոց երիտասարդներու շունչով ու փոխադարձաբար յայնցուց երիտասարդներու թոքերն ու գիւրացուց անոնց շնչառութիւնը։

«Յառաջ»ը այսօր հայրն է արժեքաւոր նոր սերունդի մը։

Չեմ ուզեր խօսիլ «Յառաջ»ի բարոյական, նիւթական եւ գրական ու գեղարուեստական ծառայութիւններուն մասին։ Վստահ եմ որ Փարիզի մեր ընկերները պիտի տան այդ թանկագին աշխատանքին մանրամասնութիւնները։

Վերջին խօսքս տասնամեայ «Յառաջ»ին։

Մի՛ վախնար, «Յառաջ»։

Ընդարձակուէ աւելի, եթէ կրնաս։ Դուն մեզի չափ երիտասարդ ես. պիտի մեռնիս այն ատեն երբ մենք մեռնինք։ Միտքդ բեր 1927ը որ առաջին գործազրկութիւնը բերաւ։ Հիմա ատոր ալ վարժուեցանք։ Քիչ մը նահապետական եղիր (ականջը խօսք իմ մէկ շատ լաւ ընկերոջս), եղիր ճակատագրապաշտ, բոլոր ծնած մանուկները, կ'ըսեն ծերերը, իրենց խրամբը իրենց հետ կը բերեն։ Ձգնէ, աշխատէ։ Ձգնէ մինչեւ որ մտնենաս այն սահմաններուն որ կը գտնուի երջանիկ։

Յառա՛ջ, «Յառաջ»։

Ց. ԳՈՒՐՆԱՁԵԱՆ

ԵՍ ԱԼ Կ'ՈՒԶԵՄ ԽՕՍԻԼ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Այսօր կը տօնուի «Յառաջ»ի տասնամեակը։ Իբրեւ Մարսէյլի գործակալ ես ալ ուզեցի տասը տարուան կրած տպաւորութիւններս դրի առնել։ Թերթին գործակալութիւնը ստանձնած եմ 113 թիւէն բռնելով։ Այսօրուան թիւն է 2873, ուրեմն 2760 օր շարունակ զայն կրած եմ անութիս տակ սպառելով 1.213.500 օրինակ «Յառաջ», որմէ հազիւ 3500 օրինակ կայ։ (Ասոր մէջ պէտք է հաշուել թղթատարի անկանոնութեան պատճառաւ ուշ հասած թերթեր)։

Ելած եւ իջած եմ նոյնքան եւ աւելի սատիճաններ, մաշած եմ ֆիզիքապէս. Սակայն բնաւ չեմ ընկճուած։ Երբ կը տեսնեմ տասը տարի առաջուան մատղաշ հարիւրներու հասնող սերունդը, որ երէկ հազիւ հասարակ ընթերցում մը ունէր, սակայն այսօր գիտէ գրել ոչ թէ հասարակ գիր, այլ թերթերուն յօդուած կը գրէ, կը խօսի բեմերէն, մէջբերումներ կ'ընէ մեր հին թէ նոր անցեալէն, ժողովներ կը ղեկավարէ եւն., հոն աղբէն եմ երիտասարդ եմ։ Այո, մեծ եղաւ «Յառաջ»ի կատարած դերը Ֆրանսայի մէջ։ Ան սերունդ մը կերտեց։ Հին աւան-

ները պրոպատիկէ աւազանը կար. Տարին անգամ մը Աստուծոյ հրեշտակը կը յուզէր ջուրը, որուն մէջ նետուողները կը բուժուէին, սակայն դուն, սիրելի «Յառաջ», տարին 12 ամիս եւ 10 տարի շարունակ յուզեցիր այդ ջուրը, նետեցիր սերունդ մը անոր մէջ, մօր պէս, իսկ մասնագիտութեամբ լուացիր, մաքրեցիր, խրախնամեցիր, տաքցուցիր զանոնք քու շունչովդ, սոցալ չարախեցուցիր, այլ առնական կեցուածք։ Եւ այս ի գին հազարումէկ տանջանքներու եւ զրկանքներու։ Մաշեցար ֆիզիքապէս բայց սիրտդ ու հոգիդ բիւրեղացան։ Ուրեմն թոյլ տուր, սիրելի «Յառաջ» որ արդար հպարտութեամբ գոչեմ.

Կեցցէ «Յառաջ»ը, որ կը դաստիարակէ նորահաս հայ սերունդը, եւ անսասան նեցուկը կը հանդիսանայ տարագիր ժողովուրդին։

ԳԵՂԱՄ ԾԵՐԻԿԵԱՆ

ՏԱՄՆԱՄԵԱՅ "ՅԱՌԱՋ"ԻՆ

— o —

ԼԻՈՆ.— Փոքր տղայ եղած ատենս անդուսպ փափաքն ունէի մամիկիս' այդ բարի եւ ծրաջան կնոջ' բուծանած հաւերուն հաւկիթները առաջին անգամ հաւնոցէն ես առնելու։ Կը պատահէր որ ժամեր կենայի սպասելով ինծի համար երջանկաբեր ... ծընունդին։

Հաւկիթը չէր որ կը պակսէր անշուշտ, մանաւանդ մեր գիւղին մէջ, ուր ամէն տուն գրեթէ իր հաւնոցը ունէր. Ի՞նչ բանն էր, ուրեմն, որ մեր հաւերուն հաւկիթները ինծի այդքան հաճոյք կը պատճառէին,— պարզապէս անոր համար որ անոնք մերն էին, մեր տունէն էին։

Նոյն հաճոյքն ու ուրախութիւնը կը զգամ, երբ ամէն առտու նամակատուփիս մէջ, լռատեսեան թերթերու կարգին տեղաւորուած կը տեսնեմ «Յառաջ»ը, որ իր բոցարձակ տառերով կը ժպտի երեսիս, եւ հակառակ միւսներուն մեծածաւալ եւ դրաւիչ արտաքինին' նախ գուրգուրանքով ձեռքս կ'առնեմ «Յառաջ»ը։

Բաղդատութիւնը տափակ է, կոշտ է պիտի բսէ թերեւս ընթերցողը։ Հոգ չէ. գրի կ'առնեմ այն ինչ որ կը մտածեմ, որովհետեւ մանկական յիշատակները կ'ըլլան աւելի խորարմատ եւ մաքուր, գերծ' կեղծ շողոքորթութիւններէ։

Արդարեւ «Յառաջ», դուն մերն ես, հայ ժողովուրդինն ես, ծնած տարագրութեան մէջ անոր հետ, կ'ապրիս անոր համար։ Քու տասը տարուան գոյութիւնդ արդի պայմաններուն տակ, ատոր փառաւոր մէկ ապացոյցն է։ Քու բովանդակալից «Երկու Խօսք»էն մինչեւ ամենաթարմ լուրերդ անհրաժեշտ սնունդն են ընթերցողին, եւ վստահ եղիր քեզ կը փնտռէ քու հակառակորդդ անգամ։

Դուն տասը տարուան ընթացքին առանձինն բրիր այն, ինչ որ հազիւ կարենան ընել հազարաւոր ճառերն ու ձեռնարկները, ազդելով ժողովուրդի բոլոր խաւերուն, մանաւանդ երիտասարդութեան վրայ։

Քու լուսարձակ բառերով կարօտը ունին ուրիշ երկիրներու չորքն ծ', անշուշտ Գավալլան, որուն Ե. Ե. ընկերութեան 260 վաւերուն անգամ - անդամուհիները իրենց ընկերներէն մէկուն բերանով ինծի շնորհակալութիւն կը յայտնէին փոխեր ջերս, որ քեզմով չխտնելէ յետոյ իրենց ալ վայելելու հաճոյքը կը պատճառեմ։

Տասը տարի։ Երկաթեայ կամք եւ յեղափոխական տոկունութիւն ունեցողներուն միայն յատուկ է քալել անսայթաք, այս շլացուցիչ եւ լպրծուն պողոտաներուն վրայ, ուր դոյն փոխելը շատ հեշտ է եւ շահաբեր։

Ուրիշներ պիտի գան ու անցնին, առանց ակօս մը բանալու, դուն միշտ անոնցմէ բարձր պիտի մնաս, սիրելի «Յառաջ», որովհետեւ չես դաւաճաներ ժողովուրդին։ Եւ ժողովուրդը կը սիրէ քեզ, կը յարգէ քեզ։

Բաղձանք մը ունիմ, բայց անպիտան մամռնան կը կաշկանդէ գրիչս ու միտքս, որպէսզի նախայարձակը ես ըլլայի։ Պիտի ուզէի որ «Յառաջ»ը ըլլար վեց էջ, գոհացում տալու համար բոլոր ճաշակներուն, որուն համար կը թելադրեմ բաժանորդագրութեան յաւելում մը բանալ։

Թող անվհատ, սիրելի «Յառաջ», եւ թող «Ազատամարտ»ի մարտիրոսացեալ փաղանգի ոգիները ներշնչող ու առաջնորդող ըլլան վրադ, եւ նորանոր նուաճումներ դիմենք հաճոյքով։

Ա. ՀԱՅԻԼԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Daubenton, PARIS (13)

ՈՂՋՈ՛ՅՆ ՔԵԶ

— o —

ՎԻԷՆ.— Ողջո՛յն քեզ, բոցավառ տասնամեայ պատանի։ Ուրեմն ծնընդեանդ տասնամեա՞կն է այսօր։ Բայց ի՞նչ շուտ, ե՞րբ անցան երկար տասը տարիները։ Ես կը կարծէի թէ դեռ երէկ էր մեր հանդիպումն ու ծանօթութիւնը, երբ տեղի ունեցաւ ծնունդին հազիւ քանի մը ամիս վերջ։

Թերեւս դուն մոռցած ես մեր առաջին հանդիպումն ու մտերմութիւնը, որ տեղի ունեցաւ տարածած ու քաբազմած գաղափարիդ դրօշին տակ երդումս ու ուխտս կատարելէ երկո՞ւ թէ երեք օր վերջ։

Ու թերեւս յիշողութեանդ վրիպած է։ Պատմեմ երկու խօսքով։

Երեք ամսուան կայծակնային աչքերով ու բոցալեզու երեխայ մըն էիր դեռ խանձարուրիդ մէջ, երբ օր մը կրակոտ աչքերովդ գիրկս նետուեցար, երբ գործէս վերադարձած ու յոգնած, անշուշտ մահճակալիս վրայ կը հանգստանայի, «Պարաք տը լա Լիւնէթ» (Լանսէյ) հայ ամուրի երիտասարդներու յատկացուած «զօրանոցին» մէջ։

Առաջին օրէն մենք սիրեցինք իրար, ու մտերիմներ դարձանք շուտով։ Միայն մտերիմնե՞ր, ոչ, այլ միս ու ոսկոր, արիւն։ Ահա մենք այսպէս եղանք առաջին օրէն, երկու հոգի մէկ մարմնի մէջ ..

Ի՞նչպէս չմտերմանայի քեզի հետ մեր առաջին հանդիպումին, խանձարուրիդ մէջ իսկ հրաշք մըն էիր, աչքերէդ հուր կը թափէր։ Դուն դեռ երախայ էիր, բայց խօսքերէդ բոց կը ժայթքէր խօսելու ատեն։ Ու բոցերուդ կայծէն մէկ հատ ալ իմ սրտիս մէջ ինկաւ եւ ամբողջ մարմինս վառեց։

Ալ կարելի՞ էր բաժնուիլ քեզմէ, ապրիլ առանց քեզ, որ անցնելէ առանց քեզի հետ զրոյց ունենալու։

Դուն իմ ներշնչարանս դարձար այն օրէն։ Սառած մարմինս եւ կերտակս նացուցիր։ Ինծի սորվեցուցիր գեղարուեստ գաղափարապաշտութիւն մը։ Հայրենիքի մասին, երբ որոշ գաղափար չունէի, հայրենասէր, հայրենապաշտ դարձուցիր զիս։ Հայրենիքը' հոգիիս մէջ կերտեցիր։ Սրտիս տակ թաղուեցար կայծերովդ միասին, ու փոքր հրաշքներով մը բոցավառ է, որ յուզեր բարձրանան, երբ մարտի չխփորդ հնչէ օր մը ..

Ու այնուհետեւ, տասը տարիներէ ի վեր, քեզ կ'երգեմ շարունակ, կ'աշխատիմ քեզ ծանօթացնել հայ երիտասարդին, հայ մարդուն։

— «Յառաջ» կարդացէք եւ ձեր փըլփլած հոգին պողպատեցէք։

— «Յառաջ», մտերմացէք իրեն հետ որ ձեզ ազնուացնէ։

— «Յառաջ», ունկնդրեցէք զինքը որ բարձրանաք։

— «Յառաջ», կայծ մը իր կայծերէն, ձեր սառած մարմինը տաքցնելու։

— «Յառաջ», մօտէն տուէք իրեն, որ ձեր քնած նեմեսիսը արթնցնէ . .

— «Յառաջ», ներշնչուեցէք իրմով, որ զօտեպնդուիք վաղուան մեր պայքարին համար։

Ու վերջապէս.

— «Յառաջ» կարդացէք, որ ձեր հոգին ալ բոցավառի իր հոգիին նմանման ...

Արիներն ու ազնիւ հոգիներն հայ երիտասարդութեան, ի տես քու բոցավառ աչքերուդ, ներշնչուած եւ բոցանշացած, կը մօտենան ու կը յափշտակեն անգամ մըն ալ չբաժնուելու խոստումով։

×

Ուրեմն, մեր առաջին հանդիպումին վերյիշումէն ու այս փոքրիկ պատմութենէն վերջ, դարձեալ ողջո՛յն քեզ տասնամեայ չէմքիդ կանգնած սօսի հասակով, հպարտ ու լայն ճակատով «Տուր հեր» պատանի։

Ողջոյն նաեւ խմբագրիդ, որ ամէն օր «Երկու Խօսք»իդ համար իր աչքերուն կայծէն' կայծ կը կորսնցնէ ու թել մը մազ իր գլխէն։ Ողջո՛յն դարձեալ միւս գիւղացի տղայ խմբագրիդ, վարչապետիդ, ու բոլոր քեզ ծառայողներուն, որոնք իրենց կարելին չեն խնայեր, քեզ հմայիչ կերպով հագուեցնելու ու մեզի դրկելու ամէն օր։ Ողջոյն կրկին, քու բոլոր աշխատակիցներուդ, ու յարգա՛նք նաեւ անոնց որ քեզի հետ էին եւ մահացան օտար աստղերու տակ, առանց տասնամեակդ տեսնելու։

Վերջացնե՞մ զրոյցս։ Լա՛ւ։ Կեցիր ամուր ու առնական։ Քալէ անդադրում այս ճամբով, ու մենք քու երիտասարդութիւնդ — երկրորդ տասնամեակդ — պիտի ողջունենք մեր պապենական հայրենիքին մէջ։

Ն. ԳԱԼԷ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clairière 15-70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Ֆրանսա եւ գաղութներ ... 140 ֆրանք — 70 ֆրանք — 35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ... 250 » — 130 ֆրանք — —
Ուրիշ բոլոր երկիրներ ... 200 ֆրանք — 100 ֆրանք — —

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ — MARDI 6 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2875

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ»)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈՒԼՈՐՆ ԱԼ ՑՈՒՑԵՑԻՆ՝ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

Իտալիա կը շարունակէ զին. պատրաստութիւնները

400,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ՊԻՏԻ ԿԵԴՐՈՆԱՑՆԷ

Փարիզի եւ Լոնտոնի մամուլին յուսահատութիւնը

Ինչպէս պիտի մղուի պատերազմը

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԻՒ ՄԷԿ, ԹԻՒ ԵՐԿՈՒ, ԹԻՒ ԵՐԵՔ

»»»«««

Ծար չկայ, մեր բոլոր միութիւններ պիտի բաժնուին երկուքի, երեքի, երբեմն ալ չորսի:

Քանի յստակ կը թուի այս պառակտումները, այնքան պիտի ուզենք «բաղմակնութը»:

Արդէն համրանք չունէին Հայր. Միութիւնները, երբ դեռ ծնած չէր որ պիտի «Վերաշինաց»:

Այն առեն, միայն Մարսէյլի մէջ 65 Հայր. Միութիւն կը հաշուէին:

Հիմա կրնա՞ք համրել: Ապահովաբար կրնէք, «Հայրապատ»ներն ու «Վերաշինաց»ներն ալ չեն գիտեր թիւը:

Իսկ թերթերը արդէն շատարման նուիրուած են, ազգերու հրատարակութեան համար:

Ո՞րն է վաւերականը, ո՞րը կեղծ:

Բոլորն ալ կանոնաւոր նամակագիր ունին, ինչպէս եւ կնիք:

Գաղտնիք չէ, այս Միութիւններէն շատերը կը կազմուին այն առեն, երբ 150-200 ֆրանքի բացը եւ կնիք մը շինելու չափ դրամ ճարեն:

Մնացեալը դիւրին է: Քանի մը տող գիր կը գրեն. ատենապետ — ատենադպիր եթէ չգտնեն, կնիքը ոչ մնայ, տա՛րկ եւ գրէ թերթերուն: Եթէ մէկը մերժէ, միւսները կը տպեն:

Նոյնիսկ բոլոր թերթերը մերժեն, ոտքէն մի՛ յուսահատիր:

Թուրքիոյ մէջ, ներս մնացած առեն որոշ հարիւր փոքր նպաստով «պրոտոկոլ» մը գրել կուտայիր: Այստեղ ալ՝ ամէնէն անհրաժեշտ օգնութեան կը հասնի թաղական, տպագիր կամ խմոր պատիւ:

Եւ, իրապէս ետեւէ, թիւ մէկ, թիւ երկու, թիւ երեք,— ո՛ր ճակատին վրայ որ ուզէք:

Եւ տեսարանի վերջին նորութիւնը.— «Ազգային խորհուրդ» թիւ մէկ, թիւ երկու:

Իրականին մէջ, պատմութիւնը փարիզէն կը սկսի,— «Կոյրերի Ստամ» :

Բայց առելի պատկերաւոր է Մարսէյլի պարագան:

Խոսքն մըն է որ կը պտտի՝

Փարիզի հնչակեան թերթը Մարսէյլի մէջ ունի քանի մը աշխատակիցներ, որոնք կը գրեն ու կը գրեն, երկու, երեք, յանախ հինգ ստորագրութեամբ:

Առանք խրենք իրենց հարց-փնտռ ըլլալով, «ազգ. խորհուրդ» մը ըլլալով վերջերս:

Ու մինչ շողշողուն ճառեր կը խօսէին, պատմէններով ալ հրատարակութեան տալով, ուրիշ խումբ մը, որուն անդամներէն գոնէ երկուքը նոյնպէս կ'աշխատակցին նոյն թերթին, տարբեր ստորագրութիւններով, ուրիշ «ազգ. խորհուրդ» մը կը կազմեն, կ'երթան նախանգապետարան եւ հաստատել կուտան: Վաւերացման լուրը կը հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ (2 յուլիս):

Միւսները յանկարծակիի գալով, իրենց կարգին կը վազեն նախանգապետարան, բայց կը հասկնան: Կ'ըսուի թէ սատ մըն ալ փարիզէն ստացած են, թէ մանուող ճանչ մը նշանակուած է եւն.:

Ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ թիւ երկուքը չի կրնար վերածուիլ երեքի, նոյն իսկ 13ի, եթէ հաշուենք երկու օփիսները, կուսակցութիւններու երկու կամխուներ, նպաստառաշխ մարմինը, ազգ. առողջապահութիւն, յարաբերութիւններ, Հօկը, եւ ... կարող. ճանչուելու սեղծեցիք:

ՎԱՀԷ

Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, անցեալ չորեքշաբթի օր Փարիզէն օդափոխութեան գացին 28 մանչեր եւ աղջիկներ, նախաձեռնութեամբ Կ. Խաչի: Լիոնէն եւ Մարսէյլէն ալ մանուկներ միացած են խումբին:

ՀԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

1860ԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ, ՀԱՅԵՆՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԲԵՐԴԻ ՄԸ ՄԷՋ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿԷ ՄՈՒՍԱԼՄԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ, ՔԱՆԻ ՄԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՎ.

«Երկաթեայ Թագաւորութիւն ի Հալէպստան»

Համայնավար կուսակցութեան Եօթ ռազմավարութիւնը

ՄԻՍԻԱՅԵԱԼ ՃԱԿԱՏ, ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ՍԱՐԳԻՍ ՍՈՂԻԿԵԱՆ. 1.- ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

«Յառաջ» հաղորդեց կորուստը Սանասարեան տնօրէնական երրորդութեան վերջին անդամին՝ Սարգիս Սողիկեանի, որ առյաւէտ փակած է իր աչքերը հեռաւոր Ամերիկայի օտար հողին վրայ, մայիսի վերջերը։

Իբրեւ մէկը բազմավաստակ ուսուցչին աշակերտներէն եւ պաշտօնակիցներէն, իրեն հետ պաշտօնավարած ըլլալով Սանասարեանի մէջ վեց տարի, տխուր պարտականութիւն կը սեպեմ ներկայացնելու իր դիմագիծը, առաջնորդուելով իմ յուշերէս եւ տպաւորութիւններէս, որոնք թարմ ու անաղարտ մնացած են, հակառակ դժբախտ ու սեւ տարիներու երկար շարքի մը։

Սարգիս Սողիկեան մէկն էր այն եօթը սաներէն՝ զորս բարերար Մկրտիչ Սանասարեան ղրկած էր Գերմանիոյ Եէնայի համալսարանը, որպէսզի հոն մանկավարժութեան նորագոյն ըմբռնումներուն համեմատ պատրաստուին ու դաստիարակուին, ապագային Սանասարեանի վարժարանին մէջ օգտակարապէս ի գործ դնելու համար իրենց ձեռք բերած հմտութիւնը։

Սողիկեան ծնած էր Խարբերդ, անցեալ դարու կէսերուն։ Իր ծննդեան ճիշդ թուականը ինծի անծանօթ է, սակայն սաչափ գիտենք որ ինք երիցագոյն անդամն էր Սանասարեանի եռանդամ տնօրէնութեան։

Սողիկեան ընտանիքը, ինչպէս կ'երեւի, աչքի կը զարնէր իր արտադրած ուսումնատենչ պատանիներով։ Հայ մտաւորականութեան ծանօթ է նաեւ փրոֆ. Կարապետ Սողիկեանը, նմանապէս Խարբերդէն։ Սակայն այս երկուքին ազգականական կապերը ծանօթ չեն ինծի։

Սողիկեանի պատանեկան շրջանի մասին գրելիք բան մը չեմ գիտեր։ Հաւանաբար իր նախակրթութիւնը տեղւոյն մէջ ստանալով, իր ուսման ծարաւը յագեցնելու փափաքով կանուխէն օտարութեան ճամբան կը բռնէ, տեղափոխուելով Պոլիս, ուր իր ժամանակին կը գտնուէր ուսման մեծ կեդրոն մը, Խասգիւղի Նուպար-Շահնազարեան վարժարանը։

Սողիկեան կ'աշակերտի այդ վարժարանին եւ իր ընդունակութեամբ ու օրինակելի վարքով ուշադրութիւն կը գրաւէ։ Հոն իրեն դպրոցակից եւ իբրեւ դասակից կ'ունենայ հանրածանօթ ազգային գործիչ Մինաս Չերազը, ինչպէս նաեւ միւթիք բանաստեղծ-դրագէտ Եղիա Տէմիրճիպաշեանը, եւ ուրիշներ։ Նուպար Շահնազարեան վարժարանէն է որ կ'ընտրուի իբրեւ Սանասարեան սան եւ կը ղրկուի Գերմանիա, անշուշտ իր ցոյց տուած փայլուն ընդունակութիւններուն համար։ Որովհետեւ Սանասարեան բարերարը իր ընտրութիւնները կատարել տուած է, աշակերտներուն ապագայ կարելիութիւնները նկատի առնելով։

Սողիկեան իր ընկերակիցներուն հետ Գերմանիոյ զանազան համալսարաններուն մէջ իր մանկավարժական ուսումը կատարելագործելէ յետոյ կը վերադառնայ հայաշխարհ եւ Աբուլեանի հետ կ'ընտրեն Կարինը՝ իբրեւ յարմարագոյն վայր Սանասարեան վարժարանին համար։

Ես ճանչցայ զինքը շուրջ քառասուն տարի առաջ (տարիները ի՜նչ շուտ կ'անցնին ...), երբ դեռ պատանի ընդունուեցայ Սանասարեան վարժարանը, իբրեւ ձրիավարժ աշակերտ։

Այդ ատեն Սողիկեան չափահաս հասուն մարդ մըն էր արդէն։ Ունէր բարձր ու անճոռն հասակ մը։ Անձնեայ էր եւ թիկնեղ, իր լայն ուսերուն վրայ կը բազմէր խոշոր, ընդարձակ գանկով գլուխ մը։ Մեղմ կապոյտ աչքեր ունէր եւ շէկ մազեր, որոնք միշտ կարճ կտրուած կ'ըլլային։ Կը կրէր կարճ եւ գերմանական ձեւով յարդարուած մօրուք մը։ Սողիկեան սրտով ու հոգիով կատարեալ Հայ, արտաքինով ալ ... կատարեալ Գերմանացի մըն էր։

Թէեւ բնութեամբ բարեհոգի ու հեզահամբոյր, իր տնօրէնական պաշտօնավարութեան առաջին շրջանին մանաւանդ, ինչպէս կը հաւաստէին, եղած է շատ խիստ տնօրէն մը, գերմանական խիստ ու անթեքելի կարգապահութիւն մը պարտադրելով իր աշակերտներուն։ Իր դիտումնաւոր կերպով խոժոռ նայուածքը եւ ուժեղ ձայնը աշակերտները ուղղութեան կը բերէին վայրկենապէս։

Եթէ ուզէինք երեք տնօրէններուն թողած տպաւորութիւնը տալ քանի մը բառով, պիտի ըսէինք, կը հիանայինք Աբուլեանի վրայ, կը պատկառէինք Սողիկեանէն եւ կը վախնայինք Մատաթեանէն, թէեւ անկեղծ ըլլալու համար հարկ է ըսել թէ երեքն ալ աշակերտները սիրաշահելու եւ իրենց կապելու մանկավարժական գաղտնիքը շատ լաւ գիտէին, մանաւանդ իրենց աւանդած դասերուն ատեն։ Անոնք, հակառակ իրենց դիրքին ու հեղինակութեան ու նաեւ անսահման լիազօրութեան՝ որ ունէ՛ր, մինչ ալ օգտակար չեղաւ, յաճախ կը նոյնանային աշակերտներուն հետ, մասնակցելով անոնց խաղերուն ու զբօսանք-մարզանքներուն։ Սանասարեանի մէջ, ուսմանց կարգին, հաւասարապէս կարեւորութիւն կը տրուէր Ֆիզիքական դաստիարակութեան։ Մարզանքի զանազան ճիւղեր, ինչպէս լողալ, ձմշկել, կանոնաւոր զինուորական կարգով քալել՝ պտոյտներու ատեն պարտադրիչ էին։ Հոս փակագծի մէջ ըսենք, Սանասարեանի առաջին շրջանի տարեկան քննութիւններէն յետոյ, երբ աշակերտները կը կատարէին իրենց մարմնամարզական փորձերը Թուրք պաշտօնական անձերու եւ հայ հասարակութեան ներկայութեան, ինչպէս նաեւ կանոնաւոր տողանցքը, ամէնուն հիացման ու զարմանքին առարկայ կը դառնան։ Իսկ Թուրք պաշտօնէութիւնը կ'ընդվզի վտանգ մը նշմարելով նորահաս այս սերունդին մէջ։ Ու հետեւանքը կ'ըլլայ պաշտօնապէս արգիլել այդ մարզանքները, որոնց գլխաւորն եղած է Յովսէփ Մատաթեան։ Եւ սակայն Թուրքերը իրենց կրած այդ առաջին տպաւորութիւնը յաւերժացուցած էին Սանասարեանի աշակերտութիւնը կոչելով «Մէքթեպանըն էսքէրլէրի»... Սողիկեան ինքն ալ հակառակ իր մեծղի մարմնին, մարզանքի շատ կարեւորութիւն կուտար, անոր առողջապահական օգտակարութիւնը նկատի առնելով.

Ինքն ալ կատարեալ սփորմէն մըն էր։ Սանասարեանցիներուն ամէնէն առաջին եւ ճարտար ձմշկողն էր, ճարպիկ հեծելանուորդ էր, գիտէր լողալ, եւ կը սիրէր լեռները բարձրանալ պտոյտներու ընթացքին։ Միայն որսորդութիւնը զինքը չէր շահագրգռեր, մինչդեռ իր երկու ընկերակիցներն ալ կը սիրէին որսալ։

Սողիկեան մարդկային հաճոյքներէ զուրկ, ուրիշ աշխարհիկ զուարճութիւններ չէր սիրեր։ Թղթախաղի եւ կամ նարտի զբօսանքը անծանօթ էր իրեն։ Իր կեանքը կ'անցընէր միայն բարոյական զուարճութիւններով։ Ոչ կը ծխէր, ոչ ալ որ եւ է ոգելից ըմպելի կը գործածէր, բացառութիւն ըլլալով գարեջուրը, զոր երբեմն միայն կը գործածէր, կարծես յիշելու համար իր գերման ուսանողի կեանքը։ Ընտանեկան կեանքին մէջ կը սիրէր երաժշտութիւնը, ինքը ինչպէս նաեւ իր տիկինը՝ Սաթենիկ, ըլլալով ճարտար դաշնակահար։ Երգ եւ երաժշտութիւն,— ահա այն սիրական զբաղումները, որ կը քաղցրացնէին իրենց առանձին կեանքը։

Սողիկեան կը սիրէր կղզիացած ապրիլ, զանազան խաւերու հետ շփում չէր ունենար, իր յարաբերութիւնները շատ սահմանափակ էին եւ գրեթէ ակամայ։

Սողիկեան աշխարհիկ ... վանական մըն էր։

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԱԶՔԵՐԸ ԳՈՑ ԿԸ ԳՈՎԵՆ, ԲԱՑՑ Ի՞ՆՉ ԲԱՆ...

Ով բառարան ունի
Նա թարգմանիչ է:

Կը թուի թէ այսպէս կը մտածեն Հայաստանի մէջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ դժուար է հաշուել այն բոլոր սխալները, որ կը վխտան Երեւանի թարգմանական աշխատութիւններուն մէջ։

Թող ոչ ոք մեղադրէ զիս, եթէ երբեմն կը մատնանշեմ այդ սխալները կամ ուղիղրոտական թարգմանութիւնները։ Մնաց որ մեղադրանքէ վախցող չեմ,— ոչ Հայաստանի կառավարութենէն շքանշան կը սպասեմ որ քծնիմ, ոչ ալ տարիքս կը թելադրէ որ ապուշի պէս բերան բանամ եւ շողինք թափեմ ամէն տեսածիս ու կարդացածիս առջեւ։ Շա՞տ համարձակութիւն տուին իրենք իրենց,— կը բանամ հին գիրքեր, հին թերթեր եւ հին էջեր՝ տապալելու համար այն որ չի գիտեր գիտակ հանել շիտակ խօսքին առջեւ։ Հռոմայեցիները կ'ըսէին թէ Արաղ (= Երասխ), Հայոց արքունական այս գետը, չի հանդուրժեր կամուրջներուն, կը քանդէ կը նետէ։ Արաղ չի գիտեր քնիլ, մէջքը ծռել եւ յիմարներուն հետեւիլ։ Ահա թէ ինչո՛ւ Արաղ շատ կամուրջներ քանդեց եւ հին թումբեր խորտակեց, այս վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին։ Մեղաւորը ան է միշտ, որ կ'ուզէ թումբ կանգնել վարար եւ բարկացած ջուրերու առջեւ։

Եւ ահա նորէն հին թերթերու մէջ։ Վաստակաւոր մը,— որ երբ չի գիտեր յարգել իր տարիքը, ես ինչո՛ւ յարգեմ,— անպիտան թերթի մը մէջ եղեր էր կը քննադատէր զիս, որ ծաղրեր եմ Երեւանի մէջ կատարուած արտառոց թարգմանութիւն մը Ֆրանսերէնէ հայերէն։ Եւ այս առթիւ ինծի կ'ուղղէր այնպիսի խօսքեր, զորս պիտի չուզէի վայելցնել իրեն։ Վերջերս նորաձեւութեան չափն ալ անցաւ տարօրութիւն մը, որուն հետեւելով՝ կարգ մը գրողներ, առանց թէրեւ ըլլալու, հիւանդութեան անուններ կը շինեն ու կուտան ուրիշին։ Անոնք որ հոգեախտաբանութիւն ուսումնասիրած են, գիտեն թէ ինչ կը յայտնաբերէ հիւանդութեան անուններ շինելը՝ իրենց բան-գործ դարձնելու ձեւով.

Բայց մեզ կը հետաքրքրէ հիմա, առողջ խօսքը, շիտակ աշխատանքը։ Ու կ'ըսենք, կը պնդենք.

— Այո՛, գէշ կը թարգմանեն, սխալ կը թարգմանեն, այնտեղ, Երեւանի մէջ, ուր պէտք էր մեզմէ աւելի պատասխանատուութեան գիտակցութիւն ցոյց տային այսպիսի գործերու լծուած ժամանակ։

Թ. Դաշտոյեան,— հարկ չկայ ներկայացնելու զինք,— կը գրէ «Սոր. Հայաստանի մէջ (թուղթ 17 օգոստ. 1933ի թիւը) —

«Մտքերի կոպիտ աղաւաղումները, բառերի սխալ թարգմանութիւնները, կարեւոր բառերի բաց թողումները յատկանշական են կուսհրատի գրեթէ բոլոր վերջին (թարգմանական) հրատարակութիւնների համար»։

Եւ Թ. Դաշտոյեան կը քննէ հետեւեալ գիրքերը.—

1.— Ստալին, Ազգային մոմենտները կուսակցական ու պետական շինարարութեան մէջ։

2.— Ստալին, Կուսակցութեան հերթական խնդիրները ազգային հարցում։

3.— Ստալին, Կենտկոմի մէջ արտասանած ճառը։

4.— Բուխարին, Տեխնիկական պրոպագանդի եւ Օրու կազմակերպման մասին։

5.— Բուխարին, Ստալինը տեխնիկայի մասին։

6.— Լէնին, Մարքս, Էնգելս. Մարքսիզմ։

Եւ Թ. Դաշտոյեան կ'եզրակացնէ, խօսելով թարգմանական բազմաթիւ սխալներ.

—«Չափազանցութիւն թող չհամարուի, եթէ ասենք, որ (մէկ կամ միւս) գրքոյկում չկայ մի էջ, չկայ մի պարբերութիւն, որտեղ ամենակոպիտ կերպով աղաւաղուած չլինի այս կամ այն միտքը կամ սխալ թարգմանուած չլինի այս այս կամ այն բառը ... (Թարգմանիչը) որոշ տեղերում, երբ չի ըմբռնում բարդ նախադասութիւնների իմաստը, շատ անգամ բառերը իրար յետեւից շարում է, մի քանի տեղափոխութիւններ կատարելով նրանց մէջ եւ ստացւում են նախադասութիւններ, որոնք հասկանալու համար ստիպուած ես նորից թարգմանել ռուսերէն»։

Ու այժմ այսքան, քաղաքական աշխատութիւններու թարգմանութեանց մասին Տեղ չկայ՝ օրինակներով խօսելու։

Անցնինք գրական գործերու թարգմանութիւններ.

Ա. Լիսիցեան «Սոր. Հայաստանի մէջ (թուղթ 22 հոկտ. 1934ի թիւը) քննութեան կ'առնէ Տիգրան Հախումեանի թարգմանութիւնները Պուշկինէն։ Հայերէնը ռուսերէն բնագրին հետ բաղդատելով, Լիսիցեան բազմաթիւ կոպիտ սխալներ կը գտնէ։ Օրինակ մը.

Բնագրին մէջ.— Ես վերջապէս անհոգ գեղջաւանի մէջ հասայ բարձր աստիճանին։

Հախումեան կը թարգմանէ.— Ես վերջապէս [illegible] իմ պարանոցով հասայ խորին անթերութեան։

Կը տեսնէ՞ք կոպիտ սխալը,— եթէ անեղր է (խօսքին) արուեստը, ալ ի՞նչ հարկ նոր [illegible]։

Ուրիշ թարգմանիչ մը։ Վ. Նորենց թարգմաներ է Լերմոնտովի բանաստեղծութիւններէն մէկ քանին (Գրական Թերթ, 2 հոկտ. 1934)։

Ահա բնագիրը.

Ո՞վ կրնայ, մռայլ ովկիանոս,
Թափանցել քու գաղտնիքներդ:
Ո՞վ պիտի պատմէ ամբոխին մտածումներս:
— Ես, կամ Աստուած, կամ ոչ ոք:

Ի՞նչ թարգմանած է Նորենց այս վերջին տողը.

Ես կամ Աստուած եմ, կամ ոչինչ անօգ:

Հասկցա՞ք հիմա,— Լերմոնտովը կը պնդէ որ ինք կամ Աստուած է կամ «ոչինչ անօգ»։ Թարգմանչական «հրաշքը» բրոպէս,— նուէր արտասահմանի «անօգներուն»։

Եւ հիմա Լերմոնտովի նոյն բանաստեղծութեան մէջ, սա երկու տողը.

Ո՛չ, ես Բայրընն չեմ, այլ ուրիշ
Դեռ եւս անծանօթ ընտրեալ մը:

Վ. Նորենց թարգմաներ է.

Ո՛չ, ես Բայրընն չեմ, նման ոչ մէկի,
Ես ընտրեալ եմ դեռ երբէք չեղած.

«Զմայլելի՞» է, «սքանչելի՞» է, «հոյակապ» է, հէ՞:

Ու այժմ այսքան գրական գործերու թարգմանութեան մասին.

Թ. Դաշտոյեան կը գրէ թէ «ամէն մի թարգմանիչ պէտք է լաւ տիրապետած լինի թէ այն (օտար) լեզուին, որից թարգմանում է, եւ թէ այն լեզուին (մայրենի) որով թարգմանում է»։

Տեսանք թէ Երեւանի թարգմանիչները ի՛նչքան կը տիրապետեն օտար լեզուին։ Հիմա տեսնենք թէ անոնք ի՛նչքան կը տիրապետեն նաեւ հայերէնի.

Արարատ Ղարիբեան անցեալ տարի լոյս ընծայեց Հայոց լեզուի քերականութիւն մը, որուն յառաջդիմութիւններուն մասին գաղափար մը կազմելու համար՝ կարդացէք յառաջաբանը.— «Հայ պրոլետարիատի դասակարգային (?) լեզուի այս ուսուցիչը կը մերժէ հին քերականութիւններու «լոգիկական ու ֆորմալիստական դրոյթները», փոխարէն խոստանալով տալ «փոքրհրդային հայ գրական լեզուի (փակագծի մէջ՝ պրոլետարիատի դասակարգային լեզուի) ձեւաբանութեան սխեմատիկ շարադրութիւնը».

Այժմ քննենք սա «դասակարգային լեզուին» քերականական օրէնքները։ Բացէք էջ 35.

«[illegible] հոլովում հանդէս են գալիս հոլովման տարբերութիւններ ու. այնուհետեւ պահպանւում կամ նոյնանում են իրար հետ»։

Խնդրեմ, ի՞նչ տարբերութիւններ են առանք որ կը նոյնանան յետոյ։

էջ 24.—

«Ա տառը կարող է բաղաձայններից առաջ ընկնել, երբ Ը բաղաձայնները բով վերջաւորուող բառը բարդւում է կամ ածանցւում ...»։

Երեւանի «դասակարգային լեզուին» մէջ ի՞նչու է որ «Ը բաղաձայններո՞վ վերջաւորուող» բառեր կան, օրինակ, ի՞նչու է որ կան այսպիսի բառեր, Գրիլոլո ...

էջ 24.—

«Ը բաղաձայնից յետոյ Փ արտասանուող արժի, երթի, փրփուր եւ տարբերանք բառերում ...»։

Ի՞նչ է ուզում ասել։ Բան մը հասկցա՞ք դուք։

էջ 83.—

«Բայերի սոսկական կերպն արտայայտում է անէի կամ ապառնիի կատարած գործողութեան եւ եղելութեան սոսկական, հասարակ իմաստը»։

Այս բառակոյտէն ոչ «հեղինակն»՝ բան կը հասկնայ, ոչ ալ Փարիզ փոխադրուած «հանճարը»։

էջ 49.—

«Ածական են կոչւում այն՛ բառերը, որոնք ընդհանուր առումով ցոյց են տալիս առարկայի ի՛նչպիսի կամ ի՛նչից լինելը, այսինքն յատկութիւնը, յատկութեան ծագումը ...»։

Կ'ուզէի իմանալ թէ այն որ կը պատկանէ Երեւանի թարգմանիչներու «հանճա՞», յատկութեան ծագում մը որ եւ է ածական որ տրուի իրեն, օրինակ՝ հոս – հոս։

Վերջացնենք.

Երբ «Լեզուն կը նահատակուի» Երեւանի մէջ այսպէս, երբ իրենց մօրը լեզուն իսկ, այնտեղ, շիտակ չեն կրնար գրել եւ ուսուցանել՝ փառքը առնա, ալ ի՞նչպէս կարելի է յարգ ընծայել մարդոց, որ, այստեղ, հոփ-հոփ, ցափ - ցափ կը ցատկրտեն՝ երբ Երեւանի անունը լսեն։

Ղարիբեանի այս քերականութեան մասին խօսելով, «Սոր. Հայաստան» կը գրէ (23 օգոստ. 1934) թէ «գրքին սխալները ցոյց տալու համար պէտք է ամբողջ արտագրել գրքին 9/10 մասը, մնացած 1/10ը վերնագրեր են...»։ Եւ երեւակայեցէք որ այս գիրքը կը տպուին պետական հրատարակչականին կողմէ,— ուրեմն այդ պատասխանատու մարմինն ալ, նոյնքան մեղաւոր, ոչ միայն գիտակցութիւնը չունի իր առաքելութեան, այլ եւ որեւէ սէր՝ հայերէն մեծասքանչ լեզուին մասին։

Մեր բաժինն ի՞նչ էր, վարդապետու գովասանախօսի, զմայլախօսի, սքանչախօսի, եւ հոյակա՞պ հոս - հոսականութեան։

ԱՐԱԶ

Զայն մը ՅԱՌԱՋԻ պատրաստած սերունդէն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ի երեւումը հանրային կեանքի մէջ, կը զուգադիպի մեր նորագոյն պատմութեան ամենամռայլ ու ողբերգական մէկ շրջանին, երբ աքսոր ու չարքաշ ժողովուրդ մը «Մնացորդաց»ը կը չուէր իր հայրենի երկրէն, օտար աշխարհներու մէջ, բախտ ու կեանք փնտռելու համար։

Եւ ճակատագրական այս անողոք վերիվայրումները ոչ միայն անտարբերութեան եւ վհատութեան կնիքը դրոշմած էին հայ հոգիներէն ներս, ընդհանրապէս, այլ եւ մասնաւորապէս, վտարեկ երիտասարդութեան միտքը կլանած էր ծանր ու անհատոր թմրութեամբ մը։

Այս ողբերգական ու մռայլ շրջանին, հրեղէն մտրակ մը պէտք էր, որ շառաչէր վհատած բազմութեանց վերեւ, քիչ մը լոյս, քիչ մը յոյս եւ քիչ մը կամք տալու համար։

Ու այդ հրեղէն մտրակը եղաւ «Յառաջ»ը։

Կը յիշեմ իր առաջին թիւը «Երկու խօսք» խորագրով խմբագրականը, երբ Պէյրութի մէջ ձեռքս անցաւ։ Ուսանողներ էինք —երջանիկ օրեր— եւ բոցավառ «Յառաջ»ի նոյնքան բոցավառ խօսքերը վարակած էին մեզ։ Եւ «Յառաջ»ի յաջորդական թիւերը ձեռքէ ձեռք կ'անցնէին, հակառակ եղած խստութեանց։

Հաւատացի այն անխարդախ ուխտին, որուն համար ճամբայ ելած էր «Յառաջ»ը վերոյիշեալ պայմաններու տակ, եւ ան կատարեց նախախնամական մեծ նուաճումներ։

Եւ այս, տարինե՛ր շարունակ։

Մասնաւորապէս Ֆրանսահայ գաղութը, եւ իր ծոցին մէջ ապրող երիտասարդութիւնը, իրենց ազգային նկարագրին անվթար պահպանումը մեծ մասամբ կը պարտին այն առանձնական եւ յեղափոխական հրապարակագրութեան որ «Յառաջ»ինը եղաւ։

«Յառաջ»ը դարձաւ վառարանը յեղափոխական երիտասարդութեան, ուրկէ անոնք առին մաս-մաս այն բոլոր առաքինութիւնները, որոնք էական էին տիպար հայ մարդու նկարագրի կազմութեան համար։

Կ'ըսեն թէ, ծառը պտուղէն կը ճանչցուի։ Ուրեմն, ընթերցող, կ'ուզե՞ս ճանչնալ «Յառաջ»ը, դիտէ իր պտուղը, որ մենք ենք, երիտասարդներս, քիչ մը ամէն տեղ փռուած։

«Յառաջ»ի «Ձայներ Գաւառէն»ը դարձաւ բերանը հայկական աշխատաւոր բազմութիւններուն, եւ եթէ երբեք օր մը, պատմաբանը ուզէ գրել պատմութիւնը մեր գաղթաշխարհի կեանքին, իր աչքերուն առջեւ փռուած պիտի գտնէ բոլոր ապրումները, ցաւերը, աշխատաւոր ու հայրենազուրկ բազմութեանց, «Ձայներ գաւառէն»ի միջոցաւ։

Ասկէ զատ, «Յառաջ»ը իր մշակած յեղափոխական գրականութեամբ, տասը տարիներ շարունակ, արտասահմանի հայ գաղթական ու հայրենազուրկ բազմութիւններուն խօսեցաւ հայրենի գեղեցկութիւններու, հայրենիքի եւ հայ դատին մասին։

Եւ այսքանը բաւական էր արդէն, որ բոլոր անջրպետները վերանային եւ օտար հորիզոնի տակ, Հայրենի կառուցին կարօտով սիրատոչոր ապրող հայ պանդուխտը, զգայ Հայրենիքի կարօտ եւ պաշտամունքը։

Այս տեսակէտով ալ ոչ ոք կրնայ ժխտել այն դերը զոր կատարեցին ընդհանրապէս դաշնակցական թերթերը, եւ մասնաւորապէս «Յառաջ»ը, արտասահմանի մէջ, Հայը Հայ պահելու անգերազանցելի ճիգին մէջ։

«Յառաջ»ը շուարած հայ երիտասարդին բերնին մէջ դրաւ լեզու, տըւաւ անոնց առողջ միտք, եւ վճռական դատողութիւն, եւ այսպէսով, իր շուրջ համախմբած երիտասարդութեան համար, յեղափոխական մտածումը դարձուց պաշտամունքի ու ներշնչումի հանգամանք մը։ Այս քանի մը խորհրդածութիւններէն վերջ, յանուն «Յառաջ»ի պատրաստած սերունդին, թող թոյլ տրուի ինծի դրկելու իր բազմավաստ տասնամեակին առթիւ.

«Յառաջին հետ յառաջ»

Հ. ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Անգլիա, Իտալիա եւ Եթովպիա

ԵՐԷԿ ՀԱԿԱՌԱԿ՝ ԱՅՍՕՐ ՊԱՇՏՊԱՆ
ԵՐԷԿ ՊԱՇՏՊԱՆ՝ ԱՅՍՕՐ ԹՇՆԱՄԻ

Երբ 1923ին Եթովպիա դիմում ըրաւ ընդունուելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, բուռն ընդդիմութեան մը բախեցաւ, եւ գլխաւոր հակառակորդն էր Անգլիա, որ կը պնդէր թէ երկիր մը ուր գերեվաճառութիւն կը շարունակուի չի կրնար ներկայացուիլ Ժընեւի մէջ։

Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի պաշտպանութեան շնորհիւ սակայն Եթովպիա ընդունուեցաւ։

Իսկ այսօր դերերը փոխուած են։ Այն ատենի պաշտպանը Իտալիա հիմա կ'ուզէ զայն գրաւել, իսկ Անգլիան որ 12 տարի առաջ ամէն ջանք կը վերագրէր անոր, այսօր հրապարակ կուգայ պաշտպանելու — Եթովպական «ազատութիւնն ու անկախութիւնը» ...

Ի՞նչ են դիմակներու եւ դերերու փոփոխութեան այս պատճառները։ Սապէս կը բացատրէ Փարիզեան թերթ մը.—

Անգլիա միշտ հետաքրքրուած է Եթովպիոյ վիճակով։ Միշտ ջանացած է օգտուիլ կեդրոնական իշխանութիւնը գրաւելու համար հակառակորդ ցեղերու պայքարներէն, եւ հետեւաբար որոշ քաղաքականութեան մը՝ այն կամ իր ազդեցութեան տակ առնել Եթովպիան եւ կամ այժմ տալ անոր անկախութեան որ ուրիշի թաթին տակ չիյնայ։

Պատճառը տնտեսական է եւ քաղաքական Անգլիոյ շահերուն տեսակէտով։

Եթովպիա աշխարհագրական այնպիսի դիրք մը ունի որ կ'իշխէ անգլիական Սուտանի եւ Եգիպտոսի ջրաբաշխութեան, այսինքն իսկական կենսունակութեան։ Նէկիւսի երկիրը իսկական ջրամբարն է իր ջրացիներուն իր Աթպարա գետով ու Կապոյտ Նեղոսով որու թողած տիղմը աւելի արգասաւոր է քան Ճերմակ Նեղոսինը։

Թանա լիճէն 16 քիլոմեթր հեռու կը բխի Աթպարա գետը որ ուժեղ հոսանքով մը կ'երթայ կը խառնուի Կապոյտ Նեղոսին՝ անգլօ-եգիպտական Սուտանի մէջ։ Բազմաթիւ գետակներ իր մէջը ընդունող եւ 3600 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունեցող այս Թանա լիճէն կը մեկնի Աբայի ջուրը որ Եթովպիոյ մէջ իսկ կը կազմէ Կապոյտ Նեղոսը եւ կ'երթայ ոռոգել ամբողջ Ճէզիրէն եւ սուտանեան [illegible]։

Ահա Եթովպիոյ արտակարգ կարեւորութիւնը երբ ջրամբարը հիւսիսարեւելեան Ափրիկէի Ուրեմն, Անգլիա ի՞նչպէս կրնայ անտարբեր կենալ երկրի մը հանդէպ որ Եգիպտոսի եւ Սուտանի բանալին կը պահէ, Նեղոսի ջուրերուն իսկական ակը՝ Թանա լիճը իր ձեռքն ունի։

1902 մայիս 15ին անգլիական կառավարութիւնը պայմանագիր մը կնքեց Մենելիք Բ. կայսեր հետ՝ Նեղոսի հարցը կարգադրելու համար։ Նէկիւսը այդ պայմանագրով հաստատեց կուտար ջուրերու հոսանքը չփոխելու կամ չի կասեցնելու Նեղոսի եւ Թանա լիճին վրայ, առանց Լոնտոնի եւ Սուտանի կառավարութեանց հաւանութեան։

Անգլիա այսչափով չի գոհացաւ այլ կ'ուզէր լիճին ու գետին ջուրերու հսկողութիւնը ապահովել իր ճարտարապետներուն միջոցաւ։ Բայց Նէկիւսը, արթուն գտնուելով, մերժեց այդ առաջարկը՝ հակառակ խոստացուած փայլուն փոխարինութեանց։ Անգլիա ինչպէս քանիցս, Եթովպիոյ սահմանին խոստանար կարմիր ծովու վրայ Զէյլա նաւահանգիստը։ Յայտնի է որ Նէկիւսի երկիրը բնաւ ծովեզերք չունի։ Եւրոպացիները եկած գրաւած են ծովի ամբողջ գօտին։

1918ին, Անգլիա խոշոր ընկերութիւն մը կազմեց տնտեսապէս գրաւելու համար Եթովպիան, բայց ձեռնարկը ձախողեցաւ եւ ընկերութիւնը սնանկացաւ անհաջին յուսախաբութիւն պատճառելով հանրային կարծիքին։ Այս ձախողանքին վրայ մամուլն սկսաւ պնդել թէ Նէկիւսի հպատակները գերիներ եւ ստրուկներ են, իսկ կեդրոնական իշխանութիւնը անկարող զսպելու տիրող անիշխանութիւնը

...թիւնը .. պէտք էր կարգ կանոնի ...ներել զայն ...

Ահա թէ ինչո՞ւ 1923ին ապահովման գիրք բանեց որ ազգերու ընկերութեան մէջ չմտնէ Եթովպիան.

1925ին ալ Անգլիա կ'առաջարկէր Իտալիոյ իրեն օժանդակել Եթովպիոյ ...երկաթուղիի մը շի-...ութեան մէջ, որու փոխարէն Իտալիա Անգլիոյ պիտի թողուր Թանայի լճերուն շահագործման իրաւունքը. Եթովպիա իրար անցաւ այս համաձայնութիւնը խանգարելու համար եւ ...1928ին Իտալիա-Հապէշ դաշնագիրը.

Այսօր, Անգլիա այսօր երբ յանուն Եթովպիոյ անկախութեան ու ազատութեան պաշտպանման հրապարակ կ'իջնէ, պաշտպանել իր սեփական շահերուն է խնդիր է: Իտալիա երբ յաջողի այդ երկրին մէջ տարածուիլ, կը ...Թանայի ջրերուն կացութիւնը ... Անգլիա չուզեր որ այդ երկրին մէջ փոփոխութիւններ ըլլան՝ որ... իր ապագան կրնայ վտանգուիլ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հաւատարիմներու բազմութիւն մը՝ ...ինական յարկի մը տակ:

Այս տարի Դպրոցասէրը կուսայ... չրջանաւարտ աշակերտուհիներ, Օր. Օր. Հռիփսիմէ Փաշայեան, Վարթեր Կիւրճեան, Շաքէ Կէզեան, Մարի Թագւորեան եւ Արմաւենի Ճամպազեան:

Փակման տարեշրջանը փորձառութեան եւ մտահոգութեան շրջան մը եղաւ, տիրող անպաստ պայմաններուն պատճառով, բայց ուսուցչական կազմին եւ վարիչ ատեաններուն միջեւ հաստատուած ներդաշնակ եւ ջնորհաւ... ...մը, յաջողեցաւ տարեշրջանը բոլորել բաւարար արդիւնքով:

Բաւարիկայ տարեշրջանը միեւնոյն ...ով եւ նոյն իսկ զոհաբերութիւններու մտադրութեամբ դիմաւորելու ...մը արդէն կրնայ հանգար... ...լաւագոյն ... մարմնը

Արդարեւ ցանկալի էր որ հայ հասարակութեան բոլոր խաւերը խմբը-...ին կրաւէր գործի մը չուրջը, ոչ թէ տարին անգամ մը — ինչպէս անցեալ կիրակի — այլ հոգեպէս ամէն օր, մրտաւոր կանթեղ մը վառ պահելու տարոջողութեամբ:

Անշուշտ այս տարուան արդիւնքը կրնար աւելի ուշագրաւ ըլլալ, եթէ այդ հոգեկան կապերը եւ մտահոգութիւնները չէ մը թուլցած չըլլային

Որբանոցներու բաշխումը կատարուեցաւ ... «Մարսէյյեզ»ին եւ Դպրոցասէրի քայլերգին յետոյ, Տիկ. Օ-...հանեան կարդաց Փրանսերէն ուղերձ մը երախտագիտութիւն յայտնելով ...քաղաքապետին եւ այն բոլոր պաշտօնական անձերու, որոնք միշտ օգտակար հանդիսացած են Դպրոցասէրին:

Իր հայերէն բանքին մէջ, վարժարանին տնօրէն Գ. Վ. Իզմալըեան ծանուցեց մասնաւորապէս հաստատութեան ներքին գործունէութեան վրայ, մաղթելով որ աւելի հոգածու եւ ջերմ կապերու հետաքրքրութիւն մը ... Հայ թէրթի հաստատութեան՝ ...ինակելու իր կրթադաստիարակական գործը.

Սահակ Միութեան ներկայացուցիչ ... Միութեան կատարած կա-... գիրը հաստատութեան եւ աշակերտութեան հանդէպ (դրենական պիտոյքներ ճարել, ճոխացնել դրադարանը եւն.), յանուն Միութեան շնորհակալութիւն յայտնեց հաստատութեան

Գ. Գէրնար Վահէ հրաւիրուած ըլլալով Փրանսերէն բանախօսելու՝ Ներկայ Փրանսացի հիւրերուն համար, ներկայացուց հայ ժողովուրդին զոհաբերութիւնը յանուն քաղաքակրթութեան դատին, եւ կրած դառն յուսախաբութիւնները: Յիշեց մայիս 28ի առթիւ Գ. Մուէթէի եւ Գ. Ժ. Կոտարի համակրական արտայայտութիւնները հայ դատին, ինչպէս նաեւ Նոթր Տամի հանդիսաւոր պատարագը, Վիքթոր Հիւկոյի մահուան յիսնամեակին տօնակատարումը, Լիոնի մէջ Գ. Շ. Լամպէրի «Հայկական դատին նուիրուած բանախօսութիւնը եւն. Փրանսացի մեր բարեկամներուն համակրական վերաբերմունքը՝ ամէն առթիւ:

Կեդրոնանալով Դպրոցասէրի վրայ, բանախօսը չեշտեց.—

«Այն հաստատութիւնները՝ որոնք հասարակութեան լումաներով կ'ապրին, պէտք է զերծ մնան ամէն քննադատութենէ եւ կասկածէ: Անոնք ըլլան իրաւացի թէ անիրաւ, կը տկարացնեն հաստատութիւնը մինչեւ քայքայում»: Եւ հրաւիրեց դիւրացնել Դպրոցասէրի 120 գեղատի աղջիկներուն խնամատարութեան եւ կրթութեան հոգը:

Գեղարուեստական ուշագրաւ բաժին մը արժանացաւ անկեղծ գնահատութեան եւ ծափերու:

Համակրելի բանաստեղծ Գ. Արամ-Զարըզ գրած էր մասնաւորապէս «Նաւասարդի աստուծոյ» մեհենական կեանքէ օփերէթ մը, որուն բոլոր դերակատարները, եւ որոնցմէ մէկ քանին ցոյց տուին իրական արժանիքներ երգի եւ պարի մէջ:

Մասնաւորապէս սրտագրաւ էր վարժարանի կրտսեր սաներուն մանկական պարերը «Թօքէ»ն եւն.

Հանոյքով լսուեցան նաեւ դերասան Գ. Դմբէթեանի արտասանութիւնները, որոնք կրկնուեցան քանի մը անգամներ: Մինչեւ ուշ գիշեր հասարակութիւնը շրջեցաւ ծառերու բաներուներու տակ կամ պարասրահին մէջ:

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

«ԿԻԼԻԿԻԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ Է»

Պոլսոյ «Ճումհուրիյէթ» լրագիրը այս խորագրին տակ կը հրատարակէ Շիքակոյի համալսարանի դասախօս փրոֆ. Իհսան Ճէլալի յայտարարութիւնները, հիթիթ բնակավայրերու ... արձանագրութեանց եւ Կիլիկիոյ անցեալի մասին: Գիտնականը Անքարայի պեղումներ կը կատարէ Կեսարիոյ եւ Անատոլուի շրջաններուն մէջ:

Ամերիկացի փրոֆէսօրը ,հիթիթական կայսրութեան մասին ընդհ. տեղեկութիւն տալէ վերջ, կը յայտնէ թէ մշակութային հին ուղի մը գտած են որ Կեսարիայէն մեկնելով Հիւսարօրդ, Թէքիր, Զիրայթին, Թալաս, Իսմաքոլու, Սայիմ Պէյլի շրջանակները կ'անցնի եւ Կիլիկիա կ'իջնէ: Այս ճամբուն ընթացքին գտնուած իրերն ու արձանագրութիւնները ցոյց կուտան որ այս ճամբան Անատոլուն Կիլիկիոյ եւ Միջագետքի միացնող ամէնէն կարճ ու խնայողական ճամբան է: Հիթիթները այս ճամբէն Սուրիա իջած եւ այնտեղ տարածուած են:

Փրոֆէսէօրը իր աշխատութեանց իբր ամէնէն կարեւոր արդիւնքը, հետեւեալ յայտնութիւնը կ'ընէ.

«Գիտենք որ Տաւրոս լեռը Անատոլուն եւ Կիլիկիան իրարմէ կը զատէ աշխարհագրական եւ կլիմայական տեսակէտով: Այս բաժանումը այն կարծիքը առաջ բերած էր թէ երկու վայրերու հին բնակիչները իրարմէ տարբեր էին եւ Կիլիկիան Հայաստան է: Անկախութեան պայքարի միջոցին մինչեւ Լօզանի հաշտութեան ժողովը հանուած այս պնդումովն է որ հայկական ծախսի համար Ադանան ու շրջակայքը ընդունուած էր եւ այնտեղ հայկական կառավարութիւն մը հիմնել կ'ուզէին, պնդելով թէ այս վայրը հին հայկական կայսրութեան մաս կազմած է: Կարգ մը եւրոպական պետութիւններ իսկ այս պարագան կ'ընդունէին:

«Եւ սակայն, մեր այս անգամուան խուզարկութիւններու ընթացքին, Ճէյհանի եւ Ադանայի միջեւ Սիրքէլի-հէօյիւք կոչուած տեղը, ժայռերու վրայ հարիւր հազարաւոր տարիներ առաջ գրուած արձանագրութիւններ գտանք որոնցմէ մէկուն մէջ կ'ըսուի. «Այս տեղը կապուած է Անատոլուի մէջ տիրող Հիթիթ մեծ թագաւորներուն եւ ընդունած է անոնց տիրապետութիւնը»: Ահա այս եւ ուրիշ գրութիւններ կ'ապացուցանեն որ Կիլիկիա կոչուած շրջանակը կը պատկանի Բողազքէօյի մէջ տիրող հիթիթ թագաւորներուն: Ուստի, այստեղը ոչ կարելի է Սուրիոյ կապել, ոչ ալ Կիլիկիոյ: Կիլիկիան հիթիթ օճախ մըն է եւ այնտեղի արձանագրութիւնները միշտ պիտի ապացուցանեն ասիկա»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆԿԵՑԻՆ ՈՐ ՉՈՐՆԱՆ

Այնթապէն կը գրեն թուրքերէն «Թան»ի.— Մասնաւոր հաշուակալութիւնը մեծ տնկատան մը ունի, տնկատանը, որ քանի տարուան գործ է, այնքան անխնամ թողուած է որ աւերակ վիճակ մը կը ներկայացնէ: Տասնեակ հազարներով ոսկի ծախսուեցաւ ու կարծուեցաւ որ ան օգտակար պահանջ մը կը բաւարարէ, մինչդեռ ահա այս վիճակին թողուած է: Մասնաւոր մեքենայ չինուեցաւ՝ ծովէն ջուր հանելու համար, բայց մեքենան [illegible] պէնզինի կը մնայ: Եւ տունկերը բոլորը կը չորնան: Հարկ է որ ժամ առաջ փրկենք այս տնկատանը:

ԳԻՐՔԸ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Սալահատտին Կիւնկէօր իր ամէնօրեայ առաժերէն մէն նուիրած էր թուրքերէն գիրքին: Ու կ'ըսէ.— «Գրեթէ ամէն մէկ փողոցի անկիւն գիրք փռուած. այնպիսի արժէքաւոր, դժուար գտնուելիք գիրքեր կան, որ մարդ կը զարմանայ թէ ինչպէս այդ բոլորը կը ծախուի մէկ գաւաթ համիտիէի ջուրի արժէքով»:

Փէյամի Սաֆա յաւելող օրը կը գրէ՝ հիմք ունենալով վերի տողերը.— Թուրքիոյ մէջ չկայ ապրանք մը որ գրքին չափ անարգուած ըլլայ: Ոչ թէ Համտիէի ջուր, աղտոտ քուրջը, հին կօշիկը, պարապ շիշեն, երդիկէն հանուած փայտի ու երկաթի կտորներն իսկ, երբեմն, հում նիւթի ծանրութենէն աւելի գին ու գնորդ կը գտնեն: Միայն գիրքն է, անիծեալ գիրքն է չան մորթի նման ու տտանց տակը լաթ մը փռելու չուկայ կը հանուի: Երկրի մը մէջ, որ իր գլխուն անունը կը քաշքշէ իր ոտքերուն տակ, այո, այդ տեսակ երկրի մը մէջ՝ ինչպէս մերն է, գիրքը աւելի քիչ արժէք ունի, քան աւելը որ նպարավաճառի խանութին մէջ մէկ երկու մեթր բարձրը կը կախուի: Նոր ու հին սառը, մեծ ու պզտիկ զրպանը, արեւմուտքի եւ արեւելքի երկերը, հեղինակութիւն թէ թարգմանութիւն, գիրքին, սառաքագրութեան եւ որակին բոլոր տեսակները ոտքի տակ են: Հայրենակից, այս ողբերգութեան մէջ այնքան վտանգ կայ, որքան թշնամի գրաւման մը մէջ: Հայրենակից, լաւ կամ վատ, արժէքաւոր ըլլայ թէ անարժէք այս գիրքերէն քեզի բաժին ինկածը առ — վերմակդ ծախէ ու առ, ու գտնանք գնանէն վերցուր:

ՋՕՐ. ԲԱՄԷԹԻ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Զօր Բամէթ յուլիս 30ին Բաբերդ հասնելով դիմաւորուեցաւ հազարաւոր հետեւակ եւ հեծեալ գիւղացիներու կողմէ: Ճաշէն յետոյ, մեկնեցաւ Իլիճա ջերմուկը, որ 15 քիլոմեթր հեռու է Երզրումէն եւ այդ քաղաքին ամառանոցը կը կազմէ: Հոն մէկ ժամ մնաց եւ քննեց հանքային ջուրերու տեղեկագրերը: Ետքը մեկնեցաւ Երզրում:

Վարչապետը քաղաքին «Իսթանպուլ» դրան աղջիկ վար իջաւ ինքնաշարժէն, ժողովուրդի ծափերուն մէջ: Գիշերը հոն անցընելէ յետոյ, այցելեց ամրութեանց հրամանատարին, յետոյ պտտեցաւ Աղզըրաշըք ածուխի հանքերը: Կէսօրին ճաշեց Գողադ կոչուած վայրը եւ երկու ժամ մնալով աչքէ անցուց ալիւրի գործարանը: Այս առթիւ իրեն ցոյց տրուեցան այն կենդանիները որոնք չարաթէ մը պիտի ցուցադրուին:

Բամէթ Ինէօնի յետոյ Դերջանի ճամբով Երզնկա մեկնեցաւ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վերջերս քանի մը փարիզահայ թերթերու մէջ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան անունը կրող խմբակի մը ազդարարութիւնները երեւցան: Ներկայիս կը յայտարարենք թէ այդ շարժումը չի բխիր մեր Կեդր. Վարչութենէն:

Ուստի կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները խուսափիլ այդ անպաշտօն եւ անպատասխանատու շարժման ենթարկուելէ, եւ կարգապահութեամբ սպասել մեր պաշտօ. ժողովի [illegible] գումարման:

Ի դիմաց Տ. Տ. Հայր. Միութեան
Կեդր. Վարչութեան
Նախագահ՝ Ա. Զաքրեան
Քարտուղար՝ Լեւոն Տօնիկեան

Տէր եւ Տիկին Օհանեան կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երրորդ զաւկին՝ ՇԱՀՐԻԿԻ:

Տէհրան, 24 յուլիս 1935

ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՏԱՐԱՆՆԵԱՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ ԱՆԳԱՄ

Փարիզի ռամկավար օրկանը հետեւեալ «փաղաքշական» խօսքերը կ'ուղղէ Հօկին, լաւ ըլլալով պատմութիւնները սխալ հաղորդման եւ կրթական գործառնութեանց մասին (Ապագայ, 2 օգոստ.).

— «Արտասահմանի մէջ կազմուած օգնութեան մարմին մը ուղիղ գիծը դէպի երկիր՝ զայն պիտի չառնէր դէպի երկրին իշխանութիւնը, դէպի երկրին կարգերը, այլ միայն ու միայն դէպի օգնութեան կարօտ պէտքերն ու վերաշինութեան պահանջները: Օգնութիւն եւ վերաշինութիւն ընկերային եւ քաղաքական հարցեր չեն եւ անոնց կարելի չէ մօտենալ որեւէ առնն որ եւէ հանգամանքի տակ, ընկերային-քաղաքական նախասիրութիւններով թէ հակակրութիւններով:

Հօկը չյաջողեցաւ իր ամբողջական անկեղծութեան մէջ պահել օգնութեան մարմնի մը համար գծուած այդ սահմանը: Հայաստանի հետ կապուած ըլլալու գիտակցութիւնը զինք ձգեց չափազանցուած երեւակայութիւններու մէջ, իրեն տալու Հայաստանի պատգամախօսի հովեր:

Ինքնաբերաբա՞ր կատարուեցաւ այդ չեզումը, թէ երկրի գլխաւոր վարչութեան ներշնչումներով, հարկ չէ, հականք այն է որ սխալը գործուեցաւ:

Այդ սխալը զգացած է Երեւանի Գլխաւոր Վարչութիւնը «Հանդ աւէտ» իր ազդարարութիւններով: Այդ սխալը կ'ընդունին արտասահմանի մարմինները որոնք երեւոյթներ հերքելու համար առանց մէկ առիթ կորսնցնելու յայտարարել եւ կրկնել թէ իրենք չէ գործ կազմակերպութիւն մըն են եւ գործ չունին ընկերային - քաղաքական ճակատին վրայ:

Բայց սխալը միայն ճանչնալով, վերագրումները միայն հերքելով կրկան դարմանումը ձեռք չի բերուիր: Այդ ճանաչումներէն ու հերքումներէն վեր սխալին հրաժարելու համոզիչ փաստը պիտի ըլլար եթէ գոյութիւն չունենային հրապարակ նետուած այն թուանշանները որ չհերքուեցան եւ որոնք ցոյց կուտան թէ բուն գործը, օգնութեան գործը նետուած է երկրորդական գծի վրայ եւ՝ առաջնութիւնն ունեցած են պատրաստակչական աշխատութիւնն ու ձեռնարկները:

Օգնութեան Մարմնի մը առաջին հոգը, առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ նուազագոյն ծախքերով առաւելագոյն մասը յատկացնել բուն նպատակին.

Ծախքի եւ բուն նպատակի գործածութեան այդ համեմատութիւնը չէ պահուած եւ այդ տեսակ ծանր թերութիւն մը չարդարանար Գլխ. Վարչութենէն տրուած թոյլտուութեան չմեկզանքով: Այդ զոհողութիւններուն տէրը Գլխ. Վարչութիւնն ալ չէ, կամ այնքան տէր է, որքան զանոնք կը գործածէ նուիրատուներու մտադրած նպատակին համար:

Այս խորհութիւնը երբ մնայ առանց հերքումի, պիտի նշանակէ մէկ բան, — որ Հակառակ Երեւանէն եւ արտասահմանի կեդրոններէն տրուած հերքումներուն, Հօկը իր դերը կ'առնէ քարոզական իմաստով եւ ոչ թէ նիւթական իմաստով: Իր պարտականութիւնը կը նկատէ երկիրը ճանչցնել, երկիրը սիրցնել եւ անով խմորել արտասահմանի զանգուածները եւ իբր աւելորդ մանրամասնութիւն միայն յիշել երկրին մէջ շէնքի մը կառուցումը, երկրագործին տրուելիք թըռաքթէօրը, ճամբու մը շինութիւնը, կամ վերաշինական որ եւ է նպատակ:

Հօկը չի կրնար, իրաւունք չունի իր դերը փոխել, իր կոչումը միայն ու միայն նիւթական է: Հայաստանը ընկերային եւ քաղաքական տեսակէտով ճանչցնել, սիրցնել եւ անով խմորել քաղաքական կազմակերպութիւններու գործ է եւ այդ գործը կը կատարուի արդէն: Հօկը մէկ բանաձեւի պէտք ունի եւ ուղղակի ամէնուն, — օգնեցէք Հայաստանի վերաշինութեան: Հօկը իր չափահասներուն, իր գեղատի անդամներուն, իր կին-րամիններուն համար իբրեւ դաստիարակութիւն, իբրեւ ներշնչում դաշձեալ մէկ նշանաբան միայն կրնայ ունենալ, — օգնեցէք Հայաստանի վերաշինութեան: Անկէ դուրս մնացած հարցերուն, բանաձեւերուն, դաստիարակութեան հոգը ուրիշներու կը պատկանի:

Ամէն կազմակերպութիւն իր անհրաժեշտ եւ ուղղուած չէզոքակ իր առաջադրած նպատակներուն, առանց չարունակ առիթ տալու որ հերքումներ ընէ, լուսաբանութիւններ տայ, ներողութիւն խնդրէ, սխալ հասկցուելուն համար ...

Այդ է որ կը պահանջէին բոլորն ալ Հօկէն, որ իր գոյութեան իրաւունքը եւ ծաւալումը առած է Հայաստանի Օգնութեան նշանաբանէն միայն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ. Լ. Մ»Ի

10րդ Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Զաւրեան՝ «Կովկասի մշակութային պատմութիւնը»: Կ. Վ. Յայթ... «Էմիլ Զոլայի գեղարուեստական երկերը»: Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»: Դրօ՝ «Մի ցաւած յուշերից»: Ա. Մանուկեան՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»: Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը Հայ եւ Թուրք աշուղ. գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»: Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը».. Հայաստանի խորհրդ. արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը.— Կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղդասեան՝ Ս. Վ.: ԵԱՒԵԼՈՒԱԾ.— «Վ. Նաւակ. Մանկունի. Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Նկարներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՈՐՔՈՒՐԸ

Մնացի մինա՞կ, մեն մենակ ..Զգիտեմ թէ էլ ինչո՞ւ եմ ապրում:

Փորձեցի մխիթարել նրան, հաւատ ներշնչել, թէ մի օր կը գտնի Լորիս-Մելիքովին, չէ՞ որ Պարսկաստան է անցած:

— Իմ ցաւը միայն իմ զաւակների համար չէ, իմ ցաւը աւելի մեծ է, Կարսի համար է, վա՜խ, մեր սիրուն Կարսը, վառեցինք, մեր ձեռքերով վառեցինք:

Երանի քեզ որ հոն չէիր, երանի քեզ, որ չտեսար:

Ցանկարծ նա փոխեց խօսքը:

— Քեզ գործէդ չանեմ, աղջիկս, ա՞ւր ես ապրում, Թիֆլիս գամ, խօսենք, ...բան ունիմ պատմելու քեզ:

Ցաւի հասցէն.

— Մնաս բարով, կը գամ մի օր, երեկոյեան կը գամ: Մնա՛ս բարով:

Ուզում էր հեռանալ: Պահեցի:

— Ջանան Հօրքուր, մի բանի պէտք ունի՞ս, տեղաւորուա՞ծ ես, նպաստ ստանո՞ւմ ես:

— Ոչ քեզ մեռնեմ, նոր եմ եկել, մի ծանօթ գաղթական ընտանիքի մօտ եմ, տեղերը նեղ է, պզտիկ սենեակ:

Հասկցայ որ օգնութեան պէտք ունէր, բայց հպարտութիւնը չէր թողնում խնդրելու:

— Լաւ, Ջանան Հօրքուր, վաղը եկ այստեղ, կրկին ինձ տեսնելու:

Բաժանուեցինք.

Անցած մի քանի օր՝ Ջանան Հօրքուրը տեղաւորուած էր, աւելի լաւ հագնուած եւ ունէր իր աշխատանքը: Նա նախընտրեց աշխատել, քան թէ նպաստ ստանալ:

Յաճախ նրան կարելի էր տեսնել Ն. Նախիջեւանի մայր տաճարի չրջափակում, քարէ քուլան թեւը փաթթած՝ իլիկ դարձնելիս՝ կամ ճաղերը չըխկ-չըխկացնելով՝ գուլպայ, բաճկոն գործելիս:

Նա հաւաքում էր իր նման գաղթական կիներին չուրջը ու խօսում էր, պատմում էր Կարսի անկումը:

Նա ինձ էլ պատմել էր Կարսի նահանգը: Պատմել էր այնպիսի կենդանի գոյներով, այնպիսի զգացումով, որ ինձ թւում էր թէ ես էլ նրա հետ տեսել, ապրել եմ այդ ահաւոր փախուստը, լուել, զանգիա մէջ տառապել մերը - մանուկն ուրացած ժողովրդի լացն ու հառաչանքը, ցասումն ու անէծքը:

— Կա՛րս, մեր Կարսը պիտի մնայ թուրքի՞ն, Աստուած կը վերցնէ՞ այդ:

Հարցնում էր նա՝ պինդ սեղմելով ձեռքերս, բիբերը չեշտ յառած աչքերիս՝ պատասխան սպասելով:

— Կա՛րս, մեր Կա՛րս ...

X

Ու եղաւ, որ պատմութեան մէջ մէկ անգամ էլ արձանագրուէր,— թէ հայ ազգը, անհաւասար ուժերով, մէկ անգամ էլ ճակատեց իր թշնամու, իր արիւնաքամ ոտքի դէմ ու եղաւ յաղթական:

Ու եղաւ՝ ազատ Հայաստան:

Կարսը մտաւ ազատ Հայաստանի սահմաններին մէջ, կանչեց իր զաւակներին հոն:

«Եկէ՛ք, ձեր ձեռքով կապեցէք վէրքերս, ամոքեցէք վշտերս, մեղմեցէք տառապանքս, վերստին զարդարեցէք Կարսի պէս, ու ձեր ձեռքով՝ ազատ երկինքի տակ նստած, կապեցէք «կարպետ», կապերտ, նարնջագոյն նարօտ»:

Լսեցին նրա կանչը Կարսեցիները ու վերադարձան: Ձեռք առին քլունգն ու բահը, մուրճն ու զամը, զութանն ու մաճը, ճկրանն ու սանդը, ու անցան գործի: Կեանքը ծայր տուեց աւերուած քաղաքում: Եղաւ երկունք ու ծնունդ, եղաւ պսակ ու հարսանիք:

1919ի աշնան ես Կարսում էի:

Փոքր քոյրս, հօրեղբօրս աղջիկները, ընկերուհիներէս չատերն աշխատում էին որբանոցներում.

Ձորը որբերի քաղաք էր դարձել, հազարներ էին նրանք աւելի չատ, քան [illegible] զօրքը: Ո՜վ չէր ուզենար տեսնել հօրերի քաղաքը: Հայի ապագան կազմող մանուկների կեանքը: Մի օր երկու ընկերուհիներով գնացել էինք ձորը, որբանոցները տեսնելու:

Երեկոյեան տուն դարձին՝ կէս ճանապարհին փոթորիկի բռնուեցանք: Ուժեղ հով, որոտ, կայծակ, կարկուտ էր տեղալու, մոլորուեցանք: Ոչ վերադարձը կարող էր մեզ փրկել, ոչ յառաջանալը, լեռան բարձունքումըն էինք: Բայց թէքնիքէն մեզ ըսպառնում էր ձորը գլորուելու վտանգը, պատսպարուելու տեղ չունէինք: Անելի էինք մատնուած:

Ցանկարծ տեսանք, որ մի մեծ, զինուորական օթօմոբիլ դէպի ձորն է գնում: Կառքը բաց ունէր, վրան երկու զինուորներ կային, բացի վարիչէն:

— Ա՛խ, եթէ օթօն քաղաք երթար, կը խնդրէինք որ մեզ տանէին:

Ասաց ընկերուհիներէս մին:

— Զինուորական կառք է, օգուտ չունի, պատասխանեց միւսը:

Կառքն արագ անցաւ մեր մօտէն, զինուորները նոյն իսկ խօսք նետեցին մեզ՝ ծիծաղելով: Ցանկարծ երկինքը պատառուեց կարծես եւ վար թափեց անձրեւ ու կարկուտ: Մեզ մնում էր ապաւինել ծառերին:

Օթօյի ձայն, այս անգամ ձորի կողմէն: Նոյն օթօն էր, նոյն բեռով: Կանգնեց մեր առջեւ:

— Քոյրե՛ր, եկէք ձեզ քաղաք տանենք, թէ չէ կարող էք ձորը գլորուել, փոթորիկը կատակ չէ անելու:

Ստիպուած էինք ընդունել հրաւէրը: Հայ զինուորներ էին, իսկ հայ զինուորին կարելի էր հաւատալ:

Վարիչը բացեց դուռը՝ մեզմէ մէկն դուրս նետուեց օթօյէն:

— Քոյրի՛կ ...

— Լորիս - Մելիքո՛վ ...

Քիչ մնաց համբուրուէինք, այնպէս անակնկալ էր հանդիպումը:

Այլ եւս ապահով կառք մտանք, Լորիս - Մելիքովը մեզ տեղ կը հասցնէր: Ես նստեցի քովը:

— Տեսանք որ վատ է աղջիկներիդ վիճակը, ետ դարձանք, անկարելի էր ձեզ լերան գագաթին թողնել այս փոթորիկին: Անցնելիս չճանաչեցի: Ինչ լաւ որ ետ դարձանք:

— Մայրի՞կդ:

— Վերադարձաւ, ապրում ենք առաջուայ տանը:

— Լաչպրո՞վը:

— Լուր չունենք, երեւի սպանուած է: Գոնէ Սարդարապատում սպաննուած լինէր, մայրս պիտի մխիթարուէր՝ թէ ...

Օթօն արդէն մեր փողոցումն էր, մօտ էինք ապրում ձորին:

— Ձեր տո՞ւնն աղջի՞կ:

— Այո:

Կանգնեց, իջանք:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(13)

լայ չարժելու համաձայն տեղական պայմաններուն եւ առանձնայատկութեանց։ Կեդրոնը (Կոմինտէրն) քաղաքական ընդհանուր ուղեգիծ պարզաւտելով հանդերձ, որ եւ է ուղղակի միջամտութիւն չպիտի կատարէ համայնավար կուսակցութեանց ներքին գործերուն մէջ։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, պուլկար համայնավար գործիչ Տիմիթրով, որ այնքան արիաբար պաշտպանեց ինքզինքը Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման տարին աւթիւ, շատ երկար ճառ մը կարդաց։ Կանգ առնելով Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան գործունէութեան վրայ, Տիմիթրով ըսաւ.—

— «Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշ կուսակցութեանց, միացեալ ճակատի ստեղծման համար։ Բայց այդ սկիզբն է միայն։ Անհրաժեշտ է Ֆրանսայի բանուոր դասակարգին անմիջական գործերը— Միացեալ ճակատ ստեղծել բոլոր աստիճաններուն մէջ, իրականացնել արհեստակցական միութիւնը, հակաֆաշական ճակատին մէջ քաշել գիւղական եւ մանր քաղքենի զանգուածները, ժողովրդական հակաֆաշական կոմիտէներ ստեղծել ժողովրդավար ընտրութեամբ ընդարձակ ատաղձի մը վրայ, լուծել եւ զինաթափ ընել տալ ֆաշական կազմակերպութիւնները որոնք կը դաւեն հանրապետութեան դէմ եւ որոնք Հիթլէրի գործակալներն են, մաքրել բանակին ղեկավար շարքերը, կռուիլ յետադիմական խմբակներուն, կաթոլիկ եկեղեցիին դէմ, բանակը կապել հակաֆաշական շարժումին, հանրապետութեան պաշտպանութեան կոմիտէներով, ընդդիմանալ այն յետադիմական ուժերուն որ կ'ուզեն խզել Խ. Միութեան հետ կնքուած համաձայնութիւնը»։

Մոսկուա պիտի լուծէ՞ առեւտրական պատուիրակութիւնները

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Խ. Միութիւնը պատրաստ է որ ուղղակի արտասահմանի հետ յարաբերին առեւտրական կազմակերպութիւնները։ Այդ պարագային հարկ պիտի ըլլայ լուծել արտասահմանի առեւտրական պատուիրակութիւնները, եւ արդէն գործնական քայլեր ալ առնուած են։ Իսկ պետութիւնն ալ, որ այս գործերը կը վարէր արտաքին առեւտուրի վարչութեան միջոցաւ, կ'ազատի պատասխանատուութենէ։

Ուրիշ խօսքով, նահանջ մը եւս։

Սուլթանազուն մը անձնասպան

Նիւ Եորքի մէջ անձնասպան եղաւ իշխան Ալաէտտին Բէյբէ, Համիտ Թոռ, որ հոն գացած էր Սուրիայէն, ֆրանսական անցագրով մը։ Իշխանը երկար ատենէ ի վեր թշուառութեան մատնուած ըլլալով, տեղէ մը դրամ կը ճարէ եւ Ամերիկա կ'երթայ։ Ճամբան, շոգենաւին մէջ, կը սիրահարի ամերիկացի կնոջ մը եւ կ'ուզէ ամուսնանալ անոր հետ։ Մերժողական պատասխան առնելով, հիւրանոց կը քաշուի եւ ատրճանակը կը պարպէ գլխուն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՕՆԻ ԽԱԶԱԿՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ (ՀԷԹՄԱՆ) նշանակուեցաւ Կոմս Կրասի, Անիէռի մէջ, ուր կը բնակի երկար ատենէ ի վեր։ Կոմսը 67 տարեկան է եւ տեսականօրէն պետը հինգ միլիոն խազախներու։ Ընտրութիւնը սկսած էր քանի մը ամիս առաջ, եւ միայն յուլիս 20ին էր որ կատարուեցաւ քուէհամարը։ Յեղափոխութենէն քիչ առաջ խաղախապետ նշանակուած էր ցարին կողմէ, բայց խորհրդային իշխանութիւնը չեղեալ համարեց։ Կոմսը երկար ատեն կռուելէ յետոյ, Պոլիս ապաստանեցաւ, յետոյ անցաւ Ֆրանսա։ Շատ համեստ կեանք մը կը վարէ, տանը գնումներն ալ (մառչէ) անձամբ կատարելով։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲԱՐՈՋՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, տոքթ. Կէօպէլս, բուռն ճառ մը խօսեցաւ Հրեաներուն, ինչպէս եւ աջակողմեան եւ կղերական ընդդիմադիրներուն դէմ։ «Կռիւը կը վերսկսի, ըսաւ։ Մենք կը ճանչնանք մեր ուժը։ Կը ճանչնանք նաեւ մեր թշնամիները։ Հրեաներն են որ գրգռեցին մեզ։ Հրեաները պէտք է համակերպին այն օրէնքներուն որոնք կը բխին իրենց հիւրի հանգամանքէն։ Եկեղեցիներէն կը պահանջենք որ քաղաքական գետնի վրայ դրական դիրք բռնեն ազգային – ընկերվարութեան հանդէպ։ Երիտասարդութիւնը մեզի կը պատկանի եւ մենք ոչ ոքի չպիտի տանք զայն։ Դաւանական մամուլը աւելորդ է»։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ զինուորական գերագոյն խորհուրդը հանգստեան կոչեց կամ տեղափոխեց 290 բարձրաստիճան սպաներ, իբրեւ կուսակից զնդ. Վէլչէվի, որ երկրէն դուրս հանուած էր, ընդդիմադիր ըլլալով։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀՍԿԱՅ օդանաւ մը, որ կը կոչուի երկրին անունով եւ շաբաթ օր ճամբայ ելած էր Մոսկուա – Ֆրանչիսքօ գիծը կտրելու համար հիւսիսային բեւեռի ուղղութեամբ, ստիպուեցաւ վար իջնել Լէնինկրատի մէջ, մեքենան խանգարուած ըլլալով։

ԱԼԲԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ հրամայեց ձերբակալել հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, Սարաճի, որ ամբաստանուած է գլանիկի թուղթի մաքսանենգութեամբ։

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ - ՕՐԷՆՔՆԵՐ պիտի հանուին այսօր, նախարարական խորհուրդի ժողովին մէջ։ Վարչապետը անցեալ շաբթու տեսակցած ըլլալով առեւտրական զանազան ճիւղերու ներկայացուցիչներուն հետ, պիտի առաջարկէ որ 10% կրճատեն նպարեղէններու գինները։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ամուսնութիւնը պիտի արգիլուի գերմանական կառավարութեան կողմէ, յատուկ օրէնքով մը, «մաքրագործելու համար ցեղը»։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի Վաճագնի եւ Քրիստափոր խումբերու, Ռոստոմ եւ Իգլեան ենթակոմիտէներու ընկերները հինգշաբթի (8 Օգոստոս) երեկոյեան ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքավայրին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹ. ԿՈՂՄԷ

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Որոշած ըլլալով յառաջիկայ Սեպտեմբերէն սկսիլ Համազգային Տարեգիրքի տպագրութեան, առիթողաբար կը խնդրենք մեր աշխատակիցներէն փութացնել իրենց գրութիւնները, տպագրութեան գործը չդանդաղեցնելու եւ յապաղման տեղի չտալու համար։

Զլացանք մեր ձեռնարկին համակիր եւ բարեկամ բոլոր մտաւորականներուն առանձին հրաւէր ուղղել, մեզի անծանօթ ըլլալով անոնցմէ ոմանց հասցէները։ Կը խնդրենք ներկայ կոչը նկատել աշխատակցութեան հրաւէր։

Բոլոր այն հեղինակները կամ հրատարակիչները, որոնք կ'ուզեն իրենց գործերը ծանուցուած տեսնել մեր տարեգիրքին մէջ, պէտք է օրինակ մը ղրկեն անոնցմէ՝ ուղղակի տարեգիրքի խմբագրութեան։

Ջերմապէս կը խնդրենք բոլոր այն բարեկամ ու համակիր անձնաւորութիւններէն, որոնք իրենց մօտ ունին նահատակ կամ մեռած գրագէտներու անտիպ նամակներ եւ նկարներ, ինչպէս նաեւ պատմական վաւերագրեր, ղրկել մեզ անոնց օրինակը կամ բնագիրը, տպագրութենէն ետք վերադարձնելու պայմանով։

Տարեգիրքի գինն է 20 ե.գ. լաւ թուղթի վրայ, եւ 25 ե.գ. լաւագոյն թուղթի վրայ։ Այժմէն կ'ընդունինք ապսպրանքներ կանխիկ վճարումով։

Ցղուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով.

Almanach Hamazgaine, B.P. 868, Le Caire (Egypte)

Մէտոնի անտառին մէջ, Tapis Vert վայրը գտնուող պաղ աղբիւրին մօտ

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Առնել Մէթրօ Մէնի տ'Իսիին մօտ գտնուող մասնաւոր թաքսիները եւ իջնել **Tapis Vert**:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ազգ. կեդր. վարչութիւնս կը ծանուցանէ թէ՝ տիկ. Վիրգինի Խերեան (Լիոն-Իտալիա՝ Յունիս 29 թուակիր Նամակով մը Ազգ. Առաջնորդարան ղրկած է չէք մը 8, 16, 6 անգլիական ոսկիի Մարսէյլի հայ գործազուրկներուն համար։

Այս առթիւ, Ազգ. կեդր. վարչութիւնս կը փութայ հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել տիկ. Ս. Խերեանի։

(Կնիք)

Մարսէյլ, 5 Յուլիս 1935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի ճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ կնքահայր Տիկին Մարգարիտ ... տարեդարձին, որ հարիւր ֆր. ... րեց մասնաճիւղիս, իր ... ամուսնոյն յիշատակին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ճանապարհորդութեան նպատակը. — Երուսաղէմէ մեկնելնիս.— Եգիպտոսի մէջ Անգլիոյ ընդհանուր հիւպատոսին հետ տեսութիւն մը.—Սուէզի պանդուխտ Հայերը եւ Ջառակի տօնը.— Գաղղիական Լիոյտ հիւպատոսին բարեկամութիւնը.— Ճիտտէ ու Մալէվան տոմբար Ֆրանկիւլ Էֆէնտին։

Մեր ընթերցողաց արդէն յայտնի է այն վսեմ նպատակը, որուն համար Գեր. Իսահակ եպիսկոպոս Բաբերդցի եւ Կ. Պոլսեցի Սափրիչեան Նուաստ Տիմոթէոս վարդապետս՝ յանձնառու եղանք դէպի Հապէշիստան ուղեւորելու, այն երկիրը՝ ուր օտարականի մը համար ամէն տեսակ վտանգ ու զրկանք եւ մինչեւ մահ պատրաստ է, կամ այնպէս կը կարծուէր։ Բայց որովհետեւ գրաւոր պատմութիւնն աւելի ապագային համար է քան թէ ներկայ մարդկութեան, վասն որոյ հարկ կը համարիմ հարեւանցի տեղեկութիւն մը տալ մեր նպատակին վրայ։

Հաբէշու Թէոդորոս Թագաւորը Մուսավայի անգլիական հիւպատոսին համարձակ ու քիչ մը կծու խօսքերուն չկարենալով համբերել, որ իւր անձնասիրութիւնը կը վիրաւորէր եւ թագաւորական պատիւը կ'անարգուէր, Մակտալա անառիկ եւ անպարտելի լեռան մէջ զինքը կ'արգիլէ քանի մը ընկերներովը, որոնք երեք չորս տարիի չափ հոն մնացին։ Անգլիոյ Տէրութիւնը թէպէտ շատ ջանք ըրաւ, թէ քաղցրութեամբ եւ թէ ուրիշ զանազան միջոցներ ի գործ դնելով, այսու ամենայնիւ չկրցաւ Թէոդորոսի անողոքելի սիրտը քաղցրացնելով՝ բանտարգելոց ազատութիւնը ձեռք բերել։ Պոլսոյ անգլիական դեսպան Վսեմափայլ Լորտ Լէօնզ, իմանալով թէ սուրբ Երուսաղէմ բնակող Հաբէշներ Հայոց պատրիարքին իրաւասութեան տակ կը գտնուին, ազգային Վարչութեան եւ Պատրիարքարանի միջոցաւ կը խնդրէ Ամենապատիւ Եսայի պատրիարքէն որ իւր կողմէն պատգամաւորութիւն մը յուղարկէ առ Թէոդորոս եւ Անգլիոյ հիւպատոսին եւ անոր ընկերաց ազատութիւնը խնդրէ։ Սրբազան Հայրը առանց վայրկեան մը վարանելու, իւր Տնօրէն Խորհուրդը կազմել տալով, կ'որոշուի մէկ եպիսկոպոս եւ մէկ վարդապետ ղրկելու։ Այս խորհրդոյ եւ ընտրութեան թէ Գեր. Իսահակ եպիսկոպոսը եւ թէ Նուաստս ի պատիւ Անգլիոյ Տէրութեան եւ ի պարծանս Ազգիս եւ Սուրբ Աթոռոյս ամենայն հպատակութեամբ յանձնառու ըլլալով, ոչ վտանգ եւ ոչ որ եւ իցէ մարդկային նկատումներ արգել կ'ըլլային մեզ պատրաստուելու այս երկար ու տաժանակիր ճանապարհորդութեան, ուր կը կոչէր զմեզ մարդասիրական ու նուիրական պարտաւորութիւնը։

Սրբազան Պատրիարքը իւր հայրական օրհնութեանց հետ յանձնեց մեզի նաեւ յատուկ կոնդակներ թէ օրհնութեան եւ թէ աղերսանաց, եւ բաց աստի նորին Թանկագին ընծաներ Թէոդորոս Թագաւորին մատուցանելիք։

ԽՄԲ.— Զանց կ'առնենք երկու կոնդակները, անմիջապէս անցնելով բուն պատմութեան։

X

Ապրիլ ամսոյ առաջին օրը՝ (1867) կէս օրէն ետքը մեկնեցանք սուրբ քաղաքէն, յանձնելով զմեզ միայն սուրբ Հարց եւ Եղբարց աղօթիւքը։ Ուղեկից էր մեզ նաեւ Գեր. Իսահակ եպիսկոպոսի մէկ սպասաւորը, Չուբուքճեան Եղիկէլ պատանին։

Նոյն գիշերը ուշ ժամանակ հասանք ի Յոպպէ, եւ իջանք մեր վանքը սուրբ Նիկողայոսի եւ հետեւեալ օրը աւստրիական Լոյտի ընկերութեան շոգենաւը ճամբայ ելնելու վրայ ըլլալով, մտանք մէջը, եւ 29 ժամէն հասանք ուղղակի յԱղեքսանդրիա։ Հոն Թաղալեան մեծապատիւ Ալըքեան Յակոբ աղային մարդասէր խնամքները երկու օր վայելելէն յետոյ, եւ պէտք եղած ընծայացուները գնելով, նոյն ամսոյն 6ին երկաթուղիով անցանք յԵգիպտոս եւ իջեւանեցանք Արապկիրցի մեծապատիւ Պօղոս Էֆէնտիին տունը, որ երկաթուղւոյ կայարանին մօտ է։ Մեծ պատուով եւ հիւրասիրութեամբ ընդունեց մեզ վերոյիշեալ բարեպաշտ Էֆէնտին։ Հետեւեալ կիրակի օրը սուրբ պատարագէն ետքը Անգլիոյ ընդհ. հիւպատոսին կողմէն կանչուած ըլլալով, գնացինք այցելութեան տալու Պօղոս Էֆէնտիին հետ։ Սոյն առթիւ մատուցինք իրեն Երուսաղէմի Նոէլ Դէմպըլ Մօր անգլիական հիւպատոսին Պոլսոյ դեսպանէն եկած յանձնարարական գիրը, որուն մէջ կը յայտնէր Դեսպանը մեր ո՛վ եւ ի՛նչ նպատակի համար ուղեւորելը, եւ այն ուղեւորութեան հարկաւոր դիւրութեանց եւ հովանաւորութեան վրայ մտածելն ու տնօրինելը անոր կը յանձնէր։

Ընդհ. Հիւպատոս Սթանթօն մեզի ընդունելով եւ մեր ուղեւորութեան վրայ խօսելով՝ Աղէկ կ'ըլլայ, կ'ըսէր, որ Ադենի վրայօք երթաք Անգլիոյ պատերազմական նաւով եւ ուղղակի Մուսավա հասնիք։ Գեր. Իսահակ եպիսկոպոսը իմացուց անոր որ՝ Թէոդորոս Թագաւորը խորամանկ մէկն ըլլալով, կրնայ լրտեսներ ունենալ այն կողմերը, եւ անգլիական նաւով երթալնիս լսելով՝ կրնայ մեր նպատակին վնաս մը հասնիլ եւ մեր վրայօք կասկած տալ անոր։ Այս առարկութեան վրայ համոզուելով ընդհ. հիւպատոսը, միանգամայն եւ իմանալով Եգիպտոսի կողմէ մեր ... յած կասկածները, վերջապէս ... րոյման Թողուց Սէվագինի ... երթալու իբրեւ ծպտեալ, ... ինքը աւելի Մուսավայի ... երթալնիս կը ցանկար չենք ... ինչ թագուն նպատակաւ, զոր ... ուզեր յայտնել մեզ։ Զորս օր ... տեղ սպասեցինք Եգիպտոսի ... գնալուց պատճառաւ՝ Հիւպատոսին ... մեզ խօսք տուած մէկ անօրէն ... համար, յետոյ ստիպուեցանք ... ցնել իրեն թէ՝ մեր Սրբազան ... րիարքին հրամանն է որ մը ... ուղղեալ նպատակին հասնիլ ... րոյ հիւպատոսաց արուեստ ... լուական թղթերը խնդրելով եւ ... գոհնելով իրմէ, Ապրիլ 11ին ... րեքշաբթի օր առաւօտեան ... գնացինք ու երեկոյին մօտ Սուէզ (Սիւէզ)։

Գաղղիական պանդոկի մը մէ... կակ սենեակ մը վարձեցինք ... լուինքի ոսկիով, եւ հետեւեալ ... ւօտ ժամադրեալ պահուն ներկ... ցանք Անգլիոյ Հիւպատոս ... Ճօրճ Վէսթին եւ իւր անուան ... յանձնարարական գիրը մատուց...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԾՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
7
ՕԳՈՍՏՈՍ
[illegible]
7 Août
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2876

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԱԶԴԱՆՇԱՆԸ – «ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ»

Տակաւին վերջացած չէ Գ. Միջազգայինի Ընդհ. Ժողովը։ Բայց, ինչ որ խօսուեցաւ եւ քուէարկուեցաւ մինչեւ հիմա, բաւական է, գաղափար կազմելու համար անոր յառաջիկայ գործունէութեան մասին։

Ահա այժմ քննենք իր նորագոյն ռազմավարութիւնը,— այնպէս ինչպէս մշակած են երկար եւ խրթին բանաձեւի մը մէջ։

Համաձայն 7րդ համագումարի որոշման, այսուհետեւ բոլոր երկիրներու համայնավար կուսակցութիւնները պիտի հետեւին սա հիմնական ուղեգծին,— Միացեալ ճակատ՝ ամէն գնով։

Այդ ճակատը ուղղուած պիտի ըլլայ այն բոլոր տարրերուն դէմ որ ամփոփուած են մէկ բառի մէջ,— ֆաշականութիւն։

Ճամբան հարթելու համար, 7րդ համագումարը կը կատարէ շարք մը նահանջներ, որոնք չափազանց ուշագրաւ են, իբրեւ ժամանակի նշան։

Այսպէս, բանաձեւը կը պատուիրէ բոլոր երկիրներու համայնավար հատուածներուն.— 1. «Ամենակարճ ժամանակի մէջ», մէկդի նետել այն «աղանդաւորական մնացորդները» որ թոյլ չեն տար «ճամբայ գտնել դէպի ընկերվարական բանուորները»։ — 2. Փոխել շարժման եւ քարոզութեան մեթոտները, «որոնք մինչեւ հիմա յաճախ վերացական հանգամանք ունէին, անմատչելի՝ զանգուածներուն»։ Անհրաժեշտ է բոլորովին թանձրացեալ, շօշափելի ուղղութիւն մը տալ քարոզութեանց, «կապելով զանոնք այդ զանգուածներու անմիջական պահանջներուն եւ առօրեայ շահերուն հետ»։

Եւ դեռ շատ աւելի կարեւոր նահանջ մը.—

«Իր գործունէութեան գլխաւոր ծիրը համաշխարհային բանուորական շարժման քաղաքական ուղեգծին եւ հիմնական ռազմավարութեան յօրինման վրայ թափելով հանդերձ», Կոմինթերնը (Գ. Միջազգայինը) պարտաւոր է 1.— Նկատի առնել իւրաքանչիւր երկրի շօշափելի պայմանները եւ առանձնայատկութիւնները.— 2. Իբրեւ ընդհանուր կանոն, զգուշանալ որ եւ է ուղղակի միջամտութենէ համայնավար կուսակցութեանց կազմակերպութեան ներքին գործերուն մէջ։

Երկարապատում բանաձեւի մը այս քանի մը կէտերը ուղղակի կը բխին ոչ միայն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ընկերվարութեան գլխուն պայթած փորձերէն, այլ եւ Ֆրանսայի «միացեալ ճակատ»ի գործունէութենէն եւ փորձառութենէն։

Պարապ տեղը չէր Ֆրանսայի ընկերվարականներն ու համայնավարները մասնաւոր ցնծութեամբ տօնեցին իրենց գործակցութեան առաջին տարեդարձը (27 յուլիս), պատմական դէպք մը կոչելով զայն։

Այս գիծը աւելի շեշտուեցաւ Մոսկուայի համագումարին մէջ, նոյն ինքն Մարսէլ Քաշէնի բերնով

— «Ոչինչ կրնայ հարկադրել մեզ որ շեղինք մեր նպատակներէն, նոյն իսկ մազի չափ։ Բայց, ֆաշականութիւնը եւ պատերազմը ձախողեցնելու համար, մենք պատրաստ ենք նոյն իսկ սատանային հետ գինակցելու»։

Միեւնոյն հարցի մասին նոյնքան պարծանքով արտայայտուեցաւ Ֆրանսայի միւս ներկայացուցիչը՝ Մորիս Թորէզ, ուժգնօրէն ջատագովելով միացեալ ճակատը, յանգելու համար միակ նեցուկին,— մէկ յեղափոխական կուսակցութիւն։

Ֆրանսայի օրինակը այնքան խանդավառութիւն պատճառած էր որ, ծանօթ պուլկար յեղափոխականը, Տիմիթրով, զայն իբրեւ օրինակ յանձնարարեց միւս երկիրներու համայնավար կուսակցութեանց։ Եւ, այս առթիւ, աւելի բացաւ ծալքերը, կոպտօրէն մէջտեղ դնելով հետապնդուած քաղաքականութիւնը

Այս նոր ռազմավարութիւնը, իր բացատրութիւններով, արդէն իսկ բացած է աջակողմեան տարրերուն աչքը։ Անոնց թերթերը զգուշութիւն, նոյն իսկ պետական ուշադրութիւն կը հրաւիրեն աւելի քան երբեք։

Անոնք այսօր շատ աւելի վրդովիչ կը գտնեն կացութիւնը, բացատրելով թէ «միացեալ» կամ «ժողովրդական» ճակատը նոր խաղ մը կը խաղայ, առժամաբար մէկդի դնելով թունդ յեղափոխական մեթոտները։

Իբրեւ փաստ, անոնք խոշոր տառերով կ'արտատպեն Տիմիթրովի ճառէն հիմնական մասերը,— միացեալ ճակատ կազմել բոլոր ասպարէզներուն մէջ, գլուխ հանել արհեստակցական միութիւնը, հակաֆաշական շարժման մէջ քաշել գիւղական զանգուածները եւ մանր քաղքենիները, հակաֆաշական ընտրովի կոմիտէներ ստեղծել ընդարձակ աստիճանի մը վրայ, լուծել տալ եւ զինաթափ ընել ֆաշական կազմակերպութիւնները «որոնք կը դաւեն հանրապետութեան դէմ», ֆաշական տարրերէն մաքրել բանակին եւ ոստիկանութեան շարքերը, կռուիլ յետադիմական խմբակներու դէմ, բանակը հակաֆաշական շարժման կապել հանրապետութեան պաշտպան կոմիտէներու միջոցաւ, ընդդիմանալ այն յետաշրջական ուժերուն որ կ'ուզեն խզել Խ. Միութեան հետ կնքուած համաձայնութիւնը եւայլն։

Ծրագիրը այնքան ճկուն է որ, համայնավարները նոյն իսկ յանձն կ'առնեն ուժ տալ, եթէ Ֆրանսայի մէջ կազմուի հակաֆաշական կառավարութիւն մը ... Կամ եթէ այդ կառավարութիւնը իրագործէ հակաֆաշական ճակատին պահանջները։

Բայց ի բաց դրուած է հարցը.— «Համայնավարները են եւ կը մնան անհաշտ թշնամիները՝ որ եւ է քաղքենի կառավարութեան եւ կուսակից՝ խորհրդային իշխանութեան. բայց նկատի առնելով ֆաշական յարաճուն վտանգը, պատրաստ են ուժ տալու այդպիսի կառավարութեան մը»։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՐԵՏԷԻ ՄԷՋ

5000 բանուորներ կը գրաւեն պաշտօնատուններ

ԴԷՊՔԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ՀԻՆԳ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ

Օգոստոս 5ին ծանր խռովութիւններ ծագեցան Քանտիայի մէջ (Կրետէ), իբրեւ հետեւանք այգեգործ բանուորներու գործադուլին։ Ըմբոստները, մօտաւորապէս հինգ հազար հոգի, գրոհ տալով գրաւեցին հանրային շէնքերը եւ քանի մը ժամ դիմադրեցին ոստիկանութեան եւ զօրքին։ Ընդհարումներու միջոցին ծանրապէս վիրաւորուեցան 25 հոգի, որոնց հինգը զինուորներ։ Երեքին վիճակը յուսահատական է։ Կառավարութիւնը վախնալով թէ անցեալ մարտին Վէնիզէլոսի կողմէ սարքուած ապստամբութեան մէկ նոր պոռթկումն է այս, անմիջապէս զինուոր, ռմբաձիգ օդանաւեր եւ երկու թորփիլահալածներ ղրկեց։ Սակայն իրիկունը պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ Զօր. Պափագոսթաս, կղզիին զինուորական կառավարիչը, յաջողած է վերահաստատել կառավարութեան իշխանութիւնը եւ բարեկարգութիւնը։ Ասոր վրայ օդանաւերը եւ մարտանաւերը վերադարձան իրենց կայանները։ Զօրավարը վերջնագիր մը ղրկած էր, պաշարելով քաղաքը եւ անձնատուութեան հրաւիրելով ըմբոստները։ Այս վերջինները տեղի տուին եւ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ։ Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կառավարական զօրքէն վիրաւորուած են հինգ սպաներ։ Մեռած են 7, վիրաւորուած՝ 50 հոգի։

Խռովութեանց պատճառ կը համարուի այգեգործ բանուորներու աշխատավարձքի անբաւականութիւնը եւ գործազրկութեան շարաթական նպաստի դադրումը։ Բայց Աթէնքի կառավարական թերթերը քաղաքական շարժառիթներ ալ կը վերագրեն, դիտել տալով թէ Կրետէի ժողովուրդին ժխծամասնութիւնը վենիզէլոսեան է։ Ամբողջ խռովութիւնը տեւեց հինգ ժամ։

Այս առթիւ բանաք թէ Կրետէ հակառակ է միապետութեան վերահաստատման եւ վերջերս ցոյցեր կատարուեցան ի նպաստ հանրապետութեան։

Նոյն օրը Աթէնքի օդանաւային կայանին մէջ ալ դէպք մը պատահեցաւ։ 25 զինուորներ ըմբոստացած ըլլալով, կառավարութիւնը զօրք ղրկեց որոնք բնդունուեցան գնդակով։ Սակայն կարելի եղաւ զսպել ըմբոստութիւնը եւ ձերբակալել 15 զինուորներ, որոնք պիտի դատուին զինուորական ատեանին առջեւ։

Քանտիայի խռովութեան առթիւ, ըմբոստները յաջողած էին աւարի տալ զինավաճառի մը խանութը։ Ասոր շնորհիւ էր որ կրցան յանկարծակիի բերել ոստիկանութիւնը։

ՔՍԱՆ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Տեղական թերթերը կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը վերջնապէս մշակած է շարք մը նոր հրամանագիր – օրէնքներ, մղում տալու համար երկրին տնտեսական զարգացման։

Հաւանական է որ նախարարական խորհուրդը գումարուի վաղը, հինգշաբթի, քննելու համար այդ օրէնքները։ Հանրապետութեան նախագահը, որ օդափոխութեան գացած է, յատկապէս պիտի գայ նախագահելու համար ժողովին։ Կ'ըսուի թէ նոր հրամանագիր – օրէնքներուն թիւն է 20։ Ժողովուրդին խնայողութիւնը պաշտպանելու համար, կառավարութիւնը կարգադրութիւններ պիտի ընէ անաստուն ընկերութեանց մասին։ Յետոյ պիտի դեղչուին կարգ մը տուրքեր, ի նպաստ այն ձեռնարկութեանց որ յատկապէս մնացուած են տագնապէն։ Կառավարութեան գլխաւոր ճիգը պիտի ըլլայ ամանցնել ապրուստը։ Հանրօգուտ շինութեանց ծրագիր մը պիտի մշակուի, առանց խոշոր համեմատութիւններ տալու անոնց եւ առաւելապէս քաջալերելով քաղաքապետութիւնները եւ համայնքները։ Այս շինութեանց մէջ պիտի գործածուին միայն ֆրանսացի գործաւորներ։ Այս առթիւ վարկ մը պիտի սահմանուի համայնքներու եւ նահանգապետութեանց։ Մասնաւոր ժողովի մը մէջ, որոշուեցաւ որ ներքին նախարարը այս շաբթու իսկ, թերեւս ուրբաթ օր, վարչապետին հրաւիրէ բոլոր նահանգապետները, ընդհանուր խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար։ Այդ ժողովին մէջ վարչապետը պիտի պարզէ իր հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրները

Արիւնալի դէպքեր Փարիզի եւ Գաւառի մէջ

Ընդհ. գործադո՞ւլ պիտի հռչակուի

Զգացբերիս վիճակ մը կը տիրէ Փարիզէն զատ, իբրեւ հետեւանք աջ եւ ձախ հոսանքներու յարաճուն հակամարտութեան, ժողովներու, թափորներու եւ այլազան ցոյցերու։

Ամփոփենք վերջին դէպքերը, կարեւորութեան կարգով.—

Երկուշաբթի օր, Աքսիոն Ֆրանսէզի (արքայական) անդամները ժողով գումարած էին Էքս – ան – Փրովանսի մէջ, երբ խռովութիւն մը ծագեցաւ եւ հինգ արքայականներ վիրաւորուեցան ատրճանակի եւ ձեռնադեռայ գաւազանի հարուածներով։

Արքայականներու ժողովին առթիւ, շրջանին հակաֆաշական կոմիտէն եւ ընկերվարականներն ու համայնավարներն ալ միթինկ մը սարքած էին։ Երկու ցոյցերը տեղի ունեցան միաժամանակ։ Իրիկուան ժամը 6.30ին արքայականներով լեցուն կառք մը կեցաւ մեծ հրապարակին վրայ։ Քիչ յետոյ ուրիշ կառք մը եւս եկաւ, լեցուն՝ «ժողովրդական ճակատի» հետեւորդներով։ Սուր նախատինքներ, փոխադարձ նախատինքներ եւ ահա կատաղի կռիւ մը։ Ոչ ոստիկան կար, ոչ ոստիկան զօրք։ Աջակողմեան թերթերը համայնավարներուն կը վերագրեն պատասխանատուութիւնը, իսկ միւս թերթերը տարբեր կը պատմեն։

Շառօնի մէջ ալ դէպք մը պատահեցաւ համայնավարներու եւ երիտասարդ հայրենասէրներու միջեւ։ Անցորդ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ արձակուած գնդակէ մը, իսկ ուրիշ մը թեթեւապէս։ Այս դէպքն ալ հետեւանք էր ժողովի մը։ Երիտասարդ հայրենասէրները հաւաքուած էին սրճարանի մը մէջ, իրիկուան ժամը 8.30ին երբ համայնավարներ խուժեցին սրճարանին առջեւ եւ սկսան թշնամական աղաղակներ արձակել։ Եւ ահա նորէն կատաղի կռիւ մը։

Ապակիներ ջարդուփշուր եղան, իսկ հակառակորդները իրարու վրայ կը նետէին ինչ որ գտնէին ձեռքի տակ — շիշեր, աթոռներ, գաւաթներ։ Այդ միջոցին քանի չափ հարուածներ արձակուեցան, աւելի ծանրացնելով կացութիւնը։ Վերջապէս ոստիկանութիւնը օգնութեան հասաւ եւ շարք մը ձերբակալութիւններ կատարեց։ Այս առթիւ գետինը գտնուեցան երեք ատրճանակ, վեց դանակ, 12 ժեռադեայ բիր եւ բազմաթիւ պարպուած փամփուշտներ։ Փողին վիրաւորուած էր 25 տարեկան երիտասարդ մը։ Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, ուր շատ ծանր գտան վիճակը։ Միւս վիրաւորը, 58 տարեկան, տուն փոխադրուեցաւ։

Ծանր դէպքեր պատահեցան նաեւ Պրէսթի եւ Թուլոնի մէջ, Թուլոնի նաւահանգիստի բանուորներէն 3000 հոգի (աջակողմեանները կը գրեն՝ 300) որոնք իրենց կիսամեայ ռոճիկը բատցած էին հարիւրին 10 կրճատումով, բացօթեայ ժողով մը գումարեցին։ Ճառերէն վերջ, ցուցարարները թափոր մը կազմեցին քաղաքին գլխաւոր փողոցներուն մէջ, թշնամական կանչեր արձակելով։ Քարեր նետուեցան «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի մասնաճիւղին դէմ, իսկ սրճարանէ մը անարգական խօսք լսուած ըլլալով, կռիւ ծագեցաւ եւ գնդակներ պարպուեցան։ Երկու հոգի վիրաւորուեցան։

Պրէսթի մէջ ալ խռովութիւններ ծագեցան միեւնոյն պատճառով — հարիւրին 10 կրճատում։ Ցուցարարները թոյլ չտուին որ աշխատին նաւահանգստին մէջ խարսխած շոգենաւերու բանուորները։ Շարժումը տարածուեցաւ նաւահանգստի միւս արհեստանոցներուն մէջ ալ եւ շատ չանցած բանուորներու 4/5ը աշխատանքը դադրեցնելով, թափոր կազմեց փողոցներուն մէջ։ Բողոքի ցոյցէն վերջը, բոլորն ալ վերադառնալով, գանձեցին իրենց կրճատուած ռոճիկները։

⁂ Փարիզի մէջ, քաղաքորդ թաղամասի երիտասարդ հայրենասէրները ժողով մը սարքեր էին սրճարանի մը մէջ, Ալճերիացիներու համար։ Բազմաթիւ աշխատաւորներ խռնուած էին սրճարանին առջեւ։ Յանկարծ մեծ աղմուկին ջարդուփշուր եղաւ եւ հարուածներ պարպուեցան։ Երեք հոգի ծանրապէս վիրաւորուած էին բազմութեան մէջ։ Այնուհետեւ անհնելի հրմշտուք մը սկսաւ։ Ոստիկանութիւնը հասնելով, ձերբակալեց 30ի չափ երիտասարդ հայրենասէրներ, որոնց վրայ գտնուեցան ատրճանակներ, դանակներ եւ ուրիշ զէնքեր

Ընկերվարականներու թերթը կ'ըսէ թէ երիտասարդ հայրենասէրները կը

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՊԱՐ – ԳԼՈՒԽ ՄԱՐԴԻԿ

Անցուդարձ, ամփոփելի են մեր հակառակորդները, կարմիր կամ դեղին։ Մտնառանք երբ կատղին։

Ահա վերջին նմոյշը, «Զանգու»։

Այս տմգոյն շաբաթաթերթը, որ վերջերս բուսաւ եւ կը գտնուի «Հայաստանասէրներու» ճակատին վրայ, բայց անունն անգամ ծուռ կը գրէ (Զանգու = Հրազդան), շատ գէշ ապրած էր բերանը, վերջին խմբագրականով (2 օգոստոս)։

Եւ ի՞նչ բառեր, ի՞նչ զառանցանքներ, «Դաշնակ փաշիստ շէֆերու բերան «Յառաջ»ի դէմ։

«Յառաջ» վերջերս հրատարակեց բանի մը գլուխներ՝ Հօկի Ե. Պատգամ. ժողովի ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ զեկուցումներէն եւ որոշումներէն, անոնց կցելով իր տեսակէտները։

Համաձայն պաշտօնական փելոյցին, Ֆրանսայի Հօկը պարգեւատուր հանգանակութիւն կատարած եւ 15225 ֆրանք հաւաքած է, «Արմենիա» հիւանդանոցը շինելու համար Երեւանի մէջ, բայց գումարը հալեցուցած են փողի մէջ, եւ «զանձապահին քով կը մնայ մօտ 5475 ֆրանք»։

«Զանգու» փոխանակ ձայնը բարձրացնելու այն ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՀՆԴԻՒՆԼ — փոխարէն կը տեղայ «հակայեղափոխական կատղած Շ.-երուն» դէմ, եւ, այլապէս շահեկան խոստովանութիւններ կ'ընէ։

Հօկի Ե. պատգամ. ժողովը որոշած էր «Հօկեան գայրացներ բանալ, օժտուած բնդհ. ծրագրով մը»։ Կամ, եթէ չեն կրնար բանալ, «աշխատիլ գոյութիւն ունեցողները մեր ձեռքը առնել եւ կամ առնուազն մեր ազդեցութեան ներքեւ»։

Որոշած էր, նաեւ, «վարկ տալ մրցանակի դաշտեսութեան։

«Զանգու» իր կատաղութեան խելքը կորսնցուցած, փոխանակ պատասխանելու, աւելի կը զուարճանայ այդ որոշումները։

Կարդացէ՛ք իր պատկերացուցած հայերէնով.

— Ե. Պատգամ. ժողովը «այն պայմաններ մշակեց, Ֆրանսահայ աշխատաւորական լայն զանգուածները եւ իր մասնաւորի Դաշնակցական շարքայիններն ու համակ աշխատաւորութիւնը ներգրաւելու յօրինով հրապարակ եկաւ, Հայրենակցական—Վերաշինաց միութիւններու հետ գործակցութեան լայն ծրագիր մշակեց եւ իր պարտականութիւններուն մէջ մեծ տեղ տուաւ Ֆրանսահայ աշխատաւորութեան մէջէն անգրագիտութիւնը վերցնելու եւ մանուկները Երկ. Հայաստանի շունչով դաստիարակելու նուիրական գործին»։

Ես վստահ եմ որ, եթէ «Յառաջ»ը բիչ մըն ալ կեծ, այլապէս պերճախօս բառեր պիտի պատմէ այս կապակցելու մարդիկը, իրենց «Հայաստանեան» կազմակերպութեան զգուշաւոր «ալյանս»ներու եւ գոյնզգոյն «լօզունգ»ներու մասին։

Դժբախտաբար «Յառաջ»ը շատ կը ծանրանայ, երբ հարցը Հօկի մասին է։ Կ'ըսէ եւ կ'անցնի։

Օրինակ, ինչո՞ւ չգրեց թէ բանկատեղծ Ա. Խանճեանն հրաժարած է Հօկի կեդր. վարչութենէն...

ԿԱՀԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԵԿԱՅԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԵՌԱՒ

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ սրտաբղխական մահով մը մեռաւ Ձեկայի նախկին նախագահ եւ ներքին փոխ – գործավար Արմենակ Արուլեան։ Թաղումը տեղի ունեցաւ յուլիս 26ին, Թիֆլիզ։

Արուլեան ծնած էր Թիֆլիզ, 1895ին։ Խարկովի համալսարանի կը մտնէ 1913ին

Ի՞ՆՉ ԵՂԱՒ ԱԼԻ ՄԱՀՄԵՏՈՎԸ

Գեւորկ Թարոսեան, Հայաստանի գատական գործավարը, նշանակուեցաւ գործավարներու խորհուրդին փոխ – նախագահ։ (Ալի Մահմետովի ճակատագրի մասին ... անցաւ արդեօք)։

⁂ Գեւորկ Թարոսեան ծնած է 1900ին Վանի մէջ։ 1915ին, նահանջի ժամանակ, կ'անցնի Անդրկովկաս։ 1918ին կը մտնէ համայնավար կուսակցութեան շարքերուն մէջ։ Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն վերջ Հայաստանի մէջ, կը վարէ կարգ մը կուսակցական եւ կառավարական պաշտօններ։ 1933ին կ'ընտրուի գատական գործավար։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

Զ.-ՍԱՐԳԻՍ ՍՈՂԻԿԵԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ

Ազգային – քաղաքական տեսակէտով Սողիկեան չափազանց զգոյշ էր, զգուշութիւն մը՝ որ գրեթէ կը մօտենար երկչոտութեան: Իր պատեանին մէջ ամփոփուած կ'ապրէր:

Մինչ Արուլեան իբրեւ ռուսահպատակ, եւ Մատաթեան իբրեւ կառավարութեան հետ սերտ յարաբերութիւն մշակող մէկը, այդչափ զգուշաւորութեան հարկ չէին զգար:

Կուսակցութեանց հանդէպ անտարբեր էր եւ ո եւ է մէկուն հանդէպ մասնաւոր համակրութիւն կամ հակակրութիւն չունէր. կատարեալ չէզոք ու անտարբեր դիտող մըն էր պարզապէս

Այս պարագան սակայն պատճառ չէր որ անպայման գնահատող մը չըլլար անձերու եւ արարքներու որոնք իրենց կարեւորութեամբ իր ուշադրութիւնը կը գրաւէին

Սողիկեան իր զգուշաւորութիւնէն չէզեցաւ երբեք, նոյն իսկ օսմ. սահմանադրութեան գինովութեան շրջանին: Ան միշտ մնաց սկեպտիկ ու թերահաւատ: Այդ շրջանին Կարնոյ մէջ շատ եռուն ու յուզումնալից կեանք մը կը տիրէր. Ճառեր, ժողովներ, Թուրքերուն հետ համերաշխութեան ու սերտ գործակցութեան հաւաքոյթներ իրարու կը յաջորդէին աւելի կամ պակաս յաջողութեամբ. Սակայն Սողիկեան միշտ վերապահ էր:

Երբեմն իրեն մօտենալով կը հարցնէի իր կարծիքը օրուան անցուդարձերուն եւ Թուրքերուն մասնակցութիւններուն եւ հետապնդած քաղաքականութեան մասին: Սողիկեան՝ բարի ու խորհրդաւոր ժպիտ մը շրթներուն՝ ծանրօրէն կը պատասխանէր.

— «Ես այդչափ լաւատես չեմ, արտօր մեր դրացի Ալի աղան ճամբան զիս բարեւեց ձախ ձեռքով եւ սանկ ճանճ մը փախցնելու ձեւով մը, ինչ որ լաւ նշան չէ ...»:

Սողիկեան ամպէն ... խանաւութիւն կ'առնէր եւ եզրակացութիւններու կը յանգէր շատ պզտիկ երեւոյթներէ դատելով:

Սողիկեան իբրեւ սրտով ու հոգիով կատարեալ հայ մարդ մը, անշուշտ չէր վարաներ օգտակար ըլլալ ժողովուրդին, օտարներուն հայանպաստ տնօրինութիւններ հաղորդելով, երբ առիթը ներկայանար, միշտ սակայն ծայրայեղ զգուշաւորութեամբ

Այս առթիւ՝ փակագիծ մը.—

Ցօղուածագիր մը «Գալարար»ի մէջ իր յուշերը գրելով Սողիկեանի մասին, ի մէջ այլոց կը յիշէ թէ Սողիկեան 95ի համիտեան կոտորածներուն առեն, որոնց կազմակերպիչն էր հայակեր Շաքիր փաշա, երբ թնդանօթները ուղղուած էին Սանասարեան վարժարանին եւ յարակից Ս. Աստուածածին եկեղեցիին վրայ, անձամբ կը դիմէ անգլ. եւ ռուսական հիւպատոսարանները եւ անոնց միջամտութեամբ կը փրկէ թէ վարժարանը, թէ եկեղեցին եւ թէ հոն ապաստանող ժողովուրդը:

Առանց Սողիկեանի հայրենասիրութիւնը կասկածի տակ դնելու, իբրեւ այդ կոտորածին ներկայ մը եւ դէպքերուն քիչ շատ իրազեկ մէկը, կ'ուզեմ ճշդում մը կատարել պատմութեան համար:

Կոտորածը տեղի ունեցաւ 1895 սեպտ. 16ին չորեքշաբթի ճիշդ կէսօրին: Այդ միջոցին մենք աշակերտներս ճաշարանն էինք, դեռ չէինք լրացուցած մեր ճաշը, երբ լսեցինք հրացանաձգութեան ձայները: Ուսուցիչներուն մէկ մասը մեկնած էին արդէն իրենց տուները՝ կէսօրուան հանգիստին համար: Ցանկարծ Արուլեան ճաշարան մտաւ, արագ շրջան մը ըրաւ, մեզ հանդարտութեան հրաւիրեց եւ մեկնեցաւ: Իսկ մենք ճաշը կիսատ թողլով դուրս խուժեցինք անմիջապէս ... կռիւը դիտելու: Կը կարծուէր թէ հայ յեղափոխականներն են նախայարձակները ... Անհեթեթաբար քանի մը հոգի մեր հետ ունենալով Գ. Գրիգոր Գոյլեանի (հիմա Փարիզ) բարձրացանք փայտանոցին տանիքը դիտելու համար.

Դիմացէն, Օլթիի դրան խրամներէն — վարժարանը քաղաքին ծայրը կը գտնուէր,— գնդակները տարափ մը տեղաց մեր վրայ, լսեցինք գնդակներուն սուլոցը, բայց բարեբախտաբար կորուստ չունեցանք: Անմիջապէս վար թափեցանք:

Մեզի հրաման տրուեցաւ որ վարժարանին «Հին շէնքին» մէջ հաւաքուինք: Հոն տեսայ, այսօրուան պէս կը յիշեմ, հայկաբան Յակոբ Գուրգէնը, մեր ուսուցիչը, որ դեռ մեկնած չէ եղեր, եւ որ վարժարանին ներքին միջանցքին մէջ կը գտնուէր բոլորովին շփոթած վիճակի մը մէջ: Յակոբ Գուրգէն իր քով բերել տուած էր փայտոնցին կացինը, ինքզինք ինքնապաշտպանութեան դիմելու համար: Երբ հրացանաձգութեան ձայները սաստկացան, հրամանի մը վրայ, աշակերտներս ամէնքս ալ տեղափոխուեցանք յարակից եկեղեցին, ուր հաւաքուած էին նաեւ Արծնեան ազգ. վարժարանին աշակերտները, ինչպէս նաեւ հարիւրեակ մը հայեր շրջականերէն:

Այո, ճիշդ է որ այդ միջոցին վարժարանը փրկելու համար հաւանական յարձակումէ մը կամ ամբոխութենէ դիմում կատարուեցաւ ռուսական հիւպատոսարանը. Սակայն այդ դիմումը Սողիկեան անձամբ չկատարեց: Ուզէր ալ չէր կրնար կատարել, անկարելի էր այդ, որովհետեւ ոչ եւ է մէկը փողոց չէր կրնար ելլել: Արուլեան է Սողիկեան միասին, համախորհուրդ կը պատրաստեն խնդրագիրը ղրկելու համար ռուսական հիւպատոս Մաքսիմովին: Նամակը տանելու դժուարին պաշտօնը կը յանձնուի, ինչպէս վերջէն իմացանք, վարժարանին հացագործ (Սանասարեան իր շրջափակին մէջ իրեն յատուկ փուռ ունէր) Գրիգոր աղբօր՝ որ իբրեւ Թուրք կամ Լազ ծպտուելով ու տուներ տան եւ փողոցէ փողոց անցնելով կը յաջողի նամակը իր հասցէին հասցնել եւ վերադառնալ: Մաքսիմով կը դիմէ կառավարութեան եւ զինուոր կը պահանջէ վարժարանին պաշտպանութեան համար: Մաքսիմովի այս ընթացքը եւս կը բացատրէ անով որ Արուլեան ռուսահպատակ էր եւ ռուս հիւպատոսը աւելի մտահոգ էր իր հպատակին քան թէ թրքահայ վարժարանի մը պաշտպանութեամբ: Ցերեկը տասնեակ խումբ մը Թուրք զինուորներ եւ սուին ի ձեռին կեցան վարժարանին արտաքին դրան առջեւ, անոր պաշտպանութիւնը ստանձնելով:

Ուրիշ դրուագ մը եւս.—

1909ի մարտի յետադիմական շարժման — «Շէրիաթ իսթէրուզ»ի շրջանն էր. Կարինը ապրեցաւ կատարեալ սարսափի օրեր ու քիչ մնաց որ Ատանայի բախտին մատնուէր: Այդ միջոցին բարեբախտաբար Կարին կը գտնուէր փորձառու եւ շրջահայեաց գործիչ մը՝ Եղիշէ Թոփչեան որ ամէնուն համարումն ու վստահութիւնը շահած էր: Թոփչեան կը վարէր մէկ կողմէն ինքնապաշտպանութեան գործը մեծ զգուշութեամբ, միւս կողմէ կը ջանար եւրոպացի հիւպատոսներուն ներկայութիւնը օգտագործել, հաւանական կոտորածին առաջքը առնելու համար. Ահա այս նպատակով Եղիշէ Թոփչեանի առաջարկութեամբ, Սողիկեան դիմում կատարեց անգլ. հիւպատոսին, որուն հետ անձնական բարեկամութիւն ունէր

Սողիկեան իր վերադարձին պատմեց թէ հիւպատոսը բոլորովին «պէխապէր» է անցուդարձերու մասին: Հիւպատոսը երբ Սողիկեանէն հարկ եղած բացատրութիւնները կը ստանայ, բոլորովին զարմացած՝ կը պոռայ իր Թուրք ծառային.

— Թայար, դուն ինծի չըսի՞ր թէ Կարնոյ բանակը սահմանադրական է, աս ի՞նչ բաներ է որ կը լսեմ ...»:

Ուրեմն հիւպատոսին տեղեկատուն իր Թուրք գաւասն է եղեր ...

Իսկ նոյն օրերու Կարնոյ ֆրանսական հիւպատոսը ունեցաւ շատ արի ժեստ մը՝ որ մեծապէս ազդեց կոտորածին առաջքը առնելու:

Երբ շփոթութիւնները կը սկսին, Ֆրանսական հիւպատոսը կը դիմէ կառավարչատուն. Հոն կը գտնէ կուսակալը եւ բոլոր բարձրաստիճան պաշտօնեաները, չի տեսներ միայն զինուորական հրամանատար Գարա – Եուսուֆ փաշայի ձեռքը: Երբ փաշան բացատրութիւն կը պահանջէ այդ մասին, հիւպատոսը կը պոռայ անոր երեսին.

— «Դուն ես այս բոլորին պատճառը, առանց քու համաձայնութեան տեղի չէին կրնար ունենալ այս խռովութիւնները:

Եւ իրաւ ալ Գարա – Եուսուֆ ներքնապէս համաձայն է եղեր այդ յետադիմական շարժման, մէկ - երկու գունդ զինուոր ըմբոստութեան դրդելով, անոնց իւրաքանչիւրին բաժնելով մէկ մէկ ոսկի արծաթ դրամ եւ մէկ մէկ ֆէս ...

Այսչափն ալ պատմութեան համար:

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՐՈՒՄՃԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

ՄԷՀՄԷՏ ԱԼԻ ԵՒ «ԴԱՇՆԱԿ»ՆԵՐԸ.— 100 ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻԻ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ. — ԱՆԳԼ. ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԴԻՒԱՆԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ.— ՓԱՆԹԻԿԵԱՆԻ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԳՈՐԾԵՐԸ.— ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԵՄ, ՅԱՆԿԱՐԾ ԴԱՐՁԱՒ ԹՐՔԱԿԱՆ.

ԽՄԲ.— Ատենէ մը ի վեր, թուրքերէն Թան թերթը «Լրտեսութիւնը մեր մէջ» խորագրով թերթօն մը կը հրատարակէ: Զայն գրի առած է Ազիզ Հիտայէ Ագտէմիր: Այս թերթօնը առանձնապէս կը շօշափէ Պոլսոյ եւ Անատոլուի գրաւման շրջանը: Ստորեւ քանի մը հատուածներ թարգմանաբար, քանի որ կապ ունին Հայերու հետ:

. . Մէհմէտ Ալին (նախկին ներքին նախարար, այժմ 150նոց): Հաբեւանցի աչքէ անցընենք այն կեանքը զոր ան վարեց փախելէ վերջ: Երբ անկախութեան բանակը Պոլիս մտաւ, ան իր ընկերներուն հետ Ռումանիա փախաւ, հոն շատերէն դրամ կորզեց, եւ Ռումանիոյ գլխուն եւս փորձանք դառնալէ յետոյ, Փարիզ գնաց ու մըտաւ անգլիական երէց Թրուի ծառայութեան մէջ: Թրու նամակներ կը ղրկէր Մէհմէտ Ալիի կնոջ հասցէին: 150նոցներէն՝ Կիւմիւլճինացի Իսմայիլ Հաքքըն իր ամենամօտիկ ու ամենաճարպիկ ընկերն էր:

Մէհմէտ Ալիի գործը կ'ըլլայ Հայերու Դաշնակ կոմիտէին միանալ եւ Թուրքիոյ դէմ դաւեր նիւթել: Բայց, Հայերէն առած իր հարիւր հազար ոսկին կուլ կուտայ, Կիւմիւլճինացին ալ կը խաբէ, որով Հայերը իրենց յարաբերութիւնը կը խզեն իր հետ:

Ուրիշ թիւի մը մէջ.—

. Դարձեալ իր բարեկամներէն մէկուն պատմածին համաձայն, Մէհմէտ Ալի հայ կոմիտէէն, Կիւմիւլճինացիին հետ, նախ 25.000 ֆրանք կ'առնեն, բայց գործ չեն տեսներ, դրամը չեն կրնար բաժնել իրենց միջեւ ու կ'աւրուին: Մէհմէտ Ալի կը խոստանայ ինքն իր գլխուն աշխատիլ. շինծու ծրագիրներ կը պարզէ եւ կը յաջողի 240.000 ֆրանք առնել: Բայց, դարձեալ որ եւ է գործ չի տեսներ ու այլ եւս Հայոց խելքը գլուխը կու գայ:

Թերթօնին մէջ որոշ բաժին մը յատկացուած է Եանի Փանթիկեանին, որ, ինչպէս ծանօթ է, անգլիական գաղտնի ոստիկանութեան վարիչն էր Պոլսոյ մէջ: Այդ մասը կուտանք ամբողջութեամբ: Թերթը կը հրատարակէ նաեւ նկարը:

Պոլսոյ մէջ, Ինթէլիճէնս Սըրվիսի պետերէն մէկն ալ Փանթիկեանն էր: Անիկա մէկն էր այն լրտես գործակալներէն, որոնց էութիւնը չի հասկցուիր եւ զոր դժուար է ճանչնալ: Հայրենասէ՞ր մէկն էր, թէ լրտես մըն էր — ես չեմ կրնար վճռել: Պատմեմ իր գործերուն մէկ մասը ու ընթերցողները իրենք թող վճռեն: Թէեւ ձեռքիս տակ չունիմ ուժեղ փաստաթուղթեր, բայց, ուղղակի աղբիւրներէն քաղած եմ զանոնք: Ըստ այդ տեղեկութեանց, Փանթիկեան դեռ ընդհ. պատերազմին իբրեւ անգլիական գործակալ Պուլկարիոյ մէջ ու Թրքական սահմաններուն մէջ թափառեր ու անգամ մը Պուլկարներուն կողմէ ձերբակալուելով Սոֆիա տարուեր, բանտարկուեր, բայց Անգլիացիներու ձեռքի տակ ի գործ դրած ազդեցութեան շնորհիւ փրկուեր, ու անկէ վերջ պուլկար գործակալի մը նման աշխատեր է: Այն շրջանին Մալթով իշխանութեան գլուխը գտնուելուն, անոր ներքին ու արտաքին մէկ միջոցն էր: Հաւատակ անոր որ անգլիական ծառայութենէն հեռացած էր, երկու կողմին, այլ մանաւանդ Ինթէլիճէնս Սըրվիսին կը ծառայէր:

Գրաւման օրերուն Պոլիս եկաւ եւ Ինթէլիճէնս Սըրվիսին Տովլային բաժնին պետը դարձաւ: Ան գրաւած էր Ղալաթիա, Սթավրօփուլօս խանին առաջին յարկը:

Գործունէութեան շրջանակը լայնցաւ: Ոչ միայն Ղալաթիայի ու Ծովու գործերուն, այլ եւ Թրակիայէն մինչեւ Պուլկարիա ու Պոլսոյ ամէն կողմին կը հսկէր: Որովհետեւ, Փանթիկեանն էր որ կը ճշդէր թէ ով պէտք է աքսորուի, անոնց ցանկերը կը պատրաստէր ու զանոնք իրենց տուներէն կը ձերբակալէր: Այդ միջոցին դարձեալ Փանթիկեանն էր որ գլխաւոր դեր կատարած է հետապնդման ու ձերբակալման մէջ անոնց որոնք որպէս սպայ կամ կամաւոր Անատոլու կը դրկուէին: Փանթիկեան բանալ տուաւ «Իւմիտ» շոգենաւը, որ առաջին անգամ ռազմանիւթ կը տանէր Անատոլուն: Եւ ան էր որ ձերբակալեց շոգենաւին մէջ գտնուողները: Փանթիկեան 80է աւելի եւ ամէն լեզուի ու կրօնի պատկանող ցամաքային ու ծովային լրտեսներ ունէր,— Թէրզի Մէհմէտ, Ձերքէզ Բաղըր, Թայեար, Հաֆըզ Ճէմալ ... Անգլիացիներէն, Փանթիկեանի ամէնէն վստահելի բարեկամներն էին հազարապետ Հէյ, հարիւրապետ Պէննէթ եւ Կօրտըն:

Փանթիկեան, որ անգլիական ականաւոր գործակալ մըն էր, 337 թուականին (հիճրէթ) մէկէն ի մէկ Թրքական մարդ մը դարձաւ՝ իր ամբողջ արտովն ու էութեամբը:

Զօրավար Մուզլացի Մուսթաֆա, որ երկար ատեն Անատոլուի գործերով կը զբաղէր, Խմին Խօճա, Հիմմէթ օղլու Հիւսնիին «Թուրքիա ամպարը» մթերանոցը կը ղրկէ 8 տուփ մավզէր հրացան:

Այդ տուփերը պարկերու մէջ անցընելու համար, Զաքմաքճըլարէն կը կանչուի պարկավաճառ Իբրահիմ Խալիլը: Այդ գործէն տեղեակ էին միայն երեք հոգի: Հազիւ ժամ ու կէս կ'անցնի, ու ահա մթերանոց կուգայ Թուրք ու նիհար մարդ մը եւ կ'ըսէ Հիւսնիին.

— Ես անգլիական ոստիկան եմ: Սթավրօփուլօս խանէն Փանթիկեանը կը կանչէ ձեզ: Ելէք, հիմա պիտի երթանք:

Հիւսնի, որ տեղեակ էր թէ Փանթիկեան մինչեւ այդ ի՛նչ գործեր է կատարած եւ ինչ ուժ ու ազդեցութիւն ունի Անգլիացիներուն քով, չափազանց կը վախնայ՝ անոր այս հրաւէրը լսելով: Այն անձը, որ իբրեւ անգլիական ոստիկան ցոյց տուած էր ինքզինքը, Թայեարն էր, որ զինադադարէն յետոյ աշխատեցաւ ոստիկաններուն մէջ մտնել, իսկ զինադադարի ամբողջ ընթացքին Անգլիացիներու ամէնէն ուժեղ գործակալներէն մին եղաւ: Հիւսնի, ոչխարի մը նման որ սպանդանոցի մսավաճառին քով կը նետուի, անոր հետ կ'անցնի կամուրջէն ու Փանթիկեանին կը ներկայանայ: Փանթիկեան Թայեարին կը հրամայէ.

— Դուք դուրս ելէք:

Քիչ մը լռութենէ վերջ, որու միջոցին Հիւսնիի սիրտը այնպէս կը տրոփէր, որ կարծես կուրծքէն դուրս պիտի ցատկէ, Փանթիկեան կը հարցնէ.

— Կը ճանչնա՞ք Մուզլացի Մուստաֆա պէյը:

— Ո՛չ:

— Հարիւրապետ Էքրէմ պէ՞յը:

— Ոչ:

— Թնդանօթաձիգ հարիւրապետ Եյուպը:

— Ոչ:

— Մինչդեռ ասոնք բոլորը կը ճանչնաք: Ասոնց հետ գործակցաբար Անատոլու զէնք կը փախցնէք: Ես ամէն բանէ տեղեակ եմ: Նոյն իսկ հիմա ձեր մթերանոցը ութ տուփ մավզէր հրացան կայ, զանոնք պարկերու մէջ դրէք ու պիտի ղրկէք:

— Կը սխալիք:

— Ես սխալ գործ չեմ ըներ ու սխալ չեմ խօսիր: Անիկա ինծի ըսաւ այն անձը որ ձեր մթերանոցը կ'աշխատի: Նոյն իսկ, եթէ կ'ուզէք, ձեզի ցոյց տամ, ըսաւ ինծի: Իսկ ես անոր պատասխանեցի.— Դուն գնա, ես հարկ եղածը կ'ընեմ, ու ճամբեցի զինքը: Տղաս, հանգիստ եղած անձը մթերանոցին ներս մի խօթէք եւ ինչ որ պիտի ընէք, աւելի զգաստ կերպով ըրէք: Այսքանը կ'ըսեմ: Հասկցէք:

Փանթիկեան ալ ասկէ յետոյ ամբողջովին Անատոլուի մարդն էր եղած, Անատոլուի մարդոց օգնութեան եւ վտանգի պահուն անոնց փրկութեան համար աշխատած էր: Անատոլու փախցուած կահկարասի, զէնք, ռազմանիւթ եւն., մեծ մասամբ Ղալաթիա, «Լա Ֆրանսէզ» ընկերութեան հայ տնօրէն Գալչի եւ Թոզալթի միջոցաւ ղրկուած է, իսկ ասոնք ալ յաջողած են շնորհիւ այն ուժին եւ օգնութեան, զոր Փանթիկեան ընձեռած է իրենց:

Ամէն անգամ որ Անատոլուի համար շոգենաւ մը բեռցուած ու շոգենաւը Անատոլուի նաւահանգիստին է մօտեցած, Անգլիացիներուն լուր է տրուած եւ շոգենաւը ձերբակալելու համար ճամբայ հանուած է յածանաւ մը, բայց Փանթիկեան այդ լուրը սխալ է, շոգենաւին մէջ միմիայն առեւտրական ապրանքներ կան ըսելով յածանաւը անթելով ետ կանչել տուած է, ազատելով հարիւր հազարաւոր ոսկի արժող ռազմանիւթերը:

Փանթիկեանի շատ արժէքաւոր մէկ լրատուութիւնն ալ հետեւեալն է եղած:

Հրամայուած էր որ յանձնախումբ մը կազմուի անոնցմէ որոնք հրացաններ կը հայթայթեն ու կը ղրկեն: Այդ յանձնախումբին մէջ մտան Թնդանօթաձիգ Քէմալ (այժմ զօրավար), Էյուպ (նոյնպէս), Հիւրրէմ եւ Մուզաֆէր: Ասոնք մէկ քանի անգամ հաւաքուեցան: Գրի առնուեցաւ ինչ որ խօսեցան ու որոշեցին: Ստորագրեցին: Ու զանոնք տուին Հիւրրէմին ու Մուզաֆէրէնտին պահելու համար: Երկու օր վերջ Փանթիկեան հետեւեալ լուրը տուաւ.— «Յանձնախումբին յատուկ բոլոր որոշումներն ու հրամանները Անգլիացիներու ձեռքը կը գտնուին»:

Նախ չուզեցին հաւատալ: «Փանթիկեան բերան կ'ընէ» ըսին: Բայց, երբ իրեն հետ խօսեցան, խնդիրը լուրջ հանգամանք ստացաւ: Փանթիկեան բերաւ յանձնախումբի որոշումներուն լուսանկարները, եւ աւելցուց.

— Չգիտեմ թէ այս լուսանկարները ո՞վ է առած ու մեր գործակալներուն է տուած: Ասոնք դեռ Հարրինկթընի (Ցառաջ.— Գրաւման բանակի հրամանատարը) բանակետը ղրկուած չեն: Դուք կրնաք ...էն առնել զանոնք դրամի փոխարէն: Որովհետեւ ասոնք իմ կեդրոնիս յանձնուած չեն:

Փանթիկեան ճիշդ էր ըսած: Փաստաթուղթերն ու ֆիլիմները դրամով ետ առնուեցան: Արդեօք իրապէս Անգլիացիներուն յանձնուած չէի՞ն դեռ անոնք, թէ գործը վերջանալէ յետոյ մեզմէ դրամ կորզել ուզած էին: Եւ յետոյ, այդ փաստաթուղթերը ի՛նչպէս առեր էին Հիւրրէմէն ու Մուզաֆէրէն, քանի որ երկուքն ալ վստահելի անձեր էին: Ահա դեռ եւս անլոյծ մնացած թնճուկ մը:

Փանթիկեան, այդ շրջանին, Հայերը առաջ քշելով, ուզած էր մեղմել մեզի դէմ եղած քարոզութիւնը որ երկու ազգերու յարաբերութիւնը հետզհետէ կը պղտորէր եւ երկու կողմերուն ալ կը վնասէր: Հայաստանի արտաքին նախարար Խատիսեանը (Խատիսեան) Պոլիս բերելով, անոր ու Տամատ Ֆէրիտի ինչպէս նաեւ այն ատենի արտաքին նախարար Րաշիտի հետ տեսակցութիւններ սարքած է, բայց երկու կողմերուն քով միեւնոյն մտածելակերպը ունեցող գլուխներ չըլլալուն ելք մը ունեցած չէ այդ հանդիպումը:

Փանթիկեան 337ի սկիզբէն մինչեւ զինադադարի վերջաւորութիւնը շատ աւելի ծառայութիւններ մատուցած է մեզի: Երկար կ'ըլլայ զանոնք բոլորն ալ թուել: Վերջացնելու համար, կցեմ նաեւ սա փոքրիկ պարագան:

Փանթիկեանի ձեռքը երեք անցագիր կար. Անգլիական, իտալեան եւ թրքական: Այդ պարագային ի՛նչ հպատակ էր ինք: Ինք, տեղին համեմատ, թրքահպատակ ըլլալը, նախ իտալեան եւ յետոյ անգլիական հպատակութեան պատկանիլը կ'ըսէր: Բայց, երբ մեր արձանագրութեանց կը նայինք, երեւան կուգայ որ ան Խարբերդ ծնած ու հոն արձանագրուած է (Ցառաջ.— Ինչ որ ճիշդ է):

Զինադադարէն վերջ Փանթիկեան ծառայութիւն մը եւս մատուցած է: Մեր բոլոր ընդդիմադիրներն ու դաւաճանները առաւելապէս Փանթիկեանին կը վստահէին: Ասոնք, անգլիական նաւերով փախելէ վերջ, Փանթիկեանին նամակներ կը գրէին ու գործ եւ դրամ կը խնդրէին: Եթէ կարելի ըլլար, այդ նամակներէն մէկ քանին հոս կը դնէինք իմանալու համար թէ ինչպէս կը տրտնջան ըսելով, — Մենք սատանայէն խաբուեցանք, մենք վատերուն խաղալիկ եղանք, մենք կը զղջանք »...

Այդ նամակներէն մին եկած էր Զէրքէզ Էթհէմէն: Նամակը գրուած էր Գարա Քէմալի, որ Իզմիրի մահափորձին հետ կապ ունէր (Ցառաջ.— Աթաթիւրքին դէմ) եւ երբ պիտի ձերբակալուէր, իր պատիժը ինք առաւ ինքզինքին: Նամակը ղրկուած էր Փանթիկեանի հասցէով: Փանթիկեան այս նամակն եւս տուաւ կառավարական մարդոց եւ վերջին ու արժէքաւոր ծառայութիւն մըն ալ մատուցած եղաւ: Այս ծառայութիւնը «վերջին» կոչեցի, որովհետեւ Փանթիկեան այդ թուականէն վերջ ո՛չ մէկ գործի մօտեցաւ եւ ի վերջոյ Պուլկարիա գնաց: Այդ թուականէն (12—2—1928) վերջ այլ եւս Թուրքիա չվերադարձաւ:

Հիմա, ամէն մէկ ընթերցող վճիռ մը կրնայ արձակել Փանթիկեանի մասին: Փանթիկեան ամենափայլուն մէկ նմոյշն է երկու կողմերուն ծառայող գործակալներուն: Երբ թղթապանակը բանայ, երկու գնահատում կը տեսնուէր,— մէկը Անգլիացիներուն էր, միւսը՝ մերը: Անոնք զինքը գնահատած էին այն ծառայութեանց համար, զորս ան ըրած Անգլիոյ, իսկ մենք՝ Անատոլուի նպաստ ըրած ծառայութեանց համար:

Յետոյ ի՛նչ եղաւ: Փանթիկե
ի՛նչ յանցանք գործեց որ չկրցա
երկիրը մնալ: Չեմ գիտեր: Եւ
յիշեմ միայն Փանթիկեանի բար
շատ ու մնաց քիչ ծառայութիւնն
ըր: Փանթիկեան իր ոչ մէկ ծառայ
թեան փոխարէն դրամ ստացած
մեզմէ: Ըսեր էին թէ Փանթիկ
Պուլկարիա կը գտնուէր: Ուրիշ
անդորրութիւն խնդրենք իր հոգ
համար

ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թուրքիոյ Մշակութային Միութ
նախաձեռնութեամբ յունիս 6ի
գիշեր, Միութեան Ժամերգա
հին մէջ տեղի ունեցաւ ազգահանդէ
յեղափոխական եւ գրական յայտ
գործիչ հանգուցեալ Միք. Վարա
դեանի յիշատակին, մահուան տար
լիցին առթիւ: Վարանդեան մեր ա
գային եւ գրական կեանքի վերջին
ամենակի մէջ մեծ անուն հանեց
գիրքերով եւ եռանդուն գործունէ
թեամբ, դառնալով մասնաւորապէ
երիտասարդ սերունդներու սիրելի
Անոր պատմական եւ ընկերաբան
կան գիրքերը մինչեւ վերջ մեծ
ճոյքով պիտի կարդացուին: Հայ
ազատագրական արիւնաթաթախ
ժումներու անցուդական պատմ
դեռ շատ գրելիք եւ ըսելիք ու
սակայն մահուան մանգաղը կտ
անոր թանկագին կեանքի թելը:

Միութեան Վարչութեան նախա
գահ ընկ. Անդրէ Տէր Օհաննեան
տարից սգահանդէսի բացումը, առ
ջարկելով որ հասարակութիւնը յո
կայս յարգէ հանգուցեալի յիշատակ
մինչ յաջորդ նուագախումբը
վ'Նահանգի Օարրութիւնեան զեկավ
րութեամբ՝ մեղմ ու յուզիչ կը նուա
գէր «Դու գնաց գնացիր» մաս
Ապա ընկեր Անդրէն կը շարունա
իր խօսքը արտասանելով հանգուցեա
մեծ ընկերոջ ազգային եւ գրակ
աշխատութիւնները:

Օր. Գրինֆիա Աստուածատուր
ջութակի մասնակցութեամբ կը
ներգէ «Մի լար երգը», յուզելով
կանները:

Ընկեր Յովակ Սաւաֆեանը
գամանօրէն կը ներկայացնէ հան
ւային կենսագրութիւնը, շեշտե
որ անոր կեանքը անձնուիրութեա
եռանդուն աշխատանքի կենդանի
րինակ կրնայ դառնալ ամէնուն
մար: Բանախօսը պանդուխտ Վէմի
րումներով կը հաստատէ իր բան
րը եւ յարգանքի ու հիացումի
քերով կը վերջացնէ իր բանախօս
թիւնը:

Տիկ. Եփնա Աւետիսեանը ջութ
մասնակցութեամբ կ'երգէ «Կռունկ
որուն եղանակը նոր եւ տարբեր
նագրութեամբ հրապարակ եկած
Սակայն «Կռունկ»ի այս նոր եղա
նակը բնաւ չի համապատասխա
անոր ներքին բովանդակութեան
չի տար ունկնդիրներուն այն յոյզ
ներն ու ապրումները, որոնք այն
հարազատօրէն երեւան կուգան «Կ
ռունկ»ի հին եղանակին մէջ:

Ապա կը բանախօսէ Հայկ Աճէմ
եան, տալով Մ. Վարանդեանի մաս
նաւորապէս գրական գործունէ
թեան վերլուծումը: Բանախօսը մ
առ մէկ կը ներկայացնէ Վարանդ
նի գրական գործերը եւ կուտայ
կիրճ տեղեկութիւններ: Վարանդե
մասսօրական էր, բառին ամենալ
առումով: Եթէ եւրոպական որ և
մեծ ազգի մը զաւակ ըլլար, ան ա
սօր միջազգային համբաւ պիտի
յելէր: Արդէն իսկ եւրոպացի պետ
կան, դիւանագիտական, գրական
ընկերվարական շրջաններու մէջ
յայտնի եւ յարգուած անձնաւոր
թիւն մըն էր եւ ունէր բազմաթիւ
նօթներ եւ բարեկամներ, որոնց
ունեցած մտերմութեան շնորհիւ
ցաւ միջազգային դէմքերէն շատեր
աշխատանքի լծել յօգուտ հայ ժող
վուրդին եւ հայկական դատին:
ազատագրական շարժումներու
Թորգոմեանց մարգարէն եղաւ Վա
րանդեանը, որուն քաղաքականի
ազգանուէր գործունէութիւնը
քա՞ն բազմազան է եւ արդիւնաւոր
րունդները պիտի գան ու երթան,
կայն անոնց սիրտերուն մէջ խորապ
պիտի քանդակուին Վարանդեան
անունն ու յիշատակը, որոնք պիտ
անմահանան անոր այնքան արժէք
ւոր գրական երկասիրութիւններ

Նուագախումբի պատշաճ մէկ եղանակին յետոյ Ալիս Գրիգորեանը յաճախակի ընդունելութիւն մը ըրաւ: Օրիորդ արտասանութիւն մը ըրաւ: Օրիորդ Ամալիա Խաչիկեանը ջութակի մասնակցութեամբ մեներգեց «Տրտունակցութեամբ» «Զէյթունցիներ» նուագախումբը «Զէյթունցիները» նուագախումբը ընդհանուր ծափահարութիւններ հեռացաւ խոր յուզումով: Վերջապէս մեր մեծ ընկերոջ, որուն յուշերը նկարը բեմին վրայէն խոր յարգանք առաջնորդեց երկրորդ Նիւթերը պատճառեց հասարակութեան:

Ու հիմա Թուրքիոյ Հայոց Մշակութային Միութեան սրահին մէջ, իրական գէմ կախուած են Ա. Ահարոնեանի եւ Միք Վարանդեանի մեծադիր նկարները, որոնք իրար կը նային ու կը խորհրդածեն կարծես: Վարանդեանը մեռած, իսկ Ահարոնեանը կենդանի: Մէկը միւսին յիշեցնելու հայ ժամանակներ, երկուքն ալ հայ ժողովուրդի աքսորական զաւակներ, երկուքն ալ գաղափարական մինենոյն բարքին մէջ բխած, մինենոյն զաւթին ու մշակոյթին նուիրուած ռահվիրաներ: Հին գէմքերն ու մեծութիւնները կամաց կամաց եւ անցած կը մեկնին: Ո՞ւր է նոր սերունդը որ անոնց տեղը բռնէ:

ՀԱՅԿ ԻՐԱՆԵԱՆ

Կամիր

Վարդավառի առթիւ

—•—

Իրրեւ Տարօնի մնացորդ մը, ուշի ուշով կարդացի այն յօդուածները որ լոյս տեսան «Յառաջ»ի մէջ, յուլիս 27ին:

Կարդացի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրականը 28 յուլիս, նուիրուած նոյն ոգիին.

Համեստ տողերս մը չուրջ, մէկ փայլեան ոտքի վրայ, լուռ ու երկիւղած ընծայեցի իմ յարգանքի բաժինը որուան տօնի առթիւ:

Ուրախ եմ որ տակաւին մօտով ալ արդէն հայրենակիցներ կան, որոնք անցեալի փառքն ու աւերը կ'ողբան, առանց մտար բուն վէրքի վրայ դնելու:

Ըսէք՝ խնդրեմ, ի՞նչ է տարբերութիւնը Հրիւրի, Մշոյի եւ Արշակի միջեւ, ի՞նչ է տարբերութիւնը Սալոոյի եւ Հարրթի միջեւ, եւ ի՞նչ է տարբերութիւնը Մարգար վարժապետ Ամիրեանի եւ Միհրան Ամիրեանի միջեւ: Ոչ մէկ բան:

Ռոււթիւնը օժտած է մեզ հաւասար իրաւունքով առանց մազ մը աւելի կամ պակաս:

Նահատակ հերոսներու առաւելութիւնը հոն է, որ անոնք մեռնիլ գիտէին, իսկ մենք վերապրողնե՞րս:

Ողբալ անցեալի փառքերը եւ վերյիշել կեկերը, մեզ ոչ նոր հերոսներ կուտայ եւ ոչ ալ զարման մեր ցաւերուն.

Բոլորս ալ գիտենք որ մեր աշխարհն իր զարմանազան սուրբերով, իր վեր հերոսներու եւ նահատակներու դերեզմաններով Թշնամի կրունկներու տակ կը տքայ, հակառակ մեր անչափ զոհողութեան Ազատութիւնը արիւն կը պահանջէ ու տուինք, սակայն չառինք, ու զայն առնելու համար, Ս. Կարապետի Վարդավառի արբշիռ ուխտին տիրանալու եւ Տարօնին նոր առաքեալներ ու հերոսներ հասցնելու համար, ժեռնիլ գիտնալ սորվինք ...

Մուշ Տարօնի անցեալ պատմութեան մէջ, հոն կը գտնէք սէր, կորով եւ իրարու օգնութեան աշխատանք: Այդպէս կը վարուէին իրարու հանդէպ մեր պապերը:

Ո՞ր Տարօնցին է որ ծանօթ չէ զուպարային (իրարու օգնելու աշխատանքով): Եւ ո՞ր Տարօնցին է որ ծանօթ չէ օրուան քառսին, որ օրէ օր աւեր կը գործէ մնացորդաց միամիտ սրտերու մէջ, բան մը որ չունէին մեր հայրերը:

Ես չեմ պահանջեր որ միայն Վարդավառի տօնին, մէկ վայրկեան ձգենք քէնն ու ոխը, եւ քով քովի գալով յարգենք անցեալի փառքերը, այլ կը պահանջեմ որ մեր պապերու սուրբ հոգին ներգործէ մեր սրտերէն ներս, վանէ ու հեռացնէ բոլոր առելութիւնները, եւ մեզի բնել տայ գաղափարան որ այսօր ամէնէն կարեւորն է:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Դո՞ւն ալ, Լեհաստան

—○—

«Ժամհուրիէթ»ի խմբագրական քարտուղար Ալիտին Տամէր կը գրէ այս վերնագրով առաջնորդող յօդուածի մը մէջ.—

Մեր պուլկար հարեւանները, կ'ըսեն թէ մեծ կարեւորութիւն կուտան Թուրքիոյ բարեկամութեան, բայց իրենց գործը եւ խօսքը չեն յարմարիր իրարու: Այսպէս, մէկ կողմէ Թրակիան կ'ուզեն, միւս կողմէ հակաթուրք զգացումներ կը ներշնչեն իրենց հանրային կարծիքին:

Փլեվնայի մէջ Թուրքերը եւ Ռուսերը կը կռուին, իսկ Պուլկարները միայն յաղթանակ կ'ընեն: Եւ ահա օր մը մեծ հանդիսութեամբ յուշարձան կը կանգնեն հոն: Ցաճախ օրը յերիւրածոյ ֆիլմեր կը պատրաստեն Թրքական խժդժութեանց մասին: Մէկ խօսքով ամէն օր նոր բան մը կը հնարեն: Այս անգամ ալ Վառնայի մէջ հանդէս մը սարքելու ելած են լեհ Լատիսլաս Թագաւորին համար որ 1444ին մեռաւ Վառնայի ճակատամարտին: Եւ բոլոր Սլաւները հրաւիրուած են ներկայ գտնուելու, ինչ որ կը նշանակէ արծարծել 500 տարի առաջուան խաչակրութեան ոգին:

Ձենք գիտեր Պուլկարներուն հետ ի՞նչ կապ ունի Վառնայի ճակատամարտը, որու ընթացքին խաչակիրներու բանակը փառաւոր ծեծ մը կերաւ Թուրք բանակէն: Ըսել՞, թէ Պուլկարները, ինչպէս Փլեվնայի մէջ, հոն ալ յաղթութիւն ըրին իրենց հրապարակած պետութեան դէմ: Բայց արդեօք հերոսութի՞ւն մըն է որ անոր համար հանդէս սարքելու ելած են:

Ամէնէն տարօրինակը այն է որ Թուրքերը, որոնք սուրէ անցուցին գրեթէ բոլոր խաչակիրները, միթէ չեն անցներ այդ մեծ յաղթանակը տօնել, իսկ հանդէս սարքելու ելեր են Պուլկարները որոնք ոչ եւ է կապ չունին անոր հետ եւ Լեհերը՝ որոնք փառաւոր ծեծ մը կերան:

Պուլկարներուն նպատակը յայտնի է.— Անդադար հակաթրքական զգացում պատրաստել պուլկար գիւղացիին եւ բանուորին: Բայց ի՞նչ ըսենք Լեհերուն, որոնք վերջերս ալ մասնակցեցան հանդէսի մը զոր սարքեցին մեր նախկին ապերախտ գինակից Աւստրիացի Թուրքերուն ձեռքէն Վիեննայի ազատութեան տարեդարձի պատրուակով: Կեսարի ծանօթ խօսքին հետեւելով, իրաւունք ունինք հարցնելու. «Դո՞ւն ալ, Լեհաստան»:

Այն Լեհաստանը, որուն բաժանումը չճանչցող միակ երկիրը Թուրքիան եղաւ: Այն Լեհաստանը որ հաւատացած էր ժողովրդական հէքեաթին, որուն համաձայն իրենց դերութենէ պիտի ազատէր միայն այն ատեն երբ Թուրքին ձիերը ջուրը պիտի խմէին՝ Վիսթուլ գետէն: Գրեթէ այսպէս ալ եղաւ ...

Այն Լեհաստանը որ գեռ երէկ ազատեցաւ Աւստրիացիներու գերութենէն, բայց այսօր անոնց հետ իր գերութեան շրջանի միակ բարեկամին՝ Թուրքիոյ դէմ տօն կատարելու առարկութիւնը երեւան բերաւ:

Այս Լեհաստանը ահա կը մոռնայ մօտիկ անցեալի բարեկամութիւնը եւ որանց կը մասնակցի հանդէսի մը որ տեղի կ'ունենայ իր թագաւորին 491 տարի առաջ Թուրքերու կողմէ կրած պարտութեան տարեդարձին առթիւ:

Լեհաստան իր քիթը կը խոթէ Թուրքերու դէմ կատարուած ամէն շարժումի: Ասիկա կ'արդարացնէ անոր ապերախտութիւնը եւ նոր գաւ մըն է մեզի: Բայց Թուրք ազգը ոչ իրեն եղած աղէկութիւնը կը մոռնայ, ոչ ալ գէշութիւնը: Այնպէս որ եթէ Լեհաստան մոռցաւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը, մենք չպիտի մոռնանք իր ապերախտութիւնը.

Տարօնցիներու

դաշտահանդէսը

—○—

Վարդավառի տօնին առթիւ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը մասնակցութեամբ Փարիզի մասնաճիւղին, սարքած էր դաշտահանդէս մը Մէօտոնի անտառին մէջ, նախագահութեամբ ծանօթ երգիչ Գ. Արմենակ Շահ-Մուրատեանի:

Հակառակ յալկան օդին հարիւրաւոր Հայորդիներ փութացեր էին յարգելու մեր պաշտելի նահատակներու յիշատակը: Մէօտոնի անտառը իր բարձր ծառերով ու պաղ աղբիւրով շատ կը յիշեցնէր Սուրբ Կարապետի ընկուզենիներն ու «գլխաջուրեր»ը:

Փարիզի մասնաճիւղի քարտուղար Գ. Գէորգ Միրոյեան բացմութիւնը հաւաքելով հրաւիրեց Գ. Ա. Շահ-Մուրատեանը որ հանդէսը բացաւ «Հայաստան երկիր դրախտավայր» երգով: Ցետոյ Գ. Խաչիկ Մկրտիչեան բացատրեց Տարօնի դերը Հայոց պատմութեան մէջ, յիշելով անոր տաղանդաւոր զաւակներուն անունները: Ապա կարդաց Աթէնքէն «Յառաջ»ի հրատարակութիւն մը, յուշատ ողբացեալ Մարգար վարժապետի եղբօր՝ Միհրան Ամիրեան տարօրդութեամբ յուզելով ներկաները: Ապա բեմ բարձրացաւ Կեդր. Վարչութեան կողմէ Լ. Տոնիկեանը, կարդալով գրաւոր բանախօսութիւն մը մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Թանկագին Հայրենակիցներ, ամէն առթիւ կը խօսինք մեր մեծատաղանդ պապերու, մեր ոսկեդարի, մեր անձնուէր հայրերու մշակոյթի եւ պատմութեան մասին եւ մեր սրտերը կ'ուռին թէ մենք անոնց զաւակներն ենք: Այո, անոնք մեր հայրերն են: Բայց: Բայց անհրաժեշտ է որ մենք ալ գործնապէս ապացուցանենք թէ անոնց զաւակներն ենք, մեր աւանդապահ հայրենասէր ու տաքսիրտ ընթացքով: Այլապէս մեր մամիկներու անէծքի վերջին մրմունջը կը ստանայ մեզի: Անոնք մեզի յանձնեցին կտակ մը, որու իրագործման համար պէտք է աշխատիլ ու պէտք աշխատինք, եթէ չյաջողինք նոյնութեամբ պիտի փոխանցենք մեր զաւակներուն, մինչեւ որ մարդկութիւնը ճանչնայ մեր ազատ ապրելու տենչը: Մեր հայրենիքը այսօր թէեւ ուրիշ կարգուսարքով, բայց կը յարատեւէ փայլուն յառաջդիմութեամբ: Մենք անհուն խանդավառութեամբ կ'ողջունենք վերելքը մեր երկրին եւ թափը այն բազուկներուն որոնք իրենց երակներուն մէջ կը կրեն արիւն մը որ մերն է: Եւ մենք մեր խրատուծքը կը համարենք մեր ցեղակից իշխանութենէն պահանջելու որ հնարաւորութիւն ընծայէ մեզ մասնակցելու իր աշխատանքին, իր ցաւին ու ուրախութեան եւ կրած զրկանքներուն: Իբրեւ չէզոք միութիւն, մեր սկզբունքը եղած է ու պիտի մնայ, յարգանք անցեալի հանդէպ, եւ գրական կապ հայրենիքի հետ, առանց փնտռելու տիրող կարգերու ձեւն ու գոյնը»:

Այս բանախօսութենէն յետոյ արտասանեց Սեւքի Ռ. Մուրատեան անկրէն վառվռուն պատանին՝ Ստեփանիկ Զօղոսեան Տարօնի տարազով պարի խումբը քանի մը հայկական պարեր պարելէ յետոյ, Տոնիկեան երգեց «Արօրն ու տատրակը»:

Մէջտեղ բերուեցաւ անուրջի ատարկան (Հալէպի Տարօն-Տուրուբերանի Երիտ. Միութեան կողմէ նուէր ղրկուած Կեդր. Վարչութեան), յաղթական արծիւը սրով բրդած օձին գլխուն կանգնած եւ տակն ալ Մամիկոնեան ուխտը: Անուրջը բարձրացաւ 600 Ֆրանքի որուն առատաձեռնօրէն մասնակցեցան Տիգրան Մըխիթարեան (նկարը շահողը), Հայնեցիներ՝ Մանուկ Մարտիրոսեան, Արամ Ցակոբեան, Կարնեցի Նափուճեան, Խանտիլեան, փրոֆ. Զաքրեան, Սմբատ, Լորիս, Ս. Սասունի, Տիգրան Տիրոյեան, Ստեփան Ալեքսանեան եւ ուրիշներ: Նուագախումբի եւ թմրուկի մասնակցութեամբ հանդէսը տեւեց մինչեւ իրիկուան ժամը 9:

Տարօնցի

«Հայ-Բոյժ»

—•—

Ժողովրդական Ամսաթերթ

Բժշկութեան եւ առողջապահութեան

«ՏՈՒՆՆ ԲԺՇԿԻ»

ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բաժնեգինը 20 ֆրանք

Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17,

Rue Damesme, Paris.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

«Յաղթանակը»

—•—

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 յուլիս).

— «Իրականացաւ, ինչ որ նախատեսած էինք, ինչ որ կը զուշակէինք: Կիրակիի կողմնակի ընտրութիւններէն յետոյ, ստեղծուած կացութիւնը աւելի գէշ է, քան առաջուանը: Հիմակ կը գտնուինք կատարեալ քաոսի առջեւ: Պայքարը աւելի խորացած, կիրքերը աւելի գրգռուած են այսօր: Հիմակ կարելի չէ խօսիլ «յաղթական» կողմին հետ, իսկ ժողովուրդն ալ բացարձակապէս տրամադիր չէ իր արդար պահանջներէն որ եւ է զիջում ընելու:

Կը հարցնենք: Ինչո՞ւ ընտրութիւն կատարուեցաւ: Ինչո՞ւ այսքան յողնութիւն եւ կորովի վատնում, եթէ վարչութիւնը ամէն գնով իշխանութիւնը պահելու համար ապօրինութիւններու պիտի դիմէր, աւելի բարդացնելով վէճն ու թնճուկը:

Ձենք ուզեր արհամարհել պլօքին ուժը Գոքինիոյ մէջ, ուր 1923էն ի վեր ժողովրդային հոսանքը տկար ու անկազմակերպ եղած ու բնաւ մասնակցած չէ Թաղային ընտրութիւններուն: Ռամկավար, Հնչակեան, Համայնավար, Հօկ, Մազլըմեանական մէկ ճակատ կազմած ուժ մը կը ներկայացնեն, թէեւ առանձին առանձին, ձիւնի պէս կը հալին ժողովրդային հոսանքին առջեւ.

Գիտէինք պլօքի ուժի մասին եւ կը նախատեսէինք անոր յաղթանակի հաւանականութիւնը: Սակայն նախատեսելով մէկտեղ, այս սիւնակներէն թելադրած էինք ժողովրդական հոսանքին ընտրութիւններուն մասնակցիլ, ոչ թէ ամէն գնով յաղթանակ շահելու, այլ կարգ ու կանոն, խաղաղութիւն եւ բնականոն վիճակ ստեղծելու համար: Կ'ուզէինք որ գաղթականներ ժողովուրդէն ընտրուած օրինաւոր մարմին ունենար, բոլորը ենթարկուէին անոր հեղինակութեան եւ յարգէին զայն իբր իրենց ներկայացուցիչը:

Այս էր ընտրութիւններուն նպատակը. Այս կը պահանջէր ժողովուրդին շահը: Այս կը պահանջէր գաղութին հանգիստը:

Վարչութիւն եւ պլօք, միշտ անուղղայ եւ միշտ ծուռ գծի վրայ, առաջին մէկ օրէն չհաշտուեցան օրինաւոր ընտրութեան գաղափարին հետ: Օրեր առաջ յուր տարածայնեցին թէ պարտուելու պարագային անգամ, իշխանութիւնը չպիտի փոխանցէին:

Իրենց վերադարձր խաղաքին նշանակելիք եկեղեցիին բեմէն չարաթներ առաջ չէ՞ր յայտարարած թէ «եւս եկեղեցի եւ դպրոց չեմ յանձներ անոնց, եթէ մինչեւ անգամ առանձին մնամ պատնէշին վրայ»:

Ի՞նչ էր նպատակը այս յախուռանքին Ուզգակի սպառնալիք, ազդելու համար ժողովուրդին վրայ, որպէսզի հրաժարի ընտրութիւններու պահանջէն.

Կը հարցնենք վերստին, ի՞նչ շահեցան կիրակի օր: Թաղականութեան աթոռնե՞րը: Բանի ուժով արդէն գրաւած էին ամիս մը առաջ, օրինաւոր մարմինը վախցնելով:

Կացութիւնը փոխեցի՞ն: Պայքարնե՞րը զադրեցա՞ն: Ոչ մէկը, ոչ միւսը: Պայքարը աւելի քան ուժգին պիտի մղուի ասկէ վերջ, ամէն ծայրայեղութիւններու գնով

Թող բարի վայելեն «յաղթանակ»ին պտուղը եւ քնանան յաղթութեան դափնիներուն վրայ. Իսկ ժողովուրդը արդար իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը հետապնդէ իր գիտցած ձեւով, քանի որ վիմայ վարչութիւն մը կայ, որ օրէնքին հանդէպ յարգանք եւ պատասխանատուութեան ըմբռնում չունի:

Ստեղծուած եւ ստեղծուելիք գժտութիւններուն մեղքը ժողովուրդին վզին չի ծանրանար: Ան կատարեց իր պարտականութիւնները եւ հաշտարար ամէն տրամադրութիւն ցոյց տուաւ խաղաղ եւ համերաշխ կեանք մը ստեղծելու Գոքինիոյ համար»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ) — Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ այս տարի եւս տօնուեցաւ Խանասորի տարեդարձը, բազմաթիւ հանդիսականներու ներկայութեամբ: Ատեան ժողովուրդը իր պաշարով ծանրաբեռնուած կը դիմէր Գ. Եօթնեղբայրեաններու ագարակը: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով: Կը նախագահէր ընկ. Կ. Ճանիկեան, որ բացատրեց թէ Խանասորի արշաւանքը աննախընթաց դէր կատարեց հայ ազատագրութեան պատմութեան մէջ: Աննախընթաց անոր համար, որ կարելի եղաւ երեք հարիւր հոգի հաւաքել ու կռուիլ հարիւրապատիկ աւելի ուժի մը դէմ: Նոյն պահուն հանդիսավայր կը մտնէր յաղթական ամբիկ Գ. Կ. Մանուկեան իր հայրենակիցներով: Նաեւ հիւրաբար ներկայ էր Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Կեդր. Վարչութեան անդամներէն Գ. Ա. Տէր Ստեփանեան: Երկուքին ալ խօսք տրուեցաւ, բայց անոնք համեստաբար մերժեցին եւ չըսին նորահաւալութիւն յայտնեցին հանդիսականներուն բսելով թէ իրենք ալ հաւատք ունին լաւագոյն օրերու:

Արտասանեցին «Մասիս» մարզական խմբէն Գ. Գ. Կարապետ Գէրպէրեան, Ա. Սէրէնկիւլեան եւ Գ. Ցովսէփեան: Երգեցին Օր-ներ Սէրէնկիւլեան եւ Կարապետեան, Գ. Կ. Գասէջհեան, արժանանալով ջերմ ծափերու: Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ա. Մարտիրոսեան որ ամփոփ եւ համեմուած դրուագներով ներկայացուց հերոսներու գործը եւ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած դերը հայ ազատագրական պայքարին մէջ:

Հաւ մը եւ չիչ մը բնաւէր գինի աճուրդի դրուելով քանի մը հարիւր Ֆրանքի բարձրացաւ. Դեղարուեստական բաժինը վերջացած ըլլալով, նրւագի ընկերակցութեամբ հայկ. եւ եւրոպական պարերը սկսան եւ տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն: Իրիկունը վերադարձին օթոբուսներու խումբը երգելով կը թնդացնէր գիւղին փողոցները:

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐԹՈՒՐԸ

Ընկերուհիներս ուզեցին վարձատրել վարիչին, մեզ մեծ փորձանքէ էր ազատել

— Ի՞նչ, ինձ դրամ: Նեղացաւ նա: — Ոչ օրիորդներ, մի գինուոր՝ դրամի համար զինուորական կառք չի գործեր կէս ճանապարհէն: Մենք գործանք, որովհետեւ դուք մեր քոյրերն էք ու ձեզ վտանգ էր սպառնում.

Աղջիկներն ամաչելով ետ քաշեցին ձեռքերը.

Օթօն վերադարձաւ ծոր:

Մի քանի օր անց, մի երեկոյ ես հանդիպեցի Լորիս – Մելիքովին փողոցում.

— Քոյրիկ, մտնենք սրճարան, մի բաժակ թէյ խմենք ու խօսենք մի քիչ:

Ձեռքեցի, մտանք մի սրճարան: — Որքան ուրախ եմ, որ դուք դուք ողջ էք, մայրիկդ ձեզմով կը մեկ – նում:

— Ողջ եմ, այո, հրաշքով:

Նա վերցրեց գլխարկը, ճակատէն ետ տարաւ առատ մազերը ու ես տեսայ նրա ճակատին սրի մի ահաւոր սպի:

Նա ոչինչ ասաց, բայց ես զգացի, թէ նա հպարտ է այդ սպիով:

— Լորիս – Մելիքո՛վ ...

— Ո՛, քոյրիկ, խնդրեմ միայն Լորիս ասէք, մորս երեւակայութիւնն է տալիս ինձ այդ անունը:

— Մայրիկդ սիրելի է ինձ, ու նրա տուած անունն իմաստալից

— Ամենայն դէպս՝ Լորիս կանչեցէք ինձ.

— Ինչպէս կամենաք:

— Ո՞ւր ստացաք այդ վէրքը, կամաւորական կռիւների՞ ժամանակ

— Ոչ, այն կռիւներում վիրաւորուել եմ թեւէս, ոտքէս: Այս վէրքն ստացայ Սարդարապատում:

— Ուրե՞մն ...

— Այո, վերադարձել էի Երեւան: Այդ ժամանակ կարծեմ դուք Հայաստանում չէիք: Մայրիկս ասաց, թէ ձեզ հանդիպել է Ն. Նախիջեւանում:

— Այո, այդպէս է:

— Ափսո՜ս, ուրիշ օրեր էին այդ օրերը: Ով որ եւ է կերպ մասնակցեց, կամ ականատես եղաւ Սարդարապատի պայքարին, նա միայն կարող է հասկնալ թէ ի՞նչ է ազատութեան պայքարը, ի՞նչ է մահն ու կեանքը:

Օ՛, քոյրիկ . .

Ու նա սկսեց պատմել Սարդարապատի կռիւները:

Նա պերճախօս էր իր մօր պէս: Ոգեւորուած ելեր էր ոտքի: Դէմքը շառագունել էր, բիբերը լայնացել: Նա յաճախ մի թեթեւ, բնական շարժումով ետ էր տանում ճակատին թափած մազերը ու ցուցադրում էր սպին:

— Կամաւորական կռիւներն այն չէին: Ճիշդ է, այն ժամանակ էլ մենք կռւում էինք մի զաղափարի համար, մեր երկրի հնարաւոր ազատութեան, միացման համար, բայց ... Վերջապէս այն ուրիշ էր, կռւում էինք ուրիշի հրամանով, ուրիշի հաշւով, իսկ Սարդարապատը մերն էր, բխած մեր կամքէն, մեր լինել չլինելու պահանջէն:

Զէ՛, այդ կռիւները ... Հայի հոգեկան կորովը, ապրելու կամքն այնտեղ երեւաց, եւ միայն այնտեղ թափուած արիւնն էր, որ արժէք ստացաւ: Ահա՛ ...

Նա ձեռքը մեկնեց դէպի մի[...] որի վրայ փողփողում էր եռագոյն դրօշը:

— Ահա ապացոյցը յաղթանակի, պապերի նահատակների, թափած արեան, ազատութեան, ինքնիշխանութեան.

Ես երջանիկ եմ, որ ծառայում եմ Կարսի բանակում:

Իբրեւ նեցուկ՝ կարող եմ թողնել ծառայութիւնը, արդէն զէնքի տակ չեմ, օթօփ վարել եմ, մեխանիկ, բայց չեմ ուզում, ես կամքով եմ ծառայում, դեռ պէտք է որ զինուոր լինենք բոլորս, բոլորս, նոյնիսկ դուք աղջիկներդ, բանակ, զօրաւոր բանակ կը միայն կարող է հաստատ պահել դրօշը այնտեղ, բերդի վրայ:

— Այո, բայց մայրիկդ այլեւս ծեր է, պէտք չէ որ աշխատի, մեղք է:

— Զի աշխատում, իբրեւ նեցուկի մայր ամսաթոշակ է ստանում, գոհ է, պէտք չէ որ աշխատի, մեղք է: որ թողնեմ ծառայութիւնը:

— Լորիս, դժբախտաբար ձեզ պէս չեն մտածում շատերը:

— Այո, քոյրիկ, թէեւ մենք սիրում ենք մեր հայրենիքը եւ ազատութիւնը, բայց չունինք պետութեան գաղափարը, նստած ենք զգում մենք մեզ, կարծում ենք, թէ ընդունակ չենք երկիր կառավարելու, ծաղրում ենք մեր ղեկավարներին, մեր ամենակրթած, ամենակարող առաջնորդներին աւելի վար ենք դասում, քան օտարին: Զօրքի մէջ էլ այդպէս է, օտար սպաներին հնազանդւում են, իսկ հային ծաղրում. «Ծօ, ո՞վ է որ, չէ՞ք ճանաչում, պապինչի տղան չէ՞, նա՞ պիտի մեզ հրամայէ»:

Դեռ շատ բան է պակասում մեզ, մինչեւ գիտակից քաղաքացիներ, պետական ազգ դառնանք:

Հիմա էլ բոլշեւիկութիւն են քարոզում զօրքի մէջ, այդպէս են կոտրում գիմադրելու, դիմանալու կորովը: Վա՜ս պիտի լինի, եթէ մի նոր պատերազմ լինի, զօրքը թուլացրուած է: Պէտք է կոտել բոլոր լեզուները, որ օտարի ուժը, օտարի արժէքն են ներբողում: Մեռնենք ...

Ու նա նորէն անցաւ մերինին:

Թէյը պաղել էր, երկուս էլ մոռացել էինք այն. պէտք եղաւ նորն ապսպրել:

— Առաջին անգամ, երբ դրօշը պարզեց բերդի վրայ, թնդանօթի քառասուն եւ մէկ հարուածներ ողջունեցին նրան. զօրանոց կատարեց, ինչ խանդավառութիւն էր, ժողովուրդն՝ ուրախութենէն արբեցած՝ պարում էր փողոցներում.

Ինչ լաւ է, քոյրիկ, ինչ լաւ է ինքնիշխան լինելը:

Դեռ երկար պիտի խօսէինք, դեռ երկար պիտի պատմէր ազատութեան գեղեցկութիւններէն, եթէ բերդէն արձակուած թնդանօթի հարուածը նրան չյիշեցնէր, թէ ժամը 9ն է, պէտք է որ զօրանոց դառնայ:

— Ուրեմն Երեւա՞ն պիտի երթաք, քոյրիկ:

— Այո, այնտեղ եմ գործի եղել:

— Շատ բարի, լաւ չէ, որ բոլորը Երեւան են ձգտում, ի հարկէ այնտեղ աւելի հետաքրքիր է ու հաճելի, բայց պէտք է Կարս գալ, պէտք է Կարսը շէնել, զօրացնել: Երանի այն օրուան, երբ Կարսը վերաշինուած կը լինի, կեանքով ու ցնծութեամբ լեցուն ու դուք բոլորդ՝ Երեւանի տաքէն փախած կըգաք Կարս ապրելու:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(14)

փորձէին Ալճերիացիները վարձել ինքն. կամաւոր, առաջարկելով 500 ֆրանք պարգեւ, ձեռք մը զգեստ, ապահով գործ եւ սնունդ:

⁂ Ուսուցիչներու արհեստակցական միութեան համագումարին մէջ, որ վերջացաւ երկուշաբթի գիշեր, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Գ. Ժուհօ, աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը: Ահա հիմնական մասերը:

— «Ցոյց եւ հաւատանք ունինք թէ արհեստակցական միութիւնը պիտի իրականանայ տարուան վերջը եւ թէ անոր սկզբունքը պիտի նուիրագործուի Սեպտեմբերին, դաշնակից համագումարներու կողմէ: Եթէ պետական հարուած մը փորձուի հանրապետական ազատութեանց մէջ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը պիտի կրկնէ այն նշանախօսքը զոր արձակեց 1934 Փետրուար 12ին: Բայց այդ աւեն հրամանը չպիտի սահմանափակուի միայն քանի մը ժամուան գործադուլով, այլ պիտի ըլլայ պայքար մը որ վերջ կրնայ գտնել միայն յաղթանակով: Մենք վճռած ենք կատարել այդ գործը: Բայց, պահենք մեր արտօնած ազատութիւնը, քանի որ մեզի կ'իյնայ գործել»:

ՅԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒՐՔ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ.— Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը օգոստոս 5ին 96ի դէմ 282 ձայնով քուէարկեց նախագահ Րուզվէլթի թելադրած օրէնագիծը, որով տուրք կը հաստատուի առեւտրական շահերու եւ խոշոր հարստութեանց վրայ: Այս օրէնքով, առաջին գլուխէն պիտի գոյանայ 100 միլիոն, երկրորդէն՝ 150 միլիոն տոլար եկամուտ:

ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ առաջին անգամ ըլլալով, իտալական թերթերը արտօնուեցան Եուկոսլավիոյ մէջ, ինչ որ բարենշան կը համարուի յարաբերութեանց բարւոքման համար:

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ կառավարութիւնը կարեւոր պայմանագրութիւն մը կնքած է ճափոնական զինագործարաններու հետ, զէնքի եւ ռազմանիւթի համար: Կ'ըսուի թէ ճափոնական կառավարութիւնը ոչ միայն հաւանած է այս պայմանագրութեան, այլ եւ որոշած է զինուորական եւ առեւտրական պատուիրակութիւն մը ղրկել Եթովպիա: Ճափոնական զէնքերու առաջին բեռը, 2000 գնդացիր, կը սպասուի սեպտեմբերին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ դատական նախարարին հրամանով, այն թրքուհիները որ կը ծառայէին դատական գրասենեակներու մէջ, իրաւունք չունին սնգուրուելու, շրթունքները ներկելու եւայլն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻԱԿ անդրեթերային օդանաւը առջի օր գիտական փորձեր պիտի կատարէր 10.000 մեթր բարձրութեան վրայ, երբ լուր առնուեցաւ թէ վար ինկած եւ ջախջախուած է: Օդանաւորդը անխացած էր:

ԳԱՏԱՐԱԳԻ ԳԻՆԻՆ, ԽՄԱԾ ԱՏԵՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵՑԱՒ եպիսկոպոս մը, գերապայծառ Էրմինեօ Սթուանի, Անգլիոյ մէջ: Եպիսկոպոսը հազիւ շրթունքին տարած էր գինին, երբ գետին փռուեցաւ: Բժշկական քննութիւնը հաստատեց թէ զօրաւոր թոյն մը խառնուած էր գինիին, որ բաւական էր տասը հոգի սպաննելու: Կը կարծուի թէ մէկը ուզած է վրէժ լուծել եպիսկոպոսէն, բայց ո՞վ: Անգամ մը կին մը ատրճանակ պարպած էր, փոզացէն անցած ատեն: Եկեղեցին փակուեցաւ Պապին հրամանով:

ՃԱՓՈՆԻ ԿԱՅՍՐԸ ՄԱՂՐՈՒԱԾ ըլլալով երդիծաթերթի մը մէջ, Ուաշինկթընի ճափոնական դեսպանը բողոքագիր մը ուղղեց: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը ցաւ յայտնեց, միեւնոյն ատեն գիտել տալով թէ իր երկրին ժողովրդապետական ազատութիւնները թոյլ չեն տար միջամտել մամուլի գործերուն:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ գերման համայնավար երեսփոխան Ֆայգէր, իբրեւ հայրենադաւ: Ուրիշ չորս համայնավար գործիչներ ալ դատապարտուեցան 15էն 20 տարի բանտարկութեան:

«ՈՍԿԱՐԻ ՄՈՐԹՈՎ ԳԱՅԼԵՐ» բառերը մեծ իրարանցում պատճառեցին Գերմանիոյ մէջ, երբ կառավարութիւնը պատերը փակցուց յայտարարութիւններ, պղուշացնելով կաթոլիկներու քաղաքական գործունէութեան դէմ: Շլեզիոյ Լայընից քաղաքին մէջ «պաշտպանողական ճերմակապութեան» եւ թարկուեցան եօթը հրեայ եւ տասը արիական աղջիկներ, «որոնք համարձակեր էին խանգարել հանրային բարեկարգութիւնը եւ ապահովութիւնը ցեղային խայտառակութեամբ»:

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿ ընդունուելու համար բազմաթիւ դիմումներ կ'ըլլան այն փոքր արհեստաւորներուն կողմէ որոնք այլ եւս չեն կրնար գործել: Անգարայի մէջ կը քննուին դիմումները եւ եկած պատասխանները ենթականերուն կը հաղորդուին: Անյապաղ թրքահպատակ կ'ընդունուին անոնք որ թուրք ցեղին կը պատկանին: Թրքահպատակ ըլլալու համար դիմած են նաեւ 800 ճերմակ Ռուսներ, բայց դեռ պատասխան չէ տրուած:

ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ նմտական պատուիրակութիւն մը եկաւ Փարիզ, խորհրդակցելու համար կառավարութեան եւ սեղանաւորներու հետ, տոկոսներու վճարման մասին: Ռումանական կառավարութեան կարծիքով, պահանջատէր երկիրները պէտք է աւելի շատ ապրանք գնեն, որպէսզի Ռումանիա բաւարար օտար դրամ ունենայ, իր յանձնառութիւնները կատարելու համար: Ֆրանսայի կ'առաջարկուի գնել մեծաքանակ եգիպտացորեն, ատաղձ եւ մանանուրապէս քարիւղ:

ԳՈՂԵՐ ՄՏԱՆ, կիրակի գիշեր, Պուա Գոլոմպ, ծանօթ ժամագործ Գառնիկ Յովհաննէսեանի խանութը: Գ. Յովհաննէսեան երկուշաբթի առաւօտ խանութ գալով կը գտնէ փեղկը բաց եւ ցուցափեղկին ապակին կոտրուած: Անմիջապէս լուր կուտայ ոստիկանութեան: 20 — 30 հազարի ապրանք փրցուած է: Խանութը ապահովագրուած էր:

Հ. Յ. Դ.

Կուսակ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԶ. ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի վանագին եւ Քրիստափոր խումբերու, Ռոստոմ եւ Իշխան ենթակոմիտէներու ընկերները Հինգշաբթի (8 Օգոստոս) երեկոյեան ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Գորտոյի Հ. Յ. Դ. «Եփրատ» խումբը սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանէ դառնաղէտ մահը՝

ԸՆԿԵՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԳՐԱՊԵԱՆԻ

(Ընիկ Մարաշցի)

երիտասարդ հասակին մէջ.

Թաղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Չորեքշաբթի, կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹ. ԿՈՂՄԷ

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին:

Դաշտահանդէս Սէն-Փիէրի դաշտին վրայ

կազմակերպուած՝ Վալանսի ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

եւ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մասնաճիւղերուն կողմէ

15 ՕԳՈՍՏՈՍ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԻՆ:

խմբերգներ, խմբական երկսեռ պարեր եւ մեներգներ:

ճոխ պիւֆէ: Երեկոյեան վերադարձը՝ հանրակառքով ապահովուած է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Ջղո՞յլ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարութեան): Հարբէ հարբէ կը հազար (Տոքթ. Հաճոյեանի): Շաքար ուտե՞լ թէ չուտել (Տոքթ. Շ. Այվազեանի): Փոխան գեղագրի (Բժշկ. տառեզներ): Արե՛ւ, արե՛ւ (Տոքթ. Ա. Աչգեանի): Մանիչը — խոտ (Տոքթ. Ե. Արզումանեանի): Օգնութիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շարայեանի):

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք: Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS.

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Գ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ «ԱՇՏԱՐԱԿ» սրճարանին մէջ.

34, Villa Rouveyrolle. Asnière (Seine).

Croix Rouge-ի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ԳԻՒՐՕ ԹԱՍԱ 14, Grand'Rue. Croix Rouge.

ՎԱՌՆԱՅԻ մէջ Պուլկարիոյ թագաւորը յիշատակարան մը ձօնեց Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ Լատիսլաս Դ. թագաւորին, որ Թուրքերուն դէմ կռուած ատեն մեռաւ Պուլկարիոյ մէջ, 1444ին: (Այս առթիւ կարդալ «Միմհիւրիէթ»ի խմբագրականը՝ Լեհերու եւ Պուլկարներու դէմ):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Ռ. Րինասեան ենթակոմիտէն, իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Կարօ Երանեանի իր մօր մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ.Յ.Դ. Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Աւետիս Մաղաքեանի, եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի քեռորդւոյն՝

ՎԱԶԳԷՆ (Տիգրան) ՊԱՂՈՅԵԱՆԻ

եղերական մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԱՆԻԷԼՕ-ՌՈՇԱՆԻ «Յառաջ»ի սիրայ» Միութեան տարեկան ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի երեկոյ ժամը 9ին իր դպրոցին մէջ, Րիւ Մ'ատամ Գիւրիի Ժրակտ Ջերմուցում, հաշուետուութիւն նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Երզանի Յառաջի որոշ

Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիչեան

Մեծ պատւով զմեզ ընդունելով եւ մեզի հարկաւոր եղած տնօրէնութիւնները կատարելու պատրաստ ըլլալը յայտնելով, անմիջապէս իր ծառան շոգենաւով գործակալին խրկեց տեղեկութիւն առնելու եւ լուր բերաւ մեզի թէ՝ շոգենաւը երեք օր է որ մեկնած է եւ դեռ 12 օր կ'ուզէ հետագայ շոգենաւին երթալուն: Այսչափ յապաղիլը մեզի համար ժամանակի մեծ կորուստ կ'ըլլան դիտնալով, եւ անձամբ գացի գործակալին մօտ ճիշդ տեղեկութիւն մը առնելու: Պատասխանեց մեզ գործակալը թէ, «Թէպէտ եւ հոս Մեքքէի ուխտաւորաց համար պատրաստի երկու շոգենաւ կայ, բայց առանց Եգիպտոսի կառավարութեան հրամանին կարելի չէ ճամբայ հանել»: Այս անյաջող լուրերը ինչպէս մեր՝ նոյնպէս եւ բարեխիտ հիւպատոսին սրտին ցաւ կ'ըլլային, որուն առաջարկեցինք որ եթէ կարելի է յեգիպտոս ընդհ. հիւպատոսին հեռագրութեամբ լուր տրուի, եւ խնդրուի իրմէ որ հրաման առնու կառավարութենէն շոգենաւ մը գնելու մեր հրամանաց ներքեւ. վասնզի մեր հոս յապաղելնիս ոչ միայն մեր Սրբազան Պատրիարքին, այլեւ Պոլսոյ Վսեմ. դեսպանին կամաց դէմ է, որոնք մեր օր յառաջ Հապէշստան հասնելնիս կը ցանկան: Հիւպատոսը հաճեցաւ նոյն մասը հեռագրել Եգիպտոս, ուրկէց բացատրական պատասխան եկաւ, իմացնելով ընդհ. հիւպատոսին բացակայութիւնը եւ Շէրիֆ փաշային բանակի պատրաստութիւն տեսնելը: Ու ստիպուեցանք համբերել, գիտնալով որ նոյն յապաղումը չորս օր Գահիրէի մէջ պարապ տեղը մնալէն յառաջ եկաւ: Բայց այս ալ պէտք է խոստովանինք որ այս յապաղմանս մէջ Աստուծոյ գաղտնի տնօրէնութիւնը կար:

Սուէզի մէջ հարիւրի չափ պանդուխտ Հայեր կային, որոնք Ջրանցքին բացման համար աշխատելու եկած էին. առանցմէ 65 հոգին, որ Մրչէյիք էին, Շարլուֆ կը գտնուէին, որ Սուէզէն 4 ժամ հեռու է. որոնք սուրբ Զատկի օրերը առանց եկեղեցւոյ եւ խոստովանութեան, եւ սուրբ հաղորդութենէ զուրկ գտնուելով, Աստուծմէ կը խնդրէին կարգաւոր մը: Առոնց խեղճութիւնը եւ հոգեւոր մխիթարութիւններէ զուրկ ըլլալը տեսնելով՝ եւ կեցանք մեր խորհուրդէն զոր ունէինք Եգիպտոս գտնելու եւ հոն կատարելու Զատկական տօնը: Բայց այս անխնամ ժողովուրդը տեսնելնէս ետքը՝ մեր խղճին դէմ էր գտնուող թողուլ երթալ. վասն որոյ ընտրեցինք հոն մնալ եւ գտնուող հոգեւորապէս մխիթարել: Իսկ որովհետեւ եկեղեցի չկայ հոն, Գաղղիոյ Հիւպատոսին տեսութեան գացած ատեննիս յիշած էինք եկեղեցի չունենալնիս, եւ ժողովուրդը խոստովանեցընելու եւ հաղորդեցնելու համար արտաքոյ տեղւոյ մը պէտք ունենալնիս: Հիւպատոսը, որ աշխոյժ, բարեխիտ եւ լուսաւորեալ երիտասարդ մ'էր, բառ. «Իրաւ մեզի կ'ընկնայ մեր Ջրանցքին գործոյն համար աշխատող ձեր ժողովուրդին Զատկական սուրբ խորհուրդը կատարելու համար տեղ մը պատրաստել»: Երթամ անգամ մը մեր կրօնաւորներուն եւ վանահօր քով, առաջարկեմ անոնց ձեր պէտքը, եւ աշխատիմ տեղ մը պատրաստել տալու ձեզի համար. թէ որ անոնք չընդունին, իմ տունս պատրաստ է»: Գեր. Իսահակ եպիսկոպոսը թէպէտ եւ իրենց կրօնաւորաց մոլեռանդութեան ոգին լաւ ճանչնալով, իմացուց որ անկարելի է որ իր խնդիրքն ընդունին, բայց բարեխիտ անձը իբր հիւպատոս առաջարկելով՝ ընդունելուն մեծ յոյս ունենալով, կ'երթայ անոնց մօտ. բայց իւր առաջարկութիւնը կը մերժուի: Ցաւօք սրտի յայտնելով մեզի մեր արդէն գուշակածը, բաց իւր խոստման իւր սենեակը մեզի յանձնեց. որ եւ պատիւ եւ փառք կը համարէր մեր Զատկական խորհուրդները հոն կատարելը:

Հետեւեալ առաւօտ, որ էր Աւագ չորեքշաբթի օր, Շարլուֆ յատուկ մարդ խրկելով՝ նամակաւ հոն գտնուող բոլոր ժողովուրդը Սուէզ կանչել տուինք սրբազան խորհրդոյն ներկայ գտնուելու համար: Ուստի մեր սենեակը պատրաստեցինք եւ հոն Սուէզ պատրաստ գտնուող ժողովուրդը հրաւիրեցինք որ գան խոստովանին: Շարլուֆ եղող գործաւորք լսելով եւ մեր գրած նամակէն ալ իմանալով, անոնք որ կարողութիւն ունէին, չափազանց ուրախանալով՝ անմիջապէս փութացին հեռագրել Սուէզ գալու գիշերուանց, վասն որոյ մինչեւ գիշերը ժամը 6էն հազիւ լրացուցինք խոստովանեցընելը:

Առաւօտուն Հիւպատոսին մեզ համար պատրաստած ու զարդարած տունը երթալով, Զատկական խորհրդոյ ժամերգութիւնները ի ներկայութեան նորին կատարեցինք, եւ ճաշու Հաւատամքի աղօթքէն ետքը մեր քով պատրաստի եղած սրբազան Խորհրդոյն հաղորդեց Գեր. Իսահակ սրբազան հայրը բոլոր ժողովուրդը, եւ համառօտ առեղծախօսութենէ մը յետոյ օրհնեց զանոնք, եւ զպարոն Լիպուլ Հիւպատոսը, գովելով անոր բարեսրտութիւնը եւ ճշմարիտ քրիստոնէական սէրը, նոյնպէս անոր ազնիւ ընտանեացը համար բարեմաղթութիւններ ըրաւ:

Ժողովուրդը արձակուելէն ետքը մեր խորին շնորհակալութիւնը եւ երախտագիտական զգացմունքը յայտնեցինք անոր ի դիմաց Ամեն. Սրբազան Պատրիարքին եւ ընդհանուր ազգին, եւ իբր լուսանկար կենդանի... ըր խնդրելով սրբազան Պատրիարքին խրկեցինք եւ մեր յատուկ նամակով ծանուցինք նորին Ամենապատուութեան առ մեզ ցոյց տուած համակրական սէրը:

Նոյն Զատկի երեկոյին ես առանձին Շարլուֆ գնացի, ուր 30 չափ տկար ու աշխատութենէ յոգնած մարդիկ կային, որոնք չէին կարող Սուէզ գալու, զանոնք եւս խոստովանեցնելով հաղորդեցի կենարար Խորհրդոյն...

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 8 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2877

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՐԱՒԷՐ ԼՐՋՈՒԹԵԱՆ

Մոսկուայի նոր ռազմավարութեան՝ «միացեալ» կամ «ժողովրդական» ճակատի քաղաքականութիւնը որքան ալ բարձր ոլորտներու մէջ սաւառնի, սերտ կապ ունի օրուան հոգերուն հետ։

Քուէարկուած բանաձեւն ալ կը շեշտէր,— Անհրաժեշտ է բոլորովին թանձրացեալ, շօշափելի ձեւ մը տալ քարոզութեանց, «կապելով զանոնք զանգուածներու անմիջական պահանջներուն եւ առօրեայ շահերուն հետ»։

Այս կը նշանակէ թէ՝ «ժողովրդական ճակատ»ներու գործունէութիւնը ուղղակի կամ անուղղակի պիտի ազդէ նաեւ օտարներու հանրային կեանքին վրայ։

Մեր մասին խօսելով, գիտենք թէ երբեմն ինչ անհամութիւններ կը ծագին, շնորհիւ զանազան ամսեղուկներու քուէթեանց։

Միայն մէկ բառ — «Փաշական» — բաւական է իբրեւ ազդանշան, սիրտ պղտորելու եւ տրամադրութիւններ ստեղծելու համար, մանաւանդ բանուորական թաղերու մէջ։

Որ եւ է արժէք ունի՞ն այդ մատնանշումներն ու դաւերը։

Ո՛չ։ Մէկ տեսութիւն, երկու գրոյց բաւական են, հարթելու համար տեղացի ամէնէն անտեղեակ ընկերվարականին կամ համայնավարին թիւրիմացութիւնը։

Ցանախ կը պատահի որ ամէնէն թթու կարմիրն ալ աւելի ծանօթ ըլլայ հայկական իրականութեան, անոր քաղաքական հոսանքներու էութեան եւ գործունէութեան, քան մեր նորընծայ, նորափետուր կարմրուկները։

Հազար փափաք, «Ցառաջ»ի այս կամ այն թիւէն կատարուած նպատակաւոր թարգմանութիւններ որ եւ է վնաս չեն կրնար պատճառել ոչ մեզի, ոչ ալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Եւ սակայն, սիրտ կը պղտորեն, թէ դուրսը եւ թէ ներսը։ Ուրեմն կը մղեն հակակրութեան, հետեւաբար եւ աւելորդ եռանդ վատնելու։

Միեւնոյն ատեն, արդահատելի, գանելի կը դարձնեն մեզ, մեր խոհանոցի վէճերով, որոնք յաճախ ճենճ կը հոտին։

Մեր դիտողութիւնները հիմնուած են որոշ իրողութիւններու վրայ։ Վերջին երկու – երեք տարիներու ընթացքին պէտք եղածէն աւելի շատ խօսեցանք այս մասին։ Այնպէս որ, զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները։

«Քիչ գրոյց շատ իմացիր» ···

«Ժողովրդական ճակատ»ը պատերազմ հռչակելով Փաշականութեան եւ անոր բաղկացուցիչ տարրերուն դէմ, բոլորովին ուրիշ բան կը հասկնայ եւ ուրիշ բան կը հետապնդէ։

Անոր հետապնդած չարիքը — Փաշականութիւն — հեռաւոր կապ անգամ չունի մեր ամենօրեայ կեանքի երեւոյթներուն հետ.

Մեր կարմրուկները եթէ միայն բոլշեւիկ Տիմիթրովի վերջին ճառը կարդային, շատ մը նոր բաներ պիտի սորվէին։

Իսկ եթէ սովորութիւն ունին «Իւմանիթէ» եւ ուրիշ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ հրատարակութիւններ կարդալու եւ մանաւանդ իրենց կարդացածը հասկնալու, պիտի նախընտրէին կարճ կապել իրենց թերխաշ մարզանքները։

Դեռ նոր լրացաւ Ֆրանսայի «միացեալ ճակատ»ին առաջին տարին, բայց ո՜րքան խոր փոփոխութիւններ յառաջ եկած են արդէն, երէկուան ոխերիմ թշնամիներուն միջեւ։

Համայնավար պաշտօնաթերթին համար երէկուան «սոցիալ դաւաճան»ները այսօր դարձեր են «մեր ընկերվարական եղբայրները»։ Եւ փոխադարձաբար։ Իսկ մարդիկ արդէն ազատօրէն, արտօրայ կը խօսին իրենց «ազգ»ի եւ «հայրենիք»ի մասին, գլխագիր տալով բառերը։

Ժան Տիւքլօ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարն է որ կ'աղաղակէ, «Իւմանիթէ»ի խմբագրական սիւնակէն.

—«Մենք որ կը սիրենք Ֆրանսան, մենք որոնց մէջ կ'ապրի մեր երկրին յեղափոխական աւանդութիւնը, մենք կ'ուզենք փակել Փաշականութեան ճամբան։ Ահա թէ ինչո՛ւ մենք ախոյեաններն ենք միութեան»։

Ո՜րքան պայծառութիւն եւ լայնամտութիւն՝ երկու խօսքի մէջ։ Մանաւանդ եթէ փորձէք բաղդատել մեր Երեւանի կամ արտասահմանի «առաջեալ»ներու արտայայտութեան ձեւերուն հետ։

Այս նոյն պատասխանատու գործիչն էր որ կը յայտարարէր, յուլիս 14ի ժողովրդական ցոյցին առթիւ.

—«Մեր դրոշը կարմիրն է. այն դրոշը որ ծածանեցաւ 1792ին, 1793ին եւ 1794ին ··· Բայց մենք որ կը պայքարինք կարմիր դրոշին ծալքերուն տակ, ուրախ ենք մեր կողքին տեսնելով ազատութեան ռազմիկներ՝ եռագոյն դրոշով զոր մեր նախահայրերը բուրժուազեան դարձուցին ֆրանսական յեղափոխութեան։ Մենք եռագոյն դրոշին մէջ կը տեսնենք խորհրդանշանը անցեալի պայքարներուն, իսկ կարմիր դրոշին մէջ՝ խորհրդանշանը ապագայ պայքարներու եւ յաղթանակներու»։

Եթէ կարելի ըլլար հայկական կեանքի մէջ փոխադրել միայն այս ըմբռնումը, պահելով բոլոր համեմատութիւններն ու նրբութիւնները, ո՜րքան չարիքներ պիտի նուազէին։ Ոչ միայն արտասահմանի, այլ եւ Երեւանի մէջ։

Միայն ծանծաղամտութիւնը թեթեւնար, միայն միտքը պղտորելու, կարաւանին առջեւէն անցնելու փոքրոգի ունակութիւնները դադրէին,— արդիւնքը պիտի ըլլար օրհնութիւն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՊՐԷՍԹԻ ՆԱՒԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Խռովութիւնները տեւեցին ժամը 9էն 23.30

ԸՄԲՈՍՏՆԵՐԸ ԵՌԱԳՈՅՆԸ ՎԱՐ ԱՌՆԵԼՈՎ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇ ՊԱՐԶԵՑԻՆ

Գրած էինք թէ երկուշաբթի օր խռովութիւններ ծագեցան Թուլոնի եւ Պրէսթի նաւարաններուն մէջ, ռոճիկներու հարիւրին 10 կրճատման առթիւ։ Այդ օրը բաղդատաբար խաղաղ անցաւ։ Ցաջորդ առտու, երեքշաբթի, շատ աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան Պրէսթի մէջ, յեղափոխական տեսարան մը պարզելով։ Առաջին միջադէպերը պատահեցան առտուն, երբ Պրէսթի նաւարանի բանուորները տեսան որ նորաշէն «Տէօնքէրք» զրահաւոր յածանաւը կը գտնուի գաղթային հետեւակազօրքի պաշտպանութեան տակ։ Ասոր վրայ որոշեցին գործի չսկսիլ։ Լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ նաւարանին մէջ։ Աշխատանքները կանգ առին իրարու ետեւէ։ Բոլոր արհեստանոցներու բանուորները իրենց գործը ձգելով դուրս կ'ելլէին։ Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Բանուորները, որոնք համախմբուած էին եւ կը պատրաստուէին տարածուիլ զինուորական նաւահանգիստին մէջ, անմիջապէս շրջապատուեցան ոստիկան – զօրքի, շրջուն պահակներու եւ ծովային հրացանակիրներու կողմէ, որոնք միայն մէկ ուղղութեամբ կը քշէին զիրենք։ Բանուորները ի զուր փորձեցին խակել պատուարը։ Եւ ահա խառնակութիւն մը ծագեցաւ։ Ցուցարարները քարեր, շիշեր եւ ուրիշ առարկաներ նետեցին զօրքին եւ ոստիկանութեան վրայ։ Այդ միջոցին ուրիշ խռովութիւն մը ծագած էր «Տէօնքէրքի» մօտերը.

Այս կացութեան առջեւ, ծովային իշխանութիւնը որոշեց դադրեցնել ամէն աշխատանք եւ փակել նաւարանը։ Առաջին զանգը հնչեց ժամը 10.40ին, երկրորդը՝ 10.45ին, երրորդը՝ 10.55ին։

Այդ պահուն, մինչ «Լօռէն» զրահաւորին մէջ աշխատող բանուորները դուրս կ'ելլէին, իրենց դիմացը գտան կառք մը լեցուն շրջուն պահակներ որոնք Նանթէն կուգային։ Բանուորները կեցուցին կառքը, քարեր եւ երկաթի կտորներ նետելով։ Պահակները իրենց կարգին յարձակողականի սկսան, եւ բանուորները սփռուեցան զրահաւորին մէջ ապաստանելու։ Երկու հոգի ձերբակալուեցան, տեղակալ մը եւ քանի մը պահակներ վիրաւորուեցան։ Նաւահանգստի վերատեսուչը երբ կը միջամտէր, անարգանքի եւ սպառնալիքներու ենթարկուեցաւ։ Ժամը 11ին բազմաթիւ բանուորներ կամուրջին վրայ խռնուելով «Ինթէրնասիոնալ»ը կ'երգէին

Ցուցարարները կը յարձակին կայարանին վրայ

Կէսօրէն յետոյ եւ իրիկուան դէմ շատ աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան։ Բանուորները խռնուած էին աշխատանքի սակարանին մէջ, երբ նոր խռովութիւն մը ծագեցաւ զօրանոցի մը մէջ, ուր դիրք բռնած էին գաղթային հետեւակազօրքեր. Ցուցարարները ցնցեցին երկաթ փեղկերը, որոնց ետին կը գտնուէին բազմաթիւ պատուաւոր զինուորներ, սակայն չյաջողեցան բանալ։ Այն ատեն քանի մը հազար ցուցարարներ խուժեցին դէպի կայարան։ Ժամը 3.20 էր եւ Փարիզի ճեպընթացը ճամբայ պիտի ելլէր։ Արդէն սկսած էր շարժիլ։ Բանուորները խռնուեցան գիծերուն վրայ, որով մեքենավարը հարկադրուեցաւ կեցնել մեքենան. Այն ատեն ցուցարարները խոյացան վագոնշարժին վրայ եւ քակեցին զայն։ Կայարանէն հեռացան այն ատեն երբ շոգեկառքը ներս քաշուեցաւ։ Բոլորն ալ կարմիր դրօշներ պարզած էին։ Սակայն ճեպընթացը ճամբայ ելաւ քիչ յետոյ, օգնական ուժ հասած ըլլալով։

Եռագոյնը կը պատռեն նաւահանգստապետին առջեւ

Ցուցարարները քաղաքին պողոտաներն անցնելով խուժեցին փոխ-նաւահանգստապետութեան շէնքին առջեւ։ Վեց հոգի մագլցեցան ճակատն ի վեր, վար առին եռագոյնը, պատռեցին եւ փորձեցին կարմիր դրօշ մը պարզել. Փոխ-նաւահանգստապետը մինակը յառաջ գալով, փորձեց բանակցիլ, սակայն ոչ ոք լսել կ'ուզէր։ Այն ատեն պաշտօնատարը քաշեց նետեց կարմիր դրօշը, գաւազանի ուժգին հարուած մը ուտելով։ Այս անգամ ցուցարարները աւելի կատղեցան եւ քարեր, շիշեր ժողվելով ջարդուփշուր կոտրեցին պաշտօնատան շատ մը ապակիները։ Քիչ յետոյ կարելի եղաւ վերահաստատել ազգային դրօշը։

Այդ միջոցին, խռովութիւնները կը շարունակուէին նաւարանի զանազան մասերուն մէջ։ Բազմաթիւ կառքեր վնասուեցան ցուցարարներու յարձակման ենթարկուելով։ Ցուցարարներու խումբ մը ապահովութեան տեսուչներէն մէկուն հանդիպելով շարաչար խոշտանգեց։ Բանուորները փայտի մը ծայրը անցուցին եւ քաղաքին մէջ պտտցուցին իր գլխարկը, իբրեւ նշան յաղթութեան

Յետոյ, պաշարուեցաւ նաւահանգիստի վերատեսչութիւնը։ Ժամը 5ին խորտակուած էր գլխաւոր դուռը, ինչպէս եւ պահականոցը։ Երկաթի կտորներ կը թռչէին օդին մէջ։ Բոլոր ճամբաները փակուած էին եւ երթեւեկը անկարելի դարձած։ Շրջուն պահակներու կառք մը կրակ առած էր։ Գլուխները կապուած, վիրաւոր ցուցարարներ իրենց կատաղութենէն քարեր կը տեղացնէին ոստիկան զօրքին եւ գաղթային հետեւակազօրքին վրայ։ Նաւահանգիստի վերատեսուչը, գեր – ծովակալ Լօռան եւ իր օգնականները մեծ անձկութեամբ կը սպասէին պաշտօնատան բակը։ Վերջապէս ժամը 6ին հեծեալ պահակներ յարձակողականի սկսելով յաջողեցան պարպել ծովակալութեան դուռը, որուն շուրջը դիրք բռնած էին ծովային հրացանակիրներ եւ թնդանօթաձիգներ. Կռիւը կը շարունակուէր անդին։ Ցուցարարները պատնէշներ շինած էին սալայատակի քարերէն, եւ գաղթային հետեւակազօրքը կը գործէր քարերու կարկուտի մը տակ։ Ականատես թղթակիցներ կ'ըսեն թէ շատ քիչ անգամ այսքան կատաղութեամբ վարուած էին ցուցարարներ, որոնք թիզ առ թիզ կը քաշուէին զօրքին ճնշումին եւ կրկնակի հրացանաձգութեան առջեւ։ Գիշերը ուշ ատեն կռիւները շարունակուեցան փողոցներուն մէջ։ Յեղափոխական եղանակներ կը հնչէին պատնէշներուն ետեւէն։ Ոստիկաններն ու պահակներ կը սպառնային, հրացան կը պարպէին օդին մէջ, ձիերով կը խուժէին բազմութեան վրայ, սակայն ցուցարարները կը շարունակէին դիմադրել, քարեր տեղացնելով։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՓՍՈ՜Ս...

Երէկ դժբախտութիւնն ունեցայ արտասուաց, ողբանուագ խմբագրական մը կարդալու «Ազդակ»ի մէջ։ Խորագիրը՝ «Հունձք շատ մշակ քիչ»։ (27 յուլիս)։

Խմբագրութիւնը չի գոհանար այդ խորագրով եւ Ղուկասի Աւետարանէն Ժ. գլուխի երկրորդ համարը կ'արտագրէ ամբողջութեամբ

— «Հունձքը շատ է ու մշակները քիչ, ուստի հունձքին տիրոջը աղաչեցէք որ մշակներ հանէ իր հունձքին»։

Մե՛ղք որ աշխարհաբար թարգմանութիւնն է դրած։ Գրաբարը շատ աւելի պերճիմաստ պիտի ըլլար եւ իսկապէս վսեմ։

Ի՞նչ է պատահեր։

Շահէ եպիսկոպոս, Անթիլիասի դպրեվանքին տեսուչը, վերջերս ճամբորդելով, մեկներ է Ամերիկա. «իր ծնողքին քով՝ անդարձ կերպով, իր տեղը ձգելով երիտասարդ վարդապետ մը»։

Եւ թերթը ողբաձայն տողեր կը շարէ այս անդարձ կորուստին համար։ Կը յիշեցնէ անոր հանդիսաւոր ուխտը՝ իր պաշտօնավարութեան երկրորդ տարին, երբ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ զոյգ կաթողիկոսներու կողմէ։

Լսեցէք, լսեցէ՛ք (գլխագիր շարուած է այս մասը).

— «Ձեռնադրութենէն օր մը առաջ, շաբաթ երեկոյ, եկեղեցական արարողութեանց միջոցին, դպրեվանքի սաներուն եւ Թորգոմ պատրիարքի ներկայութեան, Շահէ Ծ. վարդապետ Գասպարեան, ծունկի եկած արտասանեց իր ուխտագիրը, որով կը խոստանար մինչեւ իր կեանքին վերջը ծառայել Կիլիկիոյ Թեմին, մնալով հաւատարիմ մեր եկեղեցական օրինաց եւ աւանդութիւններուն»։

Տակաւին ուրիշ վկայութիւններ եկեղեցական պատմութենէն, ապացուցանելու համար թէ եպիսկոպոսը իրաւունք չունէր ձգել - երթալու։

Բայց կարեւորը այդ չէ։ «Ազդակ»ի սիրտը կոտրած է նաեւ ուրիշ պատճառով մը.

— «Անկախ դպրեվանքէն, մեր գաղութին մէջ կարեւոր աշխատանքներ կան, որոնք կը մնան երեսի վրայ ձգուած, առաջնորդներու պակասին պատճառաւ։

«... Գործ կայ մեր գաղութին մէջ եւ մարդու պէտք ունինք։ Կիլիկեան թեմը կարող եւ ուսեալ եպիսկոպոսներու անհրաժեշտ կարիքն ունի։ Կիլիկեան թեմի վրայ եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսներու ձեռքով ձեռնադրուած եպիսկոպոս մը չի կրնար լքել իր դիրքը։ Հայրենասիրութիւն, եկեղեցասիրութիւն եւ խիղճ կը թելադրեն մնալ պարտականութեան գլուխ, մանաւանդ ներկայիս, երբ մեր ժողովուրդը ճակատագրական օրեր կ'անցնէ եւ ամբողջ գաղութահայութեան ուշադրութիւնը կեդրոնացած է այս գաղութին վրայ»։

Իմացա՞ք թէ «բանը ինչումն է»։

«Մեր ժողովուրդը ճակատագրական օրեր կ'անցընէ», իսկ Շահէ եպիսկոպոսները կը ձգեն Ամերիկա կ'երթան, առանց խղճմտանքի ···

Ուրեմն, երկու կաթողիկոս, անհամար եպիսկոպոս եւ վարդապետ իրենց փոխանորդներով եւ Երուսաղէմի պատրիարքը պատարագիչ դեռ բաւական չեն, եւ Սուրիան կարօ՞տ կը քաշէ ռազմիկ Շահէներու։

Ուրեմն, Սուրիոյ մտաւորականութիւնը եւ երիտասարդութիւնը պարապ «լիւքս» են եւ եպիսկոպոսները եւ վարդապետները պէտք է փակին պատնէշին վրայ, «երբ մեր ժողովուրդը ճակատագրական օրեր կ'անցնէ» ···

Ափսո՛ս երիտասարդութեան, Ազդակ։

ՎԱՀԷ

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԻՆ ԴԱՏԸ

Պոմպէյէն (Հնդկաստան) կը գրեն «Ցուսաբեր»ի, յուլիս 27 թուականով.—

Ցուլիս 23ի դատավարութեան որպէս հետեւանք, Իսմայիլ Սլուքը պէյի միջամտութիւնը բացարձակօրէն մերժուեցաւ, եւ իրաւագէտ Գ. Սեդրակ Արզարեան դատին տէրն ու տիրականը դարձաւ, իրաւունք ունենալով կտակագրական իրաւական ոյժը գործադրելու եւ իրաւագիր պահանջելու։

Մեթր Սեդրակ Արզարեան, Էմիրխանեան կտակի 46 ժառանգորդներու ներկայացուցիչն է։ Այս դատին յաղթանակով մօտ 35 միլիոն ռուփիի հսկայ գումար մը ազգին ծոցը կը վերադառնայ։ Դատին մանրամասնութիւնը յաջորդով

ՆՈՐ-ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ՝ ԱՅՍՕՐ

ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՂՄԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նախարարական խորհուրդը պիտի գումարուի այսօր, հինգշաբթի, վաւերացնելու համար հրամանագիր – օրէնքներու նոր շարքը։ Թերթերը կը գրեն թէ աշխատանքի նախարարը ծրագիր մը պատրաստած է, փութացնելու եւ աւելի ընդարձակելու համար Մառքէի ծրագիրը, որ այժմ կը գործէ 170 միլիոն ֆրանքի սահմանին մէջ, աշխատանք ճարելով 60,000 բանուորներու։ Կառավարութեան նոր ծրագրով, հանրօգուտ շինութեանց մէջ պիտի հետեւին ապակեդրոնացման դրութեան, զարկ տալու համար ամբողջ երկրին տնտեսական աշխուժացման.

Հանրօգուտ շինութեանց այդ ծրագիրը գործադրելի պիտի ըլլայ յառաջիկայ հոկտեմբերին, թէ նահանգներու եւ թէ համայնքներու մէջ։ Անոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ գործ ճարել բազմաթիւ գործազուրկներու։ Վերջին տեղեկագիրներու համաձայն, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը, որ 503,000 էր մարտի վերջը, յուլիսի վերջը իջած էր 380,000ի։ Անցեալ յունուարէն ի վեր, իրենց տեղերը զրկուած են 100,000 օտար բանուորներ։ Միայն ամառնային աշխատանքներու համար արտօնուած է 12,000 օտար բանուորներու մուտքը (անցեալ տարի 25,000 էր)։

Մասնաւոր ծրագրի մը համաձայն, 30 արհեստագիտական կայաններ պիտի հաստատուին, որպէսզի մասնագէտ արհեստաւորներ պատրաստուին գործազուրկներէն։

Այսուհետեւ աւելի սերտ գործակցութիւն մը պիտի հաստատուի գործազրկութեան նպաստի սնտուկներու եւ տեղաւորման գրասենեակներու միջեւ։

Կ'ըսուի թէ նոր հրամանագիրները պիտի կազմեն բացառիկ օրէնքներու վերջին շարքը։ Կը խորհուի նաեւ միացնել առաջին շարքի (յուլիս 17) կարգ մը հրամանագիր – օրէնքները։

300 ՀՐԵԱՆԵՐ փոխադրուեցան Միւնիխի մերձակայ ջերմուկներէն, քաղաքապետին հրամանով։ Առաջին զանգուածային փոխադրումն է այս։ Ուրիշ խստութիւններ ալ կը կատարուին Գերմանիոյ բոլոր մասերուն մէջ։

ՍԹՐՕՄՊՕԼԻ ՀՐԱԲՈՒԽԸ նորէն բորբոքեցաւ օգոստ. 6ի առտուն։ Հրաբխային կայծեր նետուեցան, եւ առատ լաւա սկսաւ հոսիլ։

ԵՐԿՈՒ ԳԵՂԵՑԻԿ աղջիկներ բռնուեցան Ալպանիոյ եւ Սերպիոյ սահմանին վրայ, երբ կը փախցուէին դաւադիրներու միջոցաւ, հարուստ հարէմի մը տանել ծախելու համար։ Ընդհարման միջոցին սպաննուեցան ութ աւազակներ։

ԱՄԱՅԻ ԵՒ ԱՒԵՐԱԿ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԸ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻԼ — ՀԱՅԵՐԸ ԿՐՆԱ՞Ն ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ — ՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻՆ ՎԻՃԱԿԸ — ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՀՈՂ ԳՆԵԼ — ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ — ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԽԵՂՃԱՑԱԾ —

Վանի մէջ ծնած ու մեծցած եւ տեղացի Հայերուն ծանօթ Թուրք մը վերջերս անցաւ Իրաք։ Պատահարար տեսակցութիւն մը ունեցայ այդ մարդուն հետ, որ քաջածանօթ էր Վանի հայութեան անցեալին եւ վերջին դէպքերուն։ Ինքնաբերաբար սկսաւ խօսիլ Վասպուրականի նահանգի ներկայ վիճակի մասին։ Իմ հարցերուն ալ սիրով պատասխանեց։ Այս Թուրքը իր ամբողջ խօսակցութեան ընթացքին քանի մը անգամ կրկնեց թէ, Արեւելեան նահանգները — Վան, Կարին, Պիթլիս, Տիգրանակերտ, Խարբերդ եւ Սեբաստիան կիսաւերակ եւ գրեթէ ամայի վիճակ մը կը ներկայացնեն։ Թուրք գաղթականները կը վախնան հաստատուիլ մանաւանդ Վանի եւ Կարնոյ նահանգներուն մէջ։ Ժողովուրդը, հակառակ պետութեան տուած հաւաստիքներուն, չուզեր տուն տեղ ըլլալ յիշեալ վայրերուն մէջ, այն խորին համոզումն ունենալով թէ այդ երկու նահանգները — Վանն ու Կարինը — ուշ – կանուխ պիտի վերադարձուին հայ ժողովուրդին։

— Արեւելեան նահանգները իրենց նախկին չէն ու բարգաւաճ վիճակը կը ստանան միայն այն ատեն երբ Հայերը վերադառնան, այլապէս անոնք կը մնան միշտ իրենց ներկայ վիճակին մէջ, աւերակ եւ ամայի։ Իսկ Հայերու վերադարձը կ'ըլլայ այն ժամանակ միայն երբ անոնք Թուրքիայէն քաղաքական եւ հողային պահանջներ չընեն, այլ միայն իբրեւ հպատակ ապրին երկրին մէջ, կ'եզրակացնէ խօսակիցս։

Հայերու վերադարձի լուր մը տարածուեր է Վանի մէջ 1933ի յուլիսին։ Թուրքերը (մանաւանդ ընիկները) շատ ուրախացեր են եւ մինչեւ անգամ որոշած են եղեր իրենց ձեռքի տակ ունեցած հողային կալուածները ետ – բերուն վերադարձնել։ Սակայն վերջէն լսեր են, որ եկող գաղթականները ոչ թէ Հայեր, այլ Պալքաններու կամ Բումէլիի Թուրքերը պիտի ըլլան։ Այս լուրը գէշ տպաւորութիւն գործեր է քաղաքին մէջ։

— Մենք շատ աւելի սիրով ու հաշտ կ'ապրինք Վանի Հայերուն՝ քան թէ Բումէլիի Թուրքերուն հետ, վասնզի Հայերը պիտի գան երկիրը շէնցնեն, արհեստներն ու առեւտուրը պիտի զարգացնեն, իսկ Բումէլիի Թուրքերը եթէ գալու ըլլան, (Աստուած մի արասցէ) վստահ ենք, որ ժամանակ մը պիտի մնան միայն եւ եղածը քար ու քանդ ընելէ յետոյ պիտի հեռանան, ինչպէս բրին Կովկասէն եկած Թուրք գաղթականները։ Ահա թէ ինչու Վանի Թուրքերը բնաւ չեն ցանկար որ Բումէլիէն կամ ուրիշ վայրերէն Թուրք գաղթականներ գան։ Պիտի բսեմ, որ անոնք ալ բնաւ յօժար չեն Թուասատանին եւ Իրանին մօտիկ եւ սահմանամերձ վայրերուն մէջ բնակութիւն հաստատելու, վասնզի բոլորն ալ կը վախնան այդպիսի քաղաքական դէպքերէն եւ անակնկալ իրադարձութիւններէն։

Այս խորհրդածութիւններէն յետոյ խօսակիցս կուտայ մանրամասն տեղեկութիւններ Վանի նահանգի եւ քաղաքի ներկայ վիճակի մասին, նախապէս խնդրելով, որ հրատարակութեան տրուելու պարագային, որ եւ է կերպով չյայտնուի իր անունը, վասնզի ներկայ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին անգամ մը անպատեհ խօսելուն համար մէկ ամիս բանտարկուեր է։

— Իսկ այս պարագային, կ'ըսէ խօսակիցս, ամէնէն թեթեւ պատիժը կախաղանը պիտի ըլլայ…

ՎԱՆ ՔԱՂԱՔԸ.— Հայկական հերոսամարտի եւ ապա յաջորդող դէպքերու ընթացքին (1915 ապրիլ – յուլիս) հրդեհներն ու աւերածութիւնները արդէն իսկ քարուքանդ ըրին քաղաքը։ Աւերակներու կատարեալ կոյտ մը կը ներկայացնէ մանաւանդ Քաղաքամէջը (բերդի ստորոտին տարածուած թաղեր, շուկան եւայլն)։ Բնակելի քաղաքամասը Այգեստանի վերին թաղերն են մնացեր, Խաչփողոցէն սկսեալ մինչեւ Աւոյի դար, Մեծ Քէնդըրչին, Թազա Քէհրիզ եւ Ցանկոյաներ։ Ցանցառ բնակչութիւն կայ նաեւ Արարք, Կլոր Դար։ Պետական պաշտօնատուները կը գտնուին Նորաշէնի եւ Մեծ Քէնդըրչի կողմերը։ Կառավարութեան հրամանով շինուած է մեծ մզկիթ մը, որուն ամբողջ քարերը բերին Նորաշէնի եւ Արարքի հայկական գերեզմանատուներու տապանակներէն։ Նաթանեաններու ընդարձակ քարերէն։ Նաթանեաններու ընդարձակ ծառանոցին մէջ քանի մը տարի առաջ չինուեցաւ պետական դպրոց մը։ Սահակ Պէյէնց տան մօտերը կանուող ծառանոցը, որ Նաթանեաններու սեփականութիւնն էր, թէեւ կառավարութիւնն ուզեց իբր լքեալ գոյք աճուրդի դնել ու ծախել, բայց գնորդներ չէ ներկայացան, ուստի եւ այդ ծառանոցին մէջ շինուեցաւ պետական դպրոցը։ Կառավարութեան փորձած բոլոր միջոցները՝ Վանի Հայերու լքեալ կալուածները դրամով Թուրքերուն ծախելու՝ անյաջող անցան։ Նախ որ տուները, այգիները, արտերն ու հողերը այնքան շատ են, եւ անտէր, անմշակ, որ ոչ ոք կ'ուզէ դրամով նոր հող գնել, վախնալով որ քաղաքական դէպքերու ժամանակ կը ստիպուին հեռանալ եւ իրենց դրամը պիտի կորսուի։ Երկրորդ, քաղաքին մէջ բնակչութեան թիւն այնքան ցանցառ է, ընդամէնը 1864 տուն, կամ մօտ 1000 անձ, առանց հաշուելու զինուորներն ու պետական պաշտօնեաները, որոնց թիւը փոփոխական է։ Քաղաքամէջն ու Շամիրամայ Քաղամասը աւերակներու կատարեալ կոյտեր կը ներկայացնեն։ Պետութեան ծախքով շինուած է մեծ մզկիթ մը եւ վեց դպրոցներ, որոնց մէջ կը սորվին շուրջ 800 աշակերտներ։ Կառավարչատուն, ատրկանատուն, զօրանոց, նամակատուն – հեռագրատուն իրարու շատ մօտ են։ Երբեմն օդանաւեր թռիչք կը կատարեն քրտաբնակ գաւառներու եւ գիւղերու վրայ, յատկապէս ահ ու սարսափ տարածելու համար։ Տովակի վրայ կը բանին երեք շոգեմակոյկներ եւ հինգ ալ առագաստանաւեր։ Շոգեմակոյկներն արդէն իսկ փճացեր են եւ գրեթէ անգործածելի, որովհետեւ 1918ի մարտին երբ Հայերը նահանջեցին Վանէն, Թուրքերը Ամիօ նաւահանգիստին գրաւեցին յիշեալ երեք շոգեմակոյկները, որոնք միայն պետական ու զինուորական փոխադրութեանց վերապահուած են։

ՎԱՆԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐԸ.— Դրլխաւոր Նաւահանգիստ Աւանց գիւղը միայն 22 տուն բնակիչ ունի, Թուրքեր եւ երկրագործ Քիւրտեր։ Լէզկ գիւղին մէջ կ'ապրին քանի մը տուն Քիւրտեր։ Շահբաղի գիւղը այժմ Թուրքերու ձեռքը կը գտնուի։ Սզգա գիւղին մէջ կ'ապրին Զրուանդանց գիւղին 14 տուն Թուրքերը։ Շուշանց եւ Կուռու Պաշ գիւղերուն մէջ կ'ապրին գաղթական Քիւրտեր։ Կենդանանց եւ Ծրուստան գիւղերուն մէջ կ'ապրին կովկասցի Թուրք գաղթականներ, որոնք կը զբաղին երկրագործութեամբ։ Համեմատաբար բաղմամարդ է Արտամետ գիւղը որուն նախկին Թուրք բնակիչներու մէկ մասը 1919ին վերադարձած ըլլալով կը զբաղին այգեգործութեամբ։ Վանի ծովափնեայ գիւղերուն մէջ Արտամետը ամենագեղեցիկ գիւղն է իր այգեստաններով, ծառաստաններով, մշակելի հողերով, աղանչելի այգիներով, ծովային անձման տեսարաններով։ Համբաւաւոր է Արտամետի խնձորը իր կարմիր գոյնով, անուշ ու հաճելի համ ու հոտով։ Նախապէրս տունէական Հայաստանի շրջանին Արտամետը նշանաւոր անցեալ ունէր, աւանդութեանց եւ պատմութեան ըստ տեմարան էր այս գեղեցիկ գիւղը, որ երբեմն ալ եղած է Հայոց Արտաշէս Արքայի ամարանոցը, ինչպէս կը վկայէ Արծրունեաց պատմագիր Թովմա Արծրունի վարդապետ։

ՆՍՄՐՈՒԹ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Հալքէվիի վարչական մարմինը կուսակցութեան առաջարկած է Անծանօթ Զինուորի դամբարան մը շինել Հաճէթ բլուրին վրայ։ Առաջարկուած ծրագրին համաձայն, այս դամբարանը պիտի շինուի Ուրֆայի, Արոընի, Գոճաէլիի, Մարաշի, Պոզանդի նման կուսակալութիւններէն բերուած ժայռերով, որովհետեւ այս վայրերը ազգային պայքարին մէջ ամէնէն կըրակոտ դիմադրութիւնները ցոյց տուին։ Դամբարանին գագաթը պիտի դրուի Չանգայաէն փրցուած ժայռ մը։

Անծանօթ Զինուորի դամբարանը շինուելէ յետոյ, անոր վրայ անշէջ բոց մը պիտի վառուի եւ ամէն տարի օգոստ. 30ին, մեծ հանդիսութիւններ պիտի կատարուին անոր շուրջ։ Դամբարանը ազգային ուխտավայր մը պիտի ըլլայ։

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

3.— Ս. ՍՈՂԻԿԵԱՆ ԻԲՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ծանօթացնելէ յետոյ Սողիկեանը իր ընդհանուր գծերուն մէջ իբրեւ անհատ, փորձենք ներկայացնել զայն նաեւ իբրեւ ուսուցիչ։

Սողիկեան համալսարանական բարձր կրթութիւն ստացած, կատարեալ եւ բազմակողմանի զարգացման տէր անձ մըն էր։ Քաջահմուտ էր գերմաներէնի եւ անգլիերէնի (տարի մըն ալ Լոնտոն ապրած էր Արուլեանի հետ), գիտէր նաեւ ֆրանսերէն։ Հմուտ էր նաեւ հայերէնի, աշխարհաբար եւ գրաբար — բանիք արդէն թէ իր ուսումն ստացած էր Նուպար – Շահնազարեան վարժարանին մէջ — Հայերէնի տեսակէտով կը գերազանցէր իր երկու ընկերակիցները։

Օժտուած էր գրելու կարողութեամբ եւ մանաւանդ ճարտար հռետոր մը, բեմբասաց մըն էր։ Դժբախտաբար իր այդ երկու կարողութիւններն ալ շատ ժլատօրէն կը գործածէր, կարծես հարկադրանքի տակ, երբ անկարելի կ'ըլլար իրեն խուսափիլ իրեն ինկած պարտականութենէն։

Նշանաւոր էին իր «Հուսկ – բանքեր»՝ ուղղուած շրջանաւարտ աշակերտներուն։ Սողիկեան գեղեցիկ յորդորական – խրատականներով կ'ընդգծէր շրջանաւարտներուն կեանքին ուղին եւ զանոնք ի վերջոյ կը յանձնէր Լուսաւորչի եւ Սահակ – Մեսրոպի Աստուծոյն պաշտպանութեան ու հովանիին։

Սողիկեան Սանասարեանի Պէրպէրեանն էր։

Սողիկեանի մասնագիտութիւններն էին մանաւանդ կրօն ու բարոյագիտութիւն, գերմաներէն, դաշնակ եւ երաժշտութիւն (*)։

Հաւցուցած էր դաշնակի բազմաթիւ կարող աշակերտներ։ Իր կրօնի եւ բարոյագիտութեան դասերը շատ համով էին։ Լերան քարոզի բացատրութիւններն ու մեկնութիւնները ապաւորիչ էին։ Սողիկեան քրիստոնեայ բարոյախօս մըն էր։

Երբ ինեցնեակ թուականներուն Կարապետ Եզեանց Սանասարեան կ'այցելէ եւ ներկայ կ'ըլլայ Սողիկեանի կրօնագիտութեան դասերէն մէկուն, յետոյ իր կարծիքը կը յայտնէ այդ մասին հետեւեալ բառերով, ինչպէս լսած ենք. «Ս. Ն. Ծնորհալի աւելի լաւ չպիտի կրնար աւանդել կրօնի դաս մը …»։ Եզեանցի կարծիքը, ինչպէս կը տեսնուի, շատ պերճախօս վկայութիւն մըն է Սողիկեանի համար։

Սողիկեան Ցիւսուսի կեանքին պատմական դրուագներուն հետ ասնչուած թիւն ունեցող մեր անձման չարականները կը սորվեցնէր աշակերտներուն։ Անիկա կ'աշխատէր հայ քրիստոնեայ պաշտպանել։ Սողիկեան կ'աւանդէր նաեւ գերմաներէն եւ ֆրանսերէն։ Այս վերջինին մասին որքեցրելով ուղղակի մեթոտը, իրեն առաջնորդ ունենալով գերման հեղինակի մը, Պիրպաումի պատրաստած գործը։ Ցեռագային այդ ուղղութիւնը փոխարինուեցաւ Բիւնի մեթոտով, որ աւելի կատարելագործուած էր։

Սողիկեան գերման մանկավարժութեան մեթոտները իւրացուցած խորունկ մանկավարժ մըն էր։ Մանաւանդ կը հետեւէր Հերպարթ–Ցիլլերեան մանկավարժական դրութեան եւ անչեղօրէն կը հետեւէր ուսուցման Հերպարթեան հինգ աստիճաններու դրութեան, հակառակ ուսուցման այդ եղանակին ունեցած գործնական անպատեհութիւններուն։ Սակայն Սողիկեան կը վարանէր ինքզինքը արտայայտելու, հաւատարմօրէն կառչած կը մնար իր ըմբռնումներուն, քիչ մը քարացած, անշարժացած վիճակի մը վտանգին ենթարկուելով։

Պատճառը այն է որ Սողիկեան չափազանց գերմանասէր էր, կարելի է ըսել՝ գերմանամոլ մըն էր։ Իրեն համար, արտաքոյ գերմանականութեան չիք փրկութիւն։ Իր նիստ ու կացը, կենցաղը, սովորութիւնները ամէնքն ալ չափուած ու ձեւուած էին գերմանականութեան վրայ։ (Նոյն իսկ իր տունը կառոյց գերմանական յատակագծով ու գերման ճաշակով)։ Սողիկեան, սոյն. տեղեկանաթարութեան շրջանին, երբ երեք տեսուչներուն գէրքը հիմնովին խախտած էր, իրենց գործած վարչական կարգ մը սխալներուն ու վրիպումներուն հետեւանքով, եւ երբ այդ պատճառով իսկ խնամակալութեան կողմէ վերատեսուչ նշանակուած էր փրոֆ. Ա. Խաչատրեան (հիմա Երեւան համալսարանի դասախօս), դասախօսեց նաեւ հոգեբանութիւն եւ հոգեբանական մանկավարժութիւն Սանասարեանի նորահաստատ մանկավարժական դասընթացքին մէջ։ Այդ դասընթացքը հաստատուեցաւ փրոֆ. Խաչատրեանի կողմէ եւ ջանքերով, մանաւանդ Կարնոյ ազգ. վարժարանի ուսուցիչ-ուսուցչուհիներուն մանկավարժական հմտութիւն տալու համար։ Այդ դասընթացքը մանկավարժանոցի մը սկզբնաւորութիւնն էր Կարնոյ մէջ։

Մանկավարժական այդ դասընթացքի դասախօսներն էին փրոֆ.ներ Արուլեան, Սողիկեան, Միքայէլ Մինասեան՝ Միացեալ ընկ-թեան վարժարաններուն ընդհ. տեսուչը այն ատեն, Սարգիս Մանուկեան (հիմա Երեւան դասախօս համալսարանի) եւ ինքը Ա. Խաչատրեան։

Պէտք է ըսել որ մանկավարժական այդ դասընթացքը շատ օգտակար եղաւ, թէեւ կարճ տեւեց, Սանասարեանի Սեբաստիա փոխադրուելուն հետեւանքով։

Լրացնելու համար Սողիկեանի ուսուցչական գործունէութեան այս նըկարագրութիւնը, բանիք թէ ան երբ գերման հիւպատոսին միջամտութեամբ տարագրութեան շրջանին Սեբաստիա կ'աքսորուի իր ընտանիքին հետ, հոն ալ կ'ունենայ պաշտօնավարութեան կարճ շրջան մը։

Զինադադարէն անմիջապէս վերջ, Սեբաստիոյ զանազան կողմերէ մեծ ողանդին խլեակներէն որբեր կը հաւաքուին, որոնց խնամքին ու կրթութեան հոգը կը յանձնուի Սողիկեանի, իրեն տալով նաեւ երկու ընկերակիցներ։ Առոնցմէ մին որ հիմա Մարսէյլ կը գտնուի, ինծի պատմեց հետեւեալը Սողիկեանի կեանքէն։ Որբախնամ մարմինը, երբ պաշտօնեաներուն ամսաթոշակները կ'որոշէ, համեմատաբար բարձր ամսական մը կը յատկացնէ Սողիկեանի քան իր ընկերակիցներուն։ Սողիկեան կը մերժէ այդ առաջարկը նկատելով որ իր ընկերներն ալ, տարագրութեան տարաւիներէն ճողոպրած մարդիկ, իրեն չափ պէտք ունին ապրուստի միջոցի, դրամի։ Ուստի հրաժարելով իրեն յատկացուած աւելի թոշակէն, այդ աւելորդ մասը հաւասարապէս կը բաժնէ իր ընկերներուն։

Եռամէրի, անձնապաշտ իբրաւցի կամ անիրաւ անուն հանած Սողիկեանը կը դառնայ կ'ըլլայ կատարեալ ընկերվարական մը։

Եւ ատուգիւ շատ մեծ եղած էր տարագրութեան սարսափներուն թողած տպաւորութիւնը իր վրայ։ Իր կարգ մը ըմբռնումները, սովորութիւններն ու կենցաղը հիմնովին յեղաշրջուած էին։

Զինադադարէն երբ ես ալ մահուան դուռնէն ճողոպրած վերադարձած էի Պոլիս, լսեցի Սողիկեանի ալ Պոլիս ժամանումը։ Անմիջապէս գացի զինքը տեսնելու։ Ժամերով խօսակցեցանք տարաւիի շրջանին ապրած մեր կեանքէն։ Սողիկեան անընդհատ կը ծխէր ու սուրճ կը խմէր։ Զարմանքս չկրցայ զսպել սովորութիւններուն այդքան հիմնովին յեղաշրջուելուն մասին։ Սողիկեան գլխու խորհրդաւոր շարժումով մը ու տխուր ժպիտով մը՝ որ արցունքէ մը աւելի ցաւագին էր, պատասխանեց.

— «Ցեսայ որ 1500 միլիոն ժողովուրդ կը ծխէ, խորհեցայ թէ հարկաւ անոնք բան մը գիտեն որ կը ծխեն, ուստի ես ալ սկսայ …»։

Սարսափներէն աւելի հոգեկան սասանած էր, քան մարմնապէս, յաճախ կը կրկնէր գառական բանաստեղծի մը մէկ խօսքը. «… Չի տեսնեմ զորքանութիւն աւերածոյն իմոյ հայրենեաց …»։

X

Ի՞նչ եղած է Սողիկեանի գրաւոր վաստակը։

Շատ քիչ բան, դժբախտաբար։ Ցիշենք մեր գիտցածները.— Սողիկեան պատրաստած էր

1. Կրօնաբարոյագիտութեան դասընթացք մը, գերմանական ուղղութեամբ եւ գերման դասագիրքերու հետեւողութեամբ։ Սկիզբէն մատղած է եղեր այս գործը հրատարակութեան տալ։ Սակայն երբ կը տեսնէ որ Սահակ Տէր–Սահակեան նման գործ մը եւ գրեթէ նոյն ուղղութեամբ կը հրատարակէ Թիֆլիսի մէջ, կը հրաժարի իր մտադրութենէն։

2. Գրած էր որբերգութիւն մը, նիւթը քաղելով մեր անցեալ պատմական կեանքէն։

Այս գործը որ կը հաւատանք թէ մեր թատերական գրականութեան կարեւոր նպաստ մը պիտի բերէր, իր իսկ ձեռքով հրոյ ճարակ եղաւ դժբախտաբար, իր ծայրայեղ երկչոտութեան պատճառով, ինչպէս ինք պատմեց ինծի անձամբ, երբ օր մը հետաքրքրուեցայ իր գրաւոր աշխատութեանց մասին։

Սողիկեան իր այս ձեռագիրը պահած է եղեր մեծ զգուշութեամբ։ 1905-համիտեան մահափորձէն յետոյ, երբ կառավարական խուզարկութիւններ կ'ւեւէնան գաւառներուն մէջ, Սողիկեան վախնալով թէ չըլլայ որ այս գործը բռնուի, կը հանէ թաքստոցէն ու կ'այրէ …

Ծիշդ ու ճիշդ, «գլուխս ողջ, թուղթը մոխիր …»։

3. Իր ուսանողութեան շրջանին թարգմանած է, Նաչլ եւ Դամայանտի, հնդկական գրականութեան գըլուխ – գործոցներէն անձման հրաշալիք մը։

Այս գործին ձեռագիրը ղրկած է եղեր Գ. Կարապետ Եզեանցի ու անոր քով ալ մնացած է։

Այս առթիւ հարցնենք թէ ի՞նչ եղաւ Եզեանցի մատենադարանը, ուր հաւանաբար պիտի գտնուէին նաեւ ուրիշ շատ ձեռագիրներ։ Սողիկեանի հմտութենէն ու կարողութենէն կը սպասուէին շատ բաներ, սակայն դժբախտաբար ինք քանքարաթաքոյց մըն էր, «Երագ ընդ գրուանաւ»։

Զգիտենք թէ Ամերիկայի մէջ, ուր անցուց իր վերջին տարիները, գէթ ինքզինքը արտայայտելու փորձ մը ըրա՞ւ, գրելով գոնէ իր յուշերը Սանասարեանի կամ տարագրութեան սարսափներու մասին։ Այլապէս իրմէ բան մը մնացած չէ …

X

Այս տողերը կրնա՞ն կազմել տժգոյն ծաղկեփունջ մը իր գերեզմանին վրայ, ուր ամփոփուեցաւ՝ աչքը բաց իր սիրեցեալ հայրենիքին ու ծննդավայրին կարօտով։

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(Վերջ)

(*) Սողիկյանը Սանասարյանի մեջ երբեք չսովորեցրեց անգլիերեն: Այդ լեզուն բերել իրեն կամավոր առարկայ կ'երեւար ուսման յայտագրին մեջ, սակայն երբեք չսովորեցուց: Սողիկյանի մեծ պատերազմի [illegible] բին էր որ անգլիերեն առանց Գոլիս, մանկավարժներու:

900,000 ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ԹՐԱԿԻՈՅ Մ[illegible]

Le Bulletin Quotidien, «Ժողովուրդ – ների բոր գաղթաշրջան մը» խոսքացի տակ, կը բերէ մեջբերումի բովանդակ ծրագիրը, որում յծուած է թուրք կառավարութիւնը։ Ներգաղթի խնդիրը, կը գրէ, կը թուի թէ, թուրքական հիմնական ծրագրին կողմն, այն գլխաւոր մտահոգութիւնն է, որով տարուած է էնկիւրիի կառավարութիւնը։ Միշտ համաձայն թրքական ծրագիրներու, 650,000 կը հաշուին պալքանեան երկիրներու մէջ բնակութիւն հաստատած Թուրքերը, որոնք պիտի փոխադրուին Թուրքիա։ Եւ գալ տարի 900,000ի պիտի հասցուի անոնց թիւը։

Երբ ներգաղթի շարժումը կը սկսէր, Թուրք կառավարութիւնը կը մտածէր աւելցնել ժողովրդագրական խտութիւնը այն շրջաններուն մէջ, որոնց բնակչութիւնը նուազած էր վերջին տարիներուն։ Առաջին կարաւանները առաջնորդուեցան դէպի երկրին ներսերը, գլխաւորաբար դէպի արեւելեան նահանգները, իսկ քանի մը ընտանիքներ ղետեղուեցան հարաւային նահանգներուն մէջ, — Մերսին, Ատանա եւն.։

Փորձը յաջողութիւն չգտաւ։ Որովհետեւ կլիման յարմար չեկաւ նորաբնակներուն, կամ միջավայրը, ուր կոչուած էին ապրիլ, իրենց միջավայրէն կը տարբերէր բարքերով, միտումներով, սովորութիւններով, կամ վերջապէս այն մշակութիւններ, որոնց ընտանեցած էին, չտուին յուսացուած արդիւնքը։ Այնպէս որ գաղթականները շուտով յուսալքուեցան եւ իրենց աշխատանքը շարունակեցին միայն կառավարութեան ճնշումին տակ։

Այս պայմաններուն մէջ, շարունակել փորձը աւելի մեծ ատրճանակաչափով մը, կը նշանակէր դուռ բանալ նոր յուսախաբութիւններու։ Վարանումէ որոշ շրջանէ մը վերջ, ներգաղթի յանձնախումբը կանգ առաւ Թրակիոյ վրայ։ Մարդահամարը ցոյց տուաւ, որ այս արգաւանդ շրջանը, այն սահմաններուն մէջ որոնք ճշդուած են Լօզանի դաշնագիրով, կը բնակէին միայն 615.000 հոգի, մինչդեռ նախապէս կրկին բնակչութիւն մը կ'ապրէր այդտեղ

Թուրք կառավարութիւնը գործի լծ[illegible]

[illegible] կ'աւելցաւ եւ պաշտօնի կոչեց Թրակ[illegible] մարզպան Իպրահիմ Թալիշեան [illegible] որ քրտական ապստամբութեան [illegible] պաւմէն վերջ, պաշտօն ստացած խաղաղութիւնը պահպանել արեւելեան նահանգներուն մէջ), հրաւիրելով վերականգնել Թրակիան արժեւորել չնորհիւ համեստ գաղթականներու գործունէութեան.

Թրքական Թրակիան կը բաժնուի նահանգներու,— Էտիրնէ, Քըրքլար[illegible] էլի, Չանաք – Քալէ, Թէքիրտաղ.

Էտիրնէն ընտրուեցաւ իբրեւ կեդրոն ընդհ. քննչութեան։ Ընդհ. [illegible] չը առաջին առթիւ աշխատեցաւ [illegible] գել թիւը այն բնակչութեան, որ [illegible] նայ ապրիլ Թրակիոյ մէջ, եւ [illegible] թէ ի՛նչ կարելիութիւններ կան [illegible] նակչութեան գործունէութեան [illegible] մար, ի՛նչ արդիւնք կարելի է սպա[illegible] անոնց գործունէութենէն։ Այս[illegible] հասկցուեցաւ որ Թրակիա կրնայ [illegible] վանդակել 1.250.000 բնակչութ[illegible] անոնց կարիքները հայթայթելու [illegible] մանով։ Անմիջապէս հնգամեայ ծր[illegible] գիր մը մշակուեցաւ այս տուեալ[illegible] րուն վրայ։

Առաջին տարուան համար [illegible] րագիրը կը նախատեսէ զետեղել 9[illegible] գաղթական, որոնք պիտի բաժն[illegible] հետեւեալ նահանգներուն մէջ.— Հազարական Քըրքլար – Էլի եւ Չանաք – Քալէի մէջ, 15.000ական Թէք[illegible] տաղի եւ Էտիրնէի մէջ։ Ցաջորդ [illegible] Թրակիա պիտի փոխադրուին 175[illegible] գաղթականներ եւ այսպէս շար[illegible] րէ շարունակաբար։ 175.000ներ [illegible] մութիւնը պիտի բաշխուի այսպէս՝ 45.000ական հոգի Չանաք – Քալէ Քըրքլար – Էլի մէջ, 40.000 հոգի Էտիրնէ (?) քիրտաղի մէջ։

Հնգամեայ ծրագիրը կը նախատեսէ նաեւ, 1935 տարուան համար, 8[illegible] բնակարաններու շինութիւնը այդ [illegible] հանգներուն մէջ։ Ցառաջիկայ գի[illegible] տեմբերին կ'աւարտի այդ բնակարա[illegible] ներուն շինութիւնը.

Ներկայիս Թրակիոյ մէջ գոյութիւն ունին 180 մեծ ագարակներ, 2.275[illegible] քառ. մեթր տարածութեամբ։ [illegible] մասը չահագործելի չեն, մնացե[illegible] մասնակի։ Կը սպասուի նոր գաղթ[illegible] կաններուն, որպէսզի բազմա[illegible] այդ ագարակները։

Գաղթականներու զետեղման [illegible] պատրաստութիւններուն հետ զուգ[illegible] հետաբար, ներքին եւ համրոզական[illegible] նութեանց գործավարութիւնը համերաշխ ջանքերով, այս 28[illegible] պիտի ձեռնարկուի ճահճային [illegible] չորցնելու, Թրակիան օժտելով հողամասերով, որոնք պիտի բաշխ[illegible] ուին գաղթականներուն։

Այսքան բազմաթիւ գաղթակ[illegible] կան կարաւաններու փոխադրութի[illegible] ու զետեղումը անշուշտ հսկայա[illegible] ծախքեր պիտի պատճառեն, մինչ[illegible] կողմէ հնգամեայ ծրագրով նախ[illegible] տեսուած աշխատանքներու իրագո[illegible] ծումը պիտի պահանջէ միլիոններ ոսկի։

Գիւղական բնակարաններու շին[illegible] թիւնը, անկախ միւս աշխատանք[illegible] րէն, կը պահանջէ երեք միլիոն ոս[illegible] Այս տարի մէկ միլիոն ոսկի քուէ[illegible] կուեցաւ։ Այս գումարը պիտի յա[illegible] կացուի նաւային փոխադրութեա[illegible] գաղթականներու ուղեւորութեան [illegible] պի նշանակուած վայրերը, [illegible] օրերու օգնութեան, մինչեւ որ [illegible] դաւորուին եւ կլիմային վարժուին։

Բնակարաններու շինութեան [illegible] հրամեշտ նիւթերը մեծ մասամբ [illegible] հայթայթուին կառավարութեան [illegible] մէ։ Այս տուները, որ պիտի կառ[illegible] ուին նոյն ձեւով եւ համաձայն [illegible] ջրոպահական պայմաններու, վա[illegible] պիտի ծախուին գաղթականներ[illegible] որոնք տէր պիտի դառնան անոնց [illegible] կար տարիներու ընթացքին կանո[illegible] ւոր մասնավճարներով։

1934 յունիս 14ին օրինագիծ մ[illegible] վաւերացուեցաւ ներգաղթի մասին [illegible] օրինագիծին առաջին յօդուածն[illegible] մին կը տրամադրէ ինքնաբեր[illegible] թրքահպատակ արձանագրել [illegible] գաղթական, որ կը մտնէ Թրք[illegible] սահմաններէն ներս։ Ամէն գաղթ[illegible] կան, որ ազգային խնամատարութ[illegible] օժանդակութիւնը կը խնդրէ, պա[illegible] տաւոր է հպատակիլ կառավարու[illegible] տնօրինութիւններուն եւ տեղաւոր[illegible] հոն ուր կը ղրկուի։ Կառավարութ[illegible] նը կը տամնէ գաղթականներ[illegible] անոնց ստացուածքին եւ անասուն[illegible] րուն փոխադրութիւնը մինչեւ [illegible] կայարը։ Ամբողջ մէկ տարի, [illegible] ման օրէն սկսեալ, կառավարութ[illegible] նը պիտի ապահովէ անոնց բնակ[illegible] նը, ուտելիք եւ վառելիքը։ Ամէն [illegible] թական կը ստանայ բնակարան

հողամաս մը կամ խանութ մը հայթա-հայթայթուելու, որուն պիտի նը-ձայնէ իր դրացումին, որուն պիտի եւ ապրուստ։ Հողագործ գաղթականները կը ստանան, որոշ վերապահութիւն — ներով, հող, կթան անասուն, վարու-ցանքի գործիքներ, սերմնցու եւն.։

Եկեղեցական եւ դիւանագիտական տեսա-կէտով, կը տրուին նաեւ ուրիշ դիւ-րութիւններ, ինչպէս նաեւ մաքսա-յին տուրքերու ընդմէջ՝ երբ գաղթա-կանը Թուրքիա կը մտնէ։ Բոլոր այս կանոններն եւ օրինագծով նախատես-ուած դիւրութիւնները կը տրուին գաղթականին, ընդհ. քննիչին հսկո-ղութեան տակ, որոշ ժամանակի մը համար

Եզրակացութիւն

Նիզամիի չարժումը, որ սկիզբնե-րը կը բաղկանար փոքրաթիւ քանի մը կարաւաններէ, այսօր առաջացած է ծաւալուն եղէք մը նկարագիրը,— Պալքանեան երկիրներու Իսլամները անդադրումարար կը վերադառ — նան իրենց հայրենիքն օձախը։ Աւա-ջին գեռեզոսումները տեղի ունեցան առանց կամ պակաս կանոնաւորու — թեամբ մը։ Սխալներ ալ գործուեցան եւ ծախող փորձեր կատարուեցան, բայց այդ անյաջողութիւնները դաս մը եղան։ Թրակիոյ բնակչութեամբ լեցուիլը, շնորհիւ հաղարաւոր գաղ-թականներու եւ ձեռք առնուած մի — ջոցներուն, կարելի է նկատել սպաս-ուած ձեռնարկ մը, եւ այս արդա-ւանդ երկրամասը, որ այնքան վնաս-ուեցաւ յաջորդական պատերազմնե — րու պատճառով, շուտով կը հասնի, շնորհիւ թափուած ճիգերուն եւ գո — հողութեանց, իր հին բարգաւաճ վի-ճակին.

ԻՐԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, 8 յուլիս.— Իրանի կր — թական նախարար Ազայէ Հիքմէթ յուլիսին հասաւ Թաւրիզ։ Այցելեց քաղաքիս դպրոցներ, հետաքրքրուե-ցաւ անոնց կրթական եւ տնտեսական վիճակով։ Յուլիս 6ին նախարարը այ-ցելեց նաեւ Աւետարանական Հայոց կեդրոնական «Միրուզ» դպրոցը։ Պար-տէզի ծառուղիին վրայ դպրոցի աշա-կերտութիւնը եւ արք — արենուշները հանդիսաւոր ողջոյնով եւ կեցցէներով ընդունեցին։ Պ. նախարարը ժպիտը դէմքին ընդունեց ողջոյնը, մօտեցաւ աշակերտներուն, խօսեցաւ ոմանց հետ եւ ապա բարձրացաւ պատշգամ, որուն մօտիկ դպրոցի քառաձայն երգ-չախումբը գեղ. Պ. Լեւոն Գրիգոր — եանի երգեց կայս. քայլերգը։ Յա — նուն հոգաբարձութեան բարի գա — լուստ մաղթեց Սամսոն Խան Սեթ — խանեանց։ Դպրոցի կողմէ ուղերձներ կարդացին Աղայէ Ջաֆար եւ Վահրամ Սեթխանեաներ (աշակերտ)։ Պ. նա — խարարն այցելեց դասարանները, մէկ մէկ հարցումներ ուղղեց աշակերտ-ներուն, գոհ մնաց եւ երեք աշակերտ-ներու համար նուէրներ խոստացաւ։ Դպրոցի կողմէ իբր յիշատակի նուէր տրուեցան երկու նկարներ, որոնք կը ներկայացնէին պատմական, գրական եւ հին ու նոր Իրանը՝ նկարուած մե-տաքսի վրայ դպրոցի աշակերտ Արամ Բոյեանի ձեռքով։ Մօտ մէկ ժամ Պ. Նախարարը մնաց դպրոցը, հետաքրքր-ուեցաւ կրթական եւ տնտեսական վիճակով, գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ, հիւրասիրուեցաւ քանիցս, լուսանը — կարուեցաւ եւ հեռացաւ գոհ տպաւո-րութեամբ։

ՄԱՏԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՒ ՆԱ, ՈՒՄ ԿԵԱՆՔԸ ԵՐԳՈՎ Է ԱՆՑՆՈՒՄ. ԵՐԲԵՔ ԵՒ ՈՉ ՄԻ ՏԵՂ ՆԱ ՉԻ ԿՈՐՉԱՆՈՒՄ

— o —

Դէմը Ալիրէկի լեռնաղաշտն է, հայերու եւ թիւրքերու։ Լերան լանջին՝ դեռ չհալած ձիւնի բարակ շերտեր կան, որոնք ամբողջ արեւի ճառա — գայթներէն կը փայլփլին շլացուցիչ ճերմակութեամբ։ Աւելի վարը, կա — նանչ գօտիի մը նման, կը տարածուի անտառներու սաղարթաւոր պսակը․ Ցետոյ փոքրիկ գիւղ մը, ապա կանանչ հարթավայր։

Ծաղկաձորն է այդ,— մէկը մեր եկեղեցի չքնաղ լեռնաստաններէն։ Հի-մա այստեղ, Ծաղկաձորի արտին վը — րայ, կը բարախէ հայ արբներու ճամ-բարը։ Տաք Երեւանէն, փոշոտ գիւ — ղերէն, ուր փառած է հիմա դեղին ամառը, Ծաղկաձոր եկած հաւաք — ուած են մեր երախաները՝ բնութեան պարտ ծոցին մէջ հանգստանալու եւ կազդուրուելու։

Ճամբարին կեանքը կ'արթննայ չը-փորի վաղորդեան կանչով։ Համր ա — մարանոցը վայրկենապէս կը լեցուի մանուկներու անհոգ ճիչերով, երգե-րով եւ ուրախութեամբ։ Ահա շարք կազմած՝ աղուոր եւ կենսալից, իրենց ննջարաններէն կը հոսին դէպի կեդ — րոնական հրապարակը, ուրախ քայ — լերգի մը կշռոյթով։

Եւ նա, ում կեանքը երգով է անցնում,
Երբեք եւ ոչ մի տեղ նա չի կործա-
նւում։

Այդպէս կ'երգեն մեր մանուկները, մեր ուրախ մանչուկներն ու աղջնակ-ները, մեր երկրի կենդանի ծաղիկնե-րը

Անոնց շարքերը մարտական օգակի նման կը ամփոփեն երիտասարդ կայ — մին շուրջ, ամէն առաւօտ եւ երեկոյ անոնք կը հաւաքուին այնտեղ՝ հան — դիսաւոր երդումին։ Անտեղ եւս մը-տիկ կ'լսեն ինչ հրահանգ որ կը տր — ուի օրուան իրենց ընկերներուն մա — սին։ Ցետոյ Միջազգայինի մարտա — կան կշռոյթին տակ, փողփողելով ձո-ղին ծայրը կը բարձրանայ ճամբարին դրօշը։ Իսկ ձողին առջեւ, պատուի կանգնած, երախաները երդում կ'ը — նեն հաւատարիմ մնալ ... Իլիչին.

Ճամբարը կը յայտարարուի բաց-ուած։

Ուրախ է կեանքը Ծաղկաձորի ճամ-բարին մէջ։ Երախաները կը հանգս — տանան եւ կը կազդուրուին կատա — րելապէս։ Ուշադրութեան արժանի է հիմնական փոփոխութիւն մը, որ կը տեսնուի այս տարուան ճամբարին մէջ։ Երախաները տեղաւորուած են ոչ թէ վրաններու տակ, ինչպէս ա — ռաջ, այլ ճամբարին համար պատ — րաստուած մաքուր եւ ընդարձակ բը-նակարաններու մէջ։ Բոլորն ալ մահ-ճակալ ունին։ Կարեւոր փոփոխու — թիւն մը եւս սնունդի մատակարարու-թեան մէջ։ Ճաշը կը տրուի երկու անգամ, (շուտով կը տրուի երեք ան-գամ)։ Կը տրուի նաեւ պտուղ։ Երա — խաները շատ գոհ են։ Փոքրիկ Լիդան իր դաստիկեններուն նամակ կը գրէ եւ կ'ըսէ․ «Հիմա մենք հանգստանում ենք, խաղում, փայփայում եւ մեր սը-նունդը շատ լաւ է։ Ես արդէն մի քիչ աւելացել եմ»։

Միակ թերութիւնն այն է որ ճաշե-րը միօրինակ են, եւ առատ ու — նունդը բաւարար չէ (ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍ-ՏԱՆ, 17 Յուլիս)։

Պայքար ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

— • —

Պետիկ Պետրոսեան կը խօսի ընկե — րային յեղափոխական քարոզչութեան մասին։ Անցեալ Ապրիլին, «Փրավ — դա» խմբագրական մը ունէր Աղիտա-ցիայի մեծ արուեստ է խորագրով։ Ուր կ'ըսուէր թէ «քարոզչութիւնը պէտք է կատարուի կենդանի, դրա — ւիչ, սուր, անկեղծ եւ գործնական ձեւով, պէտք է ուսումնասիրել մար-դիկը, հասկնալ թէ ինչը կը յուզէ զա-նոնք, ի՛նչով կը հետաքրքրուին ա — նոնք, որպէսզի կարելի ըլլայ իջնել մինչեւ անոնց գիտակցութիւնը, մին-չեւ անոնց զգացումները տանող կա — ծաններ, համոզելու եւ բարձրացնե-լու համար յեղափոխական ըմբռնում-ներու աստիճանին։

Այսպիսի գիտակից, գրաւիչ եւ հա-մոզկեր քարոզչութիւն մը անհրաժեշտ է նաեւ կռուելու համար կրօնական նախապաշարումներու դէմ։

Ն. Խաթունարխի մէջ, կը գրէ Պե-տիկ Պետրոսեան, քահանաները աշ — խատանքի լծուած էին, վերջերս, «ի-րենց օգտին գործող ջուլիներ» տա — րածելու համար «սուրբ» աղբիւրնե-րու — երկու աղբիւրներու — միջոցաւ։ Այսպէս, լուր տարածուեցաւ թէ «վանքի գմբէթէն ձէն ա գալիս, իսկ որ ձէն ա գալիս, պարզ է որ լաւ բան չի, բերք չի լինի»։ Տեղւոյն դեկա — վարները ականջ դրին եւ գմբէթին ձէնը անլսելի դարձաւ։ Այն ատեն «ձէնաւորները» գիմեցին ուրիշ մի — ջոցի մը։ Գիւղացի Սենիկը օր մը ա — կումբ կ'երթայ (ակումբը նախկին ե — կեղեցի մըն է, ակումբի վերածուած)։ Սուրբը կ'երեւի Սենիկին եւ կ'ըսէ «Ցուէս վերադարձրու»։ Վախէն Սե — նիկի «լեզուն կապ է ընկել»։ Շնորհիւ տեղական բժշկութեան «բժշկու — թեան», Սենիկի լեզուն «քլքլում է» առաջուան պէս։

Զուամթ գիւղին մէջ եւս երբ «ջէթ-մէն» կը տրուի գիւղացի կիներուն՝ բամպակ քաղելու համար, յետամնաց դասակարգը պրօյցներ կը տարածէ թէ «ջէթմէնը ծանր է եւ վնասակար կանանց համար», թէ «ջէթմէնով աշ-խատող կինը երախայից կը կտրուի» (ամուլ կը դառնայ)։ Եւ դեռ կիներ ալ կան, որ կը մերժեն «ջէթմէնով աշ-խատող կիներու «ձակատը համբու — րել»։

Բոլոր այսպիսի նախապաշարում — ներու, յետադիմական ըմբռնումնե — րու դէմ խիստ պայքար կը յանձնա — րարէ Պետիկ Պետրոսեան, որպէսզի աշխատանքը չխափանուի։

Կարճ լուրեր

Երեւանի Գիտութեանց Ակադեմիա-յին նախագահ Լեւփենտ — Լէոնիկի գիտական գործունէութեան յիսնամ — եակին առթիւ յուլիս 14ին տօնահան-դէս մը տեղի ունեցաւ Երեւան. Տան մէջ։ Խօսեցան Ա. Գուլոյեան, Լ. Ա — բրահեան, Թ. Դաշտոյեան, Եղիազար-եան, Ա. Վարդապետեան, Դ. Սիմոն-եան եւ Մելիք (Ակադեմիային փոխ — նախագահը)։ Ի վերջոյ Լեւփենտ — Լէոնիկի տրուեցաւ գովասանագիր մը։

⁂ Յուլիսի սկիզբը Զանգեզուր մեկ-նեցաւ Երեւանի գրողներէն խումբ մը, որուն մէջ՝ Ս. Զօրեան, Ն. Զարեան, Գ. Սարեան, Խ. Սարգսեան։ Զանգե — զուր քաղաքներու մէջ անոնք սար-քեցին գրական երեկոներ։ Խումբը յետոյ ուսումնասիրեց Շաքիի ջրա — ելեկտրակայանը, որ լոյս պիտի տայ Սիսիանի գիւղերուն։ Այնուհետեւ խումբը անցաւ Շուշի։

⁂ Երեւանի պետական թատրոնի դերասանները կը մեկնին գաւառ, ներկայացումներ տալու Գորիսի, Ղա-փանի, Սիսիանի, Ալիգրեկովի, Մի — կոյեանի, Մարտունիի, Բայազիտի շրջաններուն։ Պիտի բեմադրեն Ա. Բագրիդադը, Ռուբէնի եղբայր, Վեց սիրելիներ թատերախաղերը։ Խումբին մէջ են Մ. Ջանան, Սիւզան — Գա-րագաշ, Օ. Բունիաթեան, Դաւոյ — եան, Հ. Գարագաշ եւ ուրիշներ։

⁂ Այս ամառ օդանաւային մր — ցումներ պիտի կատարուին Հայաս — տանի զանազան վայրերուն մէջ։ Այդ մրցումներուն կը մասնակցին օդա — նաւորդներ Կուլինցով, Ոսկանեան, Բաղդասարեան, անկարգելի սխոյ — եաններ Սարգսեան, Աւետիսեան, Մեղուորեան եւ կին մը՝ Նինէլ Ղա — րաջեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՄԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յուլիս, օգոստոս։

Ուրախութեան ու փառքի երկու ա-միսներ գաղութին եւ մանաւորապէս հայրենասէր ծնողներուն համար ո — րոնք այս գործադրկութեան տագնա — պալի օրերուն իսկ չեն ընկրկած մե — ծամեծ զոհողութիւններու առջեւ, ուրախացնելու համար մանուկները։

Գօմոնի եւ Պուլմա Թոտոյի դոյզ մանկապարտէզներէն վերջ, Սէն — Ժէրոմ եւս տօնեց իր ամավերջի հան-դէսը օգոստ. 4ին, կիրակի «Թրանս-Օրիան» գործի գործարանի ընդար — ձակ եւ հովասուն պարտէզին մէջ։ Յուլիս ամիսը ամբողջութեամբ յատ — կացուած էր հանդէսին պատրաստու-թեան, որուն առթած հետաքրքրու — թիւնը եւ խանդավառութիւնը կարե — լի է հասկնալ հետեւեալ դրոյցով.

— Մայրիկ գիտես, ես քանի՞ դեր ունիմ հանդէսին մէջ, տես համբեմ, Թիթեռնիկներու պարը վիճակի խաղ, մարզանք, իսկ «Թապլաքար վարժա — պետ»ին մէջ խոշոր պէխով Թաղա — կանը։

— Ապրիս, աղջիկս քեզ տեսնեմ, չլուարիս հա։

— Մայրի՛կ, եթէ լաւ կատարեմ, ի՞նչ կ'առնես ինծի

— Մայրիկ, Օրիորդը սրմալի էՕ-թէքի մը եւ կարմիր գօտի մը կ'ուզէ, բայց թէ հայրիկդ հին մարդ է, կ'ու — նենայ։

— Ուֆ, գնա՛ հիմա, ես կ'երթամ վարժուհիդ կը տեսնեմ։

— Բայց «էնթարի»ն միասին բեր, հա՞ մայրիկ։ Վերջը օրիորդը դերը ու-րիշին կուտայ։

Եւ ահա սպասուած օրը ...

Սէն Ժէրոմի եւ շրջանի ժողովուր-դը խմբուած հակայ ծառերու շուքին տակ կը սպասէ բացումին։

Ատոր պատշաճի երկու խօսք Թա — ղականութեան ատենապետ Պ. Յ. Շալճեանի կողմէ, յետոյ կենդանի պատկեր, քառասուն պզտիկներու ո — րոնք ճերմակ համազգեստներով կը ապաւեն վարժուհիի ազդանշանին եւ ապա կ'երգեն «Ով յարդ վանք» դպրո-ցական երգը։

Երեք — չորս տարեկան տասը պզ — տիկներու թոթովանքը հաճելի հե — տաքրքրութեամբ կ'ունկնդրուի հան-դիսականներուն կողմէ։

Ցայտագիրը հետզհետէ աւելի կ'ընդլայնի եւ բեմի վրայ կ'երեւան մասնաւոր զաներու հետեւող չախ-հաս աղջիկներ։ Արտասանութիւնները իրար կը հրմշտկեն՝ «Հայերուս բաղ-ձանքը», «Անկէք աչեցէք», «Հայու հոգին», «Հայ լեզուն»։ Ֆրանսական դպրոցի այս պզտիկ օրիորդները կարծ առենէն զգալապէս փոխուած էին, ինչ որ աչքի զարկած էր քննութեանց պահուն, իրենց գեղեցիկ առոգանու-թեամբ։

Միջանկեալ, ժրաջան վարժուհին՝ Օր. Ռեբեկա Պարակէօզեան տուաւ ընդարձակ զեկուցում մը։ «Դպրոցա-կան հանդէսը մանուկներու յաղթա — նակի օրն է, այդ յաղթանակը ապա — ցուցանող զանիկայը՝ հասարակու-թեան գնահատութիւնը։ Կ'ուզեմ ձեզի ցոյց տալ թէ Սէն Ժէրոմի մեր ման-կապարտէզին համար ինչ ճիգեր ի գործ դրուեցան մէկ տարուան մէջ, այսօրուան զգալի յառաջդիմութիւ — նը ձեռք բերելու համար։

Մինչեւ յուլիսի վերջը դպրոցը ու-նեցած է 70 աշակերտ, մնայուն եւ այցելու, 3—14 տարեկան։ Նայելով իրենց տարիքին եւ մտային կարողու-թեան, դասաւորուած են հինգ աստի-ճանի վրայ երեք մանկապարտէզ եւ երկու նախակրթարան, աւելի ճիշդը, երեք բաժին մայրանոց, մանկապար-տէզ եւ նախակրթարան որոնց ընդհա-նուր խնամքը եւ պատասխանատուու-թիւնը յանձնուած է միայն վարժու — հիի մը։ Աշխատանքի ժամ ունինք՝ առաւօտեան 8էն մինչեւ 4.30 մնայուն աշակերտներու համար, իսկ այցելու-ներուն համար մինչեւ 6.30, երբեմն ալ մինչեւ 8։

Կրկնապէս բախտաւոր ենք ունենա-լով այդ առողջապահութեան կենսա-կան միջոցներէն առաջինը՝ սրահ մը՝ օդասուն լուսաւոր եւ բաւականաչափ ընդարձակ, կանոնաւոր նստարաննե-րով եւ սեղաններով. Դպրոցը հովա — նաւորուած է երկու եւանդուն մար-միններէ՝ Տիկ. Միութեան եւ Թա — ղականութեան կողմէ։ Մենք այսօր ունինք արդէն garderieի տղոց խաղա-լիքներ, գրագումներու համար բա — ւական նիւթեր, ինչպէս չինութեան տուփեր, խճանկար, կաւ, փայտիկ — ներ, խաղանարդներ, գուազանիկներ, խօսելավարժութեան եւ իրագիտու — թեան համար պատկերներ։ Մանկա — պարտէզի բաժինը եւս ունի այս պար-գամներէն, աւելցուցած յլլայով ի — տանկարի վրայ ձեռագործներ, ոս — տայնանկի եւ տնական կարասիներու նիւթեր։ Սեպտեմբերէն մինչեւ փետրուարի վերջը գնուած են մօտ 600 Ֆրանքի նիւթեր»։

Անխոնջ վարժուհին մի առ մի թը — ւեց տարուան խնամքները, աշակերտ-ներու նախընթրիքի. մարզանքներու եւ զարնանային պտոյտներու պահուն եւ ապա վերջացուց.— «Ցարգելի ծը-նողներ, զուրգուրանքով նայեցէք մեր այս մանկարանին, մի զոհանաք եղա-ծով եւ աւելին պահանջեցէք, կրկնա-պատկեցէք աշակերտներու թիւը, ա — ւելցուցէք պիւտճէն եւ փոխանակ մէ-կի, երկու ուսուցիչով աւելի բարձ — րացուցէք մեր դպրոցին մակարդակը։ Սէն — Ժէրոմի մօտակայ թաղերու մանուկները փոխադրելու միջոցներ ստեղծեցէք, փոխանակ բաժնուած ուժերու, կիսկատար մանկարաններ պահելու, միացնենք ուժերը եւ ունե-նանք նախանձելի դպրոց մը»․

Ցետոյ ճերմակ հրեշտակները բեմի վրայ պարեցին համաչափ ու ներդաշ-նակ, հետեւելով վարժուհիի մատնե-րուն որ կը խաղան դաշնակի վրայ։

Ցանկարծ կը փոխուին դերերը, Թի-թեռնիկներն ու պարիկները պզտիկ գեղջկուհիներու վերածուած կուժե — րով ու գոյնզգոյն ծաղիկներով կը պարեն ու կ'երգեն՝ «Համբարձում Եայլա»

Սիրունիկ դերասանուհիներ, երբ կը պատրաստուէին վերջին զուեշտին, Թաղականութիւնը ուզեց ժամանակը օգտագործել աճուրդի դնելով թէյի գեղեցիկ սպաս մը որ բարձրացաւ 260 ֆրանքի։ Շահեցաւ տիկին Արուսեակ Ժամկոչեան։

Այս յիշատակելի օրը վերջացաւ «Թապլաքեար վարժապետ»ը կատա — կերգութեամբ, որ զարմանք պատ — ճառեց նոյն իսկ Ֆրանսացիներու։

Թաղ. Խորհուրդը իր գնահատանքի խօսքը ընելով կատարուած աշխա — տանքին համար, Օր. Ռ. Պարակէօզ-եանի յանձնեց գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը.

Ս. Մխիթարեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Յարգելի Պարոն խմբագրապետ,

Ձեր թերթի (Օրր Օրենքի սիւ — նակներուն մէջ (21 յուլիս) Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանս. շրջանային վարչութեան կողմէ Բարեգործականի Փարիզի մաս-նաճիւղին դրամական օժանդակու — թեան մը համար եղած դիմումի ա — թիւ, Պ. Արամ կը խօսի Պ. Մալէզեա-նէն գրկուած նամակի մը մասին, ուր Հ. Մ. Ը. Մ. ներկայացուած է իբրեւ «աղքատութեան» մը ենթակայ, հե — տեւաբար մերժում։

Վարչութիւնս պարտք կը զգայ յայտնելու թէ Պ. Մալէզեանէ որ եւ է նամակ ստացած չէ։

Արդարեւ Շրջ. Վարչութիւնը ըրած է նման դիմում մը Բարեգործականի Փարիզի մասնաճիւղին, ու իրենցմէ ստացած է նամակ մը, որ կ'իմացնէ թէ մեր դիմումը Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան յղած է, բայց մինչեւ այժմ կը սպասէնք Վարչու-թեան պատասխանին եւ կը յուսայ թէ պիտի ըլլայ նպաստաւոր եւ ոչ թէ մերժողական, ինչպէս կ'ենթադրուի թէ եղած է մեզ ուղղակի։

Ի դիմաց Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆր. Շրջ. Վարչութեան, ատենապետ՝ Առաքել Ցաքրեան, ատենադպիր՝ Վազգէն Աթոյէքեան։

ԽՄԲ.— Կը սպասենք մեր յղատուին յատուկ սխալ մանրամասն։

ՀԱՅ ԴԵՍՊԱՆ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզեան թերթ մը կը գրէ թէ 1700 թուականին է որ Եթովպիոյ Նէ-կիւսին առաջին դեսպանը հասած է Փարիզ։ Երկու հոգի էին, Մուրատ անունով Հայ մը եւ Ֆրանսացի բժիշկ մը՝ Շարլ Ժաք Փօնսէ։ Այս վերջինը որ Գահիրէ հաստատուած էր Եթով-պիա գացած էր դարմանելու կայսրը եւ զաւակը որոնք բորոտած էին։ Փօն-սէ թելադրեց Նէկիւսի դիւանագի — տական յարաբերութեան մէջ մտնել Լուի ԺԴ. թագաւորին հետ։ Այսպէս զոյգ մը դեսպանները, եթովպական տարազով եկան Փարիզ եւ իրենց նը — ւէրներն ու պաշտօնաթուղթերը ներ-կայացուցին Լուի ԺԴ.ի որ զանոնք մեծ պատուով ընդունեց։

Բայց 1702ին, հակէ կառավարու-թիւնը դադրեցուց անոնց թոշակը, ո-րով, ճարահատ՝ յեցին քաղաքական ասպարէզն ու դառնալով Գահիրէ՝ ըն-կերովի դեղարան մը բացին...

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Երթա՛ք բարով, քոյրիկ, յամենայն դէպս ...

— Մայրիկին բարեւեցէք. շատ կ'ու-զենայի տեսնել, ժամանակս եթէ ներէ, կ'անցնիմ ձեզ մօտ։

Բաժնուեցանք։

Ջանան հօրքուրի արժանաւոր զա — ւակն էր, յարգանքով էր, որ սեղմեցի ձեռքը։

✕

1920 թուի մայիս մէկի աշխատան-քի տօնի խանդավառ ու գեղեցիկ տօ-նակատարութիւններին յաջորդեցին բոլշեւիկեան ապստամբութեան ամօ — թալի օրերը։

Կարսը եւս ապստամբ էր. նրա միջ-նաբերդի վրայ էլ երեւացել էր օտար, կարմիր դրօշը։ Զօրքը բաժանուել էր երկու մասի. մէկ մասը (նայած ո՞վ էր հրամանատարը) անցել էր ապս — տամբների կողմը, միւս մասը բանել էր չէզոք դիրք։.

Ժողովուրդն անմասն էր, զօրքն էր ծաղկեցրել ապստամբութիւնը։ Ընդ — հակառակն, Կարսի բնակչութիւնը՝ գաղթի ընթացքում, թուասատանում տեսած լինելով բոլշեւիկ վարչաձեւը, դասակարգային պայքարի սարսափ — ները՝ մէկ մարդու պէս ոտքի էր ելել ձնշելու հայրենիքի ազատութեան բռ — պատճառող վտանգը։ Ու այդ պայքա-րի մէջ մեծ դեր էին կատարել Կարսի կիները։

Ջանան հօրքուրը գործի վրայ էր, իր նման գաղթի մէջ տառապած կի — ները հաւաքած շուրջը, նա փողոց էր խուժել ու յարձակել ապստամբների վրայ։

Նրա խումբն էր ձորում բռնել ապս — տամբներին գնդացիր ու փամփուշտ փոխադրող օթօմոբիլները, օթօմո — բիլ ու փամփուշտ վրան՝ նրանց ա — ռաջ ուղղելն էին փախել դուռանան զինուոր — ները։

Նրանց խումբն էր յանդգնութեամբ գնդակների տարափի տակ, դէպի բերդ մագլցել, կարմիր դրօշը վեր — ցնելու, բզքտելու համար։

— Հոգեմ ձեր գլուխը, գոռացել էր Ջանան հօրքուրը, կարմիր դրօշով ձեր պատանքը կարեմ։

— Տղա՛յ, շան լակոտներ, վար ա — ռէք էդ արիւնոտ լաթը։ Հերիք է օ — տարինը, մերինը, մերինը պաշտպա — նեցէք, մերինին տէր եղէք։

— Մենք ենք ձեր դիմացը, ձեր մայ — րերը, կրակեցէք ձեր մայրերի սը — տին, պատռեցէք այն կուրծքը, որ ձեզ կաթ է տուել, կուրացրէք այն աչքերը որ ձեր պոյն է չափել, փրցուցէք այն լեզուն, որ ձեզ առաջին բառն է սոր — վեցրել։ Կրակեցէ՛ք, շան լակոտներ, հարամ լինի ձեր ծծած կաթը։

— Հերիք չէ՞, հերիք չէ՞, թողէք որ խաղաղ ապրենք մեր տներում, թո — ղէք որ մենք մեր տան, մեր երկրի տէրը լինինք։ Մի՛ք, մի՛ք բերէք օտա — րը, Ռուսը, Թուրքը ...

Ոչ գնդացիր, ոչ հրացան, ոչ բռ — պատճառ չկարողացան կասեցնել նը — րանց յարձակումը։ Իրենց ձեռքով էին զուռաճաններին յանձնում օրինաւոր իշխանութեան, եթէ նոյն իսկ իրենց հարազատները լինէին։ Ու ճնշուել էր ապստամբութիւնը Կարսում, ինչպէս եւ ամբողջ Հայաստանում։

Միջնաբերդի վրայ նորէն ծածա — նւում էր հայ դրօշը, քաղաքացիներն անցել էին իրենց առօրեայ գործերին, շուկաները բաց էին ու ամէն բան կարգին։

Բայց հոգիները դեռ չէին խաղա — ղած, դեռ որոնում էին կասկածելի — ները, բանտարկում։

Ապստամբութեան յաջորդող կէս խաղաղ, կէս յուզումնալից օրերին՝ ինձ վիճակեց նորէն Կարսում լինել։

Մի օր անցնում էի փոքր եկեղե — ցու մօտով։ Տեսայ Ջանան հօրքուրի տան առջեւը ժողովուրդ էր խռն — ւած։ Խօսում էին զայրոյթով, պո — ռում։

Մօտեցայ իմանալու՝ թէ ի՛նչ կայ։

Ահա ինչ որ լսեցի յուզուած, ինձ իրմէ ելած բերաններէ։

— Շան լակոտներն սպանել է, դիակը պէտք է նետել։

— Մայրը զաղող, քահանայ, ժամ պատարագ է ուզում։

— Բոլշեւիկին ի՞նչ պէտք այդ բո — լորը, թող գան իր ընկերները կար — միր թաղում կատարեն։ Ծակերն են մտել սրիկաները։ Մի քանի օր առաջ երկրի տէր էին դարձել։

— Հապա թող մէկը համարձակ — ուի դիակին մօտենալ. Թաղո՞ւմ, հայ — րենի հողը դաւաճանի դիակը չի ըն — դունի, փողոց նետեցէք, թող շներին կեր լինի.

Գոռում էր մի ծերունի։

Ո՞ւմ մասին էր խօսքը, չհասկցայ, ներս մտայ Ջանան հօրքուրէն հասկ — նալու եղելութիւնը.

Աչքերիս չհաւատացի։

Թախտի վրայ, անկողնու մէջ մի դիակ կար սաւանով ծածկուած։

Ջանան հօրքուրը՝ յանկարծ ծերա — ցած, ահաւոր վշտի քարացած աչքե-րով, նստած էր դիակի գլխավերեւը։ Դիակի շուրջը, նոյնքան անշարժ՝ նս-տած էին մի քանի պառաւ կիներ։

— Ջանան հօրքո՛ւր ...

Ջանան հօրքուրի շրթունքները ծա-մածռուեցին. չկարողացաւ խօսել, աչքերում արցունքներ երեւացին, նա կուլ տուեց ու նորէն անշարժ էր դիա-կի պէս։

Միւսներէն իմացայ, որ Լորիս — Մելիքովն էր ննջեցեալը։ Բերդում է եղել, ապստամբների հետ, վիրաւոր-ուել է, մնացել անխնամ, տուն է ե-կել ու ... մեռել է։

Հերթն իմն էր քարանալու։ Լորիս — Մելիքովն ապստամբների հե՞տ ...

Հաւատալս չէր գալիս, յիշեցի նրա հետ ունեցած վերջին հանդիպումս, նրա խօսքերը։ Ի՞նչպէս բացատրել, Լորիս — Մելիքովը, Սարդարապատի հերոսը, դրօշի երկրպագուն ապս — տամբ իր սրբութիւնների դէ՞մ. Իր կամքո՞վ արդեօք, թէ դիպուածի զոհ։

Անկարող խօսելու՝ ակամայ շուրջս նայեցի։ Ննջեցեալի գլխավերեւը, պատէն կախուած էին Արամ Մանուկ-եանի եւ Նազարբէկեանի մեծադիր նկարները, նրանց մէջտեղը կախուած էր՝ թաշկինակէն մի մեծ՝ եռագոյն մի դրօշ, ու այդ բոլորի շուրջը՝ դաշ-տային ծաղիկներ, որ արդէն թառա — մած էին։

Ջանան հօրքուրը կուչ էր եկել, գլուխը կրծքին կախ, նա այնպիսի մի տեսք ունէր, կարծես դամուած էր թախտին։

Նրա զարնուած տեսքն այնպիսի մի ահաւոր տառապանք զգացի, որի նը-մանը չէի ապրած երբեք։

ԵՒԼԷՆ ԲՒԻԶԱՆԴ

(15)

Անգործութիւնը վերահաստատուեցաւ գիշերուան ժամը 23.30ին, Նանքէն եւ ուրիշ վայրերէն զինուորներ օգնութեան հասած ըլլալով։

Թերթերը կը գրեն թէ խռովութեանց հետեւանքով մեռած է բանուոր մը, հինգ զաւակի տէր, իսկ վիրաւորուած են 50 հոգի, որոնց մէջ կը գտնուին բարձրաստիճան սպաներ եւ պաշտօնեաներ։ Երեք ոստիկան – զինուորներ վարուած են գլուխէն. հրշէջ պահակ մը կորսնցուցած է մէկ աչքը

Թէր ու դէմ կարծիքներ դէպքի մասին

Աջակողմեան թերթերը մէկ բերան կը դատապարտեն ձախակողմեան միացեալ ճակատը, իբրեւ պատասխանատու այս խռովութեանց։ Շատ մը թերթեր յատկապէս կը մատնանշեն համայնավարները, պնդելով թէ ցոյցի – րուն բուն կազմակերպիչն ալ համայնավար մըն էր։

Այս առթիւ կը յիշեն վերջին օրերս պատահած դէպքերը, որոշ տրամադրութիւն մը վերագրելով զանոնք։

«Մաթէն» կը գրէ թերթին ճակատը.— «Ֆրանքեւտու զինակցութեան չնորհները — Պրէսթ – Լիթովսքին վերջը պարզապէս Պրէսթ»։ Եւ կը հարցնէ թէ գեռ թոյլ պիտի տրուի՞ր Մոսկուայի «վաւերացեալ խռովարարներուն» իրենց ուզածին պէս վարուիլ։ «Երէկ անգամ մը եւս երեւան եկաւ թէ համայնավար կուսակցութեան մէկ պատուիրակն էր կազմակերպած եղերական դէպքը։ Ժամանակ է որ կոյրովի միջոցներ ձեռք առնուին, ժամանակ է որ ապա – հովուի պարկեշտ մարդոց հանգիստը եւ խնդրի կանչուին կարգ մը ծայրայեղ տարրեր որոնք կ'օգտուին ներկայ պարագաներէն, խռովութիւններ յարու – ցանելու համար»։

Իսկ ձախակողմեան թերթերը դէպքին պատասխանատու կը հռչակեն Պրէսթի նաւահանգստին վերատեսուչը, որ գրգռած է բանուորները, զինուորական դրամատ ենթարկելով նաւարանը։ «Բանուորները մերժած ըլլալով վերսկսիլ աշխատանքը զօրքին ձեռնամէջն առաջ, այս վերջինը նաւարանէն դուրս քշեց զանոնք»։ «Փօփիւլէռ» կ'ըսէ թէ վիրաւորներուն թիւը 150ը կ'անցնի։ «Իւմանիթէ» հինգ հազար հաշուելով ցուցարարներուն թիւը, կ'արդարացնէ իբրեւ խորագիր.— «Պրէսթի մէջ, Լավալ սպաննել կուտայ նաւարանի աշխատաւորները որոնք կը պաշտպանեն իրենց հացը»։

Իտալիա կը շարունակէ զօրաշարժը

Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութի՞ւն

Իտալական կառավարութիւնը 30,000 զինուոր եւս դրօշի տակ առաւ, արեւելեան Ափրիկէ ղրկելու համար։ Այս առթիւ հրատարակուած գեկոյցը ուշագրաւ է, իբրեւ պատասխան մը Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովին։ Ինչպէս նախընթաց պարագաներու մէջ, Մուսոլինի այս անգամ եւս նոր հրամանը կ'արդարացնէ «իբրեւ հետեւանք զինուորական յառաջացեալ պատրաստութեանց եւ Եթովպական զօրաշարժին»։ Այս առթիւ մամուլն ալ ուժ կուտայ կառավարութեան, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ ի վերջոյ խնդիրը պիտի լուծուի զէնքի զօրութեամբ։ Կէս պաշտօնական թերթ մը կ'արդարացնէ. — «Ժընեւ կրնայ շաղակրատել եւ սպառնալ։ Շնորհիւ այսօրուան գեկոյցին, աշխարհ գիտէ որ Իտալիա իր սեփական կամքն ունի,— անդառնալի կամք մը»։ Միւս թերթերն ալ կը չեշտեն թէ Իտալիա իրաւունք ունի իր տեղը պահանջելու արեւուն տակ, եւ թէ, ինչ որ ալ ըլլայ, ան պիտի կրնայ անհրաժեշտ գաղթավայրերը ճարել իր յաւելեալ բնակչութեան համար։

⁂ Սուէյզի ջրանցքին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ աւելի քան երկու հարիւր իտալական նաւեր անցած են փետրուարէն ի վեր, թնդանօթներով եւ ռազմանիւթով

⁂ Եթովպիոյ կայսրը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ, իբրեւ պատասխան իրեն ուղղուած հարցումներու.

«Ազգերու Դաշնակցութիւնը բացմաթիւ առիթներով անտեսական եւ ընկերային աջակցութեան նիւթական ծառայութիւններ մատոյց իր անդամներուն, առանց որեւէ կերպով սահմանափակելու անոնց քաղաքական անկախութիւնը։ Մենք չպիտի մերժէինք այդպիսի աջակցութիւն մը։ Ծաւալն ալ եւ է աջակցութիւն չէ խոստացուած մեզի։ Միայն թէ տարօրինակ է որ զէնք առանելու իրաւունքէն կը զրկեն ճիշդ այն երկիրը որ ակիզբէն ի վեր իր բոլոր ջանքերը նուիրած է վէճին խաղաղ լուծման»։

Կայսրը մերժեց յայտնել իր բանակին թիւը, իսկ պատասխանելով կինուրու մասին եղած հարցումին, ըսաւ.

— «Մեր կիները պիտի հետեւին երկրին աւանդութեան։ Պատերազմի պարագային անոնք պիտի ընկերանան բանակին, պիտի պատրաստեն զինուորներուն կերակուրը եւ պիտի խնամեն վիրաւորները»։

⁂ Իտալական կառավարութիւնը կրկին կը հերքէ այն զրոյցները թէ ուզած է փոխառութիւն մը կնքել արտասահմանի մէջ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՆՑԻԿԻ ՀԱՐՑԻՆ առթիւ սատակապէս յարուած են Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւնները Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը Վարշաւա հասաւ, խնդիրը քննելու համար։ Վէճը առ այժմ տնտեսական է, բայց եթէ չլուծուի, քաղաքականին ալ կրնայ խառնուիլ։ Գերմանիա չկարենալով 30 միլիոն ֆիորին ճարել Տանցիկի, դրամին գինը պահպանելու համար, անոր արժէքը ինկաւ։ Նոյն պատճառով կարելի պիտի չըլլայ վճարել 40.000 գերման պաշտօնեաներու հանգստեան թոշակը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԷԼ-ԹԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 12ին Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Թաշան։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի վաճառ եւ Քրիստափոր խումբերու, Բոստոմ եւ Իշխան ենթակոմիտէներու ընկերները Հինգշաբթի (8 Օգոստոս) երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքավայրին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կորիւն ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Օգոստոս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գրադարանի սրահը։

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի Վրէժ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ լէ կոնէսի Վարդան ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերներ՝ Կարօ եւ Յակոբ Նըրանեաններու եւ պարագաներուն իրենց սիրելի մօր մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ դպրոցի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Փորթ տ'Իթալիի եւ Շրջանի «Գողթան» երգչախումբէն 122 Ֆր. օժանդակելու համար շրջանիս դպրոցին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԱՆԷԼ-ԹԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասէրաց» Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր դպրոցին մէջ, Րիւ Մատամ Գիւրի։ Օրակարգ. Վարչութեան տարեկան տեղեկագրութիւն, [illegible] վարչութեան, Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ անդամուհիները։

ՅԱՌԱՋԻ եւ ՄԵՂՈՒԻ համար դիմեցէք՝ ընկեր Sarkis Bilalif 7, rue duPuy, Romans (Drôme).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Ջաւրեան՝ «Կովկասի միջակութային պատմութիւնը»։ Կ. Վ. Տայք Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»։ Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»։ Դրօ՝ «Մի ցատուած յուշերից»։ Ա. Մանուկեան՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»։ Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը Հայ եւ Թուրք աշուղ. գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեանս»։ Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը».. Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը.— Կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բագալեան՝ Ս. Վ.։ ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ.— «Վ. Եղգէ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը». Նկարներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ծօթեաց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Եւ յետոյ անմիջապէս բոլոր ժողովուրդով գնացինք Լառինայ գերեզմանատունը, ուր չորս կողմն Հայք թաղուած կային առանց վերջին օրհնութեան եւ թաղման կարգի (*), որոնք թէպէտ եւ իրենց կենացը վերջին պահուն Լատին կարգաւորէն խնդրած են խոստովանիլ եւ հաղորդուիլ, բայց նա մերժած է քրիստոնէի մը վերջին պէտքն ու յաւիտենական թոշակը մատակարարելու։

Շարլուֆի մէջ Խարբերդցի Հայ երիտասարդ մը պարտքի համար բանտարկուած ըլլալը լսելով, անմիջապէս պէտք եղած մարդոց քով դիմեցի, եւ խիստ մեծ դժուարութեամբ կարողացայ անոր ազատութիւնը ձեռք բերել։ Այս պարտաւորութիւններս առանց պարծանաց՝ ի գործ դնելով խեղճ ժողովրդոց մեծ ուրախութիւն եւ մխիթարութիւն կ'ըլլային. այլ պղտոր պարագայ մը միայն անոնց սիրտը եւ խղճահարութիւնը թերեւս քիչ մը յուզեց, այն է իրենց բարեպաշտութեան նուէրները չըն – դունելս, զոր յօժարութեամբ կը մատուցանէին մեզ իբր ծախս եւ կամ վարձք իրենց համար մեր կրած աշխատութեանցը

Ցիշեալ գաղթականք խիստ կը ցաւէին Եգիպտոսէն իրենց հոգեւոր պիտոյից համար կարգաւոր մը չը խրկելնին, եւ կ'ուզէին որ իրենց բողոքը լրագիրներու միջոցաւ ազգին հաղորդեն։ Փութացինք մենք զիրենք համոզել ըսելով թէ, «Եգիպտոսի հոգեւոր տեսչութիւնը սուրբ Աթոռոյն իրաւասութեան տակն ըլլալով, այդ պարտքը կատարելը անոր կը վերաբերի. ուստի անա այսօր զմեզ մխիթարող եւ ձեր հոգեւոր պիտոյքն հոգացողը սուրբ Աթոռն է, ուրեմն իրաւունք չունիք գանգատելու Եգիպտոսի մէջ գտնուող պանդուխտ կարգաւորներէ, որոնք վարձկան են եւ ոչ տէր։

Գաղղիոյ Հիւպատոսը ականատես ըլլալով մերազնեայ ժողովրդոց հոգեւոր պիտոյից կողմէ քաշած խեղճութեան, մեր վերջին տեսութեան մէջ ապահովցուց զմեզ ըսելով թէ, «Դիւրին է ձեզ այս տեղ ազգային եկեղեցի եւ յատուկ գերեզմանատուն մը ունենալ. բաւական է որ ձեր Սրբազան Պատրիարքը Եգիպտոսի կառավարութենէն խնդրէ։ Մանաւանդ, յաւելցուց նա, ունիք ձեր ազգակից Նուպար փաշայն, որու ձեռօք ամէն ինչ հնարաւոր է առնել։ Անգլիացիները ուրիշ գերեզմանատան համար խորհրդի մը մատուցինք եգիպտական կառավարութեան, իսկոյն բաւականի չափ հող զետին մը տուաւ»։ Հիւպատոսին առաջարկութիւնները մտերմական էին, ուստի գործադրութեան մասին բարեպատեհ առիթ մը պէտք է, պատասխանելով՝ բաւականացանք

Սուէյզի մէջ որչափ որ երկարեցաւ մեր յապաղումը, նոյնչափ ալ աւելցաւ մեր տրտմութիւնը եւ անհանգստութիւնը օդին գէշութեան պատճառաւ. եւ ուրիշ չար կողմերէ եւս անհանգիստ էինք. այլ եւ ապրուստի կողմէ կը նեղանայինք, ուր որում խիստ թանկութիւն կը տիրէր, վասն որոյ կը ցանկայինք ժամ մը յառաջ անկէ մեկնելու։ Բաղդը յաջողեց մեզ, անգղիական շոգենաւ մի պատահեցաւ, որ Հնդիկ վաճառականաց կը վերաբերէր, ու Տաճկաց ուխտաւոր բերած էր Ճիտտէ, եւ կրկին պիտի դառնար նոյն ուխտաւորները առնելու։ Մասնաւոր հոն աժան վարձով, եւ երկու օր Սուէյզի առջեւ կենալէն զկնի, հրեշտակի Տեառն առաջնորդութեամբ ապաւինելով եղանք ճանապարհ Ապրիլի 28ին՝ ուրբաթ առաւօտ, եւ հինգ – բորդ օրը յաջող նաւարկութեամբ հասանք Ճիտտէի նաւահանգիստը, եւ նոյն գիշերը նաւին մէջ մնացինք։

Ճիտտէի նաւահանգիստը Արեւմտեան Արաբիոյ նաւահանգիստներէն աւելի խիթալի ու վտանգաւոր է. վասնզի ջրին տակը ծածկուած քարացեալ պաղլեղէ ժայռեր կան, եւ անոնց մէջեղէն միայն անցնելու օլորուն նեղ ճամբայ մը ունի, ուրկէց անվնաս եւ ապահով անցնելու համար երկու տեղ գէմ առ գէմ ծովէն հինգ կանգուն բարձր բոլորակաձեւ քարեղէն աշտարակ մը շինուած է, իբրեւ նշան նաւապետաց։ Այսու ամենայնիւ զարմանալի ճարտարութեամբ նաւ անցնելու ժամանակ Արապ առաջնորդ մը կ'ունենայ կարմիր ծովու ջրերուն համար։

Առաւօտուն, որ էր Մայիս 3, քարանթինայի կողմէն շոգենաւին փրաթիքան առնելու համար մէկն եկաւ։ Ասիկա էր Փոյսեցի Մալեզեան Մեծ. Ֆրանկիսկ էֆէնտին, բժիշկ եւ անդամ տեղւոյն առողջապահութեան ժողովքին ի կողմանէ Բ. Դրան։ Իւր ազգասիրութիւնը ու բարուց քաղցրութիւնը անմիջապէս գրաւեց մեր սիրտը. ու այնչափ քաղցր եկաւ մեզ անոր հոն ներկայութիւնը, ինչպէս որ քաղցր է Սահարայի անապատներուն մէջ քալող ճամբորդի մը ականակիտ աղբիւրակ։ Ուստի փութացինք անմիջապէս մեր իրանք շոգենաւէն Մեծ. Ֆրանկիսկ էֆէնտիին հետ, ու բեռները մաքսատունը թողլով գնացինք Շէրիֆի(*) մեծ վեքիլին հիւրանոցը, կողմը վերի յարկէն սենեակմը վարձեցինք տասը դահեկան օրականով։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Մուսավայէն Հապէշստան երթալու ճանապարհին գոց ըլլալը։ Անգղիոյ հիւպատոսը։ Սեփական փաշան, Քաղաքապետարանը։ Բնակիչները, Ցոյն վաճառականը, Միւսիւ [illegible] փութ։ Քեսթլը։ Խաղաղ [illegible] [illegible]։ Ուղտապանաց [illegible] եւ [illegible] Արաբաց դատէն [illegible] [illegible] [illegible] Արձիւ. Ճէլօ Ալումայի [illegible] [illegible] թիւնը։ Կալյտուրանի Հապէշնե[illegible] խնն ստացնելուն տարբեր։ Հապէշ[illegible] մանեգնիս։

Շէրիֆի մեծ վէքիլին [illegible] տեղաւորուելէն զկնի գնացինք [illegible] գիոյ Ափրէտ Սենտոին հիւպատոսա[illegible] կան տեղապահին քով, եւ իրեն [illegible] զուած յանձնարարական նամակ[illegible] ութիւն ընելէն ետքը մասնաւոր[illegible] իրեն Արաֆհեաւ առաջնորդէն [illegible] յու զիտէր, սկսանք հետը նոյն [illegible] զուով խօսիլ մեր ճամբորդութեան վրայօք։

(Շար.

(*) Լառինաց ձեռքը եղած չիշեալ գերեզմանատունը Գաղղիոյ հիւպատոսին ձեռօք Եգիպտոսի կառավարութենէ խնդրած ու ձրի ընդունած են յատկապէս համար աշխատող Քրիստոնեայք՝ առանց խտրութեան կրօնի։

(*) Մէքքէի շէրիֆին վախֆ խանն է։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame. PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 9 Août 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2878

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«Ա՜Խ, ՄԵՐ ՍԻՐՏԸ ԼԻՔԸ ԴԱՐՏ, ՑԱՒ...»

Այսօր պիտի կարդաք նամակ մը, «Ճշգում եւ Լուսաբանութիւն», Հօկի հաշիւներու մասին:

Հրատարակեցինք զայն առանց վերապահութեան, որպէսզի հասարակութիւնը լսած ըլլայ երկու կողմերն ալ:

Անփոփոխ պահեցինք նոյն իսկ նամակին վերջաբանը, —փոքրոգի վերագրումներ որոնք ոչ թէ ճակատաբաց հակառակորդներու կը վնասեն, այլ զանոնք ստորագրողին:

Մենք շատ պիտի ուզէինք որ երբեմնի «Հայ Գուսան»ը իր բանաստեղծի սրբազան կիրքը չպղծէր նոյնքան ուղեկիցի մանր կիրքերով, որոնք ոչինչ կ'աւելցնեն իր արժանիքներուն վրայ:

Բայց, թողո՛ւնք այդ հարցը եւ անմիջապէս անցնինք նիւթին:

Իրականին մէջ, ի՞նչ համոզիչ, բանաւոր «ճշգում» կամ «լուսաբանութիւն» կը ճարէ Գ. Ա. Իսահակեան: Ոչինչ:

Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը իր թիւ 1 շրջաբերականին մէջ հաղորդելով Ե. պատգմ. ժողովին զեկուցումներն ու որոշումները, բառ առ բառ կը գրէր «Արմենիա» հիւրանոցի հանգանակութեան մասին.

— «Արմենիա Օթելի պարգեւաւոր հանգանակութեան զեկոյցէն, զոր կատարեց յանձնաժողովի գանձապահ ընկ. Ա. Իսահակեան, պարզուեցաւ որ առաջին սէրիի տոմսերէն գոյացած է 45,225 ֆրանք:

Այս 45,225 ֆրանքէն, 18,000 ֆրանք դրուած է Կեդր. Վարչութեան տրամադրութեան տակ, իբրեւ Հրատարակչական ֆոնտ, Գլխ. Վարչութեան հրահանգով:

Վիճակահանութեան պարգեւներուն եւ այլ ծախուց յատկացուած է 8822 ֆրանք:

1000 (հազար) ֆրանք տրուած է Լէօի գրքին արտագրութեան ու սրբագրութեան, Գլխ. Վարչութեան հրահանգով:

1884 ֆրանք վճարուած է Երեւանէն ուղարկուած եւ չօգտագործուած ֆիլմի մաքսային ծախուց եւ ճանապարհածախսին:

4574 ֆրանք փոխառութիւն եղած է «Հօկ» ամսագրին եւ 5470 ֆրանք ալ Կեդր. Վարչութեան:

Գանձապահին քով կը մնայ մօտ 5475 ֆրանք: Փոխառութեամբ տրուած գումարները պիտի վերադարձուին անմիջապէս որ հնարաւոր ըլլայ»:

Փոխելով այս պատկերազարդ զեկուցումին բացատրութեան ձեւերը, «Արմենիա» հիւրանոցի յանձնաժողովին գանձապահը անգամ մը եւս տոմսերուն մէջ կը խրէ Հօկը: Կը խրէ գլուխով եւ պոչերով:

Երկուստեք յաճախ կատարուած դրամական փոխադրութիւններ «հետ կապուած ծախքերէն խուսափելու համար», «հաշուակալական պարզ փոխանցումներ», «հաշուակցութիւններ» — Աւա՛, այս բոլորը ե՞րբ սորվեցաք, Երեւան երթալէ առա՞ջ թէ վերջը: Հօկի Կեդր. Վարչութեան մէջ եղած ատե՞ն, թէ ձեռնամբարձ քուէարկութեամբ ընտրուելէ եւ հրաժարելէ յետոյ:

Միւս բոլոր մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, առնենք Հրատարակչական ֆոնտի խնդիրը, — այնպէս ինչպէս կը ներկայացնէք դուք:

Կ'ըսէք թէ Երեւանի Հօկի Գլխ. Վարչութիւնը 19,000 ֆր. պիտի դնէր Ֆրանսայի Հօկի տրամադրութեան տակ, «որի հասոյթներն էլ պիտի յատկացուէին «Արմենիա» հիւրանոցի ֆոնտին»:

Այս հիման վրայ դուք ալ «հաշուակալական պարզ փոխանցում» կատարելով, հաւաքուած 45,225 ֆրանքէն 19,000 վար դրած եւ Լէօի գիրքին Ա. եւ Բ. հատորները տպած էք:

Յետոյ, ի հաշիւ այդ փոխանցումին, 24,000 ֆրանքի գիրք ղրկած էք Երեւան (իւրաքանչիւր հատորէն 850 օրինակ):

Աւա՛, դուք հաւատացի՞ք այս «լուսաբանութեան» լոյսին: Դուք համոզուա՞ծ էք այս տեսակի «ճշգում»ին անկեղծութեան եւ լրջութեան:

Երեւանի մէջ թո՞ւղթ չկար թէ տպարան, շատ աւելի աժան տպելու համար Լէօի գրքին երկու հատորները, խնայելով փոխադրութեան ծախքն ալ:

Երեւանի մէջ ի՞նչ բանի պիտի ծառայեն այդ երկու հատորները, ՈՐՈՆՔ ՍԱՀՄԱՆՈՒԱԾ ԵՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԴԱՐՁԻ ԲԵՐԵԼՈՒ ԵՒ ԱՏՈՐ ՀԱՄԱՐ ԱԼ ՑԱՏԿԱՊԷՍ ՀՈՍ ՏՊՈՒԱԾ ԵՒ ՇԱՐՈՒԱԾ՝ ՄԵՐ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ: (Գիրքը ծաղրանկարն է Թրքահայ ազատագրական շարժման եւ մասնաւորապէս ուղղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ):

Ըսելիք չունինք, եթէ այդ երկու հատորները՝ 1700 գիրք, իրենց ընտիր թուղթով, մաքուր տպագրութեամբ եւ լայն էջերով պիտի ծառայեն «Արմենիա» հիւրանոցին կահաւորման, պիտի զարդարեն անոր պատերը, ձեղունը կամ տախտակամածը:

Այս հարցէն ինքնին կը ծագի միւսը, — Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէի մը կոչման, պարտականութեան մաս կը կազմէ՞ գիրքերու — մանաւանդ այսպիսի «ագիտացիոն-պրոպագացիոն» հատորներու — հրատարակութիւնը, Երեւանի մէջ ըլլայ թէ Փարիզի:

Այդ հարցումը ուղղելու իրաւունք ունին արտասահմանի բոլոր հոսանքները — դուք ալ մէջն ըլլալով — քանի որ հարցը կապ ունի հայրենիքի օգնութեան եւ վերաշինութեան, ոչ թէ քաղաքական-կուսակցական քարոզութեան եւ խարդախ, դիմակաւոր մարզանքներու հետ:

Այդ հարցումը, եւ դեռ ուրիշներ ձեզի կ'ուղղեն այն բազմութիւնները որոնց անունով կ'երգէիք, երբեմն.

— Ախ, մեր սիրտը լիքը, դարտ ցաւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՐԷՍԹԻ ՄԷՋ

ՀԱՎՐԻ ՄԷՋ ԱԼ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

Աջակողմեան թերթերը կը պահանջեն ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել

Երէկ մանրամասնօրէն նկարագրած էինք Պրէսթի մէջ ծագած խռովութիւնները: Չորեքշաբթի օր բաղդատաբար խաղաղ անցաւ: Առաւօտ ամէն բան վերջացած կը համարուէր: Սակայն քիչ յետոյ նոր դէպքեր պատահեցան, թէեւ ոչ այնքան ծանր որքան երեքշաբթի օր:

Առաջին դէպքը պատահեցաւ ժամը 10ին, «Տէօնքէրք» մարտանաւին մէջ: Բանուորները անհատ — անհատ կամ խմբովին վերադարձեր էին իրենց տեղերը եւ կարգապահական ուժը գրեթէ քաշուած էր: Սակայն ժամը 10ին գործադուլ մը ծագեցաւ: Բանուորները դադրեցուցին ամէն աշխատանք, առանց հեռանալու իրենց տեղերէն: Այս վիճակը տեւեց գրեթէ մէկ ժամ: Ծովային իշխանութիւնը խոհեմութիւն ունեցաւ չմիջամտել, եւ աշխատանքները վերսկսան քիչ յետոյ:

Կէս օրէն յետոյ, մթնոլորտը նորէն պղտորեցաւ:

Աջակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ բերնէ բերան նշանաբառեր փոխանակուած ըլլալով, բանուորները սկսան «Ինթէրնասիոնալ»ը երգել, նախ «Տէօնքէրք»ի, յետոյ ամբողջ նաւարանին մէջ: Նաւահանգստի վերատեսուչը անհանդուրժելի գտնելով այս ցոյցը, հրամայեց դադրեցնել աշխատանքները: Ջանդր հեծեալ եւ բանուորները — մեծ մասով աշխատանքի տարազով — ուղղուեցան դէպի դուրս: Անմիջապէս թափօր մը կազմուեցաւ եւ բազմութիւնը սկսաւ տարածուիլ փողոցներուն մէջ, ուղղուելով դէպի Ազատութեան հրապարակը:

Ճամբուն վրայ կեցած էին մասնաւոր գործակալներ որոնք թռուցիկներ կը ցրուէին, յորդորելով դիմադրել մինչեւ վերջը եւ ներկայ ըլլալ ժողովի մը, իրիկուան ժամը 6ին: Ազատութեան հրապարակը հասնելէ յետոյ, բազմութիւնը քանի մը թեւերու բաժնուեցաւ, եւ երկու բացօթեայ միթինկներ գումարեց, ուր խօսեցան համայնավար գործիչներ, ինչպէս կը գրեն աջակողմեան թերթերը: Այս առթիւ ալ կոչեր կ'անցնէին ձեռքէ ձեռք, յեղափոխական նշանաբառերով: Ի մէջ այլոց բանուորները կը հրաւիրուէին ներկայ ըլլալ նախորդ օրը սպաննուած բանուորին յուղարկաւորութեան, թափօր կազմելու եւ բողոքելու համար: Բացօթեայ միթինկներէն վերջը, երբ նորէն կը համախմբուէին, շրջուն պահակները միջամտեցին, զէնք պարպելով օդին մէջ: Բանուորները պատասխանեցին քարեր, երկաթի եւ շէշի կտորներ նետելով: Այս բոլորը մեծ հետեւանք չունեցան: Քանի մը ցուցարարներ խոշտանգուեցան, եւ երկու շրջուն պահակներ վիրաւորուեցան:

Ցուցարարները փորձեցին պատնէշ մը շինել, սակայն ձախողեցան: Յետոյ քանի մը հարիւր ցուցարարներ խուժեցին դէպի կայարան եւ գրաւեցին կառախումբ մը որ կը պատրաստուէր մեկնելու: Այստեղ ալ համայնավարներն էին որ գործօն դեր կը կատարէին, միշտ համաձայն աջակողմեան թերթերու տեղեկութեանց:

Իրիկունը ժամը 6ին արհեստակցական միութեանց պատուիրակները քաղաքապետութեան դիմելով, հաղորդեցին թէ 7 — 8000 բանուորներ ներկայ պիտի ըլլան սպաննուած բանուորին յուղարկաւորութեան: Այս առթիւ խոստացան պահպանել բարեկարգութիւնը:

Միեւնոյն ատեն երկու կոչեր ուղղուեցան ժողովուրդին, որպէսզի հանդարտ մնայ: Առաջինը ուղղուած էր արհեստակցական միութեանց կողմէ, իսկ երկրորդը՝ պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութեան կողմէ: Հակառակ այս յորդորներուն, կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ: Մանաւանդ որ, զրոյց տարածուած էր թէ կրակի տրուած է ծովային հիւանդանոցը: Իրապէս հրդեհի սկզբնաւորութիւն մը տեղի ունեցած էր, ելեկտրական հոսանքի խանգարման հետեւանքով, բայց քանի մը վայրկեանէն մարեցին:

Իրիկուան դէմ նորէն յուզուեցաւ քաղաքը: Նաւահանգստապետը հրամայած էր արգիլել բոլոր համախմբումները եւ փակել սրճարաններն ու գինետուները, բայց խումբ խումբ ցուցարարներ կը հաւաքուէին փողոցներուն մէջ: Տեղ տեղ անոնք քարերով յարձակեցան ոստիկաններուն վրայ: Գիշերուան ժամը 11ին յուզումը կրկնապատկուած էր: Ցուցարարները այս անգամ խմբակցութեանց բաժնուած էին, իւրաքանչիւրը առանձին դիրք մը գրաւելով: Այս ցոյցն ալ երկար չտեւեց:

Նիւ Եորքի նաւը չկրցաւ մեկնիլ

Նոյն օրը այլապէս կարեւոր դէպք մը պատահեցաւ ուրիշ նաւահանգիստի մը՝ Հավրի մէջ: «Շանփլէն» շոգենաւը կը պատրաստուէր ճամբայ ելլելու դէպի Նիւ Եորք, երբ նաւաստիները ծախցին դուրս ելան, բողոքելով ռոճիկներու հարիւրին 10 կրճատման դէմ: Եւ նաւը դատապարտուեցաւ անշարժութեան: Իր 700 ճամբորդները հարկադրուեցան նաւին մէջ անցընել կամ ցամաք ելլել: Շոգենաւային ընկերութիւնը պանդոկներու մէջ տեղաւորեց քանի մը հոգի:

Նաւաստիները կ'ըսեն թէ շոգենաւային ընկերութիւնը մասնաւոր ձեռնարկ մըն է որ շահաբաժին կը վճարէ, հետեւաբար չի կրնար ենթակայ ըլլալ հարիւրին 10ի պետական օրէնքին: Ուրիշ անդրատլանտեան նաւերու նաւաստիներն ու սպաներն ալ միացան բողոքի այս ցոյցին, Հավրի, Շէրպուրկի, Սէն Նազէրի եւ Պորտոյի նաւահանգիստներուն մէջ, թէեւ կը զգուշանան աղմկալի ցոյցերէ:

Հավրի մէջ շոգենաւերէն դուրս ելած նաւաստիները, թիւով 1500 հոգի, թափօր մը կազմեցին քաղաքին մէջ եւ գացին ընկերութեան գրասենեակը, իրենց բողոքները արձանագրելու: Յետոյ ժողով մը գումարելով որոշեցին պատուիրակութիւն մը ղրկել ծովային նախարարութեան, ինչպէս եւ քաղաքապետին: Հակառակ ընդհանուր յուզման, քաղաքին անդորրութիւնը չխանգարուեցաւ:

Թերթերը գիտել կուտան թէ շատ մը ուղեւորներ այժմ կը նախընտրեն օ-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԻՒՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՆՇԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Օգոստոս 20ին, Սօֆիայի մէջ պիտի բացուի տնտեսական եւ կրթական համագումար մը, նախաձեռնութեամբ «Թրակիա» համագործակցական դրամատան:

Հայկական հաստատութիւն մըն է «Թրակիա»ն, որ համեստ առաջադրութեամբ ճամբայ ելած, այդէն դարձեր է գործօն ազդակ մը:

Մեր աշխատակիցները յաճախ առիթ են ունեցած խօսելու անոր գործունէութեան եւ նուաճումներուն մասին:

Վերջերս աշխատակից մը պարզեց, նաեւ, օգոստոս 20ի համագումարին գլխաւոր նպատակները:

Ձեռնարկին առաջին առաւելութիւնը այն է որ՝ համագումարը չի սահմանափակուիր միայն պուլկարահայ գաղութով:

Հրաւէր ուղղուած է նաեւ երկու հարեւան գաղութներու, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի:

Թերթերէն կը տեղեկանամ թէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Պուքրէշի եւ Սելանիկի մէջ, մասնակցելու համար:

Սելանիկի թաղ. խորհուրդը արտօնած է պատգամաւոր մը ղրկել պաշտօնապէս, իսկ ուրիշ չորս հայրենակիցներ ալ պիտի երթան իրենց անձնական ծախքով, դարձեալ յանուն գաղութին:

Եթէ Աթէնքի ազգային կեանքը նախանձախնդրի մը վերածուած եւ մթնոլորտը թունաւորուած չըլլար, անշուշտ այնտեղէն ալ հինգ-տասը հոգի կրնային մասնակցիլ, գոնէ անհատապէս:

Չեմ խօսիր ուրիշ գաղութներու կամ քաղաքներու մասին, որոնք վերէ՜ն, շատ վերէն կը նային այսպիսի քայլերու վրայ:

Օրինակ՝ մեր երեւելի Փարիզը որ լոյսի մէջ խեղդուած, աչքերը շլմոլած, չի գիտեր նայիլ Արեւելքի համեստ ճրագներուն վրայ...

Ոչի՛նչ. Սոֆիան իր այս ճրագով շատ աւելի կը խօսի մեր սրտէն ու մտքէն, քան Փարիզը իր [illegible] չքեղանքով:

Երեւութապէս չոր ու ցամաք, օգոստոս 20ի համագումարին օրակարգը խտացեալ տրամաբանութիւն է օրուան հոգերուն:

Այսպէս, համագումարը միջոցներ պիտի խորհի, ուրիշ գաղութներու մէջ ալ գործակցական ընկերութիւններ (քոօփէրաթիվ) հաստատելու եւ միացնելու համար:

Պիտի քննէ առեւտրական կապակցութեանց խնդիրը: Պիտի ուսումնասիրէ միջնակարգ վարժարաններու հաստատման ծրագիրներ:

Դեռ ուրիշ առնչութիւններ, — գաղթային դրամատուներ, հրատարակչական ընկերութիւն, լուրջ գիրքերու թարգմանութիւն եւն.:

Համագումարը իր գլխուն վերեւ ունի միջազգային բարձր հեղինակութիւն մը, Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց, որ համագործակցական շարժման կապուած է այնպէս ինչպէս հայ գիւղացին իր լծկանին:

Երանի՜ անոնց որ պիտի կրնան օգտուիլ:

Օգտուիլ, ոչ միայն հաճելի պտոյտ մը կատարելով (50 առ հարիւր կրճատուած են ճամբու գիները) այլեւ անգամ մը եւս համոզուելու համար թէ՝ բոլոր բնական լոյսերը Արեւելքէն կը ծագին:

ՎԱՀԷ

Սուրիական եւ Լիբանանեան հպատակները

ՀԱՒԱՍԱՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐ ՊԻՏԻ ՎԱՅԵԼԵՆ

Սուրիոյ թերթերը կը հրատարակեն պաշտօնական բնագիրը Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Սուրիոյ մարզպանին միջեւ փոխանակուած երկու նամակներու, որոնց համաձայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակները առանձնաշնորհեալ վիճակ պիտի ունենան Ֆրանսայի մէջ:

Այս կարգադրութիւնը վաւերացուած է Հանրապետութեան նախագահին կողմէ, 1935 ապրիլ 25ին, եւ գործադրութիւնը յանձնած՝ դատական, արտաքին, ներքին եւ ելմտական նախարարներուն:

1934 դեկտեմբեր 6ին, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպան կոմս տը Մարթէլ նամակ մը գրելով Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, գիտել կուտար թէ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ հաստատուած Ֆրանսացիները ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի առանձնաշնորհները կը վայելեն բնակութեան, առեւտուրի, ճարտարարուեստական, արհեստներու, շարժուն եւ անշարժ ստացուածքներու եւն. մասին: Եւ փոխադարձաբար կը խնդրէր նոյն իրաւունքները շնորհել Ֆրանսա հաստատուած Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու, առանց խախտելու օտարականներու հսկողութեան վերաբերեալ օրէնքները (անցագիր, անձնագիր, աշխատանքի կանոններ եւն.):

Արտաքին նախարար Պ. Լավալ այս նամակին կը պատասխանէ 1934 դեկտեմբեր 25ին, ընդունելով մարզպանին առաջարկը եւ ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի առանձնաշնորհները վերապահելով Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակներուն, բայց առանց խախտելու օտարականներու հսկողութեան եւ աշխատանքի համար հաստատուած կանոնները:

«Անխնայ պատժել խռովարարները»

Ինչպէս ըսինք, Պրէսթի խռովութիւնները եւ ուրիշ դէպքեր խորապէս ազդած են աջակողմեան հոսանքներուն վրայ, որոնք ուժգնօրէն դատապարտելով «խռովարարները», կը պահանջեն անխնայ պատժել զանոնք: Բոլորն ալ յեղափոխական դաւադրութեան մը կը վերագրեն այս արարքները, յատկապէս ամբաստանելով համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութիւնները, եւ Մոսկուան: «Մաթէն» կ'արձանագրէ թերթին ճակատէն. — «Բոլշեւիկներու կողմէ կազմակերպուած յեղափոխութիւնները միշտ մեծ նաւահանգիստներու մէջ սկսած են»: Եւ կը պահանջէ ամէն գնով ապահովել բարեկարգութիւնը: «Կարգ-կանոն փողոցին մէջ: Եւ անխնայ պատիժ: Ո՛չ, Պրէսթի դէպքը ինքնաբեր պոռթկում մը չէ: Տեղական իշխանութիւնները անոր մէջ գտած են համայնավար խռովարարներու դերը եւ զայն կը մատնանշեն առանց վերապահութեան: Արիւն թափեցաւ, եւ Ֆրանսա գիտէ թէ որու վրայ կ'իյնայ անոր զարհուրելի պատասխանատուութիւնը, Քաշէնէն մինչեւ Պլում: Կառավարութիւնը պէտք չէ որ յեղափոխական տեսարաններ թոյլատրէ փողոցին մէջ: Այլեւս ոչ մէկ հանդուրժանք: Ո՛չ տկարութիւն, ոչ ալ գութ»:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ երէկ ժամերով նիստ գումարեց եւ վաւերացուց նոր հրամանագիր-օրէնքները, որոնց մեծ մասը կապ ունի տնտեսական կեանքին հետ: Օտար բանուորներու մասին ալ որոշումներ տրուած են: Օրէնքները պաշտօնաթերթին մէջ կ'երեւան այսօր իսկ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բողոքեց Լոնտոնի իտալական դեսպանին, Հռոմի թերթերուն հակաանգլիական հրատարակութեանց դէմ:

ԱՄԱՅԻ ԵՒ ԱՒԵՐԱԿ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԵՒ ՎԱՆՔԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

ՈՉ ՄԷԿ ՆՈՐ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ.— « ԹՈՒՐՔՆ Է ԱՆՑԵՐ ԱՅՍ ՏԵՂԷՆ ».— ԱՄԲՈՂՋ ՆԱՀԱՆԳԸ ԽՐԵՍԻ ՎՐԱՅ ՁԳՈՒԱԾ.— ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ՁԻ ԵՒ ՋՈՐԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.— ՄԷԿ ԲԱՆԱԿ ՄԻՇՏ ՊԱՏՐԱՍՏ.— ՈՉ ՄԷԿ ՔԻՒՐՏ ԱՇԻՐԷԹԱՊԵՏ.— ՎԱՐԱԳԸ ԵՐԵՔ ՏՈՒՆ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԲԱՆՁՆՈՒԱԾ.— ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ՄՏՆԵԼ ԿՂԶԻՆԵՐԸ.—

Վասպուրականի գաւառներու մէջ ամէնէն բազմամարդ եւ բարգաւաճ վիճակ ունեցողը Արճէշն է, իր շրջակայքով։ Արճէշ գիւղաքաղաքը կը գտնուի Վանի ծովու հիւսիսակողմը։ Առեւտրական շատ կարեւոր կեդրոն մըն է՝ մօտիկ ըլլալով Կարինին, Պիթլիսին, Վանին եւ Կովկասին։ Արճէշի մէջ այժմ կ՚ապրին գլխաւորապէս առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ։ Ռուս տարագիրներ իրենց առաջնորդով 1933 յուլիսին անցան Արճէշ եւ կառավարութեան հրամանով ժամանակաւորապէս հաստատուեցան այնտեղ։ Այս Ռուսերուն երկտասարդ աղջիկներէն շատերը ամուսնացան Թուրքերուն հետ եւ կամ դարձան անբարոյական։ Արճէշի շրջանը հացառատ է, ունի բարեբեր եւ պտղատու այգիներ, ոչխարաբուծութեան համար ամէն տեսակ յարմարութիւն, սակայն Թուրքը եւ Քիւրտը ապիկար են օգտուելու բնութեան տուած այդ բարիքներէն։

Արճէշի մէջ կայ քիչ քանակութեամբ պահակազօրք։ Քիւրտերը խեղճացեր են, զինաթափ եղած, կ՚ապրին բռնութեան տակ, տարուբերի պէս, Թրքական բազմատեսակ հարստահարութիւններուն ենթակայ։ Դարերու ընթացքին ինչ որ Քիւրտերն ըրին Հայերուն, նոյնը հիմա իրենք կը վայելեն Թուրքերու լախտի հարուածներուն տակ։ Թուրք պետական եւ զինուորական պաշտօնեաները մանաւանդ շատ ամարդի եւ վատ վերաբերմունք ցոյց կուտան Քիւրտերու հանդէպ։ Քիւրտը որ այնքան նախանձախնդիր էր իր ընտանեկան պատւին, հիմա անտարբեր է, երբ Թուրքերը կ՚առեւանգեն իր կինն ու աղջիկը եւ կը բռնաբարեն վայրագօրէն, ուզելով Թուրք արիւնը ներարկել Քիւրտի երակներուն մէջ եւ ազնուացնել?!!! այդ ցեղը։

Թուրքերը քանդեր են Արճէշի մէջ գտնուող հայկական պատմական վանք մը — Ականից Ս. Գէորգը եւ քարերը յատկացուցեր են պետական շէնքերու կառուցման։ Հայոց ամբողջ կալուածներն իբր լքեալ գոյք, կը շահագործեն Թուրքերը։

ԱԼՋԱՒԱԶ գաւառին մէջ կան քրտական ցանցառ գիւղեր, շատ քիչ բնակչութեամբ։ Քիւրտերը կը զբաղին հողագործութեամբ եւ ոչխարաբուծութեամբ։ Նշանաւոր Քէօս Հիւսէյին փաշայի հսկայական կալուածները կառավարութիւնը գրաւած եւ յանձնած է Թուրք գաղթականներուն։

ԲԵՐԿՐԻԻ ԵՒ ԱԲԱՂԱՅԻ գաւառներուն մէջ գրեթէ բնակչութիւն չկայ, շատ ցանցառ թիւով Քիւրտեր եւ Իրանի Ատրպատականէն Թուրք գաղթականներ կ՚ապրին։ Աւերակ եւ կիսակործան Բերկրիին մօտիկ գտնուող Տէր Ցուսկան Որդին վանքը։ Աբաղայի դաշտին մէջէն ճամբորդութիւնը վտանգաւոր է, վասնզի լեռներու մէջ պահուած կան քիւրտ աւազակախումբեր, որոնք կը յարձակին ճամբորդներու վրայ եւ կը կողոպտեն ու կը սպաննեն։

ՍԱՐԱՅԻ գաւառին մէջ կ՚ապրին սակաւաթիւ Կովկասցի Թուրք գաղթականներ, որոնք կը զբաղին երկրագործութեամբ։ Այս շրջանի ճամբաներն ալ վտանգուած են Քիւրտերու կողմէ։

ԱՐՃԱԿԻ շրջանի մէջ կ՚ապրին երկրագործ Քիւրտեր եւ սակաւաթիւ Թուրքեր։ Այս երկու գաւառներուն մէջ կան փոքրաթիւ զինուորներ, ինչպէս եւ պետական պաշտօնեաներ։

ԹԻՄԱՐ գաւառի մանաւանդ ծովափնեայ գիւղերը համեմատաբար աւելի բնակչութիւն ունին, մեծ մասամբ երկրագործ Թուրքեր են կամ Կովկասի Թաթար գաղթականներ։ Ահագին թիւով աւերակ եւ լքուած գիւղեր կան, որոնք գազաններու որջ դարձեր են։ Այս ամբողջ գաւառին մէջ 1918էն մինչեւ մեր օրերը, ոչ մէկ գիւղ նորոգուած է, ոչ մէկ շէնք շինուած կամ ծառ մը տնկուած, մնացածներն ալ անխնայ ոչնչացման ենթարկուեր են։ Թիմար գաւառը պատերազմէն առաջ հայաբնակ եւ շէն վայր մըն էր, մօտ հարիւր գիւղերով, որոնք այսօր հիմնովին քարուքանդ եղած եւ աւերակ վիճակ մը կը ներկայացնեն, աւելորդ անգամ մը եւս հաստատելով հին ու նշանաւոր խօսք մը,— «Թուրքն է անցեր այստեղէն...»։

ԱՂԲԱԿ գաւառը վարչական նոր բաժանման համաձայն կը գտնուի Հէքեարիի նահանգին իշխանութեան տակ։ Հէքեարիի կուսակալութեան գլխաւոր կեդրոնն է Բաշգալէ քաղաքը, ուր Թուրքերն ունին բաւական թիւով զինուոր եւ կառավարական հիմնարկութիւններ։ Բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն Քիւրտերը, կան նաեւ սակաւաթիւ Թուրքեր ինչպէս եւ պետական պաշտօնեաներն իրենց ընտանիքներով։ Իբրեւ սահմանամերձ քաղաք Բաշգալէն նաեւ զինուորական կեդրոն է։ Գաւառական կեդրոններն իրարու հետ կապուած են թղթատարական եւ հեռագրական հաղորդակցութեամբ։ Ճամբաները կը մնան նոյն անանցանելի եւ խղճուկ վիճակի մէջ, ինչպէս պատերազմէն առաջ։ Ուշադրութեան արժանի է այն պարագան, որ ենթակայ բացարձակ անուշադրութեան մատնուած է Վանի նահանգը, ուր վերաշինական ոչ մէկ ձեռնարկ կատարուած է։ Կառավարութիւնը չուզեր այս շրջանի վրայ դրամ ծախսել, թէ ինչո՞ւ — ինքը լաւ գիտէ։

ԽՕՇԱԲ ԵՒ ՆՈՐԴՈՒԶ գաւառները գրեթէ ամայի են, քիչ քանակութեամբ քրտաբնակ գիւղեր կան, իրենց բախտին ձգուած։ Քիւրտերուն արգիլուած է ձի եւ ջորի ունենալ։ Զէնք ունեցող Քիւրտը մահուան պատիժի կ՚ենթարկուի։

Մէկ Թուրք ոստիկան կրնայ ազատօրէն քրտական գիւղ մը մտնել եւ ձերբակալութիւն կամ խուզարկութիւն կատարել անվախ եւ անարգել։ Քրտական գիւղերու մէջ Թուրք պաշտօնեաներն ու զինուորները ամէն տեսակ սանձարձակութիւններ կը կատարեն։

Վանի մէջ կայ Թրքական կանոնաւոր զօրաբաժին մը իր ամբողջ կազմով եւ պատրաստութեամբ։ Թուրքերը խոր ատելութեամբ լեցուած են նաեւ Կովկասի Թաթար գաղթականներու հանդէպ եւ կը զգուշին անոնց կենցաղէն ու մոլեռանդութենէն։ Սուրմալուի եւ Կարսի շրջաններու հետ քիչ յարաբերութիւն ունին։ Թուրքերը աւելի տանելի կը գտնեն ապրիլ Քիւրտերու քան թէ Թաթար գաղթականներու հետ։ Ոչ մէկ քիւրտ բէկ, աղա, աշիրաթապետ եւ ազդեցիկ անձ չեն թողած Վանի նահանգին մէջ։ Այդպիսիները բոլորն ալ ձերբակալուած եւ քշուած են Թուրքիոյ խորքերը։ Անգէտ եւ անպաշտպան ամբոխն է մնացեր միայն հլու հպատակի եւ տարուբերի վիճակի մէջ։

ՀԱՅՈՑ ՁՈՐ ԵՒ ԳԱՒԱՇ (Ռշտունիք) —Վանի հարաւակողմի այս գաւառները, որ պատերազմէն առաջ հայաբնակ եւ խիտ վայրեր էին, այժմ կիսաւեր վիճակի ենթարկուած են եւ ունին ցանցառ թիւով Թուրք, Թաթար եւ քիւրտ բնակիչներ, որոնք կը զբաղին հողագործութեամբ եւ ոչխարաբուծութեամբ։ Խոպան արտեր, ամայի գիւղեր, անմշակ հողեր — ամէն կողմ եւ ահագին քանակութեամբ։ Գաւառական կեդրոնն է Ոստան աւանը, ուր կը նստի գաւառապետը ենթակայ պաշտօնեաներով։

ԿԱՐՃԿԱՆԻ շրջանի գիւղերն ալ գրեթէ ամայի են կամ քրտաբնակ, Թուրքեր չկան։ Մինչեւ Պիթլիս երկու օրուան ճամբայ, ամայութիւն է։

ՇԱՏԱԽ ԵՒ ՄՈԿՍ գաւառներու վրայ կառավարութիւնը կասկածանքով կը նայի իբրեւ Քիւրտերու բնակավայրեր, որոնք խիստ հսկողութեան տակ առնուած են։ Քիւրտերը կ՚երթեւեկեն մասնաւոր արտօնագրով եւ երաշխաւորութեամբ։ Այս գաւառներու բազմաթիւ գիւղերը աւերակ եւ անմարդաբնակ են։ Գաւառները կտրուած են կեդրոնէն եւ շատ քիչ յարաբերութիւն ունին։ Ենթարկուած են տեղական պաշտօնէութեան քմահաճոյքներուն։ Կաշառակերութիւն եւ սանձարձակ արարքները կը շարունակուին ըստ ընկալեալ սովորութեան։ Կառավարութիւնը դպրոցներ բացեր է քիւրտ գիւղերուն մէջ եւ քիւրտ մանուկները կը դաստիարակուին Թրքավարի բարքերով։

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՎԱՆՔԵՐԸ բոլորն ալ ամայի են եւ կիսակործան։ Կառավարութիւնը տարիներ շարունակ այդ վանքերը աւերելէ յետոյ, երկու տարի առաջ միայն հրամայեց, որ անոնք պահուին իբր պատմական եւ հնագիտական յիշատակարաններ։ Բաշգալէի մօտիկ, սահմանագլխի Ս. Բարթողիմէոսի վանքը վերածուած է զօրանոցի։ Նորդուզի մէջ՝ Հոգոց վանքը աւերակ է, գանձը շարուած։

ՎԱՐԱԳԱՅ ՎԱՆՔԸ.— Հայոց Հայրիկի արծուեբոյնը դարձեր է բնակավայր երեք տուն քիւրտ գաղթականներու, որոնք կը մշակեն վանքի հողերը։ Տաճարի գանձը քարերով շարեր են։ Քիւրտերը խոստովանած են, որ կը սարսափին տաճարը մտնելէ։ Կառավարութիւնը խստիւ արգիլած է մտնել Վանի ծովու կղզիները, Լիմ, Կտուց, Աղթամար եւ Առտէր։ Լիմ եւ Կտուց անապատներու տաճարներն աւերուած են, իսկ Աղթամարի չքնաղ տաճարը, որ կառուցուած է վեց տարիներու ընթացքին (915 — 921 թուին) եւ հայկական ճարտարապետութեան սքանչելի գործերէն մէկն է, կը պահուի անաղարտ։ Վարագի մէջ քանդեր են կաթողիկոսներու գերեզմանները, գանձեր գտնելու ցանկութեամբ։ Եւրոպացի ճամբորդներն ու հնախոյզ գիտնականները քանիցս փորձեր են անցնիլ Տաճկահայաստան բայց Էնկիւրին արտօնած չէ։

Նարեկայ վանքը կը մնայ անաղարտ եւ այժմ կը ծառայէ Քիւրտերուն իբր ուխտատեղի։ Քիւրտերը կը հաւատան Նարեկացիի հրաշագործ զօրութեան։ Վանի մօտիկ Ս. Գրիգորի, Ս. Խաչի, Կարմրուորի, եւ Կոռնեկ վանքերը ամայի են։ Արճէշի՝ Մեծոփայ Արծուաբերդ եւ [illegible] վանքերն աւերակ։

Ծովով լերան յանձերուն վրայ գտնուած Փութկու Ս. Գէորգ վանքը այժմ քրտական ուխտատեղի է։ Ոստան աւանին մօտիկ գտնուող Զաղար Ս. Նշանի վանքը (ուր թաղուած է Վարդանանց պատմագիր Եղիշէ վարդապետը), ինչպէս նաեւ Միւսնկու եւ Խէժայ Ս. Աբրահամ վանքերը աւերուած են։

Ահա ընդհանուր պատկերը պատմական նահանգի մը, որ չորս հազար տարիներու Հայրենիքն եղաւ Հայութեան մէկ մասին։ Վասպուրականն է այդ, որ աւելի քան տասը տարի առաջ շէնշող էր եւ կենսուրախ իր զաւակներով, իսկ այժմ ամայի եւ աւերակ, որոնց վրայ թառեր են գիշատիչ գազաններն ու վայրոց բուերը։

ՆԵՄՐՈՒԹ

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան թիւին մէջ, Վանի քաղաքին բնակչութիւնը, պիտի ըլլայ ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ, եւ ոչ թէ 1000։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԻՆԻՓՐԻ»

Նոր վաճառատուններ հաստատուած են Փարիզի մէջ, ուր մէկ, երկու, հինգ կամ տասը ֆրանքով կրնաք գնել ինչ որ ուզէք — մաճակ, շապիկ, օծիք, խողանակ, թէյ, անուշահոտութիւն, պուպրիկ կամ խաղալիք։

Գրեթէ ամէն թաղ ունի «Ինիփրի» մը, ուր բազմութիւնը կը խուժէ, ուտելու, խմելու, գնելու համար։

Կարելի է ընդօրինակել այս վաճառատուները եւ բանալ հայկական «Ինիփրի» մը, ծախելով ամէն բան հինգ — տասը ֆրանքի։

Ամէն խնդրանք, աղաղանք, միայն ու միայն հինգ — տասը ֆրանք։

Վաճառել հայրենակցական միութեանց համար կնիքներ, նամակաթուղթեր, թուղթիկներ եւ պահարաններ, ամէն ապրանք, հինգ — տասը ֆրանք։

Գրքոյկներ ի պէտս միութեան կազմել ուզողներու, երեկոյթ, ցերեկոյթ, դաշտահանդէս սարքել ուզողներու, մէկ — երկու ֆրանք։

Բառարաններ անկանոններու եւ մակրայքերու, ամբողջ գովասանք, մէկ — երկու ֆրանք։

«Չ'արթ — փօսթալներ» այն Հայերուն որոնք իրենց ամբողջ կեանքի ընթացքին Հայ թերթ ու գիրք չեն կարդացած։ Կամ այնպիսիներ որոնք կարդացած են ու փոխարժէքը չեն վճարած։ Գինով մը խիստ մանրիմ, տասը հատը քանի սանթիմ։

Կատակները չճանաչուած հայերէն թերթերու։ Հինգ մէթր լափեւ, ուզէք երկանքը, այդ ամբողջը լոկ մէկ ֆր.։

Հայերէն գիրքեր։ Տասը վէպ, վրան ալ մէկ հատոր բանաստեղծութիւն։ Թող ձեր ձեռքը դէպի գրպան չերթայ — ձրի՛, ձրի՛...

Ցուցանագիրներ որոնք քանի մը ֆրանքով կը գրեն ձեր ուզած վերնագիրներն ու ձեր փափաքած ուղղագրութեամբ։

Աղայեան [illegible], [illegible] — ներ, ապուր ձիողներ եւ կաթսայ խառնողներ։ Այս ամէնը է մի կուտանք, չորս — հինգ ֆրանք։

Գրքեր որոնց մէջ ժանդամամաւորքէն բացատրուած ըլլան արուեստը հանդէս խանգարելու, կոխ յարուցանելու եւ գլուխ կոտրելու։ Քանը հինգ սանթիմ։

Ուրիշ գրքեր որոնք կ'ուսուցանեն գրական թերթ հրատարակել։ Հատը մէկ սու։

Գուպրիներ որոնք կը ներկայացնեն Տիկ. Զարուհի Գալէմքէրեանը, երգչուհի Տիկ. Զապէլ Արամը։ Հատը մէկ սանթիմ։

Խամաճիկներ որոնք կը ներկայացնեն ազգային դէմքեր։ Տասը հատը հինգ սանթիմ։

Կարելի է ծախել նաեւ փոքր ցաւը մեծցնող կամ առաջացնող դեղեր, զրպարտութեան լիճուկներ եւ չարախօսութեան նպաստող դեղահատներ։

Գործը ընդարձակելով կարելի է սպառել աշխարհագրութեան քարտէսներ, որոնց մէջ Եթովպիան պատկանի Իտալիոյ, ինչպէս նաեւ ուրիշ քարտէսներ որոնց մէջ Իտալիան պատկանի Եթովպիոյ։ Քարտէսներ — գծուած Ճանդատանի կողմէ — որոնց մէջ Թրակիան պատկանի Պուլկարիոյ եւ Պուլկարիան Թուրքիոյ։ Եւ ուրիշ քարտէսներ որոնց հիւսիսային եւ հարաւային սառուցեալ գօտիներուն վրայ հիմնուած ըլլան նոր հանրապետութիւններ, նախագահութեամբ հայ ռամկավարներու։

Եւ ամէնէն վերջ ծախել խամաճիկ, եղած ճիգակով ու քաշուելով Նիս, վերջին օրերը անցընելու համար ... Հայ միլիոնատէրներուն պէս։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՇՈՒԷՏԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ
ՍԹՕՔՀՈԼՄԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մասնակցելու համար Շուէտիոյ մէջ կազմակերպուած երէց սկաուտներու միջազգային մեծ բանակումին, ուր պիտի հաւաքուին 5000ի մօտ երէց սկաուտները 30 ազգերէ եւ ուր տեղի պիտի ունենայ միջազգային համաժողով մը, որոշուեցաւ հայ արիներու որ Միութեան գործադիր խորհուրդը Փարիզէն եւ տասը երէց սկաուտներ մեր Եգիպտոսի մասնաճիւղէն մեկնին Շուէտ։

Երեքշաբթի, 30 յուլիս առաւօտուն ժամը 7·20ին մեկնեցանք Կար տիւ Նորտէն դէպի Տէօնքէրք. ժամը 10 ու կէսին հասանք Արաս քաղաքը, ուր շոգեկառքը փոխեցինք, անցնելով Նամթ։ Ժամը 12·15ին հասանք Տէօնքէրք եւ ժամը մէկին տեղաւորուեցանք դանիմարքական «Փաւլէնտոն» հսկայ ազնուակ նաւին մէջ։

Ամէն անգամ ունի իր անկողինը տեղաւորուած յարկի ձեւով։ Ու նաւը սկսաւ քաշել իր հսկայ խարիսխներն ու տուկանը ամբողջը եւ յամրաբար հեռանալ Ֆրանսական հողէն։ Հազիւ ժամը երկուքուկէս էր երբ հիւսիսային ծովը սկսաւ ալեկոծիլ։ Ամէնքս ալ քիչ մը վերը դիտելէ յետոյ, անհանգստութիւն զգալով իջանք վար եւ երկնցանք մեր անկողիններուն վրայ։ Բայց ինծմէ զատ բոլոր ընկերներս ալ կը տառապէին ծովային հիւանդութենէ։ Այսպէս 24 ժամ անընդհատ ճամբորդելէ յետոյ, յաջորդ օրը չորեքշաբթի ժամը 2·30ին նաւը սկսաւ մօտենալ դանիմարքական Էսպյերգ նաւահանգիստին, ուր նաւէն իջնելով տեղաւորուեցանք շոգեկառքին մէջ, երթալու համար Քոփէնհակ։ Այստեղ անախորժ բան մը պատահեցաւ։ Կարծանք մէկ ժամ սպասեցինք, որովհետեւ Ֆրանսուհի մը չունի մը բերած ըլլալով իր հետ, բժշկի քննութեան պէտք ունէր, որպէսզի թոյլ տային իր հետ ճամբորդելու։ Ժամը հօթին տասն շոգեկառքը անցաւ Տրէտզաչ քաղաքին կամուրջէն որ հսկայ կցի մը կը միացնէ ցամաքին։ Երբ հասանք կղզիին միւս ափը, շոգեկառքին դարձեալ վար իջնելով տեղաւորուեցանք ուրիշ խոշոր նաւի մը մէջ։ Այսպէս սկսանք երկու ժամ ճամբորդութիւն ընել դէպի Քոփէնհակ։

Չէք կրնար երեւակայել թէ որքան հաճելի էր այս ճամբորդութիւնը։ Իսկական բանաստեղծի մը գրիչը պէտք էր նկարագրելու համար, այդ գեղեցիկ եւ անձնական տեսարանները։ Նաւը կամաց կամաց կը սահէր դէպի ծարաւաշտը։ Հարիւրաւոր ծովային թռչուններ կը հետեւէին եւ օդին մէջ իրենց գեղեցիկ կառուցով շատ գեղեցութեամբ կը թռչէին այն հաշ կը — տորները որ իրենց կը նետուէին։ Երբեմն ալ կը մօտենային յափշտակելու համար մեր ձեռքի մէջ բռնածը։

Տակաւին 8·20 անց էր, արեւը կը գտնուէր նաւին եռեւը, ծովը մութ կապոյտ, երկինքը բաց կապոյտ, տեղ տեղ մոխրագոյն ծածկուած կոյտ կոյտ բամպակի նման ամպերով։

Շատ անօթի ենք. 24 ժամէն աւելի սպասեցինք, ծովը մեր ախորժակը փախցուցած ըլլալով։ Ամէնքս ալ կ'երթանք նաւին փառաւոր ճաշարանը եւ կը բոլորուինք սեղանի մը շուրջը։ Աջ կողմէն արեւի ճառագայթները կը թափանցեն պատուհաններէն ներս, իսկ ձախ կողմէն կը տեսնէինք յստակ ծովն ու հորիզոնը։ Այսպէս չքեղ տեսարանով մը հասանք երրորդ կղզիի մը ծովափը։

Այստեղ ուրիշ շոգեկառք մը մեզի կը սպասէր, բարեբախտաբար այլ եւս շունի պատմութիւն չկար, ուստի խւկոյն մեր տեղերը գրաւեցինք եւ նաւը սկսաւ հեռանալ, մեզ տանելով դէպի Քոփէնհակ։

Ամէն մարդ գուրգուրանքով Թաշկինակ կը շարժէր, այնպէս որ Արմիկ Զամալեանը բոլորովին խանդավառուած բացագանչեց.«Էհ՜,Ամէնքէն սկաուտները հոս ալ եկան»։ Բոլորս ալ կրկնեցինք։

Ժամը 11ին հազիւ հասանք մայրաքաղաքը։ Այս երկրի սկաուտներու ընդհ. քարտուղարը մեզի կը սպասէր հրահանգ ստացած ըլլալով մեր ընդհ. պետէն։ Սիրալիր ընդունելութիւն մը ընելով, մեզ առաջնորդեց կանոնաւոր պանդոկ մը։ Հոն մը տեղաւորուեցանք մէկ մէկ սուրճ խմեցինք, յետոյ դուրս ելլելով սկսանք քիչ մը պտտիլ պողոտաներուն վրայ։ Մաքուր, շքեղ եւ լուսաւոր մայրաքաղաք մըն է Քոփէնհակ։ Թէեւ ոստիկան մը անգամ չի գտնուիր փողոցին մէջ, բայց ամէն ինչ կանոնաւոր է։ Ժամը 12ին հազիւ պանդոկ վերադարձանք։ Կէս գիշերին այս յոգնած գրիչի սիրելի «Ցառաջ»ին, որպէսզի բոլոր հայրենակիցներն ալ տեղեակ ըլլան թէ տակաւին քանի երկիրներ պիտի տեսնենք մեր նուիրական եռագոյնը, ներկայացնելու համար մեր տարաբախտ ազգն ու հայրենիքը։

ԽՌԱԳՈՅՆԸ ԿԸ ՊԱՐԶՈՒԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐԱՊԷՍ

Քանի մը ժամ քնանալէ յետոյ, առաւօտուն ժամը 4·30ին ամէնքս ալ ոտքի էինք եւ պատրաստ մեկնելու համար դէպի կայարան։

Ժամը 5ին կայարանի մէջ մէկական սուրճ խմելով կը տեղաւորուինք շոգեկառքին մէջ եւ կը սպասենք մեկնումին։ Հինգ վայրկեանէն շոգեկառքը կը շարժի դէպի ծովափ։

Նախորդ օրը մտերիմ տեսակցութիւն մը ունեցանք Ֆրանսայի կաթոլիկ սկաուտներու պետ Զօր. Կիւյեօ տը Սալյանի հետ, որ պարզ քաղաքացի հագուստ հագած էր, բայց առտուն դարձեալ մեր շոգեկառքը մտաւ բոլորովին սկաուտական տարազով։

Շոգեկառքը կ'անցնի Քոփէնհակի շատ շքեղ եւ հսկայ շէնքերէ բաղկացած արուարձաններէն։ Քառորդ ժամէն անգամ մը եւս տեղաւորուեցանք շոգեկառքի վակոնները տանող բեռնատար նաւուն մէջ, որ սկսաւ կամաց կամաց հեռանալ ցամաքէն։ Շատ մօտէն կը նշմարենք բարձր կղզի մը շրջապատուած հսկայ թնդանօթներով, հաւանաբար զօրանոց մը, զրահաւոր նաւեր եւ նաւահանգիստ։ Այս բոլորը ընդհ. պետը եւ Ֆրանսացի զօրավարը մանրամասնօրէն կը խօսակցին, յետոյ նաւէն ելլելը կ'անցնինք դիտելու համար վերջին անգամ դանիմարքական ցամաքամասը։ Առաւօտուն ժամը 6ն է։

Ժամը 7.10ին հասանք Մալմէօ, շուէտական նաւահանգիստ, հոն ալ նաւէն շոգեկառք փոխադրուեցանք մեկնելու համար դէպի Սթօքհոլմ։ Ամէն տեղ մաքրութիւնն է որ կը տիրէ։ Հիմա շոգեկառքը կը սուրայ դէպի մեր տեսնելիք երկրորդ մայրաքաղաքը, անցնելով գեղեցիկ մարգագետիններէ, ծաղկազարդ դաշտերէ, որոնք շրջապատուած են կանաչազարդ ուռիներով։ Ինչպէս կը նմանին մեզի ընկերացող Շուէտացիներու դիմագծերն, անոնք խելացի են, քաղաքավար եւ լուրջ։ Շոգեկառքը միշտ կը սուրայ, ահա մեր ձախ կողմը կապուտակ լճակ մը, որ կը յաջորդէ ուրիշ տեսարաններու։ Արդեօք օր մըն ալ բախտը պիտի ունենա՞նք անցնելու մեր անմահ Սեւանայ լճի մօտէն, երթալ բանակելու համար Արարատեան դաշտը, ուր մեր նախնիները տարած են այնքան յաղթանակներ։ Այո, այդ մեր երազած օրերը պիտի գան, երբ մեր կարօտեալ Հայրենիքն ալ ըլլայ ազատ եւ անկախ։ Բայց մեր այս Թանկագին փափաքները իրագործելու համար արդէն մանի մէջ մենք ի՛նչ կրնանք ընել, կայի՞ս, բայց սկաուտ ըլլալէ եւ հայ սկաուտական առողջ խումբեր կազմելէ։

Ժամը 9.10 անց. շոգեկառքին մէջ ըլլալ չենք նեղուիր, կանոնաւոր եւ լայն պատուհաններով անոնք մը մէջ կը կարծենք մենք մեզ։

Ժամը 4.30ին հասանք Սթօքհոլմ, տեղացի սկաուտներու պետը, Գ. Աբլթիլ, եւ սկաուտական խումբ մը կած էին մեզ դիմաւորելու։ Մեր խոր գոյքերը բանակավայր փոխադրեցին, իսկ մենք ուրիշ սկաուտի առաջնորդութեամբ անցնելով մայրաքաղաքի մէջէն, այցելեցինք իրենց ամենահին եւ ամենամեծ եկեղեցին հիանալով Ս. Գէորգի փայտէ յիշատակին կանգնած արձանի վրայ։ Ետքայ այցելեցինք Թագաւորական պալատը, ապա ինքնաշարժով անցանք ցի եւ սխամ սկաուտներու հետ միանալով դէպի բանակավայր։

Երկու ժամ անընդհատ ճամբորդելէ յետոյ, հասանք բանակավայր, առանց ժամանակ կորսնցնելու, մենք ալ միասին բանակավայր հաստատեցինք։ Հսկայ կայմ մը գտնելով բանակավայրի մէջտեղը զետեղեցինք եւ զուգերը փայտերով շուկայացի? հայ ուրիշ ազգէ սկաուտներու ներկայութեամբ որոնք պատուի բարեւի կեցեր էին, մեր եռագոյն դրօշը վեր բարձրացուցինք։

Հազիւ այս արարողութիւնը վերջացած Պ. Հիւպըրթ Մարթին կաւ բարի գալուստ մաղթելու։

Երեկոյեան ճաշէն վերջ, Զուիցերիացիներու բանակավայրի հսկայ բանակումի կրակին մասնակցեցանք, ուր կը գտնուէին շատ մը երեւելի մարդիկ, որոնցմէ Սթօքհոլմի զինուորական գեղանիր, Պ. Լաւալ, խօսք առնելով ըսաւ թէ ինք շատ ուրախութիւն ունի իր ազգի սկաուտներու վրայ, որոնք պիտի ըլլան Զուիցերիոյ ապագայ ղեկավարները։ Իրենց զուարթութիւններ տուաւ իրենց դրօշը եւ մէջտեղի ճերմակ խաչի մասին։

Կանոնաւոր յայտագիր մը վերջ սկաուտ մը բոլորի կողմէ, սկաուտաբար երդումը ըրաւ, եւ աղօթքով վերջացնելով մենք ալ մեր բանակավայրը մեկնեցանք։

ՔԵՐՈՎԲԷ ՖԱՐՇԵԱՆ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

«Տէյլի Էքսփրէս» կը գրէ. «Դարդանէլի նեղուցին հակառակ ըլլալով, Թուրքերը վճռած են ամրացնել Ջանաք-Գալէի նեղուցը։ Այս խնդիրը կարեւոր չէ մեզի համար, որովհետեւ Նեղուցին երկու կողմի հողերը արդէն Թուրքերուն ձեռքը կը գտնուի։ Հետեւաբար որ եւ է անպատեհութիւն չկայ որ այդ անպաշտպան մասերը ուղղակի գօտիի մը վերածուի։ Թղթախաղի փոքր տեղեկութեան մէջ այդ գեղեցիկ ծովերուն, կարելի Նեղուցները անցք նկատել, որովհետեւ դուռներն են գոց ծովու։ Բայց խնդրին տարբեր մէկ փուլ կայ։ Ֆրանսա եւ Ռուսիա շատ պէտք Նեղուցին այս տեսակ կացութեան աղէկ, եւ սասը ալ պատճառ բերիւն է։

Քարիւղը մեծ դեր կը կատարէ պատերազմականութեան մէջ, որովհետեւ անհրաժեշտ է ցամաքային, օդային եւ ծովային փոխադրութեանց համար, խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ։ Այդ նիւթին պատճառով պատերազմներ անգամ մղուած են։

Թուրքերը եթէ ամրացնեն Նեղուցները եւ ապագային ալ գոցեն զանոնք պիտի կարենան արգիլել Ռուսական քարիւղին արտածումը։ Այս այդ քարիւղը բանտարկուած պիտի մնայ որ եւ է ծովի մէջ։

Ընդհ. պատերազմին, մենք լիճացինելու մեր արեան գինով ստանք որ կարելի չէ բռնութեամբ տէրը Նեղուցներէն։ Եւ կը կարծենք Թուրքերը այնքան զօրաւոր կրնան Եւրոպան գնել այս տեսակ ցուցմութեան մը աղէկ։ Ջանաք-Գալէի ամրացումը պիտի իրականանայ տեղս, որովհետեւ Թուրքերը արդէն վճռած են։

Գալով Ֆրանսայի, ան սեփական քարիւղ չունի, բայց բաժնեկից է Թուրք Տըք. Շէլ եւ Սթանտըրտ քարիւղի ընկերութեանց, ինչպէս նաեւ Մուսուլի նաւթահորերուն, որոնք աշխարհի ամենամեծ հորերն են։ Ֆրանսա իր քարիւղին կ'առնէ ծաղումի մասը Մուսուլէն անապատին, Այս քարիւղը անցնելով երկաթուղիէ մէջ երկարած 1100 մղոն խողովակներէ, կը

Սուրիոյ ծովեզրքը։ Պէտք է նկատի ունենալ որ, Սուրիոյ Խալամներուն եւ Ֆրանսայի միջեւ վէճ մը ծագելու պարագային, քիչ մը ստիպամիտ թեթւով պարագային է պայթեցնել այդ խռովարկերը։

Ֆրանսացիներն ալ գիտեն սակայն եւ խորապէս կը մտատանջուին։ Եթէ չկարենան քարիւղ հայթայթել Իրաքէն, ամէնէն դիւրին միջոցն է հարցէն, Թուրքիայէն բնաւ չեն վախնար։ Թուրքիան բաց երեւակայեցէք ի՞նչ նեղ չէր պիտի մատնուի Ֆրանսա, եթէ գիրքի պէտի նեղուցները։ Անոր Թուրքիոյ ցամաքային եւ օդային ուժերը կրնան անգործութեան դատապարտուիլ

Ֆրանսա եւ Թուրքիա, դէմ են նե — րուցներու փակման։ Իսկ Թուրքերը վճռած են ամրացնել եւ պիտի յաջո — ղին

Գալով Անգլիոյ, մեզի կը մնայ հանգիստ մնալ խնդրի մը առջեւ որ չի չահագրգռեր մեզ։ Ուրիշներու հաշուին կրակէն շագանակ հա — նած ատեն, չայրենք մեր մատները։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) — Վասպուրականի Հայր. Միութեան մասնաճիւղը Սէնթ Անթուանի մէջ փառաւոր պատրաստութիւն տեսած էր հերոսամարտին 20րդ տարեդարձին առթիւ։

Յուլիս 28ին կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ արդէն վարձուած էր Մարմանեան եղբայրներու կանաչա — զարդ ագարակը, որուն օդասուն գիրկը, չխլապատող կանաչ ուռենիներու շուքը եւ երկու կողմէն վազող յստակ պաղ ջուրերը սքանչելի եւ կախարդիչ տպաւորութիւն մը կը թողուին հանդիսականներուն վրայ։ Կանուխէն խուռներամ հանդիսականներ լեցուած էին վայրը, վայելելու գով օդն ու գեղեցիկ տեսարանը։ Հանդէսը բացուեցաւ ժամը 3ին։ Գեղեցիկ էր բեմին տեսարանը։ Զարդ կողմը վարդագոյն վարագոյրներով շրջապատուած, երկու կողմէն Ֆրանսական եւ Հայկական դրօշակներ։ Օրուան նախագահը Մ. Օհաննէսեան, խօսեցաւ մասնաճիւղի մղած անդամներու մասին, յետոյ գրաւոր ճառով մը պանծացուց Վանի մեծ հերոսները եւ Հայաստանի դիւցազնական օգնը։ Բազմաւ խօսքէն վերջ յանկայա երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»։ Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր օրիորդներու եւ երիտասարդներու կողմէ։ Գ. Ա. Ցաւորեան կուշտ ու կուռ խնդալից հանդիսականները զուարթ արտասանութիւններով։

Մասնաճիւղին անդամներուն կող — մէ բեմադրուեցաւ «Սասունի Աշրուտ»։ Դերակատարներն էին Գ. Մանուկեան, Ա. Մանուկեան, Օր. Աղնիւ Գոզաեան, Մուշեղ Գրիգորեան, Օր. Զարուհի Գօզաեան, Օր. Նուարդ Ղազարեան, Մերկեր, Սահակ Ստեփանեան, Մարգարեան, Պարգեւ Վարոյեան, Գասպար Սարոյեան, Գրիգոր.

Այս երրորդ անգամն է որ մեր մասնաճիւղը մեծ գոհողութիւններով հանդէս կը կազմակերպէ։ Դժբախտաբար Վասպուրականցիները կը բացակային միշտ, եւ այլ շրջաններու հայրենակիցներ են, որ կուգան շունչ եւ ոգեւորութիւն տալու մեր ձեռնարկներուն։ Գաղութի մայր Միութիւնն ալ չէր եկած իր վարչութիւնով, ինչ որ շատ ցաւ պատճառեց։

Ներկայացումէն վերջ խօսեցաւ Գ. Արմենակ Շահպալեան, որ համերաշխութիւն քարոզեց։ Յետոյ խօսք առաւ Գ. Արոյեանի, որ պարզեց Վանի հերոսամարտին արժէքը։

Հանդէսը փակուեցաւ երեկոյեան ժամը 8ին։

Մ. Գրիգորեան

ԿԵԱՆՔԸ ՍԱԼԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, 7 օգոստ. (Յառաջ) — Մինչեւ հիմա Սալէն տը Ժիրոյի հայ գաղութին մասին բան չէ գրուած «Յառաջ»ի մէջ։ Ահա կուգամ արձանագրել հակիրճ տեղեկութիւններ մեր սիրելի օրաթերթ «Յառաջ»ի միջոցաւ։

Սալէն տը Ժիրօ Ֆրանսայի ամենայետամնաց գիւղերէն է։ Գիւղը ունի երկու գործարաններ, առաջինը, որ հսկայ գործարան մըն է, հաստատուած է հինուց ի վեր։ Իսկ երկրորդը իրմէ մէկ քիլոմեթր հեռու է, եւ քիմիական դեղեր կը հանէ աղէն։ Գերճիքական հաստատութիւն մըն է այս, առաջինի հետ կապակցութիւն չունի, միայն թէ իրեն քիմիական արդիւնաբերութեան համար առաջին գործարանէն կը ստանայ աղը։ Այս գաւառին մէջ որ եւ է սեփականատէր չկայ, բոլոր տուներն ու խանութները գործարաններուն կը պատկանին եւ կը տրուին վարձու։ Տուներուն վարձքերն ալ չնչին են, բաղդատելով մեծ քաղաքներու տուներուն վարձքերուն հետ։ Ամէն տունի առջեւ պարտէզ կայ, եւ աշխատող բանուորը բանջարեղէնի իր պահանջը կը ստանայ մշակելով պարտէզը։ Այն բոլորը դիւրութիւններ են, սակայն իրենց աշխատանքը շատ դժուար է, բաղդատելով ուրիշ գիւղերու ու քաղաքներու գործերուն հետ։ Սկիզբները այս գաւառին մէջ եկած են շատ մը Հայեր, բայց գործերուն ծանրութեան պատճառաւ շատերը մեկնած են եւ մնացած են 15 անուոր հայութիւն որոնք գրեթէ տասը տարիէ ի վեր այս աղի հսկայ գործարանը կ'աշխատին։ Միայն երկու անուոր Հայեր են որ քիմիական երկրորդ գործարանը կ'աշխատին եւ անոնց գործերը շատ յոռի ըլլալով եւ օրականներն ալ չափաւոր, բախտաւոր կը սեպուին։ Այս աղի գործարանը ընդհանրապէս ամառը շատ գործ կ'ունենայ, սակայն օգոստոս 15էն մինչեւ նոյեմբերի վերջը։ Երեք ամիս տեւողութիւն ունի աղի հաւաքումը արտերուն մէջէն։ Այն գործաւորները որ կուգան ամառը աղ հաւաքելու արտերէն, անոնք երեք ամիս վերջը կը վերադառնան իրենց տեղը, իսկ մնայուն գործաւորները, առանց երբեք դուրս ելլելու եւ աղ հաւաքելու, միշտ ներսը կ'աշխատին։ Ներսը աշխատող գործաւորներուն օրականներն են 18 Ֆր. 30 սնթ.։ Անոնք տաժանելի գործերու ենթարկուած են, բոլորն ալ օտար աշխատողներ, կան շատ քիչ թիւով Ֆրանսացիներ, որոնք դիւրին գործերու վրայ են աւելի մեծ օրականներով։ Դուրսէն աղ հաւաքելու համար եկած աշխատողները, միայն երեք ամսուան համար, կը ստանան օրական 30 Ֆր. վակոն լեցնողները 45—50 Ֆր.։

Տասնըհինգ անուոր հայութեան ցուցին մէջ կան 41 երկսեռ երեխաներ եւ բոլորն ալ կայտառ եւ առողջ։ Դժբախտութիւնը հոն է որ իրենց մայրենի լեզուն սորվելու հնարաւորութիւն չունին.

Զմռնամ ըսելու որ ազգային ոգին վառ մնացած է իրենց սրտերուն մէջ եւ բոլորն ալ հայրենիք կ'աղաղակեն, բայց եւ այնպէս ոչ ոք հետաքրքրուած է իրենցմով, դէթ մխիթարութիւն մը յանելու համար, կամ որպէսզի գիրենք այս անել կացութենէն ազատելով հայրենիք ղրկեն։ Ամէնէն մեծ վտանգը հոն է որ երեխաները մայրենի լեզուին անծանօթ մնալով բոլորն ալ Ֆրանսերէն կը խօսին, դուրսը թէ իրենց տուներուն մէջ, եւ շատ հաւանական է որ քանի մը տարի յետոյ բոլորովին պիտի մոռնան ամէն կապ մեր անցեալին հետ։

Նշան Յովհաննիսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Այս կիրակի օրուընէ սկսեալ Ֆրանսայի մէջ կը բացուի 1935—36 տարեշրջանին Ֆութպոլի եղանակը։ Եւ բազմաթ մրցումը տեղի կ'ունենայ մէն՝ Սէնթ Ուէնի, Սթատ տը Փարիի մէջ եւ միւսը՝ Սթատ Քոլոմպի մարզադաշտերուն մէջ։ Սէնթ Ուէնի մէջ պիտի մրցին Րէտ Ստար Օլէմփիք եւ Եգիպտոսի ազգային խումբը, որ «Թուրնէ»ի եկած է դէպի Եւրոպա, ուր շարք մը մրցումներ պիտի կատարէ մի քանի մայրաքաղաքներ հանդիպելով. Եգիպտական խումբին կազմը նոյնն է, որ 1934ին Համաշխարհային Բաժակի մրցումին մասնակցեցաւ Իտալիոյ մէջ մրցելով Հունգարիոյ ազգային խումբին դէմ, որ սակայն պարտուեցաւ. Տեսնենք թէ Փարիզի խումբը ինչ արդիւնքով դուրս պիտի գայ այս մրցումէն, որովհետեւ անցեալ կիրակի օրուան իր կրած պարտութիւնը 4—2 անմոռանալի է Թէնսի խումբէն, որուն մաս կը կազմէ մեր հայրենակիցը՝ Սարգիս Կարապետեան եւ այդ օրը նշանակած է 3 նշանակէտ։ Իսկ երկրորդ մրցումը՝ Ռասինկ Գրլիպ տը Փարի եւ Սէնթ Էթիէնի խումբը, այս վերջինը իր կազմը լրացուցած է համաշխարհային համբաւ ունեցող խաղացողներով։

Ամբողջ Ֆրանսական խումբերը իրենց քանակներուն բերանը լայն բացած են մէկզմէկու ձեռքէ խլելու համար օտար լաւ խաղացողները, — Անգլիացի, Աւստրիացի, Հունգարացի, Իտալացի, Եգիպտացի, Ռումանացի եւն. — որոնք մէկ մէկ Ֆութպոլի աստղեր են։

⁂ Համաշխարհային ախոյեան կափամարտիկ Ֆրանսացի Մարսէլ Թիլ օգոստոս 20ին կը մեկնի Մոսկուա եւ Լէնինկրատ, իր ամառնային արձակուրդը հոն անցընելու համար։

Հրանտ Սրապեան

«Հայ-Բոյժ»

— o —

Ժողովրդական Ամսաթերթ

Բժշկութեան եւ առողջապահութեան

«ՑՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»

ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բաժնեգինը 20 ֆրանք

Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ԵՒ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. — Կը հրատարակենք առանց բառ փոխելու։ Կոչուած տպագրական խմբագրականը։

Վերջերս մամուլի նիւթ դարձան եւ ուրոյն հայեցակէտներով մեկնաբանուեցան Հօկի Ֆրանսայի Շրջանի Ե. Գաւառ. Ժողովի քուէարկած բանաձեւերն ու որոշումները, ինչպէս նաեւ Կեդր. Վարչութեան համարատուութեան որոշ մասերը։

Կեդր. Վարչութեան թողնելով արծարծած բոլոր հարցերի ճշգրիտ-պատասխանները, պարտք եմ համարում, իբրեւ «Արմենիա» հիւրանոցի Ցանձնաժողովի գանձապահ, անելու հետեւեալ ճշգումները եւ տալու յարակից լուսաբանութիւններ։

1.— Ֆրանսայի Հօկը, Դ. համագումարի որոշումով պիտի մասնակցէր Երեւանի մէջ կառուցուելիք «Արմենիա» հիւրանոցի կահաւորման ծախքերին 125.000 Ֆր. գումարով։ Այս գումարը պիտի հայթայթւէր երկու ձեւերով հրապարակ հանուած պարգեւաւոր հանգանակութեան տոմսերով եւ պիտի ղրկէր Հօկի Գլխ. Վարչութեան տրամադրութեան տակ, իր նպատակին յատկացնելու համար։

Գաղթահայ իրականութեան մէջ նման ձեռնարկներին ծանօթ բոլոր տարրերին քաջ յայտնի է, որ 40—50 հազար Ֆր.-ի չափ մի գումար ոչ թէ մի անգամից, այլ ամիսների ընթացքին մաս առ մաս կատարուած փոքր վճարումներով կը գոյանայ։

Այսպէս գոյացել է նաեւ «Արմենիա» հիւրանոցի հանգանակութեան Ա. սերիի արդիւնք եղող 45.225 Ֆր.-ի գումարը, որ պիտի պահէր հիւրանոցի կահաւորման պէտքերի համար.

Երեւանի Հօկի Գլխ. Վարչութիւնը իր սեփական պիւտճէից Ֆրանսայի Հօկի տրամադրութեան տակ պիտի դնէր 19.000 Ֆր. իբրեւ հրատարակչական ֆոնտ, որի հասոյթներն էլ պիտի յատկացւէին «Արմենիա» հիւրանոցի ֆոնտին

Երկուստեք յաճախ կատարուած դրամական փոխադրութիւնների հետ կապուած ծախսերից խուսափելու համար, հաշուակշռական պարզ փոխանցումներ միշտ պատահել են Գլխ. Վարչութեան եւ արտասահմանեան Հօկերի Կեդր. Վարչութիւնների հետ։

Այս ձեւով Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութեան փոխանցուած է հրատարակչական ֆոնտի 19.000 Ֆր.-ը, որին ի հաշիւ արդէն իսկ Գլխ. Վարչութեանը, Երեւան, ուղարկուած է 24.000 Ֆր. արժողութեամբ գիրք։ (Լէօյի Ա. եւ Բ. հատորներից 850ական օրինակ)։

2.— Նոյն փոխանցման եղանակով եւ իբրեւ պարզ փոխատուութիւն, «Հօկ» ամսագրին եւ Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան ժամանակաւոր ավանսեղած է 10.044 Ֆր.։

Այս գումարը նոյնութեամբ պիտի վերադարձւի «Արմենիա» հիւրանոցի ֆոնտին։

3.— Իսկ ինչ վերաբերում է Երեւանից ուղարկուած ֆիլմի ծախքերին, 1884 Ֆր.-ը վճարուած է «Արմենիա»ի ֆոնտից այն պարզ պատճառով, որ այդ ֆիլմի զուտ հասոյթներից 50 տոկոսը նոյնպէս պիտի յատկացւէր այդ ֆոնտին։ Ֆիլմի ցուցադրման պարագային, ծախսուած վերոյիշեալ գումարը պիտի հանէր ընդհանուր մուտքից եւ վերադարձէր ֆոնտին։

Այսպէս ուրեմն ֆոնտի գումարները ոչ՛ կերպով վատնուած կամ այլ նպատակների չեն յատկացուած։

Հօկը ոչ մի բան ունի ծածկելիք իր հաշիւների մէջ։ Ամէն գործունէութիւն, պարզ ու մեկին, գտնուում է թէ հօկեան եւ թէ ժողովրդի սեփականութիւն։

Ամէն գումար կը մնայ իր նպատակին յատկացուած։

Եթէ հաշուակշռական փոխանցումները եւ կամ հաշուեկցութիւնները թիւր մեկնաբանութիւնների տեղիք տալ են, պատճառն այն է որ թշնամական կոյր տրամադրութիւն կայ մեր հակառակորդների մօտ, որոնք միշտ յետին մտքով աշխատում են ամէն ինչ շարափոխել, Հօկի շուրջ օրէց օր աւելի չէզոքող համակրութեան թափը կոտրելու եւ միամիտ զանգուածների միտքը մոլորեցնելու նպատակով.

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզ, 5 օգոստոս 1935

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ «ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ» ՄԸ

— • —

«Հայրենիք» ինտրեսալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 յուլիս).

— «Ուշագրաւ «փոփոխութիւն» մը վերջերս ռամկավարները կ'աշխատին մտցնել իրենց գործելակերպին մէջ.

Այն է՝ մէկ կողմէն՝ կը շարունակեն առաջուան պէս փառաբանել խորհրդային կարգերն ու կառավարութիւնը, իսկ միւս կողմէն ալ՝ խիստ քննադատական եւ նոյն իսկ թշնամական (գէթ թուղթի վրայ) վերաբերում ցոյց կուտան դէպի արտասահմանի համայնավարները։ Եւ ռամկավար թերթերը ամէն ճիգ կ'ընեն հաւատացնելու իրենց հետեւորդներուն թէ ոչ միայն որ եւ է նմանութիւն, այլ եւ կապ իսկ չկայ խորհրդային կառավարութեան ու արտասահմանի համայնավարներու միջեւ եւ թէ մինչ խորհրդային կառավարութիւնը իմաստուն ու հայրենասէր մեծ քաղաքագէտներէ է բաղկացած, արտասահմանի համայնավարները «ազգաքանդ աղմկարարներ» են։ Աւելին. ռամկավար խմբագիրները այնքան առաջ կ'երթան նոյն իսկ, որ կը պահանջեն խորհրդային կառավարութենէն յայտարարել, թէ ինք որ եւ է կապ չունի արտասահմանի համայնավարներուն հետ։

Խորհրդային կառավարութեան եւ բոլոր երկիրներու համայնավարներու յարաբերութեանց մասին այսպիսի անհեթեթ կարծիքներ յայտնելու համար, այդ մարդիկ կամ պէտք է կատարելապէս ագէտ ըլլան եւ կամ գիտակցաբար կեղծեն։ Որովհետեւ երեխաներն անգամ գիտեն, թէ արտասահմանի համայնավարները ոչ միայն կապ այլ եւ կախում ունին խորհրդային կառավարութենէն, որմէ կանոնաւորապէս հրահանգներ կը ստանան՝ իրենց խաղվարար գործունէութեան այս կամ այն ընթացքը տալու համար, ինչպէս եւ դրամ կը ստանան՝ այդ գաղտնի հրահանգները ճշդութեամբ կարենալ կատարելու համար։

Ճիշդ է, խորհրդային կառավարութիւնը բազմիցս յայտարարած է, թէ ինք պատասխանատու չէ արտասահմանի համայնավարներու գործունէութեան համար, թէ անոնք որ եւ է կապ չունին իրեն հետ։ Սակայն, դիւանագիտական նկատումներով եղած այդ հաւաստիացումները չեն կրցած երբեք ծածկել այն աղաղակող փաստը, որ խորհրդային կառավարութիւնը բիւրաւոր գործակալներ կը պահէ բոլոր երկիրներու մէջ եւ անոնց միջոցով կը ղեկավարէ արտասահմանի համայնավարներու դաւադրական գործունէութիւնը Նոյնպէս անկարելի է մոռացութեան տալ այն անհերքելի փաստը, որ խորհրդային կառավարութիւնը ամէն տարի հսկայական գումարներ կը ծախսէ իր արտասահմանեան փրոփականտին համար, զոր ընել կուտայ մասամբ ուղղակի, տեղական համայնավարներուն միջոցով, մասամբ ալ անուղղակի՝ ուրիշ անուններու տակ թաքնուած արմատական անձերու կամ կիսահամայնավարներու միջոցով։

Գաղտնիք չէ, որ խորհրդային ինչպէս դիւանագիտական, այնպէս ալ առեւտրական պաշտօնեաները արտասահմանի մէջ, իրենց պաշտօնական պաշտօնէն զատ, միաժամանակ նաեւ Չեկայի գաղտնի գործակալներ են եւ լիովին կ'օգտուին իրենց ընձեռած դիւրութիւններէն՝ պէտք եղած հրահանգներն ու դրամը արտասահմանի համայնավարներուն կամ ուրիշ խորհրդային ծառաներուն հասցնելու համար։

Որ եւ է կասկած չի կրնար ըլլալ այն մասին, թէ հայանուն համայնավարներն ալ ոչ միայն Պարսկաստանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Պալքաններու կամ Ֆրանսայի մէջ, այլ եւ այստեղ՝ Ամերիկայի մէջ Խորհրդային կառավարութեան հլու հնազանդ ծառաներն են եւ անկէ պարբերաբար հրահանգներ ու դրամ կը ստանան։ Խորհրդային կառավարութիւնը պարբերաբար ոչ միայն մասնաւոր մարդիկ կը ղրկէ Ամերիկա, այլեւ Ամերիկայէն զանազան քողարկուած ձեւերով Հայաստան կամ Ռուսաստան համայնավարներ կը տանի՝ պէտք եղած հրահանգները տալու, պէտք եղած դրամական օգնութիւնն ընելու համար։

Դեռ վերջերս էր, որ Ամերիկայի ամէնէն կատաղի հայանուն համայնավարներէն երկու թէ երեք հոգի Հայաստան գացին, այնտեղ ստացան իրենց դասերը Խորհրդային կառավարութենէն եւ իսկոյն վերադարձան Ամերիկա՝ աւելի արդիւնաւոր կերպով իրենց խաղվարար գործը այս երկրի մէջ շարունակել կարենալու համար։

Գաղտնիք չէ նոյնպէս, որ Նիւ Եորքի համայնավար հայատառ թերթին անգամ օրաթերթի վերածուեցաւ՝ ոչ առանց խորհրդային կառավարութեան բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան։ Ինքը՝ այդ թերթին իսկ անցեալ տարի չքաշուեցաւ յայտարարել, թէ Խորհ. Հայաստանէն 1000 տարեկան բաժանորդի (այսինքն՝ հինգէն վեց հազար տոլարի) պատուէր է ստացած։ Եւ քանի որ մասնաւոր անձեր Հայաստանի մէջ այսօր չեն կրնար որ եւ է, նոյն իսկ համայնավար արտասահմանեան թերթի ոչ միայն բաժանորդ գրուիլ, այլ եւ կարդալ, առանց խորհրդային իշխանութեան թոյլտուութեան, կասկած չկայ, որ խորհրդային կառավարութիւնն ինքն էր այդ պատուէրը տուած»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԿԵՐ, ՍՐԲ ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԼԵՐ

— • —

Երուսաղէմէն հասած լուրը կ'արծարծէ հարց մը որ շատ հեռուները կը տանի մեզ։

Նոր չէ այդ ցաւը որ թարախոտ վէրքի մը պէս թառած է ազգին գլխուն եւ հնարը չկայ զայն բուժելու։

Կայ եւ չկայ։

Շատ շատերուն ծանօթ են ժամանակի այնքան վէրքերն ու աղմուկը զորս յարուցած են իր շուրջ այդ դարաւոր վանքն ու իր բնակիչները։ Չէ մոռցուած տակաւին Մաքսուտեան — հակամաքսուտեան շրջանը, որմէ վերջ այնքան քննիչներ գացին ու եկան մինչեւ հանգուցեալ Օրմանեան պատրիարք։ Բայց եւ ոչ մէկը կրցաւ կամ ուզեց մտնել այդ կնճռոտ հանգոյցին մէջ որ փտախտ է դարձած եւ որ կը կոչուի Երուսաղէմի պարտք...

Անհաւատալի երեք վարդապետներ կը ղեկեն հոգատար իշխանութեան, որպէսզի միջամտէ։

Այդ վանքը սկիզբէն ի վեր եղած է Դանայեան կարաս մը, որ որքան լեցնես կը լեցուի եւ չի յագենար...

Ողջ ըլլային պատերազմի առաջուան բարեպաշտ ուխտաւորները, որ կուտային ու կուտային իրենց միամիտ հաւատքին մէջ, սկսմայ դուռ բանալով այնքան զեղծումներու եւ չարաչահութեանց։

Ազգին այս բազմապիսի հոգերու շրջանին ո՞վ պիտի մտածէր կամ իշխանութիւն պիտի ունենար հաշիւ փնտռելու այդ սեւաւորներէն ու նոր, նոր բաբելակարգութեանց ձեռնարկէր։

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Ու մի պահ յիշեցի Ջանան հօրքուրին այնպէս, ինչպէս գիտէի նա իր պատուին սպասնացող Քիւրտի պլուխը կուժով ջորդելիս, նա հարսուկներ, յեղափոխականներ հովանաւորող, նա անէծ տուն արգելած դրականութիւն, զէնք պատսպող, նա եկեղեցական կալուածների գրաւման ցոյցի օրը, նա Հայրիկի մուտքի օրը, նա եկեղեցու հիմնարկէքի օրերին, նա իր հոյակապ հպարտութեամբ գաղթի մէջ, նա մի քանի օր առաջ, պատասմրութեան օրերին, ու նա հիմա մի «զաւաճանի» մայր...

Անհաւատ էր այդ, աւելի անհաւատ մի փլուզում չէր կարող ունենալ նրա պէս մի մայր։

Դանէն նրան էր համարում դուրսն աղմկող ամբոխի խօսքերը։ Ամէն մի բառ ուղղուած իր «դաւաճան» որդու հասցէին՝ կայծակի պէս շանթում էր նրան։

Հայեացքս նորէն սեւեռեցի Արամի, Նազարբէկեանի նկարներին, հայ դրօշակին, ծաղիկներին... Անշուշտ, այդ նկարներն այդտեղ կախողը, դրօշակով, ծաղիկներով զարդարողը Ջանան հօրքուրը չէր, այլ «դաւաճանը», Լորիս — Մելիքովը։ Կասկած չունէի.

Ջանան հօրքուրի հայեացքն ուղղուած էր ինձ. ու խմինա հետ նըկարներին։

Ես նրա լուռ հայեացքում կարդացի. «խարեցի՞ն, խաբեցին Լորիս — Մելիքովին։ Հաւատացի նրան։ Այո, խաբել էին Լորիս — Մելիքովին, ինչպէս խաբել էին ու պիտի խաբէին շատերին։

— Ի՞նչ թաղում, թուեց մի կատաղի ձայն, թողէք երթամ փողոց նետեմ զաւաճանի դիակը, ես կ'անեմ, թող Աստուած ինձ պատժէ։

Դուրը աղմուկով կպաւ պատին ու մարդիկ ներս խուժեցին։

Ջանան հօրքուրն ուղիղ ոտքի ցատկել, չկարողացաւ, ընկաւ, գլուխը դրեց դիակի բարձին։

— Ի՞նչ էք ուզում, — առաջ նետուեցի ես, ո՞վ է դաւաճանը։ Ջանան հօրքուրը դաւաճան չէր պահի իր տանը, թէկուզ այն իր հարազատ զաւակը լինէր։ Լորիս - Մելիքովը դաւաճան չէ, նա խաբէութեան մի անմեղ զոհ է։ Տեսէ՛ք, քաշեցի նրա դէմքէն սաւանը, նա տարայ ճակատի մազերը, բացեցի աչքին, որ այնպիսի հպարտութեամբ սիրում էր ցոյց տալ։

— Տեսէ՛ք, այս վէրքը նա ստացել է Սարդարապատում։ Տեսէք ազատութեան հերոսների նկարները, տեսէք դրօշակը, տեսէք ծաղիկները... այս բոլորն ինքը, Լորիս — Մելիքովն է դրել այստեղ, ու եկել է մեռնելու նրանց հովանու տակ։

Լորիս - Մելիքովը դաւաճան չէ։ Նա քանիցս խարուած Հայն է, դուք ձեզ էք անարգում, նրա դիակն անարգելով։

Քաշեցի պատէն եռագոյն դրօշակն ու ծածկեցի Լորիս — Մելիքովի դէմքը, դիտմամբ բաց թողնելով ճակատն ու աչքին։

— Գլխարկները վար, այստեղ հանգչում է մի խաբուած, անմե՛ղ նահատակ.

Ու յանկարծ, Ջանան հօրքուրի պապանձուած շրթունքներէն դուրս թըռաւ մի լալահառաչ կանչ.

— Լորիս — Մելիքո՛վ, իմ խաբուած բալայ, կաթս հալալ չլինի քեզ։

Լացին կիները, լացի նաեւ ես։

Տղամարդիկ յարգանքով բարձրացրին գլխարկները, խոնարհեցին գլուխները.

Մեռել կար մէջտեղը։

Զանցած մի քանի ժամ, Լորիս — Մելիքովի քաւն եւ չորս զարուհներն ամփոփող մի սպիտակ դագաղ դուրս ելաւ Ջանան հօրքուրի տունէն։ Դագաղի մէջ, մի փոքրիկ եռագոյն դրօշակի տակ, հանգչում էր հայրենիքի ազատութեան համար զարնուած մի գեղեցիկ ճակատ։

Ղօղանջեցին զանգերը, տխո՛ւր, եկեղեցում լուսաւորեցին ջահերը բոլոր, քահանաներ ու դպիրներ կատարեցին հանգիստը վերջին։

Դագաղն ուսամբարձ՝ շարժուեց քաղաքի փողոցներով, իջան փեղկերը խանութների, երթալով ստուարացաւ թափօրն յուղարկաւորութեան։

Ոչ ոք չէր հարցնում, թէ ո՞վ է ննջեցեալը, թափօրին միանում էին անխտիր ամէնքը, չէ՞ որ ննջեցեալին ծածկում էր դրօշակը եռագոյն։

Ղօղանջում էին զանգերը ու նրա տխուր մեղեդիին խառնւում էր Ջանան հօրքուրի լալահառաչ կանչը.

— Լորիս — Մելիքո՛վ... իմ խաբուած բալայ...

ԷԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

տար նաւերով ճամբորդել, ինչ որ մեծ վնաս կը պատճառէ երկրին։ «Ճապոնիոյ ուղեւորներէն մէկը, որ գերակատար է ամերիկեան ակնէմայի մը մէջ, ուրիշ շոգենաւ գտած չըլլալով, բողոքեց ընկերութեան։ Իր պատմութեան համաձայն, ժամանակին ճամբայ չելլելով կը կորսնցնէ թատերական յանձնառութեան մը որ շարաթական 50.000 ֆրանք պիտի շահեցնէր Նիւ Եորքի մէջ։

⁂ Ծէրպուրկի նաւահանգստի բանուորները բողոքի միթինկ մը պիտի գումարեն այսօր, հարիւրին 10ի կրճատման դէմ։ Ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ բազմաթիւ ցոյցեր սարքուած են, մեծ մասը կիրակի օր։ Փարիզի հիւանդանոցներու պաշտօնեաները ժողով մը գումարելով, որոշեցին շարունակել իրենց պայքարը հրամանագիր - օրէնքներուն դէմ։

Հաբէշական բանակներուն ուժը

ԱՆԳԼԻԱ ՉՊԻՏԻ ՀԱՆԴՈՒՐԺԷ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՆՋԱՏՄԱՆ

Հաբէշիստանի կայսրը յայտարարեց թէ պատերազմի պարագային ինք պիտի առաջնորդէ բնդհ. հրամանատարութիւնը, համաձայն երկրին աւանդութեան։ Իտալիոյ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Եթովպիոյ զինուորական ուժը կը բաղկանայ եօթ բանակներէ որոնց իւրաքանչիւրը կազմուած է երեսուն գունդերէ։ Այս վերջիններն ալ կը բաղկանան իբր 3000 զինուորէ։ Այս ամբողջ ուժին միայն 250.000 զինուորներ զինուած են արդիական հրացաններով եւ համապատասխան ռազմանիւթով։ Միւսները սպառազինուած են անձնապէս։ Ընդհանրապէս 300.000էն մինչեւ մէկ միլիոն կը հաշուեն հրացաններու թիւը։ Ցետոյ, կը կարծուի թէ Եթովպիա ունի 200 թնդանօթ, ամէն տեսակէ։ Կան մինչեւ 1860 թուականէն մնացածներ։ Գնդացիրներու թիւը կը հաշուեն 350—400։ Եթովպիա ունի նաեւ ութ օդանաւ, որոնց վերը միայն կրնան բանի մը ծառայել։ Նկատի առնելով բանակին կազմութեան ձեւը, մեծ կարեւորութիւն չի տրուիր արդիական զէնքերու։ Կառավարութեան գլխաւոր հոգն է ռազմամթերքի անբաւականութիւնը։ Այս պակասին դիմաց, հաբէշական բանակը ունի հետեւեալ յատկութիւնները — տոկունութիւն, արագութիւն, քաջութիւն եւ ջերմ հայրենասիրութիւն։

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ յառաջիկայ խորհրդաժողովին մէջ, անգլիական կառավարութեան ուղեգիծը պիտի ըլլայ շատ յստակ եւ վճռական,— Ամէն աջակցութիւն ընծայել, որպէսզի անտեսական արտօնութիւններ տրուին Իտալիոյ, բայց ուժգնօրէն ընդդիմանալ որ եւ է պահանջի որ կը ձգտի հողեր անջատել Եթովպիայէն կամ խախտել անոր քաղաքական անկախութիւնը։

Հաբէշիստանի կայսրն ալ շատ վճռական է այս մասին.— «Մինչեւ վերջը կ'ուզենք հաւատալ թէ իրաւունքը աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ քան ուժը։ Մենք բազմաթիւ փաստերով հաստատեցինք մեր խաղաղասիրութիւնը. բայց այդ չի նշանակեր թէ պատրաստ ենք զոհելու մեր հողային ամբողջութիւնը։

⁂ Լոնտոն հասած հեռագրի մը համաձայն, հաբէշական կառավարութիւնը 40.000 կարաբինէ գնելու յանձնարարած է Գերմանիա։ Կ'ըսուի թէ քանի մը հազարը հասած են արդէն։

⁂ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն ժողովը պիտի գումարուի օգոստոս 16ին, Փարիզի մէջ։ Պ. Լաւալ առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական եւ իտալական դեսպաններուն հետ։ Միեւնոյն առեն խորհրդակցութիւն մը կատարեց Փարիզի հելլէնական դեսպան Պ. Փոլիթիսի հետ, որ ամէնէն յարմար թեկնածուն կը համարուի, իբրեւ հեղինակ՝ անդամը իրաւարար յանձնախումբին

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ հետեւանքով, խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութիւնները ժողովի հրաւիրուած են այսօր։ Պիտի առաջարկուի քննիչ յանձնախումբի մը անուանումը պահանջել Երեսփ. ժողովէն։

ՀՐԷՇ ՄԱՑՐ ՄԸ սովորութիւն բրած էր խեղդել իր նորածին զաւակները, Ալէն Տրնի տ'Անժու քաղաքին մէջ. Այսպէս ոչնչացուցած էր չորս երախաներ 1931ին, 1932ին, 1933ին եւ 1934ին։ Խեղդելէ յետոյ կը տանէր կը թաղէր պարտէզին մէջ։ Հրէշը ձերբակալուեցաւ եւ երախաներուն դիակները երեւան հանուեցան։

Անցան հին ժամանակներու իրական վանքերու նպատակը եւ վանականներու օգտակարութիւնը ազգին, այլ մնաց մրուրը։ Աքեմին չէ այսօր յարգը եւ ոչ ալ քարացած անօգուտ աւանդութեանց։

Վանքը որպէսզի կարենայ արժեցնել իր յատկութիւնները, պէտք է դադրի լեգէոն մը ձրիակերներու եւ «կե'ր, ա'րբ եւ ուրախ լեր»ի քաղաքականութեան ծառայել, յամառօրէն ու չարաչարօրէն մախելով անհամար կալուածներու եկամուտները եւ իր եռին ձգելով լեռնակուտակ պարտքեր

Շատ երկար տեւեց մեր անտարբերութիւնը։ Պէտք է սթափիլ, ժամանակը ազգի այս հազարամեակ թըլ — ուտութեանց ու կարօտութեանց օ-բերուն։

Բաւական չէ՞ն այսքան չարիք որ եկան ազգին գլխուն դուրսէն ու ներսէն եւ տակաւին հանդուրժէ՞նք կրօնի կեղծ պաշտօնեաներուն, որոնց իրական Աստուածը մամոնան է միայն։

Ժամանակն է արթննալու եւ իւրաքանչիւրին իր տեղը տալու։

Ցեսամենայն Թուրքը մեր չկրցածը ըրաւ, կրօնը զատելով ազգութենէն, խել մենք մինչեւ ե՞րբ կառչինք կղերի վեղարին, անոր անարժան լուծին տակ դնելով ազգային հաստատութեանց զեկավարութիւնը։

ՄԷՆ - ՍԷ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԸԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 12ին Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 17Բիւ Ամբէր, Բաշանի Գարեւոր օրակարգ։

Գավառ

ՓՈՆ Տ ՕԳՆԱՅԻ կողմէն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Օգոստոս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Գրադարանի սրահը։

Կը խնդրուի Սէն Փիէրի վըէժ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարութեան, Յովհաննէսեան, Մնացականեան, Խորասեան եւ Օհանջանեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք — Ամերիկայէն, Ֆրանսայէն, Սուրիայէն, Իրաքէն եւ Պաղեստինի զանազան քաղաքներէն — հեռագրով և նամակով եւ թերթերու միջոցով, իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին, ինչպէս նաեւ անոնց որոնք անձամբ ծաղկեպսակով եւ դամբանականներով բաժնեցին մեր ծանր վիշտը մեր սիրելի ԼՈՐԵՏՏԱի դառնակսկիծ մահուան համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Սարգիսեան, Արշակ և Սիրանոյշ Սարգիսեան (Հաճէմլիչեցի), որ Իզմիրի աղետին առեն կորսուած են։ Տեղեկացնել՝ Պ. Գէորգ Սարգիսեանի 2, rue Basfroi, Paris (11) Franc.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԱՆԸԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասէրաց» Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր գրասենեակին մէջ, Րիւ Մառամ Գիւրի։ Օրակարգ. Վարչութեան տարեկան տեղեկագրութիւն, [illegible] թեան, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ անդամուհիները։

ԼԻՈՆԻ և շրջանի Կեսարացիներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ յառաջիկայ 17 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Գրասերի աը լ'Էթուալի սրահը. 1, Քուր Կամպէթթա, կազմելու համար Վերաշինական մասնաճիւղը։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Ցառաջի ցրուիչ Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ Ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին — բուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը՝ իր սրտագին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Ս. Թերզեանի որ նուիրած է 108 բամպակէ պ... ներ վարժարանին։

Պ. Ս. Թերզեան ուրիշ առիթով ալ իր առատաձեռն նուիրատուութիւններով օժանդակած Դպրոցասէրի գործին։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»

(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ ութ մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ Կը հրատարակուի ամէն Հինգշաբթի, աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու, աշխարհի բոլոր մասերէն. Կարգաւորաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու։

Գին՝ 2 Ֆր.։ Տարեկան բաժնեգին՝ 80 Ֆր., վեցամսեայ՝ 45 Ֆր. (Արտասահմանի եւ գաղութներ).

Հասցէ.— 150, Champs - Elysées, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Թարգմ.՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Հոն ճիտուէ Հաբէշ ճամբորդէ մը յսած էինք Մուսաուայէն Հաբէշստան հողը մտնելով Թէոդորոս թագաւորին քով հասնելու ճանապարհներուն դոց ըլլալը ապստամբ ձեռօք, եւ Սեվագինի երկիւղալի ճամբով Կալլապատ երթալ եւ նոյն ճամբով թագաւորին քով հասնելնիս հարկ ըլլալը։ Այս լուրը Հիւպատոսին պատմելով, պատասխանեց մեզ թէ, «Եթէ այդպէս է, հարկ է ուրեմն որ Սեվագինի կառավարչին ուղղեալ յանձնարարական ազդու հրամանագիր մը առնունք տեղւոյս փաշայէն, եւ որովհետեւ ներկայ հիմա Մասուէ կը գտնուի, հարկ թէ շարաթէ մը կ'ընդունինք հրամանագիրը, եւ նոյն բնդունած օրերնիս ալ Սեվագին երթալու շոգենաւը ճամբայ կ'ելնէ ասկէ։ Ինծի լաւ կ'ըլլար եւ մեծ ազդեցութիւն կ'ունենար, յանկարծ բարեկիրթ եւ քաղցրաբարոյ Հիւպատոսը, թէ որ Եգիպտական կառավարութեան կողմէն Սեվագինի կառավարչին ուղղեալ հրամանագիր մը առած ըլլայինք. վասն զի Սեվագին հիմայ Եգիպտոսի իշխանութեան անցած է։ Բայց հոգ չէ, կրկնեց, յիշեալ քաղաքին կառավարիչը մարդասէր ու քաղցրաբարոյ անձ մ'է, եւ իմ ալ բարեկամս, եւ ալ յանձնարարութիւն կ'ընեմ, որ թէ եւ Բաչէյնին տալիք հրամանագրին չափ օգուտ կ'ընէ, բայց դարձեալ անոր գիրը օրէնք է որ հետեւինք ունենաք.» Հիւպատոսին մեր երթալիք ճամբուն հանգստութեանը եւ ապահովութեանը համար ցոյց տուած ջանքերուն, որոնց՝ իբրեւ իր պաշտօնական գործերուն վրայ կը մտածէր, մեր խորին շնորհակալութիւնը յայտնելով բաժնուեցանք իրմէ։

Հետեւեալ առաւօտուն իր առաջին Թարգման Հոլանտեան պարոն Բօյը(*) խրկած էր որ իմացընէ մեզ Բաչէյնէն խնդրուելիք հրամանագրին համար Թուղթ գրուելը, որ եւ ութ օրէն յետոյ առաջանք, նոյնպէս առանձին գրեր ինչպէս որ խոստացած էր Հիւպատոսը, ընդունեցինք թէ իրմէն եւ թէ Բաչէյնին անդրապահէն որ Ճիտուէ կը նստի։

Տասներկու օր մնացինք Ճիտուէի մէջ մինչեւ շոգենաւուն գալը, եւ երբեմնակիրարդ օրը մեր ճամբորդութեան վրայօք նամակ գրելով յԵրուսաղէմ առ սրբազան Պատրիարքն, ճամբայ ելանք Սեվագին երթալու՝ ապաւինելով Աստուծոյ օգնութեանը։ Քսան եւ եօթ ժամէն մտանք Սեվագինի նեղուցին մէջ, որուն դժուարութիւնն ու վտանգաւորութիւնը Ճիտուէի նաւահանգստէն պակաս չէր։ Այլուրեան անցք մըն էր այս ալ, ու խիստ նեղ, ուր սովորաբար Արաբ մը կ'առաջնորդէր։ Երկու անգ քարաշէն նրշաններ ունէր շոգենաւերուն ապահովութեանը համար շինուած։

Նոյն երեկոյին շոգենաւուն մէջ մնացինք պատրաստ տեղ չըլլալուն համար քաղաքը մեր պզտիկ ճամփորդութեան հինգ օրը հանգելու, եւ հետեւեալ օրը մեզ նէ առաջ Զամբարւտէն եկող շոգենաւին ճամբորդները Եարաճիոնի լրացնելով դուրս ելան, եւ մենք անոնց տեղը փոխադրուեցանք վրաններու տակ։ Այս քառասնօրեայ պահուշտութիւնները Ճիտուէէն եկող ուխտաւորաց համար սահմանուած են բոլոր Եւրոպական աէրութեանց եւ Բ. Դըռան հրամանովը, որպէս զի Եալէրայի ժահտաիժ ախտը, որ 1865ին աշխարհիս մեծ մասը տարածուեցաւ, եւ օրուն ակիզը եւ պատճառ համարուած է Մէքքէի ուխտաւորութիւնը, այսուհետեւ ալ չըլլայ։ Փոհութիւն Աստուծոյ այս սարսափելի ախտէն ազատ ըլլալով երկիրը, ան ատակի տօթերուն ժամանակ խաղաղութեամբ ու հանգստութեամբ անցուցինք պզտուշութեան հինգ օրերը. բայց մեր հետ եկող Սէւերուն մէջ ծաղկի հիւանդութիւն պատահելուն՝ որքան որ մէկ օր աւելի մնալու հարկ եղաւ, ոտկայն 'ի պատրաստ երեսաց մերոց հրաման եղաւ մեզ քառանթիլայի տեղուշէն՝ որ հինգերորդ աւուր երեկոյին դուրս ելնենք։ Եեզրայի անուն ազգաս Յոյն բարեկէր վաճառականը Ճիտուէի հիւպատոսէն յանձնարարական գիրը ընդունած ըլլալով, մեծ հիւրասիրութեամբ առաւ զմեզ իւր տունը առաւ, եւ իւր քաղցր ընդունելութեամբը արդարեւ շնորհապարտ ըրաւ զմեզ։

Հետեւեալ առաւօտուն գնացինք տեղւոյն կառավարչին Միւմգաս աղային քով եւ մատուցինք իրեն յանձնարարական գիրը։ Քաղցրերես եւ մարդասէր եւ քրիստոնէից հետ մեծ յարգանօք ու սիրով վարուող մէկն ըլլալը վկայեցին մեզի տեղւոյն գտնուած քրիստոնեայք, որու համար մենք ալ փորձով նոյնը կը վկայենք եւ կը հաստատենք որ Օսմանեան տէրութեան պատուի եւ պարծանք եղող այսպիսի անձինքն են, որոնք անոր ժողովրդեանը եւ արդարասէր կառավարութիւնը կը ներկայացընեն միւսներու տէրութեան խիստ հեռաւոր ծայրերը։

Տեսութիւն ընելէս անմիջապէս ետքը կանչել տուաւ մեր երթալիք ճանապարհին շէխը, որուն զմեզ յանձնեց, եւ մեր անձանց ապահովութեանը երաշխաւոր ըլլալէն յետոյ՝ Քասալա տանելու համար պէտք եղած ուղտերը պատրաստելու հոգը կը մնար։

Քարանթինին տեղը խիստ փոքրիկ ու պատուական կղզեակ մըն է, որուն բոլորտիքը ընտանեւ կը շրջապատէ ծովին ջուրը. աջ կողմը Սեվագինի փոքրաքաղաքը կ'ինկնի, ուր կը նստի Միւտիրը. ան ալ սոյնպէս փոքր կղզի մըն է. ջուրը ապահամ ըլլալուն խմելու համար 3 ժամ հեռու տեղէ մը տիկերով կը բերեն քաղաքին. օդն ալ շատ աղէկ չէ։ Անկէ վերջ նաւակաւ կողմնակի երթալով յանդիման երկիրը կ'ելլուի, ուսկէց է դէպի պէշտօտն երթալիք ճանապարհը։

Սեվագինի նաւահանգիստը բաւական բանուկ է վաճառականութեան կողմէ. ուր կ'իջնայ Արաբիոյ, Եգիպտոսի ու Հնդկաստանի ծառերէն խիստ շատ կան նաւակներով, սակայն թէեւ պզտիկ նաւերէն զատ մեծերը չեն գար, տարիֆ գիւղաքաղքին մօտ. նաւ, բուռած պատուղը, որուն կռապը ծառերէն կը չինեն, եւ ասոր ծառերէն զատ ծովեզերեայ քաղաքին ճամբան, եւ նոյն ճամբայէն բուն ճամբան տունի կ'ըլլան թէ ուղտերով թէ ալ ուղտերուն։

Չորս օրէն հազիւ պատրաստ ուղտերը, երեք հատ մեզ համար ծանրերուն, եւ չորս հատ բեռներու...

(Շար.)

(*) Ցիշեալ թարգմանը Հոլանտացի հայազգի է։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 10 Août 1935

11 ՏԱՐԻ – 11e Année No. 2879

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՆ ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ՎԷՐՔԵՐ

Իր «Ճշգրիտ – լուսաբանութիւն»ը ստորագրած եւ թերթէ – թերթ ղրկած ատեն, Պ. Աւետիք Իսահակեան չէ անդրադարձեր թէ իր իսկ ձեռքով արատ մը եւս կը քսէ Հօկի սեւ երեսին։

Արդարեւ, իր նամակը ոչ թէ պաշտպանողական մըն է, այլ նորօրինակ ամբաստանագիր մը։

Մենք շատ կը ցաւինք որ իրեն ձգեր են պաշտպանել անպաշտպանելի կեցուածք մը, իբրեւ չքմեղանք ձեռքը տալով քանի մը քաղաքական բանաձեւեր.— «Հաշուեկայական փոխանցումներ», «հաշուեկցութիւններ» եւն։

Ինչպէս Ֆրանսայի Հօկի Ե. պատգ. ժողովի զեկուցումները ու որոշումները, նոյնպէս այդ «լուսաբանութիւն»ը անգամ մը եւս եւ վճռապէս կ'ապացուցանէ թէ Հօկը միջանկեալ կը գրաւէ հայրենիքի օգնութեան պարտականութիւններով, իսկ իրականին մէջ կը հետապնդէ բոլորովին ուրիշ բան։

Այդ մասին բաւական բաց խօսեցաւ Հօկի նորապաշտ օրկանը, «Զանգու»ն, փրփուրը բերնին (2 օգոստ.)։

Մենք արդէն ձեռքի տակ ունէինք Հօկի Ե. պատգ. ժողովին բանաձեւերը, իսկ այդ շաբաթաթերթը աւելի խտացուց անոնց բովանդակութիւնը, ազդարարելով.—

«Ժողովը «աշխատանքի լայն պլաններ մշակեց, ֆրանսահայ աշխատաւորական լայն զանգուածները եւ ի մասնաւորի դաշնակցական շարքայինները ու համակ աշխատաւորութիւնը ներգրաւելու յօգուտ»։

Դարձեալ անոր շնորհիւ էր որ իմացանք թէ՝ Հօկը «մեծ անդամ ֆրանսահայ աշխատաւորութեան մէջէն անդրադարձութիւնը վերցնելու եւ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՆՉՈՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵԼՈՒ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՆ»։

Զէ՞ որ պատգ. ժողովը որոշած է «Հօկեան դպրոցներ բանալ, օժտուած բնդհ. ծրագրով մը»։ Իսկ ուր որ չեն կրնար, «աշխատիլ գոյութիւն ունեցողները մեր ձեռքը առնել եւ կամ առնուազն մեր ազդեցութեան ենթարկել»։

Պ. Իսահակեանի «լուսաբանութիւն»ը կուգայ հաստատել թէ Հօկը ոչ միայն ուսումնական – մանկավարժական հաստատութիւն է, այլ եւ հրատարակչական ընկերութիւն։ Ան հայրենիքի վերաշինութեան եւ օգնութեան յատկացուած գումարներով քաղաքական – քարոզչական գիրքե՞ր կը տպէ արտասահմանի մէջ եւ կը փոխադրէ … Երեւան, փոխադրած հասանութեամբ։

Զարմանալի է որ Հօկի Կեդր. Վարչութեան հաշուագէտ եւ իրաւագէտ անդամներուն ուշադրութենէն վրիպած է շատ կարեւոր պարագայ մը.—

Ե. Պատգ. ժողովին մէջ տրուած զեկուցումով, Պ. Ա. Իսահակեան դատ – դատ կը յիշէ 45,225 ֆրանքի գործածութեան մանրամասնութիւնները, 18,000 ֆրանք ցուցնելով իբրեւ Հրատարակչական Ֆոնտ, իսկ հազար ֆրանք՝ իբրեւ ծախք Լէօի գրքին արտագրութեան եւ սրբագրութեան.

Իր անձնական նամակին մէջ, նոյն Իսահակեանը կը գրէ թէ «Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը Ֆրանսայի Հօկի տրամադրութեան տակ պիտի դնէր 19,000 ֆրանք», որուն փոխարէն ղրկուած է 24,000 ֆրանքի գիրք (Ա. եւ Բ. հատոր, 850ական օրինակ)։

Երկու կողմերը համաձայններ են որ, Հրատարակչական Ֆոնտին հասոյթներն ալ յատկացուին «Արմենիա» հիւրանոցին։

Արդ, երբ այստեղ պարզեւառը հանգամանքութեան եկամուտը կանանչ – կանանչ կ'ուտեն եւ փոխարէն 1700 հատոր գիրք կը ղրկեն (եթէ ղրկած են), 24,000 ֆրանք ալ գին սահմանելով, իրականին մէջ ի՞նչ վճարած կ'ըլլան, գրամագլո՞ւխը թէ տոկոսը։

«Արմենիա» հիւրանոցին շինութեան համար հաւաքուած գումարը, 45,225 ֆրանք, այսպէս կամ այնպէս թուղթի եւ ընկալագրի վերածուեր է Փարիզի մէջ։

Ուրեմն, նախ այդ գումարը պէտք է ճարել եւ վերադարձնել, եւ յետոյ Հրատարակչականի Ֆոնտին եկամուտը իբրեւ յաւելեալ հասոյթ։ Իսկ այս բոլորը՝ ծախելով Լէօի գիրքերը, «Հօկ»ը եւ ուրիշ հրաշալիքներ։

Արդէն, Պ. Իսահակեանի բացատրութիւններէն կը հետեւի որ, ոչ միայն Փարիզի, այլ եւ Երեւանի Հօկի վարչութիւնները պիտի զբաղին … գրավաճառութեամբ, այն ալ միայն մսխուած գումարը տեղը բերելու համար։

Ո՞ր երեւոյթն ալ քննէք հարցը, տպաւորութիւնը վրդովիչ է ե՛ւ քաղաքական ե՛ւ նիւթապէս։

Ահաւասիկ հաստատութիւն մը, որ տարին տասներկու ամիս երգում – պատմութիւն կ'ըլլայ թէ չզբաղիր քաղաքական – կուսակցական գործերով, սակայն իր իսկ բանաձեւերը, գործառնութիւններն ու որոշումները բոլորովին ուրիշ բան կ'ըսեն.

Ահաւասիկ մարմին մը որ դրամ կը հաւաքէ, տաժանելի պայմաններու մէջ, հիւրանոց շինելու կամ կահաւորելու համար,— բայց զայն կը յատկացնէ վարչական ծախքերու, թոշակներու վճարման, հրատարակութեանց եւ ուրիշ նպատակներու, այդ բոլոր մսխումները կոչելով «հաշուեկայական փոխանցումներ»։

Եւ հասարակութիւնը չի կրնար որեւէ եզրակացութեան մը յանգիլ,— Երեւանի Հօկը դրա՞մ կը ստանայ, թէ դրամ կը ղրկէ։

Ուրիշ խօսքով, հայրենի՞քն է որ կ'օգտուի, թէ իր անունով կազմուած կոմիտէն, որ կը յաւակնի գործել բոլոր ճակատներուն վրայ, մինչեւ անգամ ապարէզ կարդալով քաղաքական կազմակերպութեանց։

Շատ ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ Պ. Իսահակեան բարեհաճէր լուսաբանել նա՛եւ այս կէտերը, իբրեւ հին երգերու նոր վէրքերը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒԼՈՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ԱՐԻՒՆ ՀՈՍԵՑԱՒ

ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ՔԱՆ ՊՐԷՍԹԻ ԴԷՊՔԸ

Հինգ սպաննուած, երկու հարիւր վիրաւոր

Ինչպէս կ'երեւայ, յեղափոխական կամ ըմբոստական ոգին վարակած է Ֆրանսայի նաւահանգիստներու բոլոր բանուորները։ Պրէսթի նաւահանգիստին դէպքերը հազիւ հանդարտած, խլրտումներ ծագեցան ուրիշ կարեւոր նաւարանի մը, Թուլոնի մէջ, շատ աւելի ծանր համեմատութիւններ առնելով։ Արդէն իսկ սպաննուած են հինգ հոգի, իսկ վիրաւորներուն թիւը երկու հարիւր կ'անցնի

Բոլոր թերթերը կը շեշտեն թէ երկար ատենէ ի վեր այսչափ ծանր դէպքեր պատահած չէին։ Խումբ – խումբ առաւօտէն մարդիկ տարածուելով քաղաքին բոլոր փողոցներուն մէջ, կը քարկոծէին խանութները, թշնամական կանչեր կ'արձակէին եւ սպառնալիքներ կը պարզէին։ Արդարեւ պարզական թերթերը կանխատեսութեան կարծիքով, այս բոլոր տարրերը կը կատարուէին համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը։ Անոնք Մոսկուայի ձեռքը կը տեսնեն այս գործերուն մէջ, յեղափոխական հանգամանք վերագրելով խռովութեանց, որոնք ուղղուած են ոստիկներու հարիւրին 10 կրճատման դէմ։

Ի՞նչպէս պատահեցաւ դէպքը.— Հինգշաբթի առտու քաղաքը սովորական երեւոյթ մը ունէր։ Կէս օրէն վերջը ժամը 4ին նաւարանի զանազան արհեստանոցներու բանուորները ամբողջ հինգ վայրկեան գործադուլ ըրին, իբրեւ սուգ Պրէսթի մէջ սպաննուած բանուորի մը. Պատուէր յուղարկաւորութեան, որ կը կատարուէր նոյն այդ պահուն։ Երբ հինգ վայրկեանը վերջացաւ, բոլոր բանուորները վերսկսան աշխատանքը, առանց որ եւ է դէպքի։ Ծովակալ Պէրթօ հրամայած էր փակել բոլոր դուռները։ Հրարուեստի արհեստանոցներուն մէջ, մինչ շատեր կը վերսկսէին աշխատանքը, 800 հոգինոց բազմութիւն մը ձգեց դուրս ելաւ։ Քիչ յետոյ կէսը վերադարձաւ, իսկ միւս կէսը՝ երբ 400 բանուորներ զացին Թամբոր կառքերին ծանօթ հրապարակի մը վրայ։ Երեւի կը սպասէին ուրիշ ընկերներու, բայց բազմութիւն չտեսնելով, իրենք իրենց գլխուն ցոյց մը կատարեցին։ Երջուն պահակները օգնութեան հասած ըլլալով, այս ցոյցը վերջացաւ առանց որ եւ է պատահարի

Ժամը 5ին նաւարանին գլխաւոր դուռը ներսէն պաշտպանուած էր բազմաթիւ ոստիկան – զինուորներու կողմէ, իսկ դուրսը գիշերը բռնած էին բազմաթիւ ոստիկաններ։ Ուրիշ կարեւոր կէտեր ալ պաշտպանութեան տակ առնուած էին։ Ժամը 7.30ին 40 — 50 հոգինոց խումբեր հաւաքուեցան փոխնահանգապետութեան շէնքի շուրջը, եւ, ազդանշանի մը վրայ, սկսան քարեր, աղիւսի եւ երկաթի կտորներ տեղացնել պահակներուն եւ պատուհաններուն վրայ։ Պահակները յարձակման սկսելով, մաքրեցին հրապարակը, բայց նոյն պահուն ծովակայ արձանին մը աթոռներ, սեղաններ, շէնքեր եւ գաւաթներ սկսան տեղալ պահակներու գլխուն։ Միեւնոյն ատեն նոր ցուցարարներ կը հասնէին բոլոր փողոցներէն։ Կռիւը սկսած էր արդէն։ Քանի մը պահակներ վիրաւորուած էին, իսկ շատ մը ցուցարարներ ծանր վէրքեր ստացած ըլլալով փռուած էին փողոցին մէջ։

Դէպքը խաղաղացիական պատերազմի մը նմանութիւնները առած էր…

Շատ յանցած աւելի ծանր համեմատութիւններ առացաւ դէպքը։ Քանի մը հարիւր բանուորներ որոնք ամրացած էին նաւային հաստատութիւններէն մէկուն մէջ, միացան ցուցարարներուն։ Ուրիշ խռովայոյզ տարրեր ալ հասան եւ առտու քաղաքը վերածուեցաւ քաղաքացիական կռիւներու ասպարէզի մը. Ցուցարարները կը հետեւէին հրոսակային կռիւներու մեթոտին, այնպէս որ խռովութիւնները տարածուեցան քաղաքին զանազան մասերուն մէջ։ Ամէն կողմէ ցուցարարներ, ժամանակաւորապէս պատուհաններ եւ երդիքներ կը խուժէին, քարեր նետելով եւ սպառնալիքներ արձակելով։ Ոչ ոքի կամ ոչ մէկ բանի կը խնայուէր։ Խանութներու փեղկերը կը խորտակուէին եւ ապակիները կը փշրուէին, անցորդներ կը խոշտանգուէին, իսկ ոստիկաններն ու շրջուն պահակները քարերով կ'ընդունուէին։ Կարելի չէր հաշուել թէ քանի՛ կէտերու վրայ կռիւ կը մղուէր։ Ոստիկանները տեղի տալով յարձակման բազմութեան ճնշումին առջեւ, յաճախ ապաստանին կը քաշէին իրենց սպառնալիքները, առանց կրակ բանալու։ Ժամը 6.30ին, «Ենէժա Թուլոնի» առջեւ 300 ցուցարարներ քարի բռնած էին չորս ոստիկաններ եւ սպան։ Ոստիկանները ստիպուեցան փախչիլ, իրենց ատրճանակները ցուցնելով։ Ժամը 7ին առաջին գնդակները պարպուեցան. Հեծեալ պահակներու խումբ մը ցուցարարները թխած էր Թուլոնի նեղ փողոցներէն մէկուն մէջ։ Ցուցարարները ստիպուեցան կրակ բանալ։ Ցեառոյ պահակները իրենք ալ զէնքի դիմեցին, երբ խումբ մը երիտասարդներ քարեր կը տեղացնէին կամուրջի մը կատարէն։ Փողոցի մը մէջ դարբնոցի մը մօտ, պահակներ ձերբակալեցին եւ ծովային իշխանութեան յանձնեցին օտարազգի սպայ մը։

Գնդակներ կը տեղային ամէն կողմէ…

Ժամը 8ին, երբ հաստատուեցաւ թէ երկու հոգի սպաննուած եւ 30 ցուցարարներ ձերբակալուած են, պահ մը թուլութիւն տիրեց եւ կը կարծուէր թէ ամէն բան վերջացած է։ Սակայն կէս ժամ վերջը կռիւը վերսկսաւ աւելի մեծ կատաղութեամբ, վարի թաղերուն մէջ, նաւահանգստին մօտ։ Այս անգամ հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր գրեթէ անընդհատ։ Գնդակներ կը տեղային ամէն կողմէ,— փողոցէն, գինետուններէն, պատուհաններէն, տուներու տանիքներէն։ Գնդակ մը մխուեցաւ ոստիկանական տեսուչի մը առողջութեան մէջ։ Հեծեալ պահակները չկարենալով յառաջանալ նեղ փողոցներուն մէջ, հարկադրուեցան նահանջել, իսկ վաշտ մը հետեւակազօրք, վերէն վար սպառազէն, դէպի ամբոխը քշուեցաւ։ Այս անգամ երկու հոգի եւս սպան–

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՄԸ

Խեղճ տղայ մը, Յակոբ Գուլումեան, որ բանաստեղծ ըլլալ կ'ուզէ զառաջ պահալով, կը ճըրթէ հա՛ կը ճըրթէ, եւ այսպէս տարիներէ ի վեր։ Ժամանակ մը մեզի ալ բանիր մը կը ղրկէր իր ուղեղին… հարուածներէն արդիւնքներու թիւնէն։ Ցաւալ, ճաշակի եւ համար նորագոյներու, երբեմն կը տեսնենք իր հոյակապ դժբախտութեան մէջ եւ տեղ կու տայ «տեղ տուէք որ ծիծաղ» բառերուն։ Այսպէս տեղ առաւ նաեւ այս Յակոբին, որ ծիծաղ առաւ չարչարուեցաւ։ Պատմուածք մը ղրկեց էր, Ցաւալ ճամբի մը հասնելու տղու իբրեւ համբերո, յետոյ կտրեց պոչէն եւ ղրկեց եկաւ, հասկցնելու համար թէ ընդհանուր շատ քաջ պէտք է խմել… բանաստեղծ դառնալու համար։

Մեր Յակոբը ջուրը խմեր խմեր գացեր է դարձեր, ու բաւեր Նիւ–Եորքի ճամբիներ եղերէր։

Ահա այս Յակոբն էր, որ վերջերս «բանաստեղծութիւններու» հատոր մը հրատարակեց եւ Մանուկին ալ, Երեւանին, ձայն տալով եւ ողջունեց իր – րեւ պաշտօնավանական հայ յեղափոխական միակ բանաստեղծը։

Հիմա դուք դատեցէք։

Մեր Յակոբը «բանաստեղծութիւն» մըն է Նաիրիի Աղասին խմբագրածին,— մե՞ղք որ սիւնակս կարճ է պատմութեան համար ամբողջութիւնը։ Կուտամ քանի մը հատուածներ.

Ահաւասիկ մարդը քեզի, ընկեր,
Մարդը, որ դասակարգն է կերտեր,
Հայոց աշխարհի
Երկիրն ահալի
Չէր տեսած երբեք
Մարդ մը քաջարի,
Այսպէս վճռական,
Այսպէս յաղթապար…

Ի՛նչ հրաշալի բանաստեղծութիւն, ի՛նչ վսեմ ոճ, իրապէս արժանի «մարդուն» եւ Յակոբին հատուածին։

Սակայն թողէք որ կրկնեմ մեր գրողը իր յափշտակութեան մէջ.

Հայոց աշխարհի երկինքը մթին
Չէր տեսած երբեք այսպէս խմառոն.
Եւ այսպէս արդար
Մարդ մը հին դարուն…

Ետքի զարկէք, Հակոբերին կը խօսի Ղարադաղցիի, Համամֆամի, Քաֆթարլուի, Մահմուդչուխի, Թայջարուխի, Ուլուխանլուի, Ղամարլուի, Թախլուճայի (վա՛խ Հայաստան, երկի՛ր դրախտավայր), ճամբուն Աղասի է ծներ.

Կոմկուսին կենդանի ուղեղն է Աղասին,
Որ դասակարգի կը տանի դէպի ուղին յօրին։

Քիչ որ մնայ, մեր Աղասին ալ կ'ըլլայ «մեծ» ինչպէս Ստալինը։ Արդէն

Ղեկավարին հանճարը բոցեղ
Մեր երկրին նոր կեանք,
Նոր հասակ է տուեր…

Եւ դեռ կան մարդիկ որ կը պնդեն թէ Հայոց ազգը հանճար չէ տուեր։ Հապա Աղասի՞ն, մանաւանդ Յակոբիկին այս բանաստեղծութիւնը կարդացէ՞ք։

Տեսէք.—

Աղասի Խանջեան,
Մեծ հրամանատար,
Սոցիալիզմի կերտող
Մխոցը վէհ, ճարտար,
Որ ոչ պարտուիլ գիտէ
Եւ ոչ նահանջել,
Կը քալէ առաջ…
Եւ իր արշաւին մէջ անհող,
Յաղթական,
Հերոսներ կ'իյնան,
Դասակարգին զոհը սակայն,
Փրփրածայն,
Վէ՛ր կը թռչի…
Ու Հայաստանը հին,
Նաւար…
Այդ պատուելը՝
Հայածական, սովահար,
Կ'ըլլայ երկինք մը պայծառ…

Դեռ չվերջացաւ, բայց քանի մը տող եւս, խնդրեմ.—

.. Դաշնակն ու Կուլակը կը փախչին,
Ու կը սարսին,
Երբ կը խօսի Աղասին…

Համեստութիւնը թոյլ չի տար ըսելու մեր Յակոբիկին որ եթէ դասակարգը Աղասին է կերտեր իբրեւ հանճարեղ առաջնորդ, նոյն դասակարգը Յակոբն է կերտեր իբրեւ անզուգական բանաստեղծ, որուն կը նուիրեմ այս քառեակս.

Երբ պակսեցաւ իր յանգը,
Կը հնչեցնէ իր պարապ զանկը,
Չէ՛ն կուտայ, ձէ՛ն կուտայ որ,
Կ'ըսէ՝ Արմբշու վանքին աւանակին
զա՛նգը։

ԱՐԱԶ

83 ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐ

Նոր ծրագիրներ՝ գործ ճարելու համար

Նախարարական խորհուրդը առջի օր երկու անգամ նիստ գումարեց ատենին, իսկ մէկ ալ՝ նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին, վաւերացնելու համար նոր հրամանագիրները։ Խորհրդակցութիւնները տեւեցին տասը ժամ եւ հաստատուեցան 83 հրամանագիր – օրէնքներ, որոնց 42ը երէկ իսկ հրատարակուեցան պաշտօնաթերթին մէջ։

Հրամանագիրներուն մեծ մասը կապ ունին անտեսական եւ ելմտական խնդիրներու հետ։ Տեղի անձկութեան պատճառով, առ այժմ կը յիշենք քանի մը գլուխներ միայն.—

Փութացնել հանրօգուտ շինութիւններու ծրագրին գործադրութիւնը, պայքարելու համար գործազրկութեան դէմ, աժանցնել ապրուստը, երեք ամիսէն կարգադրել անանկութեանց խնդիրը, փոփոխել 1867ի օրէնքը որ կը վերաբերի անանուն ընկերութեանց, պաշտպանել խնայողութիւնը, կանոնաւորել միսին հրապարակը, աժանցնելու համար (երեք հրամանագիր), հսկողութեան ենթարկել փոքրաքանակ վաճառումներու գիները, ջնջել հարիւրին 10 տուգանքը այն հարկատուներուն որ ժամանակին չեն վճարած ուղղակի տուրքերը, իջեցնել տոկոսի օրինական սակը, աւելի պարզ ձեւակերպութիւնները, զսպել վաշխառութիւնը եւայլն։

Իբրեւ անմիջական արդիւնք, Պանք տը Ֆրանսը հարիւրին 3ուկէսէն 3ի իջեցուց զեղչի սակը

Դատական նախարարը շրջաբերական մը կը պատրաստէ, տան վարձքերու զեղչի մասին։

⁂ Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրոսար ընդարձակ տեղեկագիր մը ներկայացուց, գործազրկութեան եւ հանրօգուտ շինութեանց մասին։ Տեղեկագիրը կը հաստատէր թէ մարտէն յուլիս, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը 503 000էն իջած է 380.000ի։ Հանրօգուտ շինութեանց համար նախատեսուած ժամանակաշրջանը պիտի կրճատուի, եւ վարկերն ալ անոր համեմատ պիտի փոփոխուին։ Այսպէս՝ 1934ին 721 միլիոն, 1935ին՝ 1876, 1936ին՝ 1786, 1937ին՝ 1515, 1938ին՝ 1476, 1939 – 40ին՝ 2707 միլիոն ֆրանք։

⁂ Վարչապետը Փարիզ հրաւիրեց Ֆրանսայի 90 նահանգապետները, բացատրութիւններ տալու համար հրամանագիր – օրէնքներու մասին։ Առաջին անգամ է որ այսպիսի բան կը պատահի Ֆրանսայի մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ»Ը ԵՒ ՄԵՆՔ

Ֆրանսացի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւններու գործակցութեան դաշինքը բոլորեց իր առաջին տարին։ Աննկատ կարելի չէ ձգել այս գործակցութեան ստեղծած մթնոլորտը այս երկրին մէջ եւ դուրսը։

Դիտողին համար տարակոյս չի վերցներ այլ եւս անօրինակ խանդավառութիւն եւ ապագայ յաղթողութիւններու լայն յոյսեր ստեղծած է ժողովրդային զանգուածներու մօտ, աշխատաւորական այս երկու հոսանքներու իրերհամակցողութիւնը եւ պայքարի նոյն գետնի վրայ, կողք-կողքի գտնուիլը։ Այս գործակցութեան անմիջական արդիւնքը եղած է ժողովրդական ճակատի ստեղծումը, որ ընտրական գետնի վրայ տըւած է իր փայլուն եւ անակնկալ արդիւնքները (օր. Պլէնոմ Ֆէրանի ընտրութիւնը) եւ կը խոստանայ ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական հիմնական փոփոխութիւններ երկրին մէջ։

Ինչո՞ւ միայն այս երկրի մէջ յաջողեցաւ այս շարժումը եւ տարի մը առաջ միայն։ Ինչո՞վ բացատրել Գ. Միջազգայինի լծորդումներու եւ գործելակերպի այս հիմնական փոփոխութիւնը եւ Բ. Միջազգայինի վարանումները եւ վերապահ ընթացքը։ Ի՞նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ աշխատաւորական միջազգային շարժման տեսակէտէն։ Ի՞նչ ազդեցութիւն կրնայ գործել հայ քաղաքական հոսանքներու վրայ, մասնաւորապէս Ֆրանսահայ գաղութին համար։ Ի՞նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ այդ շարժումը։

Այս հարցերու քննութիւնը եւ լուսաբանութիւնը անհրաժեշտ է ոչ միայն իր ունեցած տեսական կարեւորութեան համար, այլ մանաւանդ իր գործնական արդիւնքներով։ Հարցին միջազգային չափանիշով քննութիւնը թող կատարեն աւելի ձեռնհաս ընկերները, որոնք հնարաւորութիւն ունին միջազգային մամուլին հետեւելու եւ շփումներ ունին ընկերվարական եւ համայնավար շրջանակներու հետ, հետեւաբար աւելի մօտէն կը ճանչնան աշխատաւորական շարժման ղեկավարներու խոհական մտահոգութիւնները եւ տեսակէտները։ Այս քննութենէն հանուելիք եզրակացութիւններուն ի հարկէ պիտի պատշաճեցնենք եւ մեր գործնական վերաբերումը այս երկրին մէջ։ Ինչպէս ալ մեր տարական ըլլալու հանգամանքը մեզ արգիլէ երկրին ներքին քաղաքական շարժումներուն մասնակցելէ, ինչպէս ալ պզտիկութիւնը այս մարզին մէջ հրամայական եւ կենսական անհրաժեշտութիւն ըլլայ հայ գաղութին համար, պէտք է յայտնել, հիմնուելով կարգ մը մանր դէպքերու տուած դասին վրայ, որ առիթ ու տեղ պիտի ներկայանայ ուր կարելի պիտի չըլլայ պահել ձեռքերը ծալած հանդիսատեսի դիրքին դիրքը եւ բոլորովին տակ պիտի գտնուինք ճշդելու մեր վերաբերումը։ Աւելին ըլլալով, մեզի պիտի չտրուի հնարաւորութիւնը տեսական եւ պզտատոնական համակրութիւն կամ ընդդիմութիւն յայտնելու, այլ պիտի պարտադրուի գործնական վերաբերում ճշդելու, միասին պէտք է ըլլալ կամ դէմ այս կամ այն հոսանքին։ Բոլորին համար յստակօրէն կ'երեւի որ ժողովրդական ճակատի և Ֆաշական հոսանքին պայքարի եւ ձգտումի այժմու վիճակը երկար չի կրնար տեւել, ուժերու այժմու այս յարաբերութեան ժամանակի ընթացքին պիտի փոխուի, հաւասարակշռութիւնը պիտի խանգարուի ի նպաստ մէկ կամ միւս կողմին ու ըլլայ բախումի ձեւով, ըլլայ օրինական ու հանդարտ ճամբով պիտի ստեղծուի գերակշռութիւնը մէկ կամ միւս հոսանքին։

Դէպքերու տրամաբանական ընթացքը այս ձեւով տեսնողները չեն կրնար կանխապէս չհանել նաեւ բոլոր հետեւանքները, ըստ այնմ ճշդելու համար նաեւ յարմարագոյն վերաբերումը.

Այս ճշդումին կարելի է մօտենալ երկու ձեւով, սկիզբէն համոզում գոյացնել պայքարի արդիւնքի մասին եւ հաւանական յաղթող կողմին հետ ըլլալ, կամ քննել երկու կողմերուն հետապնդած նպատակները եւ անոնցմէ մեզի համար շահաւոր եւ օգտակարի կողքին ըլլալ, դիւրացնելու համար անոր յաղթութիւնը։ Եթէ այս երկու ձեւերէն կէտերէն հանուելիք արդիւնքը նոյնը ըլլայ, որմէն եթէ հաւանական յաղթող կողմը միաժամանակ մեզի համար շահաւոր եւ օգտակար ընկերային, քաղաքական, տնտեսական նպատակներ կը հետապնդէ, հարցին լուծումը կը դիւրանայ, վարանումը կը փարատի։ Դժուարութիւնը հոն է սակայն որ դիւրին չէ պայքարի հաւանական արդիւնքը կանխատեսել եւ ճշդել։ Նախ, դժուար է մեզի համար ստուգապէս գիտնալ պայքարող կողմերուն ուժը, զոր կարելի չէ չափել կողմերուն մասնակցող անձերու թիւով միայն, պէտք է գիտնալ նաեւ կազմակերպական եւ կարգապահական արժէքը, զոհողութեան ընդունակութիւնը, պետական եւ արտաքին ուժը, անոնցմէ իւրաքանչիւրին ըստանալիք օժանդակութեան չափը, նիւթական միջոցները։ Եթէ կարելի ըլլայ նոյն իսկ բոլորը թիւով ներկայացնել, նորէն դժուար է պայքարի արդիւնքը կանխորոշել, քանի որ բազմաթիւ անչափելի, անտեսանելի եւ անգուշակելի մեծ ու փոքր նիւթական և բարոյական տարրեր կրնան դեր կատարել պայքարի ճակատագիրը որոշելու համար։ Կարելի է աւելցնել նոյնպէս որ ոչ միայն մենք, հեռուէն դիտողներս չենք կրնար չափել եւ հաստատապէս յայտնել պայքարի արդիւնքը, այլ նոյն իսկ պայքարող կողմերը՝ իրենք չեն կրնար այդ յայտնութիւնն ընել, այլապէս պատճառ չկար ու չկայ որ յաղթութեան բացարձակ վստահութիւնն ունեցող կողմը գործնական հանգամանք չտար իր պայքարին միանգամընդմիշտ արդիւնքին միահեծան տէրը դառնալու համար, ինչպէս եղած է այդ Ռուսիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ։

Ուրեմն կարելի է եզրակացնել որ կրնայ շատ դասն յուսախաբութիւններու առջեւ գտնուիլ որ եւ է մէկը կամ որ եւ է հաւաքականութիւն, երբ իր դիրքին ճշդումի առեն կը մեկնի արդիւնքը կանխատեսել ուզելով։ Տրամաբանական ձեւը երկրորդ մեթոտն է, այսինքն ճշդել երկու կողմերու նպատակները եւ անոնցմէ ամէնէն շահաւոր ու օգտակարին ընտրել։ Այս աշխատանքը համեմատաբար աւելի դիւրին է, բայց թոյլ կուտայ ընելու շատ մը վերապահումներ։ Նախ՝ մարդկօրէն ի՞նչ աստիճան հնարաւոր է միայն ու միայն նիւթական շահ եւ առաւելութիւններ հետապնդել առանց նկատի առնելու համոզումները, պայմաններու և ժամանակի ստեղծած ձգտումները, իտէալները հոգիէն ներս։ Երբ 2+2=4 կ'ընէ մաթեմաթիքական ճշդութեամբ կարելի՞ ըլլայ նոյնիսկ պարզել որ կողմերէն այսինչին հետապնդած նպատակն է շահաւորն օգտակարը, հնարաւո՞ր է ու եւ է մարդու, առաւելապէս հաւաքականութեան պարտադրել անխտրաբար աջակցողի դիրքը ի նպաստ այդ կողմին, եթէ իր համոզումները, նախասիրութիւնները եւ համակրութիւնը ի նպաստ միւս կողմին են։ Շահու եւ նախասիրութեան նոյնութիւնը ամէն առեն չի կրնար պատահիլ, ինչպէս չպատահեցաւ մեզի համար ընդհ. պատերազմի ընթացքին։ Նմարին ո՞ր կողմը ծանր պիտի կշռէ ուրեմն, համոզումները, նախասիրութիւննե՞րը թէ շահը միայն։ Այժմու հոգեբանութեամբ շատերը՝ չըսելու համար բոլորը, կը մտածեն ու կ'ըսեն որ շահով միայն պէտք է առաջնորդուիլ եւ պահուրանը պէտք է գնել նախասիրութիւն եւ զգացում. Ընդունելով հանդերձ որ գործի ճակատագրական վայրկեանին մարդ արարածը չի կրնար իր մէջ խեղդել իր բնազդը, ցանկութիւնները եւ խիղճը, աւելի իրապաշտ եւ գործնական կ'ըլլայ մօտենալ խնդրին շահու ակնոցով միայն։

Հոս հարց կը ծագի սահմանել ու ճշդել շահու հասկացողութիւնը, ի՞նչ շահու մասին է խօսքը, քաղաքակա՞ն, տնտեսակա՞ն, թէ ցեղապահպանմա՞ն։ Այս երեք անուններու տակ կարելի է ամփոփել շահերու այն բազմաձեւ տեսակները որ հայ հաւաքականութիւնը եւ հայ անհատը կը հետապնդէ։ Իրողութիւն է որ բոլոր հայերու ըմբռնումը այս երեք տեսակի շահերու մասին նոյնը չէ, հետեւաբար դժուար է համահայկական չափանիշ մը գտնել հայ քաղաքական տնտեսական եւ ցեղապահպանման շահերը որոշող։ Տրամաբանական եւ հասկնալի կ'ըլլայ որ մենք խնդրոյն մօտենանք Դաշնակցական տեսակէտով։ Մեր ըմբռնած քաղաքական ըմբռնումները եւ պահանջները չեն կրնար Ֆրանսայի ներքին կեանքի փոփոխութիւններու նեղ շրջանակի մէջ մանել, ուղղակի այդ շարժումները անմիջական եւ վճռական ազդեցութիւն ալ չեն կրնար ունենալ, բայց պարզ է ու ակներեւ որ Ֆրանսայի մէջ ընկերվարական - համայնավար գործակցութեան փորձը բախտորոշ ազդեցութիւն պիտի ունենայ երկու միջազգայիններու փոխադարձ յարաբերութիւններու վրայ, իսկ այս յարաբերութիւններու ապագային սպասելիք բնոյթը պիտի ազդէ նաեւ մեր ճակատագրի վրայ։ Իբրեւ Բ. Միջազգայինի հաստատ մենք թէ ձայն ունինք այդ յարաբերութիւններու ճշդումին մէջ եւ թէ դատապարտուած ենք կրելու անոր հետեւանքները։ Ոչ միայն պարտաւոր ենք ուշի ուշով հետեւիլ Ֆրանսայի մէջ կատարուած փորձին, այլեւ հիմնականէ նկատի առնելու ենք անոր արդիւնքին եւ ձգելիք ազդեցութիւններուն բոլոր տեսակի պատկերացումները եւ անոնցմէ ամէնէն շահաւորը՝ մեր քաղաքական պահանջներու տեսակէտէն, ընտրել մեզ համար։ Մեր կուսակցական ղեկավարութեան պարտականութիւնն է այդ աշխատանքը, մեզ՝ Ֆրանսաբնակ ընկերներուս կը մնայ տեղական գետնի վրայ մեր վրայ դրուած պարտականութիւնը կատարել։

Այդ պարտականութիւնները կարելի է ամփոփել սապէս.—

Ա.— Միշտ աչքի առջեւ ունենալ կուսակցութեան հիմնական նպատակները եւ անոր գործադրման սատարող միջոցները։

Բ.— Տեղեակ պահել մեր վերին մարմինը եւ միւս շրջաններու մարմինները այստեղի անցքերու բարեշրջումին։

Գ.— Մօտիկ կապ պահել մեր գաղափարակից Ֆրանսական կազմակերպութեան վարիչներուն հետ։

Դ.— Լուսաբանել զանգուածը, ցուցմունքներ ընել եւ թելադրութիւններ իւրաքանչիւր վայրի առանձնայատուկ պայմանները նկատի ունենալով։

Այս աշխատանքներուն խելացի եւ հետեւողական հետապնդումը պիտի տայ անպայման իր օգտակար արդիւնքը։

Դեռ կ'ուզէի խօսիլ այս հարցի ուրիշ երեւոյթներու մասին։

Լ. ՉՕՐՄԻՍԵԱՆ

ՄԵՔԵՆԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԸ

Մեր նախահայրերը իրենց աշխատութիւնը դիւրացնելու համար կայծքարէ, երկաթէ կամ պղինձէ գործիքներ կը շինէին։ Անոնց հետզհետէ այդ գործիքները կատարելագործեցին եւ մեքենաներու վերածեցին։

Մեքենաները շարժման մէջ գնելու համար պէտք եղաւ ջրային ու օդային ուժերու գործածութեան։ Շոգիի գործածութեան յաջորդեց կազի, ելեկտրականութեան, կազային ու ծանր իւղերու օգտագործումը, որոնց պիտի յաջորդէ օր մը ջրա - ելեկտրական ուժը։

Դարերու ընթացքին մէջ, գիւտերը առանց ընդհատումներու յաջորդեցին, եւ մարդիկ ջանացին ամէն միջոցներով օգտուիլ անոնց ընծայած առաւելութիւններէն։ Յառաջդիմական այդ շարժումը յարաճուն է ու անդիմադրելի, ոչ ոք կրնայ կասեցնել զայն, ան մաս կը կազմէ մարդկային բնութեան, որ ամէն բանի մէջ կ'ուզէ զարգացում ու յառաջդիմութիւն։

Մեքենան ու մարդը իրարմէ անբաժանելի ազդակներ են։ Մարդկութիւնը չի կրնար ըլլալ առանց գործիքի եւ մեքենաներու, որոնք կը դիւրացնեն իր աշխատութիւնը, եւ գոհացում կուտան իր բազմատեսակ պէտքերուն, մեքենան ոչ թէ միայն կը դիւրացնէ աշխատութիւնը, այլեւ մեծ չափով անոր տեղը կը բռնէ, սակայն միւս կողմէ արտադրութիւնը կը շատցնէ եւ ապրանքին արժէքը կը նուազեցնէ, այսինքն գինները կ'աժանցնէ։ Մեքենաներու զարգացման շնորհիւ, նոր ճարտարարուեստներ կը ստեղծուին, որոնք աւելի մեծ թիւով գործաւորներու ձեռական աշխատանք կը հայթայթեն։

Շատեր կը կարծեն թէ ներկայ տնտեսական տագնապը արդիւնք է մեքենաներու կատարելագործութեան և ճարտարարուեստներու զարգացման։ Այս մասին վերջերս անգլիականներէն մը վիճակագրութիւն մը հրատարակած էր, որ բոլորովին կը հերքէ վերոյիշեալ վարկածը։

Այդ վիճակագրութեան համաձայն, տեսնուած է որ Անգլիոյ մէջ վերջին 15 տարիներու ընթացքին երբ արտադրութիւնը շատցած է, ձեռքի աշխատութիւնը միեւնոյն համեմատութեամբ աւելցած է, իսկ երբ արտադրութիւնը նուազած է, միեւնոյն չափով քիչցած է ձեռքի աշխատանքը։ Այս պարագան կը վերաբերի ոչ միայն ամէն տեսակ ապրանքներու արտադրութեան, այլ նաեւ այնպիսի ճարտարագործական ձեռնարկներու, որոնք մասնաւորապէս ենթակայ ըլլալով նորութեանց, ձեռական աշխատանքի պէտքը կը նուազեցնեն։

1924 — 1929, Անգլիոյ մէջ ճարտարագործական արտադրութիւնը աճած է եւ միեւնոյն համեմատութեամբ շատցած ձեռական աշխատանքը։

1929 — 1932, երկուքն ալ հետեւած են վայրէջ գնացքի մը, իսկ 1932էն յետոյ, սկսած են կրկին բարձրանալ միասին։

Հետեւաբար գործազրկութեան պարբերական աճման պատճառը պէտք չէ փնտռել մեքենաներու կամ ճարտարարուեստի յառաջդիմութեան մէջ, այլ խնդրանքին նուազման։

Այսօր իրականին մէջ գերարտադրութիւն գոյութիւն չունի, այլ գնելու կարողութեան նուազում։ Պայքար կը մղուի գերարտադրութեան դէմ, մինչդեռ անդին միլիոնաւոր գործաւորներ զրկուած ըլլալով գնելու կարողութենէն, կը տառապին եւ սնունդի ու հագուստի կարօտը կը քաշեն։ Երբ աւելորդ ապրանք, սուրճի միլիոնաւոր պարկեր ծովը կը թափուին, մեծ քանակութեամբ նախնական նիւթեր, բամպակ, տարեք, ցորեն եւն. կ'ոչնչացուին կամ անկարեւոր բաներու կը գործածուին, պարզապէս առաջքն առնելու համար գիներու ծայրայեղ անկումին։

Կարգ մը երկիրներ իրենց աւելորդ ապրանքը մէջտեղէն վերցնելու համար, ամենավար գիներով օտարներուն կը ծախեն։ Ուրիշներ աւելի բանաւոր քաղաքականութիւն մը որդեգրած են։ Օրինակ՝ Իռլանտա, իր երկրին մէջ չծախուած ապրանքներուն մնացորդը, փոխանակ ոչինչ գիներով ծախելու, իր աղքատ ժողովուրդին ձրի կուտայ։ Անգլիոյ մէջ, դպրոցական տղաք ձրի կամ բոլորովին ոչինչ գինով կաթ կը ստանան։ Անգլիոյ շատ մը նահանգներուն մէջ միեւնոյն ձեւով գետնախնձոր կը բաշխեն աղքատներուն։

Կ'երեւի թէ մարդիկ հետզհետէ կը մօտենան գերարտադրութեան հարցին լուսաւոր ու օգտակար լուծման։ Աշխարհի մէջ արտադրութեան աւելորդ մասը սպառելու համար սպառողներ չեն որ կը պակսին, այլ խնդիրը այդ աւելորդը անոնց տրամադրելի ընելուն մէջ կը կայանայ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԻՐՈՒՍԻ

ՆՈՐԷՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ իրականութեան մէջ, ոչ մէկ ժամանակ գիտակցական անտարբերութիւնն ու ներքին վատնդաւոր կիրքը այնքան ծաւալած ու տարածուած չէին որքան սա մեր տարագրութեան օրերուն։

Արտասահմանը, բառին տարբեր բացատրութեամբ պառակտումը է պատմութիւնը մեր բոլոր գործերուն, ահա թէ ինչու օձին թունաւոր ձագուկները իրենց գլուխները ցցուած են, մեր ազգային գործերուն մէջ։ Ո՞վ քաջութիւնը կ'ունենայ, օփիումի անսանձ երկպառակութեան լուսաւոր տարրերէն փաղանգ մը գէթ իրարու քով բերել, եւ գործի մղել զայն, ազգային լուսաւոր բաղձանքներու համար, ցեղային բարձր նկարագրի ճանաչման համար, որ միակ աշխատանքըն ու դրական բանն է մանաւանդ այս օրերուն։

Ես կը վախնամ, կը տարակուսիմ նոյնիսկ, երազներով եւ բաղձանքներով հովերուն հետ օրօրուող մեր նորահասներուն նկարագրին վրայ։ Այս բացարձակ իրականութիւն մըն է։ Արտասահմանեան տարագրութեան մէջ, հայոց հասած երիտասարդութիւնը ցոյց չտուաւ իր հին արմենական բացակայ ու հայրենասէր կամքը — գէթ սուր ափերուն վրայ, ցեղային պայքարի չյոգնեցաւ, տարածելով ու հրահրելով իսկ ցեղային, ազգայինը ամէն բանէ վեր։ Այս աղերը կը վերաբերին ամէնէն առաջ անոնց որ ճամբան հարթել ուզեցին, համեստ ներշնչեցին։

Անոնց որ նոր հոգիներու ուղղութիւն ցոյց կուտային։

Հաւատացէք որ տպագրալ պատմաթանը, ոգեկոչական բաներ պիտի գրէ, մեր տասնամեայ տարագրութեան ընթացքին, մղուած անտեղի պայքարին համար, որ հասած սերունդը իսկ մասամբ թունաւորեց, նկարագրի տեսակէտով։

Ինչ ազուոր նկարագրի սերունդ մը պատրաստած պիտի ըլլար, հայ տարագիր մամուլը, եթէ ամէնէն առաջ մտահոգութիւնը ունենար, ճանչցնել ցեղը մեր անձը, տաղանդը մեր ժողովուրդին, որ սքանչելի է իր յայտնաբերումով։

Տարաբախտաբար, մարդկային փոթորկալոյզ միտքը, շարունակ հանդարտ չէ, մանաւանդ հայ տարագիր մարդուն միտքը։

Այսօր մեր սեւ աչքերուն առջեւ ունինք երիտասարդութեան հսկայ բանակ մը, որ Սոդոմ – Գոմորի երկրին փախանք, չորս հովերուն բերանը կը քաշքշուի։ Ո՞վ մտածեց այս տղոց վրայ, պատրաստելու համար, հայրենասէր ու հայրենանուէր կորիճներ գալիք փոթորիկներուն համար։

Ո՞վ մտածեց որ անոնք պատրաստուին, ցեղային զէնքերով, յանուն հայրենիքին փրկութեան։

Մեր տարագրութեան առաջին տասնամեակին հասած սերունդը տեսակ մը արհամարհանք եւ անտարբերութիւն ունի մեր գրական վաստակաւորներուն հանդէպ։ Հեռուները մի երթաք, աչք մը պտտցուցէք հասած երիտասարդութեան վրայ թէ, ի՞նչպէս կը անանի մտաւորական տեսակէտով, կը կարդա՞յ հայ երիտասարդ հեղինակի մը գործը, կամ ունի՞ պաշտամունք նահատակուած սիրելիի մը գործին հանդէպ։

Մինչդեռ ազգեր եւ ժողովուրդներ քաջութեան եւ հպարտութեան աղբանչանը կը հնչեցնեն, ոյժի եւ տիրապետութեան կրակը կը հրահրեն, ցեղային մահաշունչ աղբիւրը կրծքարեն, յանուն մշակոյթի եւ լոյսի, յանուն բարձր արժէքներու։

Ի՞նչ կ'ընենք, մենք։ Ի՞նչ ըրաւ եւ կ'ընէ, մեր միջին սերունդը, որ Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ ինկած, կը շարունակէ յափշտակուիլ օտար գրականութեամբ, օտար արուեստով, եւ կը մոռնայ սեփականը։

Հայ ժողովուրդին փրկութիւնը, ցեղին մշակոյթով միայն կարելի է։

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

«ՔՕՂԱՋԵՐԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ»
ԻԶՄԻՐԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋԷՆ

(«Լ'Իլիւսթրասիօն»ի յօդուածաշարքէն).

... Իզմիրի կը մօտենայինք եւ կ'ուրախանայի որ պիտի տեսնէի աշխարհի ամենագեղեցիկ ծովածոցներէն մէկը։ Բայց կատախումբը սպասեց եւ գիշերանց մտանք քաղաք։

Կայարանին առջեւ, կառքերու ձիերուն զանգակները կը զրնգային, սրճարաններու առջեւ ձայնագիրները արաբական եղանակներ կը հնչեցնէին։ Լուսաղարդ, զուարթ, կենդանի ու հիւրընկալ էր։

Ովասիս մըն էր միայն. Հարիւր քայլ անդին խաւարչտին անապատ մը մէջ ինկայ։

— Ի՞նչ է այս հարցուցի կառապանիս։

— Այրուած թաղերն են, ուր մեծ պարտէզ մը պիտի շինուի։

Ինծի թուեցաւ որ յանկարծ սեւ քօղ մը ինկաւ գեղին ելեկտրական լոյսերուն վրայ որ կը կորսուէին աւերակներու մէջ այս անհաւատարիմ քաղաքին՝ կեավուր Իզմիրի։

Մոռցած էի որ հոս եւ շրջականեր Յոյները ի զուր ջարդած էին հարիւր հազար Թուրք, իսկ Թուրքերն ալ անգթօրէն ջարդած էին հարիւր հազար Յոյն։ Երկու ժողովուրդներ, որ կը ներկայացնէին երկու աշխարհամասեր, երկու աշխարհներ, կռուած էին անյուսալի իրենց հին քաղաքակրթութիւններուն արժանի կատաղութեամբ եւ անգթութեամբ։

Առջեւս, այս սեւ ծակը, ուր 40.000 տուներ այրեցան, տեսաւ փլուզումը մեծ երազին փոքր ազգի մը որ հպարտութիւնն ունի ըլլալու «Անգլիոյ Սուրբ եւ միամտութիւնը» հաւասալու թէ արեւմտեան տիրոյթէն է։ Ցաւալիութիւնն ունեցայ որ հեռուն այս երազանքին եռեւ կ'անհետանար Փաղանսօթի վաճառատուն մը՝ Սըր Պասիլ Զախարօվի սառեւր ...

Աւերակներու մէջտեղը, աչակողմը նշմարեցի խոշոր շէնք մը աշտարակով։ Հարցուցի՝ կառապանս բառ թէ հրշէջներու կայանն է, բոլորովին նոր.

×

Իզմիր կը պարծենայ երկու… պանդոկ ունենալով։ Կառապանս… լաւագոյնին կը տանի քաղաքի… վրայ։ Շատ լաւ ընդունեցին։ … բաթէ մը ի վեր ես երկրորդ ճամ… բորդն էի։

— Պարոնը պէտք է երթայ կա… ընթրելու. — ըսաւ պանդոկապետ… իբրեւ ամենը ճաշ չենք պատրաստ… մենք։ Ծառայ մը կ'առաջնորդէ ձեզ…

Գացի Կազինօ, ուր ինծմէ զատ… բիչ մարդ չկար։ Ծոցին մէջ Քորտ… լիօ երթեւեկող շոգենաւերը պառ… կը շրջագայէին. Փորձեցի հարցաք… նել ճաշարանապետը որ ուսեր թօ… վեց.

1921ին Իզմիր 225.000 բնակիչ… նէր։ Անկէ ի վեր մնացած են 120,… Թուրք, 15.000 Հայ եւ 10.000 օտարա… կան։

Տրովագայի պատերազմը վերջա… ցած է առ յաւէտ ...

Առտուն քաղաք իջայ։ Անփոյ… եւուզեր մը կայ։ Փոքր Թրամ… մը փոքր ձիէ մը քաշուած կ'երթեւ… կէ քարափին մէջ ծայրէն ծայր… այնքան կամաց, որ հրաշքով… կառքը չի ճզմեր զինքն առաջնորդ… ձին ...

Քարափը չորս քիլոմեթր երկար… ունի եւ հոն ալ ժամանակ կոյ… գելու շամէնչի ու ցորենի հակեր… առջեւ ...

Ճարտարարուեստ եւ վաճառակա… Յոյներուն մեկնելովը երկրին… տութեան եւ կեանքին մէջ մասն… բեցաւ։ Նոր շրջան մը կը սկսի։

Բակոս լեռան ստորոտը Թէքքէ… Իզմիրի մէջ եմ։ Քաղաքապետը… թէ գերեզմանատուները աղոց հա… պարտէզի կը վերածէ։

— Ուսա՞ք ամէն ինչ նոր է… պէտք է կատարել հոս ամենասա… մանակակ միջոցներով։ Ահաւասիկ… բաղ կայ դեռ։ Երբ հասան որ… տարուան մէջ վերաշինեցինք 10,0… հանրային շէնքեր։ Երբ 1923ին քաղ… քը տասը գործարան ունէր 1800 գո… ծաւորով, այժմ ունի 130 գործար… 5000 գործաւորով։ 1934ին ձեռնար… կեցինք գործաւորական քաղաքի… շինութեան որոշ յատակագծի մը հա… մաձայն եւ կառուցինք 400 տնակ… բնակարաններ՝ առողջապահական… նորագոյն պայմաններով։ Իսկ ա… կողմը՝ 48000 մեթր քառակուսի… հարթեցինք կազմելու տօնավաճառ… այս հրապարակը ուր ամէն տարի… ջազգային ցուցահանդէս մը կը… քու, բոլոր եւրոպական երկիրներ… տաղաւարներով ... բացի Ֆրանս… յէն։

Նահանգին կուսակալը՝ Քեազ… փաշա որ եկաւ միացաւ մեզ,… մը չէ այլ մարդ մը։

— Ամէն ինչ պէտք է տեսնէք… սա՛յ, հետեւեցէք ինծի։

Եւ սկսաւ խելայեղ պտոյտ մը… ռաջնորդեց։ Անոր հետ… այցելել նոր… … ուսանարաններու խոզը,… յին նոր մատենադարանը՝… ձեղունը,… … ջիկներու ձեռական արուեստ… տասուութիւնը, երկրագործական,… գեղարուեստական հաստատութիւններ… մանկանոցները, գործակցական… … ինչ որ չինած, կազմակերպ… բարելաւած են տարուէ տարի, ան… խոնջ։

Ըսի թէ կ'ընդունիմ այս ամէնը… շնորհ խնդրեցի որ թողու զիս… մերժեց սրտելով թէ կարգով ամէն… նախանիւթ պէտք է շրջիմ,… համար դպրոցները, շրջանը գրաս… րանները, նոր գիւղերը եւ ճամբ… ները ...

— Տեսա՞ք իմ ճամբաներս։… քերը կ'անդրադառնային ճամբը… բանասացի գիւղացիին փառքն ու… կութիւնը։ Իսկ գիւղերէն հաւասն… նէ՞րս... անոնց հաւկիթները ձրի… բաժնեմ Թուրքի համար, Կ'ուզեմ… գիւղացիները վճարելէն հաւնելի… ունենան։ Պէրկամայի, Հէքրսպուր… …, Սմիւռնի աւերակները… հոն ալ պիտի տեսնէք մեր աշխատանք… քը հարթաման մասին ...պայմա… …

Այս պահուն մեր քովէն… ուղեւորու կարաւան մը՝ առաջնոր… դուած աւանակէ մը ...

— Հինգ տարի չեղած, մեր… կցած ձեւովը պիտի չիտնենք… Յոնիան՝ երկիրը Հոմերոսի։

ՄԱՐՍԷԼ ՍՕՎԱԺ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն… թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները… գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ… ընթեռնելի եւ մելանով։

Խանասորի տարեդարձը Քաշալեի մէջ

— o —

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ ԱԼ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՔԱՇԱԼԷՆ (Յառաջ) — Կիրակի օր, Փանթէօ—Քաշալի «Արծիւ» ենթա—կոմիտէի նախաձեռնութեամբ տօն—ուեցաւ Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը։

Առաւօտէն ի վեր ժողովուրդը խումբ խումբ կուգար տեղ գրաւելու կարինեանի պարտէզին մէջ։ «Արծի—ւ»ի երիտասարդները ուրախ էին, երենց դէմքերուն վրայ կ'երեւէր մը—պիտը, չէ՞ որ իրենք էին այս դաշ—տահանդէսին կազմակերպիչները։ Մակայն կ'արժէ շնորհաւորել այս տղաքը իրենց ցոյց տուած գործունէութեան համար։

Ժամանակին դաշտը լեցուած էր ունկնդիրներով։ Հայերէ զատ կային նոյնպէս բազմաթիւ Ֆրանսացիներ։

Ժամ չորսի առեններ ծառերու տակ հաւաքուած ժողովուրդը կը բոլորուէր բեմին շուրջ։ Ընկ. Լ. Զորմիսեան հանդէսը բանալով, բացատրեց Խանասորի իմաստը, հայ արշաւանքը որ ամբողջովին յեղափոխական մէկ ձեռնարկ մըն է, մասնաւորապէս ոգի ներշնչելով։

Ընկերները սկսան թնդացնել «Մրտսի բանուորը», որմէ յետոյ ընկ. Ս. Սասունի բեմ բարձրացաւ եւ նկատի առնելով ներկայ Ֆրանսացիներու թիւը, յարմար դատեց ֆրանսերէն խօսիլ։ Ընկերը բացատրեց Դաշնակցութեան գաղափարը, մանաւանդ կանգ առնելով ընկերվարական սկզբունքներու վրայ։

— «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը, 1907ի Շթուտկարտի ընկերվարական համագումարին ընդունուեցաւ Միջազգայինի անդամ եւ միակ կուսակցութիւնն եղաւ որ ներկայացուց հայ աշխատաւորութիւնը միջազգային բանուորական ընտանիքի մէջ։ Մեզի համար ուրախութեան ժողովրդական նշանակութիւն կը լսենք։ Բացայայտ իրողութիւն է որ Ֆրանսացի աշխատաւորները գոհ գացած են արդէն եւ շարունակ տեսնելու միութիւնները եւ ցաւալի է որ եւ առնուած եմ պաշտպանել իմ կուսակցութեան ընկերվարական հանգամանքը Ֆրանսացի ընկերներու հանդէպ, որոնք պէտք է տեղեակ ըլլային մեր յեղափոխական անցեալին եւ պայքարներուն եւ մեզի զօրավիգ ըլլային, ինչպէս եղած են, անցեալին մէջ, իրենց ականաւոր առաջնորդները։ Մեր Ֆրանսացի ընկերները կը փափաքին գիտնալ մեր դիրքը խորհրդային Ռուսիոյ եւ «Ժողովրդական Ճակատի» հանդէպ։ Մեր դիրքը խորհ. Ռուսիոյ հանդէպ ծանօթ է։ Կը բաւէ մէկ օր աչքէ անցընել մեր մամուլը, լուսաբանուելու համար։ Մենք կը գտնուինք ընդդիմադիրի դիրքին մէջ, վասնզի կը պահանջենք որ մեր հայրենիքի մէջ կիրարկուին աշխատաւորական ռամկավարութեան սկզբունքները եւ մեզի հանդէպ գործադրուին գործակցութեան այն սկզբունքները, որոնց ջերմ պաշտպանը կը հռչակէ Գ. Միջազգայինը։ Ձեզի համար ըմբռնելի եւ ընդունելի է որ այսօր գործակցութիւն հաստատուի ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միջեւ, իսկ հոն նոյն միջազգայինին անդամ ընկերվարականները հալածանքի կ'ենթարկուին՝ Օփենեան միայն Քաղանի դէպքը եւ հակառակորդը այն ատեն ընկերներուն որոնք իրենց համակրութիւնը յայտնած էին, երբ այսօրեայ վերսկսաւ «Միացեալ ճակատը», անցեալ տարի։ Ինչո՞ւ հաւաքուած ենք այսօր — տօնելու համար յեղափոխական պայքարի մը տօնը, որ տեղի ունեցաւ 38 տարի առաջ 1897ին, յուլիս 25ին, այնպիսի թուականի մը երբ ձեզի համար տակաւին ծնած չէին։ Հայ յեղափոխականներու տասնեակ մը դեկավարութեամբ Դաշնակցութեան, որ այսօր ձեր առջեւ ներկայացնելու ծանր պարտքն ունիմ, յեղափոխական յարձակողական գիծ մը ընդդէմ Թուրք եւ քիւրտ շահագործող հողատէրերու, որոնք ամէն տեսակ շահագործման ենթարկած էին հայ—Թուրք եւ քիւրտ աշխատաւորները եւ չրաւականանալով այդ շահագործումէն՝ արեան մէջ խեղդած էին բողոքի փոքրիկ այն արտայայտութիւնը զոր փորձեցին այդ թշուառականներուն այն հերոս գիւղացի ժողովուրդը։

Բանախօսը վերջացուց ջերմ ծափերու մէջ։

Օր. Հ. Կնեազեան երգեց «Մէկ է դրօշ» եւ Թաւիտա Գարեգին ալ Թառով հնչեցուց կովկասեան երգեր.

Ընկերվարականներու կողմէ բեմ բարձրացաւ Պաւէր որ դաղութին յարգանքի բաժինը բերաւ երկու խօսքով եւ ըսաւ թէ իր ընկերներուն դրժողը ժամերը բացատրեց ընկեր Սասունին, թէ ինք չուզեր նոյնը կրկնել եւ միայն կը բաւականանայ ցանկութիւն յայտնելով որ մեր մէջ ալ միութիւն ըլլայ եւ յարտնեց իրենց բարեկամութիւնը։

Ժողովրդական ճակատի կողմէ Թոլլէն նոյնպէս յարգանքի խօսք ըսելէ յետոյ ըսաւ.

— «Մենք շատ ուրախ ենք որ դուք ալ մեզի հետ համաձայն էք ընդհանուր խնդիրներու շուրջ։ Մենք պէտք է միասին գործակցինք պայքարելու ընդհանուր թշնամիին դէմ։ Օտար բանուորներն ալ պէտք է մտնեն սէնտիքաներու մէջ, պէտք է ձեռք ձեռքի մեզի հետ աշխատին, որպէսզի պարտութեան մատնենք ընդհ. հակառակորդը եւ հիմնենք այն ընդհ. եւ եղբայրական իշխանութիւնը որ ամենքիս նպատակակէտն է»։

Ներկաները խնդրեցին որ այս երկու Ֆրանսերէն ճառերուն թարգմանութիւնը տրուի եւ ընկ. Զորմիսեան ամփոփեց անոնց իմաստը։

Կէս ժամ դադարէ յետոյ ներկայացուեցաւ ընկ. Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»։ Երկրորդ անգամ էր որ կը ներկայացուէր այս յեղափոխական ներկայացումը (առաջինը՝ Առնուվիլի մէջ)։ Ա. Ահարոնեանի այս գրուածքը թատրոնի վերածած էր ընկ. Օսմանեան, ինքն առանձնելով Թաթուլի դերը։ Դերակատարները բոլորն ալ յաջող էին, իրենց դերերուն մէջ, հակառակ բեմի անյարմարութեան։ Ընկ. Օննիկ Կարապետեան Տէր Սարգսի դերին մէջ, խաղալէ զուխկի էր, իսկ Տապաղեան քիւրտ աչէի դերին մէջ, կը յայտնուէր իբրեւ սիրուած դերասան մը։ Տիկ. Սիրուն Տէր Խաչատրեան մօրը դերին մէջ, եւ Արմենուհի Յակոբեան Գոհարի դերին մէջ շատ յաջող էին։

Ներկայացումէն աղդուած ներկայ մը արտասուալից աչքերով բեմ եկաւ եւ գումար ուղղեց Դաշնակցութեան։

Ժողովուրդը կրկին հաւաքուեցաւ ծառերուն տակ, երգերը սկսան, պարերը արեւելեան եւ եւրոպական տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն, Թառիստ Գարեգին կը նուագէր անընդհատ, մինչ ձայնասփիւռը կ'արձագանգէր եւրոպական եղանակներ։

Ընկերները սկսած էին հնչեցնել յեղափոխական երգեր, «Կարկուտ տեղաց», «Մենք անկէծ զինուոր ենք» եւն.։ Ուշ ատեն էր եւ ներկաները, Ֆրանսացիներն իսկ, չէին ուզեր բաժնուիլ այս մթնոլորտէն։

Նիւթապէս ալ բաւական չահ ապահովեցին մեր ընկերները։ Անուրդի դրուեցաւ ոչխարի գիստ մը, որմէ կոկիկ գումար մը հաւաքուեցաւ։ Կրնամ ըսել թէ հազար ֆրանքէ աւելի նիւթական շահ կը մնայ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

— • —

ԿՐԸՆՈՊԼ, 7 օգոստոս (Յառաջ). — Այս տարի Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի կոմիտէին նախաձեռնութեամբ Խանասորի 38րդ տարեդարձը տօնուեցաւ 4 օգոս. կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Իգէրի գետափը, Ծառախիտ կանանչութեան վրայ։ Բոլոր ընկերները իրենց ընտանիքներով, ինչպէս նաեւ շատ մը համակիրներ կանուխէն եկած տեղ գրաւած էին մարգագետնին վրայ, զոր սիրայօժար տրամադրած էր Ֆրանսացի բարեկամ մը։

Կէսօրէ վերջ ժամը չորսին ընկ. նախագահը հանդէսը բանալով խօսք տուաւ ընկեր Ղարիպեանի որ ոգեւորիչ ճառ մը կարդաց, փառաբանելով Դաշնակցութեան մարտական եւ ազգային գործը։ Ընկ. Դ. Թորոսեան յանուն Կրընոպլի կոմիտէի բոլոր ներկաներուն շնորհակալութիւն յայտնեց, եւ Դաշնակցութեան կրած զոհողութիւնները թուելով, առաջարկեց յոտնկայս յարգել յիշատակը բոլոր անոնց, որոնք ինկան ազատագրութեան սուրբ գործին համար։ Ամբողջ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի ելաւ եւ մարտավառ չեշտով երգեց «Լուսին չկարը», «Կարկուտ տեղացը», «Մշակ բանուորը» եւ այլ յեղափոխական եւ ազգային երգեր։ Ընկ. Սուքիասեան արտասանեց ողբացեալ Վարանդեանի «Հայ հերոսները» եւ քանի մը Ահարոնեանէն։ Երգեցին Տիկ. Թորոսեան «Մշակ դիւր տոր» կոկորդով գաւառն եւ Օր. Սիրանուշ Տէր—Կոմսեան «Լանց ամպերը», յուզմունքով ընկերակցութեամբ։ Գ. Ե. Տէրկոմսեան իր ջութակով սիրայօժար մասնակցեցաւ այդ դաշտահանդէսին։ Փոքրիկն Տիգրանուհի Ալավեան հովուական տարազով, երգեց եւ պարեց «Հովուուհին սիրունը»։

Ներկաներու խնդրանքին վրայ ընկ. Ղարիպեան կարդաց «Օգսէնին նամակը» եւ կուշտ ու կուռ մը խնդացուց բոլոր ներկաները։

Թէեւ անձրեւը պահ մը դողի մատնեց հայրենակիցները, բայց մեծ մասը առանց կորսնցնելու իր ուրախ տրամադրութիւնը, մինչեւ երեկոյ դաշտ մնաց եւ մութը գրեթէ կոխած էր, երբ երգով ու նուագով, ուրախ ու զուարթ բոլորն ալ տուն վերադարձան։

Թղթակից

ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԳԵՐԻՆԵՐԸ

= • =

Վերջերս Պերլինի մէջ հրատարակուեցաւ վիճակագրութիւն մը, որ ցոյց կուտայ գերիներու թիւը։ Այս այն պատերազմական գերիներն են, որ գերման բանակին ձեռքն անցան։ Անոնց ընդհ. թիւը կը հասնի 2.520—983ի.— 1.434.529 Ռուս, 535.411 Ֆրանսացի, 185.329 Անգլիացի, 147.986 Ռումանացի, 133.287 Իտալացի, 46.019 Պելժ, 28.746 Սերպ, 7.107 Փորթուկէզ, 2.457 Ամերիկացի, 107 Ճափոնացի, 5 Գարատացի։

Այս գերիներէն Գերմանիոյ մէջ մեռան 135.365 հոգի,— 5.39 առ հարիւրը Ռուս, 3.23 առ հարիւրը Ֆրանսացի, 2.99 առ հարիւրը Անգլիացի, 17.3 առ հարիւրը Ռումանացի, 5.81 առ հարիւրը Իտալացի, 2.18 առ հարիւրը Պելժ, 6.52 առ հարիւրը Սերպ, 3.31 առ հարիւրը Փորթուկէզ, 2.40 առ հարիւրը Ամերիկացի։ Ճափոնացիներէն եւ Գարատացիներէն ոչ մէկ մահ։

Գերմանացիները կ'ըսեն որ եթէ Ռումանացիները շատ են մեռած գերութեան շրջանին, պատճառն այն է որ անոնք, գերի ինկած ժամանակ, չափազանց սպառած էին ֆիզիքապէս։ Ընդհակառակն Ռումանացիներն ալ կը պնդեն որ Գերմանացիները ամիսներով անօթի կը թողէին զիրենք։ Այնպէս Արդար Լօնէի զինուորական գերեզմանատուները լեցուեցան ռումանացի գերիներու շիրիմներով։

Գերմանական նոյն վիճակագրութիւններուն համաձայն, Գերմաններէն գերի ինկած են 993.775 զինուոր, 424.157ը Ֆրանսացիներուն եւ Պելժիքացիներուն ձեռքը։ Գերութեան շրջանին մեռած գերմանացի զինուորներուն թիւն է 55.899։ Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ այս մեռած զինուորներէն զատ, 100.000 գերման զինուորներ ալ կորսուած են բոլորովին գերութեան շրջանին։

ՏԻՐԱՆՆԻ
ԱՐԱՄ ՄԱՉԼՈՒՄԵԱՆ

Թէհրանի «Ալիք»ը, իր 11 Յուլիս թիւով կը գուժէ տաղանդաւոր հայ երիտասարդի մը, Արամ Մաչլումեանի (Մարգիսեան) եղերական մահը։

Բնիկ Շամէնցի, Արամ իր միջնակարգ կրթութիւնը ստացած էր Պոլսոյ մէջ, ուր աչքի կը զարնէր իբրեւ տաղանդաւոր քուաղէտ. Աւստրիական շրջանին եւ դպրոցը աւարտելէ յետոյ, գործօն մասնակցութիւն ունեցած էր Պոլսոյ հանրային, մասնաւորաբար երիտասարդական շարժումներուն մէջ։

Մեծ պատերազմի սարսափներէն հրաշքով մը ազատուած, Արամ 1916ին յաջողեցաւ անցնիլ Կովկաս եւ հաստատուիլ Երեւան։ Շնորհիւ իր բնդունակութիւններուն եւ ընկերական նկարագրին, շուտով գրաւեց բոլորի սիրտերն, վարեց նախ ուսուցչական, ապա պետական պաշտօններ՝ Հանրապետութեան օրով։

Մասնաւորաբար գործօն դեր կատարեց Հայաստանի բանուորական — արհեստակցական միութիւններու մէջ։

Ջերմ հայրենասէր եւ ուխտուած դաշնակցական, մասնակցեցաւ Հայ—Թրքական պատերազմին եւ փետրուարեան ապստամբութեան։

Շատ չանցած հետ 1921ին տարագրուեցաւ Իրան։ Մեծ դժուարութիւններով եւ ծանր զրկանքներով յաջողեցաւ Թաւրիզէն անցնիլ Թէհրան, ուր շուտով, միշտ շնորհիւ իր արտակարգ ընդունակութիւններուն, կրցաւ հանրային գիրքերու տիրանալ։ Յամառ աշխատող, Արամ թէ նուիրուած էր ուսուցչութեան եւ թէ միեւնոյն ատեն հեռաւոր Իրանին կը հետեւէր Փարիզի բարձրագոյն ուսման վարժարանին, դասաւոր իր ընդունակութիւններով հիացում պատճառելով ամէնուն։ Վկայական ստանալու համար 1926ին Փարիզ գնաց եւ փայլուն քննութիւն մը տալով ստացաւ ճարտարապետի տիտղոս։ Այդ շրջանին այցելեց Շուէյն եւ Սօֆիա, իր հարազատներուն։

Թէհրան վերադարձին պետական կարեւոր պաշտօնի անցաւ եւ մեծապէս գնահատուեցաւ։

Հազուադէպ ընտանեկան բոյն կազմած, նիւթապէս քիչ մը կազդուրուած եւ դեռ 40 տարեկան, սիրելի Արամը կը փակէ առ իր մայրուն աչքերը, խոր սուգի մատնելով իր հարիւրաւոր ընկերները։

Մահը տեղի ունեցած է անակնկալ, Յուլիս 6ին, Թէհրանի իր բնակարանին մէջ, շատ կարճատեւ հիւանդութենէ յետոյ, սրտի վարակումէ։

ԿԱՐԱՊԵՏ ՎՐԴ. ՊԱՏՈՒՀԱՍԵԱՆ

— • —

Վերջերս մեռաւ Զմմառի վանքին վանահայրը, Կարապետ վրդ. Պատուհասեան։ Ծնած էր 1878ին, Մուշ։ Նախնական կրթութիւնը ստանալով իր ծննդավայրին մէջ, կը դրկուի Զմմառ, կրօնական ապագայի համար—ակալու։

1901 փետր. 24ին քահանայ կը ձեռնադրուի։ Կը վարէ զանազան թեմեր, ի մէջ այլոց Գառն—գեղ, Բերա, եւն.։ 1912էն 1914 իբրեւ հայերէն լեզուի եւ կրօնքի ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Պոլսոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ դոլէճին մէջ, որուն տնօրէնն էր մեր տաղանդաւոր բանաստեղծը՝ Դանիէլ Վարուժան։

Պատերազմի դժնդակ օրերուն, իր համեստ միջոցներով բարոյական եւ նիւթական մեծ ծառայութիւններ մատոյց իր հայրենակիցներուն։ Յաճախ կ'օժանդակէր փախստական զինուոր ազգակիցներուն, վտանգի մէջ դնելով շատ անգամ ինքզինքը։

Զինադադարին Պոլսոյ մէջ կազմուած խնամատարական մարմնին՝ հայ կաթողիկէ համայնքին ներկայացուցիչն էր։

1922ին, երբ յունական բանակը փախուստի մատնուած կը հեռանար Փոքր Ասիոյ եզերքներէն, Կարապետ վրդ. կը խնդրէ Կ. Պոլսոյ հայ կաթողիկէ Պատրիարքարանէն արտօնել զինքը օգնութեան հասնելու իր դժբախտ ազգակիցներուն։

Ֆրանսական զինուորական իշխանութեանց հաւանութիւնն ալ առնելով կը վարձէ նաւ մը ու կ'ուղղուի դէպի Մուտանիա։ Հակառակ աննկարագրելի դժուարութեանց, առանց յուսահատելու կը սկսի հակայ աշխատանքի։ Կը վազէ Իզմիր, Պանտրմա, Եալովա ու կը հաւաքէ մօտ 4000 հայութիւն, այր, կին, երախայ։ Պահ մը կը ձերբակալուի յոյն բանակի հրամանատարին կողմէ որպէս ֆրանսական լրտես եւ կը բանտարկուի երկու օր։ Պոլսէն եկած ազդու հրամանով ազատ կ'արձակուի եւ իր հաւաքած ժողովուրդը հետը առնելով կը նաւեցնէ նաւ ու անվտանգ Պոլիս ցամաք կը հանէ։

Կարապետ վրդ. Պատուհասեան օգտակար դարձած է ամէն մարզի մէջ։ Տարօն—Սասնոյ հայրենակցական Միութեան հիմնադիրներէն մին եղած է։ Պոլսոյ մէջ վարած է նոյն Միութեան նախագահութիւնը եւ մինչեւ իր մահը Պէյրութի Տարօն—Տուրուբերանի Հայր. Միութեան պատուոյ նախագահութիւնը.

Պոլսոյ գրաւումէն վերջ, 1923 փետր. 2ին կ'ընտրուի վանքի մեծաւոր ու միեւնոյն ատեն կ'արժանանայ ծայրագոյն վարդապետի աստիճանին։ Այս պաշտօնը կը վարէ անընդհատ տասներեք տարի եւ ցոյց կուտայ խղճամիտ ու եռանդուն.գործունէութիւն.

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ շուրջ

Սօֆիայի Ազատ Խօսքը խմբագրական մը կ'ընէ այս խորագրով (31 յուլիս).

— «Կրկին անհանգիստ է Թուրքիան եւ աչքերը չորս բացած կը հսկէ իր սահմաններուն վրայ։

Անհանգստութեամբ կը հետեւի մանաւանդ արտաքին աշխարհին, որ իր կարգին բռնուած է քաղաքական շրփոթ ու կրքոտ յարաբերութիւններու ցանցին մէջ եւ յղի է ամէն անակնկալներով.

Անհանգստութեամբ կը հետեւի ան իր երկրին մէջ խմորուող դէպքերուն, մինչեւ անգամ «քեմալական լայն պատ»ին հանելով իր վարչապետար, արտաքին նախարարը եւ բարձրաստիճան սպաներ։

Թուրքիա բացայայտօրէն կը խախտէ այսօր Լօզանի դաշնագիրը։ Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ այլեւս, թէ ան կ'ամրացնէ Նեղուցները եւ ամրութիւններ կը շինէ Թրակիոյ մէջ։

Այս «պաշտպանողական» ծրագրին զուգահեռ ,ան անխօսօրէն ներգաղթ կը կազմակերպէ, մասնաւորաբար Ռումանիայէն թուրք մեծաքանակ գաղթականներ փոխադրելով, տեղաւորելու համար զանոնք յատկապէս Թրակիոյ մէջ։

Երբեմն ան նոյն իսկ կը մատնէ իր սեփական գաղտնի ու ներքին զինումը, թուրք բաց երան խմբագիրներու միջոցով յայտարարելով.

— «Մերն է ոչ միայն Ֆիլիպէն, այլ եւ ամբողջ Պուլկարիան»։

Կամ

— «Պուլկարները յանցնելու միակ միջոցը Թրակիան ամրացնելն է»…

Սակայն Պուլկարները խօսած իսկ չեն, Թրակիոյ մէջ չինուող ամրութիւններու«մախուէն յուլու համար…

Խօսած իսկ չէ Հայաստանը կամ Մոսկուան, բայց Թուրքիա անխնայօրէն կը սիրաբանէ հակախորհրդային ուժերու, մասնաւորաբար Ճափոնի հետ, անխօսօրէն կը շարունակէ նուիրուիլ համաթուրանական փրափականութիւն, իր նախարարներն ու սպաները պտոյտի և ուսումնասիրութեան կը հանէ Հայաստանի սահմաններուն վրայ, իսկ Թուրք չփացած ուսանողներու բերնով ալ օր մը յայտարարել կուտայ.

— Թող Հայերը չինեն ու չինցնեն Երեւանը։ Երեւանը մերն է եւ մեզի պիտի պատկանի»…։

Ու մանաւանդ անխօսօրէն կը զինուի Թուրքիան։ Կը զինուի մութին մէջ, նոյն իսկ յայտնի եղանակով։ «Օդային վտանգի պաշտպանութեան տակ եւ իր սեփական ժողովուրդի կալին քերթելու գնով, Թուրքիա կ'ուզէ 500 ռազմական սաւառնակներ ունենալ, փորձելով «ժողովրդական ազատ նուիրատուութեամբ» այդ նպատակով հաւաքել 30 միլիոն թրքական ոսկի։

Ցայտնի են Թուրքիոյ բարեկամները ալ, թշնամիներն ալ, դրացիներն ալ։ Անոնցմէ ոչ մէկը այս պահուս կը սպառնայ Թուրքիոյ, այն ալ անպատճառ … օդէն։ Այսպէս, օրինակ խորհր. Ռուսիան անոր դաշնակիցն է։ Պարսկաստան ու Աֆղանիստան օդային յարձակման մը համար ոչ միջոց, ոչ ալ մտադրութիւն ունին։ Իրաքն ու Սուրիան ոչինչով կը սպառնան Թուրքիոյ։ Յունաստան եւ Եուկոսլաւիա կը մտնեն Պալքանեան ուխտին մէջ։ Պուլկարիան կաշկանդուած է ամէն ուղղութեամբ, իսկ Իտալիան ամբողջովին զբաղած է Ափրիկէի բարդ հարցով։

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն, թէ Թուրքիա անհանգիստ է, կը զինուի եւ գիտակցական հաշիւներ մէջ է, յարձակողական նպատակներ վարդուած պատը ջուրերուն մէջ առատ ձուկեր որսալու համար»։

ՕՐ. ԱԼԻՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Զարմանձագցի)
ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
(Զարմանձագցի)
Ամուսնացած
4 օգոստ. 1935, Մարսէյլ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

Ակադեմիային ներկայացուած տեղեկագրի մը համաձայն, հակահիւծախտային պայքարի ազգային կազմակերպութեան բացած բուժարաններ իրական բարիք մը դարձած են մանկութեան պաշտպանութեան տեսակէտով։

Այսպէս, Նանսիի մէջ, ընկերային առողջապահութեան վարչութիւնը վիճակագրութիւն մը պատրաստած է ցոյց տալու համար թէ որքան պակսած են մահերը մանուկներու մէջ։ Ահա ցուցակ մը որ կը հաստատէ այդ պարագան

Նանսիի մէջ 1000 նորածինի վրայ մեռած են

	Երախայ
1929ին	125
1930 »	104
1931 »	83
1932 »	81
1933 »	63
1934 »	55

Փրոֆ. Քօստ կը թելադրէ բազմապատկել բուժարաններու թիւը՝ զօրացնելու համար հակահիւծախտային պայքարը ու մայրութեան եւ երախաներու պաշտպանութիւնը։ Միաժամանակ կոչ կ'ուղղէ մայրերուն, որպէսզի իրենց երախաները շարունակ քննութեան տանին բուժարանի բժիշկներուն, միշտ ձրի

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Գրիւսէլի ցուցահանդէսին առթիւ, Փարիզի գնանուղիներու վարչութեան տնօրէնը, Փօլ Մարթէն, պատրաստած է գեղեցիկ ալպոմ մը, որ պատկերացայտ պատմութիւնն է հանրակառքերուն։

Առաջին հանրակառքը, ձիով, գործածուած է 1661ին։ Իսկ 1837ին՝ շոգեշարժ հանրակառքը, որ այնքան հետաքրքրութիւն արթնցուցած էր, որքան … վախ։ Ժամանակակից քրոնիկագիրները կ'ըսեն թէ շոգեշարժ հանրակառքը շատ դանդաղ կ'ընթանար, բայց կ'երեւակայէ՞ք որ այդ հանրակառքը, շոգեկառքի փոխակերպուած, հարիւր տարի վերջ 3 ժամէն պիտի կտրէր Փարիզ — Գրիւսէլ հեռաւորութիւնը։ 1890ին Լոնտոնի մէջ կը յօրինուէր ելեկտրաքարշ հանրակառքը։ Իսկ Փարիզի գնանուղին՝ 1898ին, շնորհիւ երեք մեծ ճարտարագէտներու ջանքերուն՝ Պիէնվընիւ, Պերթրըօ եւ Ջօր. Անփէն։ Պէտք է արձանագրել, որ գնանուղիներու շինութեան փորձեր եղած են 1855ին, 1871ին առանց երբեք յաջողելու։

Այսօր ի՞նչ պիտի ըլլար Փարիզի վիճակը, առանց իր գնանուղիներուն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլ

— • —

ՎԻԷՆ, 6 օգոստ. (Յառաջ). — Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մասնաճիւղի վարչութեան ֆութպոլի յանձնախումբը կազմակերպած էր ֆութպոլի մեծ մրցում մը օգոստ. 4ին, հրաւիրելով Ռոմանի ֆութպոլ գլիւպը, Զ.Ո.Մ.ի առաջին խումբը կատարելու համար բարեկամական մրցում մը՝ ընդդէմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա.՝ խումբին։ Խաղը սկսաւ ժամը 3 ու կէսին դատաւորութեամբ Մ. Փափազեանի։ Երկուստեք լաւ խաղարկութիւն ցոյց կուտային։ Առաջին կիսախաղը վերջացաւ հաւասար, 0—0։ Տասը վայրկեան դադարէն վերջ սկսաւ երկրորդ կիսախաղը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ընչըլքիտ փառքով կը յառաջանար։ 10 վայրկեանի մէջ չահեցաւ առաջին եւ երկրորդ նշանակէտը, առոր վրայ Ռոմանը ճարպիկ խաղարկութեամբ չահեցաւ առաջին նշանակէտը։ Խաղը աւելի հետաքրքրական դարձաւ, Ռոմանը կ'ուզէր շահիլ հաւասարեցնող նշանակէտը, սակայն Հ. Մ. Ը. Մ.ը վարպետ խաղարկութեամբ չահեցաւ երրորդ նշանակէտը։ Ռոմանը նոյնպէս յաջողցուց երկրորդ նշանակէտը։ Խաղը լրանալու 10 վայրկեան մնացած Հ. Մ. Ը. Մ.ը շահեցաւ չորրորդ նշանակէտը։ Խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 4—2ով։ Խաղի ամբողջ տեւողութեան կը ծածանէր հայկական պաշտօնի եռագոյն դրօշը, զոր բերած էին Ռոմանի Զ.Ո.Մ.ի մարզիկները։ Կ'արժէ երկու խօսքով պարզել անոնց կարգապահութեան ոգին, իսկական մարզիկի խանդավառ ոգին որ շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը խաղէն վերջ հրամցուց զովացուցիչ ըմպելի, եւ նուիրեց գեղեցիկ բաժակ մը, քաջալերելու համար Զ.Ո.Մ.ի մարզիկները։

Յ. Մարգարեան

նուեցան, խոկ երրորդ մը մահացու վէրքեր ստացաւ: Տասը ոստիկաններ եւ տասը շրջուն պահակներ ծանր վէրքեր ստացած ըլլալով, հիւանդանոց փոխադրուեցան պատգարակներով: Այդ պահուն նաւային լուսարձակներուն շնորհիւ, տանիքներու վրայ երեւան կը հանուէին բազմաթիւ ցուցարարներ, որոնց մէջ շատ մը կիներ՝ որոնք ոչ միայն զանազան առարկաներ կը նետէին վարը, գինուորներուն վրայ, այլեւ ատրճանակ կը պարպէին:

Իտալացի նախարար մը եւ վեց հետեւորդները զոհ օդանաւի արկածի մը

Գ. Լուիճի Ռազծա, Իտալիոյ հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, որ Գչ. օր Հռոմէն ճամբայ ելած էր օդանաւով եւ նոյն օրը Գահիրէ հասնելով մեկնած էր գէպի Էրիթրէ, զոհ գնաց ահռելի արկածի մը, իր վեց ընկերներուն հետ: Օդանաւը ջարդ ու փշուր եղաւ Գահիրէէն ինը մղոն անդին: Նախարարին հետ մեռած են իր քարտուղարը, գլխաւոր մը, երկու մեքենավարները, հաղորդավար մը եւ անթելի պաշտօնեան:

⁂ Իտալական «Աֆֆարի էսթէրի» ամսագիրը, որ կիսապաշտօնական հանգամանք ունի, կը բացատրէ թէ սահմանային միջադէպը կարգադրելով լուծուած չըլլար հաբէշական խնդիրը եւ անընդունելի կը գտնէ Եթովպիոյ հողային ամբողջութեան պահպանումը, ինչպէս կը տրամադրէ 1906ի դաշնագիրը:

⁂ Իտալական կառավարութիւնը 5 շոգենաւ գնեց Գերմանիայէն, զօրքի եւ ռազմամթերքի փոխադրութեան համար:

Ցամաքուած կայարանին վրայ

Մինչ այս արիւնալի դէպքերը տեղի կ'ունենային նաւահանգստին մէջ, ուրիշ բազմութիւն մը քաղաքին միւս ծայրէն կը փորձէր բռնի գրաւել երկաթուղիի կայարանը: Հակառակ շրջուն պահակներու յարձակման, խումբ մը ցուցարարներ յաջողեցան կայարան մտնել, եւ կրկնեցին Պրէսթի մէջ պատահած դէպքերը: Ոմանք պառկեցան մեկնելու պատրաստուած շոգեկառքին առջեւ, ուրիշներ քարկոծեցին վականներու պատուհանները: Կայարանը մաքրուեցաւ միայն այն ատեն երբ օգնական ուժեր հասան եւ շոգեկառքերը կրցան ճամբայ ելլել:

Այդ պահուն խռովութիւնները կը շարունակուէին քաղաքին փողոցներուն մէջ: Ցուցարարները ամէն միջոցի կը դիմէին, ոստիկանութեան գործը խանգարելու համար: Տեղ տեղ կազի կտուցներ ալ քանդեցին, մութին մէջ թաղելով բազմաթիւ փողոցներ: Թղթակից մը կ'ըսէ թէ այս անգամ ցուցարարները որ եւ է բառ չէին արտասաներ հրամանագիր — օրէնքներուն դէմ, ինչ որ կը նշանակէ թէ ցոյցը յեղափոխական հանգամանք ունէր:

Գիշերուան ժամը 9ին, երբ շատ մը փողոցներու լոյսերը մարած էին, քաղաքէն կարկուտը կը շարունակուէր ոստիկաններուն եւ շրջուն պահակներուն վրայ, որոնք տեղ — տեղ հրաման ստացան յարձակելու: Ցուցարարները նահանջած ատեն ալ քարեր կը նետէին:

Ժամը 10ին խռովութիւնները կը շարունակուէին սաստկօրէն, փողոցէ փողոց: Ցուցարարներու խումբ մը հազիւ ցրուած, կը վերակազմուէր ուրիշ կէտի մը վրայ, շուարեցնելով ոստիկանութիւնը: Այդ միջոցին ողբալի տեսարան մը կը ներկայացնէին քանդուած եւ աւերի տրուած խանութները: Կօշիկի խանութ մը բոլորովին պարպած, նպարեղէնի վաճառատան մը բոլոր պահածոները առած տարած էին: Զէնք խնայած նաեւ ոսկերիչներու, գեղարաններու, անուշահոտութեանց խանութներու: Անհամար յամբարներ խորտակուած էին եւ տեղ տեղ միայն ատրճանակներու փայլատակումը լոյս կ'արձակէր:

Ժամը 11ին օգնութեան կանչուեցան Սենեկալցի զինուորները, որոնք պաշարեցին վարի թաղերը: Մօլային խուռն լուսարձակ մը տեղաւորուեցաւ հրապարակին վրայ, լուսաւորելու համար մութ փողոցները: Արդէն կէս գիշեր եղած էր, եւ հրաձանաձգութիւնները կը շարունակուէին: Կը հաւատան թէ բազմաթիւ ցուցարարներ սպառազինուած էին հրացաններով:

Կէս գիշերէն անդին, շատ ուշ ատեն, կարելի եղաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը: Երէկ վերսկսան աշխատանքները:

Նաւացակ բանուորին յուղարկաւորութիւնը

Պրէսթի մէջ սպաննուած բանուորին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ կատարեալ խաղաղութեամբ, ինչպէս խոստացուած էր: Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէին 25.000 բանուորներ եւ բանուորուհիներ, իրենց աշխատանքի տարազով: Թափօրը տեւեց զոհին տունէն մինչեւ գերեզմանատուն, (չորս քիլոմեթր):

Իրիկուան ժամը 9.30ին, դէպք մը պատահեցաւ 200 ցուցարարներու եւ ոստիկանութեան միջեւ: Ցուցարարները «Ինթէրնասիոնալը» կը թնդացնէին ամբոխեանց մօտ, երբ շրջուն պահակները յարձակեցան ցրուելու համար: Ընդհարման միջոցին ցուցարարներէն մէկը ծանր վէրքեր ստանալով հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

Կացութիւնը ուրիշ վայրերու մէջ

Լօրիանի նաւարանի բանուորներէն 3000 հոգի բողոքի ցոյց մը կատարեցին ոճրիկներու վրճառման դէմ: Իրենց առաջնորդներուն ճառերը լսելէ յետոյ, անոնք թափօր մը կազմելով գացին նահանգապետարան եւ բանաձեւ մը ներկայացուցին: Թէեւ ոստիկաններն ու շրջուն պահակները զգուշական միջոց ձեռք առած էին, բայց չուզեցին միջամտել եւ բազմութիւնը ինքն իրեն ցրուեցաւ:

⁂ Հավրի մէջ, անդրատլանտեան շոգենաւերը անշարժութեան դատապարտուած էին մինչեւ ուշ ատեն: Բանուորներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ առեւտրական նաւատորմի նախարարութեան, բանակցելու համար: Կառավարութիւնը որոշ զիջումներ կատարած ըլլալով, վէճը հարթուած կը համարուի:

⁂ Շէրպուրի նաւահանգստին բանուորները նոր ցոյց մը կատարեցին, ղեկավարութեամբ համայնավարներու:

Թաղոնի ձայնեա՝ աջէն ու ձախէն

Աջակողմեան մամուլը կը շարունակէ ուժգնօրէն ձաղկել յեղափոխականները, պահանջելով ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել պաշտպանելու համար Ֆրանսան «որ ինքնապաշտպանութեան վիճակին մատնուած է»: Բոլորն ալ մասնաւորապէս զայրացած են համայնավարներուն եւ հետեւաբար Մոսկուայի զաւերուն դէմ:

Իսկ ընկերվարական եւ համայնավար թերթերը նոր կոչեր կը հրատարակեն, յանուն ժողովրդական ճակատի, համակրանք յայտնելով Պրէսթի եւ Թուլոնի դէպքերու զոհերուն համար եւ պահանջելով սաստկացնել պայքարը ֆաշականութեան դէմ, որ պատասխանատու կը համարուի այս չարիքին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՆԷՔՕ ՔԱՂԱՔԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 12ին Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաղաքի Կարծուտ օրակարգ:

Գաւառ

ՓՈՆ Տ'ՕՓՆԱՅԻ կորիւն ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Օգոստոս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Դրագարանի սրահը:

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի Վրէժ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԿԵՐԱՅԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

17 ՕԳՈՍՏՈՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ

Մանրամասնութիւնները յետոյ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՇԱՒԻԼԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹ. ԿՈՂՄԷ

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կը ճառախօսէ՝ ընկեր Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Կը նուագէ Թառխան Գարեգին:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՑ.— Շոգեկառք Սէն Լազարէն, իջնել Կար Արժանթէօյլ, ուրտեղէն առնել Օթօպիւս եւ իջնել Fontaine Rosière:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ԳԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ (Tapis Vert վայրը)

11 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Գեղարուեստական բաժին.— Երգ, պար եւ արտասանութիւն: Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ Նուագախումբը: Ճոխ պիւֆէ աժան գիներով:

Մուտքը՝ ազատ է:

Հաղորդակց. միջոց.— Մէթրօ Մէրի տ'Իսիէն կամ Լա Ֆէրմ տ'Իսիէն առնել T. V. Թաքսիները եւ իջնել Թափի վէր: Լա Էրմ գալու համար առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը:

Տիկին Մինա եւ Միքայէլ Զանչեան եւ իրենց զաւակը՝ Սամսօն սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, զոքանչին եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆԻ

ցաւալի մահը որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 8ին, իր բնակարանին մէջ, 5 rue Henri Duchène, Paris (15):

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ 10 օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon:

ԾԱՆՕԹ.— Սգաւորներ մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Երանեան եւ Մինասեան ընտանիքները իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր

ՄԱՐԻԱՄ ԵՐԱՆԵԱՆԻ

ցաւալի մահուան առթիւ:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

ՅՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 Ֆրանք
Տպգր. ծախք 1 »
11 Ֆրանք

Գաւառէն ապսպրանքի համար գրկել 2 Ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(Յանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ «HARATCH» 17, Rue Damesme. Paris (13)

ԲԱՑՈՒՄ

Photo ARAX & HENRY

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

Փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76 - 39)

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ՝

Photo ARAX & HENRY անուան տակ:

Զօտուած լոյսի ու այլ գեղեցկութիւններու վերջին յարմարութիւններով, Նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ վստահուած բոլոր գործերուն մէջ:

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար:

Աճաթէօլներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին ՄԵԾ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres - Babylone)

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ, ԱՐԵՒՈՏ ԵՒ ՕԴԱՍՈՒՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1 ԵՒ 2 ՓԻԷՍ, ՏԷՊԱՐԱ, ՊԱՏՇԳԱՄ, W. C., ՄՈՒՏՔ ԵՒ ՊԱՐՏԷԶ

100, rue Jean Naudin. Bagneux

250 ՄԷԹՐ ՀԵՌՈՒ Route d'Orléansէն

ՏԵՂԻՈՅՆ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՒԷՏ ՈՒՆԻՔԸ:

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՎԵՐԻ ՀԱՍՑԷԻՆ

Հաղորդկց. միջոց.— Օթօպիւս՝ FI et FIbis, փորթ տ'Օրլէանէն հանրակառք՝ 88 et 88bis եւ իջնել Croix d'Arcueil. Թաքսիի սպասարկութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փանեէօ-Քաղաքի «Հօկ»ի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը վաղը կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ կարինեանի պարտէզին մէջ. Cite de Longchamps. Bagneux, Նախագահութեամբ Փանեէօի քաղաքապետին: Գեղարուեստական բաժին:

Մուտք՝ 2 Ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ վաղը կիրակի, առաւօտէն իրիկուան ժամը 8ը ՄԱԼԻՍԱՐԻ անտառին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՆԵԷՕ-ՔԱՂԱՔԻ «Յառաջդիմասէրաց» Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ, Րիւ Մատամ Գիւրի: Օրակարգ՝ Վարչութեան տարեկան տեղեկագիր, հաշուետուութիւն, հրաժարում վարչութեան, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի անդամ եւ անդամուհիներէն...

ԼԻՈՆԻ ե. շրջանի Կեսարացիներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ առաջիկայ 17 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Գրասենեակ ...ը Լ'Էթուալի սրահը, 1, Րիւ ... պէթթա, կազմելու համար վերջնական մասնաճիւղը:

Croix Rougeի (ԿՐՌՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՓԻՒՐՕ ԹԱՑԱ 14, Grand'Rue, Croix Rouge.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ»

Ցուրինէ՝ Տիմոթէոս վրդ. Սապրիչեան

Պէտք եղած գրութիւնները հոգացուելէն ետքը անցանք նաւակով դէպի ցամաքը: Քեռէյայի Միսիոնէին արուեստից յանձնարարական նամակը առնելով՝ յառաջ զացի իէի առաջնորդութեամբ Մայիս 25ին ասոր հաղորդման առաւօտուն ճամբայ ելանք դէպի Քեռէյա: Այս քաղաքը երթալու համար հինգ ճանապարհ ունի. առաջնորդնիս մեզ Արար — լենկէպ բռնած ճանապարհէն տարաւ, ուր թէպէտ եւ խմելու ջուրը նուազ է, բայց ուղտերու մասին հանգիստ ըլլալով, օրը քանի մը մղոն աւելի կրնանք ճանապարհ առնել: Այս ճանապարհին երկու կողմէն բռգաձեւ լերանց գօտիներու շարքով պատած են, ալ կողմէնը Շանղարա, ձախ կողմէնը Շապա կը կոչուէին արաբերէն լեզուով: Բուսական ճանապարհ քալելէն ետք, կէս օրուան տաքին տօթերուն ժամանակ բարձր լերան մը ներքեւ անցուցինք: Օդը պարզ էր եւ արեւուն տաքութիւնը քիչ մը մեղմանալուն ելանք ճանապարհ: Ցանկարծ փոթորիկ մըն է փչեց, ամպերը գետնին բարակ աւազներովն ու փոշիով ծածկուեցան, եւ օրը մթագնեցաւ. կայծակները երկաթագործին սալին վրայէն արձակուած կայծերուն պէս չորս կողմերնիս կը թափէին. խոշոր անձրեւ մը սկսաւ տեղալ, կարծես թէ երկինքն ու երկիր ու սառերը իրարու հետ կը կռուէին: Բնութեան այս ահագին ու սարսափելի խռովութեան երեսէն անհնարին էր մեզ ուղտերուն վրայ մնալ ու զանոնք քալեցնել, որոնք ծախ կողմէն փչած բուռն քամիէն ու փոթորիկէն ետեւէն քիչ մնաց որ չըլլէին: Վասն որոյ սախոյուեցանք վար իջնել, ու ջրերուն եւ յորդել գետերուն մէջէն ուղտերուն ներքեւէն հետիոտն քալելու հազիւ թէ կը կարողանայինք, եւ կը ջանայինք շուտով բլուրի մը վրայ հասնելու՝ բռնի քալեցնելով ուղտերը, եւ Աստուծոյ օգնութիւնը կը խնդրէինք բնութեան սպառնալիքներէն մեզի ազատելու: Վասնզի ճամբուն վրայ տեղ տեղ գերեզմաններ ցոյց տուին մեզի խեղճ ճամբորդներու, որ այս կերպ փորձանքներու հանդիպելով մահուան մատնուած են:

Այսպէս ուրեմն մէկ ժամու մօտ քալելէն ետքը՝ անցան հեռացան փոթորիկները ու կայծակները, եւ անձրեւը դադարեցաւ, եւ մենք հասանք բարձր տեղ մը. փառք ու գոհութիւն մատուցինք մեզի ազատող ու պահպանող Տիրոջ՝ բսելով Դաւիթի հետ. «Անցաք մեք ընդ հուր եւ ընդ ջուր, եւ հաներ զմեզ ի հանգիստ»: Իջեւանած տեղերնուս գետինը բոլորովին ջուր էր, եւ արեւը իր ջերմ ճառագայթները տարածեր էր. ուր տեղ փռեցինք մենք ալ մեր վրայի հանդերձները չորնալու համար, եւ հարկադրուեցանք հետեւեալ օրն ալ հոն մնալու, որպէսզի մեր չորեղէնները չամբեցինենք, վասնզի անձրեւը բոլոր զգեստներս անցնելէն ետքը՝ մարմիննուս վրայէն կը սահէր վար կ'իջնէր: Տասնեւչորս ասուր մէջ ողջութեամբ հասանք Քեռէյա զեղջաքաղաքը, որը 10 կամ 12 ժամ ճամբայ քալելով եւ կէս օրին հանգիստ առնելով, եւ երբ Աթմուր բռնած ընդարձակ դաշտին մէջ երեք անգամ ճամբէն մոլորուեցանք, առանց մէկ օրին պիտի հասնէինք Քեռէյա, որ առաւօտեան քառն ասուր ճանապարհ է, վասն որոյ մեր շատ հանելնուս թէ կառավարիչն եւ թէ բոլոր բնակիչք զարմացան:

Սեվագինէն մէկ օրուան ճանապարհ քալելէն ետքը կըսկսին տեսակ մը փըշալից տունկեր. ասոնք երբեմն որ ճամբորդներուն քիչ մը նեղութիւն կուտան, այսու ամենայնիւ կարծես թէ վերին նախախնամութիւնը խորհրդով տնկած է զանոնք, որոնց հովանիին տակ վրանաձեւ հովանոցներու նման՝ ճամբորդները հանգիստ կ'առնեն:

Աթմուր դաշտն ալ անանկ արգաւանդ եւ արգասաւոր հող մը ունի, որ եգիպտոսի երկրին բարեբերութեանը կը հաւասարի եւ կը գերազանցէ ալ, բայց անոր այնպէս անդարձ եւ անմշակ մնալը շատ ցաւ էր եղած Սեվագինի կառավարչին, որ մինչեւ անգամ երկաթուղի մը շինել տալու մեծ խորհուրդը մտքէն կ'անցընէր. արդէն հեռագրական գիծ հաստատուած էր մինչեւ Քեռէյա, բայց տեղւոյն ապստամբ Սեւերը Քեռէյա գտնուած եգիպտական զօրաց հետ միանալով կտրտած էին թելերը, ու քաղաքն ալ կողոպտած էին երկու ամիս յառաջ. ուստի բանակ մը զօրք կը խրկուի հոն ապստամբութիւնը զսպելու եւ անոր պարագլուխները ձեռք ձգելու: Երբեմն կ'ըլլայ որ ապստամբ Հաբէշներ ալ կը յարձակին այս երկիրը աւրելու եւ կողոպտելու համար:

Քեռէյայի մէջ հաւանաբար Բառնաօթիի տունը իջանք, որ 26 օր յառաջ վախճանած էր, որուն հայրն ու եղբայրը սիրով ընդունեցին մեզի Կաքանա Բեդրլաքիին յանձնարարական գրութեամբը: Նոյն օրը ներկայացանք տեղւոյն կառավարչին, եւ իրեն ուղղեալ յանձնարարութեան նամակը մատուցինք. քաղցրութեամբ հիւրասիրեց մեզի, եւ խոստացաւ մինչեւ Կասարիֆ հանգիստ կերպիւ հասցնելու ուստի մեր երթալիք ճամբուն չէիր կանչել տալով՝ ինչ որ պէտք էր մեզ համար՝ խոստացաւ: Քանի մը օր քեց ուղտապանաց հետ վարձքերուն սակարկութիւնը մինչեւ յարմարելնիս, վասնզի մէկը կ'երթար ուրիշը կուգար: Ժամուան չէին պատասխանատու է ճամբորդաց վտանգ իրենց տեղը հասցնելու իբրեւ երաշխաւորութեան գին մէկ ուղտի գլուխ առանձնական դահեկան կանխիկ կ'ընդունին բորդներէն, եւ բոլոր բեռները առնելով կը կնքէ ապահովութեան համար: Նոյն օրինակ գիր մըն մենք իրեն տուինք, որու համեմատ եթէ կորուստ մը կամ վնաս մը պատահի, պարտաւոր է ինքը տուժել:

Այս ուղտապանները, ինչպէս նոյն կողմի բոլոր գիւղացիք, ամենեքեան լեզու մը ունին որ Պետեւիներէն լեզուին մօտ է: Բնաւորութիւններ իրենց գործքը երկարաձգել. բարակ խօսիլը կը սիրեն, անոր համար վարձքի սակարկութիւնը մի քանի երեկոյ քշեց. այսպէս եղաւ նաեւ Սեվագինէն մեկնելու ժամանակին:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dames... PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ [redacted] 11 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2880

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁԱՅՆԵՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԸ ՈՐ...

«Յառաջ»ի այս թիւն ալ կը յորդի համակրանքի, նոյն իսկ երախտագիտութեան արտայայտութիւններով, հրատարակութեան տասնամեակին առթիւ:

Այս անգամ՝ ախոյեաններուն մեծ մասը գրուած են «շրջանաւարտ»ները, — անոնք որ «Յառաջ»ով շնչեցին ու ծաղկեցան: Տետակ մը «Ձայներ Գաւառ»էն,— Երկրէն, եթէ ուզէինք բուն բառը գործածել:

Դժբախտաբար կարելի չեղաւ մէկ թիւի մէջ ամփոփել բոլորը, ընդհանուր խորագրի մը տակ: Մէկ մասը երեւցաւ անցեալ կիրակի, հատ մը մօտերեւոյ ինկաւ երեքշաբթի օրուան թիւին մէջ, իսկ ուրիշներ շատ ուշ մնացին...

...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՋԵԿՈՅՑԸ ԵՒ ՑՈՐԴՈՐԱԿԱՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

Աննախընթաց դէպք մը Ֆրանսայի պատմութեան մէջ

»»»··«««

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, վարչապետ Պ. Լաւալ Փարիզ հրաւիրած էր Ֆրանսայի նահանգապետները, հրամանագիր – օրէնքները բացատրելու եւ իրենց պարտականութիւնները յիշեցնելու համար: Ֆրանսայի պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ այսպիսի բան կը պատահի: Նահանգապետները ընդունուեցան ...

...

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԳԻԾԵՐԸ

Նոր հրամանագիր — օրէնքներուն 41ը պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուեցան ուրբաթ օր, 9 օգոստոս, անմիջապէս գործադրելի դառնալով, իսկ մնացեալ 42ը պիտի հրատարակուին անյապաղ: Թէեւ այս բացառիկ օրէնքները կը համարուին վերջին շարքը, բայց անհաւանական չէ որ ուրիշ արտակարգ տնօրինութիւններ ալ ըլլան, վարչական բարեկարգութեան համար:

Թէեւ ոչ այնքան վճռական, բայց եւ այնպէս մեծ կարեւորութիւն ունին 41 նոր հրամանագիրները: Արտաքին առեւտուրը զիւրացնելու համար, հրամանագիր մը կը ջնջէ 23 շարք օտար ապրանքներու ներածման սահմանափակումը: Շատեր կը կարծեն թէ այս ճամբով բոլորովին պիտի ջնջուի բաժնեցուցակի դրութիւնը: Սակայն կառավարութիւնը կ'ուզէ խոհեմութեամբ գործել, նկատի առնելով աշխարհի անկայուն վիճակը եւ ուրիշ երկիրներու հաստատած սահմանափակումները:

Շարք մը հրամանագիրներ կը ձգտին աժանցնել ապրուստը, մանաւորապէս միսին գինը: Նահանգապետներուն իրաւասութիւն տրուած է առաւելագոյն գիներ նշանակելու: Մսավաճառները պարտաւոր պիտի ըլլան կախելու գիներու ցանկը: Խստօրէն պիտի պատժուին անոնք որ չարաշահութիւն կը փորձեն: Միջոցներ պիտի տնօրինուին փութացնելու համար նոր ապանդանոցներու շինութիւնը: 150.000 հիւանդ արջառներ պիտի ոչնչացուին, կառավարութեան ծախքով: Հրամանագիր օրէնքներէն ազդուած քաղաքացիներու գոհացումները հաւասարեցնելու համար, ագարակներու վարձքերը պիտի ցեղչուին 10 առ հարիւր: Գիւղական ստացուածքներու տէրերուն համար հարիւրին 10 ցեղչ պիտի ըլլայ գրաւի (իփոթէք) տոկոսին վրայ եւն.:

ԱՆԴՈՐՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ

ՊՐԷՍԹԻ, ԹՈՒԼՈՆԻ, ՀԱՎՐԻ ՄԷՋ ԵՒ ԱՅԼՈՒՐ

Ո՞ւր են խռովութեանց պատասխանատուները

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է այն բոլոր նաւահանգիստներուն եւ քաղաքներուն մէջ ուր խռովութիւններ ծագած էին այս շաբթուան ընթացքին: Թուլոնի նաւարանին բանուորները աշխատանքը վերսկսան ուրբաթ առտու, թէեւ տհաճութեամբ, սակայն առանց նոր դէպքեր յարուցանելու: Անդորրութիւնը վերահաստատուած է նաեւ Պրէսթի, Շէրպուրկի, Հավրի եւ Լօրիանի մէջ: Ապլանտական չոգենաւերը կրցան ճամբայ ելլել Հավրէն:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱՄԱԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

»»»o«««

— «Հ.Մ.Ը.Մ., Բարեգործականն եւ «Օրը Օրին»ի Արազը դէմ դէմի: Տարօրինակ բան:

Բայց ահա լուսաբանութիւնը այնպէս ինչպէս որ է.

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը նամակ մը ղրկած է Բարեգործականի Փարիզի Մասնաճիւղին, նպաստ խնդրելու համար:

Բարեգործականի Փարիզի Մասնաճիւղը այդ նամակը յղած է Կեդրոնին:

Մինչեւ այստեղ, ինչպէս կը տեսնէք, ամէն ինչ բնական, օրինաւոր երեւոյթ մը ունի:

Բայց ... առկէ յետոյ է որ կը սկսի անբնականը եւ տձեւը:

Եթէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը մինչեւ այսօր չէ ստացած Բարեգործականի Փարիզի Մասնաճիւղին պատասխանը, այդ ուրիշ հարց է եւ իրաւամբ կը զարմանամ, դրավհետեւ .·. Բարեգործականի կեդրոնի փարիզ պատուիրակը շատ օրինապահ անձնաւորութիւն մըն է: Ան շատ լաւ գիտէ թէ գրուած եւ պատասխանի սպասող նամակի մը պէտք է անմիջապէս պատասխանել: Արդարեւ պատասխանը գրուած է յուլիս ամսուան կիսուն:

Այժմ կը մնայ գիտնալ թէ ինչո՛ւ, այդ թուականէն մինչեւ «Յառաջ»ի մէջ Հ.Մ.Ը.Մ. Շրջ. Վարչութեան նամակին տպուիլը, Բարեգործականի Փարիզի Մասնաճիւղը չէ պատասխանած:

Գիտեմ թէ ինչո՛ւ կը դժուարանամ ամենք: Բարեկամներ կան այնտեղ, որոնց յարգանքով նկարագրին ես մաս ոչ մէկ կասկած ունիմ: Թող չցասին անոնք եթէ ըսեմ թէ յաջողութիւնը կը պահանջէ որ այդ բարեկամներս, եթէ չեն կայացուցած, փրնտռեն, գտնեն եւ կարդան այդ նամակը, զոր պարոն փարիզը գրած է իրենց, եւ թող գէշ կամ լաւ, պատասխանեն Հ.Մ.Ը.Մ.ին: Բնական պարտականութիւն մըն է այս:

Այն ատեն պիտի սպարզուի թէ ինչ որ «Արազ» գրած է յուլիս 21ի թիւին մէջ, առնելով վկայութեան ընկերոջ մը բերնէն, բառ առ բառ ճիշդ է»:

Ահա մեր լրատուին նամակը: Եւ այս՝ անգամ մը եւս հաստատելու համար թէ «դիւանագիտական» կամ ուշացած յուսաբանութիւնները մեզ չեն գոհացներ: Երբ կը հարցնէինք 21 յուլիսին, — ճի՞շդ է թէ ոչ, շատ ալ պէտք չունէինք պատասխանի, ոչ նպաստամատոյցէն, որ 4000 ֆրանք կուտայ ֆութպոլիստներու (ոչ թէ մարմնակրթական կազմակերպութեան մը), ոչ ալ նպաստընկալէն, որ կը սիրէ ըսել... սպասել նպաստին:

Հ.Մ.Ը.Մ.էն կը խնդրենք, որ մեզի տեղեկացնեն երբ ստանան իրենց նպաստ... կամ տակաւին իրենց ձեռքը չհասած պատասխանը:

ԱՐԱԶ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ԱՊԽԱՏԱՆՔԻ ՀՈԳԵՐԸ

Ուրբաթ առտու, այս նիւթի մասին լուր մը հրատարակուած էր «Յառաջ»ի մէջ, ուրախութիւն պատճառելով շատերուն: Այդ շատերէն մէկն ալ ես, ...

...

«ՅԱՌԱՋ»ԻՆ… ԵՂԵՒԻՆԸ

Գտա՛յ վերջապէս։ Եւ կը ժամանեմ ահա, հուսկ րոպէին, «Յառաջ»ին մէջ բանալու իմ յետին տեղս։

Գտայ եղեւինը՝ զոր կը փնտռէի քանի մը օրէ ի վեր։ Ճշմարիտ սիրոյ նուէր մը կը փնտռէի Տասնամեակի փառքին ուռճացած «Յառաջ»ին համար։

Տասնամեա՛կ մը սա՛ օտարածին, օտարատեաց, օտարամոլ կացութեան մէջ։ Տասնամեա՛կ մը, համակ հայրենասէր, հայրենաշունչ, հայրենանուէր։ Կեա՛նք մը, րոպէ՞ մը յաւիտենականութեան մէջ։ Ի՞նչ երանութիւն զայն կերտողին, զայն շնչողին, զայն ապրիլ շարունակողին համար։

Ու երբ կը խորհէի թէ ի՛նչ նուէր, իմ կարգիս, կրնայի ընել անոր՝ որ Հայրենիք ապրելու մթնոլորտ մը ոլորակեց արտասահմանի մէջ, իր լոյսերով բլչակնող Փարիզի մէջ, եղեւինը անցաւ միտքէս իր սաղմոտող ոստերով, եղեւինը՝ որուն տակ կ'երազէի Հէյպէլիի մէջ պատերազմին փայլակներէն քիչ առաջ, եղեւինը՝ որուն տակ կը հեծէի արիւնոտ պատրանքներու թօթափումէն վերջ, հոգիս հրկիզուած հրէշային խարկանքներով …

Ու անկէց ի վեր, Ֆրանսական ոստանին, Ֆրանսական կեղակարծ պաշտպանութիւններուն կրակին տակ զինյի՛ փացօթեայ։

Հետացայ Լիոն քաղաքէն վաւաւակ մը, մխա մինակ, ինչ ուղղութեամբ, ես ալ չեմ գիտեր։ Ֆրանսայի մէջ ուղղութիւնները համեմատական են քաղաքական խմբումներուն, անոնք խառնը կը համեմատին միամիտ, անկեղծ, մանկունակ դիտաւորութիւններուն, որոնք էր երբեմն առաջնորդ էին ճշմարտապէս մեծ մարդոց։ Ես քալեցի, կ'ըսեմ, անուղիղ ուղղութեամբ։ Չէ՞ որ Լիոնի քաղաքին մէջ կ'ապրիմ։ Հարցուցէք այդ մեծ մարդուն, թէ կարելի՞ է արդեօք աշխարհի ճակատագրական այս սեւ ժամերուն, լուսաւոր երեւակայուած այս ժամոյլ պողոտաներուն վրայ անխոտոր քալել, բնազդական ճշգութեամբ կամ դպրոցական – դասական դաստիարակութեամբ.

Մտցայ պահիկ մը թէ Ֆրանսայի մէջ կ'ապրէի Մոնրիմ եղեւինի մը գիտոր, Հէյպէլիի եւ Սօֆիայի եղեւիններուն նման հարանացեղ եղեւինի մը երեւոյթը մշակեց իմ զգացումներուն, գնացնս եւ յանկարծ ինքզինքս գտայ փոքրիկ պուրակի մը մէջ, արեգծիր սատորութեան մը կեդրոնը գտայնցիկ ոտեղին մը։ Աչքերուս եւ թեւերուս օգնութեամբ — երկուքը միացած հիմա կրնան այժ մը կազմել — յաջողեցայ գտնել «Յառաջ»ի համար առաջադրած նուէրս, գեղնորակ լրջութեամբ եղեւինը։ Նայեցայ իսկոյն ոստերուն, որոնց մանուցիկ թեւերուն մէջ զիդառեղի արտօսքի ձեւով կ'երեւակայեմ անտառային ոգիներ, սեղմուա՛ծ, պի՛րկ, որոնք ապագայ կը կարդան ինծի։

Ի՛նչքան տարափոխիկ է փորձառութիւնը։ Հէյպէլիինը մտայուռ պատերազմ գուշակեց ինծի, որմէհետեւ համաշխարհային իրերէն բարկացած տրամադրութեան տակ գացած էի յանձնուելու անոր թեւերուն։ Հայաստան աշխարհ կը տառապէր… Թարուած յոյսերու այրեացուեր բացեր կրակ դարձուցած էին Հայերուն խղճմտանքը։ Անբրաւ տիեզերքի մը անտարբերութիւնը երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր իր անտանելի բախտին լքած էր Հայաստանը — ցաւերու, հերոսութիւններու, անակնկալներու այս սրբանը՝ որուն սնարին վեհեւ Հայ Մայրը տարիներով իր ծնունդին սեւ ճակատագիրը կ'ողբար։ Եղեւինին ոգիները զգածուեցան. պարոյր առ պարոյր լուծուելով, օձաձեւ օղակներու պատգամական հանգոյցներով, մտայուռ եղերական դէպքեր առեղծեցին։ Եւ հեկայի անշուրեկը քայլերով չուեթարեց պատերազմը։ Ո՛վ Հէյպէլիի եղեւին, արսիական ծաղումով կանգնագեղ երեւոյթ, որի կեցուածքը քաջալեր մըն էր ինքնին վհատ, գունատ հոգիներուն, որոնց համար աղէտքը խիկ յոյս է… Հէյպէլիի այդ եղեւինս հովանոց մըն էր կարծես։

Սօֆիայինը կեղեւապիրկ, բազկաձեւ ճախարակուած, այլ աւելի անտիական, տոկացեր էր վաւաշոտ աբեւներուն եւ հոյզ ծնող ձիւներուն, արմատը Վիթօշէն առած, եւ առոյգ Պուլկարներուն տեսքին համապատասխան զօնէշութեամբ։ Բայց մտի՛ր անոր կարծեցեալ փուշերուն թեզանին մէջ, ինչպէս ըրի ես, եւ Սօֆիայի ապրկիկ եղեւինս հծծեց ականջիս վանդիւններ, որոնք ահա, տասներկու տարիներ վերջ, խմանալի ձայներու պիտի փոխարկուէին … Հոգիիս աչքերով ապշահար մտիկ ըրի հծծիւններուն, Վիթօշը այդ պահուն իր սարին յաւիտենական ճերմակ փունջը կը նորոգէր, եւ սառնորակ այդ շունչով հծծեց մինչեւ եղեւինս։

Մտցած էի Հէյպէլին, անոր ոգին իր պաշտօնը կատարեց։ Սակայն Սօֆիան ու իր եղեւի՞նը։ Անդրադարձ, ինքնածին, տարերային շարժումներ յաճախ կը փոխադրէին զիս մտովի Վիթօշի ստորոտը։ Անկարելի է որ անտառին, պուրակին ոգիները խաբեն, անոնք կուրին ճակներ են, որձ թէ էգ, այերքին բոլոր խորութիւններովը շարքաւ, գիտեն տառապիլ, գիտեն ե՛ւ հրճուիլ։ Անոնց միջոցով է որ Աբնանէրուն, Ողիմպոսներուն կատարէն հինաւուրցներ իրենց պատգամը կ'որոտան։ Անոնց ծոցը գնաց խրեցաւ Նոյ իր նոյեմզարով եւ ջուրերէն մերապրող տապանով։

×

Բայց իմ նորագիւտ եղեւի՛նս — ամբողջ ձայն կը հնչէ, զանց մըն է գոնչուն. կայտառ անհամար երա՛մ մը ուռուցիկ, իրարու շուրջ դարձդարձիկ մանրադիտական դէմքերու, որոնք աճիլ, թռչիլ կը ցանկա՛ն. մեծ մասամբ համակ կաթի կայլակնե՛ր։ Բունը, կարծր կը հեծէ ծանրութեան տակ, բայց չընկճիր բնաւ։ Եւ ընկճուելու ալ որ եւ է երեւոյթ չունի։ Ոգիներու այդ կայլակնաձեւ, ոգկուզաձեւ հարստութիւնը յաւագոյն բախտը կը գուշակեն, «ՅԱՌԱՋ», քեզմով պատկերացուած խօսքին։ Մինչեւ յառաջիկայ տասնամեակին միջոցը, բունիդ վերեւ թրթռուն, աւելի թրթռուն այդ հակայ ոգկոյզը պիտի պարզուի հունձք մը երիտասարդութեան, հետզհետէ ջրդեղուած, հետզհետէ պողպատ պարիսպը ցանկալէտ հայրենիքին շուրջ։

Այդ երջանիկ տասնամեակին բարի եղի՛ր յիշել իմ ոգեպարար եղեւինս …

ԵՏԱՆ

ՅԱՌԱՋԸ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԳԸ

Սիրելի «Յառաջ»,

Յանդգնութիւնը որ կը բերէ «Յառաջ»ի բացառիկ թիւէն, համակեց նաեւ զիս, ինչպէս լեցուն է տուեր կամաւոր համբի մը՝ Ցոկոր Տէր Ցակոբեանի։

Կը հետեւիմ գրութիւններուն որոնք կը ձգտին «Յառաջ»ի տասը տարուան կեանքը սահմանել, իր բազմազան երեսներով։

Բայց բոլորը, բանաստեղծ կամ գրագէտ, երէց կամ երիտասարդ, աշխատակից կամ համակիր, կը ծանրանան գրական «Յառաջ»ի, ընկերական «Յառաջ»ի, ազգային «Յառաջ»ի գործունէութեան վրայ։ Մոռցեր են հայ երաժշտութիւնը, հայ երգը։ Ինչո՞ւ այս լռութիւնը։ Անոր համար որ «Յառաջ» մնայուն երաժշտագէտ աշխատակի՞ց չունի։ Բայց առանց անոր ալ ան կատարած է լուրջ աշխատանք երաժշտական մարզին մէջ։ Կ'ուզէ՞ք որ թուեմ։

«Յառաջ» հարցարանով մը հաւաքեց անտիպ ժողովրդական բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ, անշուշտ նպաստ հայ երաժշտագէտներուն ձգելով անոնց եղանակաւորումն ու դաշնաւորումը։

«Յառաջ» օրը օրին տուաւ Հայաստանի երաժշտական կեանքի լուրերը, օփերայի ծաղումն ու զարգացումը, կարող երաժշտագէտներու գործերու բեմադրութիւնը, Պետհրատի հրատարակութիւններու յաջորդական ցանկը, երաժշտանոցի գործունէութիւնը սեղմ բայց ամբողջական պատկերով։

«Յառաջ» տուաւ նաեւ արտասահմանի հայ երաժշտական կեանքի արձագանգները։

Ու այսօր այս տօնական օրուան մէջ, սեղան էք շուքեր, խնջոյք էք սարքեր, կոչնականներ էք հրաւիրեր, առանց երգի։

Բայց արդար ըլլանք։ Միգուցէ «Յառաջ»ը չէ, եթէ չունեցաւ ան իր մնայուն երաժշտագէտ աշխատակիցը, որքան հմուտ նոյնքան անկախ ու վառ երեւակայութեան տէր, որ բացառիկ թիւին համար ներկայացնէր մեզի «Յառաջ»ի երաժշտական գործունէութեան համադրութիւնը։

Կը մաղթեմ որ այդ ալ ունենայ «Յառաջ»ը, — իր տօնական օրերու բացառիկ թիւերէն ծորի նաեւ հայ երգը։

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ

ԱՆԿԷՆ, 3 օգոստոս.— Անկեղծ ուրախութեամբ շնորհաւորում եմ ձեզ եւ ձեր բոլոր աշխատակից – գործակից ընկերներին սիրելի «Յառաջ»ի տասնամեակի առթիւ, ցանկանալով նրան բազմաթիւ տասնամեակների կեանք, միայն ոչ օտար եւ անսիրտ երկնքի տակ, այլ մեր հայրենիքի լուսաճաճանչ եւ կենսաբեր արեւին տակ։

Լ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

×

ԹԻՆԱՖ.— Սիրելի «Յառաջ», Թոյլ տուր որ քու տասնամեակիդ առթիւ իմ սրտագին ողջոյններս յայտնեմ քեզի։

Կը մաղթեմ որ քու երկրորդ տասնամեակդ տօնենք միացեալ եւ անկախ Հայաստանի մէջ։

Վ. Խաչատուրեան

«ՅԱՌԱՋ» ԵՒ ՄԱՐԶԱՆՔԸ

Կարելի չէ «Յառաջ»ի տասնամեակը տօնել, առանց անդրադառնալու այն կարեւոր դերին զոր քանաձեւեց առջի մէկ օրէն մարմնակրթական ու սկաուտական շարժման հանդէպ։

Բոլոր գրական երեւոյթներուն նման, ցեղին ազնուացման եւ առողջ նկարագրի կերտումին նպաստող այս շարժման մէջ ալ, «Յառաջ» սկիզբէն իսկ ունեցաւ անվերապահ ու քաջալերող դիրք, լայն տեղ տալով Փարիզի, գաւառի ու Հայաստանի մարզական բոլոր երեւոյթներուն, միաժամանակ իր խմբագրական սիւնակէն անխնայ խարազանելով այն մութ ուժերը որ կը փորձէին թոյն սրսկել, հերձուածներ յառաջ բերել կամ զանոնք իրենց անձնական ու դաւանական շահերուն ծառայեցնել։

«Յառաջ»ի խօսքը, տեսակէտը շատ յաճախ այնքան արդի մտօք եւ արդարամտութեան համապատասխան կ'ըլլան որ դժուար է անոնց ազդեցութիւնը չվերել այս կամ այն համբային գործունէութեան մէջ։

Ու այս ըմբռնումը, մարզական շարժումի կենսունակութեան եւ անհրաժեշտութեան գիտակցութիւնը վերջին տարիներուն երեւան եկած տասցական կամ հետեւողական երեւոյթ մը չէ։ Ան կուգայ զինադադարին յաջորդող տարիներուն ու անկէ առաջ, երբ Շաւարշ Միսաքեան իր գրչի մէկ ուրիշ եղբայրակցին՝ Սիբունիի հետ «Ճակատամարտ»ի մէջ տեղ կուտար առհասարակ մարմնակրթական եւ մասնաւորաբար Հ. Մ. Ը. Մ.ի ազգանուէր գործունէութեան։ Այդ շրջանին էր որ ինքն ալ «Ճակատամարտ»ի մէջ մարզական աշխատակցի սկզբնաւորութիւնս կը կատարէի եւ զոր չվերցայ տեւականացնել հոս «Յառաջ»ի մէջ, կլանուած առօրեայ աշխատանքներով։

Եւ սակայն «Յառաջ» շարունակաբար ունեցաւ մարզական աշխատակիցներ, որոնք յաջորդաբար այդ սիւնակը միշտ կենդանի պահեցին։ Շնորհիւ Շ.ի թելադրութեանց, արդարութեանց ու մարզական բառերու, բացատրութեանց եւ ոճերու յղացումին, հայու գրիչ շարժող երիտասարդներ իրենց ճիւղին մէջ դարձան տեսակ մը մարզական խմբագիրներ, օրը օրին արձանագրելով ու հաղորդելով ոչ միայն ազգային այլ եւ օտար մարզական բոլոր երեւոյթներ։

«Յառաջ» մարզական շարժումին հանդէպ իր համակրանքը գործնականապէս ալ ցոյց տուաւ, կազմակերպելով բաժակի մրցում մը, հայ ֆութպոլի խումբերուն միջեւ, որուն համար տրամադրեց երկու սիրուն բաժակներ, ինչպէս եւ 12–14.000 ֆր.ի հանգանակութեամբ մը լանտան գրկելով հայ արիներու առաջին խումբը։

Թէեւ ուշ, ուզեցի իմ ալ հրացանս միացնել այն բոլոր մտաւոր ու հեռաւոր աշխատակիցներուն, որոնց ամէն մէկը այնքան հարազատօրէն որուած էին «Յառաջ»ի տասը տարուան պարկեշտ, անշահախնդիր ու առողջ գործունէութեան պատկերը։

Կը մնայ մաղթել որ այդ գործունէութիւնը դառնայ տեւական, բոլորելով նոր տասնամեակներ։

Գ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

ՈՒՍՈՒՑՉԻՍ

ԼԻՈՆ. – Սիրելի ուսուցիչս Ցառաչ,

Հաւատա՛, մեծագոյն բախտաւորութիւնն է ինծի համար, այսօր, կրկին հանդիսաւոր առիթով մը իմ ուրախութեան եւ հրճուանքի գիրս ուղղելու քեզ, քու տօնակատարութեանդ առթիւ։

Քեզի հետ մտերմիկ զրոյցի երկրորդ գիրս է որ կ'ուղղեմ։ Երեք տարի առաջ, կրկին հանդիսաւոր առիթով մը երկտող մը գրած էի ուր պատմեր էի մեր առաջին հանդիպումը։ Ըսեր էի թէ ո՞ւր եւ ի՛նչ ձեւով գտանք իրար, ծանօթացանք իրարու։

Ու այսօր կրկին այս հանդիսաւոր օրով, իմ այս անպաճոյճ երկտողովս կը ցանկամ ընել իմ մաղթանքս, ընել անկեղծ խանդավառանքով մը «Համ նունովդ ծերանաս»

Թոյլ տուր իմ մտերմիկ զրոյցս։

Սիրելի «Ցառաչ», տասը տարիներ առաջ էր որ մենք հանդիպեցանք իրարու։ Հրկիզուած աշխարհէ եւ աւազուտ անապատներէ՝ ճողոպրած մերկ ու ոտաբոպիկ պատանեկիկ մըն էի երբ գտայ քեզ. Անծանօթ եւ արեւ եւ լոյսի։ Մտքիս հորիզոնը «Ցիտուսի» եկծով կը սկսէր եւ «ալ մտա ըլլանքով» կը վերջանար։

.. Աղքատ մըն էի եւ բառիս ամենախոր իմաստով։

Այլ տեսակէտով, բախտաւոր մը չէիր դուն ալ։ Նոյն կրակէ ճամբաներէն անցած, նոյն արիւնն ու արցունքը տեսած, նոյն ծով տառապանքները վայելած՝ չափահաս մըն էիր որ եթէ անծանօթի մը հանդիպէիր՝ քեզ ճանչնալէ առաջ քու մայրիդ կը բանաձեւէր — «Ահա չատրէն մէկը» ..

Բայց, բոլոր անոնք որ որոշ չափով «Հոգիի գիրք» կարդալ գիտէին, նայուածքներու թաքուն իմաստը կը հասկնային, կ'ըմբռնէին որ դուն պարզ մահկանացու մը չէիր բնաւ։ Վասնզի հուրը՝ զոր կը նշմարուէր աչքերուդ խորը, զգացումը՝ որ կ'ուրուագծուէր ճակատիդ խորշերուն մէջ, բարի ժպիտը որ կ'ընդգծուէր շրթներուդ ու դէմքիդ շուրջ, իմաստուն, բովանդակալից խօսքերը որ դուրս կը պոռթկային սրտիդ խորէն՝ ինքնին կը մատնէին քու ինքնութիւնդ, կը բաժնէին քեզ «հասարակներէն»։

Իմ մտերի՛մ ուսուցիչս, իմ համեստ կարծիքով, կեանքի մէջ հիմայ չինելը շատ հեշտ է, բայց զայն տեւականացնելը չափազանց դժուար։

Ճամբայ ինկած օրերէդ (տասը տարի) մինչեւ այսօր, իրական հմայքը, կենդանի շունչը որ առեղծեցիր ու պահեցիր՝ վաւերական երաշխիքն է քու մեծութեանդ, քու անխոնջ կամքիդ։

Ճամբայ ինկար շատ դժխեմ պայմաններու տակ … Ջերմ ցուրտ մը կար, հոգեւոր խոր կայծ մը, ոտքերուդ հագած ունէիր փոշոտ արեխներ։ Երկար, տաժանելի զառիվեր մը կար ցցուած առջեւդ։ Գիտէիր բարձրանալիք ապաւինած հոգիիդ կայծին։ Պէտք էր որ բարձրանայիր։ Ցեղին սուրբ խիղճը այդպէս կը հրամայէր քեզի, այդպէս կը պարտադրէր քեզի.

Կը պահանջէր որ քալես, բարձրանաս, մագլցիս ճանկռտելով ճանապարհիդ առջեւ ձգուած բոլոր, բազմազան խոչընդոտները։ Եւ դուն արմենական արիւնին ուժին ու հրամայքին կոթնած՝ ճամբայ ինկար ազագուն ոտքերով, բայց երկաթէ կամքով մը։

Ի տես վերելքիդ, գաճաճները ծաղրեցան, սեւ քրքիջներ արձակեցին յանդգնութիւնդ չիմարութեան վերագրեցին, բայց դուն, քու հաւատքիդ ապաւինած՝ քալեցիր, բարձրացար արհամարհելով բոլորը, կոխկռտելով բոլորը։

Օ՜… փա՛ռք քու արիւնիդ, պատիւ քու հզօր յամառութեանդ։ Վասնզի վստահ եղիր, տարագիր ցեղը ան կորանցուցած պիտի ըլլար առանց քու այդ անվեհեր խոյանքիդ, առանց քու թեւարձակ վերելքիդ։

Մտերիմ ուսուցիչս, տասը տարի է որ ճամբայ ինկած ես։ Ուշ … կ'ըսէ որ քեզի հետ եմ, քեզի մօտ, քեզի հետ քով քովի ու այս տարիներու ընթացքին, մեր իրար հանդէպ ունեցած սէրն ու խանդաղատանքը այնքան խորացեր, այնքան սերտացեր է որ, յաճախ ես ինքզինքս հարց կուտամ թէ՝ մենք երկու ուսուցիչ եւ աշակե՞րտ ենք, թէ կու հարազատներ։

(Անտարակոյս այսպէս կը զգան կը խորհադածեն բոլոր անոնք որ կը ճանչնան)։

Կասկածի՛, նուիրումիդ մասին անտեսե՞լ մեծ զոհաբերութիւնդ, նշանակէք կոյր եւ անբարեխիղճ լալ։ Տասը տարիներուդ այս դժնդակ օրերուն, ինչ որ տուիր կամ մեր ցեղին զոհաբերութեան նին վրայ, մեծ է եւ անմոռանալի

Ինչ որ ըրիր, ճշմարիտ ճիգն էր ցեղային ըմբռնումին, ինչ որ խօսեցար ու քարոզեցիր, ակն էր ճշմարտութեան եւ արդարամտութեան

Լոյսը՝ զոր անշեղ պահեցիր մինչեւ այսօր՝ հարազատ «լոյս կանթեղ» մեր լուսաւորիչ պապին (իմա՛ Վահագն)։

Ահա թէ ինչո՞ւ, սիրելիս, կը տաուխ ամէնուն կողմէ։

Կամքիդ ուժ, խոյանքիդ ուժ, ուծքիդ ուժ, իմ սիրելի ուսուցիչ … Քալէ՛, վասնզի այսօր աւելի քան տուած է Նալդրխեցիին խօսքը — «Մշակներ շատ են, հովիւներ քիչ»։

Այո, նուիրուած, անձնազոհ ւիններ շատ քիչ։

Բոցավառ «Յառաջ» միշտ յառաջ միշտ դէպի վեր, միշտ դէպի անմատչելի բարձունքներ, վասնզի քու ծիդ մէջն է խտացած իրական բազատ յամառութիւնը իմ սրբ զիս, վասնզի ճամբաներու անձկագին սպասողներ կան քրդ գիտելու, վասնզի խաւար թերու մէջ ոլորողներ կան քու իդ եւ լոյսիդ կարօտ …

Իմ բարի դասատու, ի՞նչ կ'ուզե որ խոստանայի քեզի այս հանդիսաւոր օրով։

Բայց, նախ ի՞նչ առացայ Մէկ բառով, — լո՛յս, լո՛յս եւ

Խոստումս, նոյնպէս կը մէկ նախադասութեան մէջ՝ պիտի աշխատիմ, պիտի ճգնիմ պիտի քրտնիմ, որպէսզի ըլլամ ինչ որ դուն կը ցանկաս, ինչ որ կը փափաքիս։ Այսինքն պիտի տիմ միշտ դէպի բարին, միշտ դէպի առաքինին, միշտ դէպի կատարե ըլլալու համար։

Ու հոն, այդ գեղեցկութեանց նելու համար՝ քեզմէ մէկ խնդրան

Մեզմէ — երիտասարդներէս խօսանք՝ քեզմէ քաջալերանք

Ահա … իմ մեծ ուսուցիչս

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՕՐԿԱՆ «ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»

Երբ կը փորձենք «Յառաջ»ի տասը տարուան աշխատանքի իմաստը փնտռել, կը տեսնենք որ այս թերթը ունեցաւ հիմնական ուղղութիւն մը, — օգնել մեր գաղթաշխարհի ինքնապաշտպանութեան եւ քաղաքական դաստիարակութեան, նպաստել անոր մշակութային զարգացման՝ տպաւորելով քաղաքական նպաստաւոր պայմաններու։

Իր այս հիմնական ճիգէն ու մտահոգութենէն կը բխին միւս բոլոր հարցերը, որոնք այս տասը տարիներու ընթացքին ծծուած են «Յառաջ»ի էջերուն մէջ, — գաղութներու կազմակերպութեան խնդիր, ներքին պայքարներ, նոր սերունդի հարց, լեզուի անաղարտ պահպանման մտահոգութիւն եւն….

«Յառաջ»ը իր ուժերուն համեմատ պաշտպանեց հայկական մշակոյթը եւ այդ ոչ միայն օտար ազդեցութիւններէ, այլ եւ Խ. Հայաստանէն արտահանուած «ձեւով ազգային, ոգիով միջազգային» մշակոյթի դէմ։

Անկախ մեր կամքէն ու ձգտումներէն, գաղութները առաժամաբար կը կզզիանան, կը հեռանան Հայաստանէն ու այսպիսով կը ստեղծուին երկու տարբեր աշխարհներ — Խ. Հայաստան ու գաղթաշխարհ։

Սակայն հնարաւո՞ր է կզզիացումով ու անջատ մշակոյթով գաղթահայ զանգուածները պահել։

«Յառաջ»ը տեսած է վտանգը ու հասկցած դժուարութիւնները։ Ահա թէ ինչու առանձին ուշադրութեամբ կը ձգտի ոչ միայն հին մշակոյթը կենդանի պահել, այլ եւ նոր սերունդ հասցնել՝ այդ մշակոյթը վերանորոգելու եւ կենդանի պահելու համար։

Մեր մամուլին մէջ թերեւս ոչ մէկ օրկան այնքան ուշադիր է եղած դէպի նոր սերունդը, որքան «Յառաջ»ը։ Երիտասարդական կամ պատանեկան բոլոր տեսակի միութիւնները, — մարզական, գրական եւն. — միշտ քաջալերանք գտած են «Յառաջ»ի էջերուն մէջ։ Ան մասնաւոր ճիգ թափած է գրական նոր սերունդ մը հասցնելու, իր հովանաւորութեան տակ առած է յուսատու երիտասարդներ, որոնք յաճախ «Յառաջ»ի ուղղութեան չեն պատկանած։

Տարիներ շարունակ «Յառաջ»ը ջատագոված է մարզական կազմակերպութիւններու միացումը, զօրացումը իբրեւ միակ միջոցը անոնց յառաջդիմութեան ու կենսունակութեան։ Դատապարտած է անջատողական հիւանդագին երեւոյթները, որոնք միայն նպաստած են մարզական միութիւններու թուլացման։

Բայց որպէսզի բոլոր տեսակի մշակութային կազմակերպութիւնները կարենան ապրիլ, յարատեւել ու ներդաշնակօրէն գործակցիլ, անհրաժեշտ է գաղթային ազգային իշխանութիւն մը։ Ազգային կեդրոնական մարմնի մը անհրաժեշտութիւնը «Յառաջ»ը շեշտած է իր ծնունդէն իսկ։ Բոլոր տեսակի փորձերը մինչեւ այժմ իրենց կատարեալ նպատակին չեն հասած։ Միջկուսակցական պայքարը յաճախ արգելք հանդիսացած է՝ այդպիսի կազմակերպութեան մը ստեղծումին։

Սակայն բոլոր տեսակի քաղաքական հոսանքները, որոնք կ'ուզեն երկարաձգել գաղութներու պահպանումը՝ վաղուան համար, ուշ թէ կանուխ պիտի քով քովի գան՝ միացեալ ուժերով աշխատելու համար։

Ոչ ներգաղթը իր ներկայ ձեւով եւ ոչ ալ մշակութային աշխատանքները չեն կրնար վերջնականօրէն լուծել գաղթաշխարհի հարցը։ Ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը պարզապէս կիսամիջոցներ են։

«Մնացորդաց»ի փրկութեան միակ ու հիմնական միջոցը մեր հայրենիքի անկախութիւնն է, անոր ընդարձակումը, ուրիշ խօսքով միացեալ եւ անկախ Հայաստանը, ուր հայ ժողովուրդը պիտի կարենայ ազատութեան մէջ կերտել ու ստեղծագործել, մշակութային նոր հարստութիւններ աւելցնելով իր դարաւոր ժառանգութեան վրայ։

Այդ հաւատով ու այդ պայքարի համար, գաղութները պիտի ապրին ու յարատեւեն՝ օր մը մայր երկրին յանձնուելու համար։

«Յառաջ»ը իբրեւ առաջնորդող լոյս ունեցած է մեր անկախութեան ու ազատութեան գաղափարը, որու տարածման համար տասնամեակ մը աշխատած է ու պիտի շարունակէ աշխատիլ։

Առաջնորդող լոյս մը, որով իմաստ կը ստանան բոլոր տեսակի ջանքերը՝ «Մնացորդաց»ը հայ պահելու …

«Յառաջ»ը այդ լոյսով ճամբայ ելաւ՝ միշտ վերապրողներու հետ ու անոնց համար։

ԱԼ. ՎԱՆԻ

Օն, անդր Ցառաչ

Իբր մին «Յառաջ»ի ուղղութեան համակիր եւ հաւատարմօրէն երեւցող անոր մէջ իբր յետին մրտող մը, կուգամ իմ խնդակցութիւնները եւ շնորհաւորութիւնները յայտնել անոր խմբագրին, որ մեղուաջան աշխատութեամբ ի լոյս կը հանէ իր թերթը յօգուտ եւ ի պաշտպանութիւն հայ ժողովուրդի տառապանքին ու ցաւերուն։

Արդարեւ դիւրին բան չէ տասը երկար տարիներ գլորել, անցնիլ տոկալով եւ նիւթական եւ բարոյական դժուարութեանց ու գրիչ շարժել անդադար տաքին ու ցուրտին, ամէն օր նոր մէկ երեւոյթ, նոր մէկ շարժում մատնանշելով, ցուցադրելով ու պարզելով իբր արթուն պահակ ամէն վտանգի դէմ եւ զանազան հոսանքներու դիմաց։

Փայլար մը մտքի ու գաղափարի սա մեր սփռուած պանդխտութեան ու սպառումի շրջանին, որ քիչերու է տրուած մղել ու շարունակել անվհատ, ինչպէս եղաւ սիրելի «Յառաջ»ը։

Ան էր որ միշտ յուսադրեց ու մխիթարեց որպէսզի կրակը վառ մնայ մեր սրտերուն մէջ, եւ ազատութ եղը, որ մեր ազգին է ու մնայ մինչեւ անոր հասնիլը։ Ան որ եղաւ օրինակը քաջութեան ու կեղծութեան խարանելով ու լով բոլոր անոնք որ հակառակ թան ժողովուրդի շահերուն, արիւնը կը ծծեն կամ կեղծ փրկ կը ձեւանան մէկ օրէն միւսը, գգոյն դիմակներու տակ։

Այսօր իր յոգնաջան գրիչը որ «Յառաջ» գնաց ու կ'երթայ ժողովուրդ յառաջդիմութեան համար, անոր կախութեան ու անոր նուիրա դատին համար։

Միակ մաղթանքս է որ «Յառաջ» հրատարակուի օր մը մայր երկրին՝ անոր սուրբ հողին վրայ գալով—

Օ՛ն, անդր, յառաջ, կեցցէ՛ «Յառաջ»։

ՄԷՆ – ՄԷ

ՅԱՌԱՋ մեր կրթիչը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 1923ին, երբ դեռ նոր կը կազմակերպուէր Ֆրանսահայ գաղութը, եւ միւս կողմէ Ցունաստանէն եւ Սուրիայէն կը հասնէին նորանոր գաղթականներ, երբ հին գաղութ կոչուած փոքրաթիւ բնակիչներ իրենց առեւտրական գործերուն մէջ մխրճուած անտարբերութեամբ կը դիտէին նոր հասնող կարաւանները, երբ գաւառներու մէջ Ֆրանսացի կրօնականներու կողմէ կը կատարուէին հայկական մկրտութիւններն ու պսակները, երբ չկային միութիւն, մատուռներ եւ մանկապարտէզներ, առաջին անգամ իր առիւծի գլուխը ցցեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ բացաւ թէ կազմակերպուիլ ներքնապէս եւ թէ կազմակերպել գաղութը

Կազմակերպումը թէեւ կ'ընթանար արագօրէն, սակայն յարատեւութեան համար կը պակսէր մղիչ ուժը,— մամուլը։

Եւ ահա 1925ին կը ծնի յանդուգն եւ ինքնավստահ, «Յառաջ», բերանը Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ֆրանսայի շրջանին։

Առաջին երեւումին իսկ ան գրաւեց ընթերցասէր հասարակութեան, առանց դասակարգի եւ դաւանանքի խտրութեան եւ դարձաւ մտերիմ ընկեր մը

Թէեւ ձեռքիս տակ չունիմ «Յառաջ»ի տասը տարուան հաւաքածոն, սակայն դժուար չէ մտաւոր պատկերացը մը կատարել կէսի տո, մտաւոր գաղափար մը կազմելու համար անոր կատարած գործին վրայ

«Յառաջ» նախ մեզի ծանօթացուց Ֆրանսան իր գրական - կրթական, փիլիսոփայական, քաղաքական եւ տնտեսական առաւելութիւններով ու թերութիւններով։

«Յառաջ» իր հարցարաններով երեւան հանեց գիւղացին Հայրենակիցներու տասնեակ թիւ մը, նկարագրեց անոնց կենցաղը, բաղձանքները, եւ առաւելապէս քաջալերեց նոյն ազգային կրթական շարժումներուն։

«Յառաջ» առաջին ազգայնական տառ մեր շատ մը սրբազան տօներու կարգին տօնելու «Մշակոյթի Օրը», որ նուիրագործուեցաւ եւ կը տօնուի մեծ խանդավառութեամբ ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ Հայաշատ ուրիշ գաղութներու մէջ։

«Յառաջ»ի յորդորը էջին վրայ երեւցող հանդէսներու նկարագրութիւններն ու ժողովի պղերը կենդանի ապացոյցը չե՞ն ժողովուրդի մեծ համակրանքին։

«Յառաջ»ի միջոցաւ չէ՞ր որ հանգանակուեցաւ 350.000 Ֆրանք, Շիրակի, Ֆիլիպէի աղէտեալներուն, Անատոլուի բեկորներուն եւ ուրիշ ձեռնարկներուն օգնութեան համար։

«Յառաջ» չէ՞ր որ առաջին օրէն իսկ անհագօրէն պաշտպանեց գաղթականաց կազմակերպութեան անհրաժեշտութեան եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց եղբայրական ձեռք երկարելու բոլորին, բոլորին անխտիր։

«Յառաջ»ը չէ՞ր որ մանրամասնօրէն պարզեց քեմալականութեան շարժումները եւ հրատարակեց մեծ եղեռնի պատասխանատու հայակեր փաշաներու պատմական յուշերը որոնք ցնցեցին նոր սերունդի հոգին։

Այս բոլորին վրայ աւելցուցէք անոր հռամբա եւ իմաստալից տողերը, հայրենակրթանքի նուիրուած սիւնակները եւ մանաւանդ Հայաստանի կրթական, աշխատաւորական եւ շինարարական շարժումներու մասին սրբուած լայն տեղեկութիւնները։ Այս առթիւ՝ դրուագ մը՝ օրուան կեանքէն

Կարապետ աղան գիւղերային աշխատանքի պիտի երթայ, իսկ Տիկին Մարին կը պատրաստէ հացին կողովը։ Նախ բարձին տակէն հին «Յառաջ» մը կը հանէ կը պատռէ եւ կ'ուզէ փռել կողովին տակը, մինչ Կարապետ աղան աչքերը լայն բացած.

— Այդ ի՞նչ պատռեցիր կնիկ, բարով թերթի կտոր մը կը վերցնէ գետնէն ու ակնարկ մը նետելէ վերջ.

— Հիմա տեսա՞ր տանտիկինութիւնդ, քեզի հազար հեղ ըսած եմ թէ առանց ինծի հարցնելու թերթ մի առներ բարձիս տակէն, այն թերթերը որ ինծի պէտք չեն՝ սնտուկին ետեւ կը դնեմ, իսկ անոնք որ կ'ուզեմ պահել բարձիս տակ կ'ըլլան միշտ, հասկցա՞ր...

— Եւ ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր թերթ մը պատռելով, թերթը միշտ թերթ է, սնտուկին ետեւ կամ բարձին տակ, ըսելով տիկին Մարին կողովը կ'երկնցնէ

— Դուն դեռ շատ պզտիկ ես եւ գրեթէ բոլոր հայ կիները քեզ նման պզտիկ են թերթերուն իմաստը հասկնալու եւ արժէքը ըմբռնելու համար, այդ «Յառաջ»ը որ պատռեցիր, անոր մէջ Աւետիս Ահարոնեանի «Նոր Արհաւիրք»ը կար, կ'ըսէ Կարապետ աղան բարկութեամբ եւ թերթի կտորները հաւաքելով գրպանը կը դնէ ու կը մեկնի գործի

Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Ս. ՇԱՄՈՆ.— Սիրելի եւ անմահ «Յառաջ», երիտասարդ աղբիւր, թոյլ տուր որ քու տարեդարձի հպարտ ճակատդ ջերմագին ու քաղցրօրէն համբուրեմ, քու տասնամեակիդ բացառիկ յոբելեան առթիւ։

Ով մեր թեւթեւ բիւրաւոր ջահերով յուսատու, այսօր արեւուն տակ նստած, գուրգուրանքով ու լիաբուռն սիրով թերթիկներդ կը դարձնեմ էջ առ էջ, կը փնտռեմ նուրբ ստորագրութիւններ, այնքան սիրելի ստորագրութիւններուն քով, իմ պանդուխտի մեծարանքս յայտնելու համար։

Բայց դուք եղաք փնտռուողները, դանելու համար հզօրները երկաթեայ գրչի եւ խօսքի, մանաւանդ քու բացառիկիդ առթիւ։

Ինծի հրաշք մը պատահէր եւ ցուրտ հողէն իր անման հասակն ու գլուխը վեր բարձրացնէր յաւէտ բաժնուած վարանողեանը, հաւատա որ կ'երիտասարդանար վարպետը։

Ինծի քիչ մը խաղաղութիւն ու յիշողութիւն վերատանար միւս հսկան, Ահարոնեանը, հաւատա որ կարօտալից գրիչը քու բացառիկիդ մէջ պիտի գրգռեր, մարգարէական նոր շունչով մը պատգամներուն պատգամը պիտի գրէր իր ժողովուրդին...

Սակայն նորէն հոգիս կ'ուզէ, խանդավառութիւնս մինչեւ աստղերը կը բարձրանայ, ի տես ութ էջ թերթիկներուդ, որոնք լոյս եւ մեղր կը հոսին, ցնծերդ՝ արուեստի եւ գաղափարի համար։

Յանուն գեղջուկին, յանուն հայ գրին, գիրկ մը յասմիկ քու հարսնիքիդ

Ս. ՀՐԱՅՐ

ՀՐԱՇՔ ՄԱՆՈՒԿԸ

ԼԻՈՆ.— Ընդհանրապէս այս ձեւով կ'որակուին այն կանխահաս հանճարները որոնք արտակարգ կարողութիւններ երեւան կը բերեն աննպաստ պայմաններու, նախանձոտ ակնարկներու, չկամութեան եւ տխմար արտայայտութիւններու հեղձուցիչ մթնոլորտի մը մէջ։

Ահաւասիկ «Յառաջ» - Մանուկն ալ կուգայ միանալու այդ «Հրաշք մանուկներու» փաղանգին։ Ծնած 1925ին, չքնաղափայլ տառանի մը անշուք երդիքին տակ, ինքնաշխատութեամբ եւ իր ծնողքին անշահախնդիր ու անվհատ յարատեւութեամբ սնուցուած, այսօր տասը տարեկանին յետադարձ ակնարկով մը գոհունակութեան համեստ ժպիտն ի շրթունս, կրկնակ դռները կը բանայ մեզի, որպէսզի այդ նոր եւ մաքուր սեմէն ներս մտնելով մասնակից ըլլանք ուրախութեան մը որ ինչպէս իրեն նոյնպէս մերն է։ Եւ ի տես տասնամեայ տիտան - մանուկին՝ արդար հպարտութեամբ կ'ուռին մեր կուրծքերը։ Մանուկ որ տասը տարուան ընթացքին, միեւնոյն ժամանակ բազմազան մարզերու մէջ՝ բարոյական, գրական, ազգային, քաղաքական ուսուցիչն է եղած տասնեակ հազարաւոր երիտասարդութեան։ Ազգային - գրական իր զոյգ ստինքներէն դիեցուցած է նոր սերունդին մեծամասնութիւնը։ Այո, որքան ծնունդով համեստ, նոյնքան իր տասնամեայ կեանքով բեղուն այս հրաշք մանուկը ուռճացաւ եւ ուռճացուց երիտասարդութիւն մը լուրջ մղիչ, երբ անդին յանդալից եղբայրներով եւ պղտոր անուանակոչումներով «Դարբնոցներ» իրենց գաղափարները միայն կրցան դարբնել, «Արշալոյսները» հազիւ փայլիններ հազած անփառունակ նահանջի ճամբան բռնեցին, «Շեփորներուն» ծնունդն ու մահը գրեթէ նոյն թուականը կրեցին, «Զանգ»ին զօղանջը չլսած զանգակատան փլուզման ճարճատիւնը մեզ հասաւ, ո՞ր մէկը յիշել.

Ահա այս թոհ ու բոհին մէջէն է որ հրաշք-մանուկը բոցահեր կեցուածքով համակ աւիւն ու խանդ, անվեհեր ու անվհատ քալեց միշտ դէպի յառաջ։ Այդ յառաջխաղացումը չլմորած ու չչմած հակառակորդներու կողմէ վերագրուեցաւ անգոյ նպաստներու գաղանջանքին, մոռնալով թէ գոյլերով կրուած ջուրը որքան որ շատ ըլլայ, անկարող է ջաղացք դարձնելու, թէ որ եւ է օրկանի մը յաջողութեան միակ պայմանն է խօսիլ ժողովուրդի սրտէն եւ գործել անոր իսկական շահերուն համար, թէ բոլոր տեսակի կոկորդիլեան արցունքները առողջ տրամադրութեան ժայռին վրայ ինկալով կը չորփանան, թէ հասարակ ամբոխավարութիւնը բուլթի բոցերու կեանք մը հազիւ կրնայ ունենալ

Սիրելի «Յառաջ», քու տասնամեայ բեղուն գործունէութիւնդ այնքան պերճախօս է որ բոլորովին աւելորդ է քեզ փառաբանել։

Փառք ծնունդիդ, ողջո՜յն տասնամեակիդ եւ յարգանք խորին եւ բրոնաթար ճակտիդ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՍԱՀԱԿ

ՈՍԿԻ ՇՂԹԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ դժբախտ իրականութեան մէջ ամէն սրբութիւն, ամէն նուիրականութիւն վաճառքի հանուած է։ Նոյնպէս կան անհատներ եւ հաւաքականութիւններ որ շահու համար, առեւտուրի համար իրենց մեռելներուն հայհոյեցին, իրենց նահատակներուն ուխտը սրբապղծեցին։ Եւ ասոնց հետ մէկտեղ մամուլն ալ ենթարկուեցաւ նոյն օրէնքին։ Եղան որ երեսուն արծաթի համար իրենց Քրիստոսը մատնեցին։ Եղան լրագիրներ որ փաշաներու եւ ազնուականութեան խունկ ծխելու համար, երիտասարդ սերունդը Թուրքէ սերածներ անուանեցին։

«Յառաջ» մնաց միշտ բարձր, հայու հպարտ ճակատով։ Ան եղաւ բարեկամը հայ երիտասարդին, արձագանգը հայ թշուառին, պաշտպան հրեշտակը հայ «մեծատաղանդ»ին, թարգմանը հարազատ Հայուն որ հուր ունի իր կուրծքին տակ անթեղուած եւ որ ատոր համար կը տանջուի եւ իր մաղձը կը թափէ օտարութեան մէջ։

«Յառաջ» երբեք չապրեցաւ պղտոր ալիքներով, մնաց միշտ խիզախ եւ առնական։ Ան կարօտով կը յիշէ իր նահատակները, իր մեռելները։ Մէկիկ մէկիկ կ'ոգեկոչէ Բաբահովտը, Ֆանոյ լեռը, Մարաշը եւն.։ Անոնք որ ինկան Թուրքին ատպարէն, Յատուկով հաղորդակցութեան կը մտնեն ողջերուն հետ։ Տեսակ մը պանթէոն ուր մեռելները եւ ողջերը կ'ողջագուրուին իրարու հետ, որպէսզի վերապրողները չդաւաճանեն մեռելներուն եւ իրենց մահուր կեանք տան ողջերուն։

«Յառաջ» տասը տարի մտաւ հայ խրճիթներէն ներս, լսեց անոնց ողբը, արձագանգ եղաւ անոնց ճիչին։ Մինչդեռ ուրիշ լրագիրներ լքեցին հայ հիւղաւանը, հայ տնակը եւ վէճի մտան գիրք գրաւելու, բարեկամ փնտռելու, իրենց կառքը առաջ քշելու համար։

«Յառաջ»ը յարգանք ունեցաւ հին սերունդին հանդէպ, հրացուր եւ համակրանք նորին։ Ատոր համար է որ թէ հին սերունդը եւ թէ նոր սերունդը ձեռք ձեռքի տուած բանակ կազմած կը քալեն «Յառաջ»ի հետ։ Տարակոյս չունիմ որ թէ պահպանողական, թէ անիշխանական Հայը կը գնահատեն «Յառաջ»ի այս ուղղութիւնը որ այս դժնդակ եւ տագնապալի տարիներուն երբեք շեղում չունեցաւ եւ իր խօսքը պատգամի պէս կ'ընդունուի։ Յաճախ ուրիշ թերթերու մէջ երեւցած անհեթեթ լուրերու ընթերցողները ստուգում մը կատարելու համար կը դիմեն Յառաջի, եթէ «Յառաջ»ը գրած է, ճիշդ է, եթէ չէ գրած, ուրեմն տարակուսելի է։

«Յառաջ»ի պարբերականներուն տակ զինուորի պէս ինկան տաղանդաւոր երիտասարդներ՝ Եղուարդ Բէոզեաճեաններ, Գ. Շողակաթներ, Իրանեաններ, Օհան Կարօներ։ «Յառաջ»ը ոսկի շղթան է անցեալը եւ ապագան միաւորող եւ որուն համար դարեր շարունակ պայքարեցաւ հայ ժողովուրդը։

Կը մաղթենք որ «Յառաջ»ը իր երկրորդ տասնամեակը տօնէ մայր երկրին մէջ, ազատ օտարութեան կաշկանդումներէն։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱՑ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԼԻՈՆ.— Գաղտնիք մը չէ այլ եւս որ «Յառաջ»ը այսօր Ֆրանսայի մէջ ինչպէս առաջին, նմանապէս ամէնէն շատ տարածուած օրաթերթն է։

Այս առթիւ աչքիս առջեւ կը պատկերացնեմ «Յառաջ»ի նախկին թիւերը ու կը բաղդատեմ այսօրուանին հետ, տասը տարուան ընթացքին ո՛րքան փոփոխութիւն, նոսրեայ թերթը եղած է օրաթերթ, ծաւալը կրկնապատկուած, աշխատակիցները, թղթակիցներն ու ընթերցողները շատցած, ու համակիրներու ստուար շրջանակ մը ստեղծած։

Այո, այսօրուան «Յառաջ»ը փոխուած է շատ մը առաւելութիւններով, եթէ չփոխուած մէկ բան կայ, այդ ալ իր ուղղութիւնն է։ Տասը տարուան ընթացքին չէք տեսներ մէկ անգամ որ «Յառաջ»ը շեղած ըլլայ իր նպատակէն

Շատ մը թերթեր եղանակի համեմատ փոխած են իրենց գոյնն ու ուղղութիւնը, իսկ «Յառաջ»ը զգեստնելու տոկայունութեամբ հայհոյանքի տարափներով լեցուն թերթօնկներուն հաշիւը տալ հոս աւելորդ է, որովհետեւ անոնք սոնկի մը կեանքը ունեցան, իսկ «Յառաջ»ը սղամարդու պէս ճակատաբաց դարձեալ հրապարակի վրայ է։

Սիրելի «Յառաջ», փոքր պատմութիւն մը քեզի։

Աքսորի շրջանին ուխտած էի ես ինծի,— եթէ պարագաներու բերումով ողջ մնայի, պիտի անդամակցէի այն կազմակերպութեան, որ մեր անիրաւուած ազգային արժանապատւութեան նախանձախնդիր էր, հաշիւ պիտի պահանջէր մեր ոխերիմ թշնամի Թուրքէն։ Երբ Պոլիս եկայ, առաջին գործս եղաւ կարդալ սորվիլ, ամբողջ թերթերը կը կարդայի ծայրէ ի ծայր։ Ձեր գիտեր ինչո՞ւ համար ամէնէն աւելի համակրեցայ «Ճակատամարտ»ին.

Հիմա Ֆրանսայի շրջանի «Ճակատամարտ»ը դուն ես։ Դուն բերանն ես բոլոր ազատատենչ ու ազգայնական հայութեան, եւ արտայայտիչը անոնց բաղձանքներուն։ Հայ ժողովուրդի կրած զանուութիւնները, կրկնակ յուսախաբութիւններն ու վերջապէս պատերազմի արհաւիրքը քու սրտիդ մէջ դրած են բոցավառ կրակ մը, եւ շատերը սրբազան ուխտով մը միացած են ծոցդ։ Այդ ուխտը հայրենիքի ու ազատութեան գաղափարն է, որ կ'ապրի մաքուր ու ազնիւ նկարագրով հոգիներու մէջ, իսկ զայն արծարծող մամուլը կը դառնայ ազատատենչ հայութեան սրտի հայելին ու գուրգուրանքի առարկան։ Այդ մամուլին հարազատ զաւակն ես դուն, սիրելի «Յառաջ», որ առանց ընկրկումի ու զուաճանութեան քալեցիր այդ մաքուր ճանապարհէն։ Ժամացոյցի ճշդութեամբ տասը տարուան յարատեւութիւնդ ինքնին ապացոյց մըն է յաջողութեան։

Մենք հայրենատենչ Հայերս սրտանց մաղթանք մը ունինք քեզի,— նորանոր նուաճումներու ու վերջնական յաղթանակի մաղթանքն է այդ։ Կեցցէ՛ այդ գաղափարին ծառայող հայութիւնը։ Կեցցէ՛ այդ ծրագիրը արծարծող մամուլը։ Կեցցէ՛ «Յառաջ»ը։

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Երիտասարդութեան բերդը

ՎԻԷՆ.— «Յառաջ»ը տասը տարիէ ի վեր շարունակ սնունդ կը հայթայթէ իր ընթերցողներուն, մասնաւորապէս երիտասարդութեան։ Եւ «Յառաջ»ը ամէնէն առաջ կ'անուանեմ երիտասարդութեան մտքի եւ գաղափարի արտայայտիչը։ Ոչ մէկ թերթ այնքան չփարեցաւ հայ երիտասարդութեան, որքան յարեցաւ ու փարեցաւ «Յառաջ»ին։ Այս տասը տարուան մէջ, իր աշխատակիցները մեծ մասով երիտասարդներ են, Հեռաւոր Կալկաթայէն մինչեւ Իրանի խորերէն երիտասարդական ձայներ են որ կը լսուին «Յառաջ»ի էջերէն, խօսուն շարժանկարի մը պէս։ Երիտասարդներ են նաեւ «Ձայներ գաւառէն»ի բոլոր թղթակիցները։ Այս տասը տարուան ընթացքին, «Յառաջ»ի մէջ բազմաթիւ երիտասարդներու յուշերն ու պատմուածքները լոյս տեսան, որոնցմէ կարելի է հակայ հատորներ կազմել։

Այս բոլորը կուգան ապացուցանել թէ հայ գիտակից եւ գաղափարապաշտ երիտասարդութիւնը մեծ համակրանքով փարած է «Յառաջ»ի, շնորհիւ անոր խմբագրին, որ մաքուր ու շունչով հարազատ արտայայտիչն է հայ երիտասարդութեան։

Ու եւ է հայրենասէր երիտասարդ որ կ'ուզէ յարատեւօրէն հետեւիլ հայկական կեանքին, անոր գրականութեան, արուեստի անցեալի եւ ներկայ պատմութեան, անոր բոլոր ստեղծագործութիւններուն, հայ գրչի ու մտքի եւ քաղաքական ուժին, թող անգամ մը փորձէ կարդալ «Յառաջ»ը, այլ եւս չպիտի կրնայ ձգել զայն։ Երբեք չափազանցութիւն չէ եթէ կ'ըսուի թէ մէկ հիւղ որ կարելի է ապրել առանց հացի եւ ջուրի, բայց ոչ առանց «Յառաջ»ի։

Սիրելի «Յառաջ», տկար է գրիչս արտայայտելու համար համակրանքս եւ զգացումս զոր ունիմ քեզի հանդէպ։ Դուն ութ տարիէ ի վեր կը դաստիարակես զիս, շնորհիւ քեզի է որ ինծ նման շատեր այսօր գրիչ շարժել սկսած են եւ յուշեր ու պատմութիւններ կը գրեն։ Թող միշտ բարձր, քեզի հետ է հայ ընթերցողն եւ գաղափարապաշտ երիտասարդութիւնը։ Մեծ է քու դերդ այս օտար ափերուն վրայ եւ թանկագին գանձ մը մեր ապագայ պատմութեան համար։ Մի խնայեր բոլոր անոնց որ կը յանդգնին աղճատել մեր գրականութիւնը եւ կը խեղաթիւրեն մեր պատմութիւնը, մի խնայեր նաեւ բոլոր անոնց որ կը նսեմացնեն հայ մտքին, գրիչին եւ բազուկին ուժը։ Դուն հաւաքած ես ու կը հաւաքես մեր երգերը, աւանդութիւնները եւ հայ ժողովուրդի բոլոր ստեղծագործութիւնները, որոնք գոհարներ են մեզի համար այս օտար աշխարհի մէջ։

Մեր յոյսերը վառ են եւ կը հաւատանք թէ քու յաջորդ տասնամեակդ պիտի տօնենք մեր բուն հայրենիքին մէջ։

Գ. ՎՐԷԺ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ

ՍԷՆ - ՖՈՆԼՎԻԷԼ - ՏԷ ՊՈՒԱ, 4 Օգոստոս.— Սիրելի ու յարգելի Միսաքեան, վաղուց է որ ես կամենում էի մի քանի խօսք գրել յայտնելու իմ ջերմեռանդ համակրութիւնը դէպի ձեզ։ (ԽՄԲ.— Զանց կ'առնենք անձնական գովեստները)։

Շատ եմ կարդում լրագիրներ եւ նրանց մէջ չեմ գտնում մէկը որ կարողանայ մրցել «Յառաջ»ի հետ։ Միշտ երիտասարդ, նա իր անկեղծ հաւատքով եւ անվերջ աշխոյժով անգամ մեռած Հայուն կենդանութիւն է տալիս։

Հայրեր ու մայրեր, եղբայրներ ու քոյրեր, եթէ ուզում էք Հայ մնալ եւ հնարիս հասկացողութիւն ունենալ մեր ազգի անցեալի, ներկայի եւ ապագայի մասին, կարդացէք «Յառաջ»ը որ ձեզ միշտ Հայ կը պահէ ու կը դաստիարակէ իբրեւ մարդ։ Ջերմեռանդ ողջոյն շնորհաւորում եմ «Յառաջ»ի տասնամեակը, որ միշտ անկեղծ մխիթարում՝ է 76 տարեկան ծերունուս։

ԻՇԽԱՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

×

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Սիրելի Շաւարշ, յօդուած գրելու կարողութենէ զուրկ ըլլալով, անշուշտ չէիր սպասեր որ ես ալ «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ անոր բացառիկ թիւին մէջ փայլէի, միւս կողմէ չէիր մտածեր անշուշտ որ ձեզմէ հեռու ըլլալով, եթէ կարելի չէր ինծ անձամբ ձեր խնջոյքին մասնակցիլ, գէթ սրտանց եւ հոգւով անմասն կը մնայի ուրախութենէն զոր կը զգան «Յառաջ»ը շրջապատող ընկերները եւ անոր աշխատակիցները։ Իբրեւ ամէնէն հին ընկերդ եւ հանգուցեալ «Ճակատամարտ»ի բախտակիցդ, իմ սիրտս ալ այսօր ուրախութեամբ եւ հպարտութեամբ ուռած է։

Կեցցեն «Յառաջ»ի աշխատակիցները։ Մեզի համար տխրող հրէշային պայմաններու մէջ եւ մանաւանդ նիւթական եւ հոգեկան տանջանքներուդ բեռին տակ, տասը տարի անընդհատ պատնէշին վրայ կանգուն մնալը կատարեալ հերոսական գործ է։

Կը մաղթեմ «Յառաջ»ին քսանամեակը տեսնել եւ տօնել Հայրենիքին մէջ։ Կը մաղթեմ նաեւ որ իբր վարձատրութիւն ձեր անձնուէր կորովին եւ անհատնում հոգեկան մաշումներուն, այսօրուան երիտասարդութեան, գրագէտ թէ անգրագէտ, սէրն ու խանդավառութիւնը անխախտ մնայ։

ՎՐԹԱՆԷՍ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ

×

Տասը տարիներ բոլորեցիր ընդառաջ,
Դու՛ն սերմանեցիր գաղափարներ, օր առաջ.

Ընկել — բերելցա՛ղ, արթուն կաց
միշտ արթուն
Հայ ոգուն, մշակոյթ, պահէ՛ կանգուն:

Ընթերցողներ գոհ են ու վառած յուսերով,
Սուրն — իրաւ՝ իրապաշտ գտնուած
ըլլալով.
Ո՛վ որ կարդայ «Յառաջ», կ'երթայ
միշտ խանդավառօրէն
Դրօշակ մեր է յառաջ տանելու լուրջ
մարդիկ:

Թ. ՊԱՊԱԶԵԱՆ

Մարսէյլ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք միայն երկու տուն, պահելով իր արտայայտութեան միամիտ ձեւը.—

×

ՓՐԱԿԱ.— Ի խորոց սրտի դժուարին տասնամեակդ շնորհաւորելով, կը մաղթեմ որ «Յառաջ»ի երկրորդ հանգրուանը տօնենք ամէնքս քով քովի, ազատ հայրենիքի մէջ։ Ներկայի միջազգային կացութիւնը այդ յոյսը կը ներշնչէ մեզի, պայմանով որ արթուն եւ մանաւանդ պատրաստ գտնուինք։

Անկեղծօրէն ձեր կողմին

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔԱՋԵԱՆ

×

ԼԻՈՆ.— Մենք, խումբ մը երիտասարդներ «Յառաջ»ի տասնէն, գործնապէս արտայայտելու համար մեր համակրանքը, 50 Ֆրանք կը նուիրենք տասնամեակին առթիւ, որպէսզի Յառաջ զրկէք հայկական հաստատութեան մը։

ՅԱՌԱՋՈՒՆԻՔ ԼԻՈՆԻ

ԽՄԲ.— Ցանկագրեցինք Աքէնիի «Վաստակաւորական» ակումբին։

×

ՓԱՐԻԶ.— «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ, ներշնչուած «Կանթեղը վառ պահելու» իր նախանձախնդրութենէն, 50 Ֆրանք կը նուիրեմ որդեգրելու համար սան մը Ցունաստանի Հ. Կ. Խաչի Քալամաթայի դպրոցին.

ՕՆՆԻԿ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս նուիրատուով մինչեւ այժմ հաւաքուած գումարը հասաւ 950ի:

ԻՆՉՈՒ ԿԸ ՍԻՐԵՄ ՅԱՌԱՋԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կ'ուզեմ քանի մը տողերու մէջ ամփոփել այն զգացումները զորս կը տածեմ սիրելի «Յառաջ»ին հանդէպ։

Իր տասնամեակին առթիւ կը մաղթեմ որ ան ունենայ, երիտասարդ մտաւորականներէն այնքան սպասուած իր պարբերաթերթ գրական աղբերակը։ Կը մաղթեմ որ ան շուտով սկսի հրատարակուիլ մայր հայրենիքին մէջ, աւելի ցնծուն կերպով երգելով Արարատեան աշխարհի փառքն ու գեղեցկութիւնը։

Այս ցանկալի մաղթանքներէն յետոյ, յաւուր պատշաճի կը նկատեմ երկու խօսք ըսել անոր տարած աշխատանքի մասին։ Հոս իսկ վայրկեան մը լռութեան կը դատապարտեմ ինքզինքըս, վասնզի տասը տարուան աշխատանքի մը մասին անդրադառնալ ու ներբողել անոր գործունէութիւնը նիհար գրչին գործը չէ։

Մասնաւորապէս Ֆրանսահայ երիտասարդութիւնը շատ բան կը պարտի սրբանուէր «Յառաջ»ին։ Ըսենք առանց երկչոտ հեւքի, թէ ան եղաւ ազատ ու անխարդախ մտածումի օրկանը, հանրային, գրական եւ քաղաքական խմորումներու արժանի պատգամաբերը։ Տասը տարուան մէջ ան տուաւ մեզի հայկական ոսկեղինիկ լեզուով պատրաստուած մաքուր թերթ, առաւելութիւն մը որմէ զրկուած են շատ թերթեր։

Ճիշդ տասը տարի է որ «Յառաջ» կը հրատարակուի ու ես զայն կը կարդամ բազմակողմանի դաստիարակութիւն ստանալով անկէ։ Հոս աւելի ճշմարտախօս ըլլալու եւ մեղքիս վրայ մեղք մը չաւելցնելու համար, պարտք կը համարիմ ըսել որ «Յառաջ»ը կարդացեր եմ ճիշդ ինը տարի, առանց օրինակ մը փախցնելու հետեւած եմ անոր ինչպէս աշակերտ մը կը հետեւի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Թուլոնի դէպքերուն հետեւանքով մեռած են երկու հոգի, ժահացու վէրքեր ստացած՝ երեք հոգի, հիւանդանոց փոխադրուած՝ 30 հոգի: Այս հաշիւները կը ներկայացնեն միայն ծանր վիրաւորները: Ձերբակալուած եւ բանտարկուած քաղաքացիներէն 42 հոգի պիտի դատուին պատժական ատեանին առջեւ, իսկ ուրիշ 33 հոգի, որոնք աղատ թողուած են, ոստիկանական ատեանի առջեւ: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի ուսուցիչ մը՝ Մարսէյլի ճեմարանէն:

Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ Պրէսթի խռովութիւնները սարքուած են համայնավարներու կողմէ որոնք երեք յայտնի գործիչներ ղրկեր են, նշանաւոր հաղորդելու համար: «Մաթէն» կ՚ըսէ թէ ասոնց պատասխանատուութիւնը հաստատուած է ոստիկանական քննութեամբ:

Թուլոնի դէպքերուն առթիւ ալ նոյն թերթերը կը գրեն թէ խռովութեանց պատասխանատուները բուն բանուորները չեն, այլ զանազան կասկածելի տարրեր, ղեկավարութեամբ մասնաւոր գրգռիչներու: Լայն քննութիւն մը բացուած է, երեւան հանելու համար ճշմարտութիւնը:

Խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները ժողով գումարելով, որոշեցին քննիչ յանձնախումբեր ղրկել Պրէսթ եւ Թուլոն: Յանձնախումբերը կը բաղկանան հինգական անդամէ եւ ճամբայ ելան ուրբաթ իրիկուն: Յանձնարարուած է իրենց տեղեկագիրները հասցնել երեքշաբթի օրուան ժողովին:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան դիւանը վարչապետին դիմելով, պարզած պատահած դէպքերը: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ Պրէսթի եւ Թուլոնի մէջ գրգռիչ ազդեցութիւն գործած է զօրքին ներկայութիւնը: Բոլոր ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն պատահած դէպքերուն պատասխանատու հռչակել նահանգային իշխանութիւնները: Համայնավար կուսակցութիւնը ընդարձակ յայտարարութեամբ մը յատկապէս կ՚ամբաստանէ Պ. Լավալը, ամբողջ կեդրոնական կառավարութեան հետ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱԼ ՑՈՅՑԵՐ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ

Պետական պաշտօնեաներու 13 արհեստակցական միութեանց պատուիրակները ժողով գումարեցին անցեալ օր եւ յանուն 40.000 անդամներու որոշեցին շարունակել պայքարը հրամանագիր — օրէնքներուն դէմ: Վիթխարի միթինկ մը պիտի սարքուի օգոստոս 20ին: Որոշուած է նաեւ դրօշակին ցոյց մը: Ընկերվարական եւ համայնավար թերթերը անընդհատ կ՚արծարծեն կրակը, փառաբանելով « ժողովրդական ճակատը եւ մէջբերելով հետեւեալ նշանաբանները.—

« Միացէք բոլորդ Ֆաշականութեան դէմ.— Միացէք հացի, խաղաղութեան եւ ազատութեան համար.— Միացէք պատռելու համար թշուառութեան հրամանագիրները.— Միացէք պահանջելու համար որ հարուստները վճարեն»:

Համայնավար կուսակցութիւնը իր յայտարարութեան մէջ կ՚ըսէ թէ ամէն բան պիտի ընէ Լավալի կառավարութիւնը քշելու համար:

Հապէշները իրենց յոյսը դրած են հրասակային կռիւներու վրայ

Ատտիս — Աբեբա. Աղէկպայէն կը հետագրեն թէ՝ գիտնալով հանդերձ որ զրկուած են արդիական զէնքերէ, Հապէշները անընդհատ զինավարժութիւն կը կատարեն: Բազմաթիւ երիտասարդներ հեռաւոր կողմերէ լեռ ու ձոր, կեդրոն քաղաքները կ՚երթան, մարզուելու համար: Շատերը լիուն տարի առաջուան հրացաններ ունին, եւ սակայն չեն յուսահատիր: Ուրիշներ ալ զինուած են տէգերով, նիզակներով եւ ուրիշ նախապատմական զէնքերով: Հապէշները ամէնէն աւելի ապաւինած են իրենց ամեհի լեռներուն եւ անդնդախոր ձորերուն: Լեռնաշղթաներ կան 15.000 ոտք բարձրութեամբ, անդունդներ՝ 5000 ոտք խորութեամբ, եւ հովիտներ որոնց նեղ արահետներէն միայն ջորիներ կրնան անցնիլ: Ուստի, Հապէշները պիտի խուսափին կանոնաւոր ճակատամարտներէ, քանի որ չունին արդիական զէնքեր, եւ պիտի նախընտրեն հրասակային կռիւները: Այս սարքաւորութեամբ կը յուսան երկար ատեն յոգնեցնել, մաշեցնել թշնամին եւ մեծ կորուստներ պատճառել նուազագոյն վնասով: Լեռնային շրջաններու բնիկները այծերու կը նմանին: Միջակ են, իբրեւ նշանառու, բայց կատաղի՝ կոկորդ կոկորդի կռուած ատեն:

Թուրքերու եւ Արաբներու գիրքը

Փարիզի Թրքական դեսպանատունը զեկոյցով մը կը հերքէ այն լուրերը թէ Վէհիպ փաշա Թրքական կառավարութենէն հրաման ստացած է մտնել Հապէշական բանակին մէջ: Դեսպանատունը կ՚ըսէ թէ Վէհիպ փաշա քանի մը տարիէ ի վեր զրկուած ըլլալով Թրքական հպատակութենէն, որ եւ է կապ չունի Թրքական հանրապետութեան եւ անոր կառավարութեան հետ:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Արաբիոյ եւ մասնաւորապէս Եմէնի մէջ գործօն քարոզութիւններ կը կատարուին ի նպաստ Հապէշիստանի: Կայսրը վերջերս պատուիրակութիւն մը ղրկած է իմամ Եահեայի եւ Իպնի Սէուտի, մասնաւոր նամակով մը որուն պարունակութիւնը գաղտնի կը պահուի:

*** Իտալական կառավարութիւնը 31,000 թօն պահածոյ միս ապսպրեց Պրազիլիա: Արժէքն է 40 միլիոն լիր, կէսը կանխիկ վճարուած:

ՊՈԼՍՈՅ ՔԷՄԱՆՔԷՇ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՓԱՇԱ ՄԶԿԻԹԻՆ ՄԷՋ պեղումներ կատարուելով, երեւան հանուեցաւ Բիւզանդիոնի Աղեքսանդր Կոմնենոս կայսեր գերեզմանը, մարմարով ծածկուած եւ ոսկեզօծ արձանագրութեամբ: Կայսեր կմախքը եւ մանաւանդ ակռաները շատ լաւ պահուած են: Մզկիթին արեւելեան կողմը գտնուեցաւ սանդուղ մը: Կը կարծուի թէ դէպի ստորերկրեայ նկուղ մը կը տանէր: (Այս մզկիթը նախկին Ս. Թոթինի եկեղեցին է): Միեւնոյն վայրին մէջ ալ երեւան հանուեցան շատ հին գերեզմաններ եւ սքանչելի որմանկարներ:

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ խորհրդական Պ. Տիվիլկովսքի, որ ինքնաշարժով Պերլին կ՚երթար իր կնոջը եւ երկու զաւակներուն հետ, զոհ գնաց ծանր արկածի մը: Ինք մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, կինը վիրաւորուեցաւ ծանրապէս: Երկու զաւակներէն (6 եւ 8 տարեկան) մէկն ալ ծանր վէրքեր ստացաւ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 9րդ շրջանի վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի օգոստոս 27ին, Հավրի անդրատլանտեան շոգենաւերու նոր կայարանին մէջ:

իր զաւառուէն հրահանգներուն եւ բացատրութիւններուն:

Իսկ մէկ տարուան միջոցին «Յառաջ»էն զրկուիլս ալ հետեւանք է եղած Ֆրանսական ատեւտրական վարժարան յաճախելուս:

Հետաքրքրութեամբ կարդացեր եմ խմբագրականները, Փայլակ Սանասարի, Մկրտիչ Պարսամեանի գրական վերլուծումները եւ Շաւարշ Նարդունիի առնականութիւն բուրող գրականութիւնը որոնք զգացումներս կը պարուրեն իրենց անմահական հոտովն ու չանչովը:

Հապա «Ջայներ զաւառներէ»նե՜ր, որ պատկերազարդ թատրոնն ու շարժանկարն է մեր տառապող ու հայրենազուրկ ժողովուրդին,— Անոնք երբեմն հոգիս կ՚այլեկոծեն ուրախութեամբ եւ երբեմն ալ տխրութեամբ:

Դալով երգիծական բաժնին, Աստուած Նշիկին մաքին նուէրը միշտ ծաղկեալ պահէ:

Կարելի չէ անտեսել թերթօնները, ջարդապատում եւ հայրենի պատմուածքներ վերնագրով, որոնք կ՚արծարծեն երիտասարդ տարրին մէջ հայրենասիրութեան եւ վրէժխնդրութեան անշէջ հուրը:

Այս առաւելութիւնները թոյլ չեն տար, կը հաւատամ թէ «Յառաջ» պիտի մնայ միակ հարազատ օրաթերթը տարագիր ժողովուրդին մէջ: Առ այս, զգացումներուս անդուսպ տարափին չդիմանալով, երբ գրիչս ակամայ կը հնազանդի զգացումներուս, կը պոռամ,— Կեցցէ «Յառաջը»:

Մ. Խ. ԹՈՇԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՈԼԻԷՕ-ԲԻԼԼԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 17րիւ Ամբէր, Բաշանէ Կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցոբենիկ՝ Տիմոթէոս վրդ. Սաքիբեան

Նոյն երեկոյին Ցունիս 11, ժամը 12ին ճամբայ ելանք Թեսելայէն երկու անկանոն զօրաց առաջնորդութեամբ. եւ գիշերը ժամը մէկուկէսին հասամէջ բռնած գիւղը իջանք: Այն գիշերը հոն մնալով, հետեւեալ օրը կէսօրէն ետեւ մեկնեցանք, եւ երկու ժամ քալելէն գետն իջանք Կատամարչին ոռոգած տեղը, ուր տեղ կային անկանոն զօրքեր: Այս տեղէս կը սկսի չէխին երաշխաւորութիւնը, բաց որուն ճանապարհները փտանգաւոր են մինչեւ Կատարիֆ: Հետեւեալ առաւօտ նոյն տեղւոյն պահապան զօրքերը եւ չէխերուն կողմէն եկող ձիաւոր Աբաքերը մեզի հետ գալու պատրաստուեցան, եւ ժամ ու կէս ճանապարհ Թաներ ու խիտ անտառներու մէջէն անվտանգ անցնելու համար մեզի ընկերացան.

Երրորդ օրը Աթպարա բռնուած յորդահոս գետին եզերքը հասանք, որ Նեղոսին մէկ ճիւղն է, որու համար Հապէշստանի Թէկէրի երկրին Թէքէզէի կոչուած գետէն կը հոսի կ՚ըսեն, տանք ալ Աթպարա(*) երկրէն կը կարծեն. եւ հաւանական է որ թէ Թէքէզէի գետէն եւ թէ Աթպարայէն եկած հոսանքներէն խառնուրդ մը եղած ըլլայ. իսկ մեր հոն հասած ժամանակի յորդութիւնը աւելի Աթպարայի կողմերը եկած անձրեւներէն էր: Ուղտապանք փորձ մը ըրին դէմացի եզերքը անցնելու, բայց չյաջողեցան, բաց որուն ուղտերուն բարձրութեանը կը հաւասարէր ջուրը եւ լայնութիւնը քառորդէկէց մը կար: Եւ որովհետեւ սաստիկ անձրեւներուն ժամանակը չէր առնուէին, վասն որոյ ատեն ատեն կը բարձրանար ու կը նուազէր ջուրը, եւ մեր հասած ժամանակը դէպի նուազիլ սկսած ըլլալով, հարկ եղաւ այն օրը սպասել. Թէպէտեւ ուրիշ ճանապարհ ունէր, բայց հինգ օր եւս կը զարնէր մեր ուղեւորութիւնը: Հետեւեալ օրը դարձեալ փորձ մը ըրին, բայց անօգուտ. գետեզերքով չորս ժամ վէպ յառաջ գնացինք, եւ գիւղի մը հանդիպելով հոն իջանք: Գիւղացիք իրենց վարժուած ուղտերին մէկը փորձի համար գետին մէջ մտցուցին, որուն քամակին ծայրը հազիւ կը տեսնուէր. այն փորձն ալ չյաջողեց, ուստի այն օրն ալ հոն սպասեցինք: Առաւօտ կանուխ փորձը կրկնուեցաւ եւ առաջի օրուան հետ հաւասար էր, բայց հետզհետէ բարձրանալուն կասկած ըլլալով, առաւօտուն անձապարհեցինք որ եւ իցէ կերպիւ միւս եզերն անցնիլ Աստուծոյ ապաւինելով: Վարժուած ուղտերը մէկալ ուղտերուն առաջը կապելով հեծցուցին մեզի անոնց վրայ. եւ նոյն գիւղացիք եւ լողալով ուղտապաններն ունեցած տիկերը կուրծքերնուն կապած՝ ուղտերուն չորս կողմերը պահելով մտանք գետին մէջ դէպի հոսանքն ի վար չեղ երթալով: Աստուծոյ պահպանող զօրութեամբը եւ մեր սրբազան Հօրը աղօթից օժանդակութեամբը խաղաղութեամբ ու անվնաս միւս կողմը անցանք [illegible] զգալու մեր առաջն եղած մահու վտանգները, եւ մեր սրտերը ուրախութեան զգացմամբք լեցուել [illegible] նուէցանք մեր ուղեկից ընկերոջ [illegible] բռնելով՝ այսօր մեռանք ու կենդանացանք, զոհութիւն ապատողին Աստուծոյ:

Այն օրը հոն հանգիստ առինք, երեկոյեան դէմ երկու ժամ գնալով բացօթեայ տեղ մը իջնելով՝ հոն [illegible] նացանք: Եւ երկու օրէն ետքը գետ[illegible] ուան ժամը մէկին հազիւ [illegible] Կատարիֆ գիւղաքաղաքը [illegible] անձրեւով եւ փոթորիկներով. եւ [illegible] ջանք հավաճա Բանահսթի [illegible] տունը, որոնց բարեկամութիւնը [illegible] դէն ստացած էինք Թեսելայի [illegible] Այս քաղաքէն մինչեւ Կատարիֆ [illegible] պէտ եւ հինգ աւուր. ճանապարհ [illegible] բայց մենք գետին յորդութեան պատճառաւ ութ աւուր մէջ հասանք. (Շար.

(*) Աթպարա անունը գետին կու տան, երկրին անունն է Սենաարի իշխանութեան տակ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 13 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2881

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԸ»...

«Յառաջ».— «Հայրենիք»էն յետոյ, պատասխանելով նաեւ «Ցուցարար»ի խմբագրականին, այս հարցի մասին, պիտի խօսինք առանձին.—

Թրքական Եղեռնը առաջին անգամ ըլլալով իր հզօր արձագանգը գտաւ Ֆրանց Վերֆելի ծանօթ գործին մէջ՝ «Մուսա Տաղի 40 Օրերը»։ Կարճ ժամանակի մէջ այս գործը թարգմանուեցաւ 24 լեզուներու։ Անոր թարգմանութիւնը արգիլուեցաւ միայն երկու երկիրներու մէջ՝ Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ (այս վերջինին մէջ արգիլուեցաւ անոր համար թերեւս, որ հեղինակը Հրեայ է)։ Շարժանկարի ամերիկեան ծանրածանօթ տունը՝ Մեթրօ Կոլտուին Մայըր երկու միլիոն տոլարի գնած է հեղինակէն իրաւունքը եւ արտադրած ժապաւէնի առնել վէպին նիւթը։ Բեմադրութիւնը յանձնուած է Ռուբէն Մամուլեանի, որուն տաղանդին հիացող մըն է Վերֆել։ Վերջերս մեր բարեկամներէն բժ. Եր. Արզումանեան տեսակցութիւն մը ունեցած է հեղինակին հետ Միլանոյի մէջ (ԽՄԲ. — Տպուած «Յառաջ»ի մէջ)։ Վերֆել յայտարարած է.

— «Հայերու մասին գիրք մը գրելու գաղափարը յղացայ մեծ պատերազմին, երբ եւրոպական թերթերը կարդալով ծանօթացայ հայ ժողովուրդի ահաւոր ողբերգութեան։ Այնքան ազդուեցայ ամբողջ այդ ոճիրէն, որ ուխտեցի պատմական վէպով մը ներկայացնել զայն մարդկութեան։ Աւելի քան հարիւր հատորներ կարդացի նախ քան աշխատանքիս ձեռնարկելը։ Կրնամ ըսել բոլորովին անկեղծօրէն, որ իմ գրական երկերու (որոնց թիւը բաւական կ'անցնի «Ցուա.») ստեղծագործութեան ընթացքին, ոչ մէկը զիս այնքան յուզեց որքան ասիկա»։ Աւելցնենք հոս, որ Վերֆել ոչ միայն կարդացած է մեր ժողովուրդին վիճակուած ողբերգութեան մասին, այլ եւ զայն չափով մը տեսած է իր սեփական աչքերով.— «Սուրիոյ մէջ ճանչցայ հայ պատանիները, դժբախտ [illegible] ցեղի մը, որուն անցեալ փառքն ու տառապանքը կարծես կը ցոլար անոնց խորունկ եւ արտայայտիչ նայուածքին մէջ...»։

Երկ մը տարուան մը մէջ 24 լեզուներու թարգմանել, կը նշանակէ զայն անհամար բազմութեանց սեփականութիւնը դարձնել։ Միայն անգլիերէնի թարգմանութիւնը քանի մը ամսուան մէջ 200,000ի սպառում ունեցած է եւ արդէն երկրորդ տպագրութիւնը կը պատրաստուի։ Այս աննախընթաց ընդունելութիւնը սոսկի հանած է Էնկիւրին։ Իշխանութիւն չունենալով հեղինակին վրայ եւ անկարող ըլլալով անոր երկին հրատարակութիւնը խափանել, Թուրքիա ամէն ջանք ի գործ կը դնէ շարժանկարի ձեռնարկը ձախողանքի մատնելու համար։ «Թուրք կառավարութիւնը ոչ միայն ինքը դիւանագիտական ճնշում ի գործ կը դնէ Ուաշինկթընի վրայ, այլ եւ Ֆրանսայի օգնութեան կը դիմէ՝ իր նպատակին հասնելու համար»,— կը գրէ «Հայրենիք» իր Յուլիս 14ի խմբագրականին մէջ։ Խօսքը կը վերաբերի պոյքոթի՛ն. Էնկիւրի կը սպառնայ ամերիկեան ժապաւէններու մուտքը իր երկրին (ու Ֆրանսա...) արգիլել, եթէ երբեք Մեթրօ Կոլտուին շարունակէ գլուխ հանել իր ձեռնարկը։

Համոզուած ենք, որ ամօթալի ձախողանքով պիտի վերջանայ Էնկիւրիի այս ստորին դաւը։ Դժուար է հաւատալ, թէ ամերիկեան հաստատութիւն մը կարող է դիւրաւ ենթարկուիլ Թրքական գռեհիկ սպառնալիքի մը, երբ մանաւանդ գիտենք, որ Թուրքիա իբր շարժանկարային շուկայ ոչինչ կը ներկայացնէ իրմէ։ Ձենք խորհիր, թէ Թրքական փրովոքասիոնին ենթարկուի նաեւ Ֆրանսա, որ ի վերջոյ իր այս քայլին համար պարտադրուած պիտի ըլլայ հաշիւ տալ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հանրային կարծիքին։ Հաւանականն այն է, որ Մեթրօ Կոլտուին անարգել պիտի շարունակէ իր գործը եւ զայն աւարտելէ վերջ յաջողապէս պիտի ցուցադրէ եւրոպական երկիրներու մէջ։ Աւելին. տրամադիր ենք խորհելու, որ Էնկիւրիի այս դաւերը ժապաւէնի ժողովրդականացումին պիտի ծառայեն՝ նոր ու յաւելեալ բազմութիւններ կապելով Վերֆելի հռչակաւոր գործին։

Ուշագրաւ է Էնկիւրիի զալարանքը։ Սուլթանական Թուրքիոյ «հակառակորդը»՝ քէմալական Թուրքիան՝ իր հովանին կը տարածէ ոճիրներով յաւերժացած Երիտասարդ-Թուրքերու անցեալին վրայ՝ անոր մէջ նաեւ արդի Թուրքիոյ պատկերը տեսնելով։ Ոչ թէ կը հրաժարի այդ անցեալէն, ոչ թէ կը պայքարի անոր հոգեկան ժառանգութեան դէմ, այլ իր քաղաքական եւ նիւթական ուժը օգտագործելով կը ջանայ «անբիծ» պահել այդ անցեալը եւ ստուեր չնետել անգամ անոր արիւնաշաղախ էջերուն վրայ։ «Նոր» Թուրքիան արդար իրաւունքով իր մէջ կը տեսնէ շարունակութիւնը հին Թուրքիոյ,— ոսկրը ոսկրէն եւ արիւնը արիւնէն։

Բոլոր պայմաններու տակ այս ամէնուն մէջ մեծ մխիթարանք մը ունինք.— Վերֆելները կուգան վկայելու, որ օր մը գրիչներ պիտի ծնին, որոնք հանճարի շունչով պատմութեան համար պիտի յաւերժացնեն այն անլուր Եղեռնը, որ Թուրքը գործադրեց մեր նկատմամբ։ Եւ այս գրիչները պիտի ցնցեն մարդկութեան խիղճը՝ անարգանքի սիւնին գամելով Թուրքին անունը։ Ապացոյց — Էնկիւրիի այսօրուան զալարանքը։

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՄԱՀԸ

Երեւանէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ծանօթ վիպագիր եւ թատերագիր Շիրվանզադէ մեռած է Կիսլովոտսքի մէջ, անցեալ հինգշաբթի օր։ Որոշուած է օդանաւով Երեւան փոխադրել եւ պետական ծախքով կատարել հանգուցեալ գրագէտին յուղարկաւորութիւնը։

Եօթանասունը անց, Շիրվանզադէ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր ֆիզիքապէս։ Փարիզ եկած էր 1919-20ին, եւ Երեւան գնաց 1920ին, վերջնականապէս հաստատուելով իբրեւ վաստակաւոր գրագէտ։

Շուտով առիթ կ'ունենանք ներկայացնելու իր կեանքն ու գործը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ ՀՈՂ ՊԻՏԻ ՁԳԷ ԻՏԱԼԻՈՅ, ԵԹԷ ԻՐԵՆ ՏԱՆ ՆԱԽԱՀԱՆԳԻՍՏ ՄԸ ԵՒ ԴՐԱՄ

Նոր ձեռնարկներ պատերազմէ խուսափելու համար

Հայլէ Սելասիէ, Եթովպիոյ կայսրը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Աժանս Հավասի թղթակցին, պատասխան իրեն եղած հարցումի մը.

— «Մեր պարտականութիւնն է ձեզի ըսել ինչ որ կը մտածենք այդ մասին։ Նախ եւ առաջ, պարտականութիւն կը սեպենք ճշդել թէ չենք ուզեր որ դպչին մեր երկրին անկախութեան։ Միեւնոյն ատեն չենք ուզեր որ վնաս կրէ Իտալիոյ հմայքը։ Ճիշդ է որ մեր կառավարութիւնը միշտ փափաքած է փոխառութիւններ կնքել, մեր երկիրը զարգացնելու եւ մեր ձեռնարկած քաղաքակրթական աշխատանքը փութացնելու համար։ Մեր երկրին զարգացման համար անհրաժեշտ է նաեւ նաւահանգիստ մը։ Արդ, եթէ իրականացնենք մեր այդ բաղձանքները, եթէ փոխառութիւն եւ նաւահանգիստ մը ստանանք, որ եւ է առարկութիւն չունինք Իտալիոյ ձգելու համար Օկատէնի մէկ մասը, ինչպէս առաջարկած էր Պ. Իտըն։ Սկզբունքի խնդիր մը կայ մէջտեղը։ Այդ տիպի համաձայնութեան մը իրականացումէն պիտի ծագին բազմաթիւ մանրամասնութիւններ որոնց մասին աւելորդ է խօսիլ։ Մեր առաջին հոգը պիտի ըլլայ բարւոքել եւ բարեկարգել մեր օրէնսդրութիւնը եւ մղում տալ երկրին զարգացման»։

Ուրիշ հարցումներու եւս պատասխանելով, կայսրը յայտարարեց.

«Փարիզի խորհրդաժողովը, որ պիտի գումարուի օգոստոս 16ին, պիտի քննէ 1906ի դաշնագիրը, որուն մենք մասնակցած չենք, բայց որովհետեւ դաշնագրին նպատակներէն մէկն է ապահովել Եթովպիոյ հողային ամբողջութիւնն ու անկախութիւնը, կը յուսանք թէ պետութիւնները պիտի պաշտպանեն Եթովպիան, այդ ժողովի մէջ։ Ինչ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման (4 սեպտեմբեր), մենք շատ ուրախ ենք որ իտալօ-հաբէշական խնդիրը պիտի քննուի բոլոր էութեամբ։ Մենք այժմէն կը յայտարարենք թէ ուրախութեամբ պիտի հետեւինք Ա. Դ. Խորհուրդին որոշումներուն, ինչպէս ըրած ենք մինչեւ այսօր, թէեւ այդ որոշումները բոլորովին նպաստաւոր չեն եղած մեզի»։

ԱՆԳԼԻԱ ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ ԷՐ 1925ԻՆ ԵԹՈՎՊԻԱՆ ԲԱԺՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ...

Իտալական պատուիրակին յայտարարութիւնները

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Փարիզի խորհրդաժողովին մէջ, որ կը բացուի հինգշաբթի կամ ուրբաթ, իտալական պատուիրակը ռումբ մը պիտի պայթեցնէ, արդարացնելու համար իր կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Պիտի պարզէ թէ Անգլիա եւ Իտալիա գաղտնապէս համաձայնած էին 1925 դեկտեմբերին, բաժնելու համար Եթովպիան։ Այս յայտնութիւնը միեւնոյն ատեն փաստ պիտի ծառայէ անվստահութիւն յայտնելու Ազգերու Դաշնակցութեան։

Փարիզի ժողովին մէջ Անգլիա իր տեսակէտները պիտի պաշտպանէ, հիմնուելով 1906ի դաշնագրին վրայ, որով Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա Եթովպիան ազդեցութեան շրջանակներու բաժնելէ յետոյ, յանձն կ'առնեն նախ պահպանել երկրին քաղաքական ամբողջութիւնը, յետոյ միասին գործել, եթէ որ եւ է փոփոխութիւն կատարուի հաստատուած կացութեան մէջ։ Արդ, Մեծն Բրիտանիա ինչպէ՞ս պիտի պաշտպանէ այս կէտերը, քանի որ 1925ին գաղտնի համաձայնութիւն կնքած է Իտալիոյ հետ։ Եթէ կացութիւնը չպարզուի կամ ելք մը չգտնուի, հաւանական է որ Անգլիա եւ Իտալիա բաժնուին երկու հակամարտ բանակներու, վտանգելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Սթրեզայի համաձայնութիւնը։ Այս դժուարութեան առթիւ ալ մեծ յոյսեր դրուած են Ֆրանսայի միջամտութեան վրայ։

1925ի անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը մշակուած էր պահպանողական կառավարութեան մը կողմէ, ինչպէս Անգլիոյ ներկայ իշխանութիւնը։ 1924ին աշխատաւորական դահլիճը բանակցութիւններ կատարեց Եթովպիոյ հետ, Ցանա լիճի մասին, առանց ելքի մը յանգելու։ Յետոյ պահպանողական կառավարութիւն մը եկաւ եւ բանակցութիւններ վարեց ոչ թէ Հաբէշիստանի, այլ Իտալիոյ հետ, անոր կռնակէն։ Այդ համաձայնութեամբ Իտալիա յանձն կ'առնէր ուժ տալ Անգլիոյ, որպէսզի որոշ հողամասեր ստանայ, իսկ Անգլիա իր կարգին կ'ընդունէր որ Իտալիա երկաթուղի մը շինէ ամբողջ Հաբէշիստանի մէջ, միացնելով Էրիթրէն եւ իտալական Սոմալին։ Երկու կողմերը համաձայնած էին նաեւ որ եթէ Մեծն Բրիտանիա ստանար Ցանա լիճին շրջանը, անգլիական կառավարութիւնը պիտի ճանչնար Իտալիոյ տնտեսական բացարձակ ազդեցութիւնը արեւմտեան Եթովպիոյ, ինչպէս եւ այն շրջանին մէջ ուրկէ պիտի անցնէր երկաթուղին։ Միեւնոյն ատեն կը խոստանար հաբէշական կառավարութեան առջեւ ուժ տալ Իտալիոյ բոլոր պահանջներուն՝ տնտեսական արտօնութեանց համար»։

Այդ համաձայնութիւնը, որ կը խախտէր 1906ի դաշնագիրը, չգործադրուեցաւ, Ֆրանսայի ընդդիմութեան պատճառաւ, մանաւանդ որ կը վախնային Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութենէն։ Եթովպիա բողոքեց նախ Անգլիոյ եւ ապա Իտալիոյ, իսկ ամէնէն վերջը Ազգերու Դաշնակցութեան։

Այժմ Իտալիա զօրաւոր փաստ մը ունի իր ձեռքին մէջ։ Երբ Անգլիացիները Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն կը ճառեն, իտալական թերթերը գիտել կուտան թէ այդ ուխտը արգելք չեղաւ որ բրիտանական կայսրութիւնը իւրացնէ գերմանական գաղթավայրերը, միլիոնաւոր քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ, իսկ Իտալիա ոչինչ ստացաւ։ Դարձեալ այդ ուխտը չկրցաւ արգիլել 1925ի գաղտնի համաձայնութիւնը։ Եւ վերջապէս, Անգլիա մոռցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, երբ Ճափոն կ'անջատէր Մանջուրիան, իր իշխանութեան տակ առնելով զայն։

ԱԹԷՆՔԻ «ՓԱՐՈՍ» ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ խմբագրատունը մտնելով, խումբ մը միապետականներ ջարդուփշուր ըրին դուռ, պատուհան, կահ կարասի, եւ ծեծեցին խմբագիրն ու պաշտօնեաները, ինչպէս եւ երկու այցելուներ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Թոյլ տուր, սիրելի ընթերցող, որ այսօր տակէ տակ շարեմ քանի մը նմոյշներ՝ «Հայաստանեայց»ներու փոխադարձ սիրաբանութիւններէն, առանց բառ մը աւելցնելու իմ կողմէ։

«Բանուոր», Մ. Նահանգներու հայ կոմունիստներուն պաշտօնաթերթը, կը պատմէ խմբագրականով մը, (յուլիս 12).

«Ամերիկահայ աշխատաւորութեան մտքին մէջ տակաւին թարմ է այն բոտոքին դերը, որ խաղացին «Պայքար»ի խմբագիրները եւ Բարեգործականի առաջնորդ ղեկավարները, երբ 1930—31 թուականներուն ՀՕԿի եւ ՊՀԿԹի նախաձեռնութեամբ եւ Խորհ. Հայաստանի կառավարութեան հրահանգով ժողովրդական հանգանակութիւն կատարուեցաւ։

Այդ պարոնները ոչ միայն մերժեցին նախաձեռնութեան գործին մասնակցելու համար իրենց եղած հրաւէրը, այլեւ մամուլի էջերով եւ գաղտնի շրջաբերականներով հրահանգ տուին իրենց հետեւորդներուն չօժանդակել, չմասնակցիլ ներգաղթի հանգանակութիւններուն, Նուպարաշէնի շինութիւնը պատրուակ բռնելով։

Եւ երեւակայել, որ նոյն այս ռամկավար ղեկավարներն են, որ այսօր ամբոխավարօրէն հրապարակ կ'ելլեն՝ յանուն ներգաղթի եւ յանուն Հայաստանի բարեկամութեան»։

Ճիշդ նոյն օրը (12 յուլիս), «Պայքար», Մ. Նահանգներու ռամկավարներու պաշտօնաթերթը, կ'աղաղակէ ի խորոց սրտի.

«Միջազգային քոմինթերնին յարող արտասահմանեան Հայեր, բանուորներու եւ աշխատաւորներու շահը պաշտպանելու եւ Հայաստանի ամբողջական իրականութիւնը ներկայացնելու եւ ճանչցնելու պատրուակով, հայ ժողովուրդին մէջ պոլշեւիկեան փրոփականտ կը մղեն։ Համայնավարներու հայկական ֆրակցիոնը, որ զանցառելի հոսանք մըն է, գիտէ սակայն մեծ աղմուկ հանել, եւ Հայաստանի իրականութիւններու անունը շահագործելով մեր ժողովուրդին մէջ տարածել ապազգային գաղափարներ։

Այս մարդոց փրոփականտին դէմ պայքարիլ ամէն Հայու պարտականութիւնն է, որովհետեւ անոնք մեր ժողովուրդին կ'ուզեն մոռցնել տալ Հայաստանի ազգային իրականութիւնը։ Հայրենասիրութիւնը տեղ չունի այս պարոններու դասակարգային մարդապետութեան մէջ, եւ առանց հայրենասիրութեան, արտասահմանի հայութիւնը վերջ ի վերջոյ պիտի ուծանայ Հայաստանէն։

Հայաստանի կառավարութիւնը պէտք է որ ըմբռնէ արտասահմանի կացութիւնը, եւ զգուշացնէ հայ պոլշեւիկներու ազգաքանդ աղմկարարութիւնը, որմէ Հայաստան պիտի վնասուի։ Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը կ'ուզէ որ արտասահմանի հայութիւնը կապուած մնայ երկրին հետ հայրենասիրութեամբ, պէտք է յայտարարէ թէ Ամերիկայի եւ ուրիշ տեղերու հայ պոլշեւիկները կապ չունին Հայաստանի կառավարութեան հետ եւ անոնց գործունէութիւնը կրնայ թէ ներքին խռովութիւն ստեղծել եւ թէ օտար կառավարութեանց առջեւ կասկածելի դարձնել Հայերը, այս կերպով առիթ տալով հակա-Հայաստանեան խմբակին մատնութեանց»։

Խոստացայ բառ չաւելցնել։ Այնպէս որ, խորհրդածութիւնները ձեզի կը թողում։

Միայն մէկ բացատրութիւն,— Դեռ մէկ վարագոյր բացած եղայ։

ՎԱՀԷ

Հալէպի հայ գաղթականներու տեղաւորումը

Հալէպի քաղաքապետութիւնը փլցուցած է տեղին հայկական հիւղաւաններուն մեծ մասը. Մինչեւ սեպտեմբեր 15 պայմանաժամ տրուած է փոքր մասի մը, որպէսզի նոր բնակարան շինէ եւ հեռանայ։

Մինչեւ հիմա 1500 հոգի արձանագրուած են, հող գնելու եւ սեփական տուն շինելու համար։

Կարգ մը Այնթապցի Հայեր ալ գնած են ընդարձակ հողամաս մը եւ գործի լծուած են, նոր թաղամաս մը շինելու համար։ Թաղը «Տավիտէլ» պիտի կոչուի, ի պատիւ մարդասիրութեան Հալէպի պատուիրակ Տավիտէլի, որ այնքան դիւրութիւններ տուած է գաղթականներուն։ «Եփրատ» կ'իմանայ թէ պիտի շինուին նաեւ հանրային պարտէզ մը եւ մարզանքի դաշտ մը, նոյնպէս 20, 18 եւ 16 մեթր լայնութեամբ պողոտաներ։

⁂ Հալէպի Կիւլպէնկեան մայրանոցը սեպտեմբեր 15էն սկսեալ պիտի ընդունի յղի կիներ

«ՊԻՏԻ ՋԱԽՋԱԽԵՆՔ ՄԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԸ»

Հիթլէր բուռն ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Պավարիոյ մէկ աւանին մէջ, ուժգին սպառնալիքներ ուղղելով հակառակորդներուն.— «Երբ առաջին անգամ հաստատուեցաւ մեր կուսակցութիւնը, տասնի դէմ մէկ էինք։ Այսօր, ամբողջ գերման ժողովուրդին մէջ, մենք 1ի դէմ 9 ենք։ Մենք պայքարելով նուաճեցինք պետութիւնը, եւ, ինչպէս երէկ, այսօր ալ երբեք անձնատուր չպիտի ըլլանք։ Մենք պայքարելով պիտի պահպանենք մեր նուաճումը։ Մեր գործը պաշտպանուած է երիտասարդ, առնական եւ մոլեռանդ ժողովուրդի մը կողմէ, եւ ոչ թէ վատոգի քաղքենիներու կողմէ։ Տասնըհինգ տարի առաջ, ես միայն իմ կամքս եւ հաւատքս ունէի, այսօր ունիմ ազգային-ընկերվարութիւնը։ Այս բանը կարելի՞ էր առանց Ամենակարողին օրհնութեանը։ Անոնք որ կործանեցին Գերմանիան, կրնա՞ն պնդել թէ վայելած են Աստուծոյ օրհնութիւնը։ Ցորչափ հաւատարիմ կը մնանք եւ քաջ պայքարի համար, ցորչափ անձնատուր չենք ըլլար, մեզի հետ է Նախախնամութիւնը։ Ոչ ոք չի տարակուսիր թէ երկուքուկէս տարիէ ի վեր Գերմանիա նոր դիրք մը գրաւած է աշխարհի մէջ։ Չկայ ընկերային երջանկութիւն պետութեան մը համար որուն անդամները հպատակներն են օտար կամքի մը։ Եթէ ուզեն խռովել մեր խաղաղութիւնը, իրենց դիմացը պիտի գտնեն ոչ թէ խաղաղասէրներ, այլ տղամարդոց բազմութիւն մը...։

ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԸ ԵՒՍ ՄԵՌԱՒ Պրէսթի մէջ, վիրաւորուած ըլլալով գաղթային բանակի ենթասպայի մը կողմէ։ Ենթասպան ձերբակալուեցաւ.— Թուլոնի զոհերէն երկուքին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ կիրակի օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ խաղաղութեամբ։

700 ՆԱՄԱԿՆԵՐ պարունակող պայուսակ մը գողցուեցաւ շաբաթ օր, փողոցին մէջ, երբ 23րդ նամակատան (Մարքատէ) ցրուիչը սրճարան մտած էր ըմպելի մը խմելու համար։

Պ. ԻՏԸՆ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ այսօր, խորհրդակցելու համար Ֆրանսայի վարչապետին հետ, հաբէշական հարցի մասին։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

20.

Գալուստ Կիւլպէնկեան

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ? — «ԱՆԳԼԻԱ ՅԱՂԹԵՑ ՇՆՈՐՀԻԻ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ» — ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ ԻՐ ԿԵԱՆՔԷՆ — ԱԿՆԵՑԻՆ, ՎԱՆԵՑԻՆ ԵՒ ԿԵՍԱՐԱՑԻՆ — ՊՈԼՍԷՆ ԿՈՎԿԱՍ — Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԵՒ ՄԱՆԹԱՇՈՎ — «ԳԱԼՈՒՍՏԸ ՍԱՏԱՆԱՅԷՆ ԱԼ ԲԱԽՏԱՒՈՐ Է» — ԻՇԽԱՆԱՎԱՅԵԼ ԿԵՆՑԱՂ — «ՉԸՉ-ԲԱՂԻԼ ՊԱՐՏՈՒԱԾՆԵՐՈՎ» —

ԽՄԲ. — Այս շարքը առժմէ մը ի վեր ընդհատուած էր, մեր աշխատակցին հիւանդութեան պատճառաւ։

« Գալուստ Կիւլպէնկեանի հարստութիւնը քառասուն միլիառ ֆրանքէն աւելի է, կը գրէ աւստրիացի հեղինակ մը։

Քառասո՜ւն միլիառ ֆրանք, ուրեմն հինգ հարիւր երեսուն միլիոն անգլ. ոսկի...

Տպագրական վրիպա՞կ արդեօք, կամ հէքիա՞թ։ Ո՛վ գիտէ։

Բայց եթէ նոյնիսկ «առասպելական» հեղինակը տասն անգամ կը սխալի իր հաշիւներուն մէջ, դարձեալ կարելի է առանց վարանումի պնդել որ Գ. Կիւլպէնկեան մէկն է աշխարհի ամէնէն նշանաւոր ու վաւերական հարուստներէն «Նիւզ Քրոնիքլ»ի աշխատակիցը իր թերթին մարտ 12ի համարին մէջ կը չեշտէր այդ պարագան։

1916ին, պատերազմի ամէնէն սաստիկ շրջանին, երբ Փեթերպուրկի կառավարութիւնը տեղեկութիւններ կ'ուզէր «մը ոմն Կիւլպէնկեանի մասին որ ի վիճակի է անլսելի հաշտութիւն կնքել տալու Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ», Լոնտոնի դեսպանը Նիքոլա ցարին կը հաղորդէր հետեւեալը.

— « Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան հայ մըն է եւ Նախկին խորհրդական Օսմ. կառավարութեան, հսկայ շահեր ունի Արեւելքի քարիւղներուն մէջ եւ իր հարստութիւնն է աւելի քան քսանըհինգ միլիոն սթերլին»։

Այդ թուականէն բաւական առաջ էր որ Գ. Կիւլպէնկեան ստացաւ Միջագետքի քարիւղին հարիւրին հինգ տոկոսը, որ տակաւին չյահագործուած, կ'արժէ յիսուն միլիոն սթերլին։

Աւելորդ է անշուշտ գլուխ յոգնեցնել իմանալու համար Գ. Կիւլպէնկեանի երեւելի ու աներեւոյթ միլիոններուն իսկական գումարը։ Հաւանաբար ինքն ալ չի գիտեր անոնց համրանքը, թէեւ, կ'ըսեն, այնքան «հաշիւը գիտցող մարդ է» որ, օրուան որ եւ է մէկ ժամուն կրնայ ձեզի ըսել թէ գրպանը քանի ֆրանք եւ ... քանի սանթիմ ունի։

Հինգ հարիւր միլիոն կամ յիսուն միլիոն, միեւնոյնն է, որովհետեւ Գ. Կիւլպէնկեան քարիւղի արդիւնաբերութեան կամ ընդհանրապէս միջազգային քաղաքականութեան ու ելմտական շրջանակներուն մէջ ունի այն հեղինակութիւնը զոր կրնար ունենալ իրապէս հինգ հարիւր միլիոն սթերլին ունեցող մէկը։

Ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէ զինք վերոյիշեալ լոնտոնեան օրաթերթին աշխատակիցը.

— «Շնորհիւ այդ Հայուն էր որ Մեծն Բրիտանիան պարտութեան մատնեց Գերմանիան ու Ֆրանսան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Շնորհիւ իրեն էր մասամբ որ Րոյըլ — Տըչ — Շէլ ընկերութիւնը ձեռք բերաւ իր այսօրուան ուժը։ Մեր ժամանակներու հսկան է ան որ տակաւին կ'ապրի եւ վարպետ ռազմագիտութեամբ մը իր ուզածին պէս կը վարէ քարիւղի արդիւնաբերութիւնը։ Շատ մը տեսակէտներով քարիւղի պատերազմին ամէնէն զօրաւոր դէմքն է»։

Այս կարգի տողեր արձանագրեցին թերթերը դեռ վերջերս, երբ իր որդին՝ Նուպարը հրաշքով ազատեցաւ օդանաւային արկածէ մը։

— «Որդին է քարիւղի հայ թագաւորին» ...

Ի՞նչպէս դիզած է ան այս վիթխարի գանձը, որուն միլիոններէն հազիւ փշրանքներ կը հասնին իբրեւ ամոք հայկական թշուառութեան։

×

Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեան որդին է Կեսարիոյ յայտնի դէմքերէն հանգուցեալ Սարգիս աղա Կիւլպէնկեանի։ Ծնած է Պոլիս, եթէ չեմ սխալիր եւ տարիքը այժմ բաւեւ կուռայ եօթանասունին։ Երկրորդական կրթութիւնը ստացած է ազգ. վարժարանի մը մէջ, իսկ համալսարանական ուսումը Փարիզ։ Մշակուած մարդ մըն է եւ քաջածանօթ՝ անգլիերէնի եւ ֆրանսերէնի։

Իբրեւ շառաւիղը հարազատ ու վաճառական գերդաստանի մը, ժառանգած է իր Թրքախօս հայրենակիցներուն ընդունակութիւնները՝ դրամ շահելու արուեստին մէջ։ Տարօրինակ երեւոյթ մըն է որ Կեսարիոյ երկինքին տակ մեր հայրենակիցները աւելի գործնական ոգի ու նկարագիր ունեցած են քան ուրիշ որ եւ է տեղ։ Մեր ամէնէն ծանօթ առեւտրականներն ու խանութպանները կուգան Կեսարիոյ շրջանէն։ Կ'ըսուի թէ մէկ Ակնցին կրնայ երկու Վանեցիի կամ Մշեցիի հետ չափուիլ շուկան, բայց առնուազն չորս Ակնցի պէտք է մէկ Կեսարացի «փարելու» համար։

Այդ տեսակէտէն Գ. Կիւլպէնկեան կրնայ հիացում ներշնչել իր անմիջական հայրենակիցներուն։ Ձեռք կարծեր թէ ան իր այսօրուան դիրքին կրնար հասնիլ եթէ իր երակներուն մէջ չհոսէր Նիւթապաշտ, խորամանկ ու ճարպիկ Կեսարացիի արիւնը։ Այս երբեակ յատկութիւններուն վրայ պէտք է բարդել իր յանդգնութիւնը եւ աշխատասիրութիւնը, որոնք իր խառնուածքին ամէնէն յայտուն գիծերն են։

Գ. Կիւլպէնկեան ծնած է «արծաթ դգալ մը բերնին մէջ», ինչպէս պիտի ըսէին Անգլիացիները։ Բաւական լայն միջոցներու տէր մէկն էր իր հայրը։ Ուրեմն երիտասարդ տարիքին երբ դպրոցական գրասեղաններէն շուկայ կը փոխադրուէր, իրեն խնայուած էին անմիջական ապրուստի մտահոգութիւնները։ Հօրմէն ու հօրեղբայրներէն պիտի ժառանգէր ապահով հիմերու վրայ դրուած առեւտրական հաստատութիւն մը։

Սակայն երիտասարդ Կիւլպէնկեանը որոշ փառասիրութիւններ ու խոյեաներ ունէր։ Հօրենական քանի մը տասնեակ հազարներուն հարստութիւնը բաւական չէր իր խոյեաները իրականացնելու համար, իսկ սովորական խանութպան մը մնալու հեռանկարը բոլորովին անհամապատասխան էր իր ճաշակին ու ընդունակութիւններուն։

Այնպէս որ հազիւ քանի մը տարի հետաքրքրուեցաւ Սարգիս աղայի հիմնած գործով եւ՝ ինննսունական թուականներուն անցաւ Կովկաս՝ ի խնդիր նոր ասպարէզի մը։

Այդ օրերուն Հայերը կարեւոր նուաճումներ կատարած էին այնտեղ քարիւղի արդիւնաբերութեան մէջ։ Անքանչելի պատեհութիւններ կային արագօրէն հարստանալու համար, վեհափառ քարիւղը ոսկի կը լեցնէր մարդոց գրպաններուն մէջ։ Ու բազմաթիւ միլիոնատէրներ, մեծ մասով հայ։

Երիտասարդը մտածեց Պոլսոյ եւ իր համեստ վաճառականներուն մասին, այնտեղ՝ մարդիկ մանիֆաթուրա եւ գորգ կը ծախէին սահմանափակ հարստութիւններ դիզելու համար, իսկ Կովկասի մէջ գարշահոտ ցեխ մը շողշողուն ոսկիի կը վերածուէր արագօրէն, առատօրէն։ Այլ եւս որոշած էր. Կովկաս պիտի հաստատուէր եւ պիտի ուսումնասիրէր քարիւղի ճարտարարուեստը։

Կիւլպէնկեան հետզհետէ ծանօթացաւ հայազգի Մանթաշովին, որուն հաստատութիւնը ամէնէն մեծն էր Ռուսաստանի մէջ՝ այդ շրջանին։ Անոր շուքին ու ղեկավարութեան տակ աշխատեցաւ քանի մը տարի եւ ընտելացաւ ճարտարարուեստին գաղտնիքներուն։ Անկէ։ Րաքֆէլլըրին ու Տէթէրտինկին պէս, երիտասարդ հասակին մէջ, ապագայ միլիոնատէրը լիովին ըմբռնեց քարիւղին կարեւորութիւնն ու քաղաքական արժէքը։

Կովկասը սահմանափակ տեղ էր սակայն. աւելի լայն հորիզոն եւ գործունէութեան ընդարձակ դաշտ պէտք էր կռուելու եւ իրագործելու համար իր ծրագիրները, որոնց մասին խանդավառութեամբ ու հաւատքով կը մտածէր յաճախ։

— Եւրոպա պիտի երթամ, որպէսզի հարստանամ ...

Քիչ յետոյ զինքը կը գտնենք Լոնտոնի մէջ, ուր փառաւոր յաջողութեան մը վերապահուած էր իրեն։

— Գալուստը սատանայէն ալ բախտաւոր է, կ'ըսեն ոմանք։ Թերեւս. բայց արդար ըլլալու համար պէտք է շեշտել շատ կարեւոր պարագայ մը որ մեծ չափով նպաստած է, կ'ենթադրեմ, պարոն Կիւլպէնկեանի առասպելական յաջողութիւններուն։

Մեր հայրենակիցը շատ յաճախ ինքնիրեն առեղծած է այն պատեհութիւնները որոնցմէ օգտուած է յետոյ։ Հարազատ Կեսարացի ըլլալով հանդերձ, աշխատած է հարստանալ ոչ թէ անտեղի խնայողութիւններ ընելով, այլ ընդհակառակն ծախսելով։ Հայ վաճառականին հարստութիւնը սովորաբար որոշ սահմանէ մը անդին չանցնիր, որովհետեւ կը դիզուի խնայողութիւններով եւ կամաւոր զրկումներով։ Այդ է պատճառը, թերեւս, որ մեր ժողովուրդին մէջ միլիոնատէրները մատի վրայ կը համրուին։

Գ. Կիւլպէնկեան, ուրեմն, հետեւած է բոլորովին տարբեր ուղղութեան մը։ Եւրոպական պողոտաներուն վրայ ան վարած է իշխանավայել կենցաղ մը, սկսեալ նոյն իսկ իր երիտասարդութեան օրերէն, երբ տակաւին իր հարստութիւնը սահմանափակ էր եւ հաւանաբար ենթարկուած ծնողքին հակակշռին։

Այդ ձեւով էր, անշուշտ, որ դիպուածը — զուգ ըսէք բախտը — հետզհետէ իր ճամբուն վրայ բերաւ մեծահարուստ բարեկամներ — Մանթաշով, Րօչիլտ, Տէթէրտինկ, Մարքըս Սէմիւըլ եւ ուրիշներ որոնք ապագային հիացումով պիտի դիտէին անոր գործունէութիւնը։

Չմոռնանք նաեւ իր հեռատեսութիւնը, եւ ինչպէս յիշեցինք, աշխատելու, կարգապահ, ուսումնասիրելու բացառիկ ընդունակութիւնը։

Կիւլպէնկեանի մօտ հարստանալու եւ միլիոնները բազմապատկելու մարմաջը անդուսպ մոլութեան մը հասած է, այն աստիճան որ ժամանակ եւ տրամադրութիւն չունի հետաքրքրուելու իր պատկանած ժողովուրդին ցաւերով, որոնց մեծ մասը կրնար միջամտէր դարմանել, եթէ միայն ուզէր։ Իր փիլիսոփայական աշխարհահայեցքը կեանքի եւ Մարդոց մասին, կը թուի թէ խնամի է գերմանականին — չըրպելի պարտուածներով։

×

Պալատ մըն է, կ'ըսեն, իր Փարիզի բնակարանը եւ թանգարան։ Շրջապատուած իր հնութիւններով, անմատչելի է սովորական մահկանացուներուն։ Ջերմեռանդ քրիստոնեայ ու հաւատացեալ, իր դուռը կը բացուի միայն մեծափոր կղերականներուն առջեւ. ինչպէս նաեւ իր քսակը։ Ահաւասիկ Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցին որ երեսուն երկու հազար ոսկի արժեց, ու նաեւ Երուսաղէմի Նորաակառոյց մատենադարանը, եօթը հազար ... Աւետարաններ ու խաչեր շատ աւելի մօտ են Գ. Կիւլպէնկեանի սրտին, քան հալածական ժողովուրդի մը նոր օրերու պատմութիւնը։ Այդ տեսակէտէն շատ կը նմանի Ամերիկացի Րաքֆէլլըրին

Բայց եթէ կ'ուզէք տեսնել այս տարօրինակ եզական մարդուն նոյնուանքին մէջ հայկական կրակ մը կը բոցավառի դեռ, հսկեցէք իր յառաջացած տարիքին, գացէք Փարիզի Րից պանդոկը, ուր ամէն իրիկուն կը ճաշէ հայ խոհարարին ծամածն ու կարկանդակը։ Անկիւն մը քաշուած է, բազմութենէն հեռու եւ կը մտածէ նոր միլիոններու մասին։

Եւ անշուշտ չքնաղաշուք դահլիճին լոյսերուն տակ երբեմն կը վերյիշէ պատմութիւնը իր կեանքին եւ յաջողութիւններուն։

— Կեսարիա ... Պոլիս .. Կովկաս ... Լոնտոն ... Պասը Ալի ... Տէթէրտինկ ... Վէնէզուէլլա .. Մոսուլ ու տակաւին ինչե՛ր ..

Լսեցէք հիմա դրուագները այդ կեանքին՝ քարիւղով օծուն ու գերադանցօրէն նիւթապաշտ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն եւ մելանով։

«ՔՕՂԱԶԵՐԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ»

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

(«Լ'Էթրանսիժան»ի յօդուածաշարքէն)

Արտաքոյ Անատոլու։ Երկիր՝ մերկ, անսահման, անբոյս։

Կառախումբը կը սահայ զառիթափերուն վրայ, կը սահի լերկ բլրակներու միջեւ ուր լոյսը կը խաղայ ժայռերուն քմայքին համաձայն, շուքերը կը տեղափոխէ, ծմակները կը շոյէ եւ ի զուր փնտռելով կենդանի հոգի մը ձեղմիւ կը մեռնի բացարձակ գիշերուան խորը։

Ուշադիր աչքերը սակայն մերթ հեռուն կը նշմարէ կոյտ մը տուներու, հողէ պատերով եւ խոտէ տափակ տանիքով, որ կը շփոթուին գետնին հետ եթէ մինարէի մը ճերմակ աշտանակը չտեսնէ։

Այս անսահմանութեան մէջ, հոս հոն քանի մը ճերմակ կէտեր ալ, այծի կամ ոչխարի հօտեր, որ կը շարժին Երկրին նեւեռէնաւոր մերկութեան վրայ, իրարմէ երկար հեռաւորութեամբ, հորիզոնին վրայ կը տեսնուի աւանակ մը որ կ'առաջնորդէ ուղտերու կարաւան մը եւ որու կը հետեւի ձիաւոր մը։ Ասիկա՛ բացառիկ տեսարան մըն է։ Ահա՛ բոլորը։

Բայց այս անշարժ անապատին ընդ մէջէն յիմար մը կ'արշաւէ անդուլ, անտես յիմար մը որ կը յարձակի կառախումբին վրայ, զանիկէ կը սուլէ, ինքն իր վրայ կը գալարուի եւ կը մեկնի — տափաստանին հովն է այս։ Ո՜ր որ երթաս կ'ընկերանայ քեզի, եւ իր երգը, այնքան տխուր ու համլածող, — անհունօրէն աղքատ երկրի մը խեղճ երգը — միակ երգն է զոր կը լսես ճամբորդութեանդ մէկ ծայրէն միւսը։

Երկնային օրհնութիւն մը չէ Անատոլուի գիւղացի ըլլալը։ Երեք դարէ ի վեր իր աշխատանքը՝ գրաւոր մը աշխատանքն է, ապարդիւն եւ անուրախ։ Երեսուն տարիէ ի վեր պատերազմի ամենասարսափելի տեսակը հայթայթի՞չ մըն է, այսինքն ան որ անխնայ կը հայթայթէ մարդկային նիւթը։ Քիչ մը դրամով, քաղաքի մարդիկ կ'ազատէին զինուորական ծառայութենէ, իսկ ինքը՝ գիւղացին՝ ամէն եղանակի պէտք է լքէր փայտէ խոփը որ իր արօրն է, երթալ կռուելու համար կայսրութեան սահմաններուն վրայ՝ Ափրիկէ, Եւրոպա, Արաբիա, Եմէն։ Եւ ան է որ, վերջին գրոհով մը, վերջին ամբողջական զոհաբերութեամբ մը ազատեց հայրենիքը՝ իր ամենապարզ վիճակին վերածուած։

Անոնք որ առա՛ղ մեկնեցան, երբեք չվերադարձան։ Եւ Անատոլուի գիւղերը այսօր կը համրեն հարիւրաւոր հազարաւոր որբեր որոնցմէ ոմանք կայարաններու առջեւ, կուժ մը եւ գաւաթ մը ձեռքերնին, բոկոտն, մէկ գրուշի (2 սու) ջուր կը ծախեն աղաղակելով

— Սու, սու, սու ...

Եղծալի մանուկներ որ կայարանապետին հակերուն եւ դաշտի դեղին լաւեներուն առջեւէն յափշտակել կ'ուզեն ճամբորդներու նետած հացի կտորները։

Կայարաններու առջեւ կան նաեւ որ թալաշ, քէպապ, շաքար կը ծախեն, իսկ անոնց ետեւը կարգով շարուած են մարդիկ, համակերպող, հըպարտ, ամէնքն ալ ցնցոտիներ հագած։ Անոնք կը նային անցնելը մեքենային որ կը սուլէ, այս նոր մեքենան որ կ'արթնցնէ անապատը։ Անոնք գիւղացիներն են։ Անոնք բան չեն պահանջեր, երբեք բան չեն պահանջած, հնազանդած են իրենց անբախտութեան, կը նային անցքը կառախումբերուն որ զիրենք յուզող ջանքի մը պտուղներն են։ Կը սպասեն կը յուսան, գիտեն որ իրենց համար կ'աշխատուի։

×

Թշուառութիւնը աչքառու է Փոքր Ասիոյ մէջ, բայց արդար է անմիջապէս ըսել որ ամէն միջոցով կը ջանան զայն նուազեցնել։

Հանրապետութիւնը, իր հաստատման օրէն ի վեր ջնջեց գիւղացիին արդիւնաբերութեան վրայէն առնուած տասանորդը եւ բոլոր աւատապետական տուրքերը։ Անբաւական կերպով շահագործուող ագարակները գնուեցան պետութենէն եւ հողերը բաժնուեցան 30.000 ընտանիքի։ Կառավարութիւնը բաժնեց 10.000 արօր, հարիւրաւոր թրաքթէօր, բրինձի ծեծիչներ, բամպակի մաքրիչներ եւ մաքեր։ Ամէն տարի կը բաժնէ միլիոնաւոր քիլօ սերմնցու, այգետունկ, պտուղի ծառ ու ծխախոտի տունկ։ Զինուոր տրուած է 30.000 հրացան եւ չորս միլիոն փամփուշտ պաշտպանելու համար վայրի խոզերու եւ գայլերու դէմ, հրամայուած է պատերազմ մարախներու եւ գետնամուկներու դէմ։ Ճահճուտութիւնը բարելաւելու եւ դարմանելու համար ապարիկ ծախսած է հազարաւոր եւրոպական ցեղէ ցուլ, յովատակ, խոյ, նոխազ։ Գաճարախտը որ տարին 20.000 կենդանի կը փճացնէր, կ'անհետանայ շնորհիւ անասնաբուժական հաստատութեանց որ հիմա տեղւոյն վրայ կը շինեն չի-ճուկները։ Երբ 1925ին հազար գիւղ հազիւ կ'օգտուէին ջուրերու առատութենէն, շնորհիւ ոռոգման աշխատութեանց, այժմ 3000 ուրիշ գիւղեր կ'օգտուին։ Կը կառուցուի կայուածահամար որ ցարդ գոյութիւն չունէր։ Գիւղական ճամբաներու երկայնութիւնը 12.000էն 40.000 քիլոմեթրի բարձրացած է։ 6000 կամուրջ եւ անցք շինուած են։ Իզմիրի շրջակայքը 5000 գիւղեր ամբողջովին վերակառուցուած են ..

Գրելով չեն վերջանար թափուած աշխատանքները, իրագործուող ծրագիրները, ձեռք առնուած միջոցները ամէն տարի, ի նպաստ գիւղացիին ... Դրամատուն մը եւ երկրագործական վարկի գործակցական հաստատութիւն մը կը լրացնեն ամբողջութիւնը եւ կ'ապահովեն կացութիւնը՝ պէտքերու եւ փոխանակութեանց համեմատութեամբ։

Առողջապահական վիճակն ալ մեծապէս բարւոքած է։ «Մալարիան նուազած եւ «Թրախոմ»ը սահմանափակուած է հարաւային շրջաններու մէջ։ Գիւղերու համար ձրի թերթ կը տպուի եւ քիչ մը հաճոյք տալու համար գիւղացիին, հաստատուած է հոգի տուն մը, որուն շնորհիւ, հունձքէն վերջ, տափաստանի մարդիկն ու կիները ազատօրէն կ'երթան այցելել քաղաք եւ ընկէյ տեսնել։

Եւ սակայն թուրք գիւղացին կը մնայ աղքատ կերպով թշուառ։ Ինչպէս հանրապետութեան նախագահը կը յայտնէ, Թուրքիոյ միակ եւ ճշմարիտ տէրը կը մնայ խեղճ մարդ մը որ կը դիտէ կառախումբին անցքը եւ կը ջանայ հասկնալ։

Արեւելեան կողմը, ուր Քիւրտերու եւ վրաններուն եկած խառնուած են Միջերկրականի եզերքի վաչկատուն հովիւ Եւրուքները, իրիկուներ արեւին հետ կը պառկին։ Քարիւղը շատ սուղ է։ Թէյին մէջ շաքար չեն դներ՝ որովհետեւ կառավարական գործարաններ չափազանց սակով մը կը ծախեն ...

Նախանիւթերու վրայ դրուած տուրքերը անոնց գինը կը կրկնապատկէ, կ'եռապատկէ եւ տակաւ կը սեղմէ ամբողջ կեանքը, եւ Անատոլուի գիւղացին, հակառակ հազար արգելքներու որ կը ձգտին իր ճակատագիրը փոխել, դեռ կը ճանչնայ դադարէ ու քաղցրութենէ զուրկ աշխատանքի մը վիշտը ...

Ան պէտք է վճարէ երկրին ճարտարարուեստական զարգացման համար, որմէ ինքը պիտի օգտուի ապագային, եթէ երբեք օգտուի։

ՄԱՐՍԷԼ ՍՈՎԱԺ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Նախագահ Րուզվէլթի եւ իր բարեկարգական ձեռնարկներուն մասին մանրավէպեր կան ամէն օր։ Ահա հատ մը.—

Երեք ռամկավար Րուզվէլթեան ծերակուտականներ եւ մէկ հանրապետական (հակառակորդ) ծերակուտական կը վիճաբանին թէ նախագահ Րուզվէլթի նկարը ո՞րտեղ կախելու է Ուաշինկթընի Մեծ Մարդոց կաճառին մէջ։

Առաջին ռամկավարը.— Իր տեղը Ճորճ Ուաշինկթընի քովն է, մէկը հիմնեց ազգը, միւսը զայն փրկեց։

Բ. ռամկավարը.— Ինչո՞ւ Լինքըլնին քովը չկախել, այս մեծ մարդը ազատագրեց գերիները, իսկ Րուզվէլթ կ'ազատագրէ ժողովուրդը։

Գ. ռամկավարը.— Ո՛չ, պէտք է դնել քովը Ճէֆէրսընի որ հայրն է ռամկավար կուսակցութեան որու նշանաւոր ներկայացուցիչն է Րուզվէլթ։

Հանրապետական ծերակուտականը.— Կը գտնեմ որ Րուզվէլթի տեղը Քրիստափոր Քոլոմպոսի մօտն է, անոր պէս արկածախնդրութեան մը մղուեցաւ, չգիտնալով թէ ո՛ւր կ'երթայ, եղած տեղը հասաւ առանց գիտնալու, եկաւ անգիտակցօրէն հո՛ն ուրկէ կուգար ...

Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐԸ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱ

ՆԻՍ, 7 օգոստ. (Յառաջ).— ... ռաջն նկարագրած էր մեկնող մանուկները, որոնք Փարիզէն կ... թային դէպի հարաւ, օդ ու արեւ ... լու, իրենց օրուան համեստ ... վրայ աւելցնելու անհրաժեշտ ... դը եւ պտուղը, կազդուրուելու ... ժեղնալու որպէսզի կարենան դի... դրել ձմրան նեղ օրերուն։

Տղաքը զուարթ ու երջանիկ ... բաժնուին իրենց ծնողներէն ... պատրաստ են քնանալու, եւ ... քով երկարած, պատսպարուած ... հաստ ծածկոցներով, մոռցեր ... տունն ալ, Փարիզն ալ ու կ'ե... գեն ծովը, կապոյտ ու արեւա... երկինքը Նիսի։

Առտուան դէմ Լիոնէն կը ... ուրիշ երկու տղաք, Մարսէյլէն ... երկու աղջնակներ, բոլորը ... դէմ ու այնքան երջանիկ որ ... կը փոխանցեն մեզ, մեծերուս ... անհոգ տրամադրութիւնը։ ... համար հազիւ հրաման կը ... իրենց մայրիկին տուած ... որ պիտի տանի զիրենք մինչեւ ... Արդէն հասած ենք (հինգշաբթի ... րէ վերջ)։ Նիսի մասնաճիւղը ... է ամբողջութեամբ, ծաղիկներով ... մաւորելու համար Փարիզի ... զուրկները։ Պատրաստ է ... քարր փոխադրելու բոլորը ... պայուսակներով, ծովափի վարժ... չէնքը, ընդարձակ պարտէզով ... սենեակներով, իւրաքանչիւրին ... մար պատկելու բոլոր յարմար... թիւններով, մահճակալէն ... «որբիչ»։

Տր. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճ... մրաջան անդամուհիները ... լծուած եռանդով։ Երեկոյեան ... ալ պատրաստ է, ...

Ու այսպէս մեզմէ փեթակը ... ցած Նիսէն առնուած երեք նոր ... նակներով, 35ի է հասցուցած ... Արդէն իսկ ընտելացած շրջապատ... կը տեղաւորուին երկուքով, ... յատկացուած սենեակներու մէջ

Շուտով բոլորը տուն ... են, իրենց իրերը դասաւորած ... րակներու մէջ, լուացուած, ... ուած, ճաշած եւ կազմ ու պատրաստ ... քնանալու։

Մեծ ու փոքր ամէնն ալ ... վառ են սերտուած միջավայր... Ի՞նչ սիրուն են տղաքը, ... ընտրուած ոչ միայն իբրեւ ... ւորներ, կարօտ օդափոխութեան ... եւ տղոցուն իրերօդնութեան ... նազանդութեան լաւագոյն ... ներով։ Մէկ ընտանիքի անդամ... նման սեղմ ու սիրով, ոչ մէկը ... կամէր միւսին վնասելու, ... լու։ Ու մեծերուն, հակողներուն ... ուարութիւններ տալու անհարկ... թիւններ չեն ստեղծեր։ Զարմանալի ... չեն պակսիր անշուշտ, ... ալ եթէ կ'ուզէք, բայց նախ ... են սիրտերը, իրենք զիրենք ... ցած, յետոյ լսել տալու համար ... Տիկին, Մարսէյլը տեսէք ի՞նչ կ'ը... Օննիկը հազա՞, փոքրիկ ... ալ միասին է ...

Առտուն ծովափ ու լողանք. ... վերջ առանձին կամ խմբովին ... մեծեր կը հաւաքեն իրենց ... լորը եւ կը պատմեն Սասունցի ... ւիթը։ Երգերն ալ կը համեմեն ... խմբաւորումները։

Ըսէք որ սահէր անցեր է ... ցաւով կը հաշուեն իրենց մասնակ... րուն վրայ անցած — գացածը։ ... է հաճոյքով, զուարթ ու ... Մեծերն են յոգներ, ճիշդ է, ... մէն առաւօտ տղոց ճռուըլոցը ... դէմքը, բաց տրամադրութիւնը ... ցնել կուտայ նախորդ օրուան ... նութիւնը զիրենք հաճոյքով կը ... աշխատանքի։ Ձէ՞ որ պէտք է ... ուրին ու սանտրուին բոլորը, ... ները մաքրուին, մահճակալները ... կուին, նախաճաշի պատրաստ... 7 ու կէսին, 10էն 12 բոլորը ... թան։ Յաճախորդն է որ ամէնէն ... կը գործէ։ Թրթռուն պէս ... տղաքը Ովսաննա մայրիկին ... Ըսէթ օրուան մէջ չորս անգամ ... երկու անգամ ձուկ, առատ ... բեղէն ու պտուղ։ Կաթը, ... ու կաթը, քաջասոն անպակաս ... գէն իսկ սատուցան առաջին ... դրիկեան եղբայրներէն,— ... գեղձեր, խոշոր կողով մը լեցու...

Մասնաճիւղը ջանք չի խնայեր ... բացնելու հակող սիկիններու եւ ... հոգածին գործը։ Բոլորը բոլորը ... ծով, պզտիկով, կարգով թէ կամա... ւոր, փոխն ի փոխ աշխատանքի ... բաժինն են առանձնած ... առով։ Ու Փարիզի տղաքը

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.— Ի՞նչ կը խորհիս: Խորհիլ բայը կարելի՞ է գործածել հայերէնի մէջ այնպէս ինչպէս կը գործածուի ֆրանսերէնի մէջ — առանց վրայ նախադրութեան: Penser կ'առնէ à, au նախդիրները կամ իրականի համար à la, եւ հայերէնի մէջ կանի նախդիրներով գործածուած խնդիրը պէտք է սակայն թարգմանել վրայ նախադրութեամբ: Հայերէն բային բնութիւնն է որ կը պահանջէ վրայ նախադրութիւնը, բանի մը վրայ մտածել, խորհիլ, ոչ թէ բանի մը մտածել, խորհիլ, ինչպէս կը գործածեն կարգ մը նորեր, նոյն իսկ, անոնց մէջ ընտիր գրողներ:

Համաձա՞յն ես երբ ըսեմ թէ սխալը սխալ է, մեր խորհիլ կամ մտածել բայի բնորոշ գիծագծութեան հակառակ է: Ֆրանսերէն penser-ին քով à la, au, aux կը համապատասխանեն մեր լեզուին ի կամ յ նախդիրներուն, կամ յօդակի հայցական հոլովներով. աշխարհաբարի մէջ կը համապատասխանեն ուրեմն վրայ, մասին, համար նախադրութիւններուն: Այնչափ շատ կը սիրեմ նոր գրողները որ կը համարձակիմ ինքզինքս դասարանի մը մէջ երեւակայել, Անգլիացիներ կարդացի որ մէկը կը գրէ — վստահութեամբ կը խորհի, վախնալ վտանգներուն վրայ կը խորհի ըսելու. Օրինակները շատ են, սիրելի Արամ, որչափ կրնաս:

Ֆրանսերէն բայեր կան որոնք հայցական հոլով խնդիր կ'առնեն, ինչպէս éviter, craindre: Արդ, կրնա՞նք — կրնամ — հայերէնով ալ հայցական թարգմանել անոնց խնդիրը. éviter les dangers, craindre Dieu ... Նմանապէս penser à la paix, բայց հայերէնի մէջ ոչ ... խաղաղութեան խորհիլ կամ մտածել, penser à l'indépendance de la patrie, պէտք թարգմանել՝ հայրենիքին անկախութեան խորհիլ, փոխանակ, յանկարծ յանկարծակի խորհիլ այդ անկախութիւնը: Աւելի ճիշդ՝ եթէ ըսես հայրենիքին անկախութեան վրայ մտածել:

Սիրելի Արամ, քանի որ խօսքը սաստիկ եկաւ, կը փափաքիմ մեր նոր գրողներուն կամ թարգմանիչներուն քան մըն ալ ըսել, որ կիրարկել մը կայ նոյն այս նիւթին հետ — J'aime et je crains Dieu. Թարգմանուեր է տեղ մը — կը սիրեմ եւ կը վախնամ Աստուծմէ, մինչդեռ պարզ ուշադրութիւնը անգամ պիտի ձեւացնէր գրել թարգմանել — կը սիրեմ Աստուած եւ կը վախնամ անկէ կամ անորմէ: Ֆրանսերէնի մէջ aimer եւ craindre միեւնոյն հոլովը, հայցական սեռի խնդիր կ'առնեն, մինչ հայերէնի մէջ սիրել միայն ներգործական է, իսկ craindre (վախնալ) չէզոք եւ կ'առնէ բացառական հոլով խնդիր: Խնդիր չէ թէ այս պատճառով դերանուն (անկէ, անորմէ) մը պիտի աւելցնես երկրորդ բային քով: Ինչպէս որ երբ Ֆրանսացին թարգմանէր մեր հայերէնը (սիրել եւ վախնալ), այս բայերուն խնդիրները ֆրանսերէնին համապատասխան հոլովներով պիտի տար:

Այսօր այսչափ, իմ պատուական Արամ:

Ի՞նչ երջանկութիւն ինծի համար՝ երբ ժամանակակից լաւագոյն գրիչներէն մէկուն մաքուր խօսվածքով կ'ուղղուիմ միւսներուն, կանխաւ յանձն առնելով, որ ինքը կամ միւսները ուղղուին ինծի, խնդրելով միայն որ իրենց փոքրիկ կամ մեծ գրութեան գործածեն, աղէկ իսկ տկարացած աչքերս չծակեն:

Մէկ խօսքով, արդիւնքներութեան մէջ չհետեւին Գ. Զօպանեանի սալմաստութեան, որ ոչ աջ կը նայի, ոչ բերան, կը նետէ յախուռն, այնքան որ

Բայց այս մեթոտը նկատի կ'առնենք ուրիշ անգամ:

ՏԱՐԱԶ

երջանիկներ են գոնէ սա մէկ ամառուան համար: Ոչ մէկ բանէ զրկուած պիտի զգան իրենք զիրենք: Ֆր. Կ. Խաչի կազմակերպած կայանին մէջ ... 35 մանուկներուն: Ինչպէս արեւ, օդը եւ ծովը տրամադրուած է իրենց յայնորէն, նմանապէս եւ հանգիստ մայրական գուրգուրանքը եւ առատ ու մաքուր սնունդը.

Տնօրէներ, ոչ մէկ մտահոգութիւն մեր զաւակներուն համար: Անոնց յանձնուած խնամքը ձեր ենթադրածէն շատ լաւ է: Նամակ ստանաք կամ ոչ, անոնք իրենց տունէն աւելի հանգիստ են հոս

Ա.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԸ ԿԸ ՀԵՌԱՑՆԵՆ ԱԹԷՆՔԷՆ

«Նոր Օրի» մէջ կը կարդանք (6 օգոստոս).

Ամիս մը առաջ, ճիշդ յուլիս 1ին, ներքին նախարարութիւնը որոշեց Յունաստանի մէջ մնալու արտօնութիւն չտալ Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան անդամներէն եւ Գոբիներ հայ կաթողիկէ վարժարանի տնօրէն Հայր Փիլիպպոս Մալճեանի եւ Տէրկութիի (Ֆերա) հայ կաթողիկէ վարժարանի տնօրէն Յովհ. Մ. վրդ. Կամսարականի, որոնց մասին Հայերու կողմէ «ժուռնալներ» արուած են պատկան ոստիկանութեան, երկու վարդապետները ամբաստանելով իբր կաթոլիկ փրոփականտիստներ:

Պատկան ոստիկանութեան եւ նախարարութեան մօտ կատարուած դիմումներէն երեւան եկած են հետեւեալ տխուր իրողութիւնները.

Ամբաստանութեան հիմ ծառայած են՝

1. «Դիմակաւործին (Աէրամագգ» յրագիրը) կաթոլիկ փրոփականտի մասին հայերէն եւ յունարէն գրած խմբագրականները որոնք ներկայացուած են Ընդհ. Ապահովութեան:

2. Մայրմեան եպիսկոպոսի Սինոդին տուած «ժուռնալներ», հայ կաթոլիկ վարդապետներու մասին:

3. Ծանօթ հոսանքներու պատկանող խումբ մը գրպարտիչներու կողմէ տրուած «ժուռնալ» մը, որուն մէջ ցոյց կը տրուի թէ Տէրկութիի Հայ Կաթողիկէ համայնքը կը բաղկանայ 120 հոգիէ որ կը կառավարուի 9 կաթոլիկ վարդապետներու կողմէ, որոնք տունէ տուն կը պտտին մարգարէութիւն ընելու համար:

4. Դարձեալ նոյն գրպարտիչներու խումբին պատկանող մարդոց կողմէ ներկայացուած տեղեկագիրը, որուն մէջ Կամսարական վարդապետ ներկայացուած է իբր օտար գործակալ:

Այս «ժուռնալներ» շատ գէշ տպաւորութիւն թողած են իշխանութիւններուն վրայ, որոնք հարկադրաբար, երկու վարդապետները հեռացնելու որոշում առած են:

Շնորհիւ հելլէն ծանօթ անձնաւորութիւններու եւ կազմակերպութիւններու կատարած դիմումներուն, պատկան նախարարութիւնը ջնջեց Յովհ. Մ. վրդ. Կամսարականի հեռացման որոշումը, բայց կրկին վաւերացուց Հայր Փիլիպպոս Մալճեանի հեռացման հրամանագիրը:

Իբր վերջնական արդիւնք եղած գրպարտութիւններուն եւ յայտնութիւններուն, Հայր Փիլիպպոս այսօր Պուլկարիա մեկնեցաւ ուրկէ Վիէննա պիտի անցնի:

Թող ժողովուրդը գիտնայ թէ որոնք կը գրգռեն մտածումներով եւ որո՞նք գրպարտութիւններ կ'ընեն:

Այս դէպքը տակաւին մէկ մասն է այն սարքին ու զզուելի սեւ արարքներուն, որոնք կը գործուին Մալճեանի խմբակին կողմէ:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆրանսական թերթերու թղթակիցները Պերլինէն կը հաղորդեն թէ հակահրէական պայքարը սաստկացած է վերջերս:

Գառ — Հաննինկէնի մէջ Հրեաներուն արգիլուած է լողանք առնել տեղական հանքային ջուրերու մէջ: Վեսթֆալիայի քաղաքապետութիւնը փողոցներուն մէջ, պատերուն վրայ յայտարարութիւն փակցուցած է հրաւիրելու համար Գերմանացիները որ եւ է գնում չկատարել, այլապէս կը վտարուին երկրէն:

Էկկարթ, Պերլինի բողոքական հովուապետը, յայտարարութիւն մը հրատարակեց ընդդէմ Աւետարանականներու առաջնորդութեան կարգ մը անդամներուն, որոնք «հրէութեան կը վերադրեն պատմական մեծ գործեր կատարելու ուժը: Յանուն Քրիստոսի եւ հետեւողութեամբ Լութերի, կ'ըսէ այդ յայտարարութեան մէջ, Սթոկեր, աւետարանական քարոզչութեան հիմնադիրը, ամէն ճիգ կը թափէ ապացուցելու համար գերման ժողովուրդը հրէական ցեղէն մնացորդ ազդեցութենէն: Ով որ կը պաշտպանէ Հրեաները ազգային-ընկերվարութեան այս շրջանին, կը վտարուի շարքերէն անոնց որ, Ադոլֆ Հիթլերի ղեկավարութեան տակ, կ'ուզեն Գերմանիայէն դուրս թափել հրէական թոյնը»:

Նուրէմպէրկի մէջ հակահրէական պայքարի նշանաւոր վարիչներէն Շթրայխեր, երբ վերջերս ճառ մը խօսեցաւ ուղղելով արտասահմանի գերման երիտասարդութեան, ըսաւ.

— «Ձեր հայրերը մեկնեցան Գերմանիայէն եւ գացին բարգաւաճ երկիր մը դարձուցին անապատները: Երբ անոնք աւարտեցին իրենց աշխատանքը, հասաւ օտար տարր մը, Հրեան, որ հաստատուեցաւ այն հողերուն վրայ որոնք բարգաւաճ դարձեր էին շնորհիւ ձեր հայրերուն ջանքին: Օրինակ Պրազիլիոյ հարաւային շրջանը: Հրեան հաստատուեցաւ այնտեղ գործելու համար այնպէս ինչպէս գործեց մեր երկրին մէջ: Երկու հազար տարիէ ի վեր Հրեան հիւր է Գերմանիոյ մէջ, եւ ան այսպէս ոչ միայն յաջողեցաւ թունաւորել մեր հոգին, այլ եւ ի չարը գործածել մեր ասպնջականութիւնը: Դարերու ընթացքին, յաջողեցաւ ջնջել տալ այն բոլոր օրէնքները, որ լուծի տակ դրած էին զինք: Երբ գերմանական բանակին մնացորդները վերադարձան իրենց օջախները, Հրեան ամօթահարութեան վիճակ մը ստեղծեց Գերմանիոյ մէջ շնորհիւ ծախուած արարածներու: 14 տարի անընդհատ, Հրեան թագաւորեց մեր մէջ եւ Գերմանիան վերածեց անպատուութեան դաշտ մը: Ծեղերու եւ մարդկային հաւասարութիւն յայտարարեց: Ահա թէ ինչու արժէք չուներ արտասահմանի գերմանականութեան: Եկան սակայն ազգային-ընկերվարական նախկին ռազմիկները, պատրաստ մեռնելու յանուն Գերմանիոյ»:

Ազգային-ընկերվարական կուսակցութիւնը հետեւեալ ձեւով կը ճշդէ այն իրաւունքները, զորս ունի ամէն Գերման՝ Հրեաներու ձերբակալութեան մասին.

— «Գերման մը կրնայ ձերբակալել Հրեայ մը,

Երբ Հրեան կը բռնաբարէ գերման ասպնջականութիւնը

Երբ Հրեան կը գտնուի Գերմանուհիի մը հետ:

Երբ Հրեան պարելու ժամանակ լիրբ ձեւեր կ'առնէ:

Երբ Հրեան աղմկարար դիրքի մը մէջ կը գտնուի գերմանական հանքային ջուրերու մէջ:

Որովհետեւ, այսպէս, կը խանգարէ հանրային անդորրութիւնը:

Այսուհանդերձ, գերման ժողովրդային զարթօնքէն վերջ, Հրեան պատժելու իրաւասութիւնները կարելի է ընդարձակել մինչեւ այն աստիճան, որ երբ Գերմանացին մը արժանապատուութիւնը կամ ազգային զգացումները կը վիրաւորուին, կամ վտանգ մը կը նախատեսուի երկրին խաղաղութեան համար, անմիջապէս կը ձերբակալուի Հրեան որ տեսնուած է թերացման մէջ:

Երբ Հրեան ընդդիմութիւն ցոյց տայ, Գերմանը իրաւունք ունի ուժութիւն ի գործ դնելու:

Դարձեալ երբ Հրեան չի կրնար գոհացուցիչ կերպով հաստատել իր ինքնութիւնը, կամ կը փախցուի որ փախուստ կուտայ, կը ձերբակալուի անմիջապէս.

Հրեան կարելի է կապել կամ շղթայել միայն բացառիկ պարագաներու մէջ»:

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ հակահրէական շարժումը սաստկացած ըլլալով Գերմանիոյ մէջ, Լեհաստանի հրէական կազմակերպութիւնները ձեռնարկեցին պոյքոթի ենթարկելու գերմանական ապրանքներուն վաճառումը, ոչ միայն Լեհաստանի այլ եւ Տանցիկի մէջ: Միւս կողմէ Լեհաստանի Հրեայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը խնդրած է Լեհ Հայրենասէրներու Միութենէն ամէն կապ խզել Գերման Նախկին Ռազմիկներու Միութեան հետ:

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ ճեմարանին առաջին ռումբը

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (1 օգոստ.).

— «Այս տարի Կիպրոսի Հայ Ճեմարանը տուաւ իր առաջին ընթացաւարտները, թիւով 8 հոգի:

Ճիշդ է, այս թիւը մեծ չէ, բայց վստահ ենք թէ ան տարուէ տարի աւելի պիտի բարձրանայ:

Ընթացաւարտներու շատ համեստ թիւէն անհամեմատ աւելի սակայն նշանակութիւն ունի այն բացառիկ դերը, զոր անոնց, ինչպէս եւ յետագայ տարիներուն անոնց յաջորդող միւս ընթացաւարտներուն վիճակուած է հայ կեանքի մէջ:

Այդ դերը ըմբռնելու համար, պէտք է նկատի ունենալ, որ Կիպրոսի Հայ Ճեմարանը ամբողջ հայ իրականութեան մէջ, թէ Հայաստան եւ թէ արտասահման, միակ միջնակարգ դպրոցն է, որ հայ ազգային ոգիով ներշնչուած դաստիարակութիւն կուտայ իր սաներուն, միակ դպրոցն է, որ ազատատենչ հայութեան իտէալներով տոգորուած եւ հայ ազգին ծառայելու պատրաստ հայ մտաւորականներ կը հասցնէ այժմ:

Թերեւս աւելորդ է նոյն իսկ յիշեցնել, թէ Խ. Հայաստանի մէջ հայ նոր սերունդը այսօր ապազգային, աւելի ճիշդը՝ հակազգային դաստիարակութիւն կը ստանայ բացառապէս: Իսկ արտասահմանի մէջ ալ հայ նոր սերունդը հարկադրուած է յաճախել օտար դպրոցները եւ հոն ստանալ օտար դաստիարակութիւն:

Ճիշդ է, մեր բոլոր գաղութներու մէջ գոյութիւն ունին հայկական դպրոցներ, բայց անոնք մեծ մասամբ պարզ նախակրթարաններ են, ուր հազիւ հայերէն գրել-կարդալ մը կը սորվին հայ մանուկները: Իսկ այդ նախակրթարաններէն քիչ մը վեր եղող հայկական դպրոցներէն եւ ոչ մէկը, բացի Կիպրոսի Հայ Ճեմարանէն, իրական միջնակարգ դպրոց մը կը ներկայացնէ, ոչ ալ որ եւ է մէկը, բացի Կիպրոսի Հայ Ճեմարանէն, ազատատենչ հայութեան ոգիով ու իտէալներով ազգային խորունկ դաստիարակութիւն մը կուտայ իր սաներուն, որպէսզի անոնք ընթացաւարտ ըլլալով՝ կարենան լեցնել այնքա՜ն նօսրացող շարքերը հայ մտաւորականութեան:

Հարկաւ, դիւրին բան չէր արտասահմանի դժնդակ պայմաններու մէջ, այն ալ տնտեսական ընդհանուր տագնապի վերջին հինգ-վեց տարիներու ընթացքին, ստեղծել ու պահել Կիպրոսի Հայ Ճեմարանի նման կրթական հաստատութիւն մը: Ամերիկահայ գաղութը մանաւանդ մասնաւոր հիմեր ունի հպարտ ըլլալու այդ հաստատութեան յաջողութեամբ, որովհետեւ անոր գոյութեան սկիզբէն իսկ ան ամէն տարի կարեւոր դրամական զոհողութիւններ բրաւ Հայ Կ. Խաչի միջոցով:

Սակայն, որքան ալ կարեւոր եւ շօշափելի ըլլայ ամերիկահայ գաղութի օգնութիւնը Կիպրոսի Հայ Ճեմարանը պահելու մէջ, կասկած չկայ, որ նիւթական մեծագոյն զոհողութիւններն ալ ոչինչ պիտի կրնային ընել, եթէ Կիպրոսի Հայ Ճեմարանի գլուխը չգտնուէին Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան նման մեծատաղանդ ու անձնուէր հայ մտաւորականներ, որոնց անդուլ ջանքերը միայն կարելի դարձուցին այդ բացառիկ ազգային կրթական հիմնարկութեան գոյութիւնն ու յաջողութիւնը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐ ՄԸ ԵՒՍ...

ՓՈՐԹՕ, 8 օգոստոս.— Այսօր մեզի վիճակուեցաւ երիտասարդ կեանք մը սեւ հողին յանձնելու սրտաճմլիկ արարողութիւնը:

Հազիւ երեսուն տարեկան, երէկ չանթահար ինկաւ ընկեր Յարութիւն Աղբասեանը, սուգի մատնելով մեզ եւ իր բոլոր ծանօթները: Համեստ կարողութեամբ եւ տիպար Դաշնակցական մը, հետզհետէ զարգանալով կրնար իր պատուաւոր տեղը գրաւել կուսակցական շարքերու մէջ:

Տակաւին կիրակի օր մեր մէջն էր, մեզի հետ, բոլորին հետ: Քանի մը ընկերներով միասին կ'որոշեն ծովեզերք երթալ կիրակին անցընելու համար: Զուարթանց լաւ տրամադրութեամբ մինչեւ իրիկուն զուարճանալէ վերջ, երբ ճաշի կը նստին, առաջին պատառին հետ կ'իյնայ դժբախտ Յարութիւնը, «ա՜խ գլուխս» մրմնջելով: Շուարած ընկերներ անմիջապէս բժիշկի մը քով կը տանին զինք: Բժիշկը կարծելով թէ ընկերը գինով է: անմիջապէս սեղ մը մխել եւ կ'ապահովէ թէ շուտով կ'անցնի: Շուտով Փորթօ կը վերադառնան եւ ուղղակի կը տանին հիւանդանոց: Եօթը ժամուան հոգեվարքէ մը յետոյ իր վերջին շունչը կ'արձակէ, հեռու ծանօթներէ ու սիրելիներէ:

Տարաբախտ ընկերը բնիկ Մարաշցի էր, եւ վեց տարիէ ի վեր Դաշնակցական շարքերու մէջ: Թաղումը կատարուեցաւ մեծ շուքով: Իրբեւ ծնողք ներկայացաւ դաշնակցական կազմը, ստանձնելով թաղման բոլոր ծախքերը: Ամբողջ գաղութը ներկայ էր, իր վերջին յարգանքը մատուցանելու համար անոր թարմ հողակոյտին: Դագաղին վրայ տարածուած էր մեր յաւէտ պաշտելի եռագոյնը:

Գերեզմանին առջեւ դամբանական մը խօսեցաւ ընկ. Թաշճեան, հրաժեշտի ուղերձ մը կարդաց նաեւ Կարապետ Տօնէրեան, յուզիչ տողերով:

Ու այսպէս մեր վերջին մնաք բարովն ըսելով հեռացանք մեռելներու քաղաքէն, այն հաւատքով թէ օր մը արեւոտ օր մը կրկին կը վերադառնանք հոն, մեր հայրենիքը փոխադրելու համար իր աճիւնը:

Հանգիստ ոսկորներուդ, տարաբախտ ընկեր:

Հ. Թաշճեան

Յ. Գ.—Հ.Յ.Դ. Մուրատ խումբը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին ողբացեալ ընկերոջ՝ ծաղկեպսակներով եւ նուէրներով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Հայրենիք» ամսագրի 1934 թուի 12, ապա 1935 թուի 3, 4, 5, 6, եւ 7րդ համարներում մաս մաս լոյս տեսաւ Արցախեան կամ Շուշուայ գնդի պատմութիւնը յօդուածս որի առթիւ Գ. Ա. Խոնդկարեանը «Հայրենիք» օրաթերթի 6873, 7003 եւ 7027 համարներում զետեղել է ուշագրաւ գրախօսական դիտողութիւններ: Եթէ այդ գրախօսական դիտողութիւնները սովորական կարգի լինէին, ես ի հարկէ դարձեալ լռութեան կը մատնէի եւ կը շարունակէի գործս, ինչպէս առհասարակ սովորութիւն է դարձած գրողների կողմից՝ երբեք չպատասխանել գրախօսականներին, լինին դրանք արդար, թէ անարդար:

Յիշեալ գրախօսականների մէջ Գ. Ա. Խոնդկարեանը զօրավար Նազարբէկեանի եւ Անդրանիկի պաշտպանով ինձ քաւութեան նոխազ է դարձրել. այդ է, որ անհրաժեշտօրէն պէտք է սրբագրեմ յանուն ճշմարտութեան:

Գ. Խոնդկարեանը գտնում է, որ իմ գրքը բեղմնաւոր է, ուրեմն յոյս պէտք է ունենանք երկուստեք իրար յաճախ հանդիպելու «Հայրենիք»ի եւ այլ հանդէսների էջերում, ուստի վատ չէր լինի, մի ընդհանուր լեզու գտնել եւ իրար հասկանալ:

Ցանկութիւն չունենալով բանավէճի մէջ մտնելու Գ. Խոնդկարեանի հետ, այնուամենայնիւ պէտք է նկատեմ, որ ցաւում եմ մեր երկուսիս իրար անծանօթ լինելու համար, այլապէս վաղուց համոզուած կը լինէր, որ ես բնաւ ընդունակութիւն չունեմ «սեւ — սպիտակ» վերաբերմունք տածելու ոչ դէպի Զօր. Նազարբէկեանը, ոչ դէպի Անդրանիկը եւ ոչ էլ դէպի որ եւ է մէկը. սովորութիւն չունեմ ոչ շողոքորթելու եւ ոչ էլ որեւէ մէկի կողմնապահ լինելու. մանաւանդ ներկայ դէպքում ի՞նչ անկեղծութիւն պէտք է ունենամ հանդուցեալ հերոսներից: Ինձ շահագրգռողը միայն պատմական ճշմարտութիւնն է. այդ է եղել իմ նշանաբանը եւ կը լինի առաւհետեւ: Քանի դեռ շատ գրքեր ունեմ մեր երկրի անցուդարձերի մասին, ուրեմն դարձեալ պէտք է շօշափեմ որոշ դէպքեր ու դէմքեր, ուստի շահագրգռուած եմ միանգամայն, որ ընթերցողները, մանաւանդ նրանք, որոնք ինձ չեն ճանաչում, իսկ այդպիսիները շատ են ի հարկէ՝ սկսած յարգելի գրախօսից որ թիւրիմացութեան մէջ չընկնեն եւ ինձ «ոչ անաչառ» չորակեն, այլապէս զուր կ'անցնի իմ աշխատանքը:

— «Վերապահութեամբ պէտք է վերաբերուել Ց. Ստեփանեանի բերած փաստերին եւ մանաւանդ դրանց լուսաբանութեանց»:

Դատախազին յատուկ այս սաստ յայտարարութիւնից աւելի պերճախօս կը լինէր այն, եթէ Ա. Խոնդկարեանը նեղութիւն կրէր հերքելու իմ թուածս փաստերից գէթ մէկը, կամ ուղղէր արածս սխալ լուսաբանութիւնը. քանի դեռ նման բան չկայ արուած, ուրեմն վերապահութիւնն իմ գրածներին առթիւ մնում է օդում կախուած:

Ցոյց տալու համար, թէ ի՞նչ հանգամանքներում ծնունդ առան մեր Հայր. Միութիւններն ու նրանց կազմակերպած ինքնապաշտպանողական գնդերը, որոնց մէջ եւ Արցախեան կամ Շուշուայ գունդը, ես գրել էի:

— Բուն ռազմաճակատներում եւ ներքին ճակատներում անյաջողութիւնները ծայր էին առել: Մի կողմից 1918 թուի յունուար 31ին ընկաւ Երզնկան, փետրուար 11ին ընկաւ Բաբերդը, ապա Թուրքերը խլեցին Տրապիզոնը, յետոյ Մուշը, Մանազկերտը, փետր. 27ին ընկաւ Էրզրումը, մարտ 23ին Սարիղամիշը: Միւս կողմից՝ փակուեցին Հայերիս համար Թիֆլիս — Գանձակ — Եւլախ — Բաքու երկաթուղագիծը, կտրուեցին մեզնից Գանձակը, Նուխին, Շուշին եւ միւս հայաշատ գաւառները: Տեղի ունեցան Շամքորի արիւնոտ դէպքերը, եւ թաթարական ասպատակային յարձակումները ծայր առան Անդրկովկասի բոլոր խճուղիների եւ ճանապարհների վրայ: Բաքուն անջատ մնաց եւ ունեցաւ իր սեփական հերոսամարտը, որ մեծ չափով օգնեց մեր ընդհանուր ազատագրական գործին: Քաղաքական նման ծանր պայմաններում ծանր էր դարձել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերը, նա մի կողմից պէտք է ռազմաճակատը պահէր արշաւող տաճկական կանոնաւոր զօրքերի յարձակումներից, միւս կողմից՝ պէտք է օգնութեան հասնէր հայկական գաւառներին, որոնք կոտորածների եւ տարափների մղձաւանջն էին ապրում:

Արտաքին եւ ներքին վտանգը հարկադրել էր հայութեանը կազմակերպել Ազգային Խորհուրդ եւ մի շարք Հայրենակցական Միութիւններ: Վրացիները եւ Թուրքերը զանազան գնդերի համար ռազմամթերք էին ստանում: Անշուշտ Հայերս աւելի մեծ իրաւունք ունէինք այդ գումերի վրայ, որովհետեւ կովկասի սահմանները ներս խուժող Տաճիկների դէմ փաստօրէն կռուողները միայն Հայերս էինք...

Ահա պատմական այսպիսի մի ծանրակշիռ վայրկեանին, Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Բիւրոյի առաջարկների շնորհիւ Ազգ. Կենտ. Խորհուրդը եւ Հայր. Միութիւնները ի վիճակի եղան ստանալու մի շարք հայրենակցական գնդերի կազմութիւն: «Համաձայն կովկասեան ճակատի ընդհ. հրամանատարի կողմէ յունուար 23ին, 29ին եւ փետր. 5ին դրած հրահանգներու՝ ձեռնարկուեցաւ հայկական մասերու կազմութեան հետեւեալ վայրերու մէջ՝ Շուլաւէր աւան, Շուշի, Ախալքալաք, Նախիջեւան, Գանձակ, Բագու, Ախալցխա, Թիֆլիս եւ Վարդաշէն (Նուխիի շրջան) աւան: Առկէ զատ, կազմուեցան մասեր, հսկելու համար Թիֆլիս — Ջուլֆա եւ Ալեքսանդրապոլ — Կարս երկաթուղիներուն» (1927 թ. «Հայրենիք» ամսագիր, թիւ 12. Զօր. Ղորղանեանի «Հայերու մասնակցութիւնը համաշխարհային պատերազմին կովկասեան ռազմաճակատին վրայ» յօդուածը, էջ 122): (Տես իմ յօդուածը, էջ 90—91, «Հայրենիք» թիւ 1, նոյեմ., 1934).

Կովկասեան Սէյմի եւ ընդհանուր կովկասեան ճակատի հրամանատար Զօր. Լեբեդինսկու կողմից ձեռք բերուեց Արցախեան գնդի արագ կազմակերպման հրամանագիրը, ապա դիմեցինք Զօր. Նազարբէկեանին, որ իբր հայկական Կորպուսի պետ որոշ թուղթեր առաջադրէ, որպէսզի ստանանք երկու լեռնային թնդանօթ, հազար հատ մօսին հրացան, 50—100 ձի, սայլաշարք եւն.:

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(1)

Զին. պաշտօնատարութիւնները կը շարունակուին

Աթէն Տաղա Պէրու, Առուհս–Աղէքսայի զինուորական վարժարանին անօրէնը, ճամբոն գնաց, իբրեւ հիւրասէր Թուրքիոյ։ Կ'ըսուի թէ միեւնոյն առեն բանակցութիւններ պիտի կատարէ, հրացան եւ ռազմանիւթ առնելու համար, կէս առ կէս ապառիկ։

⁂ Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ հայ մէջ գործակալ մը կը հղէր Թրանսիլվանիոյ մէջ, վարձելու համար 250 նախկին սպաներ, որոնք կը ծառայէին Աւստրիա – Հունգարիոյ կայսերական բանակին մէջ։ Արդէն իսկ պայմանաւորուած են 50 նախկին սպաներ։ Ցանձնառուներուն կ'առաջարկուի 8000 ֆրանք պարգեւ, երկու ձի եւ մէկ ուղտ, ինչպէս եւ կալուածական կարեւոր արտօնութիւններ, եթէ Եթովպիա չահի պատերազմը։

⁂ Գ. Մուսոլինի շաբաթ օր Սիցիլիա գնաց ջրօդանաւով մը եւ մտնելով յածանաւի մը մէջ, ներկայ եղաւ ծովային եւ օդանաւային ռազմափորձերու։ Ցետոյ դարձեալ օդանաւով վերադարձաւ Հռոմ, գոհունակութիւն յայտնելով ռազմափորձերու արդիւնքին համար։ Օդանաւային ռազմափորձերուն կը մասնակցին 180 օդանաւեր։

⁂ Իտալական կառավարութիւնը որոշեց Յունիս առ հարիւրէն 4ուկէսի բարձրացնել զեղչի սակը։

⁂ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է Գեր–լինի նախկին ամերիկեան դեսպան Գ. Ճերըրտի տեսակցութիւնը Գ. Մուսո–լինիի հետ։ Կ'ըսուի թէ Գ. Ճերըրտ պաշտօն ստացած է համոզելու որ զէնքի չդիմեն։ (Այս այն դեսպանն է որ գիրք մը գրեց հայաջինջ սարսափներու մասին եւ որ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակէ իր հայանպաստ աշխատանքը)։

Խորհրդային մամնագէտներ կը զարգացնեն թրքական ճարտարագործութիւնը

Խորհրդային մասնագէտներու յանձնախումբը մեծ փութաջանութեամբ յառաջ կը տանի Թուրքիոյ ճարտարարուեստի զարգացման աշխատանքները։ Վերջին ծրագրի մը համաձայն, նոր մանարան մը պիտի բացուի Նազիլլիի մէջ, աւելի փոքր քան Կեսարիոյ հաստատութիւնը, որ նոյնպէս խորհրդային մասնագէտներու գործն է։ Նոր հաստատութիւնը պիտի բռնէ 22 հէքթար տարածութիւն, ունենալով երկու գլխաւոր ճիւղեր,— մանարան եւ հիւսուածեղէնի արհեստանոցներ։ Մանարանը պիտի ունենայ 28.236 ճաղ (Կեսարիոյ գործարանը ունի 33.000), իսկ հիւսուածեղէնի մասը՝ 768 ինքնաշարժ ջահրակ (թէզկեահ)։ (Կեսարիոյ մէջ՝ 1050)։ Նազիլլիի հաստատութիւնը պիտի արտադրէ տարեկան 18 միլիոն մեթր հիւսուածեղէն (Կեսարիոյ գործարանը՝ 30 միլիոն)։ Բայց Նազիլլիի արտադրութիւնները պիտի ըլլան աւելի նուրբ եւ այլազան, գունաւոր եւ տպածոյ (մասափօլամ, աէրժ, ֆանէլա)։

Այս առթիւ խորհրդային մամուլը կը փառաբանէ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ տնտեսական եւ արհեստագիտական գործակցութեան բարիքները, ինչպէս եւ երկու երկիրներուն բարեկամութեան յարաճուն ամրապնդումը։

Մոսկուա եւ Իզմիրի ցուցահանդէսը

Խ. Միութեան առեւտրական անձնակը արդէն իսկ Իզմիր ղրկած է հողագործական եւ ելեկտրական գործիքներ, ինքնաշարժներ, հիւսուածեղէններ եւ ուրիշ բազմաթիւ բազմատեսակ ապրանքներ, միջազգային ցուցահանդէսին առթիւ։ Մասնաւոր բաժին մը պիտի բացուի, ծանօթացնելու համար Խ. Միութեան ճարտարարուեստական եւ հողագործական զարգացումը։ Պիտի ցուցադրուի նաեւ Վոլկա – Մոսկուա ջրանցքին ուրուագիծը։ Իզմիրի միջազգային ցուցահանդէսը պիտի բացուի մինչեւ սեպտեմբեր 10։

⁂ Թուրք թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս ցուցահանդէսին, նկատի առնելով որ Իզմիրը Անատոլուի միակ պատուհանն է՝ դէպի Եւրոպա նայող։ Ճոգեկառքերուն համար 50 առհարիւր զեղչ եղած է։ Այդ տոմսակը ունեցողը կրնայ Թուրքիոյ որ եւ է մէկ վայրը երթալ 15 օրուան ընթացքին։ Շոգենաւերն ալ նոյնքան զեղչ ունին։ Արտասահմանէն այցելողները ազատ են վիզայի ծախքէն։ Ցարդ Ցունաստանէն, Իտալիայէն, Անգլիայէն եւ Թունիսայէն եկողներ եղած են։ 170 տաղաւար շինուած է։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆՑԻ ԶՕՐԱՎԱՐ ՄԸ դաշունահար եղաւ իր գրասենեակին մէջ, գնդապետի մը կողմէ, որ անդամ է զինուորական դաշնակցութեան։ Զօրավարը, Նակաթա, պատերազմական նախարարին աջ բազուկն էր։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ կիրակի օր պատերազմի յիշատակարան մը բանալով Մեցի մէջ, ճառ մը խօսեցաւ եւ ջերմ կոչ մը ուղղեց համերաշխութեան, նկատի առնելով երկրին ծանր վիճակը։

ՀԱԳԷՇԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ առթիւ կռիւ ծագեցաւ Նիւ Եորքի մէջ (Մ. Նահանգներ), Իտալացիներու եւ սեւամորթներու միջեւ։ Հինգ հարիւր ականատեսներ կը քաջալերէին կռուողները, որոնք շարժման մէջ գրած էին դանակներ եւ ուրիշ գործիքներ։ Հինգ հոգի ծանր վէրքեր ստացան, իսկ 11 հոգի ձերբակալուեցան։

ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ԵՂԱՒ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻ Թովմաս Միքայէլեան, 55 տարեկան, իր բնակարանին մէջ։ Կը թողու այրին եւ 13 տարեկան աղջիկ մը։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ՀԱՆՈՒԱԾ ԵՆ հետեւեալ Հայերը, օտար հպատակութիւն ստացած ըլլալով.— Յովհաննէս Զալըեան, Սմբատ Հաճի Միքայէլեան, Վահրամ Գուլագըզեան, Սեդրակ Իփլիկճեան, Գերիա Գուլումճեան, կինը՝ Սաթենիկ, տղան՝ Յարութիւն, Ներսէսեան, Սարգիս Աճ–եան, Սարգիս Սարըգլեան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Յէսինի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ, երիտասարդ ընկեր Յարութիւն Օզբաղեանի անակնկալ մահուան առթիւ, Հ. Յ. Դ. Գօրտոյի «Մուրատ» խումբին եւ իր բոլոր պարագաներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գըպրոցասէր Սանուց Միութիւնը իր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տիկիններ՝ Վ. Մէնկիւշեանի եւ Մ. Օրմանեանի, Պարոններ՝ Յ. Արէնկեանի, Օննիկ Պօյաճեանի, Բ. Թօփճեանի, Ն. Նիկոլեանի, Յ. Նաօսպեանի, Մ. Ասատուրեանի, Ն. Վարդանեանի, Ա. Յանէլեանի, Յ. Պալեանի եւ Տու. Աստղունեանի Տարեկան Դաշտահանդէսի իրենց բերած օժանդակութեան համար, շնորհակալութիւն նոյնպէս գերապատիւ Ա. Գալէմքեարեանի, ինչպէս նաեւ Տօքթ Ալլահվէրտի Որդիին, որ իր «Առողջապահութիւն Ականջի, Քիթի եւ Կոկորդի» անուն երկասիրութենէն հարիւր օրինակ, եւ Գ. Վահէ Գէորգեանի, որ «Գիւլբէն Մանուկեան» հարիւրքսան օրինակ, ձրիաբար նուիրած են Միութեան։

Այս առթիւ նուիրատուութիւններ ըրած են նաեւ Տիկիններ՝ Իսկուհի Արէնկեան (2 գինւոյ ժամացոյց), Անթառամ Ցէրանեան (Ցալմա)։ Պարոններ՝ Գ. Թապլլեան (10 շիշ Մուսագին), Շ. Ինճէեան (80 գաւաթ մածուն), Յ. Յապալեան, «Շիրակ» վաճառատուն, Ս. Մինասեան, Հ. Ինջէպապեան, Վ. Իշպայալեան, Աղբայեան, «Մելքոն» Վաճառատուն, Արթինեան եւ Թիւթիւնճեան։

Շնորհակալութիւն յարգելի նուիրատուներուն։

Դաշտահանդէսի զուտ հասոյթն է 4.307 ֆրանք։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐԱՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման տարիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին – րուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Ցիմոթէոս վրդ. Սաափրիչեան

Հետեւեալ օրը գնացինք գիւղին Միւտիրին քով, որ Սաղ Գօլ ազատ է, եւ իրեն ուղղեալ գրութիւնները տըւինք, եւ իրմէ ուրիշ յանձնարարական թուղթ առնելով՝ հետեւեալ օրը Ասար բռուած գիւղը Ալի Քէչիֆ պայրախտարին գացինք երեք ժամու մէջ տաճիկ (հէճին) ուղտերով եւ երկու կանոնաւոր զօրքով։ Որովհետեւ Ասար գիւղը Խարթումի կուսակալութեան կը վերաբերի, նոյնպէս եւ մեր երթալիք Կալլապատ գիւղաքաղաքը նոյն կուսակալութեան տակ ըլլալով, հարկ էր որ Ասար գիւղի Ալի Քէչիֆէն յանձնարարական հրամանագիր առնունք, անոր համար հարկադրեցանք ճամբէն խոտորելով հոն երթալ եւ կրկին վերադառնալ Կատարիֆ, ուրիշ երկու անկանոն զօրքով եւ ազդու հրամանագիրներով։

Ցունիս 23ին ճամբայ ելանք Կատարիֆէն, եւ գիշերը երեք ժամու մէջ հասանք Վաքի գիւղը, որուն օդը Ասար գիւղի օդին կը հաւասարէր իւր լաւութեամբը, եւ գրեթէ Կատարիֆէն սկսած կը փոխուէր օդերը, եւ Հապէշու ձմեռնային եղանակները կը փոխանակէին տեղպ տեղպ անձրեւներով, որոնք սովորաբար կէս օրէն քիչ մը ետքը կը սկսին եւ հաւասարակօրէն մինչեւ երեկոյ կը տեւեն։ Վաքի գիւղէն մինչեւ Կալլապատ՝ որ Հապէշերէն Մէգէմմա կը կոչուի, չորս օրէն հասանք, հանգիստ առնելով ճանապարհին Ալոր Ալլաղ, Ռկի, Մէտաք, Ճա՛ափըր եւ Խոր Եռ՛ապիս գիւղերը։ Սոյն վերջին գիւղին ժողովուրդը բառ մենի մասին Թագրուրի բռուած սեւալոյն ցեղէն են։

Կալլապատ, ինչպէս ըսինք, սահմանագլուխ է Եգիպտոսի եւ Հապէշստանի երկրին։ Եւ քաղաքին իշխանութիւնը Թագրուրի ցեղէն չէխերու ձեռք է, որոնք որդւոց որդի կը նստին երկու կառավարութեանց կողմէն։ Հոն հասնելնուս Հապէշ Ցովսէփ ու Խապու Ճիրճիս անուն վաճառականաց տունը իջանք, որոնց համար յանձնարարութիւն ունէինք. եւ նոյն օրը Շէխը, որ Ճիմա կը կոչուի, հարբեալ ըլլալով, ինչպէս բոլոր Թագրուրինեբուն հասարակ մոլութիւնն է, չկրցինք իրեն ներկայանալ. բայց իր գրած երեւելիները փութացին մեր տեսութեան գալու։

Առաւօտուն կանուխ Շէխին կողմէն լուր գալով գնացինք քովը, եւ իրենց սովորութեան համեմատ իրարու ուտ համբուրելէն զկնի, ձեռք ձեռքի բռնած ժամանակ՝ կը խնարհի Շէխը ու խոնարհ սրբազան Հօր աջը կը համբուրէ(*)։ Եւ այնպէս ձեռք ձեռքէ չթողած՝ երեք անգամ կը կրկնէ՝ Շէտիտ, չէտիտ, չէտիտ. Զէյաք, զէյաք, զէյաք եւայլն, որ կը նշանակէն՝ առո՞ղջ ես, ի՞նչպէս ես. եւ ուրիշ ասոնց նման երեք անգամ կրկնելով ողջախութիւն հարցնելու կերպեր ունին։ Այս օրինակ կրկնարանութեամբ հարցումներ Հապէշներն ալ ունին, գուցէ Արաբացւոցմէ սորված ըլլան։ Ցետ այնորիկ յանձնարարական հրամանագիրը կարդալ տալով՝ իմացաւ մեր ճանապարհորդութեան նպատակը։ Բազմութիւն մարդկան հետզհետէ հաւաքեցան հոն իւր քովը, եւ ամէնքն ալ խօսքի մտնելով՝ ճանապարհներու վրայօք խօսակցութիւն մը սկսուեցաւ. մէկը մէկ կերպ եւ միւսը ուրիշ կերպ դատումներ կ'ընէր. եւ Շէխ Ճիմա անոնց խօսքերուն կամ իրաւունք ու հաւանութիւն ցոյց կուտար, եւ կամ ինքն ալ իր առանձին խորհուրդը ու դատումը կը յայտնէր։ Եւքը իր փոխանորդը, որ արաբերէն եւ հապէշերէն գիտէր, եւ տարին անգամ մը Հապէշից թագաւորին մօտ երթալովը քիչ շատ ծանօթացած էր անոնց բնաւորութեանը, դարձաւ ըսաւ մեզի թէ, «Թէոդորոս թագաւորը հիմայ ներքին պատերազմ ունի, եւ ձեր գնալիք ճանապարհին վրայ եղող բոլոր բնակիչները միացած անոր դէմ կռուի ելած են, այս պատճառաւ ճամբաները գոցուած են, անկէ ի զատ ապստամբ գողերու երկիւղ ալ կայ, ուստի չենք ուզեր մենք որ ձեզի վնաս մը գայ։ Թէ որ կ'ուզէք, մեր սահմանին մօտ գտնուող Հապէշ իշխաններուն մարդ խրկենք հասկընանք, եթէ բաց ու անվտանգ ճամբայ մը կայ, իրենց քով ուղարկենք ձեզի ապահով մնալու. Թագաւորն ալ Կէլպի – Թափօր ըլլալով, քիչ մը անոր ալ կը մօտենաք, եւ իշխանները չուտով լուր կուտան անոր ձեր հասնիլը, եւ կամ գուցէ ուղղակի անոր գիր կ'ուղարկէք։ Նաեւ այս տեղիս օդը ծանր ըլլալով, անձրեւներուն ժամանակ այն տեղուանքը հանգիստ կ'անցընէք։ Իսկ թէ որ ճամբաները գոց ըլլան, մեր քովը երկու ամսոյ չափ իբրեւ հիւր կը մընաք, եւքը մեր մեծը տարեկան տուրքը վճարելու համար Թէոդորոսի քով անձամբ գացած ժամանակ ձեզի ալ հետը կը տանի ու անոր կը ներկայացնէ։ Ուստի հիմակու հիմայ հարկ կ'ըլլայ ձեզի շաբաթ մը սպասել մինչեւ որ բռած իշխաններէս հաստատ պատասխան մը գայ»։ Փոխանորդին այս առաջարկութեանց մեր հաճութիւնը տալով, բայց սրտով ուրիշ կերպ չէինք կրնար բան մը ընել, դարձանք մեր ասպնջականներուն քով։

Ցուլիս եւ Օգոստոս ամիսներ մէջ անձրեւներուն խիստ սաստկացած եղանակներն ըլլալով, Կալլապատ գտնուող բոլոր վաճառականներն հեռանան անկէ, ոմանք Կատարիֆ, ոմանք Ասար երթալու, եւ այն եղանակները հոն կ'անցնեն, ուստի Ցովսէփ եւ Ճիրճիս վաճառականներն որոնց տունը իջած էինք, ..., ... ըլլալով, հարկ եղաւ ..., որ Շէխին գիտութեամբն իրեն ուրիշ ապահով տեղ մը փոխադրուին, որ փութաց ալ ի պատրաստ այծ ..., տիկ մը մեղր եւ կուժ մը մեղրագինի ..., խրկել մեզի, եւ ապսպրեց նաեւ ... կու մը՝ որ մեր ամէնօրեան պէտքի ... գած ուտելիքը հոգայ։

Քեսելայէն ինչու ... այս կողմերը եղած գիւղերուն տուները եւ բնակիչներուն ձեւերը գրեթէ բոլոր ... Հապէշստանի երկրի տուներուն ... են, որոնց վրայ խօսքին պիտի ... տինք։

(Շար.)

(*) Իրենց սովորութիւնն է՝ երկու հաւասարակից եւ պատուականից բարեկամներ իրարու պատահած ժամանակին, ձեռք ձեռքի տալով իրարու աջ կը համբուրեն. իսկ թէ որ մէկը հասակով կամ պատուով քան զմիւսը առաւել է, առաջ մեծին ձեռքը կը պագնէ, եւ մեծն ալ պզտիկին որպիսութիւնը կը հարցնէ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 16 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 14 Août 1935

11 ՏԱՐԻ – 11e Année No 2882

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՇՐՋԱՆԷՆ ՄԻՒՍԸ

Վաղը կը բացուի Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի Շրջ. Ժողովը:

Անոնք որ կուսակցական չեն եղած, դժուար կ'ըմբռնեն այս պարբերական ժողովներուն արժէքը:

Պէտք է կապուած ըլլալ քաղաքական կազմակերպութեան մը եւ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, իմանալու համար թէ ինչ կը նշանակէ այս կանոնաւոր հոլովումը, տարուէ տարի եւ գաղութէ գաղութ:

Հ. Յ. Դ. Շրջ. ժողովը գերագոյն ատեանն է իւրաքանչիւր կուսակցական շրջանի համար (Կեդր. եւ Մեկուսի Կոմիտէ), ինչպէս ընդհ. ժողովը՝ ամբողջ կուսակցութեան համար:

Այդ ժողովներուն մէջ է որ կը քննուին ու կը դատուին, գնահատութեան կամ պարսաւի կ'ենթարկուին մարմիններու եւ անոնց գլխաւորին՝ Կեդր. Կոմիտէի կատարած աշխատանքները, մէկ տարուան ընթացքին:

Այնտեղ է որ, պատգամաւորները բացարձակ քննադատութեամբ կը մատնանշեն գործուած վրիպումները, կամ թերութիւնները:

Այնտեղ, այդ քննութեան ընթացքին է որ կը ճշդուի թէ շրջանին վարիչ մարմինները ո՛ր աստիճան հաւատարիմ եղած են ոչ միայն կուսակցութեան հիմնական սկզբունքներուն, այլ եւ նախորդ Շրջ. ժողովին կողմէ տրուած որոշումներուն, բարոյական թէ նիւթական:

Այս առթիւ, բնականաբար նկատի կ'առնուին նաեւ նոր հարցեր, որոնք ծագած կրնան ըլլալ մէկ ժողովէն միւսը, ծնած՝ բոլորովին նոր պարագաներէ:

Եւ իբրեւ եզրակացութիւն, կը մշակուի նոր ուղեգիծ, յառաջիկայ գործունէութեան համար, համաձայն ժողովի մեծամասնութեան տրամադրութեանց:

×

Արեւմտ. Եւրոպայի 13րդ Շրջ. ժողովը կը զուգադիպի այս գաղութին ամէնէն մռայլ մէկ շրջանին:

Գործածեցէք ինչ բառ որ կ'ուզէք,— տնտեսական տագնապ, գործազրկութիւն, աշխատանքի արտօնագիր եւն.:

Իրականութիւնը այն է որ, տարագիր բազմութիւնները երբեք այսքան տաժանելի եւ ջլատիչ կացութեան մը չէին մատնուած, որքան այս վերջին տարին: Մանաւանդ 1934 Նոյեմբերէն ի վեր, երբ հաստատուեցաւ օտարականները նօսրացնելու, մաղելու, պատառ մը հացը քիթէ–բերնէ բերելու օրէնքը:

Ի՞նչ խօսք որ, այդ հոգերէն խորապէս ազդուեցան նաեւ մեր ընկերները, որոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ աշխատաւորներ են, կամ արհեստաւորներ:

Դեռ մինչեւ այսօր, շատ շատեր կը տապլտկուին նոյն անստուգութեան մէջ, զրկուած աշխատանքէ կամ նպաստէ:

Եւ սակայն, ահաւասիկ այդ հոգերուն մէջ անգամ, կազմակերպութիւնը իր Շրջ. Ժողովը կը գումարէ ճիշդ ժամանակին:

Նիւթական տագնապն ու հոգեկան անձկութիւնը իրենց հետքերը ձգած ըլլալով հանդերձ, չեն վնասած կուսակցական գործունէութեան զարգացման.

Միայն Շրջ. Ժողովին գումարման ճշդապահութիւնը անբաւական պիտի ըլլար հաստատելու այս պարագան:

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, հակառակ տիրող տագնապին, Ֆրանսայի շրջանը ոչ միայն պահած է իր համրանքը, այլ եւ աւելցուցած՝ զգալի չափով:

Եթէ ընկերներ տեղափոխուած են ի խնդիր աշխատանքի, ուրիշներ բռնած են անոնց տեղը:

Եթէ աշխատանքէ զրկուած ընկերներ ի վիճակի չեն եղած կատարելու իրենց նիւթական պարտականութիւնները, աւելի բախտաւորներ ջանացած են լրացնել սակը, բաժնելով իրենց միջեւ կամ ուրիշ ելքեր գտնելով:

Անշուշտ այս բոլորը չեն կրնար ծածկել զանազան զանցառութիւններ կամ տրտունջներ, որոնք պիտի լսուին Շրջ. Ժողովէն:

Երբ կազմակերպութիւն մը անվթար կը պահէ իր համրանքը եւ կ'աճեցնէ, յաղթահարելով բազմաթիւ դժուարութեանց, երբ կը բարձրացնէ իր հոգեկան կորովը, համատարած անստուգութեան մէջ ալ կենդանութեան նոյն շունչը ցանելով իր ճամբուն վրայ, կը նշանակէ թէ լեռ ու ձոր կտրած, այլ եւս միայն յառաջանալու մասին կրնայ մտածել:

Իսկ այդ յառաջացման բոլոր պատեհութիւնները կան այս երկրին մէջ: Այս երկրէն դուրս ալ, հարեւան երկիրներու մէջ:

Միայն թէ՝ անհրաժեշտ է նորոգուիլ: Նորոգել աշխատանքի մեթոտներն ալ, յառաջ քաշելով թարմ ուժեր:

Բոլորս ալ հաւատարիմ՝ Դաշնակցութեան հիմնական սկզբունքներուն, անոնց իրականացման պիտի ձգտինք ո՛ւր որ ալ գտնուինք:

Բայց, չպիտի մոռնանք թէ իւրաքանչիւր միջավայր իր հոգերն ու պահանջներն ունի, որոնք նոյնքան ուշադրութիւն կը պահանջեն:

Օրինակ, այս պողոտաներուն վրայ, շատ աւելի վրդովիչ է երիտասարդութեան հոգը:

Ըսել կ'ուզենք թէ շատ աւելի ծանր պարտականութիւններ կ'իյնան Արեւմտեան Եւրոպայի դաշնակցական մարմիններուն վրայ:

Նոյնպէս, գտնուելով այս Լոյս – Քաղաքին մէջ, մենք պարտաւոր ենք աւելի գիտակցութեամբ եւ ուշադրութեամբ հետեւիլ միջազգային շարժումներու, ընկերային, տնտեսական թէ քաղաքական, որոնք անընդհատ ուղղութիւն եւ բովանդակութիւն կը փոխեն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԿՈՉԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

«Յուսամ աշխարհիս խաղաղութիւն»

Եթովպիոյ կայսրը շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ օգոստոս 12ին, Նախարարներու եւ երեւելիներու ժողովի մը առջեւ, իր գերագոյն կոչը ուղղելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որպէսզի ապահովեն խաղաղութեան պահպանումը:

Ստորեւ կ'ամփոփենք այս կարեւոր ճառին գլխաւոր մասերը.—

«Պատմութիւնը կ'ոգեկոչէ անցեալ դէպքերը: Ան չի լուծեր ներկայ հարցերը, բայց երբեմն կ'օգնէ անոնց լուծման: Այն հարցը որուն մէջ այժմ կը գտնուի Եթովպիան, նոր բան չէ: Ներկայ դէպքերը հետեւանքն են ուրիշ դժուարութեանց որոնք լուծուեցան իրենց ժամանակին: Եթովպիոյ պատմութիւնն ալ կը ներկայացնէ մեծութեան շրջաններ եւ տագնապալի պահեր: Մեր իշխանութեան միջոցին, մեր պարտականութիւնն եղաւ Եթովպիան առաջնորդել դէպի իր բարձր եւ ազնիւ ճակատագիրը: Կայս. կառավարութիւնը միշտ նկատի ունեցաւ օտար կառավարութեանց եւ հպատակներու շահերը, առանց ազգի խորութիւն գնելու: Ուրեմն, շըբաւ որ եւ է բան որ վնասէր իտալական շահերուն, կամ նուաստացնէր իտալական ազգին հեղինակութիւնը: Ներկայ դժուարութիւնները մեր շրջանին հանդիպած ըլլալով, մեր առաջին պարտականութիւնն է մեր բոլոր ջանքերը թափել զանոնք հարթելու համար, հանդարտութեամբ եւ յարատեւութեամբ, Եթովպիոյ իրաւունքներուն պաշտպանութեան հիման վրայ: Մենք պէտք է ներշնչուինք քրիստոնէական այն սկզբունքէն որ կը թելադրէ չյուսահատիլ: Այդ պիտի ըլլայ մեր պարտականութեան կատարման նշուկը»:

«Պատերազմի վտանգը կ'աւելնայ»

Կայսրը յետոյ պարզելով Իտալիոյ հետ եղած վէճին մանրամասնութիւնները, շարունակեց.

— «Եթովպիա կ'ուզէ ապահովել բարեկարգութիւնը եւ խաղաղութիւնը երկրին մէջ եւ երբեք չպիտի ընդունի որ եւ է բան որ կրնայ վնասել իր անկախութեան եւ նուաստացնել իր կայսրը, ժողովուրդին կամ բանակին արժանապատուութիւնը: Պատերազմի վտանգը կ'աւելնայ, սակայն եւ այնպէս, Եթովպիա տակաւին զօրաւոր յոյսեր կը տածէ թէ խաղաղ լուծում մը պիտի գտնուի այս ցաւալի վէճին: Թէեւ անկարելի է նախատեսել բանակցութեանց արդիւնքը, բայց անծրեւարեր եղանակին վախճանը կը մօտենայ: Մինչ շատ մը մեթոտներ կը փորձուին վէճը հարթելու համար, Իտալիա անընդհատ կը շարունակէ զինուոր եւ ռազմանիւթ ղրկել իր երկու սահմանամերձ վայրերը: Սակայն եւ այնպէս, մենք վստահութիւն ունինք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութիւնները եւ մեծ ու փոքր ազգերը պիտի հետաքրքրուին Եթովպիոյ ծանր վիճակով եւ իրենց աջակցութիւնը պիտի ընծայեն արդարութեան: Մենք վստահութիւն ունինք մեծ եւ հզօր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ, որոնք հպարտ են իրենց փառաւոր անցեալով: Մենք գիտենք որ այդ երկու կառավարութիւնները տոգորուած են ազնիւ զգացումներով եւ հաստատապէս կ'ուզեն պահպանել խաղաղութիւնը, գործակցութեամբ աշխարհի միւս ազգերուն: Անոնց կը մաղթեմ որ յաջողութեամբ պսակուին խաղաղութեան պաշտպան այս երկու պետութեանց ջանքերը:

Աղօթք յաղագս խաղաղութեան

«Մենք կը հաւատանք այն աղօթքներուն որ կը բարձրանան առ Աստուած, խնդրելով իր շնորհը հեղուլ ազգերու առաջնորդներուն վրայ, որպէսզի արդարութեամբ վարուին, պահպանելու համար խաղաղութիւնը, համաձայն իր սուրբ կամքին: Որպէսզի մեր ժողովուրդն ալ մասնակցի այն աղօթքներուն զորս կազմակերպած է Մ. Նահանգներու «Եթովպիոյ Կոմիտէն», օգոստոս 18ի կիրակին, ամերիկեան եկեղեցիներու մէջ, հրամայեցինք որ այդ միեւնոյն օրը մասնաւոր աղօթքներ կատարուին մեր եկեղեցիներուն մէջ: Եւ մեր շնորհակալութիւնը յայտնեցինք նախագահ Ռուզվէլթի, իր յայտարարութեանց համար:

Յուսալով հանդերձ թէ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան խաղաղասիրական ջանքերը յաջողութեամբ պիտի պսակուին, կը յայտարարենք.— եթէ այդ ազգերուն ջանքերը եւ մեր ճիգերը ձախողին եւ ստամբակի ուժը յաղթէ, յառաջ բերելով պատերազմ մը որ դժբախտութիւն, ամօթ եւ թշուառութիւն պիտի պատճառէ մարդոց, այնատեն Եթովպիա ոտքի պիտի ելլէ գլուխն ունենալով իր կայսրը: Ինք եւ իր ժողովուրդը, որուն հայրաբարոյ քաջութիւնն ու հերոսութիւնը հանրածանօթ են, ապաւինած՝ Աստուծոյ օգնութեան, իրենց երկիրը պիտի պաշտպանեն մինչեւ իրենց արեան վերջին կաթիլը, այն բնական ամրութիւններով՝ լեռներով եւ անապատով զորս շնորհած է Տէրը»:

Զանգեր եւ ժամադրութիւններ Փարիզի մէջ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Փարիզ հասաւ, մասնակցելու համար երեք պետութեանց ժողովին, որ պիտի բացուի ուրբաթ օր եւ որուն խորհրդակցութեանց հիմ պիտի ծառայէ 1906ի համաձայնութիւնը:

Այդ համաձայնութեամբ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա յանձն կ'առնեն ապահովել Եթովպիոյ անկախութիւնն ու հողային ամբողջութիւնը: Այդ պետութիւններէն մէկուն տրուած արտօնութիւնները պէտք չէ վնասեն միւս երկուքին շահերուն: Վէճ մը ծագած ատեն, երեք պետութիւնները պէտք է խորհրդակցին, պաշտպանելու համար Անգլիոյ շահերը՝ Եգիպտոսի եւ Սուտանի, Իտալիոյ շահերը՝ արեւելեան Ափրիկէի իր գաղթավայրերուն, եւ Ֆրանսական շահերը՝ Սոմալիի եւ Ճիպութիի մէջ: Դաշնագիրը կնքուած էր 12 տարուան համար եւ նորոգելի՝ երեքական տարի պայմանաժամով: Երեք պետութիւններէն մէկն ու մէկը չէր կրնար չեղեալ նկատել զայն, առանց վեց ամիս առաջ լուր տալու:

Արդ, Եթովպիա ստորագրած չըլլալով դաշնագիրը, չպիտի մասնակցի Փարիզի ժողովին: Մնաց որ, չափազանց չէչտուած է շահերու բախումը եւ մեծ յուսահատութիւն կը տիրէ ոչ միայն Փարիզի, այլեւ Լոնտոնի մէջ: Ամէնէն փափուկ դերը կ'իյնայ Պ. Լավալի վրայ, իբրեւ իրաւարար անգլիական եւ իտալական տեսակէտներու ներդաշնակման:

Կացութեան լրջութիւնը հաստատելու համար, թերթերը կը գրեն թէ Պ. Իտընի պիտի ընկերանայ Պ. Վէնսիթըրթ, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ ԵՒՍ

Երէկ Ամերիկայացուցի երկու սպառ–կեյներ՝ «Հայաստանասէր»ների փոխադարձ սիրաբանութիւնը.

Առաջինը քաղած էի հայ բոլշեւիկներու օրգանէն, Նիւ Եորքի Բանուորէն, որ անխնայ կը պատռէր ռամկավար ղեկավարներուն դիմակը:

Իր պատմութեան համաձայն, անոնք «մամուլի էջերով եւ գաղտնի շրջաբերականներով հրահանգ տուին իրենց համախոհներուն չօժանդակել, չմասնակցիլ Երգչախումբի հանգանակութիւններուն, Նոր պարաշէնի համար նուէրը պատրաստ բռնելով»: (Յուլիս 12):

Երկրորդը՝ ամփոփումն էր ռամկավար «Պայքար»ի մէկ խմբագրականին, որ ձաղկելով արտասահմանի հայ համայնավարներուն «ազգասիրական աղմկարարութիւնը», կ'ազդարարէր սպառնալից միամտութեամբ.

— «Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը կ'ուզէ որ արտասահմանի հայութիւնը կապուած մնայ երկրին հետ հայրենասիրութեամբ, պէտք է յայտարարէ թէ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵՐՈՒ ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԿԱՊ ՉՈՒՆԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԵՒ ԹԷ ԱՆՈՆՑ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐՆԱՅ ԹԷ ՆԵՐՔԻՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՂԾԵԼ ԵՒ ԹԷ ՕՏԱՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌՋԵՒ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԴԱՐՁՆԵԼ ՀԱՅԵՐԸ»:

Ահա պատկեր մը եւս, դարձեալ «Հայաստանասէր» եւ կառապի հակադաշնակ թերթի մը, «Երիտ. Հայաստան»ի կողմէ ներուած ուղղափառ «Հայաստանասէր»ներու, պետական Կարմիր Խաչի եւ Բանուորի երեսին.

— «Միայն քայքայելու ընդունակ ծանօթ տարրը ՀՕԿ — «Բ» քլիքը Պոսթոնի մէջ խառնշտկեց Պետ. Կար. Խաչը եւ կազմակերպութիւնը առաւ իր ափին մէջ շարք մը անհեռատես տիկիններու միջամտութեամբ, որուն ի հետեւանք տարուէ տարի Ամեր. Պետ. Կարմիր Խաչը սկսաւ գիմել դէպի արեւմար, դէպի խաւարում.

.. Այլ էր 1935 յուլիս 4ի «Համագումարը»: Միրած, նիհարցած, մեխանիկօրէն քայքայուած Ամեր. Պետ. Կարմիր Խաչը Նիւ Եորքի մէջ հրապարակաւ ցոյց տուաւ իր մահամերձ վիճակը եւ սկսաւ ճանկել պատասխանատուներու քիթն ու բերանը....

Ամեր. Պետ. Կարմիր Խաչը Նիւ Եորքի «Համագումարին» մէջ ունեցած է միայն 8 պատգամաւորներ, միւս 21ը ծայրէ ծայր հանգամանքով ոչ–նակուած են Նիւ Եորքի ՀՕԿ «Բ»երէն ու այս ողբալի հաւաքոյթին անունը դրած են «Ամեր. Պետ. Կարմիր Խաչի Համագումար»:

Դիտելով Ամեր. Պետ. Կարմիր Խաչի այս ողբալից «Համագումարը», հարկ կը համարենք անգամ մը եւս կրկնել ճշմարտութիւնը թէ՝ բոլոր այն կազմակերպութիւնները, լինին այդպիսիները Հայրենակցական թէ Վերաշինական, Սեր. «Այգ» Միութիւն թէ Պետ. Կար. Խաչ, որ գիտակցաբար թէ ոգիտաբար ինքզինքնին ենթարկած են ՀՕԿ «Բ»երու թելադրութեան, այդպիսիները վախճանը ունին կամ կունին ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ է»:

Կարելի չէ՞ր այս համով – հոտով փոխսաացութիւն եղանակի մը վերածել եւ ձայնագրով տարածել գաղութէ գաղութ, իբրեւ Քայլերգ «Միացեալ Ճակատ»ի. Բանի ոլ տանելով կ'առնէ «Մեր հայրենիք»ը:

ՎԱՀԷ

ԻՏԱԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՀԱԲԵՇԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՆՈՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐԸ

Վենետիկէն կը հեռագրեն թէ միաբանութեան ընդհանուր ժողովը աբբահայր ընտրած է Հայր Սրապեան վարդապետ Ուլուհոճեանը:

Հայր Սրապեան փոխ – տեսուչ եւ ուսումնապետն է Սեվրի Մուրատեան վարժարանի, անոր հաստատումէն ի վեր:

29 ՆՈՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐ

Կիրակի օր, 11 օգոստոս, պաշտօնաթերթը հրատարակեց 29 նոր հրամանագիր – օրէնքներ: 41 հրամանագիրներ հրատարակուած էին շաբաթ օր, իսկ մնացեալ 11ը պիտի յայտարարուին այս շաբթու:

Նոր օրէնքներով հանգստեան կը կոչուին պետական գործարաններու, մասնաւորապէս ծխախոտի արհեստանոցներու 1200 պաշտօնեաներ: Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական ռէժիի ծխախոտներուն օրական սպառումը, որ 63.000 քիլօ էր 1931ին, 46000ի իջած էր 1934ին: Այս անկումին հետեւանքով է որ խնայողութիւն կը կատարուի:

Դարձեալ, նոր օրէնքով մը թանգարաններու այցելումը երկու ֆրանքէն կը բարձրանայ 3 ֆրանքի: Միեւնոյն ատեն կը ջնջուի կիրակնօրեայ ձրի այցելութիւնը, բացի Լուվրէն եւ Լիւքսէմպուրկէն: Կիրակնօրեայ մուտքի գինն է 1 ֆրանք 50:

Ուրիշ հրամանագիր մը կ'աւելցնէ պետական համալսարաններու եւ ուրիշ կարգ մը բարձրագոյն կրթարաններու արձանագրութեան սակը նկատելով որ համալսարանական ուսանողներու թիւը մեծապէս աւելցած է պատերազմէն ի վեր, խճողում յառաջ բերելով կարգ մը ասպարէզներու մէջ, շատեր կը թելադրէին տեսակ մը սահմանափակում հաստատել: Այդ նպատակին կը ձգտի նոր օրէնքը, դիտել տալով թէ՝ մինչ ֆրանքը իր արժէքին 4/5ը կորսնցուց 1926ին, համալսարաններու արձանագրութեան ծախքը միայն երկու անգամ աւելցած է: Նոր յաւելման բուն սակը պիտի ճշդուի աւելի վերջը, բայց նոր հրամանագիրը 25 առ հարիւրի կը սահմանափակէ թիւը այն ուսանողներուն

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ» ԵՒ ՄԵՆՔ

Այս վերնագրով առաջին յօդուածի մը մէջ յայտնած էի թէ ընկերվարական — համայնավար գործակցութեան արդիւնքը, ազդելով երկու միջազգայիններու յարաբերութեանց վրայ, պիտի ազդէ նաեւ մեր քաղաքական դատին: Պէտք է աւելցնել որ այդ գործակցութեան անմիջական հետեւանքը պիտի ըլլայ նաեւ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան փոփոխութիւնը: Եթէ Ժողովրդական ճակատի յաջողութեամբ պետական մեքենան ղեկավարուի անոր ներկայացուցիչներով, շատ հաւանելի է որ ֆրանքօ-ռուս այժմու յարաբերութիւնները աւելի խորանան ու մտերմանան, իսկ եթէ պարտուի, կրնայ որոշ ցրտութիւն առնդծուիլ այդ երկու պետութիւններու միջեւ: Դժուար է գուշակութիւններ ընել ֆրանքօ-թուրք յարաբերութիւններու առանձնայիք վիճակի մասին, որովհետեւ մերձաւոր Արեւելքի Ֆրանսական քաղաքականութեան այժմու ուղղութեան համաձայն կ'երեւան բոլոր հոսանքները:

Քաղաքականէն աւելի, զուտ տնտեսական եւ ընկերային ազդեցութեամբ է որ մեր գաղութի ճակատագրին վըրայ նշանակելի չափով պիտի կշռէ «Ժողովրդական ճակատի» յաջողութիւնը կամ պարտութիւնը: Աչքի առջեւ ունենանք մեր գաղութին ընկերային ու տնտեսական կառուցուածքը: Առանց սխալած ըլլալու վախի, կարելի է հաստատել որ դուրս ձգելով, քանի մը մատի վրայ համրուած հին ու նոր մեծահարուստներ, խոշոր քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ հաստատուած մեր հայրենակիցները կամ գործարանային աշխատաւորներ են, կամ մանր խանութպաններ եւ արհեստաւորներ եւ պզտիկ թիւով ալ հողին կապուած աշխատաւորներ: Ճնշուած ձեւով աշխատաւորական դրոշմ ունեցող այս դանդուածը կը տառապի տնտեսական ծանր մտահոգութիւններով աւելի քան տեղացի աշխատաւորը: Ան հազարակ իր ստացած վարձատրութիւնը, երբ կ'աշխատի, շատ տեղեր աւելի պակաս է քան իր բախտակից տեղացիինը, երբ չաշխատիր, իր առացած գործազրկութեան նպաստը — երբ բախտն ունի օգտուելու անկէ — նոյնպէս աւելի ցած է: Աշխատանք ճարելու հեռանկարը շատ մութ է իրեն համար, անգամ մը երբ կորսնցուց իր գործը, դուրս մնալով 10 առ հարիւր համեմատութենէն կամ ուրիշ որ եւէ պատճառով, վերստին գործ մը ճարելու համար պիտի սպասէ որ իր շրջանին մէջ իր արհեստակից բոլոր Ֆրանսացիները տեղաւորուին, որպէսզի կարգը օտարին գայ: Հայ աշխատաւորին ողբերգութիւնը այսքանով ալ չի լրանար, ամէն առեն կամ առնուազն պարբերաբար երկու տարին անգամ մը աշխատանքի իրաւունքէն զրկուելու սպառնալիքին տակ կը տառապի եւ եթէ իրականանայ այդ բռնանալիքը, դատապարտուած է անօթի մնալու: Տեղէն չարժուելու, իր երկիրը կամ, ուրիշ երկիր մը բախտ որոնելու հնարաւորութենէն ալ զըրկուած է:

Իր խոշոր գծերուն մէջ այսպէս պատկերացուած հայ աշխատաւոր դանդուածին շահը ի՞նչ եւ որո՞ւ հետ կ'ուզէ որ ըլլայ: Անվիճելի կ'երեւայ ուրեմն որ զուտ տնտեսական գետնի վրայ, հայ աշխատաւորը կրնայ ըլլալ միայն այն հոսանքին հետ, որ իր օտար ըլլալու հանգամանքին մէջ աշխատանքի եւ հետեւաբար ապրելու իրաւունքէն զրկուածի մը դատապարտութիւնը չեն տեսներ, այն հոսանքին հետ, որ կ'ընդունի անոր մէջ մարդկային բոլոր իրաւունքները, որ նախանձով եւ ատելութեամբ չի մօտենար իրեն, որ բեռ մը չի նկատեր զինքը: Ճիշդ է որ կարգ մը դէպքեր ու երեւոյթներ նկատուած են զանազան գործատեղիներու եւ արհեստանոցներու մէջ, ուր Ֆրանսացի աշխատաւորը ուղղակի եւ անուղղակի ակնարկութիւններով խրտչեցուցած է օտար աշխատաւորը, պատճառ նկատելով զայն իր քիչ շահելուն կամ անգործ ըլլալուն, բայց այս երեւոյթը պէտք է ժխտել առաւելապէս ենթակային տգիտութեամբը եւ անհասկացողութեամբը, ընկերային եւ տնտեսական հարցերը ըմբռնելու իր անկարողութեամբը: Առանց շատ երկարել ուզելու, կարելի է պնդել ուրեմն որ ընկերային եւ տնտեսական գետնի վրայ, հայ աշխատաւորութեան, որ ըսել է գրեթէ ամբողջ Ֆրանսահայ գաղութին շահը կը նոյնանայ Ֆրանսացի աշխատաւորին շահուն հետ, անկախ նոյնիսկ այն ճշմարտութենէն որ որ եւ է երկնքի տակ որ եւ է պայմաններու մէջ, բոլոր աշխատաւորները ինչ ազգի եւ ըմբռնումի ալ պատկանին, ունին նոյն հասարակաց շահեր:

Ազգապահպանման հարցը, ձուլման դէմ պայքարը առաւելապէս ներքին խնդիր է: Կարգ կ'երեւայ որ այս երկրին մէջ որ եւ է հոսանք օտարներու ձուլելու մասնաւոր քաղաքականութիւն չի հետապնդեր, երկրին մշակութային եւ այլ պայմաններն են միայն որ վտանգ կը ներկայացնեն: Հետեւաբար մեր դիրքի ճշդումին մէջ այս հարցը մեծ կշիռ ու արժէք չի ներկայացներ:

Ահաւասիկ այն քանի մը տարրերը որոնք կրնան հիմ ծառայել ճշդել տալու մեզմէ իւրաքանչիւրին նախասիրութիւնները: Այս ճշդումը հարկադրաբար չի մղեր մեզ մոռցնել տալու մեր հիւրի հանգամանքը այս երկրին մէջ: Ոչ միայն օրէնքի արգելքով, այլեւ բարոյական առողջ հասկացողութեամբ եւ մեր շահերուն համար, ներելի չէ մեզի մասնակից դառնալ երկրին ներքին խնդիրներուն եւ ընկերային շարժումներուն: Մեր անձնական համոզումները, նախասիրութիւնները, շահերը պէտք է որ պահենք մեզի համար եւ թեթեւութիւնը չունենանք զայն ցուցադրելու ամէն տեղ ու ամէն առեն: Մեր այս վերապահումի պարտաւորութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը կարելի է դիւրութեամբ բացատրել եւ հասկնալի դարձնել մեր Ֆրանսացի բարեկամներուն, որոնք որ եւ է գնով պիտի չուզէին վտանգուած տեսնել մեզ պէս տարագիր եւ հայրենազուրկ ժողովուրդ մը:

Այս հարցին ամբողջական քննութիւնը ուսումնասիրել նախ մեր կեանքին վրայ այդ շարժումին ունեցած անխուսափելի անդրադարձումը: Դաշնակցութեան եւ Հայ Համայնավարներու յարաբերութեան խնդիրը մեր գաղութին մէջ գործնական հողի վրայ դրուած է: Մեր մարմինները շատ մը տեղերու մէջ, «Ժողովրդական ճակատ»ի հանդէպ իրենց դիրքը ճշդելու հարկադրանքին տակ կը գտնուէին: Անոնց տեսական լուծում տալը չի բաւեր, գործնական լուծում մը պէտք է տալ:

Շրջանային Ժողովը պատասխանատու – պարտականութիւն ունի այդ լուծումը գտնելու:

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՃԱՊԻԿՆԵՐԸ

Այս ամառ չապիկցու կտաւ չկար Երեւանի մէջ: Բնակչութիւնը գիշեր ցերեկ ճռուէն ինկած՝ խանութէ խանութ կտաւ փնտռեց չապիկ կարելու՝ չգտաւ: Կրնա՞ք երեւակայել, որ եթէ ձեռքն իյնար, ի՛նչպիսի կատաղութեամբ պիտի հագնէր:

Բայց օր մըն ալ դուրս կ'ելլեմ, ու խանութ կը մտնեմ, դարակներու մէջ շարուած կտաւէ չապիկներ կը տեսնեմ, կարուած ու պատրաստ, իսկ շուրջը բոլորուած յաճախորդ – փնտռողները կանգնած են պատկառելի հեռաւորութեան վրայ եւ չեն մօտենար ...

Ինչո՞ւ: Վասնզի բոլորը մէկ չափու վրայ կարուած, պզտիկ չապիկներ են եւ ոչ ոքի վրայ կը նստին:

Կը մօտենամ:

Գուցէ կարելի է կոճակները իրարմէ հեռացնել եւ կերպով մը մէջը մտնել:

Անկարելի էր: Կոճակները անդունդնեառուզի նման կեցեր էին կիպ եզերքին.

Գուցէ կարելի է բանալ ներս ծալլուած մասը — ո՛չ: Ոչ միայն պապա չունի (ներս ծալլուած մաս), այլ եւ կարերն իրար միացած են ալամով:

Այս չապիկները կարած էր Երեւանի կարի արհեստանոցը 16 տարեկաններու համար: Զայն հագնելու համար՝ յաճախորդը ծնած ըլլալու էր անպատճառ 1919 թուականին, երբ մասամբ քաղաքական կացութենէն, մասամբ մայրերու մոռացկոտութեան շնորհիւ ծնունդ տեղի չէր ունեցած, եւ չապիկները չծախուեցան եւ դարակներու մէջ մնացին:

Ասկէ ի՞նչ կը հետեւի:

Եթէ Երեւանի կարի արհեստանոցը մէկ չափու վրայ պիտի կարէ միշտ, ապա ուրեմն այդ ապրանքի սպառելու համար պէտք է համաձայնութեան գալ ծնող մայրերու հետ եւ ծնունդները ենթարկել որոշ յանձնառութեան:

Եթէ, ընդհանրապէս, արհեստանոցը 1940 թուականէն մինչեւ 1946, բաց պայմանաւորման, 48 չափով չապիկ կարէ պիտի, ապա այդ վեց տարուան ընթացքին մայրերու ծնած զաւակները պարտաւոր են միայն 16 տարեկան ըլլալ, եւ բառ կարելուն՝ մանչ:

Այդ բաւական չէ:

Արհեստանոցը պէտք է կապ հաստատէ նաեւ ճաշարաններու հետ: Վասնզի 16 տարեկան մը կրնայ այնպէս մը անօթել, որ 40 տարեկանի հասութիւն կ'ունենայ:

Ես չեմ ժխտեր, եթէ Երեւանի կարի արհեստանոցը բոլոր հասակի մարդոց մէկ չափու վրայ կը կարէ: Ո՛չ, առիկա ցոյց կու տայ արհեստանոցին անաչառութիւնը դէպի տարբեր հասակի մարդիկ եւ անյողդողդ կամքը: Չափը քառասունէութ քառասունէութ: Ցիտոն՝ յիսուն: Արհեստանոցը, հօ', ջերմաչափի ախտերը չէ, որ այս ու այն յաճախորդին հասակին համեմատ ելլէ — իջնէ:

Ջերմաչափը մեր վարիչ Գրիգորն է: Ծայր աստիճան գդայուն:

Չկայ քաղաքիս մէջ երկու մարդ, որոնց նկատմամբ միեւնոյն վերաբերմունքն ունենայ: Իւրաքանչիւր ալ – ցելուրի հշափոր կ'առնէ՝ նկատի ունենալով արտաքինը, ընկերային դիրքը, օգտակարութեան տեսակը եւն.:

Ասորինանով իրմէ բարձրը ընդունած ժամանակ՝ նորածին ձնձղուկի նման թեւերը կը դողդղացնէ, աչքը այցելուի բերնին, պատրաստ անոր բոլոր հրամաններուն:

Այցելու ալ կայ, զոր ընդունելու ժամանակ վեր կ'ելլէ տեղէն, կը ժպտի, հինգ քայլ յառաջ կու գայ: Այցելու ալ կայ, որուն առջեւ միայն ոտքի կ'ելլէ: Կամ՝ ոտքի կ'ելլէ ու կը ժպտի, բայց չի շարժիր տեղէն: Կամ՝ միայն կը ժպտի. Կամ՝ միայն կը քաշէ:

Ժպիտներն իրենց անկեղծութեամբ ակռաներու քանակին համեմատ երեւութերու աստիճանի կը բաժնուին (բառ Սեյլուսի):

Աղջիկներու քով ամանական է, աղջամարդոց քով՝ քերջյլ:

Վերջապէս ինքն իրեն համար գոյութիւն չունի, ինչ որ ուզես՝ այն է Գրիգորը, եթէ վերադաս ես: Իսկ եթէ ստորադաս ես, մէկմըն ալ կը տեսնես որ մեր վարիչը գրիգորանալ կը սկսի իր աթոռին վրայ անյողդողդ: Չի տեսներ, չի լսեր, չի շօշափեր, չի հասկնար (ինչպէս սովորաբար գոյական անուններ կը ճանչցուին քերականութեան դասագիրքերու մէջ):

Եթէ այդ ժամուն կը ժպտի քովը նստած յարգելի հիւրին՝ չհամարձակիս օգտուիլ իր ժպիտէն: Անմիջապէս հրամայական նայուածքով մը քեզի կը դառնայ (այնպէս ինչպէս գիրքերու մէջ, մանրատառ, սովորաբար ծանօթութեան բաժնի մէջ կը գրուի) ըսել ուզելով — «Քեզի հետ խօսող չկայ»:

Կը կարծեմ որ Գրիգորը հիմա վախնալով կրնայ փոխել իր այս բնաւորութիւնը կամ ծածկել:

Ինչո՞ւ, ափսոս է:

Անհատական նման մօտեցում սատրկ պէտք է Երեւանի կարի արհեստանոցին՝ կտաւէ յարմար ձեւով կարելու համար:

Գրիգորին ալ՝ արհեստանոցին անաչառ վերաբերմունք է անհրաժեշտ:

Լաւ կ'ըլլար որ բնաւորութիւններին փոխանակէին իրարու հետ:

Ի՞նչ կայ, սխալ առեր են բնաւորութիւնները՝ հիմա կը փոխեն ու կ'ուղղեն:

Հօ. սապատաւորներ չեն, որ բռնուածն որ գերեզմանը ուղղէ:

Հապա եթէ բնաւ չփոխե՞ն: Այսպէս սպասո՞վ պիտի ապրին ալ եւս:

ԼԵՌ-ԿԱՄՍԱՐ («Թ. Հ.»)

«ՆՈՐ ԿԵՆՑԱՂԸ» ԿԱՐՄԻՐ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

Խորհրդային աշխարհին մէջ նոր կենցաղ կը հաստատուի: Ստալին հրամայած է աւելի ուշադիր վերաբերում ունենալ դէպի մարդը: Ցուցնելու համար, թէ ինչպիսի այլանդակ բարքեր կը տիրեն հոն, բերենք քանի մը օրինակներ՝ քաղելով «Պրաւդա»ի միայն մէկ թիւէն (7 օգոստ. 1935) —

Մոսկուայէն Գորկի քաղաքը կ'այցելէ պատասխանատու պաշտօնեայ Ֆիրաքէլը, կը ծանօթանայ 20 տարեկան օրիորդ Կոժեւնիկովայի հետ: Համոզելով աղջիկն ու ծնողքը, կ'ամուսնանայ եւ կինը միասին առնելով կը վերադառնայ Մոսկուա:

Մէկ ամիս վերջը Ֆիրաքէլը արդէն յղի կինը տունէն կը վռնտէ եւ խեղճ Կոժեւնիկովան անօգնական եւ առանց դրամի փողոցը մնալով, կ'որոշէ անձնասպան ըլլալ: Անծանօթ մարդիկ վրայ կը հասնին, փրկելով մանկամարդ կնոջ կեանքը: Երբ կը դիմեն ամուսնին, վերջինս յըրորէն կը պատասխանէ.

— Կ'ուզեմ, կնոջս հետ մէկ օր կ'ապրիմ, կ'ուզեմ մէկ շաբաթ կամ ամիս մը: Մէկ ամիսը արդէն շատ երկար ժամանակ է: Գաւառացի կնոջ մը պէտք չունիմ: Աւելի ազնուոր կիներ ունիմ: Իսկ եթէ Կոժեւնիկովան կ'ուզէ տեսնել, թէ իր աչքերուն առջեւ ինչպէս կ'ապրիմ անոնց հետ, թող տունս գայ, անկիւն մը կը տրամադրեմ: Միայն թէ թող չեմ տար անօրգել (փաղավալի) ընել ...

Երբ կը դիմեն դատարան, դատաւորը կը պատասխանէ, թէ դատական գործ չէ: Գլխաւոր դատաւորը գործը կը յղէ ոստիկանութեան:

Ոստիկանութիւնը կը հետաքրքրուի.

— Կոժեւնիկովան ինքզինքը ջուրը նետա՞ծ է:

Ոչ, չձգեցին:

— Ամուսինը ծեծա՞ծ է կինը:

— Կը կարծենք, ոչ:

— Ուրեմն ի՞նչը դատենք ...

Վերջապէս դատարանը կը դրադի Կոժեւնիկովայի գործով եւ կը վճռէ, որ ամուսինը խարուած կնոջը հարիւր րուբլի վճարէ:

Եւ միայն այսչափ ...

⁂ Խորհրդային տնտեսութեան նախագահ Արբամչիկը առանց պատճառի մորակի տակ կ'առնէ իրենց հովիւը եւ լաւ մը կը ծեծէ: Կուսակցական մարմիններուն եղած բոլոր բողոքները կը մնան առանց արդիւնքի: Կուսակցական ընդհանուր ժողովը եւ շրջանային կոմիտէն կ'որոշեն միայն դիտողութիւն ընել ընկ. Արբամչիկին, որ անփոփոխելի է գտնուած դէպի աշխատաւոր հովիւը.

⁂ Բագուի փուռերու վարիչ Պետրոսեանի պզտիկ տղան կը մտնէ պետական փուռերէն մէկը եւ հացթուխ Չէյնալովէն կը պահանջէ երեք կարկանդակ: Վերջինս կը պահանջէ նախ դրամը վճարել եւ ապա կարկանդակները առնել:

Փոքրիկ տղան կը բարկանայ, յայտարարելով թէ բոլոր հացագործները իրեն ձրի կուտան ուզածը, ինչպէս է որ Չէյնալովը կը համարձակի մերժել Պետրոսեանի տղուն եւ սպառնալով հայրիկին գանգատել, կը հեռանայ: Տղուն բողոքը լսելով, Պետրոսեանը կը կատղի եւ անմիջապէս գործէն կը հեռացնէ պարտաճանաչ Չէյնալովը, իբրեւ խորհրդային իշխանութեան թշնամի ...

Կուսակցական բոլոր մարմինները հաւանութիւն կուտան Պետրոսեանի «դատավճռին» եւ ամբողջ մէկ տարի մինչեւ այսօր, Չէյնալով անօթի փողոցները կը թափառի՝ դուռնէ դուռ զարնելով եւ համայնավար արդարութիւն փնտռելով:

Համաձայն «Պրաւդա»ի դեռ դատ չէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օլգա Գուլազեան

Երեւանի կառավարութիւնը «Ժողովրդական դերասանուհի» տիտղոսը տուաւ Օլգա Գուլազեանի.

Ծնած է 1885ին, Թիֆլիսի մէջ կը մանէ տեղւոյն Նախակրթարանը սակայն չի կրնար շարունակել իր ուսումը՝ չքաւորութեան պատճառով: Ու կը նուիրուի բեմին: Առաջին անգամ բեմ կ'ելլէ Գ. Սունդուկեանցի Էլի մէկ զոհ թատերախաղի ներկայացման մէջ, Նատալիայի եւ Սալոմէի դերերով:

Առաջին իսկ օրերէն՝ կը գրաւէ Գ. Սունդուկեանի ուշադրութիւնը: Ժամանակ մը կը խաղայ Ամօ Խարազեանի խումբին մէջ, յետոյ կը հրաւիրուի խաղալու Թիֆլիսի գեղարուեստական թատրոնին մէջ, որ այդ շրջանին կը գտնուէր Տիկ. Սիրանոյշի ղեկավարութեան տակ: Ցատկապէս աչքի կը զարնէ իր խաղարկութիւնը վօտվիլներու մէջ մանուկներու եւ պատանեհիներու (տռավեստի) դերերով: Շնորհիւ իր յամառ աշխատանքին եւ ինքնօղնութեան՝ Գուլազեան հետզհետէ կը ստանձնէ բարդ դերեր:

Օլգա Գուլազեանի բեմական ընդունակութիւնները հարուստ են եւ բազմաձեւ:

Գուլազեան խաղացած է Անդրկովկասի զանազան քաղաքներուն մէջ ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ:

1926ին Թիֆլիսի մէջ կը տօնուի իր բեմական գործունէութեան 25ամեակի յոբելեանը, յետոյ կը հրաւիրուի Երեւան: Այնտեղ պետական թատրոնի մէջ իր դերերը կը կրեն կատարելութեան կնիք, — Նատալիա (Խաթաբալա), Տուանեա (Երևակայական հիվանդ), Սողոմէ (Պաղտասար աղբար), Եփեմիա (Պեպո), Կուկուշկինա (Եկամտաբեր պաշտոն), Նոյեմզար (Մեծապատիվ մուրացկաններ):

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

Վաղարշապատի մէջ, յուլիս 29ին սկսաւ Հայաստանի մարզական սպարտակիադը, որուն կը մասնակցէին շրջաններ: Բացման ներկայ էին Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Ծաղրաթեան եւ Հայաստանի նախկրթական կազմակերպութեան ... փոխ-նախագահ Աբրահամեան:

⁂ Յուլիս 18ին Մոսկուայէն Երեւան հասաւ գիտական արշաւախումբ մը, 22 հոգի, որ պիտի ուսումնասիրէ Արագածի եւ Սեւանի բուսական կենդանական աշխարհը:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«LA MASCOTTE»

Թատրոնէն փոխ առնուած խաղերուն ամենայաջողներէն մէկն է Լէօն Մաթայի բեմադրած հնամենի՝ բայց միշտ թարմ՝ աշխարհահռչակ օփերէթ

«Մասքօթ» հրաժշտութիւնը՝ Փօլյօյ բեմերուն վրայ՝ մեր պատանի ճաշակը ընտելացուցած էր Ֆրանսական հաճելի, թեթեւ ու ներդաշնակ երաժշտութեան:

Էտմօն Օտրանի՝ իր տեսակին եւ ձեւին մէջ դասական այդ կտորը տասնեակ տարիներ յետոյ դեռ կը պահէ իր հրապոյրը եւ վիպական ներշնչումը:

Զաւի եւ համեմատութեան գնահատելի կառուցում մը, բնականութեան դրոշմը կը զգնեն մինչ՝ ծիծաղելի ու խեղկատակ կացութիւններու վրայ, որոնք տրամաբանական կաղապարներու սահմանը չեն ստնակոխեր.

«Մասքօթ»ի նիւթը ծանօթ է, բառին նշանակութեան չափ: «Մասքօթ» կը նշանակէ բախտաբեր էակ կամ առարկայ:

Երեւակայածին իշխանութեան մը մէջ ապրող ագարակապան Անթօնիօ բախտաբեր սպասուհի մը ունի՝ Պէթթինա:

Եւ մինչդեռ անոր մոգական ազդեցութեան շնորհիւ Անթօնիօ կը հարստանայ, իր եղբայրը Ռօքքօ կը տառապի անյաջողութիւններու ցանցի մը մէջ:

Անյաջողութիւններու շարք մը կը մթագնէ նաեւ Լօռան Ժէ. Թագաւորին կեանքը, որ իր ժառանգներուն կը դանդաղի աշխարհի ամէնէն անբախտ թագաւորը ըլլալուն համար:

Հարկերու մասին իրեն տրուած տեղեկագրէ մը միայն ան կ'իմանայ, որ իր պետութեան մէջ իրմէ աւելի անբախտ մէկը կայ, ագարակապան Ռօքքէն.

Ու կ'որոշէ այդ բախտակիցը տեսնել, անոր այցելութիւն մը տալով:

Մինչ այդ Անթօնիօ կարեկցելով իր եղբօր վիճակին, անոր ղրկած է՝ շարք մը պատուէրներու հետ իր «Մասքօթ»ը, Պէթթինան, որուն սիրահար նշանածը կը գտնուի նոյնպէս Ռօքքօյի ծառայութեան մէջ:

Լօռան Ժէ. Ռօքքօյի այցելութեան միջոցին շարք մը զուարճալի պատահարներէ յետոյ, կը տեսնէ Պէթթինան եւ կ'որոշէ իշխանուհիի մը տիտղոս մը տալով իր պալատը տանիլ:

Սակայն Պէթթինայի խորհրդաւոր կարողութիւնը պահպանելու համար պայման մը կայ, — կոյս մնալ:

Հարկ է ուրեմն զայն զատել իր նշանած Փիպպոյէն:

Բայց Պէթթինա պալատական շքեղութիւններէն չի շլանար: Ան նախամեծար կը համարի իր հնդկահաւերը արածել, իր սիրական Փիպպոյի ոչխարներու կողքին.

Կը հետեւի դիմադրութիւններու եւ արգելքներու զուարճալի շարք մը, համեմուած ծանօթ եղանակներով ու երգուած հաճելիօրէն:

Պէթթինայի եւ Փիպպոյի մաքուր եւ անխորտակելի սէրը կը յաղթահարէ վերջապէս արքայական կամքին, զոհաբերելով գերբնական կարողութիւն մը:

Ցոյանութիւն մըն է Պէթթինայի դերը կատարող Օր. Ժէրմէն Ռօզէն: Խաղի տեւողութեան միջոցին ան ամբողջ բեմով, գրաւող ու հաճելի տարրն է իր երգելու բացառիկ շնորհով, գեղեցկութեամբ եւ դիմախաղի գերազանցօրէն խօսուն արտայայտութիւններով:

Ցանկալի պիտի ըլլար Ֆրանսական շարժանկարը արժեցնելու տեսակէտով, որ փարիզեան բեմադրիչները յայն առիթը տային տաղանդաւոր արուեստագիտուհիին, փոխանակ վճարուած ռեկլամներու գնով պարտադրելու հասարակութեան երկրորդական արժէքներ, որոնք հիասթափ կը ձգեն հանդիսատեսը, վնասելով ճարտարարուեստի մը վարկին:

Լիւսիէն Պառու անդիմադրելի կատակերգական կարողութեամբ մը կը տանի Թագաւորի ծանր դերը, ստեղծելով տիպար մը՝ որ նոյն իսկ դասականաւան չափազանցուած դրութիւններուն մէջ կը պահէ զուարճալի բնականութիւն մը:

Հանրածանօթ Տրանէմ վիճակուած է անբախտ Ռօքքօյի դերը: Իր փորձ դերասանի անվիճելի կարողութիւնը՝ հակառակ յառաջացած տարիքին — կը յիշեմ զինքը ծափահարած ըլլալ Շան–Էլիզէի Ալքազարի բեմին վրայ, երեք տասնեակ տարիներ առաջ — կրցած է պահել արտայայտութիւններու թարմութիւն մը, որ ընդունակ կը դարձնէ զինքը իւրացնելու ամէնէն այլազան տարազները:

Պառու եւ Տրանէմ անդիմադրելի զոյգ մը կը կազմեն:

Փիպպոյի կարեւոր դերը կը կատարէ Ի. Ռուանէ, որուն անթերթ— լուր ձայնը իր գլխաւոր արժանիքը կը կազմէ այս ժապաւէնին մէջ:

Գլխաւոր դերակատարները կը լրացնեն Ժանին Միզ, Լէօթէյլի, Թէքէզ Տօռնի եւն.:

Մասքօթի յայտագրին ամէնէն գրաւիչ մասը սակայն — գեղարուեստական աւելի նուրբ զգայնութիւններու սիրահարներուն համար — կը կազմէ գունաւոր տեսարաններու շարք մը, շատ մեծ արուեստագիտական ճաշակով առնուած Վենետիկի ջրանցքներուն, Նափոլիի դիւթիչ ծովախորշին եւ Սիէնայի գեղածիծաղ շրջականներուն հրաշալիքներէն:

Իտալական անբաղդատելի երազանքով օծուն՝ երգեր կը բազմապատկեն գոյներուն եւ տեսարաններուն հրապոյրը, կիթառներու եւ մանտոլիններու ընկերակցութեամբ, կազմելով համերգներուն ամէնէն կատարեալը, լոյսի, գոյնի, գիծի եւ ձայնի գեղ... գոյն ներդաշնակութեամբ:

Անոնք որ բախտաւորութիւնը ունեցած Վենետիկի մեծ ջրանցքին վրայ, կօնտոլի մը մէջէն լսել canzonette կամ լուսնակի գիշեր մը, մակոյկի մէջ, Նափոլիի համայնապատկերին առջեւ ... երգեր, Սանթա — Լուչիայի հոգեխռով եղանակները ունկնդրելով, անոնք կը ... պահ մը այդ բոլոր զգայնութիւնները ունենալ Մասքօթի մութ սրահին մէջ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆ

ԲՆԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Լէնինկրատի մէջ բացուեցաւ բնախօսութեան միջազգային ԺԵ. համագումարը, որուն կը մասնակցին աւելի քան 1500 պատգամաւորներ ... երկիրներէ:

Օրակարգը խճողուած է ... հարցերով, որոնց մէջ՝ ... ջղային ... թեան բնախօսութիւնը, ... աշակերտներուն փորձերը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՑԻՆ, ԿԸ ՓԱԿԵՆ...

— o —

Թուրքերէն Թան կը գրէ (1 օգոստոս)։—

Տեսնելով որ այսօրուան վիճակի բարելաւումը անկարելի է, որոշուած է փակել գործնական վարժարանները։ Թրակիոյ այս վարժարաններէն ստացուած են այնպիսի արդիւնքներ, որոնք բոլորովին հեռու են այն նախատեսութիւններէն, զորս ունեցաւ կառավարութիւնը՝ զանոնք հիմնած ատեն։

Այս վարժարաններուն փոխարէն, գործելով կուսակալութեան մասնաւոր ելմտացոյցովը, պիտի բացուին 4 կարգի արհեստանոց վարժարաններ։ Անհրաժեշտ պատրաստութիւնները կը տեսնուին արդէն։

ՀԱԿԱԲԱՐՈՂՋՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս տեղական ապրանքներու ցուցահանդէսը բացուեցաւ Պոլսոյ մէջ։ Ստուգուած է որ տեղական ապրանքներու դէմ գաղտնի եւ ծրագրեալ քարոզչութիւն մը կը կատարուի։ Այսպէս, հոն առաջին անգամ ցուցադրուած են ինքնաշարժի քաուչուքներ, որոնց համար կ'ըսուի թէ տեղական չեն։ Ցոյց կը տրուին նաեւ ուրիշ ապրանքներ, որոնք ներածուած են ու իբրեւ տեղական կը ցուցադրուին։ Պոլսոյ արհեստից քննիչը միջոցներ ձեռք առած է արգիլել տալու համար այս քարոզչութիւնը։

Գոնիա

Գոնիայի կուսակալ Ճեմալ Պարտաքճի ի մէջ այլոց ըսած է Թուրք խմբագրի մը — Փրոֆ. Սալամոնին հետ Գէյլէհիր լիճի շրջակայքը քննութիւն կատարեցինք. ինք համաձայն է մեր եզրակացութեան, — Սարբուն հասցնել Գէյլէհիր։ Այն ատեն, ջուրին մակերեսը պիտի բարձրանայ, եւ լիճը յատուկ ջրանցքներ մէջտեղ առատ ջուր պիտի ունենան։ Գացինք նաեւ Սիլլէյ (գիւղ մը), որոշուած է կտրել կիրճ մը որ ժայռերէ թաղկացած է։ Ջուրը չի կրնար ատցուիլ անկէ, հոս ալ լաւ «պատած» մը Գէյլէհիրի ջուրը հեռացնել կը նուազի։ Մասնագէտ մը քննեց, սր–գիլիք չունեցանք։ Մեծ հոգ պիտի տանինք Գէլ Կէօլ ջուրին, որ մէկ մեթր կ'ատանու, եթէ այն 10 մեթրէն հասցնենք ուժ մը պիտի գոյանայ։ Արով, կարելի պիտի ըլլայ ելեկտրական գործարան մը աշխատցնել եւ շրջականերուն բաշխել։

«Թան» կը գրէ.—

Գոնիան մեր աշխարհագրական գիրքերուն մէջ «Միջին Անատոլուի ցորենի ամբարը» ցոյց տրուած է։ Բայց վերջին տասը տարիներուն շատ ողբալի վիճակի մը մատնուեցաւ ան։ Անձրեւի ու ջուրի պակասէն ինչպէս եւ այլոց արտերուն ներքեւ, դաշտերը այրեցան, ու գիւղացին եւ ցանողները շատ դժբախտացան։ 1929ին քիչ մը նպաստաւոր անձրեւներ տեղացին, բայց այն տարին ալ ցորենը արժէք չառաւ։ 25 տարիէ ի վեր Գոնիայի շրջակայքը ոռոգելու հէքեաթը կը լսենք։ Երբեմն Ֆրանսացի, երբեմն Իտալացի գրամատէրներ կը շահագրգռուէին, կայսրութեան հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնն ալ ասոր ան յանձնախումբին լեցուն ամսականներ կը բաշխէր։ Արդիւնքը մէջտեղն է։ Միլիոններ արժող այս ծրագիրը հինգ փարայի օգուտ մը տուած չէ։ Ջրանցքներն իսկ ջուրի պակասէն սկսած են ճաթիլ ... Գէյլէհիր լիճն ալ ցամքելու վրայ է. Ջուրերը մէկ քիլոմեթր քաշուած են ... Ի՞նչ պիտի ըլլայ ուրեմն։ Եթէ յատկացումը չաւելցուի, գործադրումը անկարելի է։ Իբրեւ թէ այս տարի այս գործը գլուխ պիտի ելլէր, բայց ամառը կ'անցնի արդէն ու բոլորը կը կեն տրտմած են։ Կուսակալը որ երկրին լաւագոյն վարչագէտներէն մէկն է, ամբողջ նահանգը քննեց ու բոլորին կրկին հնտացու բաժինը անհրաժեշտ դատեր է։ Այս տարի ալ երաշտ է, հունձքը 50 առ հարիւր փճացած է։ Գիւղացին իր հացն իսկ պիտի չկարենայ ապահովել։

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Գափիւլէ), 8 օգոստ. — Դպրոցասէր Տիկ. վարժարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ իրենց շէնքի սրահին մէջ՝ շատ կոկիկ ձեւով։ Ուսուցչութիւնը յարմար չտեսաւ այս տարի ժողովրդական հանդէսի մը վերածել զայն եւ սրահ կամ պարտէզ վարձել այդ առթիւ։ Այս տարուան կը յիշեցնէր մեզի հայրենիքի դպրոցական հանդէսները՝ ընտանեկան մտերմութեամբ։

Ժամը առտուան տասնին, սիրունիկ փոքրիկներ վարժարանի դուռը առած էին «Հրահանգներ» ուզելու։ Ժամը մէկուկէսին արդէն սկսած էին փողփողուն գոյն, մաքուր զգեստներով ու ճերմակ օձիքներով մինիմիկներ՝ իրենց ծնողքներուն հետ։

Սրահին կեդրոնը շինուած էր կոկիկ եւ մաքուր բեմ։ Պատերը ամբողջովին զարդարուած էին մանկական գեղեցիկ նկարներով ու երագիտական գունաւոր պատկերներով, յատուկ սեղանի վրայ դրուած էին տղոց կողմէ շինուած ձեռագործները եւ տարուան ընթացքին պատրաստած հիւսուածքները եւ խաղալիկներու հաւաքածոները։ Լուսաւոր եւ արեւոտ սրահը կը խայտար պզտիկներու ճիչերէն։

Դաշնակի եղանակով առաջնորդուած շարքերով ներս եկան փոքրիկները եւ բեմի վրայ տողանցէ մը վերջ, սկսան իրենց մանկական երգերն ու պարերը։

Հետզհետէ բեմ հանեցին «Թագաւ ք'երթամ», «Իջնենք դաշտը», «Գոշկակարները», «Կովկիթը», «Հետեւինք մեր առաջնորդին», «Մարգարիտ», բոլորը եղանակաւոր եւ քանի մը արտասանութիւն եւն., որոնց բոլորն ալ զուտ մանկական եւ հայկական նիւթեր, ոչ մէկ բան կար որ հասակէն վեր եւ անմարսելի ըլլար տղոց համար։ Կրնանք ըսել թէ զուտ մանկական էր, մանուկներու կողմէ՝ մանուկներու համար։

Ուսուցչութիւնը այս բոլորը պատրաստած էր ամբողջ տարուան ընթացքին՝ դասաժամերէն դուրս եւ իբր դաս, նկատի առնելով մեր տղոց տարիքը, սեռ, ժամերը եւ ֆիզիքական յոգնութիւնը, ինչպէս էր օրեր տրամադրել՝ վարժեցնելու տղաքը։ Դասերը շարունակուած էին մինչեւ 31 յուլիս առանց ժամանակացոյցէն շեղելու։

Հանդէսին վերջաւորութեանը, ուսուցչութեան կողմէ երկու խօսքով բացատրուեցաւ դպրոցին բարոյական եւ նիւթական վիճակը. Թէեւ դրուեցաւ. ծնողքներու որ աւելի մօտէն հետեւին իրենց զաւակներուն՝ մանաւանդ առողջութեան եւ բարեկրթութեան եւ չտարուին միայն երեւոյթներով։ Բացատրուեցաւ տղոց ձեռարուեստներու կարեւորութիւնը, անոնց դրական եւ բարոյական օգուտը եւ Դպրոցասէրի ըրած զոհողութիւնը եւ ատոնք բոլորը ընտանեկան եւ մտերմիկ ձեւով մը, իբր խոստակցութիւն։

Այս բոլորէն վերջ գիշերային աշակերտներուն եւ ծաղիկ դասարանին վիճակացոյցները բաժնուեցան, որոնց մէջ տղոց ուսումնական նիշերէն զատ կային նաեւ բարոյական դիտողութիւններ։ Կարգը եկաւ իրենց մէկ տարուան ձեռագործներու եւ ձեռարուեստներու հաւաքածոներուն, որոնց գեղեցիկ դասաւորումը տղաքը իրենց ըրած էին առաջնորդութեամբ ուսուցիչներու։ Մեծ ոգեւորութիւն առաջ բերին այս հաւաքածոները թէ տղոց եւ ծնողքներու մէջ։

Անցած տարուան 120 աշակերտներէն այս տարի, մնացած են 63 հոգի, մեծերը կանչուած ըլլալով Ֆրանսական վարժարաններէն՝ կրթական տեսչութեան հրամանով։ Այս մեծերէն 15ի մօտ տղաք հետեւեցան գիշերային դասերու, հայերէն ու Հայոց պատմութիւն, շաբաթը չորս կամ հինգ օր։

Դպրոցասէրը շատ մեծ զոհողութիւն ըրաւ այս երկու տարուան ընթացքին, այս համեստ թաղին համար՝ պիւտճէին երեք չորրորդ բացը գոցելով եւ տղաքը մաքուր եւ արեւոտ շէնքի մէջ կրթելով մանկավարժական ուղղութեամբ։

Ռ. Կ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒՍ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԵՄ. ԵՒ ԹԱՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

═ o ═

«Արարատ»ի մէջ կը կարդանք (1 օգոստ.)—

Վերջնապէս կը վերջին ահա բոլոր խլրդային աշխատանքներն ու ատոր երկրհայ գալերը։

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները՝ նորընտիր Թաղականութիւնը վաւերացուելէ յետոյ Թեմ. Խորհուրդէն, անմիջապէս ձեռնարկած էր գործի, կազմելով իր դիւանը ու օժանդակ մարմինները եւ հրաւիրելով նախկին Թաղականութիւնը գալ կատարել կանոնական յանձնումը։ Ցանուն նախկին Թաղականութեան՝ նախագահ Գ. Ն. Իվանովիչ եւ գանձապետ Գ. Ն. Կիւմիւշեան ներկայացան արդարեւ եւ յանձնեցին կնիքը, դրամարկղը, եւ յարակից փաստաթուղթերը։ Քանի մը օր յետոյ Գ. Կիւմիւշեան մերժեց սակայն ներկայանալ յանձնելու համար եկեղեցւոյ գոյքերը եւս, առարկելով որ կառավարութիւնը հրահանգած է նախկին Թաղականութեան գոյավիճակը պահպանել մինչեւ Թեմ. պատգ. Ժողով։ Նախկին հոգաբարձութիւնը եւ Աղքատախնամը եւս, միեւնոյն պատրուակով, մերժեցին իրենց կարգին կանոնական յանձնումը կատարել իրենց յաջորդներուն, համայնքին մէջ ստեղծելով այսպէս անորոշական վիճակ մը որ ցանկալի էր միայն պղտոր ջուրի մէջ ձուկ փնտռող խառնակիչներուն եւ զայն յաւերժացնելու համար անոնք ալ առած էին կառավարութեան դռները՝ յուսալով պետական շրջանակները եւս մոլորեցնել։

Դաւանութեանց նախարարութեան իրաւաբանական մարմինը առիթ ունեցաւ քննել թեմին եւ համայնքին մէջ ստեղծուած վէճը իր բոլոր մանրամասնութիւններով, եւ իր տեղեկագրին վրայ է որ դաւանութեանց նախարարութիւնը հետեւեալ պաշտօնագիրը կը յղէ ահա Թեմական Խորհուրդին։—

«Պուքրէշի Թաղականութեան ընտրութեան դէմ տեղի ունեցած բողոքին քննութիւնը ըրած է Թեմ. Խորհուրդը՝ համաձայն Թեմական կանոնադրութեան 36րդ յօդուածին ց. կէտին եւ անոր որոշման դէմ որ եւ է բողոք կը ներկայացուի Թեմ. Պատգ. Ժողովին իբրեւ վերջին ատեան, համաձայն Թեմական կանոնադրութեան 27 յօդուածին բ. կէտին։

Նախարարութեանս կը պատկանի միայն իբրեւ վերին օրկան, քննել եւ հակակշռել Թեմ. պատգ. ժողովին տալիք որոշումները։

Հետեւաբար այն վայրկեանէն որ Թեմ. Խորհուրդը իր վճիռը կուտայ վաւերացնելով ընտրութիւն մը, անոնք որ բողոք ունին պարտաւոր են ուղղել Թեմ. պատգ. Ժողովին։

Ինչ կը վերաբերի բողոքին 2 կէտին՝ ի մասին Իսճ. Գ. Սոլոմոնի կացութեան, որքան ատեն որ պատգ. ժողովը զայն հրաժարած չէ նկատած, կը նշանակէ թէ արդարանալի գտած է անոր բացակայութիւնները պատգ. ժողովի նիստերէն եւ հետեւաբար պատճառաբանուած։

Հետեւաբար կարելի չէ հաստատել թէ Գ. Իսճ. Սոլոմոն կորսնցուցած է Թեմ. պատգամաւորի իր հանգամանքը, եւ այդ պարագային Թեմ. Խորհուրդը կը նկատուի օրինաւոր կերպով ընտրուած եւ հետեւաբար այս տեսակէտով օրինաւոր է նաեւ ընտրութիւններու վաւերացումը իր կողմէ»։

Պայքարի ամիսէն յետոյ՝ երբ ժողովուրդը իր կամքը արտայայտեց պարտութեան մատնելով համայնքին ցեցերը Թաղականական ընտրութեանց մէջ, կառավարութեան վճռով կը փակուի նաեւ խլրդային աշխատանքներուն շրջանը, որ այնքան աւելորդ ճիգ արժեց եւ այնքան ամօթ յաչս հիւրընկալ երկրին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

═ • ═

Կիրակի օր բացուեցաւ 1935—36 տարեշրջանին ընդհ. Ֆրանսայի Ֆութպոլի եղանակը։ Փարիզի լաւագոյն խումբերէն Րէտ Սթար Օլէմփիք մրցեցաւ Եգիպտոսի ազգային խառն խումբին դէմ, որ այս միջոցիս պտոյտի ելած է դէպի Եւրոպա, մրցելու համար մայրաքաղաքներու լաւագոյն խումբերու դէմ։

Մրցումը տեղի ունեցաւ Սէնթ Ուէն, Սթատ տը Փարիի մէջ, ուր Եգիպտական խումբը չարաչար պարտութեան մատնեց Փարիզի խումբը 2—4ով։

Եգիպտական խումբը լաւ խաղարկութիւն մը երեւան բերաւ, զարմացնելով հանդիսատեսները, որոնք միշտ կը ծափահարէին քաջալերելով զանոնք։ Ամբողջ Ֆրանսական թերթերը գովասանքով կը խօսին անոնց կոկիկ փասերուն, զօրաւոր շիւթերուն, իրարու օգնելու ձեւին եւ արագաշարժութեան մասին, իսկ Ֆրանսական խումբին պարտութիւնը կը վերագրեն կիզիչ տաքին։

Եգիպտական խումբին յառաջապահներուն գիծին մաս կազմող Թոմէսիս (յոյն) որ նոյն օրը շատ լաւ խաղարկութիւն մը ունեցաւ եւ 4 կէտն ալ ինք նշանակեց, Ֆրանսական խումբին տնօրէնութիւնը հանելով անոր խաղարկութեան առաջարկած է մնալ Փարիզ, բայց այս վերջինը մերժած է։

Սթատ Քոլոմպի մէջ ալ Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի յաղթեց Սէնթ Էթիէնի խումբին, 2—5ով, որ Փարիզ եկած էր մեծ յոյսերով։

⁂ Այս միջոցիս Պրիւքսէլի (Պելճիքա) Սթատ Հէյսէլի մէջ տեղի կ'ունենայ հեծելանիւի համաշխարհային ախոյեանութեան մրցումները, որոշելու համար 1935—36 տարեշրջանին ախոյեանները։ Մրցումները բացուեցան շաբաթ օր եւ պիտի տեւեն տասը օր։ Առաջին մրցումը յատկացուած էր արագութեան «փրոֆէսիոնէլ»ի եւ «ամաթէօր» դասակարգերուն պատկանող հեծելանորդներուն։

«Ֆինալ»ի մրցումները տեղի ունեցան կիրակի օր եւ եղան շատ հետաքրքրական։ Անցեալ տարուան ախոյեանը, պելճիքացի Ժէֆ Շէրէնս, շարունակ պարտութեան մատնելով իր հակառակորդները հռչակուեցաւ ախոյեան։ Երկրորդ հանդիսացաւ գերմանացի Րիխթէր, երրորդ եւ չորրորդ Ֆրանսացիներ Ժէրարտէն եւ Միշար։

Ժէֆ Շէրէնս այս տարիով չորս անգամ կ'ըլլայ որ պատիւը կ'ունենայ կրելու «Ծիրանի գօտի» շապիկը։ Իսկ «ամաթէօր» դասակարգին ախոյեան հռչակուեցաւ գերմանացի Մէրքէնս, երկրորդ՝ հոլանտացի Վան Վլիէթ։

Երկուշաբթի օր սկսաւ նոյն տեղը տրմի — Ֆոնտի մրցումները, եւ ֆինալ մրցումը տեղի ունեցաւ երէկ, երեքշաբթի։ Անցեալ տարուան ախոյեանը՝ գերմանացի՝ էրիխ Մէց ամէն ջանք պիտի թափէ իր տիտղոսը պահելու համար։

⁂ Իսկ Միւնիխի (Գերմանիա) անգլիական աթլէթիք ազգային խումբը պարտուեցաւ գերմանական համապատասխան խումբէն 75ի դէմ 61 կէտով։

ՀՐԱՆԴ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԾԱՄՈՒՐ

Գուցա՞ս հեղ

— • —

Ֆրէզնոյի Միշակը, անկախ թերթ մը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 յուլիս)։

— «Շատ անգամ այս սիւնակին մէջ գրած, կրկնած եւ մատնանշած ենք ազգային գոյութեան սպառնացող վտանգը, եւ չէզոքած՝ ազգային միացեալ ճակատի անհրաժեշտ պէտքը։

Փարիզի եւ ուրիշ եւրոպական ոստաններու մէջ համախմբուած մեր ամէն տեսակ վարչութիւններն ու մարմինները, ինչպէս նաեւ պետական ու քաղաքական փորձառու անձնաւորութիւնները նմանապէս շօշափելի բան մը ըրած չունին։ Տեսակ մը ազգային ընդարմացում, կամ անդամալուծութիւն անշարժութեան է դատապարտած ամէնն ալ։ Ու ցնցում մը անհրաժեշտ է, եթէ չենք ուզեր մօտեցող փոթորիկներու ընթացքին մեր գոյութիւնը վտանգել։

Հաւանական պատերազմներու, բախումներու եւ քաղաքական փոթորիկներու համար կը պատրաստուին ամէնքը։ Տենդագին գործի են լծուած աշխարհի հզօրներէն սկսեալ մինչեւ յետին տկարները, որովհետեւ գիտեն թէ մօտալուտ վտանգը ճգնաժամային ու օրհասական բնոյթ պիտի ունենայ։

Հորիզոնին վրայ երեւցող ճակատագրական այս դէպքերու նախօրեակին ի՞նչ կ'ընենք մենք։ Թող չատարկուի թէ ի՞նչ բաներ կարելի է ընել որովհետեւ կարելիութիւններ շատ կան կամ եթէ չկան, պէտք է ստեղծել, դիմագրաւելու համար այն վտանգները, որոնք ոչ միայն մեզի այլ նոյն իսկ աշխարհի հզօրներուն տարօսի կը պատճառեն։

Ամէնէն կենսականն ու տարրականը արդարանն միութիւնն է, ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ։ Այդ կերպով միայն կարելի է մէկտեղել արժէքաւոր ու արդիւնաւոր ուժերը, որոնք մեր ամէն կազմակերպութիւններուն մէջ ալ կան, եւ օգտակար դառնալու համար կը կարօտին հաւաքական գործունէութեան, հայրենիքի պաշտպանութեան գլխաւոր շահին առջեւ ստորադասելով հատուածական ամէն ճղճիմ հաշիւ։

Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ նախապէս գոյութիւն ունեցող աւելի քան երկու միլիոն հայութենէն մնացած է աննշան թիւ մը, կամ շուք մը միայն։ Արտասահմանի եւ գաղութներու հայութիւնն է որ կը կազմէ բուն հայկական զանգուածը եւ պարտականութիւն ունի ներկայանալու թէ իբր Թիկունք եւ թէ առաւելապէս իբր ճակատ, ու բախտորոշ այս օրերուն սիրոյ եւ եղբայրութեան գիտակցօրէն ամրապնդուած կապերով տանձնելու գործի պատասխանատուութիւնը։

Հայութիւնը իր ուժերը հարիւրապատկելով իսկ չի կրնար կշիռը մէկ կամ միւս կողմ շրջել, բայց մեր վտանգուած գոյութիւնը ամրապնդելու համար պէտք ունինք ամէնուն միացեալ եւ ամրակուռ ուժին։

Մօտաւոր անցեալը բաւական դըբաւական մըն է թէ Արարատի, Սարդարապատի, Գարաքիլիսէի, Սուէտիոյ, Շապին Գարահիսարի, Զէյթունի, Հաճընի եւ Վասպուրականի հերոսամարտերը մեզ հայ ժողովուրդը ունի դէթ վտանգի պահուն մարտական ուժ ստեղծելու ընդունակութիւնը։ Ոչ մէկ ատեն ազգային սրբազան միութեան եւ համագործակցութեան պէտքը այնքան շեշտուած կերպով չէ ներկայացուած մեզի որքան այսօր։

Մեր հայրենազուրկ ու պատառատուն ժողովուրդը ընդունակ է նմանապէս գերագոյն զոհողութիւններու։ Կը մնայ մեր առաջնորդներուն, ազգային գործիչներուն եւ ղեկավարներուն գիտակցիլ վայրկեանի վեհութեան եւ հայութիւնը առաջնորդել փոթորկումներու եւ քաոսի մէջէն դէպի իր վերջնական հանգրուանը։ Այսպէս է որ կը կերտուին սփիւռքեան հայրենիքները եւ կը պաշտպանուին անոնց սահմանները»։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—•—

Երբեք չէինք կարող կարծել, որ Զօր. Նազարբէկեանը դէմ կը լինէր Ազգ. Խորհ.ի քաղաքականութեան՝ Թիկունքն ամրացնելու գործում, այն էլ այնպիսի ժամանակ, երբ Թիկունքում, Շամքոր, Բագու եւ այլուր տեղի ունէին ուժեղ բախումներ. այս մենք ուղղակի հիասթափուեցանք, որովհետեւ նախ նա պարտաւոր էր կատարել կովկասեան ճակատի պետի հրահանգը, իբր զինուորական, ապա իբր հայ զօրավար, այն էլ հայկական անդրանիկ զօրամարմնի պետ, նա ընդհակառակն շատ ուրախ պէտք է լինէր, որ Թիկունքում հայկական գաւառները զինւում են եւ կարող կը լինեն դիմադրելու թշնամու ասպատակներին, մանաւանդ որ հայրենակցական գնդերը նրանից չէին խլում զինուոր կամ ռազմամթերք, որպէսզի մեր զօրավարը մտահոգուէր ռազմաճակատի թուլանալով։ Թուրքական բանակի մէջ եղած կովկասահայ զինուորութեան քանակը հասնում էր 250 հազար հոգու, այդ քանակից միայն 20—25 հազարն էր առնուած զէնքի տակ, միւսները ազատ էին կացուցուած մեծամասնական յեղափոխութեան հետեւանքով։ Եթէ մեր պատկառելի զօրավարը, Նազարբէկեան, որ եւ է գնդապետի կարիքն ունէր, կարող էր կարուկ կերպով հրամայել, որ այդպիսին թողնէ հայրենակցական գունդը եւ մեկնի ճակատ, հակառակ դէպքում անսաստողին պատժի պիտի ենթարկէր եւ ոչ թէ յայտարարէր, թէ «Գանձակի նահանգով չեմ զբաղւում, այլ մտահոգուած եմ արտաքին ճակատը պաշտպանելու գործով։ Ամէն ինչ ճակատ պէտք է ուղարկել։ Ձեր գնդապետն էլ պէտք է ճակատ մեկնի եւ ոչ թէ Ղարաբաղ. ամէն ոք ճակատ եւ ամէն ինչ ճակատի համար»։ Երանի՜ թէ զօրավարը մեր զինուորներին անմիջապէս ճակատ ուղարկէր։ Այն ժամանակ Արցախեան գնդի գործերն աւելի յաջող կը դասաւորուէին. զօրավարի վերոյիշեալ ռազմական տեսակէտն ամէնաճիշդն էր բնականոն պայմաններում, սակայն էր 1918 թուի հանգամանքներում կառչել միայն ճակատի տեսութեան, երբ Թիկունքը եւս յաճախ ճակատ էր հանդիսանում. զօրավար Նազարբէկեանն աւելի ճկուն պէտք է հանդիսանար, նա ընաւ անտես չպիտի առնէր Թիկունքը եւ ճակատը. Համաձայնեցէք Գ. Խոնդկարեան, որ պատկառելի զօրավարը սխալուեց չտրամադրելով պատուական Թղթերը (չեմ ասում քամահանք բանեցրեց) եւ այդ սխալի պատճառով «Արցախեան» գունդը մնաց առանց սայլաշարքի, ձիերի եւ թնդանօթների, հէնց այդ պատճառով էլ դեգերեցինք սար ու ձորերում ամիսներ շարունակ ...

Գ. Խոնդկարեանը թող շատ լաւ գիտենայ, որ այդպէս վարուեցան իրենց հայրենակցական գնդերի հետ Զօր. Գարաջիւլ, Զօր. Մեհմանդարովը, որոնք նոյնպէս ռուսական կրթութեան եւ ծառայութեան զօրավարներ էին, ի մէջ այլոց եւ իմ բարձր անմիջական պետերը գերմանական ճակատում. Նրանք անմիջապէս եւ շատ սիրով դիւրութիւններ տուին իրենց հարազատներին (առաջինը Վրացի, երկրորդը Թաթար) զինելու եւ կազմակերպելու անգամ Շամքորներ ... Դրանք չյայտարարեցին թէ չեն հետաքրքրւում Թիֆլիսի կամ Գանձակի նահանգով ...

Թիֆլիսի ռազմապահեստները լիքն էին ամէն կարգի ռազմամթերքներով եւ ինչ որ տրուէր հայրենակցական գնդերին, տեղի չէր ունենալ ի հաշիւ ճակատի, զնա մի կողմ եմ թողնում այն հանգամանքը, որ Երզնկան, Մամախաթունը, Երզրումը, Կարսը, Ալեքսանդրապոլը, ինչպէս եւ Վանը, Սարիղամիշը եւ այլ պահեստատեղիները ուղղակի ընկնում էին ռուսական հսկայական ռազմամթերքների բեռան տակ, որոնց խոշոր մասը ապիկարութեամբ, առանց փճացման ենթարկուելու ընկաւ Թուրքերի ձեռքը. ո՞վ է մեղաւորը, կարծում եմ, որ յամենայն դէպս «ամէն ոք ճակատ եւ ամէն ինչ ճակատի համար» էժանագին ճշմարտութիւնը բարձրօրէն բարբառող զօրահրամանատարն անմասն չպիտի մնայ այդ մեղքից, մանաւանդ որ նա չա՞տ անգամ էր չափուել տաճկական բանակների հետ տարբեր ժամանակներում ...

Ա. Խոնդկարեանը շատ է զարմացել որ ես փորձել եմ քննադատօրէն վերաբերուել իմ բարձր զինուորական պետին։ Ի՞նչ տարօրինակ բան կայ այդտեղ. ռազմական դպրոցներում ռազմավարութիւն (ստրատեգիա) աւանդողները բարեհաճում են քննադատել անգամ Նափոլէոնին. Ես շատ մեծ պատկառանքով վերաբերուելով հանդերձ Զօր. Նազարբէկեանին, ասել եմ որ «1918 թուի մեր վտանգուած Թիկունքի հանգամանքներում պէտք է արագօրէն զօրավարի պաշտպանած ճիշդ տեսակէտը. այլ պատկեր կը ստացուէր, եթէ Զօր. Նազարբէկեանն այնքան ուժեղ եւ վճռական լինէր, որ կարողանար եւ իրաւունք ունենար ռազմաճակատ հանելու 100—200 հազար հայ զինուորութիւն եւ յաղթէր թշնամուն եւ ոչ թէ իբրեւ յետեւից յանձնէր Երզնկան, Երզրումը, Վանը, Սարիղամիշը ապա եւ առանց կռուի Կարսը, Ալեքսանդրապոլը ... Թէեւ ամէն ինչ ներուէր զօրավարին, բայց Կարսի պէս բերդը առանց կռուի, խայտառակութեան զոհ գնալով, թշնամուն յանձնելը իբրեւ որ յանցանք էր պատմութեան առաջ եւ այդ յանցանքի մեղքը քաւեց ուրիշը՝ Ռաֆ. Կարճիկեան ...

Ահա թէ ինչ է ասում մեզ Գ. Խոնդկարեանը.— «Գնդի կազմութեան առանձին խանդավառութեամբ չի վերաբերում Զօր. Նազարբէկեան, որի կարծիքով գլխաւոր ուշադրութեան առարկայ պէտք է լինի թրքական ճակատը եւ յօդուածագիրը շատ ծանր խօսքեր է ուղղում իր զինուորական բարձրագոյն պետի հասցէին, չքաշուելով նոյն իսկ քննադատութեան ենթարկել նրա ռազմական տեսակէտները եւ տակտիկական ըմբռնողութիւնները Թիկունքի եւ ճակատի կապի ու փոխազդեցութեան մասին»։

Վերոյիշեալ դիտողութիւններիս պիտի կցեմ նախ, որ Խրիմեան Հայրիկը եւ Երկաթէ Պատրիարք Իզմիրլեանը շատ աւելի մեծ հմայք ունէին հայ ազգի մէջ, երբ տակաւին կաթողիկոս չէին, նոյնպէս եւ Զօր. Նազարբէկեանը, նախ քան հայկական զօրամարմնի (Կորպուս) պետ դառնալը։

ՅՈՎՀԱՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(2)

որ կրնան առանց արձանագրութեան ծախքի ընդունուիլ իբրեւ Թօշակաւոր (պաւռսիէ) կամ ուրիշ պատճառով:

Հրամանագրի մը համաձայն, անհրաժեշտ է արտօնութիւն ստանալ շաքարի գործարաններ շինելու համար:

Նոր օրէնք մը կանոններ կը սահմանէ ազգ. վիճակահանութեան տոմսերու կտորակներուն վաճառման համար, պատիժներ նշանակելով անսաստողներուն:

Տեղացի արհեստաւորները պաշտպանելու համար, այսուհետեւ օտար արհեստաւորներն ալ (արթիզան) բանուորներուն պէս ենթակայ պիտի ըլլան 1926 օգոստոս 11ի, 1932 օգոստոս 10ի օրէնքներուն (հարիւրին 10) եւ 1935 փետրուար 6ի հրամանագրին տրամադրութեանց, որ կը վերաբերին ինքնութեան թուղթերու եւն. պայմաններուն: Իւրաքանչիւր արհեստաւորի մասնաւոր անձնագրին վրայ պիտի նշանակուի «արհեստաւոր» բառը:

Հրամանագրի մը համաձայն, սնանկութեանց կամ դատական հաշուեյարդարի պարագային, նախապատուութիւն պիտի տրուի բանուորներու (15 օրական), պաշտօնեաներու (30 օրական), առեւտրական ներկայացուցիչներու (90 օր) առնելիքներուն վճարման:

29 բացառիկ օրէնքներուն հետ միաժամանակ, աշխատանքի նախարարը վաւերացնել տուաւ մասնաւոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն նուազագոյն աշխատավարձ կը նշանակուի Լիոնի շրջանին մետաքսի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններուն համար, ուր վճարումները մինչեւ 50 առ հարիւր կրճատուած էին անցեալ տարի:

Իտալացիները միջտ անձուշտ

Իտալական թերթերը ուժգնօրէն պաշտպանելով կառավարութեան տեսակէտները, գիտել կուտան թէ ոչ Փոխան — Քէլլօկի դաշինքը, ոչ 1933ի ոչ—յարձակման դաշինքը, ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը կապ ունին ներկայ վէճին հետ: Եւ կ'եզրակացնեն թէ Իտալիա իրաւունք ունի գիմելու ինքնապաշտպանութեան եւ պահանջելու դաշնագիրներու վերաքննութիւն: « Ազգերու Դաշնակցութիւնը երբեք չպիտի համարձակի մէջտեղ դնել դաշնագիրներու վերաքննութեան եւ գաղթավայրերու վերաբաշխման ամբողջական խնդիրը: Ան կը վախնայ նախընթաց օրինակներով, անոր ուղածը ոչ թէ հաւասարակշռութիւն հաստատել է, այլ անձնական շահեր գոհացնել »:

⁂ Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը ծաղրեն Եթովպիոյ կայսեր վերջին յայտարարութիւնները, որոնց համաձայն նաւահանգիստ մը կ'ուզէ Կարմիր ծովուն վրայ:

⁂ Զօր. Սմուց, Հարաւ. Ափրիկէի փոխ — վարչապետը, հետեւեալ արտայայտութիւններն ուղղեց ճառի մը մէջ.

— « Եթէ Իտալիա Եթովպիոյ վրայ յարձակի, ծանրապէս պիտի լարուին Ափրիկէի սպիտակամորթներուն եւ սեւամորթներուն յարաբերութիւնները: Միւս կողմէ, եթէ Իտալիա երկարատեւ պատերազմի մը բռնուի, չափազանց պիտի բարդանայ Եւրոպայի կացութիւնը:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի օտար աշխատաւորներէն անոնք որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond – Rostand փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդով ներկայանան հետեւեալ օրերը.—

Չորեքշաբթի, 14 օգոստոս.— թիւ 10,751—10,875, ուրբաթ՝ 16 օգոստոս 10876 —11,000: (Թիւ 10,501 —10,750 վերջացած են երկուշաբթի եւ երեքշաբթի): Ներկայացողներուն թուղթերը կը ջնջուին:

ՑԱՆՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆՑԻ ԶՕՐԱՎԱՐ Նակաթայի դաշունահար սպանութիւնը, զոր հաղորդած էինք երէկ, կը վերագրուի թունդ ազգայնական տարրերու գրգռութեան: Բուն չարժառիթը գաղտնի կը պահուի: Մարդասպան գնդապետը զօրավարին գրասենեակը մտած ատեն վէճի բռնուած եւ դաշոյնը քաշած էր:

66 ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ՔԻՆՈՒՈՐՆԵՐ վիրաւորուած են Թուլոնի վերջին դէպքերուն մէջ, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը:

ԱՐԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՉ-ԱՐԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ամուսնութիւնը պաշտօնապէս արգիլուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, օգոստոս 12 թուակիր օրէնքով մը:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ (11 օգոստոս) Ֆրանսերէն բոլոր թերթերը գրաւուեցան Պերլինի մէջ, անպատեհ լուրեր հրատարակած ըլլալով:

ԳԱՀԻՐԷԷՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ գացող բեռնակառք մը ջրանցքի մը ափէն անցած ատեն, ինկաւ գրօսանաւի մը վրայ, որ ընկղմեցաւ: Ուղեւորները ջուրն ինկան: Քսան հոգի խեղդուեցան, իսկ ուրիշներ վիրաւորուեցան:

ՕՏԱՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ խստիւ արգիլուած ըլլալով, եգիպտական նախարարութիւնը կրկին կը յիշեցնէ առ որ անկ է:

ԿԵՂԾ ԴՐԱՄ ԿԸ ՇԻՆԷԻՆ Կրընոպլի համալսարանին ուսանողներէն երկու լեհեր: Մէկը ձերբակալուեցաւ Զուիցերիոյ մէջ, երբ հինգնոց մը կը քշէր: Միւսը կը փնտռուի: Անոնք բանուկ արհեստանոց մը շիներ էին Լա Թռօնշի մէջ, 5 եւ 10 ֆրանքնոցներ կեղծելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ օրէնք մը քուէարկեց, որով կ'երկարաձգուի Եգիպտոսի յոյն փոքրամասնութեան դպրոցներուն փակումը, առանց պայմանաժամ նշանակելու:

ՀԱՎՐԻ ՄԷՋ գործուած մաքսանենգութիւններու կծիկը կը քակուի հետզհետէ: Երկու մեղսակիցներ ձերբակալուած են արդէն եւ դեռ կը սպասուի 40 կարեւոր պաշտօնեաներու ձերբակալութեան: Զեղծումը տեւած է երեք տարի, պետութեան վնաս պատճառելով 150 միլիոն ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻՒ եւ Շրջանի Տիկնանց խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին դպրոցի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին թաղիս բոլոր տիկինները անխտիր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Ստեփան, Արշակ Սիրանոյշ Ստեփանեան (Քեալէճիկ), որ Իզմիրի աղէտին ատեն կորսուած են: Տեղեկացնել՝ Գ. Գէորգ Ստեփանեանի 2, rue Basfroi Paris (11), Franc.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

“ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ”

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Կալլապատի հասարակ ժողովուրդը Մահմէտական են, եւ բնիկ Հապէշ քանի մը տուն միայն հազիւ կը գտնուին, անոր համար չունին ոչ եկեղեցի եւ ոչ կարգաւոր: Մեր գացած ժամանակները ներքին խռովութեանց պատճառաւ 300 ի չափ փախստական Հապէշ քրիստոնեայք եկած էին, խեղճ ու աղքատ մարդիկ. կանայք իրենց ազրուստը համեստութեան դէմ եղած միջոցներով կը հոգային, եւ անտէր տղայք Մահմէտական կրօնքը ընդունելով հացերնին կը հանէին: Առաջին անգամ տեսնելով Հապէշ ազգը Կալլապատի մէջ, կը խղճայինք ու կը ցաւէինք անոնց կացութեանը եւ բարոյական վիճակին վրայ. բայց Հապէշիստանի հողը ոտք կոխելնէս ետքը հասկցանք անոնց քրիստոնէութեան ինչ նշանակութիւն ունենալը. որուն վրայ ետքէն պիտի խօսինք:

Կալլապատի Շէխը, որ ինչպէս ըսինք, երկու կառավարութեանց կողմէ կը նստի հոն, 2000 թալէրի տարեկան տուրք մը ունի, որ սուրբ Թաչի առեւտուրը անձամբ երթալով Հապէշի թագաւորին կը հատուցանէ հանդերձ շատ մը ընծաներով. եւ Եգիպտոսի կառավարութեան վճարած տարեկան տուրքն ալ կարծեմ 8000 թալէրի չափ է: Հապէշու թագաւորը Եգիպտական իշխանութեան կողմէն դրուած այս Շէխը ուզէ կրնայ փոխել, եւ նոյն թագուորի ցեղէն ուրիշ Շէխ մը դնել. բայց ոչ երբեք Հապէշ մըլի կողմէն միայն մաքսապետներ կը խրկուին ազգաւ Հապէշ, որ իր երկրէն հոն գացած ապրանքներուն մաքսը կ'առնուն, ինչպէս Եգիպտոսին իշխան երկրէն եկածներուն մաքսը Եգիպտական կառավարութեան կողմէն կ'առնուի: Երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի օրերը առնավաճառ կ'ըլլայ բազօթեայ տեղ մը, եւ նոյն օրերը առ ու ծախք կ'ըլլայ բոլոր շաբթուան համար:

Շէխ Ճիւմայի փոխանորդին իր ըսած Հապէշ իշխաններէն լուր մը բերելու համար խոստացած ժամանակը հասած ըլլալով, անձամբ գնացինք Շէխ Ճիւմայի եւ փոխանորդին քով, որոնք ճանապարհի մասին անվտանգ եւ ապահով ըլլալը իմացուցին, եւ խոստացան ճամբայ դնել մեզի. բայց զարմեալ մասնաւոր ապրանք գողերէ ազատ ըլլալու համար, թագուն ճանապարհներէ խրկել ուզեցին: Ուստի Յուլիսի վեցերորդ օրը ուղտեր պատրաստել տուաւ մեզի ձրի տանելու. ինքն ալ պաշտօնական հագուստը հագնելով՝ կէս ժամու տեղ ընկերացաւ մեզի Ճըլկայի նահանգին իշխող մեծերուն յանձնելու համար: Մեզի հետ գալու համար ատանայեան մը տասը անկանոն զօրք դրաւ, եւ թագաւորին ներկայացնելու համար ալ յատուկ յանձնարարական գրով ամենախելճ մարդ մը որուն որ Արաբերէն եւ Հապէշերէն լեզուն կը հասկնար: Ճամբայ ելանք այս մարդուս հետ անկանոն զօրաց առաջնորդութեամբը, եւ ինկանք Հապէշու երկրին անելանելի լաբիւրինթոսին մէջ, վայրենի ու զազանաբարոյ ժողովրդեան մը ձեռքը, ուրկէց Տէրը միայն կրնայ ազատել:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՈՒՂԻՆ Ինծնծէս յետոյ պատահած վտանգները: Ճիլոտնա եւ Գատոր. Մարիամ Իանծլճիա: Ըսար—Ամպայի իշխանէն իրաւիրակ գալը. հացի ճռոթիւնը. հաշիք: Գիբանիա — Եէսուս գիւղը: Վտանգաւոր գետէ անցնելու ժամանակ խեղդուելէ ազատիլնիս: Վոյտակէ գիւղը, հոն քաշած նեղութիւննիս: Եգեկիէլի հիւանդութիւնն ու մահը: Ավիտա գիւղը եւ տեղէ Ըսար — Ամպա հասնիլնիս: Հոն եղած ընդունելութիւնը: Իշխանին տեսութիւնը: Երկու նազարէթցիքը:

Անձրեւային եղանակներ ըլլալով՝ գրեթէ ամէն օր գնի կէս ասուր կը հարկադրուէինք հանդիպած տեղերնիս ուր որ ալ ըլլար՝ իջեւանելու: Այսպէսով երեք օրէն հասանք Կանտովայ մեծ գետին մօտ, ուրկէց անցնիլը անկարելի է կ'ըսէին Կալլապատի մարդիկ. բայց նոյն տարին անձրեւները քիչ մը թեթեւ եւ ետ մնացած ըլլալով՝ ջուրը նուազ էր, այսինքն՝ ուղտերուն ծնկերէն վեր հազիւ թէ կը հանէր, ուստի աներկիւղ անցանք: Հետեւեալ օրը հասանք ՈՀնիի գեղրանքը, զորոնք երեք ամի յառաջ Թէոդորոսէն ապստամբեալ Թըլոռ—Կոմազիի զօրքերը յանկարծ գալով կողոպտեր ու այրեր էին, եւ եղեռնեայ խրճիթները անմարդաբնակ կը մնային: Կալլապատի մեր հետն եղող զօրքերը հետագայ օրը արքունի ճանապարհաւ երթալու կը վախնային, նախ՝ ուղտերուն վնաս մը չգալու, երկրորդ՝ գող ապստամբներուն պատահելով՝ մեր գլխուն վտանգ մը չհասնելու համար. ուստի անկէց սկսեալ հարկ եղաւ ուրիշ գողունի ճանապարհով Գատր — Մարեամի Շէխին տանիլ հասցընելու մեզի, եւ անոր ձեռօք ալ Ըսար — Ամպայի իշխանին քով հասնելու, այն պայմանաւ որ՝ եթէ Գատր — Մարեամի Շէխն ալ ճանապարհներուն վրայ վստահելով ընդունելու ըլլայ:

Ելանք ՈՀնիէն, եւ ինկանք անտառախիտ ու անկոխ լեռներու ու ձորերու մէջ, զորոնք կարծես թէ մահը իւր սոսկալի տուեքովը ծածկեր էր: Անտառային ու ծառախիտ տեղէ մը անցնելու ժամանակնիս, թէպէտ եւ մեծ զգուշութիւնը ձեռքէ չէինք թողուցած, երբ մէկ մը այս գիտ՝ մէկ մը անդին ուղտերուն վրայ ծռուելով կ'երթայինք, յանկարծ գիմացս ծառի հաստ ճիւղ մը կամ թեւը հորիզոնաբար երկնցած գիմացս ելաւ. ուղտին գլուխը դարձընելու եւ ոչ իսկ մտածելու միջոց կար, ուստի կորսուելու կարծ ճիչ մը ձգելով, ծառին ճիւղին կարծես վեր բարձրացաւ, գլխուս անցայ տակէն ու մեծ զարմանքով տեսայ որ ուղտը վտանգը զգալով չոքեր անցեր էր տակէն, այսպէս թէ ուղտին եւ հաստ ճիւղին մէջ ոլորի ճմլուէի: Այսպէս կ'ընէր նաեւ զուգ ի վեր լեռներէ ելնելու ժամանակնիս, առջեւի երկու ծունկերը չոքէր եւ այնպէս կ'ելնէր. այս բանն յառաջս փորձուած կ'ըլլար, ինչպէս իմացանք յետոյ:

(Շար.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման տարին արտասահմանի իրաւունքէ զրկուած են, անհրաժեշտ իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին, Paris՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 15 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2883

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԸ» ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԼԵՌՆԵՐ

Բոլոր աղբիւրները կը հաստատեն թէ Էնկիւրի յուրջ ձեռնարկներ կատարած է՝ Փարիզէն մինչեւ Ուաշինկթըն, որպէսզի շարժանկարի չվերածուի Ֆրանց Վերֆելի հռչակաւոր վէպը, — «Մուսա լերան քառասուն օրերը»:

Պատմութիւնը գիտէք բոլորդ ալ,— ամերիկեան խոշոր ընկերութիւն մը, Մեթրօ Կոլտուին Մէյըր, ձեռնարկած է շարժանկարի վերածելու այդ հոյակապ յիշատակարանը, տրամադրելով երկու միլիոն տոլար:

Կը նշանակէ թէ՝ Ֆրանց Վերֆելի վէպը ոչ միայն գրական արժէք ունի, այլ եւ ... հարստաարուեստական:

Արդարեւ, շարժանկարը ամէնէն հզօր եւ ամէնէն ժողովրդական, ծաւալուն միջոցն է, ամբողջ բազմութիւններ խնդացնելու կամ խռովելու համար:

Քաջածանօթ՝ այս իրողութեան, Էնկիւրի դիմումներ, նոյն իսկ սպառնալիքներ կը կատարէ աջ ու ձախ, Թուրքին «պատիւը» փրկելու համար:

Չէ՞ որ այդ վէպն ալ կապ ունի հայաջինջ տարագրութեան հետ, իր՝ այնքան մանրակրկիտ վերլուծումներով եւ նկարագրութիւններով

Որքան ալ թէեւ Թրքատեաց մը չըլլայ հեղինակը, ոչ ալ քաղաքական գործիչ մը, իր վէպը կը կազմէ մեղադրանք մը՝ որ եւ է Թուրք իշխանութեան համար:

Իսկ հիմա որ վէպը գիրքի սահմանն ալ անցնելով, կ'արձանագրուի ժապաւէնի վրայ, պարզուելու համար միլիոնաւոր աչքերու առջեւ, ի սփիւռս աշխարհի,— արդէն յարուցած է Թրքական դիւանագիտութեան հինաւուրց մեքենան:

Եւ մեքենան կը հնչէ ամէն ուղղութեամբ, քաղաքական թէ առեւտրական: — «Դադրեցուցէք, հեռացուցէք յաւ չըլլար ... Յարաբերութիւնները կը պղտորին ... Ձեր շարժանկարի առեւտուրն ալ կը վնասուի ...»:

Այս ձեռնարկներու մասին առաջին անգամ գրեց ամերիկեան մամուլը: Միեւնոյն ատեն հաղորդուեցաւ թէ դիմում եղած է նաեւ ֆրանսական կառավարութեան, որպէսզի միջամտէ անուղղակի: Իբրեւ բարեկամ:

Որ եւ է տեղեկութիւն չունինք եղքի մասին: Ոչ ալ այն միամիտ համոզումը թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը կամ հանրապետական Ֆրանսան վճռապէս պիտի մերժեն որ եւ է միջամտութիւն, կէս առ կէս յարգելով իրենց իսկ երկիրներուն սահմանադրական ազատութիւնները:

Այս գործին մէջ ալ, դիւանագիտական եւ առեւտրական շահերն ու նրբութիւնները կրնան անակնկալի մը յանգիլ, ինչպէս յաճախ պատահած է ե՛ւ մէկ ե՛ւ միւս երկրին մէջ:

Ի հարկէ օրուան վարիչները հարկադրուած են նկատի առնել նաեւ հանրային կարծիքը:

Այդ մասին ալ ներելի չէ շատ միամտութիւններ սնուցանել:

Մանաւանդ որ, Թուրքը երբ գործի մը ետեւէն իյնայ, նախապէս կը սերտէ անոր յարակից պարագաները:

Գիտէ՞ք դեր կատարեց մէկ Խալիտէ Խանըմ, քանի մը տարի շրջելով, ճառելով եւ գրելով Մ. Նահանգներուն մէջ, երբ մեր անգլիագէտ պարոններն ու տիկինները նոյն անգլերէնը կը հոլովէին ... իրարու դէմ:

Ճիշդ այստեղ կ'ուզէինք յանգիլ, Թրքական նոր ձեռնարկին առթիւ:

Էնկիւրի կը յաջողի՞ արգիլել «Մուսա լեռը» թէ ոչ,— օրերու խնդիր մըն է:

Անշուշտ մենք ալ պէտք է աշխատինք որ չյաջողի: Ատոր համար կրնանք մեր յարաբերութիւնները արժեցնել նաեւ իբրեւ առեւտրական ուժ:

Բայց, «Մուսա լեռը» միակ խնդիրը չէ իր շարժանկարով:

Մենք տակաւին չսորվեցանք տեւական, ծրագրեալ աշխատանքներ կազմակերպել օտար կեդրոններու մէջ, թէ «Մուսա»ն եւ թէ ուրիշ լեռներ փրկելու համար:

Այդպիսի դատեր միշտ ալ պիտի ունենանք, ամէն անգամ յանկարծակիի գալով:

Տարիներէ ի վեր, մենք մեր սեփական դատին զէնքերն անգամ օտարներու վստահած ենք: Բայց նոյն իսկ այդ զէնքերը նորոգել, իւղոտել, թարմացնել չենք սորված:

Կ'ըսենք եւ կ'անցնինք: Կը յուզուինք ու կը մոռնանք: Եւ կամ, ամէնէն վճռական պահուն, քանի մը ճակատներու կը բաժնուինք, դառնալով ուղղակի կամ անուղղակի մեղսակիցները սարքուած դաւերուն:

Մեր յիշողութի՞ւնը կարճ կուգայ թէ գիտակցութիւնը,— դժուար է որոշել:

Կովկասէն թեւած ափ մը Վրացիներ ամուր եւ տեւական յարաբերութիւններ կը հաստատեն Փարիզի, Լոնտոնի, Պերլինի կամ Հռոմի մէջ: Մենք եղածն է որ կը մաշեցնենք, հարուստ հօրեղբօր մը ժառանգորդներուն պէս:

Այսպէս անցեր են տարիներ: Կ'անցնին այսօր ալ:

Այսօր շատ աւելի տժգոյն է պատկերը:

Եւ երբ կուգայ վճռական վայրկեանը, կը տեսնենք որ կամ իւղը պակաս է, կամ լապտերը: Յաճախ երկուքը մէկ:

Թուրք ուսումնականը երէկ անծանօթ հրէշ մըն էր այս պողոտաներուն վրայ: Այսօր արդէն ապարէզ կը կարդայ մեզի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կարելի պիտի ըլլա՞յ համոզել Իտալիան

Վաղը, ուրբաթ, կը բացուի Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն խորհրդաժողովը, ելք մը գտնելու համար հապէշական տագնապին: Երէկ իսկ սկսան առաջին խորհրդակցութիւնները: Ամէնէն փափուկ դերը յանձնուած է Ֆրանսայի վարչապետին, որ պիտի ջանայ հաշտեցնել երկու հակամարտ պետութեանց՝ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ շահերը եւ կանխել պատերազմը, միեւնոյն ատեն փրկելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, երէկ առաջին տեսակցութիւնն ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, որ այսօր ալ պիտի ընդունի Փարիզի իտալական դեսպանը եւ Իտալիոյ պաշտօնական ներկայացուցիչը, պարոն Ալոյզի:

Հակառակ Լոնտոնի եւ Հռոմի մէջ տիրող յոռետեսութեան, Փարիզի մէջ կը յուսան ելք մը գտնել, գոնէ ժամանակ շահիլ, մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովը: Ֆրանսա կենսական շահեր չունենալով արեւելեան Ափրիկէի մէջ, պիտի ջանայ ոչ միայն խափանել պատերազմը, այլեւ մեղմացնել Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հակամարտութիւնը, որ կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ

Փարիզի հապէշական դեսպանը իբրեւ դիտող պիտի մասնակցի վաղուան ժողովին, քանի որ իր երկիրը ստորագրած չէ 1906ի դաշնագիրը: Այս առթիւ դեսպանը յայտարարեց թէ Եթովպիա ոչ միայն կը մերժէ որ եւ է խախտում իր վեհապետական իրաւունքներուն, այլեւ որ եւ է փորձ որ կը ձգտի ուղղակի կամ անուղղակի պայմաններ պարտադրել տնտեսական մենաշնորհներու համար: «Եթովպիա կ'ուզէ գործակցիլ եւ դիւրացնել խորհրդաժողովին աշխատանքը, պայմանաւ որ եղած առաջարկները համապատասխանեն խաղաղութեան շահերուն եւ չձգտին մենաշնորհեալ դրութիւն հաստատելու: Եթովպիա պատրաստ է տնտեսական արտօնութիւններ տալու բոլոր ազգերուն եւ հետեւելու բաց դուռի քաղաքականութեան: Չէ՞ որ իտալական ընկերութեան մը տրուած է Եթովպիոյ ամէնէն մեծ ոսկեհանքին մենաշնորհը»:

Փարիզի ամերիկեան դեսպանն ալ մօտէն պիտի հետեւի վաղուան խորհրդակցութեան, ամէն օր տեղեկագիր մը ղրկելով Ուաշինկթըն: Ամերիկեան դիտող մը չի կրնար մասնակցիլ ժողովին, քանի որ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ստորագրած չէ 1906ի դաշնագիրը:

Ի՞նչ կը խորհին Լոնտոնի մէջ

Անգլիական մամուլը չի ծածկեր կացութեան դժուարութիւնները, բայց կը հաստատէ թէ Անգլիոյ պատուիրակները գոհացուցիչ ծրագիր մը պիտի ներկայացնեն, փոխադարձ զիջումներով: Եթէ Ֆրանսական կառավարութիւնը հաւանի այդ ծրագրին, կրնայ համոզել նաեւ Իտալիան: Այդ ծրագրին համաձայն, Անգլիա չպիտի աշխատի ընդարձակել իր ազդեցութեան շրջանակը: Ֆրանսա եւս տարածուելու միտք չունի: Որով զիջումն պիտի ըլլայ տնտեսական շօշափելի զիջումներ ապահովել Իտալիոյ համար

Հաւանական է նաեւ որ Անգլիոյ պատուիրակները առաջարկեն տնտեսական միացեալ հոգատարութիւն մը հաստատել, եթէ առաջին ծրագիրը չընդունուի Իտալիոյ կամ Հապէշիստանի կողմէ: Այդպիսի հոգատարութիւն մը հաստատուած ատեն, Ազգերու Դաշնակցութիւնը լիազօր մը պիտի նշանակէ, որ կրնայ ըլլալ Իտալացի եւ որ պիտի նստի Ատտիս — Աբէպայի մէջ: Այս լիազօրը օտար շահերու վրայ հսկելէ զատ, պիտի վայելէ կարգ մը քաղաքական իրաւունքներ: Այս պիտի ըլլայ Անգլիոյ առաւելագոյն զիջումը, թէեւ յոյս չկայ որ ընդունուի Իտալիոյ կամ Եթովպիոյ կողմէ:

Պաշտօնապէս կը հերքուի այն լուրը թէ անգլ. կառավարութիւնը պատրաստ է կարգ մը գաղթային զիջումներ ընել Իտալիոյ, կանխելու համար պատերազմը

Կացութեան ամէնէն բարդ հանգամանքը այն է որ, այս վէճը արագօրէն կը վերածուի անգլօ-իտալական պայքարի մը՝ Միջերկրականի տիրապետութեան համար: Իտալիա իր օդանաւային զօրագնդ ուժերով կ'ուզէ նսեմացնել Անգլիոյ ծովային ուժը, միեւնոյն ատեն նոր մարտանաւեր շինելով:

Կ'ըսուի թէ Պ. Իտըն աւելի տրամադիր է զիջումներ ընելու, քան Սըր Ռ. Վէնսիթթըրթ, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականը, որ տրամադիր է նոր Ֆաշոտա մը առնելու, եթէ կացութիւնը ծանրանայ:

⁂ Անգլիացի նախկին գնդապետ մը վարչական խորհրդական նշանակուեցաւ Եթովպիոյ կայսեր կողմէ, սահմանային շրջանի մը կառավարիչին մօտ

Իտալիոյ զինուորները ու պատրաստութիւնները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իտալական կառավարութիւնը 9000 թոն գարի ապսպրած է Ռումանիոյ, Արեւելեան Ափրիկէի բանակին համար: Անգլիական նաւ մը վարձուած է, այս գարին Սեւ ծովէն Մասովա փոխադրելու համար: Յառաջիկայ ամսու եւս մեծաքանակ ալիւր պիտի ղրկուի: Խորհրդային իշխանութիւնը յանձնած է շահիլ այս արտօնքներուն նաւագուրդը, մրցելով քանատական, արժանթինեան եւ դանուբեան հրապարակներու գիներուն հետ:

⁂ Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին ահագին շինութիւններ կատարուած են Կարմիր ծովու իտալական գաղթավայրերուն մէջ: Մասովայի նաւահանգիստը այժմ կրնայ գոհացնել նաւային երթեւեկներու բոլոր պահանջները: Նոր քարափներ եւ մթերանոցներ շինուած են: Սակայն նաւահանգիստը չի կրնար 15 նաւէն աւելի ընդունիլ միեւնոյն ատեն: Միւսները պարտաւոր են կարգի սպասել: Ինքնաշարժով եղած փոխադրութիւնները օրական 100 թոնի կը հասնին: Մասովա — Ասմարա գծին շոգեկառքերը օրական 2էն 6ի բարձրացած են, 109 քիլոմեթր ճամբայ նորոգուած, 306 քիլոմեթր ալ նոր շինուած է: Ջուր ճարելու համար 15 հին հորեր նորոգուած, եւ 62 նոր հորեր բացուած են: Այժմ կը շինուի ջրամբար մը որ պիտի կրնայ օրական 1500 խորանարդ մեթր ջուր հայթայթել Ասմարայի: Այս քաղաքին բնակչութիւնը 4500էն բարձրացած է 55.000ի: Վերջապէս հիւանդանոցները ընդարձակուած, հեռախօսի նոր գիծեր բացուած են եւայլն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Փարիզէ՞ն թէ Պրիւսէլէն Սելանիկ հեռագիր մը՝ փոքրամբ բացառ հայ թերթերու գլխուն:

Չեմ տեսած հեռագիրը: Ես թարգմանութիւնը կարդացի *Հորիզոն*ի մէջ, որ ցաւով կը ծանուցանէր ծանօթ ընկերվարական գործիչ Էմիլ Վանտէրվէլտի մահը:

Այս առթիւ խմբագրութիւնը պարտք սեպած էր յիշել նաեւ «հանգուցեալ»ին հայանպաստ աշխատանքները:

Հեռագիրը կը նշէր թէ Վանտէրվէլտ յանկարծամահ եղած է:

Թերթը հազիւ կարդացած, բացականչութիւն մը.

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մենք Փարիզ նստած, Պրիւսէլէն չորս ժամ հեռու, չենք իմանար այս կարեւոր լուրը:

— Եղբայր պատուական, մեռնողը ընկերվարական Էմիլ Վանտէրվէլտը չէ, այլ Փարիզի պելժիական դեսպան Վան... (չեմ յիշեր անունը), որ յանկարծամահ եղաւ:

Հարցը այն է որ, չարաչուք հեռագիրը շրջան ըրաւ գաղութէ գաղութ, քաղաքէ քաղաք:

Իրարու ետեւէ պատառագեցին եւ իրենց կարգին ցաւակցութիւն յայտնեցին *Ազատ Խօսք*, *Արաքս*, *Յուսաբեր*, (վերապահութեամբ), *Արարատ* եւն.:

Մինչեւ այդ կողմերը գացած ատեն, եւրոպական թերթերն ալ հասած ըլլալով, մեր պաշտօնակիցները լուսաբանուած էին, անշուշտ:

Դժբախտաբար, լուրը սահմանէ սահման սաւառնելով, կը հասնի Թէհրան, եւ *Ալիք*ի մէջ ալ կը տպուի ճիշդ այնպէս ինչպէս, առաջին անգամ, «*Հորիզոն*»ի մէջ:

Բարեբախտաբար Վանտէրվէլտ հայերէն չի գիտեր, այլապէս բողոքի հեռագիր մը կ'ուղղէր:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆ Պ. ՓՕԼԻԹԻՍ

որ իրաւարար պիտի նշանակուի հապէշական վէճին:

Այսպիսի արկածներ միշտ ալ կրնան պատահիլ, մանաւանդ արեւելեան երկիրներու մէջ, երբեմն հեռագրական գործակալութեանց վրիպումով, յաճախ ալ իրենց հեռաւոր տեղացի լրաբերներու վատ երեւակայութեամբ:

Եւ ես այդ պատահմունքը չէր որ պիտի քաշքշէի:

Անհասկնալի աղաղակ մը եղաւ թէ՝ հայերէն թերթերը աչալրջութեամբ կը հետեւին իրարու, երբ հարցը կը վերաբերի լուրեր քաղելու:

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, եթէ նոյնքան ուշադրութեամբ հետեւէին նաեւ օտար եղելութիւններու:

Եթէ մէկը միւսին գրածը կարդացած ըլլար կը պատկանի հակառակորդ ճակատի մը — ո՞րքան չարիքներ պակսած պիտի ըլլային:

Եւ եթէ բարի նախանձ մըն ալ ծագէր կարելի եղածին չափ կարճ կապելու բուռ – բռունքը ···

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ վարչապետ Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ, որ վերջերս արեւելեան նահանգները այցելած էր, վերադարձաւ Էնկիւրի, քանի մը օր Պոլիս մնալէ յետոյ: Թուրք թերթերը կը գրեն թէ վարչապետը ընդարձակ տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ արեւելեան նահանգներու կացութեան մասին եւ դահլիճը երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, որոշումներ պիտի առնէ ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին:

Էրզրումի երկաթուղին կը շինուի

Էրզրում – Սվազ երկաթուղիին շինութիւնը փութով լրացնելու համար, աշխատանքը երկու թեւով առաջ պիտի տարուի: «Գուրուն»ի տեղեկութեանց համաձայն, գիծը ոչ Էրզրումէն, այլ Սարը Գամըշէն պիտի սկսի, հին ճամբան գործածելի վիճակի մը վերածելով:

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ երկաթուղին 1936էն առաջ Տրապիզոն հասած պիտի ըլլայ:

Քննութիւն կը կատարուի որոշելու համար թէ Վան երկարելիք գիծը Խարբերդ – Մուշի՞ վրայէն թէ Տիարպէքիրէն պէտք է անցնի:

«Դրամը բերէք որ ածուխ տանիք»

« Տէյլի Թէլէկրաֆ » կը գրէ թէ Անգլիոյ մեծ ածխահանքերու վարչութիւնները դադրեցուցած են ածուխի առաքումը դէպի Իտալիա, նկատի առնելով վճարումներու դանդաղութիւնը: Իտալիա արդէն կէս միլիոն ոսկի պարտք ունի Գալէսի ածխահանքի ընկերութեանց, իսկ 1,700,000էն աւելի՝ հարաւային Կալլէսի ընկերութեանց: Արտադրիչները այլեւս վարկ չեն բանար, իսկ կարգ մը ածխահանքերու մէջ մասնակի գործադուլ հռչակուած է: Միեւնոյն թերթը կ'ըսէ թէ Գերմանիա քարածուխ կը հասցնէ Իտալիոյ

Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա ի վերջոյ աւելի հաշտարար պիտի դառնայ, քանի որ հետզհետէ կը ծանրանայ իր ելմտական կացութիւնը: Անգլիական հրապարակը կը շարունակէ չկամութիւն ցուցնել Իտալիոյ բոլոր առաջարկներուն: Դեռ նոր մերժեց փոխառութեան մը խնդրանքը: Միւս կողմէ, միշտ հաւանական կը նկատուի որ ի հարկին փակուի Սուէզի ջրանցքը: Միեւնոյն ատեն Լոնտոն ճնշում կը բանեցնէ նաեւ Ուաշինկթընի վրայ, որպէսզի վարկ չբանան կամ ապրանք չտան Իտալիոյ: Եւ վերջապէս, Պանք տը Ֆրանսի ալ թելադրուած է որ դիւրութիւններ չընծայէ իտալական կառավարութեան

Ջորիներու գինը կը բարձրանայ

Սէյնթ Լուիզէն (Մ. Նահանգներ) կը հեռագրեն թէ ջորին իր ծանրութեամբ ոսկի պիտի արժէ, եթէ պատերազմ ծագի Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Երկու կողմերն ալ ջորի կը փնտռեն բոլոր տրամադրելի հրապարակներուն վրայ. այնպէս որ գիները չափազանց սղած են: Իտալացի միջնորդներ ստիպուած են դիմել մինչեւ Ամերիկա, գին հարցնելու համար: Մախողները կանխիկ դրամ կը պահանջեն: Իտալիա սովորաբար կը գնէ տարին 1000 ջորի: Այժմ ամերիկեան հրապարակներուն վրայ բեռնատար ջորիներու գինն է 125—150 տոլար, ինչ որ կը նշանակէ 75 տոլար աւելի՝ անցեալ տարուան վրայ: Պատերազմի շրջանին տարեկան 250.000 ջորի ծախուած էր ամերիկեան հրապարակին վրայ, իսկ այժմ 23.000էն աւելի չսպառուիր, որովհետեւ շատ մը հողագործներ ջորի կը գործածեն, տեղ գտնելով մեքենաները:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱՐՄՐԵՑԱՒ ԱԴՐԲԷՋԱՆԸ

Վրաց սպարապետ Կվինիտաձէի յօդուածը Վրաստանի խորհրդայնացման մասին ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: Այդ առթիւ յօդուած մը դրած էի «Կավկազ» ամսագրի մայիս թիւին մէջ, ուր ջանացած էի լուսաբանել համայնավարներու դաւադրական գործունէութիւնն ընդդէմ Հայաստանի Հանրապետութեան եւ ներկայացուցած էի շարք մը փաստեր, որոնք լոյս կը սփռէին Ադրբէջանի «կամաւոր» խորհրդայնացման պարագաներու վրայ. Այն տեսակէտն էի արծարծած, թէ Ադրբէջանի խորհրդայնացումը տեղի է ունեցած քէմալական Թուրքիոյ ճնշման տակ, որ այդ մասին համաձայնութեան էր եկած Մոսկուայի կառավարութեան հետ:

«Կավկազ»ի վերջին յուլիս – օգոստոսի թիւին մէջ, Ադրբէջանցի պետական դէմքերէն Թուսումբէյլի Շէֆին կը պատասխանէ ինծի յօդուածով մը՝ գրուած Պոլիսէն:

Պատասխանս վերապահելով նոյն ամսագրին, առայժմ ծանօթանանք Ադրբէջանցի «պատմագիրին» դրհար միտքերուն: Ինչպէս քիչ վերջը կը տեսնենք, Գ. Շէֆին Ադրբէջանի խորհրդայնացման ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը նետէ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութեան վրայ ...

Ահա թէ ինչպէս կը ներկայանայ պատմութիւնը մեր դրացի ժողովրդի ներկայացուցչի գրչին տակ (կը թարգմանեմ կարեւոր մասերը):

— «1918 մայիսին կովկասեան ժողովուրդները կը հռչակեն իրենց անկախութիւնը. Ադրբէջանի հանդէպ պատմական այդ արարքը (ակտ) որոշ չափով ձեւական հանգամանք ունէր, որովհետեւ անկախութիւնը յայտարարուեցաւ Թիֆլիզի «Օրիանտ» հիւրանոցին մէջ, իսկ այդ ժամանակ Ադրբէջանի մայրաքաղաք Բագուն որոշ հողամասերով կը գտնուէր բոլշեւիկներու տիրապետութեան տակ: Թուրքական եւ հայկական զօրամասերու դէմ մղուած երկար ու յամառ կռիւներէ վերջ, մեզ յաջողուեցաւ գրաւել Բագուն եւ երկիրը մաքրել բոլշեւիկներէ: Թէեւ Ռուսաստանի մէջ սկսած էր քաղաքացիական կռիւը, բայց թէ ճերմակ եւ թէ կարմիր Ռուսերու հայեացքները միշտ ուղղուած էին դէպի Բագու: Ցակաւին չամրապնդուած Ադրբէջանի կառավարութիւնը, ծանր պատերազմէն վերջ, ստիպուած էր անմիջապէս զբաղիլ ներքին պայքարով՝ մաքրելու երկիրը ճերմակ Ռուսերու գործակալներէն եւ կարմիր բջիջներէ:

Եկաւ 1919–20ի ձմեռը: Դենիկինի եւ Կոլչակի ճերմակ բանակները պարտութիւն կրելով, կը նահանջէին դէպի Կովկասի սահմանները: Բագուի համայնավարները, ղեկավարուելով Թիֆլիզի կեդրոնէն, գործօն աշխատանքի անցան: Ադրբէջանի խորհրդարանի դասաւոր տարրերը կցալով վրայ հասնող վտանգը, մտահոգ կառավարութենէն կը պահանջէին պատրաստել երկրի պաշտպանութեան: Այդ ժամանակ Ուսուփբէյլիի դահլիճին մէջ ներքին նախարարութեան գլուխը կը գտնուէր Գաջինսկին, որ նոր էր վերադարձած Փարիզէն եւ չատ ալ տրամադիր չէր համայնավար վտանգին դէմ պայքարելու: Ի դժբախտութիւն երկրի եւ ժողովրդի, Ադրբէջանի անկախութեան ամբողջ շրջանին, խորհրդարանի բազմերանգ կուսակցութիւններու ներքին կռուըտուքը կառավարութիւնը եւ վարչաձեւը երերուն եւ անկայուն կը դարձնէին: Անձնական եւ կուսակցական վէճերու հետեւանքով ծագած յաճախակի եւ երկարատեւ կառավարական ճգնաժամերը, կարգապահ եւ ուժեղ քաղաքական խմբակցութեան մը բացակայութիւնը, հեղինակաւոր եւ ընդունակ ղեկավարներու պակասը անհնարին կը դարձնէին ստեղծել վարչական հաստատուն մեքենայ մը որ խաղաղ եւ բնականոն պետական աշխատանքի նուիրուէր եւ երկրի պաշտպանութիւնը նախապատրաստէր:

Ապրիլ 28ի տխուր թուականէն ճիշդ չորս ամիս առաջ, Մուսավաթ կուսակցութեան եւ անկուսակցական խմբակցութեանց կարեւոր անդամները թիւով տասներկու հոգի, մասնաւոր եւ գաղտնի խորհրդակցութիւն մը ունեցանք արտաքին նախարար՝ Հանգուցեալ Խան Խոյսկիի առանձնասենեակին մէջ: Ներկայ էին նաեւ մուսավաթական նախարարները, վարչապետ Ուսուփբէյլիի հետ միասին: Պատմական այդ խորհրդակցութեան մէջ բոլորս ալ համաձայն էինք, թէ երկրին կացութիւնը ծանր է եւ անմիջական ու վճռական միջոցներ պէտք է ձեռք առնել: Հետեւեալ գործնական ծրագիրն առաջարկուեցաւ կառավարութեան.—

1. Հրաժարեցնել ներքին նախարար Գաջինսկին եւ անոր տեղ նշանակել մէկը, որ վճռական պայքար կը մղէ համայնավարներու դէմ:

2. Եթէ Գաջինսկիի հետ հեռանան նաեւ ընկերվարական նախարարները, անոնց տեղ ուրիշներ նշանակել:

3. Լուծել խորհրդարանը եւ կառավարութեան տալ լայն իրաւասութիւն երկրի արտաքին եւ ներքին պաշտպանութիւնը կազմակերպելու համար:

4. Սահմանադիր ժողովի ընտրութիւնները նշանակել վեց ամիս յետոյ:

Գաջինսկին հրաժարեցաւ, իրեն հետ հեռացան նաեւ ընկերվարական եւ իթթիհատական նախարարները: Դահլիճին մէջ մնացին միայն մուսավաթականներն ու անկուսակցականները: Դժբախտաբար, ամբողջ աշխատանքը առով ալ վերջացաւ: Մեր խորհրդակցական ժողովի որոշումները խուլ ընդդիմութիւն յառաջ բերին, որուն դէմ կառավարութիւնն անզօր գտնուեցաւ: Աւելի գէշ, իբրեւ հատուցում Գաջինսկին նշանակուեցաւ առեւտրական եւ արդիւնաբերութեան նախարար եւ սկսաւ խառնակիչ դեր խաղալ իր շրջապատին եւ մուսավաթ ղեկավարութեան մէջ: Ցաւօք անոր ազդեցութեան տակ ինկաւ մուսավաթ կուսակցութեան առաջնորդ Ռասուլ Զադէն՝ իր մտերիմ ընկերներու հետ միասին: Գաջինսկիի տեսակէտը հետեւեալն էր,— համայնավարները չպիտի խախտեն Ադրբէջանի անկախութիւնը, եթէ Մոսկուայի վստահութիւնը վայելող կառավարութիւն մը կազմուի, որ Խորհ. Ռուսաստանին քարիւղի եւ հումքի առատութեան դիւրութիւններ ընծայէ: Այսպիսով, Գաջինսկի եւ Ռասուլ Զադէ, փոխանակ երկրին պաշտպանութիւնն ապահովելու, կը կարծէին թէ պէտք էր համաձայնութեան եզր գտնել Մոսկուայի հետ, որպէսզի վերջինս փաւերացնէ Ադրբէջանի անկախութիւնը ...

Մարտ ամսու կէսերուն մուսավաթի եւ անկուսակցականներու միացեալ ժողովին մէջ Գաջինսկին շատ վարպետօրէն պաշտպանեց իր տեսակէտը, զոր ամբողջովին իւրացուց Ռասուլ Զադէն՝ ամբողջովին համաձայնելով ղեկուցանողի եզրակացութեանց հետ: Միւս խմբակը, որուն կը պատկանէր նաեւ տողերս գրողը, Խան Խոյսկիի գլխաւորութեամբ որ եւ է վստահութիւն չունենալով համայնավարներուն հանդէպ, Գաջինսկիի զեկոյցին բացասական վերաբերում ցոյց տուաւ: Մենք կը պնդէինք, թէ որ եւ է ռուս կուսակցութիւն եւ կառավարութիւն երբեք չեն ընդունիր կովկասեան հանրապետութիւններու անկախութիւնը եւ միայն կովկասեան ժողովուրդներու զօրաւոր բանակները եւ վճռական կամքը կրնան հարկադրել կարմիր Մոսկուային հաշուի առնել մեզ եւ կենալ մեր սահմաններու միւս կողմը: Այդ իսկ պատճառով, մենք կը պահանջէինք անմիջապէս զինական միջոցներ ձեռք առնել հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար եւ երկիրը մաքրել համայնավարներէն՝ իրենց համակիր տարրերով միասին: Մինչ այդ կառավարութեան դիկտատորական իրաւունքներ տալ եւ առանց ժամանակ կորսնցնելու դրացի Հանրապետութիւնները հրաւիրել Կովկասի պաշտպանութեան համար միասնաբար գործելու:

Այդ ժողովին մէջ, դժբախտաբար մենք փոքրամասնութեան մէջ մնացինք Գաջինսկիի գաղափարները յաղթանակեցին: Ուսուփբէյլիի կառավարութիւնը հրաժարեցաւ: Նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Գաջինսկիին, որ սակայն չյաջողեցաւ գլուխ բերել: Կառավարական կազմի մասին անվերջ բանակցութիւններ կը կատարուէին, սակայն ոչ ոք չէր համաձայներ պատասխանատուութիւն ստանձնել եւ այդ ճգնաժամային օրերուն երկիրը մնացած էր առանց կառավարութեան: Իսկ թշնամին չէր քնանար: Խաղաղասիրական խոստումներով թմրեցնելով Գաջինսկին եւ Ռասուլ Զադէն, բոլշեւիկները կը պատրաստուէին մահացու հարուած հասցնել Ադրբէջանին:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԵԼՔՈՆ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

Ամիսներ առաջ, Թերթերը արձանագրեցին որ տաղանդաւոր նկարիչը Մելքոն Քէպապճեան, մայթէ մը անցած պահուն զարնուած է ինքնաշարժի մը կողմէ ու փոխադրուած հիւանդանոց:

Սկիզբները, չարաթ մը, յուզում իր բարեկամներուն եւ հիացողներուն մէջ — կ'ապրի՞, մահացա՞ւ է եւ նման հարցումներով: Անկէ վերջը քիչ մը հետաքրքրուեցան եւ յետոյ ամէն բան վերջացած ու խառնուած անտարբերութեան:

Նկարիչին գանկը ստացած էր ճեղք մը, ուղեղային ցնցումով ականջը վիրաւորուած, լսողութիւնը տկարացնելով եւ իր յիշողութիւնը կղզիի մը հանգոյն եղած ծովամոյն: Ամիսներու ընթացքին իր յիշողութեան կղզիին Թաղերը յամրաբար սկսած երեւիլ: Դեռ մաս մը կը մնայ ջուրերուն ներքեւ, մասնաւորապէս Ցառուկ — Անուններու Թաղը:

Ու այս բոլորէն զատ, հոգեկան ամպեր եւ ամպրոպներ որոնք դիւրութեամբ կը կազմուին արուեստագէտ հոգիներու մէջ:

Հիւանդանոցէն կը փոխադրուի ընտանեկան յարկի մը տակ, մեր գաւառին համար անսովոր հրեշտակի մը գուրգուրանքին ներքեւ:

Ու մարդիկ մոռցած են Քէպապճեանն ալ, իր արուեստն ալ: Ամէն մարդ իր եսին հոգով կը քալէ իր ճամբան:

Կը յիշեմ Փոլ Ֆորի մէկ քառեակը ու փիլիսոփայական տաղը.

— Այն աղջիկը, այն մեռաւ,
Մեռաւ մէջ իր սէրերուն:
Զինքը տարին հող դրին,
Հող դրին արշալոյսին:
Թողուցին զինք առանձին,
Միս մինակը, մեկուսի,
Թողուցին զայն իրեն
Պատանքին մէջը կոյսի:
Հետեւեալ օր ամէն մարդ
Կրկին գործին իր գնաց,
Գնաց կրկին իր գործին,
Ինչպէս կ'երթար ամէն օր:

Այսպէս է այս անողորմ աշխարհի բանը: Գեղեցիկ աղջիկ մըն է մեռեր, արուեստագէտ մըն է զարնուեր կամ մշակ մըն է հիւանդացեր, այլեւս կը փոխուի աշխարհի եւ հոգիներու մէջ: Ամէն մարդ ամէն օրուան պէս կը վազէ իր շուկան, կռնակ դարձնելով վէրքերու եւ անոնց տակ գանուող գեղեցկութեանց:

Ու մեր մէջ մանաւանդ, աւելի քան անողորմ է այս անտարբերութիւնը:

Վա՜յ զարնուածին ..

Նամանաւանդ երբ զարնուածը բանակի մը մաս չի կազմեր: Ինչո՞ւ չըսել այս ճշմարտութիւնը «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ.

Այո՛, վա՜յ ան զարնուողին որ մաս չէր կազմեր ամբողջութեան մը, ինչ փոյթ թէ ինք իր մէջ ըլլար ամբողջութիւն:

Եւ սակայն հսկայ մըն է Քէպապճեան: Ան կը դժգոհի միայն իր ճակատագիրէն եւ ոչ երբեք ասկէ կամ անկէ.

Ան հիմակ բարեկամ հոգիին հետ կը գտնուի կիրամայի գիւղի մը բարձունքին վրայ, հեռու աշխարհէն ու մարդկութենէն, կամ աւելի ճիշդը վեր այդ ճղճիմութիւններէն:

Անոր արծուային վիրաւոր հոգին կը զթայ մարդ – կենդանիին վրայ որ կը փորձէ նոր վէրքեր բանալ իր մեծ վէրքին մէջ:

Եւ սակայն գանուեցին երբ կ'ուռի, խիտ ալիքներով, արուեստագէտը կը բացագանչէ իր ցաւին խորութենէն.

— Երանի՜ թէ ողջ մնացած չըլլայի:

Ու Թերեւս աւելի կէս դար վերջ, արուեստասէր Հայեր քննադատեն այսօրուան Հայութիւնը որ սրիկայ անտարբերութիւն մը ունեցած է զարնուած մեծ արուեստագէտի մը հանդէպ:

Եւ սակայն նոյնը պիտի կրկնեն իրենք ալ.

Պետրոս Դուրեան, կամ Պետրոս Ադամեան, խեղճութեան մէջ մեռան հիւծախտէ:

Յաջորդ սերունդը գայթակղելով ու ցաւելով կրկնեց այս իրողութիւնը, ինք ալ թշուառութեան մէջ լքելով նոր Պետրոս Դուրեաններ եւ Ադամեաններ:

Յաւիտենական եւ հայկական կատակերգութիւն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

Արդար հպարտութեամբ մը, Փարիզի մեր երէց պաշտօնակիցը «Յառաջ», կը տօնէ իր հրատարակութեան տասնամեակը:

Ի զուր չէ որ 40է աւելի ծանօթ մտաւորականներ, անխառն հաճոյքով եւ յուզիչ անկեղծութեամբ, բացառիկ թիւի մը մէջ կ'ողջունեն «Յառաջ»ի տասնամեակը, արժանաւորապէս ընդգծելով ընտիր այդ թերթի դերն ու արժէքը հայ կեանքին մէջ եւ ներբողներ հիւսելով անոր տաղանդաւոր խմբագրի հասցէին

Ի զուր չէ, վասնզի «Յառաջ»ի տօնը ամէնէն առաջ տօնն է հայ մամուլին, հայ մտքի աշխատաւորին, ազատ ու առողջ հայ խօսքին, որ արգիլուած է հայ հայրենիքին մէջ, բայց ճշմարտապէս յեղափոխիչ դեր կը կատարէ գաղթաշխարհի հայ հանրային կեանքի եւ մտածողութեան մէջ:

«Յառաջ»ը ամէնէն աւելի իրաւունք ունի պարծենալու պատուաւոր ու բախտորոշ այդ դերով:

Ամբողջ տասը տարի «Յառաջ» լոյս տեսաւ Եւրոպայի սիրտին վրայ: Անիկա առաւելութիւն մըն էր իրեն համար, աւելի իրազեկ գտնուելու միջազգային կեանքի իրադարձութիւններուն, աւելի ճշգրտօրէն կատարելու իր ուսումնասիրութիւններն ու դատումները, եւ աւելի մօտիկէն հաղորդուելու եւրոպական մտքին: Բայց, ի պատիւ «Յառաջ»ի պէտք է ըսել որ, ան չբաւականացաւ միայն այդ պարտականութեամբ: Հետամուտ հայ առաջադէմ մամուլի եւ հայ քաղաքական – յեղափոխական մտքի աւանդներուն, «Յառաջ», հրատարակուելով հանդերձ օտար ափերու վրայ, հայրենիքի թերթ եղաւ առաւելապէս:

Տարբեր պիտի ըլլար անշուշտ «Յառաջ»ի բովանդակութիւնը, եթէ ան հրատարակուէր Վանի կամ Երեւանի մէջ, բայց բնաւ տարբեր պիտի չըլլար անոր դաւանանքը, որ մեկնակէտ ունի հայրենիքի շահը: Տարբեր պիտի չըլլար նաեւ անոր դատումի չէշտն ու եղանակը, որ կը բխի մեր ժողովուրդի սրտէն ու հաւատարմօրէն կը ներդաշնակուի հայկական իրականութեան պահանջներուն:

Ամբողջ տասը տարի հայ հայրենիքի ձայնը գաղթաշխարհի մէջ հնչեցնող այս թերթը, հայ հանրային կեանքի զարգացման գործին մէջ արդէն իսկ իր պատուաւոր դերն ու տեղը ունեցաւ:

Մեր օրերու սերունդը վկայ է, որ «Յառաջ»ի խօսքը կը փնտռուի ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, այլ եւ ամէն տեղ:

Ու կը փնտռուի այդ խօսքը ոչ միայն իբրեւ կազդուրիչ դեղ հայ կեանքի ազատ օրերու ու հայ մարդու վիրաւոր սրտին համար, այլ եւ առաջնորդող միտք, գործնական հրահանգ, մութը ճեղքող լոյսի ճառագայթ:

Սերունդ մը, մեր ամէնէն դժբախտ սերունդը, որ հայրենիք չտեսաւ, բայց ճաշակեց հայրենիքին հասած բոլոր դառնութիւնները, «Յառաջ»ի միջոցաւ կապուեցաւ հայ հայրենիքին, անոր նուիրականութեան, անոր ազատութեան ու ապահովութեան կախարդիչ գաղափարին: Եւ եթէ այդ սերունդը այսօր հանրային ասպարէզ նետուած է, հայրենապաշտ է կամ ուխտեալ զինուորը դարձած է հայ արդար դատի դրօշակիր Դաշնակցութեան, շատ բան պարտական է «Յառաջ»ի ամէնօրեայ հասու խօսքին, անոր վարած հանրային պայքարներուն, անոր քարոզած յեղափոխական առողջ դաւանանքին:

Այսօրուան ցանքը վաղուան հունձքի երաշխիքն է: Վաղը, ով ալ ըլլայ քննադատ կամ պատմագիրը, չի կրնար անտեսել «Յառաջ»ի դաստիարակիչ ու յեղափոխիչ դերը գաղթաշխարհի հայ կեանքին մէջ: Այդ պատմագիրը կամ քննադատը պիտի խոստովանի որ «Յառաջ», 1925–1935 տարիներուն, իր տաղանդաւոր խմբագրի, իր նոյնքան տաղանդաւոր աշխատակիցներու եւ իր գաղափարական աւագանին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շնորհիւ, արժանաւորապէս առաջնորդեց հայ հանրային կարծիքը, նոր սերունդ մը կրթեց ու պատրաստեց հայրենանուէր ոգիով, պահպանեց հայ մշակութային արժէքները, քաղաքական յեղափոխական դաստիարակութիւն տուաւ ժողովրդական զանգուածներուն, ճշմարտութեան ձայնը հնչեցուց չարաշուք եւ սրի ու արթուն պահակը դարձաւ հայ դատին ու դրօշակին:

Միայն այսքանը կը բաւէ, որ «Ազատ Խօսք» ի սրտէ ողջունէ սիրելի «Յառաջ»ի յաղթական տասնամեակը:

(ԱԶԱՏ ԽՕՍՔ, 3 օգոստ.) Օն. Մ.

«ՔՕՂԱԶԵՐԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ»

Եթէ Ռուսերն ու Գերմանները չըլլային..

(«Էնթրանսիժան»ի յօդուածագրէն)

Երկու անգամ ձերբակալեցին զիս: Առաջին անգամ՝ Իզմիրի հին քաղաքին մէջ կօշիկ ներկող տղեկ մը լուսանկարելուս, իսկ երկրորդը՝ Էնկիւրիի եւ Կեսարիոյ միջեւ Քըրըքալէի խոշոր ծխնելոյզները լուսանկարած պահուս: Երկու անգամուն ալ Թուրքերուս մանրազնին քննութենէն յետոյ քամխէշները ժպտագին ազատ թողուցին զիս:

Այցելեցի Թուրքիոյ եւ արեւելեան Եւրոպայի ամենամեծ մանարանը որ շինուելու վրայ է Կեսարիոյ շրջանակին մէջ, քառասուն մեթր բարձրութեան մը վրայ:

Զիս առաջնորդող ճարտարագէտը սկիւռի պէս կը մագլցէր, ես շնչասպառ էի:

— Քանի՞ տարու էք:

— 25. Մեր տնօրէնը 35 տարեկան չկայ, եւ միւս 9 ճարտարագէտներն որ հոս են 30էն վար են:

— Թո՞ւրք:

— Բոլորն ալ: 150 ռուս մասնագէտներ պիտի մեկնին գործն աւարտելուն պէս: Գործարանը ունի 33.000 առէղ, 1100 ինքնաշարժ մեքենայ հիւսուածեղէնի եւ 3000 գործաւոր: Պիտի սկսի բանիլ օգոստոսի վերջը...

Յուլիսի վերջը՝ Իզմիթի թուղթի գործարանը որ պիտի հայթայթէ Թուրքիոյ թուղթի սպառման կէսը, օգոստոսի վերջը Կեսարիոյ մանարանը որ տարին 30 միլիոն մեթր բամպակեղէն պիտի տայ, սեպտ.ի վերջը՝ Զոնկուլտաքի կէս – քոքի գործարանը, հոկտ.ի վերջը Փաշապաղչէի յախճապակիի գործարանը, նոյեմբերին, դեկտեմբերին՝ Նազիլլի, Էրէյլի, ուրիշ 20 միլիոն մեթր բամպակեղէն ...

— Կ'ուզենք ինքզինքնիս ազատել օտար ճարտարարուեստէն, ձեռք բերել ընկերական բացարձակ անկախութիւն, մեր ամենամեծ յաղթանակը տնտեսական յաղթանակը պիտի ըլլայ կ'ըսեն հանրապետական Թուրքերը:

Երկրագործական տկար երկիր մը վերածել ճարտարարուեստական ու ժեղ երկրի մը: Ահա զիրենք խանդավառողը, որ, յուսանք թէ օր մը չպիտի յուսախաբութեան վերածուի, երբ օրինակ, մաքսային ամբարտակները քնջուին եւ ազատ փոխանակութիւնը իր արժէքը վերստանայ:

Եղած երկաթուղագիծը կառավարութիւնը գնեց: 3000 քիլոմեթր նոր գիծ շինուած է եւ 20.000 շինուելու վրայ: Գետական եւ Սումէր պանքաներու դրամագլուխը 20էն 60 միլիոնի բարձրացուեցաւ հնգամեայ վերաշինական ծրագիրն օժանդակելու համար:

×

Աշխատասենեակի մը դուռը փակուեցաւ վրայէս եւ երիտասարդ մը զիս ընդունեց:

— Եթէ կը խոստանաք որ անունս չտաք, պատրաստ եմ պատասխանելու ձեր հարցումներուն:

— Ձեր բոլոր աշխատանքները տեսայ, հիանալի են, բայց այդ բոլորը սուղ կ'արժեն: Կրնա՞մ հարցնել թէ դրամը ուրկէ՞ կուգայ, քանի որ Թուրքիա սպառած երկիր մըն է ..

— Ձեր կարծածէն աւելի լեցուն ենք: Ոչ մէկ նախանիւթ կը պակսի մեզի: Ունինք հարուստ պղինձի եւ ածուխի հանքեր, ոչ մէկ երկիր մեզի չափ «քրոմ» ունի, կան նաեւ հանքեր, կրնանք խամ բամպակ հայթայթել նոյն իսկ արեւելեան Եւրոպայի մեծ մասին: Այդ բոլոր եւ բազմակողմանի աշխատանքներուն համար կառավարութիւնը ո եւ է արտաքին փոխառութեան դիմած չէ: Կառավարութիւնը տարեկան վեց միլիոն թրքական ոսկի կուտայ Սումէր պանքին: Երկրէն նաեւ զոհողութիւն մը պահանջուեցաւ. Պաշտօնատարները իրենց թոշակին 100էն 30ը, իսկ պաշտօնեաները 100էն 25ը պիտի թողուն: Նոր տուրքեր դրուած են ...

— Ռուսիայէն ու Գերմանիայէն խօսեցէք ...

— Իրաւունք ունիք: Արդարեւ Ռուսիա որ մեր առաջին հայթայթիչն է ու զինակիցը, մեզի երկարամեայ ապառիկ կուտայ, կը ղրկէ մեքենաներ եւ մասամբ կը հանդերձէ, բայց մասամբ միայն, մնացեալը կուգայ Գերմանիայէն: Ինչո՞ւ ծածկել: Թուրք հնգամեայ ծրագրին ծանրութեան կեդրոնը կը գտնուի Գերմանիոյ մէջ: Առանց գերման մասնագէտներու եւ գերման դրամագլուխի, առանց գերման բարեկամութեան եւ իմացականութեան մեզի համար անկարելի պիտի ըլլար ոեւէ բան ընել: Գոհ[...] հիմա ...

Գերմանիա՝ Սովետներուն հետ հակառակ այնքան լաւ [...] որ Թուրքիոյ գործարանական հն[...] եայ յատակագիծը մեծագոյն մա[...] րով իրականացած պիտի ըլլայ [...] տարի, այսինքն նախատեսուածէն 2—3 տարի առաջ:

×

Դարձեալ ճամբայ ինկայ, խառնակ տպաւորութիւններ[...] միտքիս մէջ՝ երազէն [...] չանքի կ'անցնէին:

33 ժամ կառախումբին մէջ [...] սայ Սեւ ծովի եզերքը [...] տալական նաւ մը որ հաւ[...] էր Սպանիոյ համար, [...] նաւ մը՝ Թրքական ամենայ[...] խախտ, վերանորոգ մը՝ որ [...] գած էր իր մէկ անգամ[...] դալ սեղմելու համար Ֆրան[...] ձեռքը ... Սամսոնն էր այս [...] գիւ ժամանակ ունեցայ [...] կուսակալը, պաշտօնօրէն [...] բնագիտական երկու երեք [...] նոցի վրայ ու մեկնած էի:

24 ժամ երկաթուղի եւ հանդ[...] ցայ մզկիթի մը առջեւ [...] մը դագաղին որու վրայ կը [...] կտրուած ծառ մը՝ վրան [...] րինջ եւ ժապաւէն կախուած: [...] տոլին օդանաւային գործարան[...] եզերքը կիսաւեր քաղաքի մը [...] թայլաշարժ անիւով օթօ մը [...] տրոցուց ցեխի լիճերու մէջէն [...] Կեսարիան է:

Հազիւ խուլ ծերունի [...] պտտոցի թէ զմայլելի աղջիկ մը [...] կառախումբ առի Էնկիւրի [...] համար:

36 ժամ ճամբորդութիւն դէ[...] կիրճերու մէջէն, եւ Կիլիկեան [...] ներէն անդին ուրկէ անցան Շամ[...] Ֆոնրքանա, Կիւրոս, Մեծն – Ալէք[...] դըր, Հարուն էլ Ռաշիտ, [...] որ Գույեօն, գտայ թշուառութ[...] մարդերու տակ, ժժեղի [...] մէջէն ... Ատանան է:

Դպրոցի մը բակին մէջ 700 [...] ներ, թրախոմէ վարակուած [...] նալու թեկնածու, ինծի համար [...] ցեցին Ատաթիւրքի քայլերգ [...] քարեւտախտակի մը առջեւ [...] գիրին ոսկեզօծ երիզով [...] կաւիճով գրուած սա բառերով [...] Կազիին զաւակներն ենք: Ան [...] թեց, մենք զայն պիտի [...] ցնենք»:

... Ծառերի ճամբայ [...] պրնթացի մը մէջ 12 ժամ [...] Գոնիան՝ միաթեւ քաղաքը [...] ուեցաւ ձիերու մէջէն [...] ուրիշ բանով զբաղած ըլլալով [...] խուռ ճառը նայեցայ: Այս[...] գարձող Ջէլմիշներու [...] թանգարանի փոխուած էր եւ [...] խորհի ամենահին [...] Պանդոկին մէջ ռուս ծովային [...] սպայ մը՝ Նիկոլա շնորհ [...] տար ջուր բերելու սենեակս: [...] շենքին մէջ պաղ ջուրի մէկ [...] կար ներանցքի մը վրայ [...] պած էին լուացուելու համար [...] կոյեան իսկ մեկնած էի:

... Կառախումբը կեցաւ [...] մթին, ցից ապառաժի մը [...] Աֆիոն Գարա Հիսար, «աֆիոնի [...] բերդը»: Քաղաք որուն ներքնալ[...] հը աֆիոն կ'արտադրէ, կ'արժէ[...] նալ, բայց ըսին թէ՝ [...] չկար. բերդը՝ ահաւասիկ [...] ջեւ, աֆիոնի արտերը՝ ուրիշ [...] րու նման են:

Թուրքիա որ աֆիոնի [...] դագանի հրապարակն էր [...] սահմանափակեր է այդ [...] նիւթին մշակութիւնը, [...] հակակշռի տակ է առեր եւ [...] սին եղած միջազգային [...] գրութեանց տակ ստորագրած է [...] ինչպէս հաւաստեց ինծ Շիւքրի [...] ներքին գործոց նախարարը [...] Եթէ աֆիոնի արտադրութիւնը [...] կա էր վերջին տարիներու [...] մէջ՝ կանոնադրութեանց [...] րերքին պատճառով, կը Թուր[...] տութիւնը չէ հրաժարած այն [...] որ իրեն կ'ապահովէ աֆիոնի [...] շնորհը: Աֆիոնի սեւ բերդը [...] չէ կորսուած իր [...] Թրքական աֆիոնը որ արեւմ[...] ղրկուիր այլ եւս, արեւելք կը [...] Թարդապէս իր ուղեգիծն է որ [...] է:

ՄԱՐՍԷԼ ՍՕՎ[...]

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Իրաքեն մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Նիփառ»ի մէջ. Տէր Զօրի անապատներուն մէջ մնացած հայկական խլեակներու մասին —

«Ընդհանրապէս այս խեղճերը ցրուած են Եփրատի եւ Խապուրի երկու կողմերը գտնուող գիւղերու մէջ, որոնք ձմեռը կը քաշուին անապատին խորերը, իսկ ամառը ջուրին եզերքը բնակութիւն կը հաստատեն։

Կը գտնուին առաւելապէս Շամիներու, Անէզէներու, Շամմարներու մէջ՝ հետեւեալ տեղերը.—

Հարիքէի շրջակաները մօտաւորապէս 330, Թաքքա՝ 150, Տէր Զօր՝ 125, Մաադէն՝ 20, Սապքա՝ 20, Միատէին՝ 30, Սուարի՝ 60, Հոս ու հոն 2-3 ցրուած՝ 250, ընդամէնը՝ 955։

Ասոնց մեծամասնութիւնը կիներ են եւ միայն մէկ քանի ըղձի այրեր։ Կը գործածուին իբրեւ ձրի աշխատող բազուկներ։

Ազգային զգացումը մեռած է իրենց մէջ, Շատեր ի լրոյ իմացած են որ Հայու զաւակ են, բայց չեն գիտեր թէ ո՞ւրտեղացի են եւ ի՞նչ կը կոչուին իրենց ծնողքը։ Երբեմն միայն կը պատմէ որ երիտասարդ մը, կամ կին մը կուգայ եւ իր ծնողքը կամ ազգականները կը փնտռէ, այսպիսիներուն տէր կանգնիլ ու օգնել պէտք է։ Այս գրութիւնը նամակատուն տարած պահուն իսկ, հանդիպեցայ երիտասարդի մը որ Արաբներուն մէջէն եկած է եւ Հալէպ երթալ կ'ուզէ իր ծանօթները փնտռելու համար։ Գրպանը պրուշ մը անգամ չունի։ Չի յիշեր նոյն իսկ թէ իր Հայ անունը ի՞նչ է։ Տիգրանակերտցի եմ, կ'ըսէ, եւ հօրս անունն ալ Վահան էր. ահա իր ամբողջ գիտցածը։»

«ՈՍՏԱՅՆ»Ի ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

— o —

[illegible] (Աչգէյր Մուսա) կը գրէ «Ազդակ»ին.—

Յուլիս 28ը պատմական օր մը եղաւ Մուսա լերան համար ընդհանրապէս, Պիթիասի համար մասնաւորապէս։

Արդէն երկու շաբաթէ ի վեր «Ոստայն» ճարտարարուեստական հիմնարկութեան ծրագրած գործատան հիմերը փորուած եւ շինութեան ձեռնարկուած էր։ Եւ ահա աւանդական սովորութեան մը համաձայն «Ոստայն»ի վարչական մարմինը, գործատան հիմնարկէքը պաշտօնական հանդիսութեամբ մը կատարեց կիրակի օր, անօրինակ խանդավառութեան եւ ցնծութեան մէջ։

Արտաքարգ եռուզեռ մը կը տիրէր ամբողջ Պիթիասի մէջ եւ տեղացի կամ եկւորներ, հայ կամ օտար կը փութան գիւղին հրապարակը, ուր տաւուլն ու զուռնան աւանդին ուժգնութեամբ կը հնչէին։

Քիչ վերջ, ահագին բազմութիւն մը մեծ թէ պզտիկ, այր թէ կին թափօր մը կազմած կը յառաջանային գործատան վայրը։

Սկաուտներ կ'երթային առջեւէն, բարձր բռնած հայկական, ֆրանսական, եւ արաբական դրօշակները, հնչեցնելով իրենց քայլերգը։ Ասոնց ետեւէն երկու երիտասարդներ մատաղցու խոյի մը եւ նոխազի մը պախուրցներէն բռնած կը տանէին։

Ետեւէն կը քալէր մեծ թափօր մը, տաւուլն ու զուռնան ունենալով իր առջեւ. Ծամբուն երիտասարդները պարեր կը խաղային։ Ամբողջ գիւղը ոտքի վրայ էր։

Թափօրը հասաւ շինութեան վայրը եւ սկաուտներ շղթային շուրջը բոլորուեցան

Պիթիասի քահանան օրհնեց հիմնարկէքը եւ պահպանիչը ըսաւ, որմէ վերջ, «Ոստայն»ի տնօրէն՝ ընկեր Հրաչ Փափազեան՝ զետեղեց անկիւնաքարը եւ ծեփիչով մը շաղախեց զայն. զգալի էր ուրախութեան սարսուռը որ կ'անցնէր բազմութեան հոգիին մէջէն.

Ետեւոյ անկիւնաքարին վրայ մորթուեցան երկու մատաղցուները եւ ընկեր Սուրէն Բարախեան շատ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ բազմութեան։ Անկէ վերջ երիտասարդներ ազգային եւ յեղափոխական երգեր ըսեցին երգել։ Սկաուտներ պատուի կեցան, փողերը հնչեցին եւ թափօրը նոյն հանդիսութեամբ եւ խանդավառութեամբ յառաջացաւ դէպի Սեւ Աղբիւր, ուր այս առթիւ սարքուած էր ընկերային խնջոյք մը՝ «Ոստայն»ի վարչութեան կողմէ։

Այս առթիւ, նախապէս որոշուած Խանասորի արշաւանքի տարեդարձի տօնակատարութիւնն ալ միացուեցաւ եւ մինչեւ կէս գիշեր մեծ բազմութիւն մը, աննկարագրելի խանդավառութեամբ զուարճացաւ։ Մուսա լերան համբաւաւոր թմբկահարը՝ Կիրակոս, արժեցուց իր «արթիսթ»ի կոչումը։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 12 օգոստ. — Կ. Խաչը այս տարի եւս սարքած էր դաշտահանդէս մը Միլոտոնի անտառին մէջ, Պազ Աղբիւրին մօտ, օգոստոս 11ին։ Հակառակ անտեսական տագնապին, Իսիի եւ մաս մըն ալ Շավիլի հայրենակիցները լեցուցած էին անտառը։ Ժամը 3ին «Եփրատ» նուագախումբը «Մեր Հայրենիք»ով բացաւ հանդէսը, որմէ յետոյ Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտներու կողմէ եղան երգեր, արտասանութիւններ եւ խմբերգներ։ Գովելի էին փոքրիկներ Գուրգէնեան քոյրերու հայկական պարերը։ Մասնաւոր բանախօս չկար այս անգամ, ուստի Կ. Խաչի անդամուհիներէն Տիկ. Խաչիկեան պարզօրէն ներկայացուց Կ. Խաչի ծառայութիւնները եւ հրաւիրեց խառնել անոր շարքերը։ «Մանաւանդ պէտք խորհիլ պարոններէն որ չկաշկանդեն իրենց կիները, քոյրերը կամ աղջիկները, այլ իրաւունք տան որպէսզի անդամագրուին այս կանացի կազմակերպութեան»։ Ետքը ինքնաբերաբար բեմ եկաւ Տիկ. Շ. Սինանեան (Թոմանէն), եւ ըսաւ.—«Սիրելի հայրենակիցներ, «Յառաջ»ի մէջ յաճախ կարդացած ենք Իսի լէ Մուլինոյի Կ. Խաչի մասին եւ մենք գաւառացիներս բարի նախանձ մը ունեցած եւ մտածած ենք։ Ահա մեր առջեւ մեր մանուկները հայերէն երգեցին եւ արտասանեցին»։ Ետոյ խաչուհիներու կողմէ եղան խմբերգներ եւ արտասանութիւն մը։ Այնուհետեւ սկսան պարերը. տեղի ունեցաւ վիճակախաղ մը ի նպաստ դպրոցին։ Տրամադրուած էին սիրուն ձեռագործներ խաչուհիներու կողմէ։ Ուրախութիւն կը տիրէր ամէն կողմ, ամէն ծառի տակ երգ ու ուրախութիւն կար։

Իրիկուն է արդէն եւ ամէն մարդ ճաշի վրայ։ Կը մտնենք պիւֆէին, ամէն ինչ սպառած է։ Հաց եւ գինի ուզողները պարապ կը վերադառնան։ Ուշ ատեն խոլոր մեկնումով մը եւ չէր մը գինի վիճակահանութեան դրուեցաւ։ Վստահ եմ որ կոկիկ գումար մը հասոյթ ունեցաւ Կ. Խաչը։

Լրատու

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԻՐԱՒՈ՞ՒՆՔԸ

— • —

ԼԻՈՆ.— «Յառաջ»ի օգոստ. 2ի թիւին մէջ, ուշադրութեամբ կարդացի «Կոմիտասեան յանձնաժողով»ի հաշիւները (1932 յունուար 1—1934 դեկտ. 31)։ Գնահատելով հանդերձ անոնց կատարած այնքան ծանր աշխատանքը, աւելորդ չեմ գտներ իրենց ուշադրութեան յանձնել չափազանց լուրջ եւ կարեւոր պարագայ մը.— Հաշուեկշիռին մէջ մէկ տող իսկ չկայ վարդապետին հեղինակի իրաւունքին մասին, որ եթէ գանձուի հասոյթի լաւագոյն միջոց մըն է։ Արդեօք վարդապետը հեղինակներու եւ յօրինողներու ընկերութեան անդամ չէ՞, եթէ անդամ է ինչո՞ւ չեն գանձած։ Իսկ եթէ անդամ չէ, ինչո՞ւ անդամ չեն արձանագրեր, որովհետեւ Ֆրանսա եւ այլուր հեղինակի իրաւունքներ անխտիր կը գանձուին ու կը բաժնուին։

Երկրորդ պարագայ մը, ինչպէս աւելի տարիներ առաջ Գ. Կորկանեանի «Երգն Հայաստանի» ֆիլմ-հաւաքածոյին, նոյնպէս Պ. Գ. Ալէմշահի պատրաստած «Հայաստանի հարսանիք» ֆիլմին մէջ վարդապետին կրօնական եւ աշխարհիկ երգերը կ'երգուին։ Յանձնաժողովը պահանջե՞ց հեղինակին իրաւունքը։

Երրորդ՝ արտասահմանի մէջ չկայ հեղինակ մը որ այնքան երգուի, որքան վարդապետը, իսկ Հայաստանի մէջ ուր ամէն բան պետականացած է, ուր երաժշտանոց, օփերա եւ երաժշտական հաստատութիւն կայ, իսկ պետութիւնը որոշած է նորակառոյց օփերայի շէնքին դրան երկու կողմը տեղաւորել Կոմիտասի եւ Սպենդիարեանի կիսանդրիները, երբ եւ իցէ մտածե՞ր են հեղինակին իրաւունքները գրել տարբերաբար վարդապետին, իսկ եթէ չեն գրած, յանձնաժողովը հետաքրքրուա՞ծ է։ Ամէն պարագայի մէջ, վարդապետի հեղինակի իրաւունքներու մասին թերացում մը կը տեսնեմ երկու կողմէն ալ (եւ այս գրկանքը ցաւալի կերպով կը գործադրուի մեր բոլոր հեղինակներուն հանդէպ)։ Փափաք ունեցայ յանձնաժողովին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, յանուն հայ մշակոյթի եւ անոր տարբերաբար մշակին։

Ա. Գ. Մելքոնեան

ՑԻՓՐՈՒՆԻ

— • —

«Ցուսաբեր»ի մէջ կը կարդամ (5 օգոստ.)—

Երբ ցաւով տեղեկացանք մահը Յարութիւն Ամիրաեանի, որ եղերական պայմաններու մէջ տեղի ունեցաւ երէկ, օթոյի արկածի մը հետեւանքով, Գահիրէ — Աղեքսանդրիա ճամբուն վրայ.

Հանգուցեալը մեր գաղութի այն բացառիկ դէմքերէն էր, որ գիտէր իրաւամբ չէզոք մնալ, լայնօրէն աջակցիլ համբաւնքը բոլոր ձեռնարկներու (առանց երբեք անոնց կուսակցական հանգամանքը նկատի առնելու) եւ պահել աղնուական անկախութիւն մը թէ իր մտածումներուն եւ թէ իր կեցուածքին մէջ։

Բարեգործականի տեղական վարիչներէն էր, բայց այս երբեք արգելք չէր, որ յաճախ ինք ամէնէն խիստ քննադատը ըլլար Բարեգործականի յոռի գործերուն։ Դաշնակցութեան քննադատներէն էր, բայց այս երբեք արգելք չէր, որ ամէնէն ջերմ բարեկամութիւնը պահէր բազմաթիւ Դաշնակցականներու հետ, միաժամանակ լայնօրէն աջակցելով Դաշնակցութեան, «Համազգային»ի, Հայ Կ. Խաչի եւ «Ցուսաբեր»ի գրեթէ բոլոր ձեռնարկներուն։ Բոլորը գիտէին որ հանգուցեալը ընտիր ու սրտցաւ Հայ մըն է, անաչառ քննադատ եւ աղնուօրէն անկախ իր հանրային կեանքին մէջ։ Իր մահով ծանր, գրեթէ անփոխարինելի կորուստ մը կ'ունենայ մեր գաղութը։ Տէր էր հայկական մեծ ու ծանօթ գործատան մը՝ ուր հարիւրաւոր Հայեր ապաստան կը գտնէին։ Կը վաստկէր ոչ թէ դիզելու եւ անհատապէս վայելելու համար, այլ կը վաստկէր նաեւ լայնօրէն իր ժողովուրդին, անոր բոլոր հաստատութեանց եւ կարօտութիւններուն օգնութեան գալու համար։

Զափազանցած պիտի չըլլանք եթէ ըսենք, որ իր մահը սուգ եղաւ մեր գաղութին համար։

ԵՓՐԱՏԻ ՇՐՋԱԿԱՅ ԴԱՆՁԵՐԸ

— o —

Վերապատուելի Անդրէ Փարօ որ անցեալ ձմեռ միջին Եփրատի շրջանին մէջ հնագիտական պրպտումներ կատարած էր եւ կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերած, տեղեկատուութիւն մը կատարեց գրականութեանց եւ արձանագրութեանց ակադեմիային առջեւ։ Պեղումները եղած են Մարի քաղաքին տեղը որ 3000 տարի առաջ Սումէրիոյ մայրաքաղաքն էր։ Ֆրանսական օդանաւերու խուզարկութեանց օժանդակութեամբ գտնուած աւերակները մեծ պալատի մը որ կարեւորագոյնն է ցարդ Միջագետքի մէջ գտնուածներուն թէ իր ընդարձակութեամբ եւ թէ լաւ վիճակին տեսակէտով։ Թէեւ շէնքին կէսը դեռ հողին տակ է, բայց երեւան հանուեցան 69 սրահ։ Տեղ տեղ հինգ մեթր բարձրութեամբ պատերը կը մնան։ Բնակութեան սենեակներ, ընդունելութեան դահլիճ, բաղնիք, գրասենեակներով վարժարաններ ամբողջովին եւ անաղարտ կը մնան։ Թագաւորին յարկաբաժինին պատերը նկարազարդ են եւ լաւ մնացած։ Տաճար մը, խոշոր սանդուղ մը եւ շրջիկ դուռ մը գտնուած են։

Մարի քաղաքը աւելի 2000 տարի առաջ Համուրապիի զօրքերուն կողմէ կործանուած էր։ Պալատը ուր հրդեհի հետքեր կան ամբողջովին կողոպտուած չէ, քանի որ շատ մը գրասալիկներ գտնուած են, նաեւ հսկայ արձանը Իշթուպ — Իլումի անունով։ Իշթարի տաճարէն ալ գտնուած են կնոջ արձանիկներ, եղնգաքարէ զոհարանիկներ եւն.։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

— • —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականներու շարքի մը մէջ, այս խորագրին տակ (6 օգոստ.).

— «Հօկով մոլորեալ զանգուածներու սրտին մէջ տեղաւորուելէ յետոյ, համայնավար կուսակցութիւնը պէտք չտեսաւ դիմակ գործածելու։ Աստիճանաբար, համայնավար գաղափարաբանութեան թշնամի եւ խորթ տարրերը Հօկերէն հեռացուց։ Ռամկավարներ եւ Հնչակեաններ, որոնք Հօկերու կազմութեան շրջանին դիրքեր գրաւած էին ղեկավարութեան մէջ, անպէտք քուրձերու պէս մէկդի նետուեցան, գործունէութեան դաշտը զիջելով համայնավարներուն.

Հօկէն յետոյ, Պետ. Կ. Խաչն ալ մաքրագործուեցաւ։ Մ. Նահանգներու մէջ ռամկավարները զանգուածովին դուրս նետուեցան Կ. Խաչի կազմակերպութենէն։ [illegible] կարգը եկաւ հայրենակցականներուն, որոնք նոյն բախտն ունեցան.

Այլ եւս դիրքերը ճշդուած էին։ Համայնավար կուսակցութիւնը դարձած էր կարեւոր ազդակ գաղութներու մէջ։ Ունեցաւ իր պաշտօնական մամուլը, իր գործիչները եւ գրասենեակները, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Դաշնակցութիւնն ու ռամկավար կուսակցութիւնը.

Առաջին օրէն, վտանգը մատնանշեց Դաշնակցութիւնը եւ ժողովուրդը զգուշացուց Երեւանի ծուղակներէն Մոսկուէն ծանօթ համայնավար կուսակցութեան հետապնդած նպատակներուն եւ գործելակերպին, գաղութներու ինքնապաշտպանութեան խնդիրը սեղանի վրայ դրաւ եւ ջանաց մէկ ճակատի վրայ հաւաքել ազգային կազմակերպութիւնները։

Ռամկավարները անմիջապէս ծառացան Դաշնակցութեան դէմ. ամբարտաւան յարձակումներ ըրին, հրապարակը գրպարտութիւններով ողողելով։

— Դաշնակցականները կը մատնեն համայնավարները։ Դաշնակցականները իբր համայնավար կը մատնանշեն իրենց հակառակորդները։ Դաշնակցականները ժուռնալներ կ'ուղարկեն իշխանութիւններուն, գաղութները կասկածելի դարձնելով յաչս անոնց։

Եւ դեռ ի՛նչ լրբութիւններ, որոնք տեղ գտան ռամկավար մամուլին մէջ, ի պաշտպանութիւն Պ. Միքայէլեանի պաշտօնական եւ անպաշտօն գործակալներուն։

Ռամկավարները սակայն չէին չքմեղանալու համար թէ ինչ կը հետապնդէ համայնավար կուսակցութիւնը գաղութներու մէջ։ Գիտէին որ անոր գործունէութիւնը հայ ժողովուրդին համար վտանգաւոր էր, բայց որովհետեւ համայնավար կուսակցութեան հիմնական աշխատանքը Դաշնակցութիւնը քայքայել պիտի ըլլար, նպատակ մը՝ որ իրենցն ալ էր, ուստի ձեռքով յենարան եղան անոր, դիւրացնելով անոր գործը։ Հոն՝ ուր համայնավար չէր կրնար մտնել, ռամկավարը եւ բարեգործականներն ճամբան հարթեցին։ Հոն՝ ուր համայնավարին խօսքը լսելի չէր ըլլար, ռամկավարները արտայայտիչն եղան անոր մտածումներուն եւ տեսակէտներուն։

Եւ այսպէս տարը տարի, մենք գտնուեցանք ռամկավար — համայնավար հովանաւորութեան մը առջեւ, ի վնաս ժողովուրդին եւ հայրենիքին։ Հարս ու փեսային սիրային յարաբերութիւններուն վրայ ամպի ծուէն մը տարածուեցաւ ու միայն այն ատեն, երբ կողոպտուած գումարներու բաժանման շուրջ վէճ ծագեցաւ։ Տոլարները մարսելու համար ստիպուեցաւ թաքթիքը փոխել համայնավարներու հանդէպ, որոնք կոկորդը սեղմած էին։ Ու թաքթիքին մէջ յաջողելու համար, սկսաւ մատնանշել համայնավար վտանգը, որու մասին, Դաշնակցութիւնը 10 տարի խօսած ու գրած էր։

Հիմակ կը հարցնենք ռամկավար «Պայքար»ին.

— Համայնավար կուսակցութեան վտանգաւոր եւ գաղութներուն վնասակար ըլլալուն համոզումը ե՞րբ գոյացուցիք։ Տոլարներէն առա՞ջ թէ տոլարները մարսելէ յետոյ։

Այդ որակումները որ կ'ընէ «Պայքար» համայնավարներու մասին, մատնութեան համազօ՞ր են թէ ոչ։

Թող ամէն ողջամիտ ընթերցող պատասխանէ այս հարցումներուն, բաւ այնմ ճշդելու համար գաղթաշխարհի հայութեան հանդիստն ու խաղաղութիւնը խռովող այս լրբերուն հանդէպ, որոնք իրենց գրպանին շահէն զատ, ուրիշ բանի մասին մտածած չունին»։

ՄՈՒՏ ՆԷԿԻՒՍԸ

Իտալիոյ ռազմական պատրաստութիւններուն առջեւ Հապէշիստանի Նէկիւսը իր կարգին ձեռք կ'առնէ բոլոր միջոցները, ինչ որ անհրաժեշտ են պատերազմի վտանգի մը պահուն։

Այսպէս ի մէջ այլոց, Նէկիւսը նշանակեց իր [illegible] Մոն[illegible], որ սեւ կայսրութեան համար մեծ տիտղոս մըն է։ Այս պաշտօնատարը կռիւներու ընթացքին կը կրէ արքայական տարազը որպէսզի թշնամին եթէ անոր ուղղէ իր կրակը, ոչ թէ կայսրը այլ անոր խամաճիկը զոհ երթայ.

Նէկիւսը այս վտանգաւոր բայց յանկալի համարուած պաշտօնը տուած է այս անգամ Մօկայայի կառավարիչին.

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երկաթէ պատրիարքը մեր կովկասեան իրականութեան մէջ դարձաւ բանակէ պաշտպանէ — կաթողի — կոս իսկ Երիմեան Հայրիկը նախ քան երկաթի գալը ամէն ինչ էր, հրաշալի հայ, բանաստեղծ, հռետոր, բայց յաղթանակի դէպս վարչական մարդ չէր եւ իբր կաթողիկոս՝ թոյլ էր ... Զօր. Նազարբէկեանը ասեղական ճակատի ամենափայլուն պետերից մէկն էր, երբ ռուսական պետական լծորուած մեքենայ կար. նա մի քանի անգամ հերոսացաւ, մանաւանդ Դիլմանի տակ, բայց երբ ինքնուրոյն պիտի աշխատէր, բոլորովին այլ պայմաններում, յիշած կաթողիկոսների վիճակի մէջ ընկաւ. ինչպէս կաթողիկոսները, այնպէս եւ Նազարբէկեանը ընտրուած էին հայ ազգի ներկայացուցիչներից, եթէ ոչ միաձայնութեամբ, ապա ձայների ջախջախիչ մեծամասնութեամբ։ Հայ զինուորական մարմնի հրահանգի համաձայն՝ հայկական բոլոր զօրամասերը ուղարկեցին Թիֆլիզ ընտրուած ներկայացուցիչներ, որոնց համագումարում դրուած էին երկու թեկնածուներ՝ մեր անդրանիկ հայկական կորպուսը ղեկավարելու համար — Զօր. Բագրատունի եւ Զօր. Նազարբէկեան։ Թեր ու դէմ կարծիքներ փոխանակելէ յետոյ մենք կանգ առինք Նազարբէկեանի վրայ՝ նկատի ունենալով ոչ թէ նրա ռազմական գիտութիւնը կամ բարձր աստիճանը, այլ այն մեծ հրմայքը, որ նա ունէր թէ թշնամու եւ թէ մեր զօրքերի շարքերում։ Հայկական երրորդ գնդի կողմից գնացած ներկայացուցիչներից մէկն էլ տողերս գրողն էր, որ իր պայմանական ձայնն առանց վերապահութեան տուեց յօգուտ Զօր. Նազարբէկեանի. այդպիսի ընտրութիւն տեղի ունեցաւ հետեւ[illegible] յեղափոխութեան յեղաշրջած զինուորական նիստ ու կացի հրաժեշտ փոխութեան հետեւանքով ...

Այժմ տեսնենք, թէ ինչ չա՛փ ծանր խօսքեր են, որ ես ուղղել եմ իմ զինուորական բարձր պետի հասցէին.— «Մեր պատգամաւորութիւնը խիստ հիասթափուած հեռացաւ Զօր. Նազարբէկեանից. Մենք նրանից այն տպաւորութիւնն առացանք, որ նա զուտ զինուորական մարդ է, չոր ու ցամաք թեքնիք ռազմագէտ, բայց անգիտակ հայ պատմութեան եւ մանաւանդ հայ երկրի ողնաշարի ինքնապաշտպանութեան խնդրին, մինչ դեռ գերագնահատում էր քայքայուող ճակատի պաշտպանութիւնը, անտեսելով երկրորդ գիծը, թիկունքը։ Զօրավարի այդ միակողմանիութիւնը նրանից էր առաջանում, որ նա սովոր էր գործելու միշտ կուռ ու կազմ բանակի գլուխն անցած, թիկունքը հզօրապէս պաշտպանուած եւ կազմակերպուած պետական մեքենա ունեցող երկրում։ Մեզ համոզելու համար զօրավարը պէտք է յոյժ ռուսական զինուորականի հաշիւը չունենար, այլ եւ ծանօթ լինէր մեր երկրի աշխարհագրութեան, նիւթերին ճակատներին եւ մեր ազգի անցեալին։ Զօրավարը պէտք է գիտենար որ շատ անգամ է մեր արտաքին ճակատը ճեղքուել եւ արշաւող հորդաները հասել հակահարուածներ են տուել մեր լեռներում պարտիզանական կռիւներ եւ ոչ թէ կանոնաւոր գաւառային պատերազմների շնորհիւ։ Ապացոյց ցոյց տուեց, որ նորակազմ հայկական բանակը չկարողացաւ պաշտպանել ոչ միայն Երզրումը, այլ եւ Կարսը, Ալեքսանդրապոլը եւ Ղարաքիլիսէն, դրա հետ միասին թշնամու ձեռքը մատնեց այնքան առատ ռազմամթերք, որի մի մասով նոյն իսկ անխոցելի կը մնար հայ երկրի ողնաշարը» («Հայրենիք» ամսագիր թիւ 1, 1934, էջ 92, 2րդ սիւնակ)։

Եթէ ընթերցողը այս մէջբերումը չկարդայ, այնպէս կը կարծէ, որ իսկապէս ես շատ ծանր խօսքեր եմ ուղղել մեր ընտրեալ զօրավարի հասցէին, բայց արի տես, որ ես վերոյիշեալ «ծանր խօսքերին» կարող եմ աւելացնել եւ այն, որ ոչ թէ միայն Զօր. Նազարբէկեանը, այլ եւ ռուսական բանակի մեր հին հայ սպաների 90%ը, եթէ ոչ աւելին, խորթ էին հայ լեզուին, պատմութեան, աշխարհագրական պայմաններին, աւանդոյթներին, հոգեբանութեան եւն. այդպէս չէին, կրկնում եմ, վրացի զօրավարներ Օդիշելիձէն, Գաբայեւը եւ թաթար զօրավար Մեհմանդարովը եւ ուրիշներ, որոնք նոյն իսկ աւելի մեծ պաշտօններ ունէին ռուսական բանակում, քան Նազարբէկեանը։ Միանգամ ընդ միշտ Պ. Խոնդկարեանը եւ ուրիշները պէտք է լաւ գիտենան, որ ես տասը չափում եմ, մէկ կտրում, քանի որ պատասխանատու եմ պատմութեան առաջ, երբ հրապարակում եմ նորագոյն պատմութեան դրուագները, որոնց որոշ չափով մասնակից եմ եղել, հետեւապէս ականատես եմ եւ պարտաւոր եմ անաչառ լինել, այլապէս գրածներս արժէք չեն ունենալ. այդքանը ես շատ լաւ եմ գիտակցում։

Զօր. Նազարբէկեանը կարող էր հայկական Գարիբալդի հանդիսանալ, եթէ օժտուած լինէր այլ յատկութիւններով, եւ որովհետեւ նա չէր ըմբռնել ժամանակի ոգին, հետեւապէս եւ իր դիրքի մէջ չեղաւ, կարիքը տապալեց իջեցնել Արամին, որ եւ իբր ժողովրդական ոգու արտայայտիչ — ղեկավար՝ կարողացաւ փրկել դրութիւնը ...

Աւելին պիտի ասեմ. անկախ Հայաստանի հանրապետութեան սպարապետ դարձած զօրավար Նազարբէկեանը նոյնպէս չարդարացրեց իր վրայ դրած յոյսերը, թէպէտ նա մի պատկառելի ռազմական պատմական դէմք էր. իբր գործից անտեղեակ ոմն չեմ բամբասում, այլ ասում եմ որպէս հանրապետական Հայաստանի ռազմական գլխաւոր շտաբի պետ, որ թէպէտ երեք ամիս միայն բախտ ունեցայ այնտեղ պաշտօնավարելու, բայց շատ ժամանակ ռազմական նախարար Ռուբէնի հրահանգով, արխիւի փաստաթղթերի հիման վրայ, գրի առայ գլխաւոր շտաբի համառօտ պատմութիւնը, որ պէտք է տպագրուէր երկրագործութեան նախարար Ս. Վրացեանի լոյս ընծայելիք տարեգրքում, եթէ Հայաստանի խորհրդայնացումը վրայ չհասնէր ...

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(3)

Հակահրէական շարժումը Թուրքիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ հակահրէական զօրաւոր հոսանք մը կը տիրէ Թուրքիոյ մէջ, այն աստիճան որ Ղալաթիոյ ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկած է։ (Այս քննութիւնը կապ ունի սիոնական կազմակերպութեան մը հետ)։ Բազմաթիւ Հրեաներ կը հեռանան Թուրքիայէն, մեծ մասը դէպի Պաղեստին կամ արեւմտեան Եւրոպա։

Յունաստան 70 օդանաւ կը գնէ

Յունական կառավարութիւնը որոշեց 70 օդանաւ գնել Անգլիոյ մէջ, զօրացնելու համար իր օդատորմիղը։ Կառավարութիւնը որոշելով տեսակները, խնդրած է փորձեր կատարել յոյն մասնագէտներու առջեւ։ Օդանաւերէն 45ը ռմբաձիգ պիտի ըլլան, իսկ 25ը պիտի յատկացուին մարզանքներու։

Թուլոնի եւ Պրեսթի դէպքերուն քննութիւնը

Թուլոնի խռովութեանց առթիւ դատուեցան 40ի չափ ամբաստանեալներ, որոնց մեծ մասը 20—25 տարեկան երիտասարդներ են։ Տասը հոգի դատապարտուեցան վեց օրէն վեց ամիս բանտարկութեան։ Եօթին պատիժը գործադրելի է անմիջապէս։ Դեռ ուրիշներ ալ կը դատուին։

*** Ձախակողմեան խմբակցութեանց կողմէ Պրեսթ եւ Թուլոն ղրկուած քննիչ յանձնախումբերը վերադառնալով, ներկայացուցին իրենց տեղեկագիրը։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը այժմէն կ'ամբաստանէ Պրեսթի ծովային եւ Թուլոնի ոստիկանական իշխանութիւնները իբրեւ միակ պատասխանատու պատահած դէպքերուն։ Քննութենէն կ'երեւայ որ ծայրայեղութիւնները աշխատաւորներու կողմէ գործուած չեն եւ թէ շատ մը գրգռիչներ սողոսկած են ցուցարարներուն մէջ։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱԽՈՅԵԱՆ Ս. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ

Այսօր կը սկսի Բանուորական Դաշնակցութեան կազմակերպած Միջազգային Ողիմպիականը Փարիզի մէջ, ուր արդէն հասած են Ռուսիոյ, Անգլիոյ, Հոլանտայի ախոյեանները։ Խորհրդային մարզիկներուն մէջ կը կազմէ նաեւ մեր հայրենակիցը Ս. Համբարձումեան, որ մեծ համբաւներու տիրացած է Խ. Միութեան մէջ իբրեւ ախոյեան ծանրութիւն վերցնելու (145 քիլօ)։ Այս մրցումները պիտի տեւեն երեք օր։ Պիտի կատարուին ֆութպոլի, հեծելանիւի, պասքէթ-պօլի, ըմբշամարտի, վազքի, աթլէթիզմի, եւայլն մրցումներ։ Ս. Համբարձումեան պիտի մրցի Փալէ Միւթիւալիթէի մէջ, Ուրբաթ գիշեր, իբրեւ հակառակորդ ունենալով Կրէմօնիօն, որ կը ներկայացնէ Ֆրանսան։

Մրցումները տեղի պիտի ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ,— այսօր՝ հինգշաբթի՝ Սթատ Վէնսէնի եւ Փէրշինկի մէջ, ուրբաթ գիշերը Միւթիւալիթէի մէջ, շաբաթ՝ Սթատ Փէրշինկի մէջ, իսկ կիրակի Սթատ Մէզօն Ալֆորվիլի մէջ։

*** Նոյնպէս այսօր տեղի կ'ունենայ Մարսէյլ — Լիոն հեծելանիւի միջազգային մրցում մը, որուն կը մասնակցին համաշխարհային համբաւ ունեցող հեծելանուորդներ։ Անցեալ տարի այս մրցումին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին երեք Հայեր՝ Արհաղեան, Մխիթարեան եւ Զուլումեան, որոնք դասաւորման մէջ լաւ տեղ մը գրաւած էին հասնելով Լիոն, առաջինը՝ 26րդ, երկրորդը՝ 36րդ եւ երրորդը՝ 38րդ։ Դժբախտաբար այս տարի ցանկին մէջ չհանդիպեցանք իրենց անուններուն։ Հայ ըլլալով կը մասնակցի Բաբաեան անուն հեծելանուորդ մը։ Հ. Ս.

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՄԲ ՄԸ քանդուեցաւ Ճենովայի շրջանին մէջ (Իտալիա), եւ Օրթիէլլօ լիճին ջուրերը պարպուելով կէս առ կէս ողողեցին Օվատա քաղաքը (10.000 բնակիչ)։ Նախապէս 100—150 կը հաշուէին զոհերուն թիւը, բայց, վերջին լուրերու համաձայն 40էն աւելի չեն, բոլորն ալ խեղդուած։ Նիւթական վնասը քանի մը միլիոնի կը հասնի։

1.700.000 ՏՈԼԱՐ կամ 5.324.590 զուիցերիական ֆրանքի գումար մը կը պահանջուի Գերմանիայէն, իբրեւ յետնեալ պարտք Ազգերու Դաշնակցութեան։ Գերմանիա պարտաւոր է վճարել այս գումարը, վերջնապէս քաշուելէ առաջ։ (Երկու տարուան պայմանաժամը կը լրանայ հոկտ. 20ին)։

ՕԴԱՆԱՒՈՎ ՄԵՏԱՔՍ փախցուցած առեն ձերբակալուեցաւ Ֆրանսացի գործարանատէր մը, Ռումանիոյ մէջ, մեքենային խանգարման հետեւանքով։ Օդանաւին տէրը ծանօթ Ռումանացի մըն է, որ նոյնպէս ձերբակալուեցաւ։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ գոհարեղէն գողցուեցաւ Մոնթէ Քարլոյի մէջ, ամէնէն բանուկ հրապարակին վրայ։ Գողերը պատը ծակելով, ներս մտած եւ պարպած էին։ Վաճառատան տէրն է Հրեայ մը, Սալոմոն Սորեանօ, որ ունէր նաեւ խալամ ծառայ մը, Սառըզ։

ԿԱՆԱՆՉ ԳՈՐՏԵՐ իջան Կրընոպլ քաղաքին մէջ, տեղատարափ անձրեւի մը հետ։ Կը կարծուի թէ փոթորիկը ճահիճներու ջուրերը քշելով, անձրեւին խառնած է։

ՈՒԻԼԵԸՄ ՈՒՕԹՍԸՆ, Անգլիոյ պատկառոր բանաստեղծը, մեռաւ 77 տարեկան հասակին մէջ։ Երիտասարդ. սերունդը մոռացութեան տուած էր այս բանաստեղծը, որ մեծ հռչակ հանեց պատերազմէն առաջ։

Հ. Յ. Դ.

Ֆրանսա

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ զեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի մէջ։

Ընկերները՝ Առաքել Նահապետեան եւ Բագրատ Պարոնեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ընկերոջ՝

ՊՕՂՈՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(ԽԱՐԲԵՐԴՑԻ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Լաէննէք հիւանդանոցին մէջ, Երկուշաբթի, 12 Օգոստոս 1935, 27 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, Ուրբաթ, 16 Օգոստոս 1935, կէս օրէ վերջ ժամը 1.45ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին (15. Rue Jean Goujon) ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Issy-les-Moulineaux-ի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ Շրջանի Տիկնանց Խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին դպրոցի սրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին [illegible] բոլոր տիկինները անխտիր։

ԼԻՈՆԻ «Լիբանօ-Ուրֆիականի» Միութեան անդամները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 59 րիւ Ցիւնուար, Գ. Փափազեանի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Ստեփան, Արշակ եւ Միքայէլ Ստեփանեան (Ղօռեմիշցի), որ Իզմիրի աղէտէն առաջ կորսուած են։ Տեղեկացնել՝ Գ. Գէորգ Ստեփանեանի 2, rue Basfroi, Paris (11) France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Այս օրինակ դէպք մը եւս Գեր. Իսահակ սրբազան հօր հանդիպեցաւ. հեծած ուղտը կը մղուէր յանկարծ փշալից բարձր թուփերու մէջ, վրայ գլուխը կը սկսին պատռիլ բզքտուիլ, եւ քիչ մըն ալ որ առաջ մղուելու ըլլար, փշահեղձ պիտի լինէր, բայց աներեւոյթ զօրութիւն մը կարծես թէ ուղտին սանձէն բռնելով դուրս հանեց մահահոտ փշերուն մէջէն՝ արիւնալուայ դէմքով ու ձեռքերով։ Այս տեսակ վտանգալից տեղերէն եւ բազմապտոյտ գետերէ անցնելով կէս օրէն զկնի հասանք Ճիրանա կոչուած լերան ստորոտը, ուր տեղի Շէխին մեր գալը իմացնելու համար հրացաններ պարպեցին. եւ մենք վրանը լարեցինք եւ անոր տակ հանգիստ առինք։ Լերան մարզիկ հրացաններուն ձայնը առնելով կը սկսին փախչիլ. բայց ժամանակ մը անցնելէն ետքը հասկցան մեր ով ըլլալը եւ ուրկէց գալը։ Ծիրանայ լերան Շէխը քանի մը հոգիով երեկոյին մեր տեսութեան եկաւ, հետը կերակուր եւ կաղովակով մը քանի մը հաց բերելով որ ցեխի նման բան մըն էր, եւ չկարացինք բնաւ ուտել։ Առաւօտուն դարձեալ գալով պատմեցինք իրեն որու համար գալերնիս եւ մեզի ուր հասցընելիքնին։ Իրարու հետ խորհելէն զկնի հաճութիւն տուին գրով եւ ընդունեցին մեզի, ուստի դարձեալ մեր բեռները անկէ վերցընելով ճանապարհին մօտ ուրիշ տեղ մը իջանք։ Հօն հասնելնուս մեր հետն եղող զօրքերը եւ ուղտապանները իրենց ուղտերը առնելով ետ դարձան, եւ քովերնիս մնաց միայն մեզի թագաւորին ներկայացընելու համար հետերնիս եկող մարդը, որու քով էր Շէխ Ծիրանայի տուած յանձնարարականը։

Բաւական ժամանակ հօն լերան ստորոտը մնալէն ետքը, երբ տեսանք որ մեզի եկող փնտռող եւ մեր բեռները լեռը հանելու համար մարդ չէր գար քովերնիս. բեռները հօն թողլով, մենք քանի մը մարդոց առաջնորդութեամբ սկսանք դէպ ի լեռը վեր ելնել, եւ կէս ժամուն հազիւ թէ մեծ դժուարութեամբ հօն հասանք, ուր տեղի տներ եղեգնեայ շինուած խուղեր էին։ Լերանը Շէխին շատ աղաչանքներ ընելէ ետքը հազիւ թէ սիրտը ըրինք եւ Գաղը — Մարեամի եկեղեցւոյ մօտ տնակ մը ցցուց մեզի հանգստանալու, որուն քով մեր երկրի հովիւներուն խրճիթը աւելի մեծ յարգ պիտի ունենայ։ Բայց մենք այն չափին ալ գոհ ըլլալով՝ մտանք ներս որ քիչ մը հանգիստ տանք մեր խոնջեալ անդամներուն։ Բեռներն ալ, որ վարը մնացեր էին, հօն գտնուող ժողովրդոց քաղցրութեամբ չայելով՝ զանոնք ալ քովերնիս բերել տուինք նոյն իրիկունը։ Անոնց այս աշխատութիւնը, որ ձրիով ըրածնին էին, մենք մարդկային եւ քրիստոնէական զգացմամբը յանձնառու եղած կը համարէինք, բայց յետոյ իմացանք անոնց ինչ անիրաւ երպատակի համար ծառայելնին։

Հետեւեալ օրը մեծ Շէխին բերնէն Ըսար — Ամպայի իշխանին գիր մը գրուելով իմաց տրուեցաւ անոր մեր գալը, եւ մեզի հօն հասցնելու համար հարկաւոր եղածները։ Մեր եղած տեղէն մինչեւ ի Ըսար — Ամպա լեռ մէկ աւուր ճանապարհ է։ Երեք օրէն զկնի իշխանին կողմէն երկու մարդ գալով՝ մեր գալուստը բարեւեցին, եւ անոր խրկած ջորին մեզի մատուցին, որ նշան մըն էր անոր կողմէն ընդունելութիւն գտնելնիս. առհասարակ սովորութիւն մըն է իրենց մէջ, որպէս զի ժողովուրդն ալ անոր նայելով՝ պէտք եղածը մեզմէ չխնայեն։ Նաեւ իշխանին պատուէրն ալ իմացուցին բոլոր չէխերուն, որ առանց ուշացնելու ժամ մը յառաջ Ըսար — Ամպա հասցնեն, այսու ամենայնիւ հետեւեալ օրը մեզի ոչ հարցնող եղաւ եւ ոչ փնտռող, եւ ոչ կերակուր տուին։ Քանի մը անգամ թախանձեցինք Շէխին հացի համար, բայց նա իբրեւ անզգամ էակ մը չը լսելու կուգար, եւ վերջապէս պատասխանեց մեզի թէ, «Ես իմ պարտքըս կերակուրի մասին կատարեցի, եւ թէ՝ ժողովուրդին վրայ իշխելու կարողութիւն չունիմ, դուք ինծմէ զօրաւոր էք, կրնաք բռնութեամբ հաց բերել տալ»։ Այս պատասխանէն յուսահատեալ վրայ թէպէտ եւ քիչ մը խռովեցանք մէկէն մեկալէն հաց կը պահանջէինք, բայց անոնք կամ խլութեան կը զարնէին եւ կամ իրենց բնակարաններուն մէջ մտնելով կը փակէին, եւ Ըսար — Ամպայի իշխանէն վախնալնուն՝ դրամով ալ չէին տար։ Նոյն երեկոյին մնացինք անօթի, այն ցեխի նման հացին ալ գոհ եղանք, բայց այն ալ ձեռքերնիս չանցաւ։ Սակայն աստուածային Նախախնամութիւնը՝ որ մեր վրայ կը հսկէր գթով, հրաշալի կերպիւ ողորմեցաւ մեզի, ինչպէս ողորմեցաւ Դանիէլին առիւծոց գուբին մէջ։ Հետեւեալ օրը երկու կրօնաւոր կանայք եկան ներկայացան մեր բնակարանին մօտ եւ ազնուակ մարդ մը կը հարցընէին թէ ուր կը գտնուի։ Այս կնիկները մէկ աւուր ճանապարհէ կուգային՝ հետերնին երկու հատ գնտակ եւ կարմիր պղպեղով համեմեալ հաց բերելով, որոնց գիշերային յայտնութեամբ մը մէջ պատուէր եղած է՝ որ այս ինչ տեղը երթան ու հաց տանին ճերմակ ու ծերունի մարդու մը։ Այս գթառատութիւնը եթէ սաոյց յայտնութենէ մ'ալ սահմանափակ չէր, գէթ Հապէշից բնական անողորմութեան եւ անհիւրասիրութեան ներհակ գործ մըն էր, որու մէջ դարձեալ աստուածային մատը կար։

Գաղը — Մարեամ լերան մէջ [illegible] անհանգստութեան պատճառաւ [illegible] ղաչէինք չէխերուն որ [illegible] ժամ մը յառաջ Ըսար — Ամպա [illegible] ցընելու մեզի, զոր օրինակ [illegible] կը կարծէինք, եւ մեզի համար [illegible] կիւղ եւ ապահով՝ միանգամ [illegible] հանգիստ, ինչպէս որ կը պա[illegible] Երկու աւուր մէջ հազիւ մեծ 30ի չափ գիւղացի ժողվեց [illegible] բեռները վերցընելու համար [illegible] 17), որոնց մէկ մէկ ծրար [illegible] կոց մը բան տալով եւ չորս [illegible] տուկները բաժնելով՝ առանց [illegible] ելաւ ու անհեթեթութեան [illegible] չհասկընալնուս՝ չէինք գիտեր [illegible] կը տանին, բայց նոյն օրէն [illegible] որ մեր քովն եղած այն ծանր[illegible] ներուն, ու տարած գոյքերնուն [illegible] չենք։

(Շար. [illegible])

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ՆԵՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 16 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2884

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Անցեալ օր կը բացատրէինք թէ բացառիկ պարտականութիւններ կ'իյնան Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի դաշնակցական մարմին– ներուն վրայ:

Այդ պարտականութիւնները անգամ մը եւս պիտի ձեւակերպուին ԺԳ. Շրջ. ժողովին մէջ, որ բացուեցաւ երէկ, մասնակցութեամբ առաւելապէս երիտասարդ պատգամաւորներու:

Բացի գրաւոր զեկուցումներէն, իւրաքանչիւր պատգամաւոր անշուշտ միասին բերած է շարք մը գործնական գիտելիքներ, որոնք մեծապէս պիտի օգնեն զանազան հարցերու լուսաբանու– թեան:

Տարակոյս չկայ թէ այդ հարցերուն մէջ տիրական տեղ մը կը բռնեն տնտեսական հոգերը:

Ինչ որ տեսանք վերջին մէկ տարուան ընթացքին, բացատրութեան չի կարօտիր: Տագնապը կարճ տեւէ թէ երկար, մեր պարտականութիւնները չեն թեթեւնար:

Ընդ. կ'ուզենք թէ՝ անհրաժեշտ է սերտել եւ գտնել գործնական միջոցներ, փոխադարձ օգնութեան եղանակներ, այսպիսի անակնկալներու հանդէպ.

Դաշնակցութեան հիմնական ծրագրին ընկերային — տնտեսական բաժինը նախատեսած է շարք մը նորութիւններ:

Արդ, գործնական կեանքի մէջ, իւրաքանչիւր շրջան ինքն է որ պիտի գանազանէ հետաւորն ու մօտաւորը, կարելին եւ ցանկալին, համաձայն տեղական պահանջներուն:

Ինչ որ կը յաջողի Սոֆիայի կամ Հալէպի մէջ, անշուշտ չի կրնար թարգմանուիլ պէս փոխադրուիլ Մարսէյլ կամ Փարիզ: Եւ փոխադարձաբար.

Էականը այն է որ՝ ըմբռնենք թէ հիմնովին փոխուած են մեր կեանքի պայմանները. հետեւաբար, աւելի քան առաջ կենսական է գործունէութեան մեթոտներու արդիացում:

Ինչ ձեռնարկ ալ փորձենք, անոր հիմնական սկզբունքները պիտի բխին Դաշնակցութեան ծրագրէն:

Իսկ որ եւ է ձեռնարկ որ կը ձգտի աշխատաւոր բազմութեանց շահերուն պաշտպանութեան, անոնց փոխադարձ աջակցութեան, չի կրնար հակասել Դաշնակցութեան սկզբունքներուն, որոնք երբեք տարերու կամ ձեւերու կապուած չեն:

Այդ հարցերէն կը ծագին ուրիշներ ալ: Օրինակ մեր դերը՝ ընդհանուր աշխատաւորական շարժման հանդէպ եւ յարակից խնդիրներ, որոնց մասին խօսելիք պիտի ունենայ Շրջ. Ժողովը:

×

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի շրջանին վրայ կ'իյնայ, նաեւ, պարտականութիւններ, քաղաքական յարաբերութեանց, որոնք ուշադրութեան վեճով մը առաջ են, տարբերի ի վեր.

Որ եւ է թիւրիմացութիւն կանխելու համար, բանինք թէ մեր խօսքը չի վերաբերիր ընդհանուր կուսակցական կամ ազգային քաղաքականութեան:

Այդ գետինը սահմանուած, իրաւասութիւններն ու պատասխանատուութիւններն ալ ճշդուած են:

Ընդ. կ'ուզենք թէ գտնուելով Եւրոպայի սրտին վրայ, միջազգային ամէնէն քննարկ եւ տիրական կեդրոններէն մէկուն մէջ, Դաշնակցութեան այս շրջանին Կեդր. Կոմիտէն կրնայ գործօն եւ արդիւնաւոր դեր կատարել, յարաբերութեանց արդիացման եւ յաւելացման համար:

Բնական դաշտ մըն է այս գետինը Դաշնակցական երիտասարդութեան համար: Ինչո՞ւ չէ, նաեւ միւսներուն համար, կը բաւէ որ գտնուին ամուր խարիսխի մը եւ նոյնքան հաստատուն գաղափարներու վրայ:

Որ օրուան համար պատրաստուեցան մեր համալսարանականներն ու մտացեալը, եթէ նորէն արհեստագէտներով ու մեքենագէտներով պիտի կատարուին մեր արտաքին յարաբերութիւնները, քաղաքական եւ աշխատաւորական:

Նոյն իսկ արեւելեան երկիրներու հանրային — պետական ղեկավարութեան շատ մը տարրերը այս տեսանին մէջ կը թօթ — ւին: Ուրեմն, շատ աւելի բազմակողմանի պարտականութիւններ կ'իյնան մեր ուսերուն:

Այս հարցերուն հետ հետեւ — մօտէն կապ ունի նաեւ երիտասարդութեան կազմակերպութեան խնդիրը, որ կը ներկայանայ բազմաթիւ երեսներով:

Մեր շրջանը բացառիկ դերը մը կը ներկայացնէ այս տեսակէտով, ինչպէս յաճախ բացատրած ենք:

Արդ, մինչեւ հիմա կատարուած փորձերը բաւական են, եւ գործելու եւ առաւելագոյն արդիւնքը ձեռք բերելու համար:

Որքան ալ Դաշնակցութիւնը կը դիմէ ամէն հնարաւոր միջոց դիմել երիտասարդներու բազմութիւն մը, հոն եւ կուռ, անդին կը մնան հայրութեան, որոնց չունին կը կարօտին, թէեւ կամ համակրողներ կը փնտռեն:

Մենք պարտաւոր ենք մտածել նաեւ անոնց մասին: Թէեւ անհրոյ, անոնք նոյնքան ընտիր ազդակներ են գաղութներու եւ ազգային ապագայի համար:

Մեր խօսքը դասալիքներու կամ ուծացածներու մասին չէ: Ոչ ալ անոնց որ կը սիրեն չուլթերու հաւաքել, կամ հայկական միջավայրէն շատ հեռու կը գտնեն իրենց սնափառ յաւակնութեանց գոհացման համար:

Կ'ակնարկենք այն առողջ, աշխոյժ եւ այլապէս հայրենասէր երիտասարդներու բազմութեան, որ կը խուսափի կուսակցական օղակներէն, բայց կ'ուզէ գործել:

Շ.

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԺԳ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երէկ առաւօտ ժամը 11ին բացուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտ. Եւրոպայի ԺԳ. Շրջանային Ժողովը: Պատգամաւորները դրկած էին բոլոր շրջանները: Ժողովը ողջունեցին անցեալ շատ ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտի մէջ: Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը իր բացման ճառին մէջ ողջունելով շրջանի պատգամաւորները, նախատեսուած պատրաստեցաւ կեդր. Կոմիտէի մէկ տարուան գործունէութիւնը, շեշտելով ամբողջ շրջանի կուսակցական կեանքի համեմատ եւ կարգային վիճակը: Ցոյց տուաւ թէ Եւրոպականին եւ տնտեսական ծեռւթ ծանր պայմաններու պատճառ կը դնեն Շրջ. Ժողովին վրայ, օրակարգի խնդիրներու լուծման աւելի ջերմեռանդ կերպով եւ պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ: Շրջանային Ժողովը յառեկտ յարգեց մէկ տարուան ընթացքին մէջ մեռած ընկերներու յիշատակը, ինչպէս նաեւ յիշատակը անոնց, որոնք 45 տարիներէ ի վեր ինկած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան փառաւոր ու սրբազան դրօշին տակ:

Շրջանի պատգամաւորները տուին իրենց մէկ տարուան գործունէութեան զեկոյցը, որմէ վերջ ժողովը անցաւ իր օրակարգի հարցերու քննութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ Է ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ», Կ'ԸՍԵՆ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Աւդին ժողով, անդին անվերջ զօրաշարժ

Ատեանը վիճակ մինչեւ Սեպտեմբեր 4

Հռոմէն կը հեռագրեն ամերիկեան թերթերու.— Փաշիստական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ «պատերազմը է միակ ելքը կացութեան» հարցին: Այդ շրջանակները որ եւ է յոյս չունին Փարիզի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւններէն, որոնց կը սկսին այսօր իսկ: Անոնց կարծիքով, պատերազմը կամ զոհել պատմական արդարացումի մը անհրաժեշտ է, տարիներ համար որ Հալէպ — Հնդկաստան կայսրը յարգէ Իտալիոյ շահերը: Բաւական չէ գոհացնել մեր տնտեսական ծաւալման պահանջները: Պէտք է գինուորական եւ քաղաքական երաշխաւորութիւններ տալ:

Այլեւս գաղտնիք չէ թէ Իտալիա կ'ուզէ զինուորական ցոյց մը կատարել եւ թեւարկութիւն մը հաստատել Եթովպիոյ մէջ: Օգոստոսի հոգատարի յանձնաժողով կամ հանրապետական հոգատարութեան առաջարկը կարելի կը ընել ժեղ օ— ժիտ առաջ: Այժմ ուշ է:

Արդ, եթէ այս է տիրող տրամադրութիւնը Հռոմի մէջ, կարելի չէ մեծ յոյսեր սնուցանել Փարիզի բանակցութեանց մասին:

Հակառակ այս յոռետեսութեան, Լոնտոնի մէջ կը յուսան եւ մը գտնել: Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր միջոցները պիտի փորձուին մինչեւ սեպտեմբեր 4, երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը: Անգլիա դեռ կը պնդէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ 1906ի դաշնագրին վրայ, միջոց վերապահելով իր բուն գիտումները: Իսկ Իտալացիները հեռագիրով աւելի բաց կը խօսին: Կիսապաշտօնական հաղորդ մը, «Աֆրիքայ Իթալիէն» (Աֆրիկեան Իտալիա) անցած մը եւս քննեց Անգլիոյ բռնած դիրքը, դիտել կուտայ.

— «Ոչ դէպի նոյ եւ Հաբէշիստանի համար, ոչ սահմանափակուած արտօնութեանց արտօնութեան, ոչ երաշխաւորութիւնն Ազգերու Դաշնակցութեան, ոչ ալ ընդհանուր կամ հաւաքական հողատարութիւն, որ իրականին մէջ պիտի ծառայեն քաղաքական ազդեցական իրական հոգատարութիւն մը: Իտալիա կը ճանչնայ այն իրաւունքները զորս Անգլիա ստացած է դաշնագրերով, բայց չուզեր անդամ մը եւս ճարտել,— ինչպէս ըսաւ մեծ պատերազմէն — իր ա — ռիսնով ընդարձակելու բրիտանական կայսրութիւնը: Բայց ինչո՞ւ է: Ուրիշ բաղաքականութիւններ տալու պէտք ունի՞նք: Եթէ պէտք է, պատրաստ ենք տալու: Անգլիա չուզեր որ Իտալիա ապահովուի Հաբէշիստանի մէջ, որովհետեւ ինք կ'ուզէ անկախաբար տիրել անոր: Անգլիա չի հանդուրժեր Իտալիոյ ընդարձակուիլ, որովհետեւ կ'ուզէ Իտալիան պահել զէնքեր կացութեան մը մէջ, որ ձեռնտու է իրեն համար»:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ԲՈՂՈՔԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԷՄ

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ԻՏԱԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐ ԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏ

Հաբէշական կառավարութիւնը հետեւեալ բողոքագիրը յանձնեց Ազգերու Դաշնակցութեան.—

«Հակառակ անցեալ օգոստոս 3ին արուած որոշման, որով կը վերահաստատուէր իտալա-եթովպական եղանակը, իտալական կառավարութիւնը կը շարունակէ զինելու եւ ռազմանիւթ ղրկել արեւելեան Աֆրիկէ: Իտալիա անդադրում գինելու եւ պատրաստուելու զօրքերը կը ղրկէ, գաղտնիք ունենալու: Հաւաքական ներդիրը եւ մտացածին պատճառներ ցոյց տալով վտանգաւոր հետևանքներ ունեցող երթ է, ինչպէս յայտարարուած է համախմբումը պէտք: Եթովպիա չունի որ եւ է հարկային կամ անհատական զինեալ-գործարան, անոնցմէ որ կը դրեմ իրական կառավարութիւնն բացարձակապէս չի կրնար ինք — նապաշտպանութեան միջոցներ ճարել իր սահմաններէն դուրս: Ուր որ կը գինէ, կը հանդիպի վաճառման եւ արտածման արգելքի: Ճշմարիտ չէ թէ որ իրեն ... Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը պիտի յարմարեցնէ՞ անկողմնակալ միջոց մը, որ կարելի ըլլայ հանդէպ իր եղբայրութեան կը մտածեմ: Թող պիտի սա՞ր որ յառաջանա այս անհաւասար պայքարը Ազգերու Դաշնակցութեան երկու անդամներու միջեւ, որոնց մէկը, ամենազօր, հնարաւորութիւն ունի իր բոլոր միջոցները նուիրելու յարձակման մը պատրաստութեան, իսկ միւսը, տկար եւ խաղաղասէր, յարգելով միջազգային յանձնառութեանց հանդէպ, զրկուած կը մնայ իր հողին եւ վաւե—

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՆԵԼՈՒԿԸ

Վերջերս Պօլսոյ թերթերը հրատարակեցին բարգմանութիւնը անգլերէն խնդրագրի մը, որով երբեմն երիտասարդ լուսաւորչական միաբաններ՝ Պատրիարքութեան մայրաքաղաքին միջամտութիւնը կը հրաւիրեն Երուսաղէմի վանքին վրայ:

Բողոքաւորները կը պահանջէին հակակշռի տակ առնել վանքին եւ մօտերը, եւ այս ասոր կարգը մը աշխատասիրածներ եւ կղերականներ:

«Ասոր» ըն ալ արտատպեց այդ խնդրագիրը, սպառնալով լուսաբանութեամբ:

Առաջին լուսաբանութիւնը կուտայ, ամիսպայ, Երուսաղէմի պատրիարքական պաշտօնաթերթը, «Սիոն»:

Ասկէ օր առաջ այդ ամսագրին վերջին թիւը (օգոստոս), եւ ի գութ փնտռեցի որ եւ է բացատրութիւն:

Ինչ կը նշանակէ այս լռութիւնը:

Միթէ այս հարցումի պատասխանը կը պատրաստուէ, ցրուէր ըսաւ «Արարատի վերջին թիւը (7 օգոստոս), ուր թղթակցութիւն մը տպուած է Երուսաղէմէն (3 օգոստոս):

Թղթակիցը, որ երեւի «Սիոն»ին է, կը յայտարարէ հրապարակաւ.—

1. «Երէք հայ երիտասարդ յաւակնոտ միաբաններու մասին» գաղտնի է:

2. «Այդ անունով ալ որ եւ է պաշտօնական խնդրագիր ստորագրուած, կնքուած, մատուցանութեան յանձնուած չէ ցարդ»:

3. «Երեքն անունն եւ անստորագիր ամբաստանութիւններ դրուած է, ուրեմն եւ անարժէք եւ անիմաստ»:

Թղթակիցը չի ժխտեր թէ հանուած բան մը կայ, ասկայն միաբանութիւն կը համարի առանց դարմանքի արժեցնող, այսպիսի խնդրագիրներ:

Մանաւանդ որ, ուրիշ աղբիւր ալ այսպիսի բուռ քիչերը տպագրած օտար թերթերու կողմէ արտատպուած ու շատ գէշ տպաւորութիւն ձգած են:

Բայց դարման՞ը:

Պատմական հաստատուեցաւ որ 100000 ոսկի պարտքը դեռ նոր 93000ի իջած է: Ուրեմն տարիներով տակաւ պիտի վճարուի:

Միւս կողմէ, վանքը եւ կալուածներ կը դառնայ մեծաքանակ եւ հասութանատու — թիւն մը:

Միաբանութիւնը այս ծուլաւորով կը յիշէ միայն պատի հաւատարիմ կամ պարտք դիմած սանի:

Բառակամ է այդ մենաստանպայման զեկավարութեան որ կը կարգաւորի անոնց տարի, միաբանական բանի ժողովին առջեւ:

Ինչո՞ւ հրապարակային չեն պարզեր վանքին կեանքին կացութիւնը, երկու եւ մտաւոր: Գործ մէկ անգամ:

Եւ ինչո՞ւ փառսաթ լուսաբանութիւն մը չեն հրատարակեր այս վերջին խնդրագրի կամ թուղթերու մասին, որոնք ինչքան ալ անփութիլ ըլլան, խայ վէրք մը կը մտաբեռնեն:

ՎԱՀԷ

Վարժերու զեկոյցան օրէնք

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դատական նախարարութիւնը հետեւեալ լուսաբանութիւնները կը հրատարակէ վարձերու զեկոյցան նոր հրամանագիր օրէնքին մասին.—

100ին 10ի զեղչը գործադրելի է ամէն կարգի տուներու համար, ատմոբիլման կամ անկախ, վարձուած կահաւորեալ կամ ոչ, ըլլայ վարձեալ կամ պարապ, պայմանաւ որ յանդուցուած ըլլան բնակութեան կամ արհեստի մը գործածութեան:

Զեղչը գործադրելի է 17 յուլիս 1935ի վարձերէն վրայ: Թէեւ կը հետեւի թէ, երբ վարձակալ մը մեկնի, սեփականատէրը չի կրնար նոյն տեղը վարձու տալ նոյն թուականին գինէն աւելի, այլ ընդհակառակը 100ին 10 պէտք է զեղչուած ըլլայ:

Եթէ պատճէն որ պարտք տիտղոսներ մը վարձը ճշդելու մասին դէմ ... ուրախութիւն ծագի պատասխանը իրաւասու է կատարելու գնահատութիւնը:

100ին 10 զեղչը պիտի կատարուի իսկական վարձերուն վրայ, այսինքն պաշտօնական վրայ գէշ չկայ, եթէ երբեք պայմանագրին մէջ պաշտօն քանակը ճշդուած է:

Զեղչը գործադրելի է օրէնքին հրատարակման օրէն: Անոնք որ նախապէս ստորագրած վճարած էին իրենց վարձքը, իրաւունք ունին պահանջելու որ՝ յաջորդ վճարման հաշուեցուցէ իրենց աւելի վճարածը: Այս զեղչը կարելի չէ պահանջել առաջուանց վարձակալութեանց համար, որոնք զեղչագումարուեցին առաջ կանխիկ վճարուած վարձքին վրայ:

Իտալական թաւրիկն խանդում

Հարիւրաւոր զոհեր ջրամոյն

Վերջին լուրերու համաձայն, շատ ծանր հետեւանքներ ունեցած է արհեստական լճի մը թումբին քանդումը՝ Օվատայի մէջ (Իտալիա): Քանի մը վայրկեանի մէջ 15 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր ասլոր արագութեամբ առաջ բուած, քշած տարած է ինչ որ կը գտնէր ճամբուն վրայ,— մարդ, անասուն, շէնք, ծառ եւայլն: Հարիւրաւոր բնակիչներ կը փնտռուին տակաւին: Զոհերու թիւը կը հաշուեն աւելի քան 400, (հեռագիր մը կը հաշուէ մինչեւ հազար): Ամէնէն աւելի կիներ եւ մանուկներ զոհ գացած են հեղեղին: Աղէտէն անմիջապէս վերջը օգնութեան հասան ... եւ ... պատրաստեցին, եւ արդէն 70 դիակներ հանուած էին 24 ժամուան մէջ: Քանդուած են աւելի քան 200 տուներ եւ բազմաթիւ կամուրջներ: Անկանգրային է յառաջ եկած աւերը: Պաշտօնեայ անձեր գնաց աղէտին վայրը: Ականատեսներ կը պատմեն թէ երբ թումբը քանդուեցաւ, հեղեղ պարապ մը որ, ատանիկը տանիքներուն ...: Շատերէն կը հասնէր, ահաւոր հեռաձայնութեամբ խուժեցաւ եկաւ ժամուան մէջ ջրեց տարաւ ամէն բան: Շատերը ցնցեցին, եւ միւսները կը ջաշէին, երբ աղէտը արտասակչեր: Աւերով ընտանիքներ, որոնց տանիքներու վրայ ապաստանած էին, ջախջախուած ջուրերէն: Անդին տեղերիներ եւ մանուկներ օգնութիւն կ'աղաչէին յեղաչարժ, եւ երբ ապաստարանները պիտի հասնէին, ահա ուրիշ մը կը փլէր որ ...: Ընտանիքներ, ... ջրերուն մէջ, ... թաղուած բոլոր ... արտաքին, բոլորը ... ձայնահանդէպ: Հերոսական գործերու եւ ... մայր մը մինակը եօթ հոգի փրկեց յողնած: Ուրիշ մը մէկէն պարան մը կապելով, քսան հոգի ազատեց:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան, Հաւանի մայրաքաղաքին ..., որոնց գումարը կը հասնի 150 միլիոն ֆրանքի: Ուրիշ կարեւոր ձերբակալութիւններու կը սպասուի այս օրերս: Իրագէկներ կ'ըսեն թէ այս խնդիրը պատմութեան պիտի դառնայ գրգռալից յայտնութեան մը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Քանի որ երկար խօսեցանք Թուրք մամուլի համագումարի մասին, օգտուինք առիթէն, խօսելու համար նաեւ նոյն մամուլի ծագման ու զարգացման մասին։ Անշուշտ այնքան որքան կը թոյլատրեն օրաթերթի մը պայմանները։

Թուրք առաջին թերթն է եղած «Թաքվիմը Վէգայիի» (ցուցակ դէպքերու), որ լոյս տեսած է 1831ին։ Ուշագրաւ է այն պարագան, որ այս թերթին հրատարակման մղիչ ուժն է եղած «երկիրը եւրոպականացնելու ձգտումը»։

Իսկ առաջին ժողովրդական թերթը հրատարակուած է 1840ին, անգլիացի Չըրչիլի կողմէ, «Ճէրիտէի Հավատիս», (լրաթերթ) անունով։ Այս թերթը գլխաւորաբար արտասահմանի լուրեր կը հրատարակէր։

Անկէ յետոյ, հազիւ 1860ին է որ հրապարակ կուգայ «Թէրճիմանը Հաքիքաթ»ը (Թարգման ճշմարտութեան) Շինասիի խմբագրութեամբ։ Շինասի, առաջին անգամն ըլլալով, լուրերու կարգին հոն կը հրատարակէ նաեւ վէպ մը եւ թատերակ մը։

Երկու տարի վերջ, ան կը հիմնէ «Թասվիրը Էֆքեարը», (արտայայտիչ կամ պատկեր գաղափարներու), ուր տեղ կը գտնեն յօդուածներ՝ գիտական եւ պատմական նիւթերու մասին։ Բայց, երկար չի կրնար մնալ Թուրքիա, եւ կը ստիպուի խոյս տալ Եւրոպա՝ թերթին գրական ղեկավարութիւնը յանձնելով Թուրք գրականութեան մէկ ուրիշ տաղանդաւոր ներկայացուցիչին՝ Նամըք Քէմալի։ Այս վերջինը եւս կը մեկուսացուի թերթէն, որովհետեւ հրատարակած էր յօդուած մը՝ «Արեւելեան հարցը» խորագրով։ Նամըք Քէմալ կ'անցնի արտասահման, ու հոն, Շինասիի հետ, կը սկսին ուժեղ պայքար մը բռնակալութեան դէմ։

1867ին լոյս կը տեսնէ «Մուխպիր»ը (Լրաբեր), ղեկավարութեամբ Ալի Սուավիի։ Այս թերթը եւս ազատական հակումներ երեւան կը բերէ ու այդ ուղղութեամբ յօդուածներ կը հրատարակէ։ Իբրեւ հետեւանք այդ յօդուածներուն, Բ. Դուռը կը հրատարակէ մամուլի ազատութիւնը աւելի սահմանափակող հրամանագիր մը։

Նոյն տարին է որ երեւան կ'ելլեն քանի մը այլ թերթեր եւս, զանազան անուններով։ Իսկ 1868ին լոյս կը տեսնէ կանանց թերթ մը՝ «Թէրագգի» (Յառաջդիմութիւն)

Բաղդատմամբ վերեւ յիշուած թերթերուն, աւելի խնամուած բովանդակութիւն մը կ'ունենայ «Պասիրէթ»ը (1870), — «Նախատեսութիւն»։ Իսկ 1872ին, Քէմալ պէյ, վերադարձած ըլլալով Եւրոպայէն, կը հրատարակէ «Իպրէթ»ը (տիպար—օրինակ)։ Ան միաժամանակ կ'աշխատակցի Էպուզիա Թէվֆիքի «Հատիքա»ին (Պարտէզ)։ Բայց, իշխանութիւնը շուտով կ'աքսորէ երկու խմբագիրներն ալ։

Գաղափարական թերթեր կ'ըլլան «Տէվիր»ը (Շրջան) եւ «Պէտիր»ը (Կիսալուսին), զոր կը հրատարակէ Միտհատ էֆէնտի։ 1875ին եւ 1876ին լոյս կը տեսնեն քանի մը տեղեկատու թերթեր, կամ լրագիրներ, ինչպէս «Վագըթ» (Ժամանակ), «Շարգ» (Արեւելք), «Իթթիֆագ» (Աջակցութիւն), «Սատագաթ» (Հաւատարմութիւն), «Սապահ» (Առաւօտ) եւայլն։ 1878ին «Օսմանլը»ն, «Սապահ»ն ու «Վագըթ»ը ունէին կանանց եւ մանկանց բաժիններ։

Ահմէտ Միտհատ, վերադառնալէ վերջ Եւրոպայէն, կը հիմնէ «Իթթիհատ» (Միութիւն) թերթը։ Այս թերթն ու «Թէրճիմանը Հաքիքաթ»ը ամենակարեւոր թերթերն էին Սուլթան Համիտի տիրակալութեան առաջին տարիներուն։

1869ին կը հիմնուի թրքական առաջին երգիծաթերթը՝ «Տիօժէն»։ 1872ին լոյս կը տեսնէ ուրիշ երգիծաթերթ մը՝ «Հայեալ Պարակէօզ», որուն վրայ, Համիտ կը պնդէ որ խորհրդարան տարուի երգիծաթերթի դէմ օրէնք մը...

Այդ շրջանին թրքական կայսրութեան սահմաններուն մէջ լոյս են տեսած նաեւ առեւտրական, բժշկական, զինուորական եւ ոստիկանական թերթեր, ինչպէս նաեւ մէկ քանի պատկերազարդ հրատարակութիւններ։

Ընդհանուր հաշուով, 1831էն մինչեւ 1884, յիսուն տարուան ընթացքին, Պոլսոյ մէջ հրատարակուած են 96 ամենօրեայ թերթեր ու շաբաթաթերթեր, եւ 39 պարբերականներ։ Բայց, Համիտի թաթը խեղդած է գրեթէ բոլորն ալ։

Բաղդատմամբ ուրիշ շրջաններու, այն ատեն Թուրք թերթերը նիւթական լաւ վիճակ ունէին եւ բաւական թիւով ընթերցողներ, որովհետեւ իրենց լեզուն շատ ժողովրդական էր։ Ցալիհ Րըֆգը «Ուլուսը» կը հրատարակէ Էնկիւրիի մէջ, ու անոր կողքին «Անգարա» ֆրանսերէն շաբաթաթերթը։ Այս վերջնոյն մէջ, խօսելով Թուրք մամուլի մասին — որմէ կ'օգտուինք մեր այս յօդուածին համար, — կը խոստովանի թէ Թուրքերէն լեզուի մաքրագործման պայքարն բռնկած է այդ օրերէն։

1865ին Պոլսոյ մէջ կը հիմնուի երիտասարդ Օսմանցիներու կոմիտէն։ Շուրջ 35 տարուան մամուլի կեանքը ստեղծած է խմորումներ։ Այդ կոմիտէին մէջ կը մտնեն օրուան յայտնի դէմքերէն՝ Նամըք Քէմալ, Զիա փաշա, Րէշատ եւ Իրֆան, որոնք կը ձգտէին Թուրքիոյ մէջ պահել սահմանադրական վարչաձեւը։ Բայց, տարի մը վերջ, այդ բոլոր գործիչները կ'ելլէր կը գտնեն դէպի Եւրոպա։ Նոյն տարին, 1867, Լոնտոնի մէջ կը սկսի հրատարակուիլ «Մուխպիր»ը, որ խստօրէն կը քննադատէ բռնակալութիւնն ու ժամանակի մեծ վէզիր Ալի փաշայի վարչութիւնը։ Նամըք Քէմալն ու Զիա փաշան Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքին մէջ կը հրատարակեն «Հիւրրիյէթ», խոյս տալով յարձակելէ Սուլթանի անձին վրայ, բայց երբեք չխնայելով Ալի ու Ֆուատ փաշաներուն։ Նոյն թերթը 1870ին լոյս կը տեսնէ Ժընեւի մէջ, ուր կար նաեւ ուրիշ թերթ մը՝ «Ինքլապ» (Յեղափոխութիւն), այս վերջինը ուժգնօրէն կը յարձակէր սուլթան Ազիզի վրայ։

Անկէ յետոյ կուգայ Համիտ։ Սահմանադրութիւնը կը խափանուի, ու Թուրք քաղաքագէտներէն եւ հրապարակագիրներէն մեծ մաս մը կը թողու Թուրքիան։ Ժընեւի մէջ կը հրատարակուի «Իթթիհատ»՝ Ալի Շէֆքէթի կողմէ, Փարիզի մէջ «Մէշվերէթ»ը՝ (Սահմանադրութիւն) Ահմէտ Րիզայի կողմէ, իսկ Գահիրէի մէջ «Միզան»՝ (Կշիռ) Մուրատ պէյի կողմէ։

1897 — 1908՝ արտասահմանի մէջ լոյս կը տեսնեն բազմաթիւ Թուրք թերթեր։ Այս բոլորը կը գրեն Համիտի դէմ եւ կը ձգտին վերահաստատել սահմանադրութիւնը

«Սէրվէթի Ֆիւնուն» պարբերականը, զոր Ահմէտ Իհսան կը հրատարակէ 40 տարի առաջ, մեծ դեր կը կատարէ, Թուրքիոյ մէջ, գրականութեան բարգաւաճման ի նպաստ։

1908ին, կը սկսի երկրորդ շրջանը։ Ազատութիւն է։ Բերանները բացուած են։ Ամէն մարդ խօսելիք ու գրելիք ունի։ Բայց, ծայր կուտայ լրագրական շանթաժը։ Քառասուն եւ հինգ օրուան ընթացքին 200 թերթի արտօնութիւն կ'ուզուի։ Անշուշտ, ատոնցմէ շատերը կը խամրին հազիւ ծլած։ Ոմանք երկրորդ թիւ իսկ չեն ունենար։ Գլխաւոր թերթերը կ'ըլլան «Իթթիհատ վէ Թէրագգը»ի օրկանները, — «Շիւրայի Իւմմէթ», «Թանին» եւ «Հագ», ինչպէս նաեւ ուրիշ թերթեր որոնք հակակիր էին այդ կոմիտէին։ Աւելցնենք որ այս թերթերէն շատերը իրենք զիրենք կը յանձնեն քաղաքական կամ կրօնական մոլեռանդութեան մը։

Անգլին, Թրակեան եւ Մակեդոնական նահանգներուն մէջ կրակ կը փչեն ուրիշ Թուրք թերթեր։ Օրինակ՝ Սելանիկի մէջ՝ «Սիլահ»ը (Զէնք), Սկիւպի մէջ «Թօփ»ը (Թնդանօթ), Մանասթըրի մէջ՝ «Սիւնկիւ»ն (Սուին), իսկ Շքոտրայի մէջ «Քուրշուն»ը (Փամփուշտ)։ Այս թերթերը, որոնք շատ տարածուած էին՝ թերեւս իրենց այդ կրակոտ շունչին համար, կը գրէին Ռուսիոյ, Աւստրօ-Հունգարիոյ եւ պալքանեան պետութեանց դէմ, սպառնալով կրակի տալ Պալքանները։

Թուրք մամուլի Բ. շրջանը կը սահմանափակուի, ուրեմն, 1908—1923 (Լօզանի դաշնագիր)։ Բ. շրջանը, սակայն, իր ստորաբաժանումներն ունի։ Այսպէս, 1908 — 1914 (պատերազմ), 1914 — 1918՝ կայուն ու կռուի շրջանը, իսկ 1918էն մինչեւ 1923 (Զինադադար) անորոշ, լեզուն քիմքին կպած կեանք մը կ'ապրի ան։

Բ. շրջանի մէջ ուշագրաւ է պարագայ մը։ Ազատութեան տարիներուն (1908—1914) լեզուի եւ գրականութեան շարժումները թափ կը ստանան։ Երեւան կուգան ուժեղ գրիչներ (Հիւսէյին Ճահիտ եւայլն)։ «Թանին»ը, սակայն, արտայայտիչն է մոլի ազգայնականութեան, թուրանականութեան եւայլն. իսկ «Թասվիրը Էֆքեար»ը՝ կրօնական թոյն կը սրսկէ՝ միշտ նոյն նկատումներով։ Այս շրջանի մասին խօսուած ատեն, անկարելի է նկատի չունենալ «Ազատամարտ»ի Թուրքերէն բաժինը (խմբագրականները կամ յօդուածներ) որոնց հետ ի հետ կը հետեւէր Թուրք մտաւորականութիւնը։ Դաշնակցութեան՝ հետեւապէս հայ ժողովուրդի ազգային — քաղաքական տեսակէտներն էին որ կը գրուէին հրապարակ, այնքան հիմնաւոր ձեւով մը, որ Թուրք պետական շրջանակներ ու Թուրք թերթեր կը ստիպուէին լրջօրէն զբաղիլ, նկատի առնելով անոր հեղինակութիւնն ու ազդեցութիւնը՝ հանրային կարծիքին վրայ։ Ծառայելով, անշուշտ, հայ ժողովուրդի շահերուն, «Ազատամարտ» անուղղակի իր նկատելի դերը կատարեց նաեւ Թուրք մամուլի պատմութեան մէջ, անշահախնդիր պայքարի, արտայայտութեանց եւ գաղափարական նուիրումի օրինակը դառնալով, ու անվերջ խարազանելով պետական — վարչական հիւանդ կարգուսարքը՝ գրեթէ միակն ըլլալով այս վերջին գետնին վրայ։

Ցալիհ Րըֆգը խօսելով այս շրջանի մասին, «անջատողական հակումներ» կը վերագրէ՝ Յոյներու, Հայերու եւ Քիւրտերու։

Զինադադարի շրջանը շատ պատուաբեր չէ Թուրք մամուլին համար։ Կան բացառութիւններ, անշուշտ։ Երկիրը բաժնուած է երկուքի։ Նաեւ՝ մամուլը։ Ալի Քէմալ, այս ուժեղ հրապարակագիրը, անխնայ կը հարուածէ, կը հեգնէ, կը խարազանէ Միլլի շարժումը։ Սվասի քոնկրէէն վերջ, Անատոլուի մէջ եւս հիմնուած են միլլիական թերթեր։ Սուր պայքար կայ երկու հոսանքներու միջեւ։ Էպու Զիան «Թասվիրը Էֆքեար»ի թոյնը կը նորոգէ։ «Վագըթ»ը քիչ մը անուշ ջուրերու վրայ կը նաւարկէ։ «Ագշամ»ը ծածուկ հակումներ երեւան կը բերէ (ի նպաստ Էնկիւրիի)։ Արդիւնքը ծանօթ է,— Քէմալականները դեռ Պոլիս չմտած, Ալի Քէմալ կը բռնուի սափրուելէ նոր դուրս ելած, ու կը տարուի Իզմիթ՝ ամբոխին վրայ կտոր կտոր ըլլալու համար։ Եթէ կ'արտօնուի յիշել՝ ճիշդ նոյն օրերուն էր որ «Ճակատամարտ» եկան Ալի Քէմալը բռնողներուն միւս թեւի մարդիկը, կէս օր մը, ու Շ. Միսաքեանը հարցուցին։ Ըսինք թէ դուրս է ելած։ Անկէ յետոյ, շատ օրեր, քիչ մը անարդարանալի յանդգնութեամբ մը, «Ճակատամարտ»ի խմբագրապետը մնաց իր գործին գլուխը՝ «ժուռնալի չմատնելու համար հայ հասարակութիւնը», ինչ որ ճիշդ էր, անշուշտ.

1923ը նոր շրջան է — Քեմալական։ Այս շրջանին է որ կը սկսի «իրական Թուրք մամուլը՝ արհեստագիտական կատարելագործումով», ըստ Ցալիհ Րըֆգըի։ Այս նախադասութեան առաջին մասը ճիշդ է, քանի որ ան ոչ միայն իրական Թուրք, այլ Թուրք օղլու Թուրք դարձաւ։ Մասամբ ճիշդ է նաեւ «թէքնիքի» առաւելութիւնը։ Այս այն շրջանն է, երբ Երկիրը կը լքէ «ազատականութիւն»ը ու կ'անցնի Քամալիզմին, կամ «հատուն ազգայնականութեան».

«Հանրապետական մամուլը» կը ձգտի «գործակցութիւն մը հաստատել պետութեան ու ազգին միջեւ»։ Ցալիհ Րըֆգը անոր կը վերագրէ նաեւ ուրիշ արժանիք մը, — «Ժխտական ու եսասէր մամուլը կը վերածուի դրական ու ստեղծագործ մամուլի մը, որ կը ձգտի ազգային իտէալը իրականացնել».

Ի՞նչ պայմաններով ու ի՞նչ ազատութեամբ, — խօսած ենք այդ մասին։ Ց. Րըֆգը կը խոստովանի եւ այդ պարագան, աւելցնելով թէ «այս մամուլը կրնայ ժամանակի ու որոշ քննադատութիւններ ընել, այնքան որ ան ուղղուած չըլլայ քամալականութեան սկզբունքներուն դէմ»։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Ուսումնական տարեշրջանին լրացման առթիւ Թուրքիոյ կրթական գործավարութիւնը հրաւիրած է համագումար մը որ պիտի ուսումնասիրէ թէ ինչպէս կարելի է աւելի լաւ պատրաստել աշակերտները։ Հրաւիրուած են նախակրթութեանց քննիչները, նախ քան համագումարը լսելու համար անոնց կարծիքները։ Համագումարը առ հասարակ պիտի քննէ բոլոր այն խնդիրները որ կապ ունին երկրին կրթական գործին հետ։

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ԺԱՄԿՈՉԻՆ

Յուսահատութի՞ւն կուգայ վրաս, ամէն անգամ որ ինծի կը վիճակի թափել հին փաստերու ծեփը։ Վանդի հիասթափութիւնը ցրուութեամբ մը կը լեցնէ հոգիս։ Օ՜, կ'ուզէի նուազ սկեպտիկ ըլլալ, կը ցանկայի մանուկի պէս խանդավառուիլ բարձունքի մը գեղեցկութեամբ, որ գործն ըլլար հին սերունդին։ Ափսո՜ս, ո՜րքան տխմարներ այդ հին սերունդին մէջ։

Եւ խորհիլ որ ժամանակ մը, գաղութական գրասեղաններու վրայ, մեր վարժապետները մեզ հիացումի կանչեր են այդ տխմարներուն առջեւ։

Ահա մէկն ալ, որ կ'աշխատի մեր ժամանակաշրջանը լեցնել իր անկապակից աղաղակներով։

Զօպանեա՜ն...

Սերունդի մը աւերակ թատերաբեմին այս անխոնջ հալիտր նմանը չունեցաւ երբեք, վերջին տասը տարիներու ընթացքին, մեզ զուարճացնելու իր բոլո՜ր փորձերուն մէջ. Եթէ հարկ ըլլար կանչել զինք հարազատ անունով մը, պիտի ըսէի.

— Խորանարդ ժամկոչ։

Բանկալի մարդ մը, որ ժամկոչ է վեց երեսով։

Արդար կամիթի մը առթիւ, որ ուղղուած չէր իրեն, մէկ ուսովը ինծմէ մեծ եւ միւս ուսովը ինծմէ պզտիկ այս հալիտր վերածին սկսաւ ժամկոչի իր դերը՝ զուարճալի ձեւեր առնելով, ահա, Հայաստանի մարդոց առջեւ։

Առաւելէ մինչեւ իրիկուն Հայաստանցիները կը զուարճացնէ գովասանքներով, — օր մը որանց քննադատելո՞ զինք։ Այն ատեն ինչո՞ւ իր այս ճղճղալը։ Ինչպէ՞ս կ'ուզէ որ բաժնեմ իր տեսակէտները, — գետնին տակը թող անցնիմ այն օրը, երբ Զօպանեանի ճաշակն ունենամ կամ իր ըմբռնումները։ Օ՜, իր տեսակէտները, գրական ճաշակը եւ հասկացողութիւնը շատո՜նց լսած եմ Պոլիս, Պէշիկթէշ։

Գրագէտ Արշակ Զօպանեան մեռաւ պատերազմէն առաջ, — պատերազմէն վերջ հրապարակին վրայ կը խաղայ նոյն անունով հալիտր մը, որ կ'անպատուէ արդար համբաւ մը։ Այժմու Զօպանեանը գրագէտ չէ, ոչ իսկ հայերէն գիտէ։ Եթէ գիտնայի թէ որ եւ է օգուտ կ'ունենար, պիտի գրէի երկու յօդուած՝ ամէնուն առջեւ փրցնելու համար ոչ միայն իր մեղանչումները հանդէպ Հայերէնի ոգիին, այլ եւ սխալները մեր լեզուական ճարտարապետութեան մէջ։ Հարկ կա՞յ ըսելու, որ հիւանդ ծերութիւն մը եղաւ այս անկումին պատճառը։

Անգթութի՞ւն է դատել ծերունի մը — ո՛չ։ Տարիքը արդարացում չէ երբեք Տարիքի չմեղանքով՝ չենք ուզեր, որ մարդիկ փորձեն այլասեռել ճաշակները։ Եւ յետոյ, ընդվզեցուցիչ է տեսնել որ ծերունի մը կ'ըլլայ նախայարձակը։ Թէեւ սխալ յորդորելով ճակատը։

«Տարազ» քար էր գլորեր, այն սխալին առթիւ զոր մատնանշեր էին անոնց դէմ, որոնք Երեւան կ'երթան, Երեւանէն կը վերադառնան եւ սակայն ոչ մէկ քննադատութիւն Երեւանի մէջ կատարուած սանձարձակութիւններուն մասին։ Վիրաւորուա՞ծ է հաս-հոսը Տարազին խարազանէն, եւ փոխանակ պատասխանելու Տարազին՝ ինքզինք նետեց Արարի ալիքներուն մէջ։ Անձնապաշտ ըլլալու ձեւով մը։

Պատասխանելով ներկայացուցինք բազմաթիւ սխալներ Երեւանի քաղաքական եւ գեղարուեստական գրականութեան, ինչպէս եւ լեզուի մէջ։

Չէ հասկցեր մեր գրածը, եւ ընդամէնը հինգ նախադասութիւնով կազմուած երկու երկա՜ր յօդուածներու մէջ Կուսհրատի եւ Պետհրատի տարբերութիւններու մասին կը խօսի մեզի, — անգամ մը եւս համոզելով զիս, որ այս «Հայաստան սիրողները» (որ Թարգմանի լըվածքը) որքան ալ այցելութեան երթան Երեւան, չեն կրնար ճանչնալ երկիրը այնքան որքան մենք։ Առանց խօսիլ ուզելու իր յօդուածին մէջ փռած պլնձ-պիր — չէշխա հարստութիւններուն մասին, առայժմ սաչափ միայն ըսեմ որ Կուսհրատի վարիչները, իրենց պատասխանատուութեան իսկ բերումով, աւելի պատրաստուած են քան սա Ա. Զօպանեանը, զոր լաւ կը ճանչնանք Պոլիսէն, Բէշիկ. Համալսարանի Ա. դասարանէն, իր հայերէնով եւ մնացեալով։

Սակայն քանի որ տակաւին կը պնդէ այս պառաւ-դառնակ «զբօսանք»ը, որ Զօպանեան կը կոչուի, թէ Թարգմանչական հրաշալի գրականութիւն մը կը ծաղկի Երեւանի մէջ, հակառակն ապացուցանող փաստերու փունջ մը եւս ահա նուէր. —

Վերջերս Երեւանի, Պոլիտասի սինեմային մէջ պիտի ներկայացուէր շարժանկար մը, որուն ռուսերէն անունն էր Չելովէք ի լիվրէա։ Անհրաժեշտ էր հայերէնի թարգմանել։ Եւ թարգմանեցին — Մարդը եւ առիւծը։

Եւ, ահա, Երեւանցիները սինեմա կը խուժեն խումբերով, որովհետեւ շատ կը սիրէին գազան տեսնել։ Մեծ կ'ըլլայ իրենց հիասթափութիւնը, երբ սինեմային մէջ ոչ գազան կը տեսնեն, ոչ ալ առիւծ։ Լա՛ւ, ինչո՞ւ առիւծ գրեր էին։ Խնդիրը կը պարզուի այս ձեւով։ Սինեմային վարչութիւնը, ռուսերէն հայերէն թարգմանութիւնը կատարած ժամանակ, լիվրէա բառը կարծելով թէ ազդուած է լեվ բառէն (առիւծ), առանց այլ եւ այլի գրեր է առիւծ։

«Հանդիսատես» մը, Ա. Վշտունի թերթին մէջ, Խորհրդային Արուեստ. քննադատելով կատարուած սխալը, լիվրէա բառը կը թարգմանէ չճանազգեստ։

Այս անգամ «Ս. Հայաստան»ն է, որ աշխատակիցի մը ստորագրութեան տակ կը քննադատէ «Խորհ. Արուեստ»ի կատարած սրբագրեալ թարգմանութիւնը, ահա թէ ինչպէս. —

«Ելնելով ուրիշների ագիտութեան դէմ, նա հէնց ինքը հանդէս է բերել սեփական ագիտութիւն։ Շնորհակալ ենք արքի ծառայութեան համար, բայց թոյլ տանք հարցնել ձեզ, ո՞րտեղից էք վերցրել այս թիւրի բառը»։

«Խորհ. Արուեստ»ի աշխատակիցը, քննադատելով կատարուած թարգմանութիւնը (Մարդը եւ առիւծը), կ'ենթադրէ թէ «ագիտութեան արդիւնք է, մի ագիտութիւն որ ներելի չէ» (հո՞ս ես, Պ. Զօպանեան)։

Իսկ «Խորհ. Հայաստան»ի աշխատակիցն ալ, քննադատելով վերինին թարգմանութիւնը (Մարդը եւ չճանազգեստը), կ'աւելցնէ. «Մի՞թէ «Խորհ. Արուեստ»ի խմբագրատանը նստած ընկերներին դեռ այսօր էլ յայտնի չէ, որ լիվրէա, ֆրանսերէն la livrée, հայերէն թարգմանւում է սպասաւորի համազգեստ»։

Ինչպէս կը տեսնէք, Մարդը եւ սպասաւորի համազգեստը ըսել ուզած են Մարդը եւ առիւծը, յետոյ Մարդը եւ չճանազգեստը։ Հրաշալի՜ թարգմանութիւն, նոյն իսկ հոյակա՜պ։ Եւ խորհիլ թէ բառի թարգմանութիւն մըն է այս որ ծուռ է քալեր, հապա եթէ ոճի թարգմանութի՞ւն մը ըլլար։

Ինչպէս կը գրէինք, անսովոր չեն այս «հոյակապ եւ փայլեցիկ» թարգմանութիւնները։ «Խորհ. Հայաստան»ի աշխատակիցն է, որ կը խոստովանի. — «Ծիծաղելի է, բայց փաստ է այս, եւ դժբախտաբար ոչ եզակի փաստ (կը լսե՞ս, շառափսօս Զօպանեան) մեր կինօ-թատրոնների աշխատանքի պրակտիկայում»։ Եւ կը պատմէ որ վերջերս բուլտառ աֆիշներին թարգմանել էին Մեռեալ ծովախորշ, մինչդեռ հարազատ թարգմանութիւնն է Մեռուած ծովախորշ։ Եւ կայ երկու թարգմանութիւններուն միջեւ, այնքան որ իրաւունք ունի Տարազ՝ երբ դառնացական արդար աղաղակ մը կ'արձակէ։

Ցանցանքը իմս չէ, եթէ Զօպանեան թաւալգլոր կ'իյնայ այդ լերան կողերուն վրայ, ի զուր ճաթած պտուկ փնտռելով իր գլուխէն դուրս։

ԱՐԱՁ

Կեսար ... յաղթող

Ֆրանսացի լրագրողները իրենց իբր վարպետը նշանակած են Թէօֆրասդ Րընոտօն, որ առաջին օրագրողը եղած է։

Իտալացի լրագրողները աւելի յաջող ընտրութիւն մը կատարած են։ Ֆաշական օրագրողներու ազգային ընկերակցութիւնը իբր վարպետ ընդունած է հռոմայեցի մեծ զօրավար եւ կայսր՝ Յուլիոս Կեսարը։ Պատճառը սա է որ Քրիստոսէ յիսուն տարի առաջ, Կեսար հաստատեց «Ակթա-Տիուռնա»ն, որ լրատուութեան առաջին գործիքը եղաւ Հռոմայեցիներուն։

Ուրեմն իտալացի օրագրողները «Կեսարինը Կեսարին» տուին։

Ի՞ՆՉ ԵՐԵՍՈՎ

Թուրքերէն «Թանին»ի խմբագրա[illegible] քարտուղար Ալի Նաճի Գարաճան[illegible] վերնագրին տակ հետեւեալ առաջ[illegible] գող յօդուածը կը հրատարակէ [illegible] լիտէ Էտիպի մասին. —

Զարմանքէս սարսռացի, երբ թերթերու մէջ կարդացի թէ Հալիտէ [illegible] տոքթ Իսթանպուլ եկած է։ Այս ան[illegible] պատեհի վերադարձը յանկարծ [illegible] առջեւ կենդանացուց 30 տարուան կածալից կեանքը այս վիպասան[illegible]հիին, որուն անունն անգամ [illegible] էինք մոռնալ։ Եւ ատ, [illegible] աչաւոր կեանք։ Կը խորհիմ թէ գրածներէն աւելի հետաքրքրա[illegible] վէպ մըն է բուն իսկ ինքը, որ [illegible] երեսուն տարի կալչեցաւ երկ[illegible]նի քաղաքագէտներուն, իր կա[illegible] լծեց անոնք որ կրցաւ անձնատու[illegible]նել, եւ դէպի իր տենչանքները [illegible] բակած անձերէն ոմանք այս [illegible]դը, ոմանք միւս անդունդը գլո[illegible]լով կործանեց։

Հալիտէ Էտիպ, Ֆրանսացի[illegible] «ճակատագրական կին» կոչած [illegible] մեր մէջ հասած օրինակն է, որուն խաւոր գծերը կարելի է տեսնել [illegible] այն Շէյքսփիրի նկարագրած Լէ[illegible] Մակպէթի մէջ, ուր [illegible] բախտութենէ զմբախտութիւն [illegible] թեց իր ամուսինը՝ աւելի փառա[illegible] ըլլալուն համար, եւ որ [illegible] ձեռքերուն նայեցաւ եւ խղճահա[illegible] թենէ խենթեցաւ։

Հետեւեալ կերպով կարելի է [illegible] կայացնել կեանքի ուրուագիծ[illegible] յատկանշական կնոջ, որ քաղաք[illegible] տենչանքներու տեսակէտով կը [illegible] բացանչէ այրերը։

Առաջին վարագոյր. — Բեմ[illegible] ներկայացնէ «Թանին»ի խմբագ[illegible]տունը։ Գիրքերով եւ թուղթերով ցեւ սեղանի մը շուրջ բոլորուա[illegible] նախարար Ճավիտ, [illegible] նինի խմբագրապետ Ճահիտ եւ [illegible] լիտէ Էտիպ, եւ կը խօսակցին քա[illegible]քականութեան եւ գրականութ[illegible] շուրջ։ Այդ կնոջ խօսքին, շարժ[illegible]ներուն եւ երեսին վրայ կը նշմա[illegible] չտեսի ձեւեր, արդիւնք իր չքա[illegible]ութեան, իրեն եղած շողոքորթ[illegible]եանց։ Ցանկարծ ծափերու մէջ կը մտնէ «քալփաքով», սեւ մորթով մէկը։ Ճէմալ փաշան է։ Հալիտէ Էտիպ առնելով կը տանի [illegible] Հոս կը գոցուի առաջին վարագո[illegible]։

Բ. վարագոյր. — Զինեալ[illegible] Ճէմալ փաշայի բանակատեղ[illegible]։ Փաշան Սուրիոյ տեսակ մը Աստ[illegible] դարձած է։ Հալիտէ Էտիպն ալ [illegible] խորհրդատուն։ Գիշերը այդ կին[illegible] իր սովածները, Ճէմալ փաշա [illegible] կը գործադրէ Արաբներուն [illegible] Միայն սակայն կը բաւէ բացատ[illegible] թէ ինչո՞ւ կորսնցուցինք Սուր[illegible]։ Այս փաստաթղթէ կինը որ Սուր[illegible] թագուհի մը դառնալու մարմա[illegible] տոգորուած էր, կը սպասէր որ [illegible] փաշա երկրին տիրապետէ, [illegible] անոր, որպէսզի բարձրանայ [illegible] մասը քաղաքական սանդուղին. [illegible] հասած էր հրուելով հրմշտկուե[illegible]։ Բայց տան հաշիւը շուկային չէ[illegible] մարիր։ Ճէմալ փաշա կը սպառ[illegible]րեն հետ ապակելով նաեւ Հալիտէ [illegible]տիպի յոյսերը։

Գ. վարագոյր. — Զինադադա[illegible] Իսթանպուլ, օտար զօրքեր [illegible] քոցին կին մը ամերիկեան [illegible] (հոգատարութիւն) կ'ուզէ [illegible] անկախութեան պայքար։ Հոգա[illegible]րութեան յոյսը կը չքանայ, իրե[illegible] չքացնելով նաեւ այդ հոգատար[illegible]թեամբ պետ դառնալու անոր յոյ[illegible]։

Դ. վարագոյր. — Անատոլուի [illegible] կատամարտները։ Այս անգամ [illegible] Քօրին մէջ կ'երեւի Հալիտէ Էտիպ [illegible] բեւ սասնապետ, սպիտակ [illegible] ները յիշեցնող ձեւով մը։ Թող[illegible] նի՞ւթ կը կրէ. ոչ։ Զէ՞նք կը կրէ [illegible] Հիւանդնե՞ր կը խնամէ. ոչ. [illegible] դեր ունի. — տեղէ տեղ ման գա[illegible] մէն մարդ խանգարել իր գործ[illegible] եւ ... շաղակրատել։

Ցաղթանակ, Մուստաֆա [illegible] նէ որ ամէն մարդ բան մը [illegible] իսկ ինքը դեռ «ատամանպետ» [illegible] Տուրքը դիտելով կը հասկնայ որ [illegible] կարելի է «չամուշ» ըլլալ։ [illegible] համոզուած է որ թերեւս յաջողութ[illegible] ալ իր կողմէ շահուած է։

Իր արժանապատուութեան [illegible] ջին վէրքը ստանալէն յետոյ, կ'[illegible] սասէ. մաիկ ընող չըլլար [illegible] սպառնայ. Նորէն լաւ չէր։ Կը [illegible] նադատէ. դարձեալ անտարբեր[illegible]թիւն։ Եւ դայրացած, երեւան կը [illegible] Լէյտի Մակպէթի գործունէութ[illegible] Այրերու մէջ մեքենայութեանց [illegible] սկսի, անոնց նախանձը կը փայլ[illegible] անոնց շահախնդրութիւնները [illegible] բորբոքէ եւ այս ձեւով այնպէս [illegible]

մը կը յարէ որ, ի վերջոյ ինք ալ կը սարսափի իր ըրածէն եւ Լոնտոն կը փախչի.

Վերջին վարագոյր. Չկարենալով վրէժխնդրութիւնը, Լոնտոնէն Ամերիկա կ'անցնի: Հոն, զարմանքով թակղութեամբ այլոց պայքարութիւնը կ'առաջարկէն իրեն հէքեաթի թեր կ'առաջարկէն իրեն անկախութեան պայքարին պատմել անկախութեան պայքարը եւ անոր հերոսները ծագումնական մասին ներկայացնել: Եւ Հայրենիքին ձեւով ներկայացնել: Եւ Հայրենի ալ կը ծախէ Թուրք հերոսները, արուեստները, Ամերիկացի ժողովուրդը կամ կը թշնամանքը չեղած հերոսական պարագաներով անոնց կ'անցընէ, որոնց նորոյթը ան ալ կը ընէ: Եւ Թուրքիոյ դէմ կը գրէ այնպիսի բաներ զոր գրելու չեն համարձակած թշնամիները ծախուած ամէնէն օտար թղթակիցներն անգամ:

Եւ հիմա ալ Իսթանպուլ կը վերադառնայ

Աւա կինը զոր աստուածացնել ուզեց «Սօն Փօսթա», գրելով. «Եթէ յետ մարգարէին չիրթայ, մարգարէն յերան կ'երթայ, կ'ըսեն: Փոքրիկն խմբ ալ չկարենալով Փարիզ երթայ, առանց ինք տարին ի վեր արտասահմանի մէջ պանդուխտ Հալիտէ խտայ Իսթանպուլ եկաւ»:

Միայն «Սօն Փօսթա» որ զայն մարգարէի նմանցուցած է, գիտնալու է թէ պատմութեան մէջ Մարիամ Աստուածածինէն զատ չկայ որ եւ է կին որ մարգարէ սեպուած ըլլայ իր կուրծքին, իսկ պատմութիւնը դեռ չէ բացատրած թէ Մարիամի 2000 տարի առաջ ծնած զաւակը որո՞ւն պտուղն է. Հետեւաբար անկարելի է նմանութիւնը

Բայց մէկը եկէ եւ բաէ — մաշալ — լահ Հանըմ էֆէնտի Ամէն ինչ սպառեցար, ամէն խայտառակութիւն ըրիր, հիմա ալ եկեր եւ ձեռքերը չարժելէն մեր զիմացը կ'երեւիս Ալէյկ, սաքալի, Հանըմ էֆէնտի, ի՞նչ ըրեր ալ …

Նոր սերունդ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 օգոստոս.—1934—35 ուսումնական տարուան քննութիւնները վերջացած ըլլալով Ժողովրդական լուսաւորութեան նախարարութիւնը հրատարակեց բարձրագոյն եւ միջնակարգ դպրոցներն աւարտող եւ մրցանակ շահող աշակերտներու եւ աշակերտուհիներու ցանկը, որոնց մէջ Հայերը իրենց պատուաւոր տեղը ունին: Ստորեւ կուտանք անուններն այդ աշակերտներուն (չրքմռանք).

1 Առեւտրական բարձրագոյն դպրոց.— Գ. Պ Ցովսէփեան Անդրանիկ եւ Անդրանեան Վազգէն.

2 Առեւտրական երեկոյեան դասընթացք.— Փաղտեան Կարապետ:

3 Լիսէ Փեռէն.— Շապանեան Արման (Ժան Մխտարի պատուոյ մրցանակով):

4. Երաժշտական Կոնսերվաթուառ.— Դաշնամուր՝ Օր.Ներ Ճինճեան եւ Փափազեան Հեղինէ:

5. Երաժշտական Կոնսերվաթուառ.— Երգեցողութիւն՝ Օր. Վարժապետեան Անժէլ (երկրորդ մրցանակով):

6. Երաժշտական լիսէ.— Երգեցողութիւն՝ Օր. Քէմպէլեան Վերա (առաջին մրցանակով).

7 Աղջկանց Եւ մեծանալու թեան դպրոց.— Օր. Քէնանեան Ռօզ, (ձեռնագրութեան մրցանակով):

8 Արհեստից արական դպրոց.— Հիւսնութիւն՝ Մարգարեան, ատաղձագործութիւն՝ Ցարութիւնեան, տպագրութիւն եւ կազմարարութիւն՝ Ցովսէփեան Վարուժան:

9. Արհեստից եւ արդիւնաբերութեան դպրոց.— Վանուհի Ալպէտ եւ Չերչեան Ցովսէփ

10. Բարձրագոյն ուսումնական վարժարան՝ Օր.Ներ Ճերանեան, Գօմեան եւ Թօրոսեան

Մրցանակներ շահեցան դասարաններու մէջ.

Առեւտրական բարձրագոյն դպրոց, Փիլո Փիւժէ, Հրդ դասարան, — Տէրբինեան Գէորգ, հին աշակերտներու միութեան մրցանակ:

Լիսէ Թիէր.— 5րդ դասարան B2 բաժանմունք, Զիլճեան Նուպար, B3 բաժ. Տաքէսեան Կարապետ, 6րդ դասարան A2 Դերձակեան, B1 Բաղճեան Ժիրայր, Փափազեան Շմաւոն, B2, Ճերանեան Մանուկ, 8րդ դաս. A բաժ Ղազարեան Ցովհաննէս Լիսէ Փէսիէ, 5րդ դաս. B բաժ. Քիւթիւնեան Ժան (բարձրագոյն մրցանակ), Լիսէ Լօնշան, 3րդ դաս. B բաժ. Օր. Սարգիսեան Լիզա, 8րդ դաս. B բաժ. Օր. Աչճեան Մայտա:

Երաժշտական դպրոց, սոլֆէժ, նախակրթարան. Օր Սարգսեան Աննա (երկրորդ մրցանակ):

Ընդունուած են քննութեամբ.

Էքսի գրական ֆաքիւլթէ, Գ. Աղասխանեան, Օր. Կարապետեան Մենուշ: Մարսիլիոյ գիտութեանց ֆաքիւլթէ, Գ. Գասպարեան: Էքսի վարժապետանոց, Օր. Թովմասեան: Արդիւնաբերական արական դպրոց, եկեղ. բաժին, Գ. Աէֆէրեան, արհեստներու իգական դպրոց, Օր.Ներ Գալճեան, Փափազեան եւ Մերճէնիկեան.

Ժ. Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶՄՇԿԱԾԱԳՑԻՆԵՐՈՒ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Զմշկածագի Հայր. Միութիւնը այս տարի եւս կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, ինքի վստահելով նկարագրութիւնը: Դժուար թէ կարենամ տալ լրիւ պատկերը այդ հանդէսին, որ այնքան ճոխ էր: Այս Հայր. Միութիւնը կրնայ պարծենալ որ կը մնայ իր կոչումին վրայ անսասան եւ առողջ գետնի վրայ եւ կը գործէ շնորհիւ անդամներու եւ վարչութեան գիտակցութեան եւ պահպանութեան: Ծանօթ որդը չէ ինկած իրենց մէջ եւ չի կրծեր զիրենք:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքով» որ երեք փոքրիկներու կողմէ երգուեցաւ յանկարծ Միութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Գեղամ Եերեկեան, պարզելով անոր գործունէութիւնը «Հայը շատ անհրաժեշտ է միութիւն մը որ զօրավիգ հանդիսանայ իր կարօտեալներուն իր դժբախտներուն, որ վառ պահէ հայրենի հողը եւ տոհմային դաստիարակութիւն տայ մատաղ սերունդին»

Բանախօսելու համար հրաւիրուած էր Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան, որ փառաբանեց հայ ժողովուրդին դարաւոր մարտնչումները, կորովն ու քաջութիւնը: «Հայ ժողովուրդն ալ Իսրայէլացիներուն պէս պիտի դառնայ իր պապերու երկիրը տարիներու գերութենէ յետոյ: Ան երբեք չի մոռնար իր նախնիներու ոգին եւ երազը»: Խօսեցաւ նաեւ հայրենիքի մասին …

Միութիւնս պատմութեան էջերէն: Միայն թէ պէտք փարեցէք ձեր հաւատքին, ձեր կրօնքին, ձեր աւանդութիւններուն եւ սրբութիւններուն: Պաշտեցէք անկախութիւնը եւ ազատութեան խորհրդանշանը՝ եռագոյնը, (որ կը ծածանէք թէմին ճակատը):

Այս բանախօսութենէն վերջ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Երգեցին Տիկ. Վարժապետեան, Օր. Հայկանուշ Քէնտիրեան եւ Մարի Գէնկօեան: Արտասանեցին, Օր. Ա. Տէրտէրեան, Եղբայրք Գօրեան եւ Մ. Մրայեան: Խումբ մը աղջիկներ պարեցին սպանիական եւ հայկական պարեր, ղեկավարութեամբ Օր. Մարտիրոսեանի.

«Վահան — Մորէնի» թատերախումբը ներկայացուց քրքջալի զաւեշտ մը:

Զմշկածագի հոչակաւոր ախոյեանը՝ Շարլ Մանուկեան հանդիսականներու փափաքին վրայ բեմ ելաւ եւ քաջալերական խօսքեր ուղղեց:

Տավուլ զուռնան կը թնդացնէր հանդիսավայրը. երգ ու պար, խինդ ու ժպիտ, արեւելքի համն ու բոյրը կար: Եթէ մեծ վիպասանը՝ Վիքթոր Հիւկօն ողջ ըլլար, պիտի բացագանչէր,— «Ձեր տոհմային լեզուն չեմ գիտեր, բայց անոր մէջ Արեւելքը կը զգամ, դարերը կ'ընդնշմարեմ»:

Կեցցէ՛ Զմշկածագի Հայր. Միութիւնը, որ կը պահէ իր մաքուր դիմագիծը եւ կը գործէ լուռ մնջիկ:

Վիճակահանութենէն շահեցան հետեւեալ թիւերը, 929. 63. 36. 263. 232. 77. 673. 440: Անոնք որ չեն առացած թող դիմեն վարչութեան:

Միաբն Խոսդեաձ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յուլիս 8ին սկսաւ մեր դպրոցին քննութիւնը եւ տեւեց մինչեւ 20: Քննութիւնը հրապարակային էր, ներկայ կ'ըլլային ծնողները, թաղեցիներն ու երբեմն ալ դուրսէն եկած հիւրեր:

Յուլիս 27ին տեղի ունեցաւ ամավերջի հանդէսը: Նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի աշակերտներու մասնակցութեամբ: Ճոխ էր հանդէսը իր գեղարուեստական բաժնով: Հանդէսին մէջ բաժնուեցան մանկապարտէզը աւարտող 23 փոքրիկներու վկայականները: Յուլիս 30ին տեղի ունեցաւ ծնողական առաջին ժողովը եկեղեցւոյ սրահին մէջ, իսկ երկրորդ ժողովը տեղի ունեցաւ օգոստոս 5ին, նոյն տեղը Դպրոցի տնօրէնը այս երկու ժողովներուն մէջ կարդաց մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնը մանրամասնօրէն: Համաձայն այդ տեղեկագրին դպրոցը այս տարի ունեցած է 240 արձանագրուած աշակերտ, 107 մանկապարտէզի, իսկ 133 նախակրթարանի: 240 աշակերտներէն 126ը աղջիկներ են, 114ը մանչեր: Նախակրթարանի աշակերտները բաժնուած են 5 կարգերու,— Այբենարան, Ա. կարգ, Բ. կարգ, Գ. կարգ, Դ. կարգ:

Ժամանակի ընթացքին 240 աշակերտներէն 27ը անցեր են նոր բացուած Հօկեան «դպրոցը», 28 հոգի ալ տեղափոխութիւններու պատճառով հեռացեր են գիւղէն, որով մնացուն աշակերտներու թիւը եղեր է 185. Երջանիկ փակուած է 94 նախակրթարանի եւ 55 մանկապարտէզի աշակերտներով: Աշակերտներուն կ'ա–

ւանդուին,— հայերէն, ֆրանսերէն, թուաբանութիւն, Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, իրագիտութիւն եւ կրօն: Նախակրթարանի մէջ կը դասաւանդեն Գ. Արոյեան, Տիկ. Արոյեան եւ Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան: Մանկապարտէզի համար այս տարի հրաւիրուած էր Օր. Գայեանէ Մարտիրոսեան

Այս թուեց դպրոցին անյարմարութիւնները, դասարաններու չգոյութիւնը, դասարանական անհրաժեշտ առարկաներու պակասը, միեւնոյն սրահին մէջ չորս կարգերու դասաւորումը, ուսուցչական կազմի պակասը, որոնց կարելի եղած է յաղթել շնորհիւ թափուած ջանքերու:

Բարոյական այս գեղեցիկ պատկերին դիմաց տխուր է սակայն նիւթական պատկերը: Այս առթիւ յիշեց Հօկի թշնամական դիրքը, անոր բացայայտ պայքարը, ձրի եւ Հայաստան դրկելու խոստումով աշակերտներ շահելու փորձականութիւնը, համատարած գործադրկութիւնը, պետական նպաստի դադարումը, եւն.: Գիւղը մեծ մասով աշխատաւոր տարրերէ կը բաղկանայ: Դպրոցը կը պահուի աշակերտներու ամսավճարներով: Ամսական ելքն է 2350 Ֆր. մինչեւ ապրիլ: Ապրիլէն այս ելքը կ'իջնէ 2150ի: Մայիսին՝ 2100 Ֆր.: Աշակերտներու ամսաթոշակն է 10—15 ֆրանք:

Նիւթական հաշուետուութիւնը ամփոփուած էր երկու մեծադիր տախտակներու վրայ, յատին մանրամասնութիւններով: Առաջին տախտակը կը խօսէր 1934 հոկտ. 1էն մինչեւ 1935 յունիս 30 եղած գանձումները եւ առ հասարակ հաշիւը: Իւր ամիսներու ընթացքին ամսավճարներէ գոյացած է 14.449 ֆր., առանց հաշուելու բացառիկ հասոյթները: Երկրորդ տախտակը կը խօսէր յուլիս 1էն օգոստոս 1 եղած գանձումները: Պաշտօնէութեան ռոճիկները յունիս 15էն մինչեւ սեպտ. ի վերջը, լրիւ երեք ամիս ու կէս կը մնան անվճար:

Յուսանք թէ այս գեղեցիկ գործը աւելի հաստատուն հիմքերու վրայ պիտի շարունակէ իր ընթացքը:

Գ. Կիւրյեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՐԱՇԸ

Մարաշէն կը գրեն «Թան»ի.—

Մարաշ՝ Թուրքիոյ այն քաղաքներուն նման, որոնք գրաւման էին ենթարկուած, աւերուած անկիւն մըն էր: Մինչեւ քանի մը տարի առաջ, այս թախծոտ դիմագիծը այնքան խոսուն էր որ գինքը տեսնողները կը հասկնային թէ որքան տառապած է պատերազմի շրջանին: Եթէ առոր վրայ աւելցնենք այն վնասները զորս պատճառեց գաղափարներու խանդակութիւնը՝ պատերազմէն վերջ, ամբողջովին կ'ըմբռնենք Մարաշի երէկուան վիճակը:

Մարաշցիք, քանի եւ մէկ օրուան ընթացքին Ֆրանսացիները արտաքսեցին ու շատ մը զոհեր տալէ վերջ, թափօրներով ու յաղթանակի ուրախութեամբ դարձան իրենց այրած բոյները: Այն մէկ քանի ծխացող ծխնելոյզները որոնք մնացորդներն էին քաղաքին նախկին կենդանութեան, ինչպէս նաեւ մէկ քանի կիսաքանդ մինարէները կը հասկցնէին թէ քանի եւ մէկ օր առաջ քաղաք մըն էր ան:

Այս քաղաքի վիճակը ճիշդ 13 տարի տեւեց: Այդ սեւ օրերը պատմութեան անցան եւ պատերազմին 15րդ տարին Մարաշին արցունքները միանգամ ընդ միշտ սրբուեցան: Մարաշի փողոցները սալայատակուեցան, հասարակաց եւ տղայոց պարտէզներ շինուեցան: Արեւելեան Անատոլուն Միջին Անատոլուին միացնող խճուղին (Մարաշ — Կեսարիա), որ այս շրջանին մեծագոյն երակն է, համր. չինուելէն արժանաւոր գործավար՝ Չէթին Քայայի շնորհիւ մօտերս կատարեալ ձեւով մը կը լրանայ:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾ

«Թան» կը գրէ (29 յուլիս).—

Յառաջիկայ կրթական տարեշրջանին նոր լիսէներ եւ միջնակարգ վարժարաններ չբանալու որոշում տուած է կրթ. նախարարութիւնը: Մինչդեռ Անատոլուի կուսակալութեանց և գաւառակներուն բնակիչները աղերսագրեր պատրաստած են եւ լիսէներ եւ միջնակարգ վարժարաններ կը խնդրեն

Նոր բացուելիք վարժարաններու համար գործավարութիւնը բաւարար թիւով ուսուցիչ եւ ուսումնական պի–

տոյքներ չի կրնար գտնել: Արդէն, ներկայիս շատ մը միջնակարգ վարժարաններ ուսուցչական թերի կազմով եւ կրթական պիտոյքներ անբաւարար քանակովի աշխատելու ստիպուած են: Այնպէս որ մեր միջնակարգ վարժարաններէն չենք կրնար սպասել այն հունձքը, զոր կը սպասենք: Այսօր, երկրին պաշտօնական միջնակարգ վարժարաններուն ընդհանուր թիւը 90 է, իսկ լիսէներունը՝ քառասուն: Այդ վարժարաններուն մէջ դասաւանդող ուսուցիչներէն 150 կրթ. անհրաժեշտ ցենզը չեն լրացներ, կամ առարկելով ուսուցիչ չեղող, բայց փոխարինող անձեր են: Կրթ. գործավարութիւնը հարկ կը զգայ միջնակարգ վարժարաններու ուսուցիչները գտնել արժէքաւոր տարրերէն: Վերջին տարուան ընթացքին եւս, կարգ մը միջնակարգ վարժարաններու մէջ դասերէն մէկ քանին բնաւ աւանդուած չեն ուսուցիչ չըլլալուն պատճառաւ …

ՄԱՄՈՒԼ

Միշտ օտարին

— • —

Հայրենիք ճնտեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (30 յուլիս).

— «Ցարական եւ սուլթանական կառավարութեանց օրերուն հայ ժողովուրդին մէջ բաւական խոշոր թիւ մը կը կազմէին այնպիսիները, որոնք ազգի ազատութեան եւ ինքնավար գոյութեան մասին լսել անգամ չէին ուզեր: Անոնք իրենց անձնական շահերէն անդին չէին տեսներ: Անոնք պատրաստ էին ծառայելու որ եւ է օտար բռնաւորի, միայն թէ կարենային իրենց գլուխը պահել: Լաւագոյն պարագային անոնք կը հետապնդէին եկեղեցիով եւ կրօնական ու թաղական անմեղ խնդիրներով անդին ոչինչ կը ճանչնային.

Մեծ պատերազմը, Մեծ Եղեռնը, Հայաստանի Հանրապետութիւնը շատ բան փոխեցին մեր ժողովուրդի մէջ եւ, ի միջի այլոց, չափազանց նուազեցուցին, իսկ ժամանակ մը նոյն իսկ բոլորովին վերացուցին վերոյիշեալ մտայնութիւնն ունեցող կամ քարոզող տարրերը: Սակայն, Թուրք եւ բոլշեւիկեան արշաւանքը Հայաստանի վրայ, մեր մանուկ հանրապետութեան անկումը եւ Լօզանի դաշնագրի ինքման ազէտը նորէն հրապարակ բերին անտարբերութեան հոսանք մը ջէպի ազգին քաղաքական բախտը:

Վերջին տարիներու ընթացքին նըկատելի կերպով մեծցած կ'երեւի այդպիսի անտարբերութեամբ վարակուածներու թիւը, ինչպէս որ մեծցած է Հայրենասիրութեան պիտակին տակ օտար բռնակալի մը իբր գործիք ծառայելու պատրաստ անձերու թիւը

Հավերամորէն այս երկու տարրերն ալ իրարու մօտ են, նոյն իսկ շատ նըման են: Երկուքն ալ ստրուկի, լըքուած ազնւմիտ? մտայնութիւն եւ հակումներ ունին: Երկուքն ալ հայ ազգը ազատ, անկախ եւ միացեալ պետական կեանքի մը անընդունակ կը նկատեն Երկուքն ալ օտարին կ'երկրպագեն եւ պատրաստ են անոր զոհելու իրենց ազգի շահերն ու գերագոյն իտէալները: Տարբերութիւնը անոնց միջեւ միայն այն է, որ խորհրդային կառավարութեան ձեռքը ուղղակի գործիք եղողները աւելի աքթիւ, աւելի գործօն են, մինչդեռ անտարբերութեան ախտով հիւանդները աւելի կրաւորական մարդիկ են քաղաքական տեսակէտով:

Այս տարրը ներկայացնող լրվանքէն Հայերու մէկ օրկանը, որ Նիւ Եորք կը հրատարակուի, վերջերս խիստ յատկանշական խմբագրական մը գրած էր «Հրաժարիմք ի քաղաքականութենէ» վերնագրով: Հիմնական միտքն այն էր, թէ «մենք տկար ազգ մըն ենք» եւ պէտք է անպայման մեր քաղաքական բախտը յանձնենք մեծ պետութեան մը, ինչպիսին որ է Խորհ. Միութիւնը. Թէ քանի որ Հայաստան չունի յատուկ ազգային քաղաքականութիւն մը, մենք ալ պէտք չէ ունենանք. թէ ամէն տեղ մեր գաղութները պիտի հետեւին միայն գիծին հիւրընկալող երկրի քաղաքականութեան, թէ «ժամանակը հասած է սթափելու երազանքի եւ խաբկանքի թմբիրէն», թէ «ժամանակը հասած է վերջապէս խմատնաբար եւ արիաբար յայտարարելու, հրաժարիմք ի քաղաքականութենէ»:

Ասիկա կը նշանակէ, թէ այդ մարդիկ կ'առաջարկեն Հայութեան հետեւիլ ամէն տեսակ օտար քաղաքականութեանց, բայց հրաժարիլ սեփական ազգային քաղաքականութիւն ունենալէ.

Այդ մարդիկը կ'ուզեն հայութիւնը 50—60 տարի ետ տանիլ, կ'ուզեն ամբողջովին ջնջել Հայոց նորագոյն պատմութիւնը, կ'ուզեն սպաննել հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ ազատ, անկախ եւ միացեալ հայրենիք մը ունենալու հրամառ տենչը, մէկ խօսքով կ'ուզեն, որ հայութիւնը դադրի ազգ ըլլալէ, հրաժարի սեփական պետութիւն ունենալու ձգտումէն եւ ամէն տեղ, նոյն իսկ իր մայր հայրենիքի մէջ օտարին ստրուկը մնայ»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Իր պատերազմութեան օրով եւս Զօր. Նազարբէկեանը պէտ է եղել միշտ ինչ ինչ պատճառներով Թիֆլիսի եւ ճակատի կռիւներին, այնպէս որ Զօրանքեարայի, Զանգի Բասարի, Ալըաշայի, Վեդի — Բասարի, Լօրի — Փամբակի, Հակավրացական, Զանգեզուր — Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հակադրբէջանական, նմանապէս Օլթիի հակառաճկական բոլոր կռիւներն ու արշաւանքները տեղի են ունեցել հակառակ սպարապետի կամքի եւ թելադրութեան. սրանից աւելի թող թոյլ չտրուի մեզ ասելու…

Այսքանը պիտի աւելցնեմ միայն, որ եթէ այդ ժամանակներում պահպանողական եւ հանդուրժող սպարապետի կամքը յաղթանակէր, այսօրուան մեր խորհրդային կոչուած Հայաստանի գոյութիւնը մեծ հարցականի տակ կը լինէր դրուած ..

Այդպէս չեղաւ բարեբախտաբար Արամի, Դրոյի, Դրօի. Սեպուհի, Անդրանիկի, Նժդեհի եւ նրանց զօրածակիցների շնորհիւ կամ աւելի ճիշդը շնորհիւ Հ. Յ. Դ. մարտական կազմակերպութեան եւ հետատեսութեան …

Այս բոլորը սակայն ճշմարտութիւն լինելով հանդերձ՝ թոյլ չեն տալիս մեզ ուրանալու Զօր. Նազարբէկեանի առաքինութիւնները եւ պանծալի յիշատակը: Նա 1877 թուից ի վեր քանիցս անգամ չափուել է Թուրքերի հետ եւ մարտական մեծ յաջողութիւններ է ունեցել ռուսական քաջարի բանակի շարքերում: Հայ զօրավարների պատմութեան մէջ զօրավար Նազարբէկեանը իր արժանաւոր տեղն ունի գրաւած:

— • —

Բ.

Իմ յարգելի գրագատը ուղղակի յարձակողական գիրք է բռնել իմ հանդէպ Անդրանիկի մասին գրածներիս առթիւ, ինձ համար անհասկանալի պատճառով. չեմ իմանում թէ ինչո՞ւ է այդքան Գ. Խոնդկարեանը յարուել Անդրանիկի, այդ համազգային հերոսի դէմ, անգամ նրա մահուանից յետոյ: Տեսէք թէ ինչպէս է արտայայտւում Ա. Խոնդկարեանը.— «Յօդուածագիրը պատմում է Անդրանիկի գործունէութեան մասին Զանգեզուրում: Մեր նորագոյն պատմութեան մի դժուարին շրջանում, երբ պետական կեանքը դեռ եւս վերջնականապէս չէր կազմաւորուել, անջատ քաղաքականութեան հետապնդումները չէին պակասում նրանց համար, ովքեր դրանով զբաղուելու ցանկութիւն ունէին: Անդրանիկը ինչպէս յայտնի է, չուզեց իր կարողութիւնները ի սպաս դնել Հայաստանի հանրապետութեան եւ իր «աշխէթերի» գլուխն անցած, գնաց Զանգեզուր, Գարակաստան՝ միանալու Անգլիացիներին եւ կրկին վերադարձաւ նոյն ճանապարհով Երեւան, որտեղ իր վերջին արագիլոմեդիան խաղալուց յետոյ, մեկնեց արտասահման:

Յօդուածագիր Ցովակ Ստեփանեանը խանդավառուած է Անդրանիկով եւ բնականաբար, նրա գործունէութեան մասին որ եւ է քննադատական խօսք չունի ասելիք: Քննադատութեան կամ աւելի ճիշդ ինքնաքննադատութեան պակասը զգացւում է նաեւ պատմութեան նիւթի ու հեղինակի ոճի մէջ:

Մեր մօտիկ անցեալում եղել են դէպքեր, երբ հայ տարրը հանդէս է եկել նոյն դերում, ինչ որ Թուրքը եւ կատարել է գործեր, որոնք մենք ցաւելով կարող ենք միայն յիշել «Մեղքը մերը չէ, մեղքը դաշնամբնն էր» արդարացումը կրկնելով, Յ. Ստեփանեանը չպիտի մոռանայ, որ այնուամենայնիւ, խօսքը մեղքերի մասին է: Այստեղից հետեւում է այն եզրակացութիւնը, որ «Անդաւոր գործերի» մանրամասնութիւնները՝ նկարագրուած վառ ոճով, տեղ չպիտի գտնէին այս յօդուածի մէջ: Զգէտք է մոռանալ, որ խօսքը վերաբերում է ոչ թէ արտաքին արշաւանքների շրջանին, այլ երէկուայ մեր օրերում կատարուած դէպքերին»…

Թող խոստովանի նախ եւ առաջ Գ. Խոնդկարեան, որ այսպիսի ոճով դրախօսական չպիտի գրէր մէկի դէմ, որ լուսանկարչական ճշդութեամբ տուել է երէկուայ մեր օրերին կատարուած դէպքերը, եւ տուել նըման գրախօսականը տեղ չպիտի գտնէր «Հայրենիք» օրաթերթի էջերում: Սակայն աշխատենք, որքան կարելի է զուսպ ոճով, ծանր ու թեթեւ անել, ինչպէս կ'ասեն Ղարաբաղցիք, Խոնդկարեանի ասածները:

Ով ուշի ուշով հետեւել է իմ գրած «Արցախեան գիւղի պատմութեան», նա իմացել է, որ Անդրանիկն ինքնագլուխ չեկաւ Զանգեզուր, այլ Ազգային Խորհրդի միաձայն հաւանութեամբ եւ յատուկ հրաւէրով: Մեր հանգուցեալ նահատակ ընկեր Շիրինեան Արշակն էր, որ երկու անգամ գնաց Անդրանիկին հրաւիրելու Գող–թանից, ապա եւ Ղափանից: Անդրանիկի դէպի Խոյ արշաւելը շատ թեր ու դէմ դատողութիւնների տեղիք է տուել. մենք այստեղ յատկապէս ըրբանով չենք կարող զբաղուել, մանաւանդ որ հինգ տարի առաջ «Յառաջ»ի էջերում բանակռուի մէջ մտանք այդ հարցի առթիւ եւ ապացուցինք, որ այդ արշաւանքը խիստ օգտակար է հանդիսացել թէ Ուրմի – Սալմաստից նահանջող հոծ հայութեան եւ Ասորիների եւ թէ ընդհանրապէս Նրաքին եւ արտաքին ճակատների նկատմամբ: Բագուի հերոսական կռիւները եւ Անդրանիկի ընդվզումը Խոյի տակ, ապա Նախիջեւան — Զանգեզուրի շրջանում խանգարել են տաճկական առնարդել յառաջխաղացումը եւ գերմանատաճկական ռազմական հաշիւները: Այս իրողութիւնն արձանագրում է այնպիսի ռազմական հեղինակութիւն, ինչպիսին է գերման զօրավար Լուտենտորֆ, կարծում եմ, որ ամէնքս պէտք է յօժարութեամբ ընդունենք այդ կարծիքը եւ աւելորդ տեղից քարեր չնետենք մեր ցեղի հերոսի դէմ: Հայաստանի հանրապետութեան սահմաններում չմնաց Անդրանիկը, թերեւս դա սխալ էր նրա կողմից, բայց իրողութիւն է, որ տասնեակ տարիներ առաջ նրա գլուխը հազար ոսկիով գնահատող Թուրքերի իսկ պահանջով նա, Անդրանիկը, օրէնքից դուրս յայտարարուեց. այստեղից պէտք է անպայման հետեւցնենք, որ եթէ նա մնացած լինէր Երեւանում, միեւնոյնն է, յետոյ պէտք է հարկադրուած լինէր լեռները բարձրանալու …

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(4)

տուած գոյութեան պաշտպանութեան միջոցներէն։ Ա. Դ. Խորհուրդը կը տանէ՞ պատասխանատուութիւնը աշխարհի առջեւ, երբ թոյլ կուտայ ջարդ պատրաստել ժողովուրդի մը համար որ ոչ ոքի կը սպառնայ։

⁂ Ատիս Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ Հապէշական կառավարութիւնը կարեւոր քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք ղրկած է Հարրար, այդ շրջանին պաշտպանութեան համար։ Ուրիշ առաքումներ ալ պիտի կատարուին դէպի սահմանամերձ շրջանները, ուղտի կարաւաններով։ Կայսրը հրամայած է ցուցակագրել բոլոր ռազմանիւթերը։ Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Հիւսիսային նահանգին մէջ կը գտնուին 450,000 զինուորներ, կազմ եւ պատրաստ պատերազմի։

Միեւնոյն աղբիւրէն կը հեռագրեն թէ Ատիս — Ապէպա հասած են երկու հազար գնդացիրներ, որ գնուած էին Ճափոնէն։

⁂ Իտալական կառավարութիւնը հրամայեց զէնքի տակ առնել 50,000 զինուոր եւս, առանց զատակարգի խտրութեան։ Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն կղերականներու եւ 1.54 մեթրէն վար հասակ ունեցողներու համար։ Այս նորակոչները պիտի ծառայեն երկրին պաշտպանութեան, Ափրիկէ գացողներուն տեղը բռնելով։

Միեւնոյն ատեն պիտի կազմուի սեւ շապիկաւոր կամաւորներու լեգէոն մը, արտասահման բնակող Իտալացիներէ։

⁂ «Էքսէլսիոր»ի Հռոմի թղթակիցը 500,000 կը հաշուէ Հապէշական սահմանին վրայ համախմբուած զինուորներուն թիւը, առանց հաշուելու 40 — 50 հազար բանուորներ։ Ամենամեծ բանակն է այս որ կը համախմբուի Ափրիկէի մէջ, Կարդարինէի արշաւանքէն ի վեր։ Այս բանակէն զատ, Իտալիոյ մէջ պատրաստ կը սպասեն 13 դասակ նորակոչներ, ինչպէս եւ սեւ շապիկաւորներ։ Այս արտակարգ ուժերէն դուրս կը մնայ բուն կանոնաւոր բանակը։

⁂ Այս շաբթու կը սկսին իտալական ռազմափորձերը, աւստրիական սահմանին վրայ, մասնակցութեամբ 500,000 զինուորներու։ Մուսոլինի անձամբ պիտի հետեւի գործողութեանց, որոնք պիտի շարունակուին մինչեւ ամսուան վերջը։ Բոլոր այն նախարարները որ զինուորական աստիճան ունին, ինչպէս եւ երեսփոխաններն ու ծերակուտականները զէնքի տակ պիտի առնուին, մասնակցելու համար ռազմափորձերուն։ Ամենամեծ ռազմափորձն է այս, պատերազմէն ի վեր։

⁂ Իտալական կառավարութիւնը 13 ստար նաւեր գնած է զանազան երկիրներէ։

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ Իտալացիները զինուոր կը համախմբեն Հռոդոսի եւ Երկոտասան կղզիներու մէջ, միեւնոյն ատեն բանուորները վարձելով, նաւեր եւ տուներ բռնագրաւելով հոսկէ։

⁂ Տարուան առաջին վեց ամիսներու միջոցին Իտալիա 3,175,000 թոն հանքածուխ գնած է Գերմանիայէն մինչ անցեալ տարի 2 միլիոն էր։ Իտալիա օտար հանքածուխին մեծ մասը Գերմանիայէն կը ճարէ։

Փարիզի խորհրդակցութիւնները

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը եւ Անգլիոյ պատուիրակները նախնական խորհրդակցութիւն մը կատարեցին չորեքշաբթի օր, հարթելու համար այս օրուան ժողովին դժուարութիւնները։ Երէկ ալ նոյն ձեւով խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ Պ. Լաւալի եւ Իտալիոյ պատուիրակներուն միջեւ։ Անգլիոյ պատուիրակները կը ջանան իրենց կողմը դարձնել Ֆրանսան, աւելի ուժգնօրէն ճնշելու համար Իտալիոյ վրայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԱՐՇԱՓՆ ՈՒ ԼԱՉԱԿԸ արգիլած է Գոնիայի քաղաքապետութիւնը։ Մինչեւ Սեպտեմբեր 15 պայմանաժամ տրուած է կիներուն, իրենց երեսը բանալու եւ արդիական ձեւով հագուելու համար։

ԱՂՋԻԿ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄԸ Պոլսէն Պերլին հասաւ չորեքշաբթի առտու ժամը 6ին։ Գերմանիայէն Թուրքիա թռած եւ վերադարձած էր մէկ օրուան մէջ, նոր սաւառնակով մը որ ունի մէկ շարժիչ մեքենայ։

ՀԱՐԻՒՐ ԿԱՏՈՒՆԵՐ տուն — տեղ եղած էին մառանի մը մէջ, Լուսմէլ փողոցին վրայ։ Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ տունը նոր շինուած ատեն, բանուորները կատու մը պահեր էին։ Վարձակալները բարի նախանձով մը կը կերակրէին կատուներն ու ձագերը, առանց բանէ մը կասկածելու։ Ատեն անցնելով, սերունդը կը հասնի հարիւրի։ Անցեալ օր, երբ վարձակալներէն մէկը մառան կը մտնէր շիշ մը գինի հանելու համար, յարձակման ենթարկուեցաւ։ Կատուները դուրս հանելու բոլոր փորձերը անօգուտ անցած ըլլալով, ոստիկաններ կանչուեցան որպէսզի հեռացնեն կազ արձակելով։ Ամէնէն վերջը կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան նախագահը, Տիկին Կաթ, օգնութեան հասաւ, մասնաւոր թակարդ մը ներկայացնելով եւ յուշիկ — յուշիկ դուրս քաշելով կատուները։

ՉՈՐՍ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ կտակած է Ֆրանսացի մը, միջազգային կազմակերպութեան մը, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ։ Կտակը բացուեցաւ Ժընեւի մէջ։

ԿՂԵՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶԻ արգելքին հետեւանքով, խնդիր մը ծագած է Պոլսոյ Յունաց Պատրիարքարանին եւ կառավարութեան միջեւ։ Եպիսկոպոսները պէ՞տք է կղերական տարազ հագնին, Սինոդի ժողովներուն մասնակցած ատեն։ Պատրիարքը կ'ըսէ թէ Սինոդին բոլոր նիստերը տեղի կ'ունենան մասնաւոր սենեակի մը մէջ, շրջապատուած սրբազան պատկերներով որոնց առջեւ մոմեր կը վառին միշտ. ուրեմն կրօնական արարողութիւններ են, հետեւաբար եպիսկոպոսները պէտք է կղերական տարազ հագնին։ Դիմում պիտի կատարուի Ներքին գործավարութեան, խնդիրը լուսաբանելու համար։

Հ. Յ. Դ.

[illegible]

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները սովորաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ «Լիբանոն-Սուրիական» Միութեան անդամները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 59 րիւ Տիւնուար, Գ. Փափազեանի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Տիկին Նոյեմզար Մանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մանուկ Մանուկեանը (Գամթէժունիի Ձէվրէկ գիւղէն)։ Անկէ առաջ կը գտնուէր 149 rue Lafayette, Փարիզ։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջը՝ Նոյեմզար Մանուկեանի, 23, rue du Turen, Marseille.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վէմ»ի

10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ց. Զաւրեան՝ «Կովկասի միակութային պատմութիւնը»։ Գ. Վ. Եւ Էլ. Եանիթի գեղարուեստական երկերը»։ Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»։ Դրօ՝ «Մի հատուած յուշերից»։ Ա. Մանուէլեան՝ «Խ. Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»։ Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ Հայ եւ Թուրք աշուղ. գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»։ Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը»։ Հայաստանի խորհրդային արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը.— Կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղդասեան՝ Ս. Վ.. ՏԱՐԵՀԱՌ... «Վ. Եպսկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» Նկարներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. [illegible]եան, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Հազիւ թէ ժամը 7ին ջորիները գալով ճամբայ ելանք. ամպերու իրարանցում մը կար երկնքին երեսը, եւ անձրեւը թեթեւութեամբ կը տեղար, սակայն ամենեւին հոգ չէինք ըներ. ժամ մը յառաջ Ընար — Ամպա հասնելու կը փութայինք. եւ յորդահոս գետ մը անցնելով՝ ժամը 11ին հասանք Գիթանիա — Բէսուս (Բիսուսի Բեթանիա) (*) կոչուած գիւղը, եւ այն իրիկունը հոն գիշերեցինք։ Այս գիւղիս բնակիչները բաւական մարդասիրութիւն ցուցուցին մեզի։

Առաւօտուն սաստիկ անձրեւով մեկնեցանք այս գիւղէս, եւ ժամու մը չափ տեղ քալելով՝ առջի օրուան գետէն աւելի սաստիկ յորդած ու արագընթաց գետի մը պատահեցանք, որու անցքը աւելի երկիւղալի էր. եւ գետեզերքէն բաւական տեղ դէպ ի վեր երթալով ու անցք մը չգտնելով, հարկադրեցանք մերկ մարմնով անցնելու։ Բայց ես ջրին ցրտութենէն վախնալով՝ կիսամերկ նստայ ջորիին վրայ, եւ երկու կողմէս պահպանութեան համար մարդիկ առնելով եւ Աստուծոյ անունը լեզուս մրմնջելով քշեցի ջորիս ջրին մէջ. բայց երբ խորը հասանք, ջորին զգալով իր վտանգը՝ զիս վրայէն վար ձգեց, ու ինքն սկսաւ լողալ։ Թէպէտ եւ քովս գտնուող անձինքը շատ աշխատեցան որ զիս դարձեալ վրան հեծցնեն, բայց հնար չեղաւ։ Մարդիկն ալ չկրնալով թէ իրենց անձը եւ թէ զիս միանգամայն պաշտպանել ջրին ահագին արընթացութեան դէմ, ձայն մը փրցնելով՝ թողուցին զիս ջրին ընթացքին՝ որ առաւ տարաւ։ Բայց այն աներեւոյթ զօրութիւնը որ երբեք հեռացած չէր մեզմէ, օգնութեան հասաւ անմիջապէս. մեծ քար մը պատահելով դիմացս՝ երկու ձեռօքս գրկեցի, ու անցայ բնական մղմամբ անոր ետեւի կողմը, ուր ջրին արընթացութիւնը կը մեղմանար մասերն արգիլելովը, ու կարողացայ դէմ դնել հոսանքին սաստկութեանը։ Այն ատեն գիւղացիք ալ չուանով երկար փայտեր բերին ու գետեզերքէն երկնցնելով, բռնեցի զանոնք ու դուրս ելայ, եւ ազատեցայ այս երկրորդ անգամս մահուան ճանկէն։

Տէր. Իսահակ սրբազան Հայրը գետեզերքը կայնած եւ ականատես ըլլալով իմ դիմաց եկած անցքին, մերկանալով իր վրայի հագուստները եւ երկու մարդոց օգնութեամբ մինչեւ վիզը գետին մէջ ընկղմած Աստուծոյ ողորմութեամբ անվնաս միւս կողմը յաջողած ելաւ։ Նոյնպէս Եզեկիէլ անուն մեր հետն եղող եկեղեցական պատանին ալ անվնաս անցաւ, որ արդէն տկարութիւն մը տիրած էր վրան։

Հոն գետեզերքը քիչ մը ժամանակ մեր լաթերը չորցնելու համար սպասելէն յետոյ, մէկ ժամու ճանապարհ յառաջ երթալով՝ Վոլատէ կոչուած գիւղը հասանք ժամը վեցին. այս տեղւոյն հասարակօրէն Մելքոնց ալ կ'ըսուի։ Եղեգներով շինուած խարխուլ խրճիթ մը տուին մեզի հանգչելու, որու չորս կողմը գրեթէ բաց էին, եւ քամիին սաստկութիւնը մեր արդէն վաստակեալ եւ տկարացեալ անձը բոլորովին կը վտանգէր ու անհանգիստ կ'ընէր. բարեբախտաբար մեր վրանին շրջապատ կտաւը քովերնիս գտնուելով, խրճիթին չորս կողմը անով պատսպարեցինք։

Միրանշա գաւառին Մամօ — Հայրօ անուն Շէխապետը (միւլէնի) բոլոր մեր գոյքերը այս կողմի չէխերուն յանձնելով, ինքը իր մարդիկներովը ետ դարձաւ։ Երկու օր հոսկէ պատրաստ ջորի գտնելով ճանապարհ ելանք. բայց տեսնելով որ իրենց տարած ճանապարհը վտանգաւոր է եւ դժուարակոխ, հասարակ ճանապարհէն խնդրեցինք որ տանին մեզի. իսկ անոնք զանազան պատճառներ մէջ բերելով՝ չուզեցին մեր առաջարկած կողմէն տանելու, ուստի ստիպուեցանք ետ դառնալ մեր տեղը, ու իրենց ջորիներն առին գացին։ Պարապ տեղը սպասեցինք յուսալով՝ թէ կրկին ջորիները բերելով հասարակ ճանապարհէն կը տանին մեզի։ Բայց ով թշուառութեան. այնպիսի երկրի մէջ կը գտնուէինք՝ ուր տեղ ոչ կարգ կայ եւ ոչ կանոն, ոչ մարդկային զգացմունք եւ ոչ անձնական նկատմունք. ոչ գլխաւորը յայտնի է եւ ոչ պզտիկը. մանաւանդ լեզուին ալ դեռ չհասկնալով՝ աւելի նեղութիւն կը կրէինք։ Մենք անհամբերութեամբ լրոյ կը սպասէինք. բայց ոչ լուր բերող կայ եւ ոչ տանող։

Եզեկիէլ պատանին Գապր — Մարխամէն սկսած էր, ինչպէս ըսինք, հիւանդութեան նշաններ ցոյց տալ իր վրան. որովհետեւ իր անձին առողջութեանը բնաւ հոգ չէր տաներ. ձմռան ցուրտ եղանակները անոր համար կարծես թէ ամառնային տաք եղանակներ էին. թէպէտեւ թէ սրբազան Հայրը եւ թէ ես շատ կը յորդորէինք զինքը որ իր անձը պահպանէ, բայց ի զուր։ Տկարութիւնը երթալով սաստկացաւ ու ինկաւ մահիճ. թէպէտեւ քովերնիս գտնուած դեղերէ քինինէ լուծողական դեղ տուինք եւ շատ աշխատեցանք զինքը քրտնցնելու, օգուտ մը չըրաւ. իր հիւանդութիւնը մահաբեր տենդ էր, ճարտար բժիշկ մը եթէ գտնուէր, հազիւ թէ կարողանար ազատել զինքը։ Զգացինք որ անոր կեանքը վտանգի մէջ էր, եւ սկսանք յաւիտենական ճամբուն պատրաստել զինքը. խոստովանեցաւ ամենայն ջերմեռանդութեամբ եւ ընդունեց կենարար Հաղորդութիւնը. փակեց իր մարած աչուները ... յաւիտենականութեան ... իր ... գէնի, Վարդավառի երկրորդ ... անհնարին սուգ թողլով մեր ... կան սրտերուն. որուն Տէր վարձ ... հատոյց լիցի փոխարէն իր ... օրերուն մէջ մեզի տուած աշխատ... թեանց, որով մասնակից եղած էր ... մարդասիրական նպատակին։

Անոր մահուան լուրը գիւղ... հաղորդելով՝ կանչեցինք գիւղ... դան մարմինը եկեղեցին տանին...

(Շար...)

(*) Հապէշիստանի մէջ շատ գիւղերու եւ երկիրներու անունները կամ տեղւոյն եկեղեցիին եւ կամ սրբազան տեղւոյն անունով կը կոչուին։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 17 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2885

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍԱՐՔԵՆ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ ՎԵՐԵՒ...

Երկրորդ անգամ արծարծելով Էջմիածնի մէջ մշակուած «Ազգային եկեղեցական սահմանադրութեան» խնդիրը, «Վէմ» ցաւ կը յայտնէ որ մեր մամուլը «ոչ մի ուշադրութիւն չդարձրեց» այդ ծրագրին: (1935 մայիս – յունիս թիւ):

Թերեւս այդ ցաւէն բաժին կ'իյնայ նաեւ մեզի ...

Երբ կաթողիկոսական նուիրակը գործի ձեռնարկեց, մասնաւորապէս Մարսէյլի մէջ, գրի առինք ինչ որ կը խորհէինք ծրագրուող կղերապետութեան մասին: Նոյն իսկ շատեր անդրադարձան մեր արտայայտութիւններուն:

Այդ կղերապետութեան ծրագիր – կանոնագիրն է այն «սահմանադրութիւնը» որու մասին կը խօսի մեր պաշտօնակիցը եւ որ իր ժամանակին հրատարակուեցաւ «Սիոն»ի մէջ (1934 հոկտ.):

Տրուած տեղեկութեան համաձայն, նախագիծը Էջմիածնի Գեր. Հոգեւոր Խորհուրդին կողմէ վերջնապէս խմբագրուելէ եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին, ինչպէս եւ Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքներուն հաւանութեան ենթարկուելէ յետոյ, պիտի հաստատուէր կաթողիկոսական կոնդակով, յետագային «ազգային – եկեղեցական ժողով»ի վերջնական քննութեան եւ հաստատութեան ներկայացնելու պայմանով»

Հարցը այն է որ, ոչ մենք հաւատացած ենք այդ «ազգային –եկեղեցական ժողով»ի գումարման, ոչ ալ մեր պաշտօնակիցը:

Միայն թէ, ինչպէս գիտել կուտայ «Վէմ», մինչ այդ «երկու կաթողիկոսի եւ երկու պատրիարքի կողմից մշակուած սահմանադրութիւնը կը մտնի իր ուժի մէջ եւ կը դառնայ դաւթահայ կեանքը կարգաւորող — կամ անկարգութեան մատնող — օրէնքներից մէկը»:

Այդ ուրեմն, անհրաժեշտ է կանխել չարիքը. քանի որ նախագիծը ամէն բանէ առաջ կապ ունի գաղութներու ազգային կեանքին հետ եւ կը ձգտի բուն ազգ. սահմանադրութեան տեղը գրաւել:

Արդարեւ, առանց այդ ծրագրին ալ, ինչ որ տեղի կ'ունենայ գաղութներու մէջ, մասնաւորապէս Խորէն կաթողիկոսի ընտրութենէն ի վեր, չափազանց պերճախօս է, իբրեւ ախտանշան:

Այսօր չունինք որ եւ է գաղութ, ուր իր թեւերը լայն բացած չըլլայ կղերը, մանաւանդ անոր եպիսկոպոսական դասը:

Եթէ հօտը Էջմիածնէն կամ Երուսաղէմէն փչեց, ոչ նուազ չարաշուք դեր կատարեցին — եւ կը կատարեն — տրամասահմանի «արքերը», իբրեւ կաթողիկոս եւ պատրիարք, շրջապատուած կարգ մը սաղմոսերգներով, ինչպէս եւ անվեհեր երեւելիներով:

Անշուշտ իշխելու բնազդէն զատ, Էջմիածնի մէջ մշակուած նախագիծն ալ ոգեւորած է մեր հովուապետները, մինչեւ անգամ Արմաշականները, որոնց համար բաւեր կային թէ ժամանակին հետ կը քալեն ...

Անոնք որ թղթատած են «Հասկեր»ն ու «Սիոն»ը, կամ կարդացած՝ Թորգոմ, Բաբգէն արքեպիսկոպոսներու եւ ուրիշ գաւառականներու քարոզները, եւ տեսած՝ անոնց ազդեցութեամբ կամ ներշնչումով կատարուած գործերը, ապահովաբար նկատած են թէ որքան խախուտ է այդ կարծիքը:

Ընդհակառակն, բոլոր փաստերը կը հաստատեն թէ ամէնէն աւելի արմաշական եպիսկոպոսներ էին որ փայլեցան իշխանատենչ կղերապետութեան մը յատկութիւններով:

Տարակոյս չկայ թէ, երբ այսպիսի տարրերու ձեռքն ինկած է ազգային – եկեղեցական սահմանադրութեան վաւերացումն ու գործադրութիւնը, միամտութիւն է որ եւ է բարիք սպասել:

Նախագծին հրատարակութենէն մինչեւ հիմա տիրող լռութիւնն իսկ չարաշուք երեւոյթ մըն է, ինքնին:

Կը թուի թէ կաթողիկոսներն ու պատրիարքները որոշած դաշինք մը կապած, կը շարունակեն իրենց ստորերկրեայ գործունէութիւնը, անտեսելով թ'է հանրային կարծիք թ'է մամուլ կամ ժողով:

Այդ իրողութիւնը աւելի կը զօրանայ կաթող. նուիրակին լռութեամբ, որ թերեւս կը ծառայէ ոսկի հաւաքելու, բայց երբեք դիւրացնելու գաղութներու կազմակերպութեան գործը:

Անշուշտ ամբողջ գաղտնիքը պիտի պարզուի այն ատեն, երբ Գարեգին արք. երթայ Երուսաղէմ եւ Անթիլիաս — ինչպէս որոշած է արդէն

Այն ատեն է որ, մերկապարանոց պիտի պարզուին բոլոր պատասխանները, ամէնէն բարեմիտներուն աչքերը բանալով «ազգային – եկեղեցական սահմանադրութեան» տակ ծածկուած խաղերուն վրայ:

Քանի որ նախագծին բոլոր հիմնական կէտերը կը շօշափեն գաղութներու կազմակերպութեան կենսական խնդիրը, այն ատեն է որ պիտի պայթի բուն փոթորիկը:

Առ այժմ, ինչ որ տեղի կ'ունենայ մեր աչքին առջեւ, հին եղանակ մըն է քնացնելու հանրային կարծիքը:

Արդ, եթէ քնացողներ կան, եւ մանաւանդ եթէ կան տարրեր որ կը սիրեն յենարան ծառայել Էջմիածնի, Երուսաղէմի կամ Անթիլիասի մէջ սարքուած տխուր խաղերուն, անդին կը մնայ ամբողջ մեծամասնութիւն մը, որ կը հսկէ իբրեւ արթուն պահակ:

Բայց որպէսզի կարելի ըլլայ գիտակցօրէն գործել, անհրաժեշտ է ծանօթանալ սարքուած ռազմախաղին:

Ժամանակն է կատարելու այդ պարտականութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱՐԻԶԻ ԺՈՂՈՎԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ԼՈՒԾԵԼ ՎԷՃԸ

Իտալիոյ պատրաստութիւնները եւ Եթովպիոյ վախերը

Ի՞նչ առաջարկած է Անգլիոյ պատուիրակը

Երէկ, ուրբաթ, բացուեցաւ երեք պետութեանց պատուիրակներուն ժողովը, նախագահութեամբ Պ. Լավալի: Երկու օրէ ի վեր, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կը խորհրդակցէր Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար: Ինչպէս բացատրած ենք արդէն, բուն հաբէշական հարցէն զատ, նոյնիսկ անկէ աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութեանց լարումը: Միայն երկու երկիրներուն թերթերը չեն որ փոխադարձ ամբաստանութիւններ կ'ուղղեն, այլ եւ դիւանագէտները:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը, որ միջազգային հեղինակութիւն կը վայելէ, կը գրէ թէ Պ. Լավալի հետ կատարուած խորհրդակցութեանց ընթացքին, Անգլիոյ պատուիրակները մասնաւորապէս պնդած են հետեւեալ կէտերուն վրայ.— նախ, ողբալի նախընթաց մը պիտի ստեղծուի, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը թոյլ տայ որ իր անդամներէն մէկը գրաւէ ուրիշ անդամի մը հողերը: Յետոյ, այսուհետեւ անկարելի պիտի ըլլայ յոյս դնել դաշնագիրներու վրայ, եթէ շարք մը դաշնագիրներ բռնաբարուին բացէ ի բաց եւ եթէ որ եւ է միջոց ձեռք չառնուի այդ բռնաբարումը արգիլելու համար: Այդ պարագային, պիտի ոչնչանայ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպան խաղաղեցնելու ամէն յոյս: Յետոյ, տնտեսական հետեւանքները շատ ծանր պիտի ըլլան Իտալիոյ համար եւ երկարատեւ պատերազմի մը վտանգը ներքին քայքայման պիտի առաջնորդէ: Մեծն Բրիտանիա չի կրնար հաշուի չառնել թէ Իտալիա քանի մը միլիոն ոսկի կը պարտի բրիտանական ճարտարարուեստին եւ չի կրնար նոր վարկեր յուսալ: Անգլիա չպիտի կրնայ իր արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնել Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, եթէ Ֆրանսան ալ չպաշտպանէ անոր հիմնական սկզբունքները: Եթէ Ֆրանսա աջակցութիւն չընծայէ Անգլիոյ, այս վերջինը հանրային կարծիքի ճնշումին տակ պիտի հարկադրուի քաշուիլ եւրոպական գործերէն եւ իր սեփական պաշտպանութիւնը ապահովել պետութենէ պետութիւն կնքուած դաշնագիրներով»

Լոնտոնի թերթը կ'աւելցնէ թէ Անգլիոյ պատուիրակները առարկելու համար չէ որ ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութեան յանձնած են այս հաւանականութիւնները, այլ բարի նպատակով: Այդ մտահոգութեամբ ալ, միայն երկու ելք կը տեսնեն.— Բանակցիլ եւ խաղաղօրէն լուծել վէճը: Եթէ անկարելի է այդ, անպայման Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնել կացութեան ամբողջ ուսումնասիրութիւնը եւ այնտեղ գտնել խաղաղ լուծման եղանակը:

Հինգշաբթի օր, Պ. Լավալ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ գլխաւոր պատուիրակին հետ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Անգլիոյ ներկայացուցիչն ալ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ կոմս Ալոյզիի հետ, միեւնոյն գաղտնապահութեամբ: Այնպէս որ, երէկ առտու, երբ ժողովը բացուեցաւ, բոլոր կողմերն ալ ծանօթ էին հակառակորդին տեսակէտներուն եւ նուազագոյն պահանջներուն:

Իտալիոյ ներկայացուցիչները հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրին մամուլին.— «Իտալիոյ դիրքը չէ փոխուած»: Անգլիական շրջանակներու մէջ կը խոստովանին թէ տակաւին լայն անջրպետ մը կը գտնուի Անգլիոյ եւ Իտալիոյ տեսակէտներուն միջեւ, «բայց ամէն յոյս կորսուած չէ, եթէ բարեացակամութիւն տիրէ ամէն կողմէ»: Անգլիացիները գոհ են որ Եթովպիոյ կայսրը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ տնտեսական նոր զիջումներ կատարելու, մինչ մերժելով քաղաքական եւ զինուորական առանձնաշնորհներ, որոնք հակառակ են դաշնագիրներու եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին:

Վերջին լուրերու համաձայն, եթէ Փարիզի ժողովը անելի մը յանգի, Պ. Իտըն պիտի խորհրդակցի վարչապետ Պ. Պալտուինի հետ, որ Ֆրանսա եկած է օդափոխութեան համար:

Զինուորական պատրաստութիւններ

Աժանս Ռիւթէրի մասնաւոր թղթակիցը, որ Ատտիս-Ապէպայէն Հարրար եւ Տիրէ Տաւա ճամբորդած էր, կը հաստատէ թէ զինուորական տենդագին պատրաստութիւններ կը կատարուին Եթովպիոյ այդ շրջանին մէջ, ուր իտալական յարձակում մը կը սպասուի հինգ — վեց շաբաթէն: Քսանեւհինգ հազար կանոնաւոր զինուորներ եւ անկանոն զինուորներու բազմութիւն մը բանակած են Հարրարի շրջակաները: Քանի մը հարիւր հազարի կը հասնի ամբողջ շրջանին մէջ համախմբուած զինուորներուն թիւը: Մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ մթերուած է Ճիճիկայի մէջ, որ կենսական կէտ մը կը համարուի Եթովպիոյ պաշտպանութեան համար: Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ ամէն կողմ ժողովուրդը վճռած է դիմադրել իտալական որ եւ է յարձակման, բայց միեւնոյն ատեն կը գանգատի զէնքի պակասէն:

⁂ «Նիւզ Քրոնիքլ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Եթովպիոյ կայսեր հետ, որ յայտարարեց.

— «Մենք չենք հաւատար թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա նոր անարդարութիւն մը պիտի աւելցնեն այն անիրաւութեանց վրայ զորս Իտալիա գործեց մեզի դէմ: Մենք չենք սպասեր որ ծրագիրներ մշակեն Եթովպիան բաժնելու համար, որովհետեւ այդ պետութիւնները երաշխաւորած են մեր հողային ամբողջութիւնը: Անշուշտ անընդունելի է հոգատարութեան որ եւ է ձեւ»:

Թղթակիցը հարցուց.— «Բայց չէ՞ որ Աստուած ամենամեծ թնդանօթներուն հետ է»:

Երբեք Եթովպիոյ պարագային, պատասխանեց կայսրը ուժգնօրէն, նոյնիսկ Նափոլէոնի համար, որ վերջնապէս ջախջախուեցաւ հակառակ իր բոլոր հզօր մարտկոցներուն: Իրաւունքը իր կողմը չէր: Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց ոչ մէկ պարագայի մէջ կը վախնանք պատերազմէն»:

⁂ Եթովպիոյ կայսրը նոր հրահանգներ հաղորդեց ոստիկանութեան, օտարականներու պաշտպանութեան համար:

⁂ Օգոստոս 15ին ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Տիրէ Տաւայի մէջ, Ադէնի իտալական հիւպատոսարանի քարտուղարին եւ հաբէշ ոստիկանի մը միջեւ: Քարտուղարը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Յետոյ խռովութիւն մը ծագեցաւ եւ կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանար, եթէ կառավարիչը չմիջամտէր, ձերբակալելով մասնակցողներուն մէկ մասը: Հարրարի իտալական հիւպատոսը եւ Ճիպութիի փոխ–հիւպատոսը ներկայ էին դէպքին, բայց չուզեցին խառնուիլ: Նոր յուզում կը տիրէ Ճիպութիի իտալական գաղութին մէջ:

⁂ Իտալական թերթերը կը շարունակեն իրենց յոռետես արտայայտութիւնները՝ Փարիզի ժողովի մասին, սուր սլաքներ արձակելով մասնաւորապէս Անգլիոյ դէմ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ

Վաղը, կիրակի, 18 օգոստոս, երկու տօներ անգամ մը եւս պիտի ամրապնդեն հայեւպուլկար մտաւոր եւ յեղափոխական եղբայրակցութիւնը:

Տօներէն մէկն է՝ բացումը պուլկար բանաստեղծ Փէնչօ Եավորովի արձանին, որ շինուեցաւ Հայերու նախաձեռնութեամբ: Միւսը՝ 30ամեակը Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ տօնակատարութիւնը պիտի դառնայ պատմական, թէ՛ իր բովանդակութեամբ եւ թէ ժողովրդականութեամբ:

Այս առթիւ ուղղութեամբ կ'արտատպենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները՝ Ազատ Խօսքի վերջին թիւէն (12 օգոստոս).

— «Մեր ունեցած տեղեկութեանց համաձայն, գաւառներէն հազարաւոր Հայեր եւ Պուլկարներ կը պատրաստուին մասնակցելու օգոստոս 18ի հանդիսութիւններուն:

Առանձնապէս Հայերը լայն մասնակցութիւն պիտի ունենան: Հանդէսներուն ներկայ պիտի ըլլան, Սոֆիայի Հայերէն եւ ազգային—մշակութային կազմակերպութիւններէն զատ, Պուլկարիոյ բոլոր հայաբնակ վայրերէն մեծ թիւով հայրենակիցներ եւ պատուիրակութիւններ:

Արտասահմանէն ալ, մասնաւորապէս Ռումանիայէն, Յունաստանէն եւ Եգիպտոսէն Հայեր պիտի մասնակցին այդ տօնակատարութեանց:

Հայեւպուլկար կոմիտէն կազմած է արդէն կարգադիր յանձնախումբ մը, որ ծրագրած է եւ գործադրութեան պիտի դնէ հանդիսութիւններու ճոխ յայտագիրը:

Օգոստոս 17ին, Սոֆիայի մօտերը, Վլատայա, պիտի սկսի պուլկարահայ սկաուտական բանակումը: Հայ սկաուտները առանձին շուքով պիտի մասնակցին օգոստոս 18ի հանդիսութեանց.

Օգոստոս 20ին Սոֆիայի մէջ տեղի պիտի ունենայ Հայ տնտեսական համագումար, որու պատգամաւորներն ալ դիւրութիւն պիտի ունենան մասնակցելու Քրիստափորի մահուան եռեսնամեակի եւ Եավորովի արձանի բացման հանդիսութիւններուն:

Պուլկար թերթերը արդէն արձագանգ եղած են Օգոստոս 18ի հանդիսութիւններուն, որոնք անկասկած պիտի դառնան հայեւպուլկար եղբայրակցութեան արտայայտիչ ցոյց մը եւ որ իր կարգին նոր թռիչք մը պիտի բանայ հայեւպուլկար յարաբերութիւններու մէջ»:

Յառաջ առիթ ունեցաւ իր սրտագին շնորհաւորանքն ուղղելու այս տօնակատարութեան առթիւ (3 օգոստոս):

Նոյն զգացումը՝ ուրիշ գաղութներէ:

Եղբայրակցութեան այս ցոյցը պիտի նպաստէ ոչ միայն խրախուսելու երկու ժողովուրդներուն փոխադարձ համակրանքը, այլ եւ բարեկամութեան կապերը:

Եթէ տարեցները անգամ մը եւս պիտի խանդավառին անցեալ յիշատակներով, երիտասարդները նոյն պիտի պայծառանան նոր տենդերով:

Ո՞ւր էր թէ կարենայինք օգոստոս 18ին գտնուիլ Արեւելքի միւս ժողովուրդներուն հետ...

ՎԱՀԷ

Այսօրուան խնճոյքը ՅԱՌԱՋԻ 10ամեակին առթիւ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Իրիկուան ժամը 7ին, մասնակցութեամբ ընկերներու, համակիրներու եւ «Յառաջ»ի բարեկամներու: (Մանրամասնութիւններ կարդալ Դ. էջ):

Սոֆիայի Հայ Տնտեսական Համագումար

Սոֆիայի, «Թրակիա» դրամատան հրաւիրած խորհրդաժողովը տեղի պիտի ունենայ օգոստոս 20ին:

Բացումը պիտի կատարէ փրոֆ. Վ. Տոտովեանց: Եգիպտոսէն խորհրդակցութեան պիտի մասնակցին Պ. Պ. ճարտարապետ Միհրան Զրաքեան եւ տնտեսագէտ Աշոտ Աղանեան:

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, Ռումանիայէն պիտի մասնակցին Պ. Պ. Ա. Թոփճեան, փաստաբան Ա. Թուլումպաճեան՝ տնտեսագէտ, Դր. Գարագաշեան՝ գործարանատէր եւ տնտեսագէտներ՝ Դր. Մանուկեան, Հ. Բանիկեան, Ս. Մաղէնճեան եւ Ս. Շիշմանեան:

Յունաստանէն (Սելանիկ) Պ. Պ. Աբրահամ Աբրահամեան՝ բժիշկ, Արտաւազդ Շահպէնտէրեան՝ դրամատան պաշտօնեայ, Ղազարոս Ծիվանեան՝ առեւտրական, Հրանդ Դաւթեան՝ դեղագործ եւ Պ. Ն. Հանըմօղլու՝ առեւտրական:

ԽՄԲ.— «Յառաջ»ի կողմէ եւս ներկայացուցիչ մը պիտի մասնակցի:

Հակահրէական շարժումը Գերմանիոյ մէջ

«ԵԹԷ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾԸ ՄԵՐ ԱՍՏՈՒԱԾԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ...»

Օգոստոս 15ին հակահրէական ուժգին ցոյց մը տեղի ունեցաւ Պերլինի մէջ, 20,000 քաղաքացիներու առջեւ: Օրուան բանախօսն էր Եուլիուս Շթրայխէր, հակահրէական շարժման ամէնէն կատաղի առաքեալը, որ թերթ մըն ալ կը հրատարակէ, «Տէր Շթիւրմէր»: Պ. Շթրայխէր Հիթլէրի ամէնէն հին գործակիցներէն մէկը եղած է, բայց մինչեւ հիմա թոյլ չէին տար արտայայտուիլ հրապարակաւ, եւ քանի մը անգամ ալ գրաւեցին իր թերթին զանազան թիւերը: Արդ, երբ հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն 30 ամիս վերջը այսօր ասպարէզ կը տրուի, շատեր կ'ենթադրեն թէ աւելի ուժգնութեամբ պիտի շարունակուի հակահրէական պայքարը:

Բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Պերլինի ձմեռնային մարզարանին մէջ: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր: Սրահը զարդարուած էր դրօշներով եւ նշանակալից վերտառութիւններով,— «Հրեաները դժբախտութիւն կը բերեն մեզի: Առանց հրէական խնդիրը լուծելու, փրկութիւն չկայ գերման ժողովուրդին համար»:

Ահա բանախօսութեան գլխաւոր մասերը.

— «Ո՛ւր որ Հրեաները իշխանութեան տիրացած են, ժողովուրդները դէպի կործանում գահավիժած են: Գերմանիան պիտի կորսուէր, եթէ հերոս վարչապետ մը ունենար: Մեր ազգային — ընկերվարութիւնն է որ փրկեց

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱՐՄՐԵՑԱՒ ԱԴՐԲԷՋԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Նախագծուած ծրագրով մը, Հայաստանի կառավարութեան կողմէ զինուած եւ հայ սպաներու ղեկավարութեամբ, 1920 մարտ 23ին Ղարաբաղի Հայերը ապստամբութեան դրօշ պարզեցին եւ յարձակելով Խանքէնտի եւ ուրիշ վայրերու մէջ հաստատուած մեր զօրամասերու վրայ, գրաւեցին Ասկերանի բարձունքները՝ կտրելով այդ շրջանը կեդրոնէն։ Ազրբէջանի կառավարութիւնը ստիպուեցաւ իր գլխաւոր զինական ուժերը կեդրոնացնել Ղարաբաղի ճակատին վրայ։ Ստեղծուած կացութիւնն այնքան լուրջ էր, որ պատերազմականնախարար զօր. Մեհմէնդարով ստիպուեցաւ անձամբ ստանձնել հրամանատարութիւնը եւ միայն յամառ դիմադրութենէ եւ պատերազմական ծանր գործողութիւններէ վերջ յաջողեցաւ ըմբոստութիւնը զսպել։ Սակայն, երբ խորհրդային 11րդ բանակը կը պատրաստուէր յարձակիլ Ազրբէջանի դէմ, ազրբէջանեան զինական ուժերը տակաւին կը գտնուէին Ղարաբաղ։ Փաստօրէն Ազրբէջանի հիւսիսային սահմանները մնացած էին անպաշտպան։

Ներկայիս ոչ ոքի համար գաղտնիք է, որ Ղարաբաղի ապստամբութիւնը Հայաստանի կառավարութեան գործն էր։ Ան հետեւանք էր Երեւանի եւ խորհրդային հրամանատարութեան կանխորոշ ծրագրին, որու նպատակն էր դիւրացնել 11րդ կարմիր բանակի գործողութիւններն ընդդէմ Ազրբէջանի։ Բացի այն, որ ժամանակին հրատարակուեցաւ սպաննուած սպաներու վրայէն գտնուած փաստաթուղթերն ու վաւերագրերը, այդ փաստը կը հաստատէր նաեւ Երեւանի կառավարութիւնն իր այն զեկուցագրին մէջ, զոր 1920 յունիսին ուղարկած է Մոսկուայի ազգային գործերու կոմիսարիատին եւ Կոմկուսի կեդր. կոմիտէին։ Այդ տեղեկութիւնները հրատարակուեցան խորհրդային մամուլի մէջ։

Համաձայն այդ վաւերագրի, Հայերու դերը Ազրբէջանի խորհրդայնացման գործին մէջ հետեւեալն է եղած.— Հայկական կառավարութիւնը եւ Ղարաբաղի յեղափոխական կոմիտէն անմիջական յարաբերութիւններու մէջ էին մտած 11րդ բանակի հրամանատարական կազմին հետ։ Փոխադարձ համաձայնութեամբ որոշուած էր Ղարաբաղը ապստամբեցնել Նովրուզի տօնին առաջին օրը, որպէսզի կարելի եղածին չափ մեծ թիւով Ազրբէջանեան զօրքեր քաշուին դէպի Ղարաբաղի ճակատը եւ այդպիսով դիւրանայ կարմիր բանակին յարձակումը Բագուի վրայ։

Ահաւասիկ Ազրբէջանի եւ Կովկասի խորհրդայնացման իրական պատճառներէն մէկը։

Իսկ միւս պատճառը հետեւեալն էր. 1920 մարտին Բագու էր եկած Վրաստանի արտաքին նախարար Գեգեչկորին։ Բոլշեւիկեան վերահաս վտանգի խոր գիտակցութիւնն ունենալով, Ազրբէջանի արտաքին նախարար Խան Խոյսկին առաջարկեց իր վրացի պաշտօնակցին վերահաստատել Ազրբէջանի եւ Վրաստանի միջեւ 1919ի ամառը կնքուած պաշտպանողական դաշնագիրը որ ուղղուած էր Դենիկինի դէմ։ Սակայն Ազրբէջանի հետ այդքան յստակ ու որոշ զինական կապեր հաստատելը այդ միջոցին Վրաստանի ընկերվարական կառավարութեան հաշուին չէր գար։ Այդ ժամանակ իրենց ներկայացուցիչ Ուրատաձէն յանուն Վրաստանի կառավարութեան բանակցութիւններ կը վարէր Մոսկուայի մէջ Չիչերինի հետ՝ ի խնդիր Վրաստանի ճանաչման բոլշեւիկներու կողմէ... Իսկ թէ Վրաստանի մենշեւիկ կառավարութիւնը որքան հեռու էր ըմբռնելու իրերու իրական կացութիւնը եւ Վրաստանի լահերն ու սահմանային անձեռնմխելիութիւնը պայմանաւորելու Ազրբէջանի ճակատագրին հետ, ցոյց կուտայ այն դիւանագիտական խաղը, որ ի պատասխան Խան Խոյսկիի առաջարկին ըրաւ Գեգեչկորին։

Վրաստանի արտաքին նախարարը յայտնեց թէ Վրաստանի կառավարութիւնը կրնայ քննութեան առնել այդ խնդիրը միայն այն պարագային եթէ Ազրբէջանի կառավարութիւնը պաշտօնական յայտարարութեամբ կը ճանչնայ Վրաստանի անզիջանելի իրաւասութիւնը Բաթում քաղաքի եւ Բաթումի շրջանին վրայ։ Թէեւ Խան Խոյսկին իր եւ Գեգեչկորիի ըրած առաջարկներու մէջ որ եւ է կապ չէր տեսներ, բայց եւ այնպէս յանուն իր կառավարութեան պատրաստակամութիւն յայտնեց այդպիսի յայտարարութիւն ընելու։ Մենշեւիկ նախարարը սակայն ատով ալ չգոհացաւ եւ Խան Խոյսկիի բոլոր ջանքերը Ազրբէջանի եւ Վրաստանի զինական ուժերը հաշտեցնելու 2 հանրապետութիւններուն սպառնացող վտանգին դէմ՝ անցան ապարդիւն։

Ահա իրական այն կացութիւնը, որու մէջ Վրաստանի ընկերվարական կառավարութիւնը խուսափեցաւ Ազրբէջանի հետ միասին պաշտպանելու Անդրկովկասը կարմիր բանակի կողմէ պատրաստուող յարձակումէն։

Երկու շաբաթ վերջը, ապրիլի բակիրը Թիֆլիզ գումարուած Անդրկովկասեան խորհրդաժողովին մէջ, որուն կը մասնակցէին Վրաստանի եւ Հայաստանի ներկայացուցիչները, ինչպէս եւ Ազրբէջանի ներկայացուցիչներ՝ Խան Խոյսկին եւ Խասմամէդովլին,— Ազրբէջանի կողմէ եղած առաջարկին՝ Անդրկովկասեան համադաշնակցութիւն առեղծել եւ միասնաբար պաշտպանել անոր սահմանները,— Հայաստանի ներկայացուցիչ Ա. Ահարոնեան անկեղծօրէն յայտարարեց.

— Հայաստանը չի կրնար գոհանալ անկախ Հայաստանի ներկայ հողամասերով, որ կը պարունակէ միայն էջմիածնի գաւառը։

Ազրբէջանի խորհրդայնացումէն վերջ, երբ Թիֆլիս կը բնակէի, տեղեկութիւն առի թէ Գանձակի մէջ հակաբոլշեւիկեան ապստամբութիւն կը նախապատրաստուի... Այդ ժամանակ Վրաստանը զինադադարի մէջ էր կարմիր բանակին հետ։ Ես եւ հանգուցեալ Բժ. Հասան պէյ աղա օղլին այցելեցինք Նոյ Ժորդանիային, խնդրելով որ չշտապեն բոլշեւիկներու հետ հաշտութիւն ստորագրել եւ օգնեն Ազրբէջանցիներու ապստամբութեան։ Շատ լաւ կը յիշեմ, որ մեր զրոյցի վերջը յուզուած դիմեցի Ժորդանիային.

— Նոյ Վիսարիոնովիչ, յիշեցէք որ Ռուսիան Փոքր կամուրջին վրայ կանգ չպիտի առնէ. օգնեցէք մեր ապստամբներուն, քանի դեռ ուշ չէ, դուցէ կուռ բախտը մեզ ժպտի եւ մենք ազատենք Ազրբէջանը...

Ժորդանիային առանց ձեւականութեան պատասխանեց.

— Ազրբէջանը առանց Վրաստանի չի կրնար գոյութիւն ունենալ, իսկ Վրաստանը կ'ապրի նաեւ առանց Ազրբէջանի..

Ինչպէս յայտնի է, Գանձակի ապստամբութիւնը տեղի ունեցաւ՝ երկարատեւ եւ արիւնաշաղախ։ Մենշեւիկեան Վրաստանը, որ ընկերվարական ազատամարտերու կարծիքով կրնար ապրիլ առանց Ազրբէջանի, մնաց անտարբեր Ազրբէջանեան ողբերգութեան հանդէպ։ Մէկ տարի յանցած, Վրաց ժողովուրդը դառն փորձով ըմբռնեց մենշեւիկեան կառավարութեան եւ դիւանագիտութեան արժէքը...

Պատմական այս փաստերէն վերջ, որոնց մասին Պ. Արծրունին պէտք է որ որոշ բաներ լսած ըլլայ, ի՞նչպէս կարելի է խօսիլ Ազրբէջանի կամաւոր անձնատուութեան մասին եւ Ազրբէջանը նկատել պատասխանատու Կովկասի խորհրդայնացման։ Ապրիլ 28ի ժամանակները Ազրբէջանը, որ կ'անցնէր ներքին քաղաքական ծանր ճգնաժամ եւ հայկական կառավարութեան եւ 11րդ խորհրդ. բանակի հրամանատարութեան համերաշխ գործակցութեամբ ստիպուած էր կռուի մտնել Ղարաբաղի ապստամբներու հետ,— միւս կողմէ մեր դաշնակից Վրաստանի անտարբեր ու կրաւորական վերաբերումը տեսնելով փաստօրէն անզօր էր որ եւ է զինական ուժ հակադրել արշաւող կարմիր բանակին դէմ։

Եթէ նուազագոյն բարեխղճութիւնը ցուցնենք փաստերու մասին եւ ցանկութիւնն ունենանք հաշուի առնելու ստեղծուած կացութիւնը, կը տեսնենք որ Ազրբէջանի անհետացումը եւ միայն անոր յանցանքի հետեւանք չէր, որ ռուսական կարմիր բանակը անցաւ Անդրկովկասի սահմանը եւ Ազրբէջանը ու անոր ետեւէն Հայաստանն ու Վրաստանը դարձան արիւնարբու Մոսկուայի զոհերը։ Այդ դժբախտութիւնը պատահեցաւ Հայաստանի գործօն օժանդակութեամբ եւ Վրաստանի ընկերվարական կառավարութեան աններելի անհեռատեսութեամբ։

Եթէ հայ Դաշնակները եւ վրաց մենշեւիկները 1919ին պարկեշտօրէն եւ հաստատ կենային Կովկասեան համադաշնակցութեան տեսակէտին վրայ եւ միացեալ ուժերով պաշտպանէին Կովկասի հիւսիսային սահմանները,— մինչ այսօր ալ Կովկասեան հանրապետութիւններու խորհրդայնացում տեղի չպիտի ունենար։ Հաւանական է որ Կովկասեան ժողովուրդները ապրէին ինքնուրոյն կեանքով։

1917էն սկսեալ Ազրբէջանը եւ Հիւսիսային Կովկասը կը ձգտէին առաջ, սակայն, աւա՜ղ, մեր պարզած ձեռքերը օդին մէջ կախուած մնացին։

Մենք չգիտենք, թէ ինչո՞ւ համար Պ. Արծրունին փաշիներու տակէն հանած է իր ժամանակին տարածուած եւ անմիջապէս հերքուած մխտումատոր ու տառապեցական համաձայնագիրը Քեազիմ Կարապէքիր փաշայի եւ Զօր. Շիխլինսկիի միջեւ։ Ի՞նչ օգուտ Նուրի փաշան բոլշեւիկ ներկայացնել, երբ բոլոր Կովկասցիներուն լաւ յայտնի է, որ ան Կովկասի հաւատարիմ բարեկամն է, հազարաւոր Հայերու կեանքը փրկած է Գանձակի մէջ, միշտ բոլշեւիկներու ոխերիմ թշնամին է եղած եւ մինչեւ Ազրբէջանի խորհրդայնացումը Դաղստանի մէջ համայնավարներուն դէմ գործօն հակառակային կռիւներ կը մղէր, ինչպէս եւ յետագային Ղարաբաղի մէջ։

Ես կը կարծեմ թէ վերը յիշատակուած պատմական փաստերը պէտք է որ յայտնի ըլլան հայ քաղաքական գործիչներուն։ Հայ եւ վրացի մեր հայրենակիցները պէտք չէ մոռնան, որ Անդրկովկասեան Սէյմին մէջ Ազրբէջանի ներկայացուցիչներն էին, որ ամէնէն շատ կը պնդէին Կովկասն անջատել Ռուսաստանէն եւ անոնք էին որ կովկասեան հանրապետութիւններու անկախութեան շրջանին բազմաթիւ անգամներ առաջարկած են կազմել կովկասեան համադաշնակցութիւն

Ընդունինք որ անցեալին մէջ Ազրբէջանի ղեկավարները սխալներ են գործած. Սակայն ոչ ոք կրնայ զանոնք մեղադրել իբրեւանհաւատարիմ։ Համոզուած ենք որ ապագային ալ առիթ չպիտի ըլլայ մեղադրելու մեզ ատոր մէջ։

×

Զանց առնելով Ռուսամբէյլի Շէֆիի կողմէ ինծի դէմ եղած յարձակումները, ամբողջովին տուինք անոր պատասխանի էական – պատմական մասը։ Իսկ թէ ինչպիսի պատմութիւն է այդ, մենք շատով առիթ կ'ունենանք անդրադառնալու։

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՏԱՐՕՆՑԻՆ ԵՒ ՍԱՍՈՒՆՑԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Տարօն – Տուրուբերանի Երիտ. Միութիւնը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Հալէպ, հետեւեալ շահեկան տեղեկագիրը կը հաղորդէ մամուլին.—

Տարօնցիները երկար տարիներէ ի վեր ծանօթ են Սուրիոյ, մանաւանդ Սասունի հարաւային շրջանները՝ Մոտկանք, Փսանք, Խարզանք (իսկ աւելի ուշ Խրանքի ու Տալւորիկի շրջանը) յաճախակի երթեւեկեր են Սուրիոյ զանազան շրջանները եւ աւելի շատ աշխատեր են Հալէպ ու շրջակայքը։ Անոնց զբաղմունքը եղած է հացագործութիւն եւ ջաղացպանութիւն (քիչերը միայն փորձեր են զբաղիլ առեւտուրով)։

Պէտք է ըսել, որ հացագործութիւնն ու ջաղացպանութիւնը այնժամանակներու ամէնէն հասութաբեր աշխատանքներն էին։ Ու մենք կը տեսնենք, որ Սասունցիները շատով այդ զբաղմունքներու շնորհիւ անհրաժեշտ գումարներ ձեռք բերելով՝ կը վերադառնային երկիր, իրենց կարիքներուն հասնելու

Շատերը անոնցմէ Հալէպի ճամբան ջուրի ճամբայ դարձուցեր էին։ Ու այդ երթեւեկը շատ յաճախադէպ էր,որ Սասունցիները Հալէպը իրենց տունէն միայն քայլ մը հեռու կը նկատէին։

— Տղա՛յ, ո՞ւր կ'երթաս։

— Վալլա՛հ, աղօ՛, հուտայ, Հալէպ կ'իջնեմ ու կ'իգամ։

Բայց եղան ոմանք, որ աւելի երկար մնացին եւ շնորհիւ իրենց զբաղմունքին, նիւթական լաւ վիճակ մը ստեղծեցին ու աստիճանաբար սկսան Հալէպի հանրային կեանքին մասնակցիլ, հեղինակութիւն դառնալ, եւ ազդել գործնապէս։ Դեռ այսօր ալ Հալէպի ազգ. շրջանակները հիացումով կը խօսին Սասունցի անհետացող մեծ դէմքերու եւ անոնց կատարած գործերու մասին։

Ընդհանուր պատերազմին Սասունցիներէն ոմանք, իրենց ազդեցութեան եւ զբաղմունքի շնորհիւ յաջողահունեցան. Պէտք է խոստովանիլ,որ շատերը իրենց նիւթական միջոցները օգտագործեցին ի նպաստ գաղթական բազմութիւններու։ Սակայն, պատերազմի ընթացքին Հալէպի մէջ կատարուած յանդուգն փորձ մը (որ թէեւ ապստամբութիւն չէր, բայց ապստամբական բնոյթ արուեցաւ կառավարութեան կողմէ) աւելի քան երկու հարիւր երիտասարդ կեանքեր արժեց Սասունցիներու համար։

Այդ յանդուգն փորձը այն էր, որ երկու հարիւր յիսուն երիտասարդ Տարօն – Տուրուբերանցիներ կը կազմակերպուին (եւ այդ այն ատեն, երբ արիւն կը հոսէր ամէն տեղ, երբ հայկական զանգուածները անխնայ կը կոտորուէին, երբ ամէնքը կը ձերբակալուէին ու չղթայակապ բանտ կը նետուէին, երբ մատնիչներն ու լրտեսները չորս կողմ կը վխտային, երբ սարսափը կը խեղդէր ամէնքը եւ մայրը զաւակը կ'ուրանար) զինուած՝ կը փորձեն լեռնային ճանապարհներով անցնիլ Սասուն՝ հոն կռուող ուժերուն օգնելու։ Շնորհիւ մատնիչներուն՝ կը ձախողի չարժումը եւ կը խեղդուի։ Ատոր հետեւանքով չարժումին մասնակցող հարիւրաւոր Սասունցիներ չղթայակապ բանտ կը նետուին։

Այդ յանդուգն քայլը իր առանձին պատմութիւնն ունի, որ վեր է ամէն հիացումէ.

Պատերազմէն վերջ կացութիւնը կը փոխուի։ Այլեւս մեքենաներու մուտքը Սուրիա մեծ հարուած տուաւ ջաղացպանութեան։ Սասունցի ջաղացպանը իր սովորական ջաղացի քարովը չկրցաւ մրցիլ մեքենայի հետ ու պարտուեցաւ։ Միեւնոյն ատեն լաւ չէր եւ Սասունցիհացագործինվիճակը քանի որ երեք ճակատի վրայ մրցումի մէջ էր։

Առաջին՝ ներքին ճակատ, իրենք իրենց մէջ, եւ չստեղծեցին արհեստակցական միութիւն մը, մրցումին դիմագրաւելու արտաքին ճակատներու վրայ։

Երկրորդ՝ տեղացի հացագործներու ճակատը, որ տեղահան եւ զանազան շրջաններէն եկած հացագործներու ճակատն էր։ Պէտք է ըսել որ նորեկներն ու տեղացիները աւելի ճարպիկ դրամագլխով կեդրոնացման մէջ, աւելի զարգացած իրենց արհեստին մէջ ու աւելի կազմակերպուած, յաջող դուրս եկան այդ մրցումէն։ Իսկ Սասունցի հացագործը անտեսապէս քայքայուեցաւ։ Թէեւ տակաւին կը չարունակէ հացագործութեան իր արհեստը, բայց չափազանց անմխիթար է իր վիճակը։

Սասունցի այն սերունդը, որ Հալէպահայ հասարակական կեանքը չարժեց եւ առաջ մղեց, երկրին մէջ հասակ նետած եւ կազմուած էր։ Ան ունէր իրեն հետ երկրի մեծութիւնն ու նկարագիրը։Սակայն, մաս մը անոնցմէ, որոնք տեղին վրայ ծնան ու մեծցան, կրեցին միջավայրի բարքերը։ Հետզհետէ անոնք հեռացան Սասունցի համայնքէն, դարձան արաբախօս։ Պէտք է ըսել, որ շատերը անոնցմէ նիւթական լաւ վիճակ ունին ու կը նկատեն իրենք զիրենք իբրեւ տեղացիներ . .

Պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն վերջ, ծանօթ դէպքերու հետեւանքով, Տարօն – Տուրուբերանցիներու թիւը աւելի եւս չատցաւ Սուրիոյ մէջ։ Անոնք ցրուած են զանազան շրջաններ մօտաւորապէս հետեւեալ թուական համեմատութեամբ.—

	Անձ
Պէյրութ եւ Լիբանան	300
Հալէպ	5000
Դամասկոս	100
Մուշաշան	250
Թրիփոլի	15
Լաթաքիա	50
Ջրգիսան եւ շրջակայքը	400
Իսքէնտէրուն	70
Համաշէն	150
Ադանա	130
Գմպուճ եւ շրջակայք	50
Գասպ	20
Ճերապլուս	20
Արաբ – Փունար	40
Րագգա	30
Րասէլայն	200
Տէր Զօր	120
Ճամշլու եւ շրջակայք	3000
Տէրբէ	100
Անտիգլար	50
Հասիճէ	250
Ընդհ. գումար	10,300

Այս է մօտաւոր թիւը Տարօն – Տուրուբերանցիներու, որոնք կ'ապրին Սուրիոյ մէջ։ Այդ թուի համեմատութեամբ ունին աւելի քան 1000 դպրոց. աշակերտ, որոնցմէ, դժբախտաբար միայն 600 հոգի կը յաճախեն զանազան դպրոցներ (300 Հալէպ, 200 Ճամշլուի շրջանը, մնացածը զանազան տեղեր), իսկ 400է աւելի կը մնան փողոց, նիւթական միջոցներու չգոյութեան հետեւանքով ...

Իբրեւ երկրորդական կրթութեան հետեւողներ ունին հազիւ հինգ հոգի։

Զբաղմունք.— Տարօն – Տուրուբերանցիները բացի հացագործութենէ եւ ջաղացպանութենէ, որոնց մասին արդէն վերը խօսուեցաւ, ունին քիչ թիւով մանր խանութպաններ, կօշկակարներ, ատաղձագործներ, երկաթագործներ, մեքենավարներ, հողագործներ, սափրիչներ եւն. եւն., բայց եւ մեծ թիւով անգործներ։

Մտաւորական տարրերու կողմէ հարուստ չեն։ Կան քանի մը հոգի, որոնք Ֆրանսական իշխանութեանց մէջ կ'աշխատին։ Ունին 15է աւելի ուսուցիչներ, երեք դեղագործ, երկու բժիշկ եւ երեք քահանայ։

Կազմակերպական գետնի վրայ.— Տարօն – Տուրուբերանցիները ունին իրենց Հայր. Միութիւնները, իրարմէ անջատ, որ շրջանի բնոյթ են ստացեր Սասուն, Տարօն, Խնուս, Գիթլիս եւն. Հայր. Միութիւն անուններով։ Արտաքին եւ խղճամիտ մարդոց կողմէ կատարուած են փորձեր այդ անջատ միութիւնները միացնելու ուժեղ միութեան մը մէջ, Տարօն–Տուրուբերան անուան տակ։ Սակայն չէ յաջողած եւ իւրաքանչիւր մեծ շրջան պահած է իր ինքնուրոյն կազմը։ Բացի այդ անջատ Հայր. Միութիւններէն, ունին Տարօն – Տուրուբերանի Հայ Երիտ. Միութիւնը, ուժեղ եւ լուրջ կազմակերպութիւն մը երկու հարիւրէ աւելի անդամներով, որ չի խանգարեր բնաւ Հայր. Միութիւնները, այլ ընդհակառակն ուժ կուտայ անոնց եւ անոնց բոլորի շղթայաւորման օղակը կը հանդիսանայ։

Տարօն – Տուրուբերանի Երիտ. Միութեան աշխատանքին շնորհիւ է որ հիմնուեցաւ Հալէպի մէջ «Սասուն պատանեկան միութ. գրադարանը» ու տրուեցան չարք մը դասախօսութիւններ։

Վերջերս յատկանշական դէպք մը, Տարօն – Տուրուբերանի կազմակերպուած երիտասարդութեան կողմէ, ցոյց կուտայ թէ անոնք որքան նախանձախնդիր են իրենց ցեղային արժէքներուն եւ ինչքան կը գուրգուրան այդ արժէքներուն վրայ։ Լսուած էր, որ Սասունցի Մարգար անունով ծերունի մը կայ վաթսուն տարեկան, որու բոլոր ատամները թափած են, եւ չի կրնար փող փչել։ Սակայն, ան յայտնի փող փչող մըն էր, Տարօնի երիտասարդութիւնը անմիջապէս անոր բերանը ատամնաշարքեր անցուց, որպէսզի չկրկնուի հայրենի փողէն։ Ծերունին երեկոյթներու, հանդէսներու մէջ փող փչելէ զատ, քանի մը երիտասարդի ալ փող փչել կը սորվեցնէ այժմ։

Ազգային գետնի վրայ.— Պէտք է ըսել, որ ամէնէն առողջ տարրը Տարօն – Տուրուբերանցին էր, որ պաշտամունք ունի ցեղի բոլոր սրբութիւններուն հանդէպ ու միշտ ալ պատրաստ է ազգ. նպատակի ու արժէքներու համար զոհել ինքզինքը։ Անոր համար անծանօթ են օտարոտի համոզումները։ Ազգային հողի վրայ անոնց մէջ տեսակէտներու տարբերութիւն չկայ։ Քաղաքական հիւանդոտ ու կեղծ մտայնութիւններէ հեռու են։

Տնտեսական գետնի վրայ.— Դժբախտաբար Սուրիոյ մէջ ամէնէն աւելի նիւթապէս ճնշուած տարրը Տարօն – Տուրուբերանցին է. որովհետեւ ան հեռու է մնացեր կարգ մը նիւթական աղբիւրներէ օգտուելէ։ Ու չէ վիճած մուրացկանութեան ճանապարհներէն անցնիլ։ Ներկայ պայմաններէն դուրս ելլելու համար, Տարօնի շրջանին պատկանող բոլոր հայրենակիցները, ըլլան անոնք Սասունցի թէ Մշեցի, Խնուսցի թէ Գիթլիսցի, պէտք է ձգտին տեղաւորուիլ որպէս գիւղացի այն հողերուն վրայ, որ կարելի է քիչ դրամագլուխով ձեռք բերել։ Այսպիսով կարելի կը լինի վերականգնել իրենց անտեսութիւնը։

Իսկ ամէնէն կարեւորը կրթական վիճակի բարւոքումն է։ Ոչ միայն պէտք է ամէն ճիգ թափել, որպէս[...] նախակրթարան գտնուածները [...] ուսումը աւարտեն, այլ ամէն [...] դուրս մնացած 400է աւելի մանու[...]ները պէտք է տեղաւորել դպրոց[նե]րու մէջ։

Այդ գործին համար պէտք [...] բոլոր Հայր. Միութիւնները [...] գուրգուրանքի առարկայ դարձ[...] Սուրիոյ մէջ գտնուած Տարօնցի Սասունցի հոծ զանգուածը։

Արդէն Տարօնի Հայր. Միութիւն[...] երկու հոգի կը պահէ Պէյրութի [...] մարանին մէջ։ Անոնք, որ [...] նիւթական միջոցներ ունին, պէտ[...] իրենց զաւակներուն երկրորդա[...] կրթութիւն տան։ Բայց այդ չի բ[...]եր։ Պէտք է դուրսէն օժանդակու[...] թիւն ըլլայ այն ընդունակ եւ ա[...]տիկ տղաներուն, որոնք կրնան վա[...]ուած մեր կրթական մշակները դառ[...] նալ։

Այդ ուղղութեամբ Տարօնի Երի[...] Միութիւնը իր փոխադարձ[...] քաջալերանքներով ահագին գեր [...] տարած է եւ կրնայ կատարել։

Պուլկարներու յարաբերութիւնն[...]

Ֆիլիպէի Փօռըա թերթը կը գր[...]

Մեր հարաւային դրացիները Թուրքերը,— միշտ կասկածամա[...] թիւն մը երեւան բերելով, որ յա[...] է իրենց պատմական բարդուած[...] անհիմն ու առանց որ եւ է առար[...] յական պատճառներու, ցոյց կու[...] խօսքի թշնամանք մը. Պալքանեան [...] ուխտի կնքումէն առջին՝ անընդ[...] ու սխեմաթիք կերպով խօսքի [...] ճակատ մը ի գործ կը դնեն մեր[...] րենց դրացիներուս դէմ։ Այդ յա[...] կումները, որոնք, իրենց բո[...] րովին անհիմն են — յաճախ կը [...] նան կռուի մը բնոյթ, որ ան[...] ներդաշնակ չէ լաւ դրացիներու [...] տատել յարաբերութեանց հետ [...] նոնց կասկածամտութիւնը կ'երթ[...] մինչեւ հոն, որ մեր ամենաւոր[...] կան մշակութային ձեռնարկներ[...] զամ կը նկատուին որպէս թշնամ[...] արարքներ կամ տարրեր, որ [...] ծառայեն ուրիշ պետութեանց [...] մեր յարաբերութեանց։

Սլաւական սոքոլներու այցելու[...] նը ապահով նշան մըն է մեր ար[...] քին քաղաքականութեան նոր ուղղ[...] թեան։ Թոմս Զաւթիթա [...] րենիքի պաշտպանութիւն) կազմ[...] կերպութեան գործունէութեան [...] բարտոնումը թշնամական գործ մը [...] բացատրելու իրենց դէմ։ Գոնէ Գ[...] կարելոյ մէջ անծանօթ քաղաքա[...] գործիչի մը մէկ գրութիւնը՝ Թու[...] քերու դէմ մեր քաղաքականութ[...] նոր ուղղութեան ակիզբն է եւն.

Այս բոլոր «առարկայական» նշա[...] ները որպէս հետեւանք ունին զա[...] զան միջոցներ, որոնք ուղղուա[...] մեզի դէմ բացառապէս, մեր հար[...] ային սահմաններուն վրայ, որ ա[...] գէն իսկ արդիւնքայ ու ամբացեալ[...] ակ մը եղած է։

Տաղրուճայէն ու մեր երկրէն [...] թող Թուրքերը, որոնք տեղաւորո[...] են սահմանին մօտ, կը ներշնչ[...] այն մտածումով թէ իրենց նոր [...] կավայրերուն եւս կ'ապրի ազգ[...] որ գիշեր – ցերեկ կը խորհի՝ իր[...] րենց նոր ոճախները։ Գոնէ մեր [...] Թականները(Պուլկարիայէն գաղթ[...] որոնք աւելի քան յիսուն տարի [...] ի վեր մեզ հետ են ապրած, շատ [...] գիտեն թէ ինչ է սրտմտութիւ[...] մեր մօտ. որով, ապահովաբար [...] պարմանտ այդ կասկածամտութ[...] ինչպէս նաեւ սեռնելով այն [...] միջոցները զորս ձեռք կ'առնեն [...] նոր վայրերները։

Տեսնելու համար թէ որքան [...] պատկան են Թուրքիոյ թերթե[...] բաւական է յիշել որ ոչ միայն [...] կը սպառնան ու կը խորհին թէ [...] հաշիւ դիւրութեամբ պիտի տեւ[...] այլ եւ իրենք իրենց թոյլ [...] խորհուրդներ տալ մեծ պետութեա[...] ուրիշ պետութեանց հետ անոնց [...] յարաբերութեանց մասին։ Թուրք[...] մուլին շեշտը վարժապետական է [...] նոնք համոզուած են թէ մենք [...] րովին անզօր վիճակի մը մէջ կը [...] նուինք ու պէտք ունինք ոչ մի[...] խորհուրդներու եւ թելադրութեան[...] այլ եւ պարտաւորուած ենք ըլ[...] հնազանդ եւ իրենց պահանջներ[...] գոհացում տալ։ Մեզի կը [...] նոյն իսկ մշակել մարդոց արժ[...] ու մեր մօտ չեն տեսներ ոչ մէկ [...] տական ու արուեստի ընդունակ[...] թիւն։ Մենք պետութիւն մըն ենք [...] ռանց ներքին միութեան եւ մեր [...] դաքականութիւնը կը կառավար[...] հրատարակեալ պատահական պայ[...] ններով

Մեզ համար բացայայտ են այս [...]

"Նոր կեանքը" Թուրքիոյ մէջ

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— Կնոջմէս պիտի բաժնուիմ, ը — սաւ.

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, հարցուցի, հազիւ տարի մըն է որ պսակուած էք:

Քալեցինք միասին: Լուռ էր: Քիթ — քերանը կախ: Կարծես կռիւ էր հանդոյցի մը զոր չէր կրնար քակել:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԻՆՉ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ

Կրթական գործավար Սաֆիէթ Ա — րըքան երկար յայտարարութիւններ ըրած է Թուրք թերթի մը էնկիւրիի թղթակցին: Սաբեւ թարգմանաբար կուտանք կարեւոր մասերը.—

Այն օրէն ասդին, որ գործավարու — թիւնը ստանձնեցի, ուզեցի մշակոյ — թի գործերուն համար ծրագիր մը եւ դրոյթ մը պատրաստել: Տեղեկու — թիւններ առի մեր մեծ առաջնորդին ու վարչապետին: Առի իրենց հրա — մանները որոնց համաձայն աշխա — տանքի շրջագիծը կը պատրաստենք: Վերջերս Աթաթիւրքին առջեւ իմ ու — սումնասիրութիւններս ներկայացնե — լու երջանկութիւնն ունեցայ: Ճիշդ է որ մշակոյթի վարչութեան մէջ փո — փոխութիւններ մտցուցի: Բացի եր — կու անձէ, մնացեալ բոլորը պիտի տեղափոխուին ուրիշ աշխատանքնե — րու մէջ, ըստ իրենց ունեցած յար — մարութեան: Բայց, այս փոփոխու — թիւնը տեղի չեն ունենար այն ձեւով, ինչ ձեւով որ մեր գրողներէն մաս մը կը ցանկան (Ցառաջ.— Կ'ակնարկէ Փէյամի Սաֆայի որ, քանի մը օր առաջ, ...

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ԱՐԻՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ի ա — տեններր, Կառ տը Լիոնի ամէնօրեայ եռուզեռին մէջ, ամէնուն ուշադրու — թիւնը կը կեդրոնանայ խումբ մը ը — կատուներու վրայ, որոնց հաւաքուած են գլխաւոր մուտքին առջեւ: ...

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

«Ցուցարար» հետեւեալ խորհրդա — ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, ձեւելը Մուսայի «Սասայն» գործարանին հիմնադրութեան առ — թիւ (6 օգոստ.):

— «Ով ոք մտածեց այն մասին, թէ ինչպէս որ մերն է Մուսա Տաղի փառ — քը, ճիշդ նոյն ձեւով մերն է նաեւ ա — նոր տառապանքը: Լեռնաշխարհի անտեսական վերականգնումի մէջ ոչ ոք լսեց ձայնը անմերժելի պարտա — կանութեան մը, որ ունինք սասնօտ — կան ժողովուրդի մը հանդէպ: Ու սա — րօրինակ եկաւ մեզ, երբ առաջին ան — գամ «Սասայն»ի սփռոսը լուրը ա — ռինք Սուրիայէն: Խումբ մը ձեռնե — րէց Հայեր, առաւելաբար հանրային դէմքեր, քով քովի կուգան, խորհր — դածութեան կ'առնեն իրենց ժողո — վուրդի համար ստեղծուած նիւթա — կան ծանր վիճակը, մասնակից կ'ընեն իրենց մտորումներուն նաեւ ուրիշ — ներ (որոնք ոչ միայն գգալ գիտեն, այլ եւ զոհել), ու կ'որոշեն հաւաքա — կան ճիգերով ու ... ձեւ — նարկով փորձել դիմագրաւել ... քականութեան սպառնացող վտանգը: Այս մտորումներէն ծնունդ կ'առնէ ձէյթէ Մուսայի Հիւսուածեղէնի Ա — նանուն Ընկերութիւնը, «Սասայն» ա — նունով, որուն անդրանիկ գործը ե — ղաւ հիւսուածեղէնի գործարանի մը հիմնադրումը Գիթիասի մէջ՝ շրջանի տնտեսութեան վերականգնումին ծա — ռայելու համար: Որոշ մանրամաս — նութիւններ տուած ենք արդէն: Ըն — կերութիւնը մշակած է իր կանոնա — գիրը, գայն վաւերացնել տուած է սուրիական կառավարութեան եւ գործի ձեռնարկած համեստ հիմնա — դրամով (ընդամէնը 1200 բաժնե — թուղթ, իւրաքանչիւրը ճակած սու — րիական ոսկի արժէքով): Ընկերու — թիւնը, համաձայն իր կանոնագրի 2րդ յօդուածին, իրաւունք ունի Փր — րանսական հոգատարութեան ենթա — կայ մերձ արեւելեան երկիրներու մէջ զբաղելու ամէն կարգի առեւ — տրական, ճարտարարուեստական, կալուածական եւ ելեւմտական գոր — ծառնութիւններով, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի, ամբողջութեամբ կամ մասնակի ձեւով կապ ունին ա — ռաւելաբար մետաքսէ, արուեստա — կան մետաքսէ եւ բամպակէ (եւ կամ նման հիւսուածեղէնի ճարտարար — ուեստին հետ կապ ունեցող այլ ձեռ — նարկներու) կերպասներու արտա — դրումին եւ վաճառումին հետ:

«Թրակիացին յետոյ «Սասայն»ը հայկական երկրորդ հաւաքական ձեռնարկն է վերջին տարիներու մէջ: «Թրակիա»ն փայլուն յաջողութիւն ունեցաւ ու մենք յոյս ունինք, որ վարկային այս փրկարար ձեռնարկը ջերմ արձագանգ պիտի գտնէ ու գիւ — րութեամբ պիտի ծաւալի մեր միւս գաղութներու մէջ: Մենք կը հաւա — տանք, որ փայլուն յաջողութիւն պի — տի գտնէ նաեւ «Սասայն»ը, երբ մա — նաւանդ գիտենք մեր համեստ ա — ջակցութիւնը բերել իրեն եւ բաժնե — թուղթերը իրենց լաւ քանակով մեր ձեռքերու մէջ պահել»:

«ՎԷՄ»

Հանդէս Հայ Մշակոյթի

Ու պատմութեան

ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Տարեկան բաժնեգինը 60 Ֆր.

Դիմել «Ցառաջ»ի վարչութեան

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք « ՑԱՌԱՋ »Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԽԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բայց այդ բոլորը իմ նիւթից դուրս է եւ վերոյիշեալ ուսումնասիրութեան մէջ դրանցով չեմ զբաղուել: Զգիտեմ ...

Խոնդկարեանը գրում է, թէ «Անդ — րանիկը իր «աշխէթ»ի գլուխն անցած գնաց Զանգեզուր. Գարակասաան՝ ...

(5)

ՑՈՎԱՔ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

գայն: Գացէք կենդանաբանական պարտէզը եւ տեսէք գերման մանուկները, անոնք կարապները կը դիտեն եւ թռչուններուն ճռուողիւնը մտիկ կ'ընեն: Իսկ Հրեայ մանուկները, իրենց ուսուցիչներուն ընկերակցութեամբ, կը խմբուին գիշատիչ անասուններու վանդակներուն առջեւ, որովհետեւ այդ ժողովուրդն ալ գիշատիչ անասուններու ամբոխ մըն է: Մկրտուած Հրեայ մը ոչ քրիստոնեայ կը դառնայ, ոչ ալ գերման: Հին Կտակարանը հաւաքածոյ մըն է դաւաճանելի պատմութիւններու: Մենք անոր մէջ կը գտնենք այն բոլոր դաւաճանքներն ու ապականութիւնները որոնց վկաներն ենք այսօր: Եթէ Հրեաներուն Աստուածը մեր Աստուածը պիտի ըլլայ, ես կը նախընտրեմ յուսահատիլ Աստուծմէ: Մենք պէտք չունինք Աստուծոյ: Դժբախտաբար մեր քահանաներն ալ միաբանեցան Յիսուսի սպանիչներուն հետ, կործանելու համար գերման ժողովուրդը: Մենք պիտի լուծենք պատմութեան ամէնէն էական խնդիրը,— Հրէական հարցը: Եւ երբ յաջողութեամբ գլուխ հանենք այդ գործը, աշխարհի բոլոր ժողովուրդները ուխտի պիտի գան մեր երկիրը»:

Քաղաքական սպանութիւն մը Ալպանիոյ մէջ

Լէօն Կայլիարի, Ալպանիոյ ընդհ. ոստիկանապետն պետը, սպաննուեցաւ հինգշաբթի օր, երբ կառքով կ'անցնէր Տիրանայի փողոցներէն: Սպանիչը, Հազարապետ, Զօկու Թագաւորին զինուորական գլխաւոր խորհրդականն էր եւ Թրուամթ: Նախապէս ոստիկան եղած է պուլկարական բանակին մէջ: Ցետոյ Ալպանիա անցնելով, հպատակութիւնը փոխեց եւ դարձաւ ոստիկանապետ պետ: Մարդասպանն է Չէքրէճի, ալպանացի գրագէտ եւ օրագրող, որ մէկուկէս տարի առաջ Թղթակիցն եղած է Փարիզի «Էկլերօ»ին չաբաթաթերթին: Երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, իբրեւ անգամ անհարեկչական գաղտնի ընկերութեան մը: Քանի մը օր առաջ ներուեցաւ եւ բանտէն ելաւ: Այդ օրէն ի վեր կը հետապնդէր հազարապետը:

Կը վախցուի որ այս դէպքը ազդէ Ալպանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ յարաբերութեանց վրայ:

Ասորիներու տեղաւորման խնդիրը

Իրաքի Ասորիներուն փոխադրութեան առթիւ, երեսփոխան մը զանազան հարցումներ ուղղեց Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ: Մասնաւորապէս ուզեց գիտնալ թէ կարելի չէ՞ Անդրյորդանան փոխադրել Ասորիներուն մէկ մասը: Ուրիշ երեսփոխան մը հարցումներ ուղղեց Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման մասին:

Արտաքին նախարարը պատասխանելով յայտարարեց թէ օգոստոսին ժողով մը պիտի գումարուի Պէյրութի մէջ, տեղաւորման խնդիրը վերստին քննելու համար:

Կը հաւատան թէ Ասորիներու տեղաւորումը Ղապի մէջ ապահովուած է արդէն: Ծախքերուն համար հանգանակութեան կոչ մը ուղղուած է Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն, բայց արդիւնքը յայտնի չէ:

Նախարարը վերջացնելով ըսաւ թէ անգլիական կառավարութիւնը կը ցանկայ տեղաւորման հարցին լուծումը որուն համար իրենց աջակցութիւնը պիտի բերեն նաեւ Ֆրանսական եւ Իրաքեան կառավարութիւնները:

Թուրքերը նորէն՝ օրուան դէպքերուն առթիւ

Թուրք երեսփոխան եւ հրապարակագիր Եսրմ Ուս հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ «Գումհուրիէթ»ի մէջ (Նախկին Վաքըթ).

— «Միջազգային կացութիւնը նկատի առնելով, կառավարութիւնը որոշած է պաշտպանողական նոր միջոց մը ձեռք առնել Թրակիոյ մեր սահմաններուն վրայ եւ ամրացեալ գօտի մը հաստատել:

Եւրոպայի կացութիւնը ամէն վայրկեան գոյնը կը փոխէ եւ ոչ ոք կրնայ ըսել թէ վաղը չպիտի ծագի մեզ մտահոգ չահագրգռող պատերազմ մը: Եթովպական հարցը ցոյց տուաւ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար պաշտպանել իր մէկ անդամը, այն ալ հակառակ Անգլիոյ նման մեծ պետութեան մը փափաքին. Եթէ ուրիշ պատճառ ալ չըլլայ, միայն Եւրոպայի այս կացութիւնը կը բաւէ հաստատելու թէ որքան տեղին է Թրակիոյ մէջ ձեռք առնուած պաշտպանողական միջոցը:

Հակառակ Պալքանեան Ուխտի անդամներու բոլոր ճիգերուն, Պուլկարիոյ քաղաքականութիւնը դեռ չյստակացաւ: Այդ երկիրը դեռ չունեցաւ ուժեղ դահլիճ մը եւ այս պատճառով ապահովութիւն չեն ներշնչեր իր պաշտօնական մարդոց տուած հաւաստիքները: Աւելի ըլլալով, պուլկարեւեուկօսլավ միութեան ընդհ. քարտուղար Տօքթ. Գոմինով վերջերս գիրք մը հրատարակեց, աւելի խառնակելով կացութիւնը: Հետեւաբար այս տեսակէտով ալ Թրակիոյ մէջ ձեռք առնուած պաշտպանողական միջոցը լաւ դաս մըն է խառնակիչներուն»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՎՌԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆՑ խնդիրը կը հետապնդուի միեւնոյն խստութեամբ: Երէկ պիտի ձերբակալուէին 15ի չափ առեւտրականներ եւ մաքսային պաշտօնեաներ: Մասնաւորապէս կը փնտռուի առեւտրական կին մը, Տիկին Մարկէ, որ յաջողած էր 300.000 ֆրանքի արժողութեամբ անթել գործիքի լապտերներ փախցնել մաքսէն: Ուրիշ կիներ եւ աղջիկներ ալ կը փնտռուին իբրեւ մեղսակից:

ԳՐԷՍԹԻ ԵՒ ԹՈՒԼՕՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ իբր երկու միլիոն ֆրանք վնաս պատճառած են պետութեան: Միայն Թուլոնի վնասը կը հասնի 1.200.000 ֆրանքի, որուն մէկ հինգերորդը պիտի վճարէ քաղաքը, մնացեալը՝ պետութիւնը:

ԶՕՐԱՆՈՑ ՄԸ ՎԱՌԵՑԱՒ Աթէնքի մէջ: Ցարակից շէնքերն ալ մոխիր դարձան:

Հ. Յ. Դ.

Գաղտնագիր

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերներուն ... ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ... ին ... հաւաքատեղին՝ Օրակարգ՝ ընկերային ներկայանալուցական ... մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԻՆ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Յ. Տէր Սարգիսեանի իր պարագաներուն եւ եղբօրորդւոյն՝ ՏԻՐԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. 119, Ավընիւ Իթալիի սրճարանին մէջ: Օրակարգ. դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէ ներկայ ըլլալ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

ՑՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 230:
ՏԷՍԻՆ, Յ. Գոյ — 20:
ՆԱՆՍ, Գ. Ս — 70:
ՓԱՐԻԶ, Տ. Բէկ — 50:
ԹԱՐԱՐ, Սողոմ — 140:
ՔԱՆ, Կարս — 70:
ՄԷՕՍՕՆ, Գ. Բար — 100:
ԳՕՐՏՕ, Գործ — 339.60.
ԼԻՈՆ, Մ. Ֆ — 35:
ԱԳԱՍՏԱՆ, Գործ — 195:
ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՕԳՆԱ, Եօրկ — 35:
ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՊԷՆ, Մկրտիչ — 100:
ՌՕՄԱՆ, Գործ — 114.50:
ՏԷՍԻՆ, Գործ — 280:
ՏԷՍԻՆ, Եազա — 75:
ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Ե. Վ — 50:
ԼԻՈՆ, Գործ — 600:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 800:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Անմիջապէս նկատ ժողովեցան, եւ իրենց սովորութեան համեմատ ալ — կային (*) վրայ պառկեցուցին կաշիէ չուաններով կապելով, որու վրայ արդէն հիւանդութեան ժամանակն ալ կը պառկէր. եւ յետոյ չորս հոգի ուսերնուն վրայ առնելով, քարքռ լեռներու մէջէ անցան ու Գիտանը — Միրէթ անուն լերան ցայրը եղած եկեղեցին տարին: Իսահակ սրբազանը ոտքով անոր հետեւեցաւ. իսկ ես տկար ըլլալով՝ ջորիի վրայ հեծած կը հետեւէի քանի մը հոգիով, որոնք ճամբէն խոտորելով ուրիշ տեղաց կը տանէին զիս: Առջի նկատ կարծեցի թէ նոյն եկեղեցին կը տանին, բայց երբ առնոյ

(*) Այխա բառեին գետնէն քիչ մը բարձր չորս ոտքով փայտէ հասարակ մըն է, որուն մէջ տեղը կաշիէ չուաններով հիւսուած է, որ միանգամայն իբրեւ դագաղ կը ծառայէ իրենց:

ր Գիտանը — Միրէթ լեռը եւեւնիա մնացեր է, սիրտս անտակ դառնութեամբ լեցուեցաւ. ուզեցի ետ դառնալ, բայց հետս եղող մարդիկ չէին թողուր, այլեւ կը զայրանային ինծի դժուարութեամբ մը երեսս նայելով, եւ ջորիս դէպի յառաջ կը քշէին մղելով: Աշուրներս արտասունքով թըրջուած ու սիրտս փղձկելով, հանդստեան օրհնութիւններ կարդալով՝ բնիկ կ'երթայի ուր որ կը տանէին զիս: Ճամբան այնպէս դժուար ու քարուտ էր, որ հազիւ վայրի գազանները կրնային քալել. տեղ տեղ կային սարսափոտ տեղեր, լայնատ ու դահավէժ տարափոսներ, եւ անտառացեալ փշալից ծառաստաններ, որոնց մէջէն ճամբայ մը անցնելու ժամանակ անհնար է որ երեսը դէմքը չի վիրաւորուի ու վրան գլուխը չպատառուի: Այսպիսի դժուարութիւններով հասանք Կոզբաէ բնուած գիւղը, պատուաւոր անձամբ ու փառաւորեալ մարմնով,

ու կը սպասէր Իսահակ սրբազանի գալստեանը, որ Հայէշ քահանայի մը հետ հանգուցեալ պատանւոյն թաղման խորհուրդը կատարէին եւ գեղեցիկ ծառաստան գերեզմանատան մը մէջ անոր հայրենասիրական մարմնոյն պժրաղղ մնացորդները հանգուցանէին գնի, հետեւա դարձեալ քալելով եւ արիւն քրտինք մտած՝ հազիւ երեկոյեան դէմ հասաւ մեր քովը: Զիրար տեսնելնուս անմիջապէս դառն արտասունքներ իբրեւ երկու աղբիւրակներ, սկսան թէ անոր եւ թէ իմ աչուրներէս հոսիլ: Մեր երկուքնուս վիշտերը թէպէտ միեւնոյն սաստկութեամբ էին, սակայն անորը գէթ կը տարբերէր մխիթարութեամբ մը, կամ իրենի հանդարտութեամբ մ, որ կարողացաւ իր ձեռօքն ամփոփել հանգուցելոյն մարմինը, վերջին օրհնութեամբ կնքելով անոր տխուր գերեզմանը. իսկ ես այս մխիթարութենէն ալ զուրկ էի, վասն զի չկարցի անոր դժբախտ մնացորդացը վրայ գոնէ ափ մը հող ձգել, որով յաւիտենապէս կը բաժնուէր մեզմէ: Նոյն գիշերը մինչեւ առտու տխրութեամբ անցուցինք քուն թէ քնով, անոր յիշատակը կրկնելով մէջս եւ փառք տալով Աստուծոյ, որ թէպէտ

եւ օտար աստղերու ներքեւ, սակայն արժանի եղաւ գոնէ քրիստոնէաբար մեռանելոյ. եւ թէպէտ վայրենի երկրի մը մէջ թողուց իւր մահկանացու մարմինը, գոնէ անմահ հոգին արժանի եղաւ կուռանաց զառոն երկնաւոր հարսանեաց մէջ հանգելու:

Առաւօտուն անկէ մեկնելով՝ երեք ժամուն Ավխա գիւղը հասանք, եւ մեր բոլոր բեռներն ու փոքր եւ մեծ անասունները հոն գտանք, զորոնք Մեքենայ. երկրի չէխերուն կողմէն եկողները Ավխա գիւղի չէխերուն ու ծեծերուն յանձնած էին: Անկէ ալ ճամբայ ելանք ու Ըսար — Ամպա լերան ստորոտը հասանք չատ տաժանակրութեամբ, բատ որում այս ճամբաներն ալ վերը յիշուած ճամբաներուն նման փշարեր ծառերով անտառացեալ էին, որոնց մէջէն անցնելու ժամանակ խիստ մեծ արթնութիւն եւ զգուշութիւն կը պահանջէ. մեր հետ եղող մարդիկը այս անգամ մարդասիրական զգացումներ սկսան ցոյց տալ մեզի այս փշալից տեղերէն անցնելու ժամանակներնիս օգնելով ու խնամելով, որով կ'երեւէր թէ առջի բռած դէշութիւններն ու անգութ վարմունքներնին մոռցնել տալ կ'ուզէին եւ յայտ —

նի համակրութիւններ ցոյց տալով նեղութիւն կը խնդրէին, եւ կ'աղաչէին որ իրենց ըրածները իշխաններուն քով բնաւ չյիշենք, այլ ընդ հակառակը բարի խօսինք իրենց համար. խեղճերը չէին գիտեր որ մեր քահանայական եւ կրօնական պարտաւորութեանց, ինչպէս եւ բոլոր առաքինի մարդկանց յատկութիւնն է՝ անյիշաչարութիւնը եւ ներողամտութիւնը:

Ցուլիսի 24ին, որ ճիշդ Եսայի մարգարէի տօնին օրն էր, եւ մեր Ամեն. սրբազան Պատրիարքի Հօր անուան տարեդարձը յիշելով, յՆրուսաղէմ սուրբ Ցակովբայ մեծ վանքին մէջ տօնախմբութեան պատճառաւ թէ հոգեւոր եւ թէ մարմնաւոր ուրախութեան հանդէսները, սրտերնիս փղձկելով դէպի վեր Ըսար — Ամպա լեռը կ'ելնէինք ոտքով: Շունչերնիս հատեր եւ բոլորովին ուժաթափ եղած լերան գլխոյն մօտ հասեր էինք, երբ Ճըլկայի դաւառին կուսակալ եւ միանգամայն Ըսար — Ամպայի պահապան Թէլէմմա իշխանը հարիւրի չափ զօրքով եւ իւր Տարօ անուն փոքր եղբօրն ընկերութեամբ մեզի դիմաւորեց: Անոր ցոյց տուած այս պատիւը մենք մեր եկեղեցական կարգին կը համա —

րէինք, բայց վերջը հասկցանք որ ... չնորհս մեր զոյքերուն էր: Արդէն ... ուրիշն պատուով՝ բայց մեծ ... թեամբ լերան ծայրը հասանք ... ժամուն, ուր քիչ մը շունչ առնելէ ... գէնի առին տարին զմեզ մութ ... բուկիր յարկ մը մեզ համար ... բատուած, որուն մէջ գտնէն ... լոյս կ'ընդունէր թէպէտեւ ... րան չուկեցինք հոն նստիլ. ... յետոյ իշխաններուն բնակած ... գնեայ խրճիթներուն հետ բաղդատելով՝ սարկուեցանք հոն հանգչիլ ... մտածելով որ գոնէ ապահով ... հոն որ եւ իցէ վտանգէ մը. Այս ... յարկեր միայն Գոնտէրի եւ ... Թափորի մէջ կը գտնուի ... թագաւորն անգամ այս լեռը ... հոս կ'իջնայ բոլն, ուստի ... այնուհետեւ իբրեւ արքունական ... կամ պալատ մը սկսանք նայիլ ... յարկին, որու սովորականը ... փայտեր իրարու քով չարելով ... ուած էր, եւ անոր ստորին յարկ ... բանտարան էր զատ ղնով:

(Շար.

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 18 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2886

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԽՕՍՔ

Ո՛ՒՐ Կ՚ՈՒԶԵՆ ՏԱՆԻԼ ՄԵԶ

Մինչ բարձրաստիճան դէպքն աշխուժացած, «ազգային» սահմանադրութիւն կը մշակէ մեր գլխուն վերեւ, Էջմիածնէն մինչեւ Երուսաղէմ եւ Անթիլիաս, տարօրինակ է որ շարք մը աշխարհական հոսանքներ կը շարունակեն կա՛մ յօրանջել, եւ կամ գետին ի վեր թխմուիլ:

Դեռ աւելին,— յաճախ այդ նոյն հոսանքներն են որ իրենց գլուխներով կամ պոչերով կը հովանաւորեն վերահաս վտանգը,— կղերապետութիւն:

Փորձեցէք աչք մը նետել գաղութէ գաղութ, եւ պիտի համոզուիք: Փորձեցէք վերլուծել զանազան պառակտումները, ընտրական պայքարները եւ ուրիշ երեւոյթներու իմաստը,— եւ տարրեր եզրակացութեան չպիտի կրնաք յանգիլ:

Իսկ եթէ հետեւած էք լրագրական պայքարներուն, պիտի անանչէք որ, երկու հիմնական խնդիրներ կը խռովեն գաղութներու խաղաղութիւնը,— ինքնավարութիւն եւ անձնատրութիւն:

Այսպէս, կարգ մը հոսանքներ չեն ուզեր ըմբռնել արտասահմանի սարսափելի բազմութեանց իրական պահանջները.

Հաստատօրէն բարեւի կեցած՝ Երեւանի կամ Էջմիածնի առջեւ, անոնք երկրորդական գետնի վրայ կը նետեն գաղութներու կազմակերպութեան խնդիրը: Լաւագոյն պարագային, անոնք այդ խնդիրն ալ կը վստահին ո՛ր եւ է կղերականի խելքին ու խղճին, եւ ճակատ կը յարդարեն տարրական ողջմտութեան դէմ:

Մինչդեռ միւս հոսանքը,— այն որ կը հետեւի Դաշնակցութեան քաղցած մտքերուն, բացարձակապէս կ՚ըսէ,—

Վերջին մնացորդներն ենք ջարդ ու փշուր ժողովուրդի մը: Այս երկարատեւ պանդխտութիւնը՝ անծանօթ ծովերու վրայ՝ կը սպառնայ ճակատագրական հարուած մը իջեցնել մեր գլխուն: Շատ ծանր կորուստներ կրեցինք մինչեւ այսօր, 10-12 տարուան ընթացքին: Կրկնապատիկ աւելի պիտի տուժենք այսուհետեւ, եթէ չփորձենք լուրջ եւ իմաստուն ճիգ մը, ամրապնդելու համար գաղութներու ինքնապաշտպանութիւնը: Եկէք համաձայնինք եւ կազմակերպենք այդ գործը:

Ո՞ր առաջին ուժը պիտի համարձակէր խանգարել այս հիմնական աշխատանքը, եթէ սիրտերն ու միտքերը պղտորած չըլլային կանխակալ կարծիքներով ու կիրքերով կամ ազդեցութեան պայքարներով:

Արդա՞ր է որ իւրաքանչիւր հոսանք փորձէ արժեցնել իր յատկանիշները: Այդ բնական օրէնքը չէ որ կը խռովէ գաղութներու խաղաղութիւնը, այլ հիմնական թիւրիմացութիւն մը,— Հայաստանի հետ, Հայաստանի դէմ:

Այդ պատուաս բանաձեւը թոյն եւ աւեր ցանեց հոգիներու մէջ, ու թէեւ այսօր չունի նախկին ուժգնութիւնը, բայց կը պահէ իր ժանգը, հասնելով մինչեւ ժամուն բակը:

Արդարեւ, այսօր եպիսկոպոսներ կամ վարդապետներ դարձեր են ազգային ջերմաչափ, այս կամ հոսանքին «Հայաստանասիրութիւնը» հաշուելու համար:

Եւ, տրամաբանօրէն, երբ հրապարակաւ կը ճաղկես այդ վեղարաւորներէն մէկն ու մէկը, փաստերն ալ շարելով, պայքարդ կը դառնայ ... «հակահայաստանեան»:

Երբ այսքան կիրքեր կուտակուած են, ամէնէն տարրական հարցերն ալ կը դառնան թնճուկ:

Իսկ հոգեւոր իշխանութիւնը, որ ի պաշտօնէ կոչուած է «հովուելու», հետզհետէ աւելի կ՚օգտուի այս անկերպարան վիճակէն, տիրաբար տարածելու համար իր թեւերը: Նոյն իսկ «սահմանադրութիւն» մշակելու Էջմիածնի մէջ, որ պատուհանէն դուրս չի կրնար նայիլ, իր շրջանին մէջ ...

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, առաջին անգամ է որ մայր հողէն կտրուած եւ իր իսկ միջնաբերդին մէջ գլուխէն զարնուած հոգեւոր իշխանութիւն մը այսքան յանդգնութիւն կը ցուցնէ, վարելու համար տարագիր ժողովուրդի մը ճակատագիրը

Կարծես անտէր գիւղ մը ինկած կամ կղզի մը նետուած ըլլայինք, մարդիկ մեզի համար ծրագիրներ կ՚որոճան վանքերու մէջ: Կ՚որոճան, կը մշակեն ու կը գործադրեն, առանց մեզի բան հարցնելու:

Գիտնալով հանդերձ որ, եթէ նոյն իսկ բարեմտութեամբ չարժին, զարմեալ իրենց ուժէն վեր է այդ գործը: Մանաւանդ ներկայ պարագաներուն մէջ:

Ինչո՞ւ այսպէս: Անոր համար որ, կարգ մը քաղաքական հոսանքներ տակաւին չեն կրնար հասկնալ թէ ո՛ւր կը վերջանան Հայաստանն ու Էջմիածինը եւ ուր կը սկսի բուն արտասահմանը:

Անոնց գլուխներուն մէջ Երեւանն ու Էջմիածինը նստած են իբրեւ գերագոյն խորհրդանշանը հայրենասիրութեան, խախտելով հաւասարակշռութիւնը:

Այնպէս որ, երբ դուն կը բացատրես թէ այդ երկուքը ամէն բան չեն, ճամբաները մէկ անգամէն կը բաժնուին: Եւ բանավէճը կը դառնայ մարզանք, բիւզանդական կամ ակադեմական ժամանց:

Ահա թէ ինչո՛ւ այնքան կորով կը վատնուի բոլոր գաղութներուն մէջ, իսկ իբրեւ դրական գործ՝ կ՚ունենանք միայն ուժգոյն, ազգային մխիթարութիւններ:

Ահա թէ ինչո՛ւ այնքան բազմացեր են բանդէտներն ու «փրկիչ»ներն ալ, անհամար կրկէսներու եւ անճանաչելի կատարակներու վերածելով գաղութներու կեանքը:

Ու վերջապէս, ահա թէ ինչո՛ւ այնքան լայն բացուեր են բարձրաստիճան կղերին թեւերը:

Քանի մը տարի եւս,— եւ մենք որ արեւմտաքի ջահակիրներն էինք Արեւելքի մէջ, պիտի դառնանք բանւոր հօտ՝ այս պողոտաներուն վրայ: Իբրեւ խորհրդանշան ունենալով փիլոնը եւ վեղարը, իսկ իբրեւ ներշնչման աղբիւր՝ օրհնաձիր կոնդակներ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«Ի՞ՆՉ Է ՈՒԶԱԾԴ», ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆ ԻՏԱԼԻՈՅ

Համախօսը անվերջանալ կը քանի Փարիզէն հետ

1,200.000 ԶԻՆՈՒՈՐ ԶԷՆՔԻ ՏԱԿ

Երեք պետութեանց պատուիրակները երէկ ալ շարունակեցին իրենց խորհրդակցութիւնները, իտալա-հաբէշական վէճը լուծելու համար: Բանակցութեանց հիմ կը կազմէ, միշտ, 1906ի դաշնագիրը, թէեւ Իտալացիները այլեւս չեն ուզեր լսել այդ եղանակը: Ուրբաթ օր, առաւօտ երկու ժամուան ժողովէն եւ իրիկուան խորհրդակցութենէն յետոյ, որ նոյնպէս երկու ժամ տեւեց, Իտալիոյ գլխաւոր պատուիրակը հեռախօսին գլուխն անցած՝ խօսակցեցաւ Գ. Մուսոլինիի հետ: Մասնաւորապէս Անգլիոյ պատուիրակները ջանացին իմանալ թէ վերջ ի վերջոյ ի՞նչ է Իտալիոյ ուզածը: Այս ուղղութեամբ եղած հարցումներուն վրայ էր որ կոմս Ալոյզի երկուքը մէկ հեռախօսին գլուխը կը վազէր: Կը հաւաստեն թէ Գ. Իտէն բացէ ի բաց պահանջած է որ իտալական պատուիրակութիւնը մէջտեղ դնէ իր վերջնական պահանջները, բառ առ բառ քննելու համար խնդիրը: Վերջին պահուն Գ. Լավալ եւս ձայնակցած է այս պահանջին: Մինչեւ ուշ ատեն չէր հասկցուած թէ Մուսոլինիի պատասխանը պիտի գիւրացնէ՞ Փարիզի ժողովին խորհրդակցութիւնները: Կը կարծուի թէ Իտալիա կ՚ուզէ ժամանակ շահիլ, սպասելով անձրեւաբեր եղանակի վերջանալուն: Ամէն պարագայի մէջ, յոռետեսութիւնը չէ փարատած տակաւին:

Ուրբաթ օրուան ժողովին մէջ, Գ. Լավալի բազմած ճաշէն յետոյ, երեք պետութեանց պատուիրակները իրենց տեսակէտները պարզելով, դիտած են վիճաբանիլ դէմ դիմաց: Աւելի շատ մասնաւոր խօսակցութիւններ էր որ տեղի կ՚ունենային, Գ. Գ. Լավալի եւ Իտէնի կամ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակներուն միջեւ.

Հակառակ իտալական պատուիրակներուն վերապահութեան, հասկցուած է որ Մուսոլինի միայն մէկ միջոց կը գտնէ վէճը կարգադրելու համար,— տեսակ մը իտալական հոգատարութիւն կամ խնամակալութիւն հաստատել Եթովպիոյ վրայ, ճիշդ այնպէս ինչպէս Ֆրանսան Թունուզի եւ Մարոքի մէջ: Այդ պարագային Եթովպիապետը պահէ իր արքայական տունը և աւանդական կառավարութիւնը, քաղաքային վարչութիւնը եւ բարոյական անկախութիւնը, բայց պէտք է առժամապէս ընդունի Իտալիոյ զինուորական դրաւումը, թոյլ տայ որ Իտալիա զարգացնէ իր թիւական հարստութիւնները իտալացի բանուորներով եւ օգնէ երկրին քաղաքակրթութեան եւ տնտեսական զարգացման

Այս պահանջներուն առաջին հակառակորդն է Անգլիա, որ կ՚առաջարկէ միայն տնտեսական արտօնութիւններ: Ինչպէս Իտալիա, նոյնպէս Անգլիա տակաւին չեն յայտնած իրենց վերջնական ծրագիրները, որոնց վրայ միջնորդի դեր մը պիտի կատարէ Ֆրանսա, Գ. Լավալի միջոցաւ: Այնպէս որ, կացութիւնը անորոշ է տակաւին:

❊ Իտալական բոլոր թերթերը կը հաստատեն թէ՝ իրբեւ հետեւանք նոր զօրաշարժին, որ յայտարարուեցաւ անցեալ օր, կանոնաւոր բանակին զինուորներու թիւը այժմէն կը բարձրանայ մէկ միլիոնի: Ծաշական զինուորներն ալ հաշուելով, ընդհանուր թիւը կ՚ըլլայ 1,200,000. Ուրեմն Իտալիա կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ, ի հարկին զինու զօրութեան դիմելու համար: Եւ որէ որ աւելի վճռական կը դառնայ:

❊ Իտալական թերթերը կ՚ըսեն թէ Անգլիա շատոնց խախտած է 1906ի դաշնագիրը, միակողմանի քաղաքականութեան մը հետեւելով Եթովպիոյ մէջ եւ տարածելով իր ազդեցութիւնը:

«ԻՏԱԼԻԱ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ»

«Տէյլի Մէյլ», Լոնտոնի ժողովրդական օրաթերթը, կը բացատրէ խմբագրականի մը մէջ — Ճափոն կրցաւ գործել արեւելեան Ասիոյ մէջ, ապահովելու համար իր ժողովուրդին որ կ՚աճի տարեկան 900,000 բնակիչներով: Իտալիա պէտք է չափաւոր մը գտնէ իր բնակչութեան համար որ կ՚աւելնայ տարին 500,000 հոգի: Եթովպիա իր ընդարձակ տարածութեամբ եւ ցանցառ բնակչութեամբ, միակ երկիրն է աշխարհի մէջ որ յարմարութիւն կը ներկայացնէ իտալական գաղթավայր մը դառնալու: Մեծն Բրիտանիա պէտք է ընդունի այս պարագան: Ինք անդրծովեան ընդարձակ սառցուածքներ ունի որոնց շնորհիւ դարձած է մեծ եւ հարուստ ազգ մը: Միայն այս պարագան բաւական է որպէսզի ձայնը քաշէ, երբ ուրիշ ժողովուրդներ կը փորձեն անդրծովեան հողեր ունենալ: Գերմանիա եւ Իտալիա աշխարհի այն երկու ազգերն են որ ամէնէն անհարկու պատասխանութիւններն ունին. մեր յաւիտենական քաղաքականութիւնը պիտի չարունակէ՞ փակել անոնց ճամբան եւ խանգարել զարգացումը: Եթէ այդ պիտի ըլլայ մեր գործելու եղանակը, կը վախնանք որ անխուսափելի դառնայ պատերազմը: Իտալիան այսօր իր գաղթավայրերուն մէջ ունի միայն անապատներ, թէեւ իր տիրապետութեան տակ կը գտնուի 872,000 քառ. մղոն տարածութեամբ հող: Գալով Գերմանիոյ, անոր բոլոր գաղթավայրերը խլուեցան Վերսայլի դաշնագրով: Արդ, ապագայ պատերազմներու վտանգը հոն է որ, Մեծն Բրիտանիա ունի անսահման սառցուածքներ եւ տկար բանակ, իսկ Իտալիա եւ Գերմանիա չքաւոր են հողային սառցուածքներով, բայց հզօր՝ պատրաստականութեամբ: Այս, անխուսափելի են պատերազմները, եթէ կատարեալ փոփոխութիւն մը տեղի չունենայ Մեծն Բրիտանիոյ դիրքին մէջ:

Ն. ՄԻՈՒԹԵԱՆ երկաթուղիներու վիճակը պարզելով, փոխադրութեանց գործավար Գ. Քականովիչ խոստովանեցաւ թէ տակաւին շատ պակասներ կան: Մանր ընդհարումները պակսած են, բայց արկածները նորէն յաճախադէպ են, քանի որ կանոնները չեն յարգուիր: «Ամենամեծ պակասն է նորոգութեան արհեստանոցներու եւ աշխատանքի անբաւականութիւնը: Կառախումբերուն 50 առ հարիւրը միայն ճիշդ ժամերուն կը մեկնին»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ շինութեանց նախարարութիւնը եւ Պոլսոյ հեռախօսի ընկերութիւնը համաձայնեցան, ժենչենորհի վաճառման մասին: Արժէքը պիտի վճարուի քսան տարիէն, տարեկան 40,000 անգլ. ոսկի, սկսելով 1939էն:

ՊՈՒԼՂԱՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Փ. ՍԼԱՎԵՅԿՈՎ (ՍԼԱՎՈՐՈՎ)

[illegible] Սոֆիայի մէջ: [illegible] (Կարդալ, Բ. էջ, բանաստեղծին [illegible], «ՀԱՅՐԸ»):

ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Երէկ հաղորդած էինք Ալպանիոյ ապայակոյտի պետին սպանութիւնը:

Նոր լուրերու համաձայն, դէպքը շատ աւելի մեծ կարեւորութիւն ունի:

Կ՚ըսուի թէ վաթսուն զինուորներ եւ ըմբոստներ սպաննուած են, կառավարական զօրքի եւ ապստամբներու ընդհարման հետեւանքով: Ըմբոստները փորձած են յառաջանալ դէպի մայրաքաղաք՝ Թիրանա: Ուրիշ աղբիւր մը մինչեւ 150 կը հաշուէ մեռածներուն թիւը:

Ըմբոստներուն գլխաւորն է Թէչօս պէյ Վերյացի, անդամ հարուստ եւ ազդեցիկ ընտանիքի մը որ կարեւոր պաշտօններ կը վարէ Ալպանիոյ մէջ: Այս ընտանիքը բարեկամ կը համարուի Եուկոսլաւիոյ: Ըմբոստները հիւսիսէն քալած են մայրաքաղաքին վրայ, բայց ճամբան կառավարական զօրքը իրենց դիմացն ելլելով ցիրուցան բրած է: Ճակատամարտի ատեն սպաննուած է նաեւ կառավարական զօրքին հրամանատարը, զօր. Ճէմալ Իսրիա: Պաշարման վերջին հրատարակուեցաւ Ֆիէրի շրջանին մէջ, ուր կատարած էր հաղարապետ Կայլիարիի սպանութիւնը:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Եուկոսլաւիոյ եւ մանաւանդ Իտալիոյ ընթացքին: Այս վերջին պետութիւնը զաղանի դաշնագիր մը ունի Զօկու թագաւորին հետ: Հակառակ հաւէշական հոգին, Իտալացիները 500.000 զինուոր կեդրոնացուցած են հիւսիսային շրջանին մէջ, զօրավարժերու համար: Եուկոսլաւիա Իտալիոյ մրցակիցն է այս գետնին վրայ, սակայն վերջերս բարուոքեցան երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները: Միւս կողմէ, պաղ հով մը կը փչէ Ալպանիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, փոքրամասնութեանց իրաւունքներու հետեւանքով:

❊ Պէյկրատէն կը հեռագրեն թէ ապստամբութիւնը այնքան ծաւալած էր որ կառավարական զօրքը չկրցաւ զսպել առաջին անթիւ. Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ ըմբոստները մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ ունին եւ թէ շարժումը ուղղուած է օրուան իշխանութեան դէմ: Գէօրաթի նահանգը ամբողջովին ըմբոստներուն ձեռքն է, հրամանատարութեամբ Շէվքէթ պէյ Վըրլացի, որ Ալպանիոյ վարչապետն էր 1924ին, բայց ստիպուեցաւ Իտալիա գաղթել, երբ գահ բարձրացաւ Ահմէտ Զօկու: Վըրլացի Ալպանիոյ ամէնէն հարուստ հողատէրերէն մէկն է եւ այն տարրականները որոնք էկպատան հանդիպած են, [illegible] կը լինին իր պալատին մէջ ապրուած խնճոյքները: Իր ազջիկը նշանուած էր թագաւորին հետ, բայց յետոյ խզուեցաւ եւ առէ ծնաւ կատաղի ատելութիւն մը:

Ծիթրատէն հասած լուրերու համաձայն, յարաբերութիւնները խզուած են հարաւային Ալպանիոյ հետ:

❊ Կառավարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.— Զօր. Կայլեարտի սպաննուեցաւ Ֆիէրիի մէջ, անյայտ պատճառով մը: Այդ սպանութեան հետեւանքով խռովութիւններ ծագեցան, սահմանափակուելով միայն քաղաքին մէջ: Շնորհիւ ձեռք առնուած խիստ միջոցներուն, խռովութիւնները խեղդուեցան եւ ղեկավարներէն շատեր ձերբակալուեցան: Անդորրութիւնը վերահաստատուած է ամբողջ շրջանին մէջ:

Երկրորդ զեկոյց մը կ՚ըսէ.— Ֆիէրիի խռովարարական շարժումը, որուն գլուխն անցած էին կարգ մը մարդիկ եւ որուն ուժ կու տար ոստիկան-զօրքի ստորագաս սպայ մը, բոլորովին զսպուեցաւ քանի մը ժամուան մէջ: Զեռնհաս ատեանը շուտով դէպքին վայրը պիտի երթայ, պատճառները ստուգելու եւ յանցաւորները դատելու համար: Կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ ամբողջ Ալպանիոյ մէջ

Ճափոնական ծովուժին աճումը եւ Մոսկուա

Խորհրդային մամուլը վերջերս լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Ճափոնի առեւտրական նաւատորմին ծաւալման, լուրջ մտահոգութիւններ յայտնելով: «Քրասնայա Զվեզտա», ռազմական գործավարութեան օրկանը, գրելով կ՚ըսէ թէ Ճափոնի առեւտրական նաւատորմին արագ աճումը ուրիշ իմաստ չունի, եթէ ոչ ի հարկին ծառայել զինուորական նպատակներու: Խորհրդային թերթին կարծիքով, Ճափոնի առեւտրական տորմիղը այժմ երրորդ տեղը կը բռնէ, Անգլիայէն եւ Մ. Նահանգներէն անմիջապէս վերջը: Միւս կողմէ, վերջերս շինուած նաւերուն մեծ մասը այնպիսի առաւելութիւններ ունին որ անհրաժեշտ չեն Խաղաղականի մէջ նաւարկելու համար: Օրինակ՝ երբեք անհրաժեշտ չէ 20 հանգոյց արագութիւնը: «Քսան տարուան մէջ, Ճափոն շինած է առեւտրական տորմիղ մը որ կը հաւասարի Ֆրանսայի ներկայ տորմիղին 80 առ հարիւրին, իսկ իտալականի 84 առ հարիւրին»:

Նոր հունձքը Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը տեղեկացնեն թէ հունձքը յաջող է ամբողջ երկրին մէջ: Օգոստոս 10էն առաջ հնձուած էր 49 միլիոն հեկթար տարածութեամբ արտորայք, ինչ որ կը ներկայացնէ ընդհ. ծրագրին 58 առ հարիւրը: Հունձքը գրեթէ վերջացած է Ղրիմի, հիւսիսային Կովկասի եւ Ուքրայնայի մէջ: Այժմ Մոսկուայի եւ Սպիտակ Ռուսաստանի արեւելեան շրջաններուն մէջ է որ կը հնձեն: Տակաւին կարելի չէ ճշդել հունձքին քանակը:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ (ԱՂԵՔՍ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)

Նուիրական պարտականութիւն մըն է խոնարհիլ ծերունազարդ եւ վաստակաւոր գրագէտին թարմ հողակոյտին առջեւ։

Ոչ մէկ անգամ վաստակաւոր բառը այնքան ճիշդ ու արժանի որակում մըն է, որքան այս պարագային։

Անհատական արուեստագէտ գրագէտ մը, որ աւելի քան յիսուն տարիներ գրիչ շարժեր, միտք ու սիրտ յոգնեցուցեր, մազերը ճերմկցուցեր է մեր անմխիթար իրականութեան մէջ, ուր գրքի եւ թերթի վաստակաւորները իրենց աչքերը բաց կը մեկնին աշխարհէն, յոգնած ու պարտասած։

Շիրվանզադէ մէկն էր ատոնցմէ։ Տասնեակ մը տարիներ առաջ կը թափառէր ան հին ու նոր աշխարհներուն մէջ, երկիրէ երկիր, առանց օթեւանի, ինչպէս ըսաւ բոլոր հայ տարագիր արուեստագէտները։ Բայց անիկա գործաւորն եղաւ քառասունէ աւելի վիպական ու թատերական երկերու, որոնք ոչ եւ է գրականութեան փառքը կազմելու գրական յատկանիշերով կը ներկայանան։ Քանակով ա՛յնքան բեղուն այդ ստեղծագործութիւնը իր մէջ կը համրէ գործեր, որոնք իրենց որակովը մանաւանդ, մտաւորական սերունդներուն հետաքրքրութեան եւ գուրգուրանքին առարկայ պիտի դառնան։

Անշուշտ անկարելի է քանի մը սիւնակի մէջ խտացնել այդ գրականութեան բազմակողմանի յատկանիշերը։

Գրագէտին աշխարհահայեացքին, արուեստի ըմբռնումներու եւ զանոնք ներկայացնելու իր մեթոտներուն հանդէպ մեր ունեցած վերապահումներէն անկախաբար, կը փութանք արձանագրել, որ Շիրվանզադէ, բուն անունով Աղեքսանդր Մովսիսեան, 19րդ դարու վերջին քառորդէն մինչեւ արդի ժամանակները, իր վիպական եւ թատերական վաստակով մեր գրականութեան պատմութեան մէջ պատուաւոր ու առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէր։ Հակառակ անոր որ ռուսական եւ ֆրանսական ժամանակակից վիպագրութեան ազդեցութեան հետքերը կը գտնենք իր գրականութեան մէջ, մանաւորաբար հանճարեղ Պալզաքի եւ Զոլայի ընտրած մարդկային տիպարներուն ստուերները կը տեսնենք։ Շիրվանզադէ ինքնատպութիւնը եւ հզօր կամքը ունեցաւ արտայայտելու հայ միջավայրը, հայ մարդը, հայ հոգին ու հաւաքականութիւնը, ուրիշ խօսքով դառնալ ու մնալ հայ հեղինակ մը՝ հայ իրականութեան մէջ։

Հոս արդէն կը զանազանուի խումբին մէջէն բոլոր այն հայ գրագէտներուն, արեւմտահայ եւ արեւելահայ, որոնք որ եւ է կերպով ներշնչուած են հայկական կեանքէն, ու ներկայացուցած անոր ձգտումները, երազները ցաւերն ու պայքարները։

Արեւելահայ վիպագրութիւնը իրապաշտութեան ժամանակակից թարմ հոսանքը Շիրվանզադէին կը պարտի մանաւորաբար։ Այդ հոսանքը երկու ուղղութեամբ քալած է իր ճամբան։ Մէկ կողմէ վիպագրութեան եւ միւս կողմէ թատերգութեան մէջ։ Շիրվանզադէի թատերգութիւնը տեղ տեղ Նորվեկացի մեծանուն թատերագիր Իպսէնի (1828—1906) ստեղծագործութեան հետքերուն հետեւեր է, ընկերային վերանորոգութեան եւ ազատագրական տենչերու ձգտումը նեբարկելով անոր։

×

Հայ կեանքին եւ հայ հոգիին համայնապատկերը կը ներկայացնէ Շիրվանզադէի ստեղծագործութիւնը, բազմակողմանի կերպով։ Չկայ ո եւ է դասակարգ, որ եւ է անհատ, որ իր ուշադրութենէն վրիպած ըլլայ։ Նկարագրի բացառական եւ ընդհանուր գիծերով, շարժանկարի մը պէս, մեր աչքերուն առջեւէն կ'անցնին անոր բոլոր տիպարները։ Մտաւորականն ու բանուորը, հարուստն ու աղքատը, առեւտրականն ու արհեստաւորը, ուսանողն ու գիւղացին, ամէն տարիքի ու մասնութեան կիներ, առողջէն ցաւագարը, բոլո՛րը, բոլորը, անոր մեծածաւալ գործերուն մէջ իրենց տեղն ունին։ Գրագէտը թափանցեր է ամէն մէկուն հոգեբանութեան, եւ կրցեր է տալ ամէնուն բացառիկ վիճակներն ու հանգամանքները։ Մարդկային բոլոր կիրքերն իրենց ներկայացուցիչներն ունին։ Գաղափարներ ու զգայութիւններ իրար կը խաչաձեւեն, իրարու դէմ կը զինուին ու զինաթափ կ'ըլլան։ Մարդկային հոգիին քաոսն է, որ արուեստագէտի ճարտարութեամբ կը պատկերանայ մեր աչքերուն առջեւ։

Գրագէտը չէ որ կը դիտէ կամ կ'ուրախանայ, կը տառապի կամ կ'ըմբոստանայ միայն ի տես անիրաւութիւններու։ Ընթերցողը ինքն ալ կ'ապրի ամէն մէկ գործողութեան պահուն եւ ամէն մէկ հերոսի հետ։ Որովհետեւ ընթերցողը գրագէտի անհատապաշտ տրամադրութիւններուն թափանցելով, իր հոգիին, նաեւ մարդկային հոգիին պատկերը ցոլացած կը տեսնէ հոն։ Ըլլայ վէպերուն թէ թատերգութիւններուն մէջ, անոր ազատատենչ խաւերէն կը վարակուինք։ Մանաւանդ կին էակներու հոգիները կ'ուռին, կը բարձրանան, թռիչք կ'առնեն ու կը մղուին ձերբազատուելու ընտանեկան ու հանրային շղթաներէն եւ նախապաշարումներէն։ Այս ձգտումը Շիրվանզադէի գրականութեան հիմնական գիծերէն մէկը պիտի մնայ։

×

Շիրվանզադէի երկերը շատ մը տպագրութիւններու արժանացած են։ Ամէնէն ամբողջականն է Հայաստանի Պետական Հրատարակութիւնը, լիակատար ժողովածու մը հինգ հատորներով։ Գաղափար մը կազմելու համար տանք ամէն մէկ հատորին բովանդակութիւնը.

Ա. հատոր.— Հրդեհ նաւթագործարանում, Գործակատարի յիշատակարանից, Վարդան Ահրումեան, Ալինա, Հերոսի վերադարձը, Համբերիտ, Չար ոգին, Ջհուդի ականջը, Հայրն ու որդի, Արտիստը։

Բ. հատոր.— Նրանցից մէկը, Օրիորդ Լիզա, Ֆաթիմա եւ Ասադը, Թանկագին կապանք, Տանուտէրից տարիանց, Խելագարը, Նրգանից արտաքսուածը, Խնամատար, Արամբին, Կրակ։

Գ. հատոր.— Արսէն Դիմաքսեան, Ո՞րն է մայրը։

Դ. հատոր.— Նամուս, Ջուր յոյսեր։

Ե. հատոր.— Լռության ձորերում, Ընկերներ, Գաղափարի զոհին, Ունէ՞ր իրաւունք, Պատուի համար, Շառլատամը, Չար ոգին (տրամա), Պատուի — բազմի վայրերում։

Այս հատորներէն դուրս կը մնան Քաոսը մեծ վէպը, եւ ուրիշ բազմաթիւ էջեր, որոնք չեն ամփոփուած տակաւին հատորներու մէջ։

Անշուշտ բոլոր այս երկերը հաւասար արուեստով ու մտահոգութեամբ գրի առնուած չեն, եւ սակայն Շիրվանզադէն անոնց մէջ կը յայտնուի գրագէտի, վիպագրի, նաեւ թատերագրի բացառիկ շնորհներով։ Վիպելու իր կերպը առանց արուեստակութեան էր։ Ժողովրդական գրողի ձիրք ունէր։ Ամէնէն պարզ ու սովորական նիւթին կուտար ջերմութիւն, որուն շնորհիւ գաղափարներն ու զգացումները կը մնային իրենց պատուանդանին վրայ եւ հանրային հասկացողութեան մատչելի կը դառնային։ Ինքը անոնցմէ չէր, որ ընթերցողը հրապուրելու դիւրին կերպին դիմելով, կը թխմէր դէպի քարոզն ու բարոյախօսութիւնը։ Իր լեզուն միջին արեւելահայերէնն էր։ Օտար բառերու յաճախանքին զոհը չէր դարձեր, եւ սակայն արեւմտահայ արուեստագէտ գրողներու խղճմտութիւնն ու հոգածութիւնն ալ չունէր, երբ կը կազմէր իր նախադասութիւնը։

Շատ բան կարելի է ըսել անշուշտ Շիրվանզադէի անհատական խառնուածքին եւ համոզումներուն մասին, որոնք տարիներուն հետ եւ դէպքերու բերումով թեքումներ ունեցան։ Առիկա գործն է ապագայ կենսագիրին ու քննադատին, որ լոյսի եւ ստուերներու մէջէն պիտի կրնայ անոր գրական կերպարը կերտել ու յանձնել գալիք սերունդներուն։ Սակայն անոր բարոյական — մտաւորական դիմագիծը կազմելու պահուն, պէտք է նաեւ նկատի առնել յիշատակներու, կենսագրական եւ ազգային զանազան տպաւորութիւններու այն շարքերը որոնք գրի առնուեցան իր կողմէ, տարիներ առաջ, գիտակցութեամբ եւ խոր համոզումով, եւ որոնց մէջ, առաքինական — գեղարուեստագէտ գրողէն աւելի, տարիքն առած եւ հին հաշիւներու եւ ցաւերու մորմոքը ապրած մարդու, շատ անգամ անարդար, դառնութեան արձագանգը կը լսենք։ Էջեր, որոնք իր ունեցած գրական արդար համբաւին վրայ ոչ մէկ արժանիք կ'աւելցնէին, եւ սակայն աւելորդ անգամ մը եւս կը հաստատէին, թէ մարդկային հոգին ընդունակ է մոռնալու անցեալը, եւ հին բարեկամութիւնները։

Ցեղատակներու այդ շարքը նուիրուած էր վաղեմի ընկերներու, աշխատակիցներու, բարեկամներու եւ գրչի եղբայրակիցներու։

Արդի քննադատութիւնը կրնայ անոր գործին բացասական կողմերուն վրայ ծանրանալ, եւ սակայն Շիրվանզադէ մեր գրականութեան ամէնէն պատուական եւ վաստակաւոր գրողներէն մէկը պիտի մնայ։ Անոր բազմահատոր ու ընդարձակ գործը արժանի է լուրջ եւ բազմակողմանի վերլուծման։

Եղած փորձերն անկատար են անշուշտ եւ պակասաւոր։ Պէտք է վերաքննական ենթարկել անոր ամէն մէկ վէպն ու թատերգութիւնը, սեւը ճերմակէն զատել, գրական մասերը երեւան հանել եւ յանձնել մեր գրականութեան պատմութեան, իբրեւ անկորնչելի ժառանգութիւն։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՀԱՑԵՐԸ (Ռուսերէնից)

Հացահանկանե՞ր բշտտեր, անճռշտուն բնկարն ու խոլեակ
Է՞ր երբեմն արտի ժողովուրդի մը,— այսօր նսեմացած,
Վեհերոտ ու ստրուկ մօր մը զաւակները, ու զահերն ա՛յնքան
Աններօրէն մեծ ու վրեժառութիւն քաջագործութեան,
Հեռու հայրենի երկրէն, հատուածուած երկիր մը օտար,
Խարխուլ տնակի մը մէջ, գէմքերով գինով, դալկահար,
Ոտքերնին բզիկ բզիկ կարկտէր, անոնք կը խմեն,
Ու կ'երգեն, ինչպէս որ կ'երգեն մարդիկ արցունքի մէջէն։

Կ'երգե՞ն փնտռելով արքեցութեա՞ն մէջ անոնք մոռացումն
Երէկուան լուծին, նա՛եւ այսօրուան ցաւին անպատում
Հրաշունչ գինիին խոր խեղդել կ'ուզեն յուշերն իրենց հին
Ու քրքացնել՝ ցաղդուած կարծիքներուն տակ իրենց հոգին։
Կ'ուզեն վայրահակ գլուխներուն մէջէն անհետ տժգոյն
Տանջանքոտ պատկերն իրենց անմխիթար անուշ մայրերուն,
Եւ ա՛լ սրբագրած գինովութեան մէջ չյիշե՞ն երբէք՝
Անոնց որդիական օգնութիւն հայցող կոչերն աղերսանք։

Սովամահ զաւակներէ հարմարուած հօտի մը դիման,
Ահա՛ տարտղնուած են անձնութեամբ անոնք գիր ու գամ.
Ու բռնակալը շամբուշ, անողորմ ու արիւնախանձ
Անոնց գլուխներուն վերեւ կը ճօճէ սո՛ւրն իր մերկացեալ։
Լքած են արեան ծովու մէջ դժբախտ հայրենիքն իրենց,
Լքած են անմար հրդեհներու մէջ բուխերիկն իրենց,
Եւ խորք են անոնք օտարութեան մէջ եւ անապատում,
Եւ իրենց առջեւ բաց է մի՛միայն գինետան ճամբան։

Ու կ'երգեն… ու երգն անոնց տխուր է ու վայրենակոծ,
Բազմառանց սրտերն անոնց կը հիւծեն հազար վէրք ու խոց.
Կը խեղդէ զանոնք քէնը բոցակէզ, եւ իրենց դալուկ
Երեսներն ի վար միշտ կը ծորի արցունք առ արցունք…
Կրակը գաւաթներուն մէջ կը շողշողէ ուրդին սպրտաւոր
Եւ անոնց ճնշուած կուրծքերն անգաժա՛ն են կատաղութեամբ,
Բոսոր աչքերնուն մէջ կը շողայ շանթ մը փայլատակէն,
Ու հոգիներն իրենց՝ արիւնոտ վէժ, վրէ՛ժ կ'աղաղակեն։

Իսկ կը ձայնակցի ձմրան փոթորիկն ալ կարծես անոնց,
Ահագնամռունչ կ'առնայ գիշերուան մէջ բառաչելահոծ,
Եւ այդ ե՛րգն ըմբոստ առնելով՝ ի սփի՛ռ կը տարածէ զայն
Համայն աշխարհի երեսին վրայ, որպէս ուրականն։
Ու կը մրսայլի եզեկներն աւելի, աւելի՛ զուժկան,
Եւ ե՛ւս աւելի կը կճռոտի ցուրտ դէմքը գիշերուան,
Ու աւելի բուռն, ու բո՛ւռն աւելի կ'երգէ խումբը բամբ
Ու կը ձայնակցի փոթորիկն անոր անհաս ուժգնութեամբ։

Ու կը խմե՞ն անոնք ու կ'երգեն… չնչին բեկորն ու խոլեակ
Է՞ր երբեմն արտի ժողովուրդի մը,— այսօր նսեմացած։
Վեհերոտ ու ստրուկ մօր մը զաւակները ու զահերն այնքան
Աններօրէն մեծ ու վրեժառութիւն քաջագործութեան։
Հեռու հայրենի երկրէն, ու բոկոտն, ու մերկ, ու բշուառ,
Հատուածուած խարխուլ տնակի մը մէջ, երկիր մը օտար,
Որպէսզի մոռնա՞ն փլատութիւնն իրենց,— անոնք կը խմեն,
Ու կ'երգեն, ինչպէս երգայ է երգել արցունքի՛ մէջէն…

Թարգմ. Գ. ՍԱՌՎԱՐԵՆՑ

ՓԷՈՐ ՍԱՎԼՈՐՈՎ

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

Ներխուժում յանէտ լուսադ ճարճատման թի՛չն յուզիչ եւ խոր
Կ'անցնի՛ մարմնէս, պրկելով յար սեպ խոյանքներն անդաստանի
Կամքի՛ս կամուրջ, ու ամէն ինչ խելագարած թափով մ'հըզօր՝
Խաւարին մէջ կը թաւալի յորձանքներով անողոքական։

Աչնան գիշերն այս խորհմանց որ չունի ծո՛վ եւ ափունքներ,
Կը գրկէ՛ զիս, մինչ յապաւումն կատարներն հոծ անդաստաներուն՝
Կը փոթորկե՞ն միջոցին մէջ, կ'անցնին եռվե՛րն ալ տարուբեր,
Ծակոտն դիմաց բախելով թեւն իրենց ցաւի՛ վայրկեաններուն։

Չկայ ո՛չ ոք. ծանր ու ճնշիչ սահմբեկոյ՛ւմ փիճոտ վիհ,
Վա՛րք ու մռայլ ալմառուախի երկնասոյլաց կաղնիներու,
Ու քրքիջնե՞ր ժայռերէ վար իջնող խոժոռ բասուներոտու։

Կ'անէյնաց մո՛ւթն, ու կը շաչէ լինն անուղե՛լ եւ վայրենի
Զայրոյթներո՛ւ տառապանքով, ո՞վ է կ'անցնի լքնափուռնէն,
Գրլուխն հակած, եւ չէկ ծառերն թրթռան հովի՛ն սուլումներէն։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑ ՄԵԾ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Տարիներէ ի վեր կը յանկ ծանօթ մանկավարժ եւ հայ Ստեփան Մալխասեան, պատրաստ յանձնարարէ հայերէն լեզուի ամբողջ կան բառարան մը, որ պիտի պար նակէ այն բոլոր բառերը գործա ծով կամ գրիչով գործածեր է ժողովուրդը իր գրականութեան բնական օրերէն մինչեւ մեր ժա նակները։ Այդ բառերուն մէջ ըլլան բնիկներէն զատ, օտար բառերն ալ, ծնունդ տալով լիակատար բառարանի մը։

Իրով գործին մէջ կը մտնեն բարի, միջին հայերէնի, գրաբարի գուի եւ բարբառներու բառամթերք, արեւելեան եւ արեւմտեան լեզուներ, հին թէ նոր, փոխառեալ բառեր, անոնց ծագումը, հին ու նոր նութիւնները, ցուցումներ քեր նական եւ բանասիրական, գրական նոր լեզուի եւ բարբառ բառերու եւ արտասանութիւն մի ընթերցուած ունեցող բառեր։

Մինչեւ հիմակ ունեցած ենք վաթուն բառարաններ, հայերէն հայերէն ու օտար լեզուով մը, կայն այդ բոլորը ունին միայն նակի հանգամանք, պարունակ մեր լեզուին որ եւ է մէկ շրջանը որ կը ներկայացնեն գրաբարի գանձը, ուրիշներ կուտան ժամա կան բառակոյտը, երրորդներ գաւառական են գրական լեզուի ամբերքը եւ բառարան արժան բառերու։

Ինչպէս կը տեսնուի, Ստեփան խասեանի բառարանը, որ աւարտ ներկայիս, տասնըմէկ տարուան խոնջ աշխատանքէ մը յետոյ, է ըլլալու բառարաններու բառ կամ ընդհանուր հայերէնի բառ րանը։

Այս մեծ բառարանը կազմելու մանակ Ս. Մալխասեան օգտուած երկհատոր Հայկազեանէն, Ջախջ խանի հայերէնէ իտալերէն բառա նէն, Փէշտըմալճեանի երկհա Աւճեան, Աճառեանի գաւառակ արմատական, Դաղբաշեանի հայ նէ ռուսերէն, Բառամաճեանի, Ծ նէսեանի հայերէնէ ֆրանսերէն բաններէն, ինչպէս նաեւ Ամատ Բառ ու Բանէն, Ղազիկեանի Արդ եւ գիտութեանց, Մենեւիշեանի սարանութիւն, կենդանաբանակ եւ համաքարանութիւն գիրքերէն, բայքի եւ Նարպէյի բառարաններ զանազան հայ գրողներու երկեր հեղինակին ծննդավայր Ախալց բարբառէն։ Օգտուած է նաեւ նակակից հայ մամուլէն, իր աւելցնելով այս բոլորին վրայ բառ։

Ինչպէս կը տեսնուի, հսկայ գործ մըն է որ մէջտեղ հանած գեա անտիպ, ծերունազարդ նավաստակ հայագէտ մը կողմ

Անշուշտ այս բառարանը Հայ տանի Լուսաւորութեան գործ րութեան կողմէ հրատարակութ պիտի տրուի եւ պիտի տպուի ուղղագրութեամբ, այնպէս գործը կը փճանայ (նոր ուղղագ թեամբ)։

Որքան գիտեմ, Հայաստանի գոյացումէն ի վեր նոր ուղղագր թեամբ բառարան լոյս չէ տեսած տիկա ապացոյց մըն է որ հին

ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐԷՆ

ՌԱՇՕՆ

Ամառնային տաք արեւը մարիցաւ հեռակայ լեռներու բարձր կատարներէն։ Շատ հեռուէն լսուեցաւ ուղտապանի բէն մէկուն եռերը։

Մը առայց կանչը.— հօյ, հօյ, եօ, հօ եօ։

Մայրամուտի այս ուշադրաւ պահուն, թուխ ու բարձրահասակ երիտասարդ մը, Սակալուի ցեղին պատկանող արաբական չատառ նժոյգի մը վրայ հեծած, Ս… գիւղի կողմէն Լ… Մ… ձորը իջաւ։

Անոր նոյուանքը դաժան էր, իսկ արտաքին երեւոյթն անհեք։ Ձախ կողմին ունէր կոր եաթաղան մը, գօտիին մէջ երկայրի դաշոյն մը. իսկ իր առջեւը ձիուն համետին վրայ դրած՝ եւ ձեռքերով բռնած էր զինուորական ընտիր հրացան մը։

Այս հեծեալ երիտասարդը որ հայկական ջարդերէն կը վերադառնար, կը կոչուէր Սմօ։

Հայրը տասնեւմէկ տարու գիւղի ու տասը մեծ տղեկ մը, ամբողջութեամբ արեւմտահայ մարմնով եւ այրուած ուսերով, փոշեթաթախ տաբերով, հեւի հեւ կը վազէր ձիաւորին եռակէն։ Կամաց կամաց արցունքի կաթիլները կը կուտակուէին անոր աչքերուն մէջ, յոգնութիւնը կը կըթոտէր անոր ծունկերը, սաստիկ ծարաւէն՝ կարծես լեզուն կը կծկուէր, կը պղտիկնար բերնին մէջ եւ քիմքին կը փակէր։

Փոքրիկը ամբողջ կէսօրէն վերջ հետեւած էր զինք առեւանգողին բայց այլեւս ոյժ չէր զգար շարունակելու։ Իր մէջ փորձեց տոկալ, շրթները իրար սեղմեց մեծ ճիգով, մտադրուեցաւ լացը զսպելու, բայց անօգուտ։

Հոգեկան փլուզումը վրայ հասաւ վերջապէս, տղեկը ինկաւ փոշիին մէջ եւ սկսաւ բարձրաձայն լալ։

Սմօն ետ շրջեց ձիուն գլուխը եւ վայրագօրէն գոչեց.

— Շան լակոտ, մի թողուր որ երկու գլուխդ փամփուշտ մը փնտացնեմ, որ քեզմէ աւելի սուղ կ'արժէ։

Տղեկը չհասկցաւ այս բառերը, որովհետեւ Սմօն կը խօսէր արաբերէնով խառն քիւրտերէն մը։ «Նու», սուտ պատասխանեց տղեկը աղերսող ձայնով մը եւ սկսաւ փոշիին մէջ տապլտկիլ։ Տեսարանը սրտաճմլիկ էր, Սմօն ձիէն վար իջաւ եւ ջրի փոքրիկ տիկ մը մօտեցնելով փոքրիկին բերնին բռաւ.— Խմէ՛։ Տղեկը ուզեց յափշտակել բայց Սմօն կեցուց պոռալով — «Կամա՛ց», ըլլայ թէ պիտի շրթունքներդ տիկիս դպցնես, եթէ չես ուզեր որ քեզ «Ներսօններուն» եւ «Պօզօններուն» քով ղրկեմ։

Այս բարձրէն վազեցուց ջուրը փոքրիկին լեզուին վրայ եւ տիկը ձիուն համետին կապելով, հրացանն առաւ եւ լերան լանջի ժայռերուն եւ ծառաստաններուն մէջ աներեւութացաւ։

Տղեկը մնաց ճամբուն մէջտեղը, տաք փոշիին մէջ պառկած երեսի վրայ, իսկ նժոյգը սկսաւ արածիլ։

Իրիկնային թեթեւ հով մը անցաւ, օդը բոյրերով լեցուց, վայրի տատրակներն ու կաքաւները երամներով դէպի բոյն ուղղուեցան։

Մինչդեռ վրայ հասած էր, Սմօն նժոյգին քով վերադարձաւ եւ ոտքի հարուածով մը պզտիկը «Եհա — վուրծին թէ ճամբան պիտի շարունակենք»։

Գուռ մը ջուրը եւ կարճ ժամանակուան հանգիստը արդէն չափով կազդուրած էին հէք Հայորդին, որ ոտքի ելաւ եւ նժոյգին ձեւով սկսաւ հետեւիլ ձիաւորին։

Մութ էր արդէն եւ ամէն կողմ լռութիւն կը տիրէր։ Այս անգամ տղեկը ձիուն քալուածքին կը հետեւէր։ Սմօն զուարճութեան համար մերթ ընդ մերթ ձին արագ կը քալեցնէր, իսկ տղեկը չթերանալու պարտաւորութեամբ կը փորձէր վազել։

Ցանկարծ շուներու հաչոցներ լսուեցան որոնց յաջորդեցին մարդկային հարահրոցներ։ Գեղ հասած էին։ Արտը ու քիւրտ լաճերը հաւաքուեցան տղեկին շուրջը եւ «խո՛ւզը, խո՛ւզը» բացագանչելով սկսան աջէն ու ձախէն մխթել ու ապտակել, արգիլելով միեւնոյն ժամանակ տղեկին ընթացքը։ Սմօն աղաղակեց որ «Հեթանոսի ձագը» հանգիստ թողուն, բայց անօգուտ։ Լուսանքի, թուքի եւ ծեծի տակ հէք տղեկը Սմօին տունը հասաւ։

Սմօն վար իջաւ, ծառան ձին տարաւ կապելու, տնեցիններն ամբողջ դուրս թափած էին։ Այդ պահուն ոչ ոք նկատեց Հայորդին որ պատին տակ վախէն կծկուած էր։

— «Որդի, Ալլահին եւ մարգարէին հովանաւորութեամբ անվնաս վերադարձար,— լսելի եղաւ Սմօյին մեծ մօր ձայնը, ըսէ՛, շատ հեթանոս կոտորեցի՞ր»։

— Մայր, այն չափով որքան մեր Գուրանը կ'արտօնէ, իսկ քեզի ալ հեթանոսի ձագ մը նուէր բերի։

Լուսինը բարձրանալ սկսած էր արդէն։ Պառաւը շուրջը դիտեց, ու ոչ մարելով տղեկը, մօտեցաւ նայելու։

Հայորդին բացագանչեց. «Անա՛, ա՛նա, ա՛նա»։

Ամբողջ տնեցիները հաւաքուած էին արդէն. պառաւը ջուր բերել տուաւ, երեխան ուզեց խլել հողի տժանը, բայց «Երդում ըրէ» գոչեց զառամած կինը։ «Իսկական կրօնքը ընդունէ», յարեց ուրիշ մը։ «Աիրե՞ն չունի, երդում ըրէ որ ամէնը յայտնուի», աւելցուց Սմօյին մեծ քոյրը։

Տղեկը վախով չորս կողմը կը նայէր, որովհետեւ խօսուածէն բան մը չէր հասկնար։

Վերջապէս Սմօն, որ «Թրքարան» կը կարծէր զինք, մօտեցաւ եւ բռաւ.

— Աշհէտ, լա իլա իլ ալլահ, Մուհամմէտէ րասուլ Ալլահ (Այս տալամերն է)։

Տղեկը վախէն կարծես պատին փակած էր։

— Շան ձագ, երդում ըրէ, …

Այս անգամ Սմօյի քոյրն էր որ Կիւլ (Վարդուհի) կը կոչուէր եւ հազիւ տասներկու տարեկան կար։

Տղեկը փորձեց կրկնել ինչ որ Սմօն կ'ըսէր։ Շիտակը չկրցաւ մտապահել այդ բառը «Ալլահը». Ապտակներով ու աքացիներով ստիպեցին որ դարձեալ կրկնէ եւ այս յաջորդաբար քանի մը անգամ կրկնել վերջ «Հաւատքինը ընդունեց» կատուեցաւ։— «Էլ համտը իլլահ մըմ, մըսլըմ» լսելի եղաւ ամէն կողմ։

Այս նախնական արարողութիւն վերջ տղեկը «հաւատացեալ» էր, եւ ոչ մէկ բան չէր պղծուեր։

Մօտեցուցին ջուրը եւ … Ուզեց անյագաբար պարպել մանը, բայց չթողուցին, նեղալով որ շաբաթներէ ի վեր կերած չէր եւ ստամոքսը պարապ էր։ Քիչ մը ջուր խմելէ վերջ, նով մը ճերմակ բան մը բերին թանապուր էր։ Պառաւ փայտէ կոշտ դգալ մըն ալ նելով տղեկին, Թողուցին տակ եւ իրենց հոգէ տան, Սմօյին բերած աւարը տեսնելու։

Փոքրիկ «Նորընծան» մնաց պատին տակ եւ սկսաւ ճաշը յաւարտած դգալը քացաւ։

Ա. Գ. Մ[illegible]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

—•—

ՆԻՍ, 14 օգոստ. (Թղթակ.) — Օգոստոս 11ի կիրակին ուխտաւորութեան օր մըն էր Մաոըլէնի մեր հայրենակիցներուն համար, որոնք կանուխէն պատրաստուած կը սպասէին օթօքարներուն, երգերով եւ ուրախ բացագանչութիւններով փոխադրուելու համար Գուչ ար Լուփ գիւղաւայրը: Օդափոխութեան կայանի մանուկները նոյնպէս ուրախ էին եւ իրենց տօնական հագուստներով պատրաստ: Իրենց աչքերը ճամբան էին, սպասելու այն կառքերը որոնք մեծ մեծ պիտի փոխադրէին զիրենք նեւ ուխտանէին հիւրասիրող բնտանիքին: Եւ ահա Անգրանիկեաններու, Փափազեաններու եւ Գ. Ճիրայրի սեփական կառքերը, որոնք մեծ բարեհաճութեամբ տրամադրուած էին երախաներու երթուդարձին:

Հաւաքավայրը իսկապէս հաճելի էր իր լայնատարած ձիթենիներով կենդանացած գետակով, ծառաստանով ու դարաստանով, ուր մանուկները արդէն խաղին էին տուած իրենք զիրենք, երբ անդին մեր հայ մայրիկներու պարծանքը՝ ճոխ ու համեմուած սեղանները կը պատրաստէին ընդունելու 35 երախաներ, Փարիզէն, Լիոնէն կամ Մարսէյլէն եկած հաւաքուած Կ. Խաչի շուքին տակ:

Նախ, աւելի ճիշդ Մաոըլէնի գաղութին ցոյց տուած գուրգուրանքը, համեմատ կայանի երեխաներուն այնքան խանդաղատալի է որ, անգամ մը եւս մեր սիրտերը կը լեցնէ հաւատքով ու սիրով դէպի մեր ժողովուրդը, մեր բուն ժողովուրդը սակայն, այն որ մինչեւ ոսկորներուն ծուծը հայ է մնացած իր բարքերով, աւանդութիւններով, հին հին օրերու սրտագին հիւրասիրութեամբ, որտաբուխ ու պարզ նուիրումով: Ոչ միայն դաշտահանդէսի օրը տուտու եւ իրիկուան գուրգուրանքով իրենց սեղանին հիւր ըրին մեր մանուկները, ոչ միայն անոնց փոխադրութիւնը ապահովեցին անձնուիրաբար, այլ պտուղով ու բանջարեղէնով ողողեցին կայանը, առիթ տալով վարիչները խնդրելու որ այս շաբթու ալ պտուղ չղրկեն, կը փտի, մինչ շաբթուան վերապահէն տրամադրելի նուիրատուները:

Դաշտահանդէսը անցաւ շատ կանոնաւոր եւ հաճելի: 250 աւելի հայրենակիցներ մէջ ընտանիքի մը պէս իրարու կուշտի ծնկոտած, գուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեր էին: Մասնաճիւղի վարչութեան անդամուհիները եւս ջանք չէին խնայած կոկիկ յաջողեցնելու հանդէսը ... Կայանի մանուկներուն խմբական երգէն վերջ արտասանեցին յաջող կերպով ...

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔԸ

«PRISONNIER EN ASIE MINEUR»

ՆՈՐ ՀԵՔԱՆՈՍՆԵՐՈՒՆ ԵՐԳԸ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ

Ի՞նչ տամ նվեր ես Երգի հարազատ ու անգին.
Ես ի՞նչ ունեմ պահած հայրենիքիս համար.
Ես ի՞նչ ջրով ջրեմ իմ խնամած այգին,
Որ ծաղիկները ընդմիշտ թարմ ու պայծառ մնան:

Ունեմ վսեմ խոհերի չնաշխարհիկ պարտեզ,—
Եւ խոհերով կախուեն պտղառատ ծառեր,
Ես կեանք մտայ, աշխարհում միայնակ վարդեր
Հայրենիքիս երգերու ճերմակ իմ տող:

Ունեմ ովկէան յոյզերի, անապատ սիրոյ,
Ունեմ կամքի անխորտակ, անառիկ մի սար,
Կօգտեմ ունեմ, խնդութիւն ունեմ աղբիւրով,
Կ'տամ ամէնը, կ'տամ հայրենիքիս համար.

Կ'տամ երան ծաղկափառ երգիս կենդանութիւն,
Հօգւոս արփեցը կ'տամ, մառանիս ճկուն,
Որ ես ծաղկի ու երգեն բլրակներս վերից
Մինչեւ հովիտի կենդանիներն ու գայ այգեկութ:

Առ, իմ անոյշ հայրենիք, առ իմ կեանքը բարի,
Առ իմ բազուկներիս ուժը ձայն ու կռռ
Զգացմունք առ, լիքնկան իմ յարգ,
Խնդութիւն առ, որ տանի ես դու:

ԿԵԹՈՍՑԵՆԻՔ

Մի ծաղկեցէ՛ք, ծիծաղեցէք իմ ծառեր,
Կենդանիներ իմ հայրենի այգու մէջ,
Մի ծաղկեցէք մի խնդութեամբ պտղաբեր,
Որ վայելեմ ձեր պտուղները անվերջ:

Ես սիրեցի պտուղներդ ձեր հասուն,
Որոնք իրենց մէջ կրում են լի բերկրանք,
Ու մեր նման գուրգուրանքով սիրասուն
Մնում է ձեզ հայրենիքիս կեանք տամ:

Ծիծաղեցէ՛ք ու փթթեցէք իմ ծառեր,
Կենդանիներ, հայրենիքիս այգու մէջ,
Ծիծաղեցէ՛ք խնդութեամբ ու պտղաբեր,
Որ վայելեմ ձեր պտուղները անվերջ:

Դ. ԿՈՄՈՆԻ

ՔՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՌՈՒՍ ԳՐՈՂՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ՉԻ ԼՈՒԾ ԻՄ ՔԱՂՑՐ Է»…

Ս. Գ.

(«ՀՈՐԻԶՈՆ», 10 օգոստ.)

Պուլկարեւ ռուսաստանակցութիւններ ընդհատուեցան

Պուլկարիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը տեղեկացնէ թէ այն բանակցութիւնները որ կը շարունակուէին Խ. Միութեան հետ, առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար, յետաձգուեցան, որովհետեւ խորհրդային պատուիրակութիւնը չէր ընդունած կարգ մը հիմնական պայմաններ՝ արտածումներու եւ ներածումներու համար։ Միւս կողմէ խորհրդային պատուիրակութիւնը պնդած էր որ իր նախագիծը ընդունուի իբրեւ ամբողջութիւն։

Քաջ օդանաւորդ մը եւս կորսուեցաւ

Ամերիկայի հռչակաւոր օդանաւորդ Ուիլի Փոսթ, միականի, որ երկու անգամ աշխարհի շրջանը կատարած էր, անցեալ օր զոհ գնաց իր յանդգնութեան։ Ծրագրած էր թռիչք մը կատարել Սան Ֆրանչիսքոյէն Մոսկուա, սաւառնելով ամենաբարձր խաւերու մէջ։ Միասին առած էր իր հայրենակիցը, ամերիկեան շարժանկարի անուանի վարպետներէն Ուիլ Ռոճըրս։ Դժբախտաբար օդանաւը ջախջախուեցաւ Ալասքայի հիւսիսային ծայրամասին վրայ, ջարդուփշուր ընելով օդանաւորդն ու ընկերը։ Մշուշի հանդիպելով, օդանաւը իջած էր գետի մը ափը, ճամբայ հարցնելու համար էսքիմոցիներու։ Երբ նորէն բարձրացաւ, շարժիչ մեքենան խանգարուած ըլլալով, օդանաւը ջարդուփշուր ինկաւ 50 ոտք բարձրութենէ մը եւ խրեցաւ գետակին մէջ։ Օդանաւին աջ թեւը թռած էր, իսկ երկու ճամբորդները վայրկենապէս մեռած։ Արտեւտագէտին դիակը հանուեցաւ առանց դժուարութեան, իսկ օդանաւորդը սաւառնակին բեկորներուն հետ ջուրին մէջ խրած ըլլալով, դժուարութիւններ ծագեցան։

Դժբախտ օդանաւորդը առասպելական կեանք մը ունեցած է։ 1931 յունիս 23էն յուլիս 1, այսինքն 8 օր, 15 ժամ եւ 51 վայրկեանէն աշխարհի շրջանը կատարեց Կէթթիի հետ, անցնելով Անգլիա, Գերմանիա, Ռուսաստան, Սիպերիա, Ալասքա։ 1933ին, փորձեց մինակը կոտրել նախորդ մրցանիշը, եւ յաջողեցաւ, թռիչքը լրացնելով 7 օր, 18 ժամ 49 վայրկեանէն։ Իր ընկերը, Ուիլ Ռոճըրս, ազգային հերոս մը դարձած էր իր զուտ ամերիկեան փիլիսոփայութեամբ եւ համբաւ հանած էր իբրեւ մէկը որ «կը խնդացնէր Ամերիկան այս մռայլ օրերուն»։ Միլիոնաւոր հիացողներ ունէր։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԹՂԹԱԿԻՑ ՄԸ, Կարէթ Ճոնս, որ Լոյտ Ճորճի անձնական քարտուղարն եղած է, վերջերս առեւանգուած էր հիւսիսային Չինաստանի մէջ, գերման պաշտօնակցի մը հետ։ Աւազակները մեծագումար փրկանք պահանջած էին եւ համաձայնութիւն գոյացած էր, բայց վերջին պահուն լուր առնուեցաւ թէ Գերմանացին ազատ ձգուած, իսկ Անգլիացին սպաննուած է։ Լոյտ Ճորճ գնահատելով իր հաւատարիմ քարտուղարը, կ'ըսէ թէ շատ բան գիտէր, հետեւաբար չուզեցին խնայել։

ՄԵԾ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐՆ ու հարստութիւնները տուրքի ենթարկուած ըլլալով, հռչակաւոր Ռաքֆելլըրի կրտսեր տղան Ճոն, վարպետ խաղ մը խաղաց փոխանակ նոր տուրք վճարելու, հրամայեց 77 միլիոն տոլարի արժեթուղթերը (աւելի քան մէկ միլիառ ֆրանք), եւ արդիւնքը յատկացնել բարեգործական եւ գեղարուեստական նպատակներու։ Իրաւագէտներ կ'ըսեն թէ հայրն ալ այսպէս վարուած է, տուրքէ խուսափելու համար։ Եթէ օրէնքը վերջնապէս վաւերացուելով գործադրուի, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը 32 միլիոն տոլար պիտի կորսնցնէ, միայն Ռաքֆելլըրի տուրքերէն։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի Բանուորական Դաշնակցութեան կազմակերպած մարզահանդէսը։ Առաջին օրուան յայտագրին մաս կը կազմէին աթլէթիք, ֆութպոլ եւ հեծելանիւի մրցումներ։

Սթատ Փէրշինկի աթլէթիք մրցումներուն ներկայ էին 7000 հոգի։ Բանուոր աթլէթիքները կոտրեցին երկու մրցանիշ, որոնք գարմանք պատճառեցին մարզական շրջանակներուն։

Սթատ Վէնսէնի մէջ ալ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի մրցում մը, ուր Փարիզի բանուորական խումբը յաղթեց Ալզաս Լորէնի բանուորական խումբին 3—1ով։

Հեծելանիւի մրցումը, որուն տեւողութիւնն էր 97 քիլոմեթր, շահեցաւ Ֆրանսինի (Պէլճիքէն) անուն բանուոր մը, նոյն հեռաւորութիւնը կտրելով 2 ժամ, 46 վայրկեանէն։

*** Խորհրդային Միութեան մարզիկները հինգշաբթի օրուան մրցումներուն մաս չկազմեցին, Փարիզ հասած ըլլալով ուրբաթ առաւօտ։ Այս մարզիկներուն մէջ էր նաեւ մեր հայրենակիցը Ս. Համբարձումեան։

Ուրբաթ գիշերուան մրցումներուն մէջ, որ տեղի ունեցան Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, Խորհր. Միութեան աթլէթիք խումբը չարաչար պարտութեան մատնեց Ֆրանսայի անձնատուածներու խումբը։ 4000է աւելի հանդիսատեսներ ծափահարելով եւ «Ինթէրնասիոնալը» երգելով կը թնդացնէին սրահը։ Մեր հայրենակիցը՝ Ս. Համբարձումեանի երեւումը եւ իր տարած յաղթանակը ապշեցուց հանդիսատեսները։ Հակառակ 60 ժամ երկաթուղիով ճամբորդելուն եւ յոգնած ըլլալուն, 135 քիլօ ծանրութիւնը գետնէն առնելով օդին մէջ վերցուց։ «Իւմանիթէ» նկարագրելով մարզիկներուն մուտքը, կ'ըսէ թէ ամէնուն վրայ կ'իշխէր ծանրութեան ախոյեան Համբարձումեանի յաղթանդամ մարմինը։

Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր բարեկարգութեան համար։ Մինչեւ կէս գիշեր խումբ — խումբ ոստիկաններ կը հսկէին շրջակայ փողոցներուն մէջ, արգիլելով համախմբումները։

*** Իշխան Շթարէնպէրկ, Աւստրիոյ փոխ վարչապետը, հրամայեց բոլոր մարզական կազմակերպութեանց՝ անմիջապէս խզել իրենց յարաբերութիւնները գերմանական ընկերութեանց հետ։ Այս որոշումը պատասխան մըն է հիթլէրական թերթերու բուռն քննադատութեանց։

*** Այսօր կիրակի ընդհ. Եւրոպայի մէջ հեռաքրքրական մրցում մը տեղի պիտի ունենայ Պրիւսէլի մէջ։ Եւրոպայի յաւագոյն հեծելանուորդները թէ «ամաթէօր» եւ թէ «փրոֆէսիոնէլ» դէմ առ դէմ պիտի գտնուին խլելու համար համաշխարհային ախոյեանի տիտղոսը եւ «Ծիրանի գօտի» շապիկը։ Բոլոր երկիրներու մրցորդները հաւաքուած են Պրիւսէլ եւ նախափորձերով կը զբաղին։ Հ. Ս.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՑԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. հերոսի յիշատակին։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, Avenue Kléber
ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — Դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

Խորհուրդներ կը տրուին իւրաքանչիւր քաղաքական վերաբերմամբ համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հայկուհի Միքայէլեան եւ Գ. Սարգիս Մուղդուսեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Գ. Ազատ Էմիրխանեանի եւ վերջերս հայրենակիցներուն, որոնք ցոյց տուին նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւն ՅՈՎՍԷՓ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ յուղարկաւորութեան առթիւ։

ՓԱՐԻԶ, 16 Օգոստոս 1935

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն — Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 119, Ավենիւ Իթալիի սրճարանին մէջ։ Օրակարգ. դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէ ներկայ ըլլալ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր **Bulletin Mensuel**ի վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու իր ընթերցողներուն թէ՝ մեծ արձակուրդներու հետեւանքով Յրդ եւ 5րդ թիւերը միասին լոյս պիտի տեսնեն 8 էջ, պիտի կերպարանքով, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15ին, այլազան բովանդակութեամբ։ Անոր մէջ կարդալ ժամանակակից մեր յօդուածը «Հայ եւ Ռուս գաղթականներու իրաւական վիճակը, 1928 Յունիս 30ի Ժընեւի համաձայնութիւնը եւ Գաղթականաց Օֆիսներու յաւելուածները»։

Միւս կողմէ, լուսաբանելու համար կարգ մը անհիմն գրոյցներ զանազան աղբիւրներէ հաստատութեանց մասին, մեր ամսաթերթին վարչութիւնը յառաջիկայ Հոկտեմբերի ամիսէն սկսեալ պիտի կազմակերպէ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ իրաւագէտներու «Խորհրդական գատավարութիւններ» Սոսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ, Ամէն կերպով հոգ պիտի տարուի արդար դատաստանի համար։ Ուրեմն անոնք որ կ'ուզեն սահմանել «ամբաստանողի» դերը, պէտք է Սեպտեմբեր 30էն առաջ մեր թերթին վարչութեան հասցնեն իրենց գրաւոր ամբաստանութիւնները եւ նշանակեն իրենց փաստերը։ Պէտք է նոյնպէս նշանակեն անունն ու հասցէն այն վկաներուն, որ կ'ուզեն ունկնդրել տալ «դատարան»ին։ Ամբաստանեալները պիտի հրաւիրուին տեղւոյն վրայ ծանօթանալու իրենց դէմ եղած ամբաստանութեանց, եւ ներկայացնել կամ ներկայացնել տալ իրենց պաշտպանութիւնը։ Ատեանին։ Ձեռնկայմանաւ պարագային՝ զուրէն պաշտպան մը պիտի նշանակուի։ Եւ դատական ոը վիճակահանութեամբ պիտի ընտրուին ներկաներուն մէջէն, լսելէ յետոյ «Ընդհ. Դատախազին» ամբաստանութիւնները, «Ատեան»ին կողմէ իրենց տրուած հարցումներուն պիտի պատասխանեն այո՛ կամ ոչ։ Անկէ վերջ Ատեանը պիտի տայ իր ՎՃԻՌԸ։

Կարդացէ՛ք եւ տարածեցէ՛ք **Bulletin Mensuel**ը որ անհրաժեշտ պէտքի մը գոհացում կուտայ։ Հասցէ՝ 159, Rue Lafayette, Paris (10):

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՍԵՒՐԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Notre Dame des Angesի գաղ Աղբիւրին մօտ։ Ջոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Անծրեւի պարագային կը յետաձգուի գալ կիրակի։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Daumesnil, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ»

Թարգմ.՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիչեան

Մեր եղած տանը չորս կողմը գաղտնի պարտէզներ ու սարաւոտ ծառեր կային, որոց մէջ կը պահուէին թագաւորին գանձերը եւ ուրիշ գոյքերը, եւ նոյն լերանը գագաթներուն առջեւ պաշարը

Քանի մը մարդոց կողմէ մեզի չինուած գինիներ պարգեւ խրկուելով մեզի, ներկայ գտնուող քանի մը իշխանաց հետ խմեցինք վասն կենաց թագաւորին, սրբազան Պատրիարքի հօր եւ հօն գտնուող մեծամեծաց։ Գինիին գաւաթները կովու կոտոշներ էին, եւ մէկուն կենդանութեանը խմած ու բարեմաղթութիւններ ըրած ժամանակնիս՝ ամէնքը մէկէն մինչեւ գետին կը խոնարհէին։ Իշխանները մեր քովէն հեռանալէն քիչ մը ետքը աղխատ (*) կով մը պարգեւ խրկեցին մեզի ի նշան շնորհաւորութեան մեր գալստեանը, ծանուցանելով միանգամայն թէ պատրաստ են կատարելու եւ հոգալու ինչ որ պէտք է մեզի։

Հետեւեալ օրը կրկին տեսութեան գալով իշխանը, խնդրեցինք իրմէ որ մեր գալը շուտով իմացընէ թէոդորոսին։ Պատասխան տուաւ թէ՝ «Հիմայ ձմրան սաստիկ եղանակն է, եւ հինգ վեց ահագին գետեր կան Կէլզի — Թափոր երթալու ճամբուն վրայ, որոնց անցքը դժուար ու վտանգաւոր է. եւ թէ՝ ձմրան պատճառաւ ասդըստանդըները աւելի շատցած ու կատղած կ'ըլլան յիշեալ ճամբուն վրայ։ Քանի մը օր սպասենք տեսնենք, գուցէ թագաւորն ինքը դէպի այս կողմը յառաջանալով կուգայ, այն ատեն գիւրին կ'ըլլայ մեզի ձեր խնդիրը կատարել»։ Այսպէս պատասխանելով նա՝ հեռացաւ մեր քովէն, տարակուսութեան ու մտատանջութեան մէջ թողլով մեր միտքերը։

Այս սրտամաշ տարակուսանաց եւ մեր Եզեկիէլ պատանւոյն անակնկալ մահուամբ մեր սրտին խորը թողուած անմխիթար թախծանաց մէջ, մխիթարութեան մի պէտք ունէինք։ Նախախնամական Տնօրէնութիւնը, որ կենաց ամէն չղատնութեանց մէջ քաղցրութիւն մի միշտ կը խառնէ, պարգեւեց մեզի այն մարդակերտ երկրին եւ կղզիացեալ լերան մէջ մխիթարութիւն մը՝ երկու ճերմակ մարդիկ մեր դիմացն հանելով, որ նոյնքին Հաբէշստանի մէջ եղական եւ հազուագիւտ կը համարուէին։ Ասոնք երկու Նազարէթցի էին, մէկուն անունը Ճըրճիս (Գէորգ) եւ միւսինը Իլիաս (Եղիա), որոնք վաճառականութեամբ այն կողմերը գալով՝ Սեվագինի ճամբուն մէջ կը կողոպտուին գողերէ. եւ առանց ճամբանին ընդհատելու՝ Թէոդորոս թագաւորին ներկայանալու դիտաւորութեամբ կը հասնին մինչեւ Ծէլա, ու Ծէլայի իշխանները կ'առնուն կը բերեն զիրենք Ըռաք — Ամպա լեռը, ու անխնամ կը թողուն խալխալած ու խանգարուած խրճիթի մը մէջ, ուր անձրեւներու տակ կը մնան խեղճերը ողորմելի կացութեամբ։ Մեր հոն հասնելէն գրեթէ երկու ամիս եկած էին անոնք, որոնք յո... մեզի տեսնելնուն, եւ կուսինկ... իրենց պէս թուրքաստանի ... եմք, անմեկնելի ուրախութիւ... լացուին եւ իբրեւ երկնէ ... հրեշտակ՝ այնպէս կը փարէին ... Նոյն ուրախութիւնն ունեցանք ... ալ՝ երբ տեսանք որ իրարու ... քիչ շատ կը հասկընանք, ըստ ... արաբերէն կը խօսէին եւ մենք ... բաւադէմի մէջ քիչ շատ սորվ... ինք նոյն լեզուն։ Ասոնց հանդի... մեծ մխիթարութիւն եղաւ ... նոյն օրէն քովերնիս առինք ... ազատելով ողորմելի վիճակէն ... բու վախճանը անշուշտ վերջ... իրենց. եւ ակամայ ծառայել մեզ... ւաստարմութեամբ, եւ չհեռացա... նէ բոլոր մեր պանդխտութեան ... մանակ։ Մեր փոխադարձ մտե... թեանը վստահելով այս երկու ... րէթցիները, Հաբէշու երկիրը ... նուն բուն նպատակը յայտնեցի... զի։

(Շար...)

(*) Հաբէշներու մօտ աղխատ կովը մարդու ընծայելը մեծ պատիւ տուած կը համարուի։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. G. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ
20
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
20 Août
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2887

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՆ

Մուսոլինի կը մերժէ միջին ճամբաները

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԱԽԵՐԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՆ

ԱՂՕԹՔ ԵՒ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Այն բանակցութիւնները որ կը կատարուէին Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ պատուիրակներուն, խաղաղութեամբ լուծելու համար հապէշական խնդիրները, ձախողեցան շաբաթէն կիրակի, երբ հասաւ Պ. Մուսոլինիի գիրը, ձախողեցան պատասխանը։ Այնպէս որ, թանձր ամպեր կուտակուած են քաղաքական հորիզոնին վրայ, եւ աղօտ յոյս մը կը մնայ մինչեւ սեպտեմբերի 4, երբ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը

Բանակցութեանց ընդհատման առթիւ, հետեւեալ պիկոյցը հրատարակուեցաւ կիրակի գիշեր.—

«Պ. Փիէռ Լավալ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Պ. Էնթընի Իտըն, Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը եւ պարոն Ալոյզի, Իտալիոյ ներկայացուցիչը, ժողով գումարեցին Փարիզի մէջ, իտալեւեթովպական վէճը խաղաղութեամբ լուծելու համար։ Տարակուսին չկրցան գտնել վճռականութեանց հիմք մը որ թոյլ տար լուծել վէճը։ Խորհրդակցութեան ընթացքին մէջտեղ դրուած թելադրութեանց քննութիւնը պէտք է շարունակուի դիւանագիտական ճամբով»։

Իրականին մէջ, կացութիւնը շատ աւելի ծանր է քան կը հասկցուի այս պիւռոնական յայտարարութենէն։ Ամէնէն աւելի յուսախաբ են Անգլիոյ պատուիրակները, որոնք ամէն միջոց փորձած էին, միջին ճամբայ մը գտնելու համար։

Ինչպէս գրած էինք կիրակի օր, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակները ուզած էին իմանալ Իտալիոյ վերջնական պահանջները։ Իտալական պատուիրակը անմիջապէս հեռագրեց Պ. Մուսոլինիի, եւ անհամբեր պատասխանի կը սպասէր շաբաթ օր։ Միեւնոյն ատեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները իտալական պատուիրակին յանձնած էին հետեւեալ առաջարկները,— Տնտեսական կատարեալ իրաւունքներ Հապէշիստանի մէջ եւ դրամական աջակցութիւն անգլօ-ֆրանքօ-իտալական ընկերութեան մը միջոցաւ, հանքային, հողագործական եւ ճարտարապործական զարգացման համար։ Իտալական երկաթուղի մը Եթովպիոյ մէջէն, միացնելու համար Էրիթրէն եւ Սոմալին։ Այս աջակցութիւնը պիտի տրուէր Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ, կամ հոգատարութեան ձեւ մը գտնելով եւ կամ ընդարձակելով 1906ի դաշնագրին հիմերը եւ զայն դարձնելով քառապետական (Անգլիա, Իտալիա, Ֆրանսա, Եթովպիա)։ Անգլիա եւ Ֆրանսա միեւնոյն ատեն կը խոստանան անմիջական աջակցութիւն ընծայել Իտալիոյ, արեւելեան Ափրիկէի գաղթավայրին, ինչպէս եւ Եթովպիոյ իտալացի գաղթականներուն ապահովութեան համար։

Այս բոլոր թելադրութիւններն եղած էին այն պայմանով որ Եթովպիոյ կայսրը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ընդունին զանոնք եւ անոնց տրամադրութիւնները չվնասեն Եթովպիոյ հաշուային ամբողջութեան կամ անկախութեան։ Ցետոյ, բացորոշապէս յայտնուած էր Իտալացիներուն թէ այս թելադրութիւնները կը ներկայացուին պարզապէս իբրեւ հիմք վիճաբանութեան, եւ թէ Իտալիա մասնակցելով անոնց քննութեան, որ եւ է յանձնառութեան տակ մտած չըլլար։

Ամբողջ շաբաթ օրը պատուիրակները ի զուր սպասեցին Մուսոլինիի պատասխանին կամ առաջարկներուն։

Կիրակի առտու, Մուսոլինի հեռախօսին գլուխն անցած եր—կար հրահանգներ կուտար իր գլխաւոր պատուիրակին, պարոն Ալոյզիի, որ անմիջապէս արտաքին գործերու պաշտօնատանը գըտնուեցաւ եւ աւելի քան մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ։ Այս առթիւ յայտնեց թէ կ'ուզէ զեկուցում տալ լիագումար նիստի մը մէջ եւ խնդրեց որ պատուիրակները ժողովի հրաւիրուին կէսօրէն յետոյ։ Այդ միջոցին լուր եկաւ թէ Մուսոլինի նորէն հեռախօսին գլուխը կը հրաւիրէ իր պատուիրակը, որով տեսակցութիւնը ընդհատուեցաւ։ Քիչ յետոյ Պ. Լավալի ներկայացան Անգլիոյ պատուիրակները, տեղեկանալու կացութեան։ Մտահոգութիւնը ակներեւ էր բոլորի դէմքերուն վրայ, այնպէս որ Պ. Լավալ հազիւ հետեւեալ յայտարարութիւնը կրցաւ ընել թղթակիցներուն.

—Զպիտի կրնամ երկար զեկուցում մը տալ։ Այս առտու տեսայ պարոն Ալոյզին եւ Պ. Իտընը։ Երեքս միասին ժողով մը պիտի ունենանք ժ. 3·30ին։ Զափազանց տաժանելի է բանակցութիւնը։

Անհամբերութիւնը սաստկացաւ այդ վայրկեանէն։ Ժողովը տեւեց մինչեւ ժամը 5·15, միայն երեք պատուիրակութեանց պետերուն մասնակցութեամբ։ Երբ իտալական պատուիրակը հաղորդեց Մուսոլինիէն ստացած պատասխանը, անմիջապէս երեւան եկաւ որ խոր տարբերութիւններ կան անգլօ-ֆրանսական թելադրութեանց եւ իտալական պահանջներուն միջեւ։ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱՒՄԸ ԵՆԹԱՐԿԵԼ ԵԹՈՎՊԻԱՆ։ Կարելի չըլլալով որ եւ է իրաւախոհութիւն, ուրիշ բան չէր մնար եթէ ոչ արձանագրել ձախողանքը եւ փակել ժողովը։ Այդպէս ալ եղաւ։

Կացութիւնը այնքան լուրջ էր որ, իտալական պատուիրակը մերժեց ընդունիլ մամուլի ներկայացուցիչները եւ որ եւ է յայտարարութիւն չըրաւ ուրիշներու։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մուսոլինի կը պահանջէ Իտալիոյ միացնել հապէշական կարեւոր երկրամաս մը, հոգատարութիւն հաստատել ընդարձակ տարածութեան մը վրայ եւ գրաւել մնացեալը։ Մէկ խօսքով կը ներկայացնէ այնպիսի առաջարկներ, որոնք ընդունելի չեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համար եւ կրնան պատերազմի յանգիլ։

Աղօթք, Ամերիկայէն մինչեւ Եթովպիա

Կիրակի օր հանդիսաւոր աղօթքներ կատարուեցան ամբողջ Եթովպիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ, յանուն խաղաղութեան։ Ամիսներէ իվեր աղօթքներ կը կատարուէին Հապէշիստանի մէջ, բայց մասնաւոր նշանակութիւն ունէր կիրակի օրուան արարողութիւնը, որ տեղի ունեցաւ նախագահութեամբ կայսեր, Ս. Գէորգ եկեղեցիին մէջ։ Աղօթքները կ'արտասանուէին հին բարբառով մը որ մեռած է 400 տարիէ ի վեր։ Բիւզանդական եկեղեցին շրջապատուած էր զինուորներով, լեռնականներով եւ երկրին զանազան մասերէն հասած հրացանակիրներով որոնք իրենց ձիերուն եւ ջորիներուն սանձերէն բռնած, կը սպասէին արարողութեանց լրացման, տեսնելու համար կայսրը։ Արարողութիւնները շատ երկար տեւեցին։ Ժողովուրդը կը ձայնակցէր արտասանուած տաղերուն եւ երգերուն, առանց հասկնալու իմաստը։ Ամէնէն վերջը հոգեւորականը, Աբունա Էթէկ հետեւեալ կոչն ուղղեց Աստուծոյ, արաբերէն լեզուով.— «Զօրացո՛, Տէ՛ր, մեր թշնամիները եւ խորտակէ անոնց սիրտը։ Լսէ՛ ազգերու եւ մանաւանդ Ամերիկայի կոչը»։ Ցետոյ օրհնեց կայսրը, որ համբուրեց խաչը, մինչ նախարար մը կը ձայնակցէր իր աղօթքներուն։

∴ Կայսրը հետեւեալ նոր յայտարարութիւնն ըրաւ անգլ. թերթի մը.— Ես դարձեալ կը հաւատամ թէ պատերազմ չպիտի ծագի Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ։ Բայց եթէ այդ մեծ դժբախտութիւնը պատահի մեր գլխուն, մենք պատրաստ ենք մեռնելու մինչեւ վերջին մարդը, պաշտպանելու համար ազատութիւնը։ Որ եւ է պարագայի մէջ մենք չպիտի ընդունինք ենթարկուիլ Իտալիոյ թելադրութեան»։

Մեծ յուզում Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ

Բանակցութեանց վիժման լուրը մեծ յուզում պատճառեց Լոնտոնի մէջ եւ անմիջապէս արտակարգ նիստի հրաւիրուեցան նախարարները, որոնք այժմէն յուսահատական փորձ մը կը կատարեն, խզումը կանխելու համար։ Կիրակի օր արտաքին նախարարը երեք անգամ հեռախօսով երկար խօսակցութիւններ ունեցաւ եւ անհրաժեշտ հրահանգները տուաւ։ Պ. Իտըն հեռախօսին գլուխը հրաւիրեց նաեւ Անգլիոյ վարչապետը, Պ. Պոլտուին, որ Էքս–Լէ–Պէն կը գտնուի։ Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ խորհրդարանն ալ արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի, մինչդեռ վերաբացման օրինական թուականն է 29 հոկտ.։

Լոնտոնի մամուլն ալ չի ծածկեր կացութեան ծանրութիւնը։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» գրել կուտայ թէ բանակցութեանց վիժումը չափազանց պիտի ծանրացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան գործը։ Բոլորն ալ վերջին յոյս մը կը փնտռեն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, առանց շատ լաւատես ըլլալու։ Կարգ մը թերթեր կը պահանջեն որ Անգլիա քաշուի Եւրոպայի դիւանագիտական բարդութիւններէն։ Աշխատաւորական մամուլը կը ձաղկէ Իտալիոյ յարձակողական դիրքը։ «Իտալական աշխարհակալութիւնը պիտի գոհանայ միայն Եթովպիոյ զինուորական գրաւումով։ Պատասխանատուութիւնները ճշդուած են»։

∴ Պերլինի մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին։

«Ճառ խօսելու ժամանակը անցած է»

Մինչ այս մինչ այն, Պ. Մուսոլինի կը շարունակէ արծարծել յարձակողական ոգին, շողացնելով «փառապանծ պայքար»ի մը հեռանկարը։ Կիրակի օր, մինչ բանակցութիւնները կ'ընդհատուէին Փարիզի մէջ, «Առաջնորդ»ը մարտաշունչ ճառ մը կը խօսէր սեւ շապիկաւորներու «Հոկտեմբեր 28» զօրաբաժնին առջեւ։ «Ճառերը պէտք էդադրին այս վճռական ժամուն։ Ձեր զօրաբաժնին անունը կը նշանակէ թէ դուք յառաջ պիտի խաղաք եւ պիտի տապալէք բոլոր խոչընդոտները, մինչեւ այն նպատակը որ պիտի մատնանշուի ձեզի։ Սեւ շապիկներ, պատրա՞ստ էք այդպէս շարժելու։

Զինուորները պատասխանեցին միաձայն, — «Այո»։ Այն ատեն Մուսոլինի յայտարարեց.— «Իտալիոյ ժողովուրդը իր մեծ սրտին մէջ պիտի պահէ ձեր ահարկու աղաղակը»։

Մուսոլինի ամբողջ օրը անցուց անչէք անցընելով այն սեւ շապիկաւոր զօրաբաժինները որոնք Ափրիկէ պիտի երթան։ Մինչ զինուորները կ'անցնէին իր առջեւէն, բացագանչեց.

— «Իտալիա պիտի շարունակէ իր ճամբան մինչեւ որ լրացնէ իր ֆաշական կայսրութիւնը։ Պայքարներու ամէնէն փառաւորը կը գտնուի մեր առջեւ»։

Զինուորներու փոխադրութիւնը կը շարունակուի անընդհատ։

∴ Զրոյցի մը համաձայն, իտալական Սոմալիէն 10,000 բնիկներ, որոնք զինուորագրուած եւ սպառազինուած էին, Հապէշիստան փախեր են իրենց ռազմամթերքով եւ ձիերով։

Գերմանիոյ եկեղեցական նախարարը կը դատապարտէ ցեղային հալածանքները

Տոքթ. Շախտ, Գերմանիոյ ելմտական նախարարը, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Քէօնիկսպէրկի տօնավաճառին բացման առթիւ։ Ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց արտասահմանի մէջ, իբրեւ անուղղակի դատապարտութիւն մը հակահրէական պայքարին։ Նախարարը յատկապէս դիրք բռնեց «անկարգ» հակահրէութեան եւ կրօնական հալածանքներուն դէմ, գրելով տալով թէ այդ պայ–

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
որուն մահուան երեսնամեակը տօնուեցաւ կիրակի օր, 18 օգոստոս, Սոֆիայի մէջ, պատկառելի բազմութեան մը ներկայութեան.

ՎԱՂԸ՝ ՆՈՐ ՇԱՐՔ ՄԸ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

(ՅԱՏԿԱՊԷՍ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ՀԱՏՈՐԷՆ)

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԽՆՋՈՅՔԸ

«ՅԱՌԱՋ»ի տասնամեակին առթիւ

Շաբաթ երեկոյ, Փարիզի կեդրոնը, գեղեցիկ սրահի մը մէջ, մօտ 150 ընկերներու, համակիրներու, «Յառաջ»ի բարեկամներու եւ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Ժողովի պատգամաւորներու ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ Կեդր. Կոմիտէին սարքած խնջոյքը, «Յառաջ»ի 10ամեակին առթիւ։ Յանուն Կեդր. Կոմիտէի բացումը կատարեց ընկ. Գ. Բալայեան, հրաւիրելով սեղանապետ մը ընտրել։ Ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Զամալեան։ Ցոտնկայս երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը, ընկերակցութեամբ դաշնակի զոր կը նուագէր Պ. Գարեգին։

Սեղանապետը յաջորդաբար խօսք տուաւ ընկ. Ա. Գիւլխանտանեանի, Ն. Պէշիկթաշլեանի, Լ. Գեւոնեանի, Ց. Տէր Ցակոբեանի, Ծերունազարդ Աւլանեան քահանայի, Իշխան Ամատունիի, Սարգիս Գիլալիի, Ս. Վրացեանի, Պէրնառ Վահէի, Պօղոս Հիւսեանի, Հր. Հանտալեանի, Տիկին Շահլամեանի (Կարմիր Խաչի կողմէ), Հր. Բալուեանի («Համազգային»ի կողմէ), Տ. Պապազեան (Մարտիկներու Միութեան կողմէ), Տիգրան Բէգզադեանի։ Աշոտ Արծրունի (կազմ. յանձնախումբի կողմէ), Տիկ. Ս. Տ. Դաւիթեանի եւ Ղ. Մելոյեանի։

Բոլորն ալ խանդավառ արտայայտութիւններով գնահատեցին «Յառաջ»ին կատարած գործը, տասը տարուան ընթացքին, եւ մաղթեցին աւելի մեծ յաջողութիւններ։

Երիտասարդները եւ մասնաւորապէս գաւառի պատգամաւորները սրահը կը թնդացնէին ազգային - յեղափոխական երգերով։ Վերջին խօսքը արտասանեց ընկ. Շ. Միսաքեանի։ Կէս գիշերը անցած էր, երբ ներկաները բաժնուեցան սրահէն, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Երկաթուղի՝ Թուրքիայէն մինչեւ Իրան

Թուրքիոյ հանրօգուտ շինութեանց գործավար Ալի Չէթին Գայա հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— օգոստոս 13ի նիստին մէջ որոշեցինք գնել հեռաձայնի ընկերութիւնը։ Փոխարժէքը պիտի վճարենք 20 տարիէն, տարեկան 40,000 ոսկիլին տալով։ Վճարումը պիտի սկսի չորս տարի յետոյ եւ 20 մասնավճարով պիտի աւարտի։

Ցուլիս 21էն, այսինքն այն օրէն ի վեր որ կառավարական հսկողութիւնը սկսաւ ընկերութեան վրայ, բաժանորդներէն գանձուած կանխիկ դրամները կառավարութեան պիտի անցնին, իսկ աւելի առաջ գանձուածները՝ ընկերութեան։ Մինչեւ յուլիս 21 ընկերութեան ունեցած պարտքերը իրեն կը պատկանին։

«Մենք անկախ պետութիւն մըն ենք։ Առանձնաշնորհեալ ընկերութիւնները կրնանք պահել միայն փոխադարձ շահի սկզբունքին վրայ։ Արեւելեան երկաթուղիներուն գնումը շատ անհրաժեշտ է, բայց առայժմ պատրաստ չենք ասոր համար. միայն թէ ուշ կանուխ այդ գիծն ալ պիտի գնենք։

Կառավարութեան ամենամեծ քաղաքականութիւններէն մէկն է երկաթուղիի քաղաքականութիւնը։ Մեր երկաթուղիները պիտի երկարին մայր հայրենիքի բոլոր կողմերը եւ օր մը պիտի հասնին նաեւ մինչեւ Իրան։ Ասիկա անհրաժեշտ է մեզի համար, տնտեսական եւ զինուորական տեսակէտով։ Երկաթուղիին մինչեւ Իրան երկարումը շատ մեծ քայլ մը պիտի ըլլայ թէ մեզի, թէ հարեւան եւ բարեկամ երկրին համար։ Այս ձեւով միաժամանակ Թուրքիայէն պիտի անցնի Իրանի հարեւան երկիրներու թրանզիթի ճամբան»։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԻ ԻՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Այն ինչ որ կը փորձեմ տալ ներկայ յօդուածաշարքով, արդիւնքն է իր կար ու խղճամիտ պրպտումներու. Որչափ որ կարելի եղած տալ այսքան ծաւալուն նիւթ մը իր էական մասերուն մէջ, օգտուած եմ շատ մը աղբիւրներէ։ Մանաւանդ, Խօ. Տըմէջրի յօդուածաշարքէն եւ եւրոպական մեծ պարբերականներէն, որոնք օրը օրին հետաքրքրութեամբ կը հետեւին «Արեւ ելլալու» ճափոնի աշխարհակալական քաղաքականութեան, որ հետզհետէ գոյն եւ չեշտ կ'առնէ ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, եւ անկարելի բան է որ խոր ազդեցութիւններ չթողու եւրոպական ցամաքամասի մեծ ու փոքր պետութեանց քաղաքական ու տնտեսական շահերուն վրայ։

×

Երբ շրջիկ մը կամ թղթակից մը կը մտնէ ճափոնական սահմաններէն ներս, անմիջապէս կ'առաջնորդուի սահմանամերձ պահականոցը, ուր իրեն կը տրամադրեն հարցարան մը, լեցնելու համար։ Տեսակ մը հաւատաքննութիւն է հարցարաններ լեցնելը։ Որչափ որ կարելի ըլլայ համառօտ գոյացնել եղած խօսակցութիւններուն մասին, տանք այդ հարցումներէն մէկ քանին։

1.— Ուրկէ՞ կուգաս։ 2.— Ի՞նչ քաղաքականութեան կը հետեւի ձեր թերթը (եթէ թղթակից է ենթական)։ 3.— Ի՞նչ է ձեր անհատական հայեցողութիւնը ճափոնի եւ իր քաղաքականութեան մասին։ 4.— Ի՞նչ տեսակ խնդիրներ են, որ կ'ուզես ուսումնասիրել ճափոնի մէջ։ 5.— Պիտի շրջագայի՞ս այն վայրերը, ուր կը գտնուին պատերազմական դիրքեր եւ ամրութիւններ։ 6.— Լուսանկարի գործիք ունի՞ք ձեր քով։ 7.— Վերջին անգամ ե՞րբ Խորհրդային Ռուսաստանը անցաք։ 8.— Մանչուրիան կը ճանչնա՞ք։ 9.— Ձեր երկիրը կը ճանչնա՞յ անկախ Մանչուրիոյ պետութիւնը։ 10.— Եթէ ոչ՝ ինչո՞ւ։

Այս հարցումներէն վերջ, կը պատուիրեն որ չըլլայ թէ ամենադոյզն չափով իսկ տեղեկութիւններ հաղորդեն բանակին եւ նաւատորմին մասին։ Եւ հաստատական պատասխանն ստանալէն վերջ, կը ստորագրեն ու կը վաւերացնեն հարցարանը, որպէսզի ենթական անցնի սահմանէն ներս։

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ՍԻՐՈՒԱԾԸ։ Ամէնէն կարեւորն ու էականը ճափոնական կայսրութեան մէջ, լրտեսութեան խնդիրն է։ Ոչ մէկ պետութիւն այնքան լաւ չէ զինուած լրտեսութեան դէմ, որքան ճափոնը։ Եւ եղած բոլոր հարցումներուն պատասխանը արդէն այդ է,— չըլլայ թէ ենթական լրտեսական հանգամանք ունենայ։ Ամէն ճամբորդի, զբօսաշրջիկի կամ թղթակիցի մը մէջ, ճափոնական իշխանութիւնները մէկ բան միայն կը տեսնեն, լրտեսը։ Եւ որպէսզի ենթականներուն միտքին մէջ դրոշմեն թէ այդպիսի փորձ մը միայն մահուամբ կը պատժուի, օտար ճամբորդները կայարան կամ նաւամատոյց հասնելէն առաջ, անոնց կը բաժնուին աշխարհագրական փոքր քարտէսներ, ուր նշանակուած են այն արգիլեալ գօտիները, ուր ոչ միայն չեն կրնար շրջագայիլ, այլեւ բացարձակապէս արգիլուած է, շրջագայելու պարագային իսկ, լուսանկարի գործիք ունենալ։

Անգլիական նաւային մեծ ընկերութեան մը երկու պաշտօնեաները, անցեալ տարի, երբ կը ճամբորդէին Մոժի քաղաքին կողմերը, լուսանկարած էին կեռասենիի ծաղկած ծառ մը, եւ ճափոնցի պարմանի ու ժպտադէմ աղջիկները։ Սակայն, այս անմեղ յանցանքը անհետեւանք չմնաց։ Գաղտնի գործակալներ ձերբակալելով երկու Անգլիացիները, նետեցին բանտ։ Եւ ամիսներ բանտը մնալով, հազիւ ազատուեցան անգլիական հիւպատոսին միջամտութեան շնորհիւ։ Լուսանկարներն ու մեքենան ոչնչացուցին։

Ճափոնցի ժողովուրդին հարիւրին 25ը գաղտնի ոստիկան է։ Ամէն բանի մէջ լրտես տեսնելու ախտավարակ մտայնութիւնը կը բացատրուի նաեւ անով որ այսօր, ճափոն, տնտեսական ու քաղաքական տարակարծութիւններու մէջ կը գտնուի Չինաստանի հետ, Մանչուրիոյ խնդրին շուրջ։ Միացեալ Նահանգներուն հետ յարաբերութիւնները առկախ վիճակ մը ունին, նաւային պատասպարման խնդիրներու պատճառաւ։ Նոյնը նաեւ Անգլիոյ հետ, Հոնկ Քոնկի եւ Սինկափուրի համար։ Աւստրալիոյ եւ իր մէջ եղած տարակարծութիւնները չափազանց խոր են։ Ռուսիոյ հետ մշտական կռիւի մէջ են, Մանչուրիոյ եւ Հիւս. Չինաստանի երկաթուղիին համար։

Տակաւին կը սպասուի ճափոն-պրազիլեան Թնճուկին՝ ներգաղթումի դէմ դրուած նոր խստութեանց առթիւ։

Այսպէս շրջապատուած բոլոր պետութիւններուն հետ բան մը ունի անպայման։

Եւրոպական ցամաքամասին մէջ ալ։ Իբրեւ մրցակից ունի Գերմանիան։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Ճափոնական ազգայնականութեան դիմագիծը գոռ ռազմապաշտակա՞ն է թէ խաղաղասիրական, դժուար է պատասխանել։ Ժամանակէ մը ի վեր այս հարցին շուրջ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ սարքուեցան թերթերու վրայ եւ մամուլի մէջ։ Ոմանք ճափոնը կը ներկայացնեն իբրեւ հրէշ մը (աշխատաւորական մամուլը) երբ ուրիշներ ալ ընդհակառակն, անոր մէջ կը տեսնեն զարգացող ուժը որ բնորոշ է։

Սակայն սխալ է թէ՛ մէկը եւ միւսը։ Ճափոնցիները ոչ ճիւաղ են եւ ոչ ալ պարզամիտ ծաւալողներ։ Ճափոնական կայսրութեան մէջ ծայրէն միւսը, ծեր թէ երիտասարդ, էգ թէ արու, հարուստ թէ աղքատ, զինուորական թէ հասարակ քաղաքացի, մէկ բան միայն գիտեն, մէկ բան միայն կ'ուզեն գիտնալ,— ազատութիւն, սանձարձակ ազատութիւն։ Եւ ազատ ապրելու այս տենչը, ճափոն ժողովուրդի նկարագրին վրայ այնպէս մը ազդած է որ, ուղղակի կարելի է ըսել թէ ճափոն քաղաքացիներու մէջ, ազգայնականութիւնը միս ու ոսկոր դարձած է, կամ ինչպէս կ'ըսէ Ֆրանսացի լրագրող Եմմն ար Մէթրը, ազգայնականութիւնը ոսկորներու մէջ անցած է, ուր պիտի մնայ մինչեւ մահուան վերջին շունչը։

Շատ անգամ սովորական ու անշուք պարագաներու մէջ իսկ, տեսանելի կ'ըլլանք ազգայնական ցուցադրումներու։ Այսպէս մեծ ու պզտիկ ժամանակներուն մէջ, պզտիկներու վերաբերեալ խաղալիքները եւ մեծ մասամբ այլ տարածքներ, կը կրեն ճափոնական դրօշին գոյնը։ Փողոցներու կամ մէթրոյի մէջ, չէք հանդիպիր զինուորի մը, որուն լանջակին վրայ ճափոնական դրօշը չըլլայ։ Վերջապէս հանապազօրեայ կեանքը կը փաստէ ճափոն ժողովուրդի ազգայնական դիմագիծը։

Եմմն ար Մէթրը կը պատմէ.— Օր մը ճափոնի մայրաքաղաքին մէջ, ներկայ եղած էի կեռասենիի ծաղկման հանդէսին տօնակատարութեան։ Բեմին վրան Մանչուրիացի երիտասարդ մը կը համբուրէր ճափոն աղջկան մը հետ, որ հագուած էր ճափոնական դրօշին գոյներով։ Տօնակատարութիւնը վերջացաւ արուեստական արեւի մը ծագումով, որ կը խորհրդանշէ ճափոնը։

Զբօսավայրերուն թէ ժամանցի սրահներու մէջ, ձայնագիր գործիքները կ'երգեն միայն ու միայն զինուորական եւ հայրենասիրական երգեր։ Ուրիշ որ եւ է երգ անկարելի է ունկնդրել։ Այս է ճափոն ժողովուրդի ստուգագոյն ճաշակը։ Ճաշի թէ հանգստութեան վայրկեաններն անբաժան մաս կը կազմէ հայրենասիրական ու զինուորական երգերը։

ՃԱՓՈՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՍԻՐՏԸ.— Բոլոր ժողովուրդները ընդհանրապէս ազգային փափաքներ ունին։ Այսպէս, ժառանգական այդ փափաքը Անգլիացիներուն քով ճէնթլմէն ըլլալն է, Գերմանացիներուն քով ալ փրուսական սպայ։ Իսկ ճափոնցիին քով ալ ոչ ճէնթլմէն եւ ոչ սպայ, այլ սամուրայ ըլլալու երազը։

Ի՞նչ է «սամուրայը»։

«Սամուրայը որ կազմուած է 60 տարի առաջ, Մէժի–Մաքա արքային ձեռքով։ Իր սկզբնական շրջաններուն միայն մէկ հաւատոյ հանգանակ ունէր,— պաշտպանել Թագաւորը իր եւ հայրենիքի թշնամիներուն դէմ։ Առաջին օրերուն հազիւ քանի մը հազար անդամներ ունէր, իսկ այսօր երեքուկէս միլիոն կը հաշուեն։

Սամուրայը որ անբաժան ընկերն է Նժոյգին, ալեկոծ կեանք մը ունի միշտ։ Կռիւ, պատերազմ, արարքութիւն, արկածախնդրութիւն, անբաժան մասն են իր կեանքին։ Անոնք պատերազմի կ'երթան այնպէս, կարծես հարսանիք մը ըլլար։ Կազմակերպութեան հանդէպ եղած որ եւ է դաւաճանութիւն մահուամբ կը պատժուի։ Ճափոնական բառով «հարաքիրի», որ կը նշանակէ ենթակային փորը ճեղքել ու փորոտիքը պարպել։ Կարգապահութեան դիմակին տակ, յաճախ ականատես կ'ըլլանք անլուր վայրագութեանց։ Սամուրայ մը, այսպէս, սպաննած էր իր հարազատ որդին, ազատելու համար արքայազուն իշխանի մը կեանքը։

Սակայն, ինչպէս ըսինք, սամուրայի դիմագիծը այսօր գրեթէ փոխուած է հիմնապէս։ Սամուրաները ճափոնի ազգային հերոսներն են։ Եւ անոնց հերոսութիւնները մէկ մէկ խայծեր դպրոցականներու աչքին, պարզացնելու համար անոնց մէջ ազգային ու ազգայնական ոգին։

Տակաւին քանի տարի առաջ, սովորութիւն էր դպրոցական երեխաները տանիլ բանտ կամ կրկէս մը, ցուցնելու համար թէ ընկերութեան դէմ չարագործութիւն ընող մը ինչպէս կը պատժուի։ Դպրոցական երեխաները ճափոնի մէջ կը կրթուին սպարտական ձեւով։ Ութ կամ ինը տարեկան երեխաներ իրենց ծնողներուն կողմէ խնամքով, կէս գիշերին, դուրս կը շպրտուին տունէն, որպէսզի մութին մէջ առանձինն շրջագային կամ անցնին գերեզմանատան մը մէջէն։ Ժամերով քալել կուտան ձիւնի եւ սառոյցի կոյտերու մէջէն, առանց կտոր մը հաց տալու իրենց, որպէսզի երեխաներուն նկարագիրը կազմուի այսպէս չարքաշ ու տոկուն։

Որպէսզի կարելի ըլլայ աւելի պատկերաւոր ձեւով տալ ճափոն ժողովուրդի ազգայնական նկարագիրը, պատմենք դէպք մը։

Չինեւճափոնական պատերազմի միջոցին ճափոնցի սպայ մը գերի կը տարուի Չինացիներուն կողմէ եւ կը բանտարկուի։ Երբ ազատ կ'արձակուի այս սպան, ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները, գլխաւորութեամբ զօրավար Արաքիի, սպան ողջ ողջ կ'այրեն, յայտարարելով հետեւեալը.

— «Աքանչելի օրինակ իրապէս այս մահապատիժը, թող իմանան բոլորը թէ ճափոնցի սպան չի բանտարկուիր, եթէ նոյն իսկ վիրաւորուած ըլլայ»։

Հեղինակաւոր լրագրող մը գրիչին տակ, անցեալները հետեւեալը կարդացի.— Թոքիօ, արձարանի մը մէջ նստած կ'ինք ճափոնցի փաստաբանի մը հետ, որ իր ուսումը առած էր Ֆրանսայի մէջ եւ կը խօսէր եւրոպական չորս հինգ լեզուներ։ Ըսաւ ինծի թէ անդամ է սամուրայի։ Հազիւ բերանս բացած էի ըսելու թէ խորթ կը համեմատէի իր եւրոպական կրթութեան սամուրայի հետ, քիչ մը բարկանալով պոռաց երեսիս,— Ձեր կրնար հասկնալ զիս, մենք սամուրայ ենք, եւ այդպիսով է որ մենք մեզ կ'առաջնորդենք կեանքի մէջ»։

Եւ իրապէս մայրը՝ զաւկին, ուսուցիչը աշակերտին, սպան իր զինուորին, վերակացուն իր գործաւորին, մէկ բան միայն կը կրկնեն.— Իմանալ սամուրայներուն, սիրել ծնողքն ու զոհաբերել իրենց կեանքը հայրենիքին։

Ընտանեկան թէ անձնական պատասխանատուութիւնը չափազանց զօրաւոր է ճափոն քաղաքացիներուն մօտ։ Անցեալ տարիները ճափոնի պատոն բազմական նախարարը, զօրավար Հայաշի հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն։ Ոչ միայն պաշտօնէն, այլ եւ ամբողջովին քաշուեցաւ քաղաքական կեանքէ։ Պատճա՞ռը։ Որովհետեւ իր եղբայրներէն մէկը դատապարտուած էր, հարստահարութիւն բանեցուցած ըլլալով։

Ուրիշ մը եւս՝ պարոն Քիթասաթօ, ճափոն գիտնականներուն ամէնէն նշանաւորը, նախագահ գիտական կաճառի, եւ անդրէն Թոքիոյի համալսարանին, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն անոր համար, որ իր զաւակը անձնասպան եղած էր աղջկան մը համար։ Իր հրաժարականին մէջ չմոռցաւ յիշել թէ «ես որ կոչուած էի ճափոն երիտասարդութեան ազգային կրթութեան ու բարոյականին հսկել եւ դաստիարակել զանոնք, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ չհրաժարիմ, երբ անկարող եղայ իմ հարազատ զաւակս դաստիարակելու»։

Փոքրէն մինչեւ մեծը, զինուորականէն մինչեւ հասարակ քաղաքացին եւ մինչեւ սամուրայն, մէկ բան միայն կ'ոգեւորէ զիրենք, մէկ բան միայն կը խօսի իրենց սրտին,— ճափոնական ազգայնականութիւնը։

ՀՐԱՉԵԱՅ Տ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

(ՈՂՋՈՅՆԻ ԽՕՍՔ)

Feci quod potui,
Feciant meliora potentes!

«Յառաջ»ի տասնամեակն է։

Բաւական է արտասանել այս երկու խօսքը, որպէսզի բազմաթիւ խոհեր, ապրումներ, մէկը միւսից յուզիչ, փոթորկեն մեր միտքը, մեր հոգին...

Հայ մամո՛ւլ,— կա՞յ աշխարհիս երեսին քեզ նմանը։

Հազի՛ւ թէ...

Ո՞ր ժողովուրդի մամուլն է, որ լինէր այնքա՜ն դժբախտ ու թշուառ, այնքա՜ն բազմահոգ, ինչպէս դու ես, եւ միաժամանակ ո՞ր մամուլն է, որ ունենար այն գաղափարական ու բարոյական բաւարարութեան վեհ զգացումը, որ ունին քո սրտամաշ եւ անխոնջ աշխատաւորները, քո վարիչները։

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ այս իւրայատուկ երեւոյթին՝ մեր մէջ։

Չէ՞ որ հայ մամուլի ճակատագիրը իր ժողովրդի ճակատագիրն է։

Դժբախտ իր արտաքին կեանքով, արմատախիլ եղած եւ աշխարհի չորս հովերի քմայքին յանձնուած, հայ ժողովուրդը [illegible] իր մեծ դժբախտութեան եւ անհուն տառապանքների մէջ պահում պահպանում է իր ցեղային առողջ բնազդը, իր հոգեկան անօրինակ կորովը եւ անպարտելի ձգտումը դէպի գաղափարական վսեմ բարձունքները։ Անկասկածելի նրա մտքի ստեղծագործութեան թռիչքը, աննկուն է նրա կամքը ու անսպառ նրա նախաձեռնող ոգին հայ մշակոյթի զարգացում։

Այսպէս է եւ հայ մամուլը։

Կա՞յ տանջանք, կա՞յ զրկանք, կա՞յ վիշտ ու ցաւ, որ ապրած չլինեն հայ մամուլի աշխատաւորները, հայ մամուլի վարիչները։ Ու մանաւանդ այսօր...

Այսօր, երբ չորս կողմ իշխում են՝ առնկուութիւնն ու նախանձը, ժխտամտութիւնն ու փոքրոգութիւնը, թշնամութիւնն ու դաւերը, երբ տիրում է մտքի տափակութիւն ու չրփոթ ըմբռնումների մէջ, երբ բարքերի այլանդակութիւնը իր գագաթնակէտին է հասել ու պատասխանատուութեան զգացումը վերացել։

Բայց միաժամանակ մամուլի ոչ մի աշխատաւոր, ոչ մի վարիչ չունի այն բարոյական ինքնաբաւարարութեան զգացումը, թէ ապարդիւն չեն անցել իր տառապանքներն ու զոհողութիւնները, որպիսին ունին հայ մամուլի ներկայացուցիչները։

Եւ ահա այսօր, երբ հայ մամուլի բազմանդամ ընտանիքի մի անդամը՝ «Յառաջ»ը բոլորել է իր տասնամեակը, վստահ կարող ենք ասել, որ դա մեր մշակութային կեանքի մէջ մի նշանաւոր մոմենտ է, արժանի հայ հասարակութեան, հայ ընթերցող բազմութիւնների լուրջ ուշադրութեան։

Չէ՞ որ եւրոպական մայր ցամաքի վրայ «Յառաջ»ը այն միակ օրկանն է որի հեղինակաւոր ձայնին հաւասարապէս ականջալուր են թէ բարեկամ ընթերցողները եւ թէ ոչ–բարեկամ ընթերցողների հոծ բազմութիւնները։

Չէ՞ որ նրա հուժկու ձայնը վաղուց կտրել անցել է Ֆրանսայի սահմանները ու հասել մինչեւ հինգ ովկիանոսների ծայրագոյն ափերը։

Չէ՞ որ «Յառաջ»ը այսօր գաղափարական պայքարի նոյն պատնէշի վրայ է, ինչ տասը տարի առաջ եւ տասը տարի շարունակ։ Չէ՞ որ մամուլի վսեմ կոչման զգացումը արտացոլում է նրա իւրաքանչիւր տողից։

Այո, «Յառաջ»ը իր աննկուն վարիչով, իր նուիրուած աշխատակիցներով, այսօր իր երկրորդ տասնամեակի շէմքին, կարող է հանգիստ խղճով ու անկեղծ պարծանքով ասել.

Feci quod potui.
Feciant meliora potentes!

(Գործեցի իմ ուժերիս ներածին չափ, թող լաւագոյնը անեն նրանք, որոնք ի վիճակի են)։

Եւ մենք, մեր հեռուից, յղում ենք մեր ջերմ ու անկեղծ ողջոյնները, ասելով՝

— Ապրի՛ս, ընկ. Շաւարշ, շատ ապրիս, բազում տասնամեակներ տօնես քո անմահ «Յառաջ»ով, քո նուիրուած աշխատակիցներով ու գործակիցներով, եղիր արի՛, վստահ քանզի վաղուան երջանիկ օրուան նուաճումի մէջ դու եւ քո «Յառաջ»ը ունիք խոշոր եւ անգնահատելի բաժին։

Դեռ ձեր գործը աւարտած չէ՛, Հայի ճակատագրի խնդիրը լուծուած չէ՛ ... դեռ անելիքներ շատ ունիք։

ՅՈՎՍ. ԹԱԴԵՒՈՍԵԱՆ

- 1 օգոստ. 1935

«ՔՈՂԱՋԵՐԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ»

ԴԷՊԻ ԱՍԻՈՅ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ...

[illegible]

— Հանրապետութեան նախագահը չընդունիր արեւմտեան թղթակիցներ, որովհետեւ [illegible], բայց պաշտօնատար մը առուն դիմած էի տեսակցիլ կարենալու համար Աթաթիւրքին հետ։

— Առիթը պատճառ մը չէ, պատասխանեցի։

— Ի զուր է։ Օր մը, պիտի տեսնէք [illegible], օր մը գուցէ ձեզի հանդիպի գիշեր մը եւ ժամերով խօսի։

Իրաւ ալ այսպէս պատահեցաւ։

Հրաւէր մը ստացայ նուագահանդէսի զոր կուտան արուեստագէտներ կուսային Ֆայք Խվիի մէջ եւ ուր պիտի ըլլար նաեւ Աթաթիւրք։

Հանդէսը սկսաւ եւ Թուրքիոյ պետը եկաւ գրաւեց իր օթեակը։ Երաժշտութիւնը վերջին կիրքն է նախագահին որ իր ճաշակը կը պարտադրէ եւ Թուրքերը հիմա կը ճանչնան Պախը, Սթրաւինսքին եւ Ճազը։

Միջնարարին գացած էր սուրճ մը առնելու սրահին պիֆէն։ Ուզեցի մօտը երթալ, բայց ոստիկաններու շղթան 10 մայրկեան կարենալ [illegible] ինծի։ Բարապան մը ըսաւ որ աւելի մնացած էի, պէտք է սպասման [illegible]։ Անկէ կը տեսնէի զայն, սուրճի գաւաթը ձեռքը, քանի մը ընկերներու հետ։

Աթաթիւրք չի նմանիր իր ոչ մէկ պատկերին, ոչ մէկ լուսանկարին, ոչ մէկ արձանին։ Արտաքնապէս արտայայտիչ դէմք մը ունի, [illegible]։

Բարապանը գնաց ըսաւ որ կը սպասէի, բայց ան լաւ ըլլալու երեւոյթը չունէր։ Կը սպասէի։ Միջնարարը վերջացաւ եւ ան սկսաւ քալել իմ ուղղութեամբ։ Երբ մօտեցաւ [illegible]։ Կիսախուփ թարթիչներուն տակէն փոքր, բիբերը անհամաչափ, մետաղական կապոյտ իր աչքերը վրաս յառեց, [illegible] հատու ակնարկով մը։ [illegible], ճակատը պատող ջղային ցնցում մը պէս ու չարաճճիկ ձայնով։ [illegible]

Յաջորդ օրը նոր հրաւէր Անգարա-փալասի մէջ, երեկոյթ, ի պատիւ [illegible]։

Կէս գիշեր եղաւ բայց Աթաթիւրքը չեկաւ։ Անգլիական դեսպանատան կցորդ մը կէս-շուրջ ըսաւ որ նախագահը հոգնութեան տակ էր, բայց անշուշտ պիտի գայ [illegible] այս գիշեր չպիտի գայ։

Ժամը մէկ եղաւ եւ պաշտօնատար մը եկաւ ըսելու թէ Աթաթիւրք Ֆայք Խվիի ժողովրդական պարահանդէսին պիտի գտնուի։ Վազեցի հոն։ Ամէն կողմ ուրախութիւն ու պար [illegible] եղաւ չեկաւ, [illegible] գալու չէր, քանի որ պիտի կրնայի տեսակցիլ անոր հետ։ Պատուիրեցի որ հեռաձայնէ Ֆայք Խվի եւ եթէ Կազին եկած է ինծի արթնցնեն։ Երկու քառորդ յետոյ զիս արթնցուցին։ Ժամը 4ին պարահանդէս մտայ ուր քրտինքն ու փոշին կը տիրապետէին։ Ամէն մարդ ոգեւորեալ կը պարէր։ Շարժում մը եղաւ բազմութեան մէջ, շրջանակ մը լայնցաւ եւ տեսայ նախագահը շնորհով ու զարմանալի ճկունութեամբ պարող մը, Աթաթիւրքն էր, Յաղթանակը, բանակատեղծ, հեռատես, մաթեմաթիկոս, քաղաքագէտ եւ զինուորական պետ որ 15 տարուան մէջ աւելի շատ բարեկարգութիւն կատարած էր քան հինգ դարու մէջ հին Օսմանեան կայսրութիւնը։

Իր շրթունքին ծայրը [illegible] ժպիտ մը կ'ոգեւորէր. [illegible] մը կը պարէր։ Դեսպաններն ու պատուիրակները կը դիտէին դաս անհնարի ձեւով։

Ես գացած էի տեսակցութիւն մը առնելու որմէ նոր բան մը չսորվեցայ։

— Մեր Թուրք ցեղը, ըսաւ ան, հին է ու յարգելի։ Ի ծնէ կոչուած կեդրոնական Ասիոյ՝ Ալթայի բարձունքներուն վրայ ապրելու, կանուխէն [illegible] յատկութիւններ՝ հեռատես հայեացք, արագ թռիչք եւ ուժեղ մարմին։ Ֆիզիքական ու մտաւոր ամէն արգելքի թշնամի՝ Թուրքը ըմբոստացաւ իր ծննդավայրին մեկուսացումին դէմ եւ սկսաւ տարածուիլ արեւելք ու արեւմուտք...

Չեմ կրնար ամբողջովին հոս տալ այն պատմական տեսութիւնը զոր Աթաթիւրք կատարեց Ամերիկ[illegible] խորդ գետնային զօր. Շէրիֆ [illegible] խօսքը։ Կը ցաւիմ որ բոլորը չէք, բայց իր սա խօսքը [illegible]։

— Մենք Թ[illegible]

Այս պզտիկ նախադասութիւնը նշանակութիւն ունի։ «Արեւել[illegible]» [illegible]

[illegible]

Աթաթիւրք [illegible] Դեղին վտանգը։ Ինչ որ [illegible]

[illegible]

Ճափոնցիք, որ 1869էն [illegible] պետութեանց 13ը [illegible]

[illegible]

Անգլիացիներու աչքով, որ [illegible]

Վերսայլի դաշնագրէն ի վեր [illegible]

1932ին երբ Կազին պատուիրակութիւններ գրեց [illegible] խաղաղութեամբ [illegible] Թէհրանի մէջ շատ երկար մնաց [illegible]։ Անկէ ի վեր, [illegible] Թուրք բանակները [illegible]

[illegible] պայմաններ են որ ցոյց կուտան ի Թուրքիա ինչ դեր կրնայ խաղալ [illegible]

[illegible]

Հոս պէտք չէ մոռնալ արեւելքի [illegible] ծայրագոյն արեւելքի [illegible] գործունէութեան մէջ Սովետներուն [illegible]։ Ասոր մէջ ալ Թուրքիա [illegible]

Այս պայմաններուն մէջ [illegible] կ'ըլլայ որ, [illegible] տարածուած 25–30 միլիոն Թուրքեր իրենց աչքը չդարձնեն անկախ Թուրքիոյ վրայ որ յանկարծ Արեւելքի [illegible] առաջնորդը դարձաւ։

Կամաց կամաց, այսպէս, [illegible]

կ'առնէ համաթուրանեան հին երազը, — հիմնել կայսրութիւն մը որ իր մէջ բովանդակէ Ասիոյ բոլոր Թուրքերը եւ որ ի հարկին՝ հպատակ երկիրներ գործէ գրաւի աղբիւր

Ասիա երազ մըն է զոյգ բայց խօսը կայ եւ Ասիոյ ամէն կողմէն որ աւելի բազմաթիւ էնկլիւզի եկող ոսկի ուսանողները գիտեն զայն։ Այս երիտասարդները կը հիանան եւ հետաքրքրութեամբ կը դաւանին կազմել։ Կը վերջացնեմ Չինացի ուսանողի մը սա յայտարարութեամբ, զոր ըրաւ ինծի.

— Առեն մը առաջ, անգլիական նաւախումբ մը, դրօշակակիր, անցաւ Տարտանէլէն եւ Մարմարա ծովէն։ Իր յացիք պատիւները լաւ կը յիշեմ։ Այս նաւախումբը կու գար ... Աթաթիւրքը, այն ժամանակ ... մը մէջ գտնուած էր. «Անգլիացիներուն աչքէ քաշեր, խաչակրութիւն մըն է միշտ»։ Ի՞նչ կ'ըսէք ...

ՄԱՐՍԷԼ ՍՕՎԱԺ

ՀԱՅԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Սուրիոյ ... եւ Լիբանանի Հայերու մասին.—

Երբ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը Անտիոքի Հայերու տեղաւորման գործին, նկատողութեան առնելով ... մէջ գտնուողներու թիւը համարուեցաւ 40—50.000, ինչ որ կը ներկայացնէ ամբողջ գաղթականներու կէսէն քիչ մը պակաս բան մը։

Պէյրութի եւ Հալէպի մէջ այս գործերը կը շարունակուի. Պէյրութի մէջ հիմա կան 200 հիւղակներ միայն, 4000 բնակչութեամբ։ Հալէպի մէջ համեմատութիւնը աւելի բարձր է, 1500 հիւղակ՝ 6500 բնակչութեամբ։ Երեւան բնակչութեան գունէ մէկ երրորդը կրնար հաստատուիլ ուրիշ վայրեր, եթէ իրենց նիւթական տեղերուն մէջ ... չկենալ ..., կան որ իրենց համար սահմանած են փոքր անձեռնմխելի մը, եւ ապրուստի այս միջոցը անմիջական կերպով պիտի կորսնէին, եթէ նեղութեան իր տեղը փոխէր։

Տեղափոխուելու հնարաւորութենէ զուրկ ... կրնան նաեւ աննկատ Հայերուն համար նոր կառուցուած թաղերէն, եւ կամ, եթէ ... գործ ճարել քաղաքներու մէջ, կրնան գտնել գիւղի փոքր կեդրոններու մէջ։

Մանաւանդ կերպով պատրաստուած միջնակարգութիւններէ յայտնի կ'ըլլայ, որ հողագործական կեդրոնի մէջ Հայերու հաստատումը անձի գործի աւելի առողջ կը նկատի քան ուսուցական կեդրոններու մէջ տեղաւորումը, իսկ իրենցմէ գոհունակ գաղթական տարրերը անհամեմատ աւելի են եղած շինիչներէն։ Այս վերջին պարագան բնաւ արդարացնել մը չէ իրենց անդարմանելի կեցուածքին, իրենց հողէն անոնք շատ աւելի քիչ ու գժուարու կը շահին քան իրենց քաղաքաբնակ հայրենակիցները։ Հայ գաղութ պարունակող գիւղերը ծաղկած են եւ կ'առաջանան հին հաստատուածներուն պայմանին։

Բոլոր այդ կեդրոններուն մէջ, պատուաւոր ծառեր տնկուած են։ Անմշակ հողեր խնամուած են, դարձած մշակելի ու հիմա արդէն իսկ ծաղկած են անոնք։ Հայաշէնի եւ Այսարիլ Հիւսիսի մէջ ստեղծուած է արուեստական անտառ մը, գետին եզերքը, 4000 իւքալիփթիւսներով։ Ամէն կողմ բարգաւաճ է անասնապահութիւնը (ձիեր, եզներ, ոչխարներ, հաւազգիներ)։ Ծիկուած են տոհմային աշխատանքներ... Արտերը ամբողջապէս մաքրուած են խիճերէն ու քարերէն։

ԱՍՈՐԻՆԵՐ.— Իրաքէն Սուրիա եկան եւ Ճէզիրէի հիւսիսային կողմը հաստատուեցան 550 Ասորիներ, որոնց զաւակները եւս եկան ծնողներուն ու նեղուածներուն։

Այս գաղթականները որոնց ընդհանուր գումարը 2200 է, հաստատուեցան Խապուրի եզերքները։ Իրենց գիւղերուն կառուցումը սկսաւ 1934 սեպտեմբերին։ Իրենց պիտի յատկացուի 1500 հեկթար մշակելի հող։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ

— • —

Ինչպէս ծանուցին թերթերը, Պելժիա պաշտօնապէս դիւանագիտական յարաբերութեան մէջ մտած է սովետ խորհրդային կառավարութեան հետ։

Վան Զէլանտի ազգային զաւկի — ճին մասնակցելու համար, Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը պայման դրաւ ի մէջ այլոց ճանաչումը խորհրդային կառավարութեան։

Այս մասին զաւկիճին առաջին յայտարարութիւնը կ'ըսէր.— Ռուսիոյ հետ մեր առեւտրական յարաբերութիւնները պիտի ամրապնդուին փոխադարձութեան հիման վրայ։ Մենք պատրաստ ենք ճանչնալու խորհրդային կառավարութիւնը վերոյիշեալ համաձայնութեան սահմանին մէջ։

Երբ քաղաքական ճանաչումը հաստատուեցաւ, Վան Զէլանտ ապահովցուց խորհրդայինը թէ առեւտրական նոր համաձայնութեան նպատակն է հաւասարակշռել Պելժիոյ արտածումները Ռուսիոյ հետ եւ փոխադարձաբար։ Ասով, պելժ արտաքին վաճառականութեան համար կը նախատեսուէր լուրջ բարեփոխում ու յառաջդիմութիւն։ Այդ մարզին մէջ բանակցութիւնները սկսած ըլլալով, յառաջ ... մէջ են ...

Վան Զէլանտ միեւնոյն ատեն գիտել տուած էր թէ խորհրդային կառավարութիւնը յանձնառու եղած է խուսափել առարկայ քաղաքատնտեսական համաձայնութիւնը պատրուակ դարձնել մշտական ատելու համար համայնավարական փոփոխականի Պելժիոյ սահմաններուն մէջ։

Ինչ կը վերաբերի Պելժիոյ 25 միլիոն առնելիքին, նախաբարակերպ հաւաստիք տուած է թէ Պելժիա այդ մասին երբեք չէ հրաժարած Ռուսիոյ վրայ իր ունեցած իրաւունքներէն։

Այս է ահա Ռուսիոյ հետ պելժ կառավարութեան ունեցած յարաբերութեան ներկայ վիճակը։ Կ'ըսուի թէ Զուիցերիա եւ Հոլանտա ալ քիչ ատենէն պիտի հետեւին Պելժիոյ օրինակին։

Քաղաքական այս իրադարձութեանց շարժառիթը անշուշտ պէտք է մեծ չափով փնտռել տնտեսական ասպարէզին մէջ։ Սակայն կան նաեւ ուրիշ լուրջ պատճառներ։

Արդարեւ, Ռուսիա իր դրացի երկիրներուն հետ կնքած ոչ յարձակման դաշինքներով, Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու հետ հաստատուած փոխադարձ օգնութեան համաձայնութիւններով եւ Ազգերու Դաշնակցութեան իր մասնակցութեամբ կարեւոր ազդակ մը եղած է Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանման։

Խ. Միութիւնը իր գոյութիւնը պահելու եւ տեւականացնելու համար առայժմ հրաժարած է միջազգային յեղափոխութեան ծրագրէն, ընդգրկելով քաղաքական եւ տնտեսական համագործակցութիւն մը դրամատէր կոչուած պետութիւններու հետ, առաջքն առնելու համար միջազգային պատերազմի մը, որ կրնայ լուրջ վտանգ մը սպառնալ համայնավար վարչաձեւին։

Լէնինի եւ Ստալինի յարատարաբերութեանց համաձայն, միջազգային համայնավարութեան պատմական մեծ աշխատանքը կը կայանայ հոծ զանգուածներու զօրաշարժին մէջ՝ ընդդէմ պատերազմին, որ առաջին մեծ վտանգը կը կազմէ Ռուսիոյ, արեւելքէն կայսերապաշտ Ճափոնը, արեւմուտքէն՝ Հիթլէրական Գերմանիան, եւ հարաւէն դրամատէր ու ծովակալ պաշտ Անգլիան։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԻՐՈՍԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

— • —

Հայրենակիցներ,

Լրացաւ արդէն մէկ քառամեակ, ինչ Վասպուրականցին կորսուած է իր բնակավայրէն։

Յեղափոխական եւ հերոսական անցեալը արդէն հեռացնել կը փորձեն նոյ Վասպուրականի սարսափելի ահաբեկ բնակավայրէն։ Այդ սերունդին գիրքերէն միայն կարող է ծանօթանալ այդ անցեալին։

Գաղթէն եւ փախուստէն վերապրող սերունդը դեռ կ'ապրի եւ կը ստեղծագործէ, թէեւ ծանր պայմաններու մէջ եւ միշտ հեռու իր հայրենի բնակավայրէն, այդ սերունդին վրայ կ'իյնայ ահա մեծագոյն պատասխանատուութիւնը՝ անցեալը վերակենդանացնելու եւ այդ ուժով շաղախը հանդիսանալու ցրուած հայրենակիցներու համախմբման, իրենց բարգաւաճութեան եւ ստեղծագործ աշխատանքի։

Մենք հպարտ եւ ուրախ ենք այն բանով, որ մեր հայրենակիցներու մեծագոյն զանգուածը այսօր կ'ապրի եւ կը ստեղծագործէ իր հարազատ հայրենիքին՝ Խորհրդային Հայաստանի մէջ։ Անոր պայքարի եւ առօրեայ ստեղծագործ աշխատանքի ասպարէզը ոչ միայն կ'ոգեւորէ մեզ՝ տարագիր հայրենակիցներս, այլեւ պարտականութեան ծանր բաժին կը բերէ մեզ, որպէսզի մենք ալ մեր հնարաւոր միջոցներով — թէեւ հեռուէն,— լծուինք հայրենիքի վերակառուցման ծանր աշխատանքին, որ վերջնական հանգրուանը պիտի ըլլայ մեր բաղձանքին ...

Բոլոր կուսակցական նկատառումներէ վեր եւ վերոյիշեալ նպատակներով կազմուած մեր Վասպուրականցիներու հայրենակցականը, անշուշտ գուրգուրանքի առարկան պիտի դառնայ ամէն Վասպուրականցիի։

Այս հաստատ հաւատքով Վասպուրականցիներու նորակազմ հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ Փարիզի եւ Փարիզի շրջանի բոլոր հայրենակիցներուն համախմբուելու միութեան շուրջ եւ զօրավիգ հանդիսանալու անոր ամէն մի ձեռնարկին.

Վարչութեան նախագահ՝ Մ. Ոսկերչեան, քարտուղար՝ Փ. Բաբոեզեան։

ԾԱՆՕԹ.— Վարչութեան հասցէն. 57, Rue des Archives, M. Voskeritchian, Paris կամ 37, Rue de Trévise, M. Tutundjian, Paris։ Անդամագրուելու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէներուն։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

— • —

ՊՐՈՒՍԷԼ.— Ներկայ տարեշրջանի քննութեանց մէջ յաջող հանդիսացած են հետեւեալ հայ ուսանողները.— Երուանդ Վարդանեան՝ Նուպարեան սան, ժանկավարժութեան ուսանող. առացած է լիսանսի էս սիանս փէտակոժիք տիտղոսը, չորս տարուան դասընթացքը երկու տարիէն աւարտելով։

Եղիա Պետեւեան, Նուպարեան սան, ճարտարապետութիւն, Նուպար Կիւլէսէրեան, Նուպարեան սան, մեքենագիտութիւն, Գագիկ Յովակիմեան, առացած է քիմիագէտի վկայական, Բարքէն, պարսկահայ, առացած է քիմիագէտի վկայական, Վահան Պատալեան, բժշկական ուսանող։

Նուպարեան չորս սաներ ընտրուած են Ռումանիայէն եւ Սուրիայէն՝ մանկավարժութեան եւ ճարտարագիտութեան հետեւելու համար։

Հ. Տ.

ՋՈՀՈՂՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

— • —

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Լիբանանի Շէմլան գիւղին մէջ հաստատուած հայ-անգլ. որբանոցի սաներ լսեր էին թէ Լիբանանի լեռներու բարձունքներուն վրայ հայ ազգային թոքախտանոց մը պիտի կառուցուի համեստ գումարով մը։

Փոքրիկները իրարու հետ կը խորհրդակցին, թէ ինչ ձեւով կրնան իրենց մասնակցութիւնը բերել այդ բարեսիրական գործին։ «Մենք դրամ չունինք, բայց մեր առօրեայ սնունդը կը ստանանք հաստատութեան մէջէն, կ'ըսեն ու առոր համար իրենց մայրիկին կը դիմեն, խնդրելով որ մինչեւ որոշ ժամանակ մը իրենց սահմանուած միսը չտրուի, այլ յատկացուի նոր կառուցանելի բուժարանին։

Այս գեղեցիկ գաղափարը ընդունելով, գործադրութեան կը դրուի եւ քանի մը օր առաջ նոյն որբանոցի տնօրէնուհին բուժարանի վարչութեան կը յանձնէ 55 ս. ոսկիի կլոր գումար մը։

Եթէ իւրաքանչիւր հայ Շէմլանի որբերու զոհողութեան ոգին ունենայ, Բուժարանը շատ կարճ ժամանակի մէջ կրնայ կառուցուիլ Զուիցերիոյ բուժարաններու նման արդիական ձեւով։ Որո՞նք պիտի հետեւին Շէմլանի որբերու օրինակին։

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ մտավախութիւնները

— • —

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 օգոստոս).

— «Էնկիւրիի վարիչները առաջին օրէն իսկ շատ լաւ ըմբռնած են Պուլկարիոյ դիտաւորութիւնները եւ այդ պատճառաւ ալ մերձեցում ստեղծած պալքանեան միւս պետութիւններու հետ. Թուրքեւյոյն համաձայնութիւնը ու Պալքանեան Ուխտը արդիւնք են Թուրքիոյ ունեցած մտավախութեանց։ Շատ ուշագրաւ է վերջին թղթատարով ստացուած թրքական թերթերու մէջ երեւցած հետագրութիւն մը, որ կը հաղորդէ Թրակիոյ ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալիի պաշտօնափոխութիւնը։ Կը կարծուի որ ամբողջութեամբ զինուորականութեան ձեռքը պիտի անցնի Թրակիան, առանձին՝ զինուորական գօտիի մը երեւոյթը։

Իտալական պատանայիքը առ այժմ հեռացած կը տեսնէ Թուրքիան եւ անհաւանական կը նկատէ անոր օժանդակութիւնը Պուլկարիոյ։ Ինչպէս յայտնի է, Պուլկարիան կապուած է իտալական քաղաքականութեան, բաժնուելով իր Պալքանեան դրացիներէն։ Իր այսօրուան յաւակնութիւնները եւ պատրաստութիւնները Պուլկարիան կը պարտի Իտալիոյ։ Հայկական խնդրով ամբողջովին կլանուած է Մուսոլինին եւ խառն է իր գլուխը։ Ափրիկէի իր շահերը արժեցնելու համար դիմադրական ճիգեր ի գործ կը դնէ Տուչէն։ Հետեւաբար սիրտ եւ հնարաւորութիւն չունի զբաղելու Թուրքիայով, որմէ անտարբեր մնալ չէ ... Բայց որպէսզի յաւիտենական ըլլայ իտալական սպառնալիքին միջոցը, Թուրքիա ներկայիս երկու ուղղութեամբ յառաջ կը տանի իր ծրագիրները։ Նախ տկարացնել Պուլկարիան օգտուելով անոր առանձնութենէն, երկրորդ, փոքր ազգերու ազատագրութեան եւ խաղաղութեան դատի պաշտպանութեան պատրուակին տակ հակաիտալական պայքարը ուժեղացնել։ Բացէք թրքական թերթերը եւ պիտի տեսնէք բազմաթիւ յարձակումներ եւ դատապարտութիւններ Իտալիոյ հասցէին։

Բացի այդ, Թուրքիան գործնականապէս ալ օժանդակութիւն բերած է Հապէշիստանի զանազան,արդարացնելով Թուրք սպաներ եւ մերժելով իտալական առեւտրական առաջարկները։ Միջազգային շրջանակներու մէջ Թուրքիան չափաւոր կողմ դարձած է, աշխատելով նսեմացնել Իտալիոյ վարկը։ Էնկիւրիի դիտաւորութիւնը շատ պարզ է եւ յստակ. կ'ուզէ որ Իտալիան յառաջ տանի իր Ափրիկեան արկածախնդրութիւնը, երկարատեւ պատերազմի գիրկը նետուի, սակայն պարտութեամբ վերադառնայ Հռոմ, որպէսզի չփորձէ միեւնոյն արկածախնդրութիւնը Անատոլուի ափերուն վրայ։

Թուրքիան դժգոհ է նաեւ իր պլնակից Յունաստանի ներքին միապետական շարժումէն։ Թուրքեւյոյն բարեկամութեան ամրապնդումին վճռական կը գտնէ յունական միապետութիւնը։ Այդ պատճառաւ ալ իր մամուլով ու դիւանագիտական ներկայացուցիչներով կը միջամտէ Յունաստանի ներքին գործերուն։

Ամէնէն աւելի ուշագրաւն այն է սակայն որ Թուրքիան վստահութիւն չունի իր այսօրուան «բարեկամներուն» վրայ. մերթ Ռուսիոյ գիրկը կը նետուի, մերթ Ֆրանսայի կը յանձնուի. իրեն սահմանակից պետութիւններու կը մօտենայ, համաձայնութիւններ եւ զինակցութիւններ կը կնքէ, սակայն ապահով չզգար իր կացութիւնը։ Ու կը զինուի անդադար, ինքնապաշտպանութեան թելադրանքին անսալով։ Օդային վտանգին դիմադրելու պատրուակին տակ հանգանակութեանց կը ձեռնարկէ եւ կը քերթէ իր ժողովուրդին կաշին։ 50 միլիոն ոսկի պէտք է գոյացնէ ժողովրդական հանգանակութեամբ, 500 պատերազմական սաւառնակներ գնելու համար։ Կը զինուի նաեւ ցամաքի վրայ։ Նոր զասեր զէնքի տակ կը կանչուին մարզուելու պատրուակին տակ։ Զինուորական մասնագէտներ պատրաստելու համար ուսանողներ կը ղրկէ եւրոպական կեդրոններ։ Կը կանոնաւորէ եւ կը նորոգէ իր ծովային ուժերը։

Այս բոլորը ցոյց կու տան որ վտանգ է Թուրքիան եւ աւելի քան տագնապով է իր քաղաքական կացութիւնը»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Անձնը բնտանիք մը

— • —

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 12 օգոստ.— Ազգ. Վարչութիւնս ներկայիս կուգայ ծանուցանել թէ տեղւոյս մէջ կը գտնուի Տիկ. Տիրուհի Գոչմանեան, կին Սեբաստիոյ Դուրա գիւղացի Ոսկան Գոչմանեանի եւ աղջիկ Կեսարիոյ Գուրպան Սօզադ, Ավլէ Պալը Թադեցի Հաճի պէյ Մըսըրեանի, մօր անուն Շամիրամ, իր հինգ անչափահաս զաւակներով։ Երկու տարի առաջ Ամերիկայէն տեղս հասած էին, բայց գործերու ձախորդ ընթացքով ամուսինը ստիպուեցաւ վերադառնալ, վերջէն տանելու խոստումով։ Մինչեւ ցարդ իր ամուսինէն որ եւ է դրամական օգնութիւն չէ եղած։ Գաղութս պէտք եղած չափով օգնած է, զանոնք անօթի չձգելու համար։ Զաւակները ամերիկ. քաղաքացի են, բայց ոչ մայրը, հետեւաբար իրենց անցագրին պայմանաժամը լրացած ըլլալով, ընտրուեցանք դեսպանատան միջոցաւ կրկին պայմանաժամ խնդրել Ուաշինկթընէն։ Այս պայմանաժամն ալ լրանալով միշտ դրամի չգոյութեան պատճառաւ, դարձեալ դիմում կատարուեցաւ եւ վերջին պայմանաժամ մըն ալ առնուեցաւ, որ կը վերջանայ մօտ ատենէն։ Անոնց մեկնումին համար պէտք է մօտաւորապէս 6000 Փր.ի գումար մը։ Գաղութս ի վիճակի չէ այս գումարը երբ եւ իցէ հայթայթելու, ուստի որոշեցինք թերթերու միջոցաւ կոչ ընել պրոցեւ հայրենակիցներու եւ բարենպատակ հաստատութիւններու, որպէսզի եղբայրական ձեռք երկարեն եւ վերոյիշեալները ճամբու դնելով իրենց անտանելի վիճակէն միանգամ ընդ միշտ փրկեն։ Հակառակ պարագային ամէն յոյս կորսուած է եւ մեր ներկայ տագնապալի վիճակին վրայ հոգ մըն եւս աւելցած։ Կը սիրենք յուսալ թէ մեր այս կոչը արձագանգ պիտի գտնէ հայրենակիցներու եւ բարենպատակ հաստատութիւններու մօտ, իրենց բաժինը բերելու համար այս մարդասիրական գործին։

Ի դիմաց վարչութեան
Ատենադպիր՝ Յովհ. Ասատուրեան

Հասցէ.— Ohannès Assadourian, Rue de la Liberté, Maison Laloge, Pont de Chéruy (Isère).

ՍԷՆԸ ՆԵՐԿԵԼ...

Փարիզի քաղաքապետութիւնը յաճախ արտառոց առաջարկներ կ'ընդունի, որոնցմէ մին է հետեւեալը.—

Հնարագէտ մը կ'առաջարկէ գունաւորել Սէն գետին ջուրերը, Փարիզի մէջէն անցած պահուն։ Փարիզ որ կը պարծի իր շնորհագեղութեամբը, ի՞նչպէս կը հանդուրժէ այն աղտոտ հոսանքին որ իր մէջէն կը թաւալի։ Ուստի, առաջարկողը, դատէ է «խնայողական» միջոց մը ներկելու Սէնը Փարիզի արժանավայել գոյնով մը։ Նոյնիսկ ամառը զատ գոյն պիտի ունենայ Սէնը, ձմեռը զատ ...

... Ճիշդ Փարիզի աղջիկներուն պէս։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ապա եւ ընդհանուր Ղարաբաղի խնդրա հարցը։ Բայց Անդրանիկը չլսեց մեզ, մնաց անդրդուելի, որովհետեւ «պատմական սխալի երկրորդանք բաժինը իրեն համար»։ Պ. Խոնդկարեան, տեսնո՞ւմ էք որ ես ոչ մի հերոսի կոյր չեմ երկրպագում եւ խանդավառուում նրանով անվերապահ կերպով։ Ինչ վերաբերում է իմ վառածին եւ միւս ակնարկութեանց, ասելորդ եմ համարում խօսել։

Պ. Խոնդկարեանը, թէպէտ փակագծերի մէջ, այնուամենայնիւ գրում է, որ «նա (խօս եմ՝ Յ. Ս.) փորձում է արդարացնել նոյն իսկ այն ծեծն ու ֆիզիքական վիրաւորանքները, որ Անդրանիկ առնուրութիւն ունէր հասցնելու նոյն իսկ մտաւորական մարդկանց».

Այո, ինձ յայտնի է, որ Անդրանիկը տեղի եւ անտեղի կերպով ծեծել է շատ մտաւորականների, Միկոյեանները եւն., սակայն ճիշդն ասած շատ զարմացայ կարդալով վերոյիշեալ տողերը, որովհետեւ նման փորձ ես չեմ արել գրութեանս մէջ, իսկ իրականում իմ սխալով նոյն իսկ մի քանի անգամ արդէնք եմ հանդիսացել Անդրանիկին ծեծելու այս կամ այն զօրծիչին, այս կամ այն խմբապետին։ «Անդրանիկը Գորիսում ջղայնանում էր, խռում եւ սրան նրան ծեծում, տեղի եւ անտեղի կերպով»... Ու՞ր է այն փորձը, որ ես կատարել եմ Անդրանիկին արդարացնելու, թէ՞ մի շարք ջղայնութիւնների եւ ծեծի դէպքերը, որ ես նկարագրել եմ ճշտութեամբ, աւելացնելով թէ Շիրինը եւ միւսները չգիտէին Անդրանիկի բնաւորութիւնը, որ նա առարկութիւն եւ միջամտութիւն չէր սիրում, երբ ուրիշները ցանկանում էին նրան խրատներ տալ, փոխանակ հլու հնազանդութեան։ «Ջղայնացած վիճակում Անդրանիկը մօտեցաւ ինձ եւ հրամայեց երկու վաշտով առաջ շարժուել, առնելով եւ երկու թնդանօթները։ Գիտակցելով որ դա սխալ հրաման է, ես այնուամենայնիւ կատարեցի»... Տեսնո՞ւմ էք, թէ որքան եմ արդարացնում նրա ջղայնութիւնը։ («Հայրենիք», թիւ 7, 1935, էջ 126, 2րդ սիւնակ)։ «Հետագայում, երբ արշաւանքը դադարել էր արդէն, Գորիսում Անդրանիկը խռում է Գ.ի կենացը եւ ասում. «Եթէ կուզի ասեն իմ պապ Օզանն ալ ելնէ գերեզմանէն պատասխանէ եւ բսէ— Անդրանիկին աս բսէ, նա բսէ, չմտնենա, գիս ոչինչ չըսեր, հասկցա՞ր, հասկցա՞ր»։ Գուցէ այս պարբերութիւնն է փաստ ծառայել Պ. Խոնդկարեանի համար. սակայն այս պարբերութիւնը նախ պարզ կերպով ցոյց է տալիս Անդրանիկի մեծահոգութիւնը եւ անյիշաչարութիւնը, քանի որ նա խռում էր Գ.ի կենացը, որին անտեղի է վիրաւորանքի ենթարկել, ուրեմն հերոսը ինքը գիտակցել է իր սխալը, ապա նա խոստովանում է, որ ինքը կուզի ասեն անհամբեր է, հիւանդ, եւ բոլորպէս չասելը գիտեն, որ նա տառապում էր [ախտով], որ հետեւանք է Սասնոյ քարանձաւներում երկար ժամանակ դեգերելուն։ Գիտէք Պ. Խոնդկարեան, որ եթէ շատ զօրահրամանատարների, օրինակ հէնց ռուսական զօրավարներ Կուրոպատկինի, Սուվորովի, Դրագոմիրովի եւ այլոց պատմութիւնները եւ տարօրինակութիւնները համեմատէք մեր Անդրանիկի ջղայնութեան եւ այլ արարքների հետ, կը տեսնէք որ մեր հերոսը անմեղութիւն է նրանց հանդէպ ...

Պատմութիւնը ներողամիտ է հանճարներին յանուն կարգապահութեան եւ ընդհանուր շահերի համար կատարուած մեղաւոր արարքներին եւ զօրավարների ծեծը մէկդի դնելով՝ արձանագրում է սոսկ նրանց հերոսական գործերը։

Ի մէջ այլոց պէտք է յիշէք, որ ես շատ աւելի խանդավառուել եմ Նիկոլ Դուման-ով, երբ գրում էի նրա մասին նոյն «Հայրենիք» ամսագրում հինգ տարի առաջ, ցաւում եմ միայն որ տեղւոյս այն ժամանակ չէին ըստացուում «Հայրենիք» օրաթերթի համարները, որպէսզի խմանամ թէ նոյն դրագատ ի՞նչպէս է արտայայտուել այդ խանդավառութեան առթիւ, քանի որ ես Նիկոլ-Դումանին մեծ ռազմագէտ եմ համարում եւ նրա կոպիտ վճռականութեան արդիւնք եմ կոչում հայ — թաթարական ընդհանուրների օրերին մեր ցեղի պաշտպանութիւնը ...

Ինչպէս էլ ուզում է վերաբերուած լինի իմ «Նիկոլ-Դուման» աշխատութեան, այս իմ լուսաբանութիւնները կը մնան իրենց ոյժի մէջ։ Միայն շատ կը ցանկայի որ Պ. Խոնդկարեանը աւելի ուշադիր լինէր դէպի գրուածքները եւ կանխակալ կարծիքներով չառաջնորդուէր այս կամ այն գրողի, այս կամ այն հերոսացած անձնաւորութեան հանդէպ։ Հեռուից հեռու գիտեմ, որ Պ. Խոնդկարեանը լուրջ մարդու համբաւ ունի, սակայն ես բաւական հիասթափուեցայ ոչ թէ նրա գրախօսականները կարդալով իմ աշխատութիւնների մասին, այլ երբ տեսնում չարունակ ակնառու եղայ այն ցաւալի երեւոյթին, որ մեր ականաւոր նահատակ է. Ակնունու «Դէպի կախ» աշխատութիւնը իւրացնող Կ. Մանդակունու նա չկարողացաւ քննադատել, իսկ տողերս գրողը եւ ուրիշներ իրարից անջատ անմիջապէս իմացանք եւ յայտնեցինք այդ մասին ուր հարկն է ...

«Հայրենիք» օրաթերթի խմբագրութիւնից յատկապէս խնդրում եմ, որ սոյն յօդուածը բարի լինի արտատպելու իր էջերում։

(Վերջ) ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

քարները կը վնասեն ազգային տնտեսութեան եւ կառավարութեան ձեռնարկներուն։ «Պէտք է որ Գերմանիոյ եւ արտասահմանի մէջ գիտնան թէ իրաւունքը կը յարգուիմեր երկրիմէջ»։ Ցետոյ Տօքթ. Շախտ տեղեկութիւններ տուաւ երկրին ելմտական կացութեան մասին։ Զինուորութեան վերահաստատումը նպաստած է նուազեցնելու գործազրկութիւնը։ Բայց մեծ հոգեր կը մնան դեռ, ինչպէս երբեմն պարտքերը։

Ընկերվարական գործադիր կոմիտէին ժողովը

Ընկերվարական Միջազգայինի գործադիր կոմիտէին ժողովը, որ բացուած էր հինգշաբթի օր, Պրիւքսէլի մէջ, վերջացաւ կիրակի օր։ Օրակարգի գլխաւոր հարցն էր հապէշական տագնապը եւ պատերազմի վտանգը։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ժողովին կը մասնակցէր ընկ. Ս. Սասունի, որ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն պիտի ներկայացնէ ժողովին վերլուծական պատկերը։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond - Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդով ներկայանան հետեւեալ կարգով.—

Երկուշաբթի, 19 օգոստոս թիւ 11,001—11,000։
Երեքշաբթի, 20 օգոստոս, թիւ 11,101—11,200։
Չորեքշաբթի, 21 օգոստոս, թիւ 11,201—11,300։
Հինգշաբթի 22 օգոստոս, թիւ 11,301—11,400։
Ուրբաթ, 23 օգոստոս, թիւ 11,401—11,500։

Թերացողներուն թղթածրարը պարզապէս կը ջնջուի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ պատուիրակութիւններ պիտի փոխանակուին Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ։ Խորհրդային պատուիրակութիւնը պիտի գայ մօտերս, մասնակցելու համար Ֆրանսայի աշնան ռազմափորձերուն, իսկ սեպտեմբերին Մոսկուա պիտի երթայ ֆրանսական պատուիրակութիւնը, նախագահութեամբ զօրավարի մը։

ԳԵԼՃԻՈՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը կիրակի օր տօնեց իր հաստատութեան յիսնամեակը։ Այս առթիւ թափօր մը կազմուեցաւ որ տեւեց երեք ժամ։ Կը մասնակցէին 150,000 ցուցարարներ։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ եւ կիրակի շարունակուեցաւ բանուորական դաշնակցութեան կազմակերպած մարզահանդէսը, մեծ հետաքրքրութիւն յարուցելով։

Շաբաթ օրուան մրցումներուն մէջ Խ. Միութեան մարզիկները չարաչար պարտութեան մատնեցին իրենց հակառակորդները, թէ հեծելանիւի, թէ պասքէթ պոլի եւ թէ ֆութպոլի մրցումներուն մէջ։ Խ. Միութեան պասքէթ պոլի կին բաժինը՝ յաղթեց Ֆրանսայի կին բաժնին 49ի դէմ 11ով։ Իսկ ֆութպոլի խումբը 11ի դէմ 0 կէտով յաղթեց հոլանտական բանուորական անջատուած խումբին։ Գալով հեծելանիւի մրցումներուն որ նոյն օրը տեղի ունեցաւ եւ որոշուած էր երեք մրցում, Խ. Միութեան հեծելանուորդները երեք մրցումներուն ալ յաղթական եղան։ Խ. Միութեան հեծելանուորդները նոր մեթոտով էր որ կը մրցէին։

Կիրակի օր Աքֆորվիլի մէջ տեղի ունեցան ֆինալի մրցումները, թէնիսի, պասքէթ պոլի եւ ֆութպոլի։ Այս մրցումներուն մէջ ալ Խ. Միութեան մարզիկները յաղթեցին անգլիական թէնիսի անջատուած խումբին 6—4, 6—2։ Պասքէթ պոլի Խ. Միութեան խումբը յաղթեց ֆրանսականին 65ի դէմ 12։ Իսկ ֆութպոլի խումբը նման տեսնուած յաղթութիւն մը տարաւ, անշարժութեան մատնելով ֆրանսական անջատուած խումբին եւ յաղթելով 17ի դէմ 1ով։ Ռուս մարզիկներուն խաղարկութիւնը շատ բարձր է։

⁂ Խ. Միութեան մարզիկները մրցումներ պիտի կատարեն վաղը, չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի գիշեր։ Չորեքշաբթի գիշերուան մրցումը տեղի պիտի ունենայ Իսի լէ Մուլինօ, Մէզօն տիւ Բէօբլի (27, Ամրնիւ տը Վէօրսէյան) մէջ։ ժամը 20.30ին։ Իսկ հինգշաբթի գիշեր Վիթրիի մէջ քաղաքապետութեան պարտէզին մէջ (անձրեւի պարագային մրցումները տեղի պիտի ունենան Սալ տը Ֆէթ մէջ)։

Ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանանք թէ մեր հայրենակից Ս. Համբարձումեան պիտի ջանայ մրցանիշ կոտրել։

✓ Թաս գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Խորհրդ. Միութեան կոփամարտի մրցումները վերջացած են հետեւեալ արդիւնքով։ Միութեան ախոյեանութեան տիտղոս տարած են հետեւեալ հայերը.— Թեթեւ քաշ՝ Սերոբ Ազատեանի ծանրութեան մէջ։ Սերոբ՝ Աքսադյանի ծանրութեան մէջ։ Հ. Ս.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցորենց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ձորճիս ազգաւ յոյն էր և քրիստոնեայ ծնողաց անունը փոխած։ Ասիկայ քրիստոնէական կրօնին ճշմարտութեան վրայ ներքին համոզմամբ հաւատալով՝ կը փափաքէր եղեր մկրտուելու եւ Քրիստոնեայ ըլլալու. բայց ոչ իրեն հայրենի երկրին, ոչ Եգիպտոսի եւ ոչ ուրիշ տաճկի երկրի մէջ համարձակեր է իր կրօնը փոխելու, եւ միտքը դրեր է իր մտերիմ ընկերոջը հետ մինչեւ Թէոդորոս թագաւորին մօտ երթալ եւ հոն մկրտուելով՝ յայտնի եւ աներկիւղ պաշտել իր սիրած ու ընտրած հաւատքը։ Բայց ինչպէս վերը ըսինք, գողերու հանդիպելով, մինչեւ Ըսար — Ամպա եկեր ու հոս օրինաց երկրին հոն լսեր կը սպասէին որ բարեպատեհ առիթով մը Թագաւորին ներկայանան։ Բայցը ինչպէս մեզի՝ նոյնպէս անոնց ալ արժանի չըրաւ Թագաւորին հանդիպելու, այլ մնացին մեր քովը, վիճակակից եղան մեզի՝ մինչեւ տասնապանքները կրելով, եւ մեզի հետ կրկին եա դարձան մինչեւ ի Մասսուա։

— • —

ԳԼՈՒԽ Դ.

Ըսար — Ամպայի աշխարհագրութիւնը, պատմութիւնն եւ անոր կառավարութեան եղանակը։ Բանտարգելեաց վիճակը եւ անոնց պատմութիւնը։ Եղեռնագործը։ Տաղաւարաց եւ վերաբերման խաչի տօնին հանդէսը. հրավառութիւն։ Իշխանաց խորհուրդը։ Արդ ամպայի իշխանին տնտութիւնը, պարզմտութիւն եւ փափկանկատութիւն։

Գիտենք արդէն որ Հապէշստանի քրիստոնէից ձեռքը գտնուած երկիրները չորս մասի կամ իշխանութեան կը բաժնուին, որ են. Ամհարա, Կոճամ, Շօա եւ Թէկրի։ Ամհարա ամէնէն մեծ մասն է, եւ այս երկրին մէջ է Ըսար — Ամպա (*) ըսուած ամուր եւ անմատչելի լեռը. ասոր տարբերն է Ճէկա (**) ըսուած գիւղաւանը, որ մանր գիւղերէ կամ արուարձաններէ կը բաղկանայ։

Ըսար — Ամպայէն երկու ժամ հեռի է Արգ'ամպա կոչուած լեռն ալ։ Թէ անոնք եւ թէ ասոնք նման ուրիշ շատ լեռներ ալ կը գտնուին Ամհարայի զանազան կողմերը. այնպէս ամուր ու անառիկ տեղեր են, որոնք իւրաքանչիւրը մէկ մէկ բնական ամրոցներ են եւ ապաստանարան թշնամեաց դէմ։ Մենք հոս որում Ըսար — Ամպայի մէջ կը բնակէինք, կ'արժէ որ համառօտ մը ասոր տեղագրութիւնը ընենք։

Այս լերանս դիրքը արեւմուտքէն դէպ արեւելք երկնցած է. հիւսիսէն ու հարաւէն նմանապէս եւ արեւմուտքէն դրեթէ անմատչելի է սեպացեալ ժայռերով բարձրացած ըլլալուն։ Երկու դուռ կամ պահակ ունի, արեւելքէն ու արեւմուտքէն. արեւմտեան կողմինը թէպէտեւ բարձր ու դժուարին դիրքով, բայց ունի անցք մը, որ վտանգի ժամանակ կրնայ մէկ կամ քանի մը հոգի պաշտպանել զայն յարձակման դէմ, եւ միշտ պահպանութեան տակ է։

Իսկ արեւելեան կողմի պահակը արձակ է, ունի իրեն կից ուրիշ լեռ մը, բայց որում բոլոր երկիրը լեռնային է. եւ անոր հետ կը հաղորդուի կամրջի նման մարդակներ երկնցնելով, զոր խաղաղութեան ժամանակ կը թողուն եւ կռուոյ ժամանակ կը վերցնեն։ Այս պահակէս է նաեւ կամրջին քովէն վար դէպի լերան ստորոտը իջնելու ճամբան. եւ այս ճամբէս եկանք մենք Ըսար — Ամպա, որ պատուաւոր զնտան կը համարուի, եւ ունի փայտաշէն տնէւ փեղկեր։ Լերանց մէջ տեղ տեղ ակօսաձեւ հողային գետիններ կան վարուցանի համար, եւ թէպէտ խիստ քարքարոտ են, սակայն լեռնապահ զօրաց տարեկան կերակրոց չեն բաւեր, այլ անոր պակասը դրսէն տուրքի տեղ ժողված արմտիքներով կը լեցնեն։ Ինչպէս արեւմտեան՝ նոյնպէս արեւելեան այս դուռը հաւատարիմ պահապաններու հսկողութեան ներքեւ կը գտնուի, որոնք կարգաւ գիշեր ու ցերեկ կը պահեն. եւ այս պաշտօնը ժառանգական է որդւոց յորդիս։ Ոչ ոք կրնայ ներս մտնել առանց կանխաւ պահապանը ներսի իշխանին լուր տալու, եւ անկէ հրաման ընդունելու. իսկ գիշերանց ներս մտնել ուզողը, պէտք է ներսի մարդոցմէ երաշխաւոր մը ունենայ իր անձին։

Թագաւորին կողմէն երկու իշխան կը նստին հոս, մէկը Ըսար—Ամպա, միւսը Արգ'ամպա, որոնց մէկը ազգաւ Գըլման(*) է եւ միւսը քրիստոնեայ։ Բայց Թէոդորոս թագաւորը ասոնց հաւատարմութեանը վստահ չըլլալով, յիշեալ երկու գլխաւոր իշխանները, որ Ճըլկայ գաւառին կուսակալները կը համարուին, իրարու պատանդ իբր քովը պահելով, անոնց կողմէն՝ մէկուն որդին կը նստի իրեն օգնական ուրիշ մէկու մը հետ, եւ միւսին երկու պզտի եղբայրը ուրիշ օգնականով մը։ Եւ ասոնք ալ դարձեալ, մէկը՝ այսինքն քրիստոնեայ իշխանին մէկ եղբայրը Ըսար — Ամպա կը նստի փոխանորդ մը զնելով իր կողմէն Արգ'ամպայի մէջ, եւ միւսը այսինքն Գըլմանց իշխանին որդին Արգ'ամպա կը նստի փոխանորդ մը ունենալով իրեն Ըսար—Ամպայի մէջ։ Կառավարութեան այս կերպը թէոդորոս հաստատած է, որով իբր կասկածոտ բնաւորութիւնը եւ իր մարդոց անհաւատարիմ եւ ապստամբութեան վիճակը ցոյց կուտայ։ Թէ Ըսար—Ամպայի եւ թէ Արգ'ամպայի իշխանը, որոնց բնակութիւնը նոյն լեռներուն մէջ է Ճըլկայի տնտեսական օրերը վար կ'իջնան՝ որ յանկարծ վրայ եկող աւազակներէն ու ապստամբներէն պաշտպանեն թէ ժողովուրդը եւ թէ անոնց ապրանքը։

(Շար.)

(*) Ըսար — Ամպա կը նշանակէ խոտի ամրոց. իսկ Արգ'ամպա՝ Թռչնոց ամրոց, որով իւր խիստ ամուր ըլլալը կը ցուցնէ։

(**) Ճըլկա անունը ընդարձակ սահմանի կը տրուի եւ Ըսար—Ամպայի իշխանին կառավարած բոլոր գաւառին, եւ կը նշանակէ կտրատուած հաւասար չինուած պզտ։

(*) Գըլմանք բառը Հապէշներու ցեղ մըն է, որոնք Ամհարայի երկիրը միայն կը գտնուին, եւ են անկրօն եւ անհաւատ, այլ քաջ ու արտար են կռուոյ մէջ եւ վայրենի ցեղ։ Ասոնց վրայ Բ. Հատորին մէջ պիտի խօսինք։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 21 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2888

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՐԻՔԻ ՄԸ ԵՐԵՔ ԵՐԵՍՆԵՐԸ

«Ո՞ւր կ'ուզեն տանիլ մեզ», կը հարցնէինք անցեալ օր, ակնարկելով գաղութներու մէջ սարքուած կղերապետական դաւերուն.

Այդ առթիւ բացատրեցինք թէ միայն Էջմիածինը, Անթիլիասը կամ Երուսաղէմը չեն այս տխուր խաղերուն պատասխանատուները:

Նոյնքան եւ աւելի չարաչուք դեր կը կատարեն բազմաթիւ անվերջ տարրեր, երբեմն բարեմտութեամբ, իսկ աւելի յաճախ նենգամտութեամբ, կուսակցական մոլեռանդութեամբ կամ անյատակ տգիտութեամբ:

Թոյլ տուէք ներկայացնել քանի մը իրողութիւններ, իբրեւ լուսաբանութիւն:

1. Էջմիածինը իբրեւ կաթող. Նուիրակ Պաղտատ ղրկած էր երկդիմի վեղարաւոր մը, Ռուբէն եպիսկ. Մանասեան: Այս բրածոն չուառով դարձաւ գործիք՝ ամէնէն տխմար կամ պղտոր տարրերուն ձեռքը, եւ գաղութին գլխուն նստաւ իբրեւ կատարեալ փորձանք:

Երբ կառավարութիւնը վաւերացուց Իրաքի հայ գաղութին կազմական կանոնագիրը եւ օրինաւոր ընտրութիւններ կատարուեցան, եպիսկոպոսին առագաստները շատոնց իջած էին: Երեսփոխանական ժողովը կը պատրաստուէր դաս մը տալու, քննելով իր կասկածելի հաշիւները, բայց նուիրակը փութաց հրաժարական տալ եւ Երուսաղէմ քաշուիլ: Միակ ելքը՝ թէ՛ իրեն թէ՛ գաղութին համար:

Արդ, քանի մը ամիս առաջ իմացանք թէ այս դիմակաւոր դաւադիրը կաթող. Նուիրակ նշանակուած է ... Հարաւ. Ամերիկայի, անցեալ փետրուարին, եւ թէ դրամի կը սպասէ, ճամբայ ելլելու համար:

«Յառաջ» օրը օրին պարզեց այս նորագոյն խայտառակութեան բացասական հետեւանքները, գաղութներու խաղաղութեան տեսակէտէն:

Ոչ մէկ նոր լուր՝ այդ օրէն իվեր: Եւ ահաւասիկ ամենավերջին դաւը:

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, խնդութեամբ կ'աւետէ երկու սիւնակի վրայ. — «Պաղտատի հայութիւնը կը վերսթափի եւ ինքզինքը կը սրբագրէ: Մանասեան եպիսկոպոս կը վերընտրուի առաջնորդ Իրաքի Հայոց»:

Թերթին Երուսաղէմի թղթակիցն է որ կը հաղորդէ այս «յոյժ ուրախացուցիչ լուրը»: Ու կ'աւելցնէ.— «Այս կը նշանակէ թէ գաղութը զարթօնքի մէջ է, եւ Դաշնակներուն կը մնայ «լալ եւ կրճտել ատամանց»:

Ռամկավար թղթակիցը— թերեւս նոյնինքն «նորընտիր» առաջնորդը — չըսեր թէ ի՛նչպէս տեղի ունեցաւ այս անակնկալ «զարթօնքը»:

Այդ փափուկ խնդիրը կը լուսաբանէ «Յուսաբեր»ի Պաղտատի թղթակիցը (10 օգոստ.).—

Օգոստ. 1ին կը գումարուի Իրաքի Գաւառ. Ժողովը: Հակառակորդները կը վերսկսին պայքարը: Օգոստ. 3ին, «պլօք»ին վարիչը, Կ. Մելքոնեան, ծայրայեղութեան տարած ըլլալով իր գործիք խաղերը, ներկայ 25 երեսփոխաններէն 13 հոգի կը ձգեն կը հեռանան: Մնացեալները, հազիւ 12 հոգի, օգտուելով առիթէն, յանկարծ սեղանի վրայ կը դնեն «առաջնորդի փակուած խնդիրը եւ 9 ձայնով Իրաքի «առաջնորդ» կ'ընտրեն Ռուբէն Մանասեանը: Նախագահն ալ, որ քուէ չունի, երկու ձայն կուտայ»:

2. Հեռաւոր Գալիֆորնիոյ գաղութը երկու տարիէ ի վեր խռովեալ վիճակ մը կը ներկայացնէ, իբրեւ հետեւանք Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդին անխորհուրդ, անարդար եւ գրգռիչ միջամտութեանց:

Կարծես օդանաւ ըլլար, կոնդակ թռցնելով ովկիանոսէ ովկիանոս, Էջմիածինը նախ հեռացուց Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեանը, յետոյ տաշն. տեղապահը՝ երիտասարդ վարդապետը, եւ գաղութին գլխուն դրաւ «հայրապետահաստատ» վարչութիւն մը՝ իր նշանակած փոխանորդով: Այսինքն, արհամարհեց թէ՛ սահմանադրութիւն, թէ՛ ժողով թէ՛ հանրային կարծիք: Ճիշդ ինչպէս Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ:

Ուրեմն, այնտեղ ալ ափ մը դաւադիր մարդիկ կը կազմալուծեն շէն գաղութ մը, պարզապէս ուժ առնելով Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդէն, որ կը շարունակէ կոնդակներ արտածել:

3. Եւ ահաւասիկ Աթէնքի գարշանքը, Կարապետ Մազլըմեան:

Աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, այս մարդը անէծքի մը պէս թառած է գաղութի գլխուն: Չկայ մէկ հատիկ պարկեշտ մարդ, հին թէ նոր ծանօթ, որ կարենայ բարի բան մը խօսիլ այս անօթակելի փորձանքի մասին: Նոյն իսկ ռամկավարները չեն կրցած զսպել իրենց վրդովումը, բազմաթիւ աղտոտ գործերու մէջ բռնած ըլլալով:

Հրեշտակ իսկ ըլլար, այս մարդը այլ եւս տեղ չունէր այդ գաղութին — որ եւ է գաղութի մէջ — այնքան փորձառութիւններէ յետոյ:

Եւ Էջմիածնի նուիրակին առաջին գործը պիտի ըլլար հասած օրէն Աթէնք երթալ եւ ձեռքովը վանք մը քշել այս քաւոր Պետրոսը, նոյն իսկ իրենց՝ Հայ. եկեղեցւոյ շահուն համար:

Եթէ Գարեգին արք. չըմբռնեց կացութիւնը կամ չհամարձակեցաւ նախաձեռնութիւն ստանձնել, բոլոր հոսանքները միասին պիտի պահանջէին անոր հեռացումը, յանուն գաղութի խաղաղութեան:

Մինչդեռ, այս մերկապարանոց խայտառակութիւնն ալ դարձաւ կուսակցական դրամագլուխ: Մարդիկ պատիւ սեպեցին պաշտպանել անպարտելին, անորակելին, պարզապէս ազդեցութեան պայքար մղելու համար:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս երեւոյթները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳՄԺՈՂՈՎԷՆ

Բանակցութիւնները պիտի յ[illegible]ուին մինչեւ Սեպտեմբեր 4

ԿՌԻՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԾԱՒԱԼՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի օրուան ձախողումէն յետոյ, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ պատուիրակները մեկնեցան Փարիզէն, այլեւս աւելորդ գտնելով իրենց ներկայութիւնը: Պարոն Ալոյզի, Իտալիոյ առաջին պատուիրակը, այս առթիւ ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց թէ որ եւ է հնար չի տեսներ դիւանագիտօրէն լուծելու վէճը, ինչպէս հաղորդուած էր կիրակի օրուան զեկոյցով: «Դեռ կարգադրութեան պատեհութիւն մը կայ, բայց ես սկեպտիկ եմ, քանի որ կարելի չեղաւ համաձայնիլ երեք պետութեանց պատասխանատու պատուիրակներու հետ ուղղակի չփումով»: Պատուիրակը բացատրեց թէ Իտալիա երբեք չէ ծածկած իր նպատակները՝ Եթովպիոյ մէջ: Այդ նպատակները յստակօրէն պարզուեցան Գ. Իտընի, երբ Հռոմ կը գտնուէր, ինչպէս եւ Փարիզի խորհրդաժողովին սկիզբը: Իտալիա ապահովութիւն կը պահանջէ արեւելեան Ափրիկէի մէջ: Սթրէզայի համաձայնութիւնը տիրական դեր մը կուտար Իտալիոյ՝ Եւրոպայի գործերուն մէջ, իսկ այդ պարագան կը պարտադրէ որ բացարձակ ապահովութիւն վայելէ ուրիշ վայրերու մէջ: «Մենք չկրցանք ստանալ այդ ապահովութիւնը: Վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին մենք զանազան դաշնագիրներ ստորագրեցինք Հապէշիստանի հետ, բայց անոնք երբեք չյարգուեցան:

Պատասխանելով զանազան հարցումներու, պարոն Ալոյզի յայտարարեց.

— «Ափրիկէի մէջ կատարուելիք զինուորական գործողութիւնները չեն կրնար ազդել Իտալիոյ քաղաքականութեան վրայ՝ Աւստրիոյ հանդէպ: Մենք այս կէտին մէջ համաձայն ենք Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի եւ պատրաստ՝ անոնց հետ գլուխ հանելու Դանուբեան դաշինքը: Ինչ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան սեպտ.ի ժողովին, մեզի կը վերապահենք հոն երթալու որոշումը: Իտալիա չուզեր հեռանալ Ժընեւէն: Բայց հասկնալի է որ երբ ձեզ կը ճամբեն, ստիպուած էք ելլել երթալ: Սկզբունքով, մենք ներկայ պիտի ըլլանք: ՍԱԿԱՅՆ ՄԵՐ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ ԿԱԽՈՒՄ ՈՒՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԷՆ»:

Հարցում.— Իտալիա ի՞նչպէս կ'ըմբռնէ արեւելեան Ափրիկէի ապահովութեան իրականացումը:

— Զինաթափ ընել Եթովպիան եւ հսկողութեան տակ առնել անոր զինուորական կազմակերպութիւնը: Մենք Փարիզի խորհրդաժողովին մէջ ընդհանուր գիծերով պարզեցինք հսկողութեան խնդիրը, առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու:

— Ինչո՞ւ մերժեցինք անգլօ-ֆրանսական առաջարկները:

— Անոնք միայն տնտեսական խնդիրը կը շօշափէին: Ճիշդ է, առաջարկեցին մեզի յանձնել Եթովպիոյ թղթատարական հաղորդակցութեանց եւ սահմանային ոստիկանութեան հսկողութիւնը, բայց մենք որ եւ է ապահովութիւն չենք տեսներ այդ ծրագիրներուն մէջ: Ապահովութեան տեսակէտով, իւրաքանչիւր պետութիւն ինքն է իր դատաւորը: Մենք 200,000 զինուոր կեդրոնացուցած ենք Էրիթրէի եւ Սոմալիի մէջ, մեր դիմացն ունենալով 450,000 հոգի, որովհետեւ կը զգանք թէ մեր գաղթավայրերուն գոյութիւնը անմիջական վտանգի տակ է: Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի, մենք շուտով ռազմափորձեր պիտի կատարենք հիւսիսային Իտալիոյ մէջ, համախմբելով մէկ միլիոն զինուոր»:

Խօսակիցները մանրամասնութեանց մէջ մտնելով, գիտել տուին թէ Եթովպիան գրեթէ անզէն վիճակ մը ունի, արդի սպառազինութեանց տեսակէտով եւ թէ տակաւին երկու ամիս առաջ էր որ Անգլիոյ դիմեց, զէնքի արտածման արտօնութիւն խնդրելու համար: Երբ հարցուցին թէ ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Իտալիա, եթէ Անգլիա վերցնէ զէնքի արտածման արգելքը, պատուիրակը մերժեց պատասխանել, բայց իր խօսակցութեան ոգիէն կը հասկցուէր թէ Իտալիա պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն: Ուրիշ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ պարոն Ալոյզիի յայտարարութիւնները մէկ եզրակացութեան կը տանին,— պատերազմ:

** Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Անգլիոյ պատուիրակները տեսակցութիւն մը ունեցան Հապէշական դեսպանին, չեխական դեսպանին եւ ուրիշ միջազգային դէմքերու հետ: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս վերջին տեսակցութեան, քանի որ կապ ունի Փոքր Համաձայնութեան մտավախութեանց հետ: Արդարեւ, Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա շատ կը վախնան որ նախընթաց մը ստեղծուի, երբ մեծ պետութիւն մը յարձակի փոքրի մը վրայ (Իտալիա — Հապէշիստան), եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ վտանգուի, եթէ Իտալիա քաշուի:

Ուշագրաւ խորհրդակցում Լոնտոնի մէջ

Անգլիոյ վարչապետը, Պ. Պոլտուին, որ էքս-լէ-Պէնի ջերմուկները կը գտնուէր, Լոնտոն վերադարձաւ երէկ իրիկուն, նախագահելու համար նախարարական արտակարգ նիստին: Փարիզի բանակցութեանց խզումէն իվեր ուշագրաւ իրարանցում մը կը տիրէ Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Թագաւորն անգամ անմիջապէս իր ամառնային դղեակը կանչեց արտ. նախարարը, անոր բերնէն լսելու համար մանրամասն զեկոյց մը: Դեռ ուրիշ պարագաներ ալ օգոստոսի այս տաքուն՝ կ'ապացուցանեն թէ Անգլիա խոր մտահոգութեամբ կը հետեւի իտալ-հապէշական տագնապին եւ ելեւէջներուն: Կը նշանակէ թէ անգլ. կառավարութիւնը կ'ուզէ ան-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱՆՑԱՆՔ ԵՒ ՊԱՏԻԺ

Խորհրդային թերթերը պարբերաբար կը հրատարակեն ցանկեր, կուսակցութենէ վտարեալներու մասին:

Այդ առթիւ, հրապարակաւ կը ծանուցուին ոչ միայն վտարեալներուն անունները, այլեւ յանցանքները:

Առջի օր այդպիսի ցանկի մը հանդիպեցանք՝ Հայաստանի մէջ (3 օգոստոս):

Կ'արտագրեմ նոյնութեամբ, որպէսզի բարեկամ թէ թշնամի կարդան իրենց աչքերով: Փոխած եմ միայն ուղղագրութիւնը, պարզապէս դիւրացնելու համար ընթերցումը:

Կարդացէք, ուրեմն, իւրաքանչիւր նախադասութենէ յետոյ լռին շունչ մը քաշելով կամ ... «ափէրքիթիֆ» մը ճնկելով.—

«Հաս. Կ.(բ) Կ.Կենտկոմին կից Կուսակցական Վերահսկողութեան յանձնաժողովի Հայաստանի Կուսկոլեգիայի 1935 թուականի յուլիսի 8ի, 9ի, 10ի եւ 15, որոշումներով կուսակցութիւնից վտարուած են հետեւեալները.

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԻՑ՝

Մակար Խորենի Շահոեան, կուսակցութեան թեկնածու 1932 թուականից — երկերեսանիութեան եւ նացիոնալիստական արտայայտութիւնների համար:

ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԻՑ՝

Անդրանիկ Ալեքսանի Շահբազեան, կուսակցութեան անդամ 1932 թուականից — քաղաքական քայքայուածութեան եւ կուսակցական զգաստութեան բթացման համար:

Սողոմոն Միսակի Ստեփանեան, կուսակցութեան թեկնածու 1931 թըւականից — անասնապահական բրիգադում աշխատելուց խուսափելու եւ նացիոնալիստական տրամադրութիւններ երեւան բերելու համար:

ԱԽՏԱՅԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԻՑ՝

Երեմ Մեսրոպի Գրիգորեան, կուսակցութեան անդամ 1926 թուականից — անհատական ցանք կատարելու, կոլտնտեսային աշխատանքից խուսափելու եւ կոմունապարծութեան համար:

Աշոտ Գէորգի Փանոսեան, կուսակցութեան անդամ 1930 թուականից — սկանդալի կազմակերպման մասնակցելու եւ գիւղացիներին ծեծելու համար:

Վարդան Աբրահամեան, կուսակցութեան անդամ 1927 թուականից — երկերեսանութեան համար եւ որպէս քայքայուած տարր»:

×

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, այս խորախորհուրդ զեկոյցին մէջ կան բառեր եւ բացատրութիւններ որոնք ինծի համար ալ չինարէն կամ օդուզերէն են: Օրինակ՝ ոա «քաղաքական քայքայուածութիւնը» եւ «կոմունապարծութիւն»ը:

Իսկ ամբողջութիւնը նախ ֆրանսերէնի եւ յետոյ հայերէնի թարգմանելու համար կ'առաջարկեմ մրցանակ մը սահմանել, Մշակոյթի տօնին առթիւ:

Առով ապացուցած կ'ըլլանք թէ մենք ալ կը սիրենք «ինտէրնացիոնալ կուլտուրան», եւ փրկուա՛ծ ենք «նացիոնալիստական տրամադրութիւններէ»:

ՎԱՀԷ

Ե՞րբ կուգայ Գ. Շահվէրդեան

Իրազեկ աղբիւրէ մը կը տեղեկանանք թէ Գ. Դ. Շահվէրդեան, որ պաշտօն ստացած է կազմակերպելու Ներգաղթը, Փարիզ կը հասնի մինչեւ ամսու վերջը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՇՈՒՐՋ

Կառավարական զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ օգոստոս 7ին, ժամը 17ին, կարճատեւ հիւանդութենէ յետոյ, Կիսլովոդսկի մէջ վախճանեցաւ Անդրկենտգործկոմի անդամ, Հայաստանի ժողովրդական գրող՝ Ալեքսանդր Շիրվանզադէն 77 տարեկան հասակին մէջ:

Այս առթիւ Խ. Հայաստանի ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը որոշեց հանգուցեալին մարմինը փոխադրել եւ թաղել Երեւանի մէջ, պետական ծախքով: Թաղման յանձնաժողովին անդամներն էին.— Ա. Եղիազարեան (նախագահ), Արխեան, Ս. Շահվերտեան, Դաշտոյեան, Զօրեան Ստեփան, ակադեմիկոս Ա. Թամանեան, Դ. Սիմոնեան: Մարմինը Կիսլովոտսկէն Երեւան տեղափոխելու համար, յատուկ յանձնախումբ մը ճամբայ ելաւ, հետեւեալ կազմով.— Դրամատուրգ Սիմոնեան, Արով, Ստեփան Զօրեան եւ Ջանան:

Շիրվանզադէի մարմինը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց զմռսուելու համար:

«Արգիլուած գօտի» Կովկասի եւ Հայաստանի մէջ

Երեւանի թերթերը կը հրատարակեն Անդրկովկասի Խ. Հանրապետութեանց «ներքին գործավարութեան Հայաստանի վարչութեան» մէկ զեկոյցը, որով հետեւեալ կանոնները կը սահմանուին «սահմանամերձ արգիլուած գօտին մտնելու թոյլտուութիւն ստանալու համար».—

1. Երեւան եւ Լէնինական քաղաքներուն մէջ բնակող քաղաքացիներուն սահմանամերձ արգիլուած գօտին մտնելու արտօնութիւն կը տրուի Անդրկովկասի ներքին գործավարութեան սահմանապահ ջոկատներու վարչութեանց կողմէ:

2. Սահմանամերձ արգիլուած գօտին բնակող քաղաքացիներուն սահմանամերձ միւս շրջաններու սահմանամերձ արգիլուած գօտին մտնելու արտօնութիւն կը տրուի սահմանապահ հրամանատարութեանց կողմէ: (Բնագիրը՝ «կամենդատուրա» ...):

3. Սահմանամերձ արգիլուած գօտիի սահմաններէն դուրս եղած գիւղերու մէջ բնակող քաղաքացիները սահմանամերձ արգիլուած գօտին մտնելու արտօնութիւն կը ստանան ներքին գործավարութեան շրջանային բաժանումէն:

4. Սահմանամերձ արգիլուած գօտին մտնելու արտօնութիւն ստանալու համար եղած դիմումներուն պէտք է կցել երկու լուսանկար եւ հետեւեալ փաստաթուղթերը: (ԽՄԲ.— Զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները):

5. Այն քաղաքացիները որոնք մշտական բնավայր չունին, սահմանամերձ արգիլուած գօտի մտնելու արտօնութեան համար պէտք է դիմեն իրենց մշտական բնակավայրի ներքին գործավարութեան մարմիններուն:

Զեկոյցը ստորագրած են Անդրկովկասի ներքին գործավարութեան Հայաստանի վարչութեան (Չեկա) պետ Մուղդուսի եւ Երեւանի սահմանապահ ջոկատի պետ Բուսարով:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս սեւ ամպ մը մթագնեց, պահ մը, Թուրքեւյոյն սերտ բարեկամութիւնը: Ճիշդ է որ այդ ամպը շատ արագ սահեցաւ ու փոթորիկ չասեղծեց: Բայց, ծայր տուին դժգոհութիւններ, նկատելի եղաւ նոյն իսկ որոշ շրջանակներու մէջ, խռովք ու երարանցում: Այդ պատճառաւ ալ, կ'արժէ ուշադրութեան յանձնել զայն, մանաւանդ որ մեր մամուլը ատիթ չունեցաւ լիովին արժազանգ ըլլալու անոր: Մնաց որ, անիկա կը լուսաբանէ կարգ մը կէտեր որոնք Թուրքեւհելլէն զինակցութեան հետ կապ ունին:

Ստուգ է որ Աթէնքի «Էսթիա» թերթը կողմնակից չէ Թուրքեւհելլէն զինակցութեան: Բայց, ոչ թէ որովհետեւ հակաթուրք է ինք, այլ որովհետեւ այդ զինակցութիւնը կը գտնէ միայն Թուրքիոյ օգտակար ու կ'ըսէ թէ «ան միակողմանի կ'օգտագործուի»: «Էսթիան» կրկին բողոքի ձայն բարձրացուց, երբ Րիւշտի Արաս ժընեւի մէջ պահանջեց որ Թուրքիոյ արտօնութիւն տրուի Նեղուցները ամրացնելու: Ան անվերապահօրէն գրեց որ եթէ Թուրքիան ձեռք ձգէ Նեղուցները ամրացնելու իրաւունքը, Յունաստան եւս պէտք է ամրացնէ իր կղզիները, որոնք դրացի են Տարտանէլի եւ Փոքր Ասիոյ եզերքներուն: Այսպէս՝ պէտք է սպառազինուին Սամոթրաքէ, Լէմնոս, Միտիլլի, Քիոս, Սամոս եւ Ինքարիա: «Էսթիան» իր այս պահանջը կը բանաձեւէր սապէս.— «Նեղուցներու համար հաւանական վտանգ մը՝ կը սպառնայ նաեւ յունական սպառազէն կղզիներուն»

«Էսթիայի» այս գրութիւնը սակայն դժգոհ թողուց Թուրք պետական շրջանակները. «Ճումհուրիէթ», «Գուրուն», «Թան», եւ այլ թերթեր անմիջապէս պատասխանեցին: Եռեւս Նատիր Թերթը, օրինակ, հարկ զատեց ճշդում մը ընել, ըսելով թէ՝ «Նեղուցներու ամրացման մասին Թուրքիոյ ներկայացուցած պահանջը լոկ պաշտպանողական նպատակ ունի, մինչ յունական կղզիները, մանաւանդ Քիոսի եւ Սամոսի — որոնք գրեթէ կը հպին ասիական եզերքին — ըսպառազինումը կրնայ միայն մէկ նպատակ ունենալ,— այն է վաղոնք խարխուլ դարձնել՝ Անատոլու զօրք ցամաք հանելու համար»: Հետեւապէս եզրակացուց «Ճումհուրիէթ», «նման պահանջ մը կը նշանակէ Թուրքեւհելլէն բարեկամութեան քաղաքականութիւնը լքել»:

Անշուշտ, «Ճումհուրիէթ»ի եւ այլ քամալական թերթերու գրեթէ նոյնիմաստ արտայայտութիւնները իրենց կարգին դժգոհութիւն առեղծեցին Աթէնքի մէջ: Ու յունական մամուլը եւս հրատարակեց բացատրութիւններ, դժգոհանքներ եւ մեկնաբանութիւններ: Ու որովհետեւ խնդիրը արծարծած էր «Էսթիա», շատ բնական էր ին թրքական մամուլի արտայայտութեանց գլխաւոր ընդդիմախօսներէն մէկն ալ ինք եղաւ: «Էսթիա» սակայն հելլէնական միւս թերթերէն տարբերեցաւ լոկ իր ըսելու ձեւերով, որովհետեւ, միւս թերթերն ալ գրեթէ նոյն տեսակէտները արտայայտեցին: Այսպէս, «Էսթիա» գրեց.—

«Եթէ տարրական պաշտպանութեան մտածումը կը հարկադրէ միջոցներ ձեռք առնել Տարտանէլի մէջ, նոյն միջոցները կը հարկադրէ ան եւ կղզիներուն համար, որովհետեւ ընդհանուր թշնամին պիտի յարձակի ե՛ւ Նեղուցներուն եւ կղզիներուն վրայ: Հակառակ պնդում մը ոչինչ կուտայ, բացի անկէ որ Յունաստանի կողմէ զգուշաւոր խոհեմութեան գերազանցումին հակառակ, Էնկիւրիի մէջ դեռ եւս զգալիութիւն ունի կասկածամտութիւն մը՝ Յունաստանի նկատմամբ: Էնկիւրի Յունաստանը կը նկատէ բարեկամ միայն այն ատեն, երբ սպառազինուած չէ ան եւ պատրաստ որս մըն է տաճկին իսկ յարձակման պարագային»:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս տողերը: Էնկիւրի եւ Աթէնք կը խօսին զինակցութենէ, ընդհանուր թշնամիէ, իրարու օգնելու յանձնառութենէ, եւ սակայն փոխադարձաբար կը կասկածին: Այսպէս, «Ճումհուրիէթ», կիսապաշտօնական թերթը Էնկիւրիի, կը խորհի թէ Աթէնք կ'ուզէ Քիոսը կամ Սամոսը ամրացնել, Անատոլու զօրք հանելու նպատակով: Իր կարգին, Աթէնք Նեղուցներու սպառազինման պարագային կ'ուզէ ամրացնել նաեւ կղզիները, կարծես ոչ ամրացնել վիճակին մէջ ընդհանուր թշնամին չի յարձակիր եւ Նեղուցներուն եւ կղզիներուն վրայ:

Կը պարզուի, ուրեմն, որ, ըստ էութեան, Թուրքեւհելլէն զինակցութիւնը կասկածելի է, ու դրուած է ոչ իրական կամ ոչ հաստատ հիմքերու վրայ: Ան հիմնուած չէ շահերու ամբողջական նոյնութեան մը վրայ: Անշուշտ, կան տեղեր, ուր Թուրքիա եւ Յունաստան հաւասարապէս վտանգ կը տեսնեն իրենց՝ ուրիշի մը կողմէ. Ատիկա, առաջին հերթին, այն «Հասարակաց սահմանն» է, որ զիրենք կը բաժնէ Պուլկարիայէն: Ու հոդ՝ անոնք շատ լաւ կը հասկցուին: Մասնաւորապէս Յունաստան, որ Պալքանեան Ուխտով մասամբ մեկուսացուցած ըլլալ կը կարծէ Եուկոսլաւեան վտանգը կամ յաւակնութիւնները Սելանիկ, Թուրքեւհելլէն զինակցութեամբ հեռացուցած կամ չէզոքացուցած կ'ըլլայ եւ պուլկարական վրտանգը կամ ձգտումները՝ արեւմտեան Թրակիոյ նկատմամբ: Իր կարգին Թուրքիա եւս մտահոգուած է արեւելեան Թրակիոյ համար: Հետեւապէս, այս կէտին շուրջ անոնք՝ գոյ թէ անգոյ՝ բայց իրենց տեսակէտով լուրջ պատճառներ ունին ձեռք ձեռքի տալու:

Բայց, Թուրքեւհելլէն զինակցութիւնը Էնկիւրիի կողմէ կ'օգտագործուի եւ այլ ուղղութեամբ: Թուրքիա, ինչպէս ծանօթ է, զինակից է Խ. Ռուսիոյ, կամ ընդունուած բացատրութեամբ Խորհ. Միութեան: Ան միայն զինակից չէ: Այլ եւ, եւրոպական եւ ասիական հարցերու մէջ, Էնկիւրի՝ յանձին իր արտաքին գործավարին՝ արտայայտիչն է Մոսկուայի տեսակէտներուն: Ան, իր այդ յանձնառութեանց կամ ձեռնարկներուն մէջ, լաւ թէ բացայայտ կերպով, կ'օգտագործէ նաեւ յունական կառավարութիւնը:

Այս է այն հիմնական պատճառը, ահա, որ Յունաստան արտաքին աշխարհի աչքին դարձեր է, այլ եւս, պետութիւն մը, որ անկախ չէ իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Այս պարագան խնդրոյ նիւթ դարձաւ վերջերս Աթէնքի մէջ եւս, երբ վարչապետի մասին վէճը այդ բնոյթն առաւ:

Դեռ մօտերս մէջ թարմ է ե՛ւ քաղաքագէտ Փոլիթիսի նամակը՝ ուղղուած Վենիզելոսի՝ որուն մէջ կը խօսէր միեւնոյն ձեւով, երբ կ'ակնարկէր Թուրքեւհելլէն զինակցութեան: Այդ նամակը, ինչպէս կը յիշուի, նոյն իշխանութեան ձեռքը եւ դարձաւ մամուլի նիւթ:

Նուազ ուշագրաւ չէր այն պարագան, որ Նեղուցներու սպառազինման պահանջը Թ. Րիւշտի Արաս Ազգերու Դաշնակցութեան ատեանի նիստին սեղանի վրայ դրաւ Յունաստանի թէլադրութեամբ կամ հաւանութեամբ: Ու պաշտպանութիւն գտաւ միմիայն Լիթվինովի կողմէ: Յունաստան ոչ միայն ձայն չբարձրացուց ի նպաստ իր զինակցին, այլ եւ պարզուեցաւ որ Էնկիւրի զինքը անգամ պահած չէր իր այդ մտադրութեան... Իսկ եթէ ուզուած ալ ըլլար Յունաստանի կարծիքը, ան անպայման դէմ պիտի արտայայտուէր: Ատոր գլխաւոր փաստը այն է որ Նեղուցներու պարագան մեծապէս կը շահագրգռէ Անգլիան, իսկ Աթէնք երբեք չուզեր դէմ առ դէմ կանգնիլ Մեծն Բրիտանիոյ հետ: Ասիկա՝ թէ՛ աւանդաբար եւ թէ իր աշխարհագրական դիրքին բերումով:

Նոյն դիրքին պատճառաւ չէ՞ր որ Աթէնքի ուխտին առթիւ (9 փետր. 1934) Վենիզելոս ահագին աղմուկ բարձրացուց, ըլլալով ամէնէն անվերապահ արտայայտիչը արտաքին քաղաքականութենէ մը բխող յունական վախին. Վենիզելոս, նկատի առնելով Յունաստանի աշխարհագրական դիրքը, Իտալիոյ հետ սերտ բարեկամութիւն մը ոչ միայն անհրաժեշտութիւն մը կը նկատէր, այլ եւ ապահովութիւն մը՝ Եուկոսլաւեան ձգտումներուն դէմ:

Աւելին գրած ենք այս մասին: Ցիշեցինք զայն անցողակի, նկատի առնելով որ Վենիզելոսի ընդվզումէն մինչեւ Փոլիթիսի նամակը եւ «Էսթիա»ի յօդուածը, անցնող աւելի քան մէկ տարուան ընթացքին, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ զինակցութեան գոյութիւնը վտանգող պատճառները հետզհետէ աւելցած են: Վենիզելոս յաղթեցաւ այն ատեն, ծերակոյտը ունենալով իր ձեռքը, «Մեկնաբանական» յաւելուած մը ընել տալ պալք. ուխտին վրայ: Թէեւ արտաքսուած երկրէն ու զատապարտուած, բայց Կրետացի դիւանագէտին տեսակէտը՝ պալք. ուխտի եւ մասնաւորապէս Թուրքեւհելլէն զինակցութեան մասին չէշտուած կամ հետզհետէ աւելի շեշտուած կը ներկայանայ այսօր՝ զինակցութեան մը ամէնէն դժուարին պարագաներուն մէջ, ուր Յունաստան ալ տեսակէտ մը կ'ունենայ:

Առանց առնելու հարցին բոլոր երեսները, ստոյգ է որ ամպը մը կը սահի Թուրքեւհելլէն զինակցութեան վրայ, այն ամպը, որ Յունաստանի մէջ, քանի որ դեռ վերջին շաբաթներու ընթացքին, Թրակիա, Թեսալիա եւ Եուկոսլաւիա իրարու դէմ պահանջեցին հրապարակաւ համաձայնութիւն յայտնել պալք. ուխտին: Այդ պահանջը իրենց կողմէ աւելցուցին, երբ, համաձայն աթենական թերթի մը փարիզեան թղթակցին, նախկին Ծորկիոս Թագաւորը պէտք տեսաւ հաշտուիլ Վենիզելոսի հետ՝ կարենալ երկիր դառնալու համար, դիմեց Եուկոսլաւիոյ խնամական միջնորդութեան. այս վերջինը դիմեց վերջերս հելլէն պետութեան, որոնց երեք վարչապետները Վենիզելոսի ներկայացուցին Եորկիոսի հաշտարար պայմանները եւ զիջումները, անոնց վրայ աւելցնելով պալք. ուխտի մասին վերեւ յիշուած «ճանաչումի» կէտը ...

Կասկած չկայ, ուրեմն, այն մասին թէ Յունաստան անուր կապուած չէ այդ զինակցութեան: Այդ զինակցութիւնը օրգանական հակասութիւն մըն է որ ուշ կամ կանուխ պիտի արթնցնէ, Յունաստանը զննելով աւելի իրապաշտ ու աւելի նպաստաւոր գետնի մը վրայ:

Էնկիւրի կը նախազգայ այդ պարագան: Եւ Յունաստան կարծէք կը նախապատրաստուի ատոր:

Առանց առնելու հարցն առնող «Թիւրիմացութիւններին» ու տարակարծութիւնները ապացոյցն են այդ փոխադարձ վերապահութեան..

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՑԵՂԻՆ ՃՐԱԳԸ

Սեպտեմբերի ցուրտ կիսալուսնին տակ կը քալէինք այդ գիշեր:

Երկինքէն ցողերու աղուոր մարգրիտներ կը մաղուէին մեր երեսասարդ ուսերուն վրայ:

Մենք տարագրուած տաղանդաւոր ցեղի մը զաւակները, յոյսի եւ հաւատքի արշալոյսին համար, մեր բոցակայծ նայուածքները չէշտակի ուղղած էինք մշտնջենապէս իւխող լուսնին, փնտռելով նոր արեգակներու բացվառումը:

Սակայն մեծ լուսնակը, սեպտեմբերի մոխրագոյն ամպերով շրջապատուած, գիշերին մէջ, խաւարին հետ կռիւի բռնուած արիւն — արցունք կուլար ..

Քանի մը պլպլուն աստղեր, սեպտեմբերի մառախուղին մէջ խեղդուող ծերմակ վարդերուն նման, կարծես կը քաշէին անամպ երկինքի մը պայծառ կապոյտին, սրբէացի պլպլային ու վառէին գեղեցիկ ու յաւերժական, ինչպէս մօրերը Աստուածամօր առաձարէն Նհրս:

Մենք կը քալէինք, գիշերին մէջ, խաւարին հետ գիրկընդխառն հառաչող կ'առնէինք ու կուտայինք հանդիպող հովերուն ու գիշերային ջղերին, վերջապէս հասնելու համար հանդիպակաց մեծ լերան գագաթը ուր — ըսին մեզի — կը վառի գիշեր եւ տիւ, ճրագը ցեղին:

Ո՞վ անլուսին գիշերներու մթութիւն, ես կ'ուզեմ որ վառի ցեղին ճրագը, բոլոր խրճիթներէն ներս, տարածելու համար սրբազան հուրը, ազատութեան արշալոյսին:

Մենք կը քալէինք կիսալուսնին եւ քանի մը աստղերու աղօտլոյսին տակ, որպէսզի ժամ առաջ լոյս ընդունէինք այն ճրագէն, որուն ճառագայթները հեռուէն լուսնկայի ճառագայթներուն նման մաքուր ու գեղեցիկ էին:

Բնութիւնը առաւել գեղեցկանալ սկսաւ, երբ մենք աւելի մօտեցանք լերան: Ցանկարծ բոլոր աստղերը եւ բեւալ սկսան, ամպերը փախան, կապուտ կարաւան, ըսես լուսնկայ գիշերով ոչխարներու հօտի մը խուճապահար փախուստը ակօսի կ'ունենար:

Մենք կը բարձրանայինք անխօս ու լուռ, լեռն ի վեր, բնութեան հետ որ մաքրամաքուր իր զգուշութեամբ հրաշք մը կ'արթնցնէր մեր երիտասարդ լուսակարօտ սրտերուն մէջ, աւելի ուժգին մաղլցելու համար մինչեւ գագաթը լերան: Տօսքեր ներելու աւելի մօտիկէն, այն դարաւոր լուսաւոր պլպլուն աստղավարդերուն, որ ակնատեսներն եղան ու են մեր անցեալ եւ ներկայ ողբերգութեան...

Բայց մենք արդէն մօտ էինք մշտավառ լուսաճաճանչ ճրագին, գեղեցիկ ու հզօր կանթեղին, որ ժպիտ ունէր իր աչքերուն մէջ: Մեր հոգիները սկսան ցնծալ: Մեր տարագիր աչքերէն ուրախութեան կաթիլներ կաթկթիլ սկսան, ի տես գեղեցիկ եւ պլպլուն ճրագին, որուն լոյսին հեզօրութեան համար, կանգնած էին կարծեմներու բազմութիւն մը, կրօնիւթէ բազուկներով, աղօտութեան եւ արտասուք կրակը իրենց աչքերուն, աստղերուն հետ դէմ — դիմաց:

Կեցցէ՛ ճրագը տղամարդկէ մեր ցեղին:

Ս. ՀՐԱՇԻՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԽՕՍՔԵՐ

Տասնամեակ մը, Լոյս Քաղաքի պողոտաներուն վրայ: Տասնամեակը մարդու եւ հոգիի վաստակաւորի մը, որուն մէջքը կորացաւ սեղաններուն առջեւ եւ աչքերուն լոյսը նուաղեցաւ, ուրիշներու մտքին մէջ աքօսներ բանալու համար:

«Ցառաջ» ի եւ Շաւարշ Միսաքեան:

Թող ներէ ինծի Բենեամին Թաշեանը, որբացած աւանդութիւններու դէմ մեղանչելուս համար: Սխալ է քարոզած մնալ այն տեսակէտին վրայ թէ Դաշնակցականը իր ողջութեան մեծարանքի խօսքեր պէտք չէ լսէ: Սխալ է, այն նկատումով որ մեծաքանքը անհատին ըլլալէ առաջ, կ'երթայ Դաշնակցականին, անոր գաղափարներուն եւ քաղաքաքաքայական հաւատամքին:

Հետեւաբար, Դաշնակցական քաղաքական գործիչին, հրապարակագրին կամ հանրային մարդուն արժէքներուն գնահատումը երբ թէկուզ անհամար չունի, այլ անոր մէջ պահուած թաքուն ուժերուն յայտնաբերումը եւ այդ ուժերուն ծանօթացումը հանրութեան բոլոր խաւերուն:

Շաւարշ Միսաքեան իրաւունք ունի Սփիւռքի մեծարանքին արժանանալու: Սովորական հրապարակագիր մը չեղաւ ան, ոչ ալ արհեստով խմբագիր մը, որ խմբագրատան չորս պատերուն ունի իրեւ հորիզոն եւ տեսողութեան սահման:

Քառորդ դարու պատմութեան բեկը չալկած, երբ մեզի կը ներկայանայ Շաւարշ, խուզարկու միտքը անոր մէջ կը տեսնէ մէկէ աւելի արժանիքներ ու յատկութիւններ, որոնք իր համբաւին դափնեպսակները պիտի ըլլան

Շաւարշը՝ յեղափոխական է, բառին հին ըմբռնումով (1922էն առաջին այս բառը մերկացաւ հմայքէն, դառնալու համար պղտոտներու խօսակցութեան նիւթ): Շաւարշին համար, յեղափոխութիւնը զէնքը եւ ուժանակը չէ խորհրդանշեր միայն, այլեւ մտքերու եւ հոգիներու յեղաշրջումը, զգացումներու եւ կիրքերու մշակումը: Ամբողջ կարճած այս համոզումին, «Աշխատանք» խմբագրատունէն նետուեցաւ Կարին, հայրենի աշխարհ, յետոյ Պոլիս, Պուլկարիա եւ ի վերջոյ Փարիզ, ուր հաստատուեցաւ, նոր թափով եւ երիտասարդական աւիւնով շարունակելու համար իր գործը:

Շաւարշը երիտասարդ է, փոյթ չէ թէ յիսունի սահմանին հասած ըլլայ: Ժամանակը ճեղքեր բացած չէ անոր համոզումներուն մէջ: Այսօր ալ, ան գրիչ կը շարժէ հին օրերու խանդավառ եւ ուխտանուէր երիտասարդ Շաւարշին պէս: Փարիզի մէջ ալ, անոր հոգին երիտասարդութեան հետ եղաւ, օրուան կազզուրիչ շարժումներուն եւ նկրտումներուն հետ:

Հակառակ դառնութիւններուն, ջըղաձիգ երեւոյթներուն եւ զինք շրջապատող Թունաւոր մթնոլորտին, ան կը գրէ, կը խօսի, գրոյցի կը նստի քսան տարեկան տղու պէս: Մրափներ կը մշակէ, կը փայփայէ ու կը ձեւափոխէ զանոնք, այնպէս՝ ինչպէս պիտի ընէր հոգիով ու մտքով կոյս ու մաքուր պատանին:

Շաւարշը արուեստագէտ է: Կարելի է ըսել՝ արդի հայ հրապարակագրութեան մէջ միակը, որ ոճի եւ ձեւի նրբութիւնը պահած է: Անոր տասնեակ բազմաքրած առաջնորդողները իր մէջ կը մատնեն նուրբ արուեստագէտը, զգայուն հոգին, պատկերաւոր ոճաբանը եւ ախոյեանը հայաբարբառին:

Շաւարշը օրոցաւ ու բարեխիղճ մարդ է, Հայուհեաւ՝ ինքզինքին Կուսակցական ու ազգային պայքարներու ամէնէն տաք շրջանին, շատ շատերուն պէս փողոցներու սալայատակներուն վրայ առուեր շպրտուց: Իբրեւ մարդ, Թոյլ չտուաւ ինքզինքին չափուիլ առանձնիներուն հետ, որոնք հաչոցներով եւ դառնում գոչումներով օրուան հերոս դառնալու կը միտէին.

Մեկուսացած իր աշխատասենեակին մէջ, հեռուէն դիտեց մարդոց պզտիկութիւնները եւ անպարկեշտութիւնները, խորապէս ցաւելով անոնց հոգեկան խեղճութեան վրայ:

Ահա քանի մը յատկանշական գիծեր Շաւարշ Միսաքեանի անհատականութենէն: «Յառաջ»ի տասնամեակին առթիւ, արդար ու անգին են մեծարանքի այս քանի մը տողերը դրչի կրտսեր եղբօր մը կողմէ, որ հիացող մը եղած է վաստակաւոր հրապարակագրին առաքինութիւններուն

Ա. Կ.

(«ՆՈՐ ՕՐ», 13 օգոստ.)

ՖՆՏԸՃԱԳԻ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 20ԱՄԵԱԿԸ

1915 օգոստոսին Թուրք կառավարութեան աքսորի հրամանագիրը կուգայ նաեւ մեր գիւղը: Բայց Ֆնտըճագցին վճռապէս կը հասկցնէ Մարաշի կառավարիչին թէ իր կեանքը աժան չպիտի ծախէ եւ իր լեռներէն ու գաշտերէն չպիտի հեռանայ:

Օգոստոս 8ին Մարաշի կառավարիչը 40ի մօտ ոստիկան զինուոր կը ղրկէ Ֆնտըճագ, իր կամքը պարտադրելու համար: Գիւղացիները երբ կ'իմանան թէ իրենց վրայ զօրք կուգայ, շատ մը գիւղեր կը պատրաստեն, եւ եկած 40 զինուորներէն հազիւ մէկ երկու հոգի կ'ազատին: Գիւղացիները անմիջապէս կը գրաւեն սպաննուած զինուորներուն հրացանները: Ահա, զանգը հնչած էր գիւղին մէջ: Այր, կին, ծեր, երեխայ բոլորը զործի վրայ էին եւ կը յայտարարէին մէկ մարդու պէս.— Կը մեռնինք հոս, Գաղ աղբիւրին քով, չպիտի երթանք Տէր Զօր ոչխարի պէս մորթուելու համար: Դրացի գիւղերէն բաւական երիտասարդներ եկած էին կռուելու համար, ինչպէս նաեւ Զէյթունցի Արամ պէյր երեսուն երիտասարդներով, եղբայրը՝ Միսաքով, որ ինկաւ քաջաբար:

1915 օգոստոս 15ին Ֆնտըճագէն կէս ժամ հեռու Տէկի Զային եզերքը սեւ ամպեր պատեցին զինուորական վրաններով: Թուրք զօրքը հրամանի կը սպասէր յարձակելու համար: Ֆնտըճագ Մարաշէն վեց ժամ հեռու է, հարաւ — արեւմտեան կողմը: Այն ատեն ունէր 350 տուն (մօտ 2500 բնակիչ) զուտ հայկական, երկու եկեղեցի եւ երկու դպրոց: Օգոստոս 15ի առտուն Թուրք բանակը կր սկսի յառաջանալ դէպի գիւղ, բայց հայ գիւղացին պատրաստ է պատասխանելու Թուրք կանոնաւոր բանակին: Կռիւը կը սկսի, Թուրք հրամանատարը կ'ուզէ քանի մը ժամուան մէջ մոխիրի վերածել Ֆնտըճագը:

Կռիւը կատաղի էր. Թուրք բանակը կը մօտենայ գիւղին, բայց գիւղացիները կը կրակեն անդադար եւ ետ կը մղեն: Գիւղացիները իրենց կռնակին ունէին բարձր լեռներ, իբրեւ բնական ամրութիւն հաստատուն խրամներով: Շատ դժուար էր Թուրք զօրքին համար ներս մտնել, նոյնպէս չէր կրնար Թնդանօթով հարուածել գիւղը:

Մարաշէն Թուրք Էրեւելիները կուգան տեսնելու համար թէ ի՞նչ է որ Ֆնտըճագը կը դիմադրէ Թուրք զօրքին: Հայ գիւղացին իրաւունք ունէր կռուելու, քանի որ գիտէր թէ ոչխարի պէս պիտի մորթէին զինքը: Գիտէր թէ վերջը վերջը պիտի յաւ՛՛ բայց կ'ուզէր մեռնիլ իր հողին վրայ:

Կռիւը իրական պատկերը մը վիճակ առած էր, Ֆնտըճագցին նեղ ժամեր կ'անցընէր, ծերերը կ'աղօթէին, երիտասարդները վրէժ կը պոռային. «Ո՛վ Աստուած, քու ուժի՞դ հաւատամ թէ խարդախ աշխարհի ատրի ուժին...» Թուրքզօրքը գերեզմաննոցէն իջնելով կը յաղթի գիւղ մտնել: Գիւղացիները ահ ու սարսափ մատնուելով դէպի եկեղեցի կը խուժեն: Ամէն կողմ հրդեհ կայ, Ֆնտըճագը կրակի մէջ է, Թուրք զօրքը գիւղացին գիւղէն դուրս կը քշէ, դէպի Տէկի Զայի եզերք, վիրաւորները Մարաշ կը ղրկեն, երիտասարդները կը զատեն կիներէն եւ կը ղրկեն Իդ՛Թէլի, քառասունի մօտ երեւելիներ Մարաշի մէջ կը գնդակահարեն, կիները եւ երեխաները կը քշեն աքսորի ճամբան ... Ֆնտըճագը ամայացած կը մնար եւ կը մնացնէր շատ մը սիրտեր ...

1920ին Մարաշի ամերիկեան որբանոցին եմ, հայ քոյրեր եւ եղբայրներ խումբ խումբ կուգան աքսորէն: Ամէնքը իրենց գիւղերը կ'երթան: Լըսեցի որ Ֆնտըճագցիներէն 100—150 հոգի դարձեր են իրենց սիրելի հայրենիքը տեսնելու, նորէն իրենց բոյն մը շինելու: Մեր որբանոցի Ֆրանսացի տնօրէնէն հրաման ուզեցի: Մերժեց: Բայց ես կրկնեցի, վերջին կարօտս պիտի առնէի: Վերջապէս հրաման տուաւ եւ ըսաւ Թուրքերէն.

— Գիթ, սէն տէ կէպէր: (Գնա՛, դուն ալ սատկէ):

Անշուշտ գիտէր թէ Մարաշի մէջ անզամ մըն ալ Հայու արիւն պիտի հոսէր: Իմ ուրախութիւնս սահման չունէր: Շատ մը Քառասուն Մանուկ եկեղեցին դացի մօրաքրոջս տղան՝ Մանուկը գտայ: Վեց ժամ ճամբայ ունէինք, բայց այդ մասին չէինք մտածեր, կ'ուզէինք որ շուտ մը հասնինք: Մեր գիւղի բլուրները մեզի կը խանդավառէին, եւ կը հասկնայինք որ կը մօտենանք: Վերջապէս հասանք: Տուն չկար, բայց ես տեսայ գեղեցիկ արմաւենիները եւ մեր տակի Գաղ Աղբիւրը:

Բայց, ո՞ւր էր Ջաղացքը, ո՞ւր այն եզները, ձիերը որ պաղ աղբիւրին առջեւ կը շարուէին: Ո՞ւր շարքաշ գիւղը որ իր աշխատասէր կուզար եւ արմաւենիներուն առջեւ զովանար: Ամայի՛ էր գիւղը քանի Մանուկին հետ միասին վեր մեր տունը, ճամբան հանդիպեցանք կմախքներու: Այլ եւս չզիտէինք եւ սկսանք արտասուել եւ կայծ մը ինկաւ մեր սիրտերուն

Խ. ՔԷՕՇԿԷՐԵ[ԱՆ]

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԼԿԱԹԱ, 15 յուլիս (Յառաջ) Վերջերս Գ. Հայկ Արծիւ եւ իր կինը ժամանեցին Թանգուն, սիրահարներուն գոհացում տալ...

Տեղւոյս անգլիական «Բանկուէ» քանաւ ակումբի վարչութիւնը, տօնապէս գիմուած կատարեց, ... գի արուեստագէտ զոյգը ... գեղարուեստի սրահին մէջ մի ... հանդէս տալ, իր անդամներուն համար: Գ. Հայկ Արծիւ եւ իր ամուսինը անցեալ ապրիլի վերջերին, ... րենց առաջին երգահանդէսը, ... կայութեան հոծ բազմութեան ... ցատարար ներկայ էին շատ ... յեր:

Երգահանդէսը իր ամբողջութեան անցաւ շատ յաջող: Հայ երգիչ Եւրոպացիներին ներկայացրին ճոխ եւ փայլուն յայտագիր. կազմուած աշխարհահռչակ երաժիշտներու ընտիր գործերից: Բացի եւրոպական երգերից, տեղ տրուած էր նաեւ հայ երգի մեծանուն վարպետներուն, ... բարոնին Ռոմանոսի Կոմիտաս վարդապետի, եւ վաղամեռ հայ երաժիշտ Ռոմանոս Մելիքեանի երգերուն:

Տիկին Էմմա Արծիւ, բարոյական գոյացից, նախկին աշակերտ ... տալյացի հռչակաւոր երգչ. Տիկ. Ալպիերինա Վալսի Վէճի ... աստիճանական սոպրանօ հնչական խորաթափանց ձայնով, երգեց ... բաժին ինկած երգերը, մեծ յաջողութեամբ: Հասարակութեան յուզումը փոքր պարուրողու ... թեան փոխարէն մի այլ կարգ ... «Մարգրիտի մասը» Ֆաուստից:

Գ. Հայկ Արծիւ, պէհօն, ... կան իտալական դպրոցներէն ... ցումով էր, երգեց գանազան ... եւ հայկական երգեր: Կոմիտասի «Հայաստանը», «Կռունկ» ... լագնաքը, «Քելէ, քելէ», Ռոմանոս Մելիքեանի «Աքանչելի վարդը», «Ձմեռնի», նոր կեանքի, ... յուսեր ներշնչեցին մեր թմրած ... ներուն: Ունկնդիրները զարմանալի հարց կուտային թէ հայկական ... «քաղցր եւ զգայուն» երաժշտութիւնը: Այո, պարոններ, հայկական աչքեր պէտք են, որ տեսնեն, ... ներ՝ որ լսեն հայ երգը: Այդ ... կարծես հայ երգի, հայ մշակոյթի պանծացման օրն էր, ... կութեան առջեւ: «Մայր Հայաստան» ... հայ երգչի եւ երաժշտի միջոցով հոգին էր որ մեզ կանչում էր հայրենի լեռներից, ձորերից: Մեր աչքին առաջ կերտում էր հայ աշխարհը իր ... չազեղ տեսքով: Այնտեղ Մասիս Արագածը ժպտադէմ մեզ ... եւ մերթ կանչում, հայ գեղջկուհին իր կուժն ուսին երգելով, ... լով, գնում էր աղբիւրը ... վիւը իր սիրածը երազելով, ... էր ժպտում ու կայտառ Արաքսը նուէր են հայ երգն ու հայրենիքը ... յու սրտին պէս ...

Երկար տարիների ընթացքում, ... ռտար ափերում, առաջին անգամ ... լսում հայ երգը, այնքան յաւ... եւ հարազատ եւ մենք բախտ ... ցանք ծարաւի կարօտով, վայ... զայն... Մի քանի իտալացի մասնագէտներ, որոնք ներկայ ... երգահանդէսին իրենց հիացմունքը յայտնեցին հրապարակաւ հայ ... ունկնդիրներին: Թաղ... վարպետ Լակրաքը իր գնահատանքը յայտնելով մասնագէտ ... տիկնոջ ձայնի մասին, յանձնարարեց քաջալերել, օգնել, նիւթապէս եւ ... բարոյապէս, ... կարեւոր ... վերատին անցնիլ Իտալիա, ... հայրենիքը: Փրափ... խօսքեր ... հիացմունք պատճառեցին եւ միեւնոյն ժամանակ վիշտ: Ու ... նրան, իբր հայրենիքին հանդէպ ... ցած ջերմ սիրոյն համար. Ու ... էի մտքումս,— ինչո՞ւ չկնայ հայ ... տան, երբ այնտեղ ալ հայ սիրտ ... հոգին ծարաւի են քաղցր ձայների ... յաւագոյն արուեստագէտներու:

ԱՆՃԵԼՕ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—•—

Սիրելի Արազ, Մի՛ վրդովիր։ Մեր առկէց առաջ յաճախ էին միայն, որք գիւղագրքին ալ եղած են, ենք՝ հիմա գիւղագրքին հեղինակ բան գիտասարդներուն... Ու մեր բազմութիւններուն ենք թողուր, նկատի կ'առնենք, ոչ ... վերջապէս իր նախկին ալ ... բազմութիւնը կորանցուցած ըլլալու ... կը կասեցնէ մեզ։ Զե՞ս գիտեր արդէն որ հիմա աշխարհը ծուռ գարձեր է, Զգէ՛ Երեւանի լեզուին ..., Պ. Զօպանեանի գեղեցկութիւնը, ...

Ի՞նչ գեղեցիկ եւ բովանդակիչ պարզայ մը, դէպք մը պիտի ըլլայ հայ լեզուին համար, երբ կարելի եղածին չափ միօրինակութիւն տիրէ կանոններու, ձեւերու, հայածոյ հարթ մակերեսի մը կանոնաւորութեամբ, ինչպէս կը տեսնենք եւրոպական մշակոյթի գլխաւոր լեզուներուն մէջ, ուր հոլովները եւ բայերուն զանազան եղանակներն ու ժամանակները անտեղիտալի տրամաբանութիւն մը ի հանդէս կը բերեն։ Զարաչար գործածութիւնները, այսինքն՝ գեղծումները եւ բացառութիւնները նուազագոյն չափի մը կը յանգին միայն։ Հազար անգամ կրկնուած ճշմարտութիւն մըն է թէ հայերէն լեզուն կամ (Նշան Պէշիկթաշլեանն ալ գոհացնելու համար) արմէներէնը չէնաղ ճարտարապետութիւն մը, կառուցուածք մը ունի։ ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԵԼԻ ԵՐԿՆՈՑԹ ՄԸ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ, Օգոստոս 16, (Ցառայ)։ — Հայ Արիներու Միութիւնը ...

...

2·30ին օրուան նախագահ Պ. Գ. Սիմոնեան քանի մը խօսքերով բացաւ հանդէսը։ Ցեռոյ վարչութիւնը ... ճուրդի դրաւ խորոված նուագարան մը եւ չէչ մը ըմպելի։ Պ. Ս. Ճերաննեան կնքահայր եղաւ 25 ֆրանքով։ Աճուրդէն գոյացաւ 550 ֆրանք, իսկ հանդէսին ամբողջ հասոյթը իբր զուտ շահ 750 ֆրանք, ինչ որ անպատճառ էր։

Ն. Թէպոյեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ «ՅԱՒԱԼԻ ՎԻՃԱԿԸ»

—•—

«Ճումհուրիէթ» կը հրատարակէ Սօֆիայի իր թղթակցին հետեւեալ յօդուածը.—

Պուլկարիոյ զանազան վայրերու Թուրքերէն ընտրուած 8 հոգիներ մարմին մը մէկ մէկ յուշագիր տուած է վարչապետին, ներքին, կրթական եւ զատական նախարարներուն, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելով Պուլկարիոյ Թուրքերու ներկայ ցաւալի ...

...

ՕՏԱՐԻՆ ՁԵՌՔԸ

«ՄԵՐ ԱՍՏԻՃԱՆԱՑՔԸ»...

ՆԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍԸ

«ՖԱՈՒՍՏ»Ը ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

ՏԱՐԱԶ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

...

(Շար.)

կարելին փորձել, կանխելու համար պատերազմը։ Հանրային կարծիքն ալ ազդուած է բանակցութեանց վիժումէն, եւ մեղադրելով հանդերձ Մուսոլինիի ռազմատենչ ծրագիրները, պատասխանատուութիւններ կը վերագրէ Պ. Իտընի։ Հետզհետէ հաւանական կ'երեւայ որ խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրուի, սեպտ. 4էն առաջ կամ վերջը։ Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ կառավարական շրջանակներուն մէջ կը խորհին նոր երաշխիքներ առաջարկել, Իտալիոյ պահանջած ապահովութեան համար, անխախտ կենալով հանդերձ հիմնական տեսակէտին վրայ։

⁂ Պ. Լէնսպրի, Անգլիոյ աշխատաւորականներուն առաջնորդը, նամակ մը գրելով Պապին, առաջարկեց միացնել բոլոր եկեղեցիները եւ խաչակրութիւն մը սարքել պատերազմի վտանգին դէմ։ Ընկերվարական երեսփոխանին կարծիքով, գիւրին է Երուսաղէմի մէջ ժողովի հրաւիրել քրիստոնեայ աշխարհը եւ աստուածային օգնութիւն խնդրել խաղաղութեան համար...

⁂ Եթովպիոյ մէջ անխուսափելի կը գտնեն պատերազմը, Փարիզի բանակցութեանց վիժումէն յետոյ։

Ընկերվարական Միջազգայինին կոչը

Իբրեւ արդիւնք Պրիւքսէլի մէջ գումարուած ժողովին, Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիր կոմիտէն կոչ մը ուղղեց, որով կը հրաւիրէ իրեն հետ կապուած բոլոր կազմակերպութիւնները դրդրագին ցոյցեր կազմակերպել սեպտ. 4էն առաջ, ընդդէմ սարքուած պատերազմին։ Կոչը կը շեշտէ.— «Ընկերվարական-բանուորական Միջազգայինը որ եւ է պարագայի տակ չի կրնար համակերպիլ պատերազմին, նոյն իսկ եթէ պատերազմը միջոց համարուի Իտալիոյ ժողովուրդին փրկութեան համար։ Ծառանալով արիւնոտ արկածախնդրութեան դէմ, Ընկ. Բան. Միջազգայինը կը պաշտպանէ ոչ միայն Եթովպիոյ իրաւունքները և Իտալացի ժողովուրդին իրական շահերը, այլ եւ աշխարհի խաղաղութիւնը»։

Անբեղ գործիններու ցուցահանդէսը վառեցաւ

Երկուշաբթի օր ծանր արկած մը պատահեցաւ Պերլինի մէջ։ Ռատիոյի ցուցահանդէսին մէկ սրահը բռնկած ըլլալով, բոցերը տարածուեցան եւ ութ սրահներէն երեքը մոխիր դարձան։ Միեւնոյն պատճառով ծանրապէս վիրաւորուեցան 26 հոգի, որոնց երկուքին վիճակը յուսահատական է։ Նիւթական վնասները անհաշուելի են։ Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը, ամբողջ գիշերը լուսցուց աղէտին վայրը։ Ցուցահանդէսը պիտի վերաբացուի հինգշաբթի օր։ Նախապէս արկածի կը վերագրուէր հրդեհը, բայց լուրջ կասկածներ կը տիրեն թէ դաւադրութիւն մը սարքուած է։

Պուլկարիա նոր ամրոցներ կը շինէ

Սօֆիայէն կը հաղորդեն Նիւ Եորք Թայմզի.—

Զօրիս Թագաւորին նախագահութեամբ եւ զօրավարներու եւ սպաներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած ժողով մը որոշած է տեւական եւ ուժեղ ամրոցներ շինել Թուրքիայի շրջակաները եւ անմիջապէս շինութեան ձեռնարկել։

Այս որոշումը փոխադարձութիւնը կը նկատուի Թուրքիոյ պատերազմական նախարարութեան այն որոշման, որուն համաձայն պիտի ամրացուի Գըրգլար էլիի շրջանակը, որ կարեւոր դեր մը կատարեց 1912ի Պալքանեան պատերազմին։ Թուրքիա կ'ամրացնէ Գըրգլար էլին, նկատելով որ ան կը տիրապետէ Սթրանճայի լեռներուն, մինչեւ Ցաքհի կիրճը։

«Ճումհուրիէթ» գիտել կուտայ այս առթիւ.— Պուլկարիա մինչեւ հիմա հինգ ամրացեալ գօտի ունէր.— Սօֆիա, Շումնու, Վիտին, Վառնա եւ Պուրկազ։ Վերջին երկուքը ծովեզերքը կը գտնուին։

Նէօյիի դաշնագրին համաձայն, այս ամրացեալ գօտիներու Թնդանօթներուն տրամագիծը եւ նոյնիսկ ռազմամթերքին քանակը որոշուած է, բայց Պուլկարիա զերծ իջեցուցած է այդ դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները։

«ՆՈՌՄԱՆՏԻ» ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ՄԷՋ կապոց մը ծխախոտ ձըգուած ըլլալով, մաքսային պաշտօնեաները գրաւեցին։ Որովհետեւ տէր չունէր, 760 ֆրանք տուգանք պահանջեցին շոգենաւին հրամանատարէն, հակառակ պարագային սպառնալով գրաւի տակ առնել նաւը։ Հարկ եղաւ ցնծալ 760 ֆրանքը։

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ մը եւս ձերբակալուեցաւ մաքսանենգութեանց հարցին առթիւ, որ հետզհետէ կը ծաւալի։ Տիկին Մաակէ, որ կը փնտռուէր, անձնատուր եղաւ ոստիկանութեան։ Հաստատուած է որ բազմաթիւ պաշտօնեաներ կաշառուած էին, իսկ բուն մաքսանենգները հարստացած՝ ի վնաս պետութեան։

ՄԻՍԻՆ ԳԻՆԸ 10–12 առ հարիւր պիտի զեղչուի Փարիզի եւ Սէնի մէջ, ոստիկանական վերատեսչութեան հրահանգով։ Գաւառներու մէջ տեղ – տեղ 15–30 առ հարիւր զեղչուած է։

Հ. Յ. Դ.

Դաշնակ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 23 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան Դրամատուն» մէջ 181, Cours Lafayette։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲԻ, Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇԻ եւ ուրիշներու յիշատակին։

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ, ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՆԹԱԿՈՄ.ՆԵՐՈՒՆ

25 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԳԸՄՊԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ԲԱՐՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Camp. «La Baronne» Route de Château Gombert. Ծէն-Ժէռօմէն վեր։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱԶԳԻՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ. մեներգ. բանախօսութիւն եւ անակնկալներ։

ՎԱՀԱՆ-ԽՕՐԷՆԻ Թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի՝

ԱՆՈՅՇ ՔՈՒՐԻ ԼՕՊԱՆԸ (ՁԱՒԵՇՏ)

Ճաշերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.։

Որոշուած սահմաններէն անցնիլը արգիլուած է։

Արգիլուած է նաեւ գուրսէն բան ծախելը։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս Կիրակի, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր ՌՈԲԸՆՍՈՆ

Chez «FIQUET» AU GRAND ARBREի օդասուն պարտէզին մէջ

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ։

Տեսարան մը «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»էն

Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ եւ Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ կողմէ։

Հաղորդ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Ռոպէնսոն վերջառորութիւն։

Մուտք 3 ֆրանք։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»ի

10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Զաւրեան՝ «Կովկասի միակուսակցին պատմութիւնը»: Կ. Վ. Յալըզ «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»: Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»: Դրօ՝ «Մի հատուած յուշերից»: Ա. Մանուէլեան՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»: Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղ գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»: Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը»... Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը— կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղալեան՝ Ս. Վ.: ՃԱՐԻԵԼՈՒԱՆ.— «Վ. Եղեկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Նկարներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՀԱՅ ԼԵԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Vaucluse Drôme, Ardèche, Cota d'Azur, Gard, Rhône եւ յարակից նահանգներու մէջ գտնուող լէգէոնականներու կը յանձնարարենք, իրենց օգտին համար իսկ, համագործակցութեան մէջ մտնել վարչութեանս հետ, իրենց անունները անյապաղ գրելով հետեւեալ հասցէով. Nichanian, 9, Rue Docteur Aduaviva, Marseille.

Ի գիտութիւն Լիոն եւ շրջակաները բնակող ընկերներու կը յայտնենք որ վարչութեանս ներկայացուցիչը իրենց տրամադրութեան տակ պիտի ըլլայ գիրենք յաճախող խնդիրներու շուրջ տեղեկութիւններ տալու համար, այս Ուրբաթ 23 Օգոստոս երեկոյ ժամը 8ին, 59 Rue (?) Նուար Պ. Փափազեանի սրճարանը

Իսկ Վալանսի ընկերները զինք կրնան տեսնել 24 Օգոստոսին, 4 Rue Boulevard (?)

Մարսէյլ, 16 Օգ. 1935

Վարչութիւն

ԾԱԽՈՒԻ Է

Գետին մը Գուոժէի օդակայանին դիմացը։ Ջեղչեալ գին։ Դիւրութիւն վճարման։

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Յ. Կ. Խաչի ... Ցակահանութենէն շահող թիւերը ... հետեւեալ թիւերը չներկայացողները ... հաճին ներկայացնել ... 26 Օգ., 17 Rue Ampère, Cachan (Seine).

159, 82, 138, 16, 164, 93, 2... 177, 14, 211, 2, 3, 4, 13, 14, 1... 26, 27, 30, 33։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Նոյեմզար Մանուկեան փնտռէ իր եղբայրը՝ Մանուկ ... Նուկեանը (Գասթէմունիի ... գիւղէն)։ Առկէ առաջ կը գտնուէր 149 rue Lafayette, Փարիզ։

Հուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջը՝ Նոյեմզար ... Նուկեանի, 23, rue du ... Marseille.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ Ինքնութեան թուղթի վերանորոգման արգելքով աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, հրաւիրուին իրենց անուններն ու հասցէները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին՝ 71, Avenue Kléber կամ 16, Jean Goujon.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սաղբիշեան

Երկու իշխանք ալ իրենց զօրաց ընակութեան համար թէ Ըսար – Ամպայի եւ թէ Արդ'ամպայի մէջ հաւասար թուով տներ ունին, որոնց ճիշդ վրանի ձեւով են։ Այս լեռներն իրենց ապահովութեան համար իբրեւ հիւրանոց ալ կը ծառայեն. եթէ Կալլապատի կողմէն գէպ ի Հապէշու երկիրը մէկը գալու ըլլայ, ուղղակի Ըսար – Ամպա կը բերեն՝ եթէ վախի ժամանակ է, ապա թէ ոչ՝ վարը Ծըլկայի գեղրանքը կ'իջեցընեն. իսկ թէ որ Ներսի կողմերէն, կամ Թագաւորին կողմանէ մէկը գալու ըլլայ, Արդ'ամպայի իշխանին քով կ'ընդունուի։

Այս լեռները նշանաւոր են նաեւ իբրեւ բանտարան, որոնք բնական ամրոցներ ըլլալով, շատ դժուարին է փախչիլ կալանաւորի մը։ Ունին յատուկ բանտապետներ ու պահապաններ, որ են մօտակայ գեղրանքներուն ժողովուրդը, որոնք մէկ մէկ շարաթ կարգաւ կուգան պահպանելու, եւ անոնց թիւը պէտք է միշտ բանտարկեալներուն թիւէն աւելի ըլլալ, եւ լեռանը իշխանին հոգը չէ բնաւ։ Թէ որ անոնցմէ մէկը փախչի, նոյն շաբաթուան պահապանները կամ անոր տեղ կը բանտարկուին եւ կամ կը տուգանուին։ Բանտարկեալները՝ թէ որ ընտանիք կամ ստացուածներ ունին, իրենց քով կը մնան անոնք ալ նոյն բանտին մէջ, որ իրենց պիտոյքը հոգան ու սպասաւորեն։ Կրնան բանտարկեալները բանտէն դուրս նոյն լեռանը մէջ պտըտիլ պահապանի մը հսկողութեան ներքեւ։ Բանտէն առանձնացած ժամանակնին, իրենք իրենց ոտքերուն շղթային տեղը քուրջի մը կտոր կը կապեն, որ 24 ժամ կը մնայ ի յիշատակ իրենց շղթայուելուն եւ ազատուելուն, ու բարեկամներ անոնց քով ժողովելով ուրախութիւն կ'ընեն։ Շղթային անուրը երկաթէ գաւազանի կտոր է, որ օրուանքին (ճի-վին) բոլորաքը գնելով՝ երկու ծայրը դրքէթէ կռահերութեամբ կը բերեն կը կցեն քովքովի եւ այնպէս առանց դամի կը մնայ. եւ երբ պէտք ըլլայ անուրը հանելու, բանտարկեալին ոտքը մեծկակ քարի մը վրայ կ'երկնցընեն կը զնեն, եւ անուրին ծայրերէն շխացկուն փոկեր պլլելով, անոնց մէջ ալ հաստ փայտեր կ'անցընեն, եւ փայտերուն ուժի հոյթերը որձաքարերու կռթնցնելով՝ երկու կողմէն երկերկու ուժով մարդիկ դէպ ի իրենց կը շալեն բոլոր զօրութեամբ մինչեւ խեղճ բանտարկեալը չարաչար տանջուելով հազիւ թէ անուրը կը բանան։ Շղթայի զարնել տուողը կամ դատաւորը ով որ է, պէտք է հոն ներկայ գտնուի յանցաւորին շղթայուելու ժամանակը, եւ Աստուած ազատէ քեզի բսելով՝ կը թողու կը հեռանայ անկէ։

Մեր Ըսար – Ամպա մտած օրերնիս յանցաւոր մը բերին բանտարկելու։ Այս մարդուս յանցանքը հետեւեալ կերպով պատմեցին մեզի Տենպիացի մըն էր ասիկայ, որ ազ մը իրենց մերձակայ գիւղը ազգականի մը տուն հիւր ըլլալով, տանտէրը՝ որ հասակն առած կին մըն էր, հիւրասիրութեան պարտքերը կատարելով եւ անոր հետ ուտել խմելէն ետքը՝ կը պառկին կը հանգստանան։ Մարդը կէս գիշերուան կ'ելնէ ու կընկանը ունեցած կովերն ու եզները գողնալով կը քշէ կը տանի։ Տանտիկինը իմանալով՝ իր պզտի որդւոյն հետ ետեւէն կը վազեն եւ կ'աշխատին որ գողին ձեռքէն խլեն ու ետ դարձնեն պախրէքը։ Իսկ գողը անոնց ի'նին մէջ մէկ մէկ փայտեր թխելով գայլի նման կը պրկէ որ ձայն չը կրնան հանել. խեղճերը այնպէս շնչասպառ մնալով հոն՝ ճամբուն վրայ կ'ընկնան, եւ գայլերը կուգան յօշոտելով կը լափեն զանոնք, որոնց ոտքերը միայն կը մնան առաւօտուն, եւ անկէ կը յայտնուի եղած եղեռնագործութիւնը։ Հետեւեալ օրերը երբ գողը պախրէքը քշելով կը տանէր, դիպուածով կնկան մեծ որդին կը պատահի անոնց, կը ճանչնայ կենդանիները, եւ տանց ձայն հանելու կ'երթայ կ'իմացընէ հարկ եղած տեղը, գողը իսկոյն կը բռնուի եւ մեր եղած լեռը Ըսար – Ամպայի մէջ կը բանտարկուի։

Այս ամպաները, ինչպէս ըսինք, բնական ամրոցներ ըլլալուն, ինչպէս Ամպա բառն ալ Հապէշերէն նոյնը կը նշանակէ, Թագաւորական գանձերն ու բռնագրաւածքները եւ մթերքը անոնց մէջ կը պահուին, ինչպէս որ մեր եղած լեռն ալ կային, եւ ժողովրդոց գլուխը նեղ գալուն հոն կը դիմեն կ'ապաստանին։ Թէոդորոսին բոլոր բանտարկեալները մեր յիշած երկու ամպաներուն մէջ պահուած էին, ուր բազմութեան պատճառաւ ջուրը չը բաւելուն՝ Մակտալայի լեռնաբերդը փոխադրուեցան ետքէն։

Տաղաւարաց օրերը մօտենալուն ամէն մէկ Շէխապետ գիւղացիներէն հանգանակելով մէկ կամ երկու եզ կը գնեն եւ զանոնք կանխաւ իրենց իշխաններուն կը խրկեն, եւ Տաղաւարին օրն ալ իրենք անձամբ շնորհաւորութեան կ'երթան անոնց մօտ մինչեւ դեռ ...ին խոնարհելով դիմացնին։

Հապէշներուն քով ամէնէն նշանաւոր եւ հանդիսաւոր օրերնին Վերացման Խաչին օրն է. բայց իրենց հանդէսները չէ թէ եկեղեցական կամ կրօնական են, այլ քաղաքական. բառիս բուն իմաստով քաղաքական հիւրակէի օրի պէս է։ Սուրբ Խաչին շաբաթ օրը երեկոյին, մօտ պատուաւոր անձինք եւ զօրք խումբ խումբ եղած կուգան լեռը իշխանին մօտ ձեռքերնին մէկ մէկ ծաղկապսակ ցուպեր բռնած։ Իշխանը կաշէ շինուած երկու փոքրիկ հնչեցընել տալով, ինքը լեռանը ամէնէն բարձր կէտ տեղը կը նստի գետնին վրայ եկող այցելուաց անոր բոլորտիքը շարուին. որոնց թիւը երբ շատ ըլլայ, կ'իջնան վար տափարակ մը, եւ երկու կողմի բաժնուելով սկսին իրենց պատերազմական խաղը խաղալ, (որ իրենց քով սովորութիւն է,) ծաղկապսակ ցուպերը ձեռքերնին բռնած։ Հոն կը ներկայանայ Թատերական ճակատամարտ եւ երկու կողմն ալ կը ջանան պատերազմական ուժերնին ու հնարքնին ցոյց տալ, որ կողմը որ յաղթող ելնէ, սուրերնին քաշելով ու բաղխնելով պարպելով կը սկսին յանձել ու քշել յաղթութեան կողմը իշխանին մօտ, որ վերը իր նստած կ'ըլլայ։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 16 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ Jeudi 22 Août 1935

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2889

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՐՁ ԴԷՊԻ «ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ» ՕՐԵՐԸ

Մեր ազգային – քաղաքական կեանքի մ'ը երեւոյթն ալ քննէք, մեր աչքեւ պիտի պարզուի վրդովիչ, յաճախ ըմբոստացուցիչ պատկեր մը:

Այդ ողբերգութեան միայն մէկ երեսն է կղերապետութիւնը, որու մասին խօսեցանք եւ պիտի խօսինք, տակաւին։

Եթէ կղերապետութիւնը մէկ անգամէն աչքի կը զարնէ իր վեղարներով ու կոնգակներով, իր թերթերով ու քարոզներով, մինչ դուրսը դուրս ձգելով, անդին այլապէս գայթակղելի մար–դու պողը դուրս ձգելով, անդին այլապէս գայթակղելի մար– այնքան յաճախ կը վրիպին ուշադրութենէ։ Մանաւանդ որ, այդ ոտնձգութիւններու հեղինակները — կազմակերպութիւն թէ անհատ — յաճախ սերտած են ազգեցութեան պայքարի եւ ռազմավարութեան նորագոյն գիտելիքները:

Այստեղ ալ ներշնչման աղբիւրը Երեւանն է, բայց նաեւ տապագիր բազմութեանց եւ անոնց մասնաւոր փորձերուն սարքաւորութիւնը: Ցաճախ ալ նենգամտութիւնը:

Անմիջապէս կ'անցնինք երկու նոր փաստերու — ամենավեր–ջին խեղկատակութեանց, յանգելու համար տրամաբանական եզրակացութեան:

Առաջինը՝ «Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Փարիզի մասնաճիւղ» կոչուած խմբակցութեան դաւն է, ուղղուած մայր կազմակերպութեան դէմ, ընդ հովանեաւ Հօկի կամ Երեւանի:

Երկրորդը՝ Բարեգործականի մէկ ձեռնարկը, որ դարձեալ կը ձգտի միեւնոյն նպատակին,— խաչաձեւել, ջլատել եւ քայքայել Հ. Մ. Ը. Մ.-ի կազմակերպութիւնը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏԸ

Կարելի պիտի ըլլա՞յ եղէ մը գտնել մինչեւ Սեպտ. 4

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԷՆ ԱԼ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է այսօր, հինգշաբթի, հապէշական տագնապին առթիւ եւ իբրեւ անմիջական հետեւանք Փարիզի բանակցութեանց ձախողումին: Այժմ հարցին ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած է Լոնտոն, եւ ամէն բան կախում ունի Անգլիոյ բռնելիք դիրքէն: Բոլոր նախարարները եւ նոյն ինքն վարչապետ Պ. Պոլտուին սոխուեցան կէս ձգել իրենց արձակուրդը եւ Լոնտոն վերադառնալ անմիջապէս Արտաքին նախարարը վերադարձէն անմիջապէս վերջը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Իտընի հետ, Փարիզի բանակցութեանց մասին: Իրազեկներ կը հաստատեն թէ ծօրճ Թագաւորը խաղաղութեան խրատներ տուած է արտաքին նախարարին, վերջին անկողմնակալութեան առեն: Թագաւորը չեչտած է թէ Մեծն Բրիտանիա ամէնէն կարգի ջանքերը պէտք է թափէ, հաշտարար եւ մը գտնելու համար եւ չխնայէ որ եւ է զիջում որ կրնայ օգտակար ըլլալ բանակցութեանց յաջողութեան համար: Այս միջամտութենէն կը հետեւցնեն թէ ծօրճ Ե. կ'ուզէ որ կառավարութիւնը միգամայնէ իր անհաշտ քաղաքականութիւնը՝ Իտալիոյ պահանջներուն հանդէպ։

Ամէն պարագայի մէջ, այսօրուան ժողովէն յետոյ պիտի պարզուի կացութիւնը

ՅՈՒՑՈՒՄՆԱԼԻՑ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Անցեալ օր յուցումնալից ժողով մը ունեցաւ այն խրատարար յանձնախումբը որ նշանակուած է Եթովպիոյ սահմանային միջադէպին քննութեան համար (Վալ–Վալի խնդիր): Ինչպէս կը յիշուի, այդ յանձնախումբն ալ ձախողած էր իր պաշտօնին մէջ, մէկ ամիս առաջ: Այդ օրէն իվեր փորձեր կը կատարէին հինգերորդ խրատարար մը աւելցնելու չորսին վրայ, որպէսզի կարելի ըլլայ վերսկսիլ աշխատանքը.

Այդ ընտրութեան առթիւ էր որ յուցումնալից նիստ մը տեղի ունեցաւ, անցեալ օր: Նախ բուռն խօսքեր փոխանակեցին երկու իտալացի եւ երկու հապէշ պաշտօնականները, նորէն արծարծելով մէկ ամիս առաջ ծագած խնդիրը.— յանձնախումբը միայն սահմանային ...

... սահմանափակուին յանձնախումբին իրաւասութիւնները: Հապէշ շահանի ներկայացուցիչները միեւնոյն առեն գիտել տուին թէ այդ սահմանափակումի մասին կը կազմէ Իտալացիներու հետ կատարուած սակարկութեան մը, ընդունիլ տալու համար Փարիզի յանձնական գեռական Պ. Փոլիթիսի անուանումը, իբրեւ հինգերորդ խրատարար: «Եթէ կացութիւնը այսքան ծանր չըլլար, մենք պիտի մերժէինք ընդունիլ այս պաշտօնը», ըսին Եթովպիոյ երկու ներկայացուցիչները: Իտալիոյ ներկայացուցիչները նորէն կծու խօսքեր արտասանեցին, եւ առնել – քալելու կը պատրաստուէին, երբ կարելի եղաւ ելք մը գտնել եւ ընդունիլ տալ Պ. Փոլիթիսի ընտրութիւնը, իբրեւ գերագոյն խրատարար:

Յանձնախումբին յաջորդ նիստը պիտի գումարուի Պէռնի մէջ (Զուիցերիա), լսելու համար կարգ մը ականատեսներ.

Իտալիա պիտի մտածէր, բայց…

Հռոմի թերթերը կը հաստատեն թէ Իտալիա պիտի մտանէր Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի սեպտեմբեր 4-ի նիստին, բայց ուժգնօրէն պիտի յարձակի Եթովպիոյ վրայ, անոր ...

... հեռացնել Հապէշիստանը եւ Իտալիոյ հոգատարութեան յանձնել զայն: Եթէ ժողովը մերժէ այս առաջարկը, Իտալիա պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, իսկ բանակը յառաջ պիտի շարժի: Այս է Մուսոլինիի որոշումը, համաձայն կիսապաշտօնական լուրերու: Վեց ամսուան պաշտպանողական ռազմավարութենէն յետոյ, «Առաջնորդ»ը պիտի ձեռնարկէ դիւանագիտական յարձակողականի մը, ըստ այնմ որոշելու համար իր վերջնական դիրքը.

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿԻՆԵՐԸ պահանջեցին ջնջել բազմակնութիւնը, առերսագիր մը ներկայացնելով կառավարութեան:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ …

Նարդունին տասը օրէ ի վեր օգա–...

... «Հայաստանի Գաղ–Ակխաքիմի հանրապետական աշխատակումբի ծառայած մասնաւորական – բացատրական աշխատանքի եւ Ակիո–ղայրոցի շնոր–...

... ճէնն է ընագրին.. Մինչդեռ ամէն օր կը թարգմանուի եւ նոր ի նորոյ կը խմբագրուի.

— Կարճ կապէ, Զօղանեանը կը բարկանայ:

ՎԱՀ.

«Թուրքիան ուզածները կամ կ'առնեն կամ զանց առնելով Բալկանին կուսան»

«Ժուռնալ»ի երեսփոխան խմբագրապետ Եաւուզ Նատի կ'ագդարարէ.—

Վիէննայի թերթերը այսպէս կը պատկերացնեն կացութիւնը. «Դատելով երկու կողմի մամուլին գրածներէն, պէտք է վճռել թէ կը գտնուինք թուրքեւ–պուլկար պատերազմի մը նախօրեակին»:

Իրապէս ո՞յս է կացութիւնը եւ հարեւան Պուլկարիան ի մի– ...

ՏՐԱԳԻՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Թրքական կառավարութիւնը կը մշակէ նոր ծրագիր մը, որուն համաձայն բոլոր անոնք որ բարձրագոյն ուսում կը ստանան, պարտաւորիչ կերպով պիտի ծառայեն արեւելեան նահանգներուն մէջ. Ազատ ասպարէզներու մէջ աշխատող պիտի զրկուին անոնք որ «պարտադիր արեւելեան ծառայութիւն»ը չեն կատարեր.

ԳՈՆԻԱՅԻ ՄԷՋ ԱԼ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ «ՉԱՐՇԱՖ»Ը

Գոնիայէն կը տեղեկացնեն «Ագշամ»ի թէ՝ քաղաքային ժողովը որոշած է արգիլել չարշաֆի, փէչէի եւ չէլմէի գործածութիւնը: Պայմանաժամ տրուած է մինչեւ սեպտեմբեր 15: Արգելքի որոշումը հաղորդուած է բոլոր գաւառակներուն եւ գիւղերուն:

ՄԱՀԱՊԱՐՏ ՄԸ խենդեցած ըլլալով, յիմարանոցի մը մէջ կը դարմանուէր հինգ տարիէ ի վեր (Նիւ Օրլէյնս, Մ. Նահանգներ): Վերջերս դատապարտեալը բուժուած ըլլալով, յանձնուեցաւ բանտային վարչութեան, կախուելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԻ ԻՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

ԳԱՂՏՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գաղտնի ընկերութեանց գործունէութիւնը, Ճափոնի մէկ ծայրէն միւսը, հասած է սարսափի քաղաքականութեան բարձրագոյն աստիճանին։ Սպանութիւն, մահափորձ, սովորական երեւոյթներ են։ Ցեսակ մը «Ճեքի — արկած»։ Տանք դլխաւոր գաղտնի ընկերութեանց անուանները եւ անոնց գործունէութեան վրայ քանի մը տեղեկութիւններ։

«ԱՐԻՒՆԻ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Այս գաղտնի ընկերութիւնը բարձրագոյն գինուորականութեան մէկ համախմբումն է։ Ընկերութեան անդամները չափազանց անողոք են ու եւ է անձի դէմ, երբ կը գործէ ան հայրենիքի եւ ժողովուրդի գերագոյն շահերուն հակառակ։

Իրենց անդամները, նախ քան այդ գաղտնի ընկերութեան անդամագրուիլը, գերագոյն ուխտը կ՚ընեն ըլլալու հաւատարիմ, գաղտնապահ եւ բացարձակ անողոք։

Իր կատարած մահափորձերը յաջող կամ անյաջող, յանդգնութեան մէկ մէկ ապացոյցներ են։

Ցիշենք քանի մը հատ։ 1932 մայիսին, սպաննեցին վարչապետ Ինուքայը, պատօն Տանը, մէկը Միծուպիշի գրամատան ներկայացուցիչներէն, եւ փորձեցին սպաննել պատօն Վագացուկին, որ անհերքելի յանցանքը գործած էր ստորագրելու Լոնտոնի նաւային դաշնագիրը։ Իսկ անյաջող մահափորձեր անհամար են։ Բոլոր կարելի ըլլայ հաւաքում գոյացնել մահափորձի տարողութեան վրայ, թուենք ենթականերուն անունները։ Այսպէս, իշխան Սաիօնժի, վարչապետ Նօզուքիմաքիրօ, կայսեր անհնկալելի Քանթարօ Սիւզիքի, արքայական տան նախարարը պատօն Իքքի, եւ արտաքին գործոց նախարար Շիտէհարա։

Ճափոնական կայսրութեան բարձրաստիճան զինուորականութեան համբերութիւնն այնուհետեւ անցած էն «Արիւնի եղբայրակցութիւն» գաղտնի ընկերութեան։

«ՍԵՒ ՎԻՇԱՊԸ»

Եթէ «Արիւնի եղբայրակցութիւն» գաղտնի կազմակերպութեան անդամները զինուորականներէ կը բաղկանան, «Սեւ Վիշապ»ինն ալ առաւելապէս քաղաքացիներ եւ համալսարանական երիտասարդներ են։ Երկու գաղտնի կազմակերպութիւններն ալ ընդգրկած են գործունէութեան նոյն միջոցները, եւ կը պայքարին նոյն նպատակներու համար։ Գլխաւոր նպատակներն են, — Ա. բռնութեամբ տիրանալ իշխանութեան, Բ. եթէ ոչ ջնջել, գէթ բարելաւել խորհրդարանական ձեւը։ Գ. Հաշւանցել մամուլը, Դ. միահեծան իշխանութիւնը (դիկտատուրա) նկատել լաւագոյն ձեւը կառավարական դրութեան, Ե. կանոնաւորել եւ ընկերվարացնել ճարտարարուեստական եւ ելեմտական մեծ հաստատութիւնները, Զ. համահաւասար գետնի վրայ դնել ճափոնական նաւատորմը անգլիական եւ ամերիկեան նաւատորմին հետ։ Է. ուժ տալ ազգային սպառազինման։ Ը. եւ վերջապէս, ապահովել Ճափոնի քաղաքական եւ տնտեսական յառաջխաղացումը Ասիոյ մէջ։

Ոչ «Արիւնի եղբայրակցութիւնը» եւ ոչ ալ «Սեւ վիշապ»ը կարելի է բաղդատել բրիտանական եւ սպանիական գաղտնի կազմակերպութեանց հետ։ Ճափոնի մէջ, այս երկու կազմակերպութիւնները ժողովուրդի գլխին անհրկու սարսափներ են։ Ոչ ակումբ ունին եւ ոչ ալ թերթ, եւ չեն մասնակցիր որ եւ է ցոյցի։ Ոչ իրենց անդամները եւ ոչ ալ գործօն կամ դեկավար տարրերը փառասիրութիւն բռնած բան չունին։

Երկրին մէկ ծայրէն միւսը, այս երկու հզօր կազմակերպութիւնները ցանած են իրենց բջիջները։ Ամէն տեղ ուր կան քանի մը հարիւր հոգի, կայ նաեւ անպայման բջիջ մը։ Իրենց անդամները երբեւիցէ չեն կրնար խմբանալ թէ ո՞րո՞նք են իրենց գլխաւոր վարիչները։ Չեն գիտեր եւ չեն ալ ուզեր գիտնալ։

Մէկ կամ միւս կազմակերպութեան մէջ մտնելու համար, պէտք է խիստ երկար ժամանակ ապացուցանել թէ հաւատարիմ է, եւ ոչ միայն հաւատարիմ պիտի ըլլայ, այլ եւ գիտակցօրէն պիտի մտնէ կազմակերպութեանց ներքին ներս։ Իսկ երդումի արարողութիւնը չափազանց բարդ է ու խիստ։

Կազմակերպութեանց վերին հրամանատարութենէն հաղորդուած որ եւ է պատգամ, հրաման, կը գործադրուի նոյնութեամբ եւ առանց այլ եւ այլի։ Կազմակերպութեան հանդէպ վստահութիւն մը կամ դաւաճանութիւն մը կը պատժուի մահով։ Մահապարտին յաճախ կը յանձնարարեն ինք — նասպանութիւն, հակառակ պարագային իրենք կը գործադրեն։

Եւ եթէ երբեք ոստիկանութիւնը փորձէ ստուգել պատճառները այս ինքնասպանութիւններուն, որոնք վերջերս Թոքիոյի մէջ համաճարակ հիւանդութեան երեւոյթն առին, ատաջին առիթով, պէտք է ձերբակալել զոհին քաղաքական բարեկամները։

Մասնիշի մը պատիժը մահն է։ Ասկայն խստութիւնը միայն ծայրագոյն յանցանքներու մէջ չի կայանար։ Նոյն իսկ ակամայ սխալներ ալ, որոնք գործունէութեան ընթացքին երբեմն երեւան կուգան, կը պատժուին միայն մահով։

Այսպէս «Արիւնի եղբայրակցութիւն» կազմակերպութենէն տասնը երեք օդանաւային սպաներ, գլխաւորութեամբ գնդապետ Նիշիտայի, նախանցեալ տարի Թաքչօ աանելով Բաղի — Միկօրայի օդակայանէն կ՚ուզէին ռմբակոծել Թոքիոն։ Սակայն գնդապետ Նիշիտա, անտեղով իր մեծերուն հրահանգներուն, ուղեց հասկնալ թէ ոստիկանութիւնը լուր ունի՞ր այս ձեռնարկէն թէ ոչ։ Գնդապետը, յետ երկար քննութեան, այն եզրակացութեան եկած էր, թէ ոստիկանութիւնը որ եւ է տեղեկութիւն չունէր։ Սակայն ակամայ սխալած էր։ Ոստիկանութիւնը ոչ միայն լուր ունէր, այլ եւ իրենց ամէն մէկ քայլին կը հետեւէր։ Արդիւնքը այն եղաւ որ այս տասներեք սպաները ձերբակալուեցան եւ ձերբակալութեան յաջորդ օրն իսկ գնդապետ Նիշիտա սպաննուած գտնուեցաւ իր բնակարանին մէջ։

«Արիւնի եղբայրակցութեան» բռունցքն էր որ զգեստած էր գնդապետը։

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ճափոնական հայրենիքի մէջ, որպէս պետական հեղինակութիւն, կայ երկու մարմին։ Մէկը Թագաւորն է, իսկ միւսն ալ խորհրդարանը։ Սակայն ոչ Թագաւորը հին ռուսական Թագաւորն է, եւ ոչ ալ Երեսփ. Ժողովը։ Նմանութեան եզրեր փնտռել եւրոպական երկիրներու հետ, անկարելի է։

Ճափոնցիներուն համար հայրենիքը եւ իր իր արքան միանձնական հանգամանք մը ունին, անբաժանելի։ Ասկայն այս կացութեան մէջ, օրէնքի կարգ անցած կեղծիք գոյութիւն չունին։

Հայրենիք եւ կայսր անբաժանելի են։ միանձնական հանգամանքը կեղծիք ըլլալէ շատ հեռու է, այլ խոր հաւատք մըն է, կրօնական եւ աւանդական նախապաշարում։ Եւ Ճափոնի կայսրը, աստուածացուած ժողովրդական այս խոր նախապաշարումէն, կը խաղայ քաղաքական այնպիսի դերեր, որ ոչ ոք կրնայ եւ կրցած է խաղալ ոչ միայն Ասիոյ, այլ եւ Եւրոպայի մէջ։

Ճափոնի կայսրը նոյն ինքն գեր — մարդկային սամուրայն է։ Նոյն ինքն աստուածը, Պապը, գիտնականը, հայրը ամբողջ ճափոն ազգին։ Կրօնական համոզումները եւս շատ զօրաւոր են. Ճափոնական կայսրութեան հիմնադիրը, Ժիմմիւ — Թէննօ, Թառն է արեւի դիցուհիին՝ Ամաթէրասուին։ Այսպէս հայրենիքի խորհուրդն ու կրօնական հաւատալիքները խառնուած են իրարու։ Ինչպէս կայսրը եւ հայրենիքը, նոյնպէս կրօնական հաւատալիքներն ու հայրենիքը անբաժանելի մասեր են։ Կրօնական բոլոր ծէսերէն, հաւատալիքներէն մէկ քանի հոտը միայն գուրս կուգայ, — հայրենիք եւ անմիջապէս անոր եսէ — ւէն ազգայնականութիւնը։

Երեսփ. Ժողովի որոշումներու յաջողութիւնը կախում ունի գաղտնի ժողովէն, որուն անդամները, որոնք գաղտնի կը պահուին հանրութենէն եւ նոյն իսկ ղեկավար շրջանակներէն, կը վայելեն կայսեր բացարձակ վստահութիւնը եւ անոր անդամներու ընտրութիւնը ուղղակի կը կատարուի կայսեր կողմէ։

ՀՐԱՉԵԱՅ Տ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՅ ԳԻՐՔԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

— Դ —

Բարեկամի մը այցելութեան գացած էի։ Փոքրիկ յարկաբաժնին մէջ ունէր համեստ գրադարան մը։ Սկսայ կարգ մը գիրքեր աչքէ անցընել։ Երբ ձեռքս երկարեցի նիհար ու քայքայուած մատեանի մը, յանկարծ, գիրքը լեզու ելաւ ու խօսեցաւ.

— Չեմ գիտեր թէ ով ես դուն, սակայն, պղո՞յշ, փափկութեամբ մօտեցիր ինծի, քանզի հիւանդ եմ ու յոգնած։ Դրեթէ հիւծախտաւոր մըն եմ։ Տխուր եղաւ ճակատագիրս։ Թափառական Հրեային պէս դացի երկիրէ երկիր։ Պատմեմ քեզի կեանքս։ Զիս ծնող հայրը, որուն հեղինակ կ՚ըսեն, նուիրեց գրող բարեկամի մը։ Այդ գրողը հազիւ կարդացած զիս, նետեց փոշոտ դարակի մը անկիւնը։ Քանի մը ամիս մնացի այդ բանտին մէջ, ուրիշ ընկերներու հետ միասին, որոնց մէջ օտարականներ ալ կային։ Օր մը, սակայն մեր տէրը հաւաքեց մեզ ու ծրարեց թերթի մը մէջ եւ թելին տակ առնելով տարաւ։ Երբ թերթը բացուեցաւ, ես տեսայ որ կը գտնուիմ գրավաճառի մը խանութը։ Մեր տէրը նիւթական նեղութեան մէջ ըլլալով ծախեց մեզ։

Հազիւ երկու շաբաթ մնացի, պէտք է խոստովանիմ մեծհանդստութեամբ, այդ գրախանութին մէջ, երբ օր մը, հայ երիտասարդ մը գնեց զիս, խնամուած գինով մը ու տարաւ իր սենեակը։ Կարդալէ երկու օր յետոյ զիս ծրարեց ու յանձնեց Թղթատարին։ Շտապի մէջ երկար ճամբորդութիւն ըրի։ Երբ դուրս ելայ ու շուրջս նայեցայ, հասկցայ որ երկիր եմ փոխեր։ Կերպով մը տեղեկացայ թէ կը գտնուիմ Եգիպտոս, Աղեքսանդրիա։ Այնտեղ, ամբողջ բնտանիք մը, գերդաստան մը լափեց զիս։

Այդ ընտանիքը ազգականներ ունէր Ցուլտոտանի մէջ, ուր գացի հիւլ տունէ տուն եւ ձեռքէ ձեռք եւ սրճարանէ սրճարան։

Վերջը նուէր տրուեցայ գրադարանի մը։ Կարծեցի որ կը մօտենան մահուան ժամերս՝ երբ մէկը զիս գողնալով Թղթատարին յանձնեց եւ օդափոխութեան ղրկեց Լիբանան։ Այնտեղ, առանց չափազանցութեան անցայ քանի մը հազար հոգիի ձեռքը։ Շրջեցայ նախ Սուրիա, Իրաք, Իրան, Հնդկաստան, Չինաստան եւ Յաղթ — դակներ ճեղքելով անցայ Մ. Նահանգներ՝ Սան Ֆրանչիսկօ։

Ցամաք ելլելէս քանի մը օր վերջ տէրս փոխուեցաւ։ Գիրքի փոխանակութիւն եղած էր։ Նոր տիրոջս հետ գացի Պոստըն եւ անկէ ղրկուեցայ Արժանթին՝ Պուէնոս Այրէս, ուրկէ փնտացուի մը հետ ճամբայ ելայ դէպի Մարսէյլ ու անկէ ալ գնացուածով Փարիզ, ծննդավայր քաղաքս։

Ճամբորդութեանս ընթացքին հանդիպումներ եւ ծանօթութիւններ ունեցայ հայ եւ օտար գիրքերուն հետ։ Երբ օր մը, իմ ազգակից գիրքերուս կը պատմէի դլխուս եկածները, անոնք փոխանակ ցաւելու վրաս՝ ըսին թէ խիստ բախտաւոր եմ եղած եւ յաջողած մըն եմ։ Այդ գիրքերուն մէջ կային այնպիսիները որոնք կարդացուած չըլլալնուն համար իրենց արժանապատուութիւնը խորապէս եւ անդարմանելիօրէն վիրաւորուած կը զգային։

Իսկ ես անոնց ըսի.

— Բայց մի՛ մոռնաք որ ես հեռուն հայր մը ունիմ որուն վիճակը նախանձելի չէ։ Ես ակամայ ապերախտ գտնուեցայ իրեն հանդէպ։ Ան չէհ — րաւ իմ հացս։ Ուրեմն ի՞նչ օգուտ ունի միայն կարդացուիլը ...

Անոնք պատասխան տուին եւ ըսին.

— Բարոյապէս վարձատրուած է հայրդ։ Անանկ դէպք ժամանակներու մէջ ենք որ բարոյական վարձատրութիւնը թանկագին բան է եղած ...

Զչարունակեցի վիճաբանութիւնը, որովհետեւ ոչ մէկ գիրք կար ինծի կողմնակից ... Իրենց կարծիքով ես անկարելին կ՚ուզէի։

Ուրիշ անգամ մը, երբ կը գտնուէի անգլիերէն եւ ֆրանսերէն գիրքերու մէջ, ականջալուր եղայ անոնց մէկ խօսակցութեան։

Ֆրանսերէն գիրք մը կ՚ըսէր.

— Իմ հեղինակ — հայրս հիմակ միլիոնատէր է եղած ու կը բնակի Մօնաքօ, չքեղ վիլլայի մը մէջ. ...

Անգլիերէն գիրք մը ըսաւ.

— Այդքա՞ն միայն ... ես իմ հօրս բազմաթիւ միլիոններ շահեցուցի ծախուելով, թարգմանուելով, արտատպուելով եւ ժապաւէնի վերածուելով ...

Ու վերջը ինծի դառնալով հարցուցին թէ ինչ ազգութեան կը պատկանիմ եւ ինչ շահեցուցած եմ հօրս։ Իմ դառնութիւնս հասկցողներու չըլլալուն մէջ ինկած էի՝ որով ծմարտութիւնը իր մօրէ մերկ վիճակին մէջ պարզելով պատասխանեցի.

— Դեռ մէկ սու չեմ շահեցուցած հօրս ...

Գրադարանը ելեկտրականացաւ։ Գիրքերը ոտքի ելան եւ գոռացին վրաս.

— Ապերա՛խտ, ապերա՛խտ, ապերախտ, ապիրա՛տ, անաթէմա՛. անաթէմա՛

Երբ քիչ մը անցաւ իրենց սրտմտութեան նոպան, ես բսի իրենց հեգնութեամբ.

— Հայ հեղինակ — հայրերը կը ծնին իրենց զաւակները ոչ թէ փողի, այլ գաղափարի համար։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

իրենց երկրում տեղաւորելու եւ գործ հայթայթելու համար։ Մենք սրտէն դատ փորձառութեամբ գիտենք, որ պղատոնական ճառերէն բացի, ոչ մի երկրի մէջ ոչ Բ. Միջազգայինին եւ մանաւանդ Գ. Միջազգայինին յարող հոսանքները շօշափելի աջակցութիւն ցոյց չեն տուել ամենից շատ հալածուած եւ անպաշտպան ժողովուրդին, հայ տարագրութեան։ Այլեւ ի՞նչ յոյսով մենք կարող ենք մեր հայրմաթիւս վիճակով օտար երկրի մէջ պայքարի լծուել տեղական քաղաքական ու քաղաքացիական կրկէսում։ Մենք յըստակ կերպով պէտք է պատկերացնենք անցեալի դառն փորձառութիւններէ վրայ հիմնուած այն բոլոր վտանգները որոնց կ՚ենթարկուենք փարելով տեղական հակառակորդ բանակներից մէկին ու միւսին։ Նկատի ունենալով մեր իրական եւ իրաւական անհանդուրժելի վիճակը, Ֆրանսահայ գաղութին պատկանող բոլոր քաղաքական հոսանքները, ինչպէս նաեւ անկուսակցական մեր հայրենակիցները, ոչ մի մասնակցութիւն չպիտի ունենան այս երկրի քաղաքական ներքին պայքարին։ Տարագրութեան մէջ վըտանգաւոր է լծուել տեղական ներքին վէճերին։ Այլ հարց է երբ Բ. եւ Գ. Միջազգայինները համաձայնութեան գային եւ գաղթահայութեան հնարաւորութեան ընձեռէին վերադառնալու իր սեփական երկիրը, իւրաքանչիւր հայ քաղաքական սանք կը ճշդէր իր դիրքը Միջազգայինների եւ զանազան ուրիշ հոսանքների հանդէպ։

Նկատի առնելով Ֆրանսահայ գաղութի ներկայ իրական եւ իրաւական վիճակը, չէզոքութիւն պահելով Ֆրանսական ներքին քաղաքական ճակատների հանդէպ, Հայը պիտի աշխատի կազմել իր «Ճակատը» դէպ բոլորի, թէ բարեկամների, չարակամների։ Սանձէ իր փոխանորդ մարմինը, որի նպատակը է լինի Ֆրանսական մամուլի միջոցով ծանօթացնել մեր կացութիւնը Ֆրանսական քաղաքական հոսանքներին հանդէպ չէզոք մնալու մեր որոշման։ Ինչպէս նաեւ գրքոյկներով եւ պարբերական հանդէսներով տեղեկացնել եւ ծանօթացնել մեր անցեալը, ներկան եւ մեր ազգային պահանջները։ Մեզ համար այս ամենից աշխատանքը իրականացնելու համար Ֆրանսահայ 70,000 գաղութը պէտք է իր լուման յատկացնէ եւ ամէն աշխատէ այս ազգօգուտ գործին։ Սա կը լինի իմ կարծիքով ամենից լաւ մեր ուղին, որով պէտք է ընթանայ Ֆրանսահայ գաղութը։

Բ...

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՖՈՒԷՏԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ, 2 ՕԳՈՍՏ.—Մեր սպիտակ վրաններուն տակ հաճելի գիշեր մը անցուցինք։ Առաւօտեան նախաճաշէն վերջ դրօշի պարզումը կատարեցինք, ինչպէս ամէն առաւօտ։ Քիչ վերջ կու Հանրի Մարթի, անդամ «կաուտական միջազգային գրասենեակի», եկաւ մեզ այցելելու։

— Շատ ուրախ եմ բսաւ ան, որ հոս ալ տրիթ կ՚ունենամ հայ արիներու ձեռքերը սեղմելու։

Ժամը 2ին բանակավայրի դռները բաց են ժողովուրդին։ Այցելուները բազմաթիւ են եւ չափազանց հետաքրքիր։ Ժամը 5ին Սթօքհոլմի ամենակարեւոր օրաթերթի մը թղթակիցը առաջնորդութեամբ մեր ժողովուրդին համակիր տեղացիի մը եկաւ մեր բանակավայրը այցելելու։ Կէս ժամ հարցաքննելէ եւ տեղեկութիւններ առնելէ յետոյ մեր եւ մեր հայրենիքի մասին մեկնեցան։ Յաջորդ օրը, ինչպէս իմացան թերթերը մեր մասին կը գրէին։

ՇԱԲԱԹ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ.— Այս առաւօտ չափազանց ուրախ եղանք, որովհետեւ 60,000 հունգարացի սկաուտներու նախագահը՝ Տոքթ. Անտօն Փափ, որ Հունգարիոյ 1933ի ճամբորին կազմակերպութեան համար սկաուտ պետէն ստացած է ամենաբարձր չքանշանը, եւ որ ծագումով Հայ է, եկաւ մեզի այցելելու։ Ժամը 2ին զարմնալ հազարաւոր տեղացիներ այցելութեան եկան։ Շուէտի գահաժառանգ իշխանը, Կիւսթավ Ատոլֆ, որ այս բանակումի պետն է, իր պաշտօնը շատ լուրջ կերպով կը կատարէ։ Միշտ բանակավայրին մէջ է եւ հրամաններ կուտայ։ Երբեմն զանազան թերթերու թղթակիցները կը հրաւէր պատեն զինքը, լուսանկարելու համար, բայց ան շատ համեստ է։ Երբեմն իր տիկինն ալ կ՚ընկերանայ։

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍ. 4.— Այսօր լաւ կերակուր եփած ենք։ Կէսօր է. ամենքս ալ նստած մեր քանի մը փայտէ չինուած սեղանին շուրջը, ախորժակով կը ճաշենք։ Ահա մարդ մը ազնուական ձիաւորի մը պէս հագուած, քանանչ փողկապով մեզի կը մօտենայ.

— Բարի ախորժակ աղաք, ի՞նչպէս էք։

— Շատ լաւ ենք, պատասխանեցի ոտքի ելլելով եւ ձեռքը թօթվելով, հոս ալ բերինք մեր ներկայութիւնը։ Դո՞ւք էք, Պ. Եաղմաճեան, ձեր մասին բաւական տեղեկութիւններ ունէինք։

— Այո, ես եմ, եւ ուրախ եմ տղաք որ հոս ալ բերիք մեր եռագոյնը։

— Հոս շատ Հայեր կա՞ն.

— Միայն վեց հոգի, հինգ ռուսահայ, մէկ Թրքահայ՝ ինքս.

Բաւական խօսակցելէ յետոյ կը մեկնի, խոստանալով ներկայ ըլլալ խարոյծին։

Ժամը վեցին բանակումի կրակի վայրը, ամէն մէկ ազգէ ներկայացուցիչ մը պէտք էր։ Այս ներկայացուցիչը իր լեզուով պիտի բսէր իր երկրին անունը եւ «Ճիշտ պատրաստ» սկաուտական նշանաբանը։ Մեր կողմէն այդ պարտականութիւնը ինծի իյնկաւ։ Ճիշդ ժամուն ներկայ էի բռնուած տեղը, եւ իմ կարգիս գոռացի «Արմէնիա», Հայաստան, «պատրաստ».

Կը յուսամ թէ այս եղեր որ աշխարհիս շրջանը բրին, մանաւանդ որ եւ է Հայ մը լսած կ՚ըլլայ։

Ժամը 8.30ին հսկայ բանակային կրակ մը սարքած էին, վերջինիս գարաւորներ են հանդիսականները։ Հանդիսավայրին ձախ կողմը մեծ ... վրայ շարուած են հսկայ կայմեր, որոնց վրայ կը ծածանին բոլոր ազգերու դրօշակները եւ մեջտեղ յայտագիր մը վերջ բոլոր գրօշները բիմ կը բարձրանան, ... կան ճառագայթներով լուսաւորուած։

Քանի մը ճառերէ յետոյ ժողովուրդը ոտքի կ՚ելլէ, սկաուտական նուագախումբը կը նուագէ, ազգային ... ութիւն մը, մինչ կայմերու ... դրօշակները կը սկսին յամրաքայլ հեռով վար իջնել։ Բանակումի ... վերջացած է, ամէնքս ... մեր տեղերը։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 5 ՕԳՈՍՏՈՍ.— Ժամը 6ին բոլորս ալ ոտքի ենք ... առանց ժամանակ կորսնցնելու սկսինք վրանները քանդել, ... կապել, բանակավայրը մաքրել։ ... մը ժամէն պատրաստ եղանք, ... ուած ճաշը մեր քանդուած բանակավայրին մէջ կատարելով։ Արդէն ... տերը մեկնած են։

Ժամը 1.30ին մենք ալ Եգիպտոսի, Պելճիքացի եւ Հոլանտացի սկաուտներով նաւ նստանք մեկնելու Սթօքհոլմ։ Ժամը 4.30ին մեր առաջին մեզ տարաւ հսկայ դպրոց ... պիտի մնանք երեք օր։ Ժամը ... ամէնքս ալ մասերու բաժնուած ... զաւարուած ենք մայրաքաղաքի ... չորաններուն մէջ։ Ամէն ինչ ... է, լաւ ախորժակ ունինք։

Ճաշէն յետոյ պտոյտներ կազմակերպած էին Սթօքհոլմի ... տեղերը։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ.— Այսօր ամէն սկաուտ ազատ է իր ... տեղը երթալու պտոյտի ... բայց մեր լուէտացի առաջնորդը ... ազնիւ է, կը նախընտրենք իրեն ... տեւիլ, աւելի շահեկան վայրեր ... տեսնելու. Ժամը 6.30ին ... տողանցք պիտի կատարուի մայր ... քաղաքին մէջ։ Ուստի ժամը 6ին բոլոր ազգերու սկաուտները եւ մենք կը գտնուինք հսկայ հրապարակի մը վրայ ... Քիչ յետոյ 26 տախտակներ, ... ամէն մէկը երկու շուէտացի սկաուտներ բռնած են եւ որոնց վրայ ազգերու անունները գրուած են, կամաց կամաց հրապարակի շրջանը կ՚ընեն ... Քանի մեզի կը մօտենան, առաջին ... վրայ կը նշմարենք «Արմէնիա» բառը ...

Հազիւ քանի վայրկեան անցած է ... ամէն ազգ իր դրօշակով, իր ... համապատասխան տախտակին ... կը գտնուէր. Զինուորական նուագախումբին ետեւէն ենք։ Ամբողջ ... բոր Աւետիսեան բարձր բռնած է ... մետաքսեայ դրօշը։ Մեզի կը հետեւին միւս բոլոր ազգերը։ Ժամը 6.30ին նուագախումբը կը սկսի ... ՝ տափօրը սկսած է։ Փողոցները, հրապարակներու բոլորտիքը, բազմութիւն մը լեցուած է։ Դրօշներու մօտենալուն, իսկոյն գլխարկներ կը հանեն, ծերունի, երիտասարդ կամ պատանի։ Արդեօք ինչի՞ն կը ...

ՆԵՐՔԻՆ «ՃԱԿԱՏՆԵՐ»Ը ԵՒ ՄԵՆՔ

— • —

«Յառաջ»ի օգոստ. 10 եւ 14ի թիւերի մէջ, ընկ. Լ. Զօրեանի «Ժողովրդական ճակատը եւ մենք» խորագրով յօդուածը արժանի է լուրջ ուշադրութեան։

Ֆրանսայի 40 միլիոննոց ժողովրդի ծոցում ներքին քաղաքական պայքարը վերջերս աւելի սուր հանգամանք է առացել շնորհիւ հակառակորդ քաղաքական հոսանքների երկու ճակատների շուրջ համախմբուելուն։ Ինչպէս երկու խոշոր ռազմական բանակներ, անոնք տենդագին պատրաստութիւնների մէջ են, երբեմն ունենալով իրարու հետ փոքրիկ ընդհարումներ, յարմար ժամանակի յետաձգելով գլխաւոր ճակատամարտը։ Իսկ կառավարութիւնը աշխատում է Ֆրանսայի պէս չէն ու պայծառ երկրի անդորրութիւնը պահպանել եւ գիրծ պահել այս աշխատաւոր եւ կենսուրախ ժողովուրդը եղբայրասպան կռիւներից։

Ինչպէս տեսում ենք, գուշակութիւնների դարը վաղուց է անցել։ Եւ ուրեմն, ոչ մի մահկանացու չի կարող գուշակել այս երկրի ժողովրդին մօտիկ ապագայի հետ կապուած վերիվայրումները։ Մարդս նոյն իսկ անճարակ է նախատեսելու իր մօտիկ ապագան, ո՞ւր կը մնայ մի ամբողջ ժողովրդի, որ բաժանուած զանազան հոսանքների, իրար դէմ քաղաքական պայքար եմ մղում։ Մ՚էյ գուշակից զօրէ համեստ չափերով այն բոլոր վերիվայրումները, որոնց տեղի ունեցան վերջին քսանամեակում համայն աշխարհում։

Ուստի անհնար է գուշակել մեր ապրած երկրի ներքին անցուդարձը նոյն իսկ 10—15 տարուան համար, որպէսզի Ֆրանսահայ գաղութը ի վիճակի լինի փարելու Ֆրանսական ներքին այս կամ այն հոսանքին։

1923 մայիսին, Բուլկարիայում տեղի ունեցած հեղափոխական ընդհարումներին ջախջախիչ մեծամասնութիւն չառնող նոյնադործական կուսակցութիւնը եւ իր ղեկավար Ալ. Ստամբուլիսկին ի լուր աշխարհի յայտարարեց, որ շնորհիւ իրենց տարած յաղթանակի, Բուլկարիայի ճակատագիրը իրենք պէտք է վարեն առնուազն քսան տարի։ Եւ եղան նոյն իսկ մի քանի տեղացի Հայեր, որոնք շտապեցին անդամ արձանագրուել Բուլկար երկրագործական կուսակցութեան։ Սակայն դեռ մեղրամիսը չլրացած, բուլկար նախկին պատերազմիկների միութիւնը, քաղաքական որոշ հոսանքների աջակցութեամբ, ճարպիկ ռազմավարութեամբ, մէկ գիշերուան ընթացքում տապալեց Ստամբուլիսկիի կառավարութիւնը, բոլորին էլ զարմանք պատճառելով։ Եւ մեր հայ «Երկրագործականները» տրիպուեցան քաշուել իրենց պատեանի մէջ . .

Այս երկրի մէջ էլ կարող են տեղի ունենալ նման անակնկալներ։ Եթէ մենք Հայերս այսօր հրապուրուելով «Ժողովրդական ճակատի» ընտրական յաջողութիւններով եւ հրապարակային ցոյցերով, փարենք «Ժողովրդական ճակատին», մեր տնտեսական եւ քաղաքական անհանդուրժելի վիճակը բարելաւելու բարեկամութեամբ եւ տասու մը կրկնուի Բուլկարիոյ 1923ի պատմութիւնը, ո՞ւր կը յանգի մեր վիճակը։ Ու երկրէս արտաքսուելու պարագային ո՞ւր երկրի հանրապետական վարիչները, ընկերվարականներն ու ռամկավարները մեզ կ՚աշխատին

...ներ խաղողին մասին, քանի որ չա— ...երը անցեալ են մեր զառն անցեա— ...ին ժամ մը քալելէ յետոյ վերջա— ...ը կը հասնինք ընդարձակ մարգա— ...ի մը առջեւ. առէզ ձգելու տեղ ...ի մը առջեւ. Ջիւար ոստիկաններ կը հսկեն ...կարգապահութեան

Առա զարձեալ սկսանք քալել, այս ...ներսի կողմն ենք. Քանի կը ...առաջանանք ծառերը կը չատնան, ...կ'ս վերջին կ'ըլլանք հողին վերջին— ...ներ կը յաջողին ներս մտնել

Երկրորդ Հրձանին, բոլոր ազգերու ...գոյները իրարու խառնէ ամպիոնին ...առջեւ շարուեցան: Անոնց քովը կը ...գտնուէր ամէն մէկի միութեան ընդհ. ...պետ

...նուագախումբի զուարթ եղանակ— ...ներու տարափին տակ մերինները կը ...առաջնան ջերմ գահաժառանգ իշ— ...խանին որ կը գտնուի քիչ հեռուն: Այս ...վերջինը մեր ընդհ. պետին ուղերձ մը ...կարդայ, մեզի վերաբերեալ եւ կը հե— ...ռանայ: Իրենց կը յաջորդեն ուրիշ— ...ներ. Ուղերձը հայերէն է գրուած, ...իր ստորագրութիւնն ալ տակն է:

Հիմա գրոշներ հարիւրանկան կի— ցած են, իսկ բոլոր ակաւմները ժո— ղովուրդին մէջ տեղեր գրաւած, նս— տած են: Չափազանց յաջող յայտա— գրէ մը վերջ, որու ընթացքին իշխանը ...յանկլան մը առացաւ սկաուտ պետէն, հանդէսը կը վերջանայ: Հանդէսին ներկայ պաշտօնական անձերն էին Թագաւորի եղբայրը, սկաուտապետ լորտ Պէյտըն Փաուլ եւ զանազան ազ— գերու գլխաւորները: Վերջաւորու— թիւնը եղաւ «Հայր մերծով», ամէն ազգ իր լեզուով.

ՔԵՐՈԲԷ ՖԱՐՇԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

— • —

Ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը որոշեց Հայաստանի խոր— հրդայնացման 15րդ տարեդարձին առթիւ մրցանակներ յատկացնել՝ լաւագոյն արձակ եւ չափածոյ երկե— րու համար:

Սահմանուած են երկու առաջին կարգի մրցանակ, որոնց մէկը լա— ւագոյն արձակ երկասիրութեան հա— մար,— չորս հազար րուբլի: Միւսը՝ լաւագոյն չափածոյ երկին համար,— երեք հազար րուբլի:

Երկու հատ երկրորդ կարգի մրցա— նակ, որոնց մէկը արձակի համար, — երեք հազար րուբլի: Միւսը՝ չա— փածոյի համար,— երկու հազար:

Երեք հատ ալ երրորդ կարգի մր— ցանակ, որոնց երկուքը արձակի համար, երրորդը չափածոյի համար, հազարական րուբլի վարձատրու— թեամբ:

Երկերը ներկայացնելու պայմանա— ժամ որոշուած է 1935ի նոյեմբեր 1ը: Իսկ մրցանակաբաշխութեան ար— դիւնքին հրապարակման պայմանա— ժամ որոշուած է նոյեմբեր 20ը:

Հաստատուած է մրցանակաբաշ— խութեան յանձնախումբ մը, հետեւ— եալ կազմով,— Եղիազարեան (նա— խագահ), Լ. Արիւեան, Դ. Սիմոն— եան, Հ. Մկրտիչեան, Ե. Զարիւր— եան, Հ. Գօզոսեան, Ն. Դարաղեան:

** Հայաստանի կերպարուեստ— ներու միութիւնը ղեկավարները ձամբեց

տասը երիտասարդ նկարիչներ, որոնք խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձին առթիւ, իրենց ստեղծագործութիւն— ներով պիտի ներկայացնեն 15 տար— ուան նուաճումները, գիւղատնտե— սական եւ արդիւնաբերական մարզե— րուն մէջ

** Հայաստանի խորհրդայնացման 15ամեակին առթիւ, կրթական գոր— ծավարութիւնը տասը հազար րուբլի յատկացուց, երիտասարդ կեր— պարուեստագէտներուն օժանդակելու եւ զանոնք ստեղծագործական աշ— խատանքներու մղելու համար.

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՍԱՐԱՃԵԱՆ

— • —

Այս տարի Գետ. Օփերայի գլխա— ւոր ղեկավար հրաւիրուած է Մոսկը— ւայի Երաժշտանոցի փրոֆ. Կոստան— դին Սոլոմոնիչ Սարաճեան, որ մի— եւնոյն ժամանակ պիտի աշխատի պետ. երաժշտանոցին մէջ իբրեւ ղե— կավարական եւ նուագախմբային գա— սարաններու ուսուցիչ:

Սարաճեան ծնած է 1877ին, Դեր— բենտի մէջ: Կ'ընդունուի Մոսկուայի երաժշտանոցը, ջութակի դասարանը, 12 տարեկանին, միաժամանակ յա— ճախելով ղեկավարական դասարա— նը: Սարաճեան երաժշտանոցը կ'ա— ւարտէ շքանշանով:

Ղեկավարութեան արուեստը կա— տարելագործելու համար կը մեկնի Փրակա, փրոֆ. Շեվչիկի եւ ապա Լայփցիկ համաշխարհային ղեկավար Արթիւր Նիկիշի մօտ:

1908 թուականին կը սկսի Սարաճ— եանի ղեկավարական գործունէու— թիւնը: Այդ թուականին, Մոսկուայի մէջ, ան կը ղեկավարէ պեթհովէնեան համանուագները:

1912ին կը նշանակուի Սերգիեվսկիի ժողովրդական տունին գլխաւոր ղե— կավար 1913ին, գլխաւոր ղեկավար Մոսկուայի Ազատ թատրոնին:

1918ին Սարատովի օփերայի գլխա— ւոր ղեկավար:

1922ին կը վերադառնայ Մոսկուա եւ կը նշանակուի երաժշտանոցի փը— րոֆէսոր.

1926ին կը հրաւիրուի Վիեննա եւ Փրակա, նուագային համերգներ ղե— կավարելու համար:

Այդ թուականէն ի վեր կը պաշտօ— նավարէ Մոսկուայի Երաժշտանոցին մէջ, վայելելով մեծ հեղինակու— թիւն

Գետնախնձորի Առեւտուրի արգելք

— • —

Մասնաւոր օրէնքով մը, օգոստ. մէկէն սկսեալ արգիլուած է գետնա— խնձորի հաւաքական եւ անհատական — գիւղացիական վաճառումը, քաղա— քային եւ գիւղական շուկաներուն մէջ, ինչպէս նաեւ երկաթուղիի կա— յարաններուն առջեւ:

Գետնախնձորի հաւաքական եւ ան— հատական վաճառումը պիտի թոյլա— տրուի այն ժամանակ միայն երբ պե— տական ծրագիրը լրանայ, աշխատան— քի բնավարձը յանձնուի եւ սերմնցուի ... ապահովագրութեան ֆոնտերը գանձուին:

Գետութեան գետնախնձոր յանձ— նելու իրենց յանձնառութիւնները կա— նոնաւոր կերպով կատարող հաւա— քական անտեսութեան եւ կոլտնտե— սականներուն կը թոյլատրուի, իրենց գետնախնձորի աւելցուկը պայմանա— ւորուած գինով վաճառել պետական մթերող կազմակերպութիւններուն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՁԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ իր հանգուցեալ նկարիչ ամուսնոյն 32 կտոր նկարները նուիրած է Երեւանի Պետ. Թանգարանին:

ԵՐՎԱՆԴ ապա Մանուկեանին ա— ռաջարկուած է կազմել միջազգային— կան երգարան մը, որ պիտի բովան— դակէ հայերէն, թուրքերէն, քրտե— րէն վարթուն մանկական երգ: Երգա— հանը ձեռնարկած է գործի:

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒՏԷ ՀԱՊԷՇ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

═ • ═

Ֆրանսացի ուղեւոր մը կը պատմէ.—

Հապէշ մարտիկները զինուորելու անսովոր ընդունակութիւն մը ունին: Օրինակի համար, քանի մը օր առա— կուած սեխս կամ կանաչ ծիլեր բա— ւական են իրենց պահելու հապէշ կռուողները, մինչդեռ մենք այդքան անունդով դատապարտուած պիտի ըլ— լայինք անօթի մեռնելու: Եւ այդ սը— նունդով հապէշ զինուորը ժամը 8 քի— լոմեթր քալելով օրական 90 քիլոմեթր հեռաւորութիւն մը կրնայ կտրել եւ վերադառնալ: Հապէշները տակէ զառ կ'ուտեն նաեւ հում միս: Իրենց անօթի անցուցած օրերու կորուստը գարմա— նելու համար հում միս կ'ուտեն եւ կը դարմանեն իրենց առողջութիւնը:

Ի հարկէ սխալ է կարծել որ Հա— պէշները միշտ այդ ուտելիքներով կը սնանին: Կռուի կամ նեղութեան օրե— րու յատուկ ուտելիքներն են անոնք: Խաղաղ եւ սովորական օրերուն Հա— պէշները լաւ կ'ուտեն ու կը խմեն:

Հապէշ զինուորները ոտաբոպիկ կը քալեն: Անձրեւոտ օրեր անոնց ոտքե— րուն տակ հողի հաստ ներբան մը փա— կած կ'ըլլայ, որ օրերով կը մնայ ա— ռանց մաքրուելու: Այդ ցեխը կը ծա— ռայէ իբրեւ կօշիկ:

Շատ պարզ է հապէշ բանակը: Կե— րակուր եփողներ, ապուր պատրաս— տողներ չկան: Եզ մը երբ մորթեն, իսկոյն անոր շուրջը կը հաւաքուին եւ մէկ ժամուան մէջ ամբողջութեամբ կը լմնցնեն. մաքրել, զատել, պէտք չէ: Իսկ ճամբու ընթացքին ուտելու համար իրենց պայուսակներուն մէջ քիչ քանակութեամբ սիսեռ կ'ունեն— նան: Հապէշ բանակին մէջ անդալներ նուր հոգալու յատուկ կազմակերպու— թիւններ չկան. բանակը գացած տեղը ինչ որ գտնէ կը գրաւէ եւ բառ իր սե— փականութիւնը կ'ունէ: Հապէշ զինուոր— ներուն կողմէ գրաւուած գիւղ մը 8 — 10 օրուան մէջ կը մաքրուի:

Այս բոլորը ցոյց կուտան արդէն որ կանոնաւոր հապէշական բանակ գո— յութիւն չունի. զինուած եւ քաջ Հա— պէշներ կան միայն:

Կարճ խօսելով, Հապէշիստան 10—12 օրուան ընթացքին կրնայ ոտքի հանել 250 — 300 հազար զինուած մարդիկ, որոնք օրական 80 — 100 քիլոմէթր ճամբայ կտրելով կրնան սահմանի վրայ կեդրոնանալ:

Շատ տարօրինակ է ռազմի երե— ւոյթ մը: Իրենց ամուսիններուն եռա— ւէն եւ հոգեոյ բոլոր ուժերովը կը քալեն նաեւ զինուորագրուողներուն կիները ու զաւակները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷՆ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐԸ

ՎԻԷՆ, 18 օգոստոս (Յառաջ).— Նախորդ նամակովս խոստացած էի հաւաքել ցանկը բոլոր անոնց որ կը զրկուին աշխատանքի իրաւունքէն եւ օրը օրին հաղորդել «Յառաջ»ին: Ահա առաջին ցանկը.— 1. Եղիշէ Գօզոս— եան, երեք զաւակի հայր որ 13 տա— րիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուի: Կ'աշ— խատէր կօշկակար Հայու մը քով որ կը խոստանար միշտ ալ գործ տալ եթէ կառավարութիւնը արտօնէ: Որ եւ է հպատակութիւն չունի:

2. Տիկին Նազլի Տէրվիշեան մայր երեք զաւակներու որ ծնած են Ֆրան— սայի մէջ եւ քաղաքացի դարձած: Տասը տարիէ ի վեր կը գտնուի Ֆր— րանսա եւ միշտ եղած է աշխատաւոր: Որ եւ է հպատակութիւն չունի:

3. Տիկ. Բերբոնէ Մանուկեան, նոյն— պէս տասը տարիէն աւելի է Ֆրանսա կը գտնուի եւ միշտ եղած է աշխա— տաւոր: Այս տարի համաձայն տասը առ հարիւր օրէնքին արձակուեցաւ Փելէի գործարանէն:

4. Բարսեղ Բարսեղեան, եօթը— ուն տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտ— նուի, երկու զաւակի հայր: Իր ինք— նութեան թուղթերուն մէջ ռուս գաղ— թական: Միշտ եղած է աշխատաւոր:

5. Գրիգոր Զօրեան, նոյն 7—8 տա— րիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուի, եկած է Յունաստանէն եւ յունահպատակ է: Միշտ աշխատաւոր:

Կան քանի մը հայ տիկիններ ալ ո— րոնց նոյնպէս մերժուած է բայց տա— կաւին առիթ չունեցայ ստուգելու մանրամասնութիւնները: Պէտք է աշխատիլ Վիէնի բոլոր այս կարգի հայ աշխատաւորներու լրիւ ցանկը ներկայացնել «Յառաջ»ի միջոցաւ, հրաւիրելու Միացեալ Ցանձնաժողո— վին ուշադրութիւնը:

Ոմանք դիմում կատարած են թէ տեղական իշխանութեան եւ թէ Միա— ցեալ Յանձնաժողովին, բայց ցարդ ոչ մէկ պատասխան ստացած են:

Գաղտնի

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւախաղի պաշտօնա— տարներէն մէկը հետեւեալ հաշիւը տուաւ փարիզեան թերթի մը.—

— Այս պարգեւախաղին սկիզբէն մինչեւ այժմ հասոյթ գոյացած է 4 միլիառ 260 միլիոն Ֆրանք: Գիտէք որ հասոյթին հարիւրէն 60ը իբր պարգեւ կը բաժնուի, հարիւրէն 36·5ը կառա— վարութեան կ'երթայ իսկ 3·5ը ծախ— քերու: Արդ, իբր պարգեւ բաշ— խուած է 2 միլիառ 556 միլիոն, իսկ պետութիւնը առած է մէկ միլիառ 553 միլիոն, իսկ ծախք՝ 149 միլիոն: Շա— հողներու թիւն է 4·540·964 հոգի, ուրեմն ամէն փողոցի եւ ամէն տունի մէջ շահողներ կան: 12 հոգի շահած են հինգ միլիոն, երեք հոգի երեք մի— լիոն, 11 հոգի 2ուկէս միլիոն, 263 հոգի մէկ միլիոն, 273 հոգի 500,000, 80 հոգի 300,000, 3698 հոգի 100,000, 4304 հոգի 50,000, 3720 հոգի 25.000, 42,600 հոգի 10,000, 226,000 հոգի 1000, 2,800,000 hոգի 200, իսկ 1 մի— լիոն 460 հազար հոգի հարիւր Ֆրանք:

Ահա թախտին անիւը որ գրպաննե— րէն կը հաւաքէ ամէնուն դրամը եւ կուտայ զայն տասը անոր, պատահա— բար:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— • —

Սեպաստիոյ «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խո— րագրով խմբագրականի մը մէջ (16 օգոստ.).

— «Գոջէնիոյ Մխիթարեան վար— ժարանի վարդապետներէն Հ. Փէլի— պոս Մալճեանի Յունաստանէն հե— ռացման եւ առհասարակ հայ կաթո— լիկ վարդապետներու դէմ հակաղաշ— նակցական խառնիճաղանճի վարիչնե— րուն նիւթած դաւերուն շուրջ կա— տարուած մերկացումները, գրուած են մամուլներուն էջերը: Աղօթուած են եւ կը ջանան այժմ չխմեղանքներ թոթովել, Հ. Մալճեանի վտարումէն իսկ բխող... Դաշնակցութեան վրայ.

Ծիծաղ է ժողովրդական այն խոստո— վանութիւնը, որ կ'ըսէ.— Աղօթ ուստա— ղին ակռաները կը քամշին... կամ, բարատը կը քերուըլի ... Եւ Աթէնքի մանուկները կը քերուըլին, որովհետեւ Հայր Մալճեան իրենց զոհն է:

Այս երկրի վարչական ու կրօնա— կան իշխանութեանց կաթոլիկ հայերու դէմ «ժուռնալներ տեղացուցած խաֆիէներ բնաւ զանազանութիւն չեն դրած Մխիթարեան կամ ոչ վարդա— պետներու միջեւ: Անոնց մասնաւոր են ու զրպարտած, բոլոր կաթոլիկ հայե— րը անխտիր: Ծիծաղ է որ անոնց ա— ռութեանց գլխաւոր թիրախը եղած են Ֆիքսի վարդապետները, բայց հա— կակաթոլիկ այս գահհկութեանց էու— թիւնը, ամբողջական համեմատական արժէքով չէ որ պիտի չափուի: Ա— նոնց համար առելի են բոլորը, առա— ւել կամ նուազ չափով: Եւ հայր Մալ— ճեանի արտաքսումով անոնք նոյնքան ուրախ են, որքան պիտի ըլլային, եթէ Ֆիքսի վարդապետներէն մէկը կ'... լրկուէր հեռացուէին:

Երե՞ս ունին եւ ելեր են հիմա կեղծ արցունք թափելու Հայր Փիլիպպոսի համար: Այդ կեղծ արցունքը թափե— ցին նաեւ գեռ վճիռը չգործադրուած: Եւ անլուր չնութեամբ մը չքաշուե— ցան «Մաղթելու» որ արտաքսումէ գերծ մնայ մինչեւ անգամ, այդ օրե— րուն վտարման ենթակայ Հայր Կամ— սարականը: Այն Հայր Կամսարականը որուն շուրջ ելեր այսօր նորէն դը— պարտութիւններ կը հիւսեն: Եթէ Ֆիքսի վարդապետները, իրապէս վը— տանգաւոր են, բառ իրենց տարփակ խելքին, ապա ուրեմն ինչո՞ւ համար այդ «Մաղթանքը» յայտնեցին հրա— պարակով: Եթէ վտանգաւոր չեն եւ հետեւաբար հաս մնալու համար «մաղթանքի» արժանի, ապա ինչո՞ւ չնութիւնը կ'ունենան «չնականու— թիւն» վերնագրով թխածոյի մը մէջ զրպարտելու Ֆիքսի կաթոլիկ հայերը: Այսքան արտառոց հակասութիւն կ'ըլլա՞յ:

Յետոյ, խաֆիէները կ'ըսեն թէ, ամէն տարիներ առաջ ալ կաթոլիկ Հայերու վտարման մասին կարգա— դրութիւն եղած էր, բայց այդ կար— գադրութիւնը չեղեալ նկատուեցաւ «չնորհիւ Մալլըմեանի միջամտու— թեան ու բարեխօսութեանց»: Ուրեմն ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ գեռ երէկ Մալ— լըմեանի բարեխօսութեան արժանա— ցած վարդապետները, այսօր, մէկ օ— րէն միւսը կը դառնան մարգարէ ու փրոփականտիստ, որոնք «կը պառակ— տեն» հայ եկեղեցին: Եւ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ այսօր, երկոտասաներորդ ժամուն, Մալճեան վարդապետին ան— մեղ ըլլալը խոստովանող խաֆիէնե— րը, չեն սեւցած իրենց աչքին լո՞յս Մալլըմեանը, որպէսզի նոյն այդ «բարեխօսութիւնը» փութայ ընել նաեւ Հայր Մալճեանի մասին եւ ի— րաշխաւորելով անոր պարկեշտու— թիւնը, յաջողի վար դնել զայն իր գործին գլուխը, Փիրէյսի մէջ: Մալ— լըմեան չըրաւ այս միջամտութիւնը, որովհետեւ ալ ձեռքով Մալճեաններու դէմ ներկայացուած ժուռնալը ձա— խով պիտի պատռէր: Եւ իշխանու— թիւնները այն ատեն պիտի հարցնէին վեղարաւոր զրպարտիչին, թէ՝ Մ՞րբ կը ստէր,— երէ՞կ, երբ ժուռնալ յանձ— նած էր, թէ այսօր, երբ «բարեխօսե— լու» գացած է...

Յատկանշական է նաեւ այն երե— ւոյթը, թէ մանուկներու Սեկանիկի հոգեկիցը, ամէկավարներու տեղա— կան փաչալիքան, Մալճեան վարդա— պետի վտարման առթիւ քանի մը առզ մրոտելով, բառ Աթէնքի իր լուսաղ— բոր դրածին ճիշդ հակառակը: Անիկա մէկ ջուրով լուաց բոլոր կաթոլիկ վարդապետները: Եւ այսօր, Աթէնքի քուրջի կտորին կողմէ չնարարոյ կեղ— ծիքով մը անմեղութեան եօթը եր— կինքները բարձրացուող Հայր Մալ— ճեանը հաւասարապէս «մեղապարտ» հռչակուեցաւ այնտեղի չուրթերուն կողմէ »:

ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ ԾՆԱԾՆԵՐԸ

— • —

Նափոլէոն ծնած էր օգոստոսին, Աստուածածնի տօնին օրը: Բայց քիչ անգամ կըցաւ իր ծննդեան տարեդար— ձը կատարել, ինչպէս կ'ընեն սովո— րական մահկանացուները: Միշտ օ— գոստոս 15ին բացակայ եղած է Փա— րիզէն: 1811ին միայն տօնեց, իսկ յա— ջորդ տարին ռուսական ռազմադաշտին էր: 1813ին սոխպուած ըլլալով դաշ— նակից բանակին ճակատելու, ամսուն 10ին տօնեց իր 45ամեակը: 1814ին զայն տօնեց Էլպայի աքսորավայրին մէջ, իսկ 1815ին արդէն Սէնթ —Հէլէն ճամբայ ելած էր....

Օգոստոսի մէջ ծնած են նաեւ երեք ուրիշ նշանաւոր զօրականներ, Մեծն Աղեքսանդր, Կեսար եւ.... Մուսոլինի:

ՏԻՍԱՂ

Ժամանակէ մը ի վեր Մոսկուայի մէջ, պաշտօնական արարողութեանց պահուն սկսած են կրել պաշտօնական տարազներ, փրաք, սմօքինկ եւայլն: Բայց որովհետեւ ամէն ինչ ամէնուն է Մոսկուայի մէջ, առնողը եռ չառա— նիր հագուստը: Այս պատճառով Փը— րավդա հետեւեալ ծանուցումը գը— րած է.—

«Վերջին անգամ ըլլալով կը խընդ— րուի ընկերներէն անմիջապէս վերա— դարձնել այն երեկոյթի տարազները, սմօքինկներ, շրջազգեստներ եւ գը— հարեղէններ, որ փոխ տրուած են ի— րենց մեր մեծ հիւրերուն այցելու— թեան առթիւ: Փոխ առնուած առար— կաները եթէ թուականէս մինչեւ երեք օր չվերադարձուին փոխառուներու ծախքովը նոր պիտի առացուին»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄ .— Պետա— կան հարուածի նոյն իրիկունը, սա— տրիկանական նախարարութիւնը մի— ջոցներ ձեռք կ'առնէ ընդդիմադիր կուսակցութեան աչքի զարնող դէմ— քերը ձերբակալելու: Պէտք կ'ըլլայ ա— րագ որոշում տալ անոնց մասին: Ճէ— մալ պէյ Թալէաթի եւ ուրիշներու խորհրդակցութեամբ կը կարգադրէ ոչ միայն բանի քաղաքականութեան հետեւիլ, այլեւ փորձ մը ընել հա— մաձայնութիւն գոյացնելու: Մահ— մուտ Շէվքէթ փաշա կը միանայ այս տեսակէտին, որով Ճէմալ պէյ իր քով կը կանչէ Ապտիւրահման պէյը, հա— ւատալով թէ անցողակի է իրենց արդելափակումը, պարզապէս մահա— փորձէ պաշտպանելու միջոցով եւ թէ երկու օրէն կրնան իրենց տուները դառնալ, միայն թէ լաւ կ'ընեն եթէ քիչ մը ատեն Պոլսէն հեռանան:

Եւ ասոնք քանի մը օր վերջ, ինչ— պէս Քեամիլ փաշա եւ Ճէմալէտտին կը մեկնին Պոլսէն: Ճէմալ պէյ կ'այ— ցելէ ձերբակալուած Ալի Քէմալ պէյի, Սինոպի երեսփոխան Րիզա Նուր եւ Կիւմիւլճինացի Իսմայիլ Հաքքը պէ— յերու, որոնց կը յայտնէ թէ եթէ հը— րաժարին ապաժամ ընդդիմադրու— թեան մը գաղափարէն, իրենց վտանգ մը չկայ եւ կրնայ պատուաբեր գործ մըն ալ ճարել իրենց: Ալի Քէմալ պէյ Եւրոպայի մէջ պաշտօն մը փափաքած էր: Տոքթ. Րիզա Նուր կ'ուզէր իր բժշկական ուսումը շարունակել Փա— րիզի մէջ, իսկ Իսմայիլ Հաքքը խոստ— կուտար որ մինչեւ կանոնաւոր վի— ճակ հաստատուիլը ամէն քաղաքա— կան ընդդիմութենէ եռ պիտի կենայ: Այսպէս Ալի Քէմալ կ'երթայ Վիեննա եւ Րիզա Նուր Փարիզ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ (Ալի Քէմալէն).— Վիէննա, սպանդոկ Մետրոփոլ, 17. 2. 1913

Ձեր նամակը ներփակ 1090 քրոնի չէքով որ իմ փոխադրութեան ծախքին յատկացուած է, շնորհակալութեամբ ստացայ: Պէտք է անպայման խոս— տովանիմ ձեր ազնուութիւնը եւ ձեր բարձր կարողութիւնը: Կը ցաւիմ մի— այն որ ձեր վսեմութիւնը եւ ձեզի նման ուրիշ անձնաւորութիւններ չորս տարի առաջ չեկան գործի գլուխ, ո— րովհետեւ այդ պարագային մեր խեղճ երկիրը զոհ չպիտի ըլլար անտեղի եւ մասամբ շատ վտանգաւոր երկպառ— ակութեանց: Թերեւս շատ մը դժբախտու— թեանց առաջքը առնուած կ'ըլլար: Բայց այս բաները անցեալին կը վե— րաբերին եւ անփոփոխելի են այլեւս: Որովհետեւ շատ յոգնած եւ փորձ զինուորի մը դէմ կը գտնուիմ, առա գրաւոր կը կրկնեմ ինչ որ բերանացի ըսած եմ: Իմ հայրենակիցներէս ոչ մէկին դէմ թշնամական զգացումներ կը տածեմ: Ինչ որ մինչեւ հիմա գը— րած կամ գործած եմ, ուժեղ դիմա— դրութիւն մըն էր միայն այն ամէն անիրաւ յարձակումներուն, որոնց անմեղ զոհը եղած եմ: Եւ իրօք այդ յարձակումներուն հիմը գաղափար մը կամ միտք մը չէ, այլ անխմասութիւն եւ նախանձ:

Գրական մրցակցութիւնը, ինչպէս ամէն մրցում մեր երկրին մէջ ազեղ եւ սաստ տխուր է: Այս պատճառով ալ Հալիլ էֆ. մը Ալիֆ մը իրար մեր— ձեւ կախաղան տարին, մինչ նախորդ օրուընէն Նաճի էֆ. մը եւ Էքրէմ մը նոյն չափով իրարու հետ թշնամա— ցան: Մենք ալ նոյն ճամբան կ'երթանք, բայց պայմանով եղէք որ մեր յեղափո— խութեան սկիզբները, ինչպէս այն նամակը գրողը այնպէս ալ «Իգտամ»ը խմբող ծառայողներն ու օգնողներն էին «Միութիւն եւ Յառաջդիմու— թիւն» խմբակցութեան:

Ճէվտէթ պէյի խնդրանքով երէկ— ուընէ սկսայ դարձեալ գրել «Իգտա— մ»ի համար: Վստահ եղէք որ այս յօդուածներուն մէջ վերոյիշեալ ուղ— ղութենէն չպիտի շեղիմ եւ միշտ ալ փառասիրութենէ չպիտի տարուիմ: Անշուշտ, այն վայրկեանին որ պաշ— տօն մը ունենամ ամբողջովին եւ բա— ցորոշին պիտի հրաժարիմ քաղաքա— կանութենէ, բայց պատրաստուած եմ գիտական, գրական եւ պատմական յօդուածներ գրել:

Վիէննա, սպանդոկ Մէթրոփոլ, 4·4 1913

Ձեր նամակը ստացայ. կը յարգեմ ձեր հայրենասիրական նպատակներն ու աշխատանքը, յաջողութիւն կը մաղթեմ ի բոլոր սրտէ: Վստահ եղէք ճշմարտութեան վրայ այն խօսքերուն զորս ձեզ կ'ըսէի դեռ Պոլսոյ մէջ: Եթէ մէկը կայ աշխարհի վրայ որ իբր հայրենիքի բարիքամ ներկայ տակ— նուկրայութիւններուն պատճառով կը տառապի, այդ ես եմ: Նոյնպէս ես եմ որ ներքնապէս կ'ուրախանամ տեսնե— լով ձեր միտ ջանքը երկրին մէջ հա— զիւ խաղաղութիւն հաստատելու: Այժմ կրնամ Հիւսէյին Հիլմի փա— շան զօր դուք ալ կը յարգէք, երբ վը— կայ ցոյց տալ ճշմարտութեան համար իմ խօսքերուս եւ պատուաւորութեա— նը իմ գործերուս: Անհէյա Ճէվտէթ պէյ լուրջ մարդ մըն է որ խօսքով չի խաբուիր: Ուրիշները չի սիրեր, բայց անկէ ի վեր որ Աստանայի ձեր քաղա— քի գործունէութեանց վկայ է, որոնց մասին «Իգտամ»ի մէջ մանրամասն տեղեկագրած է, ամէն առթիւ կը խօ— սի ձեր տաղանդին եւ ծառայութեանց վրայ: Այս օրերս նեղացուցիչ լուրեր առած է իր անօրէնէն եւ շատ նեղ— ուած է անոր համար որ «Իգտամ» արգիլուած է գրաքննութեան կող— մէ: Մեծ վստահութիւն ունի ձեր ար— դարամտութեան վրայ եւ ինքզինք կը յուսադրէ այն ենթադրութեամբ որ իր անօրէնին ըրած տեղեկատուու— թիւնները քիչ մը չափազանցուած են: Ձեր կրնար անցնիլ առանց իմ խորին շնորհակալութիւններս յայտնելու այն ջանքերուն համար զոր թափած էք

ինծի պաշտօն մը գտնելու նպատա— կով: Դժբախտաբար, հակառակ ձեր բարի կամեցողութեան, այդ գործը այդքան ալ դիւրին չպիտի գտնուի, որով մինչեւ վերջնական կարգա— դրութիւնը բարի ըլլայիք ինծի քիչ մը դրամ ղրկել, երբ նախավճար իմ ապագայ պաշտօնիս կամ ուրիշ որեւէ ձեւով, միայն թէ ներկայ նեղ վիճա— կէս օգնութիւն մը ըլլայ... Ձեր դը— րութիւններէն եւ գործելու կերպէն ճանչցայ ձեր ազնուութիւնը, ուղղա— մտութիւնն ու վստահելիութիւնը, երկար տատանումէ վերջ համարձա— կեցայ այսպէս անդրանիկ ընել ձեզ իմ անձնական գործերուս, ներեցէք իմ այս որոշումիս ...

Ֆէթհի պէյ կը վկայէ որ այդ ժա— մանակ Ճահիտ եւ Նազըմ պէյ հաս— կացողութիւնը այնպէս մը կ'ըմբռ— նէին թէ ես Եւրոպայի որ եւ է մէկ անկիւնը դժբախտ եւ ընկճուած կեանք մը տարելու էի, առանց գժգոհանք յայտնելու: Դուք ապացոյցը տուիք, որ այնպէս չէ եւ ես շնորհակալ եմ եւ վստահ որ իմ այս զգոյն խնդրանքս բարեկամաբար պիտի ընդունիք:

(2)

(Շար.)

Ուղարկուած բանակներ հաբէշ ճակատին վրայ

Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.— Տասներկու տարեկան մանուկներ կը զինուորագրուին հաբէշական բանակին մէջ, թէեւ զինուորութեան նուազագոյն տարիքն է 18: Բացի կանոնաւոր բանակէն, երբ հինգ հազար կամաւորներ, բաղկացած ազարակապաններէ, առեւտրականներէ եւ բանուորներէ, զինուորական մարզանքներ կը կատարեն ամէն օր վեց ժամ: Մարզանքէն յետոյ իւրաքանչիւրը իր գործին կ'երթայ: Հակաօդային զէնքերու արտածման համար Եւրոպայի մէջ դրուած արգելքին, ամէն օր ռազմանիւթ կը հասնի օտար երկիրներէ:

⁂ Ձեռք առնուած միջոցներու համաձայն, Ատտիս – Ապէպայի իտալական հպատակները քաղաքէն մեկնած պիտի ըլլան այս շաբթուան վերջը

⁂ Ճափոնի «Սեւ Վիշապ» կազմակերպութիւնը, որու մասին կը խօսի, այսօր, աշխատակից մը, կը շարունակէ ոչ միայն զինուորական մարզիչներ ղրկել առեւտրականի դիմակով, այլեւ ուժգնօրէն կը պահանջէ որ կայսրը, մամուլը եւ ժողովուրդը գործօն աջակցութիւն ընծայեն Հաբէշներուն: Այդ կազմակերպութեան թելադրութեամբ էր որ Հռոմի ճափոնական դեսպանը բողոքագիր մը ներկայացուց վերջերս, եւ յուլիս 20ին հակակրական ժողովներ գումարուեցան ճափոնական քաղաքներու մէջ: Ճափոնի ընդդիմադիր թերթերը կ'ըսեն թէ «Սեւ վիշապ»ներու առաջնորդը կը սպառնայ սպաննել Մուսոլինին: «Եթէ Հաբէշիստանի դպչիք, ձեր սիրտը պիտի ծակուի»:

Գերմանները ալ գաղթավայր կը պահանջեն

Գերմանական կառավարութիւնն ու մամուլը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին իտալօ-հաբէշական տագնապին: Այս առթիւ բոլոր թերթերը կը յիշեցնեն թէ Գերմանիան ալ պէտք ունի գաղթավայրերու: «Եթէ մեծ պետութիւնները առանց բան մը ըսելու ընդունին Իտալիոյ ծաւալման ձգտումները, պատճառ չկայ որ նոյն իրաւունքները մերժեն Իտալիոյ: Երբ Գերմանիան տակաւին անդամ չէր Ազգերու Դաշնակցութեան, կարգ մը հաւատարիքներ տրուած էին գաղթավայրերու մասին: Կը սպասուի որ Ատոլֆ Հիթլէր չգոհանայ պարզ խոստումներով, այլ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադառնալէ առաջ, պահանջէ լուծել գաղթային խնդիրը:

Նոր աղէտ մը Գերմանիոյ մէջ

Բատերոյի ցուցահանդէսին հրդեհը հազիւ մարած, նոր եւ աւելի ծանր արկած մը պատահեցաւ Պերլինի ստորերկրեայ երկաթուղիի շինութեանց մէջ (մէթրօ): Փապուղի մը փլաւ յանկարծ, փլատակներուն տակ թողելով բանուորները: Վեց դիակներ անմիջապէս հանուեցան, դեռ 20 դիակներ կը փնտռուին, իսկ մօտ հարիւր հոգի վիրաւորուեցան:

Վերաշինութեան նոր ծրագիր

Թուրքիոյ ներքին գործավարութիւնը կազմած է քաղաքապետութեան վերաշինման յանձնախումբ մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ վերաշինել 10000է աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքները, յատակագծի ենթարկել զանոնք եւ օժտել մարզական եւ այլ վայրերով: Յանձնախումբին նախագահն է ներքին գործավարը: Նախ ջուրի ծրագիր մը պիտի պատրաստուի, ճշդելու համար թէ ո՛ր քաղաքները ի՛նչ չափով ջուր կը ստանան եւ թէ ո՛րքանի պէտք ունին: Ետքը պիտի քննուին ամէն մէկ քաղաքի վերաշինական ծրագիրները: Դեռ յայտնի չէ թէ այս ձեռնարկներուն լրացման համար քանի տարի պէտք է նախատեսել:

ՓԱՐԻԶԻ ՄՍԱՎԱՃԱՌՆԵՐԸ արդէն սկսած են 10 – 12 առ հարիւր աժան ծախել սովորական միսը, համաձայն ստիպողական վերատեսչութեան հրահանգին: Գաւառի մէջ աւելի ընդհանրացած է աժանութիւնը: Մարսէյլի կաթնավաճառները 1.70ի կը ծախեն լիտրը

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ – ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ դէմ բողոքի նոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի իրիկուան դէմ, Սթառ Գիֆարյի մէջ: Մասնակցողներուն թիւը կը հաշուեն 50–60,000 (աջակողմեան թերթերը՝ 25,000): Արտայայտութիւնները շատ բուռն էին, բայց որ եւ է դէպք չպատահեցաւ:

ՍԻՕՆԱԿԱՆ 19ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ բացուեցաւ օգոստոս 20ին, Լիւցէրնի մէջ (Զուիցերիա), մասնակցութեամբ 457 պատգամաւորներու: Այս առթիւ ներկայացուած տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Գերմանիոյ փախստական Հրեաներէն 30,000 հոգի տեղաւորուած են Պաղեստինի մէջ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ Գործադիր Կոմիտէի վերջին նիստին առթիւ, որոշուեցաւ յաջորդ նստաշրջանի օրակարգին մէջ անցընել միացեալ ճակատի խնդիրը: Ժողովը մերժեց ընդունիլ թրանսայի անջատուած ընկերվարականները՝ իբրեւ նոր խմբակցութիւն: (Հանգուցեալ Բրնատէյի կազմակերպութիւնը):

Հ. Յ. Դ.

Գործադիր

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 23 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցարանին մէջ 181, Cours Lafayette:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը 25 օգոստոս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Դպրոցարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲԻ, Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇԻ եւ ուրիշներու յիշատակին:

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ, ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՆԹԱԿՈՄ.ՆԵՐՈՒՆ

25 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՇԱԹՕ ԿՈՄԲԷՐԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԸՄՓԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ԲԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Camp. «La Baronne» Route de Château Gombert. թէն-ձէռօմէն վեր:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական նախ բաժին.— երգ. մեներգ. բանախօսութիւն եւ անակնկալներ:

ՎԱՀԱՆ-ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի՝

ԱՆՈՒՇ ԺՈՒՐԻ ԼՈՂԱՆՔ (ՁԱԽԵՇԴ)

Մանուկներու մասնակցութեան համար 3 Ֆր.:

Որոշուած սահմաններէն անցնիլը արգիլուած է:

Արգիլուած է նաեւ դուրսէն բան ծախելը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ BOIS de CONDOS ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Գեղարուեստական նախ բաժին.— Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, զանազան անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ:

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐ ՅԱՐՕՆԻ ՅԱՐԱՋՈՎ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԹԱՌՈՒՍ ԳԱՐՍԳԻՆԷԻ: ՃՈՒ ԵՒ ԱԺԱՆ ԳԻՆՈՎ.

Հաղորդակցութիւն.— կար տեւ նորէն առնել շոգեկառք ժամը 8.49, 9.54, 10.20, 10.52, 11.28, 12.9, 12.22, 13.27 եւ իջնել Վիլիէ-լը-Պէլ կայարանը, ուր կը սպասեն ընկերներ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս Կիրակի, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր ՌՈԶԻՆԻՈՆ

Chez «FIQUET» AU GRAND ARBREի ստուերոտ պարտէզին մէջ

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յարակից ընդարձակ սրահին մէջ:

Տեսարան մը «ՄԵԾԱԳԱՏԻ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»էն Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի եւ Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի կողմէ:

Հաղորդ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (3 tickets) եւ իջնել Բուզինեան վերջաւորութիւն:

Մուտք 3 ֆրանք:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ. ՋԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի, ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ հայրենակցական միութիւններու:

Յառաջիկայ Սեպտ. 1ին Կիրակի օրը

Նոյն օրը ժամ կուժօնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍի յիշատակին.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փոնտ'Օտէմէրի «Գուրգէն» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները սրտագին ապաքինում կը մաղթեն մեր փիէռի «Վրէժ» խումբի ընկերներէն ընկ. Յակոբ Գօնտուրաճեանի (Ատանացի), իրեն պատահած արկածին առթիւ:

ՀԱՅ ԼԵԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Vaucluse Drôme, Ardèche, Cote d'Azur, Gard, Rhône, յարակից նահանգներու մէջ գտնուող Լեգէոնականներու կը յանձնարարենք, իրենց օգտին համար իսկ, զորդակցութեան մէջ մտնել վարչութեան հետ, իրենց անունները յապաղ գրելով հետեւեալ հասցէին Nichanian, 9, Rue Docteur Aduaviva, Marseille.

Ի գիտութիւն Լիոն եւ շրջակաները բնակող ընկերներու կը յայտնենք որ վարչութեան ներկայացուցիչը իրենց տրամադրութեան տակ պիտի ըլլայ գիրենք շահագրգռող խնդիրներու շուրջ տեղեկութիւններ տալու համար, այս Ուրբաթ 23 Օգոստոս երեկոյ ժամը 8ին, ... րիւ տիւ Նուար Գ. Փափազեանի ... ճարանը

Իսկ Վալանսի ընկերները կրնան տեսնել 24 Օգոստոսին, ... Գուզիէ:

Մարսէյլ, 16 Օգ. 1935

Վարչութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ց. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իր գրասենյակին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական միութեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Պ. Խ. Վարդապետեանի բնակարանին մէջ:

Օրակարգ.— Անցեալ կարեւոր ընթացիկ հարցեր. հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

Ծանօթ.— Ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք չունին այն անդամները, որոնք չեն վճարած իրենց տարեկան անդամավճարները մինչեւ ժողովին օրը:

ԾԱԽՈՒԻ Է

Գետին մը Պուտէյի օդակայանի դիմացը: Զեղչեալ գին: Դիւրութիւն վճարման:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԵՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ասիկայ տեսնելով անոնց մօտենալը՝ ոտքի կ'ելլէ կը կանգնի, կը գովէ յաղթականներն ու անոնց քաջութիւնը. նոյն կէտին յանկարծ փողերն ալ հնչելով աղաղակ մըն է կը փրթի, որոնք ամէն կողմէն կը պոռան՝ «Սուրբ Խաչը եկաւ, սուրբ Խաչը եկաւ», ու գիրար կը շնորհաւորեն ամէնքն ալ, որոնց մէջ կը գտնուին նաեւ մահմէտականներ ու անկրօններ խառն, որոնք առնակից կ'ըլլան քրիստոնէից: Այս աղաղակներուն միջոցին եղները կը սկսին բազմութեան մէջ մորթել, եւ իրենք անոնց բոլորտիքը նստած կրակ — օդիներ կը խմեն կովեղջիւրներով եւ կ'ուրախանան: Այսն հանդէսը թէպէտեւ յանուն կրօնի կը կատարուի, սակայն վայրենի սովորութիւններ ալ կը տեսնուի մէջերնին. օրինակի համար, կովը մորթած ժամանակնին, երբ տակաւին կիսակենդան, անդրէն Հաբէշին մէկը կը վազէ կուգայ և կովուն լեզուն խլելով կը տանի, որով մեծկակ բլուր մը կը դառնայ, եւ բերկունը մթննալով կրակը կուտան եւ իրենք անոր լուսոյն նըստելով ուրախութիւններ կ'ընեն բոլոր գիշերը: Բայց գիւղերուն մէջ կատարուած այս հրային հանդէսը աւելի կրօնական կերպարանք մը ունի, եւ կընայ ուրիշ աղգաց քով նոյն հրավառութեան սովորութեանը համեմատել Աստր վրայ Բ. հատորին մէջ ալ պիտի խօսիմ:

Այս ամպաներուն իշխանները ան—րութեան վերաբերեալ գործքերու մէջ իրենք իրենցմէ չեն կրնար բան մը աւարել, կամ վճիռ մը տալ. այլ յատկացեալ տեղ մը կը ժողվին իրենց փոխանորդներուն եւ հոն գտնուող բոլոր պաշտօնէից հետ, որոնք որ թագաւորին կողմէն ընտրուած ու հաստատուած են, բաց ի հասարակ զինուորական գլխաւորներէ: Եւ անոնց ամէնուն խորհրդովն ու խորհրդակցութեամբը կ'որոշուին ու կը վճռուին ամէն դատ ու գործք: Եւ թէ որ բանի մը համար թագաւորին գիր գրել հարկաւորի եւ կամ մարդ խրկել, ժողովականներուն հաճութիւնը առնելէն յետոյ մեծամեծները կը ղըրկեն զայն:

Անդր օրինակ գործոյ մը համար էր որ մեր Ըսար — Ամպայ հասնելէս քըսան օր ետքը Արպ'ամպայի իշխանը եկաւ մեր գտնուած լերանը իշխանին մօտ: Այս պատճառութեամբ նախ մեր քովն եկաւ այցելութեան եւ շնորհաւորութեան համար. եւ մենք խնդրեցինք իրմէ որ մեր գալուն լուրը շուտով թագաւորին հասցընէ: « Շատ լաւ, ըսաւ. այսօր ժողովք պիտի ընենք գործքի մը համար. ատոր վրայ ալ կը խորհինք»: Բայց յետոյ մեզի պատասխան եկաւ թէ, Ճըլկայի սահմանաձառ եկողներէն թէ ճանապարհին ապահովութեան եւ թէ գետերուն յորդութեան վրայօք բարի լուրեր ըստանանք նախ եւ անկէ յետոյ գիրերնիս է մարդ խրկելը: Այս օրինակ պատասխանելով մեր գլխուն տակ կակուղ բարձեր կը դնէին, եւ ոչ երբեք մեզ ծառայութիւն մը ընել կ'ուզէին,

ինչպէս ետքէն իմացանք:

Մենք աւելի երկիւղ կը կրէինք Ըսար—Ամպայի իշխանէն, որ չըլլայ թէ իւր հօրեղբօր որդւոյն Կասպօ Մեսանի Ալէմին ապստամբութեան վրայ՝ ինքն ալ ապստամբի: Ասիկայ Թէո—դորոսի իշխաններէն մէկն էր, եւ Թէոդորէ երկրին կ'իշխէր, որ սահմանակից է Կոճամի, եւ մեր իշխանը ասոր հետ խիստ յարաբերութիւններ ունենալով եւ ընծաներ խրկելով՝ կասկածանքի տակ էր, եւ երբեմն իւր գործքըն ալ կը յայտնէր ապստամբութեան տրամադիր ըլլալը: Ասոր համար մեր քովն եղող մարդուն, զոր Շէխ—Ճիմա հետերնիս դրած էր՝ թագաւորին ներկայացընելու համար մեզի, պաղատեցինք որ շուտով մէկը ճարէ դրկէ գիր մը հասցընելու Թէոդորոսին ձեռքը. բայց նա ալ կարող չեղաւ բան մը ընել գետերուն յորդութեանը պատճառաւ:

Հաբէշու երկիրը մտնելէս ի վեր անոնց համակրութիւնը առնալու համար քիչ շատ պարգեւներ կը նուիրէինք անոնց գլխաւորներուն, ինչպէս նաեւ Ըսար — Ամպայի իշխանին եւ հոն գտնուող մեծերուն գացած ժամանակնիս ընծայեցինք, որուն ճերմակ խասա եւ որուն գունաւոր մետաքսէ ենթարկցու, եւ ուրիշ տեսակ տեսակ կտաւեղէններ (պասմաներ) ինչպէս որ վարժեցուցած էին գիրենք այն կողմերը գնացող Ֆրանսական եւ Անգլիական քարոզիչներն եւ ուրիշ Եւրոպացիք, որոնց մինչեւ անգամ վառօդ, հրացան եւ գրամ պարգեւներն լսեցինք: Արպ'ամպայի իշխանը այս սովորութեան համեմատ անուղղակի կերպով մը պարգեւ խնդրեց մեզմէ, եւ մենք ակամայ մօտ եւ աւելի յերկիւղէ ... կարմիր ծաղկեայ կերպաս ... կանգուն երկու ենթարկցու ... իրեն եւ իւր փոխանորդին. ... իրենց արժանաւոր դատած մարդ... ալ տարբեր տեսակ ընծաներ եւ ... դրամական պարգեւներ խրկեցինք

(Շար.)

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ Ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ ալ խառնաձեւի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսի բուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70
(ՏԻՐՈՋԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 23 Août 1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2890

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ԲԱԽՏԱԿԻՑՆԵՐ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԸ

Մինչ այս տողերը կը գրենք, Սիոնական Համագումարը ժողով նստած է Զուիցերիոյ մէջ:

Անհրաժեշտ չէ սպասել ժողովին փակման, պարզելու համար կարգ մը թելադրիչ իրողութիւններ: Բոլոր համեմատութիւնները պահելով հանդերձ, կը կարծենք թէ այդ իրողութիւնները կրնան բանալ մեր միտքը, իբրեւ իրագիտական դասեր:

Հաստատուած՝ 38 տարի առաջ, Սիոնական շարժումը դարձեր է ոչ միայն խարիսխ, այլ եւ հիմնական դաւանանք հրեայ ժողովուրդին համար:

Անսպառ՝ իր նիւթական եւ բարոյական ուժով, ցրուած երկրէ երկիր, այդ ծաւալուն կազմակերպութիւնը տեսակ մը «անհայրենիք պետութիւն» է, որ կը ձգտի մէկ դրօշի տակ համախմբել հրեայ ժողովուրդը, իր իսկ հողին վրայ արժեցնել անոր իրաւունքներն ու յատկութիւնները:

Համագումարին յանձնուած տեղեկագիրները կը հաստատեն թէ շարժումը կ'աճի ամէն տեղ, ե՛ւ նիւթական ե՛ւ բարոյական տեսակէտով:

Ամէն տարի մեծ գումարներ կը տրամադրուին ունեւոր անհատներու եւ մասնաւոր ընկերութեանց կողմէ, կազմակերպութիւնը զօրացնելու եւ հրէական հայրենիքը հիմնաւորելու, ընդարձակելու համար:

Տարեկան անդամավճարներն ալ, որոնք հիմնուած են շատ համեստ սակի մը վրայ, բազմութիւն եւ դրամ կ'արտադրեն: Տեղեկագիրը կը հաշուէ 900,050 մանր տարեվճար (շէքէլ), յիսուն տարբեր երկիրներու մէջ:

Այսպէս տարուէ տարի աճելով, ահաւասիկ 19րդ ընդհ. ժողովն է որ կը գումարէ սիոնական կազմակերպութիւնը: Այս անգամ 457 պատուիրակներ կը մասնակցին, որոնց ընտրութեան մէջ մեծ դեր կատարած են խոնարհ բազմութիւնները: Այդ 457 պատգամաւորներուն մէջ աշխատաւորական տարրերը ունին 217 ներկայացուցիչներ, բուն սիոնականները՝ 144, ուղղափառները՝ (Միզրահի) 70 եւն.:

Կան ուրիշ հոսանքներ ալ, փոքրամասնութեան մէջ մնացած, բայց միշտ կենդանի:

Արդ, եթէ սիոնական շարժումը անընդհատ կ'աճի ու կը ծաւալի, եթէ իր ձեռնարկները անմիջապէս ժողովրդականութիւն կը գտնեն, գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ բաղկացուցիչ տարրերուն հասուն եւ հաստատուն համերաշխութիւնն է:

Ամէնէն մոլեռանդ հոսանքն ալ ինքն իրեն թոյլ չի տար հիմնականը շփոթել ձեւականին հետ, կամ ակադեմական ժամանցներ ստեղծել, երբ կեանքը եւ մանաւանդ հալածական ժողովուրդին կացութիւնը գործ կը պահանջեն:

Այդ առողջ եւ իսկապէս հայրենասիրական ուղղութեան շնորհիւ է որ, կազմակերպութիւնը կրցած է լայնօրէն աջակցիլ եւ Գերմանիոյ փախստական Հրեաներէն 30,000 հոգի տեղաւորել Պաղեստինի մէջ:

Այդ առաքինութեան հետ, կազմակերպութիւնը կը ցուցնէ ուրիշ երկու արժանիք,— իրատեսութիւն եւ յարատեւութիւն:

Ո՛ եւ է Սիոնականի համար գաղտնիք չէ թէ՝ աշխարհի 11-13 միլիոն Հրեաները, մանաւանդ անոր աշխատաւոր բազմութիւնները — բուն ժողովուրդը — մատնուած են անստուգութեան:

Տեղ մը տնտեսապէս կը ճնշուին, տեղ մը կը վտարուին, ուրիշ վայրերու մէջ կը ծեծուին պարբերական ջարդերու եւ աւարառութեանց մղձաւանջին տակ:

Արդ, ո՞ւր է ելքը,— սեփական տուն: Հայրենի՛ք:

Անոր կորիզը հաստատած են արդէն, Պաղեստինի մէջ, շնորհիւ Մեծն Բրիտանիոյ հովանաւորութեան եւ իրենց գործօն աջակցութեան:

Կազմակերպութեան հիմնական ճիգն է եղած՝ բոլոր աչքերն ու թեւերը ուղղել, կեդրոնացնել այդ խարիսխին վրայ, որ թէեւ իրենց ուզածը չէ, բայց միակ ելքն է:

Այդ քաղաքականութեան շնորհիւ, արտասահմանի հրէութիւնն ալ ոչ միայն կը տոգորուի հայրենասիրական ներշնչումներով, այլ եւ կը դաստիարակուի քաղաքականապէս: Կը խմբուի, գիտակցօրէն կը համախմբուի միեւնոյն իտէալին կամ դրօշին շուրջ: Ապա ուրեմն կ'ամրապնդէ իր ինքնապաշտպանութեան խարիսխը նաեւ օտարութեան մէջ:

Այս պատկերը որ եւ է բան չի՞ թելադրեր ձեզի — միշտ պահելով համեմատութիւնները:

Եթէ 11-13 միլիոն թափառական Հրեան անհրաժեշտ կը գտնէ ամփոփուիլ հիմնական ծրագրի մը շուրջը, մէկ ձեռքով շէնցնել եւ ընդարձակել հայրենիքը, իսկ միւսով՝ մեղմացնել օտարութեան չարիքները, ի՞նչ պարտականութիւն կ'իյնայ Հայուն: Մանաւանդ որ, մեր համրանքը ոչ մէկ համեմատութեան կրնայ դրուիլ հրէականին հետ:

Համրանքի եւ նիւթական հարստութեանց տարբերութենէն զատ, մնացեալ հանգամանքներով միեւնոյն կացութիւնը կը ներկայացնեն երկու ժողովուրդները:

Հրեան ալ հայրենիքի կորիզ մը ճարած է, Հայն ալ: Ան ալ կը հալածուի, մենք ալ: Անոր սրտին վրայ եւս բացուած են լայն վէրքեր:

Եւ սակայն, ո՜րքան խոր տարբերութիւններու կը հանդիպինք, երբ նկատի կ'առնենք ոգին եւ գործելու եղանակները:

Շ.

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԺԳ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Չորեքշաբթի օր, խանդավառ ու համերաշխ մթնոլորտի մէջ վերջացան Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտ. Եւրոպայի 13րդ Շրջանային ժողովին աշխատանքները:

Մէկ շաբթուան ընթացքին մանրամասն քննութեան առնուեցան կուսակցական, ազգային եւ քաղաքական հարցեր եւ բուէարկուեցաւ յառաջիկայ գործունէութեան ուղեգիծը:

Նոյն երեկոյ, պատգամաւորներուն ի պատիւ տրուեցաւ ընթրիք մը, որու ընթացքին խօսուեցան ջերմ բաժակաճառեր, Դաշնակցութեան գաղափարներու եւ աշխատանքներու մասին:

Միջանկեալ եղան երգեր ու արտասանութիւններ: Ընթրիքը վերջացաւ ուշ ատեն, տաք մթնոլորտի մէջ: Ընկերները իրարմէ բաժնուեցան նոր եռանդով աշխատանքի լծուելու՝ կուսակցութեան եւ անոր միջոցով՝ հայ ժողովուրդին ծառայելու համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

»»»··«««

«ՇԱՏ ԾԱՆՐ Է ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Աւելի մեղմ տրամադրութիւններ Իտալիոյ մէջ

Երէկ, հինգշաբթի, տեղի ունեցաւ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին արտակարգ նիստը: Վարչապետ Պ. Պօլտուին Լոնտոն կանչած էր գլխաւոր նախարարները եւ ուրիշ իրաւասու անձեր, իտալօ-հապէշական տագնապը լայնօրէն քննելու եւ վճռական որոշումներ տալու համար: Ոչ մէկը կ'ուրանայ կացութեան ծանրութիւնը: Նախկին վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտ, որ Սկովտիա գացած էր օդափոխութեան համար, հազիւ Լոնտոն դարձած՝ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Իրերու ներկայ վիճակը ամենածանրն է զոր տեսած ըլլանք 1914էն իվեր: Շատ ծանր է կացութիւնը»:

Մինչեւ նախարարական խորհուրդին գումարումը, արտաքին նախարարը յաջորդաբար տեսակցութեան հրաւիրեց ոչ միայն բազմաթիւ ձեռնհաս անձեր, այլեւ նախկին նախարարներ,— Լօյտ Ճորճ, Չըրչիլ, Լորտ Սէսիլ, Աւստրալիոյ, Քանատայի եւ Հարաւ. Ափրիկէի ներկայացուցիչները, Եգիպտոսի մարզպանը, Լոնտոնի եգիպտական դեսպանը եւ ուրիշ ով որ կրնար օգտակար ըլլալ: Կարելի է ըսել թէ տեսակ մը կայսերական խորհրդակցութիւն էր որ կը կատարուէր: Աւելորդ է ըսել թէ բոլոր խօսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին: Բուն նախարարական խորհուրդի մասին ալ թերթերը շատ բան չեն գրեր, սպասելով պաշտօնական զեկոյցին, որ կրնայ 48 ժամ վերջը հրատարակուիլ: Տեսակցութիւններուն գլխաւոր նպատակն էր ոչ միայն տեղեկութիւններ եւ կարծիքներ քաղել, այլեւ փոխադարձ լուսաբանութիւններ հաղորդել գաղթապետութեանց եւ զանազան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներուն: Այս բոլոր տեսակցութեանց ընթացքին, անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Մեծն Բրիտանիա չուզեր խախտել Ազգերու Դաշնակցութեան դիրքը: Այս առթիւ բաղձներ եղան թէ կառավարութիւնը պիտի ջանայ սեպտեմբեր 4էն առաջ գումարել տալ Ա. Դ. Խորհուրդը, բայց անհիմն էր այս տեղեկութիւնը: Ընդհակառակն, մինչեւ սեպտեմբեր 4 եղած ժամանակամիջոցը հազիւ կը բաւէ, շարք մը խնդիրներ ուսումնասիրելու եւ որոշում տալու համար:

Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը,— Անգլիա չուզեր որ եւ է կերպով խախտել Ֆրանքօ-անգլիական գործակցութիւնը: Սխալ է այն տեղեկութիւնը թէ անգլ. կառավարութիւնը ուղղակի շփման մէջ մտած է Հռոմի հետ, Փարիզի բանակցութիւններու ձախողումէն ի վեր:

Անգլիոյ նախարարները երկու մասի բաժնուած են, ճնշողական միջոցներու մասին: Մէկ մասը համաձայն է որ այդպիսի տնօրինութիւններ ըլլան Իտալիոյ դէմ, եթէ ան ծայրայեղութեան դիմէ, իսկ ուրիշներ վտանգաւոր կը գտնեն այդպիսի քաղաքականութիւն մը:

Ամէն պարագայի մէջ, կենսական, իսկապէս արտակարգ ժողով մըն էր որ գումարուեցաւ երէկ առտու, Լոնտոնի մէջ: Այդ ժողովին ելքէն կախում ունի իտալօ-հապէշական վէճին լուծման եղանակը:

Միացեալ Նահանգներու չէզոքութիւնը

Մ. Նահանգներու ծերակոյտը օգոստոս 21ին միաձայնութեամբ քուէարկեց օրէնք մը, որ բացարձակ չէզոքութիւն կը պարտադրէ պատերազմի պարագային: Ահաւասիկ օրէնքին տրամադրութիւնները.— 1. Արգիլել ամերիկեան զէնքերու եւ ռազմանիւթի արտածումը պատերազմիկ ազգերուն.— 2. Մ. Նահանգներու ռազմանիւթի բոլոր արտադրիչներն ու ներածիչները պէտք է մասնաւոր արտօնագիր ունենան.— 3. Ամերիկեան հպատակները իրենց վնասով պիտի ճամբորդեն պատերազմիկ ազգերու նաւերուն մէջ.— 4. Պատերազմիկ ազգերուն նաւերը չպիտի կրնան ուտեստ եւ վառելանիւթ ստանալ ամերիկեան նաւահանգիստներու մէջ:

Օրինագիծը մօտերս պիտի ներկայացուի երեսփ. ժողովին: Տարակոյս չկայ թէ պիտի վաւերացուի, նկատի առնելով տիրող տրամադրութիւնները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

»»»•«««

Հետեւեալ տողերը նոյնութեամբ կ'արտատպեմ Եգիպտոսի ռամկավարներու պաշտօնաթերթէն. (Հարցը Բարեգործականի մասին է).

— «Ուրիշ կարեւոր դիտողութիւն մը, գործօն տարրին անբաւականութիւնը: Վարչական մարմիններու, ժողովներու, եւն.-ի մասին Միութիւնը լաւագոյնս կազմակերպուած կազմակերպութիւն է, մինչեւ վարիչներու եւ գործիչներու տեսակէտով խիստ յետամնաց: Միութիւնը այսօր հազարաւոր անդամներէ բաղկացած եւ Ֆրանքի կամ ոսկիի լեզուով խօսելով միլիոններ հաշուող դրամագլուխով հաստատութիւն մըն է եւ կարելի չէ զայն վարել պատուակալ ժողովականներով, այլ անպայման պէտքը զգալի է վարիչներու, պաշտօնեաներու եւ գործիչներու, մանաւանդ այն թուականէն սկսեալ երբ Միութիւնը իր ծրագրին վրայ աւելցուց, կրթական, մարզական եւ այլ գործունէութիւններ: Այս առթիւ ծանօթ առարկութիւնը, ծախուց հարց, պէտք է դադրի գոյութենէ, պէտք չէ կարեւորութիւն տալ հակառակորդներու քննադատութեանց թէ Միութիւնը ծեծածախ է: Իր հրապարակած հաշիւները որոշ ցոյց կուտան թէ Միութիւնը, ընդհակառակն, պէտք եղածէն աւելի խնայասէր է եղած: Անհրաժեշտ է ունենալ մէկմէկ վարիչներ, իւրաքանչիւր շրջանակի համար, քարոզիչներ մասնաճիւղերու համար եւ գործիչներ հրապարակը: Աւելի քան վստահ ենք թէ ըստեղծուելիք այդ ծախսերը բազմապատիկ աւելի արդիւնքներ պիտի արձանագրեն Միութեան հաշուեկշիռին ելքին դիմաց Մուտքին մէջ. (Արեւ, 2 օգոստոս).

Որքան կրցած եմ հետեւիլ, ուրիշ ռամկավար թերթեր ալ նոյնիմաստ խրատներ և թելադրութիւններ կը տեղացնեն, ատենէ մը ի վեր.

Միեւնոյն ատեն, անոնք փափաքներ կը սահեցնեն, որպէսզի Միութիւնը չխորշի «Հակահայաստանեան» տարրերէ:

Մինչեւ այսօր ալ, անոնց խելքը չէ հասած թէ Բարեգործականի նախաձեռնութեամբ կազմուած «Միացեալ»ի մը մէջ ի՛նչպէս տեղ կը տրուի «թշնամի» տարրերու:

Բարեգործականի եւ Հայաստանի «բարեկամ» ռամկավարներու լեզուն եւ թիւրը լայնօրէն բացուեցան այն օրը երբ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը մէջտեղ դրաւ իր կրթական ծրագիրը.— այսքան անմիտ եւ գիգոլիչ:

Հիմա որ Բարեգործականը կը փորձէ ոտնատեղ նաեւ մարզական եւ երիտասարդական գետնի վրայ, չափ չունի բարեկամներուն ցնծութիւնը:

Եւ ահաւասիկ առաջարկ՝ եկեղ առանձին շրջանակներ կազմելու, գործիչներ եւ քարոզիչներ պահելու, բարեգործականի կազմակերպական մեքենան ընդարձակելու եւ… խեղդելու:

Միայն մէկ բանի կը փափաքիմ:

Եթէ Բարեգործականի Կեդր. վարչութիւնը կամ ընդհ. ժողովը ընդունի այս առաջարկները, այն ատեն ի՞նչ պիտի բանին ռամկավար գործիչներն ու ճառախօսները:

Աւելի լաւ չէ՞ ռամկավարներու կազմակերպական մեքենան լուծել Բարեգործականի գրասենեակին մէջ: Կամ փոխադարձաբար: Թէ խնայողական կ'ըլլայ եւ թէ… բազմակողմանի:

ՎԱՀԷ

«Մենք թշնամի չենք Մեծն Բրիտանիոյ»

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին գումարման առթիւ, ուշագրաւ է իտալական մամուլին բռնած դիրքը: Շաբաթներէ ի վեր, բոլոր կարեւոր թերթերը բուռն բանավէճի մը բռնուած էին անգլիական մամուլին հետ, եւ բացորոշապէս կ'ամբաստանէին Անգլիան: Չորեքշաբթի օր, «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա», որ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան բերանը կը համարուի, ուշագրաւ խմբագրական մը գրեց, փաղաքշական խօսքեր ուղղելով Մեծն Բրիտանիոյ: Յօդուածը կարեւորութիւն կը ստանայ նաեւ անոր համար որ, մամուլի վերատեսչութիւնը յայտարարած է թէ թերթը պաշտօնական հանգամանք չունի, սակայն յայտնած միտքերը կը համապատասխանեն կառավարութեան տեսակէտներուն:

Իտալական թերթը կը գրէ.— «Ամէն բանէ առաջ, հաստատուած է թէ երբեք որ եւ է ընդհանուր թշնամութիւն չէ եղած Իտալիոյ եւ Բրիտանական կայսրութեան միջեւ: Ֆաշական քաղաքականութիւնը միշտ ներշնչուած է Անգլիոյ հետ սրտագին եւ գործօն գործակցութեան մը գաղափարէն: Այդ գործակցութիւնը իր անհրաժեշտութիւններն ունի Եւրոպայի մէջ: Սակայն, իտալական տեսակէտով, պէտք է տարածուի նաեւ աշխարհի բոլոր կողմերը, մէջն ըլլալով Ափրիկէն»:

Խմբագրականը այս առթիւ կը յիշէ այն աջակցութիւնը զոր Իտալիա ընծայեց Անգլիոյ, երբ ըմբոստութիւններ ծագեցան Սուտանի եւ Սոմալիլէնտի մէջ: Իր տեսակէտով, երբ Իտալիա տեղաւորուի Եթովպիոյ մէջ, վերջնապէս խաղաղութիւն պիտի հաստատուի բրիտանական գաղթավայրերու սահմաններուն վրայ, քաղաքակրթութիւնը պիտի տարածուի շրջանի մը մէջ որ տակաւին վտանգաւոր է եւրոպական ազգերուն համար եւ վերջապէս գոհացում պիտի գտնեն Իտալիոյ գաղթային օրինաւոր պահանջները: «Մեծն Բրիտանիոյ աշխարհակալները, որոնք ահագին կայսրութիւն մը շինած են մարդկային ցեղի ամէնէն ամուր առաքինութեանց՝ գաղափարականութեան, քաջութեան, յարատեւութեան եւ կարգապահութեան վրայ, անշուշտ կ'ընդունին Իտալիոյ պահանջներուն օրինաւորութիւնը. այն Իտալիոյ որ իր կարգին բարոյական մեծ գործեր կատարած է»:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այս խմբագրականը կը համարուի յառաջաբան մը բանակցութեանց վերսկսման եւ հապէշական վէճին խաղաղ լուծման: Արդարեւ, կարգ մը վարիչ շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ շարունակ մերժելով Անգլիոյ առաջարկները, որոնք վերջի վերջոյ կը ձգտին քաղաքական եւ տնտեսական վերահսկողութիւն մը հաստատել Եթովպիոյ վրայ, իտալական կառավարութիւնը անդարմանելի հարուած մը պիտի տայ արեւմտեան պետութեանց համերաշխութեան: Միւս կողմէ, այդ շրջանակները գիտեն որ եթէ Իտալիա զինուորական ընդարձակ եւ երկարատեւ գործողութեանց ձեռնարկէ Ափրիկէի մէջ, ահագին կորուստներու պիտի մատնուի ազգային տնտեսութիւնը:

Մտաւորականներու եւ բանուորներու բողոքը

Փարիզի Հակաֆաշական մտաւորականներու կոմիտէն հանրագրութիւն մը խմբագրած է, «Մուսոլինիի սարքած պատերազմին դէմ»: Հանրագրութիւնը արդէն իսկ ստորագրուած է յանուն 8000 Ֆրանսացի մտաւորականներու եւ պիտի ստորագրուի

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՕԿԸ ԵՒ ԻՐ «ԳՈՐԾԸ»

ՆԱԲ.— Վերջերս առիթ ունեցանք հրատարակելու կարգ մը հատուած — ներ՝ Հօկի Ֆրանսայի շրջանի վերջին պատգամ. ժողովին վերաբերեալ փաստի շրջաբերականէն (թիւ 1): «Հայրենիք» ամբողջութեամբ տպելով այդ շրջաբերականը, կը վերլուծէ անոր բովանդակութիւնը: Անտառակ առաջին խմբագրականը (6 օգոստ.), որուն կարգ մը տեսակէտները լուսաբանութեան կը կարօտին.—

Ցաջորդական երեք թիւերու մէջ «Հայրենիք» հրատարակեց Հօկի Ֆրանսայի շրջանի վերջին Պատգամաւորական ժողովին որոշումները պարունակող ընդարձակ շրջաբերական մը, որ մէկէ աւելի տեսակէտներով հետաքրքրական է լայն հասարակութեան համար եւ որ բաւական լոյս կը սփռէ այդ կազմակերպութեան չարաչուք էութեան, ուժին եւ գործին վրայ:

Նախ եւ առաջ ուշագրաւ է, որ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ շրջանները ներկայացուած են մասնաճիւղերու ստուգիչ թիւով մը, այն է՝ ցոյց են տրուած 64 մասնաճիւղեր: Մինչդեռ բրակներին մէջ դուրս կուգայ, որ Հօկը ամբողջ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ մէջ ունի միայն 350 անդամներ: Այդ կը նշանակէ, թէ ամէն մէկ այսպէս կոչուած «մասնաճիւղ» միջին հաշուով ունի հինգ ու կէս անդամ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հօկը պարծենալու շատ քիչ բան ունի, երբ ի նկատի առնենք ա) որ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ հայ գաղութները միասին շուրջ 200,000ի համեստ հայութիւն մը կը ներկայացնեն, բ) որ Հօկը կը գործէ հոն աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, գ) որ իր ետեւն ունի Խորհ. Հայաստանն ու խորհրդային կառավարութեան բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը, դ) որ կրնայ հրապուրել հայրենադարձ տարալիր ըմբռնուածները հայրենիք տանելու խոստումներով

Ուշագրաւ պարագայ մըն է նոյնպէս որ Հօկը Ֆրանսայի մէջ (ինչպէս եւ ամէն տեղ) իր հասոյթին աւելի քան մէկ երրորդը (45,225 փրանքէն 18,000 փրանքը) ուղղակի (անուղղակիի մասին չենք ալ խօսիր) տրամադրած է հրատարակչական գործի, այսինքն՝ բոլշեւիկեան պրոպագանդի համար եւ միայն «Հօկ» ամսագրին (բոլշեւիկեան) «փոխ տրուած» է 4,574 փրանք.

Աւելեա հարկաւ չի կրնար որ եւ է կերպով արդարանալի նկատուիլ բանի որ Հօկը մեր առարկեալ բազմութիւններէն դրամ կը հաւաքէ բացատուպէս Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն եւ ներգաղթին նպաստելու համար: Ինչ իրաւունքով Հօկը իր հաւաքած ամէն երեք տալարէն աւելի քան մէկ տալար կը վատնէ համայնավար պրոպագանդի վրայ, որ ոչ մէկ առնչութիւն ունի Հայաստանի շինարարութեան կամ ներգաղթի հետ:

Հետաքրքրական է, որ Հօկի Պատգամ. ժողովը պէտք է տեսած մասնաւոր որոշում տալու այն մասին, թէ այսուհետեւ Հօկի բոլոր մասնաճիւղերը պէտք է օժտուին խորհրդային կամ բոլշեւիկեան գրականութեամբ: Մեր հայրենակիցները երբեք պէտք չունին բոլշեւիկեան գրականութեան՝ Հայաստանի շինարարութեանց կամ ներգաղթին ուժ տալու համար.

Բոլշեւիկեան գրականութիւն տարածելով ալ չգոհանալով՝ Հօկի Պատգամ. ժողովը կ'որոշէ մասնաւոր դպրոցներ բանալ՝ հարկաւ բոլշեւիկեան դաստիարակութիւն տալու համար հայ մանուկներուն: Անհերքելի է բանալ, թէ բոլշեւիկեան դպրոցներ երբեք պէտք չեն արտասահմանի մէջ, Հայաստանի շինարարութեանց կամ ներգաղթի գործը առաջ տանելու համար:

Ուշագրաւ է, որ «պրոպագանդ» անուան տակ մասնաւոր գլուխ մըն ալ կայ, ուր յիշուած են յատուկ որոշումներ՝ բոլշեւիկեան պրոպագանդը աւելի աւզդու կերպով մղելու համար:

Օրինակ, Պատգամ. ժողովը որոշած է՝ ա) լոյս ընծայել «նոր կենցաղի» երգարաններ, այսինքն՝ բոլշեւիկեան երգարաններ, բ) պրոշիւրի ձեւով հրատարակել Փարիզի մէջ եղած բոլշեւիկեան դասախօսութիւնները՝ գաւառներու մէջ տարածելու համար, գ) ամէն ամիս հրապարակ հանել բոլշեւիկեան նոր «լոզունգներ» (նշանաբաններ) եւ տեղեկագրել մասնաճիւղերուն, դ) բոլշեւիկեան շարժանկարներ բերել Հայաստանէն եւ ցուցադրել մեր գաղութներու մէջ, ե) նոր պատուիրակութիւն մը ղրկել Խորհ. Հայաստան Հայր. Միութեանց ներկայացուցիչներէն՝ որպէսզի անոնք աւելի մոլեռանդ բոլշեւիկներ դառնան եւ արտասահման վերադառնալով աւելի ազդու բոլշեւիկեան պրոպագանդ ընեն:

×

Մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրաւեն Հօկի Պատգամ. ժողովին այն որոշումները, որոնք կը խօսին «ամենիւններու», այսինքն՝ պատմին... մասին:

Որ եւ է տարակոյս չկայ, որ պատիժները մեծ մասամբ տրուած են ոչ թէ վեղծումներ գործած ըլլալու, այլ պարզապէս բոլշեւիկեան ... քննութեան պահանջները չկրցնելու համար: Ցատկանշական է, որ Հօկի ... կը՝ Գ. Թաշճեան, որ ծանր ամբաստանութեանց տակ է եղած իբր վնդծարար, որ եւ է պատժի չէ ենթարկուած, մինչդեռ բազմաթիւ ուրիշներ դուրս են նետուեր Հօկէն այն պատճառով միայն, որ «սխալ» մտքեր են յայտնած կամ Հօկի կեդրոնէն տարբեր արտայայտութիւններ են ըրած եւ կասկածի տակ են ձգած իրենց ... :

Նոյնքան յատկանշական է նաեւ Հօկի Պատգամ. ժողովի որոշումը «ենթումներու» մասին: Արտաքսուած կամ կախակայուած «շարքայիններու» ան կատարեալ «ներում» է շնորհած, մինչդեռ արտաքսուած կամ կախակայուած ...ները «պայմանական» է, անոնք կրկին ներս պիտի ընդունուին միայն այն ատեն, երբ «կ'ընդունին իրենց սխալը եւ գործով կ'ապացուցանեն իրենց անկեղծութիւնը»:

Աչքի կը զարնէ նաեւ հետեւեալ պարագան.

Արտաքսուած կամ կախակայուած ... «շարքայիններն» ու «պայմանաւոր ներման» արժանացած «ղեկավարներ» բաւականին պատկառելի թիւ մը կը կազմեն: Հակառակ անոր որ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ Հօկի անդամներու ընդհանուր թիւը 350է անդին չանցնիր, երկու տասնեակէն աւելի արտաքսածներ եւ կախակայուածներ եղած են մէկ տարուան մէջ:

Եթէ Հօկը իրապէս ըլլար Հայաստանի օգնող անկուսակցական կազմակերպութիւն մը, ինչպէս որ կ'աշխատի շարունակ հաւատացնել միամիտներ երբեք պէտք պիտի չունենար որ եւ է հաւատաքննութեան եւ նման արտաքսումներու, յետոյ ալ «ներումներու» ենթարկելու իր անդամները: Անկայն Հօկի անկուսակցականութիւնը շատ թափանցիկ վարագոյր մըն է միայն, որուն ետեւ թաքնուած է ամենամոլեռանդ տեսակի բոլշեւիկեան կուսակցականութիւն մը:

Որ եւ է կասկած չի կրնար ըլլալ այն մասին, թէ Հօկը քօղարկուած կամ գիմակաւորուած բոլշեւիկեան կազմակերպութիւն մըն է, որ կը հետապնդէ բոլշեւիկեան նպատակներ, կը ղեկավարուի բոլշեւիկեան կարգապահութեամբ եւ ամբողջովին կ'ենթարկուի բոլշեւիկեան կեդրոնի ... Անոր ... քօղը կամ դիմակը կը գործածուի անոր համար, որ Հօկը կարողանայ աւելի ազատ գործել դրամատիրական երկիրներու մէջ, ուր բէխանութիւնը աւելի խիստ ու թծախնդիր է բոլշեւիկ կամ համայնավարի անունով գործողներու հանդէպ: Անկուսակցական քօղը կամ դիմակը պէտք է անոր համար, որ Հօկը կարողանայ աւելի դիւրութեամբ շահագործել ամբոխի միամտութիւնը, աւելի ազատօրէն մտնել ոչ — բոլշեւիկներու մէջ եւ ոչ միայն դրամ կորզել, այլ եւ հայրենիքի անունով զանոնք իբր գործիք ծառայեցնել հակազգային նպատակներու համար:

Գաղտնիք չէ, որ խորհրդային կառավարութիւնը, իր գաղտագողական գործունէութիւնը արտասահմանի մէջ դիւրացնելու համար, ստեղծած է բազմաթիւ «անկուսակցական» կամ անմեղ անուններու տակ գործող կազմակերպութիւններ: Եւ անոնց ետեւ թաքնուած խորհրդային գործակալներ մէկ կողմէն՝ կը խուսափին տեղական իշխանութեան աչալուրջ հսկողութենէն, իսկ միւս կողմէն ալ՝ կը խաբեն միամիտները ու կը ծառայեն իրենց մութ նպատակները:

Այդպիսի կազմակերպութիւն մըն է անկասկած եւ Հօկը, որ, դժբախտաբար, տակաւին բաւականաչափ միամիտներ կը գտնէ մեր գաղութներու մէջ՝ խաբելու եւ իրեն գործիք ծառայեցնելու համար:

«ՔՕՂԱՑԵՐԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ»

Թուրքիոյ աշխարհը Անգլիոյ անկումն է փրանսական խաղախականութեան սխալները

Լ'Էնթրանսիժանի աշխատակիցը Թուրքիոյ մէջ իր ուղեւորական ու — ուսումնասիրութիւնը կ'աւարտէ հետեւեալ ուշագրաւ եզրակացութեամբ.—

Տրամաբանօրէն փրանսական դիւանագիտութիւնը պէտք է գտնուէր ինկիւրիի, մինչ մենք զայն կը պահենք Պոլիս, Բերայի հին շէնքին մէջ: Մեծապէս ցաւալի սխալ մըն է այս, նոյն իսկ կոպիտ սխալ մը, մէկը այն բազմաթիւ սխալներէն որ քիչ քիչ փճացուցին Ֆրանսայի ազդեցութիւնն ու վարկը Միջերկրականի եզերքներուն վրայ:

1918էն 1922 Թուրքիոյ հանդէպ դիւանագիտական պատրանքի ու տգիտութեան մէջ ապրեցանք: Ցետոյ, յանկարծ «իրականացուցինք» նոր կացութիւնը, իրաւ է թէ քիչ մը ուշ, բայց առաջիններէն եղանք զայն ճանչցողներէն: Միշտ գեղեցիկ շարժում — ներ ունինք: Ֆրանսա առաջին անգամ ձեռք երկարեց, Սուրիա — գրելով ինկիւրիի դաշինքը, ինչ որ կը նշանակէր խաղաղասիրական շարժում մը ընել ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ ամբողջ Արեւելքի հանդէպ:

Անկէ յետոյ, կարճ կապեցինք եւ թողուցինք որ ընեն: Բարոյական ու նիւթական շահերը եկան մեր ձեռքէն: Մեր դիւանագիտական ներկայացուցիչները արհամարհելով հոգեբանութիւն մը որ գիրենք կը չփոթցնէր, շարունակեցին շատոնց ի վեր հին — ցած իրենց գործելակերպը:

Այսօր իրաւունք չունինք գանգատելու գերմանական, ռուսական եւ նոյն իսկ իտալական ազդեցութենէն, մինչ Թուրքիոյ հետ մեր վաղեմի բարեկամներ եղած ենք:

Միջազգային խնդիրներու մէջ կան ... Թրքական դրամին անկայունութիւն — մը, գերմանական տուրքերու վրայ հիմնուած անհաստատ եղանակաւոր մը, պահ մը կասկած տուաւ Ֆրանսացիներուն թէ Թուրքիա լաւ վճարող մը չի կրնար ըլլալ: Դուցէ սխալ չէին, բայց գերման ու իտալացի գործի մարդիկ իրաւունք չունեցան առաջ անցնելով ու վաստկելով: Եւ ասիկա ... քաղաքականութիւնը ... իր հաշիւր անոր մէջ գտաւ:

Անկէ ի վեր կացութիւնը շատ փոխուած է: Թուրք եկեղեցական աւելի պարզ ... ունի, եւ կանոնաւորաբար կը հաւասարակշռէ իր եկամտացոյցը, միւս կողմէ անվարան շարունակելով իր ամենական ու ընկերային վերակազմութիւնը: Մեր կողմէ տակաւին հին մասնութիւն մը կայ անոնց հանդէպ, խաչակրութիւնը ... մնացած: Ֆրանսայի շահերը կը գտնենք քանի մը ֆրանսական ընկերութիւններու շահերուն: Պէտք է այլ եւս ունենանք հասարակաց շահերու գիտակցութեամբ նոր քաղաքականութիւն մը, հիմնուած՝ ուղղամիտ փոխանակութեանց եւ փոխադարձ յարգանքի սկզբունքին վրայ. Թուրքիա հիմնովին փոխուած է: Իրեն հանդէպ մեր դերը պէտք է վերակազմուի նոր ... , հասարակ, օգնելու համար աշխատանքի եւ ուղիղ երկրի մը եւ աշխատելու անոր հետ մարդկային ընդհանուր գործերու համար:

Զանց նպաստաւոր է այս միջոցս Մեր ... Ջանքերն ու յաջողութիւնները Եւրոպայի մէջ մեզի մօտեցուցին շատ մը ազգեր, որոնց առաջին կարգին վրայ Թուրքիա: Այս առիթը պիտի փախցնե՞նք միթէ, վերսկսելու մեր հին վարկն ու ազդեցութիւնը զոր անփութութեամբ Գերմանիոյ ու Իտալիոյ թողած էինք: Իտալական ուժգին փրփրականութը ... Գերմանները զգոյշ, Թուրքերը կը հիանան անոնց ուժին կազմակերպութեան եւ ճարտարարուեստական գիտութեան վրայ, բայց ոչ անոնց միտքին վրայ, մտնցեմ կը վախնան: Ուրեմն ազատ ասպարէզ կայ Ֆրանսայի աշխատելու հոն, քանի որ Թուրքիա այժմ ոչ միայն սատրը, պահն է մտաւոր, այլ եւ հեռաւոր Արեւելքին որմէ կախում ունի ...

Դար մը առաջ կը պայթէր Արեւելեան խնդիրը (որ Լամարթին յաւ լուծած էր: Փէմալ Աթաթիւրքով այդ հարցը կը սառնայ իր ամբողջ արմէջքը: Թուրքիոյ անկախութիւնն ա — պահովելու համար Կաղին ... մարդ ղրկեց, աքսորեց, մաչեց: Ա.. պէս Արեւելք մը ստեղծուեցաւ, նոր կացութիւն մը որուն ծանրութիւնը կը թուի թէ չենք կրնար չափել:

Վաղուի ճակատամարտին երեկուան շերտը սպառնացող կրակը: «Այս տեղը եւ այսօր կը սկսի աշխարհի պատմութեան նոր մէկ շրջանը»: Այս խօսքը ոչ ոք կրկնեց Սաքարիոյ ճակատամարտին երիկունը: Բայց Կազին պաշտպաններու Թոյլատութեամբ, կը սիրէ կրկնել: «Սաքարիոյ պատերազմը շահեցանք ցեխերու մէջ, անօթի, ծարաւ, բոպիկ ... Կեցցէ՛ Ազգը ազատագրիչ»:

Նոր արեւելքը իր ճակատագրին, ուժին եւ ապագային վստահութիւնն ունէր, նոր աշխարհ մը կը ցցուէր արեւմտեան հին աշխարհին դէմ, նոր քաղաքակրթութիւն մը կը սկսէր.

Պոլսոյ պարպումը Անգլիացիներու կողմէ 1922ին դիպուած Թուական մըն էր Եւրոպայի պատմութեան մէջ: Եւ Թուրքիոյ արշալոյսը կը նշանակէ ոչ միայն Անգլիոյ անկումը, այլ նաեւ անկումը այն աշխարհակալ քաղաքականութեան որուն հետեւած են Եւրոպայի մեծ պետութիւնները սառ — ւել կամ նուաղ:

Ճակատագրական էր որ անհետանար օսմ. կայսրութիւնը՝ իբր յետամնաց երկիր մը Արեւելքի ու Արեւմուտքի միջեւ. Հանրապետական Թուրքիան կրնայ ամէն վերջ միացման գիծ մը ըլլալ երկու աշխարհամասերու միջեւ որ հակառակ ուղղութեամբ եւ տարբեր արագութեամբ կը շրջափոխուին: Քէմալական Թուրքիան կրնայ Ասիոյ առաջին ամբոցը ըլլալ Եւրոպայի դէմ, կամ Եւրոպայի վերջին ամբոցը Ասիոյ դէմ. Ասիկա կախում ունի մեր բանիմաց ընթացքէն

Ֆրանսա գիտ պատեհութիւն ունի ... զայն մէջ նոր Արեւելքին, այս նոր աշխարհին մէջ, պայմանաւ որ ... որոշում տայ:

1914ի յուլիսին, օսմանեան քաղաքականութեան ... Ճէմալ փաշա Փարիզ եկաւ «ինակցութեան առաջարկելու մեզի: Քաղաքական մերժում մը ստացաւ ու գարձաւ անմիջապէս Պերլինի կողմը: Կը թուի թէ այսօր ալ վիճակը նոյնն է. Ի՞նչ պիտի ընենք.

Նախորդ յօդուածին մէջէն կը քաղենք հետեւեալ մասերը.—

Բերայի մէջ հանդիպեցայ մարդոց, որոնք փարկ, ուժ ունին եւ կը սպասեն իրենց պատեհ ժամուն: Անոնք ... ՝ ...

Փոքրամասնութեան խնդիր չկայ այլ եւս ... Ջնջուած են կազմակերպեալ փոքրամասնութիւնները որ պետութեան մէջ պետութիւն կը կազմէին. անոնք բոլորը սպաննուեցան, ջարդուեցան, վտարուեցան ... միշտ կան Հայեր, Ցոյներ, Հրեաներ առանց կամ նուազ միացեալ: Հիմա զանոնք ձուլելու եկած է կարգը:

— Գիտէ՞ք որ յունական կամ կաթոլիկ ծագումով Թուրք մը չի կրնար Թուրք հանրապետական բանակին մէջ ... Աչ — ... պարտուած են սանդուղին վարի ծայրը մնալու: Ասիկա անընդունելի եւ վտանգաւոր է, որովհետեւ կան ոչ մահմետական եւ ոչ — ասիական Թուրքեր որոնք արդարեւ Թուրք են, բայց անոնց համար արժէք չունի այս բանը. Անհի՛ գէշ Էլլալիքը պիտի ըլլայ:

— Երեւոյթներէն մի խաբուիք, ... Հակառակ նոր ոգիին Թուրքը մնացած է խորապէս կրօնասէր ժողովուրդ մը: Արդի վարիչները եւ Աթաթիւրք այս տեսակէտով մեծ սխալ մը կը գործեն, գուցէ ամենամեծ սխալը: Աշխարհականացումը իրենց ուզածին պէս արագ ու խոր չէ: Օր մը յանկարծ կանանչ դրօշ (կրօնական պատերազմի դրօշը) պիտի պարզուի. Փառասէր պետեր ու — րանքայժմ իրենցմանձը կը կրծեն, ... բարերեն եւ զենքով պահեր պիտի ապրինք,— անխուսափելի է

— Մենք քրիստոնեաներու պէս մօտ չվառեցինք որ Կազին մեռնի: Մենք անոր հետ կը քալենք որովհետեւ մեծ պետ մըն է: Բայց, ինչպէս գուք կ'ըսէք, գործը գործ է: Մեր ... բէզը հոն է ուր պէտք է դրամ շահինք.

— Աթաթիւրքը միակ արժէքաւոր զօրավարը չէ Թուրքիոյ: Ինչո՞ւ կ'արդիլէ ուրիշներու յայտնուիլը: Թող անհետանայ եւ կարգն ու բախտը ...եզի պիտի գան:

ՄԱՐՍԷԼ ՍՕՎԱԺ

(*) Ս. Խ.— Վալմի գիւղ մըն է Մառնի նահանգին մէջ ուր 1792 սեպտ. 20ին Ֆրանսացիք յաղթեցին Փրուսիացիներուն «Կեցցէ՛ ազգը» աղաղակելով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Սէն Փիէռի հսկայ գերեզմանատան երկաթեայ դրան երկու կողմերը, կարճ ու հաստլիկ կիներ, գոյնզգոյն ծաղկեփունջեր իրենց ձեռքերուն մէջ, բռնազբօսիկ ժպիտով մը որ յաճախ կը հաւասարի քծնանքի, կ'աղաղակեն.

— «Տիկիններ, պարոններ, մէկ մէկ ծաղկեփունջ առէք ձեր սիրելի մեռելներուն համար: Ո՛հ, տեսէք սա շուշանները, վարդերը, ի՜նչ գեղեցիկ ու ինչ զգլխիչ են»:

Հարկադրական ամօթխածութեա՞մբ թէ ընկալեալ սովորութեամբ, ես ալ ուրիշներու կարգին, ծաղկեփունջ մը սեղմած գրկիս մէջ, մուտք կը գործեմ դանէն ներս:

Առաջին իսկ վայրկեանին, ցուրտ ու անբացատրելի սարսուռ մը կը պատէ հոգիս: Ո՞ւր է, պա՞ղ սա հողամասը, որուն մարդիկ «գերեզմանատուն» անուն տուած են:

Ձեմ համարձակիր առաջանալ եւ սեւերուած կը նայիմ մուտքի երկու կողմերը շարուած հանրային նստարաններէն մէկուն վրայ:

Հարիւրամեայ հսկայ ծառեր կը դողան հովին հպումներէն: Իսկ քիչ անդին, մայրի շարքանիիններ, համաչափ շարքով շարուած իրարու ետեւէ, անհամեմատ փոփոսագիներ կը խոկան, չեմ գիտեր: Ի՞նչ ճօսք որ, կը խոկան, չեմ գիտեր: Ի՞նչ խօսք որ, եթէ նոյն իսկ խնդութեան վարդենի մը անկէս հոն, մեռելներու այդ քաղաքին մէջ, անպայման մեռելային սխրութեան մը ձեւն ու գոյնը կ'առնէ իր վրայ:

Պաշտօնեաները աջ ու ձախ կը վազեն, մէկը կուգայ կը կեցնէ, ուրիշ մը վերստուգման կ'ենթարկէ մեռելը, մեռա՞ծ է թէ ոչ կամ մեռելը յիրաւի անառակին մէ՞ջն է: Անմիտ արարած, որքան անգութ եւ պաշտօնից կիրարման մէջ: Կ'ուտեն ու կ'ազատակեն թէ գործի ասկաուութիւն կայ ամէն տեղ եւ ամէն ասպարէզի մէջ, սակայն, մեռելներու քաղաքին մէջ այդ ...ութիւն չկայ: Կ'աշխատին ու կ'աշխատեն:

Ահա կառք մը կանգ կ'առնէ: Ճ.պ. մեկ պատառաններ վրան, եւ շուշաններ: Մոնուկ մըն է պարաչոմարար: Գլխահակ թափօրութիւն մըն ալ ետեւը:

Կառքին եւ ձիերուն դղերատեւ ... մը կը մանէ թէ ... մեռել մըն է: Ահա ուրիշ մը եւս. Միշտէ կառք մը խեղճ ու կրակ: Լերկ խաչ մը միայն կառքին վրայ: Աղքատին վերջին ...ինքն ... ամբողջ ... Եւ բանի մը հոգի ալ յուղարկաւոր:

Կ'ըսեն թէ արարչութիւնը մահուան մէջ խտրութիւն չի դներ աղքատին եւ հարուստին միջեւ: Եւ մենք ալ, պարտանալի միամտութեամբ կը միխիթարուինք մենք մեզ.

Աչ, ո՛չ, հազար անգամ ոչ: Դեռ նոյնատնան մէջ իսկ աղքատի ու հարուստի դասակարգային պայքար կայ:

Մարդիկ անբաղդատացուցած են նոյն իսկ մահուան խորհուրդը: Ի՞նչ տարբերութիւն գերեզմանատան մէկ անշուք անկիւնը նետուած մեռելին եւ սա ծեքծեքուն եւ ոլացիկ տապանաքարերուն տակ թաղուած ննջեցեալներուն միջեւ.

Ինքս ինձ հարց ու պատասխան կուտամ: Սա ճա՞խ, ճոխ պողոտան Ֆանրըլէին է, միւսը Փրատոն: Իսկ անդիններն ալ ... Տոմինիքներ, Փրթիթ Մառին եւ Ռեկորի գաղթական ... յանը:

Եւ այսպէս խորհուրդներու մէջ ընկղմած, կ'ուղղեմ քայլերս մասնաւոր ցուածներու անկիւնը:

Կը բանամ յուշատետրս ու կը փնտռեմ հասցէն մեռելիս. Այլապէս անկարելի է գտնել:

«Ալէ տէ Մօպէլ, քառէ 18.47.21 նաա, Թիքէթ 21»:

Ահա հոս պառկած է մեծ մայրիկս: Տառապա՞ծ կին մը:

Գլխարկս վար, վայրկեան մը լռութիւն: Քահանաներ կուգան ու կ'երթան:

Երկու խօսք Աւետարան, մէկ «Հայր մեր», մէկ «Ի վերին Երուսաղէմ»

Քիչ անդին մեռել մը փառք կ'իջեցնեն: Երկու թի հող եւ վերջացաւ.

Ակամայ միտքս կ'իյնայ մեծ իմաստունին խօսքը

«Ունայնութիւն ունայնութեանց»:

Միտքս կ'իյնայ նաեւ մեծ մայրիկիս՝ այս բարի կնոջ պատմութիւնը. Տենդագնայրիս՝ Թալասի մէջ, ետեւ Կարապետ մը կար: Օր մը Կարապետ է մեծ մայրիկս — Կարապետ, տեսնեմ, ո՞ւր են Հայրդ ու մայրդ. Խեղճ Կարապետը աչք մը հող նելով կ'ըսէ.— Ահա հոս է:

Կարելի՞ է Սէն Փիէռ մանել չհանդիպիլ մեծանուն Հայուն Վարանդեանի գերեզմանին.

Ի զուր կը փնտռեմ հասցէն ... բակիս մէջ. Կորսուած է ... Սակայն, կանդ չեմ առներ, ... դար փնտռտուք մը ալ ու ձախ.

Փնտռտուքիս միջոցին ... կ'ըլլամ ողբերգական տեսարանի. Գերեզմանատան աշխատաւոր հինգ տարին լրացած մեռելներու ոսկորները դուրս կը հանեն ... գիւղին քիչ անդին.

Անոէ րներու գերեզմաններն ... ստոր: Քիչ վերջը պիտի այրեն ... փեն:

Ուրեմն, Ուրեմն, մարդ... իտենական քունն իսկ կը խանգարեն մը հողն իսկ կը գլանեն

Վերջապէս կը հանդիպիմ մակագրութեան մը, «Ջարզեան եւ Ճալաքեան ընտանիք»:

Անոնց դամբարանին մէջ է ամփոփուած Վարանդեանը

Մահուան առաջին օրերուն, ... ու յուզուեցանք ու էջեր մրոտեցինք.

Տարին անցաւ, մոռցուեցաւ ... բան: Քառասունքին կամ տարելից ... պայագանք նոյն իսկ ուխտաւորութիւն մը

Ճիշդ են բառեր «Հայը ... մեռնել Թաղելու համար»:

Հոս ալ ընկալեալ սովորութեամբ, գլխարկս վար, երկու վայրկեան ... ութիւն, եւ ապա անձկութեամբ ... կուտամ Մեռեյներու քաղաքէն

Հայորդի, երբ անցնիս Մարսէյլ... մի՛ մոռնար այցելել մեծ Հայուն ... րեզմանը.

ՀՐԱՅՆԵՂ

Կեանքը Կիպրոսի մէջ

—•—

ՆԻԿՕՍԻԱ, (Յառաջ).— Մայիս Լոնտոն պիտի մեկնի երգահան ջութակահար Հրաչ Պասալեան ... կատարելագործելու համար Թրինիթի Քոլէճի մէջ, որ նախապէս պատուած էր արդէն յաւագոյն ա... սխալով. Այս երիտասարդը ... չական պաշտօնը կը կատարէր Նիկոսիոյ ազգային Մելիքեան վարժարանին ու տեղւոյս Երաժշտանոցին մէջ, ուր բեղնաւոր արդիւնքներ առաւ. Իբր ջութակի հայ աշակերտներ Նազարէթ Էնէջեան, յաջողապէս ... ցուց իր նախնական քննութիւնները եւ ստացաւ միջազգային երաժշտական միութեան հինգ ոսկի պարգեւը:

Հրաչ Պասալեան տուաւ բարձրագոյն քննութիւն մը ու շահեցաւ Լոնտոնի Թրինիթի Քոլէճի վարչութեան կողմէ իրեն շնորհուած թոշակին ... ցառիկ նուէրը, որ կը նշանակէ 100 անգլիական ոսկի, ու ձրի պատսպարութիւն Լոնտոնի մէջ: Այս բացառիկ պատւին արժանացած է Կիպրոսի միւս հայ ու օտար աշակերտները: Տեղական մամուլը գեղեցաւ այս ընդունակ ջութակահարով:

Կիպրոսի Երաժշտասիրաց միութիւնը որուն կը նախագահէ ... տաւոր Սըր Սթըռնզ, Պ. Պասալեանին օժանդակեց նիւթապէս ու բարոյապէս: Ժողովուրդն ալ անմասնակից չմնաց. Պասալեան կը վայելէ առաջնորդին եւ Մանչէսթըրին հայրենակիցի մը նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը, մը տեղացի Հայեր ալ ըրին իրենց բաժինը:

⁂ Վերջերս Կիպրոս այցելեց ...կան վաստակաւոր մը, Գէորգ Մե... րոպ: Գրեթէ մէկ ամիս անցուց մեզ հետ, այցելեց Կիպրոսի հնութիւնները ու մեծարուեցաւ առաջնորդին կողմէ Ս. Մակարայ հնագարեան վանքին մէջ: Ցուսական բոլոր թերթերու խմբագրապետները ... ցութիւններ ունեցան իրեն ... գնահատանքի սիրնակներ նուիրեցին իրեն եւ իր հեղինակութեանց մասին Ցունական երեք օրաթերթեր ... շարաթաթերթ հրատարակեցին ... իր պատկերը. Պ. Գէորգ Մեսրոպ կու հիւթեց բանախօսութիւններ ... բաւ Նիկոսիոյ ու Լարնաքայի ... նիւթ առնելով «Համագործակցական Միութիւնները», որոնք թէ ... էին եւ թէ առաջին անգամ կը ... ցուէին մեր գաղութին: Իր մեկնումին առիթով խօսեցաւ Լարնաքային եկեղեցւոյ մէջ, խրատեց որ հայ ... արթննայ իր թմբիրէն ու ... փայլուն վիճքի մը: Կիպրոսէն մեկնեցաւ օգոստոս 3ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

...մէկնեցաւ Ս. Մարտիկեանը, մանրամասն կերպով ուսումնասիրելու համար պեղումները, որոնք գիտական մեծ կարեւորութիւն ունին։

ՀԱՑԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄ

Արեւ Գրիգորեանի կը գրէ Խ. Հայաստանի մէջ —

Հակառակ վերին մարմիններու ոռոգումներուն, վերջերս հացը ժամանակին չի տրուիր, քաղաքին զանազան մասերուն մէջ։ Օրինակի համար օգոստոս 2ին, թիւ 13, 17, 22 եւ 27 կրպակները ժամանակին հաց չեն ստացած։ Վերջերս ինկած է նաեւ հացին տեսակը։ Անբարեխիղճ հացթուխները կամ շատ կը չորցնեն ու կայրեն հացը եւ կամ բոլորովին հում կը թողուն։ Անկէ զատ, շարք մը խանութներ շատ ազատ կը պահուին. Օրինակ, թիւ 33 խանութը անմաքուր է. գարակներու փոշին ժամանակին չի մաքրուիր, հացը ուշ կը ստացուի, իսկ գործակատարը կոպիտ վերաբերում ցոյց կուտայ յաճախորդներուն։

ԽԱՂՈՂ

— • —

Այս տարի, կը սպասուի խաղողի առատ բերք։

Ըստ նախնական տուեալներու, խաղողի միջին բերքը անցեալ տարուան 5 կենդինարի փոխարէն, այս տարի կը սպասուի 70 կենդինար.

Հայաստանի բոլոր այգիներէն կը սպասուի 66,500 թոն խաղող, անցեալ տարուան 50,000 թոնի փոխարէն։

Մասնաւոր աշխատանք կը թափուի շուկաներու մէջ, թարմ խաղողի վաճառումը լաւագոյն ձեւով կազմակերպելու համար։ Երեւանի մէջ պիտի բացուին ութ խոշոր խանութներ, որոնց մէկ մասը արդէն պատրաստ է։ Խանութներ կը բացուին նաեւ Մարտունիի, Բասարգեչարի, Ելենովկայի, Բայազետի, Դիլիջանի եւ Ապարանի մէջ։

Բացի խաղողէն այս տարի դեղձն ալ առատ պիտի ըլլայ։

ՅՈՒԼԻՍ ԱՄՍՈՒԱՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ղափանի պղնձահանքերը յուլիս ամսուան ընթացքին հանեցին 1820 թոն տեսակէտար հանքաքար, պետական ծրագրին 104 առ հարիւրը։

...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՆԻՍ, 19 օգոստոս (Ցառաջ)։— Օգոստ. 15ին բախտը ունեցայ տեսնելու Կ. Խաչի սաները իրենց բանակավայրին մէջ։

Շէնքը կը լրացնէ բոլոր առողջապահական պայմանները,— ընդարձակ պարտէզ, կահաւորուած սենեակներ, իւրաքանչիւր սենեակի մէջ երկերկու մահճակալ լուացամաններ, որբեր են։ Ննջելը եւ դուրսը արեւ, արեւ առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, պաղ ջուր, հով մը մեղմիկ։ Ժամը երկուքուկէս է. վարիչ եւ աշխատաւորուհիներ միասին նստած պարտէզին մէջ երեկոյեան կերակուրի համար բանջարեղէն եւ ինծոր կը մաքրեն, սաներէն մաս մը կախօրան կը խաղան, ուրիշ մաս մը հեծելանիւ փորձերով ժամանակ կ'անցընեն, իսկ մաս մըն ալ պարտէզին ծառերուն եւ պատուհաններուն ետեւէն ինկած են։ ... Իրիկունը տղեկն էլլէն Բիւզանդի են։ ... Տիկին Էլլէն եւ Երանուհի ... հաւաքուին ... եւ կը սկսին լուալ տղոց գլուխները տաք ջուրով եւ օճառով, ինչ որ կը տե-...

է գրեթէ երկու ժամ եւ տղաք մաքրուած, սանտրուած պատրաստ կը սպասեն։ Նախընթրիքի առէն Տիկին Երանեակ հացի չերտերուն վրայ անուշ քսելով կը բաժնէ բոլորին։ Նախընթրիքը լմնցած է, տղաքը ընկերուհիներուն խնդրանքին վրայ վարիչին սուլիչը երկրորդ անգամ կը հնչէ, սաները մէկ վայրկեանի մէջ հաւաքուած են իր շուրջը, կը սկսին ուրախ զուարթ ազգային երգերու, պարերու ու արտասանութիւններու շարանը։ Արտասանութիւններ կ'ընեն մարուր առոգանութեամբ, երգերը ներդաշնակ են եւ հմայիչ։ Կը հարցնեմ Տիկ. Բիւզանդի թէ այս երգերը եւ արտասանութիւնները նախապէս գիտէի՞ն թէ նոր սորված են։ Տիկինը կը պատասխանէ թէ բոլորն ալ նոր սորված են։ Ուշին ամէն օր երգի, մարզանքի, գրոսանքի, առաւօտեան ծովու լոգանքի, երեկոյեան լուացուած մաքրուած անկողին մտնելու պարտաւորիչ պահեր։

Երեկոյ է. ճաշը պատրաստ է գրեթէ. միսի ջուրով բանջարեղէն ապուր, կարագ խաշով լոբիկ, հաւկիթ եւ խնձոր անուշ։ Ի տես այս բոլորին սրտանց շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ թափուած անձնուէր ջանքերուն համար։

...

Հոս ոչ ոք առիթներ գիրենք թողուլ ուսմանական հողը, այն հողը զոր կը սիրեն իրենք եւ զոր պիտի չմոռնան նոյն իսկ այն ատեն, երբ երթան նոր Թուրքիոյ հանրապետութեան նոր բոյները շինելու։

Տոպրուճայի թուրք բնակչութիւնը հարիւր տարիներէ ի վեր կը բնակէր Ռումանիոյ հողերուն վրայ։ Այս բնակչութիւնը, որ դրաւումով տեղաւորուած էր հոս, խնայող, աշխատաւոր եւ ուսմէն օրէնքներուն հանդէպ յարգանք ունեցող տարր մը ճանչցուած է։ Այս տարրը, որ ընտանեկան կեանքը կը սիրէ, ուսմէն ազգին հետ լաւ ապրած է։ Հարկ է սա պարագան...

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՄԵՆԻՆ» ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԻՆ

...

Աթաթիւրքի առեղծագործ հանճարին կողմէ հրաւիրուած են, կը մեկնին։ Իրենց տուները եւ արտերը կը թողուն, եւ, միասին առնելով ապրանքները, բռնած են այն ճամբան որ կը տանի հայրենիք։ Եւ միասին կը տանին այն ցաւը, զոր կը պատճառէ իրենց բաժանումը ուսմէն հողէն, որ այնքան հիւրասէր է եղած իրենց հանդէպ։

ՏՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը

— • —

(ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԵՐՔՈՒՄ)

ԽՄԲ.— Երուսաղէմէն ստացանք հետեւեալ պաշտօնական գրեցը. —

Համաձայն Ս. Աթոռոյս Տնօրէն ժողովոյ վերջին նիստին մէջ կայացուած որոշման, պարտականութիւն ունինք ի պաշտօնէ եւ հրապարակաւ յայտարարել թէ Ս. Աթոռոյս անուան եւ վարկին դէմ թշնամական ոգւով գրուած թռուցիկը, որուն անդրադարձած էին վերջերս Սուրիոյ «Աղդակ» եւ Կ. Պոլսոյ «Ազդարար» թերթերը, ընդարձակ սուտ մըն է եւ անհեթեթ զրպարտութիւն միայն կը պարունակէ։

«Երբ երկուստեք վարդապետներ ...անունով տարածը, որ իբրեւ առաջարկութիւն գրուած է այդ գրուածքին ներքեւ՝ կեղծիք է բոլորովին։ Մեր Միաբաններէն ոչ մէկ պիտի գիջանէր բողոքի այդպիսի ստոր կերպի մը։ Այդ գիմակին տակ կը ծածկուին Երուսաղէմի մէջ բայց Վանքէն դուրս ապրող ախտաւոր մասնութեամբ խմբակ մը անձեր, որոնք դառնացած են Վանքին դէմ, գլխաւորաբար՝ որովհետեւ չեն կրցած գործ...

...տուտ։ Հնագիտական արժէք ներկայացնող իրերու վաճառումը կ'արգիլէ ոչ միայն Վանքին Կանոնը եւ աւանդութիւնը, այլ նաեւ կառավարական օրէնքը։ Այդպիսի բան չէ պատահած երբեք։ Անկէց առաջ Միաբանական Ընդհանուր ժողովով որոշուած էր ծախու հանել միայն հանգուցեալ Միաբաններու անձնական իրերը, ժամացոյց, հուլլն, ինչպէս եւ նախապէս գնուած ոսկեղէն առարկայ մը, որոնք ոչ արուեստի եւ ոչ հնագիտական տեսակէտով մեծ արժէք չեն ներկայացներ. բայց այդ որոշումն ալ գրեթէ չէ գործադրուած, պերճանքի վերաբերեալ իրեղինաց գիներուն անկման պատճառաւ։

Մենք չենք ուզեր ըլլալ հայհոյալից այն վերագրումներուն, որոնցմով թռուցիկին հեղինակները անխտրաբար կը պարսաւեն Վանական վարչութեան ամենէն յարգելի դէմքերն ու պաշտօնեաները, ինչպէս եւ իրենց անդրանկարանձնութեամբ Ս. Աթոռոյս թանկագին ծառայութիւն մատուցած երկու աշխարհական ազնիւ անձնաւորութիւններ, որոնց յարգանք միայն կը պարտինք ազգովին։

Միայն այս արտայայտութեանց ձեւն ու ոգին արդէն պիտի կարենար հասկցնել թէ ինչպիսի նկարագրի տէր մարդիկ կը թաքչին չառտարազրուած...

...

Երուսաղէմ, 9 օգոստ. 1935

ՄԻՆԱԿ

...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Վիէննա, 30-4-1913

Սոսկալի մեր գրութիւնը ներկա-...

Ուրիշ նամակ մը՝ Տոքթ. Ռիզա Նուրէ։—

Այսօր կը փութամ պարտականու-...

ԵՐԿՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ

Ա. Մխախոտի մաքսանենգութիւնը շատ տարածուած էր Պոլսոյ մէջ։ Մահմուտ փաշայի զառիվերին վրայ, Սուլթան Համամ, Սիրքէճիի թէ Գալաթիոյ հրապարակը, Բէժիլին փախցնելով փողոցը կը ծախէին երկուցնելով փողոցը կը...

ՓՈՐՁ ՄԸ ՃԱՀԻՃԷ ԶԳԵԼՈՒ

...

(Շար.)

նաեւ Անգլիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ, ներկայացուելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան, սեպտեմբեր 4ի ժողովէն առաջ: Յայտարարութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր երկիրները ոչ զէնք տալ Իտալիոյ, ոչ՛ալ դրամ: Յետոյ խօսքն ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան, կը հարցնէ.— «Ազգաժողովը պիտի Թոյլատրէ՞ այս արշաւանքը: Կամ, աւելի գէշն ըլլալով, պիտի վաւերացնէ՞ Մուսոլինիի արշաւանքը, ինչպէս կը հաստատեն կարգ մը տեղեկութիւններ: Եթէ անզօր մնայ կամ գործէ իբրեւ մեղսակից, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինքնին պիտի փլի»:

⁂ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը պիտի առաջարկէ Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան՝ պատերազմին դէմ ցոյցեր կատարել սեպտեմբեր 4էն առաջ:

⁂ Սեւամորթներու կոմիտէ մը աղջի օր ցոյցի մը հրաւիրած էր իր հետեւորդները, Փարիզի պողոտաներուն վրայ: Իրիկուան ժամը 5ին հարիւրի չափ ցուցարարներ հաւաքուած էին էնվալիտի առջեւ, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց, հրապարակային ցոյցերը արգիլուած ըլլալով: Մէկ մասը համակերպեցաւ, իսկ ուրիշներ փողոցէ փողոց պտտելով սկսան պոռալ.— «Կեցցէ՛ Եթովպիա»: Հինգ ցուցարարներ ձերբակալուեցան:

Ընդհ. զօրաշարժ Հապէշիստանի մէջ

Ատտիս Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ նախարարական արտակարգ ժողով մը գումարուեցաւ կայս. պալատին մէջ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ երեւելիներու: Հակառակ տիրող գաղտնապահութեան, կը կարծուի թէ որոշուած է ընդհ. զօրաշարժ կատարել: Կայսեր խորհրդականները կը կարծեն թէ խաղաղութեան բոլոր ջանքերը ձախողած են եւ թէ մեծ պետութեանց միջամտութիւնը չպիտի կրնայ արգիլել պատերազմը:

Հապէշիստանի կայսրը իր խորին մտահոգութիւնը յայտնեց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Թղթակցին, բացատրելով թէ իր երկիրը զրկուած է զէնքի եւ ռազմանիւթէ: Այս առթիւ, կրկին շեշտեց Հապէշիստանի դէմ գործուած անարդարութիւնները, իր յոյսը դնելով Անգլիոյ վրայ:

⁂Սպանիոյ մէջ ալ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ, Իտալիոյ զինուորական պատրաստութեանց առթիւ: Միջոցներ ձեռք առնուած՝ են Ճիպրալթարի սպանիական շրջանին պաշտպանութեան համար:

Կոմինթէրնի Համագումարին փակումը

Օգոստոս 21ին փակուեցաւ Կոմինթէրնի (Գ. Միջազգային) համագումարը: Գործադիր կոմիտէին մէջ, որ կը բաղկանայ 46 անդամներէ, լայն տեղ տրուած է Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան: Ժողովին փակման առթիւ հաղորդուեցաւ թէ համայնավար կուսակցութիւնը, որ 1,676,000 անդամ ունէր 1928ին, այժմ կը հաշուէ 3,148,000 անդամ, որոնց 758,000ը կը գտնուին Ս. Միութենէն դուրս: Կոմինթէրնը կը բաղկանայ 76 համայնավար կազմակերպութիւններէ (նախապէս 65): Համագումարը որոշեց անդամ ընդունիլ եօթ նոր կազմակերպութիւններ,— Հնդկաչին, Ֆիլիպպեան կղզիներ, Փէրու, Քոլոմպիա, Փորթօ – Ռիքօ, Քոսթա Ռիքա եւ Վենեզուէլլա:

Վերջին օրը քուէարկուեցան երեք բանաձեւեր, որոնց համաձայն ուժգնօրէն յառաջ պիտի տարուի ժողովրդական ճակատի քաղաքականութիւնը, ամէն միջոց պիտի գործադրուի հակաֆաշական պայքարին յաջողութեան եւ Ս. Միութեան պաշտպանութեան համար:

Մարսէլ Գաշէնէն եւ Մարթիէն զատ, գործադիր կոմիտէին անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Թորէզ եւ Տիւքլօ: Սթալին կը մնայ միշտ միահեծան ղեկավարը:

ԱՀՌԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ ահագին աւեր յառաջ բերաւ Նափոլիի մէջ, որ գլխաւոր նաւահանգիստն է Իտալիոյ զինուորական փոխադրութեանց: Տասներկու հոգի մեռան, բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ եղան, եւ կարգ մը շէնքեր ծանրապէս վնասուեցան: Անհաշուելի են նիւթական վնասները:

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ հեռագրական գործակալութեան տնօրէնը, պայ Մուվաֆֆաք, Մոսկուա հասաւ, Օտեսա եւ Քիէվ պտտելէ յետոյ: Նպատակն է աւելի զարգացնել երկու երկիրներուն հեռագրական հաղորդակցութիւնները:

ՕՏԵՍԱՅԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ խարդախներու խմբակ մը որ յաջողած էր երկու միլիոն ռուբլի չորթել երկու տարուան ընթացքին: Գողերէն մէկը պետական դրամատան պաշտօնեայ ըլլալով, իր մեղսակիցներուն տրամադրութեան տակ կը դնէր դրամատան գումարները, կեղծ առեւտուրներու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺԻՇԿ ՄԸ, Ցաքիրիս, անձնասպան եղաւ Քարլսպատի մէջ, ածելի մը մխելով փորին մէջ, ճիշդ ձախողցիններու պէս (հարա–քիրի):

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՓԵՐՈՒՆ վրայ պայթած փոթորիկ մը ահագին վնաս պատճառեց, արմատախիլ ընելով անհամար ծառեր: Թուաթովի մէջ ալ փոթորիկը մեծ աւերներ գործեց, մասնաւորապէս վնասելով օդակայանին եւ հողագործական մեքենաներու գործարանին:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 23 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Rue Lafayette:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաւ. Միութեան ընդհ. ժողովը 25 օգոստոս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի բոլոր Ենթակոմիտէները եւ խումբերը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գաստենեան Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշտ 8ին, Վալանսի Սիամանթօ ընթերցարանին մէջ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՓԱՐԻԶԻ ԴԱՐՐԱՅԻ (ՍԵԲԱՍՏԻԱ) ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար ՕԳՈՍ. 25ին յետաձգուած է ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ այն անդամներուն եւ անդամուհիներուն որոնք նուիրեցին գեղեցիկ ձեռագործներ եւ զանազան իրեղէններ վիճակահանութեան համար: Պ. Գանտիլեանի որ նուիրեց ծինգ կտոր Թրիքօ:

Գարգեւաբաշխութեան էն շահած եւ չպահանջուած Թիւերն են.—

Թիւ	Գոյթ	Թիւ	Գոյթ	Թիւ	Գոյթ
184	58	406	34	548	57
206	48	57	9	661	53
201	22	691	13	314	20
129	41	467	62	602	5
135	55	152	56	89	21
110	23	651	45	32	42
413	31	291	47	102	54
521	11	512	38	459	12
224	49	517	6	423	15
146	26	182	4	471	1
499	50:				

Նուէրներն ստանալու համար դիմել վարչութեան:

Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆէ ստիպողաբար կը խնդրուի հանդիպիլ խմբագրատուն:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Պարոններ՝ Գրիգոր Աբէլեան, Կարապետ Մեղրիկեան, Գրիգոր Ինճիպարեան եւ Պետրոս Գրիգորեան:
Դիմել Յառաջի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կ. Խ[աչ]ի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը [...] Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին [...] դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ[...]

ՏԷՍԻՆԻ Տարօն - Տուրուբերա[ն] Հայրենակցական միութեան [...] նաճիւղի ընդհ. անդամական ժող[ով] տեղի կ'ունենայ այս կիրակի [...] օրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին, [...] Վարդապետեանի բնակարանին [...]

Օրակարգ.— Խիստ կարեւոր [...] Թացիկ հարցեր, հաշուետուութ[իւն] եւ վարչութեան ընտրութիւն:

Ծանօթ.— Ընտրելու եւ ընտր[ուե]լու իրաւունք չունին այն անդա[մ]ները, որոնք չեն վճարած իր[ենց] տարեկան անդամավճարները [...] չեւ ժողովին օրը:

ՀԱՅ ԼԷԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Vaucluse Drôme, Ardèche, Cota d'Azur, Gard, Rhône [...] յարակից նահանգներու մէջ գտնուող Լէգէոնականներու կը յանձնարարենք, իրենց օգտին համար խորհրդակցութեան մէջ մտնել վարչութեանս հետ, իրենց անունները յապաղ գրելով հետեւեալ հասցէին Nichanian, 9, Rue Docteur Aduaviva, Marseille.

Ի գիտութիւն Լիոն եւ շրջակաները բնակող ընկերներու կը յայտնենք որ վարչութեանս ներկայացուցիչը իրենց տրամադրութեան տակ պիտի ըլլայ գիրենք շահագրգռող խնդիրներու շուրջ տեղեկութիւններ տալու համար, այս Ուրբաթ 23 Օգոստոս երեկոյ ժամը 8ին, 39 [...]րիւ տիւ Նուար Պ. Փափազեանի սրճարանը:

Իսկ Վալանսի ընկերները գի[տ]կրնան տեսնել 24 Օգոստոսին, 4 [...] գուգիէ:

Մարսէյլ, 16 Օգ. 1935
Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Այս պարգեւներուս վրայ առանց Թագաւորէն յատուկ հրաման ընդունելու բաւ սովորութեան երկրին, իրենք իրենցմէ հրաման կ'ընեն գիւղի Շէխապետներուն, որ տէֆ բռուած հունտի ալիւրէն որոշուած չափով մը ամսէ ամիս մեզ տալու հոգ տանին գիւղացոցմէ հաւաքելով, եւ 12 կտոր հանքային(*) աղ, (որ երեք հօխայի չափ կուգայ եւ ձմեռուան մէջ երկու Թալէր կ'արժէ), եւ մէկ մէկ եզ ամսէ ամիս տան մեզի: Անիկայ արդարեւ շնորհք մըն էր, եւ մենք մեր շնորհակալութիւնը իրենց մատուցինք. բայց մեր ձեռքը չը հասան այս հրամայած պաշարները. աղը Հապէշ սպասաւորներս կ'ընդունէինք եւ մեզմէ կ'ուրանար՝ գիւղացիք չեն տար ըսելով. եւ մենք լեզունին չհասկնալով չէինք կրնար ճշմարտութիւնը իմանալ: Գոհ կ'ըլլայինք մենք թէ որ չըմեռնելու չափ ուտելիք մը ընդունէինք. քանի որ հոն լեռը մնացինք, մեր զող սպասաւորին ձեռօք ճըլկայի տնօրինմանէն մեր դրամովը ծախու կ'առնէինք հարկաւոր աղը, եւ ուրիշ ամէն պիտոյքը վասնզի չէին Թողուր մեզ լեռնէն դուրս ելնելու որ ազատօրէն ձեռք յանձնենք, եւ այսպէս կը համոզէին մեզի.

ԳԼՈՒԽ Ե.

Մեր գալը առաջին անգամ Թէոդոռոսին իմացընելնիս, եկած պատասխանը: Գիւղացւոց երեսէն մեր տեսած վնասը: Թէոդորոսի ապստամբ իշխանները: Ասպու — Սելամբի վախճանը: Թէոդորոսին գիր խրկելնիս, եւ անոր եկած պատասխանագիրը մեր իշխանաց ձեռքին անցնիլը: Անգլիական բանակին գալը եւ Թէոդորոսին Մակտալա փախչիլը: Ալէմին Ճըլկայի վըրայ գալն ու հոն փախչիլը, եւ իր երկրին կողոպտուիլը: Տեմպիացի ապստամբին բռնուիլն եւ անոր եղբօրը Թէոդորոսի քով գլխատուիլը.

Լասթ — Ամպայի եւ Արգ'ամպայի կուսակալ իշխանները երբ գետերուն յորդութեան նուազիլը կ'իմանան, Վերացման Տօնին մօտ սեպտեմբեր ամսոյն 9ին՝ իրենց կողմէն մէկ մէկ հաւատարիմ մարդ կը խրկեն Կէլսի — Թափոր՝ Թագաւորին մօտ, որ երեք օրուան ճանապարհ հեռի էր մեզմէ, եւ երկրին խաղաղութիւնը եւ ինչ վիճակի մէջ ըլլալը կը ծանուցանեն: Այս տարի նաեւ իրենց սովորութեան համեմատ մարդ խրկելնուն՝ մեր գալն եւ ով ըլլալնիս ալ իմացուցին, բայց, առանց գրութեան, պատճառելով թէ՝ ճանապարհի վրայ եղած ապստամբները կասկածի երթալով վնաս մը կը հասցնեն անոնց:

Քսան եւ հինգ օրէն զկնի, հոկտեմբեր ամսոյն չորսին վերադարձան ասոնք եւ երկուքին միասին իշխաններուն մօտ երթալով՝ մեր ուսեալեաց մասին Թէոդորոսի տուած հրամանները հաղորդեցին. յետոյ մեր քովն եկան ու քսին. «Թագաւորը ձեր գալուստը իմանալով շատ ուրախացաւ. ընդունեց ձեր խրկած օրհնութիւնն եւ ողջոյնը, ինքն ալ ձեզ կ'ողջունէ եւ ձեր գալուստը կը շնորհաւորէ: Ինք՝ անձամբ ուղեց գալ եւ ձեզի իր քովը տանիլ. ասոր համար քէչ մը աւելի երկար մնացինք հոն. բայց յետոյ գիտնալով որ ապստամբները խիստ շատցած են այս կողմերը, իր գալը եւ ձգելով ըսաւ թէ՝ Աստուծով մօտ օրերս կամ ես անձամբ եւ կամ զօրքերս խրկելով քովս կ'ընդունիմ զիրենք»: Այս խօսքերը արաբերէնի կը Թարգմանէր մեզի Մէհէմմէտ — Սէյիտ անուն մահմէտական բարեկամնիս, որ Թէոդորոսի պաշտօնեաներէն էր, եւ գործքով մը մեր կողմերը գալով՝ Լասթ — Ամպա կը կենար Թագաւորին գալստեանը սպասելով:

Թէպէտ եւ Թէոդորոս մեզի հեռուանց խնամք տանելով պատուէրներ խրկած էր իշխանաց՝ որ լաւ հոգ տանին մեզի ամէն կողմէն, բայց անոնք ընդհակառակը կը վարուէին հետերնիս, որուն պատճառը եղան իրենց գանձքը: Գիւղացիք մեր իշխանը սորմանց չը սիրելնուն՝ անոր հրամանները ալ չէին կատարեր, եւ ատ երբեմն զանազան պատճառներ կը կարկատէին յանդիմանութենէ ազատ ըլլալու համար: Անոնց այսպէս չարժմունքներէն կ'իմացուէր նաեւ ապստամբութեան հակամէտ ըլլալնին, ուստի կուսակալները իրենց նեղ ժամանակին անոնց օգնութեանը կարօտ ըլլալովնին, չէին ուզեր բռնութիւն բանեցնել, այլ սիրով կը վարուէին հետերնին. այս էր պատճառը որ իրենց տուած հրամանները չէին յարգուեր եւ վնասն ալ մեզի կը դպչէր: Կուսակալները իրենց եւ ամբոցին պահպանութեանը համար հազիւ թէ 300 զօրք ունէին եւ Թշնամիի հետ կռուելու ժամանակ գիւղացւոց օգնութեանը կը կարօտին. ասոնք թէ տուրք կուտան տէրութեան իբրեւ հասարակ ժողովուրդ, եւ թէ իբրեւ զինուոր Թշնամեաց դէմ կ'ելնեն՝ թէ որ ուզեն: Թագաւորը քանի որ հեռու է, ոչ գիւղացիք եւ ոչ իշխանները կը վախնան անորմէ, բայց երբ մօտենալու ըլլայ, ամէնքը կը փոխուին՝ որ կարծես թէ այն անհրկիւղ ու յանձնապաստան մարդիկը չեն. սաստիկ ահուդողի մէջ կ'ըլլան, բարեխօսներ կը բռնեն, մէջերնին յանցաւոր գտնուողները ներողութիւն կը խնդրեն:

Մեր Լասթ — Ամպա մտած ժամանակնիս Թէոդորոսին բոլոր տիրած երկրին ժողովուրդը գրեթէ ապստամբած էր իրմէ: Թէկրէի կը տիրէր Տէճազ — Գասսա. Ուոլլոյիք եւ Օկլը[...] անոնց կից բոլոր ընդարձակ երկիրներուն՝ Թըրսօ — Գովազին. Պէկեմտայու երկրին՝ Տէճազ–Էնէնէն Գաթալոմոնաէն. (այս տեղայն է Կէլսի — Թափոր, ուր կը նստէր Թէոդորոս): Այս յիշած իշխաններ ամենեքին վախ մը չունին Թագաւորէն, բաւ որում անոր յարձակման ժամանակ կրնան լեռներուն մէջ պատսպարիլ: Շօա երկրին կը տիրէր Մենիլիք իշխանաղունը. Կոճամ երկրին ալ Թէլլաք — Հայլօ, որ 15 տարուէ ի վեր ապստամբած է: Ուոլլու եւ ուրիշ Կալլայի երկիրներուն կ'իշխեն երկու մահմէտական կալլայի քաջ ամազոններ, որոնք կը կոչուին Ուրքիթ եւ Մըսթայթի: Այս անուանի եւ զօրաւոր ապստամբներէն զատ կը գտնուին նաեւ շատ մը մանր ապստամբներու խումբեր, որոնք աւելի գիւղերու մէջ ու ճամբաներու վըրայ աւազակութիւններ ընելով կ'ապրին:

(Շար.)

(*) Այս հեռաւոր երկրէ գալուն եւ խոզրուածքին ըլլալուն համար միշտ բանկագին է, եւ իբրեւ դրամ ալ կը գործածուի:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 24 ՅՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 24 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2891

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԲԵՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐ

Ինչո՞ւ Հրեան կը յաջողի համախմբուիլ հիմնական ծրագրի մը շուրջը, շնորհիւ իր «Սիոնական»ին, իսկ մեր մէջ կազմալուծումն է որ կը զարգանայ, տարուէ տարի:

Ինչո՞ւ անոնց Ազգային Տունը կը դառնայ միացման կէտ, իսկ մեր մէջ՝ աղբիւր անվերջ բանավէճերու եւ ջլատիչ պայքարներու:

Ինչո՞ւ անոնք, Սիոնականները, կը յաջողին ընդհ. ժողով գումարել ամէն տարի, իսկ մենք ոչ իսկ պարզ խորհրդակցութիւն մը կրցած ենք սարքել 1922էն իվեր, երբ ցիրուցան քշուեցանք ցամաքէ ցամաք:

Եթէ յաջողէինք միայն այս հարցերուն պատասխանները գտնել, պարզարիւն վերլուծումով, մեծապէս պիտի պայծառանար հանրային մթնոլորտը:

Դժբախտաբար, մենք տակաւին հասունցած չենք այդպիսի փորձի մը համար: Ապա ուրեմն ոչինչ կարելի է փոխել արեւելեան կամ արեւմտեան ճակատին վրայ:

Եւ այս տհասութեան կամ ապիկարութեան գլխաւոր պատճառն այն է որ, մենք՝ արմատախիլ գաղթականներս, տակաւին չենք ըմբռներ մեր կացութեան ողբերգութիւնը:

Չենք ըմբռներ, չենք համարձակիր սերտել ոչ անցեալն ու ներկան, ոչ ալ գալիքը:

Ահաւասիկ տասնըհինգ տարի է որ մեղքերու նուագարդ եւ իմաստութեան աճուրդ կը կատարենք, առանց անդրադառնալու թէ ինչ որ կը ծառայէ ճակատ ճեղքելու եւ անջրպետ բանալու, կամ պատմութեան բնական ընթացքը չեզոքելու, ամէնէն առաջ թշնամին կ'ուրախացնէ:

Այլապէս, մենք ինչո՞ւ պիտի նախանձէինք թափառական Հրեային, որ, ինչքան ալ զօրաւոր ըլլայ համբանքով եւ հարստութեամբ, չի կրնար մեզի ասպարէզ կարդալ ուշիմութեամբ կամ յարատեւութեամբ:

Տեսէք, Սիոնական կազմակերպութիւնը իբրեւ հիմնական քաղաքականութիւն հետապնդելով Ներգաղթը, անոր յաջողութեան եւ ծաւալման համար կը գործէ լայն ճակատի մը վրայ:

Նախ, եռանդուն աշխատանքներ կը կատարէ արտասահմանի մէջ, կեդրոնացնելով բոլոր ճիգերն ու աղբիւրները:

Յետոյ, ուղղակի բանակցութիւններ կը վարէ հոգատար իշխանութեան հետ, կարելի դիւրութիւններն առանալու եւ յարատեւօրէն մղում տալու համար Ներգաղթին:

Ուրեմն աշխատանք ներսէն եւ դուրսէն, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը:

Ամուր կանգնած՝ այս գետնին վրայ, Սիոնական կազմակերպութիւնը անշուշտ ցնորքներ չէ որ կը հետապնդէ, երբ կը յայտարարէ համագումարին մէջ, իր աշխատաւորական հատուածին առաջնորդին բերնով.

— «Կարելի է մէկ միլիոն Հրեաներ տեղաւորել Պաղեստինի մէջ, առանց որ եւ է կերպով ազդելու հաստատուած բնակչութեան վրայ: Սիոնականութիւնը վերջնական լուծումն է ամբողջ հրէական հարցին եւ ոչ թէ Հրեաներու մէկ մասին: Հրեայ գաղթականներուն մեծ մասը պէտք է ըլլան բանուորներ, ոչ թէ առեւտրականներ կամ ազատ ասպարէզներու հետեւողներ, որովհետեւ առնուազն մէկ երրորդը հողին պիտի կապուին»:

Ան որ այս խօսքերը կ'արտասանէ — անդամ Սիոնական կազմակերպութեան Երուսաղէմի Գործադիր Կոմիտէին, — միեւնոյն ատեն կը յանձնարարէ ամուր պահել գործակցութեան կապերը հոգատար իշխանութեան հետ, իբրեւ լաւագոյն ելքը Ներգաղթի յաջողութեան:

Այժմ բաղդատեցէք այս մէկ հատիկ պարագան՝ մեր իրականութեան, հայկական Ներգաղթի քաղաքականութեան հետ:

Հսկայ տարբերութիւններ կա՞ն երկու ժողովուրդներու «Ազգային Տուներ»ուն միջեւ:

Ոչ: Եթէ կ'ուզէք, տարբերութեան կշիռը նպաստաւոր է մեզի համար:

Երկուքն ալ, Երեւանն ու Պաղեստինը, ենթակայ են հոգատարութեան, բայց մինչ Հրեաները իրենց դիմացն ունին ահարկու մրցակից մը, նոյնքան տեղացի արաբական ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, մենք ազատ ենք այդպիսի հոգէ մը: Տէր-տիրական՝ գոնէ համբանքով:

Արդ, ինչո՞ւ անդին ազգային հիմնական քաղաքականութիւն է դարձած Ներգաղթը, իսկ մեր մէջ՝ ծաղրանկարի վերածուած:

Մէկ հիմնական պատճառով.— Երուսաղէմի մէջ բազմած իշխանաւորը — քաղքենի աշխարհակալ — Պաղեստինը հռչակած ըլլալով Հրէական Ազգային Տուն, ընդ առաջ կ'երթայ ծրագրին գործադրութեան: Երբեմն աւելի, երբեմն պակաս, բայց միշտ հետեւողական: Եւ միշտ նկատի առնելով Արտասահմանի հանրային կարծիքը, լսելով անոր տեսակէտներն ու բաղձանքները:

Մինչդեռ, Երեւանի մէջ նստած իշխանաւորը, որ կը կոչուի բանուորա-գիւղացիական, իր վարած երկիրը կը նկատէ փոր-ձադաշտ կամ ագարակ, իսկ հայկական Արտասահմանը՝ կթան կով:

Անոր համար Ներգաղթը ոչ թէ հիմնական պահանջ է, այլ դրամագլուխ մարզանքի կամ սակարկութեան: Այդ պատճառով ալ, եթէ բարեհաճի լսել Հայկական Արտասահմանի ձայնը, կը լսէ համաձայն իր սիրած եղանակին:

Հրեան գործակցութեան սրբազան ուխտն է որ կը կնքէ, Ներգաղթի եւ վերաշինութեան դրօշին տակ: Երեւանը՝ հով կը ցանէ նոյն դրօշին տակ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՑՈՅՍԸ ԴՐԱԾ Է ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՎՐԱՅ

Հինգ ժամ գաղտնի խորհրդակցութիւն

ԲՈԼՈՐ ԿԱՐԵԼԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈՐՁՈՒԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏ. 4

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին արտակարգ նիստը տեւեց հինգ ժամ, կարճ ընդհատումով մը: Բացուելով հինգշաբթի առտու ժամը 11ին, շարունակուեցաւ մինչեւ ճաշ, յետոյ վերսկսաւ նոյն թափով: Արդի՞ւնքը: Ոչ մէկ պաշտօնական զեկոյց հրատարակուեցաւ, բացի այն յայտարարութենէն որ կ'ըսէ թէ զէնքերու արտածման արգելքը պիտի շարունակուի թէ Իտալիոյ եւ թէ Եթովպիոյ համար: Խորհրդակցութեանց մասնակցող նախարարներն ալ, 22 հոգի, անմիջապէս վերադարձան իրենց որոշած վայրերը, շարունակելու համար օդափոխութիւնը: Վարչապետ Պ. Պալտուին նորէն Էքս-լէ-Պէն գնաց:

Հակառակ տիրող վերապահութեան, կը հաստատուի թէ անգլիական կառավարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ լուծելու համար իտալեւհապէշական վէճը: Այս առթիւ մեծ յոյսեր դրած է նաեւ Ֆրանսայի գործակցութեան վրայ: Կը թուի թէ ժողովին մէջ համաձայնութիւն չէ գոյացած ճնշողական միջոցներու գործադրութեան մասին: կամ գոնէ յստակ որոշումներ չեն տրուած: Կառավարութիւնը պարզապէս կը յայտնէ թէ լիովին գիտակից է իր պարտաւորութեանց՝ Ազգաժողովին հանդէպ եւ հաւատարմութեամբ պիտի հետեւի անոնց: Դահլիճը նախընտրելի կը համարի իր բոլոր միջոցները փորձել Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ, քան կրկին դէմ դիմաց գալ Իտալիոյ հետ՝ ուղղակի ընդդիմութեամբ: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձախողի, Անգլիա կրնայ լուալ իր ձեռքերը: Լոնտոնի մէջ շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ լաւ տպաւորութիւն չի գործեր երբ միայն Անգլիա ընդդիմանայ Իտալիոյ պահանջներուն: Թէեւ, Մեծն Բրիտանիոյ աշխարհակալ շահերը վտանգաւոր կը գտնեն Իտալիոյ արագ ծաւալումը Միջերկրականի մէջ:

Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ..

Թերթերը մասնաւոր հետաքրքրութեամբ կը պատմեն թէ հինգշաբթի օրուան ժողովի երկրորդ մասին մէջ, կէսօրէն յետոյ, խորհրդակցութեան կանչուած էր նաեւ Անգլիոյ օդանաւային ուժերու հրամանատարը: Դահլիճը ուզած է իմանալ անոր կարծիքը Մալթայի եւ Եգիպտոսի եւ ուրիշ ռազմական կայաններու օդանաւային պաշտպանութեանց մասին, որոնք սերտ կապ ունին Իտալիոյ ձեռնարկներուն հետ: Թղթակիցները ի զուր փորձեցին որ եւ է տեղեկութիւն քաղել օդատորմիղի հրամանատարէն:

Իրազեկներ կը պնդեն թէ Անգլիա բոլոր հաշտարար միջոցները սպառելէ յետոյ, երբ ներկայանայ Ա. Դ. Խորհուրդին, պիտի առաջարկէ գործադրել Ուխտին տրամադրութիւնները, մէջն ըլլալով ճնշողական միջոցները: Դահլիճը անգամ մը եւս հաստատած է այն քաղաքականութիւնը որ պարզուեցաւ օգոստոսի սկիզբը, երեսփ. ժողովին մէջ եւ որ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը կը կապէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ կնքուած դաշնագիրներու տրամադրութեանց հետ: Այս տեսակէտին վրայ կանգնելով, Անգլիա մինչեւ սեպտեմբեր 4 չպիտի կատարէ որ եւ է գործողութիւն որ կրնայ աւելի լարել Իտալիոյ հետ եղած յարաբերութիւնները: Ուրիշ խնդիր, եթէ Իտալիա ինք գահավիժէ դէպքերը: Այս է մէկ պատճառը տիրող լռութեան, ինչպէս եւ զէնքերու արտածման դէմ դրուած արգելքին վերահաստատման: Կը հաւաստեն թէ միեւնոյն մտահոգութեամբ առ այժմ առկախ ձգուած է Սուտանի, Քէնիայի եւ անգլիական Սոմալիլէնտի զինուորական ամրացման ծրագիրը, որ սեղանի վրայ է իտալեւհապէշական տագնապին սաստկացումէն ի վեր: Այս միջոցները եւ ուրիշ ձեռնարկներ անմիջապէս կրնան գործադրուիլ որ եւ է ատեն, երբ հաստատուի թէ խաղաղ լուծման ամէն յոյս կորսուած է: Դահլիճը մանրամասնօրէն քննած է այս բոլոր միջոցները, միաձայնութեամբ որոշում տալով անոնց գործադրութեան մասին, երբ հարկը պահանջէ:

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ լսուածս չեն նախարարական արտակարգ ժողովէն վերջն ալ եւ անձկութեամբ կը սպասեն սեպտեմբեր 4ին, երբ կը գումարուի Ա. Դ. խորհուրդը:

Կառավարութիւնը մինչեւ վերջին վայրկեանը պիտի շարունակէ իր խօսակցութիւնները Ֆրանսական եւ իտալական կառավարութեանց հետ, անկարելին փորձելով: Մանաւանդ որ, իտալեւհապէշական տագնապը ուղղակի կապ ունի Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական եւ յատկապէս ափրիկեան քաղաքականութեան հետ: Հարաւ. Ափրիկէի գաղթավայրութեան վարիչները հաշտ աչքով չեն դիտեր Իտալիոյ պայքարը՝ ափրիկեան ցեղերու դէմ եւ նոր ազդարարութիւններ ուղղած են:

Ինչպէս ըսինք, Անգլիա մեծ յոյս դրած է Ֆրանսայի վրայ, իր ջանքերուն յաջողութեան համար: Այդ առաջադրութեամբ, չուզեր որ եւ է ձեռնարկ կատարել առանց անոր գործակցութեան: Եթէ Ֆրանսա եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ի դերեւ հանեն Անգլիոյ յոյսերը, Մեծն Բրիտանիա վերաքննութեան պիտի ենթարկէ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը, որուն վրայ հիմնուած է իր քաղաքականութիւնը, տարիներէ ի վեր:

Համաձայն Լոնտոնի թերթերուն քաղած տեղեկութեանց, եթէ հարկ ըլլայ ճնշողական միջոցներու դիմել, գլխաւորաբար պիտի փորձուին հետեւեալ երկու եղանակները.— 1. Որ եւ է կենսական մետաղ եւ հանածոյ չտալ Իտալիոյ: 2. Փակել Սուէզի ջրանցքը: Երկու միջոցներն ալ մասնագիտական եւ իրաւագիտական քննութեան ենթարկուած են դահլիճին կողմէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱՐԳԱ՞ՆՔ ԹԷ ԱՆԱՐԳԱՆՔ

Երէկ խմբագիրը իմծի յանձնեց հետեւեալ ծանուցը.

— «Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորական միութեան վարչական մարմինս, ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը յայտարարէ թէ՝ չէ՛ կարող յանուն համերաշխական գաղափարին, մասնակցիլ 25 օգոստոս 1935 եւ ո՛չ ալ 1 սեպտեմբեր 1935ի հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու եւ ազգային կամաւորական միութեան, նոյն օրինակ, անդրանիկեան հերոս Զօր. Անդրանիկի անմահ յիշատակին նուիրուած յարգանքի եւ ուխտագնացութեան ցոյցին, քանի որ վարչութեանս կողմէ համերաշխութեամբ միասին տօնելու գրական ջանքերը ապարդիւն եղած են»:

Այսպէս ուրեմն, ամէն տարի նոյն պատմութիւնը:

Անդրանիկ փէռ Լաշէզի մէջ թաղուեցաւ 1928 յունուարին:

Պատահաբար ուխտագնացութիւններ կը կատարուէին, այս կամ այն միութեան կողմէ, մինչեւ 1933, երբ հաստատուեցաւ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը:

Շատ չանցած, ճեղք մը բացուեցաւ այդ միութեան մէջ, ճեղքելով ծառը...:

Ուրիշ խօսքով, 1934ին երկու անգամ ուխտագնացութիւն կատարուեցաւ Անդրանիկի գերեզմանին վրայ, մէկը՝ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու սկզբնական, վաւերական միութեան, միւսը՝ անջատուած խմբակին կողմէ որ կը կոչուի «ազգային»:

Անոնք որ ներկայ եղած են այս վերջին միութեան սարքած ուխտագնացութեան, մինչեւ այսօր ալ չեն կրնար ըմբռնել, — սափրկանները՞ը աւելի բազմաթիւ էին թէ այցելուները:

Եւ տեսաւանիկ նոյն պատմութիւնը այս տարի եւս:

Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը օգոստոս 25ին հրապարակաւ կը ծանուցանէ թէ այս տարի ուխտագնացութիւնը պիտի կատարուի սեպտեմբեր 1ին կիրակին:

Այս առթիւ, յառաջապէս կը խնդրէ «ազգ. մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար ազգ. հերոսի յիշատակին»:

Ազգը հազիւ տեսած, միւս խմբակը «վայ» մը կ'արձակէ: Եւ ուխտագնացութիւն մըն ալ ինքը կը ծանուցանէ, օգոստոս 25ին, ճախողելու պատիւը բաժնելով ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու միութեան հետ:

Բուն կազմակերպիչներէն ամէն մէկը կը փորձեն, պալէտքի անցեալ տարուան պատմութիւնը չկրկնուի: Կրցաւ թեան հրաւէր մը կ'ուղղուի մանաւանդ Միջեփ խմբակաւուն, որ զինակիցն է եղած Անդրանիկի:

Մինչեւ քանի մը օր առաջ, կը թուէր թէ վէճը հարթուած է: Այսինքն պիտի ունենանք միայն մէկ ուխտագնացութիւն, սեպտեմբեր 1ին, միաձայնաբար եւ արժանաւորութեամբ տօնելով հերոսին յիշատակը:

Ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորներու միութեան ծանուցը սակայն ջուր կը լեցնէ բոլոր միաբանութեանց վրայ:

Ուրեմն, այս տարի ալ կիսէն է որ պիտի յաղթանակէ:

Ուրեմն, այս արմատախիլ ժողովուրդին մէջ ոչ իսկ գինուորները իրար կը հասկնան:

Ուրեմն, ազգային հերոսի մը յիշատակն անգամ բաւական զօրաւոր չէ, խելքի կանչելու համար խելացին ու անխելքը, օրինաւորն ու խառնակիչը:

Յարգա՞նք է այս թէ անարգանք:

ՎԱՀԷ

ԻՏԱԼԻԱ ՄԻՇՏ ԱՆՀԱՄԲԵՐ

«ԼԱՒԱԳՈՅՆ Է ԿՌՈՒԻԼ ՔԱՆ ՍՈՎԱՄԱՀ ԸԼԼԱԼ»

Հռոմի մէջ անձկութեամբ կը սպասեն Անգլիոյ յառաջիկայ քայլերուն: Պատասխանատու շրջանակներու մէջ բացէ ի բացդիտել կուտան թէ պատերազմը անխուսափելի է, եթէ ճնշողական միջոցներ փորձուին: Թերթերն ալ այդ լեզուն կը գործածեն, հեղինակաւոր անձերու ստորագրութեամբ: «Եթէ Անգլիոյ ուզածը պատերազմ է, կը պատերազմինք: Մենք կորսնցնելիք բան չունինք: Չունի՞նք այնպիսի գաղթավայրեր զորս կարենայ գրաւել Անգլիա: Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ՞ պատերազմիլ երկրի մը դէմ որմէ ուրիշ բան չպիտի կրնայ խլել բայց միայն ափրիկեան Տրիպոլիս: Իսկ Անգլիա շատ բան ունի կորսնցնելիք»:

Կարծիքները կը տարբերին պատերազմի մը վերջնական ելքի մասին: Անշուշտ Իտալացիներու մեծ մասը կը հաւատայ յաղթանակին, մանաւանդ նկատի առնելով սրընթաց օդանաւերու եւ յածանաւերու առաւելութիւնը: Սակայն յոռետեսներ ալ պակաս չեն: Շատեր չեն հաւատար թէ Անգլիա կրնայ պատերազմի բռնուիլ, քանի որ, եթէ յաղթէ իսկ, պիտի կորսնցնէ իր նաւային գերակշռութիւնը Միջերկրականի մէջ: «Մեր ականները սուզանաւերը եւ ամրաձիգ օդանաւերու տորմիղը պիտի ոչնչացնեն բրիտանական մարտանաւերը, պիտի խախտեն կայսրութեան առանցքական դիրքը: Անգլիա յանձն կ'առնէ՞ այդպիսի վտանգ մը ճիշդ այն պահուն երբ ամէն ջանք կը թափէ իր ուժը պահելու համար Մ. Նահանգներուն, Ճափոնի եւ Ֆրանսայի հանդէպ»:

Իտալացիները վճռական են նաեւ ուրիշ տեսակէտով մը: Անոնք կ'ըսեն.

— «Մենք աղքատ երկիր մըն ենք: Եթէ Անգլիա եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի փորձեն պաշարել եւ ջլատել մեզ, ինչո՞ւ չպիտի կռուինք: Աւելի լաւ չէ՞ մեռնիլ կռուելով, քան սովամահ սատկիլ ուրիշ պետութեանց կողմէ: Մենք գիտենք թէ ինչ կ'ուզենք եւ արժէք չենք տար Մեծն Բրիտանիոյ կամ Ազգերու Դաշնակցութեան սպառնալիքներուն»:

** Կիսապաշտօնական «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա», որ առջի օր փաղաքշական խմբագրական մը գրած էր անգլեւիտալական յարաբերութեանց առթիւ, այս անգամ ուժգնօրէն կը դատապարտէ Անգլիոյ մոլեռանդ խաղաղասէրները, զանոնք անուանելով «հրձիգ հրշէջներ»: Ահա գլխաւոր մասերը այդ բուռն յօդուածին.

— «Մենք բաց կը խօսինք այդ կեղծ հրշէջներուն, որպէսզի կացութիւնը պարզուի եւ բոլորն ալ հասկնան իրենց պատասխանատուութիւնը: Անգլիոյ հապէշասէր թերթերը Ազգերու Դաշնակցութեան շանթերը արձակելով մեր գլխուն, կը պահանջեն փակել Սուէզի ջրանցքը, արտոնել զէնքերու ներածումը դէպի Եթովպիա եւն.: Այս բոլոր տնօրինութիւնները պիտի կազմեն թշնամական արարքներ Իտալիոյ դէմ եւ իբր այդպիսին պիտի մերժուին ֆաշական Իտալիոյ կողմէ: Թող իմանան բոլորը թէ այն անգլիական թերթերը որ ճնշողական միջոցներ կը պահանջեն, կը

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ, ՆԵՐԳԱՂԹ ԵՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄ

Հնգամեայ ծրագրին հետ, զոր կը ջանան իրականացնել, Թուրքիոյ վարիչները, մասնաւորապէս վերջին մէկ տարուան ընթացքին, ուժգին գործունէութիւն մը սկսած է նաեւ շինարարական գետնի վրայ։

Ճէլալ Պայար, տնտեսական գործավարը, որուն շատ բան կը պարտի արդի Թուրքիան եւ որ Ռուսիա գընաց «ուսումնասիրական նպատակներով», յարատեւօրէն կը շարունակէ ամրացնել երկրին մէջքը։

Կրթական գործին գլուխն է անցած Սաֆիէթ Արըգ, համեմատաբար երիտասարդ ուժ մը, որ, ինչպէս կ'երեւի իր նախորդներուն զատ ճակատագիրը պիտի ունենայ։ Թուրքիոյ մէջ կրթական բոլոր գործավարները այդ թափով եկան ու նոյն թափով ալ մեկնեցան։ Առոր փաստը այն կարճ գրութիւնն էր, զոր հրատարակած էր Թուրքերէն «Թան»ը, եւ զոր թարգմանաբար տուինք «Յառաջ»ի մէջ.

Թուրք թերթերուն հետեւող մը անմիջապէս կը նկատէ, սակայն, որ ծրագրեալ գործունէութեան մը ձեռնարկուած է նաեւ շինութեանց գետնի վրայ։ Այդ գործավարութիւնը յանձնուած է, որոշ ատենէ ի վեր, Ալի Չէթինքայայի։ Այս այն Ալին է, որ ատեն առաջ «Աֆիոնլըօկլը» կը կոչուէր, համանուն քաղաքի երեսփոխան էր, Քամալի ամէնէն ուժեղ գործակիցներէն մին, միշտ կողք կողքի անոր հետ, չափազանց խիզախ ու վճռական եւ շատ անխնայ։ Այս անձն է, ահա, որ անցած է հանրօգուտ շինութեան գործավարութեան գլուխը։ Վերջերս չրջեցաւ արեւմտեան նահանգները։ Ինչպէս կ'երեւի, որոշ ծրագիր մը իրականացնելու կոչուած է ան եւս։ Այտընի երկաթուղին, զոր գնեցին, այդ ծրագրին մաս կը կազմէր։ Այժմ բանակցութիւններ կը վարուին արեւելեան երկաթուղիներու ընկերութեան հետ, ու շատ հաւանաբար մինչեւ տարեվերջ մնացեալ գիծերն ալ ամբողջովին անցնին պետութեան ձեռքը։

Նախ, ուրեմն, երկաթուղիները բոլորովին Թրքացնելու նախկին ծրագիրն է որ կ'իրականացնեն, շարունակելով լրացնել նաեւ այն գիծերը որոնք նախատեսուած են եւ որոնց գետնագծումին արդէն իսկ ձեռնարկուած է։ Կը շինուին նաեւ հսկայ կամուրջներ ու երկար ճամբաներ։ Այս բոլորը, սակայն, իրենց խթան ու ոգին գլխաւորաբար — եթէ ոչ բացառապէս — զինուորական ու պաշտպանողական նպատակներ եւ ոչ թէ տնտեսական։ Արդէն, հնգամեայ ծրագիրն իսկ, որ մշակուած է ճարտարարուեստի զարգացման համար, նոյն մտահոգութենէն առաջնորդուած է։

Թերեւս արդար է այս մտահոգութիւնը. ըսել կ'ուզենք՝ գուցէ նոյն բանը պիտի ընէին ուրիշներ եւս՝ եթէ այսօր տէրն ըլլային Թուրքիոյ։ Ընկիւրի վտանգ կը տեսնէ. կը նախատեսէ փոթորիկը ու իր մտահոգութիւնը կեդրոնացուցած է երկրի ամբողջականութեան պահպանումին ու հրամէշտութեան վրայ։ Անշուշտ, — այդ ամբողջականութիւնը կը պայմանաւորէ բացարձակ կամ յարաբերաբար գերագոյն չափի անկախութեամբ մը։ Ահա, ուրեմն, երկու նախադասութիւններու, կամ, նոյն իսկ, երկու բառերու մէջ ամփոփուած հիմնական ծրագիր մը, — ամբողջականութիւն եւ անկախութիւն, — որուն պէտք է ծառայեն, Ա՛լ տնտեսութիւնը, Ա՛լ բանակը, Ա՛լ հաղորդութիւնները, եւ կրթական աշխատանքները կամ մշակոյթն իսկ։

Անդրադառնալով մեր նիւթին, աւելցնենք որ Ալի Չէթինքայա զինուորական մըն է՝ Ըսմէթին ու Քամալին նման եւ, հետեւաբար, անկախութեան պայքարի ընթացքին Կիլիկեան շրջանի մէջ իր ցոյց տուած մեծ գործունէութեան եթէ կցենք եւ այս պարագան, հասկնալի կ'ըլլայ թէ հանրօգուտ շինութեանց վերեւ իր ներկայութիւնը ինչ տեսակ ձգտումի արդիւնք է։

Այս ընդհանուր, բայց անհրաժեշտ կամ կարեւոր մասնանշումը փակելէ առաջ, յիշեցնենք որ այս բոլորը կը հաստատեն նաեւ ուրիշ յատկանշական պարագայ մը, — անշեղ կը շարունակուի Ըսմէթի ծրագիրը, որ տարիներ առաջ ատեանի վրայ դրուեցաւ եւ ահագին բողոքներու տեղի տուաւ, եւ որ կը նախատեսէր տասնամեակի մը ընթացքին երկիրը օժտել երկաթուղիներու ցանցով եւ ճամբաներով։

«Ընդհ. պատերազմի ընթացքին մեր կրած դժուարութեանց զատ փորձառութիւնը» — ահա մղիչ ազդակն ու միանգամայն արդարացումը այն հսկայ ծախքերուն եւ խոշոր ծրագրին, որոնց իրականացման համար Ընկիւրի ոչ ճիգ կը խնայէ, ոչ ալ դրամ։ Ան կ'ուզէ իր արեւելքին ու արեւմուտքին միջեւ տարածութիւնը կարելի եղածին չափ կարճեցնել՝ ժամանակի տեսակէտէն, փոխանակ վաղը միւս օր իր հողամասը կամ սահմանները նեղցնելու ...

Հազիւ 8–10 միլիոնի հասնող զանգուածի մը համար, որ պատերազմներու խոցերը ունի իր վրայ, աւերակ երկիր մը, քայքայուած տնտեսութիւն մը եւ լայն, շատ լայն հողամաս, — իմաստո՞ւն բան է այսքան բեռ շալկել տալ, եւ բաւարա՞ր է այդ ծրագիրներու իրականացումը գլուխ հանելու համար ամբողջականութեան եւ անկախութեան տեւականացումը, — հարցումներ են ասոնք որոնց մասին կրնան զանազան կարծիքներ գոյութիւն ունենալ։

Առ այժմ արձանագրենք ուժգին թափն ու շինութիւնները եւ անցնինք։

ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄ

Նոյն առաջադրութեան պէտք է վերագրել եւ Թուրք գաղթականներու զանգուածային տեղափոխումը՝ այս տարուան ընթացքին։

Պէտք չէ անտեսել այն իրողութիւնը թէ Ընկիւրի չափազանց ծեծածեծ ձեռնարկներ կ'ընէ ոչ թէ յաջորդաբար, այլ միաժամանակ։ Ուշագրաւ է որ այս տարի արագ թափ մը տուաւ այդ բոլորին։

Ասոնցմէ մին է, ահա, գաղթականներու փոխադրութիւնը։ Համտուլլահ Սուպհի այդ նպատակով Պուքրէշի դեսպան նշանակուեցաւ։ Տարակոյս չկայ, որ Փարիզի մասը կայ — իսկ Փարիզի մէջ Մոսկուայի — Սուպհի յաջողութեան մէջ։ Շեշտը, որով կ'արտայայտուի «Լ'Ենտէփանտանս Ռումէն» թերթը Թուրքերու «ինքնակամ մեկնումին» մասին, ցոյց կուտայ թէ ռումէն կառավարութիւնը քաղաքական համաձայնութիւն մը գրած է այդ ձեռնարկին մէջ։ Թուրքերը Տոպրիճէ կամ Տոպրուճայի մէջ, այլ փոքրամասնութեանց քով (պուլկար եւն.) հակադրող զանգուած մըն էին՝ ի նպաստ կառավարութեան։ Բայց, կ'երեւի, պալք. ուխտի՞ համաձայնութիւններէն մին ալ այդ է, քանի որ թէ Ռումանիա եւ թէ Յունաստան կը ցանկան զօրացած Թուրքիա մը տեսնել Թրակիոյ մէջ ի հեճուկս Պուլկարիոյ։

Հարկ է ընդգծել, սակայն, որ զանգուածը ապահովութիւն չէ։ Նախ որովհետեւ եկւորը անկարելի է որ 10–20 տարուան մէջ ուժեղ կերպով կապուի այդ հողին։ «Ափ մը մոխի՞ր», հայրենի տունը լոկ բանաստեղծական ներշնչում մը չէ։ Անհատներու եւ ժողովուրդներու հոգիներուն անբացատրելի այլ ուժեղ ու անդիմադրելի պոռթկումն է ան, որ ճակատագիրներ կը վարէ, ուղղութիւն տալով նաեւ քաղաքականութեանց եւ մասնակի թէ ընդհանուր պատմութեանց։

Երկրորդ, եկողները անկարելի բան է որ գտնեն այն ինչ որ ունէին Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ։ Վերջերս Պուլկարիայէն ալ մեկնումի հոսանք մը ծայր տուեր է։ Թէեւ, վերադարձողներ ալ կան ... Դժգոհ են. «ուրացածնիս կերանք», «շատ չեն վարուիր», «մենք կարծեցինք որ աւելի լաւ կ'ըլլանք հոն, բայց ...»։ Յիշենք նաեւ արեւելեան նահանգներու մէջ կատարուած փորձը, ըստ Թուրքի մը վկայութեան, ինչպէս գրուեցաւ այս սիւնակներուն մէջ։

Ենթադրենք, սակայն, որ զանգուածը մնաց ու զայն հասցուցին աւելի քան մէկ միլիոնի։

Ասիկա ապահովութի՞ւն է, — կը հարցնէինք։

Պատասխանը փնտռենք երկու դէպքերու մէջ։

Առաջին, — պալքանեան պատերազմին, առանց յիշելու ռուսական արշաւանքներու ընթացքին նոյնքան ու նոյն իսկ աւելի խիտ Թուրք զանգուածներու խուճապահար փախուստը դէպի Պոլսոյ սահմանները կամ դէպի արեւմուտք՝ արեւելեան ճակատին վրայ։

Երկրորդ, — յոյն զանգուածին բացառական գոյութիւնը՝ Թրակիոյ մէջ՝ Իզմիրի գրաւումէն յետոյ։

Նկատելի է որ Ընկիւրի կը նախընտրէ Թրակիան լեցնել, մինչ արեւելեան նահանգները աւելի ամայի են(*)։

Ասիկա կրնայ ըլլալ երկու նկատումներով, — Ա. Հաստատուած ըլլալով որ եկած տարրը Արեւելեան նահանգներու մէջ յուզեր կամ չէ կրնար բնակիլ. Բ. աւելի վտանգուած տեսնելով Թրակիան։

Առաջինը որ իրողութիւն է, դրական ազդակ մըն է՝ ի նպաստ մեր դատին։

Երկրորդը բխած ըլլալով հանդերձ մեզմէ անկախ ու անջատ քաղաքական պայմաններէ կամ պարագաներէ՝ անուղղակի մեզի կուտայ նոյն արդիւնքը, — ամայի պահել այն հողերը, որոնց հանդէպ արդար ու իրաւացի պահանջներ ունի մեր ժողովուրդը։ Թէեւ, երբ Թուրքիա անվտանգ կը նկատէ իր արեւելեան շրջանը, կը նշանակէ թէ մենք լուրջ պատճառներ ունինք մտատանջուելու։ Կ'երեւի, սակայն, որ այդ նահանգներու մասին եւս ծրագիրներ կան, քանի որ Գ. մարդպանութիւն կը հաստատեն։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Վերը բաւ թէ Ռումանիա եւս համամիտ է Թուրքերու գաղթին։ Տոպրուճան մասնաւոր ծրագրի մը ենթարկած էր ան։ Թուրքերը եւ Պուլկարները զրկած էր հողեր գնելու իրաւունքէն։ Ընկիւրի կ'օգտագործէ այս պարագան՝ Թուրքերուն խոստանալով հող ու տուն։ Վ.Ի.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Օգոստոս 18ին պէլժ ընկերվարական կուսակցութիւնը տօնեց իր հաստատութեան յիսնամեակը։ Այդ առթիւ կուսակցութիւնը ընդհ. ժողով գումարեց «Ժողովուրդի Տուն» մէջ, նախագահութեամբ Գ. Էմիլ Վանտէրվէլտի։

Ընդհ. քարտուղարը կարդաց յիսնամեակին առթիւ կուսակցութեան ուղղուած համակրական բազմաթիւ հեռագիրներն ու նամակները, եւ պատճէն այն պատգամագրին՝ զոր ընդհ. ժողովի դիւանը կ'առաջարկէր ուղղել երկրին

Այդ պատգամագիրը կը վերյիշէր կուսակցութեան ծագման պարագաները եւ հիմնարկութենէն ի վեր ձեռք բերուած յաջողութիւնները. մեծարանքի խօսքեր կ'ուղղէր կուսակցութեան հիմնադիրներուն եւ կը մատնանշէր համաշխարհային տագնապէն առաջ եկած քաղաքական ու տնտեսական դէպքեր։

Ընդհ. ժողովի հանդիսաւոր նիստէն յետոյ, որ ծանօթ դէմքեր ճառեր խօսեցան, ընկերվարականները «Սիրք Ռուայալ»ի մէջ տօնեցին կուսակցութեան հաստատութեան յիսնամեակը։ Ընդարձակ սրահը զարդարուած էր կարմիր դրօշներով եւ գոյնզգոյն խոշոր ժապաւէններով, որոնց վրայ կը կարդացուէին հետեւեալ նշանաբանները. — «Փա՛ռք աշխատանքին», «Յարգա՛նք ընկերվարութեան ռահվիրաներուն», եւն.։

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին ընկվ. նախարարները, կուսակցութեան ղեկավարները եւ կարմիր պահակներու հոծ բազմութիւն մը։ Սրահին ճակատը ըստ կարգի դիրք բռնած էին կուսակցութեան մաս կազմող զանազան խմբակցութեանց պետերը իրենց սեփական դրօշակներով։

Ժողովուրդի տան երաժշտախումբը նուագեց յիսնամեակի քայլերգը, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Իննսունամեայ ընկեր Հէյմանի մուտքը, որ Ա. Միջազգայինի անդամ եղած էր, տեղի տուաւ խանդավառ ցոյցերու։ Յիշեալը Երիտասարդ ընկերոջ մը յանձնեց այն հին դրօշակը, որ կը պատկանէր Ա. Միջազգայինի առաջին հատուածին։

Գ. Տէլվինյ եւ Տր Պլօք յուզիչ լռութեան մը մէջ ոգեկոչեցին յիշատակը ընկերվարութեան հիմնադիրներուն եւ անոնց որոնք ինկան ընկերվարութեան գաղափարին եւ սկզբունքներուն համար։

Գրիւսէլի յարատեւ նուագախումբը մէջ ընդ մէջ կը նուագէր զուարթ ու յեղափոխական կտորներ։

Կուսակցապետ Գ. Վանտէրվէլտ, անպաշտօն նախարար, որ բեղուն գործունէութիւն մը ունեցած է կուսակցութեան հիմնարկութենէն ի վեր, կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ, ոգեկոչելով յիշատակը անհետացող ընկերներուն, յարգանքի արտայայտութիւն ուղղեց հիմնադիրներուն եւ ողջունեց երիտասարդութիւնը, որ ամէն տարի կուգայ ստուար թիւերով միանալ ընկերվարութեան մեծ բանակին, քաջալերելով ու թարմացնելով անոր անխորտակելի շարքերը։

Իրենց կարգին խօսք առին նաեւ ուրիշ ճառախօսներ, վեր հանելով օրուան նշանակութիւնը եւ ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ մը։

Կիրակի օր, 150,000 ցուցարարներու մասնակցութեամբ կազմուեցաւ հսկայ թափոր մը, որ նուագախումբերով անցք մը կատարեց քաղաքին գլխաւոր պողոտաներու մէջէն, կատարեալ կարգապահութեամբ եւ խանդավառ ցոյցերու մէջ։

Թափօրին անցքը սկսաւ առաւօտեան ժամը 9ին եւ վերջացաւ կէսօրին։ Այդ առթիւ աչքի կը զարնէին խոշոր ցուցատախտակներ, որոնց վրայ կը կարդացուէին հետեւեալ վերտառութիւնները. —

«Պէտք է պետականացնել վարկը» «Կենսաթոշակ կ'ուզենք», «Մենաշնորհներու ջնջումը կը պահանջենք», «Գործաւորներ, գիւղացիներ, մտաւորականներ, արհեստաւորներ եւ փոքր առեւտրականներ միացեալ ճակատ կազմենք եւ իրագործենք աշխատանքի ծրագիրը»։

Անցեալ հինգշաբթի Գրիւսէլի մէջ գումարուեցաւ նաեւ ընկվ. Միջազգայինի գործադիր կոմիտէին ժողովը, ինչպէս գրած էր «Յառաջ»։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

(ՆԱՄԱԿ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌՈՎ)

Կիրած երկու ղալամ կիրըղ բոտտացոյ։

Նախ եւ առաջ մեղանից հարցնես փառք Աստծու ողջ եւ առողջ ենք, տայց Աստուած, որ դուք էլ լինիք ողջ եւ առողջ եւ գործով յաջողակ. ամէն։

Նիրամըս Թա «Հաբի ամի, վեր ի մանուս «Յառաջ»էն ծնած օրից տասը տարին անցկացաւ, խնդրիրամ էդ կողմանէ մասին երկու քաղցր քայցր խօսք էլ դու կիրիս»։

Էհ, Շաւարշ ջան, Հաբի ամին էլ քու տեսած Հաբի ամին չի։ Մի վախթ կար, վեր Հաբի ամուն զըլամէն երկու զօյր Թուրքու նման կորըմար. Ջէյրան ձիին երրա նստած վեննէն՝ մինը Թաւրիզ, մինը Ղարաբաղ, մինը Վան, մինը Զանգեզուր։

Էն օրերը վեր Հաբի ամին տեսաւ, ա որդի, դուշմանըս տեսնա վուէ։ Թօրքէն, Թուսէն մաչքը կոտրի, վեր մեզ կորը քցին։ Մեծ ուրախութիւնս մըրդհեր է, վեր էդ դարիր վեղէն երրա, Ֆրանգէն բըխարհումը, «Յառաջ»ը կարից կլոխ հանել, մեր ռեքուն լուղուն պէնդ պահել, մեր օձաղը հաստատ պահել եւ մեր մեռած ու սպաննուած անմահ կտրիճներին թաղած կրտակը, վառ պահել։ Տասը տարէն մեծ պէնա, օխթաթա նորը — ւերիք, էդ ասըր գործը կեաս թողիք, տէր Աստուած, տըվէր զուք, հունցը սկըսալըք, ընդիլ տարիք, վերն վեր մեր յոյսն ու ապաւէնը մընացըլըք դուք։

Էհ, Շաւարշ ջան, բըխարհքիս պէնը հուվա գիտա, մինէլ տեսէր, լուս թըխնակը մթնըսօնց, երկիրըր սրվա— ցաւ, աշխարհը թուխպրկալից, ստ— րերը բըրնաց, կածակ բըրա ամէն զօլ ... ընդեղան եար մինէլ տեսար էն ահմթը, Թօխպը քաշէց, երկինքը վարդու նման բաչուաւ իրէնակը տեսա եկաւ, աշխարհը լիւսացաւ, մեր սարերը մեր վեղերը պըյծըռացան։

Ըդի օրերը Հաբի ամին շատ ա տեսաւ, ա՛ որդի ..

Հային օրն էլ տես ըլալ, հուվա գիտաա Թա էքուց ինչ կինի, ըղէնակէն նման մի պէնա, մին էլ տեսար աշխարհը սրվացաւ, մին էլ տեսար պըյծըռացաւ.

«Յառաջ»ը մեր օձաղն է, էդ օձաղէն կրակը վառ պահեցէք, վեր մեր ջահիլ ճղօւներրը էդ ուջաղին կրակին տըքանան։ «Յառաջ»ը վեր տասը տարի ձէն տըւաւ, հարայ տըվաւ, Թա մունքէլ էլ ընք օպուժ, վեղ ունենալ, մեր վեղերը եա տուիք, վեր անտարրընք տէր յոնինք, մունք օղըմընք տէր տըրական ունենալ, վեր միշտ քարոզից Թա Հայը Հայ մնայ, մեր վեւկէ լի— զուն, հանցու ըլալա բնաւ մնայ։ Ը— սօրան օրըն էլ որդի Շաւարշ, տասը տարան եանէլ էդ սկսած հըղըրցա— նել քցէք ... մեր ազգէն ճիրագը պէնտ պըհեցէք հունցը պահալըք .. հայրաթ մի օր էլ մեր վըղէստան, մեր սրբերան, մեր ճուրերան էս զաւըր— մար եկած Թօղպը կը քաշուի ...

Հաբի ամին էդ հաւատը ունի, զի պէնէր շատ ա տեսալ ... Աստուած «Յառաջ»էն երկար կեանք տայ, վեր էդ քաղցը ու կարմիր օրը տեսնայ։

Քու Հաբի Ամի

«Տպաւորութիւններ»

Բնութեան մէկ խիզախ քմահաճոյքին հանդիպած, մոլած կանաչ գօտիներ ունենալով իբր պատնէշ, կեանք է առեր Պուրպուլը բերդի մը նման։

Ան միշտ յաղթական է հանդիսացեր իր միստական պայքարին մէջ, Թշնամիին զէնքն ու զրահը գլուխ կը ծռեն իր հոյակապ ջերմութիւններուն եւ կենսատու արեւի մը ոլացիկ ճառագայթներուն առջեւ։

Տպաւորիչ կանաչ մը կը տիրէ չորս դին, ի՜նչ փարթամ բուսականութիւն։ Համեստ, ժպտուն վեղարաւոր կատարներ, որոնց ճակատի ժայռոտ կնճիռները կը մատնեն իրենց տոհմային փառաւոր անցեալը։

Ուրիշներ ալ կան աւելի երիտասարդ, որոնք մէկ կողմ նետած իրենց վեղարը, հպարտօրէն ցոյց կուտան գանգուրը իրենց մազերուն որոնք եղեւնի հսկայ անտառներ են։

Ասոտ վտակներ, որոնք քիչ անդին կեանք պիտի տան հսկայ գետերուն, իրենց կարկաչուն ձայնը խառնած շունչ ու կեանք կուտան կարծէք այդ թռչուններու զուարթ ճռուողումին, յանձնուելով կանաչին։

Երեկոյ է, արեւելեան կողմի մէկ բարձունքին ի վեր կը բարձրանամ ընդհանուր աչք մը նետելու Պուրպուլի վրայ եւ մասնաւանդ ապրելու համար հրաշալի վերջալոյսը։

Քիչ հեռուն նիհար, շողշողուն ջուրի վճիտ ջիղեր կեանք են տուեր Տօրոսներ զետին, որ ճեղքելով երկուքի կը բաժնէ Պուրպուլը. Երկու ափերու եղբայրական ողջին վառ պահելու համար գեղատեսիլ կամուրջներ սիրալիր առիթը կ'ընծայեն իրենց գրկախառնութեան։

Հոգեկան հրճուանքի պահեր է որ կ'ապրիմ, հին յիշատակներ եւ կարօտի տենչեր կը բորբոքեն հոգիս, դէմս ծիրանեգոյն պաստառ է հոգիս, հորիզոնին վրայ կը տեսնեմ չորս գագաթներ պար բռնած ցայտուն, լուսեղէն, կրակոտ գունդի մը շուրջ։ Զարս դին լուռ է ...

Ո՜հ, երա՞զ է արդեօք, մի՞թէ այդ լուսաւոր գունդը որ կը սահի հեռո՛ւ, «Լուսաւորչի կանթեղը» չէ՞ մեր հինաւուրց Արագածի կատարին ... Զով զեփիւռ կ'արթնցնէ զիս այս կարօտի երազէն, հանդարտ քայլերով կ'ուղղուիմ քաղաք։

Շուրջս սրբավայրի մը լռութիւնն է կարծէք, լայնածաւալ անտառը իր բնակիչներով քուն է մտեր, զեփիւռը սառնմունք է պահակի դերը, հիմա կը լսուի միայն ջուրերուն մեղմ, զուարթ ձայնը, եւ հեռուէն սոխակին անուշ օրորը։

ՅԱՐՈՒԹ ՏԱՄԼԱ ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Դպրոցասէրին շուրջ

Այս վաղեմի հաստատութեան շուրջը առեղծուած կարգ մը գրոյցներ կը ստիպեն զիս մասնաւոր ուշադրութեամբ մը մօտենալ եւ քննել կացութիւնը։

Աւելորդ է խօսիլ անցեալի մը մասին, որ եղած է, բարգաւաճ եւ օգտաշատ, շնորհիւ համակրութեանց եւ իրական աջակցութեանց զորս լայնօրէն տրամադրած է ժողովուրդը, իր ապրուստէն պատառ մը հանելով որբերու կրթութեան գործին

Հաստատութեան Թէնսի մէջ տեղաւորուելուն յաջորդող առաջին տարիները խանդավառութեան տարիներն եղան, խրախուսելով գործին շուրջը մտաւորական ուժեր, մամուլը, մեծատունները եւ գրամատէրը։

Պատկերը փոխուած է այսօր։

Ուսուցչական կազմը կը մնայ չէզոք գետնի մը վրայ, պահպանելով գնահատելի ներդաշնակութիւն մը՝ տարբեր հոսանքներու ներկայացուցիչներու միջեւ։

Բայց կեդրոնական վարչութեան դիրքը հակակշռող մարմնին հանդէպ հետզհետէ առած է անբարեհաճ հանգամանք մը, ինքնագլուխ եւ ուղնախարի ղեկավարութեան մը տրամադրութեամբ հեռացնելով մէկ-մէկ բոլոր անոնք որ մինչեւ այդ կարեւոր ազդակներ եղած էին հաստատութեան բարգաւաճումին եւ հմայքին։

Կեդրոնական վարչութիւնը այլ եւս չէ կրնար հին օրէնքներով եւ տնավարի որոշումներով ապրեցնել Դպրոցասէրը։

Անվիճելի է որ կեդրոնական վարչութեան պատասխանատուութիւններու եւ իրաւունքներու սահմանն ճշդումը պահանջ է դարձած ...

Հակակշռող մարմնի անդամ[...] պէտք է համարուին իբրեւ հան[...] կարծիքի ներկայացուցիչներ [...] թէ իբրեւ սոսկ հաշուեքննիչներ։

Դպրոցի պիւտճէի մասին իր[...] լիք ցուցմունքները եւ սահման[...] ները պիտի կրնային քանդել [...] մունք բաց — բաւականու[...] կանխելով աւելի մեծ չարիքներ։

Իրաւասութիւններու խնդիրը [...] դուէլ յետոյ հաշուեքննիչ թէ հ[...] կլրող բառերը մասնաւոր արժէ[...] նենալ կը դադրին, քանի որ [...] տարի առաջ գումարուած ընդհ[...] ժողովը ընդունեց հակակշիռ[...] առթիւ զեկոյց մը հրատարակ[...] մունքին մէջ։

Եթէ յետագային հետզհետէ [...] ցող տարակարծութիւններ չստ[...] ւէին, այսօր հաստատութեան [...] բոյական եւ նիւթական կացո[...] կ'ըլլար անշուշտ իրապէս բար[...] անվիճելի։

Անհերքելի է որ ժողովուրդ[...] թիմներով ապրող [...] մը կացութեամբ եւ կենցաղով [...] քաջալերելու իրաւունք ունի [...] ղովուրդը։ Բայց անհանդուրժ[...] որ ամէն միջադէպ բերնէ բերա[...] ռելով, դառնայ նիւթ անճաշ[...] սակցութեանց։

Եթէ կը «պարտինք» որ [...] վարչութիւնը արժէ գիտակից [...] տասխանատուութեան՝ ժողով[...] հանդէպ որդեգրէ օրինական [...] նապահ ձեւը, վարելու համար [...] սոյթաց յիսնամեայ գործը, [...] կը ցանկանք որ ժողովրդական [...] հսկողութիւնը եւ բարոյական [...] ժառանգութիւնը կատարուին օրին[...] կան ու պատշաճ ձեւերով, հեռ[...] կաւոր մարմիններու կողմէ, [...] կազմակերպութիւն կամ խմբակ[...] թիւն։

Այս պայմաններուն մէջ [...] որ քննադատութիւնը կրնայ [...] արդիւնք տալ։

«ՃԱՄԲՈՐԴ»ԻՆ

ԹՈՒԼՕՆ. — «Յառաջ»ի [...] համարում կարդացի մի [...] «Երիտասարդ պաշտամունքը» [...] բազատութեամբ.

Յօդուածս գրողն է այդ [...] ուայ ընկերներից։ Ինձ շատ [...] կը յիշեցնէք ...

Բարի եղէք ինձ տալ մէկ [...] թիւն այդ ընկերներից մէկի [...] Ճանաչո՞ւմ էք «Զանգ» խմբի [...] դամ Արշակ Նուբիլեանին, [...] ծննդեամբ 1909 թուականին, [...] կամ յուլիս ամիսներին, ինք [...] վեր (Թիֆլիզի գաւառ) չառաւ[...] բայախօս, Հ. Յ. Դ.-ի գործիչ [...] Թաւրիզ քաղաքում 1902–1907։

Այդ տաք ամիսներին «Զանգ»ի [...] մէկ ժողովին ներկայ եղայ [...] փախստական Սիպերիայէն զա[...] ցական գործով։ Այս առթիւ կը [...] հանդուրցեալ Անտոնի եւ մեր Ա[...] նին այդ ընկերների հետ։ 26 տար[...] անցան, ոչ մի լուր չունիմ այժմ [...] որ այդքան լաւ յիշողութեամբ [...] բազրում էք եւ ճանաչում այդ [...] ընկերներին, խնդրեմ տեղեկացնէ[...] ո՞ւր է իմ յիշեալը՝ Արշակը, [...] մինչեւ ո՞ր թուականը կարող էք [...] ժամանակ նորա ուր լինելը։

Հ. Եղիկեան[?]

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԴԻՐՔԸ

Ի՞նչ է այս Եթովպիան որ աշխար[...] կրակի պիտի տայ։

Ֆրանսական թերթ մը կը [...] խանէ թէ աշխարհի լաւագոյն դիր[...] ունի Հապէշիստան, եթէ միջոցն[...] ունենայ արժեցնելու։

Ան կ'իշխէ Կարմիր ծովու [...] նեղ կէտին (Պապ էլ Մանտէպ) [...] Հնդկաստանի ճամբուն։ Կարելի [...] ծիպութիի մը կազմել Հնդկաստ[...] կէանքին համար։ Կալայէն [...] բերան [illegible] ուրերով ու գետերով [...] Եգիպտոսի ու Եգիպտական Սուտ[...] բոլոր հարստութեանց, բաւական [...] լեռներու մէջ Թումբեր կանգնել [...] հարստութեանց մէկ մասը վար [...] լու համար։ Ան կը հսկէ այն նոր [...] ճամբուն որ Գահիրէէն մինչեւ Քեյ[...] ցուած Գլուխ կ'երկարի եւ որ Անգ[...] լիացիներուն աչքին լոյսն է. Այս[...] որ Եթովպիա երբ զինուի ու զարգ[...] նայ նոր գրութեամբ, պիտի դառն[...] անառիկ երկիր մը։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—•—

Սիրելի Արազ.— Եկած է ժամանակը, վերջնական ձեւ մը տալու ում վերջաւորող բառերու հոլովումին:

Նախ, հարկ է կրկնել թէ որ եւ է լեզուի մէջ բառերը միօրինակ կը հոլովին, այսինքն, որոշ, կարուկ կանոններու վրայ: Ցեղեցէք Ֆրանսերէնը, կարգ մը նախդիրներ կան, որոնք միօրինակ ձեւով, ըստ թիւի եւ ըստ սեռի, բառերու հոլովումին համար կը գործածուին. Նմանապէս անգլիերէնի մէջ, եւ գրեթէ նոյնպէս գերմաներէնի մէջ Հայերէնն ալ հետեւած միաձեւ հոլովումի ջուրերը կ'երթայ եւ մեծ իրաւունքով: Բայց անհիմ պէտք է ըսել կ'երթար Արեւմտեան ժամանակէ մը ի վեր հակառակութիւններ կը տեսնուին, այն միտումով որ հոլովները միրթ գրաբարաձեւ կ'ագալականուին, կը խառնուին:

Այսպէս, ում վերջացող բառերը կէս մը գրաբար, կէս մը աշխարհաբար ըսած ենք հոլովել, զարգացում, զարգացման, զարգացումէ, եւն. եւն. Միանգամ ընդ միշտ պէտք է մեր միտքէն վանել բառերու հոլովումին ատիւ ներդաշնակութեան կամ աններդաշնակութեան նկատումը, հոլովի կանոնի վրայ է, ոչ թէ ներդաշնակութեան:

Այսպէս, եթէ սովորական կամ ընդհանուր ձեւին վրայ պիտի չսանենք ում բառերը իրաւունք պիտի տանք [illegible] ուրիշներուն, երբ զարգացման բացառականը ընդունինք ու գործածենք զարգացմանէն: Եթէ գուն զարգացումին սեռականը զարգացման կ'ընես, ի՞նչ իրաւունքով կրնաս արգիլել զարգացմանէ բացառականը զարգացումէ ձեւով, ինչպէս զարգացմանէ, եւ այլն ըստ կարգին: Ճիշդ, կրնա՞ս միթէ ընդունիլ մեր արդի լեզուին մէջ սա այլանդակութիւնները, զոր կը տեսնենք սակայն յաճախ — հետապնդմանց, պարպման, ուշացման․․․ Վերջին երկուքը մանաւանդ իրաւունք չունին, որովհետեւ «գրական» բառեր չեն, եւ գործածողները չարէք հասցուցած կ'ըլլան մեր լեզուին: Երբ բառը գրաբար չէ, անոր չի պատշաճիր ում [illegible]: Այդ տեսակ բառերուն գործածութեան յատուկ ձեւը կայ — փոխանակ ըսելու պարպում, կ'ըսես՝ [illegible] — պարպել կամ պարպելը (իբրեւ գոյական) փոխանակ ըսելու [illegible], կ'ըսես [illegible] կամ [illegible]: Ըստ այսմ, փոխանակ ըսելու՝ պարպման (ինչպէս գրուած էր) կամ նոյն իսկ պարպումի, կ'ըսես պարպելու: Այսպէս՝ պարպելու գործողութիւն,— փոխանակ ըսելու՝ [illegible] ուշացման պարագային (ինչպէս գրուած էր) կ'ըսես՝ ուշանալու պարագային (նոյն իսկ ըսել՝ ուշացումի):

Դառնալով ումին հոլովումին, կ'ըսենք ում, ումի, ումէ, ումով, յոգնակին ալ՝ ումներ, ումներու, եւն.: Ահա, արդարեւ գեղեցիկ միօրինակութիւն մը: Ի՞նչ այլանդակ են մեր արդի լեզուին մէջ՝ պայծառմանց, զգածմանց, միտման կամ միտմանց, հակման կամ հակմանց հոլովակերտ ձեւերը, նաեւ խառնմանց, եւ տակաւին աւելի դժուարին ձեւեր, զոր այս բովէն չեմ յիշեր, թերեւս մոռցուածները յիշուածներէն աւելի գէշ: Գաղափարի այս կարգին վրայ, պէտք է, իմ տկար կարծիքով, այլ եւս գործածութենէ դադրեցնել [illegible], [illegible], [illegible] ձեւերը եւ ընդունիլ միայն [illegible], [illegible], եւն., բոլոր յոգնակիներուն համար: Դպրոցին մէջ ալ կրթութիւնը ո՞րքան դիւրին կ'ըլլայ: Բացառութիւնները թող մնան, կարելի է անոնց մէջէն ելլել: Դժուար չէ կարգ մը ընտանի բառերուն հոլովումի մէկ–երկու բացառիկ դէպքերը բացատրել եւ հասկցնել. կին՝ կնոջ, հայր՝ հօր, եղբայր՝ եղբօր, քոյր՝ քրոջ, բայց անոնց յոգնակին՝ արմատական ձեւով, ոչ թէ եղբարց, տիկնանց, մարց, հարց: Եթէ գուն [illegible] վրայ պնդես, չես կրնար արգիլել սա վերջին բառերուն յոգնակի հոլովումին ձեւը, չէ՞: Ետոյ, բացառութիւնները երթալով կը պակսին միօրինակ կանոններու լոյսին տակ: Այս պահուս յիշեցի [illegible] բառերուն ձեւը, փոխանակ «ակզբունքներու» բնական ձեւին:

×

Բարեկամ մը անձնական նամակի մը մէջ դիտել կուտայ, թէ [illegible] թիւն կ'ըլլա՞յ փոխանակ թառերգութիւն: Ան ի՞նչ [illegible] թիւն է, կը հարցնէ. Անշուշտ որ իրաւունք ունի: Նախ՝ այդ բառը [illegible] բառին առաջին մասը թառ է, երկրորդ մասը՝ երգ. ուստի՝ թառերգ (շատ բնական): Կրնաս [illegible] թառը բառին սեռական ձեւը՝ [illegible] առնելով, ըսել [illegible]: Բայց նմանաձայն գիրերուն պարագան իրաւունքով նկատի կ'առնես, եւ երկրորդ երը կը ջնջես, եւ կ'ունենաս թառերգութիւն ([illegible] ձեւով): Չեմ գիտեր, թէ [illegible] գրողները այսպիսի մտածումի մը հետեւողութեա՞մբ արդեօք կը քալեն այդ բառին համար: Սակայն երեւութապէս միայն իրաւունք ունին այդպէս խորհողները: Այդ ձեւը կայ, այո, լեզուին մէջ, բայց բառին բուն ձեւին՝ այն է ուղղականին համար: Այսպէս՝ գուսար (որ կը նշանակէ հօտ, [illegible]) իբր [illegible] առնելով արածել բային արմատը, կ'ըլլայ [illegible] (հովիւ), ոչ թէ [illegible], վերը մեր բացատրած ձեւով: Ըստ այսմ, թառը պէտք է առնել ուղղականով, ինչպէս որ է, որուն կցելով երգը՝ կ'ըլլայ թառերգ, որ կը հետեւի յոյժ պատշաճօրէն եւ ապա՝ թառերգութիւն ուղիղ ձեւը, ինչպէս քնարերգութիւն, [illegible]թիւն:

Շարն ընդ հուպ:

ՏԱՐԱԶ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

—•—

ՄԵՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

ՎԱԼԱՆՍ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան կամքը, որ այս քաղաքին մէջ բոյն դրած էր 1925ին, 1932ի տագնապէն յետոյ, բոլորովին գօտեպնդուած եւ վերակազմուած, կրկին կը գտնուի [illegible] դիրքին առջեւ: Վալանսի երիտասարդութիւնը քայլ առ քայլ կը մօտենայ Դաշնակցութեան, համոզուելով թէ իր հոգեկան [illegible] միակ [illegible] անոր մէջ է:

Վալանսի կոմիտէն նկատելով որ թէ ընկերները եւ թէ համակիր չէզոք երիտասարդները աւելի սերտ եւ [illegible] շրջանակ մը ունենալու եւ զանոնք [illegible] միակ միջոցը գրադարանի մը հաստատումն է, յաջողեցաւ այդ պակասն ալ լրացնել, շնորհիւ ընկերներու եւ համակիրներու նիւթական եւ բարոյական ջանքերուն: Արդէն իսկ վարձուած է սրահ մը, շատ յարմար, որ կ'առնէ շուրջ հարիւր աթոռ: Ունեցած աթոռ [illegible] է, իսկ պակասն ալ շուտով կը լրացուի: Սրահին վարչութիւնը մշակած է կանոնագիր–ծրագիր մը: Գրադարանը կը կոչուի «Սիամանթօ»:

Ահա յուրջ եւ ընթերցող ձեռնարկ մը, իբրեւ պատասխան ուրիշներու վայրահաճութեանց:

«Յառաջ»ը թող ներէ ինծի երկու խօսք ուղղելու [illegible] թղթակիցին, իբրեւ վերջաբան: Այդ պարոնը քանի՞ լարի վրայ կը խաղայ, [illegible] է, [illegible] է, [illegible] է եւ [illegible] — տասը տեսակ Հայր-Միութեան ալ անդամ է: Բայց այս բոլորէն որ մէկը զօրաւոր գտնէ անոր թմբուկը կը զարնէ, եւ թերթն ալ կը տպէ առանց ալ ձախ նայելու: Կը բաւէ որ Դաշնակցութեան դէմ ըլլայ: Մեծ պատիւ պիտի ըլլար եթէ փորձէի պատասխանել:

Ն. Թէրզեան

ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՍԷՆ ԺՈՐԻՍ, (Հօթ Սավուա), 19 օգոստոս.— Տարիներէ ի վեր Ֆրանսական Ալպեաններու այս չքնաղ անկիւնը, Աններսին եւ իր լիճը, որ մեր սիրելի հայրենիքի մէկ պատկերը կը ներկայացնէ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի արենորներուն ժամադրավայր դարձած է: Այս տարի ալ խումբ մը երէց արենոր սկաուտ գործադիր խորհուրդի մասնաւոր արտօնութեամբ եկած ենք հոս մեր Ֆրանսացի եղբայրներուն հետ ընկերական կապը վառ պահելու, երեկոյեան խարոյկին շուրջ, հայկական երգերով ու պարերով: Մեր Սէն Ժորիս հասած օրը հաճելի անակնկալի մը առջեւ գտնուեցանք, երբ ազգային դրօշներու բարձրացման արարողութիւնը պիտի կատարուէր: Մենք ալ հարիւրաւոր սկաուտներու շարքին երբ մեր սիրելի եռագոյնը պարզուած տեսանք, իր պաշտելի ծալքերը հովին տալով [illegible] յայտնեց թէ բանակավայրը արդէն պարզած է հայկական եռագոյնը, ի յիշատակ հայ սկաուտներու այցելութեան: Այդ վայրկեանին մեր սիրտը ուրախութենէն թունդ ելաւ կարծես ու պահ մը, ակամայ մտածեցինք մեր հայ փախստականներուն վրայ…

Այսպէս, մինչ անդին մեր հարազատ արիւնը եղբայրները իրենց ցեղն ու փառապանծ անցեալը կը մոռնան կառավարական կուսակցութեան մը սարսափ տակ, նոր երկիր եւ նոր մարդ շինելու յաւակնութեամբ, Սփիւռքի հայ երիտասարդութեան մեծ մասը երկիւղածութեամբ կը գործէ յանուն հայրենի [illegible]:

Մենք հոս Սէն Ժորիս, Իէր, Սթէյլա, Կրընոպլ, անդին Սթոքհոլմ եւ այլուր իբրեւ սկաուտներ ողջամիտ երիտասարդութեան հետ կը պանծացնենք եւ պիտի պանծացնենք Հայը, պանդուխտ Հայը, հետզհետէ աւելի ծանօթացնելով մեր օտարազգի արի եղբայրներուն՝ հայ ցեղին արժէքը, անոր ապրելու եւ անկախ ապրելու կամքը:

Վ. Գալփաքճեան, Կ. Կէտիկեան

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

—•—

ՍԷՎՐԱՆ, 19 օգոստոս.— Համազգայինի տեղական մասնաճիւղին վարչութեան որոշման համաձայն, կիրակի առաւօտ կանուխ, իր բազմաթիւ անդամներն ու համակիրները հաւաքուեցան Նօթր Տամ տէ [illegible] եկեղեցւոյ [illegible] մերձակայ դաշտավայրը:

Բարձրադիր օդաւէտ վայր մը՝ շարան շարան ծառերով, որոնց զովացուցիչ հովանիին տակ Հայկականներն ու Հայկուհիները իրենց ծնողքին հետ ամբողջ օրը մաքուր օդը ծծեցին եւ համբաւաւոր աղբիւրին զուլալ ջուրն ըմպեցին: Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, խնճոյք, խաղեր, ազգային երգեր, շուրջպար, անվերջ խինդ ու ծիծաղ իրարու յաջորդեցին Համազգայինը յատկանշող ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը տակ: Մեր շուրջը նստած Ֆրանսացի ընտանիքներ, ի տես մեր քոյրերուն ու եղբայրներուն զուարթ ու ոգեւորիչ խաղերուն համակրանքով մը կը դիտէին զանոնք:

Իրիկունը ուշ ատեն, ակամայ կը բաժնուէինք դաշտահանդէսէն, հայրենաշունչ երգերով թնդացնելով օդը:

Ներկայ մը

ՏԽՐՈՒՆԻ

Որբ մը եւս անհետացաւ, 27 տարեկան.— Գօզոս Խաչատուրեան, ծնած Խարբերդ: Ընդհանուր տեղահանութեան ժամանակ ինքն ալ կը քալէ հայ ծնած ըլլալուն մեղքը եւ կ'աքսորուի ծնողքին հետ: Հայր, մայր, քոյր, եղբայր կորսնցնելէ վերջ բախտը կ'ունենայ Այնթապի ամերիկեան որբանոցը մտնելու, ապա կը փոխադրուի Մարաշ: 1922ին Մարաշի պարպումով կուգայ Հալէպ, Պէյրութ, Ղազիր, Անթիլիաս, Մամլթէյն, միշտ փոխադրուելով որբանոցէ որբանոց:

1923ի վերջերը որբերու առաջին կարաւանով կը մտնէ Ֆրանսա, Սարթի նահանգը, ուր քանի մը տարի թուղթի գործարան մը աշխատելէ վերջ կուգայ Փարիզ եւ կը յաջողի մտնել Սիթրոէնի գործարանը, բայց կը ճամբուի գործազրկութեան առաջին օրերուն:

Տարի մը անգործ մնալէ վերջ, կ'որոշէ սափրիչութիւն սորվիլ եւ կ'աշխատի Կարապետ եւ Սարգիս եղբայրներու քով (Փորթ տ'Իթալի): Շուտով խանութ մը տէր կը դառնայ Իսիի մէջ, բայց անողոք հիւանդութիւն վրայ հասնելով կը գամէ անկողին: Երկու ամիս պանդոկի մը մէջ քաշքշելէ վերջ, կը համոզենք որ հիւանդանոց մտնէ: 18 օր կը մնայ Լաէնէք, ուր կը հաստատեն թոքախտը եւ տեսնելով որ բարւոքում չկայ, կը փոխադրեն Լարոշֆուքօ, ուր կը մնայ հինգ ամիս առանց որ եւ է բարեփոխման: Մահը տեղի ունեցաւ օգոստ. 12ին:

Դժբախտ երիտասարդը շատ սիրուած էր իր ազնիւ բնաւորութեամբ: Դառն է իր կորուստը մեզի ընկերներուս համար: Վերջին այցելութեանս ատեն շնորհակալութիւն յայտնեց Գ. Փիլիպպոս Քրլրղըքեանին որ իրեն պէս հիւանդանոց ինկած ըլլալով մեծ ծառայութիւններ մատուցած էր, նոյնպէս բոլոր այն ընկերներուն որ կ'այցելէին իրեն:

Ցուցարկաւորութիւնը կատարուեցաւ օգոստ. 16ին, Հայոց եկեղեցին, եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Իսիի գերեզմանատունը: Ներկայ էին մօտ ութսուն ընկերներ եւ բարեկամներ, երբեք ծաղկեպսակներով:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի ընկեր:

Ա. Խաչատրեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԱՐԺԱՆ ԽԱՂ ՄԸ

—•—

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 օգոստոս)

— «Տուրքէ մանրամասները, իր տեսակին մէջ նախընթացը չունեցող այն անարգ խաղին, որ տեղի ունեցած է Պաղտատի մէջ: Տուեալ պարագային ղեկավարացի պլոքեին չունի մինչեւ իսկ այն «մեծ-արտաքեզր»ը, ինչ որ իր հոգեկիցն ունէր Հոթէլ Մաճեսթիքի մէջ: Հոն, վերջապէս, կարելի եղաւ գոյգ ժողովներու պատրանքը ստեղծել, ամբոյ երեսփոխաններու անուններ շարել, սուտ արձանագրութիւններ կազմել եւ մեղադրանքի մատնել հաւանութեան այն մասը, որ սպամարիր է մոլորելու: Պաղտատի անարժան խաղին մէջ այս դիւրութիւններն իսկ կը պակսին:

Կարելի չէ ուրանալ, թէ Իրաքի Գաւառականը 30 անդամներ ունի (27ը աշխարհական, իսկ 3ը՝ հոգեւորական), որոնցմէ 27ը ներկայ էին օգոստոս 3ի նիստին (մէկը նիստի ընթացքին կը մեկնի):

Կարելի չէ ուրանալ, թէ 26 երեսփոխաններէն 13ը, Գաւառականի մէջ ամօթալի տեսարաններու տեղ չտալու համար, օգեցին նիստը եւ ի նշան բողոքի հեռացան ժողովէն:

Կարելի չէ ուրանալ, թէ Գաւառականի օգոստոս 3ի նիստի օրակարգին մէջ առաջնորդի ընտրութեան խնդիր չկար:

Կարելի չէ ուրանալ, թէ հակառակ ներքին կանոնագրի ոգիին եւ տառին՝ երեսփոխաններէն 13 հոգի քաշուելէ ետք ժողովէն, փոքրամասնութիւն մը, օգտուելով առիթէն, փորձեց ամէնէն անպատի, ամէնէն զզուելի, ամէնէն զազիր եւ փողոցի միայն վայել ստոր ձեւերով յոյծել ծանրակշիռ խնդիր մը, այն է՝ բովանդակ Իրաքի հայ գաղութին վերաբերող առաջնորդութեան հարցը.

Կարելի չէ ուրանալ, թէ Ռուբէն Մանասեանի կոչուած անարժանը փոքրամասնութեան մէջ մնացած 13 ընկերներէն ընդամէնը ինը հոգիներու քուէները շահեցաւ, այսինքն ոչ իսկ լուի ՄԷԿ–ԵՐՐՈՐԴԸ Գաւառականի ձայներու (30), իբրեւ առաջնորդ Իրաքի…

Կարելի չէ, վերջապէս, ուրանալ, թէ այս անարգ ու ամօթալի խաղին ձայնի խրատմունքով մասնակցեցաւ նաեւ ժողովին նախագահը, պարագայ մը, զոր նախատեսուած է Օրէնքը եւ մերժած սկզբունքով:

Մեզ կը թուի, որ գաղթական բանէր պայքարներու մէջ, 1920էն ասդին, պլոքեի — բոլշեւիկմի այս տեպար հոգեզաւակի — բարոյական պատկերը երեւան եկած չէ այնքան պայծառ գծերով, այնքան յստակ արտայայտութեամբ եւ այնքան հարազատ շունչով, որքան Պաղտատի մէջ:

Պաղտատի խաղը անգամ մը եւս կը պարզէ բնոյթը այն միւս խաղերուն, որ տեղի ունեցան Նիւ Եորքի, Ֆրէզնոյի եւ այլ վայրերու մէջ: Որովհետեւ ամենուրեք նոյն մարդիկն են, միեւնոյն բարոյականով եւ նոյն գործելակերպով,— [illegible]:

Կը սիրենք հաւատալ, որ գոնէ պիտի անցնի նաեւ այս խաղը: Պաղտատի պլոքեին այն համոզումին է, թէ Ռուբէն Մանասեանը ընդհանրապէս մարդկային արժանապատուութեան մասին որ եւ է գաղափար չունի: Մենք քիչ մը աւելի լաւատես ենք այս մասին: Այս քիչն իսկ բաւական է սակայն, որ նոր ու անարժան խաղով մը վերստին չփոթորկէ ամբողջ գաղութի մը կեանքը»:

[illegible] Աւելի ինքնատիպը կայ: Չէ՞ որ Սպանիոյ մէջ Ալքալա Զամորա բանտէն ելաւ վերջերս հանրապետութեան նախագահ ըլլալու համար… ։

ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ՍԱՐՍԱՓԸ

Ալպանիոյ մէջ վերջերս կրկին խռովութիւն մը ծագեցաւ: Նման դէպքեր պարբերաբար կը խռովեն այդ փոքրիկ երկրին հանգիստը:

«Լ'Էնթրանսիժան» կը պատմէ թէ վերջերս Վալոնա բնակող ընդդիմադիր մտաւորական մը հրաւէր կը ստանայ Թիրանա, կառավարական պալատը երթալու: Ենդիրը յայտնեց ազգականի մը որ գուշեց.

— Թիրանա՞ կանչուեցար: Ահա քաղաքականութեան խառնուելուդ փորձանքը: Հաշիւդ մաքուր է: Քու տեղդ եթէ ըլլամ կը փախիմ արտասահման.

Եւ սակայն դժբախտ կ'որոշէ պատասխանել հրաւէրին, հրաժեշտ կ'առնէ ընտանիքէն, ձի կը ցատկէ եւ երկու օրէն մայրաքաղաք [illegible] ներու մէջ կը մտնէ քաղաքապետարան, ուր իր բարեկամները սիրալիր կ'ընդունին զինք

— Մեր շնորհակալութիւնները, [illegible]

ԱՍՏՈՒԱԾ ԱԼ ԿԸՆԴՈՒՆԻ … ՄԵՐԿԵՐԸ

Ֆրանսայի կարգ մը ծովեզերքի քաղաքապետները կ'արգիլեն կիները շատ բաց հագուստ հագնիլ, եւ կը պահանջեն բաւական պարկեշտ [illegible] իբր լողանքի հանդերձ:

Բայց անգլիական ծովեզերքի մը հոգեւոր հովիւը այսպէս չի խորհիր: Ընդհակառակն կը թելադրէ որ լողանքառով եկեղեցի յաճախեն: Այս կնամեծար եւ գուցէ կնամոլ ալ հովիւը բոլորին յայտարարեր է.

— Պաշտամունքի գալու համար գոց հագուստը հին ժամանակներու յատուկ է: Եկէք հոս ինչպէս որ էք: Ձեր հոգին աւելի կարեւոր է քան ձեր հանդերձը…:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ Ր

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Շատ չանցած ամէնքն ալ կը ձերբակալուին, միայն Սամիհ Ռ[illegible] բէյ ժամանակ չեն կրնար ձեռք ձգել, մինչեւ որ Աւստրիա-Հունգարիա հիւպատոսարանի թարգման Գ. Լալարի տան մէջ կը ձերբակալեն եւ կը բանտարկեն:

Բայց նկատելով որ այդ դէպքը քաղաքականներու առանձնաշնորհին դէմ էր, Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի հրամանով Ճէմալ փաշա կը ստիպուի աւստրիական համաձայնութեամբ ներկայանալ [illegible] Փալլավիչինիի, ներողութիւն խնդրելու համար:

Պետական հարուածի այս փորձը ժամանակ արձանագրութիւն ունի [illegible] մօտ: Ձերբակալուածները զանազան պատժներու կը դատապարտուին: Իշխան Սապահէտտին ազատ կը մնայ որովհետեւ Թալէաթ պէյ որ այն ատեն Իթթիհատի կոմիտէին ընդհ. քարտուղար էր, կը ջանայ իշխանին հետ համաձայնութեան գալ եւ խնդրած է Ճէմալէ յետաձգել անոր ձերբակալումը, մինչեւ որ շօշափելի ապացոյց մը ձեռք անցնի: Իշխանը սակայն կը շարունակէ եղեր իր ձեռնարկները, այս անգամ իր մտերիմ բարեկամ Տօքթ. Նիհատ Րէշատ պէյի յանձնելով գործին նկարչութիւնը: Ասիկա մէկ կողմէ Թալէաթի հետ կը տեսնուի Իթթիհատ եւ իշխանին միջեւ համաձայնութիւն գոյացնելու համար, միւս կողմէ կը պատրաստէ ըմբոստութիւն մը, իբրեւ վերջին նպատակակէտ ունենալով Թալէաթ պէյը եւ Մահմուտ Շէվքէթ փաշան ազատնել: Ճէմալ ամէն օր կը տեղեկանայ բժիշկին քաջագործութիւններուն եւ սակայն անոր երկկեղու քաղաքականութիւնը այնքան կը ծածկուէր իր պաշտօնակից տիպարին շնորհիւ, որ Թալէաթ չէր հաւատար Ճէմալի մերկացումներուն եւ յանցաւոր կը բանէր տեղեկատու պաշտօնէութիւնը, մինչեւ որ բացայայտ ապացոյցով մը ամբողջութեամբ կը համոզուի:

Օր մը բժիշկը նորէն տեսակցութեան պիտի ունենար Թալէաթի հետ, բայց ատկէ առաջ պիտի տեսնուէր իր դաւակիցներուն հետ: Շատ գոհ այս խօսակցութենէն, հրաժեշտ կ'առնէ մաքիավէլլեան ժպիտով մը՝ «հիմա ալ Թալէաթ պէյի հետ հաշտեցողութեան մասին խօսինք» ըսելով: Ճէմալ ջանք կը թափէ որ Թալէաթի բոլորովին հաւատարիմ մէկը վկայ ըլլայ այս անցքին: Վերջապէս Թալէաթ կը համոզուի: Նիհատ պէյ սակայն, կռահած էր գալիքը եւ յաջողած էր փախչիլ, երբ զինքը ձերբակալել կ'ուզէին:

Իր ընկերներէն շատերը կը բանտարկուին եւ կը կազմեն երկրորդ խումբը պատերազմական ատեանին առջեւ: Իշխան Սապահէտտին հրապարակէն կ'անհետանայ, յետոյ կ'իմացուի որ անգլ. դեսպանի թարգման Ֆից Մորիսի եւ զին. կցորդ Թիրրէլի մօտ անգլիական տան մը մէջ պատսպարուած է: Ճէմալ չի կրնար ըմբռնել թէ ինչպէս իշխանը, որ մեծ [illegible] էր, իր ամբողջ ծրագիրը մէկէն երեսի վրայ ձգելով փախուստ կրնար տալ: Բայց երբ յետոյ Պոլսէն Պերլին ճամբորդութեան ընթացքին այդ մասին կը խօսին, Թալէաթ փաշա կ'ըսէ.

— «Երբ դուք ինծի հիմնական ապացոյց տուիք իշխանին եւ բժիշկ Նիհատի խարդաւանանքին, ըմբռնեցի թէ որոշած էք զանոնք ձերբակալել եւ իշխանին խորհուրդ տուի իր մէկ հաւատարիմին միջոցով որ կարելի արագութեամբ անհետանայ, այսպէս կրցաւ ճողոպրիլ»

Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, կ'ըսէ Ճէմալ փաշա, ես ինքս էի որ ապրիլի 13ի (31 մարտ) դէպքերուն ատեն իշխանը ազատած էի, երբ գործող բանակին կողմէ ձերբակալուած եւ պատերազմական նախարարութիւն տարուած էր: Հազիւ լսած, Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի ներկայացած էի յայտնելով որ իշխանին հանդէպ առաջադրուած դատը արդարեւ չէ: Եթէ Պոլիս եկած ենք խաղաղութիւնը խանգարողները մէջտեղէն վերցնելու համար եւ փողոցի քաղաքագէտներու անմոթ գործելակերպին դէմ պայքարելու, արդարացի չէ որ նոյն ընթացքը բռնենք իշխանին եւ ընդհանրապէս այնպիսի անձնաւորութեանց հանդէպ որոնք [illegible] քաղաքական արժէք եւ համոզում ունին քան մենք: Շէվքէթ փաշա ազատ արձակելու հրաման տուաւ: Այն ատեն ընդունելութեան մեծ սրահը գացի, ուր իշխանը մայր սուլթանին հետ կը [illegible]

[illegible]

(Շար.)

գործեն պատերազմի համար, պատերազմ մը որ Ափրիկէէն պիտի փոխադրուի Եւրոպա եւ աշխարհի ուրիշ մասերուն մէջ։ Եթէ հարկ ըլլայ կռուիլ, պիտի ունենանք պատերազմ մը վճռական, անողորմ, կործանում՝ ցամաքէն, ծովէն եւ օդէն,— ահա թէ ուր կրնայ հասնիլ առնական եւ արդար զայրոյթով լեցուած ժողովուրդ մը, որ գիտակցութիւնն ունի իր դերին՝ պատմութեան առջեւ եւ որ կը պաշտպանէ իր ապրելու եւ աշխատելու իրաւունքը, ինչպէս եւ իր պատիւը։ Այս սպառնալիք չէ ո եւ է մէկուն դէմ, այլ պատասխանը սպառնալիքին։ Ոչ մէկ բան կրնայ կեցնել Իտալիան։ Թող հրձիգ հրշէջները ործան, սպասելով իրենց ծրագիրներու արդիւնքին։ Անոնք աւելցուցած են, այն հաշիւը զոր Եթովպիա պիտի վճարէ Իտալիոյ, ինչպէս եւ այն պատճառները որոնց հիման վրայ Իտալիա կը պահանջէ հիմնական եւ ամբողջական հատուցում»։

Իտալական հիւպատոս մը վիրաւորուեցաւ

Առջի օր մեծ յուզում տիրեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, երբ հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ Ատուա – Ապէպայի իտալական հիւպատոսը ծանրապէս վիրաւորուած է, պտոյտի մը ընթացքին։ Բոլորն ալ կը կարծէին թէ հիւպատոսը զոհ գացած է Հապէշներու յարձակման. բայց շուտով ճշդուեցաւ որ դէպքը հետեւանք է արկածի մը։ Հիւպատոսը որսի գացած էր Հապէշիստանի լեռները, երբ իր հրացաններէն մէկը ձգնած ատեն, գնդակ մը թռաւ եւ մխուեցաւ թոքին մէջ։ Կեանքը վտանգուած չէ, բայց վէրքը շատ նուրբ գործողութեան մը կը կարօտի։

Իտալական ռազմափորձեր 500000 զինուորով

Իտալական մեծ ռազմափորձերը կը սկսին այսօր, մասնակցութեամբ կէս միլիոն զինուորի, որոնք կեդրոնացած են Պրէննէրի մէջ (աւստրիական սահմանագլուխ)։ Մուսոլինի անձամբ պիտի ղեկավարէ գործողութիւնները, որոնք պիտի կատարուին նորագոյն ռազմավարութեամբ եւ ամենավերջին սպառազինութիւններով։ Գործողութեանց կը մասնակցին նաեւ բազմաթիւ նախարարներ եւ պաշտօնատարներ, համաձայն իրենց զինուորական աստիճանին։ Դէպի սահմանագլուխ տանող բոլոր ճամբաները խճողուած են զինուորական կառաւաններով։ Ամէնէն կարեւոր ռազմափորձը պիտի կատարուի կիրակի օր, երբ ընդհանուր արշաւանքի մը ազդանշանը տրուի։

Ցարձակման նպատակը պիտի ըլլայ Ալպեան կիրճերէն իջնել դէպի Տրէնտէնի հովիտը։ Երկրորդ բանակը անմիջապէս պաշտպանողականի պիտի ձեռնարկէ։ Ամբողջ շրջանը ծածկուած է զինուորական շինութիւններով, որոնց մէջ պիտի գործեն 19 զօրաբաժիններ։ Ռազմափորձերուն գլխաւոր նպատակն է փորձել մեքենայարժ բանակին ուժը։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ս. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Ի. Միութեան ծանրութեան ախոյեանը, որ Փարիզ կը գտնուի, առջի օր նոր յաղթանակ մը շահեցաւ Իսի – լէ – Մուլինոյի մէջ, վերցնելով 142 քիլօ։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուած են Ալպանիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերուն։ Քննութենէն կը հաստատուի թէ յեղափոխական շարժումը շատոնց սարքուած էր։ Դաւադրութեան մեղսակից կը համարուին շատ մը երեւելիներ։ Նախկին վարչապետը եւ իր չորս ընկերները յաջողած են փախչիլ իտալական մակոյկի մը մէջ նստելով եւ զէնքի սպառնալիքի տակ դէպի իտալական ափը քշել տալով։

ԾՈՎԱԿԱԼ ՔՈՆՏՈՒՐԻՈԹԻՍ, Յունաստանի հանրապետութեան առաջին նախագահը, որ քաշուած էր հանրային կեանքէ, մեռաւ օգոստոս 22ին, 80 տարեկան հասակին մէջ։ Հանգուցեալը կարեւոր դեր կատարած է 1897ի Թուրք-Յունական պատերազմին եւ 1912 — 13ի պալքանեան պատերազմին մէջ։ 1915ին ծովային նախարար էր, եւ օգնեց Վէնիզէլոսի՝ Սելանիկի ժամանակաւոր կառավարութիւնը կազմելու, երբ Յունաստան մասնակցէր համաշխարհային պատերազմին։ 1920ին, երբ Աղեքսանդր Թագաւորը մեռաւ, խնամակալի պաշտօն վարեց, սպասելով Կոստանդինի վերադարձին։ Ժորժիոս Բ.ի փախուստէն քիչ յետոյ, 1923 դեկտ. 18ին նորէն իշխանութեան գլուխ անցաւ եւ երբ հանրապետութիւն հռչակուեցաւ 1924ին, նախագահ հռչակուեցաւ։ Այդ պաշտօնին մէջ մնաց մինչեւ 1929ին։

ՏԱՔԸ ՓԱՐԻԶԻ մէջ մինչեւ 33 աստիճանին հասնելէ յետոյ, մեղմացաւ երէկ, շնորհիւ տեղատարափի մը։

ԹՈՒԼՈՆԻ վերջին դէպքերուն առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ երեւան հանուած է գաղտնի ծրագիր մը, որ պիտի գործադրուէր յարմար ժամուն։

ԿՈՄԻՆՏԷՐՆԻ (Գ. Միջազգային)ը ընդհ. քարտուղար նշանակուեցաւ պուլկար ծանօթ գործիչը, Տիմիթրով, որ այնքան քաջութեամբ ճակատեցաւ Գերմանիոյ մէջ, երբ կ'ամբաստանուէր իբրեւ մեղսակից խորհրդարանին հրկիզման։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Տր. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԷՍԻՆԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական միութեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Գ. Խ. Վարդապետեանի բնակարանին մէջ։

Օրակարգ.— Խիստ կարեւոր ընթացիկ հարցեր, հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։

Ծանօթ.— Ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք չունին այն անդամները, որոնք չեն վճարած իրենց տարեկան անդամավճարները մինչեւ ժողովին օրը։

Փարիզի «Բարձր Հայքի» վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ փակած է ի նպաստ Մարսիլիոյ իր անգործ հայրենակիցներուն հանգանակութիւնը. հետեւաբար կը խնդրէ Մարսիլիոյ իր ցոյր միութենէն խմացրնել իր հասցէն եւ գրամին փոխադրութեան ձեւը։

Միութեան հասցէն.—

V. Itchkalatzian, 9, Rue Jouye-Rouve, Paris (20).

Վարչութիւն

Nos Principes Etre Électique Dire La Vérité Etre Juste Pour Tous	BULLETIN MENSUEL de la LIGUE DE DÉFENSE GÉNÉRALE Politique. Juridique. Economique, Financier & Littéraire. Direction-Administration: 159, Rue LAFAYETTE. PARIS (10) (Gare du Nord).	Notre Tache Défendre la Cause Des Faibles Faire Réparer les Injustices Commises

ՀԻՄՆԱԴԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ ՊԵՐՆԱՐ-ՎԱՀԷ ՊԷՕՐԻՔԺԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի Համալսարանէն։

«Compte chèque postal: Paris 1874-99 — Adresses télégraphique: Ligdefgen - Paris. Tél. Nord 68-02

«Ligue de Défense Général». — Parait le 15 de chaque mois.

Abonnements: France: Un an 15 fr., 6 mois 8 fr. Etranger: Un an 20 fr., 6 mois 12 fr. Le numéro: 1 fr.

Մեր **Bulletin Mensuel**ի վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու իր ընթերցողներուն թէ՝ մեծ արձակուրդներու հետեւանքով 4րդ եւ 5րդ թիւերը միասին լոյս պիտի տեսնեն 8 էջով ընդարձակուած, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15ին, այլազան բովանդակութեամբ։ Անոր մէջ կարդալ մասնաւորապէս մեր յօդուածը «Հայ եւ Թուրք գաղթականներու իրաւական վիճակը, 1928 Յունիս 30ի Ժընեւի համաձայնութիւնը եւ Գաղթականաց Օֆիսներու յանձնախումբերը»։

Միւս կողմէ, լուսաբանելու համար կարգ մը անհիմն զրոյցներ զանազան ազգային հաստատութեանց մասին, մեր ամսաթերթին վարչութիւնը յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամիսէն սկսեալ պիտի կազմակերպէ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ իրաւագէտներու «Խորհրդական գատավարութիւն» Սօսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ։ Ամէն կերպով հոգ պիտի տարուի արդար դատաստանի մը։ Ուրեմն անոնք որ կ'ուզեն ստանձնել «ամբաստանողի» դերը, պէտք է Սեպտեմբեր 30էն առաջ մեր թերթին վարչութեան հասցնեն իրենց գրաւոր ամբաստանութիւնները եւ նշանակեն իրենց փաստերը։ Պէտք է նոյնպէս նշանակեն անունն ու հասցէն այն վկաներուն, որ կ'ուզեն ներկայացնել տալ «դատարան»ին։ Ամբաստանեալները պիտի հրաւիրուին տեղւոյն վրայ ծանօթանալու իրենց դէմ եղած ամբաստանութեանց, եւ ներկայացնել կամ ներկայացնել տալ իրենց պաշտպանութիւնը Ատեանին։ Ջներկայանալու պարագային՝ դուրսէն «պաշտպան» մը պիտի նշանակուի։ Երդուեալներ որ վիճակահանութեամբ պիտի ընտրուին ներկաներուն մէջէն, լսելէ յետոյ «Ընդհ. Դատախազի» ամբաստանութիւնները, «Ատեանին» կողմէ իրենց տրուած հարցումներուն պիտի պատասխանեն այո՛ կամ ոչ։ Անկէ վերջ Ատեանը պիտի տայ իր Վճիռը։

Կարդացէ՛ք եւ տարածեցէք **Bulletin Mensuel**ը որ անհերքելի պէտքի մը գոհացում կու տայ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաւ. Միութեան ընդհ. ժողովը 25 օգոստոս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Դրադարոնի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի բոլոր ենթակոմիտէները եւ խումբերը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գասանեկան Միութեան Դրադարանին մէջ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8ին, Վալանսի Սիւսմանեօ ընթերցասրահին մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ BOIS de CONDOS ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Քանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, զանազան անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ։

ՀԱՅԿ. ԳԱՐԵՐ ՅԱՐՕՆԻ ՅԱՐԱՋՈՎ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԹԱՌԻՍՑ ԳԱՐԵԳԻՆԻ։

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ։

Հաղորդակցութիւն.— կառ տիւ Նօրէն առնել շոգեկառք ժամը 8.49, 9.54, 10.20, 10.52, 11.28, 12.9, 12.22, 13.27 եւ իջնել Վիլիէ-լը-Պէլ կայարանը, ուր կը սպասեն ընկերներ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Օգոստոս Կիրակի, առաւօտեան մինչեւ կէս գիշեր ՌՈԲԵՆՍՈՆ

Chez «FIQUET» AU GRAND ARBREի օդասուն պարտէզին մէջ

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը տարուի յատակից ընդարձակ սրահին մէջ։

Տեսարան մը «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»էն

ՊՕՂՊԱՏԻ եւ Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի կողմէ։

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ։ — ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ։

ՍԻՐՈՒՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Հաղորդ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (8 tickets) եւ իջնել Ռոպէնսոն վերջատութին։

Մուտք 3 ֆրանք։

ՌՈՄԲԱՁԻԳ ՕԴԱՆԱՒ մը իյնալ առաւ Մէցի մօտ իջած ատեն։ Դեր – տեղակալ մը այրեցաւ, երկու ենթասպաներ ծանր այրուածքներ ստացան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ խորհուրդը օգոստ. 22ին արտակարգ նիստ մը գումարեց Պոլիս, Ֆլօրիա, Աթաթիւրքի ամառանոցին մէջ։ Բոլոր գործավարները յատկապէս կանչուած էին, թէեւ կ'ըսուի թէ նիստը պաշտօնական հանգամանք չունէր։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲԻ, ՍԵպուհի, ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊի, ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇի եւ ուրիշներու յիշատակին։

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷի

եւ մասնակցութեամբ՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ, ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒՆ

25 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԴԸՄՊԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ՊԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Camp. «La Baronne» Route de Château Gombert. Սէն-Ժէռօմ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ. մեներգ. Քանախօսութիւն, անակնկալներ։

ՎԱՀԱՆ-ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի՝

ԱՆՈՒՇ ՋՈՒՐԻ ԼՈՂԱՆՔ (ՋԱՒԵՆՑ)

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.։

Որոշուած սահմաններէն անցնիլը արգիլուած է։

Արգիլուած է նաեւ դուրսէն բան բերել։

Դպրոցական հանդէս Կրընոպլի մէջ

կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 15 Rue Bayard.

Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։ Հանդէսին կը մասնակցին Փարիզէն եկած ջազ արտիստներ, որոնք պիտի կատարեն զանազան սկաուտական խաղեր։

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՎԸՔԱՐՈՋԸ

Վաղը, Կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ կը քարոզէ Կաթ. Նուիրակ՝ Տ. Գարեգին Արքեպիսկ. Յովսէփեան։

Խարբերդի ընդհ. երկսեռ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ Մարսիլիաբնակ Խարբերդցիները, որոնք կը փափաքին մեկնիլ Հայաստան յառաջիկայ ներգաղթի կարաւանով, փութով արձանագրուիլ Միութեան քարտուղարին մօտ ... գրասենեակը, 28 Ռիւ Տօմինիքէն, ... 13, կիրակի առաւօտները ժամը ... 11, միւս օրերը, կէս օրէ վերջ իրիկունները 8.30–10, ... Փռանս, 2 Ռիւ Բօլպէր, կեդր. ... շութեան մօտ նախապէս արձանագրուողները պէտք չունին երկրորդ արձանագրութեան։ Միութեան հասցէն է.—

Union Générale Mixte de Kharpout
281, B. P. Colbert. Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Ցիանրէա վրդ. Սավոյճեան

Ջկայ մէկը որ յայտնի համարձակ Թէոդորոս Թագաւորին դէմ գնէ, վասն զի անոր վրայ գերբնական զօրութիւն մը կը կարծեն թէ կայ, եւ անմահից կարգը դրած են. որովհետեւ փորձով տեսած են որ նա հարիւրաւոր պատերազմներու մէջէն չէ թէ միայն չէ սպաննուած, այլեւ ոչ մէկ վէրք մը ընդունելով՝ դուրս ելած է. անոր համար երբ կը տեսնեն որ իրենց վրայ յարձակելով կուգայ, աւելի լաւ կը համարին թողուլ փախչիլը՝ քան թէ կռուելով յաղթուիլ եւ ձեռք իյնալով կրակով այրուիլ. ինչպէս որ սկսած էր վերջերը այս կերպով մահացընել պատերազմի գերիները.

Բոար – Ամպայի հարաւակողմը Կօճամ երկրին սահմանակից է Ակօ-Մըտըր գաւառը, որուն կ'իշխէ Ադամ-Իմամը Թէոդորոսի կողմէն։ Այս իշխանը կռուոյ մը մէջ կը բռնէ Կօճամի երկրէն եկող ապստամբ մը՝ անոր 200ի չափ մարդիկներովը, եւ կը յանձնէ զանոնք իր որդւոյն, որ հետն առած մէկ օրուան ճամբայ ալ յառաջ կուգայ դէպի Բոար – Ամպա, եւ կ'ըսուէր թէ՝ մեր իշխանը զայն լսելով, յանկարծ վրայ հասնելով կը բռնէ Ադա – Իմամը, եւ լուր կը ղրկէ անոր տղուն որ կալանաւորները թողու, ապա թէ ոչ՝ կ'ըսէ, չարաչար կը սպաննեմ հայրդ։ Այս լուրին վրայ բռնած մարդիկը թող տալէն զատ՝ ինքն ալ Թէոդորոսի դէմ ապստամբելով՝ Թէկլայ – Հայլոյի իշխանութեան տակ կը մտնէ, որուն կը հետեւին նաեւ իրենց Ակօ – Մըտըր գաւառին բոլոր ժողովուրդը։ Այսպէս Թէոդորոսի իշխանութեան տակ քանի մը գաւառներ միայն մնացին՝ երբ Մաքտալա մեկնեցաւ գնաց նա. եւ անոր հեռանալէն զկնի մնացեալներն ալ ապստամբաց ձեռքն ընկան, ինչպէս եղան մեր իշխանաց տիրած երկիրներն ալ, ինչպէս պիտի տեսնենք յետոյ։

Հապէշու քրիստոնէից հոգեւոր իշխանութիւնը Եգիպտոսէն կուգայ, եւ մեծ ազդեցութիւն ունի ամբողջ ժողովրդեան վրայ։ Այս առաջնորդիս անունն էր Ապունա – Սէլամի, որ իւր ազդեցութիւնը չարաչար վարելով՝ գաղտնի թելադրութիւններովը բոլոր երկրին ապստամբելուն պատճառ եղած էր։ Անոր այս ընթացքը Թէոդորոսին ալ յայտնի ըլլալով՝ իբրեւ ոխերիմ թշնամի կը նայէր անոր, վերջապէս չհամբերելով՝ առաջնորդին բնակած Կոնտէր քաղաքը կործանել կուտայ, զինքն ալ բռնութեամբ Մաքտալայի ամպան կը ղրկէ եւ հոն բանտարկել կուտայ, ու զուրը զօրքեր պահապան կեցընելով՝ չթողուր որ մէկը անոր հետ յարաբերութիւն ընէ։ Ապու – Սէլամի այս կերպ նեղութեան մէջ գտնուած ժամանակ՝ մեր Բոար – Ամպա գալուն լուրն ալ անոր ականջը հասնելուն, իր ցաւերը ու վիշտերը բազմապատկելով կը հիւանդանայ մերձ ի մահ, եւ ահաւասիկ ամրոցին մէջ գերեզման կ'իջնայ։ Անոր մահուան լուրը եւ մեր Բոար – Ամպա հասնելնուս աւետիսը գրեթէ մի եւ նոյն միջոցին Թէոդորոսին հաղորդուելով՝ իւր մեծամեծներուն կ'իմացընէ, եւ ամէնքն ալ կ'ուրախանան.

Մենք թէպէտ եւ թագաւորին կողմէն եկած բերկրալից լուրերուն վրայ ուրախ էինք, եւ ուրախութեամբ անոր գալուն կը սպասէինք, բայց ամէն օր մէկ մէկ տեսակ կասկածաւոր ձայներ լսելով՝ մեր ուրախութիւնը տրտմութեան կը փոխուէին, եւ մարդկային երկիւղներով մեր միտքերը կը պաշարէին։

Մեր լերանք եւ Արգ'ամպայի իշխանները օր մը իրենց մարդիկներովը երկրի մը վրայ գացին յարձակելու, յափշտակելու եւ կողոպտելու. այս առիթը պատեհ համարելով, Մէհէմմէտ Եօնուզ անուն մահմէտականի մը հետ խօսք կապեցինք, որ արտաքէն գիր մը գրենք տանք իրեն որ տանի Թէոդորոս Թագաւորի ձեռքը հասցընէ։ Մէհէմմէտ առջի բերան վախցաւ մեր խնդիրքը կատարել. եւ իրաւունք ունէր, վասն զի գիտէր որ իշխաններէն ծածուկ թագաւորին գիր տանիլը կասկած կուտայ անոնց եւ տանողը իբր յանցաւոր կը դատապարտուի. սակէ ի զատ իշխանները միտքերնին դրած ըլլալով Թէոդորոսին գանձերն ու գոյքերը յափշտակելով ապստամբելու, անոր համար չէին ուզեր որ մենք անոր մեր քովը գալը, այլ աւելի հեռանալուն կը սպասէին որ իրենց խորհուրդը ի գործ դնեն։ Այս ամէնը Մէհէմմէտ Եօնուզ աղէկ գիտնալով՝ չէր ուզեր գիրը տանիլ. բայց յետոյ համոզուելով յանձն առաւ կատարել մեր խնդիրքը անվտանգութեան յոյսերով։ Ուստի նամակը ծալլեցինք փոքր ծալքերով եւ կաշիի մէջ դնելով չորս դին կարեցինք ու համարէլի նման վզէն կախեցինք, ինչպէս սովորութիւն ունին միշտ այնպիսի պահարաններ եւ նուխայի ծրարներ կախելու։ Յուլիսի տասնվեցերորդն վերջին օրը, որ էր հոկտեմբերի 11, ճամբայ ելաւ եւ չորրորդ օրը հոն հասաւ եւ նամակը թագաւորին մատոյց։

Նամակը ի ներկայութեան թղթատարին, ինչպէս որ սովորութիւն է, թագաւորին դիմացը թարգմանած ժամանակնին՝ ուրախութիւնը անոր երեսին վրայ կը սկսի փայլիլ, եւ ի նշան գոհունակութեան եւ ընդունելութեան նամակին՝ անմիջապէս ջորի մը կը պարգեւէ թղթատարին։ Մէհէմմէտ Եօնուզ հոն թագաւորին առջեւ հրամաններուն եւ գրին պատասխանին կը սպասէ, եւ իւր մէկը կամին ձեռքով ամէն ինչ կ'իմանայ։ Քանի մը օր սպասելէն ետքը կ'ընդունի թագաւորին մեր պատասխանէն զատ առանձին նամակ մըն ալ մեր լերանց իշխաններուն ուղղուած։ Իսկ մեր թղթատարը, նամակները պատճառը պատմեցինք. անձամբ վախնալով նամակները բերելու, կը հարկադրի ուրիշ մը ղրկելու. ան ալ միամտութեամբ գրին պատասխանն ալ միւսին հետ բերէ իշխանաց ձեռքը կը յանձնէ. անոնք չէ թէ միայն մեր նամակը չեն հաներ, այլեւ մեր ծածուկ թղթակցութիւնն իմանալով կը զայրանան ու տեղւոյն կը խոժոռին եւ բարեւ իսկ կը զլանան, մինչեւ որ ապա թագաւորութեան հուրը ընդհանուր բորբոքելով՝ կը թողուն կը փախչին, ինչպէս պիտի տեսնենք.

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 25 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No 2892 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. 13ՐԴ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ

Ընկերներ եւ քաղաքացիներ,

Օգոստոս 21ին փակուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի ԺԳ. Շրջանային Ժողովը, որ բացուած էր օգոստ. 15ին, Փարիզի մէջ:

Ամբողջ մէկ շաբաթ, ժողովը մանրամասնօրէն քննեց օրակարգի բոլոր հարցերը եւ ուրախութեամբ արձագրեց որ կազմակերպութիւնը վերջին մէկ տարուան ընթացքին աւելի կազդուրուած է երիտասարդ նոր ուժերու մուտքով, եղած է աւելի կարգապահ եւ բացորոշապէս միակամ՝ գաղափարականօրէն:

Ժողովը գոհունակութիւն յայտնելով վերջացող տարեշրջանի ընթացքին կատարուած աշխատանքներուն համար, մշակեց համապատասխան ուղեգիծ՝ յառաջիկայ գործունէութեան համար:

Ժողովը զուգադիպած ըլլալով մեր գաղութի եւ առհասարակ ընդհանուր կացութեան ամէնէն մռայլ մէկ շրջանին, անշուշտ իր ուշադրութիւնը պիտի կեդրոնացնէր օրուան պահանջներուն վրայ:

Արդարեւ, ընթացիկ հարցերու քննութենէն անմիջապէս վերջը, այդ հոգերն էին որ տիրապետեցին օրակարգին վրայ: Առաւելապէս երիտասարդ ու աշխատաւոր, ժողովին պատգամաւորները անձնական փորձով գիտէին թէ ո՛րքան ծանր պարտականութիւններ կ'իյնան իւրաքանչիւր դաշնակցական մարմնի, նոյն իսկ անհատներու վրայ, ստեղծուած կացութեան մէջ: Եւ մէկ-մէկ վերլուծման ենթարկուեցան այն բոլոր միջոցները որ կրնային մեղմացնել հայ աշխատաւորներու տագնապը՝ այս երկրին մէջ:

Առաջարկներու եւ բանաձեւերու քննութենէն երեւան եկաւ որ՝ ամէն բանէ առաջ կը կարօտինք ծրագրեալ եւ յարատեւ աշխատանքի, ապահովելու համար ե՛ւ ներգաղթ ե՛ւ տեղական պայմաններու մեղմացում:

Վերջին պարագան կ'ենթադրէ աւելի ուշադրութիւն՝ այս երկրի արհեստակցական եւ աշխատաւորական կազմակերպութեանց գործունէութեան, մնալով միշտ վերապահ անոնց քաղաքական ձեռնարկներուն հանդէպ:

Բուն ազգային ճակատի վրայ, Շրջ. Ժողովը անգամ մը եւս հաստատեց անհրաժեշտութիւնը բոլոր ընդունակ ուժերու կեդրոնացման եւ համերաշխ գործակցութեան, մանաւանդ ներկայ պարագաներու մէջ, երբ հակամարտ եւ խաչաձեւեալ աշխատանքներու վնասը շատ ծանր կը ճնշէ աշխատաւոր ժողովուրդին վրայ:

Ժողովը դատապարտելով անպատասխանատու մարդոց եւ խմբակներու կարգ մը անխրագործելի եւ ցնորական ելոյթները, անհրաժեշտ գտաւ աջակցիլ այն բոլոր հաստատութեանց եւ մարմիններուն որ կրնան համախմբել ժողովրդական ուժերը եւ իրենց աշխատանքները վարել համաձայն գաղութի գերադոյն շահերուն եւ օրուան պահանջներուն:

Ժողովը նկատի առնելով տնտեսական տագնապին չարիքները եւ մանաւանդ հայ աշխատաւորութեան զրկանքները եւ անտոյժ ապագան, յանձնարարեց համաժողովրդական ձեռնարկներ կատարել, գործակցական սկզբունքով եւ իրերօգնութեան դրութեամբ:

Անշուշտ այս անմիջական հոգերը չեն կրնար կլանել կազմակերպութեան ամբողջ ուշադրութիւնը, քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական ներկայ չփոթ կացութեան մէջ:

Դոնուելով արեւմտեան Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ, ամուր փարած՝ կուսակցութեան հիմնական խտէալներուն, միշտ ընդունակ եռանդուն եւ գործօն աշխատանքի, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Շրջանը կ'ըմբռնէ թէ այլապէս ծանր եւ նուիրական պարտականութիւններ կ'իյնան իր ուսերուն վրայ:

Այդ պարտականութեանց գլխաւորն է՝ ոչ միայն տարածել Դաշնակցութեան գաղափարները, ոգեկոչել անոր յեղափոխական աւանդութիւնները, այլ եւ արթուն եւ կորովի կեցուածքով մը հակադրել բոլոր նահանջական տարրերու ջլատիչ աշխատանքներուն: Ու մանաւանդ արծարծել եւ ամրապնդել տարագիր երիտասարդութեան խոյանքն ու հաւատքը:

Վարժուած՝ հաւատաւոր եւ հետեւողական աշխատանքի, մեր կազմակերպութեան առոյգ ուժերը լայն ասպարէզ եւ հնարաւորութիւն ունին գործելու աւելի լայն ճակատի մը վրայ, մինչեւ ի խնդիր լաւագոյն օրերու:

Ուրեմն, դէպի գործ նոյն խանդավառութեամբ, աւելի քան երբեք համոզուած՝ թէ միայն ուժեղ եւ կենսունակ եւ ծաւալուն կազմակերպութեան մը միջոցաւ կարելի է իրականացնել մեր առաջադրութիւնները:

Դէպի գործ, երբեւ մղիչ ուժ ունենալով այս արի ժողովուրդին անհնարին տառապանքները, եւ երբեւ վահան՝ Դաշնակցութեան անյաղթ ոգին եւ աննկուն յարատեւութիւնը:

Կեցցէ՛ գաղափարական պայքարը, ի խնդիր հայ ժողովրդի ազատագրութեան:

Կեցցէ՛ բոլոր ընդունակ եւ հայրենասէր ուժերու համերաշխութիւնը:

Կեցցե՛ն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ հայ ժողովուրդը:

ԴԻՒԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. ԺԳ. ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԵԹՈՎՊԻԱՆ

»»» «««

«Թշնամի, խռասուն տարիէ ի վեր»

ԶՕՐԱԿՈՉ՝ 15 — 80 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՊԷՇՆԵՐՈՒՆ

Հապէշական տագնապին սաստկացումէն իվեր առաջին անգամ ըլլալով, Մուսոլինի շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ անգլեւամերիկեան գործակալութեան մը: Ահա իր խօսքերուն գլխաւոր մասերը.

— «Վերջին քառասուն տարիներու ընթացքին Եթովպիա թշնամի է եղած Իտալիոյ: Մենք փորձած ենք համաձայնութեան մը յանգիլ եւ 1928ին բարեկամութեան դաշինք մը կնքեցինք, որ չարունակ անտեսուեցաւ: Կացութիւնը երթալով վատթարացաւ: Հապէշիստան յարձակեցաւ մեր զինուորներուն վրայ, բռնաբանեց մեր պաշտօնեաներն ու քաղաքացիները եւ այժմ բանակ մը կը պատրաստէ, մեր վրայ յարձակելու համար: Այս վիճակը չի կրնար շարունակուիլ: Հետեւաբար որոշեցինք զգուշական միջոցներ ձեռք առնել եւ մեր զինուորները ղրկեցինք Էրիթրէա եւ Սոմալիի մեր գաղթավայրերը: Ես թշնամի չեմ որ եւ է ցեղի, բայց կը սիրեմ որ Իտալիոյ իրաւունքները յարգուին ամէն ցեղի կողմէ: Ահա թէ ինչ է մեր ուզածը Եթովպիոյ մէջ: Ես չեմ կրնար հաւատալ թէ Իտալիոյ ձեռնարկը Եթովպիոյ մէջ կրնայ խանգարել Եւրոպայի գործերը, քանի որ միայն տեղական եւ գաղթային հանգամանք ունի: Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը կը խանգարուի այն ատեն երբ մարդիկ չեն ուզեր ըմբռնել Իտալիոյ ապահովութեան եւ ծաւալման անհրաժեշտութիւնները: Մեր այս պատրաստութիւնները տարբերութիւն չունին այն զինուորական գործողութիւններէն զորս ուրիշ գաղթ. պետութիւններ կատարած են Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ: Անհրաժեշտ է հեռացնել այն հրձիգները որ կ'ուզեն արծարծել բոցերը»:

«Առաւօտեան»ը ալպոմ մը բանալով, Թղթակցին մանրանկարներ՝ որ կը ներկայացնէին Աղեքսանդրիոյ ռմբակոծութեան աւերները 1882ին: Յետոյ շարունակեց.

— «Իտալիա իր նպատակները յառաջ պիտի տանի Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, առանց անոր կամ հակառակ անոր: Ես չեմ կարծեր թէ իր սեփական ապահովութեան հոգատանիլը հակառակ է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին: Պէտք է թոյլ տալ որ սկիզբ կամարթ ցեղը քաղաքակրթիչ առաքելութիւններ ղրկէ այն ժողովուրդներուն մէջ որոնք տակաւին չեն գիտեր քաղաքակրթութեան բարիքները: Այլապէս արեւմտեան ազգերը պէտք է յուսահատին իրենց ապագայէն:»

Իտալօ-հապէշական տագնապին սաստկացումէն ի վեր զինուորական ամէնէն բազմաթիւ տողքումները տեղի ունեցան այս շաբթու, Իտալիայէն, որ կ'ուզէ նոր թափով մը գործել, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարումէն առաջ: Մուսոլինի որոշած է 400.000 հոգինոց բանակ մը կազմ եւ պատրաստ պահել արեւելեան Ափրիկէի մէջ, ի հարկին վճռական հարուած մը տալու համար: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ երբ խաղաղասիրական միջոցները ձախողին, Իտալիա յարձակում պիտի գործէ առանց պաշտօնապէս պատերազմ հրատարակելու. Վերջին քանի մը օրուան ընթացքին տասը հազար զինուորներ ճամբայ հանուեցան Իտալիայէն: Ասոնց մէջ կը գտնուին Մուսոլինիի երկու զաւակները, 17 եւ 19 տարեկան:

Հռոմի մէջ ջղագրգռութիւն պատճառեց այն տեղեկութիւնը թէ Անգլիա ի հարկին ճնշողական միջոցներու պիտի դիմէ, Իտալիան կաշկանդելու համար: Այդպիսի ընթացք մը պիտի նշանակէ պատերազմ, իսկ Իտալիա պատրաստ է պատերազմի համար, մինչեւ իսկ ատեն 500.000 զինուոր կեդրոնացուցած ըլլալով մայր երկրին մէջ, աւստրիական սահմանին վրայ, ...մափորձերու առթիւ:

ՎԷՀԻՊ ՓԱՇԱ ԸՆԴՀ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ՀԱՊԷՇՆԵՐՈՒ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ թուրք զօրավար Մէհմէտ Պէհիլ (անշուշտ Վէհիպ), որ զօրաբանակի մը հրամանատար էր մեծ պատերազմի միջոցին, օգոստոս 23ին ճամբայ ելած է Ատտիս Ապէպայէն, Վալ-Վալ երթալու համար, յանուն հապէշական կառավարութեան: Զօրավար Մէհմէտ իսլամ ըլլալով, պիտի ջանայ սիրաշահիլ Օկատէնի մահմէտական ցեղերը եւ ինք անձամբ պիտի ստանձնէ Հապէշիստանի հարաւային բանակին հրամանատարութիւնը:

Հապէշական բանակը հրաման ստացաւ պատրաստ գտնուիլ ամէն պատահականութեանց հանդէպ: 15էն 80 տարեկան բոլոր տղամարդիկը պէտք է պատրաստ ըլլան պատասխանելու կայսեր զօրակոչին: Առ այժմ խօսք չկայ ընդհանուր զօրաշարժի մասին, որ պիտի տրուի այն ատեն երբ կայսրը նստի սպիտակ ձին, անձամբ ստանձնելու համար իր զօրքին հրամանատարութիւնը:

Հեռագրի մը համաձայն, ետ կանչուած են այն չուէտացի եւ պելժ սպաները որոնք հապէշական բանակին մէջ կը ծառայէին իբրեւ մարզիչ:

Եգիպտոսի թերթերը կը գրեն թէ անսովոր գործունէութիւն կը տիրէ Սուէզի ջրանցքին մէջ: Այս առթիւ կը բողոքեն ջրանցքին փակման մտադրութեան դէմ, գիտել տալով թէ այդպիսի քայլ մը պատճառ պիտի դառնայ ընդհանուր պատերազմի:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՄԻՍԻՆ ԳԻՆԸ աժանցնելու համար խիստ հսկողութիւն կը կատարուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Կարճ պայմանաժամ տրուած է մանաւորապէս Փարիզի մսավաճառներուն, որպէսզի համակերպին առաջարկուած գներուն եւ ցուցակներ կախեն, այլապէս պատիժներ պիտի տնօրինուին:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

142 ՔԻԼՕ

»»»«««

Թերթերը գրեցին թէ Ս. Համբարձումեան, Խ. Միութեան ծանրութեան ախոյեանը, որ Փարիզ կը գտնուի այս միջոցին, բոլորին երազմամ արժանացած է, 142 քիլօ ծանրութիւն վերցնելով:

Գրողը Հրանդ լռել հագին տեսած, գտնեմ մէկուն նեռնեց բացագանչելով.

— Ի՞նչպէս կը փախցնէք այս կարեւոր լուրը... չըլլայ թէ բան է:

Եւ տարա շարեց վերջին պահուն:

Թէեւ, սիրտս կոտրած էր, որովհետեւ Համբարձումեան նախապէս կլցած էր վերցնել 145 քիլօ, հաշուելով ախոյեան:

Այս առթիւ, «հակայեղափոխական» մնաքեր շրջան կ'ըլլան գլխուս մէջ:

Կը մտածեմ.— երբ մէկ աշխատաւոր երիտասարդ կը յաջողի այսքան ծանրութիւն վերցնել եւ դառնալ խորհրդային ախոյեան,

Երբ խորհրդային սահմաններէն դուրս ալ կը դրսեւորէ իր համբաւը,

Երբ գիտենք որ Համբարձումեան այդ ամէնը կը պարտի ոչ միայն իր ֆիզիքական ուժին, այլեւ պարապոնեայ կամքին,

Ինչո՞ւ բոլոր Երեւանը կը յամառի օրերը ամիս, ամիսները տարի դարձնել՝ «փետուր» ծանրութիւններով:

Ըսել կ'ուզեմ թէ ինչո՞ւ ան իր կոչումին համապատասխան ծանրութիւններ չի վերցներ, երբ ոչ մեր հոգերը թեթեւցնելու, գոնէ... համբաւ շահելու համար:

Օրինակ, երբ հայ մարզիկին վերցուցած 142-145 քիլօն այլաբանական բացատրութեամբ մը վերածէինք, ի՞նչ ծանրութիւններ կրնային կրել Երեւանցիները վիզէն եւ ոտքերէն:

Օրինակ՝ ներգաղթը:

Ինչո՞ւ Համբարձումեան պէտի յաջողի 142 քիլօ վերցնել մէկ անգամէն, իսկ խորհրդային իշխանութիւնը չպիտի կրնայ 142.000 հոգինոց գանգուած մը Եւրոպայի պողոտաներէն հայրենիք փոխադրել տասը տարուան մէջ:

Երբ իր ուժը չի բաւեր, ո՞ր օրուան համար է սանձարձակ եւ անհնարին Մոսկուան:

Հո՞ղն է որ չի դիմանար, փո՞ղն է որ չի բաւեր, թէ ծանրութիւններ վերցնելու հոգն է որ դող կուտայ:

Մէկդի նետեցէք փետուրները եւ փորձուեցէք երկաթ վերցնելու,— 142 քիլօ՝ տարագիր ժողովուրդի հաշուէն: Փոխադրաբար:

ՎԱՀԷ

ՕԳՈՍՏՈՍ 18Ի ՓԱՌԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ի յիշատակ Եռվարդի եւ Քր. Միքայէլեանի

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ, 20 ԴՐՕՇ, 43 ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ

Երէկ ստացանք ընդարձակ թղթակցութիւն մը, Սոֆիայի տօնակատարութեան մասին, որ պսակուած է փայլուն յաջողութեամբ, միեւնոյն ատեն դառնալով ջերմ ցոյց մը հայեւպուլկար եղբայրակցութեան: Տօնակատարութեան մասնակցած են աւելի քան տասը հազար ժողովուրդ եւ 230 արիներ, 20 դրօշներով եւ 43 ծաղկեպսակներով:

Հանդիսութիւնները տեւած են առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ գիշերուան ժամը 3, տօնական կերպարանք մը տալով Սոֆիայի: Շաբաթ իրիկուան դէմ Սոֆիայի ռատիօն տեղեկութիւններ կը հաղորդէր հանդիսութեանց մասին: Պուլկարական մամուլը մանրամասնօրէն նկարագրած է տօնակատարութիւնը, ջերմագին արտայայտութիւններով:

Մանրամասնութիւնները վերապահելով յաջորդ համարին, կը փութանք հաղորդել նախ հետեւեալ ուրախալի լուրը.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԱԾ ՎԱՅՐԸ ՊԻՏԻ ԳՆՈՒԻ

Քրիստափորի մահուան 30ամեակին առթիւ, Ցիշտակի Երեկոյթին մէջ ստեղծուած խանդավառութեան առիթով, առաջարկ եղաւ գնել Քրիստափորի եւ Վ. Քէնտիրեանի նահատակութեան վայրը: Առաջարկը սրտաբուխ ընդունելութիւն գտաւ ներկաներուն կողմէ եւ անմիջապէս արձանագրուեցաւ շուրջ 16 հազար լէվի գումար մը: Արձանագրութիւնը պիտի շարունակուի:

Եգիպտոսի ազգ. կազմակերպութիւնները՝ («Համազգային», Կարմիր խաչ, «Յուսաբեր»ի խմբագրութիւն եւայլն), հաւաքաբար 5 անգլ. ոսկեին տրամադրած են Քրիստափորի նահատակութեան վայրի գնման:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ՊԻՏԻ ՇԻՆՈՒԻ

ԽՄԲ.— Վերջին պահուն ստացանք հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Շապին Գարահիսարի «Ռազմիկ» հայրենակցական միութեան՝ Անդրանիկի յուշարձանի հանգանակիչ յանձնախումբը, որ համախորհուրդ յուշարձանի կեդրոնական հանգանակիչ յանձնախումբի հետ, ի նպաստ յուշարձանի շինութեան հանգանակութեան ձեռնարկած, եւ 1922 նոյեմբեր 20ին մեծ ցերեկոյթ մըն ալ կազմակերպած էր,— որ եղաւ արդիւնաւոր— ներկայիս կուգայ յայտարարելու թէ Զօրավարին մահուան տարեդարձին առթիւ յուշարձանի կեդրոնական յանձնախումբին և մասնաւորաբար անոր գանձապահ Պ. Արմենակ Համբարձումեանի խորհուրդով այս օրերս իսկ նոր թափով, գործը գլուխ հանելու համար առաջադրութեամբ որոշ ձեռնարկներ պիտի կատարէ, որուն մասնակից պիտի ըլլան բոլոր հայրենակցական միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները՝ կատարելու համար իրենց բարոյական եւ նիւթական ուշ մնացած պարտականութիւնները:

Մանրամասնութիւնները մօտ ատենէն, մամուլի միջոցաւ եւ յատուկ շրջաբերականներով: Ատենադպիր՝ Ա. Գարիկեան, ատենապետ՝ Մ. Քիպարեան:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԻԶՄԻՐԻ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ գերեզմանատունը պղծուեցաւ օգոստոս 22ին, անծանօթներու կողմէ: Շատ մը գերեզմաններու քարերը խորտակուած են, դամբարաններ բացուած եւ անոնց պարունակութիւնը աջ ու ձախ նետուած է եւն.: Կը կարծուի թէ գողութեան համար եղած են այս բաները: Կարգ մը ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Փ. ԵԱՎՈՐՈՎԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ՆՄԲ.— Օգոստոս 18ի տօնախմբութեան առթիւ, Սոֆիայի Ազգային ... հրատարակուած է պատկերազարդ բացառիկ թիւ մը, — տարւոյ մեծագիր էջ, նուիրուած Քրիստափոր Միքայէլեանի եւ պուլկար բանաստեղծ Փէյօ Եաւորովի:

Անցեալ շաբթու հրատարակուած ըն-դարձակ հրաշալի ֆերթուածը, «Հայերը» (Արմէնցի), տարբեր կ'արտատպենք հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը՝ անոր կենդանի մասին: Այս տարի բոլոր թէ նոյն բանաստեղծութիւնը պուլկարերէն բնագրէն հայերէնի թարգմանած է նաեւ յօդուածագիրը. Արմէն Սեւան (Ց. Տէվէճեան).

Եաւորով...

Այս անունը չէ անհնգմէ, զոր կարելի ըլլայ արտասանել ու անցնիլ:

Այս կեանքը չէ այն կեանքերէն՝ որուն յիշատակին թափուած կաթիլ մը արցունք՝ ու տագանդին համար սահմանուած հիացումի քանի մը խօսք՝ պիտի բաւէին մարդու, բարեկամի կամ քաղաքացիի պարտք մը կատարած ըլլալու համար:

Խրիստօ Պոթեւէն յետոյ, Եաւորով պուլկար հորիզոնի ամէնէն լուսաւոր աստղն էր, որ գեղեցկօրէն չողարձակեց, ու առանց իր էութեան ամբողջ հուրքով բացմփանելու՝ ընկղմեցաւ կեանքի անսահման խաւարին մէջ:

Իր կեանքին ողբերգականութեամբ, իր գրական — գեղարուեստական ստեղծագործութեամբ, իր ազգային ու համամարդկային խոհականերով ու յեղափոխական վսեմ թռիչքներով, «Ամէնքին» անզուգական բանաստեղծը Պոթեւի վերյինձնւումն էր, պուլկար գրական ու հանրային կեանքի պարտէզին մէջ:

Լոյսին համար ծնած էր ան, բայց յաւիտենական խաւարը փակեց իր աչքերը:

Ան՝ ուզեց քաղցրութիւն գնել բոլորի շրթներուն վրայ, բայց կեանքը իր ամէնէն դառն թոյները կաթեցուց անոր հոգիին մէջ:

Ճակատագիրը իրեն համար այնքան անողորմ եղաւ, ինչքան եղած էր Իղիպոս արքային...

Եաւորով՝ ինքն ալ անթագ արքայ՝ ամենազօր Բանին... ամենազեղ բարբառին:

Ծնած Պուլկարիոյ Չիրփան քաղաքին մէջ, 1877ին, Եաւորով, համեստ ընտանիքի զաւակ, կոչուած էր Հայրենիքին ամէնէն արժանաւոր զաւակներէն մին ըլլալու:

Այդ պարագան ամէնէն առաջ զգաց բանաստեղծին մայրը: Կա՞յ աւելի անախալ բան՝ քան մայրական նախազգացումը...:

Ըստ բանաստեղծին քրոջ — այժմ տիկին Եկատերինա Նայտէնովա — Եաւորովի մանկութիւնը եղած է շատ լուռ եւ համդարտ: Այնքան անառարկելի եղած է իր չըլլալութիւնը, որ կարծեր էն թէ մի զուցէ խուլ է: Մայրը, նստեցնելով զայն սենեակին մէկ անկիւնը, հեռուէն ձայնկուտայեցաւ, փորձելու համար թէ կը լսէ՞: Խլութեան կասկածները կը փարատին բարեբախտաբար. բայց փոքրիկ Փէյօն չի խօսիր, երեք տարեկան ըլլալէ վերջ միայն լեզու կ'ելլէ...

Ըստ իր քրոջ վկայութեան, Փէյօ խաղը ինչ է չի ճանչնար:

Իր հօրեղբայրը, ուսուցիչ Չիրփանի մէջ, զայն կանխահասօրէն դպրոց կը տանի. այբբենարան մը կուտայ ձեռքը: Օր մը երբ կը փորձէ կարդալ, ուրիշ բառը ուրիշ կ'արտասանէ, որուն վրայ հօրեղբայրը կը սաստէ զայն: Փէյօ ամօթէն, լալով տուն կը վերադառնայ եւ այլեւս չուզեր դպրոց յաճախել: Մայրը շատ կը սրտնեղի եւ իր կարգին ծանր կերպով նկատողութիւն կ'ընէ իր տղուն, որ առոր վրայ քէն բռած՝ քանի մը շաբաթ եղբօրը տունը ոտք չի կոխեր:

Փէյօ այդատեն 6 տարեկան էր: Այդ տարի տունը մնալ, անկէ յետոյ կը շարունակէ դպրոցը յաջողութեամբ, կ'ըլլայ ուշիմ աշակերտ մը, բայց ինք իր մէջ ամփոփուած:

Դպրոցին մէջ, յաճախ, երբ իր ընկերները չեն կրնար ուսուցչին կողմէ տրուած հարցումներուն պատասխանել, ինքն է որ կը պատասխանէ, իր վրայ հրաւիրելով ընկերներուն թշնամանքը:

Յաճախ Փէյօ ծեծ կ'ուտէ իր ընկերներէն այդպիսի «մեղքերու» համար:

Օր մը, իր ընկերներէն մին դասը չի գիտնար, Փէյօ ինք կ'ելլէ եւ կը պատասխանէ. դպրոցը արձակուելուն դասը չգիտցողը կը յարձակի Փէյօի վրայ եւ զայն կը ծեծէ. այդքանը բաւ չնկատելով, կը վազէ Փէյօի հօրը եւ գէշը ճիշդ հակառակը ըլլալով կը պատմէ: Այդ րոպէին հոն կը գտնուի հայ թժիշկ մը, տոքթ. Նուբրեան, որ գիտել կուտայ թէ այդ տղան սուտ կը խօսի: Քիչ վերջ վրայ կը հասնի Փէյօ — արցունքոտ աչքերով եւ կը պարզուի իրողութիւնը:

Փէյօ տակաւ աչքի կը զարնէ իբրեւ ուշիմ աշակերտ եւ բողոքական պատուելի մը կ'առաջարկէ Ամերիկա տանիլ զայն: Հայրը այդ առեն նիւթապէս լաւ վիճակի մէջ ըլլալով, կը մերժէ եղած առաջարկը:

Փէյօ իր գրելու առաջին փորձերը կ'ընէ 12–13 տարեկանին, բայց գիտակից կանուխէն, առանց գրի առնելու, պատմութիւններ կը յօրինէ ու կը պատմէ իր շուրջիններուն: Պատմելու այս յատկութիւնը Փէյօ ժառանգած էր իր մօրմէն:

Երրորդ կարգ (քլաս) եղած ատեն, թատրոն խաղալու փորձեր ալ կ'ընէ տանը մէջ:

Չիրփնի փրոկիմնազիան աւարտելէ յետոյ, Փէյօ Ֆիլիպէ կ'երթայ եւ յաջող քննութենէ յետոյ կը մտնէ կիմնազիոն:

Մէկ երկու տարի յետոյ կը սկսի գրել փոքրիկ թատերախաղեր եւ պատմուածքներ, բայց իր առաջին գրութիւնները կ'ըլլան պալլատներ:

Եաւորով եղած է շատ լրակեաց եւ դիւրազգած պատանի մը եւ նկարագրի իր այդ գիծը պահած է մինչեւ իր կեանքին վերջը:

Եաւորով առաջին ծանր վիշտն ու հիասթափութիւնը կ'ունենայ, երբ կը ստիպուի կիսատ թողուլ իր դպրոցը: Հայրը, գործի մարդ, հետեւելով իր մէկ եղբօրորդիին խորհուրդներուն, որ ուսուցիչ էր եւ որուն վրայ մեծ համարում ունէր, տղան դպրոցէն կը հանէ եւ պետական պաշտօնի կը դնէ զայն, իբրեւ հեռագրիչ:

Մայրը կը հակառակի ամուսնոյն այս կարգադրութեան, բայց անօգուտ: Փէյօ մեծապէս կ'ազդուի հօրը ընթացքէն ու կը նուիրուի ինքնաշխատութեան, անընդհատ կարդալով Պոթեւի, Վազովի եւ պուլկար հին գրողներու գործերը: Կը սկսի կարդալ նաեւ ռուս հեղինակները:

Ըսինք թէ՝ Եաւորովի մայրը նախազգացեր էր իր տղուն մեծ մարդու ապագան...

Նոյնը զուշակած էր նաեւ գնչու կին մը — «այս տղան մեծ բան մը պիտի ըլլայ...»:

Այդ աչքով ու այդ յոյսով կը դիտէր մայրը իր տղան, երբ Ֆիլիպէի կիմնազիոնը եղած ատեն Փէյօ օր մը իր մօրը բսաւ.

— Մայրիկ, ես բանաստեղծ պիտի ըլլամ...»:

Խեղճ մայրը չէր հասկնար ի հարկէ բանաստեղծութեան ինչ բան ըլլալը, բայց կը զգար թէ լաւ բանի մը մասին է խօսքը եւ թէ անով է որ պիտի իրականանար տղան «մեծ մարդ» տեսնելու իր նախազգացումը:

Բայց մեր նորատակը բանաստեղծին կենսագրութիւնը տալ չէ: Ուրուագծեցինք իր մանկութիւնն ու իր ընտանեկան շրջանակը, չափով մը հասկնալու համար թէ ժառանգապէս նորէն բանաստեղծը ինչ բերած է իր գրականութեան մէջ եւ թէ նիւթական ու բարոյական ինչ պայմաններու տակ կազմաւորուած է անոր հոգին: Ուրիշ առթիւ կ'արժէր, որ հանգամանօրէն արուէր անոր կենսագրութիւնը եւ վերլուծուէր անոր արժէքաւոր գրականութիւնը:

Հեռագրատան պաշտօնեայի չոր ու ցամաք կեանքը անոր համար չէր. անոր հոգիին մէջ ամբողջ աշխարհ մը կը բնակէր: Անոր մեծ սիրտը բազմատեսակ դաշնամուրի մը նման կ'արձագանգէր բնութեան ու մարդոց բոլոր արտայայտութիւններուն ու գեղեցկութիւններուն:

Ու տակաւ երազողին ու զգացողին քով հասակ նետեց պայքարողը:

Ժողովուրդներու եւ մարդոց ազատութեան գաղափարը ամբողջէն նստաւ իր հոգիին մէջ: Փէյօ նետուեցաւ ազատագրական պայքարի դաշտը, դարձաւ հայդուկ՝ Մակեդոնիոյ ազատագրական կռիւին:

Երբ ձգեր էր «ռոսկի արհեստը» ինչպէս ցաւով կ'ըսէր հայրը, անհնարելով հեռագրիչի պաշտօնին, անցաւ Սոֆիա, ուր քիչ ատենի մէջ տիրացաւ քերթողի արդար համբաւի մը:

Գրած էր արդէն «Կալիֆաշն», «Կարկուտը», «Սրտին» եւ այլն քերթուածները եւ օրուան ամէնէն փնտռուած գրական դէմքը ինքն էր: Գրասէր երիտասարդութիւնը իր անունով կ'երդնուր, քիչ մը ամէն մարդ իր մասին կը խօսէր: Հայրը դժգոհ էր տղուն նոր ասպարէզէն, իսկ մայրը ընդհակառակն հպարտ:

Այդ անզրօգէտ կենր անհամբերութեամբ կը սպասէր այն հանդէսներուն ուր իր տղուն քերթուածները կը հրատարակուէին: Կարդալ կուտար զանոնք իր մեծ աղջկան ու արդար հպարտութեամբ կը լեցուէր.

Տարիներ կ'անցնին. Եաւորով կը վերադառնայ Մակեդոնիայէն, ուր գացեր էր իբրեւ հայդուկ: Կ'երթայ իր հայրենի քաղաքը, Չիրփան, ուր հայրը կը գտնէ նիւթապէս կործանած, իսկ իր քաղցր մայրը մահուան անկողնին մէջ: Խեղճ կնոջ լուր չէին բերած, թէ իր տղան սպաննուած է Մակեդոնիոյ մէջ, կռիւի ժամանակ: Լուրը ճակատագրական կ'ըլլայ. կաթուածահար կ'իյնայ անկողին:

Եաւորով կը հսկէ անոր վրայ խորտակուած հոգիով. մայրը մահամերձ է, անոր նայուածքը վերջին անգամ կը սեւեռի տղուն վրայ: «Գիտակցութեան հայեացքով կարծես կ'ուզէր ըսել. — վերջապէս քեզի ալ տեսայ, այժմ կրնամ երթալ»:

Եաւորովի սէրը՝ օրուան գեղեցկուհին, Փեթրօ Քարավելովի աղջկան՝ Լօրայի հանդէպ: Լօրա իր կարգին ստովորական սիրայար մը չէր սիրոյ աշխարհին մէջ:

Հակառակ բարեկամներու խորհուրդին, այս սէրը ամուսնութեամբ կը պսակուի:

Տարօրինակ երջանկութեան եւ դժբախտութեան շրջան մը՝ լի խորհրդաւոր ծալքերով:

Օր մըն ալ Լօրա դնդակահար իր սենեակին մէջ:

Անհուն է բանաստեղծին վիշտը: Ու երբ թէ այդ սուգը ինքնին քիչ ըլլար, ոճիրը կը բեռցուի բանաստեղծին վիզին:

Կը սկսի մեծ ողբերգութիւնը Եաւորովի կեանքին մէջ ու օր մըն ալ, 16 Հոկտ. 1914ին, բանաստեղծը կ'ապաւինի մահացու գնդակին:

Կ'ուզէր օր առաջ երթալ ու միանալ իր մօրը եւ իր սիրելի Լօրային: Հոն ալ դժբախտ ճակատագիրը իր մատը կը խառնէ ու Եաւորով կը կորսնցնէ իր տեսողութիւնը:

Ան կը քաշէ ուրուականի մը պէս Սոֆիայի փողոցներէն, մեծ ցաւը սրտին մէջ, բոլորի թշնամանքին առարկայ:

Անձնասպանութեան երկրորդ փորձը չուշանար եւ օր մը իր սենեակին մէջ վերջ կը դնէ իր տառապած կեանքին:

Եաւորովի մահով Պուլկարիան կորսնցուց տաղանդաւոր բանաստեղծ մը, Մակեդոնիան՝ իր ազատամարտի թանկագին մարտիկներէն մին, իսկ հայութիւնը՝ իր վշտին արժանաւոր երգիչը:

Եաւորով իր մէկ հատիկ քերթուածով յաւիտենօրէն իրարու զօդեց երկու ժողովուրդներու սիրտը, եղբայրացուց հայերն ու պուլկար եղբայրութիւնը

Հայ մարդը ուրախ է եւ հպարտ՝ որ Եաւորովի անդրանիկ արձանը Պուլկարիոյ մայրաքաղաքին մէջ, կը բարձրացուի Հայերու կողմէ եւ հայ արուեստագէտի ձեռքով

ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ

ՄՕԹՕՍԻՔԼԷԹՆԵՐՈՒ ԱՂՄՈՒԿԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻ

— ○ —

Ցայտնի է թէ մօթօսիքլէթները ահագին աղմուկ կը հանեն թէ ճամբայ եղած ատենն եւ քալած պահուն:

Այս անախորժ ձայնը արգիլելու եւ Փարիզի բնակիչներուն հանգստութիւնը մասամբ ապահովելու համար ոստիկ. վերատեսուչը հրամայեց որ մինչեւ առաջիկայ Հոկտեմբեր 10, բոլոր մօթօսիքլէթները ունենան մասնաւոր գործիք մը որ զանոնք պիտի արգիլէ աղմկելէ, ինչպէս են ինքնաշարժները:

ՄԵԿՆԱԿԷՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

— ● —

Կատ տը Լիօն կը մտնենք, քանի մը ընկերներով: Կ'ուղղուինք դէպի մեծ գիծերու կողմը, բարեկամ մը ճամբու դնելու դէպի Իտալիա:

Գոյնզգոյն եռուզեռ մը ամէն վայրկեան կը պայթի կայարանին կամարներուն տակ: Բազմութիւններ, խումբեր կ'աճապարեն, կը կատակեն, կը տեղատրուին անհամբերութեան տենդով եւ գոհունակութեան ոսկի ժպիտներով:

Շոգեկառքերը շարք շարք կը քնանան գիծերուն վրայ, վայրաշարժը կը խռկայ մերթ:

Ցուցատախտակները քանի մը քաղաքներու անուններով կը բանան աշտարակները յիշողութեան ու երեւակայութեան:

Ժընեւ, Թորինօ, Միլան, Ֆիօրէնցա, Մարսէյլ, Նիս, Մանթօն, Վէնթիմիլ:

Դէպի բնութիւն, լեռներուն եւ ջուրերուն, դէպի արեւ, դէպի կեանք, արքայութիւն:

Հեռու հեռաւոր, հէքեաթական աշխարհներ, դիւթական եւ մինակութեան անկիւններ, գիւղեր ու գետեր, կապուտակ Միջերկրական:

Գիծերուն առջեւէն կ'անցնիմ եւ տեսիլներ, ձեւերն ու բոյրերը կ'ունենամ հեռաստաններուն:

Զուիցերիա, Ռիվիէրա, Իտալիա:

Մարմարէ ու բիւրեղէ շինուած լեռնաշխարհ մը, խորանարդ ձեւերով, որոնց մէջ նետուած են պերճազարդ լճակներ: Ձերմակ շէնքեր, հրեշտակներու նման կը պահպանեն երջանկութիւնը: Դաշտերուն վրայ ապիտակ ամպի մը պէս կը շարժի հօտը: Հովիւ կ'անցնի ջուրերուն, ծործորներուն, ծառերուն ու գագաթներուն վրայէն: Մարգրիտի նման արցունք մը կ'իյնայ որտես գինիով լեցուն բաժակին մէջ:

Նարնջաստանն՚եր: Ոսկի պարտէզը կ'եփի արեւուն հանդէսին ներքեւ: Հեռո՜ւն, նարինջենիի մը շուքին տակ կիթառ մը կը ցնծերգէ ոսկի եղանակով: Հորիզոնին վրայ կը բռնկին նարինջածաղիկներ եւ առագաստաւոր ամպ մը երազներ կը փոխադրէ դէպի գիշեր:

Կղզիներ: Կը ծփան ու կ'օրօրուին անհուն կապոյտի մը երաժշտութեան մէջ: Անոնք նման են մեծ ռծուենուու, սիրոյ փեթակներով լեցուն: Նրման են մեղրի ամաններու, մեծ ու կապոյտ սկուտեղի մը վրայ: Կանանչներու մէջ կորսուած տնակներ եւ պատմութիւններ:

Գիշերը, երկնակամարին վրայ, իր արիւնէն բռնկած սիրտ մը, ասուպ մը պէս կը շողայ: Սիրահարներ այդ աստղին ուղղութիւնով կը քալեն ծովեզերքէն, ունկնդրելով հին վէպեր, ալիքներու մեղեդիէն:

Հանգիստաւոր ծովեզերքներ: Լեւոն կոտած նայեաթները լազուարթ հեղուկին մէջ: Արեւնամերկ կիներ ու կիներ հովայեան պարուհիներու մարմինով կը հանգչին ոսկեգէն աւազներուն վրայ: Ծէն է ծովը մարդկային թիապէզ մարմիններով: Վրաններ, ամպհովանիներ, դրօշակներ եւ ժապաւէններ:

Ապարանքներ: Քարաշէն լաբիւրինթոս մը լեռներու վրայ: Արեւակէզ արձաններ կը կատարեն իրենց թռիչքը տարեգակին հրահրած գահերուն մէջ: Սարսափելի մենութիւն մը, դաշնակցած ահաւոր լռութեան մը հետ կ'իշխեն այս սուր քարերուն վրայ: Կը թուի թէ առիւծ մը կամ յովազ մը պիտի երեւի յանկարծ եւ յարձակի օթօքարերուն վրայ, որոնք կ'անցնին անդունդներու բաժակին եզերքէն, տանելով իրենց հետ առակներուն գինովութիւնը ալլող մարդեր:

Հարաւի համայնապատկերներ: Ըն-դարձակ տարածութեան մը մէջ կ'անցնին գետերը հայելիներու պէս: Ծառերը անոնց մէջ նայելով կը շակեն իրենց վարսերը, թռչուններ կը դիտեն իրենց թռիչքը: Գետը լեցուն է երկինքով ու ամպերով: Գիւղ... կը նայի արտերուն, այգիներուն պտղաստաններուն:

Երգ մը կը թափառի հեռաստաններուն մէջ ու կուգայ կը թառի առտես վրայ եւ շրթունքներու...

Գետին վրայէն կը նաւարկեմ. Մ... նակ չեմ: Կը մտնենք Միջերկրականի անսահման ծոցին մէջ:

— Ծո՜վ, ծո՜վ, ծո՜վ...

— Թալա՜սա՜, թալա՜սա՜...

Ծով ու երկինք կը խառնուին... րարու: Անհունին սկզբնաւորութիւն է: Կապոյտ կայսրութիւն եւ առ... ուածութիւն:

Ծով ու երկինք, երկինք ու ծով: Ամպերը կը կախուին ալիքներու վրայ: Ահաւոր եւ մեծատարած ... մը: Վերջալոյս է ջուրերուն վրայ: Ծովուն մէկ մասը կը բռնկի: Արեւ կ'իջնէ ու կը մտնէ խորը ալե...կել ի ջուրերուն: Գունագեղ առագաստներ կը պարզուին հորիզոնին վրայ: Ծովահէններու նաւեր եւ ցռկանաւեր կը մարտնչին իրարու դէմ: Կը ... նուին արծաթ սուրեր, ոսկի վա...ներ եւ սաղաւարտներ: Ցետոյ ... ու ամէն բան ու մոխիր ... ջուրերուն վրայ:

Խաւար, խաւար:

×

Վայրաշարժը կը սուլէ:

Կ'արթննամ երազանքներէս:

— Բարի ճամբորդութիւն:

Ձեռքեր ու թաշկինակներ կը ... ժին ու կը շարժին:

— Մարսէյլ... Միջերկրական...

— Նիս, Մանթօն, Վէնթիմիլ...

— Թորինօ, Ֆիօրէնցա, Հռոմ...

Քարափը հետզհետէ կ'ամայանայ: Անյայտացաւ շոգեկառքը գիծերու մէջ, պատռելով երազանքներուս մեծ էջերը:

Մեկնեցան երջանիկները:

Գլխիկոր բայց հպարտ հոգիով վերադառնանք քաղաք:

Քնարերգութեան կը յաջորդէ ... վզում մը, արտմութիւն մը, յեղափոխական ալիք մը:

Վաճառքի են հաներ ծովն ու ... րեւը եւ հրաշալի տեսարանները ... նութեան:

Ամէն ինչ շուկայ է եղած, ... տեղ շուկայ:

Ափ մը տեղ չէ մնացեր աշխարհի վրայ ուր չիշխէ թանկութիւնը Մամոնային:

Կը վերադառնանք քաղաք: Այս ... ու սեւ քաղաքը որուն կ'ըսեն ... քաղաք:

— Հո՜յակ մարդ, Փարիզ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ՄԵՂԵԴԻ

— ● —

Հնձուած արտի մը մէջ, ընկողմաներ ենք որաններու դէզի մը վըրայ: Աւելի երջանիկ ենք մենք քան թագակիրները ոսկի գահերու վրայ:

Մեր առջեւ կը բարձրանայ պայծառ հորիզոնը, քիչ մը շառագունած մեկնող արեգակէն:

Անհուն մը բացուած է մեր առջեւ ու երազական աստղի մը մէջ ենք մենք:

Մեր հոգիին սիրհները կը յորդին սիրով եւ հաղորդութեամբ: Ու մեր շրթունքները իրար կը միանան բարձրագոյն մեղեդիի մը համար:

Ցորեններ հնձեր են ու տարեր մարդկութիւնը կշտացնելու համար: Հողեկան ցորենները կը բուսնին մեր մէջ, ոսկեհատ եւ լուսաւորուն:

Հասկերէն հատ մը կ'առնեմ, կը դնեմ ափերուս մէջ ու կը շփեմ, վերջը կը բանամ ափս, կը փչեմ ու կը դիտեմ ցորենի քանի մը հատիկները ու կ'ըսեմ.

— Այսպէս կ'ընէր Յիսուս իր աշակերտներուն հետ, երբ կ'անցնէր արտերու մէջէն...

Եւ կարծես, իրաւ, Քրիստոս կ'անցնի արտերուն մէջէն, ձեռքը կ'երկարէ մեզի, օրհնութեան շարժումով ու կ'աներեւութանայ...

Հիւծախտաւոր արեւը իր գունատ արիւնը կը թափէ հորիզոնին վըրայ...

Խուրձերուն վրայ, կ'օրօրուինք. երազանքի մը ջերմութեան մէջ, իրարու մէջ պարպելով կահոյրները մեր հոգիին: Ու անոր հոգին կ'ըլլայ իմ մէջս, ու իմ հոգիս կ'ըլլայ անոր մէջ:

Կը պեղենք մեր արտերը եւ ոսկի կարասներ կը գտնենք, հրեշտակներու կողմէ կնքուած, աստղանիշ պատրով:

Մեր ափերը կը լեցուին ոսկիներով եւ մեր ճակատները կը պսակուին ծաղիկներով:

Վերջալոյսը ծաղկաստանի մը նման կը բռնկի ու իր շառայլներուն մէջ կը տանի մեր ցորեններու կողքին:

Միջոցին մէջ, կը բարձրանայ, շրթունքներու մէջ դրուած մեղեդի մը որ հետզհետէ կը ցնդի վերջալոյսին մէջ:

Արտը խանդավառ է եւ կենսուրախ մեղմով, քանզի զարուն մը մարմնացած, եկեր բազմեր է իր գահին վըրայ:

Ու՜շ ենք մնացեր վազելու համար իր ոսկի ծովուն մէջ, իր հասկերու ալիքներուն մէջ, իր գեղեցիկ ու ընդարձակ էջերուն մէջ:

Ու հիմակ հոգիս է որ կը վազէ, աչքերուն մէջ անհամանիս:

Դիւթական ու ջինջ անոր աչքերուն մէջ ժպիտի մարգրիտներ, եւ հատիկներ մաքուր լոյսերու, որոնք շողշողին կը դարձնեն հոգիս հանդերձանքը:

Կ'որսամ մարգրիտներ ու նշրաշխարհս զանձը կը ճոխացնեմ, մեծ սիրոյ մը դղեկինը զարդարելու համար:

Իրիկունը իր խաղաղութիւնը կը դնէ ճամբաներուն վրայ ու մեր արտին մէջ որ ուղին է սիրոյ եւ յաղթութեան:

Կարծես պարիկ մը կ'անցնի հորիզոնին տակէն եւ խորհրդաւոր գիծ մը կը քաշէ պատի մը վրայ:

Աղաւնիներ կը քնանան մեզի բոլորտիքը եղած սա խուրձերուն մէջ ու քիչ հեռուն ծեծերուն ջարդուած մարմին... ները...

Թռչուն մը սակայն մենաւոր ծառի մը վրայ թառած կ'երգէ իր մեղեդին.

— Աստուած ստեղծեց երկինքն ու երկիրը եւ տեսաւ որ բան մը պակաս է:

Երկրի վրայ դրաւ ծաղիկներ ու երկինքի վրայ աստղեր ու դարձեալ տեսաւ որ բան մը պակաս է:

Աստուած մարդը ստեղծեց ու փոխանակ լրացուցիչ, աւելցաւ պակասը:

Այն ժամանակ Աստուած սէրը ըստեղծեց ու անոր բոյն նշանակեց սիրտը:

Ու անկէ ի վեր գեղեցիկ է կեանքը, ու գեղեցիկ է աշխարհը:

Սէրը այն է կեանքին համար, ինչ որ բոյրը ծաղիկին համար:

Սէրը այն է աշխարհին համար ինչ որ է երգը սոխակին համար:

Սէրը սակայն կը ծլի վէրքով:

Երանի անոնց որոնք վէրք ունին, ու հազար երանի անոնց որոնց վէրքը կը դարմանուի, վիրաւորողին կողմէ:

Երբ այդ վէրքը կը ապիանայ, ծաղիկ մը կը բացուի:

Վէրքը որքան խորունկ ըլլայ, այնքան անթառամ կ'ըլլայ այդ ծաղիկը:

×

Դադրեցաւ մեղեդին:

Թռչունը թառեցաւ մեր շրթներուն վրայ:

Վ. ԱՄԷՆԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԾՈՒՆԸ

Երէկ — եռգում էր ծոցից ճնաւմենի մեր բակում
տխրութեան շունը,
ու հաչոցով, սուտ, նա իմ տան դռները էր թակում:

Ստուերի պէս՝ տուեխս խստում էր նա յամառ —
տխրութեան շունը, —
Երան ճեւակ իմ երգի բաց ռակերին անհամար:

Ցոգնած էր նա, նուաղում, լքուած էր նա, անօթի,
տխրութեան շունը,
ու հաչում էր նա սուտ ճաղցի այրող աւօթից...

Ողջ գիշերը նա հաչեց եւ զայրացաւ եւ նուաց.
տխրութեան շունը,
սակս դաժան երկաթէի ցաւով էր նա բռնուած...

... Առաւօտեան արեւը ծեծեց դուռ ու թ ըթեր,
ու վեր կացայ ես,
գրասեղանից նայեցի նոր երգերս մտերիմ,
նոր արեւի պէս:

Ու բեկել էր իմ սեմին անշնչացած, անկենդան
տխրութեան շունը,
աչքերը փակ, վայրենի, անօթեւան ու հեղթաի...

— Տարէք նրան, — ասացի, — չկայ այլ եւս, չի հաչի
տխրութեան շունը,
տարէք, թաղէք, թող հողը նրա վրայ շառաչի...

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

—•—

Սիրելի Արաղ.— Հայերէն գործածական բառերու կարգ մը անցան անձնական թամար ձեւերը։ Եթէ ... պէս հետաքրքիր բլլալ կարդացի ... Պոլսոյ եւ արտասահմանի (Փա... մէջը) թերթերը, օրաթերթ ... ալ մէջը) պարբերական, բոլոր վիճակներուդ ... ալ կ'անցնայ— անմոռ, ... անմոռ յիշատակ, անմեռ ... Մէկ կողմէն յափշտակ եղած է մեր արդի լեզուն, կ'ըսենք, ... կողմէ երբ այս անլիութիւնները ... լեզուն նորէն նախակը — ... թարան ամանի բանդ կուգայ։

Մոռնալ բային արմատն է մոռաց, ... այս ձեւն է որ պիտի գործածուի, երբ կ'ուզենք այդ բայէն ... մը ածանցել — մոռացութիւն ... նոր ոչ թէ ... մոռութիւն, ... անմոռաց, ոչ թէ ... անմոռ։ Նալ ... մոհոլ վերջաւորող, ինչպէս նաեւ ... եղող բայերուն արմատը աց ... սիրել, սիրելներս։ Այսպէս՝ կար— ... կարդաց (գրականորդ, ընթա— ... ընթաց (նախընթաց, ոչ թէ ... նախընթ .. անմոռին պէս), աղալ՝ ... ջրաղաց; մլաղաց, ոչ թէ .. ... մլաղ), խաղալ՝ խաղաց ... անխաղաց, յետախաղաց)։ Իսկ ո— ... գոյական մը կամ ածական մը ... աւ, ձեւով վերջաւորող բա— ... արմատը նոյն գոյականը կամ ածականը կ'ըլլայ.— մանկանալ (մանուկ), սրբանալ (սուրբ), նըրբանալ (նուրբ), վատթարանալ (վատթար), բնտելանալ (բնտել) եւ ուրիշներ, որոնց ամէնքը սկիզբը այսպէս ... առաջ խմաստով գոյական ... ածական։

Առանց քերականութեան դասս ա— ... յայտ այնքան ընտիր լեզուով ... երիտասարդ հայրենակիցնե— ... գոյգն ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, քիչ մը ... վարժա— ... պիտի ձեւանամ։ Ի՞նչ է տեսնեմ ... կամ ... բային արմատը— ... Պաշտօն ունեցող (պաշտօնական) ... ի՞նչ է ... բային արմատը— ... Ամէն բան ունեցող, ձեռ— ... մէջ բռնող (ամենակալ)։ Միւս— ... ալ այսպէս։

Ուրեմն մեր սկզբնական հարցին ... Մոռնանք թողունք սա անմոռը ... ընդ միջա։ Գալով ... — հոգիս մէկ երկու տեղ հին ... առանց գործածուած է յո— ... (փէծօռաբլը) իմաստով, զոր օր. ... զատապարտութեան ... (որուն ոչ միայն Մ. Գրոց ... հանուած)։ Իսկ երբեք չըս— ... անմեռ անուն, փոխանակ ... խնծութիւն է ըսել անմեռ յիշատակ, փոխանակ ..., ինչ— ... խնծութենէ ծանրագոյն բան ... է ըսել անմոռ յիշատակ, փոխա— ... անմոռաց յիշատակի։

Արդէն կուտամ նոյն երիտա— ... բոլորին՝ քիչ մը ուշադրու— ... թեամբ հետեւիլ բայական արմատ— ... Ամենամեծ մասամբ գիտեն ... վարժութեան ուժով, բայց ա— ... երբեմն ... Այսպէս կենալ բայը արմատ ու— ... , աղբիւր կեաց, պծիւր պուր ... , կծելը խայթ. Անշուշտ ... գիտէք որ կծելը, կենալը ուղ— ... արմատ չունին՝ հին գրական ... չունենալով, առանց եւ ... արմատը կ'առնենք ... հին գրական ձեւերէն։ Ինչ շատ պէտք է այս հին գրական ձեւերուն անդրադառնալ ոչ թէ գրաբարին, այլ մեր արդի լեզուին համար։ Զոր օրինակ՝ խուռնլ ծխողին խնկածուխ չենք ըսեր, չէ՞, այլ խնկարկու (արկու արմատն է արկանելին, որ առանձին բնաւ չի գործածուիր հիմա, բայց իր արմատը շատ պիտանացու է — բողոքարկու, ձեռնարկու, բանաարկու, ձայնարկու եւ շատ ուրիշներ)։ Ըստ այսմ, առնել բային արմատն է առու (հաստատու, վաշխառու, քաղաքառու), խմել բային արմատն է արբու (արբենարբու ոչ թէ ... արբենախումմ, ո— րովհետեւ խմելը հին գրական ձեւ ա— ռած չէ)։ Ըստ այսմ դարձեալ ըսել բային արմատն է արար (ժամարար, լուսարար, կենարար եւն.)։

×

Սիրելի Արաղ.— Այլեւս անելորդ չե՞ս նկատեր սա ռոմանթիզմ, ռոմանթիք, սէնթօլ ֆրանսերէն ձեւերուն գործածութիւնը մեր լուրջ գրութիւններուն մէջ։ Առանք այլ եւս հինցա՞ն, սիրելիներ։ Վիպականութիւն, վիպային, վիպական, խորհրդանշան կը բաւեն։ Ցեառոյ մէկ առջի վրայ կը հանդիպինք դատականութիւն գրուած, քովն ալ իսկոյն ռոմանթիզմ ... նոտր։ Ի՞նչ է այս առեղծուածը։ Այս գրական դպրոցներուն այնքան հետեւողներ կան մեր երիտասարդներուն մէջ որ այդ բառերը մեր լեզուին համար պանիր–հացի պէս եղած են։ Որչափ ուրախ եղայ որ Հալէպէն Տայք, «Վէմ» հանդէսին մէջ գեղեցիկ ուսումնասիրութեան մը առիթով պահ գործածած էր միթլուբին համար ։Թէ— եւ ֆրանսերէն բառը չէր դրած, բայց իսկոյն կը հասկցուի որ միտքը այն է։ Այնպէս որ «հոգեբանական վայրկեանէն» աւելի իմաստալից է «հոգեբանական պահը»։ Սովորականութիւն լսած էր առանց ռուտին գրելու, եւ շատ յարմար կերպով նաեւ մաշածութիւն բսած էր, որ Էփիւյիզը— մանն էր, առանց ֆրանսերէնը գրելու։ Ուրեմն այս ճամբով երթալ պէտք է, թէեւ աղնիւՏայքը ցվերջ հաւատարիմ չէ եղած այդ հետեւելի մեթոտին։

Կրնանք անդրադառնալ։

ՏԱՐԱԶ

ՄՈՒՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՄԱՍԻՆ

Շիրվանզադէ ծնած էր 1858ին, Շամախի քաղաքը (Ատրպէյճան)։ Տեղական դպրոցներն աւարտելէ յետոյ, 1875ին կ'անցնի Բագու, եւ նախ իբրեւ գրագիր կը ծառայէ նաւհանգային վարչութեան մէջ, իսկ յետոյ կ'անցնի Բագուի Մարդասիրական ընկերութեան գրասենեակը, իբրեւ դըրագրապահապետ։ Գրադարանին կառամակերպիչն ալ ինքն էր։ Երկրով ընթերցանութեան մէջ, գրելու տենչ մը կը զգայ, եւ նախ կ'աշխատակցի ռուսերէն թերթերու, յետոյ «Մեղու» եւ «Մշակ» լրագիրներուն։ Իր առաջին գործը եղած է «Հրդեհ նաւթահանքերում», որ հրատարակուեցաւ «Մշակ» մէջ։ 1883ին կը փոխադրուի Թիֆլիզ, եւ կը ծանօթանայ օրուան մտաւորականութեան հետ։ 1885էն սկսեալ, իրարու ետեւէ լոյս կը տեսնեն իր գործերը.— «Նամուս», «Ցաւագարը», «Քաոսը», «Գործակատարի Ցիշատակարանը», «Արտէն Դիմաքսեան» «Պատուի համար», «Եւգինէ», «Արմենուհի», «Վարդան Ահրումեան», «Արամբի» եւն.։

1911ին տօնուեցաւ իր գրական գործունէութեան 30ամեակը։ Այս առթիւ, իր արեւմտահայ եղբայրակիցներն ալ հատոր մը հրատարակեցին, «Շիրվանզադէ եւ իր գործը», նախաձեռնութեամբ Տիգրան Կամսարականի եւ խմբագրութեամբ Արամ Անտոնեանի, մասնակցութեամբ 16 գրագէտներու եւ մտաւորականներու։ 325 էջնոց այդ հատորը այսօր ալ կը պահէ իր արժէքը, իբրեւ մեծարանքի ցոյց եւ վերլուծման փորձ։

Հատորին աշխատակիցներէն Տիգրան Կամսարական Շիրվանզադէն կը կոչէ «զօրեղ վիպասան եւ ամենադըժ թատերագիր», անոր թատրոնածքը գտնելով «Ջերմ ու ճոխ»։ Արշակ Չօպանեան Շիրվանզադէի գործին գլխաւոր յատկանիշը կը նկատէ «առարկայականութիւնը։ Ոչ մէկ հայ գրագէտ կը ճանչնամ որ այդ յատկութիւնը ունեցած բլլայ Շիրվանզադէի չափ»։ Արտաշէս Ցարութիւնեան, նուրբ եւ գիտուն քննադատը, գծելով «Մեծ եւ հզօր» գրագէտին դիմատուերը, անոր գործին տիրական նկարագիրը կը նկատէ «աշխարհի եւ կեանքի մասին ընդհանրական ջերմ հետաքրքրութիւն մը, աննախապաշար ոգիով տոգորուն»։ Սուրէն Պարթեւեան իր վերլուծումը յատկացնելով «Քաոս»ի, կը գրէ.— «Ես ոչ մէկ հայ գրող գիտեմ, որ կարող բլլար այսքան համաչափօրէն պատկերացնել Բագուի պէս համայնակուլ ու— տանի մը վխտացող կեանքը մէկ երկարաշունչ ու ամբողջական վէպի մէջ։ Ասիկա Շիրվանզադէի գերազանց յատկութիւնը բլլալ կը թուի ինծի»։ Գրիգոր Զօհրապ, որ Բերայի մէջ տեսած էր «Պատուի համար»ի ներկայացումը, վերլուծելով թատերախաղը, կը նկատէ.— «Շիրվանզադէ «Պատուի համար»ին մէջ ժամանակակից պուրժուազիին բոլոր թիփերը լիապուռն սփռած է։ Բիէսին կազմուածը իր պարզութեանը մէջ հոյակապ է եւ հիւսիսի գրականութեան յօրինուածը կը յիշեցնէ»։

Հրանդ (Մելքոն Կիւրճեան), որուն բաժին ինկած էր «Արտխատոյ»ին վերլուծումը, կը յայտարարէ իր յառաջաբան — նամակին մէջ.— «Բաֆֆին իր գիրք ամբողջացուց. ան կը մնայ մեր հին աչքերուն մէջ, մեր ցաւի եւ խենթ տարիքի յուզումներուն հետ։ Շիրվանզադէի գործը սկսած է,— կուիւ հինի եւ նորի հետ, կուիւ հին եւ նոր միտքերու, մեր նոր կեանքին մէջ»։ Իսկ Երուանդ Սրմաքէշխան— լեան կարդալով «Արտէն Դիմաքսեան»ը կ'եզրակացնէ.—

«Շիրվանզադէ յափշտակ բնապաշտական մըն է, առանց դպրոցին ծայրայեղութիւններուն։ Մերթ՝ Միրզօն ըմբոշխնելի իր մէջ, թէեւ երանգի ճոխութեան, արտայայտութեան յանդգնութեան ու ձեւի կատարելութեան մէջ անկէ վար մնայ։ Բայց հայ վիպասանի նկարագրութեան մէջ ժուժկալ, իր ամենայետին տիպարներուն նկարչութեան մասին մանրակրկիտ է եւ ճարպիկ՝ անոնց յատկանշական գիծերն ու շարժումները ցուցնելով յստակ, ուշագրաւ եւ հրապուրիչ կերպով»

ԻՆՉՊԷՍ ԳՐՈՒԵՑԱՒ «ԱՐՄԷՆՑԻ»Ն

Նավորով ի՞նչպէս գրեց «Հայերը», զոր կարդացինք անցեալ կիրակի, Գ. Կառվարենցի թարգմանութեամբ։

Փէու Նավորով իբրեւ հետագրական պաշտօնեայ տան մը պաշտօնավարած է Նովա Զակորայի եւ Սթարա Զակորայի միջեւ։ Հատատուած կայարան մը, ուր հայ բեռնակիրներ կը գտնուէին, իբրեւ շոգեկառքի բանուորներ

Գիշեր մը, ուշ ատեն, բանաստեղծը, յոգնած իր առօրեայ աշխատանքէն, զուրս կու գայ կայարանի ճեմելավայրը, թարմանալու համար գիշերուան զովութենէն։

Սիկարը չրթունքին, երբ կը յառաջանար իր երազներուն անձնատուր, հոն, մութին մէջ, երգի ձայներ հասան իրեն, տառապողներու դառն ու տխուր շեշտեր, այնքան նըման մակեդոնական ժողովրդական երգերուն։ Ցափշտակուած՝ կը մօտենայ կրակին, որուն աղօտ ապակիին ետեւէն, առկայծող լամբարի մը կիսամութին մէջ, շուքեր կը տեսնէ, Հայաստանցի բեռնակիրներ, որոնք պանդուխտի իրենց սրտաճմլիկ երգը կ'երգէին եւ կը խմէին, մոռնալու համար իրենց ցաւերն ու աքսորը։

Մինչեւ իր հոգւոյն խորը ալեկոծուած, ազնիւ ներշնչումի մը անձնատուր բանաստեղծը կը դառնայ իր խցիկը, ու մէկ ձեռքը հեռագրական մեքենային, իսկ միւսովը մատիտ մը բռնած՝ թուղթին կը յանձնէ գոհարը իր բանաստեղծութիւններուն, անմահացնելով իր անունը պուլկար գրականութեան ու հայ երախտագէտ սրտերուն մէջ։

Մէկ ալ կարդացէք վերջին հատուածը, եւ եթէ կրնաք.. մի խմէք.—

Ու կը խմե՜ն անոնք ու կ'երգեն …
մինչեւ թեկուզ ու խելակ,
Է՜ր երբեմն ապրի ժողովուրդ մի —
այսօր Անհատական։
Հեռո՜ւ հայրենի երկրէն, ու բռնած,
ու մերկ, ու բշտած
Հայածեալ խաբխալ տնանկի մը
մէջ, երկիր մը օտար,
Որպէսզի մոռնա՜ն գերութիւն խղճեց,
անոնք կը խմեն,
Ու կ'երգեն, ինչպէս երգար է
կրծել արցունքի՛ մէջէն …

ՄԱՐԴԸ

Կապոյտ են քո աչերն ու չար խափանող, ո՛վ մարդ,

Կարմի՛ր է սիրտդ ու չարիք գործող, ո՛վ մարդ,

Իսկ ի՞նչ գոյն ունի լեզուդ, որ բարբառին

Ոչ դու կը հասատաս, ոչ էլ ես . .

Ասա՛, ինչպէս ասեմ քեզ, ի՞նչ չափով ասեմ քեզ,

Երբ քո գործերի չարութիւնն Աստուած կարող է չափել միայն։

Զոյգ աչերից հայեացքը, դաժան ու յուռ,

Հմայեց տկարութիւնս միամիտ.

— «Կեանքն այդպէս է», ասացիր դու ինձ,

Ես որս էի, իսկ դու որսկան։

Զարկդ դեռ չհասած՝ ես մահը տեսայ։

— «Կեանքն այդպէս է», ասացիր ասում է,

×

Երբ քեզ եմ պատահում, աչքը արտիս մէջ,

Իսկ համբոյրը շրթներիս վրայ սառում է,

Ինչպէս լքուած տնակի սեմը սառոյց է կապում ձմռան օրը։

Ու հայեացքդ դաժանանում, խաւարում է կեանքի առջեւ։

Որովհետեւ դու, կեանքի լոյսը մարելիր,— ճշմարիտն ասեմ —

Որովհետեւ դու կեանքին փախչող ուրուականին էիր նման,

Մինչդեռ ես որոնում էի կենդանութիւնը։

Իսկ դու չասացիր «կենդանութիւնն ես եմ» …

×

Երբ հաւատքով սպասում եմ քո հրաւէրին

Թէ մի օր պիտի գայ ու ինձ դարթեցնելով,

«Ե՛կ արդարութիւնը չափենք»։

Պիտի ասի։

Այդ օրն ինձ համար բերկրութեան եւ վերածնութեան օր պիտի լինի։

Պիտի հրճուեմ ու հրճուանքիս մէջ պիտի արտասուեմ։

Եւ ես պիտի ասեմ քեզ.

— Թո՛ղ, ով ուզում է, թող կշիռը,

Ահա ես գրի, նժարների մէկի վըրայ, բաբախող սիրտս,

Իսկ միւս նժարի վրայ լցրու դու ինչ որ ունես մարդկային։

Մինչեւ որ երկու թաթերը հաւասարին,

Ես սիրո՛վ կը փոխանակեմ սիրտս, այն բոլոր գործերիդ հետ որոնք չարիք են ծնել,

Այն բոլոր յղացումներիդ հետ, որոնք վերածուել են

Քո մէջ անիմաստ թերութիւնների,

Երբ կշիռքի երկու աչերը հաւասարուեցին,

Մեր հայեացքներն իրար պիտի հանդիպեն

Արդարութեան սքանչելի պատկերով.

Ի՞նչու պիտի ասեմ քեզ, եթէ դու ինձ չտրիպէիր որոնելու արդարութիւնը.

Դու գիտէիր, որ արդարութիւնը նման է

Դրան առջեւ պառկած շանը,

Քնած … բայց միշտ արթուն …

Իսկ դու ինձ ասում ես. «Կեանքն այդպէս է»։

×

Դու պատճառ եղար որ ես հեռացայ Աստուծմէ,

Բայց դու ոչինչ չարեցիր որ իմ մերձեցումը մարդուն գիւրանար։

Դու կեռասենու էիր նման,

Որի տերեւները կանաչ են, ծաղիկները ճերմակ, իսկ պտուղը կարմիր՝

Ինչպէս քո երեք «առաքինութիւններըդ» …

Համեստութի՞ւն, ինքնանուիրո՞ւմ, եւ անշահախնդրութի՞ւն։

Գիտէի որ կեռասի կոթին տակ մի որդ է աճում,

Եւ, այսօր համոզուեցայ որ այդ սքանչելի «կեռի»դ տակ

Մնծանում է մի այլ որդ, որ երեք «առաքինութիւններդ»ըդ

Երեքգլխանի հրէշ է կերտում։

Ես ատում եմ այն Աստուծուն, որ գրել է այս որդը քո «կեռի» արմատին տակ։

Իսկ դու ասում ես. «Կեանքն այդպէս է»։

×

Ասիւծը թող հովանաւորէ ինձ իր հայեացքով.

Ինքը զառամելի մէջ, իսկ ես ազատ,

Բայց ոչ երբեք իր գրկին մէջ …

Ես յարգում եմ այն ուժը, որ կը յարգէ իմ տկարութիւնը,

Որի համար այնքան եմ տառապել..

Ես ատում եմ տառապանքն առանց ինքնասիրութեան,

Ինչպէս ատում եմ ուժն առանց տըկարութեան։

Ես չեմ ցանկանայ հովանաւորել տկարին,

Որպէսզի երախտագիտութիւնն ինձ չբաժանէ իրմէ։

Ես սիրում եմ այն բարեկամութիւնը, որ կը տեւէ մինչեւ երեկոյ.

Որպէսզի գիշերը պատկանի ինձ՝ երազելու ազատ բոլոր կապանքներէն,

Եւ հազորդելու խղճիս եւ յուսնկայի հետ։

Ես ատում եմ «յարատեւ բարեկամութիւնը»,

Որի անկեղծութեանը չեմ հաւատում։

Իսկ դու ասում ես ինձ. «Կեանքն այդպէս է»։

×

Երբ խմեց, վերջացրեց, մի մարգարիտ պոկեց իր թագէն

Ու նետեց գինու բաժակին մէջ քրմահաճ արքան.

Եւ դանիւթական վարձատրութիւնն եղաւ արծաթաէք մատռուակի …

Երբ ես խմեցի, վերջացրի մի կաթիլ արցունք ընկաւ բաժակին մէջ

Որ փրկութիւն բերաւ նրա ամբարիշտ հոգուն.

Ես չեմ կտրի այն բաժակն որ ինձ գինովցուց,—

Մարգարիտն ի՞նչ է որ — մի կաթիլ մոմ որ աղօթք չունի։

Իսկ արցունքն՝ այն հրաշալի գինին է, որ թորուելով հոգուս մէջ՝

Վերստին աշխարհ է գալիս իբրեւ հրաշագործ։

Ես սիրում եմ գինին առանց մատռուակի,

Եւ մատռուակին՝ առանց մարգարտի,

Գինու եւ իմ մէջ միջնորդ չեմ ուզում,

Ինչպէս արեւի եւ աչերիս միջեւ։

Գնա՛, մատռուակ, քաղնիսի կուպը թափիր,

Հոն, ապահովաբար, մարգարիտներ չեն պակսի։

×

Առեցի, դատեցի դատարկ նստայ,

Կշիռքի թեւերը մնացին ձեռս,

Արդարութիւնը ուրուական

Ժանգոտած սուրը մնաց ձեռս,

Ի՞նչպէս մեխթարիմ վերաւորսիրտս

Արիւնը մնաց ձեռս,

Մարմինս ծուէն ծուէն անարգանքին նշաւակ,

Թեւաբեկ հոգիս մնաց ձեռս

Հատուածներս անորձագանդ,

Արցունքը մնաց ձեռս.

Կեանք էի երազում ու դրօշ կրում

Ու լալագին համբուրում,

Այդ դրօշին, աւաղ, պատանք մնաց ձեռս …

Իսկ դո՛ւ, ո՛վ մարդ, ասում ես … «Կեանքն այդպէս է»։

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Անկլիութեան եւ Թշնամութեան մթնոլորտ մը կը տիրէ իր շուրջ եւ կը խորհի ժամանակի մը համար ապահով տեղ մը քաշուիլ։

Ճէմալ ասոր վրայ կ'առաջարկէ իրաւարար ատեան մը կազմել երեք անգլիացի իրաւագէտներէ։ Եթէ որոշումը իշխանին աննպաստ բլլայ պէտք ... յանձնուի Թրքական դատարանի։

Քանի մը օր վերջ Լութֆուլլահ կը յայտնէ թէ առիթ չէր ունեցած եղածը տեսնելու եւ առաջարկը յայտնելու։ Իսկապէս ալ իշխան Սապահէտտին նախորդ գիշերը անհետացած էր։

Քննութիւններու ընթացքին Ճէմալ փաշայի ուշադրութեան կը յանձնուի այն տանը Զաթալճայի բանակին հրամանատարը թէ ատեն ալ անմասն ... իրեն աղգական Սապահէտտինի եւ ... ոստացած է իր աջակցութիւնը։Սա— ... Ճէմալ գոյն պատուաւոր մարդ ... մը ճանչնալով հաւատաք չէ ընծայած բռուածներուն։ Այս կարծիքին մնացած է նոյնիսկ երբ էնվէր փաշայի պատ. նախարարութեան կոչուելուն ժամանակ հրաժարած եւ Դամասկոս զրկուած է ան։

Գործակալները շարունակ լուր կուտան թէ ծրագրուած է Մահմուտ Շէվքէթը, Ճէմալը եւ Թալէաթը ըսպաննել պաշտպանութեամբ Ֆեթտորեցին եւ Թիւրքէն, նաեւ կը խօսուի դաւադրութեան մասնակցութիւնը Զէբէլէ Քեազիմի, Նաւապետ Շէվքէթի, Կիւմիւլճինացի Իսմայէլ Հաքքըի եւ ուրիշներու։ Օր մը դարձեալ լուր կը հասնի թէ Սալիհ փաշա եւ Նախկին Ներքին նախարար Րէշիտ պէյ դաւադիրներուն գլուխն անցած են։

Ճէմալ մէկը զրկելով իր քով կը կանչէ Սալիհ փաշան եւ յարգալիր ընդունելութիւն մը ընելէ վերջ կ'ըսէ. «Միմանք կ'ուզեն ձեր անձնաւորութիւնը օգտագործել ձեր անունը գործածելով իրենց դաղտնի արարքներուն համար։ Ձեր նախագահութեան տակ գաղտնի կոմիտէ մը հիմնուած է եղեր ներկայ կառավարութեան պետերը սպաննելու եւ յեղափոխական շարժում առեղծելու համար։ Կ'ենթադրեմ թէ տեղեակ չէք այս տեսակ բանէ մը, հաւատացէք սակայն որ այդ մարդիկը իսկապէս այս ուղղութեամբ կ'աշխատին եւ ձեզ պատասխանատուութեան տակ կը դնեն։ Սրբազան պարտականութիւն կը համարեմ ձեզ պաշտպանել առկէ, մանաւանդ նկատի ունենալով ձեր ազգականութիւնը կայսերական ընտանիքին որուն հանդէպ ամենամեծ յարգանքով տոգորուած եմ։ Պիտի խնդրէի որ որոշ ժամանակի համար Պոլսէն հեռանայիք եւ հաստատուէիք որ եւ է տեղ Եւրոպայի մէջ, որպէսզի եթէ կառավարութիւնը մտաբս խնամ վարուի այդ դաւադիրներուն պետերուն հանդէպ, դուք ալ այդ գործին մէջ խառնուած չըլլաք։ Անկէ զատ, այդ մարդիկը իրենց ամենագործուոր կոնակը կորսնցուցած պիտի բլլան»։

Սալիհ փաշա վայելչութեան անհամապատասխան ձեւով մը կը պատասխանէ՝

— «Շնորհիւ սուլթանուհիին շատ հանգիստ կեանք մը կ'անցընեմ եւ այստեղ։ Ոչ մէկ վայրկեան կրնամ հրաժարիլ ասկէ, որով Եւրոպա երթալու ձեր առաջարկը պիտի մերժեմ։ Եթէ երթայի, այն ատեն ալ խոստովանութիւն մը պիտի նկատուէր այդ եւ պիտի կրնային զիս յանցապարտ հանել։ Ես հոս եմ եւ հոս կը մնամ ։ Ըրէք ինչ որ ճիշդ կը գտնէք։ Կը ցաւիմ միայն որ զիս հոս կանչել աուիք վախցնելու համար».

— Կը տեսնեմ որ շատ վստահ էք ձեր ուժին վրայ եւ կը կարծէք թէ ձեր յայտերը մտածս պիտի իրականանան եւ դուք անփոփս ասոր պիտի կրնաք ազատել։Ես վստահեցնեմ ձեզ թէ այն պիտի լսէի գործակալութիւն մը ունիմ որ դաւադրութիւն չէք կրնար ընել. Թերեւս քանի մը մահափորձ, բայց կառավարութիւնը վար առնել բնաւ կարելի չպիտի բլլայ ձեզի համար։

«Անգամ մըն ալ կ'ուզէի խորհուրդ տալ ձեզ իմ առաջարկս ընդունելու, կրնայ սուլթանուհին եւս ընկերանալ ձեզի, դժուար պիտի չըլլար մեծ եւ պերճօրէն միջնորդութեամբ Սուլթանէն հրաման առնելը այս բանին համար եւ ամէն ապահովութիւն փաքրուած հանգստութեանց։ Եթէ սակայն դարձեալ մերժէք, ստիպուած եմ այսօրուընէ սկսեալ ձեզ հսկողութեան տակ առնել, բայց այն ատեն մի տրտնջաք թէ՝ զինուորական կառավարիչը իր լրտեսներով մեզ կը հետապնդէ»։

Սալիհ փաշա տեղէն ցատկելով կը պատասխանէ.

— «Ըրէք ինչ որ կ'ուզէք, ես անհոգ չեմ, որ, թոյլ կուտամ ճամբուիլ…

Զօրս — հինգ օր վերջ Բէժիւ անօրէն Վայլ այցելելով Ճէմալ փաշայի կ'ըսէ.

— Երէկ իրիկուն Աթէնքէն վերադարձայ եւ առաջին այցելութիւնս ձեզի կուտամ։ Այսօր շատ նեղուած եմ ձեզի, իմ բարեկամներէս մէկը որ այնքան մօտ է ինծի ինչպէս դուք, վիրաւորած էք եւ այնպէս մը վարուած անոր հետ որ չի համապատասխաներ իր անձնաւորութեան։

Թոյլ տուէք Սալիհ փաշայի մասին է, իրը թէ դաւադրութեան մը գլուխն է եղեր եւ առաջարկեր էք Եւրոպա երթալ։ Սալիհ փաշան կը ճանչնամ ինչպէս ինքզինքս եւ համոզուած եմ որ երբեք այդ տեսակ գործի մը չի մասնակցիր։

— Սիրելի Վայլ, գիտեմ թէ քիչ մը խիստ խօսեցայ անոր հետ, բայց այս բանը բրի լաւ մը խորհելէ ետք։ Ես չեմ դրդիր իր անձով, այլ նկատի ունիմ իր յարաբերութիւնները կայսերական ընտանիքին հետ, որուն պատիւը պաշտպանելու պարտականութիւն ունիմ։ Բայց կ'երեւի թէ ան շատ վստահութիւն ունի իր բարեկամներուն յաջողութեան վրայ եւ չէր ուզեր իմ խորհուրդս լսել. ասկէ վեր պէտք է աւելի խստացնել հսկողութիւնը։ Հարցուցէք իրեն թէ անծանօթի մը կողմէ նամակ առած չէ՞ Բե. ... բա անցնելու համար, թէեւ չէ գացած բայց ի՞նչու, որովհետեւ գիտէ թէ հսկողութիւն կայ իր վրայ եւ չէր ուզեր իր ընկերները յայտնել։

Եթէ փաշան Պոլսէն հեռանալ չուզեր, պէտք է հսկեմ իր վրայ եւ դուք ալ պիտի չկրնաք նեղանալ ինծի ասոր համար։

(5)

(Շար.)

Անգլիոյ դաշինքին որոշումը եւ Ֆրանսա

Անգլիական կառավարութիւնը մտադիր է ծանուցագրով մը Ֆրանսայի հաղորդել դաշինքի արտակարգ նիստին մէջ տրուած որոշումները, վստահութիւն ներշնչելու եւ այս երկրին գործակցութիւնը ապահովելու համար։

Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ այդ նիստին մէջ, լիազօրութիւն տրուած է Անգլիոյ արտաքին նախարարին, որպէսզի գործերը վարէ մինչեւ սեպտեմբեր 4, ի հարկին Լոնտոն կանչելով նախարարները, որոնք օդափոխութեան գացած են։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլ. կառավարութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ հաշտարար ձեռնարկներ կատարել դիւանագիտական ճամբով, առանց նախաձեռնութիւն ստանձնելու, այլ իր աջակցութիւնն ընծայելով Ֆրանսայի։ Եթէ այս միջոցը ձախողի, չպիտի պահանջէ անմիջապէս եւ ստուապէս գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, այլ պիտի ջանայ ժամանակ շահիլ եւ ուշացնել թշնամութեանց պայթումը, առաջարկելով քննիչ յանձնախումբ մը կազմել եւն.։ Վերջին պահուն, երբ այս միջոցն ալ ձախողի, այն ատեն պիտի յանձնարարէ ճնշողական միջոցներու դիմել, անշուշտ խորհրդակցելով միւս պետութեանց հետ։ Հաւանական է որ այս վերջին միջոցը անմիջապէս առաջարկուի, եթէ Իտալիա մերժէ ներկայ ըլլալ Ա. Դ. խորհուրդին։

Թուրք պաշտօնատար մը անհետացած

Պոլսէն Լոնտոնի թերթերուն կը հեռագրեն թէ քանի մը օրէ ի վեր անհետացած է արտաքին նախարարութեան մէկ պաշտօնատարը, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ։Զայն գտնելու եղած փորձերը ապարդիւն անցած են մինչեւ հիմա։ Կը կարծուի թէ այս պաշտօնատարը արտասահմանփախած է, միասինտանելով նախարարութեան ծածկագիր բանալին, որ փոփոխութեան ենթարկուեցաւ վերջերս, առժամաբար եւ պիտի վերաքննուի բոլորովին։

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ Թուրքիա ելեկտրական մեքենայ մը պիտի գնէ հեռագիրներու թուագրման համար, եւ թէ այդ գործիքը կրնայ աւելի քան մէկ միլիոն տարբեր հիւսուածքներ արտադրել։

Լիբանանի նախագահին մահը

Պ. Շարլ Տէպպաս, Լիբանանի հանրապետութեան առաջին նախագահը, մեռաւ ուրբաթ օր, կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ։

Հանգուցեալը իրաւագիտութեան վարդապետ էր։ Ուսումը լրացնելէ վերջը, եղաւ դատական տնօրէն։ Երբ Լիբանանի հանրապետութիւն հռչակուեցաւ (1926), ընտրուեցաւ նախագահ, միաձայնութեամբ։ Շրջանը լրացնելէ յետոյ, վերընտրուեցաւ 1929-ին, վեհապետական իրաւունքներով։ Իր պաշտօնավարութեան ընթացքին գնահատելի ծառայութիւններ մատոյց։ Հայ գաղթականութիւնն ալ մեծապէս երախտապարտ է հանգուցեալին։ Ցիսուն տարեկան էր։

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԿԸ ՔԱՐՈԶԷ

Այսօր Կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ կը քարոզէ Կաթ. Նուիրակ՝ Տ. Գարեգին Արքեպիսկ. Յովսէփեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ցեկին Նոյեմզար Մանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մանուկ Մանուկեանը (Գասթէմունիի Տէվրէկ գիւղէն)։ Անկէ առաջ կը գտնուէր 149 rue Lafayette, Փարիզ։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջը՝ Նոյեմզար Մանուկեանի, 23, rue du Turen, Marseille.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման պատճառով աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին — բաց՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

“ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ”

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Մեր նամակը գրել լմնելէն ետքը չատ չանցաւ՝ զմրազդաբար Թէոդորոս Անգղիոյ բանակին իր վրայ ուղղակի գալը լսելով, հոկտեմբերին վերջերը իր բանակատեղւոյն եղած քանի մը տուները կրակի տալով կը թողու Կէլայի — Թափօրը, ու Մակտելայի անառիկ լերան քիչ քիչ մօտենալով հոն կ'ապաստանի, որ ութ կամ ինն օր աւելի հեռու է մեզմէ։ Այս ալ իր մտանենք բռելու՝ որ անգղիական բանակին գալուն առջի լուրը լսելով, այն օրէն աչքէ կը հանէ իւր քովն եղող բոլոր ապիտակ մարդիկը, որոնք բառ մեծի մասին Եւրոպացիք էին, եւ Մակտելայի մէջ բանտարկեալ ապիտակներուն պէս առնել կ'ըլլան իրեն, եւ սրանց ցաւէն կը հրամայէ որ անոնց շնորհած զարդարուն ջորիները ետ առնելով՝ ուրիշ անպիտան ջորիներ հեծցուցած իւր հետ Մակտելա բերեն, ինչպէս պատմեցին մեզ։

Թէոդորոսի հեռանալուն լուրը եւ անգղիական բանակին գալը երբ լսեցինք մենք, խոր տրտմութեան մէջ թաղուած մնացինք, կարծես թէ խաւար ամպեր մեր չորս դին պատեցին, մտատանջութեան ալիքներու մէջ բաշխուած մեր միտքը ծփել, եւ մեր գլխաւոր ապագային մթութեանց մէջ կը նշմարէինք, եւ արդէն տառ չանցած սկսանք զգալ անոր դառնութիւնները, եւ չղթայի օղակներու նման իրար ագուցուած մէկ նեղութենէ ուրիշ նեղութեան մէջ գահավէժ եղանք ձեռքէ ձեռք ընկնելով, եւ ալու նման խաղալիկ մնացինք վայրենի ժողովուրդ մէջ։

Ապստամբք գրեթէ Թէոդորոսի բոլոր երկրին տիրած էին, եւ Ճըլէկայի իշխանութիւնը միայն ազատ կը մնար՝ Թագաւորին մօտ ըլլալուն համար, ուրկէ վախնալով ապստամբք չէին համարձակեր աշաւելու Ճըլէկայի վրայ, եւ ոչ երկրացիք կրնային խլրտիլ դէպ լուծը վերցնելու յայտնապէս։ Այս երկրին հարաւակողմը կ'ընկնի Կոճամի մեծ իշխան Թէլլաք — Հայլօ, որուն ներքեւ կը գտնուէին ուրիշ ինքնագլուխ ապստամբներու խումբեր։ Նոյն միջոցներուն այս իշխանը մեռնելով՝ թէպէտ եւ իր որդին տեղն անցաւ, բայց հարճորդին՝ ալ ունենալով անկէ մեծ, եւ ժառանգութեան իրաւունքի կռիւ մը ծագելով մէջերնին՝ ապստամբեցաւ հարազատ որդւոյն դէմ, եւ երկրին մէկ մասին տիրեց գիւղացւոց հաճութեամբ։ Նոյնպէս Ճըլէկայի հիւսիսակողմը կը գտնուի Թըրրո — Կովազի երեւելի ապստամբ իշխանն իւր ապստամբական խումբովը։

Ապստամբները Թէոդորոսին Մակտելա լեռը հեռանալը լսելնուն՝ կ'ուզեն փորձ փորձել Ճըլէկայի երկրին տիրելու, եւ չորս դիէն կը յարձակին կուգան հոն։ Կոճամի իշխանութեանը տակ եղող Ալէմի անուն ապստամբը, որուն երեք հազարի չափ զօրքերը Թէոդորոս թէէ անցուցեր է. յառաջուց, կը յարձակի կուգայ ձոյ կայի իշխանութեան Տակուսա կոչուած երկրին վրայ, որ հրէու սուրբ նահապարհ է Ճըլէկայէն, եւ հոն բանակի։ Այս լուրը մեր ականջը հասնելուն՝ քունը աչուըներս փախաւ, երկիւղը մեր սիրտերը պատեց, չէինք գիտեր մեր վախճանին վրան ինչ իտածելնիս, եւ եթէ աւելի վէպի եղած տեղը յառաջ գալու ըլլայ գզայինք որ մեր բանը լմնցած է. որուն ոչ գիւղացւոց, ոչ զօրաց եւ մեր իշխանաց վրայ վստահութիւն ունէինք, որոնցմէ մեծ մասը ապստամբելու՝ քան թէ թագաւորը թողլու հակամէտ էին վասն զի մէկը չկար որ թագաւորը ամէնքն ալ ինքնագլուխ ըլլալ կ'ուզէին եւ երկիրը միշտ խռովութեան մէջ լալ կը փափաքէին, որպէսզի իրենց չար խորհուրդները ի գործ դնեն աներկիւղ ինչպէս գայլը որ ու ընելու համար ամպամած ու մառախլապատ եղանակներ կը փնտռէ

(Շար.)

ԾՐԱԳԻՐ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ MARDI 27 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2893

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱՒՈՐ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Ոչ մէկ ատեն այսքան չարաչուք անստուգութեամբ ցցուած էր ծանօթ հարցումը, — պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն:

Օրուան լուրերը այնքան պերճախօս են, որ ժամանակ լուսաբանութեան չեն կարօտիր:

Եւ հորիզոնը աւելի կը մթագնի, քանի կը մօտենայ ճակատագրական թուականը, Սեպտ. 4:

Այդ օրն է որ, անգամ մը եւս պիտի հաստատուի թէ՝ Ազգաց ժողովը ունի՞ գործնական արժէք եւ հեղինակութիւն, գոնէ պատերազմները արգիլելու համար:

Ցնէք խօսիր արդարութեան մասին: Ժընեւի հաստատութիւնը չաստեց հոգին եւ ջուրին յանձնած է այդ սկզբունքը, ոչ միայն անտեսելով տկարները եւ անոնց ամէնէն տարրական իրաւունքները, այլ եւ ուրանալով իր իսկ որոշումները:

Գեռ երէկուան պատմութիւն են ի պատիւ Թուրքիոյ սարքուած մենարանքները, եւ խորհրդային իշխանութեան ուղղուած փաղաքշանքները: Երկուքն ալ աննախընթաց՝ իբրեւ քաղաքական եւ բարոյական երեւոյթ:

Այժմ, Սեպտ. 4ին Ազգերու Դաշնակցութիւնը գերագոյն ճիգ մը պիտի փորձէ, խաղաղութիւնը փրկելու համար:

Մինչեւ այդ օրը, դիւանագիտական մեքենան ալ պիտի բանի ժամանակաւոր Լոնտոնէն Փարիզ, եւ մը, չանթարգել մը ճարելու համար: Այլապէս, անխուսափելի է փոթորիկը:

Անհաւանական, ընդամէնը երկու օրուան մէջ, երկրորդ հրապարակային յայտարարութիւնն է որ կ՚ընէ Իտալիոյ «Առաջնորդ»ը, այս անգամ շատ աւելի բացորոշ ու վճռական:

— Ոչ մէկ ընկրկում: Եթէ շատ նեղը դնեն մեզ, եթէ փորձեն պաշարել կամ ուրիշ սեղմումներ տնօրինել, կ՚առնենք կը քալենք, ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ:

Նոր չէ այս եղանակը: Ամիսներէ ի վեր, իտալական մամուլը կը հնչեցնէ զայն աւելի կամ պակաս սաստկութեամբ, իր խօսքերն ուղղելով մանաւանդ Անգլիոյ, որ չկամ վերջ բռնած է:

Բայց, առաջին անգամ է որ անձամբ ապարէզ կ՚իջնէ նոյն ինքն Մուսոլինի եւ կը պարզէ Ֆաշական աշխարհակալութեան բանաձեւը, առանց վերապահութեան կամ դիւանագիտական զարձուածքներու: Այն ալ ճակատագրական ժողովէն տասը օր առաջ:

Նմանը կը կարծեն թէ ճնշում բանեցնելու եւ դատ շահելու եղանակ մըն է այս:

Կրնայ ըլլալ: Եւ սակայն, կարելի չէ անտեսել աւելի իրողութիւն մը, — Ֆաշական Իտալիան այնքան յառաջ գացած է իր զինուորական առաքումներով ու պատրաստութիւններով, Իտալիոյ հանրային կարծիքը այնքան լարուած է յաղթական աշխարհակալութեան մը հեռանկարով, որ հրաշք մը միայն կրնայ փրկել խաղաղութիւնը:

Հրաշքի բանալին կը գտնուի Լոնտոն:

Թուեց աշխարհակալ, Մեծն Բրիտանիա չի հանդուրժեր որ կենսունակ եւ ասպատակ Իտալիան նոր հողեր եւ ջուրեր գրաւէ Միջերկրականի եւ Հնդկաստանի ճամբաներուն վրայ, ու կ՚առաջարկէ միայն տնտեսական առանձնաշնորհներ:

Միեւնոյն ատեն, իբրեւ « Նենգամիտ Ալպիոն » ան ատրօրինակ նախանձախնդրութեամբ մը կը յիշեցնէ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտը, հին ու նոր դաշնագիրներ, արդարութիւն եւ իրաւունք եւ ուրիշ բաներ: Եւ կը նախատեսէ ահաւոր չարիքներ, եթէ խախտի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը:

Իսկ Մուսոլինի գտեր է ամէնէն կարճ և կտրուկ բանաձեւը,— Ինչել կ՚ուզեմ, տարածուիլ կ՚ուզեմ, հո՞ղ կ՚ուզեմ: Չէ՞ք տար,— ես կ՚առնեմ յանուն քաղաքակրթութեան: Ես համակերպիմ, բանակս ինքն իր գլխուն պիտի յառաջանայ ու պիտի գրաւէ...

Այս կացութեան մէջ, որո՞նք են այն միջոցները որ կրնան կանխել թնդանօթներու պայթումը:

Առաջին՝ Մեծն Բրիտանիոյ նահանջը, այսինքն հաւանութիւն՝ Իտալիոյ թեւարկութեան ենթարկելու անճար Եթովպիան, միջազգային յանձնառութեամբ կամ զինու զօրութեամբ:

Երկրորդ՝ աշխատաւորական, արհեստակցական եւ ձախակողմեան հոսանքներու—միլիոններու—կանխարգել պայքարը, որ կը ծաւալի յաւաճուն արագութեամբ, մանաւանդ այստեղ:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, շատ փափուկ դեր մը կ՚իյնայ այս պետութեան վրայ:

Փափուկ՝ ոչ միայն իբրեւ հետեւանք տագնապին ծանրութեան, այլ եւ անոր համար որ, Ֆրանսա ինկած է սալին եւ մուրճին միջեւ:

Փարիզի համար թանկագին են երկու բարեկամութիւններ, անգլիականն ու իտալականը:

Տակաւին չպարզուեցաւ այն պատմութիւնը թէ Պ. Լավալ իսկապէս ազատ ձգա՞ծ է Մուսոլինին, անցեալ յունուարի այցելութեան ատեն, իր ուզածին պէս վարուելու համար Հապէշիստանի մէջ: Տեղական մամուլն իսկ լուսաբանուած չէ այդ մասին:

Պատմութիւնը ճիշդ ըլլայ թէ սխալ, խնդիրը այն է որ եթէ Իտալիոյ կամքը յաղթէ Ֆրանսայի լռին հաւանութեամբ, կարգը անքենարար պիտի գայ Գերմանիոյ, որ նոյնքան կարօտով կը յիշէ իր կորսնցուցած գաղթավայրերը, եւ հետզհետէ աւելի բարձր կը խօսի արդարութեան, պատմական առաքելութեանց եւ ապրելու իրաւունքի մասին:

Իսկ այս՝ վտանգաւոր, արկածալի հեռանկարներու մէկ երեսն է միայն, Եւրոպայի սրտին վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՎՃՌԱԿԱՆ

»»»··«««

ԵԹԷ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ՏՆՕՐԻՆԵՆ, ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ

Ոչ մէկ ընկրկում ոռոշուած ճամբէն

Մուսոլինիի նոր եւ շատ աւելի վճռական յայտարարութիւնները բրաւ Լոնտոնի « Տէյլի Մէյլ» թերթին, որ սկիզբէն իվեր կը պաշտպանէ Իտալիոյ քաղաքականութիւնը Հապէշիստանի հանդէպ: Ահաւասիկ ամփոփումը այդ յայտարարութեանց որ երեւցան անգլերէն թերթին երէկուան թիւին մէջ.

— « Իտալիա չպիտի ընկրկի: Եթէ մեր կառավարութիւնը փոխէ իր ընթացքը, արեւելեան Ափրիկէի մէջ համախմբուած 200 հազար զինուորները ճամբայ պիտի ելլեն բոլորովին առանձին: Եթէ պատժական տնօրինութիւններ սահմանուին Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, Իտալիա անմիջապէս պիտի ձգէ հեռանայ եւ այն ատեն պիտի հասկնան թէ ո՛վ որ կ՚ուզէ պատիժներ տնօրինել իրեն դէմ, պիտի հանդիպի ամբողջ ժողովուրդին զինեալ թշնամութեան: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը այնքան անխոհեմ է որ կ՚ուզէ գաղթային հեռաւոր պայքար մը եւրոպական վէճի վերածել, ինչ որ դուռները լայն պիտի բանայ բոլոր չգոհացուած փառասիրութեանց առջեւ՝ Եւրոպայի եւ նոյնիսկ ամբողջ աշխարհի մէջ, — եւ այս անգամ ատոր գինը պիտի ըլլայ ոչ թէ միլիոնաւոր, այլ տասնեակ միլիոնաւոր կեանքեր — այն ատեն պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ միայն Ազգաժողովին վրայ: Ես պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկեմ Ա. Դ. Խորհուրդի գումարման, բացորոշ չափէս պարզելու համար Իտալիոյ դիրքը բովանդակ աշխարհի առջեւ: Մենք մեր դատը պիտի ապացուցանենք վաւերաթուղթերով եւ լուսանկարներով: Նոյնիսկ սնտուկ մը գիրք պիտի ղրկեմ, հաստատելու համար Եթովպիացիներու բարբարոսական սովորութիւնները և գերեվաճառութիւնը որ կը տիրեն երկրին մէջ: Երբ Ա. Դ. Խորհուրդը քննէ այդ փաստաթուղթերը, ես ապարէզ պիտի կարդամ Ազգերու Դաշնակցութեան որ եթէ կրնայ իմ երկրիս վրայ նայի այն աչքով ինչպէս Հապէշիստանի վրայ:

ՊԱՐԶԱՊԷՍ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔ...

« Խաղաղութեան ամէնէն սեւ թշնամիները խաղաղասէրներն են: Անոնք կ՚ուզեն ի սփիւռս աշխարհի տարածել վէճ մը որ կը սահմանաւորուի գաղթային արշաւանքի մը մէջ եւ որուն նպատակն է բարեկարգութիւն հաստատել երկրի մը մէջ ուր երբեք գոյութիւն չէ ունեցած կարգ – կանոն: Մենք ոչինչ պիտի ընենք Եւրոպան բացավառելու համար, բայց անհրաժեշտ է որ միւսներն ալ պատասխանատուութեան միեւնոյն գիտակցութիւնը ցուցնեն: Պատժական տնօրինութեանց մասին խօսելէ առաջ, անհրաժեշտ է նախատեսել անոնց հաւանական հետեւանքները: Տնտեսական դետնի վրայ, եթէ ուզեն պաշտպան տակ առնել Իտալիոյ նաւահանգիստները, պիտի հանդիպին Իտալիոյ միաձայն դիմադրութեան ցամաքի, ծովու եւ օդի մէջ: Սուէզի ջրանցքին փակումը պիտի ըլլայ բռնաբարումը Վերսայլի դաշնագրին: Ջրանցքը չըփակուեցաւ ռուսեւճափոնական պատերազմին ատեն: Այժմ այդպիսի միջոցի մը դիմել՝ կը նշանակէ արեւելեան Ափրիկէի իտալական զօրքերը կտրել իրենց հայրենիքէն, որմէ կախում ունին իրենց բոլոր պէտքերուն համար, լուցկիէն մինչեւ թնդանօթները, կը նշանակէ կատարել թշնամական արարք մը որուն չի կրնար հանդուրժել Իտալիա: Եթովպիան չէնցնելու եւ քաղաքակրթելու գործը յիսուն տարուան աշխատանք պիտի ճարէ Իտալիոյ ժողովուրդին: Երբ մենք կարենանք նուիրուիլ այդ հսկայական ձեռնարկին, մենք պիտի դառնանք բրիտանական կայսրութեան աջակիցները, եւ ոչ թէ հակառակորդները, կապուած փոխադարձ շահերով: Տասներեք տարիէ իվեր Իտալիա ամենաբարեկամական քաղաքականութիւն մը վարած է Եթովպիոյ հանդէպ: 1928ի դաշնագրին ստորագրութենէն քիչ վերջը մենք մինչեւ իսկ մեծ քանակութեամբ արդիական զէնքեր նուիրեցինք Հապէշիստանի: Մեր զինուորներուն դէմ գործածուելիք զէնքերուն մէկ մասը իտալական են, — մաուզէր հրացաններ, գնդացիրներ, ռազմանիւթեր զորս ես նուիրեցի: Այդպէս կրնայի՞ ընել, եթէ թշնամական դիտումներ ունեցած ըլլայի:

Ժողովուրդը կ՚աճի, երկիրը չի բաւեր

« Մեր բնակչութիւնը 44 միլիոնի հասած է: Այս ժողովուրդը կ՚ապրի հողի մը վրայ որ գրեթէ կէսն է Ֆրանսայի տարածութեան: Բայց Իտալիոյ տարածութեան օգտագործելի համեմատութիւնը հազիւ մէկ հինգերորդն է Ֆրանսականին: Հիմա որ Ֆաշական իշխանութիւնը գլուխ հանած է Իտալիոյ բոլոր ամուլ եւ վատառողջ շրջաններուն օգտագործումը, կարելի է ըսել թէ մեր երկրին ամբողջ տարածութիւնը կը շահագործուի: Մենք սկսած ենք բնակիչներ հաստատել Լիբիոյ մէջ, բայց անոր շատ փոքր մէկ մասը միայն կրնայ օգտագործուիլ, այն ալ երկար ժամանակ պահանջելով: Ընդհակառակն, Եթովպիա երեք անգամ աւելի մեծ է քան Իտալիան եւ ընդարձակ տարածութիւններ կը պարունակէ իտալացի գաղթականներու տեղաւորման համար: Մեր թափանցումով Եթովպիոյ մէջ պիտի բացուին ընդարձակ եւ նոր շուկաներ եւ պիտի զարգանան հարստութիւններ որոնք չեն օգտագործուիր այժմ: Այդ պիտի կազմէ ահագին առաւելութիւն մը

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

»»»○«««

Անակնկալ պատեհութիւն մը կի– բակի օր գիս տարաւ Վիլժուիֆ, այն չարաշուք հաստատութիւնը ուր տարիներէ ի վեր կը ծխուի Մեծ Վարպետը, Կոմիտաս:

Քսան տարիէ ի վեր չէի տեսած: Այնպէս որ, անպատում դող մը համակեց զիս, երբ վեր կ՚ելլէի յիմարանոցին սանդուղներէն:

Ահաւասիկ դէմ դիմաց, կեկիկ սենեակի մը մէջ: Վարդապետը բնկողմանած է, մէկ ձեռքը գլուխին:

Մի պահ աչքէ ալ նկարագրեմ իր դէմքը, — այնքան այլափոխուած:

Թերեւ ժպիտ մը կը շողայ աչքին խորը: Եւ ինքն է որ խօսիլ կը սկսի, դիմացը տեսնելով քանի մը այցելուներ: Կը ճանչնա՞յ: Չեմ գիտեր: Խօսքերը կը հոսին մէկ ուղղութեամբ: Երբեմն կը փորձէ ձայնին ուրիշ դէմքի մը, բայց նորէն կ՚ամփոփուի.

— Վերջապէս դուք ալ Փարիզ եկաք... ահաւոր վիճակ է... հայրենիքէն հեռու, թափառական եղանք:

Օփրայի մը կ՚ընդմիջէ.

— Չկրցանք Թուրքին հետ ըլլալ:

— « Դուք ձեզի երթալիք երեք – երեք... » (ճիշդ այս բառերով):

Ցետոյ, տարօրինակ պայծառատեսութիւն մը.

— ՄԵՆՔ ՇԱՏ ՊԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՆԻՆՔ. ԽԵԼՕՔ ԱԶԳ ԵՆՔ, ԳԷՏՔ Է ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՇԽԱՏԻՆՔ, ինչե՞ր տեսայ, ինչե՞ր տեսայ հոս գալէս վերջը...

— Պարոնեզ չէ՞ք ելլեր պտտելու:

— Չեմ կրնար, ոտքերուս մէջ ցաւ կայ: Բողոքում եղաւ, բժիշկ եկաւ, նայեցաւ, մէկ ալ տեսայ քիթիս տակին, վրաս բան մը դրեցին, բան մը չհասկցայ, մէկ մառ խորութեամբ ոտքս կտրեցին: Հիմա չեմ կրնար շարժիլ:

— Հոգ մի՛ ընէք, շուտով կ՚աղէկնաք:

— Ոչ, քանի մը ամիս այսպէս կ՚երթայ, յետոյ քանի մը տարի կը տեւէ: Վերջապէս ասոնք բնտանեկան բաներ են:

— Շատ կը ցաւի՞:

— Ոչ, առաջուան պէս չի ցաւիր, բայց եւ այնպէս կը մղմղայ:

Քալուածք կը դիտէի, առանց որ եւ է բան պատասխանելու. ընդհակառակն միշտ խնդրելով կարճ կապել:

Քանի մը անգամ աչքերս ինծի ուղղեց, մոլորուն: Ցետոյ, երբ երկու –ժեշտ կ՚առնէինք, մէկը փափկութեամբ հարցուց թէ կը ճանչնա՞յ: «Ի՞նչպէս չեմ ճանչնար» մը հազիւ լսուած, չդիմացայ եւ դուրս ելայ: Նայուածքը պղտորի՛լ սկսած էր:

Օրիորդ մը, որ ամէնէն վերջը դուրս ելած էր սենեակէն, պատմեց թէ արցունք մը կը կայծկլտար աչքերուն խորը...

Մի՛ երթաք, մի՛ երթաք, բարի մարդիկ:

ՎԱՀԷ

Թուրքիա իր ուշադրութիւնը կը դարձնէ Արեւելեան Նահանգներուն վրայ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը ժողով մը գումարեց օգոստոս 21ին, Պոլիս, Ֆլօրիա, նախագահութեամբ Աթաթիւրքի: Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.—

Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ եւ ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա կանուխէն գացին Ֆլօրիա եւ միասին լոգանք առին Հանրապետութեան նախագահին հետ որ այդ միջոցին ծովուն մէջ կը գտնուէր: Ժամը 15ի մօտերը հասան բոլոր գործավարները եւ նիստը սկսաւ ժամը 16,15ին: Այս նիստին վարչապետը խօսեցաւ Արեւելեան նահանգներու եւ Սեւ ծովի շրջաններու մէջ իր կատարած ուղեւորութեան մասին: Քննուեցաւ նաեւ ընդհանուր քաղաքական կացութիւնը:

— « Ճիւմհուրիէթ » կը գրէ.— Իբրեւ հետեւանք Վարչապետին ճամբորդութեան, կ՚ըսուի թէ արեւմտեան եւ միջին Անատոլուի մէջ փորձառութիւն ձեռք բերած կուսակալներէն եւ գայմագամներէն կարեւոր մաս մը պիտի ղրկուի Արեւելեան նահանգները: Միւս կողմէ այդ կողմերը պիտի ղրկուին առողջապահական եւ կրթական փորձառու տնօրէններ եւ այլ պաշտօնեաներ:

Կ՚ըսուի թէ ասոր համար մեծ ցանկ մը պատրաստուած է եւ թէ Կարի Այնթապի կուսակալ Աքիֆ որ վերջերս նոյն պաշտօնով Սվազ փոխադրուեցաւ, Կարսի կուսակալ պիտի կարգուի: Միւս կողմէ Իսթանպուլի գայմագամներն ալ Արեւելեան նահանգները պիտի փոխադրուին:

Ասկէ զատ, լայն շինարարութեան պիտի ձեռնարկուի Արեւելեան նահանգներուն մէջ եւ հնգամեայ ծրագրին համաձայն կառուցուելիք գործարաններուն մէկ մասը այդ կողմերը պիտի հաստատուի: Հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնուին, Իրանի թրանզիթի ճամբան աւելի բանուկ դարձնելու համար: Մեծ կարեւորութիւն պիտի տրուի անասնապահութեան, նկատելով որ Արեւելեան նահանգները արտածման կարեւոր աղբիւր մը կը կազմեն:

Հաւանական է որ այս օրերս կարեւոր որոշումներ տրուին վերոյիշեալ գործերու մասին: Միւս կողմէ, կարգ մը կէտերու մասին-օրինագիծներ կը պատրաստուին, Ազգ. Ժողովին ներկայացուելու համար:

« Աքշամ » գիտել կուտայ թէ Գործավարներու Խորհուրդը չի կրնար նիստ ունենալ Իսթանպուլի մէջ, որովհետեւ բոլոր թուղթերը եւ դիւանները Անգարա կը գտնուին: Գործավարները Աթաթիւրքի Ֆլօրիայի քէօշկին մէջ կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցան:

Այս մաթիւ «Գուրուն» կը գրէ.— Արդարեւ, եղածը այս է եւ ոչ ոք կը պնդէ թէ գումարումը պաշտօնական նիստ մըն է: Միայն թէ կասկած չկայ որ գործավարներէն ոմանք մասնաւոր կերպով հոս հրաւիրուեցան եւ գումարումն ալ եթէ սովորականէն տարբեր անհրաժեշտութեամբ մը եւ պաշտօնական ձեւով չէ եղած, ամէն պարագայի նոր պարտականութեանց մասին խօսուած է:

ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 3–20 առ հարիւր պիտի զեղչուին, ոստիկանական վերատեսչութեան հրահանգով: Իսկ ձմրան ածուխին գինը 25–30 ֆրանք պիտի զեղչուի իւրաքանչիւր թոնի վրայ:

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐ մեծ վնաս պատճառեցին Մարսէյլի մէջ: Երեք օրէ իվեր անձրեւ կը տեղայ նաեւ Փարիզի մէջ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԼԵԿՈԾ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ

Եռլաղան դարձեալ խռովքի մէջ է։ Տարիներէ ի վեր երկիրը կը գալարուէր տնտեսական եւ քաղաքական տագնապներով։ Այս անգամ փոթորիկը պայթեցաւ երկրի վարչաձեւի գլխուն.

Հանրապետակա՞ն պէտք է մնայ Յունաստանը, թէ յետադարձ քայլ մը նետելով սահմանադրական միապետութեան պէտք է վերադառնայ։

Ահա օրուան ժեծագոյն խնդիրը։

1922ի Փոքր Ասիոյ աղէտէն վերջ, զինուորական դիկտատուրա մը հաստատուած էր, որուն առաջին գործերը եղած էին քայքայուած բանակի բեկորներէն նոր մը ստեղծել, աղէտին պատասխանատուները ճշդել ու պատժել, եւ արքայական տունը վտարել երկրէն։ Այս բոլորը կատարուեցան զինուորական արագութեամբ։

Այդ ժամանակ հրապարակ նետուեցաւ վարչաձեւի հարցը։ Ժողովուրդի կարծիքին դիմում եղաւ եւ հնչէն ժողովուրդին 90 առ հարիւրը հանրապետութեան կողմնակից գտնուեցաւ։ Եւ վաւերացուց զինուորական դիկտատուրային կատարած գործերը ,լաւ կամ գէշ։ Հոգեբանական խոր ազդակներ գոյութիւն ունէին,ու ժողովուրդը առանց երկար բարակ մտածելու տարուեցաւ այդ օրերու փչող հովերէն։

Այսօր, երկրին ղեկը իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացուցած են 1922ի զինուորական դիկտատուրայի հակառակորդները՝ արքայականները. Ասոնք անսահման ոխով մը լեցուած են վենիզէլոսականներուն (հանրապետական) դէմ։ Արիւնի հաշիւ ունին. վեց գնդակահարուած նախարարներու յիշատակը չարունակ կը գրգռէ իրենց կուսակցական կիրքերը։ Բախտը եւ առիթները օգնեցին։ Մարտ 1ի ըմբոստութիւնը պատճառ դարձաւ որպէսզի երկրի կառավարական օրկաններէն խլուին դուրս ձգուին վենիզէլոսական պաշտօնեաները, ամէնէն մեծ պաշտօնատարէն մինչեւ ամենահամեստ գործաւորը։ Երկու հոսանքներու միջեւ աւելի չեշտուեցաւ անհամաձայնութիւնը։

Արքայական կուսակցութիւնները հրապարակ դրին Թագաւորը վերադարձնելու խնդիրը։ Ասոնք կ՚ըսէին թէ հանրապետական վարչաձեւը ոչ միայն բարիք չբերաւ այս երկրին, այլ ընդհակառակն պատճառ դարձաւ նորանոր աղէտներու, ազատ ասպարէզ տալով կիրքերու շղթայազերծումին՝ երկիրը առաջնորդելով արիւնալի յեղափոխութիւններու եւ բարաքացիական կռիւներու։ Հանրապետութիւնը պատճառ դարձաւ կ՚ըսեն արքայականները, որպէսզի պետական ծախքերը աւելի բարձրանան, զեղծարարները աւելի բազմանան եւ օտար պետութեանց մօտ երկրին վարկը աւելի իյնայ։ Ուստի, կ՚ըսեն, պէտք է արքայական գահը վերահաստատել, երկրի քաղաքական շփոթը սեղմել, վերջ տալ ամէն տեսակ անկարգութեանց ու արկածախնդրութիւններու։ Ուրեմն, անհրաժեշտ է Յունաստանը Թագաւորով մը օժտել, ինչպէս Պալքաններու միւս բոլոր պետութիւնները։

Հանրապետականները ջատագովելով ժողովրդավար կարգերու բարիքները, վճռապէս կը մերժեն հանրապետական վարչաձեւին վերադրուած չարիքները։ Իրենց կարգին ասոնք ալ կը յարձակին արքայականներուն եւ անոնց պաշտած Թագաւորին վրայ, զայն նկատելով Յունաստանի գլխուն պայթած բոլոր չարիքներուն աղբիւրը։

Հանրապետականները կ՚ըսեն թէ, եօթանասուն տարի Յունաստանը կառավարուեցաւ Թագաւորներու կամքով։ Դաւաճանութիւններ, մախումներ անպակաս եղան, իսկ անոնց բռնած անհեռատես քաղաքականութեան երեսէն երկիրը կորսնցուց ծովերով արիւն։ Մինչ հանրապետութիւնը դեռ հազիւ 13 տարուան պատմութիւն մը ունի այս երկրին համար. տակաւին ժողովուրդը լիովին չէ վայելած անոր իրական բարիքները, եւն.։

Վարչաձեւի խնդիրը դարձած է իրական կռուախնձոր մը։ Երկիրը բաժնուած է երկու ճակատներու։ Ներկայ կառավարութիւնը բացորոշապէս ուժ կուտայ Թագաւորական–ներուն։ Այս ուղղութեամբ մասնաւոր աշխատանք կը կատարէ կառավարութիւնը, մանաւանդ այն օրէն ասդին, երբ Զօր. Քոնտիլիս հրապարակային ելոյթով մը լքեց հանրապետական գիրքերը եւ հակեցաւ Թագաւորականներու կողմը։ Քոնտիլիսի այս ելոյթին շարժառիթները անծանօթ կը մնան մեզի։ Իրողութիւնը այն է, սակայն, որ 1922ի հանրապետութեան հաստատման գլխաւոր սիւներէն մէկը՝ նոյն ինքն Զօր. Քոնտիլիս, անձամբ գնաց դէպի պետութեանց մօտ, վարչաձեւի հարցի մասին կարծիքի փոխանակութիւններ ունենալու համար։

Զօր. Քոնտիլիսի այս ոստումը մեծապէս զօրացուց արքայականները եւ զարմացուց թէ հանրապետականները եւ թէ իր քաղաքական բարեկամները։

Որոշուած է աշնան հանրաքուէ կատարել։ Արդիւնքէն յայտնի պիտի ըլլայ թէ ժողովուրդը Թագաւո՞րը կ՚ուզէ իր շողշողուն հանդերձանքով, թէ հանրապետութիւնը կը նախընտրէ իր պարզ եւ մատչելի կարգ ու սարքով։

Ժողովուրդին կարծիքին դիմելէ առաջ արքայականները չփումներ ունեցած են վտարանդի Թագաւորին եւ անոր անմիջական շրջանակին հետ, միջտ կառավարութեան գիտակցութեամբ։ Զօր. Քոնտիլիսի վերադարձին, Աթէնքի քաղաքապետն ալ մասնաւոր առաքելութեամբ Լոնտոն գնաց, Թագաւորին պարզելու համար երկրին իրական կացութիւնը եւ ժողովուրդին տրամադրութիւնները։ Թագաւորը իր վերադարձը պայմանաւորած է ժողովուրդի կամքին հետ։ Եթէ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը հրաւիրէ աքսորական Թագաւորը, Եօրկիոս Յունաստան պիտի վերադառնայ։ Ներկայիս վարչապետ Ցալտարիսն ալ յարաբերութեան մէջ է Թագաւորի շրջապատին հետ, գերմանական ջերմուկներու մէջ։

Հանրապետականներն ալ հանդիսատես չունին։ Անոնք իրենց ամբողջ ուժը լարած են, որպէսզի Թագաւոր մը չնստի նախագահի աթոռին վրայ։

Որոշապէս յայտնի չէ թէ որ կողմը պիտի յաղթէ։ Այս բոլորին մէջ միտումութիւն է յուսալ թէ վարչաձեւի փոփոխութիւնը մոգական ազդեցութիւն պիտի ունենայ տառապած եւ փոթորկայոյզ Յունաստանի վրայ։ Յունաստանը կը խաղաղի այն ատեն, երբ իր առաջնորդները իրարու ձեռք սեղմեն, յանուն երկրի գերագոյն շահերուն։

Մաղթենք որ այդ օրը չուշ հասնի։

ՎԱՀԱԳՆ

Ք. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅՕՍՄԵԱԿԸ ԵՒ Փ. ԵԱՎՈՐՈՎԻ ԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հայեւպուլկար եղբայրակցութեան փառաւոր ցոյց մը Սօֆիայի մէջ

ՍՕՖԻԱ, 19 օգոստոս.— Երէկ, կիրակի, 18 օգոստոս, Քրիստափորի մահուան 30ամեակի եւ բանաստեղծ Փէու Եավորովի արձանին բացման տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ, տեւելով առտուան ժամը 8էն մինչեւ գիշերուան 3։ Տօնակատարութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց, ջերմապէս գնահատուելով պուլկար հասարակութեան եւ իշխանութեանց կողմէ։

Արադօրէն կ՚ամփոփեմ տօնակատարութեան առաջին մասը, հետզհետէ հասցնելով մնացեալը եւ պուլկար մամուլին արտայայտութիւնները։

Ժամը ութուկէսին «Մարիա Լուիզա» պողոտային երկայնքին կազմուած էր հսկայ Թափոր մը, որ առաջ կը շարժէր յամրաքայլ, հանդիսաւոր։ Որքան Նիրշուող այդ պատկառելի շքերթը աւելի քան երկու հազար հոգիի մասնակցութեամբ, կ՚առաջնորդուէր զինուորական նուագախումբէ մը, որուն կը հետեւէին երեսուններէ ծաղկեպսակներ, զրկուած պուլկարահայ զանազան ազգային կազմակերպութիւններէ։ Ծաղկեպսակներ կը կրէին պուլկարահայ Դթ. Ուչի անդամուհիները, որոնցմէ երկուքը խոկական Հայուհիի տարազով առջեւէն կը տանէին հսկայ նողկեպսակ մը, հրաւիրելով ամէնուն ուշադրութիւնը։

Ծաղկեպսակներու շարքին առջեւէն կը տարուէին հայ եւ պուլկար մետաքսահիւս մեծ դրօշներ։ Յու բանեան պատերազմին մասնակցող հայ կամաւորներէն համազգեստաւոր հայ հայդուկ մը կը տանէր հայ կամաւորական զօրամասի դրօշը. Անմիջապէս ապաւորիչ էր երկու հարիւրէ աւելի հայ սկաուտներու մասնակցութիւնը շքերթին. Միայն Ֆիլիպէէն եկած էին աւելի քան հարիւր սկաուտներ։ Իրենց դրօշներով շքերթին կը մասնակցէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը, Սօֆիայի Դթ. Ուչը, «Քրիստափոր» ընթերցարանի անդամները։ Շքերթին մաս կը կազմէին նաեւ արտասահմանէն հայ պատուիրակութիւններ։

Եգիպտոսի հայ կազմակերպութիւններէն «Համազգային»ի եւ Հ. Կ. Ուչի կողմէ կը մասնակցէին Տիկ. Ս. Զրաքեան, Մ. Զրաքեան եւ Ա. Ասլանեան։ Ներկայ էին նաեւ Սօֆիա այցելող Բ. Զ. Սիրունի («Արազի խմբագիր») եւ իր տիկինը։ Աչքի կը զարնէր ներկայութիւնը Հայեւպուլկար Կոմիտէի անդամներուն, պր. լեւոր ֆուաթ — հեռագրատան պաշտօնեաներու Միութեան վարչութեան, Ձերփան գիւղաքաղաքի (Եավորովի ծննդավայր) Հայր. Միութեան, ինչպէս նաեւ պուլկարահայ բազմաթիւ ազգ. կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու։ Շքերթի մասին գաղափար մը տալու համար բաւէ թէ մինչ դրօշակիրները արդէն գերեզմանատան դրան առջեւ կը գտնուէին, Թափօրի վերջին մասը կը քալէր «Նոտպարքսան» եւ «Ցաղովսքայա» փողոցներու անկիւնը, աւելի քան մէկ քիլոմեթր։

Ժամը 9ին ուխտաւոր բազմութիւնը շրջապատած էր բանաստեղծ Փէու Եավորովի դամբարանը։ Հայեւպուլկար Կոմիտէին կողմէ Մարտիկ Եղիազարեան յարգանքի ուղերձ մը բերաւ «Արմէնցիտէ» հեղինակ բանաստեղծին, խոնարհելով անոր հողակոյտին առջեւ։ Զինուոր. նուագախումբը ախորժէն հնչեցուց «Հրեշտակ Զուարթունը», զոր ծովածաւալ բազմութիւնը ունկնդրեց գլխաբաց։ Յարգանքի ուղերձ բերաւ պուլկար Թղթատարական պաշտօնեաներու Միութեան ներկայացուցիչը։ Հայեւպուլկար ազգային եռագոյնները խոնարհած էին Եավորովի գերեզմանին վրայ, որ չուտով ծաղկեպսակներով ծածկուեցաւ ամբողջովին։

Ապա Թափօրը մարդկային ծովի վերածուեցաւ Քրիստափորի եւ Վ. Քէնտիրեանի դամբարաններուն շուրջ. Ընդարձակ տարածութեան վրայ, բակատները ամբողջ շրջանակ մը կազմած էին, անխուսափելի խռնումը արգիլելու համար։ Ամէնքը յուզուած էին։ Քիչ անգամ կը հանդիպի հայ յեղափոխութեան վարպետը իր կորիւնին հետ, ու իրենք ուխտի եկած էին այդ յաւիտենական որբութեան։

Պուլկար փաստաբանը դերասան եւ նախկին պայ Պ. Իքոնոմով, իր հուժկու ձայնով, որ որոտումի տպաւորութիւն ձգեց, արտասանեց կարճ այլ հոյակապ ուղերձ մը։

— Հայեր, բառ ան, հոս կը հանգչի մեր, բոլոր ոգիներու մէջ ամէնէն ողջը, երեսուն տարի առաջ զոհուած յանուն այն գաղափարին, որ հայ ցեղին է։ Ան, Քրիստափորը, մարմնացումը եղաւ հայկական տառապանքին եւ հերոսականին։ Ան եղաւ հայ յեղափոխութեան սիրտը։ Ան հայրիկն էր հայ հայրենասէրներուն եւ ցմրուր քամեց զոհողութեան բաժակը։ Անիկա, իր գործով եւ իր հերոսական մահով, կենդանի օրինակը հանդիսացաւ իր հետեւորդներուն։ Ան դարձաւ ուղեցոյցը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի նուիրական ազատութեան։

Յարգանք եւ յաւերժ յիշատակ անմահ Քրիստափորին»։

Որքան յուզիչ այս ուղերձին յետոյ, դրօշները խոնարհեցան հայ յեղափոխութեան վարպետին եւ անմոռանալի Վռամի զոյգ դամբաններուն վրայ, ուր ակնթարթ մը մէջ գոյացաւ աքանչելի ծաղկեպսակներու բլուր մը։

Թափօրը առաջ շարժեցաւ դէպի շքեղ դամբարանը զօրավար Սավովին մեծ հայրենասէրին, տաղանդաւոր զօրականին եւ պալքանեան պատերազմի առանձին պուլկար պայքարական։ Հոս Գ. Նժդեհ պուլկարերէն յուզիչ եւ դրուատական ուղերձ մը բերաւ հերոս զինուորականին, «որ իր մահուան վերջին վայրկեանին խնդրեց իր հետեւորդին հետ միասին Թաղուիլ» ...

Թէ դէպի գերեզմանատուն եւ թէ անկէ Զինուորական Ակումբը մեկնող հսկայ Թափօրը յաճախ ստիպեց հանրակառքերը կանգ առնելու։ Պուլկար մայրաքաղաքի բնակիչները ակնածանքով կը դիտէին հայկական շքերթը, դուրս Թափելով օծարաններէն, տուներէն եւ յուսամուտներէն։ Մասնաւորաբար «Թաղովսքայա» փողոցին վրայ հոյակապ էր հայկական Թափօրին անցքը։

Տակաւին Թափօրը Զինուորական Ակումբը չհասած, հանդէսը արդէն սկսած էր հսկայ սրահին մէջ, ուր կանգնելու տեղ իսկ մնացած չէր։ Ու Թափօրը ստիպուեցաւ մնալ փողոցը կարգապահ ու հանդիսաւոր։

«Ազատ Ծոցքի» աշխատակից մեծ ճիգերով հազիւ կրցաւ ապրել անկիւն մը եւ գրի առնել խօսուած ճառերը։

Հայեւպուլկար Կոմիտէի նախագահ փրոֆ. Գ. Քացարով հանդէսը բանալով, յուզիչ ճառով մը վեր հանեց հայեւպուլկար խոր եւ անկեղծ համակրութիւնը։ Հայերը, ըսաւ մեր բնախր բարեկամը, Պուլկարներու հետ տառապակից եւ գործակից եղած են դարեր շարունակ, աշխեցած են Պուլկարիոյ ապաւէնին 12րդ դարէն սկսեալ, եղբայրական ձեռք կարկառած են Պուլկարներու եւ այսօր ալ անհաւասարիչ երախտագիտութեամբ մը կը բանան իրենց անհուն տառապանքն ու մեծ հերոսականը երգող Եավորովի արձանը։

Բուռն ծափերով ողջունուեցաւ փրոֆ. Գ. Քացարովի ճառը, որմէ յետոյ, Պետ. Համալսարանի դրականութեան պատմութեան փրոֆ. Եոցով աքանչելի գրական վերլուծում մը բրաւ Եավորովի գրական ստեղծագործութեան եւ մասնաւորապէս «Հայերը» հոյակապ քերթուածին։ Եավորով, ըսաւ ան, ներշնչեալ բանաստեղծը եղաւ յաւիտենական տառապանքին, ընկերային անարդարութեան եւ ազգային ազատութեան։

Ազգ. Թատրոնի դերասան Քրանտաֆիլով գեղեցկօրէն արտասանեց Եավորովի «Արմէնցիտէ»ն։

Ապա բեմ ելաւ փրոֆ. Վահան Տոտոմեանց, որ ռուսերէն գեղեցիկ ճառով մը վեր հանեց հայ ժողովուրդի պատմական դերը Արեւելքի մէջ եւ հայ տաղանդաւոր ու քաջ զօրավարներու մատուցած ծառայութիւնը Բիւզանդիոնի, Ռուսաստանի, Հունգարիոյ եւ Պալքանեան երկիրներուն։

Փրոֆ. Վահան Տոտոմեանցի ճառը ողջունուեցաւ համակրական ծափերով, որմէ յետոյ պուլկարերէն կարճ եւ գեղեցիկ ուղերձ մը բրաւ Գ. Նժդեհ, յայտնելով ի մէջ այլոց թէ Պուլկարիա ապաստան գտած Հայերը մինչ պատրաստ պիտի ըլլան պաշտպանելու իրենց երկրորդ հայրենիքը եւ պիտի գտնուին առաջնագիծի առաջին գծերուն վրայ։

Գ. Նժդեհի այս խօսքերը ընդունուեցան խլացուցիչ ծափերով, որմէ ետք փոստ — հեռագրական պաշտօնեաներու միութեան ներկայացուցիչը եւ Եավորովի անձնական բարեկամը գեղեցկօրէն տուաւ բանաստեղծին կենսագրականը։

Ժամանակի սղութեան պատճառով, անկարելի եղաւ կարդալ արտասահմանէն եւ Պուլկարիոյ ամէն կողմերէն առաքուած ողջոյնի հեռագիրներն ու նամակները, ուստի նախագահ փրոֆ. Գ. Քացարով ստիպուեցաւ հակիրճ խօսքերով փակել հանդէսը։

ԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Փակումէն յետոյ սկսաւ Սօֆիայի մէջ հազուադէպօրէն տեղի ունեցած հոյակապ շքերթ մը, եւ Եավորովի արձանի հանդիսաւոր բացումը։

Զինուորական Ակումբի արարողութեան աւարտումէն վերջ, մինչ յուզնախուռն բազմութիւնը աստիճանաբար կը պարպէր հսկայ սրահը, Ցար Օսվոպոտիտել մեծ պողոտային վրայ կը կազմաւորուէր այս անգամ իրօք աննախընթաց օրէն մեծաշուք շքերթ մը։

Միջտ զինուորական նուագախումբի, հայ եւ պուլկար ազգային եռագոյներու եւ զանազան կազմակերպութեանց դրօշներու, ծաղկեպսակներու եւ հայ սկաուտներու առաջնորդութեամբ, այս անգամ հայկական Թափօրին կը միանային հազարաւոր Պուլկարներ, Մակեդոնացիներ եւ Թրակիացիներ ու ներշնչող, հանգիստաւոր տեսարան մը կը պարզէին Ցար Օսվոպոտիտելի պողոտայի երկայնութեամբ, մինչեւ Պորիսովա Կրատինա։ Պուլկար լրագրողները, որոնք լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէին պատկառելի Թափօրին, հանդիսութեան մասնակցողներու Թիւը կը հաշուէին տասը հազար հոգի։

Հանդիսաւոր Թափօրը վերջապէս կանգ կ՚առնէր Եավորովի պրոնզեայ արձանին առջեւ, հաստատուած Պորիսովա Կրատինա ընդարձակ պարտէզին ամէնէն ուշագրաւ մէկ տեղը, Տոքթ. Փէթր Պէրոնի արձանէն դէպի աջ։ Արձանին եռեւ կը տարածուի ծաղկառատ սիրուն բլրակ մը, իսկ առջեւը կը ձգուի լայն ծառուղի մը, ուրկէ ամէն օր եւ օրուան բոլոր ժամերուն հազարաւոր քաղաքացիներ ճեմելով կ՚անցնին։ Պուլկար մայրաքաղաքի այդ հազարաւոր բնակիչները ասկէ ետք ամէն օր, անցնելով սեւ կրանիթեայ պատուանդանին վրայ հաստատուած Եավորովի արձանին առջեւէն, պիտի կարդան անոր վրայ մակագրուած չատ խօսուն երկտողը՝ — «Եավորովին՝ երախտագէտ Հայերէն» ... Այս գեղեցիկ արձանը գործն է հայ տաղանդաւոր արուեստագէտ Դր. Ահարոնեանի, որ, ինչպէս իրաւամբ կը գրէր երէկուան պուլկար «Միր» օրաթերթը, սաեղծագործած է ներշնչումով եւ մղուած հայկական երախտագիտական զգացումներէ.

Զով, ծառախիտ ու հսկայ պարտէզին մէջ չնշահեղձ ըլլալու աստիճան խռնուած էին հանդիսականները, երբ սկսաւ մեյամաղձոտ կրօնական արարողութիւնը։

Պուլկար հոգեւորականներն էին, որ արհիմանդրիթ Եուէֆի գլխաւորութեամբ կը կատարէին սրտառուչ մաղթանքներ «Երախտագէտ Հայերուն» համար, որ պուլկար բանաստեղծի արձանը կը կանգնեցնէին պուլկար մայրաքաղաքին մէջ։ «Եավորովի արձանի այս բացումը, բսաւ ան, նոր օղակ մըն է այնքան ուրիչ օղակներու կարգին — որ կը միացնէ հայ եւ պուլկար ազգերը՝ ճակատագրով այնքան մօտ իրարու։ Եավորով կրցաւ ըլլալ այդ միացման օղակը, ճանչնալով Հայը իբրեւ ազնիւ ցեղ մը եւ Պուլկարներուն ճանչցնելով իբրեւ անիրաւուած ազգ մը։

Ապա, Հայեւպուլկար Կոմիտէի նախագահ փրոֆ. Գ. Քացարով յանուն պուլկար կրթական նախարարութեան կատարեց արձանին բացումը, խօսելով կարճ ու գեղեցիկ ճառ մը

Հոյակապ եւ ընդարձակ ճառ մը խօսեցաւ պուլկար ազգ. փրոփականտի բաժանմունքի պետ եւ պահեստի գնդապետ Գ. Զաւկուրսկի, որ քանիցս դրուատական խօսքեր ըրաւ «Երախտագէտ Հայերու» մասին, որոնք արհան ծովերէ անցած են եւ հերոսական պատմութիւն ստեղծած։

Հայասիրական ջերմ ճառ մը խօսեցաւ Մակեդոնական Երիտ. Միութեան կողմէ Գ. Օգնեանով, որ պատկերացուց Եավորովի իբրեւ հայածեալներու երգիչ, հայ եւ մակեդոն դատի պաշտպան ու յեղափոխական բանաստեղծ։

Ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Հայեւպուլկար Կոմիտէի անդամներէն Գ. Գ. Զանկով, որ ջերմ խօսքերով պուլկար ժողովուրդին համակրանքը յայտնեց Հայերուն։ Եավորովի արձանին ձեռնարկը եւ օրուան շքեղ հանդիսութիւնները համարելով նոր ապացոյց մը հայեւպուլկար մերձեցման անհրաժեշտութեան խնդրին, դգուածուած խօսքերով վեր հանեց Քրիստափոր Միքայէլեանի եւ անոր ստեղծած հայ յեղափոխական շարժման վեհութիւնն ու գաղափարականութիւնը։

Հայերէն գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ Գ. Նժդեհ, որ յանուն հայ ժողովուրդի շնորհակալութիւն յայտնեց ասպնջական Պուլկարիոյ, ընդգծեց հայ եւ պուլկար բարեկամութեան անկեղծութիւնը եւ պատկերացուց Եավորովի եւ Քրիստափորի մեծութիւնը։

Բոլոր ճառախօսները ջերմօրէն կը ծափահարուէին բազմահազար հանդիսականներէն.

Գ. Նժդեհի ճառէն վերջ կարդալ ուղերձներ կարդացին զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, բոլորն ալ անկեղծ համակրանքի խօսքեր ուղղելով Հայերուն։

Ի վերջոյ Եավորովի արձանին վրայ դրուեցան քանի մը աւելի շքեղ ծաղկեպսակներ, որոնցմէ մէկը կ՚իյնար հոյակապ ծաղկեպսակը պուլկար կրթական նախարարութեան։

Գ. Թագւոր Սեդրակեան գեղեցիկ ծաղկեպսակ մը դրաւ բանաստեղծի կիսանդրիին վրայ, յայտնելով «Երախտագէտ պուլկարահայերու յարգանքը՝ Հայերու ցաւը երգող պուլկար բանաստեղծին»։ Աչքի կ՚իյնային նոյնպէս պուլկարահայ կազմակերպութիւններու, ակումբներու, Դթ. Ուչի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ հայ սկաուտներու սիրուն ծաղկեպսակները.

Հանդիսութիւններու նախագահ փրոֆ. Գ. Քացարով յուզիչ խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեց հանդիսութեանց մասնակցողներուն եւ հանդէսը փակուած յայտարարեց,որմէ յետոյ բազմութիւնը ցրուեցաւ։

ՄԵՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ Առ...

Քանի մը օր առաջ Փարիզի պաշտօնակիցը «Յառաջ» տօնեց հրատարակութեան տասնամեա... Ութ էջնոց հոյակապ բացառիկի... Ֆրանսահայ յայտնի մտաւորականներ եւ գործիչներ պանծացուցին... Թերթի տասը տարուան ընթացքին անշեղ ու անսայթաք կատարած ... ու արժէքը, մինչ հաւատարիմ ... լով վինք առաջնորդող սկզբունքներուն ու նպատակներուն։

Տասը տարի առաջ եւրոպական ... մէնէն յայտնի ոստայնի մէջ ... լոյս տեսնել «Յառաջ» որպէս երկ... եայ։ Շուտով սակայն, շնորհ... դատած լայն ժողովրդականութեան ... դարձաւ օրաթերթ, վարելով ... սանալով դաղթաշխարհի, եւ ... նաւորապէս Եւրոպայի հայ հանրային կեանքի եւ մտածողութեան ... վերջ, «Յառաջ» եղաւ կապը եւրոպ... կան մտքի եւ դաղթահայութեան ... ջեւ, միջազգային կեանքի ... իրադարձութեանց եւ դաժանութեան... ներուն մօտէն իրազեկ մեր ... վաւրին ծխրիա ... թիւններ եւ դատումներ ... Եւրոպական արուեստին եւ մշակ... թային բոլոր նուաճումներուն ... ղորդակից ըրաւ գաղթահայութեան... «Յառաջ» մղեց ուժ դարձաւ մեր ... գային կեանքին եւ շարունակ ... բացաւ երիտասարդութեան ... մէջ։ Անխոնջ եղաւ իր հարթ... բուն մէջ, գաղափարական վճ... թիւնը եւ հրաւիրեց ամուր ... պատնէշի վրայ։ Ան խարազանեց ... նողորդօրէն մաքի ու հոգիի ... կումներն ու անսարքերութիւն... եւ ջատագովը հանդիսացաւ մ... թեան գաղափարին։

Այս ամէնէն աւելի, «Յառաջ» գո... ձաւ բուն գաղափարական թերթ... որմէ սնունդ եւ աւիւն ... երիտասարդները։ Հաւատարիմ ... քաղաքական — յեղափոխական ... դաւանութիւններուն եւ սրբութեան... «Յառաջ» առաջնորդող ուժը հանդի... սացաւ գաղթաշխարհի հայ մամու... լին եւ հայրենիքի ձայնը հնչեց... հարազատօրէն։ Մեր բոլոր թերթեր... ու մտաւորականները իրենց ազդ... ներշնչումը ստացան «Յառաջ»էն ... նոր գաղափարական աւազանէն. ... ներկա իրական Հայկէն եւ Թարգմ... հանդիսացաւ հայ յեղափոխական... թի եւ առաջ դաստիարակութե... Հայրենանուէր երիտասարդութեան... պատրաստեց, հայ մշակութային ... ժէքները պաշտպանեց եւ յեղափոխա... կան դաստիարակութիւն ... լայն զանգուածներուն։ Դարձաւ ... թուն պահակը մեր արիւնոտ ... արդար դատին։

Մանաւանդ Ֆրանսահայ գաղութ... համար «Յառաջ»ի կատարած ... անգնահատելի է։ Գաղութ մը, որ ... նորհիւ միջավայրի դժուար պայման... ներուն եւ բարձր կուլտուրային ... Թակայ է ամէնէն առաջ ձուլումի ... Գաղութ մը, որ ցրուած է աշխարհ... ներու եւ գիւղերու մէջ, զուրկ է ... գային դաստիարակութենէ, ազգ... յին եկեղեցիէ եւ բարքերէ։ «Յառաջ» ... մուտք գործեց այդ ցրուած հայ... թեան բոլոր խաւերուն մէջ, փ... ուեցաւ հետաւոր ագարակներու ... աշխատող հայ երիտասարդութեան ... կողմէ եւ արգիլեց ուծացումը. ... հրեց անոնց ազգային զգացումներ... եւ վառ պահեց հայութեան եւ հայ... րենիքի գաղափարը. Պաշտպան ... դիսացաւ ազգային սրբութեանց ... սովորութիւններուն ու զարգացուց ... րիտասարդութեան ազգային գիտակ... ցութիւնը։

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմի... տէն «Յառաջ»ի տասնամեակին առ... թիւ խմբագրութեան ուղղած իր ... մակին մէջ իրաւամբ դիտել կուտայ.

«Մասնաւորապէս մեծ է «Յառաջ»ի դերը Եւրոպայի շրջանին համար. Այսօր եւրոպահայ կեանքը անկարելի է առանց «Յառաջ»ի. «Յառաջ»ը եւրոպահայ աշխատաւորութեան բերանն է ու զարկերակը մեր ժամանակ։

«Մեծ է դաշնակցական ... գործը տարագիր հայութեան մէջ։ Հոս, ուր հաւաքական կեանքը մասնուած է կեդրոնախոյս ... կիրքերին ու քմահաճոյքին, ուր ... ռակաման ոգին եւ ուծացման ... կումները կը վարակեն ու կը կազմա... լուծեն ազգային մարմինը, ... հայ ժողովուրդի կենսական ... ումներու հզօր լարումով մը, ... եւ կենաց պայքար կը մղէ ... ինքնապաշտպանութեան, — ... բար եւ քայքայիչ ազդակներու ...

...օրինակ գումարտին մէջ, դաշ–նակցական մամուլը առաջին դիրքե–րու վրայ է միշտ, շինարարութեան դրօշին տակ, գլխաւոր ախոյեանը ազգային գոյութեան ու զարգացման ...ութեան։ Եւ «Յառաջ»ը՝ ա–ռաջաւոր պահակը»։

...երկու խօսք ալ «Յառաջ»ի հրատա–րակութեան նիւթական պայմաններ–ուն շուրջ.

«Յառաջ» ինչպէս մեր միւս թեր–թերը մութ աղբիւրներէ գումար չառնելով իր հրատարակութիւնը ապահովելու համար եւ ոչ ալ նուէր–ներով կրնայ դիմանալ զանազան անուններու տակ հայկական միութիւններէ նը–պաստներ չընդունիր։ Կ'ապրի եւ կը հրատարակուի իր միջոցներով, բաժ–նորդներով եւ յայտարարութեանց ...ազգային հասոյթներով։ Այս ան–կախ եղական է գաղութակցական ...ը եւ պատիւ կը բերէ հայ լը–րագրութեան։ Կը հրատարակուի ա–ռանց նպաստի, առանց օժանդակու–թեան եւ առանց յառաջաբանութեան ...իր պարտաճանաչ ընթերցողնե–րուն վճարած բաժնեգիններով, ո–րոնք կը սիրեն իրենց թերթը, կը գը–րուրանան եւ օրէ օր կը շատնան։

...իր սանտիմեթրին ասթիւ, կը մաղ–թենք որ Յառաջի բաժանորդներ... ...մեծացուած ծաւալով, մայր ...երին մէջ եւ տեսնէ մեր ժողո–վուրդի հասած երջանիկ հանգր–ուաններու. վսեմագոյն վարձատրու–թիւնը պիտի ըլլայ այդ մեր գաղա–փարական մամուլին համար։

(«ԱԶԴԱԿ», 15 օգոստոս)

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՏԼԷՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԳՈՐԾԳՈՐԾԱՆՔԸ Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ

— o —

Մատաղ կը բաժնեն, յետոյ տուն կը տանին

Մատլէն, 21 օգոստոս (Յատուկ)։— Օգոստոս 17ի կիրակին պէտք էր Մատլէնի Հայոց եկեղեցին ...ու համար թէ հայ ժողովուրդը ...ան կառչած կը ...ոյ իր աւանդական սովորութիւն–ներուն.

Մատլէնի Հայոց եկեղեցին Աստ–ուածածնի անունով կը կոչուի եւ այդ կիրակին իր տօնն էր.

Լեցուն էր եկեղեցին ծայրէ ծայր, ...ոչ միայն Մատլէնի Հա–յերը, այլ եւ Նիսի զանազան կողմերէն ...եւ օդափոխութեան եկած Հայեր ...գուրս էին մնացած եւ մինչեւ պատարագի վերջը ...

...էր պատարագը, զոր կը ...ծերունի քահանայ մը, ...ու դպիրներով։

...մէջ ...նշմարուեցաւ։ Կարգով եկե–ղեցի մտած 35ի չափ 8—13 տարեկան ...մանուկներ ու ...պատերու...

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Նիս օդափոխու–թեան բերած ...էին։ Անոնց կար–գապահութեան կը հսկէին տեղիս ...մինչեւ վերջ ամենայն ...կեցան եկեղեցիին մէջ։

Պատարագէն վերջ ...եկեղեցիի ...Գաւիթը, մեծ սեղաններու վրայ շարուած էին հացով միսեր։ Մատլէնցիները հա–ւաքաբար մատաղ էին կտրած։ Հա–գարարձու եւ թաղեցի գիշերը եկեղե–ցիի գաւիթը լուսցուցեր էին, եփե–լու համար ու հիմա կը բաժնէին մե–ծին ու պզտիկին, առատօրէն, խա–ղողն ալ հետը։ Աներեւակայելի էր խաղողի առատութիւնը։

Աւելի գեղեցիկ էր յաջորդ տեսա–րանը։ Ինքնաբերաբար ամէն ընտա–նիք Ֆ. Հ. Կ. Խաչի սաներէն 1—2 ե–րեխայ տարաւ իր տունը, այդ օրը պահելու եւ կերակրելու համար։

Հինգ տասը վայրկեանէն բաժնը–ւած էին բոլոր երեխաները։ Քահա–նայէն սկսած մինչեւ լեռին չքաւորը երեխայ տարաւ իր տունը։ Պզտիկ–ներն իրարու ձեռքէ կը խլէին, շատեր երեխայ չգտնելով դժգոհութիւն յայտնեցին թէ ինչու մէկ ընտանիքի երկու երեք տուած են, որ իրենց բա–ժին չէ մնացած, կարծես թէ մեծ պարգեւ մը զրկուած ըլլային։

Բանուոր երիտասարդ մը չորս պզ–տիկ ունէր, երկու հատ ալ ձեռքը բռնած իր տունը կը տանէր։ Ու ե–րեխաներն յանձնող տիկնոջ կ'ըսէր.

— Ինծի ուտող երեխաներ տուէք, չկա՞յ, ուրիշ երկու հատ ալ տուէք. Դաշտահանդէսէն մեկի բաժին ինկած պզտիկները բան չկերան, կերակու–րը գետինը մնաց, ինծի ուտողներ տուէք, ես երեխային ուտողը կ'սի–րեմ»։

Երբ մըն է այդ բանուորը, որբու–հի մըն ալ իր կինը, ճակտի քրտին–քով համեստ ապրուստ մըն է իրենց վարձքը, բայց թագաւորի մը չափ հարուստ է իրենց սիրտը։ Կրնա՞ք չխուզուիլ այդպիսի երեւոյթներու առջեւ։ Ահա թէ ինչո՞ւ այնքան տար–բեր են իրարմէ հայ բանուորը, մը–շակը եւ հարուստը։ Ինչո՞ւ հայու քա–քանչելի սիրտը դրամի հետ շփուելով կը կարծրանայ ու քար կը դառնայ։

Կ. Խաչի սաները ամբողջ օրը ըն–տանիքներու մօտ անցնելէն յետոյ, ժամը 8ին օթոյով վերադարձան ի–րենց բնակարանը։ Այդ 35 անձի փո–խադրութիւնը միակ կատարեց Գ. Գանտէշեան, առանց որ եւ է վար–ձատրութեան։ Ինչպէս ուրիշներ Գ. Փափազեան, Գ. Ժիրայր, Գ. Ընտ–րիկեան բրած էին անցեալ կիրակի դաշտահանդէսին օրը։

Իսկապէս առիթներ են պէտք հայ ժողովրդի արտայայտութիւնը, ազգա–սիրութիւնը ճանչնալու համար, եւ ահա առիթ — Ֆր. Հ. Կ. Խաչը 35 չքաւոր ընտանիքներէ պզտիկներ է բերած օդափոխութեան, ստեղծեր է անոնց համար հաճելի պայմաններ եւ կը սնուցանէ զանոնք լաւագոյն կերպով։ Գանգատ չունին պզտիկները, դաս եւ կազմակերպուած են բոլորովին, Մատլէնի Հայերը ի տես այդ գեղեցիկ գործին, կ'ոգեւորուին եւ ինքնաբուխ նուէրներ կը հասցնեն մանուկներու կայանը, ալ միս, ալ դեղձ, ալ ձմե–րուկ, խաղող, խնձոր։ Հապա բան–ջարեղէ՞նը, իրարու ետեւէ մինչեւ նոյն օրը քանի մը անգամ, այնպէս որ կայա–նի կառավարչուհիները ստիպուեցան խնդրել նուիրատուներէն որ քիչիկ մը սպասեն եւ կարգով բերեն իրենց նուէրը։ Վստահ ենք որ մինչեւ վեր–ջին օրը չպիտի պակսի նուէրներու առաքումը։ Իրաւ որ գեղեցիկ ու հա–ճելի է այս երեւոյթը։

Ապրի Կ. Խաչը եւ կեցցէ՛ն Մատլէնի հիւրասէր Հայերը։

Անցորդ մը

Թուրքերու Ներգաղթը Ռումանիայէն

— • —

Ռումանական թերթերը կը գրեն.— Քոնսթանցայի ճամբուն վրայ ամէն օր կը տեսնէք կառքերով ուղեւորներ, որոնք հաւաքած իրենց ընտանիքը, կահ կարասիները (գեղջական կառք, ձի, եզներ, գործիքներ, զանազան կենդանիներ) կը գաղթեն աւելի Թուրքաբնակ Սիլիսթրէի շրջաններէն դէպի Քոսթանցա՝ անկից շոգենա–ւով երթալու համար Թուրքիա։

Պէտք է խոստովանիլ որ, այս ան–գամ ներգաղթը կ'ըլլայ աւելի լուրջ ձեւով եւ լաւ կազմակերպուած։ Առ–այժմ կը շարժին միայն վերոյիշեալ երկու շրջաններու Թուրքերը, մինչ Պազարճըք, Մէճիտիյէ, Քօպատինի շրջանը կը սպասեն կարգի՝ կատա–րելով միայն նախնական արձանա–գրութիւններ։

Կարգադրուած է որ, ներգաղթող Թուրք ընտանիքները որ եւ է արգելքի չհանդիպին, եւ իրաւունք ստացած են միասին փոխադրել ամէն տեսակ կարասիներ, նոր շինուած կառքեր, կենդանիներ եւ գործիքներ։ Կարգա–դրուած է որ իրենց հողերը յանձ–նուին ռումէն պետութեան փոխան ստացագրի, որով էնկիւրիի կառա–վարութիւնը կը տրամադրէ նոյն հա–մեմատութեամբ հող եւ բնակարան։

Գաղթող Թուրքերը մասնաւորապէս խնամքով պատրաստել կուտան գիւ–ղական ձեռնատար կառքեր, ընտիր ձիեր կը գնեն, տանելով նաեւ երկ–րագործական իրեր։

Ծանուցին վրայ կուզէս մը կայ. երկու օրուան ճամբան կտրելէ վերջ, կը սպասեն շոգենաւին, կարգերով կենդանիներով մտնելու համար շո–գենաւ։

Գաղթականներու մեծ մասը Պոլ–սէն կը զրկուին դէպի Էնկիւրիի շր–ջանը, իսկ փոքր մաս մըն ալ Էսկի Շէհիրի կողմը, ուրկէ հասած նա–մակները գոհացուցիչ են։ Գացող գաղթական մը կրնայ նաեւ վերա–դառնալ։ Այս անգամ սակայն մաս–նաւոր խնամքի եւ ուշադրութեան կ'արժանանան ներգաղթողները՝ տե–ղաւորուելով մասնաւոր գիւղերու մէջ։

Ըստ գաղթականներու յայտարա–րութեան, իրենց նամակները ազա–տօրէն կը գրուին անկէ եւ դատական որ եւ է խտրութեան եւ դժ–ուարութեան չեն հանդիպիր։ Այդ պատճառաւ ալ աւելի մեծ վստահու–թիւն եւ հաւատք կայ Թուրքիոյ ներքին կացութեան մասին գրուած–ներուն վրայ։

Թրքական Փէսերը, Փէրաճէները ի զօրու են մինչեւ Քոսթանցա, ան–կից կը փոխուին գլխարկներու։

Զինուորցու եւ զինւոր Թուրք ե–րիտասարդներն իսկ արտօնութիւն ունին բանակը եւ համազգեստ ձգե–լու եւ Թուրքիա մեկնելու։

Մէկ խօսքով Թուրք ազգային ոգին մեծ թափ առած է Տոպրուճայի մէջ, այնպէս որ Թուրք տարրը երեք տարուան մէջ ամբողջապէս պիտի քաշուի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն–թեռնելի եւ մելանով։

Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ՍԹՕՔՀՕԼՄԻ ԵՒ ՕՍԼՈՅԻ ՄԷՋ

Քոփէնհակէն յետոյ, Սթօքհոլմի եւ Օսլոյի թանգարանները, ստացած–քէ առաջ կը կազմակերպեն նկա–րիչ Ս. Խաչատրեանի իրանեան արձա–նկարներու ցուցահանդէսներ։

Սթօքհոլմի մէջ նկարահանդէսը կը բացուի սեպտեմբեր 6ին, հովանաւո–րութեամբ Իրանի դեսպան Ասատ խան Ասար Գահտաուրի։ Նկարացոյց դը–քոյկին յառաջաբանը գրած է ազգա–յին թանգարանի տնօրէն Գ. Կօֆէն, մանրամասն քննելով Սաֆաւեան շը–ջանի այս անծանօթ արձանկարները եւ Ս. Խաչատրեանի կատարած դերը ի–րանեան արուեստին մէջ։

Օսլոյի (Նորվեկիա) մէջ ցուցահան–դէսը պիտի բացուի սեպտ. 15ին Միւ–զէ տէ զ'Առ Տէքօրաթիվի մէջ, նախա–ձեռնութեամբ թանգարանի տնօրէն Գ. Թիլանոի։

Սոյն երկու ցուցահանդէսները ան–գամ մը եւս պիտի հաստատեն Խաչա–տրեանի կատարած բացառիկ դերը իրանեան արուեստին մէջ, որ այնքան ջերմօրէն գնահատուեցաւ Փարիզի, Լոնտոնի եւ Քոփէնհակի մէջ։

Մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը կը մեկնի օգոստ. 27ին Պերլինի ճամ–բով դէպի Սթօքհոլմ եւ Օսլօ, ներ–կայ ըլլալու համար զոյգ ցուցահան–դէսներու բացման։

Մեր առած տեղեկութիւններու հա–մաձայն Քաղա ս'Արթիսթիք անօրէ–նը այս ձմրան սոյն ցուցահանդէսնե–րը պիտի փոխադրէ Իտալիա, ցու–ցադրելու Հռոմի, Ֆլօրէնցայի, Ճե–նովայի եւ Միլանի մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս ստորագրուեցաւ Ֆրանս–եւթուրք առեւտրական դաշնագիրը. 1933ին, ինչպէս ծանօթ է, Լոնտոնի մէջ գումարուեցաւ միջազգային տն–տեսական համաժողով մը, որ ար–դիւնք չտուաւ։ Ատոր վրայ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա Փարիզի մէջ, 1933 յունիս 27ին կնքեցին հաշուակցութեան համաձայնութիւն մը։ Ասիկա յաջո–ղութիւն մըն էր Թուրքիոյ համար, քանի որ Ըամէթ Ինէօնիւի դահլիճը միշտ կը մնար վճարման հաւասարա–կշռութեան սկզբունքին կողմնակից։ Այս պարագան ուշագրաւ է, որովհե–տեւ Թուրքիոյ համար նախընթաց մը կազմեց, ու, անկէ յետոյ, իր ստո–րագրած բոլոր առեւտրական դաշնա–գիրներուն համար առաջնորդուեցաւ այդ սկզբունքէն։ Աւելին,— այդ հա–մաձայնութեամբ, Թուրքիոյ եւ Ֆը–րանսայի միջեւ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող քաղաքական բարեկամու–թիւնը աւելի զօրացաւ՝ տնտեսական եւ առեւտրական կապերու ամրապնդ–ումովը։ Աւելցնենք որ այդ սկզբ–րունքը ծագում առաւ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ մէջ 1930ին, հոն չկրցաւ ապրիլ, բայց այսօր շատ մը երկիր–ներ կը կիրարկեն։ Թուրքիա եւ Ֆը–րանսա երեք տարի վերջ մտան այդ ճամբան։ Ու երկու երկիրներու մէջ ալ այդ սկզբունքը տարբեր ուղղու–թիւններով զարգացաւ։ Կարելի է ը–սել որ Թուրքիոյ մէջ յաջողութիւն գտաւ, որովհետեւ ան իր քօնթիճանի քանակը իջեցուց մինչեւ տարեկան 700 հազար ոսկիի։ Ֆրանսան սակայն, չուզեց կամ չկրցաւ ճշդութեամբ կատարել Թուրքիոյ հետ ստորագրած յանձնառութիւնները։ Օրինակ, ծխա–խոտը առնելն չկրցաւ առնել, հակա–ռակ անոր որ համաձայնութիւն ու–նէին այդ մասին։ Ու շուրջ հարիւր միլիոն Ֆրանքի պահանջ մը հաւաք–ուեցաւ Թուրքիոյ մէջ՝ վճարելի Ֆը–րանսայի։ Ֆրանսա դրամ չէր կրնար առնել, էնկիւրի դէմ էր ատոր։ Ու կը մնար միայն մէկ միջոց.— ապ–րանք առնել։ Այս խնդիրը վերջնական կերպով կարգադրելու համար, մաս–նաւոր մարմին մը վերջերս Փարիզ գնաց Թուրքիայէն։ Նոյն օրերուն Ֆրանսա այլ պետութեանց հետ դրե–թէ նման բանակցութիւններ կը վա–րէր։ Ֆրանսացիները կը մերժէին հա–րիւր երեսուն համեմատութեամբ թը–րքական աւելի արտածումը արձա–նագրել եւ փոխարժէքը վճարել թը–րքական ձուլ. Մէրքէզ Պրամասան։ Կար եւ Լաւալի դահլիճին 29 սրոշ–մնագրի բովանդակութիւնը, որ ա–ւելի կը դժուարացնէր համաձայնու–թիւն մը։

Բանակցութիւնները 15 օր տեւեցին, ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ։

Ֆրանսայի հաշւոյն Թուրքիոյ մէջ դիզուած հարիւր միլիոն Ֆրանքի պա–հանջը աստիճանաբար պիտի վճարուի արտածումով (Թուրքիա տարեկան 10 միլիոնի համեմատութեամբ ապրանք կ'արտածէ Ֆրանսա)։ Միեւնոյն ատեն ամէն տարի կանոնաւորաբար ծխա–խոտ պիտի առնուի Թուրքիայէն՝ հա–մաձայն նախապէս որուած որոշ–ման։

ՄԱՄՈՒԼ

ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷ

— • —

Մելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 օգոստոս).

— «Շիրվանզադէն այլ մեռաւ։

Կ'երթա՜ն այսպէս հիները, մէկիկ մէկիկ, կեանքի ու ժամանակի անո–ղոք օրէնքին հպատակելով, մահուան մանգաղի պաղ շեղբին առջեւ ակամայ գլուխ ծռելով։ Կ'երթան մէկիկ մէկիկ անոնք որ երէք — չորս եւ երբեմն հինգ տասնեամեակներ շարունակ իրենց տա–ղանդը ընծայաբերեցին հայ գրակա–նութեան եւ իրենց սիրական ձեռքով մշակուած ու արդար քրտինքով ռոռ–ոգած ածուները ունեցան անոր հոգե–գմայլ բուրաստանին մէջ։ Գրական ի՞նչ արժէքներ հոգին յանձնեցին վերջին 10 — 15 տարիներու ընթաց–քին, առանց հաշուելու անոնք, որ բռնամահ խլուեցան երկու տասնամ–եակ առաջ։ Զարդարելով իրենց սի–րական ածուները, անանք կանխահաս մահով, ուրիշներ տարիքը առած, հեռացան մեզմէ հեռացան Յ. Թու–մանեանը, Ն. Ռուսանը, Եղիշէ արք. Դուրեանը, Սիպիլը, Մ. Վարդանեա–նը, Հայր Արսէն Ղազիկեանը, Նար–դոսը, Ա. Փափազեանը, Մ. Պարթե–եանը, Թ. Որբերեանը, Լէոն, Թէո–դիկը. Զիփթէ — Սարաֆը, Մ. Զա–րիփեանը, Օհան Կարօն եւ ուրիշներ։ Անոնք հարուածի տակ շախջախուե–ցաւ եւ մեր միծագոյն քնարակիրը, հայ գրականութեան Արամազդը՝ Ա. Ահարոնեան։ Ու հիմա եկաւ Շիր–վանզադէին։

Անվիճելի արժէք մը հանդիսացաւ Շիրվանզադէն (Ալեքսանդր Մովսէս–եան) հայ գրականութեան մէջ, մօ–տաւորապէս յիսնամեակի մը լեցնող իր գրական — գեղարուեստական արտա–դրութիւններով։ Ծնած կովկասահայ իրականութեան մէջ, անիկա, վերջին երեսնամեակի շրջանին մանաւանդ դարձաւ նոյն արեւմտահայ գաղթա–կանին սեփականութիւնը։ Շիրվան–զադէն, այդ զանգուածին կողմէ ճանչցուեցաւ ամէն առաջ իր թատ–րական երկերով։ Կովկասահայ թա–տերախաղութեան բեմին վրայ «Չար Ոգին», «Նամուսը», «Պատուի համար»ը, «Կործանուածը», «Ան–րանկին վրան», «Եւգինէն», եւայլն, մեծ խանդավառութեան ստեղծելով ամենուրէք։ Այնուհետեւ տեղական թատրախումբեր, շրջուն դերասան–ներ ու սիրողներ, յաճախ բեմադրե–ցին անոր թատերգութիւնները եւ մինչեւ այսօր ալ, գաղութէ գաղութ կը ներկայացուին անոնք, միշտ այս–հեղով իրենց արժէքն ու թարմութիւ–նը։

Թատերագիր Շիրվանզադէն լառա–գոյններէն մէկը եղաւ հայ գրակա–նութեան թատերական սեռին մէջ։ Ա–նիկա, իր փիէսները վերցուցած է ընդհանրապէս առօրեայ իրականու–թենէն, կովկասահայ միջավայրէն, անոր դասակարգային շերտաւորում–ներէն։ Ներկայացուցած է անոնց մէջ հայկական բարքերը, սովորութիւն–ները, նախապաշարումները, ընկերա–յին ըմբռնումները, հասարակական թերութիւնները, եւայլն։ Գրեթէ մի–եւնոյն գիծերով յայտնուած է նաեւ վիպագիր Շիրվանզադէն։ Վիպագրա–կան մարզին մէջ երկարաշունչ ժա–ռանգութիւնները չափաց Շիրվանզա–տէն։ Աւելի նորավէպ գրող մը եղաւ ան։ Բայց իր այդ բոլոր նորավէպե–րուն ու պատմուածքներուն մէջ, ա–նիկա երեւան բերաւ Արարատեան դի–տողի շնորհ, խոր զգայնութիւն, իրե–րըն ու երեւոյթները խորհրդանշական վերլուծելու արժանիք, շունչ, յստակ սահունութիւն եւ առատ կամ նուազ չափով պաշտելի։ «Արտխաւրը», «Ար–սէն Դիմաքսեան»ը, «Օրինող Լիզա»ն, «Ալիման»ն եւ տասնեակ շարքին շատ մը ուրիշ նորավէպեր, ունեցան իրենց պատուաւոր տեղը մեր գրականու–թեան մէջ։

Շիրվանզադէն եղաւ նաեւ հիւմօ–րով օժտուած քրոնիկագիր մը եւ ա–ռաւելապէս յուշագիրող մը։ «Հայրե–նիք» ամսագրի առաջին տարիներու թիւերուն մէջ հրատարակած իր յու–շերը՝ իրեն ժամանակակից կարգ մը հանրային — գրական դէմքերու եւ կե–նսագրական տպաւորութեանց մա–սին, հանոյքով կարդացուեցան ժա–մանակին։

Հանգուցեալ գրագէտը եղաւ նմա–նապէս մեր գրական դէմքերու այն սակաւաթիւ խմբակներէն, որոնք ի կենդանութեան վայելեցին իրենց տաղանդին փառքը, գնահատուեցան ու խանդավառօրէն ծափահարուեցան հասարակութենէն եւ ապրեցան քիչ թէ շատ տանելի կեանք մը։ Հայ կեանքը ապերախտ չգտնուեցաւ Շիր–վանզադէի նկատմամբ։ Եւ ճանչա–նեց զայն բարոյապէս ու նիւթապէս։ 1911ին, երբ արեւմտահայ ժողովուր–դը դեռ նոր էր իմացած Շիրվանզա–տէի մասին հանրահայտ գնահատ վրայ տօնուեցաւ անոր յոբելեանը. Թիֆլիսը պանծացուց զայն հանդէս–ներով ու ծափերով, իսկ Պոլիսը, իբրեւ արեւմտահայ մտաւորականներու այդ շրջանի կեդրոն, դրամատոմսից հա–տորով մը մեծարեց զայն»։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Յաջորդ օրը Վալլ պատասխան տը–ուած է թէ, իրաւ է որ Սալիհ փաշա ...նամակ մը ստացած է ...հրաւիրող, բայց ոչ բաւած ... ու ալ զինք հրաւիրողը ծանօթ ...էին, ատոր համար ալ հրաւէրին ...պատասխանած։ Աւանց նկատի ու–նենալու այս պարագան կը պնդէ իր ...մնալուն վրայ

Յանը, ուր Սալիհ փաշա հրաւիր–ուած էր կը պատկանէր Զիրբէյ Բէա–...էի որ մահափորձէն չարաթ մը ա–ռաջ Քոնսթանցայէն Պոլիս հասած էր ...Թիրէլի օժանդակու–թեամբ.

Ճէմալ փաշա կ'աւելցնէ թէ ինք ու–...է փրկել Սալիհ փաշան, բայց ...իր մերժումով պատճառ եղած է ...իսկ մահուան։ Շատ կը ցաւի որ ...բականն իշխանուհի մը այնքան ...գտ կրելու դատապարտուեցաւ, ...անոր յանցանքը շատ մեծ էր ...հրուելու համար եւ դատավճռէն ետք նեբուած չնորհելը յաւիտենապէս պիտի խանգարէր երկրի կարգն ու անդոր–րութիւնը

ԿԻՒՄԻՒԼՃԻՆԱՅԻ ԻՍՄԱՅԻԼ ՀԱԳԻԳԸ ՊԷՅ

Ճէմալ փաշա համոզուած էր որ այս շատ կասկածելի բնաւորութեան տէր մարդը մեծ անախորժութիւններ կը–նար պատճառել երկրին, բայց իր սկզբունքին համաձայն կ'ուզէ անհեր–քելի ապացոյցներ ձեռք ունենալէ վերջ միայն ձերբակալել։ Կ'ենթադրէ թէ դաղտնի գործակալները շատ նեղը ձգած էին զինք, երբ, օր մը, բարկա–ցած կառավարչատուն կը մտնէ՝ (Շէվքէթ փաշայի սպանութենէն շա–բաթ մը առաջ)

— Կառավարութիւնը անվստահու–թեամբ կը նայի ինծի, կը խօսիմ իբր պատասխանէր մարդ թէ ես միշտ յարգած եմ իմ տուած խօստումս, ոչ մէկ մասնակցութիւն ունիմ կուսակ–ցութեան դէմ յայտնի թէ դաղտնի գործի մը։ Նկատելով որ գործակալ–ները կրնան սխալ ճամբու ձգել ձեզ լաւ համարեցի անձամբ ներկայանալ եւ խօսիլ ձեզի հետ։ Պատուոյ խօսք կուտամ որ կառավարութեան դէմ բանի մը չեմ ձեռնարկած եւ հեռու եմ անոնցմէ որ անոր դէմ կ'աշխատին։

Ճէմալ փաշա գիտնալով հանդերձ թէ ան գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկն էր դաւադրութեան, որ շատ լրջօրէն Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի դէմ ուղղուած էր, կը դանէր այս սուտ երդում ընողէն։ Դեռ յանդուգ–րին, երբ իր միջնորդութեամբ ազա–տած էր, նոյնպէս երդում պատառ ըլ–լալով եւ խոստանալով մինչեւ կարգու–կանոնի հաստատուիլը ընդդիմութիւն չընել՝ բայց ամիս մը չանցած արդէն կ'աշխատէր ամէն միջոցով կազմա–կերպել զանազան ոճիրներ։

Ճէմալ փաշա կ'ըսէ.

— Ձեր երդումները կը բաւեն. վս–տահ եղէք որ առանց ապացոյցի ոչ մէկը կը դատապարտեմ, եթէ այդպէս ըլլար ձեզ բանտէն արձ-ակել չէի տար։ Բայց ձեզի խորհուրդ կուտամ այժմ իսկապէս հեռու մնալ որոշ անձերէ, որոնք դաւադրութիւն կը կազմակեր–պեն, ատոր թէ ոչ լրատու բաժինս բարեխօս չէ ձեր մասին, այս անգամ քաշուեցէք »։

Ճէմալ փաշա կը զղջայ «մեծ սխալ մը » գործած եւ զայն իսկոյն ձերբա–կալել տուած չըլլալուն համար, ո–րովհետեւ Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի սպանութենէն ետքը ձեռքի տակ պիտի ըլլար եւ չպիտի կրնար փախչիլ եւ շատ հաւանաբար դատապարտուած՝ քննութիւններու ընթացքին, իսկ եր–կիրը յաւիտենապէս ազատած պիտի ըլլար մարդէ մը որ յանձնական կա–չառքով իր հայրենիքին դաւաճանած էր։

Ճէմալ փաշա իր յիշատակները գը–րած ատեն թերթերու մէջ կը կարդայ թէ Տամատ Ֆէրիտ փաշայի դահլի–ճին մէջ ներքին նախարար է Կիւմիւլ–ճինացի Իսմայիլ Հագգը պէյը, միեւ–նոյն ատեն նախագահ «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կուսակցութեան դատավարութեան ատեանին ատ–եանին եւ կը զայրանայ գոչելով.— «Մօտ ատենէն պիտի տեսնենք թէ իր անուանումը ինչ դժբախտութիւն պի–տի նշանակէ Թուրքիոյ համար»։

ՔԵԱՄԻԼ ՓԱՇԱ

Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի սպա–նութենէն ութ օր առաջ ոստիկանու–թեան տեսուչ Ազմի պէյ լուր կուտայ Ճէմալ փաշայի թէ Քեամիլ փաշա Մէսաժէրի Մարիթիմի մէկ նաւուն վրայ կը գտնուի որ նոյն գիշերը Պոլ–սոյ առջեւ խարիսխ նետած է։ Ճէմալ իսկոյն հրաման կ'ընէ նոյն շոգենաւով Եգիպտոս վերադառնալ։ Բայց Քեա–միլ արդէն իր Պոլսոյ ապարանքը ի–ջած էր։ Դաւադիրները որոշած էին զայն Պոլիս բերել, բայց Ճէմալ չէր խորհէր թէ Քեամիլ փաշա համարձա–կութիւն պիտի ունենար այդ կոչին պատասխանելու։ Անոր գալը ապա–հով նշանն էր մօտալուտ յեղափո–խութեան։ Վերջապէս ապարանքը պաշարման տակ առնելով կը յայտ–նուի իրեն կառավարութեան որոշու–մը,— երկրին խաղաղութեան պահ–պանման համար նոյն շոգենաւով Ե–գիպտոս վերադառնալ։

Եթէ շոգենաւը երեք օր ալ մնայ, պէտք է ամէնէն ուշ 12 ժամուան մէջ Նորին Բարձրութիւնը շոգենաւին վը–րայ երթայ հակառակ պարագային ապահովութեան միջոցներ, որոնք կրնան հաճելի չըլլալ...

Փաշան կը պատասխանէ թէ չի կր–նար այսքան կարճ ժամանակի մէջ երկրորդ ծովու ճամբորդութիւն մը կատարել եւ պէտք չի տեսներ պե–տութեան այսօրէն հրահանգներուն հետեւիլ։ Ատոր վրայ ապարանքը հս–կողութեան տակ կ'առնուի։ Իսկ մինչ այդ անգլիական դեսպանատունէն Ֆիցմորիս ապարանք կ'երթայ բարի գալուստ մաղթելու դեսպանատան կողմէ։ «Այս արարածը. մարմնացու–մը դիւային քաղաքականութեան մը եւ իրական պատճառը Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի սպանութեան, կ'ու–զէր իսկոյն միջոցներ ձեռք առնել Քեամիլ փաշայի Պոլսէն մեկնումը կանխելու համար։ Կ'երթայ նոյնիսկ Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի եւ դես–պանին անունով կ'ըսէ թէ ան չի հա–կրնար թէ ինչու կ'ուզենք արգիլել ըլ–լալ իրենՔեամիլ փաշայի այցելելուն, որ դեսպանատան հին բարեկամ մըն է։ Ասիկա շատ գէշ տպաւորութիւն մը պիտի ընէր Անգլիոյ հանրային կարծիքին վրայ »։

Մահմուտ Շէվքէթ փաշա իր մօտ կը կանչէ Ճէմալը։ Խօսակցութեան ներկայ կ'ըլլան Զիւրռ-զ[illegible] Մահ–մուտ փաշա եւ Հալիլ պէյ.

(6) (Շար.)

ոչ միայն Իտալիոյ եւ աշխարհի բարօրութեան, այլ եւ հաշտութեան համար։ ԹԵՐԵՒՍ ՀԱՍԱԾ Է ԺԱՄԸ ՄԷՋՏԵՂ ԴՆԵԼՈՒ ԱՄԲՈՂՋ ԳԱՂԹԱՑԻՆ ԽՆԴԻՐԸ, ԻՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐՈՎ։ Այդ պիտի ըլլայ օգտակար բոլոր քաղաքակիրթ պետութեանց եւ մասնաւորապէս անոնց համար որոնք անիրաւաբար զրկուած են աշխարհի հարստութեանց բաշխումէն։ Անմիջապէս որ Եթովպիա բացուի Իտալիոյ տեղաւորման առջեւ, մեր գաղթային տենչերը ամբողջովին գոհացուած պիտի ըլլան»։

Մուսոլինի իր յայտարարութիւնները վերջացուց փառաբանելով Իտալիոյ ժողովուրդին հայրենասիրութիւնը։

ԻՏԱԼԻԱ ԱՉՔ ՈՒՆԻ ՄԱԼԹԱՅԻ, ԿԻՊՐՈՍԻ, ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՎՐԱՅ…

Լոնտոնի թերթերը ամէն օր չոնգալից տեղեկութիւններ կը հրատարակեն Իտալիոյ քաղաքական ծրագիրներու մասին, որոնք լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն։ Ժողովրդական թերթ մը, «Փիփըլ», որուն համար կ'ըսեն թէ՝ երեք միլիոնի սպառում ունի, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ Անգլիոյ դահլիճին անցեալ շաբթուան բացառիկ ժողովի մասին, քաղելով հեղինակաւոր աղբիւրէ. —

Դահլիճը տեղեկացաւ թէ Մուսոլինիի նպատակները շատ աւելի հեռուն կը հասնին քան Հապէշիստանի պարզ կցումը։ Արեւելեան Ափրիկէի գործողութեանց լրացումէն անմիջապէս վերջը, Մուսոլինի պիտի պահանջէ. —

1. Անգլիա պէտք է Իտալիոյ ձգէ Մալթան եւ Կիպրոսը։

2. Անգլիա պէտք է հրաժարի Եգիպտոսի մէջ վայելած իրաւունքներէն, ճամբան բաց թողլով Իտալիոյ առջեւ։

3. Անգլիա պէտք է հրաժարի Կարմիր Ծովուն ջուրերուն վրայ ունեցած իրաւունքներէն։

Այս կերպով, Մուսոլինի պիտի տիրապետէ Հնդկաստանի ճամբուն։ Ան կ'ուզէ իր աշխարհակալութեան տակ առնել արեւելեան Միջերկրականը, ինչպէս երբեմն Կեսար։

Իսկ պահպանողական թերթ մը, «Սընտէյ Թայմզ», կը կասկածի թէ Իտալիա աչք ունեցած է նաեւ Պաղեստինի։ Աւելի հեղինակաւոր թերթ մը, «Օպզըրվըր», կ'ազդարարէ թէ Իտալիոյ հետ պատերազմը աղէտալի պիտի ըլլայ Անգլիոյ համար՝ Միջերկրականի մէջ։ «Լորտ Սօլզպըրիի իմաստուն կարգադրութենէն ի վեր որ եղաւ 1887ին, Միջերկրականի մեր նաւային դիրքը յիսուն տարիէ ի վեր հիմնուած է Իտալիոյ բարեկամութեան վրայ։ Ճիպ–րալթար–Մալթա–Եգիպտոս–Ադէն ճամբան բազկերակն է բրիտանական կայսրութեան։ Մենք այժմ չենք կրնար Միջերկրականի ճամբան պահել թշնամի Իտալիայի մը դէմ։ Այդ ծովուն մէջ միայն Անգլիոյ դէմ Իտալիա կեդրոնացուցած է օդանաւային ջախջախիչ ուժ մը»։

Պատրաստութիւններ Մալթայի մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ արդէն իսկ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնուած են Մալթայի մէջ, ի նախատեսութիւն օդանաւային յարձակումներու։ Օգոստոս 25ին կառավարութիւնը հրամայեց պատսպարաններ շինել, ուր պիտի տեղաւորուին բնակիչները, օդանաւային ռմբակոծութեան առեն։ Անցեալ շաբթու կառավարութիւնը տետրակներ բաժնեց ժողովուրդին, պաշտպանողական միջոցներու մասին, ընդդէմ կազարձակ եւ հրձիգ ռումբերու։ Վերջերս 200,000 կազարգել դիմակներ ներածուած էին Մալթայի ժողովուրդին համար, որուն թիւը կը հասնի 250,000ի։ Այժմ կարգադրութիւններ կ'ըլլան զանոնք բաժնելու համար։

Երկու տարի պատերա՞զմ

Սկովտացի կղերական մը, պատուելի Մքլին, որ վերջերս վերադարձաւ Եթովպիայէն, կ'ըսէ թէ Իտալիա առ նուազն երկու տարի պէտք է կռուի, այդ երկիրը գրաւելու համար։ Ութեմն հարիւր հազարաւոր զինուորներ պիտի մեռնին, թէ հրասակային կռիւներու եւ թէ հիւանդութեանց պատճառով։

⁂ Աւստրալիայի քաղաքապետը հրամայեց որ իրենց տեղերը վերադառնան գաւառացի այցելուները, եւ մասնաւորապէս կիները, մանուկները, ծերերը եւ անկարները, որոնք տուն կամ ապաստան ունին գաւառի մէջ։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ զգուշական միջոցներ ձեռք առնել, կարելի եղածին չափ նօսրացնելով ծովուն բնակչութիւնը, որուն թիւը 25,000ի կը հասնի։

Զախուու ցոյցեր պատերազմին դէմ

Ֆրանսայի ընկերվարականները, համայնավարները եւ Արհեստակցական Միութիւնները շարք մը ժողովներ եւ ցոյցեր ծրագրած են մինչեւ Սեպտեմբեր 4, երբ կը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդը։ Նպատակն է բողոքել Իտալիոյ ռազմաշունչ քաղաքականութեան դէմ եւ պաշտպանել խորհրդային իշխանութեան անդամակցութեան մասին։ Անգլիոյ Աշխատաւորական Կուսակցութիւնն ալ պատուիրակ մը եկած է, խորհրդակցելու համար։ Պատուիրակը խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան վարիչներուն հետ, բայց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ բանւորական պատուիրակութիւններ պիտի ղրկուին Ժընեւ, յանուն ժողովրդական ճակատի ժողովներուն, պահանջելու համար որ Ազգաժողովին Ուխտը գործադրուի Իտալիոյ դէմ։ Ազգայնական մամուլը քննադատելով հանդերձ այս ցոյցերը, դիտել կուտայ թէ Ֆրանսա պարտաւոր է Անգլիոյ կողքին կենալ եւ պաշտպանել Ազգաժողովը, այլապէս Իտալիոյ յարուցած խնդիրները պիտի գրգռեն Գերմանիոյ ախորժակները։

Մ. Նահանգներուն խուռն բողոքը Մոսկուայի դէմ

Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանը բողոքագիր մը յանձնեց խորհրդային կառավարութեան, գանգատելով թէ Կոմինթէրնի համագումարին տուած որոշումները բացորոշապէս կը խախտեն կնքուած դաշնագիրը, որ կը տրամադրէ չխառնուիլ Մ. Նահանգներու ներքին գործերուն։ Բողոքագիրը կ'ազդարարէ թէ «հետեւանքները շատ ծանր պիտի ըլլան», եթէ խորհրդային իշխանութիւնը չուզէ կամ չկարենայ «համապատասխան միջոցներ ձեռք առնել, արգիլելու համար այսպիսի քայլեր»։

Կարգ մը շրջանակներու մէջ հաւանական կը գտնեն որ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուին երկու երկիրներուն միջեւ, եթէ Մոսկուան գոհացում չտայ։

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21, Րիւ Էտմոն Րօսթան փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդաբար ներկայանան հետեւեալ օրերը.—

Երկուշաբթի, 26 օգոստոս, թիւ 11,501էն 11,600.

Երեքշաբթի, 27 օգոստ., թիւ 11,601էն 11,700։

Չորեքշաբթի, 28 օգոստ., թիւ 11,701էն 11,800։

Հինգշաբթի, 29 օգոստ., թիւ 11,801էն 11,900։

Ուրբաթ, 30 օգոստ., թիւ 11,901էն 12,000։

Օրին չներկայացողներու թղթածրարները կը ջնջուին առանց այլ եւ այլի։

ԱԽԹՑԵԱՆ Ս. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Կիրակի օր Ֆրանսայի Բանուորական Մարզանքի Դաշնակցութիւնը կազմակերպած էր մարզահանդէս մը, մասնակցութեամբ խորհրդային մարզիկներու։ Ներկայ էին 4,000 հոգի։

Այս անգամ ալ յաղթական ելան խորհրդային մարզիկները։ Իսկ ծանօթ ախոյեանը, Ս. Համբարձումեան տարաւ նոր եւ ջախջախիչ յաղթանակ մը, վերցնելով 150 քիլօ ծանրութիւն մը առանց որեւէ յոգնութիւն զգալու։ Ութեմն կոտրած եղաւ իր իսկ մրցանիշը՝ 145 քիլօ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ Ժէրոմի Վրէժ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Կ. Յ. Պետրոսեան ընտանիքին եւ պարագաներուն, իրենց սօր եւ ազգականին՝ Ալրի Տիկին Եղիսաբէթ Պետրոսեանի մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տր. Կ. Խաչի Մալաթիայի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուան ժամը 9ին, Պար Փլթիի Փուսէի սրահը։ Օրակարգ՝ Ընդհ. Կ. Խաչի եւ Տր. Կ. Խաչի գործունէութեան մասին։ Կը խօսի Երբ. Վարչութեան ներկայացուցիչ Տիկ. Միսաքեան։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Dameme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Ցիմաքէոս վրդ. Սաաքրիչեան

Մեր իշխանները առջի բերան չմիաբանեցանյէմիին վրայ զիմելու, ըստ որում Արգ'ամպայի իշխանը Ըսար–Ամպայի իշխանէն կը կասկածէր, վասն զի աստ հօրեղբօրորդին ապստամբ Ալէմիին քով կը գտնուէր, եւ կասկածն այն էր որ կռուոյ ժամանակ Ըսար–Ամպայի իշխանն ալ անոնց կողմը կ'անցնի եւ իւր զօրքերը թէ կ'անցընէ. Ասանկ խորամանկութիւն գրեթէ ամէնքն ալ ունին, անոր համար է որ իրարու վրայ ալ վստահութիւն չունին։ Քանի մը օր անցնելէն յետոյ այն կողմի գիւղացիք եկան ըսին մեր իշխանաց, թէ «Ցանքի ժամանակ է, եւ թշնամւոյն գալը մեզի մեծ վնաս կ'ըլլայ, անոր համար կը մեռնինք ու թող չենք տար որ նա գայ եւ մեր վարուցանը աւրէ աւըրէ աւրըէ. Ասոր վրայ Ըսար–Ամպայի իշխանը իւր ձեռաց տակն եղող բոլոր մեծերը կանչելով՝ յայտնեց անոնց իւր անխարդախութիւնը ունենալը, եւ իւր խորհուրդները անոնց պարզեց՝ թէ պէտք է ապստամբին վրայ յարձակում ընել, եթէ նա աւելի ժամանակ ունենալու ըլլայ։ Ուստի երկրորդ օրը թէ իշխանք եւ թէ բոլոր մեծամեծները ու զօրքերը եւ պատերազմող գիւղացիք որոշեալ տեղ մը ժողովեցան, որոնք խորհրդակցելով որոշեցին երկու իշխանաց կողմէն ալ մարդիկ խրկել թշնամւոյն բանակը՝ անոնց զօրութիւնն ու ընթացքը լրտեսելու համար։ Երկու օրէն ետք դառնալով՝ թէպէտեւ անոնց թէ թուոյն նուազութեան եւ թէ զինուց եւ պատրաստութեան կողմէ խեղճ ըլլալն իմացուելով, անոնց վրայ յարձակելու պատրաստութիւն կը տեսնէին, մէկ մալ լուրեցաւ որ թշնամին յանկարծ գիշերանց փախեր գնացեր է։ Անոնց փախչելուն պատճառն էր բարձր լեռան մը վրայէն տեսած կրակին լոյսը, զոր իրենց լրտեսները կը վառէին քաղաքին գալը ցոյց տալով։ Այս առվորութիւնն ունին նաեւ քաղաքին հպատակ գիւղացիները. երբ հեռուանց ապստամբաց յարձակումները իրենց իշխանաց հաղորդել ուզեն, բարձր տեղ մը կրակ կը վառեն որ հեռուէն մը աւելի արագ լուր կը հաղորդէ։ Ալէմի ապստամբին այսպէս յանկարծ փախչելէն ետքը բոլոր իշխանները խորհուրդ ընելով՝ անոնց իրենց պատրաստութենէն ետ կենալու, անակնկալ պահու մէջ արշաւեցին անոր երկրին վրայ նոյեմբ. 10ին, եւ 2500ի չափ տաւար ու կենդանի, եւ ուրիշ կահ կարասիք, մինչեւ կանանց կոնակն եղած մէկ հատիկ շապիկը կողոպտելով ետ դարձան։

Տաւարները տէրութեան օրինաց համեմատ բաժնելէն յետոյ, հատ մը եզ ալ մեզի պարգեւեցին, աւելցածը մեաց իշխանաց քով, որոնք իրենց զօրաց պիտոյից համար հետզհետէ կը մորթէին։

Թէոդորոս քանի մը անգամ իրաւացի պատճառներէ գրգռեալ Տեմպիայի երկիրը, որ օրուէս ճանապարհ հեռի է Կէլպի–Թաֆորէն, կողոպտելով ու ամէնուվրայ ընելով յետին խեղճութեան մէջ կը թողու ժողովուրդը, յորմէ ստիպեալ ոմանք վախերնուն կը հպատակին Թագաւորին։ Բայց նա երբ Կէլպի–Թաֆորէն կը մեկնի, Տեմպիացիք որ առանց իշխանի էին, երկու կողմի բաժնուելով՝ մէկ կողմը Թըրսօ–Կովայի զօրաւոր ապստամբին իշխանութեան ներքեւ կը մտնեն, եւ միւս մասը իրենց ծերունեաց հաճութեամբը Ծըլկայի կուսակալներուն, այսինքն մեր լեռանը իշխաններուն անձնատուր կ'ըլլան։

Սոյն միջոցներուն Տեմպիայի գիւղերէն ուրիշ ապստամբ մը ելաւ տեսնուեցաւ իր արբանեակներով, որու բանը գործն էր Թէոդորոսի չարժուածները բոլոր ապստամբաց ծանուցանել կրակի նշաններով, եւ նեղը մնացած ժամանակ ձեռք չընկնելու համար՝ Տեմպիա երկիրը Դամա գետին կղզին փախչելով կ'ազատէր, ուր տարած էր ապահովութեան համար նաեւ իր ընտանիքը։ Անկէ ի զատ շատ անգամ ալ այն կողմերէն անցնող Տեմպիացի ճամբորդներն ալ գիշերանց վրանին յարձակելով կը կողոպտէ։ Ըսար–Ամպայի իշխանք լսելով այս մարդուն անօրէն վարմունքները, բոլոր գիւղական զօրքերով յանկարծ գիշեր մը ի բուն քշելով կը կոխեն ապստամբին գիւղը. բայց զանիկա հոն չգտնելով՝ անոր հայրը կը բռնեն եւ 800ի չափ տաւար թալլելով՝ Ըսար–Ամպայի մէջ հայրը շղթայի կը զարնեն։ Շատ չանցնիր այն կողմերու գիւղացիք յանկարծ գիշեր մը ապստամբին գիւղը կը յարձակին, կը բռնեն զինքը բոլոր մարդիկներովը եւ կը յանձնեն Ըսար–Ամպայի լեռան իշխանին, եւ աւետաւոր լուր կը խրկեն Թէոդորոսին։ Այս ապստամբին մէկ եղբայրը Թագաւորին քով զինուորութեան մէջ գտնուելով, երբ կը լսէ զայն եւ ըրած մատնութիւնները կ'իմանայ, մէկէն գլխատել կուտայ. եւ բաւ իւրեանց կանոնի՝ թէպէտեւ եղբօրը հետ գաղտնի հաղորդակցութիւն եւ կամակցութիւն ալ չունենար, պէտք էր որ գլխատուի։

ԳԼՈՒԽ Զ.

Թըրսօ–Կովայի Ծըլկայի երկիր յարձակիլը. բանակցութիւնք. գերեաց՝ փոխանակութեամբ արձակումը։ Թըրսօ–Կովայի հետ կը դաշնուի։ Ըսար–Ամպայի Թեսեմմա իշխանին խորամանկ խարդավանքները։ Երկրորդ յարձակումն Ըսար–Ամպայի վրայ։ Մեր անաւուկներուն քննութիւն։ Թեսեմմայի եւ միւս իշխանաց նեղութիւնք. եւ վարպետութեամբ մեկնիլ կողոպտելիին. անոնց վրայ պարտաւորութեան շղթայէ ազատիլ։

Մեր լեռան իշխանները Թագաւորին հետամուտէն յետոյ՝ միայն Թըրսօ–Կովայի ապստամբ իշխանէն կ'երկնչէին, որուն յառաջուց բանակը զօրքերը ջարդած եւ քանի մը անգամ ալ յայտնի սպառնալիք եկած էին։ Ասոր մօր մէջը սուտ լուրեր ու համբաւներ կը հանէին անոր երկիրներուն մէջ, իբր թէ Թէոդորոսէն լուր եկած են որ կը պատրաստուի գալու. եւ այս սուտ համբաւներ ջանային կամ խաղաղ ետ մղել Թըրսօ–Կովայի իրենց վրայ յարձակիլը, եւ կամ գոնէ ուշացնել իրենց ժամանակ ըլլայ մտածելու պատրաստութեան հնարք մը գտնել։ Բայց երբ լսեց Թըրսօ–Կովայի թէ պատերազմին Մակտալայի մօտ բանակեր իւր բոլոր զօրքերը եւ գիւղացիները գումարելով յանկարծ կուգայ Ծըլկայի երկիրը կը կոխէ, եւ դեկտեմբերի 22ին՝ Դաւիթ մարգարէի նախատօնակին օրը մինչեւ տօնախմբութեան հասնին։

(Տար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԾՐԹՆԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 28 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2894

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵՒՈՅԹ»ԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հիմա որ խենդն ու խելօքը պարպեցին իրենց գիտցածը, խօսելու կարգը եկած է մեզի։

Կ՚ակնարկենք «Ժողովրդական Ճակատ»ի եւ մեր դիրքի մասին եղած կարգ մը հրատարակութեանց, որոնք գրամագլուխ ճարեր են երկու տարբեր թեւերու։ Մէկը՝ ռամկավար, միւսը՝ բանուորական։ Երկուքն ալ թունդ հակադաշնակցական։

Այս առթիւ, անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ՝ մեր հակառակորդները որ եւ է տեսակէտ քննած կամ սլաք արձակած ատեն, իրենց կարգացածը կամ տեսածը չէ որ կը գտնեն, այլ իրենց մտքին մէջ եղածն է որ կը պարպեն։

Այսպէս, օգոստոս 18ին ռամկավար օրկանը հետեւեալ հարցումը կը թօթուէր իր խմբագրական սիւնակէն — «Նոր խմորո՞ւմ մը...»։

Ակնարկը ուղղուած էր մեզի, Դաշնակցութեան եւ «Յառաջ»ի։ Ի՛նչ բանէ գրգռուած.

— «Փարիզի մէկ արուարձանին մէջ ուշագրաւ երեւոյթ մը պարզուած է երկու յաջորդական կիրակիներու մէջ. մէկ կիրակին դաշնակցականները ունեցած են դաշտահանդէս մը, ուր Հօկի անդամները ներկայ եղած եւ «ընկերաբար» բաժալերած են ձեռնարկը։ Ներկայ եղած եւ խօսած են «Ժողովրդային Ճակատ»ի ներկայացուցիչներ՝ յորդորելով որ միասին գործեն...

Յաջորդ կիրակի Հօկը կ՚ունենայ իր դաշտահանդէսը, եւ այս անգամ դաշնակցականներ իրենց «ընկերական» պարտականութիւնը կը նկատեն ներկայ ըլլալ եւ քաջալերել Հօկի ձեռնարկը. իրենցմէ մէկը խօսք ալ կ՚առնէ դաշտահանդէսին մէջ, իսկ կը լսեն ու կը թմբկահարեն արուարձանի քաղաքապետը, որ համայնավար մըն է, եւ ի հարկէ խօսած է «Ժողովրդային Ճակատ»ի լեզուն...»։

Նախ ըսենք որ՝ այս պատմութիւնը միայն իր արտաքին կերպարանքով կը համապատասխանէ իրականութեան։ Բան մը լսեր են, բայց լաւ չեն հասկցեր, կամ չեն ուզած հասկնալ։

Նոյն լպրծուն ճամբուն վրայ ինկած էր նաեւ բանուորական թերթը, «Զանգու»ն, իր ուզած եզրակացութեան հասնելու համար։

Բուն իրողութիւնը չափազանց պարզ է եւ իր օրին հրատարակուած՝ «Յառաջ»ի մէջ։ (10 օգոստ.)։

Հ. Յ. Դ. Գանեկօ—Բաչանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն դաշտահանդէս մը սարքած էր Խանասորի տարեդարձին առթիւ (4 օգ.)։

Օրինական դիմումի մը առթիւ, Գանեկօի քաղաքապետը, որ համայնավար մըն է, ծուռ տեղեկութիւններ ստացած ըլլալով, կ՚առարկէ բանախօսի մը մասին, եւ կ՚ակնարկէ թէ «Ժողովրդական Ճակատ»էն ալ ներկայացուցիչներ պիտի խօսին։

Այդպէս ալ կ՚ըլլայ։ Ֆրանսերէն ճառ մը կը խօսի մեր բանախօսը, պարզելով Դաշնակցութեան տեսակէտները։ Շատ յարգանքը կ՚արտայայտուին նաեւ «Ժողովրդական Ճակատ»ի ներկայացուցիչները, մէկը՝ ընկերվարական, միւսը՝ համայնավար։ Մանաւանդ վերջինը կը թելադրէ միասին գործել, «քանի որ համաձայն էք ընդհանուր խնդիրներու շուրջը»։

Յաջորդ կիրակի, Հօկի հանդէսին առթիւ, հրաւէր կ՚ուղղուի որ Դաշնակցականներն ալ մասնակցին, նոյն իսկ խօսք առնեն։

Այս հրաւէրը ուղղած ատեն, անշուշտ գիտէին թէ ի՛նչպիսի տեսակէտներ կրնայ պարզել որ եւ է դաշնակցական բանախօս։

Ուրեմն, հրաւէրը կ՚ընդունուի, եւ, հանդէսի պահուն, բեմ կը հրաւիրուի դաշնակցական ընկեր մը, որ կը խօսի հայերէն։

Ահա «ուշագրաւ երեւոյթը», իր ամէնէն վաւերական ձեւին մէջ։ Պարզապէս տեղական կարգադրութիւն մը, առանց որ եւ է յանձնառութեան։

Այս վիճակին մէջ իսկ, եղածը օգտակա՞ր է թէ վնասակար։

Անշուշտ առաջինը, քանի որ մերձեցման եւ փոխադարձ հասկացողութեան որ եւ է շարժում՝ բարիք միայն կրնայ բերել այս հալածական ժողովուրդին, որ եւ է պարագայի մէջ։

Այսպիսի հանդիպումներէ դժգոհ կրնան մնալ միայն այն տարրերը որ կ՚ուզեն ջուր պղտորել, Դաշնակցութիւնն ալ խառնելով Փաշական կարաւանին, կամ նոր հովեր երազելով։

Իբրեւ աշխատաւորական կազմակերպութիւն, Դաշնակցութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ որ եւ է շարժումի որ կապ ունի տարագիր բազմութեանց բարօրութեան հետ։

Անցեալ տարի, երբ դեռ նոր գործակցութիւն կը հաստատուէր ընկերվարական երկու թեւերուն միջեւ, երբ դեռ չկար «Ժողովրդական Ճակատ»ը, այս թերթը պարտք սեպեց ուշադրութիւն հրաւիրել նոր երեւոյթին վրայ։ Եթէ մեր հակառակորդները յոգնութիւն կրած ըլլային հետեւելու այդ առթիւ հրատարակուած գրութեանց, կրնային հասկնալ թէ ի՛նչ ըսել կ՚ուզենք։

Այսօր ալ տարբեր չէ մեր դիրքը։ Եւ չի կրնար ըլլալ։

Դժբախտաբար, մեր դիմացն ունինք այնպիսի տարրեր, որոնք այս տարրական բաներն ալ խեղաթիւրելով, միտք ու սիրտ կը պղտորեն։

Այդպէս ըրած է Փարիզի բանուորական շաբաթաթերթը։ Եւ անոր մէկ տխուր արձագանգն է որ կը հանէ Կրընօպլէն, խարդախ թռուցիկով մը։

Մեր որ ալ ըլլանք, պիտի հանդիպիք այս ողբերգութեան,— տեսէք ընկերվարականը կամ համայնավարը անմիջապէս կ՚ըմբռնեն հայկական իրականութիւնն ու անոր պահանջները, իսկ երբ խօսակիցդ հայ է, անհատ կամ խմբակ, ջուրը սանդին մէջ լեցուր եւ ծեծէ...

Թող տուէք որ աւելի բաց խօսինք։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԷ ՄԱԼԹԱՆ ԵՒ ԱՏԷՆԸ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ԺՈՂՈՎԸ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

«Պատժական տնօրինութիւններ վտանգաւոր են»

Երէկ գրած էինք թէ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնուած են Մալթայի մէջ, ի նախատեսութիւն պատերազմի։ Նոր տեղեկութեանց համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը արդէն իսկ զինուոր ղրկած է Մալթա եւ Ադէն, զօրացնելու համար պահակազօրքը։ Որոշուած է նաեւ երեք օդանաւային տորմղիկ ղրկել դէպի արեւելեան Միջերկրական։ Կառավարութիւնը յայտարարեց թէ այս կարգադրութիւնները կապ չունին իտալեւհապէշական տագնապին հետ։ Սակայն այս հերքումն իսկ հաստատում մըն է։ Օդանաւերու փոխադրութեան յատկացուած նաւ մը, «Կլօրիոս», որ Ճիպրալթար հասած էր շաբաթ օր եւ հոն պիտի մնար մէկ ամիս, յանկարծ մեկնեցաւ օգոստոս 26ին, միանալու համար Միջերկրականի տորմիղին։ Այս նաւը Մալթա կը տանի շարք մը ռմբաձիգ սաւառնակներ եւ ունի 1100 նաւազ, մէջն ըլլալով օդաչուները։ Յառաջիկայ երեքշաբթի օր 1200 զինուորներ Անգլիայէն ճամբայ պիտի ելլեն դէպի Մալթա եւ Ադէն, ուր տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Արձակուրդի համար առաւելագոյն ժամանակ նշանակուած է 24 ժամ։ Մալթայի անգլիական պահակազօրքին սովորական թիւն է 3000, իսկ Ադէնի պահակազօրքին թիւը՝ 2016։

Անգլիոյ այս պատրաստութիւններուն զուգընթաց, Իտալիոյ մէջ ալ տեղի ունեցաւ դէպք մը որ անգամ մը եւս կ՚ապացուցանէ կացութեան ծանրութիւնը։ Մուսոլինի, որ այս միջոցին զբաղած է 500,000 զինուորներու ռազմափորձով, նախարարական խորհուրդը բացառիկ ժողովի հրաւիրեց այսօր, չորեքշաբթի, ռազմաճակատին վրայ (Պօլծանօ)։ Այս խորհրդակցութիւնը պատասխան մը կը համարուի Անգլիոյ նախարարական խորհուրդի անցեալ շաբթուան արտակարգ նիստին։ Մանաւանդ որ, հեռահետէ կը հաստատուի թէ այդ ժողովին մէջ խորհրդակցութիւններ կատարուած են պատժական տնօրինութեանց մասին։ Միեւնոյն ատեն Մուսոլինի նամակ մը ստացաւ իտալացի երեք նշանաւոր օդանաւորդներէ որոնք կ՚ըսեն.— «Եթէ վտանգը իրական ըլլայ իտալական ծովերուն վրայ, մենք պատրաստ ենք ծառայելու որ եւ է շարքի մէջ, առանց ոսկի ժանեակի կամ ժապաւէնի»։ Այս նամակը եւ ուրիշ դըրդագին արտայայտութիւններ, նախարարական արտակարգ ժողովը, կէս միլիոն զինուորներու ռազմափորձ եւն. կ՚ապացուցանեն թէ Իտալիա պատրաստուած է կռուելու եւ չպիտի հանդուրժէ որ եւ է միջամտութեան։ Մինչեւ հիմա կատարուած ռազմափորձերէն կը հետեւի թէ զօրաւոր են Իտալիոյ պաշտպանողական միջոցները։ Մուսոլինի ռազմափորձերով անուղղակի ազդարարութիւն մը կ՚ուղղէ Գերմանիոյ, որպէսզի մաքէն չանցընէ խաղ մը խաղալ Աւստրիոյ գլխուն, երբ ինք զբաղած ըլլայ Հապէշիստանի մէջ։

Մտահոգութիւնը կ՚աւելնայ

Հռոմի մէջ մեծ ջղագրգռութիւն պատճառեց անգլիական զինուորներու առաքումը դէպի Մալթա եւ Ադէն, ինչպէս եւ մարտանաւերու տեղափոխութիւնը Մալթայէն Աղեքսանդրիա եւ Փորթ Սայիտ։ Անգլիոյ այս խրախուսումը աւելի սրտնեղութիւն կը պատճառէ Իտալիոյ քան Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը։ Շատ մը Իտալացիներ այժմէն կը հարցնեն թէ Անգլիա չի՞ կրնար պաշարել Սուէզի ջրանցքին մուտքը, քանի որ միջազգային օրէնքով անկարելի է փակել զայն։ Այդպիսի գործողութիւն մը կամ պատժական ուրիշ որ եւ է տնօրինութիւն հաւասար են պատերազմի։

Փարիզի գլխաւոր թերթերն ալ այն համոզման եկած են թէ ճնշողական որ եւ է միջոց պատճառ պիտի դառնայ մեծ պատերազմի մը։ «Թան» հաստատելով թէ Իտալիա խորապէս մխրճուած է հապէշական գործին մէջ, կը թելադրէ միջին ճամբայ մը գտնել, գոհացնելու համար անոր կենսական պահանջները։ «Կը կարծենք թէ այս բանը անկարելի չէ խաղաղ լուծման մը համար, ապահովելով Եթովպիոյ անկախութեան սկզբունքը»։ «Տէպա» կը քննադատէ անգլիական քաղաքականութիւնը, գիտել տալով թէ «Անգլիա եւ Իտալիա այս ցաւալի կացութիւնը յառաջ բերին իրենց անհաշտութեամբ»։ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը աւելի մտահոգ է այժմ, երբ Անգլիան ալ զինուորական պատրաստութիւններ կը կատարէ։

Պ. Հիւզ, Աւստրիոյ փոխ-վարչապետը, հետեւեալ ուշագրաւ յայտարարութիւնն ըրաւ առջի օր.

— «Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ առանձին փորձ մը միջամտելու Իտալացիներուն եւ Հապէշներուն միջեւ՝ ամէնէն ապահով միջոցն է համաշխարհային նոր պատերազմ մը պայթեցնելու։ Իր նախաձեռնութեամբ պատժական միջոցներ տնօրինելով Իտալիոյ դէմ — ինչպէս օրինակ տնտեսական պաշարում — Մեծն Բրիտանիա կրնայ վտանգել կայսրութեան գոյութիւնն իսկ։ Մինչեւ անգամ եթէ յաղթէ, պատերազմ մը այնքան պիտի տկարացնէ զինքը որ պիտի դառնայ որս Իտալիայէն աւելի զօրաւոր ազգերու»։

13 մահապատիժ Բագուի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Ազրպէյճանի գերագոյն ատեանը մահուան դատապարտեց 13 ամբաստանեալներ որոնք 17 սպանութիւններ եւ 28 գողութիւններ կատարած էին, առանց հաշուելու փախուստի փորձերը։ Վճիռները գործադրուեցան յաջորդ օրն իսկ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱՒՈՐ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Կարելի՞ է խօսիլ Կոմիտասի մասին, հիւանդի մասին, առանց յիշելու միւս Հարուածեալը, Ա. Աճապահեան։

Եթէ վարդապետը կրցաւ անձամբ տեսնել, Վարպետի մասին երկտող մը միայն ունիմ. իբրեւ վերջին տեղեկութիւն։

Տխուր մըն է գրողը.

— «Երէկ գացի Աճառեանին... շատ ցաւեցայ... Նիհարցեր է։ Բոլորս ճանչցաւ. ուզեց բան մը հասկցնել անպատճառ, շատ չարչարուեցաւ, չկրցաւ, յամառօրէն կառչած էր անպատճառ ըսելու։ Կը խնդրէր որ օգնենք իրեն գտնելու իր ուզածը։ Ինչ որ ըսինք չեղաւ. վերջապէս «Հայաստան» բառ։ — «Հա, այո, այո» Ուրեմն ուզածը այդ բառն էր։ Բայց մնացեալը ոչ մենք կրցանք գտնել, ոչ ինք։ Չէր ուզեր որ մեկնինք առանց հասկնալու զինքը։ Տեսայ որ շատ կը չարչարուի, կինն ալ յուզուեցաւ. խօսուածքը ուրիշ անգամ ըլլայ եւ անպատճառ գտնել իր ըսել ուզածը.

« Ինչպէս նիհարցած էր։ Կ՚ըսէն որ խօսիլը տարբերութիւն ունի, նոր բառեր կրնայ արտասանել։ Օրինակ՝ «չփոփխելայ» բառ, մինչդեռ նախապէս չէր կրնար այդ կարգի բառեր արտասանել»։

Ո՛ր եւ է խորհրդածութիւն՝ այս երկտողին վրայ՝ պիտի նշանակէր եղծել պատկերը։

Ահա երկու եսակներ բաղդուած ու խարազ լռութեան մը անդունդին մէջ։

Մէկը ձայն, միւսը երգ, մէկը ներդաշնակութիւն, միւսը փոթորիկ. երկու բեւեռներ ոգեկանի մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, երկու չե՞ն որ կը ներկայացնեն։

Եւ, անգութ կատակերգութիւն մը չէ՞ բաղդին նախ, ի տես ն՚ն մէկուն ն՚ն միւսին։ Ն՚ն հառաչանքն ն՚ն անհատական ողբերգութեան։

Բնութիւնն անգամ դարձեր է գոխիկ դաւաճանի մը, զարնելով կռնակէն, եւ ամէնէն խոցելի կէտերուն...

ՎԱՀԷ

Ապրուստի եւ աշխատանքի հարցը Ֆրանսայի մէջ

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը անգամ մը եւս կը յայտարարէ թէ Փարիզի նպարեղէններու եւ կաթնեղէններու միութեանց ներկայացուցիչները հաւանած են ամէն ջանք թափել, աժանցնելու համար ապրուստը։ Որոշուած է 20 առ հարիւր զեղչել ոսպին եւ չոր բանջարեղէններու գինը, տասը առ հարիւր՝ մաքարոնին։ Պաշտօնական ցուցակին համաձայն, հետեւեալ զեղչերը եղած են արդէն,— Շաքար՝ 3 առ հարիւր, սուրճ՝ 5 առ հարիւր, շօքօլա՝ 6 առ հարիւր, պետրոլ՝ 15 առ հարիւր, կարմիր գինի՝ 10 առ հարիւր, ածուխ՝ 25—30 առ հարիւր իւրաքանչիւր թոնի վրայ եւայլն։ Բոլոր խանութպանները պարտաւոր են կախել գիներուն ցուցակները։ Ոստիկանութիւնը պիտի հետապնդէ թեւբացողները։ Մսավաճառներու մէկ մասը համակերպած չըլլալով գիներու կրճատման, կարճ պայմանաժամ մը տրուեցաւ։

Միեւնոյն ատեն կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, բարւոքելու համար ցորեն արտադրող գիւղացիներու վիճակը, քանի որ գինները շատ ինկած են։

Մասնաւոր յանձնաժողովի մը կազմած ծրագրին համաձայն, շուտով ճամբաներու շինութեանց կամ նորոգման պիտի ձեռնարկուի։ Կը յուսացուի 45,000 գործաւորներու աշխատանք ճարել այս ծրագրով։ Մասնաւորապէս շինութիւններ պիտի կատարուին Փարիզի հիւսիսային, հարաւային եւ արեւմտեան ճամբաներուն վրայ, ինչպէս եւ մայրաքաղաքի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ։ Տարբեր աշխատանք ճարուած է 60,000 գործաւորներու։ Կը յուսացուի 90,000ի բարձրացնել ամբողջ թիւը։

Ուրիշ պետութիւններ ալ թողոխած են

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց խորհրդային իշխանութեան, Կոմինթէրնի որոշումներուն առթիւ, որոնք կը թելադրեն յեղափոխական աշխատանքներ կատարել բոլոր երկիրներու մէջ։

Վերջին լուրերու համաձայն, ճափոնական կառավարութիւնն ալ բողոքագիր մը կը պատրաստէ։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական, իտալական եւ լաթվիական դեսպանները բողոքած էին ամերիկեանէն առաջ, բայց բերանացի։ Լուրը գաղտնի պահուած էր մինչեւ հիմա։ Անգլիական դեսպանը բողոքած էր օգոստ. 19ին, մասնաւորապէս ակնարկելով պուլկար յեղափոխական Տիմիթրովի մէկ խրատին որ կը թելադրէր տապալել Անգլիոյ ազգային կառավարութիւնը։

Փարիզի աջակողմեան թերթերը կը թելադրեն որ կառավարութիւնը օրինակ առնէ նախագահ Ռուզվէլթի կորովի ընթացքէն։

Հա՞յ մըն ալ մեղսակից է Հավրի մախանենգութեանց

Ոստիկանութիւնը խստօրէն յառաջ կը տանի հետապնդումները, երեւան հանելու համար Հավրի մաքսատան մէջ գործուած խարդախութեանց բոլոր հեղինակները։ Եղածներուն վրայ աւելցած են երեք նոր ամբաստանեալներ։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ հարցաքննութիւնները շարունակուելով հանդերձ, ոստիկանութիւնը կատարեալ գաղտնապահութեամբ քննութիւններ կը կատարէ Փարիզի եւ արտասահմանի, մասնաւորապէս Անվէրսի մէջ։ Նոր յայտնութեանց կը սպասուի այս շաբթու։ Կ՚ըսուի թէ կը հետապնդուի նաեւ կասկածելի Հայ մը, որ Հավրի մէջ ծանօթ է «Պետրոս լ՚Ամէնիէն» անունով, իբրեւ գործակալ։ Շատ մաքուր հագուած, այս «Արեւելքցին» բարեկամն է գլխաւոր ամբաստանեալներէն Ֆուրնիյի եւ իբրեւ միջնորդ կը ծառայէ եղեր առեւտրականներու քով, ապրանքներ առնելու համար։ Ամբաստանողները կ՚ըսեն թէ Պետրոսի գործունէութիւնը չէր սահմանափակուեր շրջուն առեւտրականի դերով։ Ան յաճախ Անվէրս կը ճամբորդէր, այդ քաղաքն ըլլալով մաքսանենգներու կազմակերպութեան բանուկ կեդրոններէն մէկը։ Շատ մը կարեւոր գաղտնիքներու լուսաբանութիւնը Պետրոսէն կը սպասուի։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

21.

Գալուստ Կիւլպէնկեան

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՄԷՆԷՆ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԱՐԴԸ. — ԱՄԷՆ ԴՈՒՌ ԲԱՑ Է ԻՐ ԱՌՋԵՒ. — « ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԸՍԻՔ ԹԷ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՔ ». — ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ՄԵՐԺԵՑ ՀՐԱՒԷՐԸ. — ԻՆՉՊԷ՞Ս ՀԱՐՍՏԱՑԱՒ. — ՁԱՐԴ ԵՒ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ. — ԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ. — ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԻԹԹԻՀԱՏԻՆ ՀԵՏ. —

« Եւրոպայի ամէնէն խորհրդաւոր մարդն է », կ'ըսեն, Գ. Կիւլպէնկեանի համար. աւելի խորհրդաւոր քան Պազիլ Զախարօֆը:

Դժուար թէ կարելի ըլլար գտնել աւելի պատկերալից որակում մը ներկայացնելու համար հալածական եւ փոքրիկ ժողովուրդի մը այս տաղանդաւոր ելմտագէտը, որուն քաղաքական հեղինակութիւնը շատ անգամ տաղտուկի մատնած է նոյնիսկ զօրաւոր նկատուած պետութիւնները, ինչպէս պիտի տեսնենք շուտով:

Գ. Կիւլպէնկեան խորհրդաւոր մարդ է իր գործունէութեան ձեւերուն մէջ, խորհրդաւոր է մանաւանդ իր գոյութեամբ: Ան ե՛ւ կայ, ե՛ւ չկայ. իր ստուերը կը յածի միջազգային քաղաքականութեան վրայ, իր անունը — միշտ ծածուկ — սերտօրէն շաղկապուած է օրուան անցուդարձերուն հետ: Թէհրանէն մինչեւ Նիւ Եօրք, Հալպէչիստանէն մինչեւ Մոսկուա կամ Լոնտոն իր տեսակէտներն ու թելադրութիւնները մեծ կշիռ ունին: Եւ սակայն, Գ. Կիւլպէնկեան միշտ կեցած է վարագոյրին ետին: Անծանօթ է բազմութիւններուն, որովհետեւ աշխատած է անծանօթ մնալ:

Փողոցէն անցնող մարդը գոց գիտէ Տէթէրտինկի անունը. գիտէ թէ հոլանտացի միլիոնատէրը քանի գդակ ու ինքնաշարժ ունի, առտուն քանիին կ'արթննայ, քանի՛ն լոգանք կ'առնէ կամ տարին քանի անգամ Սէն Մօրից կ'անցնի: Փուլվարի թերթերը յաճախ կը հրատարակեն անոր լուսանկարը կամ կը փառաւորեն զինքը լործնաշուքին.

Հանդիպա՞ծ էք հասարակ Անգլիացիի մը կամ Ֆրանսացիի մը որ իմացած ըլլայ Կիւլպէնկեանի անունը:

Բայց մանէք եւրոպական դիւանատուներէն ներս. այնտեղ, մեծահարուստ Հայը ծանօթ է ամէնուն: Վարչապետներ, նախարարներ, դեսպաններ, երեսփոխաններ, նոյնիսկ իշխաններ ու վեհապետներ կը ճանչնան զինքը: Գ. Կիւլպէնկեան ի՞նչ պէտք ունի այլեւս սովորական մահկանացուներուն կամ կարգ մը լրագիրներու չոր րէքլամին, որ շատ անգամ անհրաժեշտութիւն մըն է ուրիշներուն համար:

Ամէն դուռ բաց է Գալուստ Կիւլպէնկեանի առջեւ. ամէն դուռ կը բացուի ձեր առջեւ, եթէ ունենաք իր այցետոմսը: Կ'ըսեն թէ կրնայ առանց ժամադրութեան տեսակցութեան երթալ օրուան ամէնէն բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն. Քաղաքական ու ելմտական շրջանակներուն մէջ մարդիկ անվերապահ յարգանք ունին անոր հանդէպ:

Այդ յարգանքին մէջ անշուշտ բաժին ունի Կիւլպէնկեանը չխտացնելու մտահոգութիւնը: Կը սիրե՞ն զինքը. ո՛չ ամէն տեղ կամ ամէն ատեն: Տարիներ առաջ, երբ Միջագետքի քարիւղներուն ճակատագիրը անորոշ էր տակաւին, մեծերը սրտատրոփ կ'ընդունէին զինքը Անգլիոյ մէջ, որովհետեւ չկար իրմէ աւելի յարմար ու ձեռնհաս մէկը Թուրքերուն խօսք հասկցնելու համար: Մինչեւ այսօր ալ մարդիկ ակնկալութիւններ ունին անոր նիւթական ու բարոյական կարողութիւններէն:

Քանի մը տարի առաջ ծանօթ պետութեան մը հիւպատոսը կը մերժէ անցագիր տալ բարեկամներէս մէկուն:

— Ո՛չ, անկարելի է, կը պոռայ ան բռունցքը գրասեղանին զարնելով:

Բարեկամս՝ ճարահատ օգնութիւն կը խնդրէ Գ. Կիւլպէնկեանի.. քարտուղարէն: Այս վերջինը՝ բարեհամբոյր մարդ՝ կը հեռաձայնէ ամբարտաւան պաշտօնատարին.

— Գ. Կիւլպէնկեանի անունով կը խնդրենք որ Գ. Ա-ին անցագիրը պատրաստուի անմիջապէս...

Յաջորդ առտուն Գ. Հիւպատոսը կը կնքէ վաւերաթուղթը « սիրով եւ ուրախութեամբ »:

— Բայց պարո՛ն, ինչո՞ւ նախապէս չըսիք թէ կը ճանչնաք այդ մեծ Հայը...

Գ. Կիւլպէնկեանի օտար բարեկամները, նախարարներ ու դեսպաններ, շատ խոհեմ ու շրջահայեաց վերաբերում ցոյց կուտան անոր հանդէպ: Պզտիկ մտերմութիւն մը միլիոնատէր Հայուն հետ, բացառիկ շնորհ մը կամ ընդհակառակն, զինքը վշտացնելու ինոյթ ունեցող երկդիմի բառ մը կրնայ լուրջ հետեւանքներ առաջնել:

Գ. Կիւլպէնկեան Անգլիոյ արտաքին նախարարին — յետոյ Փարիզի դեսպան — կ'այցելէ օր մը:

— Ի հարկէ լսած էք իմ թանգարանիս մասին, չէ՞ք ուզեր անգամ մը տեսնել իմ հին նկարներս, կը հարցնէ անոր:

Նախարարը շնորհակալութիւն կը յայտնէ, բայց կը մերժէ եղած հրաւէրը:

— Դժուար է ընդունիլ ձեր առաջարկը, սիրելի Կիւլպէնկեան, կը պատասխանէ դիւանագէտ Անգլիացին. ենթադրենք թէ ձեր թանգարանը եկայ եւ պատահմամբ « սիրահարեցայ » ձեր սքանչելի նկարներէն մէկուն: Վստահ եմ որ դուք, իբրեւ հարազատ Արեւելցի առանց ժամանակ կորսնցնելու իմ բնակարանս պիտի ուղարկէք այդ նկարը: Անշուշտ ես չպիտի կրնամ ընդունիլ այդ տեսակ նուէր մը ձեր դիրքը ունեցող անձնաւորութենէ եւ ակամայ պիտի ստիպուիմ վերադարձնել զայն: Ձեր բարեկամները պիտի լսեն որ մեծարժէք նուէրով մը պատուած էք զիս, բայց կրնա՞ք երեւակայել թէ ինչ փափուկ կացութիւն կը ստեղծուի ինծի համար, եթէ անոնք չլսեն նաեւ որ նկարը դարձեալ ձեր թանգարանը վերադարձած է...

Կ'ըսուի թէ Գ. Կիւլպէնկեան անգլիահպատակ եղած է քսանըչորս ժամուան մէջ: Ամէնէն բախտաւոր օտարականը [illegible] ամիս սպասելու է երբեմն, այդ շնորհին արժանանալու համար: Իր գեղեցիկ աչքերուն համար չէր անշուշտ որ բրիտանական կառավարութիւնը իր հովանաւորութեան տակ կ'առնէր զինքը.

Մէկ խօսքով, Հայ միլիոնատէրը որ հազիւ կը բարեհաճի մտնել իր ժողովուրդին, քաջածանօթ դէմք մըն է քաղաքական ու ելմտական շրջանակներուն մէջ

X

Իր անձին ու կատարած դերին չափ խորհրդաւոր է նաեւ հարստութեան ծագումը: Զինքը ճանչցողներէն ոչ մէկը որոշապէս գիտէ թէ ինչպէս շահեցաւ ան իր առաջին միլիոնը, որ հետզհետէ պիտի աճէր ու բազմանար տարիներու ընթացքին: Մէկ բան միայն յայտնի է — Գ. Կիւլպէնկեան հարստացաւ շնորհիւ վեհափառ քարիւղին: Մուսուլը եղաւ իր յաղթութիւններուն դափնեպսակը. Քարիւղի արդիւնաբերութեամբ սկսաւ հետաքրքրուիլ իննսունական թուականներուն, երբ առաջին անգամ ըլլալով, Կովկասէն — Մանթաշեւներու գրասենեակէն — Եւրոպա կ'անցնէր աշխարհը տեսնելու եւ հարստանալու համար: Իր նախնական փորձերը շատ մեծ գումարներ չբարդեցին հօրենական ժառանգութեան վրայ, բայց հետզհետէ, շնորհիւ իր խելացի նկատողութիւններուն ու անվհատ ճիգերուն, յաջողեցաւ իր շուրջը ստեղծել հարուստ եւ ազդեցիկ բարեկամներու ցանց մը: Րօշիլտներէն յետոյ իր ամէնէն մտերիմ գործակիցն էր Հէնրի Տէթէրտինկ, Հոլանտացին որ ապագային պիտի դառնար իր ամէնէն կատաղի հակառակորդներէն մէկը.

Պարոն Կիւլպէնկեան իր ոսկիներուն համբաւը բազմապատկեց Օսմանեան Սահմանադրութեան օրերուն, երբ Երիտասարդ Թուրքերը կարմիր Սուլթանին անկումէն յետոյ աճուրդի հանեցին երկրին ամէնէն կենսական հարստութիւնները

Ապտիւլ Համիտ երեսուն տարի շարունակ խոստումներ շռայլեց աջ ու ձախ ու մատին վրայ խաղցուց քաղաքակիրթ Եւրոպայի ծակաչք կեավուրները, որոնց « մարդասիրական » քաղաքականութիւնը միայն տնտեսական շահեր կը հետապնդէր Թուրքիոյ մէջ:

— Հոգ չէ՛, ջարդէ հպատակներդ ուզածիդ չափ, մենք աչք կը գոցենք, բայց մեզի տուր հանքերդ, երկաթուղիներդ...

Սուլթանը ջարդեց բայց մենաշնորհ չտուաւ. իր անմիջական յաջորդները ե՛ւ ջարդեցին ե՛ւ մենաշնորհ բաշխեցին օտարներուն: Քրիստոնեայ ժողովուրդի մը բնաջնջման կանխամտածուած ծրագիրը յաջողցնելու եւ Եւրոպացիներուն « աչքը գոցել » տալու համար, աւելի խորամանկ միջոց չէր կրնար գտնել Իթթիհատը: Մնաց որ երկրին ելմտական ու տնտեսական կացութիւնը շատ ծանր էր մանաւանդ պալքանեան պատերազմի վաղորդայնին եւ Թուրքիան դրամի պէտք ունէր:

Եւ ի՛նչ հեգնութիւն. օտարներու այդ շարքին մէջ էր նաեւ պարոն Գալուստ Կիւլպէնկեանը — նախկին « վաթանտաշ » ու խորհրդական Լոնտոնի Օսմ. դեսպանատան — որ Րօյըլ Տըչ Շէլլի, ուրեմն բրիտանական կառավարութեան հրահանգով Բապը Ալի կ'երթայ, Թուրքիոյ քարիւղներուն մենաշնորհը ստանալու համար:

Գ. Կիւլպէնկեան իր առաջին խոշոր յաղթանակը տարաւ 1911ին: Իր միջնորդութեան եւ ջանքերուն շնորհիւ էր որ Յունուար 31ին Բապը Ալին համաձայնութիւն մը ստորագրեց եւ Անգլիացիներուն ու Գերմանացիներուն ծախեց իր քարիւղին կէսը: Հարիւրին քառորդը կը ստանար Շէլ ընկերութիւնը, այսինքն Մեծն Բրիտանիան, երկրորդ քառորդը՝ Գերմանիան (Տէօյչ պանքը) իսկ մնացեալը Թուրքիոյ Ազգային Դրամատունը:

Գ. Կիւլպէնկեանի համար բաւական չէր մենաշնորհին բաշխման այդ համաձայնութիւնը: Օսմանեան բարեխնամ կառավարութիւնը ի՛նչ միջոցներ ունէր արժեւորելու համար իր բաժինը. աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար եթէ այդ « հարիւրին յիսունին » խնամակալութիւնն ալ վստահուէր Անգլիոյ նման մեծ ու արդար պետութեան մը:

— Էֆէնտի՛ներ, բացատրեց Կիւլպէնկեան Իթթիհատի փաշաներուն եւ պէյերուն. ի՛նչ պէտք ունիք աւելորդ հոգեր ստեղծելու ձեր գլխուն... Ո՛վ գիտէ, կարելի է կարծուածին չափ ալ քարիւղ չկայ ձեր հողերուն տակ.. Թող խաբուողը ըլլան Եւրոպացիները... ամէնը մէկ ծախեցէ՛ք, լմնցուցէ՛ք:

Այս իմաստով բարբառեցաւ խորամանկ ելմտագէտը, որ Անգլիոյ աչքին լոյսն էր այդ օրերուն:

Ամբողջ երկու տարի Գ. Կիւլպէնկեան գեգերեցաւ Բապը Ալիի շուրջը, լիաբուռն նուէրներ բաշխեց փաշաներուն, ճաշի նստաւ անոնց հետ, հրաշքներ խոստացաւ եւ հաւատացուց թէ Թուրքիա եկած է երկրին տնտեսական բարգաւաճման սատարելու մտահոգութեամբ:

Այս կատակերգութիւնը տեւեց 1912էն 1914:

Մարտ 19ին, այսինքն ընդհանուր պատերազմէն քանի մը ամիս առաջ, Բարձրագոյն Դուռը արտասանեց ճակատագրական բառը

— Գայա՛ւ, Կիւլպէնկեան էֆէնտի, մեր հարիւրին յիսունն ալ կը ծախենք Անգլօ-պարսիկ Ընկերութեան..

Այսպէսով Մեծն Բրիտանիան կը ստանար Թուրքիոյ քարիւղներուն հարիւրին եօթանասունըհինգ առկոսը: Կիւլպէնկեանի փառաւոր յաղթանակն էր սա եւ ետքն էր որ իր Հոլանտացի բարեկամը, Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ կը դառնար քարիւղի թագաւոր: Զմոռնամ յիշելու որ մեր հայրենակիցին կատարած դերը այս գործին մէջ չհրապարակուեցաւ մինչեւ պատերազմի վախճանը: Բրիտանական կառավարութիւնը լայնօրէն գնահատեց անոր աշխատանքները եւ նուիրեց մենաշնորհին հարիւրին հինգը, իբրեւ միջնորդչէք կամ շնորհակալիք, որ ներկայ հրապարակով կ'արժէ, կ'ըսեն, յիսուն միլիոն սթերլին:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՁԱՆԸ

Հռոմի մօտ, Ամանուէլ լեռան վրայ խալազի գործաւորներ երեւան հանեցին մէկ մէթր երկայնութեամբ մարմարէ ձեռք մը որ, կը կարծուի թէ արձանի մը մաս կը կազմէ: Ձեռքը՝ մարմինին մէկ իններորդ մասը համարելով, այդ արձանը կը նկատուի 9—10 մէթր:

Աշխարհի ամենամեծ արձանն է Նիւ Եորքի առջեւ կանգնուած Ազատութեան արձանը որ 46 մէթր է:

Սակայն Սովիէթները կը խորհին ամենաբարձրը շինել. Լէնինի արձանը որ Մոսկուայի Սովիէթներու նոր պալատին վրայ պիտի կանգնուի, պիտի ունենայ 60 մէթր բարձրութիւն:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆԸ

«Համազգային»ի Փր. Կեդր. Մարմինը համախորհուրդ Գրական Ակումբի ներկայ վարչութեան հետ, յառաջիկայ աշնան համար ստանձնեց նախաձեռնութիւնը տօնելու «Մշակոյթի Օր»ը Փարիզի մէջ:

Երկու տարի առաջ տօնակատարութեան ղեկավար մարմինը որոշած էր ամէն տարի հանդէսը յատկացնել արուեստներու մէկ ճիւղին, առով բովանդակութեան լրջութիւն եւ կեդրոնացում յառաջ բերելու համար «Համազգային»ի Կեդր. Մարմինն ալ պահելով աւանդական ընթացքը, որոշեց այս տարի Մշակոյթի Տօնը ամբողջութեամբ նուիրել Հայոց ճարտարապետութեան պանծացման:

Անշուշտ աւելի ժողովրդական, լայն զանգուածներու համար շահեկան հանգամանք մը պիտի առնէր, եթէ հանդէսը նուիրուած ըլլար թատրոնին կամ պարին, բայց այդ ճիւղերու մասին ներկայիս համապատասխան միջոցներ կը պակսին:

Իսկ ճարտարապետութիւնը տօնելու մղուեցաւ հետեւեալ խիստ էական պատճառներով. —

1. — Հայոց գեղարուեստի վեց ճիւղերուն մէջ ամէնէն ինքնատիպը, ամէնէն աւելի մեր ցեղային ստեղծագործող ոգին ամփոփողն ու հայկական հանճարին արգասիքները ցուցադրողը եղած է մեր փառահեղ ճարտարապետութիւնը: Ուրեմն արդար էր որ նախընտրութիւնը տրուէր այդ ճիւղին:

2. — Տարի չանցնիր որ մեր ճարտարապետութեան մասին օտար լեզուով մեծղի հատորներ լոյս չտեսնեն: Հրապարակի վրայ է Պալթրուշայթիսի գործը: Մենք երբ հնարաւորութիւն չունինք այդպիսի գործեր հայերէն լեզուով հրատարակելու, գոնէ տարուան մէջ մէկ գիշեր խանդավառուինք այդ չքնաղ յիշատակարաններու ցուցադրումովը: Նկատի առնենք թէ երբ գիտական աշխարհն հիացում կը պարտադրենք, առիթն ալ այժմ կը պարտինք մեր ճարտարապետութեան

3. — Վերջին անգամ Օսլոյի մէջ գումարուած պատմական գիտութեանց 8րդ միջազգային համաժողովը Շարլ Տիլի առաջնորդութեամբ մանրամասնօրէն կը քննէր թէ հայկական արուեստը Եւրոպայի մինչեւ ո՛ր կէտերուն է հասցուցած իր ազդեցութիւնները: Երբ օտարները այսքան գուրգուրանքով կը վերաբերուին մեր ճարտարապետութեան մասին, աւելորդ է ըսել թէ մենք Հայերս իրենցմէ կրկնապատիկ աւելի պէտք է փառաւորենք ու տօնենք այդ ճիւղը:

4. — Ու վերջապէս կ'ապրինք ժամանակաշրջան մը ուր ամէն ժողովուրդ մշակոյթ անունին տակ քաղաքական տարազներ կը շարժէ: Այս կէտին մէջ աչալուրջ ըլլալու շատ պատճառներ ունինք, այսինքն, մեր ոխերիմ թշնամին Թուրքը, ներկայիս մեզի դէմ իր պայքարը քաղաքականէն փոխադրած է մշակութային մարզին մէջ: Գիտէք թէ Փոքր Ասիոյ նախաբնիկ ժողովուրդներէն գրեթէ բոլորը անհետացած, միայն մենք Հայերս ենք որ առաւել խարխուլ նեղուած՝ կառչած կը մնանք շատ հին քաղաքակրթութիւններու պատմութեանց: Մեր մշակոյթին ենթահողը կը հասնի ու կ'անցնի Հիթիթներու քաղաքակրթութիւնը: Ներկայիս Թուրքերը այս մէկն ալ կ'ուզեն առնել մեզմէ եւ եւրոպական աշխարհին կը տարածեն թէ Հիթիթներէն յառաջ եկած միակ հին ժողովուրդը իրենք Թուրքերն են: Այս պատճառաւ սկսան նախ իրենց լեզուն պեղել եւ անոր հագցնել խառնակ տարազներ: Իրենց մտորումները հիմնաւորելու համար Պոլիս հրաւիրեցին ա'յն գիտնականները որոնք ամէնէն ուժգին տեսաբանողները եղան մեր մշակոյթին հնութիւնը հաստատող, ինչպէս փրոֆ. Ներ Մէյէ, Ն. Մառ, Օրպէլի եւ այլն: Կ'ըսեն թէ մէկ ալ. բերք ներսէն գրաւելու քաղաքականութեամբ մեծ պատիւներով Պոլիս տարին դարձեալ հայ երիտասարդ ժամանակաւոր մըն ալ: Արդ, «Համազգային»ը Հայկական Թատրոնը կամ նկարչութիւնը տօնելով չէր կրնար արթնցնել եւ փրկել մեր հին մշակոյթին խառնը: Այս մասին կը ծրագրէ այն տեսակ յայտագիր մը որ տօնակատարութեան օրը օտար գիտնական ուժեր ալ շարժման մէջ դրուին:

X

Օգոստոս 13ի գիշերը հրաւիրուած էին Փարիզի մշակութային, ազգային մարմիններն ու մամուլի ներկայացուցիչները: Հրաւէրին պատասխանած էին Յառաջի եւ Վէմի խմբագրութիւնները, Նուպարեան Մատենադարանի վարչութիւն,ը Սիփան, Կոմիտաս երգչախումբեր, Դպրոցասէր Տիկ. վարժարան, Սեպուհ Մուրատեան վարժարանը, Գրողներու Ընկերակցութիւնը, Նախաւանդ Գրողներու Բարեկ. Միութիւնը, Գրական Ակումբը, Հայ Կամաւոր. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, Երիտասարդ Մտաւորականներու Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ. (անպաշտօն) եւ շարք մը հայրենակցական կազմակերպութիւններ:

«Համազգային»ի փոխ Նախագահ Գ. Վ. Եարճանեան մանրամասնօրէն պարզեց մշակուած ծրագիրը եւ շեշտեց թէ առիթս չէ բերուած պարտադրելու համար՝ այլ ձեւով մը աշխատանքը դիւրացնելու: Ներկաները նպատակայարմար գտնելով այս տարի տօնը յատկացնել հայկական ճարտարապետութեան՝ ընտրեցին գործադիր մարմին մը, առանձնելու համար հանդէսին կազմակերպութիւնը: Ընտրուեցան.— Գ. Գ. Ռ. Բերբերեան, Եարճանեան, Ալէմշահ, Ա. Գալուստեան, Ցարութիւնեան, Եղիազարեան եւ տողերուս գրողը:

Յայտագրի եւ Թուականի մասին մանրամասնութիւնները յառաջիկային: Ներկայիս միայն այսքանը թէ տօնակատարութիւնը պիտի չիյէ ակադեմական նկարագիր, այլ ընդհակառակն, ջանք պիտի թափուի նիւթը մատչելու, ազալու, ժողովրդականացնելու:

ՀՐ. ՊԱԼՈՒԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ

ԽՄԲ.—Պուքրէշի «Արագած» պարտք սեպած է հետեւեալ խմբագրականը հրատարակել, այս խորագրին տակ, միանգամ ընդ միշտ փարատելու համար զանազան թիւրիմացութիւններ, այլ մանաւանդ չարամիտ զրոյցներ. —

Մարդ երբեմն իրա՛ւ կը սոսկայ արտասահմանի հայ թերթերը աչքէ անցուցած ատեն: Այնպիսի արտառոց բաներ կը գրեն մեր գաղութի անցքերուն մասին՝ որ մարդուս թէ ծիծաղը կուգայ եւ թէ լալը...: Մանաւանդ վերջին քանի մը ամիսներու դէպքերը նկարագրուած են այնպիսի խեղաթիւրուած ձեւով անոնց մէջ որ մարդ խելապէս կ'ողբայ արտասահմանի հայ ընթերցողներուն վրայ:

Այսպէս, օրինակ, արտասահմանի հայ թերթերէն ոմանք կը գրեն թէ Պուքրէշի Թաղականութեան ընտրութեանց մէջ Գլօբը յաղթանակած է, թէ ջախջախուած է Ժողովրդական Հոսանքը, թէ կառավարութիւնը բեկանած է կատարուած ընտրութիւնները, եւ այսպէս կարգ մը շոնդալից լուրեր՝ որպէսզի հաւանաբար հոխահրին արտասահմանի խառնակիչները եւ քաջալերութիւն գտնեն իրենց տմարդական շահատակութեանց մէջ: Ու գիտէ՞ք թէ ինչո՞ւ Ռամկավար եւ Գլօբին թերթերը կը հաւատան եղեր Պուքրէշէն իրենց ղրկուած սուտսուփոտ լուրերուն. որովհետեւ «Արագածի լեզուն յաղթանակի մը լեզուն չէ եղեր, թէ եթէ Ժողովրդական Հոսանքը յաղթական եղած ըլլար՝ «Արագած» խաղաղութեան եւ համերաշխութեան յորդոր պիտի չկարդար եղեր», եւլն:

Գայթակղած կարծես այն մեղմ շեշտէն, զոր «Արագած» ունեցաւ իր արտայայտութեանց մէջ Ժողովրդական Հոսանքի յաղթանակէն յետոյ, փոխանակ [illegible] եւ անմէջ մեծախօսիկութեանց՝ հոգեկաններու զինադադար թելադրելով համայնքին, Գահիրէի Ռամկավար «Արեւ»ը պարտութեան եւ նուաստութեան վերագրեց համայնքին մօտ [illegible] տարրերը ոգեւորման կանչելու մեր նախանձախնդրութիւնը, եւ համարձակութիւնը ունեցաւ գրելու իր Յուլիս 8ի թիւին մէջ, արտատպելէ յետոյ հատուածներ մեր Յունիս 23ի եւ 30ի խմբագրականներէն՝ որոնք «Գայլքերէն մեղմ դասեր» խորագիրը կը կրէին. —

« Երբ հրապարակը անտէր կը գտնեն, — կը գրէր Ռամկավար ողորմելին, — կը յոխորտան ու կը գոռան Սերվանդէսի անմահ հերոսին նման, իսկ երբ դիմացը ուժ կը գտնեն, պոչը վար կախած, լեզուն մէկ մէթր դուրս հանած, ծեծ կերած խեղճ կենդանիին պէս, կը քծնին, կը սողան, կ'աղաչեն »:

Տեղին է ուրեմն որ դէպքերը պարզենք իրենց մերկութեամբ «ի պէտս արտասահմանի»... »

X

Ընտրական պայքարը որ ամբողջ երկու ամիս Պուքրէշը տենդի եւ յուզման մէջ պահեց, հայ համայնքը բաժնած էր երկու ճակատներու, որոնցմէ մէկը Ազգ. Ժողովրդական Հոսանքն էր հայ շահերու նախանձախնդիր բոլոր տարրերով եւ միւսը Գլօբ կոչուած հանրածանօթ խմբակը՝ որմէ բոլորդ նմոյշներ ունիք ձեր գաղութներուն մէջ:

Մայիս 5ին տեղի ունեցաւ քուէարկութիւնը Պուքրէշի համար աննախընթաց կանոնաւորութեամբ. Քուէարկութեան մասնակցեցան [illegible] հոգի, որոնցմէ 343ին քուէն հաշուեցաւ անվաւեր: Մնացեալ քուէներէն 621ը առին Ժողովրդական Հոսանքի թեկնածուները, իսկ Գլօբի թեկնածուները առին միջին հաշուով 460:

Թեմական Խորհուրդը որ Գլօբի կողմն էր այն ատեն՝ չվաւերացուց սակայն ընտրութեանց արդիւնքը, թէեւ իր հսկողութեան տակ էին կատարուած ընտրութիւնները: Ո[illegible] դիրը գնաց Թեմ. պատգ. Ժողովին որ բարեբախտաբար նիստ ունէր Յուլիս 19ին: Թեմ. պատգ. Ժողովը իրաւաբաններէ կազմուած յանձնախումբի մը եզրակացութեան վրայ օրինաւոր գտաւ ընտրութիւնները, բայց որովհետեւ թեկնածու թաղականներէն մեծամասնութիւն ստացած [illegible] որոնցից որ միեւնոյն ընտրականներէն նախամէրը ձեռնարկէ [illegible] կան քուէարկութեան.

Համեմատական ընտրութիւն տեղի ունեցան Յունիս 16ին [illegible] գանոնք խանգարելու համար [illegible] փորձեց երեւակայելի եւ աներեւակայելի բոլոր դա երը: Նախ դիմեց [illegible] տարան որպէսզի ընտրութիւնը վիժեցնէ: Պուքրէշի Բ. գաւառ[illegible] իր 1935 Յունիս 3ի նիստին մէջ [illegible] ժեց դիմումը, եւ ինքզինքը անիրաւասու հռչակեց հայ Թեմին ներքին գործերուն միջամտելու: Դիմեց [illegible] ոստիկանութեան ալ՝ անոր [illegible] ջոցով խանգարելու համար [illegible] տրութիւնները: Պարտուեցան [illegible] ճակատին վրայ եւս: Ի վերջոյ [illegible] ձեցին կռիւ ու աղմուկ յարուցանել ընտրութեանց օրը, բայց ձախողեցան եւ այդ փորձերուն մէջ: Քուէարկութիւնը կատարուեցաւ կանոնաւորութեամբ: Մասնակցեցան 749 ընտրականներ, ձեւական թերութեանց համար չեղեալ հռչակուեցան 79 քուէներ, իսկ մնացեալ վաւերական 670 քուէներուն 646ին քուէովը ընտրուեցաւ Ժողովրդական Հոսանքին ցանկը:

Գլօբը չկասեցաւ իր դաւերուն [illegible] Զգալով գլխուն պալիքը՝ փորձեց [illegible] վիժեցնել Թեմ. պատգ. Ժողովը [illegible] արտակարգ նիստ ունէր յունիս 1[illegible] Նիստէն ցուցական կերպով քաշուեցան Գլօբի կուսակից քանի [illegible] թափթփուքներ եւ նոյնիսկ Թեմական խորհուրդի անդամները՝ որպէսզի պատգ. ժողովը մեծամասնութիւն չունենայ: Զնայելով այդ փորձին պատգ. ժողովը մեծամասնութիւն ունեցաւ, միաձայնութեամբ [illegible] նանկ ըրաւ Թեմ. խորհուրդը [illegible] ընտրեց նոր Թեմական խորհուրդ

Թեմական Խորհուրդը իր 24 [illegible] ի նիստին մէջ վաւերացուց [illegible] ի ընտրութեանց արդիւնքը՝ անիրաւ հռչակելով բողոքողներու բոլոր պատճառաբանութիւնները ընտրութեանց օրինաւորութեան դէմ. Նոր ընտիր Թաղական խորհուրդը ընթացք [illegible] նաբար գործի անցաւ իսկոյն, եւ իր յուլիս 9ի նիստին հրաւիրեց նախկին Թաղականութիւնը կանոնական յանձնումը կատարելու: Ներկայացաւ արդարեւ նախկին Թաղականութեան ատենապետն ու ատենադպիրը, եւ [illegible] ներկայութեան Թաղականութեան [illegible] ընտիր կազմին, հին ու նոր հաշուեքննիչներուն եւ ընտրական Յանձնախումբին՝ կատարեցին կանոնական յանձնումը: Կը մնար որ աշխատանքի ընական շրջանը սկսէր համայնքին մէջ, վերջացած ըլլալով ընտրական պայքարը իր յաջակից փորձերով.

X

Եւ ահա սկսաւ դաւերու ու [illegible] բանքներու այլապէս ամօթալի [illegible] ջան մը:

Պատգ. Ժողովի յունիս 17ի [illegible] կարգ նիստէն անմիջապէս յետոյ [illegible] քի պարագլուխները իրենց չունէ[illegible] ին Դատանութեանց նախագահ[illegible] թեան դուռը, եւ ստորագրել [illegible] պատգ. Ժողովը մեծամասնութիւն չունէր՝ քանի որ ինք. Գ. Ս[illegible] երկու յաջորդական նիստերէ բացակայած ըլլալով հրաժարած պէտք է նկատուէր, կ'առաջարկէին անվաւեր հռչակել պատգ. Ժողովը, անոր ընտրած Թեմական Խորհուրդը եւ այս վերջինով վաւերացուած թաղական նութիւնը: (Մեր համայնքին անցուդարձերուն տեղեակ եղողները գիտեն թէ այս բոլորը կը [illegible] պարզապէս ժամանակ շահելու համար... որպէսզի պաշտօնէ զրկուած հոգաբարձութիւնը առեն պայմանագրելու կարգ մը եղեր

…ՄՍՍԻՐ

«ԲԱՐԵԿԱՄ»Ի ԴԻՄԱԿՈՎ.

—•—

…յտնուած է որ բարեկամ պետու–
…նները բլան օրինակաւ ու մէկը
…ին ներքին գործերուն չմիջամտել:
…րհրդային Միութիւնը վերջին
…փանուս. ընթացքին բարեկամական,
…ոնուրքով եւ այլ դաշնագիրներ
…ուց ու փոխադարձաբար չմիջամտը–
… յանձնառու եղաւ: Նոյն խոս –
… տուաւ Ամերիկայի
… Նախագահին' 1933ին·
… Գ. Միջազգայինի վեր –
…ն համագումարը եկաւ այլ բան ցոյց

… «Լենինկրատական Փը –
… կը խաղորդէ որ «Ռերկայ Ե–
… կուսակցութեանց պատուիրակ–
… իրկիրները' բան կ'ուզէ): «Ա–
… կը զինուին, կը չարունա–
… թիւը, ստու. երկիրներու
… կուսակցութեանց դէ –
… Տիմիթրով, Բոշեն,
… Մին, Թորէզ, Լէռնի,
… Փիք, երէկի եւ շատ մը ու –
… գործիչներ. որոնք կը
… աշխարհի աշխա –
… ազատագրութեան հա–

… թէ խորհրդ·
… կը նենչնայ կուսակցութիւն…
… այն պետութիւն…
… «բարեկամա –
… ութիւն» ունի: Բայց
… միջամտութիւն մը
… ներքին գործերուն:

… միջամտութիւնը աւելի պար –
… յայտ կուզայ այն նաւով, զոր
… փիք եւ գոր այնքան ծափա–

խարած ու խտտատուած է համագու –
մարը:

Ըստ Փիքի' աշխարհի համար երկու
կարելիութիւններ կան·—

«Ընկերվարութիւն կամ փաշականութիւն,— այժմ այս է երկուղին, որուն առջեւ դրուած է մարդկութիւնը».

Աւելորդ է ըսել, որ համայնավարները կ'ուզեն ընկերվարութիւնը' խորհրդային Ռուսիոյ տիպով: Փիք կը խոստովանի որ'

«Այժմ քաղքենի դասը կը վախնայ, որ պրոլետարիատը պիտի օգտագործէ ժողովրդապետութեան մնացորդացը' պատրաստելու համար իր պրոլետարական յեղափոխութիւնը».

Ու Փիք չի ծածկեր, որ այսօր ճիշդ այդ բանին կը ձգտին իրենք համայնավարները,— ինչպէս Քերենսքիի օրով: Ու կ'աւելցնէ ·—

«Մենք պէտք է հետեւինք այնպիսի գործելակերպի մը որ մեզի օգնէ միացնելու բոլոր աշխատաւորները' պայքարելու համար ընդդէմ փաշականութեան… ի խնդիր պրոլետարիատի կողմէ իշխանութեան տիրացման»:

Պարզ է, չէ՞: Ժողովրդապետութեան կը մնայ, ուրեմն, կատարել համայնավարական զէնքի դերը, եւ ոչ թէ ազգերը իրենք պէտք է ընտրեն — փաշական կամ համայնավարական դիկտատուրան:

Այդ պարագային, պետութիւններուն կը մնայ սպասել թէ' անկէ վերջ եւս պիտի հանդուրժե՞ն օտար միջամտութեան մը' իրենց ներքին գործերուն մէջ:

Այն ալ' «բարեկամ»ի դիմակին տակ եւ պետութեան հիմը քանդելու բացայայտ դիտումով··

Վ·

Քրիստափորի յիշատակին

—•—

Երէկ հրատարակած էինք Սոֆիայի հանդիսութեանց նկարագրութիւնը: Նոյն իրիկունը (18 օգոստոս) հոծ բազմութիւն մը խռնուած էր Ձինուորական Ակումբին սրահը, յարգելու համար Քրիստափոր Միքայէլեանի յիշատակը, մահուան 30ամեակին առթիւ:

Սրահին բեմին վրայ զետեղուած էին յեղափոխական—ընտրեցեալ բանաստեղծ Փ. Եավորովի եւ հայ յեղափոխութեան վարպետ Քրիստափոր Միքայէլեանի գծեցիկ եւ ներչնչող կիսանդրիները: Ցէլաաակի երեկոն երկու խօսքով բացաւ Գ. Նժդեհ, որուն հրաւէրի վրայ պատշաճ ուղերձներ բերին Սոֆիայի, Ֆիլիպէի, Ռուսճուքի, «Աղատ Խօսք»ի եւ Մասիս Հրատարակչականի ներկայացուցիչները: «Ցուսաբեր»ի եւ անոր շուրջ խմբուած հայ մտաւորականներու կողմէ ուղերձ մը բերաւ Յովհ. Տէվէճեան, իսկ Սոֆիա հիւր գտնուող եգիպտահայ ճարտարապետ Միհրան Զրաքեան ուղերձ մը արտասանեց յանուն Եգիպտոսի Հայ Կարմիր Խաչի եւ Համազգայինի: Հայ հանրային կեանքի եւ մաքի զարգացման մէջ Քրիստափորի պատմական մեծ դերի մասին բանախօսութիւն մը ըրաւ Հայկ Աստուրեան, իսկ Գ. Նժդեհ կուռ ու ներչնչող ճառով մը պատկերացուց յեղափոխական Քրիստափորի հոյակապ դէմքը: Երկու բանախօսներն ալ արժանացան բուռն ծափերու:

Երեկոյթի պաշտօնական մասի աւարտումէն յետոյ սկսան ուրախութիւններ որ տեւեցին մինչեւ առաւօտեան ժամը 3ը:

⁂ Երկուշաբթի օր, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, «Քրիստափոր» ընթերցարանը հաւաքուած երկսեռ խուռն բազմութիւն մը ճամբայ ելաւ այցելելու Քրիստափորի եւ Վռամշապուհի ինկած վայրը, որ ուխտավայր մը դարձած է ազատատենչ Հայութեան համար:

Հոն, Մ. Յովհաննէսեան ծանօթութիւններ տուաւ տեղի ունեցած դէպքի մասին: Իմաստալից ճառ մը խօսեցաւ Գ. Նժդեհ:

Ցետոյ առաջարկուեցաւ նախորդ գիշերուան հանգանակութիւնը չարունակել, երկու անձնազոհ յեղափոխականներու ինկած վայրը գնելու համար:

Բոլոր ներկաները սրտաբուխ մասնակցեցան հանգանակութեան եւ հինգ վայրկեանի մէջ գոյացաւ 3500 լէվ

Հանգանակութիւնն ընդհանուր գումարը բարձրացած է 22,000 լէվի·

Երկու ժամ մնալէ յետոյ Վիթոշի սարալանջին վրայ, բոլորը, ներշնչուած Քրիստափորի եւ Վռամշապուհի մեծ հայրենասիրութենէն եւ անոնց զոհաբերութենէն, անգամ մը եւս ուխտեցին հաւատարիմ մնալ անոնց նուիրական աւանդութեան եւ ծառայել Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան գործին:

ՋՈՒԱՐ ՃԱԼԻՖ

«Միմհուրիէթ» հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակէ Սոֆիայէն, Քրիստափորի մահուան 30ամեակին եւ Եավորովի արձանին բացման հանդէսներուն առթիւ, երկու չինդալից խորագիրներ ալ թխելով — «Դաշնակները Սոֆիայի համաժողովը»· — «Պատերազմի ատեն Հայերը պուլկար դրօշին տակ պիտի ծառայեն եղեր»· —

Սոֆիա, 20 օգ·—*Հայ Դաշնակ կուսակցութեան տարեկան համաժողովը Օգոստ· 19ին գումարուեցաւ հոս: Պատուիրակներ եկած են Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն, Յունաստանէն, Թուրքիայէն, Ֆրանսայէն, Եգիպտոսէն եւ Ամերիկայէն: Համաժողովին բացումը ծանելու համար, Հայերը բացումը կատարեցին արձանի մը զոր կանգներ են ի յիշատակ իրենց համար զոհող պուլկար բանաստեղծի մը:*

Ներսը բանալով, այստեղի Դաշնակներու նախագահը ըսաւ·

— «Ցանուն Պուլկարիաապաստան բոլոր Հայերուն, կրնամ ըսել թէ բոլոր Հայերը պիտի հաւաքուին պուլկար դրօշին տակ, եթէ հարկ ըլլայ պաշտպանել Պուլկարիան: Պալքանեան պատերազմին բոլոր Հայերը իրենց անձը զոհեցին Պուլկարիոյ պաշտպանութեան եւ պուլկար խնդալի իրականացման համար: Հիմա ալ պատրաստ են նոյնը ընելու »:

Դաշնակ համաժողովին որոշումները շատ գաղտնի կը պահուին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

—•—

«Ցուսաբեր» գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ· (16 օգոստ·)·

— «Ստոյգ է միանգամայն, որ մասնաւորաբար Թուրքիա մեծապէս շահագրգռուած է խաղաղասէր վէճին արծարծումով, խորացումով եւ բարբառումով: Էնկիւրին իր կեցուածքով յայտնապէս կը վկայէ, որ խաղաղասէր պատերազմը — անկախ մինչեւ իսկ անոր ելքէն — հաստուած պտուղ մը պիտի ըլլայ, ծառէն ուղղակի ,առանց սրեւէ ճիգի, իր բերանը իյնալու համար: Միր թերթի Յուլիս 18ի խմբագրականին մէջ անդրադառնալով այս հարցին, կը գրէինք· «Հապէշական հարցի «խաղաղ» կարգադրութիւնը ամէնէն աւելի ցաւ պիտի պատճառէ Էնկիւրիի, որուն շրջուն ծեծեռնակներէն մին վերին հրամանատարի պաշտօնով արդէն անցած է այդ ազէտուած երկիրը »: Լուրի սկզբնական հրապարակումէն շուրջ երեք շաբաթ վերջ, Ռէօթէրի գործակալութիւնը, Օգոստ· 6 թուականով կը հեռագրէր Ատիս Ապէպայէն, «Թուրքիա հրամանից տուած է զօր· Վէհիպ փաշայի, որ այժմ Ատիս Ապէպա կը գտնուի, հաբէշ բանակին պաշտօնական մարգիչի իր ծառայութիւնը առաջարկելու »: Իսկ այս լուրէն վեց օր առաջ, Յուլիս 30 թուականով, Պոլսոյ «Խաբարպուլ» թերթի լոնտոնեան թղթակիցը Անգլիոյ մայրաքաղաքէն կը հեռագրէր իր թերթին· — «Աղեքսանդրիայէն «Թայմզ»ի կը գրեն, թէ Երիտասարդ Իսլամներու Միութիւնը, հաբէշ անկախութեան կոմիտէ մը կազմելու համար, եռկայ միլիոն մը սարքած է' մասնակցութեամբ խալամներու եւ Ղպտիներու: Բազմաթիւ ծգիպտացի եւ թուրք սպաներ կ'աշխատին գինուորագրուիլ հաբէշ բանակին »: Էնկիւրի լուռ չմնաց այս լուրերու հանդէպ, այլ «Ճիւմհուրիէթ» օրաթերթին «Ինիքէնց» փանոնք, առով իսկ անոնց ստուգութիւնը վերջնականապէս վկայելու համար: Առաջին լուրին նկատմամբ օգոստոս 7 թուականով Պոլսէն հեռուեալ հեռագիրը տրուեցաւ· — «Վէհիպ փաշա, որ իբր թէ Ազգ· Պաշտպանութեան Նախարարութեան կողմէ հրահանգ ստացած է իր ծառայութիւնները առաջարկելու Հապէշիստանի, պաշտօնական մարգիչի հանգամանքով, Ատիս Ապէպայի մէջ, կը գործէ հոն ոչ պաշտօնական հրահանգներու ուժով· Վեհիպ փաշա կարմնցնուցած է իր թրքական հպատակութիւնը»: Իսկ երկրորդ լուրին առիթով «Ճիւմհուրիէթ» իր օգոստոս 1ի թիւին մէջ կը ննդէր· «Խաբարպուլ » թերթը կ'երեւի հաւատացած է այս լուրին, որ թէ հրատարակած է զայն եւ թէ սա վերնագիրը տուած անոր· «Եգիպտացի եւ թուրք սպաներ կ'աշխատին մտնել հաբէշ բանակին մէջ »: Ջկան թուրք սպաներ որ ուզեն մտնել հաբէշ բանակին մէջ: Թուրք սպաները իրենց հայրենիքին պաշտպանութեան համար կ'աշխատին· ասա թէ ոչ «փրոֆէսիոնէլ» չեն որ վարձքով հոն ուր պատերազմ կայ:*

«Ուրիշ կէտ մըն ալ կը ցուցնէ թէ այդ լուրը յերիւրածոյ է: Եգիպտոսի մէջ ի՞նչ գործ ունին թուրք սպաները: Ֆրանսերէն «Խաբարպուլ»ըպէտք չէ առանց քննելու հրատարակէ այս կարգի լուրերը»:

Հրամանատարի ներկայութիւնը կուգայ վկայելու, որ «այս կարգի» թուրք սպաներ կան Եգիպտոսի մէջ · ու ոչ միայն Եգիպտոսի· «այս կարգի » թուրք սպաներ եւ գործակալներ կան նաեւ այլ երկիրներու մէջ: Արդէն «Ինիքէնց»ն իսկ — ամէնէն առաջ վկան քաղաքական կնռակի մէջ — այս կ'ապացուցանէր:

Էնկիւրի, օտար հորիզոններու տակ, իրմէ հեռու վայրերու մէջ, կ'ուզէ իր հաշիւները կարգադրել աչքդրեալի մը հետ, որ իր պատմութեան, իր աշխարհագրական դիրքի, իր անտեսութեան եւ իր քաղաքական հրապարակներու մղումով սահմանուած է ծառայելու դէպի մեզ — արեւելեան Անիոյ կայս ու արգաւանդ հողերը: Այն օրը երբ առաջին քաղաքերները ոտնաւոր հապէշական հողերու վրայ, այդ օրը ծանր մղձաւանջ մը պիտի փարատի Էնկիւրիի մէջ եւ նոր կեանք մը սկսի Թուրքիոյ համար:

Մենք կը չարունակենք մնալ այն համոզումին, որ Թուրքիա այս վայելքը պիտի չունենայ »:

ղարձնել սկսան մաչեցնել նախարարութեան դռները եւ միւս կողմէ սոսկալ հին թաղականութիւնը որպէսզի չյանձնէ եկեղեցւոյ մնացեալ գոյքերը: Արիթէն օգտուեցան հոգաբարձութիւն կոչուած փտութեան որջը, Աղքատախնամի գլուխը բազմած ուտիճները, Անկելանոցի կապալառուն' յամառելով ամէն մէկը իր պաշտօնն ու դիրքը չփոխանցել իր յաջորդին: Անոնց ընթացքին աննկարագրելի չափերու հասաւ երբ սրճարաններու եւ գինետուններու մէջ փակցուեցաւ իբր թէ Դատանութեանց նախարարութենէն ստացուած է պաշտօնագիր մը որով կը հրամայուէր հի՜ն թաղականութեան իր պաշտօնը չարունակել մինչեւ պատգ· ժողով:

Նման պաշտօնաթուղթէ մը տեղեկութիւն չունէին ոչ Թեմ· Խորհուրդը եւ ոչ ալ նորընտիր թաղականութիւնը: Այսուհանդերձ Թեմ· Խորհուրդը պարտք սեպեց ազդու յիշատակագիր մը ներկայացնել նախարարութեան' զգուշնելով որ ոտնակոխ կ'ըլլան դաւանութեանց օրէնքով եւ Ռումանահայ Թեմին ճանաչման օրէնքով նուիրագործուած Թեմին իրաւունքները եւ խնդրելով մի անգամ ընդմիշտ վերջ տալ այս անհարկի միջամտութիւններուն:

Պարագան այս անգամ քննուեցաւ նախարարութեան իրաւաբաններու խորհուրդին, որուն տեղեկագրին վրայ Դաւանութեանց նախարարութիւնը իր 111898 թիւ եւ 8 օգոստոս թուակիր պաշտօնագրով հարցը հիմէն կը լուծէ, օրինաւոր գտնելով ինչ· Ք· Սոլոմոնի պատգամաւորի հանգամանքը, եւ հետեւաբար վաւերական յունիս 17ի պատգ· ժողովի նիստը, անոր ընտրած թեմական խորհուրդը եւ թաղականութիւնը որ այս վերջնոյն կողմէ վաւերացուած էր:

Մղձաւանջը կը փարատի այս կերպով, զոնէ ինչ կը վերաբերի թեմական օրկաններուն եւ Դաւանութեանց նախարարութեան միջեւ ստեղծուած փոխյարաբերութեանց եւ վերջնապէս կը պարզուի մթնոլորտը համայնքին ներքին կեանքին մէջ:

Ջգալով որ թեմին եւ համայնքին օրկանները կարենան արժեցնել ժողովրդական վստահութեամբ եւ օրէնքներու ուժով իրենց յանձնուած իրաւունքները ,պարտք տեսանք պարզել հինգ ամիսներէ ի վեր մեր համայնքին մէջ տեղի ունեցող անցքերը, ի պէտս արտասահմանի,որ այնքան անտեղեակ է մեր գաղութին իրական պատկերին, եւ կը մոլորի վկայել չսրբութիւններու թղթակցութիւններէն.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

—•—

Փարիզի լաւագոյն Ֆութպոլի խումբերէն' Րէտ Սթար Օլիմփիք (փրոֆէսիոնէլ), տեսնելով Փարիզ գտնուող խարհրդային (Ուկրայնա) Ֆութպոլի խումբին տարած ջախջախիչ յաղթանակները Եւրոպայի անջատուած բանուորական խումբերուն դէմ' դիմած է նոյն խումբին վարիչներուն առաջարկելով մրցում մը · Վարիչ կազմը խնդրանքը հաղորդած ըլլալով Մոսկուա, մարզանքի տեսչութեան, արտօնութիւն տրուած է: Միեւնոյն ատեն Փարիզի խումբն ալ դիմած էր Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան, որ նոյնպէս արտօնած է:

Մրցումը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի , կէսօրէ վերջ ժամը 5·30ին, Սէն Թ'Ուէն, Սթատ տը Փարիի մէջ: Այս մրցումը պիտի ըլլայ շատ հետաքրքրական, որովհետեւ խորհրդային իրաւակարգը հաստատուելէն ի վեր (1917), առաջին անգամն է որ այսպիսի մրցում մը տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի մէջ, դէմ դիմաց հանելով Ֆութպոլի քաղքենի եւ բանուորական խումբերը:

⁂ Ցառաջիկայ կիրակի ընդհ· Ֆրանսայի մէջ տեղի պիտի ունենան «Փրթի Փարիզիէն» թերթին կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի մրցումները: Գիտի մրցին երրորդական եւ չորրորդական դասակարգին պատկանող 266 խումբեր:

⁂ Ֆինլանտայի ազգային Աթլէթիքի խումբը, որ Գերմանիա այցելած էր մրցելու Գերմանիոյ համապատասխան խումբին դէմ, յաղթուեցաւ 103 ունէօ կէտի դէմ 109ունէօ կէտով: Այս մրցումին գերմանական աթլէթիքներ քօրեցին իրենց նախկին չորս մրցանիշները:

⁂ Ռումանիոյ Ֆութպոլի ազգային, խումբը, որ նոյնպէս այցելած էր մրցելու Գերմանիոյ ազգային խումբին դէմ յաղթուեցաւ 4ի դէմ 2 կէտով: Ներկայ էին 45,000 հանդիսատեսներ:

⁂ Շաբաթ օրուընէ ի վեր տեղի կ'ունենայ Զուիցերիոյ չրջանը' հեծելանիւով: Ամբողջ մրցումին մաս կազմող հանդրուանները լեռնային ըլլալով, հեծելանուորդները շատ դժնդակ պայմաններու մէջ է որ կը մրցին: Ընդհ· դասաւորման գլուխը կը գտնուի Ֆրանսացի հեծելանուորդ մը Գունէտ Ֆօր (Մուկ), որ հինգ վայրկեանի տարբերութիւն ունի երկրորդին' զուիցերիացի Ամպէրկի վրայ: Շատ մը հեծելանուորդներ լքած են մրցումը, մէջն ըլլալով Ֆրանսայի Մօրիս Արչամպօն:

⁂ Երրորդ հանդրուանին Գունէտ Ֆօրի հեծելանիւը կոտրելով իր տեղը տուաւ Ամպէրկի, եւ ինք եղաւ ընդհ· դասաւորման մէջ 9րդ, առաջինէն 31 վայրկեան տարբերութիւն ունենալով:

⁂ Ռումանիոյ չրջանին երկրորդ մրցումն ալ սկսաւ կիրակի առաւօտ: Այս մրցումին մաս կը կազմեն, Պուլկար, Թուրք, Սուիսացի, Ռումանացի, Բոլոնացի, Ֆրանսացի, Գերմանացի եւ Զուիցերիացի հեծելանուորդներ: Անցեալ տարուան մրցումին յաղթականը' Նիգոլովը ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ ձեռքէն չփախցնելու համար «Դեղին Շապիկը»: Ռումանիոյ չրջանը կը բաղկանայ 11 հանդրուանէ, 1175 քիլոմեթր երկայնութեամբ:

Մինչեւ երկրորդ հանդրուանին ընդհ· դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Բոլոնացի Տանիէլ, իսկ երկրորդ Ռումանացի Հարինկիեւը:

Հրանդ Սրապեան

…պարգեւներ հետ' որոնք իբր ուսուցիչ պաշտօն են Ազգ· վարժարանին…

…Հարեւանցի քննութենէ մը յետոյ, … կ'երեւայ թէ չարաչար գործածուած … եւ նաեւ քննիչի մը բարեացակամութիւնը, Դաւանութեանց նախարարութիւնը յանկարծ կ'որոշէր … գոյավիճակը պահպանել ըլլալ …, ըլլայ Գուրգէշի համայնքին մինչեւ պատգ· ժողովը: Այս … մը, որ ոչինչ կը փոխէր իրերու … վիճակէն, պիտի ծառայէր … չատ կացութիւնը քաչքշելու մինչեւ պատգամաւորական պաշտօն · Ժողով … որ Պօլսի մեկնել … եւ որ ասիկ … իրեն … գիծերը սարքելու եւ յաղթանակ աւելու աչխարհին:

…Թեմական Նորընտիր Թեմական … չէր կրնար անտարբեր … նախարարութեան չլարույսի … որոշման անհետի ընդդէմ … պահանջել որ պարագան վերաքննուի: Դաւանութեանց նախարարութիւնը իր 113064 թիւ եւ 2 յուլիս … պաշտօնագրով մը կ'որոշէր … որ Թեմ· Խորհուրդը պաշտօնին … մինչեւ գումարումը … պատգ· ժողովին: Իր պաշտօնին մէջ հաստատուելէ յետոյ է որ Խորհուրդը վաւերացուց Պուքրէշի թաղականութեան նոր կազմը, … վայն գործի անցնիլ:

…եւ զանազան չահերով անոր … բոլոր եկեղեցիները պար– … էին այս կէտին մէջ ·ալ: Ի– … կը մնար նոր թախով չարունակ– … կենցաղական դաւերն ու խլրդա– … չխատանքները : Մէկ կողմէ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց' Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Մեծ եպարքոսը կ'ըսէ ·

— «Այդ լաւ էք մտածեր· կ'երեւի թէ Քեամիլ փաշան իր տան մէջ բանտարկած էք, կ'ուզէք ստիպել որ Պոլիսէն հեռանայ»:

— Այո, պարտք համարեցայ այս բըռնական միջոցը ձեռք առնել:

— Կը հրամայեմ իսկոյն վերցնել այդ տան հսկողութիւնը եւ համոզուած ըլլալ: Փաշային կամքին ձգուած է հոս թէ օտար երկիր բնակիլ· — Իմ կարծիքով ձեռք առնուած միջոցները վերցնել չատ վտանգաւոր պիտի ըլլայ»:

— Դուք գինուոր չէ՞ք, կը պատուիրեմ Շէվքէթ փաշա, կը հրամանի ձեզի, կատարեցէք ինչ որ հրամայեցի, եթէ ոչ խիստ պիտի վերաբերիմ ձեզի հետ, կ'ուզէք Անգլիացիները թշնամացնե՞լ մեզի: Եթէ ըլլայիք առաջին թարգմանին խօսքերը, պիտի համոզուէիք թէ ա– … էր»:

Այլեւս անկարելի էր Ճէմալ փաշային, հարց տալ թէ «ի՞նչ իրաւունքով օտար գեսպանատուն մը կը խառնուի կառավարութեան մը մէկու մը դէմ ձեռք առած միջոցներուն»:

Վշտացած, արցունքը աչքերուն «ձեր հրամանը» ըսելով կը հեռանայ Ճէմալ փաշա, Զիւրուք Սուլու Մահմուտ փաշայի ընկերակցութեամբ մինչեւ գեսպաններու սրահը: Այստեղ Ճէմալ փաշա կ'ըսէ·

— Տեսաք թէ ինչպէս վարուեցաւ հետս, կարելի՞ է համբերել առանց հայրենիքը սիրելու··»

Ցետոյ պաշտօնատուն վերադառնալով Ազմի պէյի կը յայտնէ մեծ եպարքոսին հրամանը, բայց կը յանձնարարէ գաղտնօրէն ուչադրութիւն դարձնել եկող — գացողներուն: Ու իսկոյն երկու նամակները կը գրէ · Մէկով կը յայտնէ հրամանին կատարուիլը, իսկ միւսով իր հրաժարականը «առողջական պատճառով»: Սակայն Շէվքէթ փաշա զգլխացած իր ծանր խօսքերուն համար, գեւ նամակը չստացած իր քով կը կանչէ Ճէմալը, որ պատճառ մը բռնելով կը ժամադրուի ուշ ատեն ժամը իննին, որպէսզի մինչ այդ նամակը ստացած ըլլայ ան:

Նոյն օրը նախարարական խորհուրդը կը գրադի Ճէմալի հրաժարականով եւ Շէվքէթ փաշա կը հարցնէ թէ ինչ ընելու է: Նախարարները խորհուրդ կուտան զայն պաշտօնի վրայ պահել: Փաշան կ'ըսէ որ ինքն ալ այդ կարծիքն ունի, բայց եթէ պնդէ Քեամիլ փաշայի արտաքսման վրայ··· Ամէն պարագայի կ'ուզէ առաջուց հետը տեսնուիլ: Նախարար Իպրահիմ պէյ Ճէմալի հանդիպելով «Ենք ալ կը քաչուինք» կ'ըսէ եւ կը պնդէ որ չհրաժարի: Բայց Ճէմալ կ'ուզէ անկախ ըլլալ եւ ամէն պատասխանատուութիւն ստանձնել կամ քաշուիլ , որովհետեւ ժամանակը կը պահանջէր գործելու ամբողջական ազատութիւն:

Ժամը իննին Շէվքէթ փաշա զինք ընդունելով կ'ըսէ·

— «Ինչո՞ւ այդքա՞ն նեղուեցաք այսպատուան դիտողութիւններէս, չէ՞ք գիտեր թէ ես ձեզ զաւկի պէս կը սիրեմ· երբ հայր մը բարկացած է չի կրնար այնպէս վարուիլ իր տղոց հետ ինչպէս որ կը փափաքի: Անդրեմ փոքրիկ անհամաձայնութիւն մը նկատեցէք եղածը հօր եւ զաւկի միջեւ եւ ինծի մի նեղանաք այլեւս»:

— Փաշա, հաւատացէք որ ձեր վարմունքը ուրիշ իմաստով չառի ես քան զուք կ'ուզէիք: Ես ինքզինքս կրհամարիմ միշտ ձեր տղուն պէս եւ որովհետեւ գիտցած եմ ձեր վստահութը յարգել, կրնամ ձեր ամենախիստ վերաբերմունքը տանիլ հլութեամբ: Ձեր խստութիւնը չէ որ պատճառ եղաւ իմ հրաժարականիս, այլ իսկապէս անկարելիութիւնը այս պայմաններու տակ աշխատելու: Դուք տեղեակ չէք յեղափոխական զաղտնի դաւադրութիւններուն: Ես չէի ուզեր ձեզ նեղել սարսափելի խնդիրներով եւ այսօր չեմ ուզեր ընել այդ բանը, բայց կրնամ ապահովցնել ձեզ որ Քեամիլ Փաշայի Պոլիս գալը ամէնապահովն նշանն է մօտալուտ յեղափոխութեան: Զայն տակէ հեռացնելը կը նշանակէ դաւադիրներուն թեւերը կտրել: Երբ դուք ինծի պաշտօնս վստահեցաք, մեծագոյն ազատութիւնը խոստացաք, իսկ հիմա անգլիական դեսպանատան բոլորովին անիրաւ միջամտութեան համար արդէք կ'ըլլաք ինծի անհրաժեշտ միջոցներ նորը առնելու: Այս կացութեան մէջ անկարող եմ իմ պաշտօնս կատարելու»:

Շէվքէթ փաշա երկար խորհելէ վերջ կ'ըսէ·

— Լաւ, ձեզի ամբողջական ազատութիւն, միայն Քեամիլ փաշայի հանդէպ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք մի առնէք քան ինչ որ բացարձակապէս անհրաժեշտ է եւ արտօնեցէք իրեն երեք օր հոս մնալ»:

Ասոր վրայ Ճէմալ հրաժարականը ետ կ'առնէ եւ պաշտօնատուն դառնալով Քեամիլ փաշայի որդի եւ պետական Խորհուրդի անդամ Սպաուլլահ պէյը իր մօտ կը կանչէ, յաջորդ օրուան համար եւ կ'ըսէ որ փաշան ամէն պարագայի պէտք է հեռանայ Պոլսէն· անկարելի է տրուած հրամանները ետ առնել· անդլ· եւ կամ ուրիշ ներկայացուցչութեանց օժանդակութեանը չի կրնար պաշտել· եթէ ամէնէն ուշ ուրբաթ օր չմեկնի քաղաքէն, պիտի ձերբակալուի եւ Անատոլուի մէկ կողմը պիտի ղրկուի:

(Շար·)

(6)

Գ· ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—•—

Երիտասարդ ջութակահար Գ·Ժորժ Սինանեան վերջին անգամ մասնակցած էր «Ժուռնալ»ի շաբաթական նուագահանդէսին, որ Էյֆէլի աշտարակէն անթելով հաղորդուեցաւ ամէն կողմ: Զանազան եւրոպական կայաններու չարքին, մեր հայրենակիցը նուագեց նաեւ «Խորհուրդ Խորին»ը' դաշնաւորուած Տիրան Ալեքսանեանէ:

Խօսելով այս նուագահանդէսին մասին, յայտնի երաժշտական քննադատ Անարէ Ֆիքան «Ժուռնալ»ի 25 օգոստ· կիրակի օրուան թիւին մէջ գնահատական տողերով վեր կը հանէ Գ· Սինանեանի զգայուն եւ վարպետ արուեստագէտի մեծ յատկութիւնները:

Եթովպիոյ կայսրուհին ծոմ կը պահէ

Եթովպիոյ մէջ այլեւս անխուսափելի կը համարին պատերազմը։ Արքունիքն անգամ շարժման մէջ դրուած է։ Կայսրուհին հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ անցի օր․

— «Տասներկեց օրէ իվեր ծոմ կը պահեմ եւ ջերմեռանդօրէն կ'աղօթեմ Եթովպիոյ եւ աշխարհի խաղաղութեան համար։ Կ'ուզէի որ աշխարհի բոլոր կիները ձայնակցէին ինծի իմ աղօթքներուս մէջ։ Եթէ, հակառակ մեր բոլոր ջանքերուն, խաղաղութիւնը խանգարուի, առաջինը ես պիտի յորդորեմ ժողովուրդիս որ դիմադրէ արշաւողին։ Ես պիտի վարուիմ այնպէս ինչպէս օգոստափառ Թայթու կայսրուհին իր ժամանակին»։

Թայթու կայսրուհին, որ մեռաւ 1918ին, Մենելիքի կինն էր։ Բազմաթիւ կիներու գլուխն անցած մասնակցեցաւ Ատովայի ճակատամարտին, ուր ջախջախ պարտուեցան Իտալացիները (1896)։ Յաղթանակէն վերջը, կայսրուհին ձիով անցաւ պարտուած Իտալացիներու մէջէն, ուտելիք եւ դրամ բաժնելով։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԷՆ ԱԼ

Իտալացիները կը շարունակեն խմելու ջուր գնել Անգլիացիներէն։ Յուլիսի ընթացքին 45000 հեքթոլիտր ջուր ծախուած է Ադէնի մէջ, օգոստոսի մէջ՝ աւելի պակաս։ Այս ջուրը կ'արտադրուի թորելով ծովուն ջուրը, որովհետեւ անձրեւի ջուրը անբաւական է սովորական ժամանակներու մէջ ալ։

⁂ Վերջին երկու օրերու ընթացքին 17 իտալական նաւեր անցած են Սուէզի ջրանցքէն։ Փորթ Սայիտի ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի թշնամական ցոյցեր չկատարուին, Մուսոլինիի երկու որդիները եւ փեսան անցած ատեն։

⁂ Հապէշիստանի մայրաքաղաքն ալ իրարանցումի մատնուած է։ Օտար առեւտրականները իրենց ապրանքներուն ցուցակները կը պատրաստեն, մէկ պատճէնը յանձնելով իրենց դեսպանատան։ Իտալական դեսպանատունը կը շարունակէ տեղափոխել իր դիւանաթուղթերը։ Արտագաղթն ալ կը շարունակուի ամէն օր։ Տասնըչորս յոյն – իտալացի ընտանիքներ Երկաթուղիի կիզիները փոխադրուեցան իտալական կառավարութեան ծախքով։ Եթովպիոյ ազգ․ դրամատունը որոշեց օտար դրամ չծախել ատենի մը համար։

Եթովպիոյ կայսրը յայտարարութիւն մը հանեց, որով կը հրամայէ ժողովուրդին մացառներու կամ մարգագետիններու մէջ պատսպարիլ, երբ թնդանօթի երեք հարուածներ պարպուին, իմացնելու համար թշնամի օդանաւերու յարձակումը։ Այս ազդարարութիւնը ինքնին ապացոյց մը կը համարուի պատերազմի մօտաւորութեան։ Ուրախ են այն Հապէշները որ կ'ուզեն չափուիլ Իտալացիներուն հետ, բայց վախկոտները կը պահուըտին իրենց տուներուն մէջ եւ չեն ուզեր դուրս ելլել։ Զօրաւոր պահակախումբ մը դրուած է ազդարար թնդանօթին մօտ, որպէսզի գողեր առիթէն չօգտուին, սուտ լուրեր տարածելով եւ տեղացիները փախցնելով։ Բնիկները սկսած են ծածկել իրենց ջրհորներուն բերանը, որպէսզի թշնամի օդանաւեր թոյն չձգեն։ Ատտիս – Ապէպայի շուէտական դպրոցը փակուեցաւ։ Բորոմներու հիւանդանոցին մէկ մասը պատրաստուած է վիրաւորներու համար։ Պատերազմական նախարարութիւնը հիւանդապահութեան տարրական գիտելիքները կը սորվեցնէ բնիկներուն։ Կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի, շոգեկառքի հաղորդակցութիւնները պահպանելու համար, պատերազմի պարագային։ Միսիոնարներու տեղեկագիրներէն կ'երեւայ թէ ժողովուրդը երբեք այսքան միացած չէր իր կայսեր շուրջ։ Արեւմտեան շրջանին իշխանները զինուորներ կը ղրկեն կայսեր։ Նոյնքան եռանդուն կ'երեւան հարաւային շրջանի ցեղերը, սպասելով կայսեր ազդանշանին։

Երկու շաբաթէ ի վեր առեւտրականները ուտելիքի եւ աղերի կը վերածեն իրենց դրամները։

11 ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ալպանիոյ արտակարգ պատերազմական ատեանը մահուան դատապարտեց 11 ոստիկան – զինուորներ որոնք մասնակցած էին վերջին դէպքերուն, երբ սպաննուեցաւ զօր․ Կիլարտի։ Վճիռը անմիջապէս գործադրուեցաւ։ Միւս ամբաստանեալ 12 զինուորներէն եւ ենթասպաներէն 8ը դատապարտուեցան ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի, մէկը՝ 15 տարուան, իսկ միւս երեքը անպարտ արձակուեցան։ Դեռ ուրիշներ ալ պիտի դատուին։ Լուրի մը համաձայն, ձերբակալուած է Իտրիս Լիւկա, Թիրանայի հրամանատարը, ուրիշ կարգ մը սպաներու հետ։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ որ Պրիւսէլ գացած էր յուղահանդէսին առթիւ, վերադարձաւ անցի գիշեր։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»

10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Զուրեան՝ «Կովկասի միակուսային պատմութիւնը»: Կ. Վ. Տայք «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»: Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից»: Դրօ՝ «Մի դատուած յուշերից»: Ա. Մանդալեան՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»: Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղ. գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»: Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը».— Հայաստանի խորհրդ. արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը.— կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բագրատեան՝ Յ. Վ.: ՑԱՐԵՆԱԻԱՆ.— «Վ. Եղան. Մանկունի. Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Նկարներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գէւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Զգո՛յշ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ․ Նախարարութեան)։ Հասիկ հասիկ կը հաւաք (Տոքթ. Հայթօղեան)։ Շաքար ուտե՞լ թէ չուտել (Տոքթ. Շ. Այվազեան)։ Փոխան գեղագիր (Բժշկ. ատամնաբ)։ Արե՛ւ, արե՛ւ (Տոքթ. Ա. Աշճեան)։ Մանկիկը — խոս (Տոքթ. Ն. Արզումանեան)։ Օգնութիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շարաֆեան)։

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք։ Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ Ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին – բուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուան ժամը 5ին, Պար փըթի փուսէի սրահը։ Օրակարգ՝ Ընդհ. Կ. Խաչի եւ Տր. Կ. Խաչի գործունէութեան մասին։ Կը խօսի Երջ. Վարչութեան ներկայացուցիչ Տիկ. Միսաքեան։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»

(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ ութ մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ Կը հրատարակուի ամէն Հինգշաբթի, աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու, աշխարհի բոլոր մասերէն։ Պարբերաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու։

Գին՝ 2 Ֆր.։ Տարեկան բաժնեգին՝ 80 Ֆր., վեցամսեայ՝ 45 Ֆր. (Ֆրանսա եւ գաղութներ).

Հասցէ — 150, Champs - Elysées, Paris.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹ․ եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ, ՁԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ. Մ. Ը. Մ. ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ ... նակցական Միութիւններու։

Յառաջիկայ Սեպտ. 15ին Կիրակի օրը

ՓԷՌ ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ Գ. Գ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Մարտիկներու Մ... թիւն), Ն. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութիւն), Հ. ԱԿՈ... ԵԱՆ (Ձափ. Որբ. Միութիւն) ԳՐ. ԴԻՇՏԵԱՆ (Հայ Ազգ. Միութիւն), Գնդապետ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ Ֆրանս. նախկին ... տերազմիկներու ականաւոր ներկայացուցիչ մը։

Թափօրը կը կազմուի ՓԼԱՍ-ԿԱՄԲԷԹԹԱՅԻ հրապարակին ... ՓԷՌ-ԼԱՇԷԶԻ դրան ներսի կողմը ժամը 2.30ին։

ՀԱՂՈՐԴԱԿ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մեթրօ կամպէթթա, Օթօպիւս՝ 26 ... O-A-P:

×

Նոյն օրը ժան-կուժօնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ ... սաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍԻ յիշատակին...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ․ Սափրիչեան

Տեղացիք տեսնելով անոնց գալը, կը ցրուէին կը փախչէին իրենց ունեցած աղքատիկ ինչքերովը, եւ անասուններն կը բերէին մեր լերանը. ձորերուն մէջ անքոյթ տեղուանք կը պահէին։ Իսկ Ըսար – Ամպայի եւ Արպ'ամպայի իշխանաց ծանօթ ու բարեկամ եղող գիւղացիք իրենց մարդիկներովը կ'ոյ ի լեռը կուգան կը ժողովին.

Այս յանկարծահաս դէպքերը որքան աւելի որ սօսկում ու երկիւղ կը պատճառէին մեզ, այնքան աւելի մեր բոլոր խորհուրդները կը ցրէին, եւ մեր մտածմունքները ամենեւին օգուտ մը չէին ըներ․ այլ ինչպէս սովոր էինք այսօրինակ դէպքերու մէջ առ Աստուած միշտ դիմելու, գարձեալ զնա մեզի օգնական կը կանչէինք, որ փրկէ թէ զմեզ եւ թէ բոլոր խռովեալ երկիրը եւ խեղճ ժողովուրդը, որ փառասէր իշխաններու կրից զոհ կ'երթային։

Կովայիին զօրքերը դէպ ի մեր լեռանը քով սկսան արշաւել, եւ ճամբուն վրայ իրենց հանդիպած մարդիկը կոտորելէ եւքը, թեւէ յնին կապելով բանակը կը խրկէին Այն օրերը մեր լերան զօրքերը թշնամեաց զօրքերուն յանկարծ, պատահելով կը դարնուին անոնց հետ, իրենցմէ հինգ մարդ կ'ըննին, բայց թշնամեաց կողմէն ալ զօրապետ մը եւ հասարակ զինուոր մը ձերբակալելով կը բերեն Ըսար – Ամպա եւ հոն կը բանտարկեն։ Մեր իշխանը վախուն լեռնէն դուրս չէր ելներ եւ հոն ապաստանած կը կենար եւ զայն պաշտպանել միայն կ'ուզէր։ Բայց Արպ'ամպա թշնամիէն տակաւին հեռու ըլլալով վախ չունէր, եւ անոր իշխանը իր զօրքերովը մէկտեղ մեզի մօտ լերան մը վրայէն առպատամբին բանակը կը դիտէր եւ անոր վրայօք տեղեկութիւններ կ'առնէր։ Քանի անգամ մարդ խրկեց մեր լերան իշխանը իր բոլոր գիւղացիներուն որ գան ժողովին իրեն քով, բայց անոնք զանազան պատճառներով, երբեմն՝ մեր անասունները դեռ չենք փախուցած, եւ երբեմն՝ մենք կարող չենք այն ապստամբին հետ կռուիլ ըսելով, խոյս կուտային։ Հազիւ թէ այն երեք աւուր մէջ 800ի չափ պատերազմի կարող գիւղացիներ եկան ժողովեցան։ Իսկ Արպ'ամպայի իշխանին քով 2000 հոգի մը եղան, որովհետեւ զանիկա աւելի կը սիրէին, եւ այն տեղի ջուրը առատ էր եւ չէին նեղուեր․ ընդհակառակը մեր եղած լերան ջուրը չէր կրնար շատ բազմութեան բաւական ըլլալ

Հետեւեալ օրը Կովայիին բանակը վերցնելով ծրլկայի հարաւային կիրճէն ներս մտաւ եւ բարձր լերան վրայ կանգ առաւ, ուրկէ յիտակ մեր լերան վրայ կը դիտէր։ Ժամը վեցին մօտ հարիւրի չափ անձինք եկան ապըստամբին կողմէն, որոնց մէջ Ծրլկայիք ալ կային, եւ անոնց գիտել կուտային մեր լերան չորս կողմը։ Եւքը աւելի մօտենալով մեզի, սկսան թէոդորոս թագաւորը պախարակել եւ անոր վարմունքները վար զարնել, եւ ընդհակառակը իրենց իշխանը Կովային գովել, մեծ հաւատ տալ անոր, եւ կ'ըսէին․ «ինչո՞ւ անձնատուր չէք ըլլար տասնկ մէկ ժողովրդական եւ անփառասէր իշխանի մը, որու տակ աւելի հանգիստ ու ապահով կրնաք ըլլալ»։ Որոնց պատասխան տուին մեր կողմի մարդիկը՝ մեծցնելով թէոդորոսը, որուն աւելի կ'ուզեն հնազանդիլ իբրեւ օրինաւոր թագաւորի՝ քան թէ ապստամբի մը։ Ասոր վրայ իրենց բանագնացութիւնը աւելի ծանր կերպարանք մը ստացաւ։ Ըսար – Ամպայի իշխանը սկսաւ թշնամեաց եղած կողմի արեւելեան գուռը ամբցնել տալ զօրքերով եւ պատերազմական գիւղացիներով․ նոյնպէս եւ զօրքերն ալ կարգի դրաւ եւ կռուոյ պատրաստութիւններ տեսաւ, որպէսզի եթէ անոնք դէպ ի դուռը յառաջ գալու ըլլան՝ անպատրաստ չը գտնուի։ Կարծես թէ երկու կողմէն ալ նշանի կը սպասէին, եւ շատ չեչեց երբ պատգամաւորներու — թեան եկող մարդոց մէջ ծանր ու նախատական խօսքեր կը փոխուեցան․ յանկարծ մեր կողմէն մէկը հրացանը պարպելով՝ գնաց թշնամեաց մէկուն դիպաւ եւ սպաննեց զայն։ Այս որ լսեցինք մենք ներսէն, դպացինք որ վտանգը քանի կ'երթայ աւելի կը մօտենայ մեզի, եւ մեր սովորական գինքերը ձեռք առինք, այն է Աստուծոյ առջեւն ընկնիլ և անոր ողորմութիւնը խնդրել, ու կ'ըսէինք․ «Ով Տէր, դու որ պահեցիր զմեզ ողջ եւ անվնաս այն բարբարոս Արտաքացուցմէ եւ յուղկահարներէ թէ մեզի եւ թէ մեր բոլոր գոյքերը, պահէ եւ այժմ այս քրիստոնեայ երկրին ժողովրդոցը ձեռքէն. եւ մի թողուր մեզի որ փորձութեանց մատնուինք՝ երբ քու սատուածային փառացդ եւ անուանդ համար չէ։ Իսկ թէ որ քու սուրբ կամքդ այսպէս կ'ուզէ, օրհնեալ ըլլայ այն․ աչք քո ի մեզ՝ եւ մեք ի դ’օինդ։

Այն օրը ապստամբ թշնամիք երկար բարակ խօսելէն եւքը կը թողուն կ'երթան, որովհետեւ իրենց մեծէն հրաման չունէին լերան վրայ յարձակելու։ Հետեւեալ օրը առաջինէն աւելի բազմութեամբ եկան լեցուեցան նոյն դրանը դիմաց․ երկու կողմէն երկարօրէն խօսակցեցան, Կովայիին պատգամախօսները միշտ քաղցրութեամբ կըպատասխանէին ըսելով թէ՝ «Մեր մեծը ծերունի եւ գրեթէ կրօնաւոր անձ մըն է․ կարգաւորները լաւ կը սիրէ ու կը պատուէ․ լաւ ալ քով կրնայի եկեղեցւոյն եւ իւր ժողովրդեան․ թագաւորին նման բռնութիւններ չը բանեցներ, ժողովուրդը եւ կամ զօրքերը թրէ չանցըներ կով մարդ չայրեր, անոր հակառակ սիրով անոր իշխանութեան տակ կը ժողովին ամէնքն ալ, ... որ եկան հաւաքուեցան ձեր իշխանութեան ներքեւ զանուող երկիր ... ինչու ուրեմն միայն Ծրլկայի ... զաւառը չը պիտի հնազանդի․ ... չու Ըսար – Ամպան եւ անոր ... անձնատուր չպիտի ըլլան ... կու կողմէն արիւն թափուելու ... իշխանին կողմէն այսպէս պատ... տրուեցաւ բարձր ձայնով. «Ե... դաւորին ծառայն եմ եւ զինքը ... վեհապետս միայն կը ճանչնամ ... նիկայ չը ճանչցողն ու անոր ... զանցողը ապստամբ կը համարուի ... ուստի ես ալ զինքը չեմ ճանչնար ... չեմ հնազանդիր։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
29
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
29 Août
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2895

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻՆ ԱՅՍ ՊՂՏՈՐ ԽԱՂԵՐԸ

Բայց կա՞յ որ հայ կարմրուկները վերջապէս տուն կանչեն իրենց խելքը, այսքան փորձառութիւններէ յետոյ։ Դանէ հետեւելով օրուան չարժումին կամ իրենց վարպետներու օրինակին։

Պատասխանը կրնաք անմիջապէս գտնել, ունկնդրելով իրենց ձայներուն, կարդալով իրենց թերթերն ու թռուցիկները։

Դաշտահանդէս մը կը սարքեն, « մի քիչ փող » հաւաքելու եւ չարաթաթերթ մը ապրեցնելու համար, և կը փչեն ու կը փչեն։ Միեւնոյն ատեն բեմ կը հանեն Ֆրանսացի բանախօսներ, որպէսզի հայ բանուորները ողեւորեն «Ժողովրդական ճակատ»ին բացած պայքարով։

Այդ առթիւ, անշուշտ չանթեր կը տեղան նաեւ հայ Փաշականութեան դէմ, որուն գլուխը կանգնած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը...

Անցեալ շաբթու օրը մը երեւցաւ «Ցառաջ»ի մէջ,— «Դաշտական հանդէս Կրընօպլի մէջ »։ Ծայրագիրը,— երգ, արտասանութիւն եւ զանազան խաղեր, ծաղկոցի աշակերտներուն կողմէ։

Քանի մը չուշբթներ չեն ուտեր, չեն խմեր եւ ահա թռուցիկ մը։ Թուականը՝ օգոստոս 25, ստորագրութիւնը՝ « Հայ Աշխատանքի խումբ »։

Ցիշելով երկու տարի առաջ պատահած դժբախտութիւնը, որուն հետ հեռաւոր կապ անգամ չունի օգոստ. 25ի գիւղացական հանդէսը, այս փախուկները գրիչը մելանին մէջ կը թաթխեն եւ կը գրեն.

— « Վստահ թող գիտնան այդ արկածախնդիրները, որ Կրընօպլի հայ աշխատաւորութիւնը երբե՛ք պիտի չթոյլատրէ որպէսզի Պիւրոյի հրահանգով նորանոր ոճիրներ սարքեն։

Մենք, միացած տեղացի բանուորութեան, պիտի պայքարինք գաղութահայութեան բոլո՛ր գոյնի թշնամիներուն դէմ։ Կրընօպլի Աշխատանքի խումբը գիտակից իր պարտականութեան, կոչ կ'ուղղէ դաշնակ, հնչակ, ռամկավար եւ անկազմակերպ բանուորներուն, որպէսզի հետեւին Պանթէօ-Քաշանի (Փարիզ) մէջ վերջերս կազմուած ժողովրդական ճակատի օրինակին, կազմակերպելով տեղւոյն մէջ ալ ժողովրդական Միացեալ ճակատ, պայքարելու հացի, աշխատանքի եւ ազատութեան համար »։

Այլ եւս մի հարցնէք թէ մանկապարտէզի մը, հայերէնի դասընթացքի մը ափ մը աշակերտներուն, Կ. Խաչի սաներուն տարեկան հանդէսը ինչո՞վ կը խանգարէ «Ժողովրդական ճակատ»ին գործունէութիւնը, հացի, աշխատանքի եւ ազատութեան պայքարը, կամ հայ կարմրուկներուն... «քաղաքական ոյժերը»

Թռուցիկին ամէն մէկ բառը գոհար մըն է։ Իսկ եթէ Ֆրանսերէնի թարգմանուի, ապահովաբար ամէն ի բերան պիտի մնան Մարսէյ Քաչէնն ու Ժաք Տիւքլօ, տեսնելով որ այսքան գիտակից և արտակս աշակերտներ հասած են արեւելեան ժողովուրդի մը մէջ։

Այս գեռ ոչինչ։

Կը յիշէք որ յուլիս 5ին հանդէս մը սարքուած էր հոմենտ գիւղի մը, Սէվրանի մէջ, Աստուածաշունչի թարգմանութեան առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հայ Կրթասիրաց Միութեան։

Հանդէսի պահուն կռիւ մը ծագեցաւ, որուն մանրամասնութիւնները գրուեցան օրը օրին, պատասխանատուութեանց ճշտումով։ Երկու կողմերն ալ միջոցներ կը խորհէին միջադէպը փակելու, որպէսզի օրինական հետապնդումներ աւելի չբարդացնեն կացութիւնը։

Ո՛վ միամտութիւն։ Իժն ու գիժը ձեռք ձեռքի տուած, չաբաթներով գայլի աւետարան կը կարդան առ որ անկ է։

Եւ ահաւասիկ արդիւնքը.— Ֆրանսերէն ամսաթերթ մը, «Լը Փրոլէթէր», « հաժայնավար օրկան Օլնէ–Սու–Պուաի եւ Կոնէսի շրջանակներուն », իր յուլիս–օգոստոս թիւին մէջ կը հրատարակէ պատմութիւնը՝ Սէվրանի Կրթասիրաց Միութեան շուրջ ծագած վէճերուն։ Խորագիրն ալ՝ «Թակարդ մը»։

Եթէ ամբողջութեամբ թարգմանուի, այդ պատմութիւնը կրնայ մէկ ու կէս սիւնակ տեղ բռնել «Ցառաջ»ի մէջ։ Դեռ ուրիշ խնդիր թէ՝ նոյն իսկ «Ցառաջ»ը հայերէն թերթ ըլլալով հանդերձ, այդքան տեղ պիտի չտար այդ ցնդաբանութեան։

Քանի մը բառեր ու բացատրութիւններ միայն, որպէսզի աւելորդ անգամ մը եւս համոզուիք թէ ինչո՛ւ այսպէս փչուր–փչուր կը քակուի հայկական կեանքը, եւ թէ ինչու հետզհետէ կը դառնանք ոչ միայն ծիծաղելի, այլ եւ գանելի։

Համաձայն «Լը Փրոլէթէր»ի (պրոլետար) պատմութեան, Սէվրանի Հայ Կրթասիրաց ակումբը « աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր դարձեր է վառարան մը փաշական քարոզչութեան »։

Ցետոյ, « հայ Փաշականները նման են Ֆրանսացի Փաշականներուն. անոնք իրենք զիրենք պաշտպանուած կը զգան իշխանութենէն », եւ ուժ կ'առնեն... Հրեղէն Խաչէն։ « Դիտելի է որ Սէվրանի ոստիկան–զինուորները կը ձերբակալեն, կը հետապնդեն պարկեշտ մարդիկը եւ կը պաշտպանեն փաշականները »։

Եւ վերջապէս աղաղակութիւն մը, որ մարտակոչ մըն է.

— «Մենք պիտի պաշտպանե՛նք զոհերը։ Մենք թոյլ չպիտի տանք որ դատապարտուին պարկեշտ մարդիկ։ Մենք կ'ուզենք որ հետապնդուին հայ փաշականները։ Մենք պիտի մատնանշենք զանոնք. Սէվրանի բանուորները այլ եւս չեն ուզեր հայ փաշականներ ինչպէս ֆրանսացի փաշականներ »։

Թերթը կը խոստանայ յաջորդ անգամ դարձեալ խօսիլ «Կրթասիրաց Միութիւն» կոչուած « չարագործներու ընկերակցութեան » մասին, « մատնանշելով եւ յականէ անուանէ յիշելով Փաշական վարիչները »։

Շատ կը ցաւինք որ« Փրոլէթէր» ինքն ինկած է թակարդի մը մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՆԵՂԸ ԿԸ ԴՆԷ ՖՐԱՆՍԱՆ

ՏԵՆԴԱԳԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Կը թուի թէ մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարումը հապէշական տագնապին ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած է Փարիզ։

Անընդհատ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ, համաքարար գործելու եւ պատերազմը կանխելու համար։ Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը երէկ նիստ գումարեց Էլիզէի պալատին մէջ, յատկապէս իտալօ-հապէշական վէճը քննելու համար։ Պ. Լավալ տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի անգլիական եւ իտալական դեսպաններուն հետ։ Կ'ըսուի թէ անգլիական կառավարութիւնը ուզած է ճշդել հետեւեալ պարագան,— Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Ֆրանսա, եթէ Ա. Դ. Խորհուրդի նիստը բացուած ատեն, Իտալիա պահանջէ որ Հապէշիստան վըտարուի Ազգաժողովէն։ Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը կրկին խորհրդակցութիւն մը պիտի ունենայ Պ. Լավալի հետ, ճշդելու համար սեպտեմբեր 4ի ժողովին մանրամասնութիւնները։ Ատոր համար Ա. Դ. Խորհուրդի ժողովէն առաջ Փարիզ պիտի հանդիպի Պ. Իտըն, Ազգաժողովին անգլիական ներկայացուցիչը։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Լավալի եւ Փարիզի անգլիական դեսպանին տեսակցութիւնը շօշափելի արդիւնք մը չէ ունեցած վիճելի խնդրոյ լուծման տեսակէտով։ Դեսպանը որոշ առաջարկներ չէ ներկայացուցած, իսկ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը որ եւ է որոշում տալէ առաջ կը նախընտրէ լսել Իտալիոյ ամբաստանութիւնները՝ Եթովպիոյ դէմ։ Կ'ըսուի թէ Պ. Լավալ դիտել տուած է որ Ֆրանսա կարելին փորձեց, Իտալիան համոզելու եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին բերելու համար։ Ուրեմն, պէտք է սպասել ժողովի եզքին։

Ֆրանսական մամուլը կը շարունակէ պաշտպանել քօղարկեալ հոգատարութեան մը տեսակէտը։ Իսկ պատժական տնօրինութեանց խնդիրը կը համարուի ոչ միայն վտանգաւոր, այլեւ ցնորական։ Ամէն պարագայի մէջ, կարծողներ կան թէ այս խնդիրը պիտի արծարծուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ, եթէ Իտալիա անհաշտ ընթացք մը բռնէ։

Իտալական դահլիճը արտակարգ նիստ մը գումարեց օգոստոս 27ին, ռազմափորձերու դաշտին վրայ, մինչդեռ հերթական ժողովը նշանակուած է սեպտեմբեր 15ին։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս ժողովին, որ կաչուած էր զինուորական եւ տնտեսական ծանրակշիռ որոշումներ առնել։ Միւս կողմէ փութով տեղեկութեամբ կը դատուորուին այն փաստաթուղթերը որ պիտի ներկայացուին Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ ամբաստանութիւն Հապէշիստանի դէմ

Արտակարգ իրաւանցում Հապէշիստանի մէջ

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, հարիւրաւոր ընիկներ կը հեռանան Հապէշիստանի մայրաքաղաքէն եւ իրենց գիւղերը կը կը վերադառնան ջորիներով կամ ոտքով, համաձայն եղած պատուէրներուն։ Պատերազմի հեռանկարը խուճապի մատնած է նաեւ օտարականները, որոնցմէ շատեր արդէն իրենց շունչը առած են Ճիպութի։ Կայսեր հրամանով մայրաքաղաքէն կը քշուին նաեւ հարիւրաւոր մուրացիկներ, թափառաշրջիկներ եւ գործազուրկներ, որոնք պիտի զինուորագրուին հարաւային բանակին մէջ։ Վերջապէս յառաջ կը տարուի նորագիր զինուորներու մարզանքը։ Ամէն օր դէպի կայս. պալատ առաջնորդող ճամբուն վրայ կը տեսնուին զինուորներ որոնք մարզանքներ կը կատարեն։ Միայն մայրաքաղաքին մէջ այս կարգի 3000 նորագիրներ համադրեալ չունին։ Զինուորները զօրանոցներու մէջ փակուած չեն, այլ իրենց ընտանիքներուն հետ կ'ապրին։ Անոնք սախուած են ամէն օր քանի մը մղոն ճամբայ քալել, զօրանոց երթալու եւ իրենց հրացանները առնելու համար։ Մարզանքը վերջանալէ յետոյ հրացանները նորէն զօրանոց կը տարուին. Զինուորները խանդավառ են, հակառակ զէնքի, ռազմանիւթի եւ համազգեստի նուազութեան։

⁂ Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ Եթովպիոյ ազգ. դրամատանը դադրեցուցած ըլլալով օտար դրամի հայթայթումը, առեւտրականները չեն կրնար վճարել իրենց մուրհակները եւ մաքսէն հանել իրենց ապրանքները։ Ներածումները բոլորովին կանգ առած են։

Կայսեր հրամանին համաձայն, հազարաւոր Հապէշներ գիւղերու մէջ կը համախմբուին, պատսպարաններ շինելով, ի նախատեսութիւն օդանաւային յարձակումներու։

⁂ Անգլիական թերթերը կը պահանջեն վերցնել զէնք եւ ռազմանիւթ արտածելու արգելքը, որմէ մեծապէս կը տուժէ Եթովպիա, մինչդեռ Իտալիա անընդհատ կը սպառազինուի շնորհիւ իր զինագործարաններուն։

Հապէշական կառավարութիւնը գանգատած է թէ հելլէնական կառավարութիւնը թոյլ կու տայ որ իտալական օդանաւեր թռչին Ցունաստանի վերեւ։

Մոսկուա կը բողոքէ ամերիկեան յաղոփին դէմ

Գրած էինք թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ուժգին բողոքագիր մը ուղղած է խորհրդային իշխանութեան, Կոմինտեր-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Տր. Կ. Խաչի սանիկը Նիսի մէջ

(ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐՈՒԱԾ ՄԵԾ ՄԱՍԻՆ, ՓԱՐԻԶԷՆ, ՄԷԿ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ)

ԽՄԲ. — Վերջին պահուն ստացանք հետեւեալ նամակը.—

Նիս, ... Օգոստոս.— Ցայտնելով մեր խորին շնորհակալութիւններս « Ցառաջ »ի խմբագրութեան, որ յաջորդէն տեղ է տուած Տր. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի վերաբերեալ յօդուածներին՝ ներկայիս խնդրում ենք անմիջապէս յայտարարել թերթին մէջ, որ Տ. Հ. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի սաներին վերադարձը Փարիզ պիտի լինի 1 սեպտեմբերի կիրակի առաւօտ, ժամը 9.20ին։ Ծնողներ եւ խնամակալներ հաճին գալ Կառ տը Լիոն, իրենց զաւակներին դիմաւորելու եւ ընդունելու։ Բոլոր երեխաները առողջ են ու բախտ. կազդուրուած։ — ՍԱՆ. ԲԺԻՇԿԸ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԶՏԻԿ ՄԱՐԴԻԿ

Անցեալ յուլիս 6ին «Ցուսաբեր» բացառիկ թիւ մը հրատարակեց, նուիրուած՝ Խալիլի մեծ բանաստեղծին՝ Ջիպրանին։

Իսկապէս անհնարին էր հրատարակութիւն մը հայ մամուլին համար — Էջ «Ցուսաբեր»ի ծառայող եւ ուրիշ պատկերներով։

Գրիչի յետին մշակին կ'իյնար երէ ոչ գնահատել, գոնէ տարրական բարեկրթութիւն մը ցուցնել այս հրատարակութեան հանդէպ, անոր վրայ նայելով իբրեւ աշխատանք եւ արտադրութիւն։

Երէ այդ հրատարակութիւնը կատարուած ըլլար որ եւ է օտար հասարակութեան մէջ, մարդիկ ամէն գիրք չպիտի բանէին, դնելով հանդէպ իրենց կարծիքին ազատութիւնը։

Արդ, «Ցուսաբեր»ի բացառիկը լոյս կը տեսնէ եւ կը հասնի Թէհրան։ Չեմ գիտեր ի՞նչ հով կը փչէ. հանկարծ Ցովսէփ Միրզայեանի այլին կը փաթթէ ցնդակ մը գրել — կամ գրել տալ — եւ դրկել Եգիպտոսի ռամկավար օրկանին, ըսելու համար թէ,—

« Դուք ոչ մի հնարաւորութիւն չըպիտի ունենայիք լոյս ընծայելու ձեր բացառիկը այնպէս, ինչպէս ես տեսայ, առանց Ց. Միրզայեանի խմբագրութեան »։

Տիկինը բռնել ուզած է — կամ բռնել տուած են — թէ « Ցուսաբեր »ի բացառիկը իր նախօրեան ամսուան խմբագրած է «Ցուսաբեր»ի խնդրանքով, բայց Դաշնակցական թերթը իբրացուցեր է ամբողջ աշխատանքն ու արժանիքը։

Ռամկավար օրկանը կրնա՞ր փախ-չիլ այս բանկագին առիթը, բանալու համար իր զարշահոտութեան ծորակը։

Եւ տասը տարին կը բխէ խմբագրական մը — «գրական սխանդալ», «գրականագողութիւն» եւ ուրիշ խենթ պիրճ որ կրնաք երեւակայել։

Իսկ ի՞նչ է բուն իրականութիւնը։

«Ցուսաբեր»ի խմբագիրը 1934 նոյեմբեր 1ին նամակ մը կը գրէ Ց. Միրզայեանցի, եւ կը խնդրէ, սանձելու բացառիկին խմբագրութիւնը, ամփոփելով 8 — 10 էջի մէջ։ «Ես կը գրեմ միայն խմբագրական եւ պատրաստել կուտամ մէկ-երկու յօդուած, ոչ աւելին»։

Միրզայեանց գործը կը սկսի եւ կը ղրկէ իր մշակած հատ բարգմանած նիւթերը։

« Ցուսաբեր » ձեռնարկելով հրատարակութեան, 8 — 10ի փոխարէն կը հանէ 28 էջ։

Այս 28 էջերուն մէջ հրատարակուած են 32 մեծ ու փոքր գրութիւններ, որոնց 8ը կը պատկանին Խալիլին, մէկը՝ եգիպտացի մատենագրի մը, եօթը՝ Ց. Միրզայեանցի, իսկ 36ը՝ ուղղակի «Ցուսաբեր»ի։

Միրզայեանցի ղրկած բոլոր նիւթերուն վրայ կ'երեւայ իր անունը։ (Ցիշուած՝ 12 անգամ)։

Խմբագրութիւնը մասնաւորապէս կը յիշէ թէ «առատօրէն իր ջերմ աջակցութեան շնորհիւ կարելի եղաւ մեզ այս բացառիկը հանել»։

Ուրեմն, ոչ մէկ ուրացում կամ զրկանք՝ Ց. Միրզայեանցի կատարած աշխատանքի մասին։ Ընդհակառակն։

Անա թէ որքան մանրացեր, գոհեկացեր են մարդիկ,— իսկական դիւանագէտները, մալուրեցնելով վիշտէն խելագարած կամ անպատասխանատու կին մը։

ՎԱՀԷ

Կոմինտէռնը Փարի՞զ կը փոխադրուի

Գերմանական կառավարութեան կիսապաշտօնական օրկանը կ'իմանայ թէ ատենէ մը ի վեր կը խորհուի Փարիզ փոխադրել Կոմինտէռնի պաշտօնական կեդրոնը, պարզապէս երեւոյթները փրկելու համար, մինչ Մոսկուայի մէջ պահելով բուն ղեկավարութիւնը։ Գերմանական ուրիշ թերթեր ալ կը խօսին այս մասին, թուելով փոխադրութեան դժուարութիւնները։ Մանաւանդ որ, Ֆրանքօ-խորհրդային համաձայնութիւնը կնքուեցաւ համայնավարական քարոզչութիւնը դադրեցնելու պայմանով։ Թէեւ, իրականին մէջ, համայնավարները յաջողեր են բջիջներ կազմել նոյն իսկ Ֆրանսական զօրանոցներու մէջ։

Այս միջոցին Լիթվինով ժընեւ կը գտնուի, իսկ Սթալին՝ Կովկասի ջերմուկները գացած է. այնպէս որ Մոսկուայի թերթերը կը նախընտրեն լռութիւն պահել։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆԳԼԻԱ ԿՐՆԱ՞Յ ՓԱԿԵԼ ՍՈՒԷԶԻ ՋՐԱՆՑՔԸ

Լոնտոնի մեր աշխատակիցը կը գրէ.

Կարծողներ կան թէ Իտալեւհապէ–շական պատերազմի մը պարագային Մեծն Բրիտանիան պիտի ստիպուի փակել Սուէզի ջրանցքը:

Սխալ է այս ենթադրութիւնը. ո՛չ Անգլիան, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է պե–տութիւն կրնան օրինական միջոցնե–րով արգիլել ջրանցքին ազատ նաւար–կութիւնը՝ պատերազմի կամ խաղա–ղութեան ատեն:

Ջրանցքը կը կառավարուի միջազ–գային ընկերութեան մը կողմէ, որ հիմնուած եւ արձանագրուած ըլլալով Փարիզի մէջ, ենթակայ է Ֆրանսական ու նաեւ եգիպտական օրէնքներուն: Ընկերութեան 32 տնօրէններէն 21ը Ֆրանսացի են, 10ը Անգլիացի, իսկ մէկը՝ Հոլանտացի: Անգլիա գնած է բաժնեթուղթերուն հարիւրին 44ը (գլխաւոր մասը Եգիպտոսի խտիվէն 1875ին):

Ջրանցքը, որուն շինութեան ձեռ–նարկեց Ֆէրտինանտ տը Լէսէփս 1859ին, բացուեցաւ 1869ի նոյ. 17ին եւ արժեց 17 միլիոն սթերլին: Եր–կայնութիւնն է 99 մղոն, լայնքը 198 ոտք, իսկ նուազագոյն խորութիւնը 33: 27,000 թոնոնոց նաւ մը կրնայ կտրել ջրանցքը 15 ժամէն:

Սուէզի նաւարկութեան ազատու–թիւնը երաշխաւորուած է 1888ի հոկ–տեմբեր 29ի համաձայնութեամբ՝ ըս–տորագրուած Պոլսոյ մէջ՝ հետեւեալ պետութիւններուն կողմէ — Անգլիա, Աւստրիա – Հունգարիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Հոլանտա, Ռուսիա, Սպանիա եւ Թուրքիա:

Գերմանիայ եւ իր գինակիցներուն ստորագրութիւնները չեղեալ նկատ–ուեցան պատերազմի ընթացքին, բայց վարձեալ վերահաստատուեցան հաշ–տութեան դաշնագիրներով (Վերսայլի դաշնագիր՝ յօդուած 282. Սէն Ժէ–րմէնի դաշնագիր՝ յօդուած 234, Թր–իանոնի դաշնագիր՝ յօդուած 217 եւ Լօզանի դաշնագիր՝ յօդուած 99):

Վերսայլի դաշնագրին 252րդ եւ Սէն Ժէրմէնի դաշնագրին 107րդ յօդուած–ներով Գերմանիան եւ Աւստրիան «Մեծն Բրիտանիոյ կը փոխանցէին 1888ի համաձայնութեամբ Սուլթա–նին տրուած իրաւունքները՝ ջրանց–քին վրայ»: Ինչպէս յայտնի է, Լօզանի դաշնագրին 17րդ յօդուածին տրամա–դրութեամբ «Թուրքիան կը հրաժա–րէր Եգիպտոսէն եւ Սուտանէն՝ սկսե–եալ 1914 նոյեմբեր 5էն:

Վերոյիշեալ Համաձայնութիւնը տասնեւօթ յօդուածներով կը բա–ցատրէ ջրանցքին ազատ նաւարկու–թեան պայմանները:

Սուէզը բաց է բոլոր առեւտրական եւ պատերազմական նաւերուն առջեւ թէ խաղաղութեան եւ թէ ընդհանուր կամ մասնակի պատերազմի մը պա–րագային: Միջազգային օրէնքով ճշ–դուած սահմանագիծէ մը ներս՝ թշ–նամի պետութիւնները զինուորական գործողութիւններ չեն կրնար կատա–րել ջրանցքին շուրջը: Չեն կրնար նոյնպէս ռազմանիւթ կամ պարենա–ւորում մթերել ջրանցքին երկու ա–փերուն վրայ կամ շրջակայ նաւա–հանգիստներուն մէջ: Արգիլուած է զինուոր ցամաք հանել այնտեղ: Պա–տանաւորը Փորթ Սայիտի մէջ ալ քսանըչորս ժամէն աւելի թարխսի նետելու իրաւունք չունին: Համա–ձայնութեան գործադրութեան կը հս–կէ եգիպտական կառավարութիւնը, որ դժուարութեան մը պարագային կը դիմէ Սուլթանին (բնականաբար այս տրամադրութիւնը ջնջուած է 1914էն յետոյ): Վաւերաթուղթը կ՚արգիլէ նաեւ ամրացնելու շինու–թիւնը:

Դաշնագրին տրամադրութիւնները ո՞ր աստիճան գործադրելի են կամ յարգուա՞ծ են միշտ:

Ըսինք թէ Սուէզի երթեւեկը ազատ է բոլոր նաւերուն առջեւ, ինչ դրօ–շակ ալ պարզեն անոնք կամ ինչ ալ ըլլան օրուան քաղաքական պայման–ները: Իրաւական տեսակէտէն ան–բռնաբարելի չէ այս տրամադրութիւ–նը: Ջրանցքը կը գտնուի Եգիպտոսի սահմաններուն մէջ. հետեւաբար, ե–թէ անհրաժեշտութիւն ծագի, եգիպ–տական կառավարութիւնը կրնայ ռազմական միջոցներու դիմել ջրանց–քին բոլորտիքը՝ երկրին պաշտպա–նութիւնը ապահովելու համար:

Ջրանցքը փակուած է միայն երկու անգամ:

Նախ 1882ին, ուրեմն վերոյիշեալ համաձայնութեան կնքումէն վեց տա–րի առաջ, Անգլիան, Արապի փա–շայի(*) ըմբոստութեան ժամանակ, Խտիվին հրաւէրով երեք օր արգիլեց օտար նաւերու երթեւեկը. Այդ քայլը անհրաժեշտ էր երկրին հողային ամ–բողջութիւնը պահպանելու համար:

Յետոյ 1898ին՝ Սպանիոյ եւ Ամե–րիկայի պատերազմի ընթացքին ջր–րանցքին վարչութիւնը թոյլ չտուաւ որ սպանիական նաւատորմը անցնի անկէ Սուէզի մէջ: Այդ թուականին Պոլսոյ համաձայնութիւնը ստորա–գրուած էր արդէն:

Իսկ ընդհանուր պատերազմին ըն–կերը Անգլիա քանի մը ամսուան հա–մար փակեց ջրանցքը, որովհետեւ թրքական բանակը վտանգ կը սպառ–նար Եգիպտոսի: Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան բաց էր ան նոյնիսկ թշ–նամի նաւերուն առջեւ: Հետեւաբար 1888ի դաշնագրով Սուէզի փակումը անկարելի է: Բայց պէտք է չէզոքել կարեւոր խնդիր մը որ կապ ունի օր–ուան տագնապին հետ:

Կարգ մը օրէնսգէտներ կը պնդեն որ եթէ Իտալիան պատերազմ հրա–տարակէ Հապէշիստանի դէմ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր Ուխտին 16րդ յօդուածին տրամադրութեամբ ճնշող–դական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ յարձակող պետութեան դէմ. այդ մի–ջոցներէն մէկն է, կ՚ըսեն, Սուէզի ջրանցքին փակումը իտալական նաւե–րուն առջեւ: Այդ պարագային ոստի–կանի պաշտօնը պիտի յանձնուի Մեծն Բրիտանիոյ, որ խնամակալն է Եգիպ–տոսի:

Սակայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը իրաւունք ունի՞ չեղեալ համարելու իր ծնունդէն առաջ կնքուած համա–ձայնութիւնները: Չէ՞ որ 1888ի վա–ւերաթուղթը յիշատակուած է հաշ–տութեան քառեակ դաշնագիրներուն մէջ:

Ժընեւի Արիոպագոսի փաստաբան–ները պատասխան ունին այդ առար–կութեան դէմ — Ազգերու Դաշնակ–ցութիւնը իր իրաւունքներուն գոր–ծադրութեան մէջ սահմանափակուած չի ճանչնար եւ իր Հաւատամքին 20րդ յօդուածով «պետութիւնները յանձն կ՚առնեն ջնջել այն բոլոր համաձայ–նութիւնները որոնց տրամադրու–թիւններն ու ոգին անհամապատաս–խան են վերոյիշեալ Ուխտին պայ–մաններուն»:

Իտալական թերթ մը, Աֆարի Էս–թէրի կը բացատրէ որ Ժընեւի հիմ–նարկութիւնը չի կրնար չեղեալ հա–շակել Վէրսայլի դաշնագրին մէջ եր–կու անգամ յիշատակուած 1888ի հա–մաձայնութիւնը:

Ի հարկէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ, հակառակ պարագային, լու–ծել հանգոյցը, քանի որ Ուխտին 19րդ յօդուածը իրաւասութիւն կուտայ ի–րեն վերաքննահատման ենթարկել՝ անգործադրելի համարուած դաշնա–գիրները

Եզրակացնելով, չէշտենք անգամ մը եւս որ Անգլիան միջազգային օրէն–քին սահմանին մէջ չի կրնար փակել Սուէզը:

Բայց ո՞վ ըսաւ որ աշխարհի գոր–ծերը միշտ կը հպատակին օրէնքնե–րու, որոնք կրնան բարեփոխուիլ ի նպաստ զօրաւորին:

(*) Արապի փաշա. Եգիպտոսի պա–տերազմական նախարարը, 1882ին ըմ–[illegible] Թուրքիոյ եւ խտիվին դէմ: Անգլիան միջամտեց: Թէլ–Էլ–Քէպիրի ճակատամարտին մէջ, փաշան պար–տուեցաւ. մահուան դատապարտեցին զինքը բայց պատիժը չգործադրուե–ցաւ. աքսորեցին Սէյլան կղզին ուր մեռաւ 1911ին:

ԾԻԾԱՂ

Գիզմարք որ Վիլհէլմ Բ.ի հրամա–նով պատուանշան մը կուտար զինուո–րի մը, հետեւեալ տրտասոց առաջար–կը բրաւ անոր.

— Որը կը նախընտրես, այս խա՞չը թէ 100 թալէր:

Զինուորը երկաթեայ մարշալեւտին ձեռքին մէջ շողալը տեսնելով խաչին, հարցուց թէ քանի՞ կ՚արժէր ան:

— Երեք թալէրի չափ:

Այն ատեն պարզուկ զինուորը, կրունկները շաչեցնելով, պոչեց.

— Ձեր Վսեմութիւնը թող հաճի ուրեմն ինծի տալ խաչը եւ 97 թա–լէր....:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԳԻՒՂԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՆԱՄԱԿ

Տիկին Ազատի իր կեսուրին, իր աղջկանը եւ մանչուն հետ օդափո–խութեան գացած է Մանշի եզերքը, ուրկէ կը գրէ իր Փարիզ մնացած ա–մուսնոյն.

— Եթէ մեզ հարցնելու ըլլաս ողջ եւ առողջ ենք: Ես առաջ օրուան մէջ հինգ քիլօ աւելնալով եղայ իննսունը–մէկ քիլօ. Մայրդ ընդհակառակն հինգ քիլօ պակսեցաւ. անցած օր պզտիկ վէճի մը ընթացքին բսաւ.— Կը բա–ւէ որքան միսս հատցուցիր: Դժբախ–տութիւնը հոն է որ մօրդ ճարպերը պակսելէ աւելի, ուղեղն է որ պակսիլ սկսած է: Աղջիկնիս ալ երկու քիլօ վրայ դրաւ. հիմակ ոչ հաց կ՚ուտէ, ոչ ջուր կը խմէ: Անցած օր չէշ մը քացախ խմեր էր ու բժիշկ բերել տուի: Մանչերնիս բսես հալեցաւ, հա–տաւ Ֆրանսուահի մը սիրահարուելով:

Ուրեմն մեր ընտանիքը եօթը քիլօ աւելցած ու եօթը քիլօ պակսած է: Ընդհանուր ծանրութիւնը կը մնայ նոյնը: Այս ծանրութիւնը քու ուսե–րուդ եւ կանակիդ համար նորութիւն մը չի բերեր:

Եթէ թեթեւցած բան մը կայ ան ալ մեր գրպանն է: Աղջիկդ հետաւոր քա–ղաքներ պառյաներ ըրաւ միշտ եւ իր այս ընթացքը շատ սուղի նստաւ մե–զի: Բացէն հագարնոց մը դրկել մի՛ մոռնար.

Կիրակի օր անմահական — բերնիդ արժանի — տօլմա մը պատրաստել տուի մօրդ. մեզք որ տերեւները քիչ մը հաստ էին ու բրինձն լաւ տեսակէն չէր: Ձէթն ալ զտուած չէր: Աղջիկդ չկերաւ. ես ու մայրդ մինչեւ իրիկուն լմնցուցինք: Մօրդ մատները ուռեցա եկաւ եւ յայտնեցի փափաքս: Այնքան չար է որ կարծեց թէ իր մատնիներուն համար է որ կ՚ուզեմ իր մատ–ները ուտել:

Տղադ եթէ հարցնելու ըլլաս—աչքը կուրնայ — թղթապանակէս հարիւր Ֆրանք թոցուց իր սիրուհիին հետ լեռները ելլելու համար: Անտառները բաւական չէին, հիմակ ալ լեռները երթալ սկսաւ: Ինչպէս կը տեսնես, տղադ բարձունքներու վրայ է հիմակ:

Աղջիկդ ալ հովիւներու շուշանի մը պէս է եւ փոս տեղերը սկսած է սիրել: Անցեալները սպանիացի նուագածուի մը հետ ձորի մը մէջ բռնեցի: Ան ալ անդունդներուն եզերքը սկսած է շր–ջիլ:

Տղադ վեր կ՚ելլէ ու աղջիկդ վար կ՚իջնէ: Նորէն կնիկդ է որ կը մնայ իր տեղը: Մայրդ ըսես ա՛լ կենալիք տեղ չունի. փոխանակ աղէկնալու՝ գերեզ–ման հոտիլ սկսած է: Տօլմա եփելէ ուրիշ բանի յատկութիւն չունի:

Օրական երկու անգամ ծով կը մտ–նենք եւ բնտանեբար կը լողանք: Մօրդ մորթը իր հոգիին գոյնը առացած է. սեւ սեւ: Աղջկանդ մորթը եղած է թուխ, մանչուդ մորթը կարմիր, իսկ իմ մորթս կատարեալ սուրճ: Շարա–թը շատ տեսակէն:

Թարմ ձուկ շատ կայ: Շաբաթը քանի մը անգամ կ՚ուտենք: Մայրդ կը նախընտրէ խեչափառը: Նման նմանին սիրէ:

Թէեւ հոս ամէն բան աժան է, սա–կայն իմ սիրտմակս շատ բացուած ըլլալուն նոյն հաշիւին կուգայ: Իմ սիրտմակս որչափ բացուի, այնչափ ալ մօրդ բերանը կը բացուի:

Քիչ մըն ալ քու մասիդ խօսինք: Հարկաւ ծմեռուան ամուխը գնեցիր Եթէ տակաւին չես գնած, անպայման Փարիզ դալէս առաջ կարգադրէ այդ գործը: Անշուշտ ինծի անակնկալ մը պիտի ընես, փափաքած մուշտակս ալ գնելով Սամարիթէնէն: Քաթալօկը պզզամանին մէջ դրած եմ ու սիրած մուշտակիս տակէն գիծ եմ քաշած: Գինը 2995 Ֆրանք է:

Նամակիդ մէջ կ՚ըսես թէ ի՛նչ ջուրի վրայ ենք: Աշխարհագրութիւն չե՞ս գիտեր: Մանշի ջուրերուն վրայ ենք:

Ա՞ս ալ ես պիտի սորվեցնեմ քեզի: Մայրդ կ՚ըսէ թէ այդ խօսքը ուրիշ ի–մաստով գրած ես: Իբր թէ ըսել կ՚ու–զես եղեր թէ ի՛նչ վիճակի մէջ ենք: Ըսեմ եթէ այդպէս է: Ամէնքս ալ քիչ թէ շատ Հապէշի փոխուած ենք: Ծովեզերքներուն վրայ ամէն մարդ հապէշացած է: Իտալիա գէշ ժամա–նակի մէջ պատերազմ կը յայտարարէ Հապէշներուն դէմ: Իբր թէ զերիները պիտի ազատէ եղեր: Ես ալ մօրդ ձեռքը գերի մըն եմ, բայց ազատուե–լու յոյս չունիմ:

Մեր ինչ ջուրի վրայ ըլլալը հաս–կցար: Դուն ալ մեզի գրէ թէ ինչ ցամաքի վրայ ես: Այստեղի ջուրը ցամաքի կը փոխուի, ամէն օր. բու ցամաքդ ալ կը մաղթեմ որ ջրհորի փոխուի: Քարէն, հողէն ջուր ու հաց հանես եւ մեզ պահես պահպանես, տասը օր աւելի, այս ծովեզերքին վրայ

Հակառակ քեզ կարօտցած ըլլալ–նուս, կ՚ուզենք տասը – տասնըհինգ օր աւելի մնալ հոս

Ածուխը մի՛ մոռնար: Ձէթ, օճառ, նպարեղէն եւ չոր պտուղներ ալ գնել չմոռնաս

Դրամը մանաւանդ ղրկէ եւ ընդունէ մեր հազար համբոյրները:

Թերթերը կը գրեն թէ ցուրտերը սկսած են Փարիզի մէջ: Մուշտակս: Կրկին ու կրկին համբոյրներով՝

Ազատինդ »:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ՍՈՒԼԹԱՆԸ

Սուլթան Համիտի կեանքէն առ–նուած դրուագ մըն է, զոր Քարլ Կրիւզ վերածած է շարժանկարի, Թոպէր Նիւմանի մէկ գրուածքէն առնելով: Ժապաւէնը անգլիական է եւ այս ան–գամ ալ Համիտի դերը ստանձնած է Ֆրից Քորթները: Թէեւ խաղարկու–թեամբ յաջող է այս դերասանը, սա–կայն չունի Ֆիզիքական Համիտի նմանութիւնները, մանաւանդ աչքե–րու արտայայտութիւնը եւ նշանաւոր քիթը:

Այս գործը սակայն կարծէք քարոզ–չական շարժանկար մըն է ի նպաստ Երիտասարդ Թուրքերու որոնք վերջ ի վերջոյ կը յաղթանակեն, տապալելով սուլթանական գահը:

Ուրեմն դժուար է ըսել թէ այս շարժանկարը սուլթանՀամիտի կեան–քէն առնուած դրուագ մըն է կամ իր կեանքի էջերէն մաս մը:

Երբ Սուլթան Համիտ կ՚ըսեն, մեր մտքին մէջ տարբեր ձեւով կը պատ–կերուի այս վայրագ դադանը, սա–կայն հոս կարծէք, բոլորովին ուրիշ դիմակի մը տակ է որ կը ներկայա–ցնեն:

Մահէն չափազանց խրտչող մարդ մըն է որ ժողովուրդին կամ նոյնիսկ պալատականներուն աչքին կը ներկա–յանայ ոչ թէ ինք, այլ իրեն նմանող դերասան մը, ծպտեալ Համիտի դի–մակին տակ: Կը խուսափի, կը կառ–կածի իր ամենամօտիկ շրջանակէն իսկ: Եւ այդ իսկ պատճառով երկրէն արտաքսուած Երիտասարդ Թուրքե–րու ներում շնորհելէ յետոյ, Հիլմի փաշան, որ հինգ երկար տարիներ հե–ռու մնացած էր Թուրքիայէն, կը կարգէ պատերազմական նախարար, անշուշտ իր մտքին մէջ ունենալով գիւղային մտադրութիւններ:

Համիտի հրամանով Քասար փաշա, իր ամենամտերիմ ընկերը եւ միեւնոյն ժամանակ ոստիկանապետ, կը սպան–նէ Տեր Թուրքերուն ղեկավարը՝ Հա–սան պէյը, ծայրայեղ գաղափարներ ունենալուն համար: Ոճրագործը փա–խած ժամանակ, սակայն, Հասան պէ–յի ընկերները կը տեսնեն որ ճերմակ Ֆէս ունեցող մարդ մըն է, անպայ–ման Երիտասարդ Թուրքերու անդամ–ներէն մէկը, եւ կը սկսի կախը: Կը ձերբակալեն եւ կը սպաննեն այդ կազ–մակերպութեան անդամները: Հիլմի փաշա ի զուր կը փորձէ Սուլթանին միջամտութիւնը եւ իր կուսակիցները կ՚իյնան մէկը միւսին ետեւէն:

Կը ձերբակալուի նոյնպէս իբր կաս–կածելի, Թալաթ փաշան, զոհ երթա–լով Քասար փաշայի սարքած մէկ խաղին:

Թէրէզ, Վիէննացի երգչուհի մը, ի զուր կը փորձէ ազատել Թալաթ փա–շան, որ իր սիրահարն էր եղած եւ վերջ ի վերջոյ կը ստիպուի Համիտի հարեմիկիններէն մին դառնալ, կարծե–լով որ այդ կերպով պիտի կրնայ ա–զատել տալ իր սիրահարը:

Խնճոյքի մը պահուն, սարքուած ի պատիւ Վիէննացի երգչուհին, գուր–սէն կը լսուին երգերու եւ հրացանա–ձգութեան ձայներ Երիտասարդ Թուրքերու շարքն է որ շարան շարան «Ազատութեան երգը» երգելով կ՚իյ–նայ: Թէրէզ կը պաղատի Սուլթանին ազատել Թալաթ փաշան, որ հետեւեալ օրը պիտի կնդակահարուէր եւ շատ դժուարութիւններով կը յաջողի ազա–տել տալ իր սիրահարը, որ բանտէն ելլելով ուղղակի կ՚առաջնորդուի սահմանագլուխ, անկէ անցնելով Սե–լանիկ:

Հոն կը սկսի իր աշխատանքը, կը կազմակերպէ արտաքսուած Թուրքե–րը, եւ ինք կը դառնայ Երիտասարդ Թուրքերուն ղեկավարը:

Թռուցիկներով, գաղտնի լրագիր–ներով, կը փորձէ յեղաշրջել Թուրք ժողովուրդը: Այդ միջոցին Համիտ նոյնպէս սպաննել կուտայ իր ամենա–մտերիմ ընկերը՝ Քասար փաշան:

Այս վերջինը սակայն մեռնելէ ա–ռաջ Թէրէզի միջոցաւ գաղտնի նամակ մը կը գրէ Թալաթ փաշային, յայտնե–լով որ Հասան պէյի սպանութեան պատճառը եղած է Սուլթան Համիտ եւ ինք Քասար փաշա հնազանդելով այդ հրամանին սպաննած էր իր ընկե–րը, համաձայն Սուլթանին հրամա–նին:

Կը շահագործեն այդ նամակը եւ հետեւեալ օրն իսկ պատերուն վրայ կ՚երեւան Քասար փաշայի ստորա–գրութեամբ զանազան ազդեր եւ թռուցիկներ:

Կը յեղափոխուի ժողովուրդը եւ Թալաթ փաշա կը մտնէ Պոլիս, կը գտնէ իր սիրուհին՝ Թէրէզը, եւ Սուլթան Համիտի ներում շնորհելով, կը ձգէ որ այս վերջինը հեռանայ սուլթանական աթոռէն:

Համիտ իր սիրելի ճերմակ կատուն գրկած կը մեկնի: Համիտի երկու դե–րերը կը կատարէ Ֆրից Քորթները:

X

Վերջերս նկատելի է որ Թուրքերը ամէն միջոցի կը դիմեն, առաջ տա–նելու համար իրենց պրոպականտը: Համիտի շարժանկարն ալ անշուշտ ի–րենց գործն է: Այս շարժանկարին մէջ, քանի մը ակնարկներ եղած են Հայերու մասին: Ահա թէ ինչպէս.—

Սուլթան Համիտ երբ կառավարու–թեան մէջ կ՚առնէ Երիտասարդ Թուր–քերը, այդ առաջին իսկ ժողովին մէջ խօսակցութիւն մը կը դառնայ եւ կը պարմանան թէ ինչպէ՞ս Համիտը ճաս մը չէ բռած:

— Սակայն չէ՞ք գիտեր որ իր յի–զուն լաւ չի գիտեր Սուլթանը, կ՚ըսէ Ներկաներէն մին.

— Այո՛, արդարեւ իր մայրենի լեզուն հայերէնն է:

— Արդէն իր դէմքին վրայ կ՚երե–ւան հայկական յատկութիւններն ու անգթութիւնները, կ՚երրորդէ ու–րիշ մը:

Ուրեմն շարժանկարը այն տպաւո–րութիւնը կը թողու թէ Համիտ Հայ մըն է եւ միայն Հայերն են որ կրնան այդպիսի գազանութիւններ գործել կամ գործել տալ:

Ֆրանսական Ֆիլմերու մէջ ալ վեր–ջերս սկսան տարբեր դիմակով ներ–կայացնել Հայը: Եւ հիմա «Մուսոլինի քաղաքէն» ... շարժա–նկարին ատենը, ուր իտալական կեր–պարանքով պիտի երեւայ Հայ ժո–ղովուրդը, Թուրքերը ամէն միջոցի կը դիմեն, խափանելու համար այդ գոր–ծը:

Կարդացինք անշուշտ Հայկական թերթերը: «Յառաջ» եւս լայնօրէն գրեց: Թուրքերը Ֆրանսացիներու միջամտութեան դիմած են, եթէ Ա–մերիկացիները նուիրեցան իրենց մտա–դրութենէն. Դրամն ալ մեծ դեր կը խաղայ այդպիսի պարագաներու մէջ: Թուրք կառավարութիւնը ամէն միջո–ցի կը դիմէ, ձախողեցնելու համար այդ գործը:

Իսկ մենք, այդ բոլորին հանդէպ ինչ կ՚ընենք կամ ի՞նչ կը խորհինք ը–նել:

Միայն հայկական թերթերու մէջ խմբագրականներ կամ տեղեկութիւն–ներ տալով չէ որ բան մը ըրած պիտի ըլլանք եւ ոչ ալ դրամական լայն մի–ջոցներու կրնանք դիմել: Կը կարծեմ թէ օգտակար կ՚ըլլայ եթէ ... կան կամ անհատական դիմումներ կատարենք Մէթրօ Կօլտուին ընկե–րութեան, որ ձեռնարկած է շարժա–նկարին պատրաստութեան:

Հաւաքական ըսելով կը հասկնամ զանազան կազմակերպութիւններ, մի–թիւններ եւն. եւն. իսկ անհատական՝ ոչ միայն գրուած Հայերու, այլ եւ օտարներու կողմէ: Օրինակ, ամէն Հայ կարծեմ ունի մէկ կամ երկու օ–տար ծանօթներ կամ ընկերներ: Եթէ խնդիրը բացատրուի, չեմ կարծեր որ այդ օտարներն ալ պլանան երկտող մը գրել

Երբ նամակները սկսին տեղալ, ան–շուշտ ընկերութիւնը չի կրնար ան–տարբեր մնալ:

Իսկապէս լուրջ հարց մըն է այս: Անշուշտ ուրիշ առաջարկներ ալ կր–նան ըլլալ:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Տէրեւներ ծիծաղի ծառ...

ԱՐԴԻՒՐ ՊԱՀԱՆՋՔ

Հայաստ թիւ 9 խանութի վար... շնուած գործակատարներու ... առեւտրին, ներս կը բաշի ... քնանայ, որու հետեւանքով ... ժամանակէն երեք ժամ աւելի բաց մնայ խանութը.

Այսօր կը լսենք, որ վարիչը ... ժամեայ արտամամեայ հարց է ... վարչութեան առաջ եւ թաւարա... կը պահանջէ այդ աւելորդ ... տանջոի համար:

Վարչութիւնը, զարմեալ յանկ... միայն չէ բաւարարած այն պա... ջը, այլ եւ պատժել կ՚ուզէ ... խանութին մէջ քնացած ըլլալու ... մար:

Բայց եւ իրաւունք վաճառ... տամ:

Բազմաթիւ յաճախորդներ ... մէջ առեւտուր կ՚ընեն այդ խան... թէն, քնած մէկը պէտք չէ՞ ... յախորդներուն սպասարկե... մար...

ՎԻՐԱՊ...

Ընկ. Երզնկեանի անուան փառ... մշակման արտելի յայտարարու... մէջ առած է.

— Արագ, չաղ ու խնամքով ... վերանորոգենք կարուած ... Այդ նպատակով ունինք վարպետ ... մասերիալ:

Պէտք է ըլլայ

— Արագ չաղ ու խնամքով ... փակցնենք հին աթոռները, ... րով աղեւի ու անձրեւի տակ, ... մէջ իրար վրայ դիզելով:

Ոչ վարպետ ունինք, ոչ մատեր... Ծոտովեցէք օդաւել:

ԽՈՐԱՄԱՆԿ ՄԵԼՔՈՆ

Սմայլի Մելքոն Թոփալեանը ... կարգով Քաղխորհըրդի նախագ... տեսնել կ՚ուզէ:

Իր նոր չէտած տունը որ կառ... ծածկելուն էր հագցուցեր, ... տեխնիկի կարգադրութեամբ քա... պիտի, ինչ որ պլանի մէջ ի... պատճառով:

Ամբողջ ամառ մը ընտանեօք ... կրէ, բրինիով պատ շալի՝ ... բանել

— Ընկեր Նախագահին կ՚ուզե... բասեմ իրեն չէշտելու բանիս ... որն գրացուած էր խառնուած բա... թիւնը եւ քչելով:

— Ի՞նչ խնդրով, հարցուց ... պանը շատ պաղ, շատ ...

— Բնակարանային խնդրով, ...

— Բնակարանային խնդրով նախ... դահը չընդունիր:

— Ի՞նչ է սա մարդը... ... տունը կը քանդեն՝ ես նախագ... չպիտի՞ տեսնեմ: Անդին ըսաւ Մել... ու ներս մտնել կ՚ուզէր:

— Չի կարելի:

— Ինչպէս:

— Չի կարելի ըսի, ուրեմն ... րելի — ըսաւ պահապանը ... թեան հետ քիչ մըն ալ թշնամ... խառնելով ու դուռը բանալիով ... ւէն փակեց:

Քանի մը անգամ փորձեց ... երբ չյաջողեցաւ ներս մտնել, ... քանի յուսահատ պատին տակ ... ցաւ ու սկսաւ նայիլ ժամու ... նին.

Այդ ողջ ժամանակը Մելքոնը ... էր ի միջի այլոց, թէ ինչպէս ... մարդիկը, որոնք պորտֆէօյլ ... ձեռքերնին, առանց հերթի կ՚ն... «Նախագահը նե՞րսն է» կ՚ըսէին ... մտնէին:

Իր սրտի ցաւէն կարելին ու ... րելին մոռցած՝ փորձեց ինքն ... պորտֆէօյլ մը ձեռք ձգել ու ... իր համաքաղաքացիներէն մէկը ... հաստատութեան մէջ թղթա... պէտք էր որ ըլլար: Ցէ՞ք կրնար ... նել արդեօք:

Եւ Թոփալեանը փնտռեց ու ... Վասիլին: Անիկա վարի սեննակ... մէկուն մէջ նամակները կը տեղա... րէր պորտֆէօյլին մէջ, ըսա պատ... նելուն ցրուելու համար:

— Վասիլ ջան, մէկ բոպէ ... փէօյդ տանիմ նախագահին տեսն... բերեմ:

Ըսելը, պորտֆէօյլը ... ու վեր բարձրանալը մէկ եղաւ.

Սանդուխին գլխին խոր շ... առնելով, վրան գլուխը շտկեց. ... պաց ու գործնական մարդու ... դութիւն հագած՝ շատով քանի մը ... տեցաւ, պորտֆէօյլը բարձր բռնած

— Նախագահը նե՞րսն է.

Պատասխանի փոխարէն դուռը ... ուեցաւ ու Մելքոնը ներս մտաւ.

Ներսն իրեն ընդունեց շատ ...

փակոցներով, ի հարկին բանալու եւ գոցելու համար. բայց զերծ այն զանազան պղտորութիւններէն, որոնք, ուա՜ղ, մերայիններուն խողովակով անխտրաբար եւ անողոք կերպով կ'ողողեն մեր սփիւռքեան կեանքին պայծառ անդաստանը: Հակադդեցութիւն անհրաժեշտ է արտասահմանի հայաշունչ գրականութեան մէջ: Եւ ... եղի՞ր թէ այս հակադդեցութիւնը կը ներդրէ Երեւանի մէջ? ... պիտի արթննայ գեղականութեան խոկական խլրտումէն, ինչ որ արդէն կը տեսնուի մերթ ընդ մերթ:

Ամէն ինչ աշխատութեան շուրջ կը դառնայ. ԵԹէ Տայքի կարողութեամբ եւ ճաշակով գրողներ առաջնորդուին այս ուղղութեամբ, ... յանգած հայերէն լեզուն, ինքնագիր թէ թարգմանածոյ, ա՛լ աւելի կը ճոխանայ: Կը հիանամ ա՛յն յօդուածներուն վրայ՝ որոնք նիւթով ու բովանդակութեամբ բարձր, գրուած են զուտ հայերէն, սաստիկ կոփելով ամէն խուժ ու խուժ: Մտածեցէ՛ք, Ս. Գրոց թարգմանութիւնը աչքի առջեւ բերէ՛ք: Օտար նիւթ, օտար լեզուէ թարգմանուած հեղինակութիւն մը չէ կարծես: Հայկական երկնքը, ...ան, սանձր պարանոցին, կը ձախել ամէն գնացքով, որուն ընդունակ է. Մ'չ մէկ հատուածը օտար բառ.

սիրելիներ, այլ պարզ նախադասութեան մը վրայ է խնդիրը — բաց ի. (ի բաց առեալ — այս պարագային անշուշտ հայցականով): Բաց ի կը պահանջէ բացառական հոլով, առանձին գրուած, որ կուգայ հին գործածութենէ մը (բայց ի):

Ցը...

ՏԱՐԱԶ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԸ ԵՒՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). — Երեք ամսուան լուրջ աշխատանքէ վերջ Գուլֆար Օտոյի եւս ունեցաւ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը, որ իր բացումը կատարեց օգոստոս 18ին, կիրակի, Վէնսանի սրահին մէջ:

Կէսօրէն վերջ ժամը 3ին անկարելի էր տեղ գտնել ոչ թէ նստելու, այլ ոտքի կանգնելու համար իսկ:

Ահա կը բացուի վարագոյրը եւ խումբ մը պարմանուհիներ ղեկավարութեամբ Տիկ. Արզումանեանի, կ'երգեն «Մեր Հայրենիք»ը: Յանկարծ մի ոմն «Հայաստանասէր» կը սկսի աղմուկ հանել թէ՝ Կ. Խաչը իրրեւ չէզոք կազմակերպութիւն իրաւունք չունի «Մեր Հայրենիք» երգելու եւ որ մեր հայրենիքը Թշուառ անտէր չէ: Բարեբախտաբար վէճը շուտով կը փակուի ու կ'ունկնդրենք օրուան նախագահ Տիկ. Արաքսի Սուքիասեանը: «Ձեռքը՝ որ օրօրոցը կը շարժէ, աշխարհը կը կառավարէ», ըսուած է. ճշմարիտ բնորոշումն է այս մօր կատարած դերին ու անհերքելի իրողութիւն մը. Կրթուած, զարգացած, ամէն կերպով պատրաստուած մայրն է որ իր ծնած զաւկին Ֆիզիքական հոգածութեան ու խնամքին հետ կը կազմէ նաեւ բարոյական նկարագիրը: Ընտանիքի մէջ, թէեւ անուրանալի է բարձր նկարագրի տէր զարգացած հօր ազդեցութիւնը, սակայն առաւելապէս մայրն է զաւակներու իսկական խնամատարն ու առաջին դաստիարակը: Մայրերը որքան պատրաստուած ու բարձր առաքինութիւններով օժտուած ըլլան, անոնց յառաջ բերած սերունդն ալ նոյնքան բնտիր կ'ըլլայ: Օ՛ն ուրեմն, հայ մայրեր, բոլորուինք Կ. Խաչերու շուրջ եւ կատարենք մեր մայրական պարտականութեան հետ միասին նաեւ ազգայինն ու մարդկայինը »:

Գեղարուեստական բաժինը բաւական խնամուած էր: Հայրենաշունչ արտասանութիւններէ, խմբերգներէ եւ մեներգներէ վերջ, իսկական վայելք մը եղան հայկական պարերը առհմիկ տարազներով:

Օրուան բանախօսը, Գ. Ս. Միսաքեան պարզեց հայ կնոջ մեծ դերը եւ ներկայի ծանր պարտականութիւնները, բաղդատեց Թուրք եւ եւրոպացի կիներու կեանքն ու կենցաղը հայ կնոջ կեանքին հետ, բացատրեց Կ. Խաչերու, Կրթասիրաց, Տիկնանց Միութիւններու և Ազգասէրնուհի մարմիններու կատարած դերը եւ ապա կոչ ուղղեց Գուլֆար Օտոյեցիներուն բարձրացնել Կարմիր Խաչը քանակով ու որակով: Բանախօսութենէն վերջ եօթը նոր անդամուհիներ արձանագրուեցան հրապարակաւ: Ցայտագիրը շարունակուեցաւ աւելի եռանդով եւ վերջացաւ « Երկու Մայ- ...

ԻՆԸ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔԸ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ...

ԼԻՈՆ. 26 Օգոստ. (Յառաջ). — Ինչպէս «Յառաջ»ը ծանուցած էր ժամանակին, Նաւասարդեան տուրքէն գոյացած գումարէն ինը հազար ֆրանքի գումար մըն ալ Լիոնի բաժին հանուած էր: Այս գումարը զրկուած էր Ազգասիրուհիին, որպէսզի բաժնուէր գաղութիս բոլորովին կարօտներու:

... Ու հիմա կը բաժնուի՛:

Հասկնալու համար թէ ի՛նչ ձեւով կը բաժնուի այդ գումարը, կ'երակէ, 25 օգոստոսին յատկապէս եկեղեցի կ'երթամ: Ի՛նչ տեսնեմ: Ժխոր, անօրինակ «զայլաղարը» մը: Ի տես այս պատկերին, միտքս ինկաւ դէպք մը. — 1920 մարտին, Խարբերդի ամերիկեան որբանոցներու ընդհ. տնօրէն Գ. Րիկսը, ուրիշ քանի մը Ամերիկացիներու հետ Բալու քաղաքը եկաւ, որբանոց մը բանալու միտադրութեամբ: Այս առթիւ, իր հետ բերած էր բաւական քանակութեամբ կերպաս եւ այլն: Բայց, երբ համոզուեցաւ որ Բալուն Խարբերդ չէր, իր հետ բերած բոլոր գոյքերը բաժնեց անխտիր բոլորին: Այս առիթէն օգտուեցան ո՛չ թէ անօգնական թշուառ վերապրող հայ բեկորները՝ այլ «աղքատ» ,«մերկ» «Թշուառ» Թուրք ազաներն ու էֆէնտի պէյերը:

Մէկ խօսքով ո՛վ որ ոյժ ունէր, ով որ յանդգնութիւն ունէր մինչեւ քաղաք երթալու եւ կառավարչատան սանդուղներէն վեր բարձրանալու:

Ճիշդ եւ ճիշդ այս պատմութեան կը նմանի Լիոնի ինը հազար ֆրանքը եկեղեցիին բակը բաժնելու պարագան: Լօոզը կը վազէ, բաւական է որ իր Հայրենակցականէն իբր «չունեւոր» Թուղթ մը առնէ եւ կամ եկեղեցիին զաւիթը նստողներէն ծանօթ մը ունենայ:

Եւ Միութիւններու վարչութիւններ ինչո՞ւ չպիտի տան վկայագիր մը... Չէ՞ որ դրամը բաժնուելու համար եկած է:

Մինչդեռ, անհրաժեշտ էր որ Ազգասիրուհիները եւ Ազգ. Միութիւնը պրպտէին, փնտռէին եւ ստուգէին իրական չքաւորները եւ որոշ ցանկ մը կազմէին, յետոյ անոր հիման վրայ բաժնէին գումարը, իբրեւ շաբաթական կամ ամսական մը. 15—20 կամ 30 Ֆրանք: Այդ պարագային ինը հազար Ֆրանքի գումարը կը ծառայէր իր իրական նպատակին, եւ չքաւորները կրնային օգտուիլ ո՛չ թէ մէկ անգամ միայն՝ 20—30 ֆրանքով, այլ քանի մը անգամներ:

Մինչ հիմա, ունեցողն ալ կը ստանայ, չունեցողն ալ: Ու երկու շաբաթ վերջ, ստուգիւ պարպուած պիտի ըլլայ.

Կ'ուզեմ արձանագրել ուրիշ իրողութիւն մըն ալ: Բանկալը նստող նպաստաբաշխ մարմինը ոմանց հանդէպ կը բանէ չափազանց խիստ, նեղմիտ ընթացք:Իսկ ուրիշներու հանդէպ առատ է, պարզապէս անոր համար որ առաջինները անծանօթներ են եկեղեցւոյ բակին, մինչ վերջիններ ծանօթներ:

Ինը հազար Ֆրանքին այս անճարակ բաժանման մէջ պատասխանատուութեան բաժին ունին Ազգ. Միութիւնը եւ մասնաւորապէս Ազգասէրնուհի մարմինը:

⁂ Լիոնի տրուարծաններէն Գրոնի շրջանի Թաղապետութիւնը դադրեցուց գործաւորներու նպաստը: Մինչեւ հիմա, գործաւորներու օրական նպաստ կը տրուէր 7 Ֆրանքի գումար մը, Թէ տեղացի եւ Թէ օտարականներուն: Այժմ բոլորին ալ չի տրուիր: Այս առթիւ տեղի կ'ունենան յաջորդական ցոյցեր եւ բողոքներ: Երեք հարիւրի մօտ մանր առեւտրականներ որոշած են նոր ցոյց մը կատարել ի նպաստ նոյն շրջանի նպաստներու վերահաստատման: Այդ շրջանին մէջ ունինք բաւական Թիւով գործաւոր հայրենակիցներ որոնք անտուգութեան մատնուած են:

⁂ Այս վերջին շաբաթներուն, Լիոնը տեւական ցոյցերու շրջան մը կ'ապրի: Շաբաթներ առաջ գործադուլ մը հռչակուեցաւ որ տեւեց մօտ 10 օր: Շաբաթ օր աշխատանքի նոպաշէն սակարանի մեծ սրահին մէջ, միթինկ մը սարքած էին մասնները, բողոքելու համար օրապահիկներու կրճատման ու հրամանագիր օրէնքներու դէմ: Եւ այս ամէն օր::

ՀՈՒՐՄԱԶ ԳԱՏՐԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Աթէնքի «Նոր Օրը» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ(23 օգ.):

— « Դժբախտաբար, վերջին տարիներուն Էջմիածինը իր վարկէն շատ բան վրայ տուաւ, վիրաւորելով ժողովուրդի մէկ մասին ազգային զգացումները: Խորէն արքեպիսկոպոս, այժմու գահակալը ,անարժան յաջորդ մը եղաւ, կամազուրկ եւ կորովազուրկ առաջնորդ մը, որ տասնեակ մը եպիսկոպոսներու հանգիստին գահեց դարաւոր հաստատութեան ներքնականութիւնը, դառնալով պարագաներու բարձրախօսը խորհրդային կառավարութեան:

Հայ ժողովուրդը շատ ծանր եւ ողբերգական շրջաններ անցուցած է: Բայց երբեք բաժնուած չէ Հայաստանեայց եկեղեցիէն: Հալածանքները զինք աւելի կապած են Էջմիածնին: Դարերէն եկող այս ճշմարտութիւնը ներկայիս կորանցուցած է իր ուժը, որովհետեւ Էջմիածնի գահակալը իր դիրքի բարձրութեան վրայ մնացած չէ: Խորէն կաթողիկոս ժողովուրդը փոխեց իշխանութեան, Հայաստանեայց եկեղեցին վերածեց պայքարի և առելութեան ոյժի, խաթարեց անոր ազգային դիմագիծը ,դարձնելով զայն գաւառ կրօնական հաստատութիւն , զուրկ ազգային ձգտումէ:

Խորէն կաթողիկոսի օրով , պառակտեցաւ Հայաստանեայց եկեղեցին, վարկաբեկուեցաւ Էջմիածինը, անբաժանցաւ հայ կղերին մէկ մասը: Եւ ասիկա անոր համար որ խորհրդային իշխանութիւնը սիրաշահուի եւ անոր բարեացակամութեան շնորհիւ, կաթողիկոսն ու քանի մը եպիսկոպոսներ տանելի կեանք ունենան Էջմիածնի մէջ:

Հազար անգամ աւելի լաւ պիտի ըլլար, եթէ Խորէն կաթողիկոս խորհրդային իշխանութեան դաւերուն դէմ ծառանալով, լքէր Էջմիածինը եւ աքսորականի արտասահման, շարունակելու համար իր նախորդներուն պատմական առաքելութիւնը:

Հայաստանեայց եկեղեցին կեդրոն փոխելով, ոչինչ պիտի կորսնցնէր իր հմայքէն եւ հեղինակութենէն: Ընդհակառակն, շրջապատուած ամբողջ ժողովուրդէն, իբր առաջնորդ եկեղեցի, պիտի պաշտպանէր ու յարգուէր յափշտակուած յաւիտենից:

Ի՞նչ է պատկերը ներկայիս: Մեր առջեւ ունինք խմայաթափ Էջմիածին մը, հեթանոսկան օտար իշխանութեան եւ միշտ պատրաստ կատարելու անոր բոլոր հրամաններն ու քմայքները:

Էջմիածինը լոկ անուն մըն է ներկայիս, որ կ'ապրի անցեալով: Իրեն լոյսը կը նուէր ազգայնական տարրը, որ անցեալին գլխաւոր պաշտպանն ու զօրավիգն եղած է անոր:

Ազգայնական տարրին տեղը բռնած է ներկայիս համայնավար կուսակցութիւնը եւ խորհրդային իշխանութիւնը, որանք Էջմիածինը կը ծառայեցնեն իրենց չիլ նպատակներուն, դաւելով թէ՛ Հայաստանեայց եկեղեցիին եւ թէ՛ հայութեան դէմ:

Խորէն Արքեպիսկոպոս կ'անդրադառնա՞յ իր սխալ քաղաքականութեան: Կը տարակուսինք: Մաղթենք որ Էջմիածնի սահուած տագնապը մեղմանայ, որպէսզի Հայաստանեայց եկեղեցիին միասնականութիւնը պահպանուի:

ԽՄԲ. — Գիտի անդրադառնանք այս հարցին:

ուած տանն, կարգ մը տուներ յանկարծ 3 դրուշ կոտրեցին գինը: Այս պատճառաւ ապարանքները չեղան եւ երկիրը վնասեց:

— Կարգ մը վաճառականներ, շարունակեց նախագահը, մրցակցութեան հետեւանքով անդադար գին կը կոտրեն: Այս տարի Գերմանիա, Ֆրանսա, Հոլանտա, Պելճիքա, Զուիցերիա եւ Անգլիա շատ ապրանք պիտի գնեն: Անոնք որ բերքը ծախելու փառանց դոյութիւն չունի եւ հարկ չկայ ապօրէնի մրցակցութեան դիմելու:

Իր կարգին տնտեսական գործավարն ալ շեշտեց թէ ամօթ է գին գեղչելու մտայնութիւնը: Ֆրանսա եւ Գերմանիա աւելցուց, մէլիոնաւոր ոսկիի պլօքէ եղած դրամ ունին Թուրքիոյ մէջ եւ հետեւաբար սախլուած են գնում ընել մեզմէ: Առայժմ օրէնքը

Թոյլատու չէ միջամտելու, բայց շուտով հարկ եղած օրինական բարեփոխումը պիտի կատարուի: Այն ատեն միջամտենք: Արտածողները պէտք չէ կոտրեն խօսքը: Երկրին տնտեսական կացութիւնը կապ ունի աշխարհի քաղաքական կացութեան հետ: Չեմ կրնար Թոյլ տալ որ այս կացութիւնը սանձարձակ շարունակուի:

Արտածող վաճառականները ըսին թէ արտածման գլխաւոր Թող իր պատասխանատուութեամբ գին մը ճշդէ եւ իրենք կ'ընդունեն: Ներկաները ընդունեցին այս առաջարկը եւ արտածողները եւ արտադրողները կրկին հաւաքուելով քննեցին որոշ գիներ ...

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Իզմիրի չոր պտուղ արտածող վաճառականները եւ այգեպանները կարեւոր ժողով մը գումարեցին, նախագահութեամբ տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայարի: Արտածման դիւանի նախագահը դանգատեցաւ որ, բնական գինով վաճառում կատար-...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՄԱՀՄՈՒՏ ՇԷՎՔԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Յուղարկաւորութենէն վերջ Ճէմալի մօտ կուգայ Ֆրանսացի հրամանատարը ,Սառօնշորհաւորելու համար տիրող բարեկարգութիւնը և կը յիշէ խոսակցութիւն մը «Ազատութեան բլուրին» ...

չատ բնական բան մը, պահանջել որ եօ քաշենք մեր տորմիղները: Իմ կարծիքով բոլորովին աւելորդ ենք մենք այստեղ »:

...

(7)

(Շար.)

նի (Գ. Միջազգային) կարգ մը որոշումներուն առթիւ, որ կը համարուին խախտում կնքուած դաշնագրին: Խորհրդային իշխանութիւնը անընդունելի կը գտնէ այդ բողոքագիրը, չեշտելով թէ ինք միշտ յարգալից վերաբերում ունեցած է իր բոլոր յանձնառութեանց հանդէպ, որոնց մէկն է փոխադարձաբար չմիջամտել երկու երկիրներու ներքին գործերուն, համաձայն 1933 նոյ. 16ին փոխանակուած ծանուցագիրներուն: «Ձեր օգոստ. 25 թուակիր ծանուցագիրը չի պարունակեր որ եւ է իրողութիւն որ ապացուցանէ թէ այդ յանձնառութիւնները դրժուած են խորհրդային կառավարութեան կողմէ: Ցետոյ, անշուշտ Մ. Նահանգներուն համար նորութիւն չէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը չի կրնար ընդունիլ եւ չպիտի ընդունի որ եւ է յանձնառութիւն՝ Համայնավար Միջազգայինի հանդէպ (Կոմինտէրն): Այնպէս որ, չի կրնար ընդունիլ ձեր բողոքը եւ ինք (դեսպանը) պարտաւորուած էր մերժել զայն: Խորհրդային կառավարութիւնը անկեղծօրէն ահամմիտ ըլլալով ամերիկեան կառավարութեան այն տեսակէտին թէ երկու երկիրներու ներքին գործերուն չխառնուիլը էական պայմաններէն մին է երկու ժողովուրդներու բարեկամական յարաբերութեանց պահպանման եւ հաւատարմօրէն գործադրելով այս քաղաքականութիւնը, կը յայտարարէ թէ իր ջանքերը կը ձգտին զարգացնել բարեկամական գործակցութիւնը որ այնքան մեծ արժէք ունի ընդհանուր խաղաղութեան համար»:

Լեհաստան ալ կը գանգատի

Ուժ առնելով Մ. Նահանգներու բողոքէն, լեհական կառավարութիւնը իր կիսապաշտօնական օրկանին միջոցաւ կը ձաղկէ խորհրդային իշխանութեան եւ Կոմինտէրնի երկդիմի քաղաքականութիւնը: Լեհական թերթը մասնաւորապէս կը քննադատէ Լիթվինովը իբրեւ երկդիմի մարդ մը որ ուրիշ բան կ՚ընէ Ժընեւի մէջ եւ տարբեր բան՝ Մոսկուայի մէջ: Ու կը պատմէ թէ խորհրդային իշխանութիւնը կը չարունակէ խառնուիլ ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն:

Լեհաստանի հանրային կարծիքը գրգռուած է նաեւ այն պատճառով որ անցեալ չորթու Մոսկուային վտարուեցաւ «Կավէթա Փոլսքայ»ի թղթակիցը: «Լեհաստան չափէն աւելի համբերեց», կ՚ըսեն թերթերը:

Ծրագիր Արեւելեան Նահանգներու մասին

Թուրք թերթերը կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը ծրագիր մը կը մշակէ, Արեւելեան նահանգներու բարեկարգութեան համար: Վարչապետութիւնը ինք խմբագրելով ծրագիրը, պիտի հաղորդէ գործավարութեանց, ատրճանաբար գործադրուելու համար: Պաշտօնեաները բարձր ամսական պիտի առնեն եւ յայն իրաւասութիւններ պիտի վայելեն:

Այս առթիւ գրոյց շրջեցաւ թէ ներքին գործավարը պիտի փոխուի, բայց յետոյ հերքուեցաւ:

⁂ Կառավարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական ցեկոյցը հրատարակեց Իզմիրայի (Պոլիս) ժողովի մասին.—

Վարչապետ Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ հանրապետութեան նախագահին պարգած է Արեւելեան եւ Սեւ Ծովի նահանգներուն մէջ ըրած իր քննութիւնները, տեսածները եւ անմիջապէս կատարուելիք գործերը: Ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին Հանրապետութեան նախագահին հաւանութիւնը առնելէ յետոյ, ավրշապետ Իսթանպուլ կանչեց գործավարները:

Օգոստոս 21ին գործավարները ժողով գումարեցին Իլտըզի պալատին մէջ, Աթաթիւրքի ներկայութեան: Վարչապետը բացատրեց իր տեսածները եւ անհրաժեշտօրէն կատարուելիք գործերը: Որոշուեցաւ անմիջապէս գործադրել այն ձեռնարկները որոնց համար բաւական է Գործավարներու խորհուրդին իրաւասութիւնը, իսկ օրէնքի եւ պիւտճէի հետ կապ ունեցողներն ալ հիմակուընէ պատրաստել եւ ներկայացնել Ազգ. ժողովի առաջին նիստերուն:

Շաքարի գործարան Էրզրումի մէջ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Սվազ – Էրզրում երկաթուղին Սվազէն սկսեալ 35 քիլոմեթր երկարած է: Շինութիւնը փութացնելու համար, կը խորհուի Էրզրումի ուղղութեամբ ալ շամբու յարդարման ձեռնարկել: Գիծը մինչեւ Սարըգամըշ պիտի երկարի: Հետախուզութիւն կը կատարուի այս նպատակով:

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, հաւանական է որ շաքարի գործարան մըն ալ հիմնուի Էրզրումի մէջ: Այս տեսակէտով ալ կարեւոր կը նկատուի իրար միացնել Էրզրումը եւ Սվազը:

Ազգային Վիճակահանութեան պարգեւներ

Ազգ. պարգեւախաղի 9րդ վիճակահանութիւնը կատարուեցաւ երեքշաբթի գիշեր, Հավրի կայարանի մեծ սրահին մէջ, ուր խռնուած էին 5000 հետաքրքիրներ: Այս առթիւ շքեղօրէն լուսազարդուած էր «Նոռմանտի» շոգենաւը, քարափին առջեւ:

Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,570,732 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.—1.135.051. 0,247.008. 0.793.795. 0.710.662. 1.004.679, 0,354.595:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆր.— 1.023.048, 0.744.666, 1.154.021. 0.857.171. 0.834.439 0.700.102

6,210 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք

1,461 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք:

6,448 վերջացող թիւերը շահեցան 25 հազար ֆրանք:

1,283 վերջացող թիւերը շահեցան 25 հազար ֆրանք:

881 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք:

30 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

9 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— «Յառաջ»ի միջոցաւ ծախուած թիւերէն երկուքը 9ով կը վերջանան, որով շահած են 100 ֆրանք (մէկ տասներորդ բաժին:)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԻՉՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Բիւ Ամլէր, Քաշանի

Վալանս

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի, Փրիվայի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ՎԱՄՈՆԻ «Զարզարեան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ, ՁԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ.Մ.Ը.Մ.Ի, ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ Հայրենակցական միութիւններու.

Յառաջիկայ Սեպտ. 1ին Կիրակի օրը
ՓԷՌ ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ Գ. Գ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Մարտիկներու Միութիւն), Ն. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութիւն), Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ (Զափ. Որբ. Միութիւն) ԳՐ. ԴԻՇՏԵԱՆ (Հայ Ազգային Միութիւն), Գնդապետ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ ֆրանս. նախկին պատերազմիկներու ականաւոր ներկայացուցիչ մը:

Թափօրը կը կազմուի ՓԼԱՍ-ԿԱՄՊԷԹԹԱՅԻ հրապարակին նայող ՓԷՌ-ԼԱՇԷԶԻ դրան ներքև կողմը ժամը 2.30ին:

ՀԱՂՈՐԴԱԿ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մէթրօ կամպէթթա, օթօպիւս՝ 26-96 95 A. B O-A P

×

Նոյն օրը Ժան-Կուժօնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ՚ունենայ ճանգիստեան Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍԻ յիշատակին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ուրֆայի ջերոսամարտի 20րդ տարեդարձին առթիւ:

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ (1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Գ. Լ. ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի Առաջն. ցեղսպան Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ.

Գեղարուեստական բաժինը կը սկսի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: Երգ. մեներգ. արտասանութիւն: Ջաւեյստ Հայ Արծիւներու կողմէ:

ՏԱՎՈՒԼ - ԶՈՒՌՆԱՅՈՎ ՊԱՐ. ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ.

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի

ԾԱՆՕԹ.— Առաւօտուն Սէն-Լու եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տր. Կ. Խաչի Ուա սէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուան ժամը 5ին, Պար Փրթի փուսէի սրահը: Օրակարգ՝ ընդհ. կ. խաչի եւ Տր. Կ. Խաչի գործունէութեան մասին: Կը խօսի Տըզ. Վարչութեան ներկայացուցիչ Տիկ. Միսաքեան:

ՄԱՐԱՇԷՑԼԻ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պար տըլա Փօսթի սրահին մէջ: Անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ իննօրութեան բուրքի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին– բուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Dameune, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սապրիչեան

Իմ թագաւորս դեռ կենդանի է, պարտաւոր եմ անոր թուրը քաշել եւ ոչ ուրիշին»:

Այս պատախօսութիւնները երկու կողմէն բաւական երկարելէն ետքը մեկնեցան պացին իրենց իշխանինքով, եւ երեկոյեան դէմ կրկին դարձան եկան, եւ սկսան առաջինէն աւելի մեղմ ու համոզանքով խօսիլ. իրենց մէկ զօրապետը կը խնդրէին, որ քանի մը օր առաջ կռուոյ մէջ Ծըլկացւոց ձեռք ինկեր էր, եւ զայն ազատած կը կարծէին: Եկան անմիջապէս չալկեցին տարին յիշեալ զօրապետը շղթաներով կապուած եւ հեռուանց ցոյց տուին անոնց: Որոնք երբ ողջ առողջ գինքը տեսան, խիստ ուրախացան, եւ խնդրեցին սիրով արձըկել զայն եւ անոր տեղ իրենք ալ իրենց բռնած գերիներէն մէկը արձըկելու խոստացան: (Անհատի մը փոխարէն անհատ մը արձըկելու սովորութիւնը կայ Հապէշիոյ մէջ՝ առանց անոնց անձնական արժէքը նայելու): Պատասխան տուին

Ըսաւ — Ամպացիք թէ՝ «Մենք մեր գերիները ձեզի պէս ճամբաներու վրայէ եւ տներու մէջէն բռնած չենք, այլ պատերազմի դաշտին վրայ եւ իրրեւ ապստամբ ընդդէմ թագաւորին, ուստի պէտք է որ թագաւորին կամացը համեմատ պահենք զայն: Անոր վրայ սկսաւ շղթայուած զօրապետը պոռալ եւ աղաչել ըսելով իւր կողմի մարդոց դէմ. «Դուք լաւ գիտէք որ ինծի ազատութիւն չըկայ առանց ձեռքէն, եւ իմ մահս գրեթէ վճռուածի պէս է: Ըսէք իմ իշխանիս. գիտ այս — չա՞փ կը սիրէ որ իմ անձիս փոխարէն մէկ անհատ մի միայն փոխանակել կ'ուզէ, որու քով 50ի չափ կալանաւորներ կան Ծըլկացւոց: Ինչո՞ւ իմ անձիս փոխարէն տասը հոգի չարձակեր իմ տէրս: Անոր քով եղող գերիներուն մահ չը կայ՝ գիտեմ, բայց իմ մահս գլխիս վերեւը պատրաստ կը սպասէ»: Այսչափ անօգուտ բանակցութենէ նոցրգիրար բարեւելով մեկնեցան:

Չորրորդ օրը դարձեալ ժամը 6ին մօտ բազմութեամբ լերան վրայ թափեցան, եւ սկսան խօսակցիլ եւ իրենց զօրապետը խնդրել, անոր փոխարէն 5 կամ 6 հոգի խոստանալով արձակել: Որուն պատասխանեցին թէ, համաձայնութեամբ կ'ազատենք ձեր մարդը՝ թէ որ անոր փրկանացը փոխարէն բոլոր մեր մարդիկը ետ դարձընէք, ապա թէ ոչ կարելի չէ ձեր խնդիրքն ընդունել: Վերջապէս յանձն առին բոլորը արձըկել, եւ այս փոխադարձ ազատութեան խնդիրը սիրով լուծուեցաւ:

Հինգերորդ օրը տեսանք որ ապստամբ Կովազի իշխանը բանակը անկէ վերուցեր եւ Արղ'ամպայի դէմ դրեր է. եւ թէպէտ այս լերան իշխանը ուզեց դէմ դնել անոր՝ չէ թէ լեռը մտնելուն, այս լերանը ստորոտը եղած կիրճէն ներս անցնելուն, բայց չը կարողացաւ. ու 3 կամ 4 հոգի երկու կողմէն սպաննուելով՝ մտաւ Կովազի իր մարդիկներովը կիրճին մէջ, եւ հոն գտնուող գիւղացւոց տուները, որոնք որ չէին ուզեր հնազանդիլ, աւերելով՝ անոնց տաւարներն ալ կը յափշտակէր: Քանի մը օր միայն հոն մնալով մեկնեցան անկէ ալ, առանց դէպ ի ներս խորաձորերը մտնելու. (յուն — վար 1868) :

Կովազին դեռ ասկէ չը հեռացած Թեւոդորոս՝ որ մեր եղած լերանը խանին անուն էր, իւր մեծ խորհուրդները մեզնէ ծածկելով իւրին կը յուսադրէր զմեզ ու կը քաջալերէր. «Ես, կ'ըսէր, քանի որ ողջ դուք մի վախնաք. ամէն կողմէն փակուած եմ ձեզ համար, որ ապահով հանգիստ ըլլաք»: Այսպէս որ [illegible] դելէն յետոյ, մեր Հապէշ թարգմանը, որու անհաւատարմութիւնը եւ [illegible] րած գողութիւնները վերը յիշեցինք [illegible] բու սիրտը գրաւած էր Թեւոդորոսի իր գաղտնիքն անոր տուած, կը խորհէր մեր քովը վարպետութեամբ հարցնելու [illegible] փորձ ընելու ու բան իմանալու [illegible] տեմ, կ'ըսէ իշխանին բերնովը, [illegible] անոտինները թագաւորին են. բայց որ ունիք վառօդ, հրացնեք եւ թնդանօթ, յանձնեցէք մեզ, որ նոնցմով կարող ըլլանք թշնամին [illegible] լանել. եւ թէ որ հարկ ըլլայ, [illegible] տասխան կուտամ թագաւորին, [illegible] միամիտ կեցէք»: Այս կերպ լեզուն [illegible] շատ անգամ բանեցնելով՝ գրեթէ [illegible] ձանձրացընէր մեզի, եւ դիտաւորութիւնն այն էր որ հասնել [illegible] անոտինները մէջ եղածը [illegible] (Շար.

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ 30 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2896

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՖԱՇԻԶՄ»...

Տգէտ կամ խարդախ, մեր կարմիր տիրացուները անմիջապէս գոց կ'ընեն ո՛ր եւ է մարտակոչ, բանաձեւ կամ նշանախօսք, եւ կը յարմարցնեն մեր խեղճուկրակ իրականութեան:

Եւ, անգամ մը որ դասը սորվեցան, կը ցատկեն փայտէ ձիերու վրայ, ու կը սկսին ծաղրածուական մարզանքներ կատարել: Իրենց կրկէսն ալ ծաղկոցի մը շրջապատէն կամ ժամուն բակէն անդին չանցնիր:

Այդպէ՞ս է որ ֆաշական – հակաֆաշական ճակատ ունեցանք նաեւ մենք:

Հարցուցէք որ եւ է Ֆրանսացի համայնավարի կամ ընկերվարականի թէ ի՛նչ կը նշանակէ «ֆաշիզմ»:

Ան ձեզի պիտի պատասխանէ յիշելով զանազան գիտելիքներ, որոնք իրեն քարոզուած են ժողովներու կամ թերթերու մէջ:

Որքան ալ թերխաս եւ անվաւեր ըլլան այդ գիտելիքները, ատէն պարագայի մէջ կը համապատասխանեն որոշ կացութեան մը, կանխորոշ քաղաքականութեան մը:

Նոյն հարցումը ուղղեցէք հայ կարմրուկներուն, մանաւանդ անոնց «չէֆ»երուն — բժիշկ, իրաւագէտ, ձախողած համալսարանական կամ սնանկ առեւտրական:

Իբրեւ պատասխան, պիտի լսէք թխածոյ խօսքեր որոնք շատ աւելի բնական պիտի երեւային թութակի մը բերնին մէջ:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ իրենց միտքը ոչ թէ օրուան շարժումին հետեւիլ կամ հայկական կեանքը թարմացնել է, այլ ջուր պղտորել:

Եթէ քաջութիւն ունին, թող հրապարակ դնեն այն շինարար գործերը զորս կրցած են կատարել 1925էն ի վեր, առանց սիրտ խառնելու:

Կարելի է մէկ բառի մէջ ամփոփել իրենց գործունէութեան փառքն ու պարծանքը,— Հակադաշնակցականութիւն:

Այս լպրծուն գետինը մեքենաբար կ'առաջնորդէ միւս ճամբան,— պառակտում եւ կազմալուծում, եւ յաճախ արիւնոտ կռիւներ, որոնք ոչ հայ ժողովուրդի շահերուն կրնան ծառայել, ոչ ալ համաշխարհային յեղափոխութեան զարգացման:

Դեռ ուրիշ կարեւոր պարագայ մը

Շատ ջուրեր անցան կամուրջին տակէն, մասնաւորապէս 1934էն ի վեր, երբ առաջին գործակցութիւնը հաստատուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ:

Այն ատեն, ընկերվարութեան երկու թեւերն էին որ միացեալ գործունէութիւն, ճիգերու համախմբութիւն կը հաստատէին, համաձայն որոշ ծրագրի մը: Կարճ խօսքով՝ բանուորական եւ քաղաքական միացեալ ճակատ:

Իսկ այժմ ունինք «Ժողովրդական Ճակատ»ը, որ ուրիշ բան է,— համախմբում՝ բոլոր ձախակողմեան տարրերու, մէջն ըլլալով արմատականները.

Այս ճակատը խմորուեցաւ եւ նուիրագործուեցաւ յուլիս 14ի ցոյցերով, եւ ունի անմիջական մտահոգութիւններ:

Եւ ի՞նչ. — գուք անոր հետապնդած նպատակներուն մէջ կը գտնէք ոչ միայն պայքար հացի եւ աշխատանքի համար, ծառացում պատերազմի վտանգին եւ ֆաշականութեան դէմ, այլ եւ պաշտպանութիւն «ժողովրդապետական ազատութեանց»:

Այս բացատրութիւնը, «ժողովրդապետական ազատութիւններ», որ չարունակ հակայեղափոխական հռչակուած էր Մոսկուայի ուղղափառներուն կողմէ, նոյն իսկ անոնց բարեհաճութեան արժանացաւ այս տարի:

Վկայ՝ Կոմինտէրնի վերջին համագումարը, ուր այնքան իլեր էին առաջատարները, հակառակ բոլոր սաւառնաթեւ ճախրանքներուն եւ բոցավառ ճառախօսութեանց:

Հիմա հարցուցէք մեր կարմրուկներուն, — «ժողովրդապետական ազատութեանց» մաս կը կազմե՞ն հայ տարագիր բազմութեանց ազգային ինքնորոշման եւ ինքնապաշտպանութեան նուիրուած աշխատանքները:

Եւ եթէ գաղութներու մէջ կան հոսանքներ — գլուխն ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը — որ կ'արհամարհեն բոլոր խոչընդոտներն ու դաւերը, յանուն այդ սրբազան ինքնապաշտպանութեան, ֆաշականութի՞ւն է որ կը կատարեն:

Ֆաշականութի՞ւն է ծաղկոց բանալ, մայրենի լեզու սորվեցնել, վառ պահել ազգային գիտակցութիւնը:

Ֆաշականութի՞ւն է ներգաղթ պահանջել, այլ մանաւանդ ազգային, իսկապէս բանուորա – գիւղացիական քաղաքականութիւն պահանջել Երեւանէն, որ կը յամառի մնալ քաղաքապետութիւն, հանօգուտ շինութեանց Տեսչութիւն: Եւ կամ թուղթ կուսակցական կոմիտէ,—ճիշդ ինչպէս Ֆաշականն ու Հիթլէրականը:

Մեր փետրաթափ նորընծաները չե՞ն գիտեր թէ՝ «Ժողովրդական ճակատ»ին, նոյն իսկ ընկերվարական – համայնավար գործակցութեան մէջ, իւրաքանչիւր հոսանք տիրաբար կը պահէ իր խորհելու եւ գործելու ազատութիւնը:

Մոսկուան հանդիսաւորապէս դաշնագիրներ ստորագրած է, յանձն առնելով չխառնուիլ ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն: Եւ փոխադարձաբար:

Այս պարագան ալ բան մը չի՞ յիշեցներ այն կարճամիտ եւ երկերեսանի դպիրներուն, որոնք մոլորեցնելով իրենց Ֆրանսացի ընկերները, «Հայկական Ֆաշիզմ»ի հէքիաթներ գրել կու տան Ֆրանսերէն թերթերու մէջ, եւ ուղղակի միջամտութիւն կը հրաւիրեն յանուն այս կամ այն ճակատին:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ գէթ մէկ անգամ երեւային իրենց սեփական ճակատով...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Մուսոլինի կ'ուզէ գործակցիլ Անգլիոյ..

Գրած էինք թէ օգոստոս 28ին Իտալական գահլիճը արտակարգ նիստ մը հրաւիրուեցաւ Պոլծանոյի մէջ, «պատերազմի դաշտին վրայ», մեծ զօրաշարժերուն առթիւ:

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ ժողովը տուած է շատ կարեւոր վճիռներ, մասնաւորապէս տնտեսական եւ ելմտական ճակատին համար: Այսպէս, որոշուած է կարգ մը սեղմումներ հաստատել, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմանալ, եթէ Անգլիա ուզէ պաշարման ենթարկել Իտալիան: Նախ՝ բոլոր քաղաքացի ժողովուրդին ճարտարագործական պէտքերը պիտի ստորադասուին զինուորական ներկայ եւ ապագայ պահանջներուն: Մասնաւորապէս արգիլուած է ինքնաշարժներու յատուկ վառելանիւթը գործածել հանրային փոխադրութեանց: Բուն «էսանս»ին տեղ պէտք է գործածել ուրիշ նիւթեր:

Յետոյ տրուած են հետեւեալ որոշումները.—

1. Բոլոր այն Իտալացիները որոնք պահանջքներ ունին արտասահմանի մէջ, պէտք է զանոնք անմիջապէս ձգեն պետութեան եւ իտալական գանձատոմսերու վերածեն իրենց օտար արժեթուղթերը, հարիւրին հինգ տոկոսով եւ երկու տարի պայմանաժամով:

2. Ճարտարագործական ընկերութեանց շահաբաժինները պէտք է սահմանափակուին հարիւրին վեցի: Աւելցածը պիտի յատկացուի պետական տրամադրելի պահեստի մը:

3. Հարիւրին 10 յաւելուածական տուրք մը հաստատուած է բոլոր անձնական արժեթուղթերու արդիւնքին վրայ:

Աւելորդ է ըսել թէ այս բացառիկ տնօրինութիւնները խոր տպաւորութիւն գործեցին ամբողջ Իտալիոյ եւ արտասահմանի մէջ, իբրեւ ախտանշան մը կացութեան ծանրութեան եւ Մուսոլինիի մտահոգութեան

Նախարարական խորհուրդին այս առթիւ հրատարակած պաշտօնական գեկոյցը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը սեպտեմբեր 4ին յայտարարութիւն մը պիտի ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան, «ճշդելով իր դիրքը Եթովպական հարցին առթիւ», ինչպէս եւ աւելի երկար յուշագիր մը, ամփոփելով Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ յարաբերութեանց պատմութիւնը: Պ. Մուսոլինի յայտարարած է թէ Անգլիա վախնալու բան մը չունի իտալական քաղաքականութենէն: «Իտալիա չուզեր վէճի բռնուիլ Մեծն Բրիտանիոյ հետ, որուն հետ շատ կարեւոր գործակցութիւն մը ունեցած է նախ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, յետոյ Լոքառնոյի եւ Սթրէզայի մէջ»:

Նախարարական խորհուրդը կը յայտարարէ իտալացի ժողովուրդին եւ միւս ժողովուրդներուն թէ պատժական տնօրինութիւնները պատճառ պիտի ըլլան շատ ծանր բարդութեանց: Նախարարական խորհուրդը վստահ է թէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ պիտի գտնուին խումբ մը պատասխանատու մարդիկ, մերժելու համար «պատժական տնօրինութեանց որ եւ է գարշելի եւ վտանգաւոր» առաջարկ:

Իրազեկներ կը յայտնեն թէ անգլօ-իտալական յարաբերութիւնները շատ փափուկ վիճակ ստացած են վերջերս, մանաւանդ որ Անգլիա կը զօրացնէ Մալթայի պահակազօրքը եւ մարտանաւեր ղրկած է Սուէզ, եւ յետոյ շատ կը խօսուի պատժական տնօրինութեանց մասին: Այս պատճառով, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը անհրաժեշտ համարած է հարթել թիւրիմացութիւնները եւ յստակօրէն պարզել Իտալիոյ դիրքը Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ: Այդ մտահոգութեամբ հրատարակած է պաշտօնական զեկոյցը, որ մասնաւորապէս կը շեշտէ.— «Մեծն Բրիտանիա վախնալիք բան մը չունի Իտալիոյ եթովպական քաղաքականութենէն: Այդ քաղաքականութիւնը չսպառնար Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական շահերուն ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի եւ պարզապէս անհեթեթ է այս առթիւ ստեղծուած նպատակաւոր իրարանցումը: Իտալիա վէճ մը ունի Եթովպիոյ հետ, բայց չունի եւ չուզեր ունենալ Մեծն Բրիտանիոյ հետ»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԸ

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդն ալ առջի օր նիստ գումարելով, մասնաւորապէս զբաղեցաւ իտալ-հաբէշական հարցով եւ ընտրեց զօրաւոր պատուիրակութիւն մը, Ազգերու Դաշնակցութեան սեպտեմբեր 4ի ժողովին համար:

Վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Լավալէ զատ, պատուիրակութեան պիտի մասնակցին նախկին վարչապետներ Պ. Պ. Էռիօ եւ Փօլ Պոնքուռ, առեւտրական նախարար Պ. Ժորժ Պօնէ, Ծերակոյտին եւ Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնաժողովներու նախագահները եւ բազմաթիւ մասնագէտ խորհրդականներ: Այս կարգադրութիւնը եղած է գոհացում տալու համար ձախակողմեան հոսանքներուն: Կ'ըսուի թէ նախարարական ժողովին մէջ ուժգին ճառեր խօսած են Պ. Պ. Էռիօ եւ Պօնէ, պարզելով իրենց կուսակցութեան տեսակէտները: Իսկ Պ. Պէռանժէ, Ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, թելադրած է «սահմանափակել վէճը», Իտալիան ազատ ձգելով Եթովպիոյ մէջ եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չխառնելով այս տագնապին: Վարչապետը կը նախընտրէ վերջնական ուղեգիծը

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Անոնք որ կը կարդան «Յառաջ»ի թերթօնը, «ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴՈՒԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ», անշուշտ քմծիծաղ մը կ'արձակեն, երբ Տիմոթէոս վարդապետ կը նկարագրէ թէ ի՛նչ կ'ընէին Իսահակ եպիսկոպոսի հետ, ամէն անգամ որ վտանգի մը հանդիպէին:

Դեռ առջի օր, վարդապետը կը պատմէր արտասուաց միամտութեամբ.

— «Այս յանկարծահաս դէպքերը որքան աւելի որ սոսկում ու երկիւղ կը պատճառէին մեզ, այնքան աւելի մեր բոլոր խորհուրդները կը ցրէին, եւ մեր մտածմունքները ամենեւին օգուտ մը չէին բներ, այլ ինչպէս սովոր էինք այսօրինակ դէպքերու մէջ առ Աստուած միշտ դիմելու, դարձեալ գետ մեզ օգնական կը կանչէինք, որ փրկէ թէ զմեզ եւ թէ բոլոր խաւարեալ երկիրը եւ խեղճ ժողովուրդը, որ փառաւոր իշխաններու կրից զոհ կ'երթային»:

Աւելի պատկերալից դրուագ մը.

— «Յանկարծ մեր կողմէն մէկը հրացանը պարպելով՝ գնաց թշնամեաց մէկուն դիպաւ եւ սպանեց զայն: Այս որ լսեցինք մենք ներսէն, զգացինք որ վտանգը քանի կ'երթայ աւելի կը մօտենայ մեզի, եւ մեր սովորական զէնքերը ձեռք առինք, այն է Աստուծոյ առջեւն ընկնիլ եւ անոր ողորմութիւնը խնդրել, ու կ'ըսէինք.— «Ո՛վ Տէր, դու որ պահեցիր զմեզ ողջ եւ անվնաս այն բարբարոս Արաբացւոցմէ եւ յուզկահարներէ, թէ մեզի եւ թէ մեր բոլոր գոյքերը, պահէ եւ այժմ այս քրիստոնեայ երկրին ժողովրդոց ձեռքէն, եւ մի թողուր մեզի որ փորձութեանց մատնուինք... Իսկ թէ որ քու սուրբ կամքդ այսպէս կ'ուզէ, օրհնեալ ըլլայ այն, աչք քո ի մեզ եւ մեք ի դմին»:

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան 1867ին: Եւ տարօրինակ չկայ թէ ձեր ծիծաղը կը շարժէ, 1935ին: Մանաւանդ լուսացնցուղ Փարիզի մէջ.

Այդպէ՞ս: Հէ՜յ չտես մարդիկ:

Լսեցէք օրուան լուրերը.—

1. Պ. Ճօրճ Լէնսպրի, Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան առաջնորդը, նամակ մը ուղղելով «Թայմզ»ի, [illegible] կը խնդրէ բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներէն որ համաշխարհային կոչ մը ուղղեն եւ հրաւիրեն ազգերը «զինադուլ մը կնքել» յանուն Աստուծոյ, Աստուած Սիրոյ եւ խաղաղութեան»:

2. Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը (մասնաւորապէս Անգլիկաններուն կաթողիկոսը) եւ Աւետարանական եկեղեցիներու դաշնակցութեան ատենապետ կոչ մը ուղղեցին քրիստոնեաներուն, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման առթիւ, յանձնարարելով բոլոր աղօթքներուն մէջ յիշել եւ մասնաւորապէս սեպտ. 1ի կիրակի օրը հանդիսաւոր մաղթանքներ կատարել եկեղեցիներու մէջ, «որպէսզի Հոգին Սուրբ իմաստութիւն եւ քաջութիւն պարգեւէ Ա. Դ. խորհուրդի անդամներուն, պատերազմը կանխելու եւ արդարութեան դատը պաշտպանելու համար»:

3. Պապը ճառ մը խօսելով երկու հազար կաթոլիկ հիւանդապահուհիներու առջեւ, «աղօթեց Աստուծոյ առ ի տալ բոլոր անոնց որ կ'աշխատին հարցը լուծել առանց արիւնահեղութեան»:

Այս բոլոր պարագաները կը վերաբերին իտալ-հաբէշական տագնապին:

Հայ վարդապետին եւ եպիսկոպոսին աղօթքներն ալ կապ ունէր Հապէշիստանի հետ, ի հաշիւ Մեծն Բրիտանիոյ:

Բան մը փոխուա՞ծ է 1860էն 1935...

ՎԱՀԷ

Պատասխան մը բուլղար թերթերուն

Պուլկար բանաստեղծ Փ. Նավրովի արձանին բացման առթիւ, Ճիւմ-հուրիէթ, Զաման եւ ուրիշ թուրք թերթեր գրած էին թէ «Դաշնակցականներ գաղտնի ժողով գումարած են», մասնակցութեամբ աշխարհի չորս կողմերէն եկած պատգամաւորներու:

Սոֆիայի «Նովի Տնի» եւ Զօրա թերթերը արտատպելով այդ լրատուութիւնները, վճռապէս կը հերքեն զանոնք.

«Նովի Տնի» կը գրէ այս առթիւ —

«Այս գրութիւնը Սոֆիայի մէջ օգոստոս 18ին կատարուած զօրաւոր ցոյցին կը վերաբերի: Պուլկարիա բնակող Հայերը շատոնց ծանօթ էին պուլկար բանաստեղծ Փ. Ք. Նավրովի յուշարձանի կանգնումին: Ան պաշտպան եղած է բոլոր հալածական ժողովուրդներու եւ հեղինակն է բարձր գեղարուեստական «Արմէնցի» քերթուածին: Եւ ուրեմն իր այդ բանաստեղծութեամբ Հայերուն համար այն է, ինչ որ Պայրըն՝ Յոյներուն համար: Տարօրինակ է այդպիսի լուրեր տալ, մեր եղբայրակից թուրք թերթի սիւնակներուն մէջ: Սոֆիայի մէջ նիստ չգումարեց ոչ մէկ հայկական կազմակերպութեան համագումար եւ ոչ ալ պատգամաւորներու «Հալքէր»ի հաղորդած նառը:

Պարտք կը համարինք աւելորդ անգամ մըն ալ շեշտել, որ պուլկար կառավարութիւնը մէկ տարիէ ի վեր թոյլ չի տար ո՛չ մէկ գաղտնի կամ յայտնի յեղափոխական կազմակերպութիւն, անոնք ըլլան պուլկարական կամ ուրիշ ազգութիւններու պատկանող, ինչպէս նաեւ թոյլ չի տար, որ պուլկար հողամասին վրայ գումարուին համագումարներ, որ ուղղուած ըլլան որ եւ է պետութեան դէմ»:

Նոյն ոճով կը հերքէ նաեւ Զօրա, թուրք թերթին երեւակայական լուրերը:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ատտիս Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ կանխահաս փոփոխութիւն մը կը նշմարուի օդին մէջ: Տեղատարափ անձրեւներուն յաջորդած են բուռն փոթորիկներ, որոնք ամէն տարի նախանշանը կը կազմեն անձրեւներու դադարման: Արդէն իսկ չորցած են շատ մը աղբիւրներ:

* Անգլիական դեսպանը խորհրդակցութիւններ կը կատարէ գաղութին երեւելիներուն հետ, չորս օրէն հեռացնելու համար հպատակները: Վաղը, շաբաթ, Ատտիս – Ապէպայի բոլոր դեսպանները խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարեն այս մասին:

** Հապէշական աղբիւրէ կը պնդեն թէ վերջին ամիսներու ընթացքին աւելի քան 15,000 բնիկներ Էրիթրէէի եւ Սոմալիներու իտալական գաղթավայրէն անցած են Հապէշիստան, շատերը զէնքերով:

Եթովպիոյ ազգ. դրամատունը վերսկսաւ օտար դրամներու վաճառումը:

Պելժիոյ թագաւորն ու թագուհին զոհ ինքնաշարժի արկածի մը

Պելժիոյ Թագաւորն ու Թագուհին քանի մը օրէ ի վեր կը հանգստանային Լիւչէրնի մէջ (Զուիցերիա): Հինգշաբթի առաւօտ ինքնաշարժով պտոյտի մը ընթացքին քաղաքին մօտակայքը, կառքը արկածով կը զարնէ ծառի մը: Թագուհին կը մեռնի ստացած վէրքերուն հետեւանքով, իսկ Թագաւորը, ծանրապէս վիրաւոր եւ ուշաթափ, կը փոխադրուի մօտիկ վիլլա մը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՈՒԻԼ ՐԱՃԸՐՍ ԵՒ ԻՐ ԾԻԾԱՂԸ

Հայ ընթերցողներէն շատ քիչերուն ծանօթ է ամերիկեան այս հանճարեղ երգիծաբանին անունը։ Կ'արժէ ծանօթանալ այդ ինքնատիպ եւ պետական բարձր շրջանակները սրամտօրէն ծաղրող Ուիլ Րաճըրսի.

Ցօղուածիս ամերիկեան պատճառն իր եղերական մահն էր, որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 16ին, Ալասկայի մէջ, Ուայլի Փոսթի հետ դէպի Սիպերիա թռած ատեն։ Ամերիկեան եւ եւրոպական մամուլը, պետական եւ հանրային յայտնի դէմքեր կ'ողբան իր մահը։ Միլիոնաւոր ընթերցողներ՝ այս երկրին մէջ, առաւօտեան իրենց նախաճաշի ատեն, կը կարդային անոր հակիրճ՝ երբեմն քանի մը նախադասութիւններէ բաղկացած գրութիւնները։

Ուիլ Րաճըրս ծնած էր 1879 նոյեմբեր 4ին, ամերիկեան Հնդիկներու շրջանին մէջ։ Իր երակներուն մէջ հնդիկի արիւն կար։ Աւարտած էր տեղական դպրոցը եւ քանի մը տարի ալ յաճախած զինուորական վարժարան։ Մասնաւոր խոշոր պատրաստութիւն չունէր։ Իր պատանութիւնն անցուցած էր թափառումներու մէջ, դէպի Նիւ Եորք, Լոնտոն, Հարաւային Ափրիկէ, Աւստրալիա, մասնակցած էր շրջուն դերասանական խումբերու, ղեկավարած էր ձիարշաւներ, զբաղած կովարածութեամբ։

Այդ թափառումներու ատեն օր մը, Նիւ Եորքի մէջ, կենդանիներ խաղցնելու ատեն, անոնցմէ մէկը կը ձգէ կրկէսը եւ կը խոյանայ դէպի հասարակութիւնը։ Րաճըրս անմիջապէս կը զսպէ կենդանին եւ կ'արժանանայ գովասանքներու։ Իր անունն յայտնի էր եւ բոլորի շրթունքներուն վրայ։ Մեր հանճարեղ երգիծաբանը սկսած էր այդ շրջանին 1905ի ատենները, Նիւ Եորքի մէջ նորէն, կը ջանայ մէկ պարանով՝ ձին եւ ձիաւորը բռնել պարանի երկու տարբեր օղակներով միաժամանակ։ Իրեն կը պատուիրեն հասարակութեան բացատրել եւ առաջին անգամ բեմէն քանի մը խօսք կ'ըսէ՝ հետեւեալ յաւելումով.— «Գաղափար չունիմ թէ կրնամ բան մը ընել թէ ոչ»։ Ասկէ կը սկսի իր վերելքը դէպի թատերական, գրական եւ հանրային բարձր շրջանները։

Անգլերէն իր լեզուն գրական չէ, այլ լեցուն ժողովրդական ասացուածքներով եւ ոճերով։ Իր գրութիւններուն սկզբնական մասերը շատ անգամ նախաբաններ են, վերջին մէկ նախադասութեան համար։

Այսպէս, օրին մէկը, նախագահական ընտրութիւններու նախօրեակին, օդապարիկէն կ'իջնէ մայրաքաղաք, Ուաշինկթըն. Թղթակիցները զինքը կը շրջապատեն.

— Ո՞ւր, Րաճըրս։

— Կ'երթամ բարեկամս, Հուվըրը տեսնելու։

— Հոս չէ, կը պատասխանեն։

— Ո՞ւր է գացած։

— Գացած է Ինտիանա նահանգը փրկելու՝ ընտրութեան համար։

— Այն ատեն այցելութիւն մը կուտամ փոխ-նախագահին։

— Ան ալ հոս չէ, գացած է Քանսաս նահանգը փրկելու։

— Ուրեմն այցելութիւն մը կուտամ նախարարական կազմին։

— Անոնք ալ հոս չեն։

— Լաւ, կ'ըսէ Րաճըրս, ո՞վ կը վարէ այս կառավարութիւնը։

— Ո՛չ ոք, առոր համար ալ գործերը քիչ մը լաւ կ'ընթանան։

Այս մէկ նախադասութեան մէջ կը խտացնէ իր միտքը, ընդդիմութիւններ, դժգոհութիւններ եւայլն։

Քանի մը տարի առաջ, երբ Միսիսիփիի հովիտին մէջ գետի յորձանքէն բազմաթիւ գիւղեր աւերեցան եւ կառավարութիւնը միլիոնաւոր տոլարներ տրամադրեց՝ օժանդակութեան համար, Ուիլ Րաճըրսն ալ խոշոր գումարներ կը պատէր հանգանակութեան համար։ Տեղ մը, իր ճառախօսութիւնը կը վերջացնէ.

— Տիկիններ եւ պարոններ, հոգ չէ որ Միսիսիփիի հովիտին ժողովուրդը հայեր չեն, բայց մենք պարտաւոր ենք օգնել »։

Ամերիկեան ժողովուրդը վարժուած էր Հայերուն օգնելու եւ երբեք այդ շրջանի Ամերիկացիներուն։ Մէկ նախադասութեամբ կացութիւնը կը բացատրէ եւ կը պարտադրէ հանգանակութեան։

Հեգնանքի նիւթ կը դարձնէր, շատ յաճախ, Օրէնսդրական բարձր Մարմինը։ 1931 թուին խօսելով [illegible] մասին կը գրէ.

— «Քոնկրէսը մերժած է 15 միլիոնի օրինագիծը՝ անօթիները հացնելու համար եւ քուէարկած է 15 միլիոն տոլար դէպի անտառները ճամբաներ շինելու», աւելցնելով՝ «Դուն կրնաս որեւէ ճամբայ գտնել որեւէ տեղ երթալու համար՝ առանց կառավարութեան, բայց չես կրնար ունենալ պատառ մը հաց»։

Նորութիւններու եւ մանաւանդ օդային հաղորդակցութեան ջերմ կողմնակից էր։ Բարի էր եւ զոհաբերող։ Ամերիկեան Կ. Խաչի կեդրոնը 9 լաւ եւ գովելի գործեր արձանագրած է Ուիլ Րաճըրսի անուամբ։

Լաւագոյն վարձատրուող հեղինակներէն եւ դերասաններէն մէկն էր։ Պատկերներ պատրաստելու ատեն շաբաթական 25,000 տոլար կ'առնէր, 2.500 տոլ. կ'առնէր թատրոնական բեմերուն վրայ անձամբ երեւալուն համար։ 1930ին 11,000 տոլար ստացած է 14 անգամ՝ կիրակի օրերը, կէս–կէս ժամ անթելի վրայ խօսելուն համար։ 20րդ Դար — Ֆօքս շարժանկարի ընկերութենէն իւրաքանչիւր պատկերի համար 125,000 տոլար կը ստանար.

Ամենօրեայ իր կարճ յօդուածները կը տպագրուէին 500էն աւելի օրաթերթերու մէջ՝ Միացեալ Նահանգներու եւ Քանատայի մէկ ծայրէն միւսը։

Րաճըրս մէկն էր այս երկրի այն 300 քաղաքացիներէն, որոնք մէկ միլիոնէն աւելի կեանքի ապահովագրութիւն ունին։

Ուիլ Րաճըրս կը ներկայացնէր այս երկրի միջին տարրերու թէ՛ հոգեբանութիւնը եւ թէ՛ մտածողութիւնը՝ քաղաքական, տնտեսական, կառավարական եւ այլ խնդիրներու մասին։ Ատոր համար էր որ բոլոր պատասխանատու եւ պաշտօնի ձգտող անձնաւորութիւններ մեծ ուշադրութեամբ կը կարդային անոր գրութիւնները՝ հասկնալու համար այն խաւերու տրամադրութիւնները։

Պատրաստած է 20էն աւելի պատկերներ, շարժանկարներու համար՝ խօսուն թէ համր։ 8–10 հատ առանձին գիրքեր հրատարակած է՝ գլխաւորապէս իր ամենօրեայ հեգնանքներու ժողովածուն։

500,000 մղոն ճամբորդութիւն ըրած է օդին մէջ, մնալով ընդամէնը 2.000 ժամ։

Համրածանօթ եւ ժողովրդական մարդ էր։ Այս վերջին, ցաւերու եւ նեղութեան օրերուն միլիոնաւոր մարդիկ կը ժպտէին եւ հոգիները քիչ մը կը թեթեւնային։

Չկայ Ուիլ Րաճըրսը։ Իր հետ գերեզման կը տանի ամէն առաւօտ իր գրութիւնները կարդացող միլիոնաւորներու ժպիտը։

Ա. ՆԱՐԵԱՆ

ԳՈՂԹԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՀԱԼՔ ԷՎԻԻ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Գողթան երգչախումբը խմբական փորձեր կատարեց Բերայի Հալք Էվիի մէջ, ղեկավարութեամբ Պ. Օննիկ Քիւրքճեանի։ Կը մասնակցէին մօտ 50 անդամներ.

Հալք Էվիի վարչական ժողովի նախագահ Պայ Միւսթէշա իր շնորհակալութիւնները յայտնեց երգչախումբին բերելիք մասնակցութեան համար.

Գողթան երգչախումբը Ազգ. անկախութեան քայլերգներէն եւ Թուրքերէն երգերէն զատ պիտի երգէ նաեւ Կոմիտասի եւ Գրիգոր Սիւնիի հետեւեալ երգերը.—

Հօյ Նազանըմ, Սարերի վրով գնաց, Էս գիշեր լուսը տեսայ, Իմ չինարի եարը, որոնք Թուրքերէնի թարգմանուած են։

Ռատիոյի վարչութեան պատուիրակը ներկայ եղաւ եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց նոյն օրուան երգերը ռատիոյի միջոցաւ ժողովուրդին հաղորդելու.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԿՐԿԻՆ ԴԷՊԻ ԾՈՎ

ՄԻԼԱՆ.— Տարեկան արձակուրդի շրջանն է։ Քաղաքները կը պարպուին, եւ բոլորը կը բարձրանան լեռները կամ կը վազեն ծովափ։

Այս տարի, ըստ պաշտօնական վիճակագրութեան, անցեալ տարուան նոյն շրջանին բաղդատմամբ 700 հազար հոգի աւելի ճամբորդած են շոգեկառքով։ Մենք ալ կը խառնուինք ժողովուրդին։ Վեց ժամ ճամբորդութիւն եւ Չենէնաթիքօ ենք արդէն, միջազգային զբօսավայր մը Ադրիականի վրայ։ Աչքի կը զարնեն մանաւորապէս իրենց թիւով Աւստրիացիները եւ Գերմանները։ Չենէնաթիքօ ձկնորսներու փոքրիկ գիւղաքաղաք մըն է, 10 հազար բնակիչով. Ունի նաեւ պատմական արժէք։ Կարիպալտին այստեղ կազմակերպած է իր նշանաւոր ու բազմաթիւ արշաւանքներէն մէկը։ Այդ ատենուան փառահեղներէն յիշատակ նկատուած այս քաջ ու յանդուգն հայրենասէրը, այսօր պարծանքը կը կազմէ ամբողջ Իտալիոյ ու յարգանքով կը յիշուի ամէն տարի։ Չկայ իտալական քաղաք մը որուն հրապարակը չունենայ գոնէ անոր արձանը։ Այստեղ է նոյնպէս որ Կարիպալտիի կինը՝ փախստական Անիթեան փակած է իր աչքերը.

Կ'անցնինք ծովափ։ Կրկնութիւն մը բոլոր ծովափներու տեսարանին։ Գօտիներու խաղ կապոյտ առաւելութեամբ։ Մերկութիւն ամէն տեղ. մերկութիւն մարմիններու եւ հոգիներու։ Անառակութիւն ամէն անկիւն։ Անառակութիւն երիտասարդներու եւ ոչ–երիտասարդներու։ Վիպականութիւնը մեռած է։ Չենք զայթակղիր։ Գիտենք որ ներկայիս երիտասարդութիւնը յանդուգն է եւ ժամանակ կորսնցնել չի սիրեր։ Գիտէ թէ ուր կ'ուզէ հասնիլ եւ իր բոլոր ուժերով կը ձգտի իր նպատակին։ Բնական է որ ոչ–երիտասարդներն ալ ջանան նմանիլ առաջիններուն, շահիլ անցեալին իրենց կորսնցուցած ժամանակը..

Նուագ ու երգ ամէն կողմ, բայց բոլորին վրայ իշխող ու տիրապետող կը մնայ փշրուող ալիքներուն երաժշտութիւնը.

Տեսարանը կը փոխուի սակայն, երբ կը մտնենք Ֆաշական կազմակերպութեան ծովային գաղութավայրերուն։ Այստեղ հազարաւոր երախաներ են որ կը վայելեն բնութեան գեղեցկութիւնն ու կը կոփեն իրենց մարմինը.

Այս կայաններուն մասին անցեալ տարի արդէն խօսած էի։ Այս անգամ սակայն ուզեցի աւելի մօտէն դիտել այս փոքրիկներու կեանքը, եւ երբ հայ թերթերու աշխատակից, ներկայացայ Միլանոյի Ֆաշական կազմակերպութեան կայանը, որ կը կոչուի Միլանօ Մարիթթիմա։ Կայանի տնօրէնուհին, Օր. Չէքքարէլլի, մեծ ընդունելութեամբ եւ ինքզինք դրաւ մեր տրամադրութեան տակ։ Մեր փափաքով նախ այցելեցինք խոհանոցը, ապա փոքրիկ հիւանդանոցը եւ վերջին ննջասենեակները։ Ամէն տեղ լոյս ու օդ եւ հրաշալի մաքրութիւն։ Մեր այցելութեան միջոցին փոքրիկները ուրախ ուրախ կ'երգեն, կը խաղան, կամ կը զբաղին ընթերցանութեամբ։ Մեր այցելութիւնը երկնցինք գիշերանց, առանց լուր տալու տնօրէնուհիին։ Գիշերուան ժամը 1ին Օր. Չէքքարէլլին դեռ ոտքի էր իր օգնականներով եւ կը հսկէր նախաճաշի պատրաստութեան, ճաշարանի մաքրութեան։ Պատիւ այս վարժուհիներուն որոնք իրենց պաշտօնին գիտակցութիւնը ունին.

Գիտէինք որ այս կայանները կ'ընդունին նաեւ առանց խտրութեան, հայ փոքրիկներ. Հայ մը տեսնելու փափաքով հետաքրքրուեցանք, բայց մեր փափաքը գոհացնել կարելի չեղաւ։ Մեկնելէ առաջ կրկին այցելեցինք ննջասենեակները։ Խաղաղ լռութիւն է դիտել 400 փոքրիկներու հանդարտ ու երջանիկ քունը։ Անխառն բոլորն ալ անուշ անուշ կ'երազեն։ Անոնք եւ միայն անոնք կրնան երազել...

Մեկնեցանք այն համոզումով որ Ֆաշական վարչաձեւին այս սուրբ գործը չի կրնար չխօսիլ նաեւ անտարբերներուն սրտին։

X

Միօրինակութիւնը կը ձանձրացնէ։ Ուստի հաճոյքով կ'ընդունինք բարեկամի մը զբօսաշրջական պտոյտ մըն ալ տալու հրաւէրը։ Տասը տարիէ ի վեր Իտալիայէն դուրս չենք եղած։ Մեր ինքնաշարժը կը սուրայ, բարեկամ պետութեան սահմանը որ ճերմակ ու կապոյտ ներկուած ցիցեր ցոյց կուտան։ Կ'անցնինք առանց կանգ առնելու։ Իսկ ալ ճամբորդութիւն, ոչ անցագիր կը պահանջեն, եւ ոչ ալ մաքսային պաշտօնեան պայուսակներդ կը քննէ։ Արդէն 600 մեթր բարձրութեան վրայ ենք եւ կը գտնուինք Սան Մարինոյի մայրաքաղաքին հրապարակը։ 14 հազար բնակչութիւն ունեցող այս պետութիւնը, Իտալիոյ մէջ ընկղմած կղզի մըն է որ շրջապատուած է ամրութիւններով, մինչեւ 750 մեթր։ Հրապարակին վրայ միակ գեղեցիկ պալատ մը, եւ հոն կը գտնենք բոլոր նախարարութիւնները, Երեսփ. ժողովը, քաղաքապետութիւնը եւ ոստիկանութիւնը։ Մանրանկար մը բոլոր հաստատութիւններու որ կը գտնուին ուրիշ պետութիւններու կեանքին մէջ։

Կը բարձրանանք ամրութիւնները, կը մտնենք ամէն անկիւն, կը վայելենք մեր առջեւ բացուող տեսարանը, հեռուն մինչեւ կը տեսնուի Ադրիականը։ 45 վայրկեանի ճամբորդութիւն մը, եւ մենք Թագաւորական պետութենէ մը անցած ենք Հանրապետութեան, դաշտէն բարձրացած ենք 700 մեթր բարձրութեան վրայ։ Եթէ մեր տրամադրութեան տակ սաւառնակ մը ունենայինք, հաճոյքով թռիչք մը պիտի կատարէինք, բայց քանի որ սաւառնակը կը պակսի, կը մտնենք կապելայ մը ուր բուրումնաւէտ գինին նոյնքան մեզ կ'օգնէ բարձրանալու....։

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ԿՐԹ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Ի՞ՆՉ ԲԱՆԻ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՏԱՐԻՆ 12.000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՆ

Գիւղագնացութեան ելլելէս առաջ կը պատրաստուիմ շաբաթ մը Նիկոսիա մնալ։ Այդ առիթէն օգտուելով կը խնդրեմ բարեկամէ մը որ զիս առաջնորդէ Մելքոնեան Հաստատութիւն։

Քաղաքէն դուրս երկար պողոտայ մը եւ ահա լուսահոգի Թէոդիկէն մկրտուած «Մաղկալոյր»ին վրայ կը բարձրանայ հսկայ շրջափակ մը։ Քանի մը քայլ եւս, եւ արդէն մեր աչքին առջեւ կը կանգնին Մելքոնեան Կրթ. Հաստատութեան զոյգ շէնքերը, բարձր ու լայնանիստ։ Անծանօթ մը առաջին ակնարկով զօրանոցի մը պատկերութիւնը կը կրէ անոնցմէ, որոնք Նիկոսիոյ լաւագոյն շէնքերը կը նկատուին։ Ներս կը մտնենք երկաթեայ դռնէ մը եւ մեր դիմաց կը ցցուին այդ երկու տիտանները իրենց ամբողջ հասակովը, մէկը մանչերու յատկացուած, միւսը աղջիկներու։ Աջէնը երկու գեղեցիկ անտառակներ կը տարածուին։ Աչքերս ուրախութեամբ կը լեցուին, երբ կը մտածեմ թէ աստեղ մերն են եւ մեզ յաջորդող առողջ ու գիտակից սերունդին բարօրութեանը համար կանգնուած։

Մեզի ընկերացող աշակերտ մը առաջնորդութեամբ կը պտտինք ամէն կողմ։ Խաղավայրը ընդարձակ է եւ կանոնաւոր։ Կան ֆութպոլի, պասքէթպոլի, վոլէյպոլի և թենիսի առանձին դաշտեր ու մարզանքի ամէն անհրաժեշտ սարքուածք։ Աղջկանց շէնքին քովն է բարերար Մելքոնեանի սեփական վիլլան, ծաղկաստանով մը շրջապատուած, որ անօրէնին իբրեւ բնակարան կը ծառայէ։ Ետեւի կողմն են՝ պարտէզներ եւ յարակից շէնքեր՝ հիւանդանոց, ուսուցիչներու բնակարան եւայլն։ Ամէն կողմ ծայրայեղ մաքրութիւն մը աչքի կը զարնէ։ Ջրհան մեքենան միշտ կը գործէ եւ առատ ջուր կը հայթայթէ։ Անոր կողքին են մեքենատունը եւ ատաղձագործարանը։

Մեզի կը յայտնեն թէ երկու շէնքերն ալ միեւնոյն ստորաբաժանումները ունին, հետեւաբար կը բաւականանանք միայն մէկուն այցելելով։ Վարի յարկը կը գրաւեն ճաշարան, հանդէսարան, գրադարան եւ աշխատասրահներու սենեակները։ Առաջին յարկին վրայ են դասարանները, տեսչարանները, դիւանը եւ ուսուցչարանը։ Երկրորդ յարկը օդաւէտ եւ կանոնաւոր ննջարան մըն է իր յարակից մասերով։ Ուշագրաւ պակաս մը որ կը զարմացնէ զիս՝ ընթերցարանի մը չգոյութիւնն է, ուր աշակերտները խմբուելով կարենան ընթերցումներ կամ անձնական աշխատանքներ կատարել։ Կը տեղեկացնեն թէ միայն վարժապետանոցի ուսանողները բաւական ունին թերթ կարդալու, զորս կը ստանան շաբաթը շաբաթ։ Պատասխանը չի գոհացներ զիս ու կ'երեւակայեմ երեք հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը որ կ'ապրի աշխարհէն ուծացած, երջանիկ լռութեան մը մէջ. արդէն նոյն իսկ մեծ տղաքը անպաշտպանականներու տպաւորութիւնը կը թողուն վրաս, այրած դէմքերով եւ վեր սոթթուած թեւերով։

Հետաքրքիր եմ մանաւորապէս դասարաններով եւ անոնց ուսումնական ծրագրովը։ Մեզ կը դիմաւորէ Հերթապահ պարոնը, Գերմանիայէն եկած ուսուցիչ մը։ Համոյակատար է եւ ժպտերես, իր շարժումները զուսպ են եւ չափուած։ Կը խօսի արագ բայց աղճատուած հայերէնով մը.— այս տարուան ուսուցչական կազմը երիտասարդ ուժերէ կը բաղկանայ, կ'ըսէ, բոլորը խանդավառ համալսարանականներ են։ Եւ անունները կուտայ.— Պ.Պ. Դաւիթեան, Մհերեան, Փափազեան, Քոզալեան, Այվազեան եւ այլն։ Պ. Դաւիթեանը հոն է արդէն. բարձրահասակ, ջղուտ երիտասարդ մը, ուսողութեան ուսուցիչ։ Սրահը ընդարձակ է եւ գեղարուեստական նկարներով զարդարուած։ Դէմ առ դէմ դրուած են բարերար եղբայրներու գաճէ կիսանդրիները։ Փոքր դասարաններու մէջ ուշադրութիւնս կը գրաւեն քանի մը տախտակ որ կրնան քանի մը գծերով պատկեր մը մէջտեղ հանել. իսկ դասարաններէն մէկը արդէն դիմանկարներու ցուցահանդէս մը կը նմանի. Վերջին դրան վրայ Ը. դասարան գրուած է. Հերթապահ ուսուցիչը կը տեղեկացնէ թէ վարժապետանոցի Ա. դասարանն է, որուն կը հետեւին նաեւ Ը.էն տղաք։ Իբրեւ կրթական նորարաց բաժին մը կը հետաքրքրուիմ և կը մտնեմ ներս։ Առաջին ակնարկով ուշադրութիւնս կը գրաւեն երկար տախտակով քանի մը երիտասարդներ, որոնք նախ ուսուցիչ կը կարծեմ, յետոյ կը հասկնամ թէ արտասահմանէն եկած վարժապետանոցի սաներէն են։ Աչքիս կը զարնէ անկիւնը դրուած դասացոյցը, որուն վրայ երեք լեզուներէն զատ կը կարդամ.— իրաւագիտութիւն, տնտեսագիտութիւն, մանկավարժութիւն, հոգեբանութիւն (տեսական եւ փորձառական), գրահաշիւ, երկրաչափութիւն, եռանկիւնաչափութիւն, քաղաքակրթութեան պատմութիւն, ազգ. պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, Բոյսաբանութիւն, գրականութիւն (Հայ եւ օտար) եւ ուրիշ կարգ մը գիտական դասեր, ընդամէնը 20–25 դասեր, որոնցմէ ոմանք շաբաթը երկու անգամ։

Ալ պէտք չեմ տեսներ ուսումնական ծրագիրը խնդրելու. այդ ցուցակը ինծի կուտայ անհրաժեշտ գաղափարը։ Խօսք հակասութիւն մը կը տեսնեմ զոր կարելի չէ սրբագրել։ Այդ հակասութիւնը այնքան զգալի չպիտի ըլլար, եթէ առնենք տեսած չըլլայի Լոնտոնի քննութեանց ծրագիրը։ Ըստ այդ ծրագրին իւրաքանչիւր աշակերտ պէտք է անցած ըլլայ այդ դասերու մեծ մասին քննութիւններէն։ Քանի այդպէս է, ինչո՞ւ ուրեմն անգամ մըն ալ կրկնել զանոնք եւ երկու տարուան այդ կարճ շրջանին մէջ մասնագիտական կողմնակի դասերով ժամավաճառ ընել վարժապետանոցի սաները, որոնց գիտութեան պաշարը կարծեմ թէ պիտի բաւէր նախակրթարաններու, որոնց համար կը պատրաստուին արդէն։ Դասերու այդ խճողումը արդէն ինծի պէտք եղած գաղափարը կուտայ թէ ուսանողները որքան կրնան օգտուիլ դասաւանդութիւններէն։ Հաւանաբար քիչ կամ երբեք տեղ չի տրուիր գործ մանկավարժական ուսումնասիրութեանց եւ վերլուծումներու։ Ինչ որ աչքի կը զարնէ մանաւանդ՝ մեթոտիկ աշխատանքի պակասն է։ Եթէ անպատճառ կ'ուզեն այդ բոլոր մասնիկ ուսումներով օժտել ապագայ ուսուցիչը, ինչո՞ւ երկու տարուան սահմանափակ շրջանով մը բաւականանալ, որուն առաջին տարին, եթէ չեմ սխալիր, տարեգլխուն սկսեր է։ Ծանօթ են ինծի նաեւ Անթիլիասի (կրօնական ընդհ. զարգացում մը), Պէյրութեան եւ Պէյրութի Հայ Ճեմարանին ծրագիրները, որոնք հակառակ իրենց մասնագիտական որոշ բաժանումներուն, առնուազն 4–5 տարուան ուսումնական շրջան մը ունին եւ որոնք չեմ կարծեր որ աւելի մեծ թիւով նիւթեր ուսանին։

Ասիթը ունեցայ բարձրագոյն քանի մը տղոց հետ խօսելու, որոնք անկարող էին քանի մը նախադասութիւն իրար քով բերելու։ Մեծ եղաւ զարմանքս թէ նոյն տղաքը ինչպէս կը մարսեն տնտեսագիտութիւն, քաղաքակրթութեան պատմութիւն, իրաւագիտութիւն եւ այլն կոչուած դասերը։ Բայց այցելութեանցս ընթացքին ընդհ. ուսուցչական կազմն ալ լաւ տպաւորութիւն չգործեց վրաս։

Ըստ պարոն Ներքաղաքեանի յայտարարութեան, այդ կազմը մեծ մասամբ համալսարանականներէ կը բաղկանայ, որով աշակերտութեան [illegible] մասամբ կ'արդարանայ։

Երեք անգամ Հաստատութեան այցելեցի, երեքին ալ «Տեսչութիւն Վարժապետանոցի» գրուած [illegible] աւելի կանգ առի մեր ժամանակակից նստած Վ. Թէքէեանը տեսնելու համար, որ Աղեքսանդրիայէն [illegible] է ինծի։ Պատասխանեցին թէ իր [illegible] է։ Անշուշտ չէի կրնար [illegible] խանգարել, մանաւանդ որ [illegible] բարեկամութիւն մըն ալ չունիմ [illegible] Ես ալ բնականաբար ինծի պէս նաեւ շատեր պիտի փափաքէին Վարժապետանոցի տեսչութեան գլուխը տեսնել հմուտ մանկավարժ մը։ Ինքզինքս անկարող կը նկատեմ քննադատել Վ. Թէքէեան մը, [illegible] բանաստեղծ, բայց կարծեմ թէ [illegible] եւ մանկավարժ նոյն [illegible]

[illegible]

ՍՕՖԻԱՅԻ ՀԱՅ ԾԽԱԽՈՏԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

—•—

…ին Սոֆիայի Թրակիա գրամատան … համագործակցական … սրահին մէջ տեղի ունեցաւ … Հայ ծխախոտի համագումարը։

… էին արտասահմանէն եւ … պատուիրակներ ու … Յունաստանէն համախոհ Հայեր — … Համագումարի բացումը … «Թրակիա» գրամատան … Արտ. Հալըճեան։

… միաձայնութեամբ ընտրուեցան … փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց, … նախագահներ՝ Պ.Պ. Յ. Ճ. Սի… (Բուլմանիա), Մի… Զրաքեան (…), Արտ. Հալըճեան եւ Մ. … (Սոֆիա)։ Քարտուղար — ներ՝ Մարտիկ Յովհաննէսեան, Սեդրակ Գարալեան, Լեւոն Գազանճեան։ Խմբագրական մարմին՝ Օննիկ Մխիթարեան, Յովհ. Տէփէճեան, Մ. Յարութիւնեան եւ Մ. Մանուկեան (Բուլմանիա)։

Պ. Յ. Ճ. Սիրունի, յանուն ռումանահայ մէկէ աւելի Միութիւններու, որոնց ներկայացուցիչը կը հանդիսանայ ինք, ջերմ խօսքերով շնորհաւորեց համագումարը, բսելով թէ ինք այս համագումարէն անհատական բարիքներ միայն չէ որ կը սպասէ, այլ կը կարծէ թէ ան պիտի նպաստէ առնուազն մեղմելու քաղաքական հոսանքներու յարաբերութիւնները։ Պ. Սիրունի վերջացնելէ առաջ իր խօսքը, առաջարկեց, որ Համագումարը իր շնորհակալութիւնն ու գնահատութիւնը յայտնէ փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի եւ «Թրակիա» գրամատան վարչութեան, իրենց այս գեղեցիկ եւ օգտաշատ նախաձեռնութեան համար։ Նոյնպէս առաջարկեց որ համագումարը իր խնդակցութեան խօսքն արձանագրէ, «Թրակիա» եւ «Արարատ» համագործակցականներու յաջողութեան համար, որով օրինակ եւ դրդիչ կը հանդիսանան գաղթաշխարհի հայութեան, հետաքրքրելով զայն համագործակցութեան փրկարար շարժումով։ Այս առաջարկները ընդունուեցան միաձայնութեամբ։

Եղան երկու զեկուցումներ, մին Փլովտիւի «Արարատ» համագործակցականի տնօրէն Պ. Մարտիկ Յարութիւնեանի կողմէ, նիւթ ունենալով «սպառողական համագործակցականները», իսկ երկրորդը՝ «Թրակիա» համագ. գրամատան տնօրէն Պ. Արտաշէս Հալըճեանի կողմէ՝ «վարկային համագործակցականներու» մասին։

Երկու զեկուցաբերներն ալ հանգամանօրէն պարզեցին սպառողական եւ վարկային համագործակցական ընկերութիւններու էութիւնը, առանձնապէս մատնանշելով անոնց մեծ անհրաժեշտութիւնը հայ գաղութներու մէջ, թէ՛ անհատական եւ թէ՛ մշակութային կրկնակ տեսակէտներով։

Ժամանակը յառաջացած ըլլալով, որոշուեցաւ այսօրուան նիստին յետաձգել փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի զեկոյցը համագործակցական շարժման մասին, որմէ յետոյ տրուած զեկոյցներուն շուրջ կատարուեցան մտքերու փոխանակութիւն։

Համագումարի առաջարկով, արտասահմանէն եկած հայ պատգամաւորները այցելութիւններ տուին Սոֆիայի պուլկար համագործակցական շարք մը Միութիւններու եւ հաստատութիւններու, մօտէն ծանօթանալու համար անոնց կազմութեան եւ գործունէութեան։

Եգիպտոսի եւ Ռումանիոյ պատգամաւորները ղրկեցի ձեւով խիստ հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուին իրենց գաղութներու անհատական եւ ազգային-մշակութային կեանքի մասին։

…յի մը չէ հանած որ օգտակար ըլլայ նախ ինքզինքին եւ յետոյ իր ազ… Մենք մարդ կը սպասենք այդ …ին, որ ջուրի պէս գրամ կը … փոխանակ երեք հարիւր, … հոգինոց բազմութիւն … կերակրելու, կարելի է այդ թիւը … անփոփել եւ հիմնական դաս … կարգութեամբ օժտել զանոնք եւ … ու անպատակ երիտասարդներ … չմնան։

Մի՛ գէ, հազար մէզք այդ հոկայա… չէնքերուն եւ ծախսուած տասն… հազար ոսկիներուն։ Եթէ ան … չկրցաւ ծառայել, աւելի … է փակել եւ անոր յատկացուած … աւելի արգասաւոր ձեռնարկ… տրամադրել։ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը այդ գումարով յանձնէ կը … օժանդակել ներդաշնակ գործին … մէկ երկու հազար ոսկի գումարի … կը կազմէ ամէն տարի … բանուորներ օտար մայթերու … կը քաշկռտուին ի խնդիր կտոր … հացի, մինչ անդին մեր մի… Հայրենիքը անոնց բոլորին … ունի։

Եւ թերթերը՝ ըլլայ ռամկավար, … կուսակցական անամէջ մէջեն… կրողներ, լաւ … եթէ իրենց … կարծեն մասնաւո… քննական քերծերու վրայ, … կախում ունի մեր ապագայ … ճակատագիրը։

Ինչ ուզեր որ ընթերցողներ այս … մէջ անձնական հաշիւ կամ … նկատումներ տեսնեն. … ինչպէս բոլ, կրթասէր … այցելուի մը պատուորու … գոյտումներն են։ Ու … հանրութեան ամփոփ… դարձնել, որպէսզի ազգովին … արդիւնալ ընէ այդ … ինքնաշարժ մե… մը պէս կը դառնայ առանց իր … յոյսերը իրականացնել… Այս կացութիւնը անանող ո եւ է … հայ անկարելի է որ դուրս … կրթական այդ յարկէն առանց … եւ աչքերը սրբելու։ … թէ արտասահմանեան … թերթեր ալ արձագանգ կը … այժմէական այս հարցերուն … պէտք պիտի ունենան աւելի … որոշակիօրէն արտայայտուելու, … կը ներեն ակնարկել եւ … այցելուի մը դիտումներն … կացութիւնները։

Հ. Ս. ԱՒԱԳԵԱՆ

ՍՕՖԻԱՅԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

—•—

ՍՕՖԻԱ (Յառաջ). — Պուլկարական թերթերը երկու օր ընդարձակ մանրամասնութիւններ հրատարակեցին Քրիստափորի մահուան 30ամեակին եւ թանաստեղծ Նավարովի արձանին բացման տօնակատարութեանց առթիւ։ Կրկնութիւններէ խուսափելու համար կը յիշեմ միայն ամէնէն յատկանշական արտայայտութիւնները. —

«Փոսլէտնա Փոշթա» կը գրէ՝ «Հայակայ յիշատակ մը՝ Եավորովի համար» եւ «Երէկուան մեծաշուք հանդիսութիւնը, Հայերը կը խոնարհին անմահ բանաստեղծ — հերոսին դագաղին առջեւ» կրկնակ խորագիրներով. — «Օգ. 18ին առանձին հանդիսաւորութեամբ մը փառաւորուեցաւ յիշատակը՝ պուլկար մեծ բանաստեղծ եւ յեղափոխական, հանգուցեալ Փ. Գ. Եավորովի։ Հանդիսութեանց նախաձեռնողներն են Պուլկարիա եւ արտասահման բնակող Հայերը։ Սոֆիայի մէջ կազմուած Պուլկարահայ կոմիտէն կրնայ հպարտանալ որ արժանաւորապէս կատարած է իր առաջադրութիւնը։ Հանդիսութեանց մասնակցեցան պատուիրակ Հայեր՝ եկած ոչ միայն Պուլկարիոյ բոլոր քաղաքներէն, այլ եւ Ռումանիայէն, Յունաստանէն, Եգիպտոսէն եւ այլն։ Շնորհաւորական հարիւրաւոր հեռագիրներ ստացուեցան՝ Ամերիկայէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն եւ այլ այլուրէ։

«Փրազոնեցի Վէսթի» կը գրէ, «Երէկուան հայեւպուլկար մեծ հանդիսաւորութիւնը Սոֆիայի մէջ — ամբողջ աշխարհի Հայերու մասնակցութիւնը — մեծ բանաստեղծի գերեզմանին առջեւ խոնարհութիւն» խորագիրներով. — «Հայերն ու Պուլկարները երէկ ապրեցան ընդհանուր մշակութային տօն մը, — բացումը իրենց հաւասարապէս սիրելի եւ ջերմօրէն գնահատուած բանաստեղծ — յեղափոխական Փ. Գ. Եավորովի արձանին, որ բարձրացուած է այն միջոցներով, որոնք հաւաքուած են աշխարհի բոլոր կողմերը ցրուած ու Եավորովի մեծապէս երախտապարտ Հայերու կողմէ (ու կը շարունակէ նկարագրել հանդիսութիւնները)։

Հանդիսութեանց արձագանգ եղան նաեւ գաւառական թերթերը՝ հրատարակելով Սոֆիայի իրենց թղթակիցներու նկարագրութիւնները, անխտիր համակրանքի ու գոհունակութեան շեշտ մը ու ջերմութիւն գնելով իրենց տողերուն ու վերտառութիւններուն մէջ, ինչպէս նաեւ շեշտելով հայեւպուլկար տանակ…տարութեան մը պարագան։

Օգոստ. 18ի առաւուան թերթերը եւս մասնաւոր բաժիններ յատկացուցած էին տեղի ունենալիք հանդիսութեանց։

Այսպէս, «Նովի Տնի», կառավարութեան օրկանը, հրատարակած էր ծանօթ գրագէտ Ս. Չիլինկիրովի մէկ գեղեցիկ յօդուածը ուր, ըսելէ վերջ թէ արձանը այժմ տեղաւորուած է պարտէզին այն ճամբուն վրայ, ուր ցարդ կը դարդարուէր միայն Պոթէվի եւ Վազովի արձաններովը, կը շարունակէ. — «Ո՛վ զայն բարձրացուցած է, — Հայերը, ու ոչ միայն Պուլկարիոյ, այլ եւ աշխարհի միւս բոլոր երկիրներուն։ Իբրեւ արտայայտութիւն յարգանքի եւ երախտագիտութեան՝ անոր անմահ բանաստեղծութեան համար, որով ան երգած է հայ ժողովուրդի տառապանքը՝ 1897ին Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած դէպքերէն վերջ, որչ մնացած Հայերը, փրկած լոկ իրենց հոգին, ապաստան էին գտեր մեր երկրին մէջ։ Պուլկար ժողովուրդը՝ տարիներ շարունակ խմած ըլլալով գերութեան գառն բաժակը, զանոնք դիմաւորեց կենդանի վշտակցութեամբ։ Միայն Եավորովը յաջողեցաւ տալ անոր գեղագոյն արտայայտութիւնը։ Այս պատմական անհաւասար դէպքը, որ խորքէն ցնցած էր ամէն մէկ Պուլկարի հոգին, դրեթէ մնաց մոռացութեան փոշիներուն տակ։ Եւ այսօր, որպէս զի զայն ոչ թէ ամբողջովին, այլ ընդհանուր գիծերովը յիշենք, պէտք է քննենք թերթերն ու պարբերականները որոնք նոյնպէս մոռցուած են։ Բայց միայն մէկ բանի համար մենք քննութեան պէտք չունինք, — Հայ ժողովուրդի ապրած տառապանքին իր հաւատարիմ պատակներուն՝ «Հայածականնե՛ր, Թշուառ, անհշան բեկորն ու խլեակ՝ է՞ր երբեմն արի ժողովուրդ մը»։ Անոնք հաւաքուած են Եավորովի բանաստեղծութեան մէկ քանի տողերուն մէջ, որ թաղուած չէ փոշիացած գիրքերուն մէջ, այլ՝ իբրեւ կենդանի ու տառապեալ հոգի կը մնայ բոլոր Պուլկարներուն, բայց մանաւանդ բոլոր Հայերու հոգիներուն մէջ։ Այսպէս է բանաստեղծութեան ուժը։ Միայն ան կ՚անմահացնէ մոռացութեան դատապարտուածը։ «Հայերը եւս պատճառներ ունին երախտապարտ ըլլալու Եավորովի։ Առանց անոր՝ իրենց պատմութեան տառապանքը աւելի նուազ ծանօթ ու մերձ պիտի ըլլար հազարաւորներու սրտին…

«Ու հպարտ պէտք է ըլլանք նաեւ մենք, Պուլկարներս, որ Եավորովի բանաստեղծութեան շնորհիւ կրնանք ցոյց տալ աշխարհի առջեւ տառապանքով լեցուն մեր հոգին, որ, իբրեւ զգայուն լար, կը թրթռայ ամէն մէկ տառապանքի առջեւ։ Այսօր, երբ կ՚օրհնուի արձանը, խոնարհինք դիմացին առջեւ անոր, որուն անունը համահաւասար հիացմունքով կ՚արտասանուի երկու ազգերու զաւակներուն կողմէ»։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԸ ԵՒ ԻՐ «ԳՈՐԾԸ»

Այս խորագրով երկրորդ խմբագրական մը մէջ, «Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ Երեւանի Հօկի կեդր. Վարչութեան ծանօթ շրջաբերականին առթիւ (7 օգ.)։

— «Ուշագրաւ է Հօկի Պատգամ. Ժողովի մէջ եղած այն պահանջը, թէ պէտք է «կռակները ձեռնամխելի զարձուին» «յատկացնելու համար բնակարանային շինութեան» Խորհրդային Հայաստանի մէջ։

Անակնկալ խօսքը հոս գլխաւորապէս Բարեգործականի եւ պզտիկ չափով մըն ալ Հայրենակցականներու անունով եղած կտակներու մասին է։

Սակայն, նախ կտակները «ձեռնամխելի» դարձնել՝ կը նշանակէ այնպէս ընել, որ այլեւս կտակներ չգրուին. երկրորդ՝ եթէ արտասահմանի կտակներն ալ այն ձեւով «ձեռնամխելի» պիտի դարձուին, ինչպէս որ դարձան Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ եղած հայկական մեծ կտակները, աւելի լաւ է որ խօսք անգամ չըլլայ պահանջ «ձեռնամխելի» դարձնելու մասին։ Որքան ատեն որ Հօկը չէ յաջողած Հայաստանի «բնակարանային շինութեան» համար փրկել եւ Հայաստան վերադարձնել Թիֆլիսի, Բագուի, Ռոստով-Նախիջեւանի, Մոսկուայի եւ Պետրոգրադի մէջ եղած հայկական կտակները, որոնցմով հարիւրաւոր միլիոններու հարստութիւն էր ծգուած հայ ազգին, հօկեան-բոլշեւիկները ոչ մէկ իրաւունք ունին պահանջելու, որ «բուրժուական» կազմակերպութեանց մօտ գտնուող արտասահմանի հայկական կտակները «բնակարանային շինութեան» յատկացուին։

Ինչպէս տարիներ առաջ մէկէ աւելի անգամներ շեշտուած են Կարէն Միքայէլեանի Ամերիկա եղած եւ արտասահմանեան կտակներով հետաքրքրուած ատեն, Խորհրդային կառավարութիւնը ամէն բանէ առաջ պարտաւոր է հայ ազգին վերադարձնել Հայաստանէն դուրս՝ Խորհրդային Միութեան զանազան մասերուն մէջ իր յափշտակած հայկական մեծ կտակները, անկէ յետոյ միայն ան կրնայ սպասել, որ արտասահմանի հայ «բուրժուական» կազմակերպութիւնները նկատի առնեն իրենց պահանջը արտասահմանի կտակները «ձեռնամխելի» դարձնելու եւ Խորհրդային Հայաստանի զանազան շինարարական ձեռնարկներուն յատկացնելու համար։

Հօկի շրջաբերականին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւեն նաեւ հետեւեալ տողերը. —

«Բազմաթիւ յայտնուեցաւ (Հօկի Պատգամ. Ժողովի մէջ), որ մասնաւոր դիւրութիւններով ապահովուին մեր գաղթականները այնպիսի ընկերներու եւ ուրախալի ու մասնագէտ աշխատաւորներու, որոնք զանազան պատճառներով վտարուած են եւ չեն կրնար մնալ Սիրիոյ»։

Ուրիշ խօսքով՝ Հօկը մասնաւոր աշխատանք պիտի կատարէ, որ բոլշեւիկեան պրոպագանդի եւ խռովարար գործունէութեան հետեւանքով վտարուած համայնավարները կարենան խուսափիլ ֆրանսական իշխանութեան հետապնդումներէն եւ տարուին Հայաստան։

Ոչ նուազ ուշադրութեան արժանի են նաեւ Հօկի շրջաբերականի հետեւեալ տողերը՝

«Միջոցներ ձեռք առնել դիւրացնելու համար Դաշնակ տեռորին զոհ գացած մեր ընկերներու ընտանիքներու Հայաստան փոխադրութիւնը»։

Ասիկա արդէն կատարեալ փրովոքասիոն մըն է, քանի որ՝ ա) «Դաշնակ տեռոր» գոյութիւն չունի արտասահմանի մէջ, բ) «Դաշնակ տեռորին» իբր թէ զոհ գացած բոլշեւիկներու գոյութիւնը կեղծիք մըն է եւ հետեւաբար գ) պէտք չկայ «Դաշնակ տեռորի» եւ անոր երեւակայեալ զոհերու ընտանիքներով մտահոգուելու մասնաւորապէս։

Այս ակներեւ յերիւրանքին դրդապատճառն ու բուն իմաստը դժուար չէ հասկնալ։ Յայտնի է, որ բոլշեւիկները արտասահմանի մէջ ամէն տեսակ վտանգաւոր դաւեր կը նիւթեն եւ իրենց դաւերուն զոհ կուտան ընկերներ, ըլլայ այդ ահաբեկչական գործերու, փողոցային ցոյցերու, գործադուլներու թէ ուրիշ խռովարար արարքներու մէջ։ Ահա այդ մութ գործերուն զոհ եղող իրենց ընկերներու ընտանիքներն է որ Հօկը որոշած է փոխադրել Հայաստան եւ այդ կերպով հատուցանել անոնց մատուցած ծառայութիւնը»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ ՏԵՂԱՑԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

—•—

«Յառաջ»ի մէջ յաջորդաբար կարդացի երկու յօդուածներ, մէկը Լեւոն Զօրմիսեան, իսկ միւսը Բենօ ստորագրութեամբ։ Երկու նիւթերն ալ շատ կարեւոր են, մանաւանդ ներկայ քաղաքական խռովութիւններու մէջ։ Բայց կայ աւելի գործնական գիտելիք մը։ Հայ գործաւորները պէտք է միանան Ֆրանսացի գործաւորներուն հետ գոնէ գործի տեսակէտով, քանի որ մեզի համար անհնարին է քաղաքական խնդիրներով զբաղիլ եւ մենք պէտք չէ գործենք այնպիսի արարքներ որ Ֆրանսացի բանուորի շահուն կը դպչին։

Անցեալ օր Ֆրանսացի բարեկամի մը հետ կը խօսէի եւ ահա թէ ինչ ըսաւ.

— «Դուք օտարականներդ լաւ մարդիկ էք, սակայն ցաւով կը նկատեմ որ այսքան տարի մեր երկիրը կը բնակիք, տակաւին չէք սորված մեր ներքին օրէնքները։ Օրինակ, մենք տասնեակ տարիներ պայքարած ենք տասնեակ տարիներ պայքարելով, 48 ժամուան օրրական իրաւունքը այդ 48 ժամուան տեղ 80 ժամ կ՚աշխատիք, որով մեր այդ օրրական իրաւունքը ոտնակոխ կ՚ընէք ու այդպիսով տեղացիներուս եւ օտարականներուն մէջ խոր անջրպետ մը կը բացուի։

Արդար է բարեկամիս դիտողութիւնը, որովհետեւ կը ճանչնամ շատ մը հայ բանուորներ որոնք կը դիմեն գործատիրոջ մը գործ գտնելու համար ու գործատիրոջ կը հարցնեն թէ քանի՞ կը վճարէ իբրեւ աշխատավարձ ժամը (խօսքս կօշիկի մասին է)։ Երբ գործատէրը կ՚ըսէ ճօթ կամ ութ ֆրանք, հայ բանուորը առանց խորհելու կ՚ըսէ. — «Ես այդ գործը հինգ ֆրանքի կ՚ընեմ, պայմանով որ դուրսը գործ տաս ինծի»։ Գործատէրը որ փնտռած հաւ կը փնտռէր զատ… պզտիկ պատրուակով մը ներսի գործաւորը կը ճամբէ եւ հայ գործաւորին ուզածին չափ գործ կուտայ։ Հայ բանուորը օրական 15 ժամէն աւելի կ՚աշխատի այն նեղ խուցին մէջ ուր կը բնակի. իսկ այդ չարաչար աշխատանքի վարձքը յաճախ կը մսխէ «խումար» խաղալով, առանց մտածելու նաեւ օրուան համար… Շատերն ալ հիւծախտէ կը վարակուին։ Աւելի լաւ չէ՞ որ տեղացի գործաւորին հետեւին եւ միայն 48 ժամ աշխատին, որով թէ իրենց առողջութիւնը կը պահեն եւ թէ թիւրիմացութիւնները կը դադրին։ Ոչ մէկ պարագայի մէջ ներելի է գործել տեղացի բանուորի շահերուն հակառակ։

Սարտապցի

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ճէմալ փաշա կը յայտարարէ թէ … չէ տուած անոր։

… պէտ խոստովանութենէն կր … դարձնել որ մարաջախտ … փաշա ծրագրուած պաշտօնը … հաւանութիւն տուած էր … Սուլթանին զինք ընտրել տալու … դիմող անձերուն մէջ կային … շատ բարձր պետական … ունէին։ Իրաւական միջոցներու … այս բարձր պաշտօնատարներու … պիտի նշանակէր անհարգիւ կերպով … կացութիւնը դժուարացնել։ Ինչ … մարաջախտութեան փա… որ «վարչությունը» ունեցած … գերեզմանաբական կառավարչի … առանձնելու։ Մահմուտ … փաշայէն, միեւնոյն ատեն … անոր անձին դէմ, անիմաստ … է Ճէմալի զայն դատա… խոստովանութիւններու եւ … թիւններու հիման վրայ։ Կ՚որոշուի չհետապնդել զայն եւ իր մասին լռութիւն պահել։ Գաւական իշխանութիւնները հաւանութիւն կուտան այս որոշման։

Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի մահէն վերջ կուսակցութեան կողմէ մեծ եպարքոսութեան թեկնածու նշանակուեցաւ Սաիտ Հալիմ փաշան, բայց Սուլթանը ժամանակաւոր պաշտօն տուաւ անոր։ Քանի մը օր վերջ գահակալը փոխուեցաւ, այն միակ տարբերութեամբ որ Թալէաթ պէյ ստանձնեց ներքին նախարարութիւնը։

Այստեղ Ճէմալ փաշա շեղում մը կ՚ընէ եւ կը պատմէ Տամատ Սալիհ փաշայի մահուան դատապարտութիւնը։ Մահապարտին գեղ Սուլթանէն ներում խնդրուեցաւ. Ճէմալ կը հրաւիրուի Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպանատան խորհրդական Պոփի կողմէ որ ցոյց կուտայ իրեն Ֆրանսայի արտաքին նախարար Փիշոնի հեռագիրը, որով կը խնդրէ իսկոյն միջամտել եւ ազատ արձակել տալ Սալիհ փաշան։ Որովհետեւ ան Թունուզցի էր, Ֆրանսա կը վախնար որ անոր դատապարտումով Թունուզի մէջ խռովութիւն կը ծագի։

Ճէմալ փաշա կ՚ուզէ այս պաշտպանութեան մէջ տեսնել գաղտնիքը Սալիհ փաշայի այն ատենի սխրանքին։ Որքան կը մօտենար ճշմարտութեան, այնքան կ՚աղար իր գծրուխ հայրենիքը։ Վերջապէս կը համոզէ Պ. Պոփը չդիմել մեծ եպարքոսին, որովհետեւ կառավարութիւնը որոշած է գործադրել իր խստութիւնը այս անգամ առանց խորութեան եւ Ֆրանսայի այս զաւակներուն պաշտպանութիւնը կրնայ դէշ տպաւորութիւն ձգել Թուրքիոյ հասարակաց կարծիքին վրայ եւ Ֆրանսան աւելի ձգել։ Պոփ կը համոզուի, բայց երկրորդ հեռագիր մը Փիշոնէ կը ստիպէ Ճէմալ փաշան ուշ ատեն իր քով կանչել եւ պնդել թէ մեծ եպարքոսին հետ խօսիլ կ՚ուզէ այս մասին։ Ճէմալ իսկոյն կ՚ըսէ որ շատ ուշ է արդէն, մեծ եպարքոսին հետ չէք կրնար խօսիլ այս ժամուն, Սուլթանը վաւերացուցած է արդէն մահավճիռը եւ լոյսը ծագելուն վճիռը գործադրուած պիտի ըլլայ։ Պոփ ամբողջ պատասխանատուութիւնը իր վրայ կ՚առնէ եւ ես կը կենայ եպարքոսին դիմել, իսկ յաջորդ օրը կ՚իմանայ վճռին գործադրութիւնը… Ճէմալ փաշա կը հերքէ այն լուրը թէ ինք եւ Թալէաթ Սուլթանին մօտ գացած են անոր չվաւերացնելու միտքը փոխելու եւ վրան ազդեցութիւն բանեցնելու համար։

Իսկ դարձեալ Ֆրանսական միջնորդութեամբ կ՚ազատին Սալիհ փաշայի եղբայրները, Թահիր եւ Մէհմէտ Հայրէտտին, կը դառնան Ֆրանսահպատակ եւ կը հեռանան Պոլսէն, թէեւ ընդհ. պատերազմէն վերջ Թահիր Պոլիս դառնալով երկրագործական նախարար կ՚ըլլայ։

Ճէմալ կը խորհրդածէ թէ Թունուզի ըլլալով առաջ թող իրենց հայրենիքը ազատեն Ֆրանսական լուծէն, նոյնիսկ այն ատեն Պ. Փիշոն կը միջնորդէ՞ կեյյօթինի տակէն ազատելու համար անոնց գլուխը…։

—•—

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄ — ՄԻՆ ՆԱԳՈՒՄԸ ԵՒ ՎԵՐՋԸ.— ԷՏԻՐՆԷԻ ՎԵՐԱԳՐԱՒՈՒՄԸ

—•—

Շարքէօյի անյաջող յարձակողականէն, Էտիրնէի, Եանեայի եւ Շքոտրայի անկումէն յետոյ Մահմուտ Շէվքէթ փաշա ստիպուած էր ստորագրել ժամանակաւոր դաշինքը եւ Միտիա — Էնոս գիծը ճանչնալ։ Մահուընէն քիչ ետք ծագեցաւ Պալքանեան երկրորդ պատերազմը եւ Սերպերը, Յոյները Ռումէնները, Պուլկարներուն վրայ քալեցին։ Կացութիւնը կը պահանջէր որ Թուրքիա առիթը օգտագործէր եւ նոյնպէս Պուլկարիոյ վրայ յարձակէր, Էտիրնէն վերագրաւելու համար։ Անգլիոյ արտաքին նախարար Սըր Էտուըրտ Կրէյ, որուն ծանօթ էր Պոլսոյ մէջ տիրող հոգեբանութիւնը, կ՚աշխատէր ամէն միջոցով Բ. Դուռը ետ կեցնել այս գործէն եւ իր ճառերուն մէջ անգլիական խորհրդարանի առջեւ խիստ ոճ մը կը գործածէր Թուրքիոյ դէմ։ Իսկ Թրքական դահլիճին մէջ կարծիքները տարբեր էին։

Ուրբաթ օր մը Ճէմալ փաշա Սայիտ Հալիմ փաշայի ապարանքը կ՚երթայ, Եէնիքէօյ։ Հոն նախարարական խորհուրդը գումարեր էր արդէն շատ մը հարցերով եւ հանդիսա կ՚ընէր ծովահայեաց մարմարեայ պատշգամին վրայ։ Օսման Նիզամի փաշա ծովային նախարար Չիւրիւք Սուլու Մահմուտ փաշայի կ՚ըսէր.

— Եթէ այս անգամ յաջողիմ այստեղ հաւաքուածները ետ կեցնել է… տիրինէն վերադարձնելու ծրագրէն, ամենամեծ ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլամ հայրենիքիս։

Ուրիշ սենեակի մը մէջ Սայիտ Հալիմ փաշա եւ Թալէաթ ընկճուած տրամադրութեան տակ — «Զէյին կրցած մեծամասնութիւն ձեռք ձգել գործի ձեռնարկելու համար»։ Թալէաթ կը հաւատայ թէ գրամի հարցը յաջորդ օր պիտի կարգադրուէր, Րէժիի տնօրէն Վայլի հետ տեսակցութեամբ մը։ Ճէմալ փաշա Թալէաթի հետ Րէժիի տնօրէնին հաւանութիւնը կ՚առնէ մէկուկէս միլիոն ոսկիի փոխառութեան մը, պայմանով որ Րէժիի իրաւունքը առանձինը տարի եւս երկարաձգուի։ Ահա բացատրութիւնը Րէժիի խնդրին որ Երեւի. Ժողովին մէջ մեծ աղմուկ առթելով իբր ձեռավոր պէյի մէկ ոճիրը ցոյց տրուած է։

(Շար.)

(8)

ճչգել ժընեւի մէջ: Ֆրանսայի գլխաւոր դերը պիտի ըլլայ հաշտարար դեր մը բռնել:

Ֆրանսայի ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն ճակատ յարդարել ի նպաստ Ազգերու Դաշնակցութեան և ընդդէմ Իտալիոյ: Ընկերվարականները եւ համայնավարները կը շարունակեն ամէն օր նեղացուցիչ հարցումներ ուղղել Պ. Լավալի,— «ճի՞շդ է որ գաղտնի խոստում տուած էք Մուսոլինիի ազատօրէն գործելու համար Եթովպիոյ մէջ»: Այս պայքարին գլուխն անցած է Պ. Լէօն Պլում: Կիսապաշտօնական աղբիւրէ կը յայտնեն թէ անցեալ յունուարին Պ. Լավալի եւ Մուսոլինիի միջեւ փոխանակուած նամակներուն մէջ կը խօսուի միայն «տնտեսապէս ազատ գործելու» մասին:

Ընկերվարականները Փարիզ հրաւիրած են Անգլիոյ ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդը, Լէնսպըրի, որ ճառ մը պիտի խօսի երեքշաբթի օր:

Ֆրանսայի դիրքին վրայ վճռական ազդեցութիւն կրնայ գործել ուրիշ ազդակ մը, Փոքր Համաձայնութեան դիրքը: Երեք պետութեանց ներկայացուցիչները ժողով կը գումարեն այս միջոցին: Ժողովին փակումէն յետոյ Փարիզ պիտի գայ Եուկոսլավիոյ վարչապետը: Փոքր Համաձայնութիւնը ոչ միայն համաձայն է Ազգերու Դաշնակցութեան ուժ տալու քաղաքականութեան, այլեւ Եուկոսլաւիոյ վարչապետը տաք զգացումներ չի տածեր Իտալիոյ հանդէպ:

⁂ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդն ալ տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնէ, ժընեւի արտակարգ ժողովին առթիւ, որ կը բացուի չորեքշաբթի օր: Առաջին առթիւ ճամբայ պիտի ելլէ Պ. Իտըն, նախ Փարիզ հանդիպելով:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

Մոսկուայէն դէպի Փարիզ ճամբայ ելաւ զինուորական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ Զօր. Սէտիքինի, մասնակցելու համար ֆրանսական բանակի աշնանային ռազմափորձերուն: Իսկ ֆրանսական պատուիրակութիւն մըն ալ գնաց Ուկրայնա, ուր պիտի կատարուին կարմիր բանակին ռազմափորձերը: Նշանակալից է որ կարմիր բանակին ռազմափորձերը կը կատարուին Ուկրայնայի մէջ, որովհետեւ միշտ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Գերմանիա պիտի գրաւէ Տանցիկի լեհական շրջանը, իբրեւ հատուցում տալով հողամաս մը խորհրդային Ուկրայնայէն:

Ֆրանսական եւ խորհրդային բանակներուն այս գործակցութիւնը նախատեսուած է փոխադարձ օգնականութեան դաշնագրին մէջ, որ սակայն չունի բուն զինակցութեան մը հանգամանքը: Զինուորական պատուիրակութեանց փոխանակութիւնը պիտի ծառայէ աւելի սերտացնելու յարաբերութիւնները եւ փոխադարձաբար յրացնելու պակասները:

Գերմանիոյ բոլոր Հրեաները Պաղեստի՞ն պիտի փոխադրուին

Սիոնական համագումարին մէջ, հռչակաւոր գործիչ Տոքթ. Ալթիփին Ուոյդ յանձնարարեց ամբողջովին Պաղեստին փոխադրել Գերմանիոյ բոլոր Հրեաները:

Ահա իր ճառին գլխաւոր մասերը,—«Մենք այստեղ եկած չենք լացի նոր պատ մը շինելու եւ անոր տակ հրէական Սփիւռքին ողբերը արտասանելու համար: Մեր լացի պատը վերջացաւ Թէատր ժէրցլով (հիմնադիրը սիոնական կազմակերպութեան): Այս համագումարը հրէական համաշխարհային ատեան մըն է ուր մենք հրէական դատը կը ներկայացնենք աշխարհին: Այս համաշխարհային հրէական ատեանը պէտք է ճշմարտօրէն դրադի գերման–հրէական հարցով: Եթէ այս համագումարը լուռ մնայ, կրնայ կարծուիլ թէ կացութիւնը այնքան ծանր չէ որքան կը ցուցնենք, մինչդեռ կարելի չէր երեւակայել աւելի մեծ փլուզում»:

Ուրիշ բանախօս մը առաջարկեց հրէական «դեսպանութիւններ» հաստատել գլխաւոր մայրաքաղաքներու մէջ:

Ապրուստը աժանցնելու համար

Ոստիկանութիւնը հրատարակեց իր առաջին տեղեկագիրը, մսավաճառներու տրուած հրահանգներու մասին: Փարիզի եւ Սէնի 3800 մսավաճառներու եւ խոզեղէնի խանութներէն 379ին մէջ քննութիւն կատարուելով, հաստատուած է թէ 220ը անմիջապէս գործադրած են օգոստոս 19ի հրահանգները, մինչեւ հարիւրին 12 զեղչ կատարելով: 159 մսավաճառներ որոնք գիները զեղչած եւ ցուցակներ կախած չէին, ոստիկանութեան կեդրոնը հրաւիրուեցան եւ ազդարարութիւններ ստացան:

⁂ Բուռն միջադէպ մը պատահեցաւ Մարսէյլի մէջ, նահանգային յանձնաժողովի գումարման պահուն: Բանուորական սէնտիքաներու ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ եղած զեղչերը ժամանակաւոր են եւ կեղծ, մանաւանդ որ նոյն համեմատութեամբ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆՆԷՕ-ՔԱՆԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Բիւ Ամբէր, Քաշանի

Վալանս

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի, Փրիվայի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ԳՈՄՈՆԻ «Ջարդարեան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ, ՁԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ.Մ.Ը.Մ.Ի, ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ հայրենակցական Միութիւններու:

Յառաջիկայ Սեպտ. 1ին Կիրակի օրը
ՓԷՌ ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ Պ. Գ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Մարտիկներու Միութիւն), Ն. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութիւն), Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ (Ջաֆ. Որբ. Միութիւն) ԳՐ. ԴԻՇՏԵԱՆ (Հայ Ազգային Միութիւն), Գնդապետ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ Ֆրանս. Նախկին պատերազմիկներու ականաւոր ներկայացուցիչ մը:

Թափօրը կը կազմուի ՓԼԱՍ-ԿՈՄՊԷԹԹԱՅԻ հրապարակին նայող ՓԷՌ-ԼԱՇԷԶԻ դրան ներքեւ կողմը ժամը 2.30ին:

ՀԱՂՈՐԴԱԿ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մէթրօ կամպէթթա, ավտօպիւս՝ 26-96-95 A. B O-A-P:

×

Նոյն օրը Ժան-կուժոնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ ճանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍԻ յիշատակին.

CONCIERGE Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի Concierge, այր եւ կին, բաւական ֆրանսերէն գիտնալնին անհրաժեշտ է: Կը տրամադրուի երկու սենեակ եւ խոհանոց: Դիմել ՅԱՌԱՋԻ վարչութեան:

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մօտ, 34. Villa Rouveyrolles.

կը կրճատուին աշխատավարձերը: Զուգելով որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնել, ներկայացուցիչը ձգեց հեռացաւ ժողովէն, ուրիշ հինգ պատուիրակներու հետ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՕՍԱՎԻԱՔԻՄ»Ը, Խ. Միութեան օդանաւային եւ քիմիական սպառազինութեանց ընկերակցութիւնը, որ միլիոնաւոր անդամներ ունի, հաստատած է 113 օդանաւային կայաններ, համաձայն վերջին տեղեկագրին: Աւելի քան 30,000 սաւառնորդներ մարզանքներ կը կատարեն 2000 սաւառնակներու վրայ: Աւելի քան 800,000 նշանառուներ վկայական ստացած են:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ վերջին մեծ պարգեւը, երեք միլիոն ֆրանք, շահած են խումբ մը աշխատաւորներ, որոնց չորսը «Մաթէն»ի մէջ աշխատող քարտուղար և մեքենագիր կիներ:

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԱՐԿՈՆԻ, որ չատոնց ծերացած եւ ծերակուտական հռչակուած է, արտօնութիւն խնդրեց արեւելեան Ափրիկէ երթալու եւ մասնակցելու զինուորական գործողութեանց: Կ'ըսուի թէ մեծ գիտնականը խորհրդաւոր ճառագայթներ հնարած է, որոնց շնորհիւ կարելի է օդանաւերը կեցնել օդին մէջ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ մը կնքուեցաւ Խ. Միութեան եւ Իրանի կառավարութեանց միջեւ:

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՌՕՔՔՕ, որ Փաշական օրինագիրքը կազմած էր, մեռաւ աղջի օր: Ծնած էր 1875ին: Ունի բազմաթիւ առեւտրական եւ օրէնսդրական հեղինակութիւններ: Երկար ատեն եղած է հրապարակագիր, պայքարելով ընկերվարութեան դէմ:

Պ. ՊԱՌՊԻՒՍ, Ֆրանսացի համայնավար գրագէտը, որ հիւանդացած էր Մոսկուայի մէջ, շատ ծանր վիճակի մը մատնուած է: Թոքերը բորբոքած են:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏՈՐԹՄՈՒՆՏ, Կ. Զոր.— 300:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տէմ.— 70:
ՖՈՆԹԷՆ, Փէփ.— 70
ՊԻՑՆԱՆԹՈՒՌ, Ֆալ.— 30:
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Ա. Մ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ուրֆ. Հ. Մ.— 25
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՄԷՌ, Ա. Կ.— 35:
ՇԱՍ, Տէր.— 50:
ՄԷՕՏՕՆ, Յ. Սար.— 70:
ՏՈՄ ԼԷ ՄԷՆԻԼ, Ե. Թ.— 140:
ՄԱԶԱՄԷՆ, Ղուկ.— 160: Կարգադրեցինք: 1
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Ա. Մ.— 140:
ՎԻԷՆ, Ա. Ա.— 40:
ՓԱՐԻԶ, Ռուհ.— 15:
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Եզնիկ.— 35:
ՆԻՍ, Ցար.— 35
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Մ.— 140:
ՎԻԼՖՈՒԱՆՇ, Ն. Զ.— 210:
ՎԱԼԱՆՍ, Վ. Պապ.— 140:
ԻՒԺԻՆ, Օ. Լ.— 70:
ՆԻՍ, Բ. Գ.— 35:
ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ, Ապալ.— 35:
ՆԻՍ, Յ. Ն.— 70:
ՆԻՍ, Վարժ.— 100:
ՎԻՎԻԷ, Պ. Ք.— 140:
ՔԸՐՔ ԽԱՆ, Մ. Մ.— 40:
ՕԼՆԷՅ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Ս. Ք.— 70:
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ա.— 100:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Յ.— 100:
ԷՔԻՒԼԻ, Յ. Թ.— 50:
ՎԷՆՍԷՆ, Ս. Մ.— 140: Կարգադրեցինք:
ՔՐԻՒԱԶ, Գ. Խ.— 65:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գարծ.— 346:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի հայրենակցական Միութեան ... ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ... Փոսթի սրահին մէջ: Անդամ ... ու-անդամ հայրենակիցներու ... կայութիւնը անհրաժեշտ է ... կաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս ... պետ Նաւեան (Արտամետցի) եւ իր որդին Գրիգոր, ... բնակ ...

Կարապետ կառավարական ... տնեայ էր եւ ամուսնացած ... կամ Մաննա անունով Ռուսուհի մը հետ եւ կը բնակէր ... կարծեմ հեռաւոր հարցերի ... Զարի Լութէր թիւ 12, մինչեւ ... կը թղթակցէի իր հետ: Վերջերս ... մացայ թէ մեռած է: Իրենց ... ցէն գիտցողներէն կը խնդրեմ ... մացնել՝

Ohanès Navoïan, Ave Bernard Palissy N. 1-1. ... cines, Isère (France)

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնագործ ... բուղթի վերանորոգման ... խատանքի իրաւունքէ զրկուած ... իրաւունքին իրենց անունները ... ձգրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին ... րուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, ... Jean Goujon.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

«ԵՐԿԱՄԵԱՑ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԵՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Իշխանը հաւնեալ կ'ուզէր մնատուներուն մէջ եղածը: Մենք պատասխան կուտայինք, թէ «Կարգաւորաց քով միայն ուետարան, ուրիշ եկեղեցական գրքեր ու խաչ կը գտնուին. իսկ ձեր կարծած իրքերը մեր քով գտնուիլը թէ ամօթ է մեզ եւ թէ մեր օրինաց՝ կրօնին եւ պարտուց հակառակ. մեր դէնքը Աստուծոյ խօսքն է, զոր կը քարոզենք, մեր թնդանօթները Քրիստոսի խաղաղութիւնն է, զոր իւր առաքելոցը տուաւ: Եթէ իշխանը այս մեր խօսքերուն չը համոզուիր եւ չուզեր հաւատալ մեզի, ահաւասիկ պատրաստ ենք, երբ որ կ'ուզէ՝ մնատուներուն մէջ եղածներն իրեն կը ցուցընենք».

Մեր այս կերպ պատասխաններուն վրայ իր պահանջմունքները կը փոխէ, աղաչաւոր կերպարանք մը առնելով անոնց, ու դարձեալ մեր թարգմանին ձեռօք լուր կը ղրկէ մեզ ըսելով. «Վաղը Կովազիին դէմ պատերազմի պիտի ելնեմ, բայց կը ցաւիմ որ պիտի ստիպուիմ այս վրայից հին հրացանով անոր դէմ կռուելու, որ անօթ ամօթ է մեզի. Իսկ թէ որ կարմիր նոր պատմուճաններ հագած ըլլամ, այն ժամանակ թշնամին զիս ճանչնալով շփոթի իմ վրաս կը յարձակի և իր հարուածները ինծի կ'ուղղէ, եւ իմ զօրքերս անպարտ տեղը չեն ջարդուիր»: Այս խօսքերուն ինչ արժէք ունենալնին թէպէտ եւ կը գուշակէինք, սակայն ստիպուեցանք կարմիր խուրծին նոր կտորի մ'ալ տալ իրեն գաղտուկ: Նոյն գիշերը հագուստը, եւ առանց մէկը տեսնելու մեր քովն եկաւ շնորհակալ ըլլալու. երեք անգամ գետինը խոնարհեցաւ դիմացնիս. ու ըսաւ. «Այս ձեր շնորհաց փոխարէն պատրաստ եմ իմ անձս ձեր անձին տեղ դնել, ու չը թողուլ որ ձեզ բնաւ վնաս մը դպչի: Եւ թէ որ վաղը կռուին մէջ մեռնելու ալ ըլլամ, մի հոգաք ամենեւին. իմ եղբօրս պատուիրած եմ որ իմ ջօրիներովս մինչեւ Կոլլապատի երկիրը ողջ առողջ հասցընէ ձեզի»:

Մենք անոր այս յուսադրական խօսքերուն մէջ ուրիշ տեսութիւն մը կը նշմարէինք, գլխաւորին հակառակը իմանալով, այսինքն թէ՝ ինչ որ կ'ըսէ ես ու կը խոստանամ՝ սուտ ենթէեւ ճշմարիտ ալ ըլլան, դարձեալ ձեզի ազատութիւն չըկայ այս լեռնէն՝ առանց կողոպտուելու ու ձեր մնատուներուն մէջ եղածները պարպուելու: Այս մեր կարծիքները անհիմն չէին, բայց իրեն չէինք յայտներ: Իշխանը նոյն գիշերը տեղը պառկելէն զինի՝ փոքր ատենով մը մեղրագինի խրկեց մեզի, ի նշան իւր գոհունակութեանը:

Հետեւեալ օրը պատերազմի ելնելու պատրաստուողը եւ ոչ տանը դռնէն դուրս ելաւ, այլ արբեցութեան տալով զինքը՝ սկսաւ թիւն մըն ալ եկաւ վրան:

Թըրսօ — Կովազի իշխանին իր բանակը չուտով ետ դարձնելով հեռանալը կրկին վերադառնալու մտօք է եղեր: Գետի մը քով կ'երթայ իր բանակին բոլոր ծանրութիւնները եւ զօրքերուն կանայքն ու աղաքը թող տալով, տասն եւ հինգ օրէն նորէն կու դայ ու աղջի տեղը բանակը կը դնէ, որ երկու ամպաներուն մէջ տեղուանքն կ'ընկնար:

Հոն հասնելուն հրաւէր կը կարդայ բոլոր ձորագիւղացւոց՝ որ Արաղամպայի տարբեր եւ ներսի կողմերը հաստատուած էին, որպէսզի գան անձնատուր ըլլան իրեն. ասոնք թէ պէտ եւ սիրով կ'ուզէին հնազանդիլ Կովազիին, բայց Թէոդորոսի ապագային չը գիտնալնուն եւ անկէ կասկածելնուն՝ քիչ մը կը դժուարանային. բայց վերջապէս եկան անձնատուր եղան, եւ Կովազի իւրաքանչիւր գեղերուն Շէխերը փոխելով եւ իւր կողմէն ուրիշ Շէխեր դնելով եւ անոնցմէ յափշտակած տաւարներուն մէկ մասն ալ իրենց դարձնելով կը խրկէր ետ դառնալ տուներնին:

Այսպէս Ծըլկայի չորս կողմերը եւ բոլոր ամրութիւնները գրեթէ գրաւեց, եւ հարաւային սահմանագլուխն ալ, ուր տեղ է Տակուա քաղաքը, Տեատէ-Պըրու անունով մէկը խրկեց գինեալ մարդիկներով՝ որ հոն պաշտպանէ:

Կովազի իշխանին երկրորդ անգամ դառնալ գալուն՝ գիւղացոցմէ ոչ ոք փութաց մեր իշխանին քով գալու եւ լեռը պաշտպանելու. այլ ընդ հակառակը ձեռքի տակէ Կովազի իշխանին մարդ խրկելով՝ անոր հնազանդելու խօսք կուտային, միայն թէ աւարառութենէ ետ կենայ եւ տուներնին տեղերնին չայրէ:

Արաղամպայի իշխանը երբ տեսաւ որ գիւղացիք իրեն քովն ալ չեն դար և ժողովիր, վախնալով որ չըլլայ թէ ձեռք ընկնի, փախաւ եկաւ Ըամբ-Ամպա իր 150ի չափ մարդիկներովը, իր հետն էր նաեւ Կըմպ լերան իշխանը հարիւրի չափ զօրքով: Ասոնք մեր Թեոեմեա իշխանին հետ միանալով գացին լերանը արեւմտեան կողմը, որու դիմացն էր Ընչաթ — Ամպան(*), ելան անոր վրայ, որպէս թէ անկէ պաշտպանեն մեր լեռը երբ թշնամեաց զօրքերը այն պահակէն ներս յարձակելու ըլլան: Այն օրը միմիայն մեր լերան ստորոտն եղած տուները այրեցին, եւ գիւղացւոց հոն պահած տաւարները քշեցին տարին:

Կովազիին կողմէն մէկ անգամ մը այն յարձակումն ընելու փորձ փորձուեցաւ. բայց վերէն անոնց վրայ գլորուած ահագին քարերուն սարսափելի ձայներէն եւ կոտորուելով վար թափելէն եւ հրացաններ պարպելով փախան: Մենք ահուղողի ընկղմած առ Աստուած կ'աղաղակէինք որ ազատէ զմեզ այն դառն ժամէն:

Վասն զի՝ եթէ թշնամին ... թեամբ ներս յարձակելու ըլլայ ... լեռը պիտի կողոպտէ, եւ զմեզ ... րէ մերկիկ պիտի թողու, ինչպէս ... րենց սովորութիւն է. ոչ ... եւ ոչ պաղատանք օգուտ մը կ'ընէ ... րովհետեւ սրով առնուած ... րաց թալանելուն եւ ոչ իրենց ... նը կրնայ իրաւամբ դէմ դնել ...

Այս սարսափ ձգող դէպքերը ... բեւակայութեան մէջ բերելով ... սատուածից աչքով Աստուծոյ ... ընկնելով անոր ամենակարող ... թիւնը կը խնդրէինք:

Այս խռովալից ժամանակին ... մա իշխանը մեր մնատուները ... ցած:

(Շար.)

(*) Ընչաթ — Ամպա կը նշանակէ՝ Ամպաց փայտից, վասնզի շատ ծառեր կան հոն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 31 Août 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2897

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՕՍՔ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կանխէ մը ի վեր արտասահմանի մամուլը չափազանց շատ կը զբաղի Էջմիածինով: Եւ երկու տարբեր ուղղութեամբ:

Մէկ ճակատը կը կազմեն «Հայաստանասէր»ները: Միւսը՝ Դաշնակցականները, ինչպէս եւ քիչ–շատ անկախ, գիտակից եւ պատասխանատու թերթեր ու անհատներ:

Առաջին ճակատը այս հարցին մէջ ալ կը գործէ մէկ հիմնական ուղղութեամբ, — ծափ ու ծնծղայ եւ ովսաննա, ամէն անգամ որ Էջմիածինը երեւոյթ մը կը փորձէ գաղութներու ինքնավարութեան դէմ, ի փառս մեզարի տիրապետութեան կամ Երեւանի անձնզուրթեանց:

Ինչ կ'ուզէ թող անօրինէ «Ամենայն Հայոց»ը, այդ ճակատին նուիրեալները պատրաստ են աչքերը գոց ողջունելու եւ ծափահարելու, կը բաւէ որ կոնդակը ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունենայ Դաշնակցութեան հետ:

Այսպէս, անոնք թեւեր առին ու թռան — մինչեւ այսօր ալ կը թռին — երբ Էջմիածինը գիրք բռնեց Մ. Նահանգներու ծանօթ վէճերուն մէջ, հայրապետական շանթեր արձակելով եւ այլանդակ, հակաժողովրդական միջամտութիւններ կատարելով:

Անոնց ոտքերը գետնէն կտրեցան, երբ նոյն Էջմիածինը կոնդակ մը փութացուց ազգային խորհրդանշանի գործածութեան արգելքի մասին, — թէեւ ինքն իսկ օրհնած էր զայն, երբ ուրիշ հովեր կը փչէին:

Եւ անոնք իմաստութեան գերագոյն դափնին շնորհեցին Խորէն Ա.ի, երբ ան, գիտակցաբար կամ հակառակ իր կամքին, կ'արհամարհէր սահմանադրական օրէնքներն ու տարրական տրամաբանութեան բոլոր կանոնները, «հայրապետահաստատ» առաջնորդներ, սեղմագահներ եւ ազգ. վարչութիւններ ստեղծելով աջ ու ձախ:

Եւ այս բոլորը՝ մօտէն, շատ մօտէն գիտնալով հանդերձ Էջմիածնի այսօրուան կարգուսարքը եւ կաթողիկոսին իրական վիճակը, ճանչնալով անոր կողքին եւ գլխուն թառած անտրակելի յաւագիրները, վերապահ թէ անվեհեր:

Արժէք չունին այդ բոլորը, կը բաւէ որ Էջմիածինն ալ, չնորհիւ իր աւանդական հեղինակութեան, ջուր հասցնէ իրենց ջրաղացին մէջ, ջլատելու համար որ եւ է ինքնավար եւ գործօն կազմակերպութիւն՝ արտասահմանի մէջ:

Եթէ ուրիշ ամէն բան մէկդի դնէինք, միայն Մարսէյլի, Թեւոդոսի կամ Իրաքի պարագաները, կամ կաթող. նուիրակին ճախուեր ձեռնարկները բաւական էին, համոզուելու համար:

Այդ ճակատը անշուշտ նոյն ցնծութեամբ գոհարանական տաղեր պիտի հիւսէ, եթէ կաթող. նուիրակը վաղը Երուսաղէմ եւ Անթիլիաս հանդիպելով, մէկ պատրիարքի, երկու կաթողիկոսներու եւ քանի մը եպիսկոպոսներու հետ համախորհուրդ, օրէնքի վերածէ Էջմիածնի չորս պատերուն մէջ մշակուած «ազգային – եկեղեցական Սահմանադրութիւնը»: Այսինքն, եթէ անգամ մը եւս թաղէ բուն ազգային Սահմանադրութիւնը եւ ուրիշ ինչ որ ունինք իբրեւ կազմական–կանոնագիր՝ գաղութներու մէջ, մենք մեզի համար:

Միւս ճակատը — դաշնակցական կամ անկախ — ի զուր կը ջանայ լուսաբանել, բողոքել կամ խնդրել կանչել քնացողներն ու գաւազիրները:

Խօսելով միայն մեր պաշտօնակիցներու մասին, կը գիտենք որ երբեմն չափազանց կը խրին այս անելին մէջ:

Անշուշտ անոր համար որ, չափէն աւելի կարեւորութիւն կու տան Էջմիածնի վարկին ու դերին:

Վերջերս այդպիսի թիւրիմացութեան մը մատնուած էր Աթէնքի «Նոր Օր»ը:

Ցացատրելով Հայ. Եկեղեցւոյ դերը՝ իբրեւ ազգային–քաղաքական ազդակ, ափսոսալով Էջմիածնի անկումը՝ վերջին տարիներու ընթացքին, մեր պաշտօնակիցը կ'ազդարարէր.

— «Հազար անգամ աւելի լաւ պիտի ըլլար, եթէ Խորէն կաթողիկոս խորհրդային իշխանութեան դատեպուն դէմ ծառանալով, լքէր Էջմիածինը եւ հաստատէր արտասահմանի, չդառնալու համար իր նախորդներու պատուին սանձելու թիւնը:

«Հաստատուեցաւ եկեղեցին կեդրոն փոխելով, ոչինչ պիտի կորսնցնէր իր նշանակութիւնէն: Ընդհակառակն, շրջապատուած ամբողջ ժողովուրդէն, իբր տարագիր եկեղեցի, պիտի պաշտպանէր ու յարգուէր յափշտակիչներէն»: (Նոր Օր, 23 օգոստոս):

Աւելորդ կը համարենք բառ առ բառ քննել «կաթողիկոս փախցնելու» այս առաջարկը:

Մեզ երբեք չի խանդավառեր, նաեւ, այդպիսի տարագիրէ մը սպասուած հմայքը:

Այս միամտութեան առթիւ ալ, միայն մէկ հիմնական խնդիր կը զբաղեցնէ մեր միտքը, — Ուրեմն դարձեալ կաթողիկոսներու հեղինակութեա՞ն կը կառչինք, վարելու համար մեր ճակատագիրը: Այս պարագային՝ «մեր տունին գործերը»:

Եթէ «Ամենայն Հայոց»ը Էջմիածնի մէջ արգելափակուած ըլլալով ծուռ եւ անխորհուրդ գործեր կը կատարէ, աւելին կրնայ կատարել արտասահմանի մէջ ալ:

Վկայ՝ Կիլիկիոյ զոյգը եւ Երուսաղէմը: Նոյն իսկ Ցունաստանի հռչակաւոր «Գարապէտյա»ն, Մագլմեան:

Հարցը այս է, — մենք ինչո՞ւ այսքան պիտի անճրկէինք, մեր պահանջներուն համաձայն կազմակերպութիւններ ստեղծելու, եւ դերը իր բուն դերին մէջ պահելու համար: Սկսելով կաթողիկոսներէն եւ պատրիարքներէն:

Կը խանգարե՞ն մեր գործերը:

Ի՞նչ ընենք, — պայքար է, պիտի տանինք: Բաւական է որ գիտնանք թէ ո՛րոնք են գաղութներու ինքնապաշտպանութեան առաջին առողջ եւ ամուր ազդակները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԴԺԳՈՀ ԻՏԱԼԻՈՅ ԲՌՆԱՄ ԴԻՐՔԷՆ

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵ՞Ր ՊԱՀԱՆՋՈՒԱԾ ԵՆ

ԾՈՎԱՅԻՆ ԵՒ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՄԵԾ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Հակառակ Մուսոլինիի բարեկամական հաւաստիքներուն եւ այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցին, Լոնտոնի մէջ կը տիրապետեն յոռետես տրամադրութիւնները: Իտալիոյ գահլիճին պաշտօնական զեկոյցը պաղ ընդունելութիւն գտաւ Լոնտոնի մէջ: Թէ պաշտօնական շրջանակները եւ թէ մամուլը կը շեշտեն թէ վէճը Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ չէ, այլ Իտալիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջեւ, որ Անգլիոյ քաղաքականութեան անկիւնաքարը կազմած է պատերազմէն ի վեր: Այս տեսակէտէն, Իտալիոյ արտակարգ նախարարական խորհուրդին զեկոյցը աւելի բարենշան չէ քան Մուսոլինիի նախորդ յայտարարութիւնները: Հետեւաբար, Անգլիոյ համար շատ աւելի բացառիկ եւ ծանրակշիռ հանգամանք ունի Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը, որ կը բացուի յառաջիկայ չորեքշ., 4 սեպտեմբեր: Նկատի առնելով այս պարագան, Անգլիոյ վարչապետը նորէն պիտի ընդհատէ իր արձակուրդը եւ Լոնտոն պիտի վերադառնայ յառաջիկայ շաբթու, փոխանակ սեպտեմբերի կիսուն, ինչպէս ծրագրած էր: Իտալական զեկոյցը կ'ըսէր թէ պիտի յարգուին Անգլիոյ կայսերական շահերը: Լոնտոնի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց այս յայտարարութիւնը, սակայն գիտել կու տան թէ ներկայ տագնապին մէջ այդ շահերը երկրորդական արժէք ունին:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը անստոյգ է: Հակառակ տիրող լռութեան, իրազեկ շրջանակներ կը պնդեն թէ անգլիական կառավարութիւնը կարգ մը լուսաբանութիւններ պահանջած է Իտալիայէն, առջի օրուան զեկոյցի մասին: Այս լուրը պաշտօնապէս ոչ հաստատուեցաւ, ոչ ալ հերքուեցաւ, բայց կը հաստատուի տարբեր աղբիւրներէ: Անգլ. կառավարութիւնը կ'ուզէ մասնաւորապէս ճշդել թէ Իտալիա ինչպէս կ'ըմբռնէ Անգլիոյ շահերը՝ արեւելեան Ափրիկէի մէջ:

Անգլիոյ այս վերապահ դիրքը սրտնեղութիւն կը պատճառէ Հռոմի մէջ: Իտալացիները կը յուսային թէ քանի որ Մուսոլինի կը ճանչնայ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը եւ ապահովութիւններ կու տայ Անգլիոյ շահերու մասին, այլեւս պատճառ չկայ որ անգլիական կառավարութիւնը ընդդիմանայ Իտալիոյ ծրագիրներուն: Մինչդեռ, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ տեսակէտի խոր տարբերութիւններ կան երկու պետութեանց միջեւ: Իտալիա միշտ կը մերժէ որ եւ է կարգադրութիւն որ իրեն չի տար զինուորական եւ քաղաքական հսկողութիւն՝ Հապէշիստանի վրայ: Մուսոլինի ժընեւի ժողովին մասնակցելով հանդերձ, չէ հրաժարած այս ծրագրէն: Ուրեմն, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ տեսակէտները եւ յարաբերութիւններն ալ կը մնան նոյն վիճակին մէջ:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՆՈՐ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՎ...

Փարիզի անգլիական եւ իտալական դեսպանները առջի օր կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցան Պ. Լավալի հետ, որ անգամ մը եւս պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտները: Այս բոլոր տեսակցութիւնները տեղեկատու հանգամանք ունէին (ինֆորմացիօն բնոյթ?): Կը հաստատուի թէ Իտըն, Ազգերու Դաշնակցութեան անգլիական ներկայացուցիչը, Փարիզ պիտի հանդիպի, Ժընեւ երթալէ առաջ:

Մինչ այս մինչ այն, Իտալիա ծովային եւ օդանաւային մեծ ռազմափորձեր կը սարքէ Միջերկրականի մէջ, իբրեւ պատասխան անգլիական մարտանաւերու Սուէզ առաքման եւ բողոքելու համար ծրագրուած պատժական տնօրինութեանց դէմ:

Այս ծրագիրը կազմուած է նախարարական արտակարգ նիստին մէջ, որ գումարուեցաւ ռազմափորձերու դաշտին վրայ եւ ուր այլապէս ծանր որոշումներ տրուած էին: Իտալիա մէկ ձեռքով իր դատը պիտի պաշտպանէ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, միւսով պիտի փորձէ ապացուցանել թէ պատրաստ է որ եւ է պատահականութեան հանդէպ:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, 60ի չափ սուզանաւեր հրաման առած են պատրաստ գտնուիլ ծովային ռազմափորձերու համար, մեկնելով Սիկիլիոյ հարաւակողմէն, այսինքն Մալթայի մօտերէն: Միեւնոյն ատեն օդանաւային կարեւոր համախմբումներ պիտի կատարուին Սիկիլիոյ ափերուն վրայ:

∴ Իտալական կառավարութիւնը 100,000 զոյգ զինուորական կօշիկ ապսպրեց անգլիական գործարանի մը: Իսկ հարաւային Ափրիկէի մէջ գնած են աւելի քան հազար ջորի:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳԱՂԹԸ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԷՆ

Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն օգոստոս 8 թուականով.—

Վերջին երեք ամիսներու ընթացքին Իտալացիները հանդարտօրէն կը հեռանան Ատտիս – Ապէպայէն, բայց ընդհանուր արտագաղթ չէ պատահած որ եւ է ատեն: Դեսպանատունը կ'ըսէ թէ ամբողջովին հեռանալու հրաման չէ տրուած, սակայն Իտալացիներու մեծ մասը մեկնած է: Դեսպանատան պահակներուն թիւը աւելցած է մէկ երրորդ համեմատութեամբ, իսկ պաշտօնեաներու գրեթէ բոլոր կիներն ու զաւակները հեռացած են: Մնացեալ երկուքը պիտի մեկնին այս շաբթու: Հիւանդանոցին մէջ ծառայող իտալացի բժիշկ մը եւ քանի մը հիւանդապահներ եւս պիտի հեռանան: Միեւնոյն ատեն կ'ուզեն գաղթել շատ մը իտալահպատակ Ցոյներ, բայց գործ եւ կալուած ունենալով կը ձգձգեն: Առ այժմ կը մնան մօտ 50 իտալահպատակներ, մեծ մասով յունածին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՒՂՏԸ ԵՒ ... ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Անգլիական բարձրագոյն վարժարանի մը մէջ, երբ ուսանողներու հրահանգ կը տրուի գրել ուսումնասիրութիւն մը... ուղտին մասին:

Ուսանողներէն մին Անգլիացի էր:

Ճամբայ կ'ելլէ դէպի արաբական անապատները, կը հետեւի ուղտերու կարաւաններուն, կը քննէ, կը դիտէ, կը գնէ եւ կը վերադառնայ վարժարան: Նիւթը պատրաստ էր.— Ուղտը եւ փոխադրութեան միջոցները անապատներու մէջ:

Երկրորդ ուսանողը Գերմանացի էր:

Կը մեկնի Ափրիկեան տափաստաններ, կ'ուսումնասիրէ ուղտին ածը, համբերութիւնը, դիմացկունութիւնը ու կը վերադառնայ վարժարան: Նիւթը պատրաստ էր.— Ուղտը եւ իր ուժին օգտագործումը:

Երրորդ ուսանողը Հայ էր:

Կը մտնէ սենեակը, կը փակէ դուռն ու պատուհանները, երկա՜ր կը խորհրդածէ: Շաբաթ մը վերջ՝ նիւթը պատրաստ էր.

— Ուղտը եւ... հայկական հարցը:

×

Մտածեցի հայ ուսանողին մասին, երբ Միջերկրականէն դէպի Փարիզ՝ երկաթուղիին վրայ հանդիպեցայ հ... րախոսներու խումբերու, որոնք կը վերադառնային արձակուրդէն:

Արեւը կը խաղար անոնց մորթին վրայ, որ պատոյի գոյն էր առած: Շէն — շող եւ ուրախ, կը նստէին անոնք վակոններուն մէջ: Ի՜նչ բայց նոր դուրս թափել էին անոնք, պարապէ յոգնութեան մաղձը, մարմինով թեթեւցեր. հոգիով մաքրուեր:

Եւ յանկարծ սկսայ մտածել մեր մասին,— թափառական, հայրենադուրկ, լքուած: Եթէ մե՛նք ալ հող ունենայինք մեր ոտքերուն տակ, — ինչե՜ր, ինչե՜ր պիտի կարենայինք ընել:

Եւ երախաներու արձակուրդի շաբաթը դիտելով, սկսայ խորհրդածել ... հայկական դատի մասին:

Ցետոյ յիշեցի վերի մանրավէպը եւ ծիծաղեցայ: Նոյնիսկ ձայն մը լսեցի ներսէս, որ կ'ըսէր.—

— Ա՛յ տղայ, քեզի՛ է խօսքս, քեզի՛ եւ քու ցեղակիցներուդ: Արձակուրդի շրջան է, բնութիւնը սպիտակ է բացեր իր սիրտը, երախաները կը լողան ծովափներու եւ ջուրերու մէջ, իսկ դո՞ւք: Ամբողջ բնութիւնը կ'աշխատի պարպել իր թոյները, իսկ դո՞ւք: Սեւ մտածումներով, քէներով, կռիւներով, վէճերով, թշնամութեամբ բա՜ւ է որ թունաւորեցիք ձեր հոգիները: Արձակուրդի շրջան է, դադար առէք քիչ մը եւ պարպեցէք ձեր հոգին այն թոյներէն, որ տարուան մը (կ'ուզէի ըսել տարիներու) ընթացքին կուտակուեցան ձեր ներսը: Այո՛, արձակուրդ տուէք ձեզի, դադար տուէք ձեր կռիւներուն, եւ պահ մը պարպեցէք ձեր թոյները, պարզեցէք սրտերնիդ, ներմկնայ եւ կազդուրուի ձեր հոգին:

Արձակո՜ւրդ, մաքրելու համար հոգիներուն թոյները:

Դադա՜ր, կազդուրուելու համար անմիտ կռիւներու խողխողէն վերջ:

— Բայց, այդ պարագային, ո՞վ պիտի գրէ Ուղտը եւ... հայկական հարցը:

ԱՐԱՁ

ՊԵԼԺԻՈՅ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԱՄՈԼԻՆ ՄԱՀԱՑՈՒ ԱՐԿԱԾԸ

Ի՞նչպէս մեռաւ երիտասարդ թագուհին

Երէկ հաղորդած էինք Պելժիոյ արքայական ամոլին արկածը, որուն հետեւանքով թագուհին մեռաւ, իսկ թագաւորը բաւական ծանր վէրքեր ստացաւ: Ամբողջ Պելժիան սուգի մատնուած է այս եղերական դէպքին հետեւանքով, մանաւանդ որ, հազիւ երկու տարի առաջ, 1934 փետրուար 17ին, նոյնպէս արկածի մը զոհ գնաց Ալպէռ թագաւորը, լեռնարշաւի մը ատեն:

Բոլոր թերթերը արտակարգ մանրամասնութիւններ կը հաղորդեն այս նոր արկածի մասին, որ պատահեցաւ Հելվեւեան պարագաներուն մէջ.—

Թագաւորն ու թագուհին վերջերս օդափոխութեան գացած էին Զուիցերիա: Հինգշաբթի առտու ինքնաշարժ մը նստելով, ճամբայ կ'ելլեն դէպի Քիւսնախթ: Կառավարն էր՝ նոյնինքն Լէոփոլտ թագաւորը, իսկ շարժավարը նստած էր անկիւն մը: Ետեւէն ուրիշ կառք մը կը հետեւէր, ուր նստած էին թագաւորին թիկնապահը եւ գաղտնի ոստիկան մը:

Արքայական ամոլին ինքնաշարժը կը սուրար թաց եւ լպրծուն գետնին վրայ, դէպի լճափ: Շատ լաւ տրամադրութեան մէջ էին երկուքն ալ: Ցանկարծ թագուհին քարտէս մը հանեց եւ ծունկերուն վրայ դնելով, կէտ մը մատնանշեց.— «Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ հոս երթայինք»: Թագաւորը գլուխը դարձուց վայրկեան մը, կառքը սկսաւ դէպի աջ սահիլ կամաց – կամաց: Այդ վայրին մէջ ճամբան կը փակէ քանի սանթիմեթր բարձրութեամբ վանդակորմ մը, երկարաձգուելով մինչեւ 50 մեթր: Թագաւորը փորձեց շիտակ ճամբուն վրայ բերել կառքը, բայց ուշ էր: Անիւները կը սահէին, կը թաւալէին թաց խոտին վրայ: Եւ ահա ինքնաշարժը գնաց գինովի մը պէս զարնուեցաւ ծառի մը: Թագուհին դուրս նետուեցաւ ցնցումին ուժգնութենէն եւ գլուխը զարնուեցաւ ծառի կոճղին: Ինքնաշարժը կը շարունակէր սուրալ, տատանելով աջ ու ձախ: Վերջապէս երկրորդ ծառի մը զարնուելով լիճէն տասը մեթր առջին, գնաց խրեցաւ եղէգնուտին մէջ: Թագաւորն ու շարժավարը ցնցուած՝ իրենց վէրքերէն, դուրս նետուեցան եւ գացին թագուհին փնտռելու: Քանի մեթր անդին, փռուած էր մարդկային մարմին մը: Թագուհին էր, արդէն հոգեվարք: Հակառակ իր արիւնլուայ դէմքին, թագաւորը վերցուց գրկեց իր կողակիցը, ի զուր օգնութիւն աղաղակելով: Թագուհին պահ մը բացաւ աչքերը, փորձեց բառ մը արտասանել, յետոյ սկսաւ հեւալ եւ յաւիտենապէս փակեց աչքերը:

Թագաւորը, խելայեղ, անվերջ կը համբուրէր դիակը: Այդ պահուն հասաւ թիկնապահին կառքը, իսկ շարժավարը քաղաք վազած էր օգնութիւն խնդրելու: Թագաւորը հազիւ քանի մը բառ կրցաւ արտասանել եւ վիշտէն ու իր իսկ ստացած վէրքերէն խորտակուած, սկսաւ լալ: (Վիրաւորուած էր դէմքէն, վերին շրթունքէն եւ դաստակէն): Թագուհիին մարմինը անմիջապէս փոխադրուեցաւ Քիւսնախթ, ուր բժիշկը հաստատեց մահը: Պելժիոյ վարչապետը օդանաւով հասաւ Զուիցերիա, եւ հանգուցեալին մարմինը երէկ իսկ փոխադրուեցաւ Պրիւսէլ, ընկերակցութեամբ երիտասարդ եւ վշտաբեկ թագաւորին:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԵԻՆ ԹԻ ՃԵՐՄԱԿԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Հապէշիստանի եւ Իտալիոյ վէճը, որ համաձայն կարգ մը անգլիական թերթերու կարծիքին, պատերազմի մը կրնայ յանգիլ յառաջիկայ քանի մը շաբաթներու ընթացքին, ուղղակի կապ չունի հայ ժողովուրդին քաղաքական դատին հետ։ Նէկուսին հայրենիքը սահմանակից չէ մեր հայրենիքին, իսկ Մուսոլինիի փառանգուոր ձեռնարկը որեւէ աննկատութիւն չի կրնար ներշնչել մեզի։ Գոնէ առ այժմ։ Մենք պարզապէս կը հետեւինք օրուան դէպքերուն, մեր քաղաքական փորձառութիւններուն վրայ բան մը աւելցնելու եւ «դաստիարակուելու» համար։

Այդ տեսակէտէն, աւելորդ չեմ նկատեր Յառաջի ընթերցողներուն ներկայացնել երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութեանց պատմութիւնը՝ ընդհանուր գիծերով։

Ահաւասիկ նիւթերս. —

1. Իտալիան ու Հապէշիստանը պատերազմէն առաջ։

2. Հապէշիստանի միջազգային դիրքը։

3. Հապէշիստանի ներքին կացութիւնը։

4. Եւրոպա եւ Հապէշիստան։

5. Վալ Վալի վէճը եւ դիւանագիտական բանակցութիւնները անցեալ դեկտեմբերէն մինչեւ այսօր՝ օրը օրին։

X

1. Իտալացիները առաջին անգամ Երիթրէան գնեցին տեղացի սուլթանէ մը 1869ին, իսկ Սոմալին «վարձու» առին Զանզիպարի սուլթանէն, 1892ին։

Եւրոպական պետութեան մը անմիջական դրացնութիւնը հաճելի չէր անշուշտ Հապէշիստանի Յոհաննէս Կայսրին։

Սակայն եւ այնպէս երկու երկիրներու յարաբերութիւնները բարեկամական էին իննսունական թուականներուն սկիզբը, երբ Հապէշիստանի գահը բարձրացաւ Մենելիք կայսրը (1889) շնորհիւ, թերեւս, Իտալացիներու օժանդակութեան։ Մենելիք ուժեղ անհատականութեան տէր մէկն էր եւ կրցաւ քանի մը տարուան մէջ իր տիրապետութեան տակ առնել տեղացի իշխանները։ Կանոնաւոր բանակ ունէր ան։

Երկրին ներքին կացութիւնը բարւոքել յետոյ, Մենելիք բանակցութիւններ վարեց Հռոմի հետ՝ իր քաղաքական դիրքը հաստատ հիմերու վրայ դնելու եւ ապահովութիւններ ստանալու համար։ Այդ բանակցութիւնները յանգեցան Ուչիալիի դաշնագրին, որ ստորագրուեցաւ 1889ին։

Մօտ քառասուն տարիէ ի վեր Իտալիա եւ Հապէշիստան վէճ ունին այդ դաշնագրին տրամադրութիւններուն մասին, որովհետեւ, յայտնի է թէ, անոր ամհարերէն թարգմանութիւնը չի համապատասխաներ միշտ իտալերէն բնագրին։ Շատ անգամ երկդիմի է այս կամ այն յօդուածին իմաստը։

Իտալացիները կը պնդէին թէ դաշնագիրը թեւարկութեան իրաւունք կուտայ իրենց, որովհետեւ Մենելիք «յանձն կ'առնէր Հռոմի կառավարութեան կարծիքը հարցնել այն պարագային երբ բանակցութեանց պիտի սկսէր օտար պետութիւններու հետ»։

Իր հայրենիքին բացարձակ անկախութիւնը ամէն գնով պահպանելու նպատակով, Մենելիքի կատարած աշխատանքները բարիք չէին խոստանար Հռոմի փափաքներուն։ Այնպէս որ այդ դիւանագիտական վէճերուն ընթացքին իտալական զօրագունդ մը անցաւ հիւսիսային Հապէշիստանի սահմանը, իբրեւ ազդարարութիւն։ Մենելիք առանց ժամավաճառ ըլլալու, «պատռեց» վերոյիշեալ դաշնագիրը։

Իտալացիները շարունակեցին իրենց յառաջխաղացումը։ Անակնկալ եւ սոսկալի պարտութիւն մը կը սպասէր իրենց։ 1896ի Մարտին ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ Ատուայի մէջ, ուր Հապէշներու հարիւր հազարնոց բանակը ջարդուփշուր բրաւ իտալական զօրագունդը (14,500 հոգի)։ Նոր դաշնագիր մը կնքուեցաւ Ատիս Ապապայի մէջ, նախորդը ջնջուեցաւ եւ Իտալիա պաշտօնապէս ճանչցաւ Հապէշիստանի բացարձակ անկախութիւնը։

1896էն մինչեւ 1908 Մենելիք զանազան բախումներ ունեցաւ ըմբոստ ցեղապետներու հետ որոնց մեծ մասը պարտուեցաւ իր կանոնաւոր բանակին առջեւ, իսկ միւսները տեղական ինքնավարութիւն ստացան՝ տարեկան տուրք մը եւ զինուորական օժանդակութիւն խոստանալով իրենց վեհապետին։ Այդ տասներկու տարիներու ընթացքին կայսրը բարեկամաբար լուծեց սահմանային վէճերը Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ, որոնց գաղթավայրերը չորս կողմէն կը շրջապատեն իր հայրենիքը։

Քաղաքական ու հողային վէճերու կարգադրութենէն յետոյ, պետութիւնները առեւտրական ու տնտեսական բանակցութեանց սկսան Հապէշիստանի հետ։

Ֆրանսական ընկերութիւն մը 99 տարուան ժենաշնորհ ստացաւ 1894ին Ճիպութիէն Հարար երկաթուղի մը շինելու համար։ 1902ին դրուեցաւ առաջին գիծը՝ 306 քիլոմեթր, որուն 90 քիլոմեթրը կ'անցնի Ֆրանսական Սոմալիէն։

Սակայն ընկերութեան նիւթական միջոցները սահմանափակ էին. օժանդակութիւն խնդրեցին անգլիացի դրամատէրներէն։ Այդ դիմումը երբ անցաւ յառաջ բերաւ Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, այն ատենեան որ կառավարութիւնը ստիպուած՝ պայմանագրութիւն մը կնքեց ընկերութեան հետ (6 փետր. 1902) եւ յանձն առաւ տարեկան կէս միլիոն ֆրանքի նպաստ մը յատկացնել այդ ձեռնարկին՝ յիսուն տարուան համար։

Մենելիք նախ մերժեց վաւերացնել այդ պայմանագրութիւնը, քանի որ առեւտրական հիմնարկութիւն մը իր երկրին մէջ օտար պետութեան մը հակակշռին պիտի ենթարկուէր։ Երկար չտեւեց, սակայն, այդ մերժումը եւ 1904ին արտօնեց գծին երկարաձգումը մինչեւ Ատիս Ապապա։ Ընկերութիւնը շինութեան ձեռնարկեց 1909ին։ 1917ին Հապէշիստանը արդէն ունէր 766 քիլոմեթր երկաթուղի։ 1906ին երեք «յետամնացող» պետութիւնները համաձայնութիւն գոյացուցին եւ արտօնութիւն տուին ընկերութեան որպէսզի ապագային գիծը երկարէ մինչեւ Սուտան և մինչեւ Երիթրէա։ Այդ գիծերը շինուած չեն տակաւին։ 1891 — 1894 Անգլիա եւ Իտալիա համերաշխաբար «ազդեցութեան գօտիներու բաժնեցին» Հապէշիստանը։ Լոնտոնի հաւանութեամբ երկիրը գրեթէ ամբողջութեամբ կը յանձնուէր Իտալիոյ հոգատարութեան, բայց 1902ին Մեծն Բրիտանիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ կնքուած նոր դաշնագիր մը կարգ մը առանձնաշնորհներ կը վերապահէր Անգլիոյ, այն հողերուն վրայ որոնք արդէն իսկ «յանձնուած էին» Իտալացիներուն։ Այսպէս, Հապէշիստան յանձն կ'առնէր. Ա.— Ոչ եւ է շինութեամբ չփոխել Ցանա լճին, Սօպաթի եւ Կապոյտ Նեղոսի ջուրերուն ընթացքը, Բ.— Արտօնել որ Անգլիան Հապէշիստանի ճամբով երկաթուղի մը շինէ Սուտանէն Ուկանտա։

Վերոյիշեալ 1906ի համաձայնագրով երեք մեծ պետութիւնները հետեւեալ ապահովութիւնները կուտային Հապէշիստանին.—

Անգլիա, Ֆրանսա, եւ Իտալիա չպիտի միջամտեն Հապէշիստանի ներքին խնդիրներուն։ Խռովութեան մը պարագային միջոցներ ձեռք պիտի առնեն միմիայն իրենց դեսպանատուներուն եւ հպատակներուն պաշտպանութեան համար։

Եթէ երկրին անդորրութիւնը վրդովուի, պետութիւնները միջոցներ ձեռք պիտի առնեն Հապէշիստանի հողային ամբողջութիւնը երաշխաւորելու համար։

Պայմանադիր պետութիւնները պիտի գործակցին պաշտպանելու համար.— Ա.— Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի շահերը Նեղոսի աւազանին մէջ։

Բ.— Իտալիոյ շահերը Երիթրէայի եւ Սոմալիի մէջ։

Գ.— Ֆրանսայի շահերը Սոմալիի ինչպէս նաեւ երկաթուղիի գծին համար անհրաժեշտ նկատուած «գօտիին» մէջ։

Այս կարեւոր դաշնագիրը ի զօրու է տակաւին։

Մենելիք սահմանային վէճերը կարգադրելու համար ստորագրեց ութ տարբեր դաշնագիրներ.— 1897ի մարտին Ֆրանսայի հետ. 1897ի մայիսին, 1902ի մայիսին եւ 1907ի դեկտեմբերին Մեծն Բրիտանիոյ հետ. 1900ի յուլիսին եւ 1908ի մայիսին (երկու անգամ) Իտալիոյ հետ իսկ 1902ի մայիսին Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հետ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

«ՀԱՅՈՑ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ» (լիակատար ցուցակ հայ լրագրութեան, սկզբից մինչեւ մեր օրերը, 1794 — 1934, յառաջաբանով, ներածութեամբ, ծանօթութիւններով եւ աղիւսակներով)։

Այս է խորագիրը այն թանկարժէք գործին, որ Մելքոնեան Ֆոնտի հրատարակութեամբ վերջերս լոյս տեսաւ Երեւանի մէջ։ Ուսումնասիրական այս գործը տպուած է ընտիր թուղթի վրայ, նկատելի հոգածութեամբ (տպագրութեան տեսակէտով), ունի 226 մեծադիր էջ, բացի Յառաջաբանէն և Ներածութենէն։ Գործը կը պատկանի Աշուղ Ջիւանիի մեծ զաւկին՝ Գարեգին Լեւոնեանի գրչին։

Իր «Ներածութեան» մէջ հեղինակը հետեւեալ ձեւով կը սահմանէ գործին արժէքը. —

«Ժամանակն է, որ մենք ունենանք Հայ պարբերական մամուլի պատմութիւնը Մարքս—Լենինեան լուսաբանութեամբ, մի պատմութիւն, որի մէջ մենք կարողանանք տեսնել հայ հասարակական մտքի զարգացման բոլոր փուլերը, հայ հրապարակախօսութեան անցած ուղիները եւ մեր քաղաքական կուսակցութիւնների իսկական կերպարանքը։ Իսկ այդ պատմութիւնը գրելու համար ամէնից առաջ անհրաժեշտ էր ունենալ մեր լրագրերի եւ հանդէսների լիակատար ցուցակը։ Մեր ներկայ աշխատութեամբ մենք կամեցել ենք կատարել այդ անհրաժեշտ ծառայութիւնը»։

Արդար է հեղինակին պահանջը եւ ճիշդ իր սահմանումը (սեփական աշխատութեան մասին)։ Աւելորդ են երեք բառ միայն... «Մարքս — Լենինեան լուսաբանութիւն»... կապ չունին այս բառերուն հետ ոչ հայրը (Աշուղ Ջիւանի) եւ ոչ զաւակը (Գարեգին Լեւոնեան)։ Կապ չունի նաեւ հայ պարբերական մամուլը։ Առանց «Մարքս — Լենինեան լուսաբանութեան» ծնաւ, ապրեցաւ եւ ստեղծագործեց հայ մամուլը, ու վստահ ենք, որ առանց անոր ալ պիտի շարունակէ ապրիլ եւ ստեղծագործել հայ գիրն ու գրականութիւնը։

Տքնաջան աշխատութեան արդիւնք է այս թանգարժէք գործը, առաջին անգամն է, որ այսքան մեծ խնամքով եւ այսքան լրիւ կերպով հրապարակ կը դրուի ցուցակը այն պարբերականներու (անհրաժեշտ ծանօթութիւններով հանդերձ), որ հայ ժողովուրդը լոյս հանած է 1794էն ասդին, ըլլայ մայր հայրենիքի, ըլլայ գաղութներու մէջ։ Նախապէս կատարուած փորձերն ու լոյս հանած հրատարակութիւնները — օրինակ՝ նոյն հեղինակին երեք ուսումնասիրական գործերը, Գալէմքեարեանի, Գոտուրեանի եւ Կարապետեանի հրատարակութիւնները — կ'ընդգրկէին կամ աւելի կարճ շրջան (Գոտուրեան), կը հետապնդէին կամ կ'ընդգրկէին կամ աւելի մասնակի նպատակ (Կարապետեան) եւ կամ թերի մնացած են իրենց առաջադրութեանց մէջ (Գալէմքեարեան եւ մասամբ Գ. Լեւոնեան)։ Այս տեսակէտով մեր ձեռքի տակ եղած աշխատութիւնը լաւագոյնն է — բաղդատաբար լրիւ ու ամբողջական — բոլոր ճիւղերուն մէջ։ Հեղինակը, դժբախտաբար, իր տրամադրութեան տակ ունեցած չէ նմոյշները 1794էն ասդին եղած բոլոր պարբերականներու, որոնց ընդհ. թիւը կը հասնի 1586ի։ Այս քանակէն Հայաստանի մէջ կան նմոյշները միայն 1179 հրատարակութեանց, որոնցմէ 850ը (նմոյշներուն) կը պատկանին անձնապէս հեղինակին։ Ուրեմն մեր հայրենիքը իր լեզուով լոյս տեսած պարբերականներէն 407ին նմոյշները չունի։ Ճշմարիտ աղէտ մը ազգի մը եւ անոր լրագրական պատմութեան համար։

Առիթէն օգտուելով՝ ընթերցողներու լայն շրջանակի սեփականութիւնը դարձնենք քանի մը տեղեկութիւններ։

Տպագրութեան գիւտէն (1452 թ.) հազիւ 60 տարի անց, 1512ին, լոյս տեսաւ առաջին հայ գիրքը Վենետիկի մէջ (ռուսերէն առաջին գիրքը տպուած է 1699ին, իսկ վրացերէնը 1705ին)։ Իսկ առաջին հայ տպարանը Հայաստանի հողի վրայ, Էջմիածնի մէջ, կը հիմնուի 1771ին։ Առաջին հայ ամսագիրը, խմբագրութեամբ Շմաւոնեանի, լոյս կը տեսնէ մեզմէ 141 տարի առաջ, 1794ին, Մատրասի մէջ, «Ազդարար» անուան տակ, — «բազմաշահ պարոնաց եւ մաքրակենցաղ տիկնանց Մադրասոյ Հայոց» համար (ռուսերէն առաջին լրագիրը լոյս կը տեսնէ 1703ին, իսկ թուրքերէն՝ 1825ին)։ Առաջին հայ լրագիրը Պոլսոյ մէջ լոյս կը տեսնէ 1832ին («Լրոյ գիր Մեծի Տէրութեան Օսմանեան»), իսկ Թիֆլիսի մէջ՝ 1846ին («Կովկաս»), — երկուքն ալ պետական պաշտօնական հրատարակութիւններ, մէկը՝ թրքական, իսկ միւսը՝ ռուսական։ 1794էն մինչեւ 1934ը, այսինքն 140 տարիներու ընթացքին, 1586 անուն պարբերականներ ունեցած ենք աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ (այս քանակէն միայն 173ը օրաթերթ, 280ը ամսագիր եւ 289ը շաբաթաթերթ)։

Ուշագրաւ երեւոյթ, 1586 հրատարակութիւններէն 1366ի կեանքի տեւողութիւնը կարճ եղած է ճշդել, տասնցմէ կէսէն քիչ մը պակաս (727 անուն) կեանք ունեցած են հազիւ մէկ տարի, ախտ մը, որ կը յարատեւէ մինչեւ այսօր. անմխիթարելի զգացում մը գոհացում տուած ըլլալու համար՝ շատեր այս կամ այն պարբերականը հիմնադրած են՝ հայ մամուլի պատմութեան մէջ «յաւերժանալու» համար։ Ցաւ է արձանագրել, որ 61ամեայ հասակ ունեցող միայն մէկ պարբերական ունեցած ենք (Պոլսոյ «Աւետաբեր»ը, կրօնական շաբաթաթերթ, դադրած 1915ին) եւ 93ամեայ մէկ ամսագիր ունինք միայն, որ կը հրատարակուի մինչեւ այսօր (Վենետիկի «Բազմավէպ»ը)։ (Այս վերջինի բացառիկ երկարակեցութիւնը բացառիկ պարագաներուն կը դնէ մեր վրայ՝ իր հրատարակութեան գործը ապահովել ամէն անակնկալի դէմ)։ Ըսինք, որ 140 տարիներու ընթացքին աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ 1586 անուն լրագրական հրատարակութիւններ ունեցած ենք, այս քանակէն 661 անուն հրատարակուած են Ռուսիոյ մէջ, իսկ 436 անուն՝ Թուրքիոյ մէջ. գուրկ չէ շահեկանութենէ, որ քանակի տեսակէտով Եգիպտոսը, 22 երկիրներու մէջ, 5րդ տեղը կը բռնէ (Հիւսիս. Ամերիկա՝ 126 անուն, Ֆրանսա՝ 86 եւ Եգիպտոս՝ 69)։ Վերջին տեղերը կը բռնեն Շուէտ, Պելճիքա եւ Հունգարիա (մէկական անուն)։ Բովանդակութեան տեսակէտով առաջին տեղը կը բռնեն քաղաքական — հասարակական պարբերականները՝ 601 անուն (որմէ 360ը Ռուսիոյ մէջ, իսկ 94ը՝ Թուրքիոյ), իսկ նախավերջին տեղը (վերջինը՝ անտեսագիտական, մէկ անուն, Ամերիկա), փիլիսոփայական պարբերականները, ընդամէնը երկու հատ, մէկը՝ Ռուսիոյ մէջ, իսկ միւսը՝ Պուլկարիոյ։ Ինչպէս կը տեսնէք, մեր ժողովուրդը ընդհանրապէս աէր չունի «փիլիսոփայութեան» հետ։ Ուշագրաւ երեւոյթ մը եւս. 140 տարիներու ընթացքին ունեցած ենք 89 երգիծական պարբերականներ, որոնցմէ 47 Թուրքիոյ մէջ, 27 գաղութներու մէջ, եւ միայն 15ը Ռուսիոյ մէջ,— աւելորդ ապացոյց, որ երգիծական գրականութիւնը առաւելապէս «արեւմտահայ» ստեղծագործութիւն է։ Բուն գրական — քաղաքական — հասարակական հանդէսներ ունեցած ենք 270 հատ, որոնցմէ 70ը Թուրքիոյ մէջ, իսկ 50ը՝ Ռուսաստանի, իսկ գրական գեղարուեստական — գիտական պարբերականներ ունեցած ենք 157 հատ, որոնցմէ միայն 36ը Թուրքիոյ մէջ, իսկ 76ը Ռուսաստանի մէջ։

Լրիւ տեղեկութիւններ ունենալու համար հարկ է դիմել բուն աղբիւրին՝ Գ. Լեւոնեանի գործին։

Իր բոլոր առաւելութիւններով հանդերձ թերի է նաեւ այս գործը. կը պակսին, օրինակ, մինչեւ իսկ սպառումի մասին եղած թիւերը (անկախ ի հարկէ, հեղինակի կամքէն), պարագայ մը, որ յստակ լոյս պիտի սփռէր մեր ժողովուրդի գրական դէմքին վրայ, աւելի ճշդութեամբ պիտի պարզէր մամուլի կատարած դերը մեր կեանքին մէջ, զուգահեռաբար, առանձնակի ձեւով, տալով մօտաւոր պատկերը նաեւ այն տառապանքներուն, որ ապրած է հայ մամուլը։

Բայց չմոռնանք, որ հեղինակը իր գործով ոչ թէ կը մեկնաբանէ, այլ ստացած կը հայթայթէ պատմիչներուն եւ ընթերցողներուն՝ աւելի յստակ լոյսի տակ մեր կեանքի պատկերը գծելու համար։

«Ըսէ թէ ինչ մամուլ ունիս — ըսեմ թէ ինչ ժողովուրդ ես դուն»։ Այս նպատակին պիտի ծառայէ նաեւ Գ. Լեւոնեանի թանգարժէք գործը։

Անկարող ենք ցաւով չարձանագրել հոս, որ այս գիտական աշխատութիւնը տպուած է (բացառութեամբ պարբերականներու անուններու) Նոր «ուղղագրութեամբ», պարագայ մը, որ չափով մը կը նուաստացնէ իր արժէքը։

ԽՄԲ.— Տոքթ. «Յուսաբեր»ի այս յօդուածը՝ գաղափար մը տալու համար Լեւոնեանի գործին մասին, սակայն հարկ կը զգանք արձանագրելու որ մենք շատ աւելի վերապահութիւններ ունինք այդ գործին մասին, անոր բազմաթիւ վրիպումներուն եւ թերիներուն պատճառով։

ՍՈՖԻԱՅԻ ՀԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՍՈՖԻԱ, 24 օգոստ. — Օգոստոս 22ին Սոֆիայի հայ տնտեսական համագումարը շարունակեց իր աշխատանքները, նախագահութեամբ Յ. Ճ. Սիրունիի։

Երկրորդ նիստէն առաջ, փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց ժողովականներուն համառօտ տեղեկութիւններ տուաւ եւրոպական երկիրներու մէջ համագործակցական շարժման կատարած նուաճումներու մասին, միեւնոյն ատեն ցոյց տալով այդ նուաճումները յառաջացնող նկարներ (համագործակցական շէնքեր, գործարաններ, ձեռնարկութիւններ, մամուլ եւ այլն)։

Ընդարձակ զեկոյցով մը փրոֆ. Տոտոմեանց գլխաւոր գիծերով ներկայացուց համագործակցական կազմակերպութիւններու հիմնական սկզբունքները, սխալները եւ ձեւերը, միեւնոյն ատեն ընդգծելով համագործակցական ընկերութիւններու կենսական անհրաժեշտութիւնը հայ կեանքի մէջ։

Ապա զեկուցաբերին տրուեցան բազմաթիւ հարցումներ, որոնց փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց պատասխանեց համոզիչ եւ լրիւ։

Մտքերու երկարատեւ փոխանակութենէ յետոյ, միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը, որ կը սահմանէ համագումարին բնոյթը եւ կը ձեւակերպէ անոր մտահոգութիւններն ու բաղձանքները. —

«Սոֆիայի հայ համագործակցական «Թրակիա» դրամատան նախաձեռնութեամբ ներկայ համագումարին մասնակցողներս,

Նկատելով որ այս համագումարը անդրանիկ փորձն է հայ կեանքին մէջ համագործակցական գաղափարին շուրջ համախմբելու զանազան հայ շրջաններ,

Գտնելով հանդերձ, որ շատ աննշան է համագումարին մասնակցողներու թիւը, ինչ որ առաւելապէս վերագրելի է տեղափոխութեան դժուարութեան.

Խրախուսուած՝ գտնելով սակայն այն ջերմ հետաքրքրութիւնը, զոր սոյն նախաձեռնութիւնը արթնցուց զանազան հայ շրջաններու մէջ։

Խրախուսուած մանաւանդ զանազան վայրերէ ստացուած քաջալերական գիրերէն, եւ այն յաջող արդիւնքէն զոր տուած են Սոֆիայի «Թրակիա» եւ Փլովտիւի «Արարատ» համագործակցականները իրենց առաջին քայլերուն մէջ իսկ.

ԿՈՐՈՇԷՆՔ ներկայ համագումարը հռչակել իբրեւ խորհրդակցական ժողով, հաւաքուած լսելու օրակարգով ճշդուած զեկուցումները, ծանօթանալու կատարուած անդրանիկ փորձերուն եւ հանդիսանալու մէկ սատարը՝ համագործակցական շարժման ծաւալման հայ կեանքին մէջ։

Միւս կողմէ, Համագումարը, համագործակցական շարժումը գտնելով ամէնէն անմիջական եւ ամէնէն ազդու միջոցներէն մէկը հայ գաղութներու արհեստաւոր, աշխատաւոր եւ մանր սեփականատէր զանգուածներուն տնտեսական բարօրութիւնը ապահովելու եւ առհասարակ հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերը մղելու գործակցութեան եւ փոխադարձ օժանդակութեան,

Կը թելադրէ

Ա.— Բոլոր հայ գաղութներու եւ անոնց իւրաքանչիւր համայնքին մէջ ձեռնարկել կազմութեանը համագործակցականներու.

Բ.— Տեղական պայմաններու համեմատ գլուխ տալ վարկային, արտադրողական, սպառողական կամ հայթայթողական համագործակցականներու.

Գ.— Կոչ ուղղել Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան եւ բոլոր այն հայկական կազմակերպութիւններուն որոնք նիւթապէս կ'օգնեն հայ կարիքներուն, նախապատուութիւն տալ համագործակցական կորիզներու ստեղծման՝ իբրեւ դարման այդ կարիքներուն՝ փոխանակ դրամական նպաստներով մուրացկանութեան վարժեցնելու զանոնք։

Դ.— Գոհունակութեամբ արձանագրելով համագործակցական շարժման տեխնիկական փրոֆ. Տոտոմեանցի պատրաստակամութիւնը՝ շրջելու հայ գաղութները համագործակցական գաղափարը ժողովրդականացնելու համար, հրաւիրել հայ գաղութները օգտուիլ անոր փորձառու եւ հեղինակաւոր պատգամէն.

Ե.— Պաշտօն տալ համագումարի դիւանին, ստանձնելու նախաձեռնութիւնը, այցելութեան կամ թղթակցութեան միջոցաւ, հայաշատ կեդրոններու մէջ կազմելու յանձնախումբեր, որոնք տեղական պայմաններու համաձայն ստեղծեն համագործակցական կորիզներ.

Զ.— Ստեղծել բարոյական զանազան երկիրներու մէջ կազմ... եւ կազմուելիք համագործակցա... ներու միջեւ, անշուշտ որքան կը... րեն իւրաքանչիւր երկրի տեղակա... րէնքները.

Է.— Համագումարի դիւանը չակել իբրեւ անդրանիկ օղակը... նազան երկիրներու միջեւ կազմ... լիք համագործակցականներուն... հանդիսանալ կապ՝ անոնց միջեւ.

Ը.— Պաշտօն տալ միեւնոյն դիւանին, առաջին հնարաւոր առիթ... հրաւիրելու երկրորդ համագում... մը, իր յարմար նկատած վայ... մէջ։

Թ.— Արգելել «Թրակիա» դրամատան «Տեղեկատու»ն իբրեւ... տարածելու ներկայ համագում... մէջ բանաձեւուած բաղձանքներ... եւ լայն շրջաններու մէջ»։

** Համագումարը իր աշխատանքները վերջացուց օգոստ. 24ին։

Երկու արժէքաւոր զեկոյցներ... ռումանահայ պատգամաւորներ... Մանուկեան եւ Յ. Ճ. Սիրունի. առաջինը խօսեցաւ «Հայ գիւղակ... ըր Ռումանիոյ մէջ» նիւթի մա... իսկ Յ. Ճ. Սիրունի՝ «Հայ ա... իբր առեւտրական ազգակ Ռու... նիոյ պատմութեան մէջ»։ Յ. Ճ. ... րունիի այնքան կազդուրիչ գի... մեծապէս գնահատուեցաւ ամէն...

Ուշագրաւ զեկոյց մը կարդաց Ա. Հայրճեան, հայ վաճառական... թեան անցեալի եւ ներկայի մաս...

Ժամանակի սղութեան պատճառ... յաջորդ համագումարի նկատառ... յանձնուեցան կրթական եւ հրատ... րակչական խնդիրները։

Որոշուեցաւ յառաջիկայ համա... մարը կազմակերպել Պուքրէշի... ամէնէն ուշ երկու տարիէն եւ ա... նաշուտ մէկ տարիէն, երբ կազմ... հինգ հայ համագործակցական ը... րութիւններ։

Համագումարը փակուեցաւ ընդհանուր խանդավառութեան եւ... մաղթանքներու մէջ։

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հալէպէն կը գրեն «Ազդակ»ի... օգոստ.)։ —

Քանի մը օր առաջ, Հալէպի մ... տեղի ունեցաւ շատ ստոր ոճի... որուն զոհն է հայ բժիշկ մը, Տո... Կ. Պապիկեան։

Զոհին ընտանիքը Գիթիաս մէ... ըլլալով, բժիշկը միինակ կը մնար բնակարանին մէջ, ուր կէս գիշ... իրեն կը ներկայանան երեք անծա... անձեր, իբրեւ յաճախորդ, և տեղ... կին մէջ գտնուած հագուստներով... բերանն ու ձեռքերը կապելէ յ... տոյ, կը կտրեն աթոռ մը եւ ա... հաստկեկ կտորներով կը հարուա... իր մարմնի բոլոր մասերը, մինչե... վարի յարկէն ձայն առնելով կը... իրենց զոհը ու կը հեռանան։

Տիկին Պապիկեան յաջորդ օրը... հեռագիր ստանալով, կը վերադառ... նայ Հալէպ ու կը գտնէ իր ամուս... նը յուսահատական վիճակի մ... մասնակն ու պլուխը ջախջախու...

Իր ստացած խոր վէրքերուն պա... ճառաւ, Տոքթ. Պապիկեան երէ... աւանդեց իր հոգին։

Այս ոճրի մասին շատ մը ըսի... սութեներ շրջան կ'ընեն, սակայն... կաւին կարելի չէ եղած ճշդել ի... կան շարժառիթը։

Կ'ըսեն թէ Տոքթ. Պապիկեան... կատակ իր հարստութեան շատ... էր եւ ոչ մէկ օգնութիւն կ'ըն... ազգակիցներուն։ Ուրիշներ ալ կ'... թէ կնկան խնդիր կայ։ Առկի... կ'ըսուի թէ, Պապիկեան հիւանդ... 18 ամ. աղջիկ ստացած էր վիր... ժական գործողութեան մը... սակայն հիւանդը մեռած էր։ Այդ... ճառաւ հիւանդին պարագաները... գրաւած էին։

Յարձակողները անծանօթ կը մն...

ՆՈՐ ՕՂԱԿՆԵՐ

Պոլսոյ փոքրամասնութեանց դպ... ներու վարչական կազմակերպ... թեանց շուրջ քննութիւն կը կատա... ուի, այս դպրոցները աւելի բնակ... հան ճամբու մը մէջ դնելու... Պատճառը այն է որ ամէն տարի... բաղարձութիւններ կը ծագին... դպրոցներու պաշտօնեաներուն միջեւ որ... թաղ. Խորհուրդներուն միջեւ եւ... հետեւանքով անօրէններ եւ ուսուցիչ... ներ կը հրաժարեցուին, կը...

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— • —

Սիրելի Արամ, — Քանիցս գրուած ...ւոյ մանրամասնել՝ մանրամաս...թիւններու տեղ: Ահա սխալ գործածութեան կամ գեղծումի օրինակ ...ն ալ: Այպահով եմ որ այս կերպ սխալներուն կը ծագին գլխաւորաբար քերականական գոյքն կանոններու տգիտութենէն կամ անուշադրութենէն: Հին գրողները այս սխալները չէին ըներ, որովհետեւ դպրոցին մէջ ...ներով քերականութիւն սորված էին. Նոր գրողները — ընդհանրապէս ...րով — ոճի եւ բացատրութիւններու հոխութեան տեսակէտով կը ...ն ալ սակաւ հիներ, բայց քերականական ճշտութեան մասին անոնցմէ ...ր կը մնան: — Մանրամասնեալը, չի գործածուիր իբրեւ գոյական, այլ բառը վիճակին մէջ. կը ...ւի մանր մասերը, դառնալով: ...թէ ոչ՝ «մանրամասնը» պարզ ...ական է եւ կը գործածուի գոյականի հետ — մանրամասն պատմութիւն կամ մակբայ է՝ և կը գործածուի բայի հետ — մանրամասն պատմել եւն.: Աւելցա գոյական ...ն իրեն մէջ ունի մաս...ով — մանրամասնութիւն:

Ածականով եւ գոյականով բարդ ...մը ածական կ'ըլլայ (ի հարկէն ...եւ մակբայ, ինչպէս բոլոր ածականները բայի քով), մանրամասն, ...ոքրաթիւ, մեծաքանակ, մեծադիր (...ն գիրքով — Աւետարան), մե...ապահ, վսեմաչուք, բարձրա...ահ, վեհանձն: Բոլոր այս բառերը ածական են, որովհետեւ կը բաղ...ան, ինչպէս բառեր, ածականէ եւ ...ականէ, ու յօդակապով միացած, ...: Բառ այսմ, պահեցէ՛ք մանրամասնութիւն (détail) ու մանրամասն (détaillé): Պիտի բսեն՝ ...ական վաճառողները, իսկ ե...քիչ թիւ, չափի վրայ դառնայ ...երը, պիտի գատես ու բսես՝ փոքր ...ութիւնները, ինչպէս՝ մանր ...երը:

Սիրելի Արամ, պիտի բսես թէ ա...լ լեզուն ի՞նչ կը կորսնցնէ: Ես ալ ...՝ ի՞նչ կը շահի սխալ գործածութեամբ: Թող որ կը կորսնցնէ: ...ոյ կանոններուն անգամումները ...լով, անմշակ գետինի մը ձեւը ...լեզուն, ինչպէս հին դարերու ...անդրադէտ ընդօրինակողներ ահագին սխալներով արձանագրութիւններ կ'ընէին, բառերը սխալ ...լով, բայերը սխալ խոնարհե...ն իսկ անկարող ուղղագրութեան. Ընդհանուր օրէնքներ կան, ...ալ մէկ գրող կրնայ անսաս...իսկ համբաւեալ գրագէտ ...: Եւրոպական մշակոյթներուն ...պէս է, քանի որ յատուկ ...ով եւ բծախնդրութեամբ կ'ու...ցանեն քերականութիւնը:

...ւ որ լեզուն կը կորսնցնէ ...չարաչար գործածու...Թերթի մը մէջ կը կարդամ ...նաւ արուեստագէտ, կարծեմ ...ան նմոյշներէն: Արդ, խոշոր ...բաւ մեծը չէ, ականաւոր, համ...մեծանուն: Ինչպէս gros grand չէ: Հասարակ ժողովուրդ ...գամ գիտէ երկու բառերուն իմաստին երանգը եւ զանոնք չի շփոթեր իրարու հետ: Մինչեւ իսկ կ'ըսէ, խոշոր կ'աղայ, խոշոր քիթով, խոշոր մարդ, եւն. եւ գիտէ հա...լ տարբերութիւնը այսպէս մեծին ու խոշորին: Մեծագոյն արուեստագէտ, կը հասկցուի, բայց ո՛չ բնաւ... խոշորագոյն, կոշտ ու կոպիտ է: Կը ներուի՞ մէկէ Ֆրանսացիի մը շփոթել gros եւ grandը: Գրականութիւնը հեշտ արուեստ է, ունի իր յատուկ օրէնքները, և լեզուին օրէնքներն են որ կը կազմեն գրական գեղարուեստը: Գրականութեան քանդակը լեզուն է, անով ան կը ճոխանայ, կը դիմանայ, կը գեղեցկանայ: «Խոշորագոյն» եւ ասոր ձեւով ուրիշ անպատեհ ձեւեր կը նուաստացնեն լեզուն: Խոշորագո՞յն — ի՞նչ անպիտան բառ. արդէն «գոյնն» ալ չի վայլեր, չի յանգիր խոշորին հետ — le gros ne se rime pas avec le grand, ճիշդ տեղն է ըսել...

Սիրելի Արամ, «տեղ» բառը գործածեցի եւ միտքս ինկաւ յանկարծ ասոր հետ կապուած խնդիր մը: — Բառը «տեղ» էր բայց ան ժխտական մասնիկին մօտ կ'ըլլայ «տեղի» — անտեղի: Կ'ըսենք, անտեղի վարմունք, պատասխան, եւն.: Երբեք չենք ներեր, եւ ոչ ոք կը ներէ իրեն ըսել՝ անտեղ վարմունք, անտեղ պատասխան: Ծիծաղելի կ'ըլլայ, չէ՞: Բայց նոյն բանն է նաեւ պատասխանին համար, — եթէ առանձին գործածուի՝ պատասխան է, տեղին պէս: Բայց երբ ան մասնիկի մօտ գայ, բառ օրինի պէտք է ըլլայ՝ անպատասխանի, որովհետեւ գրական հին ձեւով, որուն համեմատ կ'ըլլան լեզուի մէջ բարդութիւններն ու ածանցումները, երկու բառերուն ուղղական հոլովները խոլ են, տեղի, պատասխանի. հետեւաբար՝ անտեղի, անպատասխանի: Բայց ճար չկայ. անպատասխանի կը գրեն՝ գրաշարը անպատասխան կը շարէ, բայց օր մը օրանց ինքնիրեն չըսեր, թէ ինչո՞ւ համար ուրեմն «անտեղի» կը շարեմ...

Հոս կարճ կապենք, դիտել տալով նոր գրողներուն, թէ Վ. Հիւկոյի ամէնէն գեղեցիկ քերթուածները իրենց բովանդակ հրապոյրը վրայ կուտան, եթէ թօթափեն իրենց վրայէն Ֆրանսերէնի պէս բնականոն եւ տրամաբանական լեզուին հաստատուած կանոնները ու օրէնքները:

Ասոր ուշադիր երբ ըլլան մերայինները, համբաւի եւ տեւողութեան երկինքին վերնագաւառները կը գրաւեն յաւէտ, կ'երդնում:

Հետզհետէ պիտի տեսնենք: Ես ալ կ'ուսանիմ իրենց հետ:

ՏԱՐԱԶ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

ՔԱՇԱՆ. — Փարիզի հարաւային շրջանի հայութեան մեծամասնութիւնը, հակառակ ամպամած օդին՝ կիրակի օր կը բարձրանար Թոպէնսոնի ծանօթ պարտէզը, ուր կազմակերպուած էր Դաշտապարահանդէս մը Տր. Կ. Խաչի Գանձօ — Քաշանի Մասնաճիւղին կողմէ:

Կ. Խաչի անդամուհիները տենդագին շաբաթ մը անցուցին: Իւրաքանչիւր ընտանիք յանձն առած էր պատրաստել խմորեղէն, անուշեղէն: Կը հանէին զանազան կողմերէ նուէրներ պիւֆէին համար: Հայ կինը տակաւին իր խորքին մէջ կը պահէ մեծ տօներու առթիւ վանքերու համար «մատաղացու»ի նուէրին մասնակցելու կայծը:

Պարտէզին բոլոր տաղաւարները զբաղուած են, Փարիզէն եկած են շատ հայրենակիցներ: Խանդավառ կուրծքերէն կը թռին երգեր, ամէն մէկ սեղան կը ներկայանայ իր յատկանշական երեւոյթներով, առանձին երանգներով եւ հաճոյքի զանազան արտայայտութիւններով: Թռչուններու ճռուողիններու նման երախաներու կանչը կը բարձրանայ կախորաններէն. բոլոր անկիւններու մէջ հայ խօսքը, հայ երգը կը տիրապետէին:

Ընդարձակ պարասրահին մէջ զոյգեր կը դառնան պարելով ծիծղուն եւ զուարթ: Տիկիններ եւ պարոններ պիւֆէն զառատարած կը սպասարկէին գոհունակ ժպիտով:

Գեղարուեստի բաժինը կը սկսի: Հանդէսը կը բանայ Պ. Ս. Գարակէօզեան, թեթեւ ակնարկ մը կը նետէ մէկ տարուան կեանք ունեցող Մասնաճիւղի մը գործունէութեան վրայ, եւ գնահատելով անոր շուրջ հաւաքուած 50է մօտ անդամուհիներու եռանդը, ներկաներու բազմութիւնը կը նկատէ համակրական ցոյց մը Կ. Խաչի մեծութեան հանդէպ:

Երիտասարդներէ կազմուած խումբը կ'երգէ «Ցասումն Նահատակաց»:

Խօսքը օրուան բանախօս Տէր Ծառյամեանինն է: Սրահը երկիւղած լռութեամբ կ'ունկնդրէ յարգելի տէրոջ նոր սրտցաւ եւ դաստիարակիչ խօսքերը, որոնք յստակ եւ համոզուած շեշտով հայ կնոջ ուսին վրայ դրուած խաչի պարտականութեան ծանրութիւնը կը վերլուծէին: «Ամէն ազգ իր խաչը ունի, բայց մեր՝ Հայուն խաչը ամէնէն դժնդակն է. մենք Կ. Խաչի անդամուհիներս պարտաւորուած ենք զոհուիլ զոհաբերութեան առաջին գծին վրայ. պիտի տանինք զայն, այդ խաչը մինչեւ որ զետեղենք մեր հայրենի հողին ազատագրուած բարձունքներուն վրայ»: Վերջին խօսքերը կը վերջանան ընդհանուր ծափերու մէջ:

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեանէն կը խնդրուի արտասանութիւն մը: Ներկաները իրենց ծափերով կը հրաւիրեն բեմ եւ տիկինը կ'արտասանէ քերթուած մը Վ. Թէքէեանէ, ցնցող եւ յուզիչ: Երգեցին պարոններ Սարեան եւ Փափազեան: Պ. Յովհաննէս Ցաքրեան անուշի գործը վարեց մեծ յաջողութեամբ:

Իրիկուան ճաշի պահն է. ամէն մէկ անկիւնէ երգ մը կը թռի: Կարօտակէզ սրտերու այդ երգերը որքան տպաւորիչ եւ սարսուռներով լեցուն են, ջերմ եւ երազուն մթնոլորտին մէջ իրիկնամուտի այդ քաղցր պահուն:

Ուշ ատեն Առնուվիլէն կը հասնի Գարեգինը իր թառով: Նոր ոգեւորութիւն. այս անգամ հայկական պարեր: Հարազատ հաճոյքի ժպիտը կը թրթռայ ամէնուն ճակատին վրայ: Ժամերը կը սահին:

Կ'արժէր դիտել այդ պահուն պիւֆէի կարմիր խաչուհիներու յոգնած վիճակը, բայց երջանիկ ժպիտները: 850 Փրանքի զուտ հասոյթ մնացած է. անոնք պիտի կրնան աւելի լայն կերպով օգնութեան հասնիլ կարօտ ընտանիքներու, հիւանդ երախաներու և մանաւանդ պիտի կրնան զրենական պիտոյքներ հայթայթել դպրոցի աղքատիկ աշակերտներուն:

Թղթակից

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 օգոստ. — Քղիի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ 23 օգոստ. շաբաթ երեկոյ: Կարդացուեցաւ Ամերիկայի Քղեցիներու Գաւառ. Ժողովի ատենագրութիւնը զոր բոլոր ներկաները ուրախութեամբ ունկնդրեցին: Ահա քանի մը հատուածներ որոշումներէն. —

Զբաւոր, ցիրուցան Քղեցիներուն նիւթական օգնութիւն փութացնել, պիտանէի համաձայն: Կեդրոնական Վարչութիւնը հետամուտ ըլլայ եւ կազմէ աղքատ Քղեցիներու զաւակներուն թիւը, հայեցի դաստիարակութիւն տալու համար: Հրատարակութեան տալ Քղեցիներու յատուկ տարեգիրք մը, Քղիի պատմական նիւթերով, քաղաքի եւ գիւղերու անուններով, նաեւ բոլոր հայրենակիցներու անուններով: Խորհրդանշան նկատի ունենալ գառն ու գեղջուկը, Սուրբ Լոյսը, լեռը եւ գետը: Քղիի գիւղական միութիւնները կապել ընդհ. գործին: Լուրջ եւ զուսպ, բայց աննկուն կեցուածքով աշխատիլ չէզոքացնել հակազգային քարոզութիւնները, փճացնել պառակտումի սերմերը, եւ աչալուրջ հսկել որպէսզի երեւելի եւ աներեւոյթ միջոցներով կատարուած կործանիչ փորձերը մատնուին կատարեալ ձախողութեան:

Ահա հայրենակիցներ, լսելով Ամերիկայի մէջ գումարուած անդրանիկ Գաւառ. Ժողովին կարեւոր որոշումները, պէտք է Ֆրանսայի մէջ ալ բոլորս միանանք, մէկ սիրտ, մէկ հոգի ուժ տանք Քղիի Հայրենակցական Միութեան, պայքարելու համար թշնամութեան եւ այլասերումի դէմ, մինչեւ որ կարենանք մեր հայրենիքը վերադառնալ: Մենք համոզուած ենք որ մեր մէկ մէկ Ֆրանքներով քաղաքներ չենք կրնար շինել, սակայն կրնանք աղքատ հայրենակիցի մը պատառ մը հացի դրամ տալ, անոր զաւկին Ա. Բ. Գ. սորվեցնել:

Կեդր. Վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ 1 շրջաբերականով թէ՝ մէկ տարուան ընթացքին ունեցած է 28 մասնաճիւղեր: Հոս Ֆրանսայի մէջ ալ բոլորս միանանք եւ լրջօրէն աշխատինք, փողոցի պարապ տակառներու աղմուկներուն կարեւորութիւն չտալով: Լսենք Կ. Վարչութեան հրահանգը, — «Հաւաքուինք այս Միութեան շուրջ, վարենք մեր ուժերը կատարելու մեր նուիրական պարտականութիւնները, հանդէպ մեր որբերուն, այրիներուն, չքաւորներուն, ուսման ծարաւներուն: Ծառայելով Քղեցիներուն բազմապիսի կարիքներուն ծառայած կ'ըլլանք՝ մեր ամէնէն շատ չարչարուած, բայց աշխարհի էն ազնիւ ցեղին, հայ ազգին»:

Սոյն ժողովին մէջ գաղտնի քուէարկութեամբ վարչութիւն ընտրուեցաւ. — ատենապետ՝ Ա. Այվազեան, ատենադպիր՝ Կ. Ճարաեան, գանձապահ՝ Մ. Վարդանեան, խորհրդականներ՝ Մ. Մարգարեան եւ Գ. Համբարձումեան:

ԿՈՒՄ

Յ. Գ.— Միութեանս հասցէն է Ա. Այվազեան, 19, Ռիւ Փրթիթ Մառի, Մարսէյլ, Ֆրանս:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«Ազատ Խօսք» իրաւամբ դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 օգոստ.).

— «Խօսքը գործի վերածուեցաւ եւ Բանը մարմին առաւ: Ինչ որ ծրագրած էր «Թրակիա» հայ համագործակցական դրամատունը, ներշնչուած համագործակցական շարժման առաքեալ փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցէն, իրողութիւն դարձաւ երկու օր առաջ: Օգոստ. 20ին Սօֆիայի մէջ հանդիսաւորապէս բացուեցաւ հայ համագործակցական տնտեսական անդրանիկ համագումարը:

Անդրանիկ բառը ի զուր չընդգծենք: Եթէ մեր կեանքի պայմանները դժբախտօրէն բացառիկ չըլլային ու եթէ մենք մեր հայրենիքին մէջ գտնուէինք, ոչ թէ առաջին, այլ թերեւս համագործակցական հարիւրերորդ համագումարը կազմակերպէինք: Բայց երբ զրկուած ենք բնականոն կեանքէ ու ազատ հայրենիքէ, հայ համագումարի կազմակերպումը աւելի անհրաժեշտ եւ անոր դերը աւելի կարեւոր կը դառնայ: Անհրաժեշտ եւ կարեւոր, որովհետեւ հայ ազգային մտածողութեան բիւրեղացումը եւ հայ ճակատագրութեան կեդրոնացումը միակ հիմնական միջոցն է աւելի արագ եւ աւելի ապահով եղանակով յաղթահարելու «անհայրենիք» ազգին առջեւ ցցուած բազմաթիւ դժուարութիւնները:

Բաղձալական առաջադրութիւնը չունի Սօֆիայի հայ համագումարը և կուսակցական չէ բնոյ անոր կազմը: Անդրանիկ համագումարն է ան մէկ բանի հայ գաղութներու մէկ բանի տասնեակ պաշտօնական կամ անպաշտօն ներկայացուցիչներու, որոնք անշահախնդրօրէն ոգեւորուած են համագործակցական շարժումով, մտահոգուած են հայ գաղթական բազմութիւններու տնտեսական ծանր վիճակով, կ'ուզեն ծառայել հայ տնտեսութեան կազմակերպման եւ հայ մշակոյթի զարգացման: Ու իրենց ծառայութիւնը անոնք կ'ուզեն մատուցանել ամէնէն ապահով եւ ամէնէն գործնական եղանակով — համագործակցական շարժումով, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ փոխադարձ օգնութիւն եւ ուժերու 'մէկտեղում' «մէկը ամէնին եւ ամէնը մէկին» իմաստուն նշանաբանին տակ:

Դժուարութիւններ շատ կան, ի հարկէ, այս ճամբուն վրայ: Դիւրին չէ մէկ անգամէն շարժել եւ խանդավառել հայ կեանքը համեմատաբար նոր գաղափարներով, որոնց հիմքը հաւաքական գործակցութիւնն է, իսկ իրականացման ճամբան՝ ազատութիւնն ու խաղաղութիւնը, մանաւանդ որ անհատապաշտ եւ անմիաբան ժողովուրդի համբաւ հանած ենք եւ այսօր ալ մատնուած ենք անիշխանութեան ու զուրկ ենք հացեկան ու ամէն տեսակ խաղաղութենէ: Բայց նոյն այդ «անյաղթելի» կարծուած դժուարութիւններու յաղթահարման լաւագոյն զէնքն է համագործակցական շարժումը իր այնքան պերճախօս օրինակներով եւ այնքան իրական հրաշքներով՝ մեծ ու պզտիկ եւ մեզի բախտակից կամ մեզմէ աւելի բախտաւոր ժողովուրդներու մէջ:

Այդ «հրաշքներուն» կարօտ է հայ իրականութիւնը, վասնզի ոչ միայն հայրենազուրկ ենք, այլեւ անկազմակերպ: Ու նաեւ ոչ միայն կը տառապինք ոգիի սովէն, այլեւ նիւթական կռուաններէ»:

ԱՐԵՒԵԼ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՑ ԾՐԱԳԻՐԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ կատարուելիք բարենորոգումներու համար աշխատանք սկսած է: Գործավարներէն իւրաքանչիւրը իր մարզին մէջ ինկած գործին շուրջ սկսած է ուսումնասիրութիւններ կատարել եւ օրինագիծներ պատրաստել, Ազգային Ժողովի առաջիկայ նստաշրջանին հասցնելու համար: Մասնաւորաբար լայն գործունէութիւն մը պիտի ունենան Կրթական, Տնտեսական, Հանր. շինութեանց, Դատական եւ Առողջապահական գործավարները:

Կուսակալութեանց կեդրոններուն մէջ լիսէներ եւ միջնակարգ դպրոցներ պիտի բացուին: Ամէն կողմ նախակրթարաններ, գիշերօթիկ դպրոցներ եւ գիւղական վարժարաններ պիտի բացուին: Տնտեսական կեանքը ոգեւորելու եւ զարգացնելու համար, գործարաններ պիտի հաստատուին եւ հանքեր պիտի բացուին: Բացի երկաթուղիներէն, որոնց շինութիւնը առաջ կը տարուի, այս նահանգներուն մէջ պիտի շինուին բազմաթիւ խճուղիներ, որոնք ոչ միայն քաղաքները, այլ նաեւ գիւղերը իրարու պիտի կապեն:

Ներքին գործավարութիւնը հիմակուընէ սկսած է իր բաժնին բարենորոգութեան: Ամէնէն կարող պաշտօնեաները Արեւելեան Նահանգներուն մէջ պարտաւորիչ պարտականութեանց կը կոչուին, նոր պաշտօնեաներ պիտի ընտրուին բարձրագոյն ուսում առած երիտասարդներէ, որոնց սոցիալականէն բարձր ամսաթոշակ պիտի տրուի: Այս բարենորոգումներու կարգին կը յիշուի նաեւ այն որ Էրզրումի մէջ ընդհ. տեսչութիւն մը պիտի հաստատուի:

ՄԱՐՍԻԼԻԱԿԱՆ ՄԵԾԽՕՍԻԿՈՒԹԻՒՆ

═ • ═

Երկու Մարսիլիացիներ՝ Մարիուս եւ Օլիվ Բանըպիէրի վրայ շրջագայած ատեն, բնականաբար իրենց մեծխօսիկութեան թափը կուտային:

Մարիուս բսաւ Օլիվին. — Սիրելիս, իմ կալուածիս մէջ, զոր կը ճանչնաս, արձագանգ մը ունիմ: 65 անգամ կը կրկնէ ձայնս: Այնպէս որ, ճաշի նստած պահուս երբ պատուհանէն պոռամ թէ «Մարիուս լաւ ճաշեց», սեղանէն ելած ատենս, արձագանգը կը կրկնէ դեռ ինծի «Մարիուս լաւ ճաշեց»:

Օլիվ պատասխանեց. — Իրա՛ւ որ հիանալի է: Բայց ես աւելի զարմանալին ունիմ իմ կալուածիս մէջ: Պառկած ատենս՝ պարտէզիս մէջ կը պոռամ՝ «Օլի՛վ, ժամը վեցն է»: Եւ յաջորդ առտու ժամը 6ին, կ'արթննամ իմ իսկ ձայնիս արձագանգէն որ կը կրկնէ. «Օլի՛վ, ժամը վեցն է»: Այս պատճառով, զարթուցիչ ժամացոյցի պէտք չեմ ունենար բնաւ...:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ջէմալ կը հետեւցնէ թէ երբ պետութիւն մը այս տեսակ պարագայի մը ... այդ յօդուածը ընդունած է, այլ ... չի կրնար չեղեալ համարիլ զայն: ...րամական հարցին կարգադրութեան օրն իսկ Թալէաթ ինքնաչարժով կ'երթայ Հաուլմըլքօյ, Բրգական դեսպ. բանակատեղի: Հոն Իզզէթ փաշա երկու հարց կը դնէ:

1. Յառաջխաղացումէն գալիք քա...կան վերիվայրումները մեծ վտանգի մը չե՞ն պիտի մատնեն երկիրը:

2. Պէտք եղած դրամը կա՞յ բանակի պէտքերը գոհացնելու համար:

Թալէաթ երկրորդ հարցին զրական պատասխան տալով կ'առնէ Իզզէթ փաշայի հաւանութիւնը: Սակայն նախարարներու մեծամասնութիւնը հակառակ ըլլալով գործողութեան բանալու, Ջէմալ փաշա առնուած կ'ըլլայ սուները այցելելու այդ նախարարներուն եւ հաւանութիւն ձեռք ձգելու, թէեւ «արտօնութիւն չունիմ» կ'ըսէ այդ նախարարներուն անունները տալու:

Էտիրնէի վերագրաւման առեն արտաքին նախարարը լուր տուած է յուշագրով մը մեծ պետութեանց թէ Թուրք բանակին նպատակը Էտիրնէն ազատագրել է միայն եւ այս նպատակին հասնելէ ետք կանգ պիտի առնէ եւ թէ ոչ մէկ պարագայի Մարիցայի անդիէ բանակը պիտի անցնի:

Ըստ Ջէմալ փաշայի այս յուշագիրը քաղաքական սխալ մըն էր որովհետեւ ա) Թուրքիա չէր կրնար գոհանալ Էտիրնէով, Մարիցան պէտք էր Թրքական գետ մը ըլլար եւ Տէտէ Աղաճ որ Եգէական ծովու բնական սահմանը կը կազմէ, պէտք էր անպայման Թրքական ըլլար: բ) Էտիրնէն պաշտպանելու տեսակէտով անհրաժեշտ էր որ Տիմօթիքա, Սաֆանթի եւ ամբողջ սահմանակից շրջաններ Թրքական ըլլային եւ երբ մարդ նկատէ թէ Կիւմիւլճինէի, Սքէչէի եւ շրջաններու բնակչութեան 85 առ հարիւրը իսլամ է, կը զգայ թէ Թուրք բանակի պարտականութիւնն է փորձել այդ տեղերը վերագրաւել:

Հազիւ որոշում տրուած էր Էտիրնէի վրայ քալելու, անգլիական քաղաքականութիւնը իր դէմքը ցոյց կուտայ: Մինչ Բարձր. Դրան մօտ խիստ միջամտութիւններ կ'ընէ Միտիա — Էնոս գիծը չանցնելու համար, Սըր Էտուըրտ Կրէյ խորհրդարանին մէջ կը յայտարարէ որ եթէ Թուրքերը Պուլկարներու պարտութիւնը օգտագործելով, հակառակ Լոնտոնի դաշնագրին, փորձեն Էտիրնէն վերագրաւել խստօրէն պիտի պատժուին ազգային, կորսնցնելով ոչ միայն եւրոպական իրենց հողերը այլեւ Պոլիսը:

Ուրեմն Անգլիա դէմ էր եւ իրաւ ալ ամէն առիթ կը փորձէր դժուարութիւն տալու համար Թուրքերուն:

Ասոր հակառակ, Ռուսերը բոլորովին նպաստաւոր դիրք մը բռնած էին: Ջէմալ փաշա երկար խորհրդակցելով այս հակապոլիսր քաղաքականութեան մասին, օր մը հարցումներ կ'ուղղէ պուլկար ներկայացուցիչ Թոշէվի: Պատասխանը կ'ըլլայ այն թէ՝ Ռուսերը Պոլիսը իրենց բնական ժառանգը կը նկատեն. իրենց համար կարեւորը այն է որ երբ Պոլսոյ զրաւման ձեռնարկեն, Պոլիս կարելի եղածին չափ մեծ, հողային կոնակ ունենայ եւ Էտիրնէն Թուրքերուն ձեռքն ըլլալու պարագային, զայն ևս պիտի զրաւեն: Յետոյ Պուլկարներուն վրայ գրոհ տալու համար, իրենց բանակը գործողութեան լայն շրջանակ մը պիտի ունենայ:

Էտիրնէի վերագրաւման քիչ դէմ չէ եղած նաեւ Ֆրանսական քաղաքականութիւնը: Դեսպանը յուշագրել կուտար յառաջխաղացման դէմ, իսկ մամուլը կրակոտ խօսքեր կը ժայթքէր:

Ջէմալ կ'աւելցնէ թէ փառք Աստուծոյ, հակառակ խոչընդոտներու, Էտիրնէն զրաւեցինք եւ Պոլսոյ խորհրդաժողովին մէջ Պուլկարները իրականութեան առջեւ դրած, պարտադրեցինք անոնց դաշնագիրը»:

— • —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

Թէեւ կառավարութիւնը իր յուշագրով խոստացած էր Մարիցան չանցնիլ, բայց բանակին մէջ վարիչ հանգամանք ունեցող անձեր յաջողած էին կառավարութիւնը եւ վերին հրամանատարութիւնը համոզել այդ խոստումը անժամանակ էր եւ պէտք էր աչք գոցել անպաշտօն կազմակերպութեան մը որ կազմուած էր «Թէշքիլաթը Մախսուսէ» (Մասնաւոր կազմակերպութիւն) անունով, նաեւ ազատ ասպարէզ գետէն անդին գործելու: Այս մասնաւոր կազմակերպութիւնը կրցած է արագ եւ փայլուն յառաջխաղացումով մը գրաւել ամբողջ արեւմտեան Թրակիան մինչեւ Քարասուի հովիտը: Այսպէս Օրթաքէօյ Գիւմիւլ Ալի քաղաքները, Տէտէ Աղաճ քէօյ եւ Կիւմիւլճինէ աւանները Էտիրնէի վիլայէթով: Մասնաւոր կազմակերպութեան գլուխն էր Սուլէյման Ասքերի պէյ, իրենց սպայակոյտը կը բաղկանար Ջէրքէզ Րէշիտ, Իսմիլի Էշրէֆ եւ Սամիէ Ֆէհմի պէյէ եւ ուրիշներէ: Կիւմիւլճինէի մէջ կը կազմուի իսլամական ժողով եւ կ'ընտրուի ժամանակաւոր կառավարութիւն ամբողջ շրջանին համար:

Այս կառավարութիւնը, որ կը տիրէ 1913 յուլիսի կէսէն մինչեւ սեպտեմբերի կէսը կը լուծուի համաձայն Պոլսոյ դաշնագրին, բայց ոչ առանց դժուարութեանց, որովհետեւ Սուլէյման Ասքերի եւ ընկերները կ'ուզէին որ մնար ժամանակաւոր կառավարութիւնը հակառակ կեդրոնի յանձնարարութեանց որոնց համաձայն Պուլկարներուն պիտի ձգուէին այդ տեղերը: Անոնք կ'ուզէին դիմադրել որ ըստ Ջէմալի «օգուտ մը չպիտի բերէր իսլամ ժողովուրդին եւ պատճառ պիտի ըլլար այն քաղաքական եւ տնտեսական շահերուն զոհը ապահովուած էր Պուլկարներէն»:

Ջէմալ փաշա (պէյ) Էտիրնէ եւ Կիւմիւլճինէ այցելելով կը համոզէ զանոնք, կարգադրելով միաժամանակ նահանջը եւ յանձնումը:

(Շար.)

(9)

⁂ Իշխանուհի Աստրիտ, հանգուցեալ թագուհին, չուէջտացի էր եւ 30 տարեկան: Շատ սիրուած էր ժողովուրդէն իր գեղեցկութեամբ և մանաւանդ ազնիւ բնաւորութեամբ: Կը թողու 2 աղջիկ եւ մէկ մանչ, երեքն ալ անչափահաս: Մանչը, գահաժառանգ, ծնաւ 1934 յունիս 6ին: Երկու հարիւր հազար հոգի ներկայ էին իշխանուհի Աստրիտի հարսնիքին: 1927 հոկտեմբերին, երբ առաջին ծննդաբերութիւնը պիտի ունենար, որոշուեցաւ 101 թնդանօթ արձակել, եթէ մանչ ըլլար, իսկ 21, եթէ աղջիկ: Ու մինչ ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէր, արձակուեցաւ միայն 21 հարուած: Այս յուսախաբութիւնը ոչինչ պակսեցուց իր վայելած յարգանքէն: Երկրորդ զաւակն ալ աղջիկ էր (1933), իսկ երրորդով թագուհին կատարեց իր պարտականութիւնը:

Երեք պզտիկները ուրախ զուարթ կը խաղային Գրիւսէլի մէջ, երբ հասաւ ահռելի-արկածին լուրը: Ոչ ոք համարձակեցաւ անոնց իմացնել մայրիկին մահը...

Այժմէն արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին յուղարկաւորութեան համար: Ցաւակցական առաջին հեռագիրը ուղղեցին Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը:

Կոմինտէրնի որոշումները խանի լեզուներով

Լեհական թերթերը կը գրեն թէ Կոմինտէրնի (Գ. Միջազգային) վերջին համագումարին որոշումները 20 տարբեր լեզուներու թարգմանուած են, տարածուելու համար ի սփիւռս աշխարհի:

Գրքոյկը տպուած է 15 միլիոն օրինակ: Կ'ըսուի թէ աւելի քան մէկ միլիոնը անգլիերէն են, եւ մեծ մասով Մ. Նահանգներուն համար տպագրուած:

⁂ «Փրավտա» օգոստոս 29ին հրատարակեց համագումարին բանաձեւերը, որոնք կը բռնեն թերթին երկու-բուկէս էջերը: Երեք տեսակ բանաձեւեր մշակուած են արտասահմանի գործունէութեան համար, համաձայն տեղական պայմաններուն եւ օրուան կացութեան: Ամէն բանէ առաջ կը յանձնարարուի բանուորական միացեալ ճակատ մը, յետոյ ժողովրդական ճակատ մը եւ վերջապէս հակաֆաշական կառավարութիւն:

Դէպի ամերիկեան ճապոնականութիւն

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ իբրեւ հետեւանք նախագահ Րուզվէլթի տնտեսական վերակազմութեան ծրագրին, բազմաթիւ օտարականներ դիմում կը կատարեն, ամերիկեան հպատակ դառնալու համար: Նոյնիսկ անոնք որ Մ. Նահանգները գացած են մէկ սերունդ առաջ, ազերսագիր կուտան, որպէսզի կարենան օգտուիլ զանազան գիւրութիւններէ: Օրինակ, անհրաժեշտ է հպատակ ըլլալ, օգտուելու համար հանգստեան թոշակէ, պետական պաշտօններէ եւն.:

Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ ներգաղթը աւելցած է վերջերս:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ ՑԱՂԹԵՑԻՆ ՐԷՏ-ՍԹԱՐԻ 6-1ՈՎ

Հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ շաբաթէ մը ի վեր սպասուած այն ֆութպոլի մրցումը, որ դէմ առ դէմ պիտի հանէր քաղքենի եւ բանուորական ֆութպոլի խումբերը.— Փարիզի լաւագոյն եւ ժողովրդական խումբը՝ Րէտ Սթար Օլէմփիք (փրոֆէսիոնէլ) եւ Խ. Միութեան (Ուկրանիա) բանուորական խումբը, որ Ֆրանսա այցելած էր բանուորական մարզահանդէսին առթիւ:

Մրցումը տեղի ունեցաւ Սէն Թ'Ուէնի, Րէտ Սթար Օլէմփիքի սեփական մարզադաշտին վրայ: Ներկայ էին 20.000 հոգիի:

Ոստիկանութիւնը աչալուրջ կը հսկէր որ եւ է միջադէպ կանխելու համար:

Մրցումը սկսելէն տասը վայրկեան առաջ Խորհրդային խումբը մուտք գործեց դէպի դաշտ, կարմիր շապիկ եւ ճերմակ զափաս հագած, եւ ընդունուեցաւ «Ինթէրնասիոնալ»ով: Երկու վայրկեան վերջ եկաւ Ֆրանսական խումբը:

Օրուան դատաւորը, Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած էր պաշտօնապէս վարելու այս հետաքրքրական մրցումը:

Սովորական ձեւակերպութիւններէն յետոյ Րէտ Սթար սկսաւ յարձակողականի: Առաջին հինգ վայրկեաններուն բանուորական խումբը դաշտին վարժ չըլլալով եւ քիչ մըն ալ դաշտը թաց ըլլալուն, իր խաղին ներդաշնակութիւնը չկրցաւ մէջտեղ բերել: Բայց քիչ յետոյ սկսաւ սեղմել Ֆրանսական բերդը, միշտ տիրապետելով գնդակին, մինչեւ 15 վայրկեան: Ցետոյ խաղը տաքցաւ: 17րդ վայրկեանին Ուկրանացի յառաջապահները սկսան կամաց-կամաց մօտենալ բերդին եւ գլուխի հարուածով մը նշանակեցին առաջին կէտը, երկու վայրկեան վերջ ալ երկրորդը՝ ոտքի ուժգին հարուածով մը, զոր անկարելի էր կեցնել: Ֆրանսական խումբին յառաջապահները ուժգին հարուածներով կը ռմբակոծէին բերդը, բայց բանուորական խումբին բերդապահը միշտ կը կասեցնէր: Ցանկարծ Ուկրանացի յառաջապահները շուարեցնելով Րէտ Սթարի վերջապահները, երկու կէտ եւս նշանակեցին եւ առաջին խաղամասը լրացաւ ի շահ Ուկրանական խումբին 4-0ով:

Հինգ վայրկեան դադարէ յետոյ, այս անգամ յարձակողականը սկսան Ուկրանացիները: Երկու խումբերն ալ կ'ուզեն շահիլ, բայց ապարդիւն: 25րդ վայրկեանին Ուկրանացի յառաջապահները գնդակը իրենց ոտքը անցընելով փոքրիկ փասերով կը մօտենան բերդին եւ կը նշանակեն 5րդ կէտը, 30րդ վայրկեանին ալ 6րդ կէտը: Ֆրանսացիները ամէն ջանք կը թափեն գոնէ կէտ մը նշանակելու համար եւ կը յաջողին, օգտուելով ուկրանացի վերջապահներու շուարումէն, մանաւանդ որ բերդապահն ալ դիծէն դուրս ելած էր:

Ֆրանսական թերթերը գովեստով կը խօսին ուկրանական խումբին բարձր խաղարկութեան մասին, չէշտելով թէ «Ուկրանացի ամաթէօրները լաւ դաս մը տուին փրոֆէսիոնէլ Ֆրանսացիներուն»:

Խորհրդային խումբը հրաւիրուած ըլլալով Պելժիոյ բանուորական Դաշնակցութեան կողմէ, այսօր շաբաթ պիտի մրցի Պելժիոյ բանուորական ընջառուած խումբին դէմ Պելժիոյ մէջ: Հրանդ Սրապեան

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԷՇՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի, Փրիվայի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին, Դաշնակցութեան «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ դեկոյց պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ԳՌՄՌՈՆԻ «Զարզարեան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութիւնը կը յայտնէ որ Կ. Խաչի Նիսի օդափոխութեան կայանին երեխաները կը վերադառնան Փարիզ կիրակի, սեպտ. 1ին առաւօտեան ժամը 9-20ին Կար տը Լիոնի կայարանը: Կը խնդրուի երեխաներու ծնողներէն ու խնամակալներէն որ այդ ժամուն գտնուին կայարանը, ընդունելու իրենց պզտիկները: Ֆր. Կ. Խաչի ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ նահանգին մէկ հաւաքական տնտեսութեան (կոլխոզ) յանձնուեցաւ կալուածաթուղթ մը, որ իրաւունք կուտայ մշտնջենապէս վայելելու իր հողերուն արդիւնքը: Առաջին գործնականքայլն է այս, 1935ի փետրուարի բարեփոխումներէն ի վեր:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ բանակին սպաները որոշեցին հպատակիլ կառավարութեան հրահանգներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել վարչաձեւի խնդիրը: Բոլորն ալ հակառակ են արկածախնդրական քաղաքականութեան:— Եղմական նախարարը Լոնտոն երթալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախկին թագաւոր Եորկիոսի հետ:

ԱՂՄՈՒԿԻ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ յառաջ կը տարուի մեծ սաստկութեամբ: Համաձայն ոստիկանական վերատեսչութեան կողմէ տրուած շրջաբերականի մը, ոստիկանները իրաւունք պիտի ունենան քնութիւն կատարելու, եթէ վարձակալ մը գանգատի թէ իր դրացիներէն մէկը անհանգիստ կ'ընէ զինքը: Կարգադրութիւններ եղած են նաեւ անթել գործիքներու մասին: Իսկ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են փողոցային աղմուկներու դէմ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտածումները որ 1926ին 43 միլիառ ֆրանք էին, 1934ին ինկած են 12 միլիառի, իսկ ներածումները՝ 46 միլիառէն 17 միլիառի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պար տը լա Փօսթի սրահին մէջ: Անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Կարապետ Նաւեան (Արտամետցի, Վան) եւ իր որդին Գրիգոր, մօտ 28 տարեկան:

Կարապետ կառավարական պաշտօնեայ էր եւ ամուսնացած Աննա կամ Մաննա անունով թուրքուհիի մը հետ եւ կը բնակէր Պաւքրէշ, կարծեմ հետեւեալ հասցէին, [illegible] Զարի Լութէր թիւ 12, մինչեւ [illegible] կը թղթակցէի իր հետ: Վերջերս մացայ թէ մեռած է: Իրենց [illegible] ցէն գիտցողներէն կը խնդրուի [illegible] մացնել՝

Ohanès Navoian, Avenue Bernard Pâlissy N. 1-1. Décines, Isère (France).

— Կը փնտռուի Գէյրապէ [illegible] Թիլիասի որբերէն Անդրանիկ [illegible] րիկեան (Կարնեցի) որ 1926ին [illegible] րիզ մեկնեցաւ եւ հաստատուեցաւ 20րդ թաղամասին մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել փայլուն վարչութեան կամ Sark. Pehlivanian, B. P. 139, Beyrouth, Liban.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Քանի մը անգամ դարձեալ լուր ղրկելով՝ վառօդ, ղէնք եւ թնդանօթ կը պահանջէր մեզմէ, բայց մենք միշտ այդպիսի գործիքներ չունինք ըսելով՝ լուր կուտայինք որ գան աչօք տեսնեն եղածները: Նոյն գիշերը բոլոր գլխաւորները կը ժողվին կուգան մեր քով ժամը չորս ու կէսին, եւ կ'առաջարկեն մեզի որ սնտուկները բանանք ինչպէս որ խոստացեր էինք: Այս ժողովրդոց սրամտութիւնը եւ խորամանկութիւնը եւ այսպիսի պարագաներու մէջ իրենց բանեցուցած եղանակները կրնամ ըսել թէ՝ Ասիացւոց եւ Եւրոպացւոց քով չը գտնուիր: Անոնց գիտութիւնը պարզապէս մեզի կողոպտել էր, եւ կրնային եւս բռնութեամբ եւ որ եւ իցէ կերպիւ ալ իրենց խորհուրդն ի գործ դնել, բայց այնպիսի կերպ մի բանեցուցին որ իրենց խորհուրդը կատարելով մեր սիրտն ամենեւին չը վշտացուցին, եւ երկիւղ մ'ալ չը տուին մեզ եւ ոչ կասկած մը: Ուստի սնտուկները բանալ տալովնին կ'ուզէին որ մէջը ինչ կայ չը կայ՝ տեսնեն իմանան, եւ հետեւեալ գիշերը որ պիտի գային կողոպտելու, ձեռքովնին դրածնուն պէս ուզածնին առնեն երթան: Մենք իբր թէ անոնց միտքը չիմացածի պէս միամտօրէն բացինք չորս մեծ սնտուկները անոնց ներկայութեամբ. եւ երբ պզտիկներն ալ կ'ուզէինք բանալ,— Բաւական է ըսին. հաւատացինք որ դուք պատերազմի վերաբերեալ բնծայացուներ չունիք, եւ ճշմարիտ կարգաւոր էք եղեր. » ու թողուցին գացին:

Հետեւեալ օրը յերան արեւմտեան կողմերը սկսան ամպշնելու, ու անհամեմատ քարեր դժուարութեամբ բերին յերան ծայրը գլգեցին որ պէտք եղած պահուն վար թշնամեաց վրայ գլորեն. ասոնք ալ մէկ մէկ խորամանկ հընարքներ էին, որովհետեւ իրենց միտքը պատերազմիլ չէր: Բայց մենք չը գիտնալով, եւ իշխանաց մէկուն զալ միաւորել եւ միաբան աշխատելնին տեսնելով՝ կը կարծէինք թէ կռուի պատրաստութիւն կ'ընեն. բայց նաքէն իմացանք որ անոնցմով թշնամին խաբել էր, որ իրենց փախչելուն վրայ կասկած չտան անոնց: Երկրորդ մեր քովն եղած զոյքերուն աչքն էր որ զիրենք միաւորեր էր, ինչպէս որ յայտնուեցաւ այն գիշերս: Կէս գիշերէն յառաջ մեր Հաբէշ թարգմանը եկաւ, որ ինչպէս ըսինք, անոնց հետ համամիտ էր, ու իբր թէ ինքն ալ կասկածանքի երթալով կ'իմացնէ մեզ ու կ'ըսէ. «Դուրսը համբաւ մը կայ, թէ իշխանները պիտի փախչին. երթամ իմանամ եւ ստոյգ լուր մը բերեմ ձեզի»:

Ըսաւ ու դուրս ելաւ. եւ շատ չանցաւ երկրորդական իշխանները ներս մտան: «Մենք պիտի փախչինք հիմայ, ըսին, դուք ի՞նչ պիտի ընէք:— Մենք ալ ձեր հետ կը փախչինք, պատասխան տուինք. ձեր ապրած տեղը կ'ապրինք, եւ ձեր մեռած տեղը կը մեռնինք, եւ ձեզմէ չենք բաժնուիր»:

Այս կերպ խօսելու սկսեցանք, որպէսզի մենք ալ պատրաստ չը համարուինք. եւ այն ժամանակ իրաւունք կ'ունենան անհրկիւղ եւ առանց ակնածութեան մեզի կողոպտելու եւ մերկացընելու բառ օրինաց երկրին: Խնդրեցինք իրենցմէ սիրով որ մէկ մէկ ջորի տան մեզի, որ կարող ըլլանք հետերնին փախչելու:

Շատ լաւ ըսին ու դուրս ելան, եւ նորէն դառնալով՝ 150ի չափ ժահանակիր ու տկլաւոր զօրքերով ներս մտան ու ըսին. «Աշխարհիկ ջորիները պատրաստ են:» Այս անգամ մեծ իշխաններն ալ եկած էին ու դուրսը կը սպասէին: Բայց մեծ սնտուկները տեսնելով ըսին մեզի թէ՝ «Ասոնք ինչպէս պիտի տարուին, որ այսչափ ծանր են, եւ մեզի չըպիտի թողուն շուտով փախչելու:

«Գոնէ մէջի եղածները պզտի ծրարներ ըրէք ու այնպէս յանձնեցէք մեզ, որ մեր զօրքերը կարող ըլլան հետերնին փախցընելու, եւ ճանապարհին հանգստութիւն կ'ըլլայ ձեզ ալ մեզ ալ»: Այսչափ խօսելուն չը մնաց՝ զօրքերէն մէկը յանկարծ սուրը քաշեց ու երկու մեծ սնտուկին կապուած չուանները կարեց մէկ ըրաւ. Շուտ ըրէք. ժամանակ չը կայ ըսելով՝ սնտուկներն ալ կ'ուզէր խորտակել: Գեր. Բաշակ սրբազանը տարտամելով մարդուն վարմունքին վրայ՝ իսկոյն բանալին հանեց տուաւ ու չըթողուց որ սնտուկները կոտրեն, եւ իրենց բանծին պէս՝ մէջի գտնուած զոյքերը ծրարներու մէջ դրած ամէն մէկին մէկ մէկ կտոր բան կը յանձնէր: Իսկ ես սնտուկին մէկուն վրայ կանգնած այս անակնունելի եւ կէս մը վայրենի տեսարանը կը դիտէի: Երբ սնտուկին մէկը պարպուեցաւ եւ միւսին ձեռք պիտի զարնէին, որուն մէջ կային եկեղեցական անօթները եւ զգեստները, Սրբազան Հայրը ակնարկելով ինծի, եւ իբր թէ ինձմէ օգնութիւն մը յուսալով, բոլոր ուժս սրտիս մէջ ամփոփելով՝ իջայ վար ու վաղեցի մտայ մէջերնին, ու անոնց բռնութիւնը վանելով ըսի. «Ահա մենք ձեր բաղձանքը կը կատարենք, ի՞նչ պէտք է բռնութիւն ընել»: Սնտուկը բացած ժամանակս բոլորովին ամէնքն ալ շարուած անյագ ու անքթիթ աչքով անոր մէջ կը դիտէին. եւ սկսայ ես ալ ծրար ընելով ամէն մէկին տալ: Եկեղեցական անօթները և ուրիշ ինչ որ նուիրական բան ձեռքս կ'անցնէր, անոնց ներկայութեամբ ծոցս ու գրպաններուս մէջ կը դնէի, զգեստներն ալ մեր Նազարէթցի սպասաւորաց կուտայի, որ կը տանէին տեղ մը կը պահէին. ամենուն մէկը ձայն չէր հաներ, եւ ձեռքէս յափշտակելու փորձ կը փորձէր, կարծես թէ Աստուած [illegible] աչուըները կուրցուցած էր: Երբ ձեռքերնին կէսը ի սնտուկը երկնելու. կ'ըլլային բան մը [illegible] ձեռուընուն զարնելով կը յանձնէի զիրենք ու կ'ըսէի Ամարայի(*) լեզուով. «Ձեր իշխաններէն համբերութիւն սորվեցէք. տեսէք ինչպէս [illegible] դուրս կեցած կը դիտեն»:

(*) Հաբէշու. երկիրը զանազան տեսակ տեսակ լեզուներ կան, իւր խրարմէ տարբեր, իսկ Ամարայի լեզուն ընդհանուր է բոլոր Իթիոպիա երկրին մէջ, բստ որում բազմաց հուն կը նայի:

(Շար.)